BIBLIOTECA NAZIONALE VITT. EMANUELE
12
18 F
1

Digitized by Google

I

12
21
d
24

Digitized by Google

Digitized by Google

IOSEPHI QVERCETANI,

DOCTORIS MEDICIQVE REGII,

TRACTATVS DVO

Quorum prior inſcribitur

DIÆTETICON POLY-HISTORICVM,

Alter verò

PHARMACOPOEA DOGMATICORVM RESTITVTA.

Opera vtcunque varia, magna vtilitatis ac delectationis, quod multa hiſtorica, philoſophica & medica pretioſis ſelectisq; Hermeticorum floribus abunde illuſtrata, tam conſeruandæ ſanitati, quàm variis curandis morbis neceſſaria contineant.

Cum gratia & Priuil. S. Cæſ. Maieſt.

FRANCOFORTI

Prælo Richteriano, Impenſis verò Iohann. Theobaldi Schönvvetteri.

M. DC. VII

12. 18. P 1

Digitized by Google

MAGNO MAVRITIO LANDGRAVIO HASSIÆ, COMITI IN CATZENELENBOGEN, DIETS, ZIEGENHAIN, NIDDA, &c.

PRINCIPI ILLVSTRISSIMO, ET MVNIFICENTISSIMO, DE RE LITERARIA SEMPER BENE MERITO MERENTIQ. MOECENATI, AC DOMINO SVO CLEMENTISSIMO,

DIÆTETICON HOC POLYHISTORICON,

IN

SVBMISSI AC DEVOTI ANIMI TESTIMONIVM,
DEBITÆ GRATITVDINIS SYMBOLVM,
PERPETVÆ OBSERVANTIÆ MONIMENTVM,
DICAT, OFFERT, CONSECRAT,

Ioſ. Quercetanus Conſ. & Med. Regius.

Digitized by Google

IN DIÆTETICON POLY-HISTORICON IOS. QVERCETANI CONS. ET MEDICI REGII celeberrimi, Iohann. Preſſius φιλιατρός.

AD LECTOREM.

Quiſquis longæuam validoq; in corpore vitam
Conſtantem ſana ducere mente cupis,
Huc iter intende,& celeres huc dirige greſſus,
Huc fer, & in vanum non gradiere, pedem.
Quid iuuat immenſos Crœſi glomeraſſe theſauros?
Et tamen ad tumidos ingemuiſſe pedes?
Quid genere,& vana prodeſt turgeſcere fama?
Ægrumque obſcuro delituiſſe thoro?
Mens ſana in ſano quærenda eſt corpore primum,
Succedent votis cætera cuncta tuis:
Hoc docet illuſtri præſens ratione libellus,
Tempora cui ſimilem priſtina nulla dabant.
Rumpere liuor edax, nihil hic quod rodere poſſis,
Nam clypeus morſus non timet iſte tuos.

ΕΙΣ ΤΟ ΑΥΤΟ.

ΜΑΥΡΙΚΙΩι τάδε ΛΑΝΤΓΡΑΒΙΩι ἀγλαΐσι βρύοντι
Δῶκε διαιτάων μύεα Κουερκετανός.

DE EODEM.

LANTGRAVII HESSIÆ *Herois laus duret in æuum,*
Sitq́; tua huic Pilii ætas, Quercetane, Diæta.

FED. MORELLI. Prof. Reg.

AD INVIDVM.

INVIDE quid bruto pinguem vomis ore ſaliuam
Perque meas turpis voluere porce roſas?
Deſine: quid prodeſt fatuam ſic prodere mentem?
Tu meliora doce: non potes? ergo tace.

TABVLA

Digitized by Google

TABVLA CAPITVM, QVÆ CONTINENTVR IN PRIMA SECTIONE DIÆTETICI POLYHISTORICI Ioſephi Quercetani.

CAP. I. *De perturbationibus animi.*
CAP. II. *De ambitione.*
CAP. III. *De auaritia.*
CAP. IV. *De inuidia.*
CAP. V. *De amore venereo.*
CAP. VI. *De ira aut bilioſa affectione.*
CAP. VII. *De gaudio.*
CAP. VIII. *De timore.*
CAP. IX. *De triſtitia.*

TABVLA CAPITVM SECVNDÆ SECTIONIS.

CAP. I. *De aere.*
CAP. II. *De aere.*
CAP. III. *De ventis.*
CAP. IV. *De cibo & potu.*
CAP. V. *De variis panis & potus artificiis in alimentum hominis.*
CAP. VI. *De vino aliisque potibus, tum in alimentum corporis noſtri & vitæ conſeruationem, tum in morborum curationem neceſſariis.*
CAP. VII. *De aqua.*

Digitized by Google

CAP.VIII. *De variis ſobrietatis ac gulæ ebrietatiſue effectis.*
CAP.IX. *De vigilia & ſomno.*
CAP.X. *De ſomno.*
CAP.XI. *De exercitio & quiete.*
CAP.XII. *De quiete.*
CAP.XIII. *De repletione & inanitione.*
CAP.XIV. *De inanitione.*

TABVLA CAPITVM TERTIÆ ET VLTIMÆ SECTIONIS.

CAP. I. *DE iis, quæ à ſano ægroue homine in ſua victus ratione priuatim obſeruari debent.*
CAP.II. *De herbis.*
CAP.III. *De fructibus.*
CAP.IV. *De carnibus.*
CAP.V. *De auibus in alimentarium vſum venientibus.*
CAP.VI. *De animalium partibus ac rebus ab ipſis prognatis, quæ hominis alimento & ſanitati inſeruiunt.*
CAP.VII. *De piſcibus.*
CAP.VIII. *De iis quæ in apparatum & condimenta ciborum vſurpentur.*
CAP.IX. *De cibis tam alimentoſis quam medicamentoſis.*
CAP.X. *De poculis alimentoſis.*
CAP.XI. *De vinis, aquis, hydromelitibus medicamentoſis.*

IOSE-

Digitized by Google

Digitized by Google

Hæc Quercetani corpus quæ pinxit Imago eſt
Ingenio at melius pingitur ille suo
Iunge animam membris quæ docta pingitur arte
Scriptorum et totus tum tibi pictus erit

IOS. QVERCETANI D. MEDICIQVE REGII,

Diætetici polyhiſtorici,

Sectio I.

PROOEMIVM.

CVM ad vitam bene inſtituendam, & contra grauiſſimos quoſque morbos tuendam, reſtituendamque ſanitatem, maximam eſſe vim in ſedula exemplorum, & varia hiſtoriarum lectione & obſeruatione, quotidie cõperiamur, non abſurdum putauimus, noſtrum hoc Diæteticon omnis generis elegantibus, & rudiorum præcipue commodo ceſſuris, illuſtrare exemplis. Vt enim iuuentus alioqui effrænis exemplis propoſitis flectitur, & ad meliorem redit frugem: ita ægri viribus & animi & corporis deficientibus, præceptis Medicorum ſalutaribus citius inſtaurantur, ſi animum illorum conſpicuum exemplum ſubeat. Hinc occaſio nobis data, in Diæteticon hoc noſtrum varia genera exemplorum, paſſim ex hiſtoriis collectorum, inſerendi: quæ non ſolum ægris ad valetudinem recuperandam plurimum ſint profutura, ſed & aliis quamuis doctioribus non ingrata futura.

Tres eius erunt ſectiones: quarum duæ generales, poſterior particularis: ſingulæ ſuis diſtinctæ capitibus. Gallico quoque ſermone idem donauimus in illorum vſum, quibus Latinus ignotus: præſertim autem in ſingularem quorundam huius Regni procerum gratiam, quorum petitioni non potui quin ſatisfacerem.

Pars hæc medicinæ, Græcis Diæta, primum in praxi locum olim obtinuit: recte enim inſtituta & obſeruata, grauiſſimos morbos imminentes declinat, vitamque diuturnam tutur.

Abſoluitur autem legitima ex rerum non naturalium, vt vocant, adminiſtratione: Aëre videlicet; Cibo & Potu, Inanitione & Repletione, Somno & Vigilia, Labore & Quiete, & Animi perturbationibus.

De quibus generatim hic dicturi, dein ſpeciatim ſingularum effectus, quos tam in corpore, quam animis hominum ingenerant, oculis ſubiiciemus.

Cum enim Deus infinite bonus, ac ipſa per ſe bonitas, ſummaque perfectio, res omnes in ſuis ſpeciebus plane bonas & perfectas in hominis *In quem vſum creata omnia.*

 vſum

Digitized by Google

vſum ac gratiam, ipſum denique hominem perfectiſſimis omnibus animæ & corporis virtutibus creaſſet, qui tam eleganti palatio, & tot tantiſque donis copioſiſſime inſtructo præeſſet, omnibus creatis frueretur: imo & de ipſa vitæ arbore fructus ad vitæ immortalitatem decerperet, ſi mandatis Creatoris obtemperaſſet: (in quẽ finem hæc arbos tanquam obedientiæ erga Creatorem propoſita, erat Sacramentum, vt ex ea perpetuitatem vitæ hauriret) per lapſum autem, in omnibus illis corporis & animi ornamẽtis, vere proteruiam feciſſet: factum eſt, vt iuſto Dei iudicio propter ſuum peccatum non tantum humana caro, ſed & terra, cœlique maledictione diuina in eum vndique conſpirarint.

Homo poſt lapſum miſerrimus.

Hinc tam pellucidi ac ſplendidi intellectus eius radii denſiſſimis tenebris & fœda caligine obducti: cognitio illa in eo rerum omnium dilucida, & tam illuſtris, tetris ignorantiæ velis funditùs inuoluta: diuina mens, quâ ad imaginem Dei efformatus erat, infecta, & brutis affectib. obnoxia: memoria læſa perturbataq; ac omnes denique ſenſus, cum interni, tum externi, quorum elegantia & perfectione ad cœlum vſque euectus erat, miſere deprauati ſunt: cumque is anteà illuſtria in fronte diuinitatis inſignia geſtaret, æternitatis notas oſtentaret, ac ſummi boni, perpetuæ felicitatis, incuſſæq; quietis pignore lætaretur, in has cõclamatas ac calamitoſas corporis animæ miſerias, quib. aſſidue conflictatur, momento præceps irruerit, vt ærumnarum mole, æuiq; breuitate, aliis creaturis longe videatur inferior.

His omnibus, inquam, dotib ſpoliatus, quantis corporis calamitatibus obnoxius ſit redditus, opus eſt excutiamus, & quibus defectibus ſcateant ſenſus eius pauliſper perpendamus: Cum enim eius aures ſemper antea ab omni impedimento liberæ, ad diuinarum laudum cantus alacriter paterent, prorſus nunc ad omnia obſurduerunt & occalluerunt. Oculi aliâs radiantes & ὀξυδερκοι, & ad omne bonum rectumq́ue collineantes, ſuffuſionibus & cataractis vitiati, aut potius occæcati ſunt: nares ſuaue redolentes fœtoribus ſcatent, meræque putredinis cloacæ, ac impuritatum ſentinæ redditæ: guſtus prorſus deprauatus, loco ſuauiſſimi ſaporis nil præter amarum & ingrata faſtidia ſapit. Cum̃ vero manibus ad vitæ fructum perpetuæ decerpendum eſſet præditus, nunc ſumma corporis & animi anxietate eæ ad arandam tellurem, & fodienda terræ viſcera coguntur, idq́ue ſæpius nullo fructu, vt ſic ſententia Dei, *In ſudore vultus tui comedes panem tuum*, quam veriſſime vbiq; appareat. Quid plura? Cum verni eius temporis flos perpetuo vireſceret, nihilq; quàm ſuauiſſimos vitæ fructus explicaret: nunc ſæua hyemis aſperitate exareſcunt ac rigent omnia, quæ nihil aliud, quàm repentinam ſenectam, & præproperum vitalium facultatum interitum minantur. Cum eæ animi gratiæ, affectiones, omni recreatione fœlici ſuaues, in mœrores & anguſtias degenerarunt, vt nihil non in perniciem tam corporis, quam animi nunc concurrat. Siquidem & calore & frigore, fame ſitique, ac aliis id genus infinitis miſeriis impetitus homo, perpetuò conflictatur, & miſerandâ ſorte obruitur.

Senſus hominis deprauati.

Corpus eius cum alioqui optima & perfecta omnium partium ſymmetria ac temperamento æquali conſtaret, nunc prorſus ametria omni, omnibuſq; ἀχραςίας generib. diſſoluitur, vt nihil nunc in toto orbe calamitoſius

Senſus hominis deprauati.

ſit homine, qui peiorem etiam brutis magiſq; deplorandam vitæ conditionem ſortitus eſt. Si quidem longe maiore, quam bruta morborum numero ac varietate premitur: adeo vt omniũ malorum fœdiſſima ſit ſentina, quibus ab ipſo ortu & incunabulis ad extremum vſque ſenium, tanquam perpetuis comitibus ad terram, nonnunquam etiam ante annos pubertatis, deducitur. Et hæc quidem ſunt peccati ac humanæ peruicaciæ ſtipendia, Dei mandato deſignata. Nec homo ſolum, ſed propter eum Natura vniuerſa mundiq; elementa maledictionis diuinæ pœnam ferunt.

Hinc enim aer, qui perpetuo aliâs ſerenus, purus, mundus, ac ſpiritibus hominis, quorum erat fomes & pabulum, emundandis, ac in puritate perpetua conſeruandis idoneus, propemodũ nunc ſemper caliginoſus, multiſque inquinamentis ac ſordibus impurus, corruptus, ac peſtilens euadit: quib. multos ac varios parit morbos, tam peſtiferos & Epidemicos, quam ſexcentos alios affectus grauiſſimos, ſummeque noxios.

Terra maledicta propter hominem.

Terra, quæ antea benedictione diuinâ fœcundiſſima rerũ omniũ producendarum vim obtinebat, è qua in vſum ac pabulũ hominis, grati, ſalubres, ac maxime vtiles fructus promanabant, vtpote arcana, eſſentiæ, tincturę, & balſama à corruptione vitam tuentia, nũc ſentes & tribulos, omniaque homini peſtifera ac exitialia procreat: vt ſi qui ex ea alioqui meliores fructus prodeant, infinitis tamẽ fecibus ac impuritatibus ſcateant, ita vt nunc certò pronunciare poſſimus, cibos potuſq; nobis magis inſalubres ac noxios, q̃ vtiles ac ſalutares: quoque eos habemus copioſiores, aut magis iis ad delicias vtimur, corpus recreaturi, eo maiorẽ inde noxam cõtrahamus, vt vel hinc lapſus noſtri fructus, hoc eſt, pœnæ ſuppliciaq; nobis hauriendа ſint, ea præſertim de cauſa, ꝙ elementorum corruptiones ac alterationes, cum noſtra ingluuie & intemperantia coniunctę, varia morborum genera procreent foueantque. Nec ab his tantũ afficimur, hoc eſt, ab aere, cibo & potu, ſed ab inanitione etiam & repletione, ſomno & vigilia, motu & quiete, quæ vſq; adeò corpus noſtrum immutare poſſunt, vt crebrò valetudo noſtra infringatur, eorumq; defectu, vel exceſſu, prorſus deficiat vel tollatur. Atq; idcirco non naturales meritò dici poſſunt hę res ſex, non quod extrinſecus cõtingant, eùm nihil ſit non naturale, bonum videlicet ex prima origine, & malum ex contingẽte maledictione ob lapſum hominis, omnib. creaturis indictâ, ſed ꝙ omnia à natura ſua degenerarint. Si quidem elementa, quæ anteà perfecta, & omni benedictione ac virtutũ vitalium infinitis dotibus à Deo inſtructa erant, cõtrariam mutationem patiuntur. Vnde fit etiam, vt ob maledictionem diuinam elementorum inquinatio & hominis defœdata imagine ſpurcities, & variæ ſubinde mutationes minus cum natura conſentaneæ, hominem inficiant, ac contra, quam tulerat eius procreatio, obruant, labefactent, deſtruant.

Res non naturales quid?

Verumtamen ſic Deus humani generis miſertus eſt, vt bonum, quod rebus creatis ante culpam hominis incluſerat, non prorſus maledictione ſua deleuerit, ſed variis vſq; adeo impedimentis intricari voluerit iuſto iudicio, vt non niſi ſublatis obſtaculis quicquam nobis prodeſſe poſſint; nocere autẽ plurimũ, niſi arte & diligentia medica corrigantur, vt ſcilicet malum ab eis ſeparetur, bonũ vero naturale ſincerum ac purum extrahatur,

Digitized by Google

quod in vſum hominis iuxta Dei inſtitutum cedat. Atque hic ingenium Medici & ſolertia eluceſcit, ſi eas debite depuratas ægris præſcribat ac adminiſtret: æger vero rectum Medici conſilium ſequatur, & ad eas rite excipiendas ſe componat.

His igitur ſex vtitur Diætetica medicina practicæ pars tertia, quæ nobis ſigillatim ac ordine declaranda ſunt. Nemo autem miretur, ſi fuſius de ſingulis verba faciamus, ac argumentum iſtud vberius tractemus. Hac enim medicinæ parte non tantum morbi profligantur, ſed proſpera etiam valetudo reſtituitur ac conſeruatur. Omnibus itaque ægritudinibus, tum grauioribus, tum leuioribus, omni ætati, vtrique ſexui, iunioribus ac grandioribus, pauperibus ac diuitibus, rudioribus potiſſimum hac noſtra tractatione ingenue conſultum volumus. Idcirco nihil omittemus, quod ad rem faciat, vt generalis hic regula ex viuendi ratione omnibus, ſiue ægris, ſiue ſanis ad ſui conſeruationem præſcribatur.

Diæta vtilitas quanta.

Scopus autem noſter eſt, vt omnes Aſclepiadeos, veros & ſinceros Medicos, præcipueque iuniores medicinæ candidatos, qui ægrorum ſalute, charitate in proximum, & honeſtate potius, quam turpi lucri ſpe ducuntur, ad libri noſtri lectionem pelliciamus, in quorum gratiam hactenus laborauimus, & laboraturi in poſterum ſumus: cæteros autem nummarios medicaſtros, & Empiricos circulatores, Agyrtas item, Theriacopolas, & ſimilis farinæ loculorum tantum emunctores, quique in ſcriptis noſtris legendis aliud non quærunt, quam quod vituperent & calumnientur, procul hinc arceamus, nihilique faciamus, quicquid nobis obſtrepant: Sed potius curſum noſtrum feliciter Dei gratia inchoatum cõſtanter perſequamur: vbi alium omnino ſequemur ordinem, quam qui Medicis vulgo vſitatus eſt, & à perturbationibus animi tractatum ordiemur. Vt n. pretiũ pars hæc corpore maius habet, ita morbis expoſita eſt grauioribus.

CAP. I.

De perturbationibus animi.

Doctiſſime vtiq; ac copioſiſſime, quicquid ad hanc tractationem de animi pathematibus pertinet, videntur Philoſophi Ethnici, Plato, Ariſtoteles, Xenophon, Plutarchus, Seneca, complureſque alii diſſeruiſſe, & quod ſatis eſt de eius quiete ac labore dixiſſe. At quiuis Chriſtianus, & veri Dei cognitione imbutus, primo ſtatim occurſu adulterina & falſa illorum documenta ex Lydio ſcripturæ ſacræ lapide deteget: ac in lucem proferet hallucinationes falſaſque opiniones, quas de natura morborum, eſſentiis & eorundem cauſis ac curatione fallaci indagine conceperunt, vtcunque tamen eſt, elegantiſſimas ac eruditiſſimas de his rebus agitarunt diſputationes, vt in illis quaſdam veritatis ſcintillas emicuiſſe certum ſit: quæ tamen nobis deducendis, ac in viam rectam dirigendis citra veri luminis prælucentem flammam ſplendoremque impares ſint ac nimis imbecillæ.

Error philoſophorum de natura morborum animi.

Inter illos Plato de iis dilucide philoſophatus eſt: qui dum huiuſmodi malorum originem ſcrutatur ac inquirit, animam in duas partes diuidit: quarum vna, vtpote propinquius rationi adhærens & vicinior, tranquilla, pacata & cupiditatum domitrix eſt, quæ logica & rationalis dici poteſt: altera bruta, ferox, indomita, omnibus cupiditatum illecebris ac voluptatibus addicta & mancipata.

Primam

Primam illam partem voluit omni moleſtia ac turbulentis motibus carere, quiete perpetua frui, cui idcirco adiunxit tanquam hoſpitem Conſtantiam illam, quam animi tranquillitatem vocat. In altera, quibuſuis cupiditatibus, dedita modo voluptatũ illecebris pellecta, modo mali ſtudio compulſa, huc & illuc nauis inſtar contrariis fluctibus agitata, & indefeſſis motibus fluctuante, quæque nulla rationis anchora ſiſti aut retineri valeat, turbulenta omnia animi pathemata collocauit: Cupiditatem, (inquam) inuidiam, iram, furorem, metum, triſtitiam, & alios id genus furibundos motus.

Sedes cupiditatis, inuidia, ira, &c.

Hanc ipſam Animæ partem eiuſmodi pathematis obnoxiam, idem Plato in Phædone, eleganti comparatione, feroci, effræni ac indomito equo aſſimilat: vt alteram equi manſueti, docilis, ac fræno aſſueti, ſeſſoris moderamen facile ferentis, nec non ad arbitrium eius compoſiti, imaginem præferre docet: vt hæc ratione ſe duci ac regi patiatur, cui facile adhæret ac obtemperat: atque idcirco fortiter, & conſtanter calamitates omnes ac aduerſos fluctus deſpiciat, nec magis boni vllius præſentia aut futuri ſpe moueatur, quam occurrentium malorum mœſtitia ac indignatione percellatur.

Comparatio animæ cum equo.

Ex his igitur tam limpidis & perennibus ſcaturiginibus plures Ethnici Philoſophi vanam illam opinionem deduxerunt, & vmbratilem illam conſtantiam exhauſerunt, qua voluptates reſpuebant, & ad ſtudium imaginariæ cuiuſdam virtutis ſeſe impellebant, falſo opinati, ſibi ſuæque poſteritati hoc modo famam ac gloriam ſempiternam partam iri, ibique ſummam hominis felicitatem eſſe repoſitam.

Vana Ethnicorum philoſophorum opinio.

Qui vero maiore cœli, quam terræ, hoc eſt, rerum diuinarum, quam humanarum amore rapiuntur & flagrant, diuiniq; verbi ſimplicitati plus fidei & honoris, quam grauibus illis Philoſophorum ſentẽtiis attribuunt, nullo negocio deprehendent, quicquid de conſtantia ſua ſapientes illi garriunt & virtutibus, ne latum quidem vnguem à vitiis diſcrepare: Si quidem conſtantia aut fortitudo illorum mera pertinacia eſt ſtuporque ſcepticus: magnanimitas, ſuperbia: prudentia, fraus & dolus: ſapientia, ſtultitia, & quam ſumme commendant abſtinentiam, tota ea honoris & inanis gloriæ ambitio eſt, vt ſolas eas virtutes dicere liceat, quæ ex ſacrarum literarum doctrina & lumine cœleſti nobis affulgent. *Nam in Deo ſolo ea inhabitant, & ab eo proficiſcuntur omnes, vt fruſtra in ſeſe & ſuis viribus, mundana ſapientia earum comparandarum ac aſſequendarum gloriam quærat.* Inepte igitur & inſcite Philoſophorum nonnulli, & quicumque Deum ignorarunt, diuinos illos virtutum habitus ſibimet vendicarunt: cum *quicquid non ſit ex fide, purum putum ſit peccatum, nec vllum bonum aliunde, quam à ſupremo luminum patre*, Apoſtolis ſuffragantibus, deriuetur, & ſapientibus infundatur. Sapientes autem eos vocamus, qui in Deo patre vnigenitum eius filium, in quo virtutes omnes emicuerunt, norunt & fide apprehenderunt: ſiquidem veris virtutibus ſoli ii donantur, qui Chriſto per fidem & charitatem copulantur: illique omnibus donis plene potientur, qui perfecte ſuo cum capite tanquam membra corporis connectuntur.

Vere ſapientes qui.

Longe aliter Chriſtiana philoſophia, omiſſis moralibus dotibus, virtutes deprehendit, Ethnicis multo nobiliores: caſq; ex veritate ſacri verbi in

Chriſtiana philoſophia vera philoſophia.

Digitized by Google

bi in fidem, ſpem & charitatem diſtribuit, quibus probe inſtructus homo vere ſophus, non philoſophus tantum dici meretur, cum ſint veræ ſapientiæ ſuauiſſimi fructus, non aliunde, quam ab arbore vitæ pullulantes.

Cætera Ethnicorum mũdana luce fulgentium documenta, licet plauſibilia ſint, præ illis tamen flocci facienda ſunt: ſiquidem non felicitatem, aut gloriam caducam ac momentaneam à gentilibus philoſophis collineatam, ſed æternam Chriſtiani ex virtutibus, gratia Dei erogatis, ſibi promittunt, quæ idcirco ſtabiliſſimæ ſunt ac firmiſſimæ, quod ex Deo ſolo eiuſq; filio Chriſto deriuentur ac traducantur. Hanc idcirco mũdanam ſapientiam, quantum poſſunt initiati fidei myſteriis à ſe excutiunt, ſolamque eam ſectantur, quæ cœlitus edocta homines vere ſapientes reddit, & tandem perpetua felicitate beat.

Huius quidem beatitudinis Ethnici guſtum quendam perceperunt, ac vlterius progredi ſuo lumine non potuerunt: Contra vero Chriſtiani diſcipuli, luce æterna verbi diuini illuſtrati, plenam eius cognitionem hauſerunt, ac fructum ſuo meſſis tempore certiſſimum ac vberrimum exſpectant, portumq; certiſſimum, in quo firmiſſima fidei anchora nixi, tuto confidant ac conquieſcant.

Nolim tamen, quæcunq; luce naturali ſapientes à ſalute alieni ſenſerunt, prorſum explodere atque damnare. Natura enim ſua lux eſt, ſed cum illa multis ex maledictione diuina inquinamentis ſit conſperſa, ac rerum omnium homo ſit corruptiſſimus, ex ea naturaliter nihil certi ac firmi expiſcari poteſt, vbi tuto pedem figat. Ad clariorem igitur notitiam, & ab omni caligine liberam progrediendũ eſt, vt veræ ſapientiæ documenta ac æternæ felicitatis doctrinã hauriamus. Verumtamen multa, quæ de perturbationibus animi (de quibus hic agitur) earumque remediis ac medelis attulerunt, admittimus, ac præclara eorum ſcripta ſpiranteſq; rationes, ac elegantes huius argumenti enarrationes, quibus vitia & virtutes nobis effigiarunt, admiramur.

Siquidem virtutem depinxerunt totam ſuauem, gratam, & admirandæ pulchritudinis, vt eiuſmodi illecebris nos in amorem illius raperent. Contra vero vitium vſque adeo deforme, turpe, fœdum, ac prauum deſcripſerunt, vt nobis odioſum prorſus ac execrandum redderent, ac tanquam horrendum monſtrum exhiberent. Sed hic vereor, ne à noſtris Conſoribus male excipiar, quod medicinæ terminos tranſilire videar: dum ex Theologia vera perturbationum animi remedia mutuor, ac veram in cælo beatitatem perueſtigo. Sed credãt illi velim, hæc tantum obiter à me dicta, quæ omnis Chriſtianus candido animo deoſculetur, meumq; laudet inſtitutum, qui ſacram philoſophiam profanæ antepono.

Eia igitur hoc argumentum modice perſequamur, dignam vtiq; materiam, quæ magna attentione ac ſedulitate inquiri ac dextre intelligi meretur.

Perturbationes animi, quæ vulgo accidẽtia animæ nũcupantur, Græcis πάθη, & Latinis perturbationes ac paſſiones animæ dictæ, aliud nihil ſunt, q̃ *motus quidam præcipites ac efferi, feruidum animum, turbulentum ac inquietum, & à recta rationis via ac terminis euagantem, agitantes*, prout maior Philoſophorum numerus arbitratur. *Definitio perturbationis animæ.*

Quemadmodum autem morborũ corporalium curatio potiſſimum in vera cauſarum, à quibus pendent, cogni-

cognitione poſita eſt: ſic vt morbis ſpiritualibus, hoc eſt, animi affectibus ſuccurratur, probe eorum cauſæ Medicis cognitæ ac perſpectæ eſſe debēt.

Sicut cauſa morborum corporis ſunt vel interna vel externa, ita & anima.

Præterea cū cauſæ ægritudinum corporalium vtplurimum in duas claſſes diſtribuantur, vt aliæ internæ ſint, aliæ externæ: ſic nobis affectionum animæ cauſæ partiendæ ſunt in internas & externas. Ad externas referuntur, probrum, inopia, honorum ac bonorum iactura, inimicitiæ, iniuriæ, & id genus alia. Quæ quidem cauſæ externæ dicuntur, quod extra corpus naſcantur, & aliunde in ipſum incurrant: quæ tamen multas moleſtias, mœrores, indignationes, iras, in animo noſtro concitare valent, atque ſic perturbationum animæ cauſas præbere.

Interna vel corporea, vel ſpiritualis.

Internæ cauſæ duorum ſunt generum. Aliæ corporeæ dicuntur, quod primo loco corpori occurrant, cuiuſmodi ſunt dolores, infinitiq; alii affectus, qui corpus diſcruciant, quib. κατὰ συμπάθειαν ac arctiſſimam vtriuſque coniunctionem anima patitur, ac ſuo modo diuexatur. Alię ſpirituales ſunt; quæ ſunt illæ ipſæ animi perturbationes, ac turbulenti motus, qui proprie & priuatim morbi ac affectiones animi dicuntur, vtpote quæ præ aliis omnibus cauſis ſpiritus noſtros & animum exagitare ac contorquere poſſint. Cum enim eæ mobiles, inſtabiles, ac leues ſint, prorſus aereæ & ſpirituales ſunt: quæ idcirco ratione ſuæ ſubtilitatis ac leuitatis eiuſdem naturæ ſpiritus noſtros facile permeant, afficiunt, ac variis, iiſque ſtupendis motibus exercent, intellectumque ipſum perturbant. Non ſecus enim ſpiritus noſtri mobiles ac leues, ac eadem facilitate commouentur ab eiuſmodi leuibus, quantumuis & mobilibus cauſis, qua aer & aqua, mobilia corpora, ventis agitantur, ac conturbantur nullo negotio: à quibus ſcopuli rupeſque marinæ, aut terreni montes, ne minimum quidem dimouentur.

Definitio perturbationis animæ.

Quemadmodum igitur Medici, vt præſens auxilium morbis corporeis exhibeant, eorum cauſas callere debent, quibus ex arte ſublatis, effectus etiam ipſos, hoc eſt, morbos exſtinguant: Sic & ægritudines ſpiritus, ſublatis cauſis, profligari conſentaneum eſt.

Morborum animi cauſa triplices, ſicut & corporalium.

Hæ etiam morborum ſpiritualium cauſæ, quemadmodum & corporalium, diuidi poſſunt, in primitiuas, antecedentes & coniunctas. Primitiuæ, quæ Græcis προκαταρκτικαὶ dicuntur, ad externas, de quibus paulo ante verba fecimus, reuocantur, quæ & euidentes nuncupantur: quibus idcirco quod oculis ſubiiciantur, facilius ac promptius remedium afferri poteſt, quam antecedentibus & coniunctis, quæ internæ ſunt, & minus ſenſibus occurrunt: attamen veræ ac genuinæ ſpiritualium morborum cauſæ cenſeri debent: quarum magnus eſt cōſenſus & vicinitas, cum antecedentes cauſæ ex prauis humoribus, doloribus, ac grauibus morbis in corpore naſcētes, fomentum coniunctis, quę ſunt ipſæmet animi paſſiones ac perturbationes male diſpoſitæ, ſuppeditent. Hinc fit, vt quiuis dolor, ex prauis ac virulentis humorib. aut flatibus in corpore genitis, ac continuum ſoluentibus, corpus diſcrucians, ſimul & ſpiritus & animum cōturbet. Haud ſecus ac melancholici humores, fuliginoſiq; vapores ipſum afficiunt: qui & aciem intellectus noſtri obtundunt: ſi que phantaſiam aliaſque animæ facultates ac functiones corrumpunt & vitiant; vt animum ipſum prorſus de ſede rationis dimoueant atque deturbent, vt paulo poſt multis exemplis

emplis ſuo loco probabimus, cum priuatim de ea animi perturbatione, quæ triſtitia vocatur, diſſeremus.

Vt autem prophylactica pars medicinæ, ſeu præſeruatrix, proprie ad euacuationem, reuulſionem, & deriuationem antecedentis cauſæ pertinet, therapeutica vero ſeu curatrix ad cōiunctam, hoc eſt, morbi curationem: ſimili & eadem methodo cauſæ morbi, aut morbi ipſi, qui animum perturbant ac torquent, propulſandi ſunt. Præcipuum autem, quod deſideratur, remedium primo cauſæ coniunctæ debetur, hoc eſt, ipſi animi morbo: qui niſi corpori auxilia, ſiue intrinſecus, ſiue extrinſecus adhibeantur, fugari aut tolli non poteſt. Primo igitur loco corpus ſuis impedimentis, quibus animum etiam fatigat, liberandum eſt: idque duplici illa via, ſalutaribus remediis intro aſſumptis, & topicis extrinſecus admotis.

Modus curandi animi morbum.

Quæ autem magis, tum generalia, tum ſpecialia habentur auxilia, ſecundum illud diuinum, quod potiſſimum ex verbo Dei nobis accerſendum eſt, in quo certiſſimam ac copioſiſſimam recreationum ſyluam, ſpiritus ſupra modum etiam agitati & diuexati naniſcuntur; Sunt cohortationes, colloquia, rationes, & exempla, nec non elegantes ac viuæ virtutis & vitii picturæ, effigies ac deſcriptiones, oculis ægrotantium ac perturbatorum ſigillatim ſubindeque ſubiectæ, vt ſic animum componant, virtutem amplexentur, & à vitiis abhorreant. Atque hæc remedia generalia dicuntur, tanquam viuerſales medicinæ, ad omne morborum ſpiritualium genus aptæ & habiles: cui rei imprimis Theologus verus animæ Medicus neceſſarius eſt, qui varia conſolationum genera haud ſecus ac Medicus corporum, varia remedia ac congrua ad varios morbos ſpirituales è vitiis corporum procreatos, quibus animæ functiones ac facultates interpellantur & perturbantur, ſubminiſtret. Quæ quidem animi affectiones & perturbationes, ex aëreis & ſubtilibus humorum corporis vaporibus excitatæ, non niſi magna ingenii dexteritate, & ſolertis Medici induſtria abigi poſſunt. Cum enim ex eiuſmodi cauſis phantaſia ſeu vis imaginatrix oblædatur ac deprauetur, non niſi magna ingenii ſagacitate ac acumine, tot portentoſæ ac fanaticæ imaginationes detrudentur ac euaneſcent. Sic peritus ille ſagaxque Medicus fuit, qui ægrum ſuum ſibi naſum magnitudine ac craſſitie vrnæ æqualem imaginantem magna dexteritate curauit, cum ei perſuaſiſſet nouacula eſſe amputandum eundem: cui artificio cum apparaſſet duo aut tria bubula hepata, cum nouacula obtuſiore cultri parte naſo admota, vt contactum illius æger perſentiret: acutiore magna hepatum fruſta Medicus reſcidit, quibus totam faciem ægri cruentauit, vt hoc conſpecto ſibi ſuæque naturali formæ reſtitutum naſum a per crediderit, atque ſic ex opinione ac imaginatione contraria conualuerit.

Remedia ad animi paſſiones.

Phantaſia deprauata, cauſa præcipua perturbationum animi.

Varios id genus morbos ſuo loco, & quibus remediis curati fuerint, explicabimus: quod multis ac variis exemplis vix fidem inuenturis oſtendemus: quibus tamen non ſit detrahenda fides, cum ſuperſtites adhuc non paruæ notæ viri, ac fide omni digniſſimi, teſtimoniis ſuis veritatem eorum, quæ dico, confirment, ſuiſque comprobent ſuffragiis.

Cum autem cauſas huiuſmodi motuum animi radicitùs euellendas eſſe dico, nolim Stoicorum more ſtupidos homines prorſus reddere, quaſi omni affectionum ſenſu ſpoliandi ſint.

ſint. Neque enim fieri poteſt, vt animus corporis gubernator ſuis motibus careat, cum infinitas ſyderum proprietates in ſe naturaliter poſſideat: quibus etiam brutorum inſtar commouetur. Etenim in bruti modum non poteſt homo appetitibus ſuis carere, quin fame & ſiti preſſus cibum & potum appetat, cæteraque neceſſaria inquirat. In naturalibus itaque iſtis motibus foueri hominem volumus: at vbi perturbati ſunt, & extra naturæ ac rationis limites euagantur, ad rationis & naturæ cancellos ſagaci Medici conſilio cenſemus reuocandos.

Phantaſia deprauata, cauſa præcipua perturbationum animi.

Stoicorum error in affectibus radicitus euellendis refutatur.

In Stoicos Philoſophos, qui homines eiuſmodi motibus exuere volunt, inſurgit Ariſtoteles in Ethicis, eoſque carpit, quod virtutem in omnium affectionum priuatione conſtituiſſent, docetque in affectuum moderatione eam conſiſtere: nec minus omni ſenſu deſtitutos damnat (qui vtplurimum fatui, ſtupidi, craſſi ſunt) quam eos, qui intemperanter & immoderate ſuis ſe cupiditatibus laxant & addicunt. Has cum noſceret facultates & affectiones animi Plato, tãtum abeſt, vt damnarit, vt contra neruos ſpiritus, in Philebo, eſſe pronunciarit, indicans hac comparatione, inſtar neruorum toti corpori ſenſum & motum diſtribuentium, huiuſmodi πάθη habere. Siquidem illa neruorum vſum ſpiritui præbent, vt huc & illuc moueatur, ac modo deorſum modo ſurſum feratur: Quin & inde animus ſenſum & omnem omnium rerum cognitionem mutuatur.

His igitur ſi prorſus eſſet deſtitutus homo, velut immobilis iaceret tãquam nauis omni vẽto carens, nec quoquam dirigeretur. Hæ ſiquidem affectiones impellunt hominem, vt hoc vel illud aggrediatur, quas tamen ratio, gubernator huius nauis primarius, dirigat neceſſe eſt, ne præter naturam morbidæ fiant. Hinc igitur inferre licet, vt eiuſmodi morbi & perturbationes ſeu affectiones animi curentur, non eſſe iis prorſus ſpoliandum hominem: ſed peruerſas, ex quacunque cauſa vitiatæ fuerint, omnibus modis eſſe corrigendas: hoc eſt, tollendum eſſe ab illis malum, vt integræ ac ſanæ vigeant: quemadmodum boni ſolent Medici facere, qui non omnes ex corpore humores deturbare ſolent: ſed vitia & impuritates eorum extirpant, vt ſalutares & puras functiones exerant, ad optimam craſin reuocati.

Officium boni Medici.

Sic quoq; periti hortulani ſe habent, quos vtique imitari liceat: ſi quidem ex horto ſuo ſolas inutiles, aut etiam noxias eruncant ac euellunt herbas, ſalutaribus relictis, quas magna ſedulitate ac induſtria rigant, fouẽt, excolunt. Quod ſi contingat interdum, nonnullas etiam bonas è ſuo loco extirpari, id non fit, vt abiiciat eas agricola, ſed quæ minus inter ſentes ac ſpinas ſuffocatæ proficiebant, liberiori aëri & fertiliori ſolo implantentur, vbi vberius eductæ, oc cætæque fructus ſuos citra impedimentum ſuo tempore, non agreſtes, ſed cicuratos, non acidos, ſed ſuaues, & minus acres explicent.

Quinam animi affectus euellendi.

Sic & erga animi affectiones agendum, quas non expedit ex naturæ ſuæ ſinu promiſcue & temere auellere: ita enim in iacturam ſpes lucri degeneraret. Quemadmodum igitur, vt apte & concinne corpori medeamur, præparantia imprimis purgantib. præmittenda ſunt, quo fluxiores reddantur humores, & ad euacuationem faciliores, necnon vt minori moleſtia, & citra vim purgationem æger ferat: Sic in curandis animi perturbationibus præparante methodo vtendum eſt, qua cicurentur prauæ illæ affectiones, & manſuetiores reddantur, eademque via ægrotus ipſe, poſt implorata tam Dei miſericordiam & auxiliũ, componatur ad admittenda remedia, hoc eſt, ſalubres adhortationes, recreantia colloquia, conſolationes, & id genus alia

lia ſalutaria conſilia, argumenta & exempla, quæ pro paſſionum natura & cõditione ad ſanitatem mentis reſtituendam explanabuntur.

Atque hæc, quæ ſuperius allata ſunt, ad vniuerſalem morborum animi curam pertinent, cui particularis nunc demum annectenda eſt curatio. Hanc aggrediemur ab explicatione ſingulorum remediorum, quæ ſingulis paſſionibus ſigillatim aptari debent, poſtquam prius illarum numerum, naturam, differentias, & cauſas enucleauerimus.

Triplex in homine appetitus. Tenendum eſt igitur, præter appetitum, qui nobis cum aliis rebus omnibus creatis communis eſt, & rationis facultatem, quæ nobis eſt ſingularis, reliquis aliis naturis præter humanam ea deſtitutis, animalem quoque appetitum nobis inſidere, aliter ſentientem, quo & bruta prædita ſunt.

Appetitus ſenſitiuus. Ex hoc ſenſitiuo appetitu, aut naturali ſentiendi potentia, qua quæ bona ſunt & ſalutaria amplectimur, quæ vero mala & noxia declinamus & refugimus, duo inſignes rami tanquam ex eadem radice enaſcuntur, iraſcendi videlicet & concupiſcendi ſtudium, ex quorum dominio pendent varii illi motus & perturbationes, quibus agitamur inſtar arundinis ventorum flatibus huc illuc impulſæ.

Concupiſcendi appetitus ſex ſpecies. Ad concupiſcendi appetitum referuntur ſex diuerſę perturbationum ſpecies, tres quidem ex bono, quod ſibi proponit, exurgentes: aliæ vero tres ex malo, quod vitare ſtudet Tres primæ dicuntur eſſe amor, cupiditas & gaudium: quibus tres aliæ opponuntur, odium, auerſatio, mœſtitia.

Iraſcendi appetitus. Ex iraſcẽdi appetitu, qui ſibi bonum proponit tãquam obiectum, & eius cõparandi difficultatem, quiq; fugam mali velut ſcopum ſibi obiicit, cum eius declinandi impotentia, quinque aliæ motus ſpecies oriuntur, ſpes nempe, deſperatio, metus, audacia & ira.

Vnde quidam vndecim paſſionum aut perturbationum genera deriuant, quas alii ad ſeptem contrahunt; Ambitionem videlicet, Auaritiam, Voluptatem, Inuidiam, Curioſitatem, Iram & Metum. Plerique vero quatuor tantum agnoſcunt in genere, gaudium, dolorem, ſpem & metum. Vnde illud Vergilianum:

Hinc metuunt, cupiunt, gaudentq; dolentq;. *Seruius in 6. Æneid.*

Quatuor animi paſſiones quæ. Varro & maior Philoſophorum natio de quatuor paſſionibus verba faciunt, duas à bonis, totidem à malis exiſtimatis rebus deducentes. Nam dolere ac timere duæ opiniones mali ſunt, vna præſentis, & altera futuri. Si in hoc argumentum penitius introire conſtitutum eſſet, in gurgites & abyſſos immenſi maris incideremus, vnde nauis noſtra nunquam emergeretur. Satius igitur eſt hic vela complicare, nec vlterius progredi, tantumque de illis ſpiritus paſſionibus verba facere, quæ motibus ſuis varia morborum genera in corpore parere idonea ſunt: quod præcauere, & eiuſmodi incommodis mature proſpicere, boni Medici & religioſi officium eſt: non ſecus ac Theologi partes ſunt, perturbatæ animæ motus deprauatos compeſcere, quales ſunt ambitio, auaritia, cupiditas, & inuidia, quæ ſæpe corpori iacturam & interitum minantur, & conciliant.

CAP. II.

De Ambitione.

AMbitio, quæ ſupremorum honoris graduum ardens eſt inſania, datur vitio, quod inanis gloriæ immoderato ſtudio teneatur, non quo publicam vtilitatem ſpectet, ſed cæteris cum faſtu tumoreque dominetur. Vnde etiam maiore ratione damnatur, ſi obliqua via, & nocendi potius, quam proficiendi ſtudio, ad eos gradus contendat.

Luculenta inſaniæ iſtius, quæ inter

primas

primas alias animi perturbationes in humanam ſcenam irrupit, apparuerunt omnibus ſeculis teſtimonia, inſigniaque ſupplicia, quod vbique & ſemper ſolitus ſit Deus hominum ſuperbiam & arrogantiam grauibus pœnis mulctare: Quibus ne ipſi quidem Angeli erepti ſunt. Illi enim acerbiſſimas primi omnium ſuſtinuerunt, & in æternum ſuſtinebunt ærumnas, in profunda inferorum barathra detruſi, è quibus nullus vnquam futurus eſt exitus, quod diuinis ſuperbi mandatis reluctati ſint. In idem peccatum primus noſter parens Adam lapſus eſt, cum ſeſe Deo ęqualem ſuperbe reddere voluit, & ambiuit pares cum illo dominandi honores, cuius ambitionis opera perfectum eſt, vt omnibus exueretur, cum animi, tum corporis dotibus, quibus inſigniter & abunde à Deo fuerat ornatus & inſtructus.

Lapſus angelorum.

Superbia Adami & poſterorum punita.

Ad illius exemplum reliqui, quotquot ſunt, ſiue Principes, Reges, Monarchæ, ſiue mediæ conditionis, aut inferioris etiam ordinis homines, qui velut Thraſones & Salacones criſtas attollere voluerunt, miſeri tandem & infames perierunt, & mole ſua præcipites abierunt.

Teſtis eſt iudiciorum Dei immanis ille gigas Goliath: teſtis ſuperbus Sennakerib: nec non audax ille Holofernes: qui ſuperbia ſua abrepti, & furibunda audaces ferocia in Deum ipſum inſurgere, ac inſolentibus dictis viuentem in ſecula inceſſere auſi ſunt, humanæ ſuæ conditionis & imbecillitatis immemores.

Eandem ſuperbiæ mulctam pertulerunt Ozias, quod dignitate regia minime contentus ſacerdotium ambiret: Nabucadnezar, quod cultum diuinum, & adorationē ſibi, vt Deo, præſtari imperaret: Herodes, quod diuinitatis titulos à populo aſſentatore ſibi tributos alacriter exciperet. Nec manus Dei effugerunt potentes illi monarchæ, Caligula, Domitianus, Heliogabalus, aliique complures, qui ſibi diuinos honores deferri, ſimulachra ſua vbique erecta adorari, ſeque in Deorum numerum referri, ſuæ vilitatis obliti, imperioſe & minaciter iuſſerunt, vt qui miſerrimum ac infeliciſſimum vitæ exitum in ſuæ ambitionis & ſuperbiæ pœnas experti ſunt.

Hoc ipſum Poetæ fabulis ſuis, veritatem rei velantes, ingenioſe expreſſerũt: cum Phaëtonta inducunt audacter nimis & ſuperbe, ad agendos Solis equos procliuiorem, maioraque viribus ſuis arroganter molientem, contra Phœbi Patris monita, filium ſic compellantis:

Altius egreſſus, cœleſtia ſigna cremabis,
Inferius terras, medio tutiſſimus ibis.

Cuius ambitionis, temeritatis & audaciæ, eo ipſo momento, ſupplicium conflagratione ſui pœnas dedit, vt [illegible]ctum fuerit, raro anteceden[illegible] ſtum deſeruit pœna pede cla[illegible] quid de Icaro etiam iidem [illegible] tificioſum volatũ ſibi arro[illegible] ſolutis alis per aerem vol[illegible] pitē in mare ruiſſe cõfingu[illegible] pe figmentis infœlicem an[illegible] tum & arrogantiæ docente[illegible] *num Deus potentes de ſede; & ex*[illegible] *les:* ſuperbos enim is ferre non p[illegible] quin variis ſuppliciis mulctet, [illegible] gnitis morbis afficiat, quibus [illegible]lla Medicorum auxilia conducunt: [illegible]e Ozias tulit ſupplicium, qui deploratam incurrit Elephantiaſin: Herodes verminoſum & pedicularem morbum. Tales etiam morbos potētiſſimi quidam monarchæ noſtri tēporis, fulmina belli, paſſi ſunt: quos Medici nulli, quantumuis eruditi, naturalibus ſuis remediis profligare potuerunt, vtpote quorum ſupernaturales eſſent cauſæ, naturalibus remediis minime curabiles. Quod vtique maxime notandum, & alia cogitatione ac meditatione ſpectandum occurrit, cum iſta captum ſenſus humani ſuperent.

De Auaritia.

CAP. III.

AMbitionem cominus ſequitur Auaritia, quæ inter violentiſſimas & furioſiſſimas animi perturbationes annumeranda eſt: infinitis enim fluctibus omnium prope hominum animos exagitat, vt nullo non turbine noctedieq; perpetuis vigiliis inquietos eos concutiat, emaceret atque proſternat. Inſtar enim freti & anguſtiarum Lybicarum hæc ſe habet; vbi perpetuis flatibus & fluctibus, iiſque contrariis inter Scyllam & Charibdim, mare conturbatur, ac ſurſum deorſumque peruoluitur.

Furia hominis effectus auaritia.

Cum enim diffidentia, metu, ſolicitudine, vana ſpe, aut deſperatione, ſæpiùs ſtipetur (quas quinque furias ſibi ſemper adiunctas habet Auaritia) nocte ... perpetuis vigiliis animum fati- ... torquet, vt nulla quiete frui ſit, vt Auarus inſomnes no- ... nidæ terræ incubet potius, ... ſtratis, quæ impenſa- ... ſentes, ſpinas, & vrticas ... tque vſque adeo animum ... s fluctibus, vt mille mor- ... ex ingenti illo curarum ar- ... zat, & ſic inter pereundum vi- ... antuſque eſt ille cruciatus, vt Pha- ... is tyranni incenſum & ignitũ taurum in ſupplicium crudele excogitatum non æquet modo, ſed etiam immanitate ſuperet. Hinc Megæra illa Auaritia tot furioſis motibus animum exagitans, iure à Spiritu Dei radix malorum dicitur: à qua idcirco *Polit. lib. 1. cap. 1.* & ab ambitione tanquam ſeminariis omnia promanare vitia ac ſcelera, recte & vere ſenſit ſcripſitq; Ariſtoteles. Huic igitur tam horrendæ meretrici quicunque adhærent, & laqueis eius irretiuntur, inſani prorſus ſunt iudicandi, & omni ratione ſenſuque carentes. Quid enim inſanius, quam furioſis impuræ iſtius belluæ motibus à caſto virtutis amore, quæ cœlo & æterna vita beat amplexantes, auocari? Quid non moleſtiarum & cruciatuum exhibet auaritia, nõ tantum in hoc ſeculo: at in futuro etiam pœnis apud inferos æternis ſequaces ſuos mulctatura? Nullum tamen frequentius & vſitatius vitium vel inter Chriſtianos etiam auaritia pullulat, vt hoc nomine ab Ethnicis etiam, & infidelibus multis ſuperemur, qui ſpretis caducis his opibus immortali virtuti & gloriæ toti incubuerunt.

Radix omnium malorum auaritia.

Demetrius Phalereus. Plutarch. in tract. de tranq. an.

Vbi nunc alter occurrat Demetrius Phalereus, qui ex mercatura ingentes conſecutus opes, audito forte fortuna Cratete, publice docente, ac per vnam atque alteram horam de laudibus, & admirandis virtutis effectis diſſerente, ſe miſerum exclamauit, qui tam diu ignorantiam fouiſſet, bonaque tam exquiſita virtutis pauco comparãda negotio flocci pependiſſet, vt magnis cum laboribus, & crebris vitæ periculis ad ea attentior fuiſſet, quæ vſque adeo vana ſunt & caduca.

Anacreon.

Pauci nunc occurrunt, ſiue literati, ſiue ignari, qui Anacreontem imitandum ſibi conſtituant, qui à Polycrate quidem tyranno tria circiter nummorum aureorum millia dono data accepit: at cum metu & grauioribus curis inſuetis vexaretur, ſibique ſomnum eripi indignaretur, interque dormiendum ſubſultim expergefactus, ac nimia conſeruandi muneris cura perpetuo teneretur; non ſolum de pecunia, ſed etiam de vita à latronibus, vel domeſticis cripienda ſolicitus, cœpit de priſtina ſua animi tranquillitate recuperanda cogitare, ac de anxietate deponenda. Quod vt præſtaret, idem argentum Polycrati reſtituit, addiditque ab eo ſibi plus negotii conflatum, à quo tempore ſuis ſcriniis incluſerat, quam ex eo voluptatis & delectationis in poſterum eſſet expecturus.

Atque hæc in hunc finem dicta ſint,

pro-

Digitized by Google

propoſitaque exempla, vt quam praua illa cupiditas & auaritia infinitis animum torqueant perturbationibus doceamus, quo minus illis mancipemur, eaſque tanquam corporis & animæ perniciem ac interitum execremur.

Demetrio Phalereo. Plutarch. in tract. de tranq. an.

Reſtat, vt tanquam Medici, quibus corpus humanum medicę facultatis obiectum proponitur, quam grauibus affectibus & ſymptomatis impetatur, ab execrando illo monſtro recenſeamus, & huic narrationi adiiciamus. Auarus famelica ingluuie & inexplebili perpetuo theſauris inhiat, ſtruthionicum gerens ſtomachum, quo non tantum ferrum concoquit, at aurum argentumque ſolidiſſima inter omnia metalla abſorbet atque concoquit.

Qualem Diaetam teneant auari.

Excutiamus etiam remedium, imo digniſſimum auari ſupplicium, quo ad ſedandum caninum illum appetitum, & immoderatam rabiem, vtatur, exigendam. Remedium tenere cupis? fruſtulo panis autopyri & ſecundarii, ſecalini, ſæpiuſque rancidi: cæpa, porro, ſuilla aut bubula ſalitis & fumoſis: molligine cœnoſa, ſalſis halecibus, & id genus peſſimis ſiue aſarcorum dierum, ſiue ſarcicorum tempore, ſuæ fami & hianti perpetuo gutturi conſulit. In potum aſſumit vappam, vinorum fæces & aceſcentes reliquias, fugax vinum & corruptũ, atque id genus deprauatos potus: ex quib. omnibus nihil in corpore præter ſalſum ſanguinem, retorridum, impurũ ac peſſimos humores valetudinem eius labefactantes gigni poteſt. Hinc redditur valetudinarius, & de perpetuis doloribus conqueritur.

Auarus

Præterea cum aduerſus aeris iniurias vel rigidiſſimam etiam hyemem prope nudus incedat, aut vili attritoque veſtimento parcius aut ſegnius ſeſe induat: maria terraſque percurrat, nocte dieque æſtiuis & hybernis tempeſtatibus ſeſe negotiando citra quietem torqueat: quas non poteſt infirmitates, cruditates, incoctiones, rheumata, catarrhos non contrahere, & innumeros alios affectus incurrere? Vnde enim pleuritides, febres, chiragræ, podagræ, & id genus alia ex hoc niſi fonte promanant? Quibus vt medeatur, quid agit? nimia nempe abſtinentia, ſeu parſimonia ſibi familiari vtitur, vt qui in neceſſarii inſtauratiui locum, vnicum ouum, vix adhuc integrum cineribus coctum aſſumat: pane aqua diluto, panatellæ delicatæ aut minutalis loco veſcatur: iuſculum ex butyro ſalito & braſſica conditum, in conſummati alicuius optimi locum ſorbeat, aut gelatinæ. In purgantis vero medicamenti vicem, ſi adſtricta ſit aluus, drachmam vnam granorũ ebuli, rhabarbaro alioqui cariori ſubſtituit, vſus alicuius veneficæ conſilio, ne apud Medicos & Pharmacopœos ſumptus vllos faciat. Eo tandem huiuſmodi homines deſperationis adiguntur, vt ſi fertiliorem meſſem, & viliorem annonam forte præſenſerint, quæ venditionem ſuorum frumentorum ac vinorum iam ex longa etiam pretii expectatione, rancidorum & pendulorum, remoratura ſint, ſibi laqueo vitam eripiant, vel in puteos præcipites ſe dent, vt hac ratione corpus & animam iuſto Dei indicio perdant.

Punitio diuina in auaros.

Sexcenta hic annecteremus pœnarum in illos maledictos homines diuinarum genera, ni obſtreperet Momus aliquis aut inuidus Cenſor, reclamaretque, hæc nihil ad rem futura, neq; proprii eſſe loci in quadam de diæta tractatione tot verba, tot hiſtorias, & tot exempla percenſere. Sed æquiori lectori, inſtitutum noſtrum aſſecuto, res ſecus videbitur. Satis enim perſpiciet, vniuerſalem hic à nobis, non particularem tradi de diæta tractationem, quæ idcirco nihil indictum aut prætermiſſum ferat. Tantus enim eius eſt ac tam neceſſarius vſus, vt laxam hic, non ſtrictam eius explicationem, in qua nihil deſideraretur,

proponere conſtituerim: cuius idcirco accuratior & longior tractatio tanquam ſuperuacanea inique redarguetur. Boni igitur ac æqui conſulet candidus lector noſtrum hoc inſtitutum, nec ſibi inutile futurum, aut de nimia verborum copia, ex qua non poſſit fructum decerpere, conqueretur.

Conſulto enim me in hanc tractationem effundo, quod eiuſmodi affectionum & morborum animi cognitio maxime ſit Medico neceſſaria, & ad eas explorandas attentiſſimum eius eſſe debeat ſtudium, quod magnis iiſque ſtupendis perturbationibus & ſæuiſſimis etiam cruciatibus corpus excrucient, ex humoribus, quos conturbant, & prorſus depratuant. Vnde etiam magnus ille Hippocrates coactus eſt aliquando dicere, in quibuſdam morbis diuinum quid ineſſe.

Vt igitur inſtitutum noſtrum perſequamur iuuerit vnum idq; perhorrendũ de inſigni Auaro ſumptũ ſupplicium quã breuiſſime recitare: ſiquidem fuſius alibi verſibus Gallicis ante viginti ſex annos illud deſcripſimus in noſtra Morocoſmæa, aut cantionibus Doricis à Ioanne Torneſio Lugduni typis expreſſis.

Epiſcopus Moguntinus à muribus deuoratus.

Is, de quo loquimur, inſignis auarus fuit Mogũtinus Epiſcopus, qui ad querulas voces innumerorum pauperum fame pereuntiũ, & ſtipem ab illo emendicantium, tædio indignatus, omni humanitate & miſericordia depoſita, ſed immanitate & crudelitate, ſæuiſſimos quoſuis ſuperante leones, aſſumta, totam illam murium farraginem, vt vocabat, area frumentaria concludi iuſſit, atque ædificium incendi, vt miſerando ibi ſpectaculo deplorandi pauperes cõcremarentur, ſed ſceleſtiſſimum ac crudeliſſimum hominem pœna non deſeruit, diuinaque vindicta. Eo enim ipſo tam nefarii ſceleris patrati momento, repentina murium innumerum caterua circumuallatur, quam nullo ingenio, nullaque vi à ſe excutere & ſummouere potuit, quin ſiue ſtans, ſiue ſedens, ſiue decumbens in lecto, ſiue menſæ accumbens, ab illis roderetur, ac dilaceraretur. Nec iuuarunt deteſtandum hominem latebræ, quas quæſiuit, aut ergaſtula, quæ ianuis & feneſtris carentia murium turbam introitu arcerent: ſecure illi diplomate Dei nixi quouis irrepſerunt. Nec quicquam opis Satellites tulerunt, licet huc illuc fuſtibus, & baculis irruerent, ferirent, ſeſeque circumagerent. Fruſtra etiam arx & turris in medio Rheno extrui iuſſa eſt, qua piaculum illud includeretur, vana vitandæ diuinæ vindictæ ſpe & perſuaſione, quaſi mures tranare aquas reformidarent. Repente enim magnis turmis in aquas irruerunt, traiecerunt, turrim conſcenderunt, ſuperarunt, introierunt, execrandum illum hominem adorti ſunt, vellicarunt, tandemque ab omnibus ſuis ſatellitibus derelictum, & fruſtra vires humanas implorantem, deuorarunt, abſumpſeruntque.

Præter viſibile illud Dei iudicium, occulta alia in theſauris ſuis Deus aſſeruat, quibus ſcelera hominum coercet, quorum cauſæ abditæ ſunt ac nobis incognitæ, captumque hominum ſuperant: quæ idcirco vel acutiſſimorum ac doctiſſimorum Medicorum leges & medendi normas rideant ac fallant: Ad quas tamen Chriſtianum Medicum attentum eſſe oportet, ne quid ſupra vires aggrediatur, atque aliunde remedia petat, quam ex libris Hippocratis, Galeni, Celſi, Auicennæ & aliorum.

CAP. IV.

De Inuidia.

HAs omnes ambitionis & auaritiæ horrendas deformitates depingere graphice ſuſcepimus, quæ tamen par-

Digitized by Google

Inuidia monſtrum. parui vtique momenti ſunt, præ portentoſo illo inuidiæ monſtro, quod longe horribiliore, & magis execranda cæteras vincit pernicie. Tanta enim hæc animi perturbatio eſt, tot venenis cor abſumens, internis ac cœcis ignibus adurens, vel citra rationem & argumentum, quibus ſuperiores carere non videntur, ad ſuorum motuum ſpecioſam excuſationem, vt nullo calamo digne ſatis deſcribi aut ratione exprimi poſſit. Ambitio ſiquidem virtutis ſpeciem ſuſtinere videtur: auaritia boni alicuius imaginem ſimulare, quo ſibi & poſteris conſulat. At inuidia nihil habet, quod iure fucum ſuæ perturbationi comparet.

Nam quamuis ambitionis & vanæ gloriæ ardore rapti fuerint Alexander ille Magnus, & Themiſtocles inter Græcos, excuſandi tamen videntur. Ille quod vereretur, ne à patre Philippo ſemper victore ſibi nihil relinqueretur, quo gloriam & famam aſſequi poſſet: Hic quod nihil aliud, quam Miltiadis virtute & trophæis excitatus, ipſius veſtigia præclaraque geſta, non æquare ſolum, ſed etiam ſuperare die noctéque meditaretur. Siquidem vilem eorum conditionem & abiectam apud omnes ſortem animaduertebant, qui nulla virtutis gloria præſtitiſſent, nec ab egregio aliquo facinore vllam ſibi famam conciliaſſent. Sic voluptas ſuos motus dulcedinis cuiuſdã prætextu excuſat, quod in congreſſu & conſuetudine ſociorum hilariter viuatur, quod honeſtius ſit eleganti veſte, quam vili & lacera indui, illiberalẽ & ſordidam eſſe parſimoniam. Auaritia his exceptionibus tuebitur ſe, quod nihil ſit calamitoſius, nihil turpius, nihil contemptius egeſtate: ſummum bonum in diuitiarum acquiſitione & poſſeſſione collocari: & genus & formam à Regina pecunia donari: qua deficiente, omnia ſimul deficere: à Medicis in morbis etiam grauiſſimis nullum auxilium expectari ab illo, qui cenſu careat. Conſanguineis etiam, agnatis & proximis illum eſſe odioſum, cui curta fuerit vel nulla ſupellex.

Inuidia inexcuſabilis. His modis ambitio & auaritia ſe tutantur. At inuidia nihil habet, quod opponat in excuſationem, ſi accuſetur, nihil quod reclamet, ſi perturbationum omnium animi fœdiſſima & turpiſſima eſſe dicatur: Siquidem ſuperiores motus ex imbecillitate naturæ emergunt. At inuidia ex improbitate noſtræ voluntatis naſcitur. Natura enim inuidiæ vſque adeo horrenda ac portentoſa eſt, vt ex felicitate alterius ſuum contrahat infortunium, & ex alterius infortunio ſuam ſibi conciliet felicitatem: hic mala mens, hic malus animus, cum proſperæ proximi fortunæ inuidetur, & gaudium ex eius mœrore comparatur: cum ridetur ex lachrymis eius, & ploratur ex riſu eiuſdem: cum bonus ex alterius marcore habitus contrahitur: contra cum ex eiuſdem pingui habitu tabeſcit aliquis. In ſumma conferri poteſt inuidus cum Timone illo Athenienſi μισανθρώπῳ, & fortunæ & felicitatis alienæ oſore, omnique charitate deſtituto: quod nihil ingratius animo concipiat, quam erga homines beneuolum ac beneficum Deum ſe habere, eoſque proſpere ac feliciter proſpiciat degere *Inuidioſi comparatio cum Timone Athenienſi.*

Inuidus ſimilis Prometheo. At quem ex ſuo liuore fructum carpit inuidus? Vt ſcilicet alter fiat Prometheus, cuius cor à vulture acerbiſſimis, iiſque aſſiduis cruciatibus eroditur & vellicatur: ipſum theatrum, ipſum ſupplicium, ac ſimul ſui fiat carnifex: cui tabes illa inſtar hirundinis ſanguinem exhauriat, medullas exſiccet, oſſa abſumat, vt macie, pallore, ſqualore & habitu corporis prorſus deformi & horrido σκελετὸν potius, quam hominem referat. Quod vtique vitium, atque horrendum malum pulchre depinxit poeta his verſibus:

Liuor

Liuor tabificum malis venenum,
Intactas vorat oſſibus medullas,
Et totum bibit artubus cruorem,
Quum quiſquis furit inuidetque forti
Vt debet, ſibi pœna ſemper ipſe eſt.

Hic aliquos iſtorum Cenſorum, qui mihi ſemper obſtrepunt, & calamũ meum in ſe exacuunt, ac argumentum ſuppeditant patefaciendæ ſuæ immoderatæ inuidiæ, cum omnibus eiuſdem proprietatibus & effectis, perbelle depictos mihi videre videor. In quos vtique cum acerbius calamo noſtro decreuiſſem inuehi, & ſuis genuinis coloribus eos delineare, communicaſſemque cum illuſtriſſimo viro, & ex regni huius primoribus primario, conſilium meum: Sapienter & grauiter, vt prudentia, conſilio, & grauibus ſententiis refertus eſt, reſpõdit in hęc verba: *Conquereris*, inquit, *de iis, quæ non poſſunt non eſſe tibi laudi, & in trophæum præclarum concedere. Si enim inuideris, hæc certiſſima nota eſt, aliquid in te eſſe præclarum & laudabile, cui inuidetur, & quod æmulatione dignum ſit:* ſimulque addidit hoc Diogenis apophtegma, qui homini apud illum de liuore & odio quorũdam, quo inceſſebatur, expoſtulanti hoc aperuit conſilium: vt ſcilicet in vltionem inimicorum inceptum virtutis curſum fortiter & alacriter perſequeretur, nec eum abrumperet, vt quæ certiſſima ſit via ad vindictam de illis ſumendam, qui hoc nomine ſeſe perpetuo excruciant, & infimas cordis partes ſenſim & aſſidue exurunt. Maiore ſiquidem inuidi cruciatu torquentur virtutibus conſpectis in eo, quem imitari nequeunt, quam ſi fuſtibus & armis ab hoſtibus impeterentur.

Fuſiorem de his tractationẽ Theologis relinquam, cum ea ſint mera animi pathemata, cuius illi curam gerunt: tranſeamuſque ad alias quatuor perturbationum animi ſpecies, quæ reſtant excutiendæ, vtpote quæ propius corpus attingant, ipſumque conturbent, vt inde magna ſanguinis humorumque aliorum oriatur perturbatio, quæ inteſtinũ bellum, & furioſos inſultus prorſus in corpore excitet. Hinc variis agitantur ægritudinum procellis, quarum nulla haberi poſſit, præterquam à ſagaciſſimo & peritiſſimo Medico, cognitio, nec turbarum eiuſmodi compoſitio aut extinctio.

De Amore Venereo.

CAP. V.

QVÆ igitur nobis reſtant enarrandæ animi affectiones, ſunt venereus amor, ira, gaudium, timor & triſtitia: inter quas primum occupat locum Amoris perturbatio, velut aliarum radix & ſcaturigo.

Ab eo enim oritur æmulatio, ab æmulatione ira & furor, à furore vindicta, ex qua iniuriæ naſcuntur & læſiones, quæ demum ſupplicii metum incutiunt, quem perpetuo triſtis recordatio, tædium & mœſtitia conſequuntur. Aut ſi aliter negotium hoc expedire velimus, ex hoc ipſo amore abſentis boni potiundi cupiditas naſcitur: ex cuius præſentia & poſſeſſione oritur lætitia, quam breui duraturam, vt leue, mobile & mutabile bonum, mox metus excipit, ne excidat: ita vt quantacunque ſedulitate ac cuſtodia difficili retineatur, de iactura fugaciſſimi boni ſemper timeatur. Ex huius boni priuatione ingens naſcitur tædium, & prorſus lethalis mœſtitia ac indignatio, quæ animum nocte dieque contorquet. *Fructus venerei amoris.*

Venerea igitur hæc cupido, cum baſis & origo ſit aliarum, vt diximus, affectionum, atq; inde omnium motuum, quibus animus cum corpore perturbatur & excruciatur, quoties ab ea abripi nos patimur & tranſuerſos agi, primo nobis examinanda ſuſcipietur. Huius itaque tales ſunt effectus, vt ſapientiſſimos *Venerea cupido eſt baſis & origo aliarum affectionum.*

Digitized by Google

mos quoſque, nec non fortiſſimos duces, nullis bellorum æſtibus aut machinis territos, inuadat & concutere ſoleat, imo expugnet & proſternat: acutiſſimos reddat ſtupidiſſimos, & qui iudicio pollent, dementet: prudentiſſimos ad inſaniam redigat, moderatos effrænet, denique hominem in brutum commutet, cuius porro tanta vis eſt, vt quos aggreſſa eſt, in deſperationem præcipitet, ac manus ſibi inferri miſerando aſpectu cogat: homines belluis immaniores efficiat, quas ad mortem ruere voluntariam nuſquam animaduertimus, aut alias ſui generis vnguibus aut dentibus dilacerare.

Sicuti Circe, hominem in pecus: ita Amor virtutem in vitium vertit.

Quemadmodum autem illa veneſica Circe à Poetis tam decantata, fingitur eos, quos ad ſe intromitteret, non tantum effaſcinaſſe, mente & iudicio priuaſſe; ſed etiam in fœdiſſima bruta, porcos nempe, turpiſſimum animal conuertiſſe: Sic quos rapit inſana illa cupido, de ſtatu mentis deturbat, à ſtudio & cognitione virtutis auocat, omnem illorum fortitudinem infringit, corporis robur eneruat, functiones animæ omnes interturbat & oblædit, ad omne vitium omnemque turpitudinem præcipites agit, denique ex hominibus bruta animalia effingit, vt iure voluptatem alteram Circen eſſe dixeris.

Morbi ex Venere quot & quanti.

Si morbos ex amore prodeuntes ſpectemus, corporis & animi mollitiem parit, languores, lipothymias, ſyncopes, paralyſes, cruditates, omnis generis arthritides, vigilias perpetuas parit, omnẽ threptieen facultatem & œconomiam vitiat, vt ſubtumidi, pallidi, liuidi huiuſmodi homines, omni vegeto deſtituti colore conſpiciantur: quin & luem illam veneream tam famoſam, lepramque, qua totum corpus in fruſta putrida ſoluitur, progignat; qua ratione Circæos porcos fœditate ſuperat. Hæc ſunt ornamenta, illæ dotes, quibus ſatellites ſuos ac milites voluptas exornat: quas tamen præ amoris inſania parum reformidant, aut nihili potius faciunt.

Attamen vt à deprauatis eiuſmodi cupiditatibus & perturbationibus iuniores auertamus, & Medicos etiam erudiamus, qua ratione fons ille mali exhauriri ac exſiccari poſſit, exempla quædam ſubiiciemus illuſtrium quorundam virorum, quibus ſaniores & prudentiores doceantur, ex aliorum deformitate mentem ab eiuſmodi inquinamentis, prauiſque cogitationibus abducere. Solent enim aut debent lapſus aliorum, & infelices male inſtitutæ vitæ euentus, alios terrere, qui eadem veſtigia ſequantur: quique luto inter gradiendum immergitur, comiti ſuo meliori incedendi via autor eſſe debet. Alioqui non careat ille reprehenſione, qui periculum ſibi imminens non defugiat, iuſteque imprudentiæ ac temeritatis arguatur, qui alieno exemplo non ſapiat.

Vt igitur oſtendamus, vel ſapientiſſimos etiam veneno hoc amoris infici, occurrit primo ſapientis illius Salomonis inſigne exemplum, de quo dicere ſuperſedebimus, cum ex ſacris ſcriptis illius hiſtoria omnibus ſatis eluceſcit. Cuius tamen exemplo pius quiſq; mouebitur, vt ab eiuſmodi illecebris auertatur: ne forte, quem audiuit tot virtutum donis, tantaque ſapientia inſtructum, turpiter tamen prolapſum, imitetur, neue idem ipſe inferioris longe conditionis, & leuioribus, ac nullis prope munitus præſidiis, periculum lapſus incurrat, aut grauiora peccata committat: ſicque Dei gratia ſpoliatus grauiſſimum æternæ mortis ſubeat ſupplicium.

Salomonis amor illegitimus.

Præter hoc aliorum etiam ſagacis ingenii virorum ſequuntur exempla, qui licet fortitudine præſtantes eſſent, hoc icti veneno & rationem & virilitatem amiſerunt, & prorſus enerues, & effœminati facti ſunt. Teſtatur hoc Marcus ille Antonius vir prudentia ſingulari præditus, qui Cleopatræ nimio amore

Marcus Antonius Cleopatra.

incenſus, inſana etiam eiuſdem ſuſcepit ſtudia ac conſilia, nihil non imprudenter, leuiter, ac negligenter tractauit, aut deinceps aggreſſus eſt, quod laudẽ meruerit, & famã ei conciliarit. Totus enim in eo erat, vt in amaſiæ ſuæ ſinu & amplexibus viueret, eiuſq; faſcino & incantationibus vſque adeo illaqueabatur, vt nulla habita ratione periculi vel dedecoris, vnam Cleopatram & ſpiraret & loqueretur, vt ſcribit Plutarchus *in eius vita:* cuius demum vtriuſque infeliciſſimus ac ſumme miſerandus ſecutus eſt vitæ exitus.

Exemplum Herculis. Quid ego Herculem in medium producam, communem orbis humani ἀλεξίκακον, monſtrorũ domitorem, totiuſq; fortitudinis ſpeculũ? Ille amatorio Omphales veneficio infelix ſuccubuit, & robur in fœmineam mollitiem, laborẽ in luxum, Martemq; in delicias muliebres, appẽſa lateri colo, commutauit. Deliramẽta fortaſſis putas? Intueamur quid de *Samſon.* fortiſſimo illo & robuſtiſſimo Samſone ſcriptũ reliquerit ſacra hiſtoria, quem alioqui inuictũ vna mulier, q̃ deperibat, emolliuit, & tanquã pecudẽ citra vim ac repugnantiam in manus hoſtiũ tradidit.

Lucius Vitellius. Signatur Lucius Vitellius, Vitellii Imperatoris pater (vt ſcribit Suetonius) ſtrenuus, ingenioſus ac prudens, qui turpis & infamis libertinæ cuiuſdam amore irretitus vſque adeo fuit, vt nihil nõ homine indignum patraret: quippe qui inter cætera ſcorti viliſſimi ſaliuam cum melle in illitum commiſceret, quo tanquã ſummo balſamo inſtaurãdæ vitæ opportuno, arterias & guttur crebro, idque publice, abiecto omni pudore, ad gratiam eiuſdẽ aucupandã perfunderet.

Mirum vtique eſt vſque adeo homines mente & oculis excæcari, vt quam incurrũt ignominiam ac infamiam, nequeant percipere, ego idcirco amorem depingi cæcum exiſtimo. Si enim oculorum luce frueretur, ſuæ ipſum infamiæ puderet. At eiuſmodi venerei ac laſciui homines oculorum lumine perſtricti ſunt, quod citatum modo exemplum ſatis oſtendit.

Qualis porro iſte ſit amor, docere nos voluit Æſopus in quadam ſuarum fabularum, cum dicit, omnes animi affectiones ac perturbationes ad effingẽdum formandumq; amorem concurrere. Iram nempe, metum, triſtitiam, gaudium, manſuetudinem, acerbitatem, æmulationem, diffidentiam, & demum reliquas omnes, inter quas pudor vnus & verecundia deſiderantur.

Repetamus curſum noſtrum, doceamuſque ingenti illo amore inſtar pecudum homines hebetari, nec ſolũ molles ac effœminatos fieri, qui illi adhærent, at dementiores omnibus omnino lymphaticis reddi, vt ſæpe etiam ſeſe præcipites agant, ac crudelem vitæ ſuæ lanienam exerceant. Huius generis monſtra fuerunt Phillis, Iphis, Hæmon, Sappho, Biblis, Calluce, Phædra, Timagoras, Zidica, quibus mors à ſeipſis illata, quod inſultus tantæ perturbationis ferre non poſſent. Hiſce nonnulla etiam, quæ noſtris temporibus euenerunt, exempla apponemus.

Galeazius Mantuæ Dux Patauii degens, iuſſus à puella, quam deperibat, vt *Galeazius Mantuæ Dux.* ſeſe in fluuium profundum & ingentem coniiceret, admiſſis ſtatim generoſo equo calcaribus, ſe in flumen præcipitem dedit, vt illi morem gereret, poſito omni mortis terrore, cum tamen vel ſola facti recordatio, lectioque ſanæ mentis hominem percellat, & in quendam veluti horrorem coniiciat.

Aliis porro huiuſmodi amore captis vel ſola amaſiarum iactura, vel abſentia mortem ſtatim præ deſiderio intulit.

Simile quid nobis exemplum ſuppe- *Nobilis iuuenis Gallus amore periit.* ditat nobilis quidam Gallus iuuenis, nõ minus ſtrenuus, quam omnibus gratus, ex familia Alegriorum oriundus, qui cum ingenti amore Mantuani Ducis filiam proſequeretur, ab eademque viciſſim

ſim coleretur, cumque ei ſo... no infectum pomum ac deleterium, quod in ſui perniciem inſcius ab alio acceperat, obtuliſſet, & ex eius vſu extremos illam ducere ſpiritus animaduertiſſet, deprecatus primo culpam extremo animi dolore perculſus, in ſinu eius non ſine ſuſpiriis ac lachrymis animā prior exhalauit; quem ſtatim illa ſecuta eſt comes. Hinc quam potens ſit amoris vis liquet, qui omnem napellum, arſenicale venenum, & quoduis aliud deleterium, quo potuit pomum intoxicari, noxæ promptitudine, & exitii celeritate ſuperet.

Hiſtoria de inſigni amoris vi cuiuſdam Euryali amborumque. Aliam hiſtoriam amoris impetum mirifice referentem petere licet ex Euryalo quodam equeſtris ordinis, & comite Sigiſmundi Imperatoris Auguſtano, & Lucretia Sienenſi puella ab eodem adamata: quorum ardor & flamma pauco temporis curriculo vſq; adeo increuit, vt cum Euryalo, diſcedente Imperatore, abeundum eſſet, diſceſſumque ſui Euryali & longum vale ferre non poſſet Lucretia, ex deſiderii vehementia, repentina morte paucas poſt horas concidit. Cuius mortem cum audiſſet Euryalus eundem vitæ exitum ſubiiſſet, ni recreatione amicorum, & ſalutaribus cohortationibus fuiſſet reſtitutus. *Æn. Syl.* Nec tamen per totam vitam deinceps mœrorem illum excutere, vel vlla animi hilaritate, at ne riſu quidem oblectari potuit.

Quin & prodigioſi huiuſce amoris effectus eo vſque prouecti ſunt, vt non tantum amatarum mulierum illecebræ excœcent, & homines ſibi addictos intellectus luce priuent, ac poculis eoſdem amatoriis fortius pellicere, ac prorſus ſubigere ſibi ſtudeant, quod ſi ſecus contingat, inſanæ illæ mulieres prorſus contabeſcunt, aut furiis agitatæ vitam ſibimet eripiunt.

Caligula vſque adeo ab vxore ſua Ceſonia amatorio poculo infectus eſt, vt nullam poſtea, nec animi, nec corporis ſanitatem ſit conſecutus.

Cornelius Gallus, tempore Auguſti Ægypti præfectus, ſimili potu furioſus redditus, ac prorſus mente priuatus eſt, vt teſtatur Euſebius in ſuis Chronicis.

Idē ſcribit de Lucretio Poeta, quem ex ſimili poculo ab vxore Lucilla propinato (vt nonnulli volunt) tantis furiis agitatum fuiſſe dicit, vt tandem ſuis ipſius manibus ſibi mortem conſciuerit.

Idem ex antiquiſſimis & præcipuis Doctoribus quidam his verbis confirmat. *Hieron. in Ruffinum.* *Liuia*, inquit, *virum ſuum interfecit, quem nimis odit: Lucilla ſuum quem nimis amauit. Illa ſponte miſcuit aconitum: Lucilla decepta furorem propinauit pro amoris poculo.* De eodem quoque extat illud Politiani *in Nutritiis:*

Hic, qui philtra bibit, nimioque inſanus amore,
Mox ferro occubuit, ſic mētem amiſerat omnem.

Sunt, qui ſcribunt inter præcipua amatoriorum poculorum pharmaca Hippomanes recenſeri. Vtvt ſit, nihil moror, hoc tantum adiiciam, eiuſmodi pocula ad illiciendum amorem ſpectantia plane eſſe diabolica, ac nomine Chriſtiano indignos eſſe habendos, qui iis abutuntur.

At ſcelerati ſunt quidam alii, qui longius progrediuntur, quos certum eſt intoxicatis annulis, aliiſque id genus artificiis, quas depereunt, ſibi irretire, vt omnem illis priſtinam libertatem prorſus eripiant, eaſque ſibi velut mancipia deuinciant.

Quæ quidem ὡς ἀδύνατα exiſtimarem, niſi frequentior vinciendæ ligæ, ſiue ligandorum ac eneruandorum genitalium abuſus certis quibuſdam incantatoriis vocibus inſuſurratis, ſatis ſuperque horum ſcelerum fidem faceret.

Accedit huc veterum authoritas, qui ſubinde ſcriptis ſuis amatoriorum poculorum, philtrorum, annulorum, chara-

raċterum, imaginum cerearum, & ſimi lium, mentionem faciunt.

Quid enim aliud Pharmaceutria Theocriti & Virgilii per hos intendit verſus?

Limus vt hic dureſcit, & hac vt cera liqueſcit
Vno & eodem igni, ſic noſter Daphnis amore.

Quidue Dipſas illa Ouidiana hoc diſticho?

Deuouet abſentes, ſimulacraque cerea fingit:
Et miſerum tenues in iecur vrget acus.

Quid denique Canidia Horatii, poculum Circes, Aſinus aureus Apuleii, aliud, quam mera philtra & incantamenta amatoria innuunt? Græcis enim & Latinis his nihil olim fuit familiarius, nihil ſolemnius. Sed authorem horum Diabolum eſſe, quis non videt? Merito igitur ex Iuriſconſultorum, tam priſcorum, quam recentiorum ſententia, grauia in eos decreta ſunt ſupplicia, quicunque his poculis & philtris, in amore potiundo, ſcelerate vtantur.

Hæc inſuper confirmant quidam ex Eccleſiaſticis Doctoribus, inter quos eſt Nicephorus *lib. 5. c. 27. de Amoribus Cypriani adhuc Ethnici, & S. Iuſtinæ Chriſtianæ:* Et Epiphanius *de Gnoſticis*, qui primi hæretici publicis ſcholis magiam, & artem ſortilegiorum ad amorem conciliandum, profeſſi ſunt.

Hiſtoria Cypriani & S. Iuſtinæ.

Denique, vt quæ à nobis hac de re dicta ſunt, luculentius declarentur, hiſtoriam recenſebimus mulieris iſtius tantopere à Carolo Magno adamatæ, cuius etſi vita defunctæ longo poſt tempore fœtidum cadauer Imperatoris cubiculum vſque adeo inficeret, vt nemo fœtorem ſuſtineret: vnus tamen Imperator non tantum non exoſus eſt, ſed tanquam ſuauiſſimum odorem violæ Cypriæ, aut roſæ Maio menſe florem explicantis odoratiſſimum retinuit. At primores imperatorii ſenatus, cum apud Imperatorē nihil promouere poſſent, vt ſtudium illius ab hoc cadauere auocarent, cogitarunt id citra incantationes veneficium fieri non poſſe, atque idcirco huiuſce ſortilegii cauſam perueſtigarunt, quam tandem compererunt in annulo aureo ſitam, ori incantatricis iſtius impoſito, vt ſibi poſt obitum etiam Imperatorem deuinciret. Quo in eius ore deprehenſo & amoto, deſiit repente ſortilegium, ita vt domum liber Imperator, & ad ſanam mentem reuocatus, vbi cubiculum ſuum ingreſſus eſt, nedum obturatis etiam naribus tam tetrum putridi cadaueris fœtorem pateretur, quinimo ſtatim pedem reuocauit, magnoque clamore cadauer illud aſportari illico demandarit. Quid porro huius annuli aſſeruatori poſtea contigerit, quamdiu ipſum retinuit, & donec eo loco abdidit, vbi reperiri non poſſet, vt hoc faſcino plene Imperator liberaretur, ex hiſtoria ipſa diſci poteſt.

Carolus Magnus amore effaſcinatus.

Præter autem eiuſmodi incantationes, veneficia, manias, furores, ſtupores, & amentias, quas perturbatio iſthæc vel præclarioribus animis, ſanioribus ac conſtantioribus inducit, quibus prætereа, Deus bone! ægritudinibus, iiſque grauiſſimis, quarum cauſæ abditæ ſunt, corpus conflictatur, ad quas propulſandas celeberrimus ac prudētiſſimus Medicus, vtique imprimis neceſſarius eſt.

Quot puellæ, mulieres, adoleſcentes, viri maturæ ætatis, ſenes, plebeii, nobiles, humiles, potentes (cum cæcus amor nullius conditionis aut ordinis hominum rationem habeat) hac tyrannica crudelique ſeruitute, cum animo, tum corpore contorquentur, omni quiete ſpoliantur, proſtratum habent edendi bibendique appetitum, palleſcunt, emaciantur, contabeſcunt, ac præ deliquiis ac virium proſtratione quaſi morbi alicuius grauitate oppreſſi, perpetuo decumbere coguntur. In horum curam ſi accerſantur Medici, ii ex pulſu frequentiore, vrinarum rubore, perpetuiſque vigiliis, & animi anxietate aliiſque ſignis commemoratis, ſtatim iudicabunt

bunt morbum vel cachexiam eſſe, aut lentam aliquam primæ hecticarum ſpeciei febrim, aut aliam aliquam ægritudinem, ſymptomatibus prædictis conſentaneam: hinc hæc vel illa remedia præſcribent, ſanguinis miſſionem imperabunt, benignam aliquam purgationem aut vehementiorem præcipient: vſum lactis ſuo tempore, & dulcia balnea adminiſtrabunt: nec omittent reuulſiones, deriuationes; ſectiones venæ ſaphenæ in puellis ſuos menſes nondum emittentibus, aut iam ſuppreſſos habentibus; condita cardiaca ac obſtructiones reſerantia, nec non optimam viuendi rationem præſcribent. Sed fruſtra hæc omnia, cum ſpiritualis morbus corporeis auxiliis non iuuetur. Hic Medici ſcientia, induſtria, experientiaque requiritur: hic certa cognitio cauſarum morbi deſideratur.

Summa Hippocratis prudentia ac ſolertia.

Idipſum ſua ætate venerandus ille Medicorum Coryphæus Hippocrates prudentiſſime ac ſolertiſſime aſſecutus eſt, cuius ſcientia ac fama per totã Græciam diffuſa Perdiccæ Macedonum Regi imprimis innotuit: à quo chronico & graui morbo detento tandem in auxilium euocatus eſt. Is vero cum ad Regem, vna cum Euriphonte ſocio natu maiore perueniſſet, & morbi regii naturam accurate eſſet rimatus, certiſſimis ſignis deprehendit, morbum eſſe ſpiritualem, non corporeum, eumque ex perturbatione aliqua animi foueri. Ex debili enim & languido eius pulſu, ad aſpectum cuiuſdam Philæ patris concubinæ ſeſe prodente, quam amore occulto deperibat Perdiccas, cuius tamẽ non audebat flammam aut indicium aperire, radicem morbi, quo ſenſim indies conficiebatur, agnouit, agnitæque pari induſtria curationem adhibuit Hippocrates: ſiquidem Philæ affectus cauſam explicauit, monuitque, vt Regem ſeruaret, ſuauibus Perdiccæ oculis, & familiaribus colloquiis adblandiretur, & animum illius recrearet: ex quo factum eſt, vt priſtinę mox valetudini ſit reſtitutus.

Suran. in vita Perdicca.

Aliud ſubſequitur exemplum priori haud diſſimile Antiochi Stratonicis amatoris, qui quod improbis facibus arderet, impium pectoris vulnus pia diſſimulatione ita contegebat, vt pater Seleucus mœrore proſtratus, de ſolo vnici filii obitu cogitaret. Hanc tamen deſperationis nebulam Eraſiſtratus Medicus ſua diſcuſſit prouidentia. Cum enim iuxta Antiochum ſederet, & eum ad Stratonicis ingreſſum & regreſſum varios animi & corporis motus ſubire animaduerteret, morbum illico deprehendit, & patri expoſuit, qui chariſſimam ſibi coniugem filio cedere non dubitauit.

Eraſiſtrati prudentia. Plutarch. in vita Demetrii.

Magna certe fuit illuſtrium horum Medicorum in curandis iſtis principibus ſolertia & ingenium, licet turpiſſimo morbo turpiſſimum quoque remedium, ſcortationem nimirum & inceſtum in medicamentum præſcriberent. Verum Ethnicorum Medicorum fuerunt hæc præſidia, quæ à Chriſtianis prorſus reiicienda ſunt, aliaque æquiora eiuſmodi malis citra maieſtatis diuinæ offendiculum perueſtiganda ac adminiſtranda ſunt. Quæ quidem abunde ſuppetunt, tamque ſalutaria opportunaque huic malo, vt ægri potius, quam Medici culpa, curationem perturbet.

Remedium optimum ad affectiones animi.

Primum autem vniuerſaleque remedium, quod in hac affectione, aliiſque id genus morbis præferendum eſt, & præſcribendum, auxilium eſt diuinum à Deo tanquam ſupremo Medico exorandum: cuius potentiæ, gratiæ, & benedictioni, quiuis Medicus, ſeque ſuaque remedia committere debet, à quo vires ſuas mutuetur. Præterea facinoris indignitas apud eos, qui turpibus ac violentis affectibus rapiuntur, inſaniaq; mentis audacter exaggeranda, & oculis ſubiicienda eſt, vt morbi periculum ad mortem inclinantis apprehendant, ac

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

iudicia Dei in ſe acerba reformident, cœleſti beatitudine in æternum carituri. Atque ſic veri ac fidelis Medici fungitur officio ille, qui in grauibus eiuſmodi morbis, periculoſos ac infelices eorum exitus libera prædictione ægris exponit. Vnde ſępe accidit, vt ægri, periculi metu propoſito, ſibi melius conſulant, Medici monitis ac præceptis alacrius obtemperent, felicemque morbi euentum experiantur.

Huius vniuerſalis remedii, plane diuini, pharmaca è cœlo naſcuntur, ſoluſque Deus ea ſuggerit ac adminiſtrat, ſuaque benedictione & gratia beat, ſi precibus ab eodem efflagitentur.

Particularia porro alia ſunt remedia, quæ ex Medici ſcientia pendent, tanquam Dei in hoc negotio ad reſtituendos ægros miniſtri ac famulantis.

Inter alia priuata auxilia norma eſt viuendi, à qua in omni alio morbo etiam Medici ſuas curationes auſpicari ſolent, vtpote quod ſupremum ſit malorum remedium. Quæ vero omnium ſit in hac affectionis violentia, congruentiſſima ac tutiſſima diæta, Pythagoricam vtique cenſeo, ſiue parcam & ſobriam: aut eam, quæ à Lycurgo arcta & laudabilis Lacedæmoniis inſtituta eſt, quam ſobrietatis ſcholam vulgo in Græcia vocabant. Imperandum eſt igitur illis in condimentum aut reſtauratiuum iuſculum illius gentis nigrum, quo Reges ipſi, in gratiſſimi ſaporis ferculum, & tãquam delicatiſſimo, vtebantur: ſed non niſi fame prius, ex laborioſa exercitatione corporis obſonata, citra quam ingratiſſimus erat cibus & plane nauſeabundus, cuius rei teſtis eſt Dionyſius tyrannus. Optimum enim condimentum eſt fames. Aut præſcribenda eſt illis vulgaris illa captiuorum, qui non ſunt ſoluendo, diæta, quæ pane & aqua parciſſimis conſtat. De qua vt querantur, nullo iure fieri poteſt; eum vel hoc victus genere Imperator ille Cyrus, nullo morbo ad id adactus, contentus degeret. Interrogatus enim ſemel à quodam ex ſuis domeſticis, quid ſibi in cœnam parari vellet, nihil præter panem, inquit, mox enim ad fontē cœnabimus.

Schola ſobrietatis. Iuſculum nigrum Regum Spartanorum.

Optimum condimentum.

Xenophon in Cyropedia.

Hæc igitur viuendi ratio perparca & ſobria, mirum in modum huic perturbationi animi conducit. Sine Cerere enim & Baccho friget Venus, ad quam exercendam proni ſunt, qui otio torpent, vnde illud,

Quæritur, Ægiſthus quare ſit factus adulter;
In promptu cauſa eſt, deſidioſus erat.

Hæc, inquam, arcta abſtinentia (famis germana comes) quam amantibus imperamus, ex formulis remediorum Cratetis Thebani petita eſt. Eam enim illis indicebat, qui hoc morbi genere torquerentur. Tria quippe remedia proponebat, vt potiſſima & ſuprema, in huius mali curationem: λιμὸν, χρόνον, βρόχον, famem, tempus, & laqueum. Nam cum luxus ſit præcipuum amoris alimētum, huic medetur fames & abſtinentia. Sin aliter, tempus omnia tollens, aut certe mitigans, illum leuat. Quæ ſi nihil prodeſſent Ethnici iſtius damnāda ſententia ſupererat laqueus, vt morbus extremo remedio finiretur.

Laertius lib. 6. cap. 5.

Tria amoris remedia.

Reſtat adhuc particulare quoddam, & vltimum huiuſce perturbationis remedium, vt eiuſmodi ægri exemplis doceantur, quibus infelici aliorum exitu propoſito, dedecus, & mentis perturbationem vitare diſcant. Magnopere enim exempla aliorum nos mouent, vt merito dicatur à Poeta,

Felix, quem faciunt aliena pericula cautum.

Quod ſi hæc apud eos carent aculeis remedia, alia via ſuppetit, vt exponamus torſiones, dolores, putredinem, fœtorem, luem veneream, cancros, vultum ac totum corpus virore ſuo depaſcentes, & id genus alia ſymptomata, quæ ſine funere perpetuum funus indies minantur, ac cruciatus inauditos ipſa morte ferociores eiuſmodi ægris pariunt.

Deni-

Denique proponenda ſunt eis horror, turpitudo, infamia, dedecus, ex tam fœtido naſcentia affectu, nihilque præter miſerandum ac calamitoſum ſtatum eiuſmodi hominib. promittentia: quicquid ſibi ſpecioſum & delectabile ſinguli imaginentur.

Non alienum fuerit ab hoc propoſito, duo præclara experimenta & curationes, in gratiam quorundam amore inſano perditorum excogitata, hoc loco breuiter perſtringere.

Hypatiæ exemplum. Prius eſt Hypatiæ heroinæ, quæ præter corporis inſignem pulchritudinem tantis animi & ingenii dotibus ornabatur, vt eruditione ac doctrina præclara ſui ſeculi ingenia ſuperaret, publiceque docendo magnam famam conſequeretur. Ea cum à quodam diſcipulo perdite adamaretur, eiuſque cruciatus agnoſceret, nolletque (ne in deſperationem iuuenis incideret) acrius reluctari, & poſtulata acerbius repellere, excogitauit lene congruumque remedium, quo illũ à ſuo faſcino liberaret: Siquidẽ cum eum agnoſceret alias prudentem, & rationi facile morem gerentem, hoc artificio vſa eſt, vt linteamina multa congeſta, menſtruis & ſanie ſordidata illi exhiberet: nec non ſublata veſte, pudenda tota ſanguine madentia oculis eius ſubiiceret, quo turpitudinem ac fœditatem rei tantopere amatæ auerſaretur ſuique ipſius puderet. Adiecit ſimul hæc verba: *Iſtud quidem adamas Adoleſcens; nihil autem pulchrum.* Hinc factum, vt præ pudore indecoræ demonſtrationis ille erubuerit, flammaſque remiſerit, ac modeſtior deinceps factus fuerit. *Suidas.*

Raymundi Lulli exemplum. Poſterius eſt Raimundi Lulli, qui cum adamaret elegantem mulierem, eiuſque amoris fructum decerpere magna importunitate contenderet, diem habuiſſe ab ea dictam memoratur, qua ipſam adiret. Acceſſit Lullus, cui illa cũ ſiniſtram mammam explicaſſet, & fœdiſſimum vlcus cancroſum palam exhibuiſſet, à quo propemodum tota pars illa depaſta erat: hoc tam turpi & abominando ſpectaculo territus Lullus, præſens ſuæ inſaniæ remedium expertus eſt. Hac enim ratione factum, vt impudicus illius amor in caſtam amicitiam tranſierit, ſtudiumque ſuum totum in curationem vlceris Chriſtiana charitate ductus contulerit. Hinc occaſionem captauit peregrinandi, cum magnis ac doctis viris verſandi, ac philoſophiæ chymicæ ſedulam operam nauandi, vt medicinam vniuerſalem inueſtigaret, quam conſecutus mulierem illam integræ valetudini reſtituit.

Tempus eſt, vt huic venereæ perturbationi finem imponamus, de cuius natura, origine & cauſis, tum internis, tum externis, iiſque, quæ ad curationem eiuſdem pertinent, fuſe ſatis diſſeruimus.

Verum antequam finem attingamus, monebimus, nos hanc effrænem libidinem iam pridem ad viuum expreſſiſſe in Doricis noſtris cantionibus, vbi veri ſanctique amoris diſcrimen ab adulterino fœdoque oſtendimus.

Expreſſi adhuc accuratius hunc ipſum amorem, imo furorem, primo magni ſpeculi mundi à me editi libro; per hanc antitheſin, quod Deus ſit benignus, manſuetus & amoris plenus, vbi amorẽ Deo proprium & genuinum, qui vnus, verus, & rectus eſt amor, à noſtro ſegrego, qui nullo moderamine fertur, in obiectum concupiſcentiæ, mutationum momenta & interualla, contrarioſque motus ac diſcordes ſemper ſubiens, nulla certitudine ac conſtantia veræ charitatis nixus, cum vnum & idem in Deo ſint amor, conſtantia amoris, & charitas, vt dilucide paucis verſibus perſcripſi. Noſtri eſt igitur officii petere à Deo, vt vera ipſius charitatis erga nos cognitione imbuamur, dictoque amore ad ipſam totis animæ viribus feramur, vt Deum perinde amemus, prout ab illo viciſſim diligimur. Quod potiſſimum

mum eſt aduerſus effrænem hanc affe-ctionem remedium.

CAP. VI.

De ira aut biliosa affectione.

INter morales Philoſophos, qui animæ affectiones deſcripſerunt, non infimo loco Seneca & Plutarchus annumerantur. Qui quidem vterque videtur de induſtria receaſſe & laxaſſe animum in deſcribenda & ad viuum efformanda ira, vt ex eius genuinis lineamentis hanc tam portentoſam belluam omnes deteſtentur, quæ cornibus, dentibus, vngulis, aſpectu truculento, & immani ferocia, minax & terribilis eſt.

Effectus iræ. Nobis igitur illi animæ iram repræſentant, tanquam alteram Megæram furioſiſſimam, truculentiſſimam, audaciſſimam, crudeliſſimam, ac ſumme omnibus terribilem, radices in ſe & ſcaturigines ſeditionum omnium, turbarum ac tumultuum continentem, litium, bellorum, homicidiorum, excidiorum, euerſionum, ac omnium malorum abyſſum, tempeſtatem, diluuium, ignem, machinam, tonitru ac peſtem, inundantem, ſubmergentem, vrentem, diruentem, fulminantem, inficientem, occidentem, ac omnia euertentem: homines, quos inuaſit, ad omne ſceleris genus præcipites agentem, è qua innumera mala ſtupendaque, tum in corpore, tum ſpiritu contrahuntur. Denique ſcelerata illa euſque improbitatis & nefandæ malitiæ procedit contagio, vt non tantum illos in belluas & tigrides immaniſſimas, ſed in dæmonas quodammodo transmutet.

Hic effecta Tigridis iſtius, ſiue calamitates, quas hæc furia in orbem immittit, non eſt noſtri inſtituti ſigillatim explicare: ſatis eſt, quod in genere proprietates eius, idque paucis & obiter attigerimus. Quæ tamen illa homini procreet incommoda, quod in illum ius & imperium habeat, quosq; effectus progeneret, paulo latius explicabimus, vt inueſtigatis cauſis, effectis, vt par eſt, medeamur, prout præcipuæ noſtri officii partes poſtulant.

Atque vt imprimis hanc tam effrænem & teterrimam belluam ſuis delineamentis, tam intus, quam in cute depingamus, irati incompoſitum inceſſum & actiones obſeruemus. *Deſcriptio iracundiæ.* En quanto faſtu, & quam truciore ſuperbaque corporis agitatione, modo huc, modo illuc voluitur ac circumfertur, quam varie modo erubeſcit, modo palleſcit: cubitis quicquid occurrit hinc inde propulſat atque disiicit! En vt à ſua ipſius vmbra etiam exacuitur, quam ferre nequit placide: vt voce tremula, modo alta, modo depreſſa ad bilis agitatæ motum aut quietem intonat! En vt labia commordeat, pectus pugnis verberet, crines indignabundus vellicet, in quos citra rationem inuolat, inſtar canis in lapidem ruentis, quo ictus eſt! Si acrius ac propius ira percitum intueri voles, & os eius circumſpicere, in quibus omnes iræ proprietates tanquam in ſpeculo eluceſcunt, omnis perturbationum generis notas in illo ſæuire videas: vt rubore & ferocia ſcintillet, vt ruffis maculis leopardi inſtar vbique ſcateat: vt igneis tedis micantes oculi truculentiam minentur, vt capilli colore bouini in Maurorum ſpeciem arrigantur & criſpentur. Denique in ea ſæua perturbatione animi nihil non horrendum & monſtroſum cernere licet. At forma illius, quam deſcripſimus, primis iræ motibus tantum congruit, videturque ſuauis ac benigna, ſi cum paroxyſmo illius impetuque comparetur.

Tunc enim illa infernalis Megæra, vinculis ſolutis rabiem totam exerit, non vno flagello ſimplici contenta, ſed cruentatum enſem vna, incenſam tedam altera manu intentat, illius brachia reducta veſte, nil niſi cædes & ſanguinem

Digitized by Google

nem minantur: apertum pectus faſtuoſe explicat: auras ictibus quaſi ſerio prælians diuerberat, modo huc, modo illuc circumagitur, quin & horrenda voce, ad arma & cædes, ad ſanguinem & ignes furiis omnibus agitatur, ac ferro igniique ſe vaſtaturam omnia comminatur, vſque adeo inſolens illa rabies omnibus modis truculentam & atrocem belluam refert.

Zelus ſeu æmulatio omnes in officio continendi.

Altera eſt iræ ſpecies ſuperiori prorſus oppoſita, quæ laudabilis ac iuſta dici poteſt, ardentiſſima videlicet æmulatio, zelus, aut feruens ſtudium omnes in officio continendi, & in gyrum rationis reuocandi, qualis eſt acerba reprehenſio & minæ, quib. paſtores gregem ſuum territant, vt in officio erga Deum ipſum contineant, aut lapſum & deuium erigant, ac in rectam viam reducant. Sic pater iuſta commotione fertur in peruicacem filium, qui à vero tramite digreditur, dum peruicaciam eius caſtigat. Sic dominus ſeruum, & præceptor diſcipulum ſtomachoſe increpant. Hac ira Philoſophus ille corripiebatur, qui cum in peccantem ſeruum excandeſceret, moderamine & fræno ſuum furorem coercuit his verbis: *Ni*, inquit, *iratus eſſem, multis plagis vapulares.*

Eſt & tertia iræ ſpecies, quæ intermedia eſt, vera animi affectio paſſioque, quæ ſimul cum ſpiritu corpus diuexat, & variis modis conturbat.

Ira duæ ſpecies.

Huius duæ traduntur ſpecies, quarum altera nihil putidi perferens ſtatim erumpit, & virus conceptum euomit, vtcunque in iis laudabilis, qui fœtidas aquas corde includi & foueri diutius damnant.

Altera ſimulata eſt & ficta, quam longo tempore clam aſſeruari poſſe aiunt: interim tamen, quæ inſtar ignis cineribus ſepulti ſe habeat, quibus fouetur ac conſeruatur ſine vllo interitu aut imminutione.

Etſi autem irarum hæ ſpecies inter ſe differre videantur, idque ſubiecti ratione, varium temperamentum ſubeuntis, vt in melancholico alia ſit iræ ſpecies, in phlegmatico & pituitoſo alia, alia in bilioſo temperamento: Harum tamen aliæ ſemper violentius animum perturbant, aliæ lenius, vt dictum eſt. Hæc volatilem ignem, & Perſicum repræſentat, illa occulti cancri clam & ſenſim rodentis ſpeciem exhibet, cuius idcirco cura difficillima eſt.

Hanc vtramque ſpeciem priuatim tractandam ſuſcepimus, vtpote quæ veræ animi affectiones & ægritudines ſint, à quibus corporis noſtri functiones læduntur ac deprauantur, variaque morborum & ſymptomatum genera procreantur, in quibus curandis apprime Medici opera deſideratur, ac neceſſaria eſt. Duobus autem vtraque inſtrumentis vtitur, manu & lingua: Siquidem præterquam, quod animus deſiderio nocendi exardeſcit, manus atrociter, non auras tantũ diuerberant, ſed quemlibet occurrentem feriunt, & propulſant, famam & nomen ſcriptis proſcindunt, ac omne conuitiorum genus infeſto calamo congerunt, vt aculeos iratæ pennæ vel remotiſſimi quique perſentiant, & ferre cogantur.

Ira vlciſcendi inſtrumenta.

Lingua vitium.

Lingua non minus periculoſa & acerba, imo manu ipſa acerbior, omne veneni genus clam exerit, quod vix vitare quis poſſit, cum occulta ſint vulnera, nec facile perſpicua, à quibus caueri poſſit. Cuius ictus ſi minus aperte corpus feriunt, lethalia tamen vulnera animo infligunt, conuitiis, maledictis, & horrendis excreationibus ipſum obruentes, vt iure parœmia inde nata ſit, *nocentius eſſe lingua, quam lancea vulnus.*

Ea enim ſi conuitiando, detrectando, ac maledicendo incumbat, tum præſertim, cum bilis efferueſcit, tonantiorem vocem reddit, quam Colonienſis illius primarii & cathedralis templi orga-

nicæ fiſtulæ emittunt, follibus concitatæ, etſi ad earum ſonum aures obſurdeſcant audientium.

Morales Philoſophi (inter alios Plutarchus & Seneca) ſatis ſuperque docent exemplis, quam varia & infinita mala ex linguæ procacitate, & effræni licentia irati & furibundi hominis oriantur, ſicut ex aduerſo ſummam virtutem ad ſocietatem hominum tuendam in ſilentio & taciturnitate collocant, vt ſcilicet *longa ſit aurium attentio, breuis linguæ reſponſio*: ſicque nihil vel pauca reſpondeantur.

Hæc igitur duo præcipua iræ inſtrumenta, manus nempe & lingua, niſi fræno & moderamine aliquo retineantur, iratum hominem & furibundum in grauiſſimos affectus & perturbationes præcipitem agunt, quæ ſi, vt par eſt, rite gubernentur, magno ſunt homini auxilio & vſui: nec minus, quam reliqua corporis membra homini opportuniſſima & vtiliſſima. Hinc tritus ille verſus.

Nil melius lingua, lingua nil peius eadem eſt.

Manus & lingua vtiliſſima hominis inſtrumenta. Abſit igitur, vt animum perturbatum ſequamur, eique obſecundemus, cum in bene compoſito animo lingua ſe canendis Dei laudibus voueat, ad quas deſtinata eſt; Manus vero iis deſcribendis, nec non piis omnibus operibus & charitati in proximum exercendis incumbat.

Præter illa duo ſuperiora inſtrumenta, quibus ira in acuendis ſuis effectis & producendis vtitur, ac ſeſe patefacit, alia ſunt eiuſdem indicia, eaque feruentes motus irati hominis certo præſagientia & aperte teſtantia. Siquidem eiuſmodi homines iracũdi multo faſtu turgent, multa de ſe ſibi pollicentur, & pauonum inſtar, cum mira oblectatione ac ſuperbia ſeſe circumſpiciunt, ſibi nimium blandiuntur & indulgent, præcipites, acuti & ſubtiles ſibi videntur, parum tamen firmi, vt qui facile ad leuiſſimum verbum, vel toruum intuitum & inopinatum, ſtomachentur & bilem moueant, quibus omnia diſplicent & faſtidium mouent, ad omnemq; actionem & orationem exardeſcunt. Illis ne quidem omnes Luculli coqui gratum ferculum condirent, neminem loquentem ferunt, etſi cum ratione deprehendentem aut contradicentem, ſeſe ſolos celebrant, reliquis omnibus abiectis, ad quamlibet auram, aut nihili rem armantur, & querelas concitant. Eorumque animus vſque adeo delicatulus, leuis, ſenſilis, mobilis, & omnium impatiens eſt, vt ex ſolo aliorum halitu offendantur, ſimileſque prorſus arthriticorum fiunt, qui ante chirurgi manum admotam, iam de dolore conqueri & inclamare ſolent. Denique nullus non iracundus inſculptas fronti trium charitum, loco gerit, impatientiam, inconſtantiam, & impietatem dyſcharites Eumenidas. *Iracundi hominis nota.* Qui eiuſmodi comitibus ſtipatus incedit, nihil non impium, crudele & truculentum admittit, omnique charitate ſpoliatur, cumque manſuetudo, pietas, cęteræque virtutes hominem lenem, benignum, conſtantem, lepidum ac μακρόθυμον reddant, contrariæ bilis & iræ affectiones hiſce virtutibus ex diametro opponuntur. Vt autem impietas, & crudelitas charitati aduerſatur, ſic impatientia & inconſtantia ſuos motus habent admodum feroces, vt non minus omnibus iniuriæ ſint ac contumelioſæ, quam ſuperiores.

Ex hac igitur furioſæ bilis commotione & continuis fluctibus, animus & ſpiritus primum agitantur, totum corpus concutitur, ſanguis aliique humores incaleſcunt & conturbantur, ac imprimis ipſa bilis inflammatur, quæ ſtomachoſis omnibus & iracundis imperat. *Ira incommoda quot & quanta.* Cum enim tota ſit ſulphurea, reliquis omnibus citius incenditur: Inde ardentes naſcuntur febres, & tertianæ bilioſæ, inde pleuritides, omneſque aliæ inflammationes internæ, ab eodem humore

more à ſuo temperamento excidente excitantur: Inde varia porro procreantur mala, cum interna, tum exrerna, vt cholera ſeu cœliacus aut iliacus morbus, qui tanquam ſumpto antimonio per inferiora & ſuperiora expurgat, vt ictерus croceo colore totum corpus inficiens, vt Eryſipelas, ignes perſici, ſerpigines, & nomica vlcera externas partes corporis inſtar lepræ depaſcentia.

Hæc idcirco in medium proferimus, vt conſpicuum fiat, quanta & quam varia inde in corpus mala promanent, ex morbis ſpiritalibus naſcentia, qui vt plurimum ad mortem vſque ægros ſuos deducunt, quod imprimis in hac furibunda affectione ex ſequentibus exemplis videre licet.

Nerua Imperator.

Nerua Imperator valetudinarius ac ventriculi tanta debilitate laborans, vt crebro aſſumptum cibum euomeret, cum ſemel in quendam nomine Regulum excandeſceret, tantum pectoris dolorem ſuſtinuit, vt confeſtim febre exitiali, deplorataque correptus ſit.

Valentinianus Imperator. Cuſpinianus.

Idem Valentiniano Imperatori contigit, qui cum aduerſus Sarmatas nonnunquam propter Illyriæ vaſtationem in prætorio ſæuus infremeret, & vniuerſæ genti excidium rigidus minaretur, ſanguine irrumpente animam exhalauit.

VVenceſlaus Bohemiæ Rex.

Simile quid de Wenceſlao Bohemiæ rege hiſtoriæ ſuppeditant, qui ira in pocillatorem ſuum percitus, cum interficere eum propriis ſuis manibus vellet, paralyſi affectus concidit, & paucis poſt diebus vita exceſſit. Quod vtique ſumme mirandum eſt, ab vna ſcilicet bilioſa commotione, cuius natura feruentiſſima eſt, paralyſim poſſe generari, cuius efficientem ac materialem cauſam ad frigidam pituitam Medicorum vulgus reuocat; quæ quidem cauſa naturæ bilis prorſus contraria eſt.

Cromerus lib. 18.

Si ſaperent ſtomachoſi homines, & furibundi illi Alaces, huiuſmodi exempla ſemper ſibi animo verſanda, & oculis perpetuo intuenda proponerent, vt à tam infœlici exitu, & effectis crudeliſſimæ perturbationis ſibi metuerent atque cauerent.

Sed alia præſentiora ac opportuniora habemus remedia, quæ in huius affectionis præcautionem & curationem adferemus.

Atque vt à curatione ordiamur, primo notandum eſt, nequaquam ſpernendum eſſe malum, at ſedulo promptequе medicandum.

Vbi igitur vel leuiſſima iræ commotio percipitur, quod ex pulſus eleuatione & leuibus quibuſdam feruoribus, qui temperamentum excedere, & à naturali ſuo ſtatu deflectere teſtantur, cognoſci poteſt, confeſtim, iuxta illud Poetæ,

Principiis obſta ſero medicina paratur.

eiuſmodi ignis aqua continentiæ à ratione ſublimata & elambicata extinguendus eſt. Ad id ſuppetit exemplum Socratis, qui ſimul ac in ſe primos bilis iſtius igniculos perſentiret, ad remedium conuolabat, quoque illa magis ad vehementiorem motum concitabatur, eo promptius fræna moderationis iniiciebat, quoque magis illa ad violentiam ac acerbitatem erumperet, tanto moderatiorem, dociliorem, ac pacatiorem animum, corpuſque ſedatius ac compoſitius exhibebat, quod ore, oculis, geſtu corporis & omnibus tranquillæ animæ notis ſatis ſuperque teſtabatur, vt nihil deforme in ipſo conſpiceretur.

Summa continentia Socratis.

Plutarch. in tract. de Ira.

At quæret aliquis, qui in iracunda affectione aut irato homine eiuſmodi ſedatiuum ac illud contemperans papauer reperiatur? Si in cordis, linguæ, manuumque hortis mature tranſplantetur, colatur, foueatur, & ſedulo educetur. Quomodo enim tráſplantatione & cultu cichorea natura amara hortulani artificio edulceſcunt: ita ſi colamus & alamus

alamus in nobis hanc cõtemperantiam, hoc eſt, ſi docilitati, manſuetudini, moderationi aſſueſcamus naturã noſtram, alioqui agreſtiorem & ferociorem cicurabimus, ac ita moderabimur, vt contrarias facultates ac vires conciliet acquiratque.

Vt hanc moderationem & temperantiam conſuetudine ſibi compararet idem Socrates, idque in omnibus affectionibus, quæ homini moleſtæ eſſe ſolent, cum acriori ſiti premebatur, non ſtatim ſe aquis ingurgitabat, ſed è puteo ipſe ſibi lente hauriebat, quas ſuper oram putei morari ac quieſcere diu ſinebat, ne auidius quam decebat ebiberet, qua ratione frænabat deſiderium, vt immoderatis cupiditatibus eluctandis ac domandis aſſueſceret, naturam dociliorem ſibi compararet, ſibique tandem imperaret: Conſuetudo enim (vt communi fertur prouerbio) altera eſt natura.

Atque hoc remedium ad prophylacticen huius affectionis partem pertinet & ſpectat.

Moderationis exemplum in Platone. Hæc eadem moderatio & abſtinentia tanta cura à Platone exculta fuit, tantaſque ac tam firmas in eo radices egit, vt nulla iniuria, conuitiis, crudelitate, quibus à Dionyſio Tyranno olim laceſſebatur, à ſtatu rationis vnquam dimotus fuerit, aut in excandeſcentiam, iramue quantumuis leuem eruperit.

Hæc eadem virtus in eodem ipſo Philoſopho confirmatur, ac teſtimonio Plutarchi declaratur. Qui de illo fidem facit in tractatu, *Cur diuina Iuſtitia ſcelerum pœnas differat.* Cum enim ipſe Plato ſemel ſeruum in culpa & graui flagitio deprehendiſſet, illico commotus & ira percitus baculum arripuit, quaſi ſeruum eo cæſurus, ſed ipſo tamen momento ſeſe continuit, nec vllum eius puniendi dedit indicium. Id cum quidam eius amicus demiraretur, qui cuncta peruiderat, & ſciſcitaretur cur baculum apprehendiſſet? Reſpondit Plato, ad iram propriam coercendam, quæ extra rationis limites euagabatur, id eſſe à ſe factum.

Eadem manſuetudo diuturna conſuetudine à nobis comparata, certiſſimum nobis præbet in huiuſce perturbationis præcautionem, auxilium, prout experientia veteres illi Philoſophi didicerunt, & certam nobis huius rei fidem fecerunt, ſuo exemplo docentes, quoſuis iracundos iiſdem aut ſimilibus in curationem ſui mali vti poſſe præſidiis.

Trita eſt vulgariſque illa Medicorum ſententia, extremis morbis extrema eſſe adhibenda remedia. Huic igitur morbo inter alios grauiſſimo, iræ nempe & furioſo affectui, extremum hoc oppono, nouum tamen ac præſens remedium, *Patientiam* videlicet, quæ ſit illius affectionis ſpecifica theriacalis aqua, quæque à tam lethifero veneno mortales eripiat liberetque. *Iræ remedium, patientia.*

Eadem patientia cordis noſtri probitatem ac integritatem aperte teſtatur, monetamque noſtram nequaquam eſſe adulterinam indicat, dum citra imminutionem aut immutationem ſui tot iſtius paſſionis, eaque violentiſſima ſuſtinet incendia, noſque auro in fornacibus excocto ſimiles reddit, quod quo pluribus ignibus probatur, eo purius, nitidius ac coruſcantius emicat, naturamq; ſuam magis ac magis retinet. Sic patientia noſtra, dum variis exercetur malorum procellis, conſtantior & robuſtior redditur aduerſus huius perturbationis feroces motus, palmamque victoriæ magna cum gloria ex conflictu reportat. Siquidem palmæ ipſi plane reſpondet, quæ quo magis premitur, eo fortius attollitur, aut tympanum imitatur, quod fortioribus baculi ictibus percuſſum reſonantius auditur.

Sed huius porro patientiæ ab Ethnicis ipſis excultæ elegantes effectus conſpiciamus.

Digitized by Google

Manſuetudinis exemplum in Ariſtippo. Ariſtippus Dionyſii tyranni vitia ſemel increpans, illum in tantum bilis feruorem compulit, vt boni illius Philoſophi faciem conſpuere non vereretur, qui hac vera patientia inſtructus & probe munitus tantum abeſt, vt in iram proruperit, vt contra iniuriam ſibi illatam ioco exceperit his verbis: *Si piſcatores*, inquit, *vt piſciculum irretiant, facile imbres aquarum perferunt, moleſtum mihi eſſe non debet, ſi in piſcando rhombo parum humecter.* *Laertius lib. 2. in vita Ariſtippi.*

At ne eadem virtus aliis denegetur, & ſolis Philoſophis aſſeruetur, qui omni vindictæ telo carebant, fuerunt & magni Principes non pauci, qui Philoſophos imitati ſunt, nec mediocri modeſtia & patientia armati fuerunt. In his prælucet Antigonus, qui cum tempore hyberno caſtra transtuliſſet in locum, vbi non erat rerum neceſſariarum copia, atque hac de cauſa milites quidam in regem maledicta congererent, ignari ipſum eſſe in proximo, virga tentorii vela diduxit. *Flebitis, inquit, ni longius ſemoti de me male loquamini.* Quid hac facetia clementius? Aut quid hac clementia facetius? Simulabat ſe non indignari, quod male de ipſo loquerentur, ſed quod tam vicini, vt exaudiri poſſent ab eo, cui maledicebant. *Modeſtia Antigoni Plutarch.*

Idem Rex cum nocte quadam quoſdam è militibus ſuis audiſſet omnia mala ipſi imprecantes, à quo in iter præceps & inexplicabile lutum inducti fuiſſent; acceſſit ad eos, qui maxime laborabant, eoſque inſcios, à quo adiuuarentur, explicuiſſet: *Nunc*, inquit, *maledicite Antigono, cuius vitio in has miſerias incidiſtis, ſed ei bene optate, qui vos ex ea voragine eduxit.* Hanc ille ſolam vltionem repetiit ab inferioribus, quos extremis poterat merito ſuppliciis afficere, vnde magna eius eluceſcit patientia, clementia, ac *μακροθυμία*, magnitudoque animi. *Cœlius lib. 21. cap. 28.*

Quid porro de tam inſigni patientiæ & clementiæ virtute commemorabimus, qua Philippus Macedonum Rex fortiter aduerſus multas grauiſſimas iniurias, conuitia, & calumnias præualuiſſe dicitur? Quas mirum in modum patienter ac conſtanter pertulit, variis in locis & temporibus, vt hiſtoriæ ipſæ teſtantur. Luculentum huiuſce veritatis teſtimonium fortaſſe requirimus? Peloponnenſes, qui multa magnaque beneficia à Rege Macedonum Philippo acceperant, nihilominus in Olympicis ludis illum dicteriis proſciderant, & acriter in ſuis tragœdiis & comœdiis confoderant. Philippus re cognita, cum à quodam ex ſuis aulicis ad pœnas exigendas incitaretur, hoc conſilium reiecit, & hæc verba addidit, *Si tam prauo homines iſti ſunt ingenio, vt eos irrideant, qui de ipſis bene merentur, quid tum fiet, ſi quid mali ab iiſdem accipiant?* Sic Rex patientiſſimus ac clementiſſimus prudens iniit conſilium, cæteroſque docuit maledicos non eſſe prouocandos, ne forte magis maledicant. *Plutarch. in Apophth.* *Philippi Regis Macedonum clementia.*

At quis non mirabitur ſimile eiuſdem Regis reſponſum datum cuidam è ſuis aulicis Smicytho, Nicanorem vtique de regia maieſtate detrahentem ac calumniantem accuſanti: *Nicanor*, inquit Rex, *non habetur inter Macedoniæ peſſimos: Expendendum eſt igitur, num mea ſit culpa, nec ne.* Expendit Philippus negotium & animaduertit illum ſumma obrui inopia, ſpretumq; ac obliuioni traditum, licet egregiam in bellis ante ſuſceptis nauaſſet operam: iuſſit ergo ad eum ſplendidum munus comportari. Vnde nactus occaſionem Nicanor, mutata ſententia, Regis laudes vbique ſuis præconiis celebrauit. Hanc repentinam prædicationem idem Smicythus cum ad Regem detuliſſet, hoc alterum reſponſum clementiſſimum accepit: *Nunquid vides* (inquit Rex) *in nobis eſſe ſitum, vt bene aut male audiamus?* Quo ſatis dicto declarauit, Regum & primatum beneficiis omnes homines ad benedicendum

de ipſis obligari, & contra iniuriis ad detrahendum prouo ari.

Plut. arch. in tractat. de ira.

Simile quid legimus de huiuſdem Regis erga Arcadem clementia, qui de illo vbique detrahebat, quem cum Rex ſemel excepiſſet clementius, & blandis verbis eum compellaſſet, additis ſimul exquiſitis muneribus, Arcadem habuit ſuarum laudum per totam Græciam promptiſſimum & ſtudioſiſſimum præconem. Qua in re Rex & patientiam inſignem, & admirandam clementiam omnibus patefecit, ſimulq; peſſimos Arcadis mores hoc artificio correxit, qui ſcelere ſuo mortem promeruerat. Hac patientia & clemẽtia doctiorem ſe Medicum præſtitit, & ſalubriorem iis, qui capitis pœna hominem mulctandum, & de medio tollendum cenſuerant.

Cæteris tamen præſtat illud, quod de eodem rege apud antiquos legitur, quo ſingularem ſuam in Democharem declarauit mãſuetudinem, qui ob nimiam linguæ procacitatem cognominabatur Therſites. Is cum ex numero Legatorum ab Athenienſibus ad Philippum miſſorum eſſet, ipſique iam dimittendi à Rege audirent, ſi quid poſſet in Reipubl. Athenienſis gratiam, ſe ſtudioſe facturum, ſtatim inſulſo reſponſo, & nimium audaci ac temerario Regis verba excepit Demochares. *Tu,* inquit, *Rex rem ciuitati noſtræ gratiſſimam feceris, ſi teipſum ſuſpendio præfocaris.* Quod tam indignum & atrox reſponſum, peſſime audiit apud alios Legatos, qui non ſine graui murmure ac indignatione hanc contumeliam Regi factam pertulerunt. Hos tamen blandiſſime, & citra vllam commotionem Rex compellans: *Nunciate,* inquit, *Athenienſibus, multo ſuperbiores videri, qui ob animi impotentiam eiuſmodi dicteriis & ſarcaſmis non abſtinent, quam eos, qui impune dici permittant, ac inſolentiam talem facile concoquant.*

Tam illuſtribus Philippi Regis exemplis adiicietur Pericles, qui cum per integrum diem ab improbo & impudente quodam calumniatore vſque ad eo conuitiis laceſſeretur, vt ne in aperto quidem foro, vbi Pericles de rebus ſeriis ad Rempub. ſpectantibus tractabat, iniurias & calumnias aduerſus eum remitteret, ſed publicee in eum ſine fronte debaccharetur, id tamen citra omnem bilem patientiſſime & conſtantiſſime tulit. Deinde vero cum impurus ille & ſceleratus conuitiator ipſum Periclem ſub veſperam cõtinuatis calumniis domum vſque comitaretur & deduceret, Pericles lares ingreſſus iuſſit, nocte ingruente, tædam accẽdi, & à ſeruo detrectatorem tuto ad ſuos reduci, tantũ hic abeſt, vt ſtomachoſus in illum proruperit.

Patientiæ exemplum in Pericle. Plutarch.

Quanta hæc ſit & patientia & moderatio animi, omnibus notum eſt. Ab hiſtoriographis Pericles tãquam clementiæ, temperantiæ & moderationis ſpeculum proponitur, quod vel in ipſo extremo vitæ anhelitu teſtatus eſt. Cum enim tunc temporis, qui ad illum accedebant amici, omnes egregia illius facta ſigillatim enarrarent & celebrarent. *Obſeruaſtis*, inquit ille, *totum vitæ meæ curriculum, & probe examinaſtis: At quod præcipuum & laudabile de quo glorior, hoc eſt, quod nemo atratus de me vnquam expoſtularit.* Quibus verbis innuebat, neminem à ſe vnquam interfectum, cæſum, vel aliquo modo læſum, quem atrati amici defleuerint, quamdiu Reipubl Athenienſis gubernacula ſit moderatus: Proindeque nulla vnquam bile commotum, in aliquem inuolaſſe, ſed patientiam, moderationem & clementiam ſemper exercuiſſe, quæ magnum vtique Principem decent & exornant.

Has ſi Ethnici tam ſtudioſe virtutes excoluerunt: Nos, qui Chriſtianorum nomen profitemur, ſi illorum veſtigia non ſequamur, & ab illis ſuperari patiamur, quantum dedecus & ignominiam merebimur, quos deceat longe maiore in perferendis calamitatibus conſtantia,

Patientiæ exemplum in Pericle. Plutarch.

tia, & in iniuriis vindicandis clementia, tanquam θεοδιδάκτους præ illis ἀοργ-ω-μένους eſſe inſtructos atque munitos? At cum ſecus faciamus, in eoq; gloriæ noſtræ caput poſitum falſo cenſeamus, vt nullam impune feramus iniuriam, vel ipſa voce tenus illatam, per cædeſq; mutuas credamus honorem noſtrum conſeruari; qualem Chriſtianiſmum iactabimus, qui Ethnicarum virtutum gloria ſuperetur?

Valerius Maximus lib.5. c.1. Bruſonius lib.1.c.16. Plutarch. in tract. de Ira. Eraſmus in Apophth.

Plura hanc in rem à me proferrentur exempla, ni præſtantiores quique hiſtorici memoriæ prodidiſſent, quanta Artaxerxes, Piſiſtratus, Leontychidas, & alii Principes in frænanda & coercenda aduerſus iniurias ſibi illatas ira, virtute præſtiterunt. Quibus omnibus Chriſtiana authoritate confirmatis, iterum atque iterum moneor, vt inpoſterum omnes maleuolorum & inuidorum voces, in me oblatrantium, floccifaciam, cum præſertim illorum ſemper iudicauerim contemnendam maledicentiam, quod non à iudicio, ſed ab animi morbo, inuidia nempe virtutis ſemper inimica proficiſcatur.

Athenodori cõſilium Imperatori datum.

Vltimum ſequitur iræ remedium, cuius authorem & præceptorem laudo Athenodorũ, quod idcirco à me proferatur in medium, ne quid indictũ in curatione tam exitialis affectus deſideretur.

Hoc præſcripſit Philoſophus ille Imperatori Auguſto, cum ab eo eſſet diſceſſurus ob ætatis & ſenii grauitatem, ad feliciter & ſapienter imperii gubernacula moderanda. Tale autem fuit illud, ne quid cum ira & animi acerbitate vnquam gereret: In quam tamen ſi quacunque graui occaſione incideret, caueret quicquam præcipere, quin prius numerum viginti quatuor literarum Græcarum digitis attente ſubduxiſſet, innuens meditanda eſſe otioſe, nec præcipiti momento decernenda, quæ plus temeritatis, quam ſapientiæ in Imperatore arguant.

Atque hoc remedium non ad latentes illas iras, inuidias, & clandeſtina odia ſpectat: at bilioſis & feruentibus furoribus opportunum eſt, qui bombardici pulueris inſtar vno momento incandeſcunt, & violentiſſimo impetu feriunt. Siquidem hoc temporis interuallo, quod alphabeticarum literarum enumeratio interponit, vt ad mentem redeatur, feruores huiuſmodi iræ momentanei retineri ac coerceri poſſunt. Rationi enim conceditur tempus, quo omnia prudenter moderetur, & aqua clementiæ & temperantiæ tãquam ſpecifico auxilio flammas illas & incenſos motus extinguat atque cohibeat.

CAP. VII.
De Gaudio.

QVod Galli, *Ioye ou eſiouiſſance* dicere ſolent, illud gaudium Latini vocant. Græci vero in ſignificantioribus vocibus feliciores, χαρὰν quaſi κέαρ ῥέον, quod hilaritate cor diffluat, & dilatatis meatibus Spiritus effundat ac expiret, vnde repentina oritur ſæpenumero exanimatio. Hoc quidem gaudium vel internum eſt, nullis notis extrinſecus ſe prodẽs, & dicitur tacitum & occultum: vel externum, quod riſu aut beneuolo ac hilari vultu, grataque ac iucũda congratulatione, teſtimonia de ſe profert.

Differentia gaudii.

Cauſa gaudii.

Naſcitur autem gaudium diuerſis ex cauſis. Aut ex commoditate & vtilitate, quæ nobis contigit, aut ex ea, quam futuram ſperamus, quæ proprie χαρὰ & gaudium dicitur, aut ex ea felicitate exoritur, qua fruuntur, vel quam morantur, qui nobis ſunt amici, quæ quidem ἐπιχαιρεγαθία dicitur, id eſt gaudium ex rebus aliorum ſecundis, prout alia gaudii ſpecies eſt, quæ naſcitur in nobis ex infauſtis inimicorum ſucceſſibus & infortuniis, atque hæc ἐπιχαιρεκακίας apud Græcos nomen habet.

Huius gaudii apud Suetonium leguntur affectus, quo populus Romanus audita

audita Tiberii Neronis aliorumq; Imperatorum morte, perfuſus eſt, quorum tyrannidē diuturnam expertus fuerat.

Gaudium ex morte tyrannorum,

Apud eundē ſcribitur, quātó gaudio ſenatus Romanus ex Imperatoris Domitiani cæde affectus fuerit, cuius hæc ſunt verba: *Senatus*, inquit, *adeo lætatus eſt, vt repleta ſtatim curia, non temperaret, quin mortuum contumelioſiſſime atque acerbiſſimo acclamationū genere laceraret, &c.* Quin & Cuſpinianus admirandum huius ſpeciei gaudii affectum per totam Italiam circumiacentesq; regiones diffuſum deſcribit, poſt interfectum in Sicilia Conſtantem ſecundum Imperatorem: *Adeo extulerunt*, inquit, *animos lætitia, vt Italiæ Exarchus & copiarum duces in publico gaudii, nec minimum triſtitiæ ſignum oſtendere auſi ſint, vſque adeo iſtius Imperatoris odium capitale omnibus inſederat, ob ſpoliatam Romam, & tributum ab Italia tota exactum.*

Huiuſmodi autem affectio adeo interdum exuberat, vt vno momento hominem perimat. Cor enim violenta & ſubitanea dilatatione à gaudio explicatum, omnes ſpiritus repente exhalat & effundit, caloremque natiuum efflat, vnde ſubſequitur mors. Sic Chryſippus ridendo mortuus eſt, dum aſinum veſcentem ficubus conſpiceret.

Chryſippus ob nimium gaudium mortuus.

Zeuxis quoque inſignis ille pictor, qui nullam non induſtriam, ingenium ac artificium ad perfecte depingendam Helenę pulchritudinem appulerat, cum vetulæ cuiuſdam deformitatem ſuo artificio perfecte delineaſſet, eamque attente intueretur, vſque adeo in effuſum prorupiſſe riſum legitur ob expreſſam γεροντικῶς anus deformitatem ac turpitudinem, vt animam ipſam inter ridendum efflauerit.

Cælius lib. 1. cap. 18.

Prioribus alia quædam ſubiungemus exempla eorum, qui, quod proſpera vſi fuerint fortuna, amicoſque habuerint & agnatos felices atque florentes, gaudio ſoluti è vita emigrauerint.

Sophocles inſignis ille Poeta tragicus, qui toties palmam ex tragædiis victor reportarat, ex vltima ſua tragœdia denuo relata victoria, tanta animorum ab omnibus cōgratulatione ac applauſu exceptus eſt, vt nimia lætitia diffuſus ſpiritum momento emiſerit.

Sophocles. Diodorus. Valer. Max.

Philippides Athenienſis Comicus iam ætate prouectus, cum in Poetarum certamine præter ſpem viciſſet, coronaque potitus fuiſſet, præ nimio gaudio anima deficiens, repente mortuus eſt.

Cæl. lib. 9. cap. 15.

Eodem mortis genere, ex inſolenti lætitia conflatæ, vno momento ſpiritibus diſſipatis, quidam Ænetus diem obiit extremum.

Inſignem porro hiſtoriam adiicimus de quodam parente, nimia lætitia correpto, ob honores inopinatos liberis præſtitos, in quorum amplexibus expirauit. Parenti illi nomen erat, Rhodius Diagoras, qui tres filios iuuenes habuit, bonæ omnes indolis & frugi, atque inter alios eiuſdem ſecum artis facile primos. Vnus illorum pugillatum exercuit: alter Pancratiaſtes: tertius vero luctator. Hos eadem Olympiade vidit ſimul triumphantes, & corona inſignitos. Cum autem illi patris capiti coronas imponerent, quas adepti fuerant, & ſuauiſſime amplecterentur, præ nimio gaudio commotus pater inſpectātibus ſingulis inter manus filiorum animam exhalauit. Eandem narrat hiſtoriam Cicero 1. *Tuſcul.* Verumtamē duorum tantum filiorum coronis præcinctorum mentionem facit.

Pauſanias in Laconi: & Ælianus lib. 9. de var. hiſt. Gellius.

Hæc proponimus exempla, vt innoteſcat omnibus, quantis viribus eiuſmodi affectiones polleant, & ad nocendum potentes ſint, cum terminos excedunt, quæ alioqui, ſi modum ſeruent, ſanitati maxime conducunt: Siquidem Iouiales omnes complexiones, vt loquuntur, quales ſunt lætæ & hilares inter reliquas, ſumme ſunt ſalutares, alioqui vſque adeo corpori humano exitioſæ, vt

ſæ, vt vita ipſum tandem, idq; momento ſpolient.

Hinc igitur monemur, vt eiuſmodi affectionum alieni ſimus, omniaque ita temperate & moderate à Dei manibus excipiamus, vt in neutram partem excurramus, ſed medium ſeruare perpetuo ſtudeamus, iuxta illud:

Medium tenuere beati.

Ex his etiam à nobis propoſitis exemplis Medicus hũc fructum priuatim refert, vt inprimis caueat, ne nuncium, quod ægris vehementius gaudium inducat, repente deferatur, ſed vt ſingula, quæ ad hoc faciunt, ſigillatim & variis momentis diſtribuantur, vt motibus illius affectionis, etſi hilaris, paulatim tangatur, nec vno impetu abripiatur & ſoluatur. Præcipiti enim & immoderato gaudio, vt exemplis adhuc pluribus, ni breues eſſe vellemus, doceretur, pleroſque repente concidiſſe & exanimatos fuiſſe, certo certius eſt.

CAP. VIII.
De Timore.

INter alias animi perturbationes ſæpius timor nos adoritur, aliaſque affectiones vtplurimum tanquam vmbra corpus comitatur. Etenim auarum ſequitur comes ille perpetuus, à quo ſemper egeſtas ac pauperies reformidatur. Ambitioni adiungitur, quæ probra & vituperia metuit. Quin & amor co ſtipatur, qui nocte dieque à re amata repulſam pati veretur, perturbatio ſane cæteris pertinacior, qua vix vllus carere poſſit, aut eam à ſe auertere. Imo vero reliquis affectionibus prior: Aliæ ſiquidem malæ aut noxiæ eſſe non poſſunt, niſi quatenus perſtat earum cauſa, qua ſublata, tollitur etiam effectus. At timor citra vllam cauſam coniunctam ſæpe naſci poteſt, vt qui non tantum præſentia reformidet, ſed etiam futura, imo quę nunquam forte euentura ſunt, cum tremore præſagiat.

Metus perpetuus eſt comes auaritiæ & ambitionis.

Vnde timor.

Malum igitur hoc, quod opinione ſola mali ſæpe ſubit ſpeciem, nos perpetuo laceſſit, ac omni quiete non tantum nos priuat, ſed vſque adeo perterret, vt nobis mentem & rationem eripiat, ſenſus omnes noſtros implicet ac confundat, lethargicoſque ac prorſus ſtupidos & immobiles reddat. Quin etiam metus vel minimus omni prorſus virtute & robore cor noſtrum ſpoliat, tantoque ipſum conſtringit frigore, vt omnes febriles horrores ac rigores facile ſuperet. Hinc ſenſim naſcuntur terrores vani, vel incautus etiam ille metus, qui animos percellit, vt veriſſimum ſit Poetæ dictum:

Pedibus timor addidit alas:

Tantaque fit animi ex ea imaginatione perturbatio, vt ab hoſtibus nos ſæpe opprimi, alioqui longe diſſitis aut nullis, falſo nobis perſuadeamus. Hinc terror ille, qui dicitur Panicus, quo perculſus eſt aliquando Brennus Gallorum in Græciam traiiciendorum ductor & Imperator. Tota hæc hiſtoria de artificio, conatuque, quo in conſeruando ſuo Delphico templo vſus eſt Dæmon impius aduerſus hoſtiles Brenni copias, & de origine & cauſis ingentis illius terroris, habetur apud Iuſtinũ *ſub fine 24 libri.*

Terror Panicus.

Quin & Pauſanias diſerte de iiſdem terroribus Panicis mentionem facit *libr. 10.* quibus nonnunquam & equi & homines ſubito, nulla apparente cauſa, conſternantur & profligantur.

Scriptum reliquit Sigebertus, quo modo anno 900. per leporem capta ſit Roma. Cum enim Arnulphi Imperatoris, à Pontifice Formoſo propter ſeditionem ciuium euocati, milites lepuſculum verſus vrbem fugientem inſectarentur cum clamore, Romani timore exanimati ſeſe de muro deiecerunt, & hoſtibus per factos aceruos murum aſcendendi locum dederunt.

Roma per leporem capta.

Ex quibus apparet, hos Panicos terrores fieri nulla vrgente cauſa, omnium prope animis vno momento conſternatis. At magis particulares ſunt timores, in quos facile nonnulli ſolent incidere, qui varias ob cauſas oriuntur, ſæpius occultas, & quarum nulla haberi poteſt cognitio. Sunt.n.quidam, qui vel ſolo audito hoſtis ſtrenuiſſimi nomine, repente expaueſcunt, quemadmodnm Ioannis Huniadis ducis apud Turcas fortiſſimi nomen formidabile omnibus vſque adeo fuit, & terrificum, vt nutrices ad comprimẽdos infantulorum vagitus Huniadem adeſſe confingerent. Multos ego vidi pueros, iudicio adhuc carentes, laruatum hominem aut nigredine infectum citra terrorem oculis ſuſtinere non potuiſſe: imo vt coercerentur eorũ eiulatus, qui verberibus compeſci nõ poterãt, audito ſolo horridi cuiuſdã aut ſquallidi hominis nomine, & ſimulata ipſius appellatione, ſtatim obmutuiſſe & clamores cõtinuiſſe, vſq; adeo naturali imaginatione citra rationẽ terrores eiuſmodi ab illis cõcipiebãtur.

At non ſolis infantibus hoc terroris genus accidit, & pueris; verum etiam magnis ac præſtantibus viris, nec non ipſis Philoſophis Stoicis, qui inter alios temperantiæ, continentiæ, patientiæ, aliiſque id genus virtutibus incumbentes, ſe ab hac perturbatione animi deſtitutos aſſerere non potuerunt. Omnibus enim cuiuſcunque ordinis, ſexus, ætatis hominibus, eſt adeo communis hæc perturbatio, vt nemo ſe ab ea liberare queat, ne quidem conſtantiſſimi, fortiſſimi ac ſapientiſſimi quique.

Plutarch. Caſſandri terror maximus vnde.

Huius rei exemplum nobis ſuppeditatur in vita Alexandri, in qua refertur, Caſſandrum Antipatri filium, ob inſidiarum ſuſpicionem aliquando ab Alexandro male exceptum, & poſt Alexandri mortem in Regem Macedoniæ, totiuſq; Græciæ creatum, cum ſemel Delphis inambularet, & inter alias ſtatuas ſimulachrum Alexandri inſpiceret, tãtò terrore perculſum fuiſſe, vt ſubito toto corpore cõtremuerit, & ad illius imaginis conſpectũ æſtuans ęgre ſe collegerit.

Huiuſmodi pauor, ſiue terror, non tantum accidit ex cõſpectu aut recordatione eorum, qui nobis infeſti ſunt, quos ob iniurias nobis illatas vltionem meditari ſuſpicemur, at diuerſas alias ob cauſas aliunde etiam naſcitur.

Neque enim leones, tigrides, aliaque id genus ferocia animalia ob ſolum metum mortis reformidantur, etſi iuſtum ſuppeditent terroris argumentum. Nec ſerpentes etiam, buffones, araneæ idcirco timentur, quod venenis ſuis nos poſſint perimere; at naturæ ſunt quædam & peculiares hominum proprietates, quæ ἀντιπάθειαι dicuntur, quibus hoc vel illud citra apertam cauſam odimus & metuimus, & ſi ab eo nihil incommodi pati poſſimus. Atque huiuſmodi naturales affectiones nullam curationem ſui admittunt.

Memini magni cuiuſdam Principis, qui me inter domeſticos vſus eſt Medico adhuc iuuene, cuius ſumma erat animi fortitudo, & aduerſus hoſtes in procinctu inuicta ferocia, qui tam facile aſpectu aut ſenſu alicuius muris in cubiculo degentis perterrebatur, vt ſe ipſum vix continere poſſet.

Memini etiam Anglum quendam nobilem à me conuiuio aliquando exceptum cum multis aliis nobilibus viris, quem videre licuit in medio prandio corpus modo huc, modo illuc agitare ac torquere, modo palleſcere, modo ſudores emittere, ita vt ab omnibus crederetur accumbentibus graui aliquo malo conflictari, niſi ab aliquo ex conuiuis nobiliſſimo viro, apud quem ille Anglus agebat, nobis narratum fuiſſet, neceſſario in cubiculo felem adeſſe, cuius præſentiam ſimul atque nobilis ille Anglus vel oculis, vel ſenſu tantum perciperet, his animi motibus & perturbationibus ange-

Digitized by Google

angeretur. Cuius rei ratio alio referri non poteſt, quam ad antipathias naturales, quibus mures natura feles reformidant, & oues lupos. Simile quid dici poteſt de occulta antipathia, qua nonnulli homines oderunt certa quædam animalia tum ſylueſtria, tum domeſtica.

Hæc affectio ſeu perturbatio longe vlterius progreditur, ſiquidem alii aquas & naufragia reformidant, qui ὑδρόφοβοι vocantur, alii audito tonitru mirum in modum percelluntur, qualis fuit

Caligula Imperator.

Caligula Imperator, quem ſcribunt fuiſſe natura pertimidum, vſque adeo, vt vel mediocri tonitru audito, formidine quateretur, & ſubterraneas latebras amenti ſimilis percontaretur.

Noui ſtrenuos & bellicoſos milites ac duces, qui ad aſpectum phlebotomiæ deficiebant animo, licet illi in prælio enſes hoſtiū cruore audacter inficerēt, nec vlla mortis formidine tenerentur.

Iſtud quidem timoris genus aduentitium eſt, & occultis quibuſdam cauſis implicatum, aliud vero inſitum & naturale, à quo vix, ac ne vix quidem, homo ſeipſum poteſt temperare. Atque id eſt, quod Zeno reſpondebat apud Laertium cuidam interroganti, cur canem ſibi allatrantem timuiſſet? *Perdifficile eſt,* inquit, *prorſus hominem exuere.* Quibus verbis licet inferre, hominem nunquam eſſe tam fortem, quin aliquando oſtendat ſe hominem eſſe, & affectibus obnoxium.

Gellius lib. 19. cap. 1.

De Ariſtippo referunt etiam hiſtoriæ, dum naui veheretur, ob exortam ſubito vehementem tempeſtatem, quæ naufragium minaretur, timore expalluiſſe, quod miles quidam animaduertens ridendo dixit, illum parum philoſophice ſe geſſiſſe, cum ipſe nihil metueret, cui Ariſtippus reſpondit: *Non eadem cauſa tibi atque mihi fuit metuendi: Tu pro anima nebulonis ſollicitus non fuiſti: Ego autem pro anima Philoſophi, ex quibus intelligi poteſt, phantaſia quidem mali Stoicos Philoſophos moueri potuiſſe tanquam homines, at συγκατάθεσιν non addidiſſe.*

Elegans reſponſum Ariſtippi.

Certiſſimum quidem eſt, nonnullos reperiri vſque adeo forti, conſtanti ac pacato animo, vt nulla ratione eiuſmodi perturbationibus vincantur ac conſternantur, etiamſi ex improuiſo ipſis occurrant. At rara eſt talis conſtantia, & paucis familiaris: non enim omnes Fabricii ſunt. Fabricius enim, cum legatus eſſet à Romanis miſſus ad Pyrrhum Epyrotarum Regem, tentatus eſt ab illo, numquid de conſtantia & animi fortitudine, cuius inſignem apud omnes reportabat gloriam, remitteret, & ad tentationem illius cum iuſſiſſet Rex inter tapetes celari Elephantem, qui Fabricio illac tranſeunti immaniter arruderet, ac incautū perterreret, nullo modo terribilis illius animalis boatu atq; inopino perculſus eſt, imo vero cum illud de induſtria factū ſuſpicaretur, ſic Pyrrhum compellauit: *Neq; aurum tuū ô Rex me heri, neq; Elephas tuus hodie perterrefecit.* Atque hæc exempla ſunt notatu digniſſima, magneque virtutis & efficaciæ, ex quibus liquet, tanta conſtantia præditos occurriſſe aliquādo homines, & adhuc poſſe occurrere, vt nullo terrore correpti varias huiuſmodi animi perturbationes citra moleſtiam perferant.

Plutarch. in vita Pyrrhi.

Inſignis Fabricii conſtantia.

Reſtat tandem de timoribus quotidianis nulli non familiaribus, iiſque inter alios grauioribus diſſerere, nempe de iis, qui ex ægritudinibus, & corporis animique affectionibus concipiuntur, vbi apertiſſime innoteſcit, hanc animi perturbationem omnium eſſe calidiſſimam & peruerſiſſimam, cuius aſtutia ſæpius decipimur ac incauti opprimimur. Etenim per timorem ſæpe accidit, vt et ſi cornucopia rerum nobis affluat, integraque valetudine fruamur, vt tamen inopiam rerum & ſanitatis iacturam temere reformidemus. Quid autem hoc eſt aliud, quam venturis miſeriis, iiſque incertis torqueri, quiete noſtra,

Timor ex morbo.

E 4 qua

qua recreari debemus, cum opportune occurrit, ſpoliari, & ante tempus diuexari? Nec id ſolum ab hac conflatur affectione, quin imo tyrannica iſta perturbatio malum, quod bonum reuera dici meretur, nobis obiicit metuendum, bonumque aliena mali ſpecie laruatum nobis fugiendum repræſentat. Huius generis ſpecimen in tribulationibus videre licet, quas velis remiſque omnes diffugiunt, & auerſantur, cum tamen illæ ſint nobis imprimis ſalutares, & ianuam beatitudinis aperiant. Etenim, vt docet Apoſtolus, *per multas tribulationes introire neceſſe eſt in regnum cœlorum.* Siquidem eæ nos ad Deum cognoſcendum, timendum & orandum excitant, noſtriſque naturæ corruptionem oculis ſubiiciunt, ac mortem ex peccato ortam perpetuo commonefaciunt.

Quæ vtilitas ex morbis.

Si Ethnici pridem, eo nomine deplorandi, quod Deum non nouerunt, eiuſmodi meditationibus, calamitatũ temporibus, animum exercuerint, quid de Chriſtianis cognitione Dei imbutis colligendum & inferendum eſt? Nonne illos deberet pudere Antigoni, qui ex grauiſſima ægritudine ſanitati reſtitutus, *Hodie*, inquit, *didici* (compellãs quendam ex domeſticis) *ex morbo meo, me eſſe mortalem. Antea enim cum integra & firma ſanitate fruerer, omnique luxu ac delicijs diffluerem tanquam potentiſſimus Rex, de morte futura nunquam cogitaui.* Sic ille ex morbo momentaneam eſſe vitam hominis, eamque vno halitu, quo fouetur, finiri, fateri adductus eſt, ita vt nec vlla potione medica, vix ad breue tempus valeat retineri. Atque hinc eluceſcit, quãtum boni potius, quam mali ex huiuſmodi affectionib. oriatur, quæ idcirco magis optãdæ, quam metuendæ ſint, & ſi falſo malæ ab ignaris iudicentur.

Antigonus per morbum ſapere didicit.

Eædem præterea calamitates, ac morbi, veri antidoti aduerſus metum vices ſubeunt, metum, inquam, vel ipſius mortis, cuius amorẽ potius nobis, quam timorem conciliant. Mors ſiquidem nos omnibus miſeriis, ærumnis ac cruciatibus liberat, à quibus magis diſtorquemur, quam ab ipſo ſupremo fato, quod malorum omnium vltima linea eſt ac remedium.

Antidotus aduerſus metum.

Qui horrenda quadam epilepſia inuaditur, qui epulando & deliciis ac voluptatibus indulgendo, nihil minus, quam ſubitum exitium metuens repente fulmine apoplectico ictus concidit, aut (ſi animam non exhalet) vel membris omnibus, aut media corporis parte perecllitur, quid is in reliquo vitæ curſu omnibus corporis functionibus priuatus cum voluptate expetat? Imo qui non iſta eum inuitent ad mortem potius efflagitandam, tanquam omnium malorum portum certiſſimum, aut meditandum, quam vana ſit & caduca vita humana, vt eam in bonorum numerum nequaquam recenſeat, ſed meliorem quærat, ad quam illa nos introducit?

Quos pleuritis acriter & ſine intermiſſione lancinat, quorumque pectus magna anguſtia premitur; qui colicis, nephriticis & arthriticis nocte dieque doloribus conflictantur, mortemque in auxilium ſæpius inuocant, nunquid iure ſubſidium illud implorant, quod è tantis malis eos eripiat? Nunquid illi, qui ex miſerrimo & calamitoſiſſimo hoc mundo egreſſum optant, laudatis votis commendabuntur, præſertim cum in beata vita perpetuam quietem expectent, eamque certo ſibi polliceantur?

Sed cum certiſſimo Dei decreto fixum & ratum ſit, vt neceſſario ſit moriendum, & naturæ tributum perſoluendum, proindeq; deſerendæ huius mundi, quæ putantur, deliciæ, vt alacriores ad exitum paremur, Deus optimus melli deliciarum fellis nonnihil intermiſcet admodum acris amarique, quo nos ab illis ablactet, ne ſemper iis immoremur, inſtarque nutricis amaris rebus mammillam oblinentis erga nos ſe gerit, *Elegans ſimile.*

quæ

quæ alumnum ſuum à lacte ſeuocat, vt firmiori & conſtantiori cibo aſſueſcat: Sic Deus mundanis deliciis mœrores intermiſcet, vt ad certiorem tranquillioremque vitam, in qua nihil ſtomachum perturbet, nec animum moueat, nos prouocet & adducat. Atq; huc ſpectant morbi & ægritudines tum corporis, tum animi, vt ſuauiorem regni cœleſtis ſedem meditemur, ad quam euecti beate ac feliciter in æternũ quieſcamus.

Sed hæc videntur eſſe animæ, non corporis remedia. Nos vero, qui corporum etiam ęgrorum curam ſuſcepimus, vt finem huic perturbationi imponamus, annectemus auxilia, quæ corpori ipſi ſatisfaciant, quemadmodũ & in aliis morbis eidem ſuccurrere conſueuimus.

Officium veri Medici.

Veri igitur Medici officium ſit, ægrum ſolari, eidemque bonam futuræ ſuæ priſtinæ valetudinis ſpem concitare; ac periculum ſi quod ineſſet vitæ diſſimulare. Interea tamen etſi deploratiſſimus eſſet morbus, ipſimet ægrotanti ſua ſolertia cognitus, bonis tamen verbis à Medico recreandus eſt, nec non ope medicinæ, in ſalutem hominum creatæ, vt multa ſibi bona polliceatur, hortandus eſt: Ipſe Deus in optimum & beneuolum Medicum ac potẽtiſſimum proponendus, qui ex morte ipſa, vel exanimes poſſit reuocare, eum eſſe, qui ex ſepulchris mortuos eruat, in eum totam ſpem & fiduciam eſſe reponrndam, nec Medicorum prædictionibus immorandum, vt quæ ſæpius fallaces & incertæ ſint, multos in grauiſſimis morbis à Medicis fuiſſe derelictos, & morti adiudicatos, qui ſingulari tamen Dei benignitate reſtituti ſint. Denique non prius de vita eſſe deſperandum, quam ſpirandi finis acceſſerit.

Atq; hæc, quæ ægris opportune ſpes iniicitur, magni eſt momenti, & inſigne pharmacum, quod non minus morbis omnibus opitulatur, quam metus econtra lethali ſuo veneno omnib. eſt exitio.

CAP. IX.
De Triſtitia.

PHiloſophica medicaq; methodo ad amuſſim excutiemus, quicquid ad hanc ſpectat affectionem, è grauiſſimis animi corporiſq; perturbationibus non minimam. Si igitur aliquantulum in illius explicatione immorabimur, veniam eo pręſertim nomine merebimur, quod ad faciliorem tantæ ægritudinis, exactamque cognitionem conatus noſtros dirigamus.

Deſcriptio triſtitia.

Hæc ergo paſſio, vt ab illius deſcriptione accuratum ſumatur exordium, nihil aliud eſſe deprehenditur præter *mœrorem ac languorem quendam ex apprehenſione alicuius mali præſentis, aut certe proxime ingruentis, metu contractum.* Qui quidem metus animo conceptus cor confeſtim exagitat, mentem obnubilat, omnes animales facultates perturbat, omnibus ſenſibus, tam externis, quam internis ruinam minatur præſentiſſimam, ac demum (vt paucis multa complectar) adeo omnes noſtras vitiat & inficit actiones, vt illius malignitate vis imaginaria de ſuo ſtatu deturbetur, cerebrum debilitetur, & ęger mirum in modum diſcrucietur.

Quicunque huiuſmodi ſymptomatis afficitur, hunc ſæpenumero licet videre omnis prorſus quietis expertem, dies ac noctes inſomnes tranſigentem, lentis greſſibus incedentem, obſtipo capite humum transfigentem, circa ſepulchra & deſerta loca errantem, vberes lachrymas ex oculis emittentem, aures cuilibet paſſim conſolationi occludentem, nilque niſi ſuſpiria ore effundentem: Manibus is pectus liuidum pertundit, lucem refugit, & latebras quæritat remotiores, ſeſeque ab humano ſecernens conſortio, ſola gaudet ſolitudine, cum vultu ſereno fronteque prius exporrecta vigeret, nunc iiſdem liuet & corrugatur: Si habitu corporis

Digitized by Google

præſtabat antea validiſſimo, tabeſcit ſenſim atque liqueſcit.

Hęc porro iniqua animi paſſio vſque adeo ægrum fatigat, & in illum ſæuit, vt rubigine ingenium illius conficiat, aciem mentis & vires obtundat, è forti meticuloſum, è viuido ſomniculoſum, eque diligēti torpidum & ſegnem prorſus reddat. Denique vt ſtomachus male affectus & nauſeabundus in probum chylum cibos ingeſtos minus poteſt transmutare, ſic confecti mœſtitia facultatum animalium nullam probe norunt exerere functionem, nullum miniſterium. Quin imo ſi aliquando per incuriam accidat, vt gliſcēti huiuſce morbo non occurratur, mens ſæpius de ſua naturali ſede & imperio dimouetur, nūc homo ſtupidus, & velut ſaxea quædam Niobe redditur, nunc furore maniaque corripitur. Atque hæc ſint, quæ de natura & effectis morbi iſtius pernicioſi dici poſſunt, cuius innumeræ ſeſe offerunt differentiæ à diuerſa imaginationum congerie petitæ, prout ſequentibus exemplis clarius illuceſcet.

Duplex triſtitia, vera nimirum & adulterina.

Iſthęc rurſus affectio diuiditur in veram & naturalem, cuius internæ ſunt cauſæ, & in adulterinam, cuius externæ ſunt radices, quæque à naturali & vera toto, quod aiunt, cœlo diſtinguitur, cum iſta nil aliud cenſeri debeat, quam mera inducta perturbatio, verus animi languor, & germano Triſtitia vocabulo, cuius id eſt proprium & peculiare, vt locis incultis immoretur æger, ſeque ab hominum luce & oculis mœrendi lugendique gratia ſponte ſubducat. Hoc triſtitiæ genere vexatum Bellerophontem accepimus, de quo Poeta:

Qui ſolus miſer in campis errabat Aleis,
Ipſe ſuum cor edens, hominum veſtigia vitans.

Infiniti propemodū homines hac olim fuere ægritudine peſſundati, prout ſuo loco opportune à nobis demōſtrabitur.

Altera triſtitiæ ſpecies hanc reuera nuncupationem ſortiri non debet, eo quod ſit adulterina, & præcedenti minus conſentanea, quapropter luctus potius ab emunctoribus nuncupatur.

Luctus.

Verum luctus iſte dolorem nequaquam naturalem ſapit, imo totus eſt fictitius, pigmentis obductus, ceremoniis ritibuſq; circumdatus, qui certe palam & in propatulo ingens videtur, genuinam quandam mœroris naturalis ſpeciem repræſentās, attamen q̄ lōge à corde & intimis abeſt diſſidetq; præcordiis.

Huiuſmodi laruatus dolor diuerſis temporibus, & vſque adeo variis modis aſſumptus fuit ab Ethnicis & vſurpatus, vt inde facile liceat colligere vanum illius ſpectrum & ſimulachrum.

Ægyptii, authore Diodoro & Herodoto, ad exequias defunctorū ſuorum, præſertim Regum atque Principum, celebres quaſdam adhibuerunt, diuturnaſque ceremonias. Vniuerſus populus certis quibuſdam diſtinctus centuriis, viris & mulieribus intermixtis, vnum in locum ad planctum & lamentationem cogebatur, veſtibus diſciſſis, progrediebatur, facie cœno limoque deturpata, ſyndoneque ſubtus mammas, tum mulieres, tum viri cincti, bis in die nouantes luctum circumambulabant, atque cum cantu & clangore Regis virtutes numerabant, cibis animantium coctiſque ac vino, omnique menſæ apparatu, per ſeptuaginta duos dies abſtinebant, non lauacris, non vnguentis, non ſtratis lectis, non venereis vtebantur, ſed tanquam defuncto patre aut filio, per eos dies grauiter lugebant.

Luctus Græcorum, Romanorum, aliorumque.

Græci Romanique veteres ſuum à Chaldæis & Ægyptiis planctum in obſequiis videntur mutuati, quem ritibus pene innumeris, temporis progreſſu, iiſque abſurdis, & à ratione penitus alienis adauxerunt.

Si enim apud Græcos Rex quiſpiam, aut Imperator diem obiiſſet, extremum funus ſolemni pompa & apparatu regio deferebatur, captiuique & milites

circa

Digitized by Google

circa rogum digladiabantur, oues boueſque mactabantur, vtque in omnem formam luctus concederetur, equi virique tondebantur, propugnacula è mœnibus diruebantur, aræ ſubuertebantur, lares conuitiis traducebantur, ignisque extinguebatur.

Romani à Græca ſuperſtitione nonnullas huius generis ceremonias in hãc rem deduxerunt, & alias quamplurimas ſuperinduxerunt. Poſteaquam enim defunctum deplorasſent, & in rogum deportaſſent, ſupremum eidem *Salue & Vale*, tanquam nunquam viſuri, impendebant, poſteaque *ilicet* omnes clamabant, qua voce miſſum populum faciebãt. Huius ſupremi *Vale* Virg. meminit:

—Salue æternum mihi maxime Palla
Æternumque vale.

Virgil. 3. Æneid. Et de Polydoro.

—Animamque ſepulchro
Credimus, & magna ſupremũ voce ciemus.

Ad hæc, quæ modo retulimus, rurſus accedit, quod certis quibuſdam perſonis, ære conductis, ad lugendos mortuos vterentur, quæ modo ingentes gemitus ore edebant; modo vero nænias funebres alta voce reſonabant, & aliquando ad maiorem pompam, organa muſica & lituos pro varia virorum dignitate aſciſcebant: ferri enim mortuos olim ſolitos ad tubam, indicat Virg. in Æneid.

—It clamor cœlo, clangorque tubarum.

Et Perſius Poeta Satyricus:

Hic tuba, candelæ, tandemq; beatulus alto
Compoſitus lecto:

Alexander *lib. 3. c. 7.* & Cœlius *lib. 16. lect. antiq.* harum mulierculárum ad cõdendos mortuos emptitiarum, meminerũt, *Carinæ & Præfica.* eaſq; Carinas & Præficas appellari tradiderunt, eo quod luctui præeſſent, quæq; cantu flebili carmineq; funebri mortuos in funerib. lamentarentur, vitamq; & præclara eorum geſta non ſine cõmiſeratione celebrarent, nec non, qui facta dictaq; repræſentarẽt, adhibebãt.

Inſuper receptior in luctu indumenti ſpecies, & ab omnibus pene gentibus celebrata coloris fuit candidi atq; pullati. *Veſtimenta in luctu, qualia.* Quem ritum hodiernus adhuc viduarum luctus non tantum in regnis exteris, ſed etiam noſtro obſeruat, in quo Reginæ poſt obitum Regum coniugum ſuorum candido velamine circumteguntur, vnde fit, vt albæ veſtis gratia Reginæ candidæ toto viduitatis curriculo vocentur. *Cur Reginæ candidæ vocentur.* Quod ſi quis altius cauſam voluerit inueſtigare, cur hæc duo colorum genera in luctib. publicis fuerint introducta, nihil moror, videtur tamen hæc notio communis, & à natura parente menti humanæ inſita, ita quidẽ, vt albedo animi à corporis ergaſtulo ſoluti ſplendorẽ denotet, nigredo vero nota ſit corporeę corruptionis.

En fucos, en pigmenta, en falſa huiuſce triſtitiæ lineamenta! Hinc Carinas & Præficas vidiſſes, inde mancipia, & huiuſmodi plebis fæces, mercede conductas, vt publicum luctum ad eos deplorandos aſſumerent, quos nunquam, vel de ſolo nomine cognouiſſent, vt lachrymas, inquam, pretio extorquerent, ipſo citius aſpectu deficientes. Adde planctus, vlulatus, comarum direptiones & capillorum, immolationem victimarum, & alia huius farinæ commenta exteriora, ad fingẽdam triſtitiam exoticam atq; ſpuriam, quæ ſola nititur aura populari, quæq; ſola opinione moreq; communi, talis doloris ingenioſo artifice, aut potius ridiculo, ſuſtentatur.

Quocirca mirum videri non debet, ſi tam vana conſuetudo à cunctis fere populis minus fuerit approbata. *Solin. cap. 17. Val. Max. lib. 2. c. 1. de inſt. ant.* Thraces quippe Sapientiæ titulum ea præſertim de cauſa ſibi merito conciliarunt, quod infantum ſuorum natiuitatem luctibus, funus vero gaudio plauſibuſque proſequerentur, *Thraces cur ſapientes habiti.* inde nimirum genus humanum edocentes, cum naſcimur, nos vitam ingredi ærumnoſam, miſeriam, & infinitis vexationibus obnoxiam,

noxiam, à qua cum decedimus, tot & tantis periculis extricamur, vt huius beneficii ratione, nemo non lætitia perfundi debeat, & ſumme delectari.

Solon luctus abuſum reprehendit. Inter ſeptem Græciæ ſapientes non infimus Solon hos luctus commentitios à communi vſu plane cenſebat amandandos, vt *in illius vita* Plutarchus commemorat, qui lacerationes plangentium, cæteraque ploratum excitantia, & eiulatum in alienorum funeribus ſuſtulit.

Ex ſuperioribus tamen hoc nequaquam inferri velim, non licere ſcilicet luctum facere, nec condolere in obitu parentum noſtrorum, affinium & amicorum, nec dolorem aliquem ex eorum abſentia teſtari. Aliter enim ferinā naturam proderemus, & quaſi ſub Caucaſea rupe à feris educati videremur. Hac quippe de cauſa Sapiens ille, de quo nuper, Solon funeris luctum à ſuis expetiit, vt elogium illius apud Ciceronem in Catone maiore aperte teſtatur. *Solon verum vſum luctus laudat.*

Ne mi illugubris veniat mors, ſed mihi charis
Mœrorem potius adferat & gemitus.

Quod ſi in hanc rem ſacrarum facit paginarum auctoritatem aſciſcere, plurimis ſane locis conſtabit, luctum & lachrymas in mortuorū poſtremum honorem atque gratiam religioſiſſime ab omni prorſus hominum memoria approbatas.

Luctus Iacobi Patriarchæ. Cum filii ſui Ioſeph dilectiſſimi veſtem Patriarcha Iacob conſpexiſſet, ſanguine delibutam, illumque à fera deuoratum credidiſſet, ſciſſis veſtimentis & ſuccinctis Sindone lateribus, filium luxit, diu conſolationem omnem reſpuens, quin imo adeo grauis & vehemens fuit illius afflictio, vt in inferum vſque ad natum ſuum deflendum cupierit deſcendere. *Gen 37.*

Dauid. Dauid non ſiccis oculis ſed feruidioribus lachrymis filii ſui Abſolon mortem lamentatus eſt.

Magnus olim planctus totam occupauit Iudæam in obitu regis Ioſiæ, in cuius luctum Ieremias Propheta næniam conſcripſit, omneſque cantores in luctu Ioſiæ vno concentu eam in næniis canere, vt tanti Regis & memoria & mentio foueretur, iuſſi ſunt. *2. Paralip. cap. 35.*

Vniuerſus Iudæorum populus magnis gemitibus Iudæ Machabæi mortem legitur hiſce verbis proſecutus: *Quomodo cecidit potens, qui ſaluum faciebat Iſrael.* *1. Mach. 9.*

Poſteaquam D. Stephanus lapidibus obrutus eſt, primuſque ſuo ſanguine martyrii ſemitam aperuiſſet, quidam Chriſtianæ pietatis aſſertores illius corpus curandum à Iudæis impetrarunt, & magnum planctum (inquiunt diuina monumenta) ſuper eum fecerunt. *1. Actor.*

Hiſce & ſimilibus exemplis innoteſcit, non omnium luctuum genera damnari. At quædam decenter Chriſtianis etiam eſſe conceſſa, quod confirmauit ſuo exemplo Chriſtus, Lazari obitum gemitu proſequens, ea tamen lege, vt verus ſit planctus, vt moderatus, vt à fuco penitus abſit, vt certis quibuſdam cancellis contineatur, nec vllam mœrentibus inferat perniciem. Iſraelitis in funere corpora lacerare & ſinciput decaluare nefas erat, quod infidelium luctus eſſet, reſurrectionem ignorātium. *Deut. 14.*

Vt luctum moderatum meis aſſero ſuffragiis, ſic etiam pias Chriſtianorum exequias me ipſum comprobare profiteor, tanquam veræ pietatis indices, & ſcripturæ ſacræ conſentaneas.

Abrahamo non mediocri fuit curæ, vt corpus coniugis ſuæ Saræ honorifico tumulo mandaretur. *Sepultura patribus olim honorifica.*

Pari ſollicitudine Iſaac & Iſmael patrem ſuum Abrahamum, corporis vinculis exolutum, curauerunt, cuius corpus in duplici cauerna agri ſepelierunt, quem ab Ephrone Hettæo viuus emerat.

Iacob Patriarcha, qui diem ſuum in Ægypto clauſit, extremum filiis ſuis id munc-

muneris demandauit, vt in terra Canaan ſepeliretur, in ſepulchro patrum ſuorum. Nec quid diſſimile paulo poſt præſtitit Ioſeph illius filius, eadem in regione è viuis excedens, ſuos quippe iureiurando obſtrinxit, vt cum ipſis eorumq; poſteris Deus ſubueniſſet, & ex Ægypto eduxiſſet, oſſa ſua illinc deportarent.

Reg. 2. cap. 21. Dauid non parum etiam fuit ſollicitus exequiarum regis Saul, Ionathæ, & aliorum eiuſdem Principis filiorum. In terram enim Paleſtinorum & Galaaditarum huiuſce muneris obeundi gratia ingreſſus eſt.

Tob. 4. Tobias iamiam ſpiritum Deo redditurus, vnicum præ cæteris id filio imperium reliquit, vt ſe mortuum ſepeliret honorifice, matrem honoraret, memor dolorum, quos eius cauſa pertuliſſet, eamque vita functam in eodem ſepulchro honeſte ſepeliret.

Præterea in ſcriptis vetuſtiſſimorum authorum ex hiſtoriis eccleſiaſticis cernere licet, quantopere exequiæ à Chriſtianis commendatæ fuerint, & accurate celebratæ. Moderatione igitur, cum naturali affectu temperata, ritus iſte non niſi laudabilis, & magna gloria dignus habendus eſt.

Id nos doctos eſſe voluit magnum illud Eccleſiæ ornamentum D. Chryſoſtomus *homil. 16.* vbi ſic ſcriptum reliquit: *Honorem mortuorum non eſſe fletum, non eiulatum, ſed hymnos & pſalmos, & optimam vitam: perditum, ſi in funere vniuerſam etiam habuerit ciuitatem, nihil tamen inde lucraturum.*

Honor mortuorum qualis eſſe debeat.

Hæc eſt genuina inter ſanctum, verum, legitimumque planctum, nec non inter falſum, fictum & illegitimum differentia.

Triſtium ſigna. Ad inſtitutam ergo de vera triſtitia diſputationem, à qua nimium forte digreſſi ſumus, iterum redeamus. Huic enim præſertim enucleandæ magis nobis eſt incumbendum, cum ſit mera & ex naturæ fontibus deducta perturbatio, quæque talis dignoſcitur pluribus ſignis & indiciis exacte à Celſo Medicorum Latinorum Anteſignano explicatis, *lib. 2. de re medica c. 7.*

Suis eam ſatis coloribus antea expreſſimus & lineamentis, præcipue autem pertinacis iſtius mali notæ ſunt, continua, quæ affectos ſollicitudo metuſque comitatur, & omnis penitus quietis carentia, vultus illis ſubeſt liuidus, facies conſternata, oculi concaui, errabundi, caliginoſi, ſemper cogitabundi, illi ſunt nunquam non ex pectore ſuſpicioſi, & locorum deſertorum cultores, omnia ſuſpecta habentes. Pulſum habent inſtar tabeſcentium vermiculatum, lienem turgidum, ventrem variis ſubinde flatibus diſtentum & crepitantem, ſtomachum humoribus acidis & vitriolatis redundantem, fameque ſæpius canina eos diuexari videas. Præterea, quod ait Aetius *tetra. 3. ſer. 2. c. 17.* nigra lotia excernunt, aliquando autem & per interualla ipſorum corpora torpeſcunt; ſtercora vero calchanti colorem referunt, atque aluus his vtplurimum reſiccatur. Quod ſi demum caput habeant ſiccum, fuliginoſum, modicumque, id pro certo ratum ſtatuas, huiuſcemodi homines omnino in hanc atram & malignam procliues eſſe affectionem.

Quod ad cauſas attinet, exteriores illæ ſunt, aut certe interiores, illæ à variis petuntur doloribus & ærumnis, quibus non vna ſtirps aut origo vna eſt. Parentes quippe filiorum anguntur interitu, filii parentum occaſu diſcruciantur, fœminæ coniugum, coniuges fœminarum ſuarum fato vexantur, amicique viciſſim ſuorum neceſſariorum orbitate affligantur. *Cauſa triſtitia.*

Alios tangit bonorum iactura, angit honorum diſpendium, aliis demum tale quid incommodum, malaq; ſors fortunæ triſtitiæ anſas ſuggerit & occaſiones. His adde vſum ciborum craſſæ melancholicæque ſubſtantiæ, qui ſangui-

F

nem procreant hac infectum contagione: zizaniorum præterea ſemen, quod pluribus in locis reperitur inter frumenta & hordeaceas fruges adoleſcens; ni fiat in panis & zythorum confectione eius ſecretio, vapores proculdubio generat non parum pernicioſos, mentemque perturbantes ac edentem inebriantes.

Cauſæ internæ, quæque in ipſis noſtris reſident corporibus, humores ſunt atrabilarii, vel ſanguis melancholicus aduſtus, qui vel in cerebro minus calido & ſicco continetur, vel per omnes venas, totiuſque corporis molem diſpargitur: aut certe in hypochondriis, ſplene & meſenterio deliteſcit, è quo fumi & nigræ eleuantur exhalationes, quæ tenebras menti offundunt, cerebrumque obnubilant, & tenebris ſimile reddunt. Haud aliter enim atri illi fumi mentem afficere videntur, quàm nocturnæ tenebræ animos hominum in iis verſantium terrentes & perturbantes. Hinc ratio cæcutit, & id genus nubibus circumſepta luce ſua priuatur, totaque paſſim in ſuis diſcurſibus hallucinatur & errat.

Secundum igitur diuerſam harum explicationum qualitatem, à diuerſo ſanguinis ortam temperamēto, diuerſi ſurgunt fumi, fuligines atq; vapores multiplices occurrūt, vnde triſtitiæ ſiue melancholiæ diuerſæ ſpecies progrediuntur, quæ facultatem lædunt præſertim imaginatricem, eamque præ cæteris vitiant atque corrumpunt. Ex hac humorum mutatione corruptelaque, quæ in melancholicis affectibus percipitur, oriuntur abſurdæ multæ & inopinatæ imaginationes & phantaſiæ, quibus nulla alia cauſa ſubeſt, præter fumos iſtos diuerſos atraſque fuligines ex ſupradicto humore procedentes.

Diuerſa triſtitiæ ſeu melancholiæ ſpecies.

Quoſdam inuenias, inquit Galenus, qui ſe putent figlinum vas; quamobrem contactum hominum & omnino propinquitatem expaueſcunt, ne eo modo comminuantur, decurrenturue.

De loci Affectu.

E primoribus quidam ſe vitreum opinabatur, quocirca amicis ſupplicabat, ne ad ſe propius accederent, cum tamen cæteris in rebus perſpicaci frueretur maturoque ingenio.

Sunt, quos perpetuo timor percellat, ne mundum fulciens Atlas ſeruanſque laſſeſcat, iſque feratur in præceps & omnes vna pereant ruina. Proinde fugam ſemper meditantur, vt (ſi fieri poſſit) ſeſe extra mundana clauſtra proripiant.

Cœlius L. 17. cap. 2. Ant. lect.

Alii in nouam ſpeciem transformatos ſe exiſtimant, vnde alii cuculorum, alii gallorum, aut aliorum animalium voces geſtuſque imitantur.

Alii vates ſe augurantes, de rebus futuris multa pollicentur, nonnulli potentes ſe putant, qualis Hippocomus ille, de quo Muretus, qui ſe Pontificem ſummum imaginabatur, certiſque hebdomadæ diebus, Venetiis in domo heri ſui, hac de cauſa conſiſtorium Cardinalium in charta depictorum, quos alloqueretur, ſtatuebat.

Alii ſe capite, nonnulli cruribus, brachiiſque truncatos putant. Aetius refert, quendam in id erroris prolapſum, vt ſe capite minutum crederet, idque paſſim lamentaretur, donec pileo ingentis ponderis ferreo, illius vertici ſuperaddito, ab hac phantaſia dimoueretur.

Adoleſcens quidam naſum ſuum adeo increuiſſe ſibi perſuaſerat, vt vix è loco in locum transmearet, ne forte alicubi impingeret.

Alii quamuis mortem pertimeſcant, hanc tamen exoptant, & aliquando ſibi conſciſcunt, vt nimis multis claret exemplis.

Alii ſunt, qui ſe fame confici putant, ſeque propterea continuis eſcis ingurgitant. Nonnulli cibum recuſant, nihil vitæ ſupereſſe exiſtimantes.

Tral-

Trallianus ſcribit, ſe mulierem vidiſſe, quæ ſe à ſerpente exedi pertinaciter aſſeueraret, hanc autem Pharmacis vomitoriis, & ſuppoſito in peluim æneam clanculum ſerpente curauiſſe.

Demophon Alexandri Magni Oeconomus ſe ad æſtum Solis infrigidari, & in opacis nemorum vmbris æſtuare credebat.

Ardron Argiuus ad feruentiſſimum Lybiæ eremum ad frigus captandum decurrebat.

Multi inter dormiendum deambulant; ſicut & alii plurimi, qui ad os etiam puteorum dormientes ſpatiantur: Vnde forſan tritũ illud prouerbium, Deum ſingulari ſua prouidentia & ſtultis & pueris pariter conſulere, eoſque à periculis, quæ incurrunt, vindicare.

Sunt præterea, qui ſe à latronibus cõtinuo putant circumueniri & ſpoliari: alii vero, qui à lictoribus ſe colligari, & mox in carcerem coniiciendos credunt.

Alii ſe viuos à terra abſorberi & deglutiri iam tremuli exclamant, alii aliis imaginationibus, prout vitæ fuit inſtitutum, perturbantur.

Denique alii aut contentionibus, aut ſtudiis, aut precationibus, aliiſue inſtitutis, quibus addicti fuerunt, toti occupati ſunt, iiſque vigilantibus hoc accidit, quod ſanis ſæpe dormientibus contingere ſolet.

Hæ ſunt innumeræ & incredibiles pene phantaſiæ & deliria, in quæ tetra hæc animi perturbatio ſyderatos ſemel flatu ſuo ægros præcipites agit atque deducit, quæ ſæpius etiam tantam exercet tyrannidem, vt non tantum ſpiritus obſidendi & cruciandi vires habeat, omnibus iis modis, quos modo diximus, ſed corpus etiam tot inſultibus impetit, vt plane ipſum obruat, & prorſus ſuis functionibus ineptum reddat ac inutile. Quin & tantam interdum ferociam exercet, vt mortem eius acceleret & præcipitet.

Huius rei certiſſimam nobis facit fidem Octauiæ ſororis Imperatoris Augusti hiſtoria, quæ vſque adeo triſtitia, mœrore & dolore ex morte filii ſui Marcelli, maximę ſpei principis oppreſſa eſt, vt omnem cõſanguineorum ſuorum ac agnatorum reſpuerit acceſſum, quod nullas ab illis adhortationes aut conſolationes vellet admittere, ad illorum ſuaues voces aures obſtruens, quin potius omnium conſpectum fugiens, latebras ſeorſim quæritaret, vt mœrori ſolitaria liberius indulgeret, & nati mortem abunde citra impedimentum defleret, quem toto reliquæ vitæ curriculo pergemuit, tantiſque poſtea & languoribus & mœroribus, ac animi anguſtiis conflictata eſt, vt millies moriendo mori non poſſet. *Seneca tract. de conſol.*

At oſtendamus quamplurimos etiam ex eiuſmodi liberorum iacturis, quas conſtanter ferre non potuerunt, non niſi morte ſolatium ſibi comparare potuiſſe, vſque adeo vrgens & tenax eſt iſta animi perturbatio. *Mors ſubitanea ex nimia triſtitia.*

Adraſtus cum exercitum à Thebarum expugnatione domum reduceret, audito Megaræ de morte filii ſui Ægyalei nuntio, extremo repente mœrore correptus ex animis concidit, ac ſepulchro illic conditus eſt. *Paul. in Act.*

Eduardus tertius Anglorum Rex, amiſſo Eduardo filio ſuo, principe iam illuſtriſſimo, & multis virtutibus clariſſimo, maioraque adhuc in poſterum de ſe promittente, ex grauiſſimo animi dolore luctuque exanimatus eſt. *Polyd. lib. 19.*

At quot videre eſt exanimatas coniuges, ex maritorum morte audita, quarum luctus non niſi morte finire potuerunt? Ex earum numero habentur Iulia C. Iulii Cæſaris filia, Pompeii vxor, item Imperatrix Irene, Imperatoris Philippi vxor, quæ audito de morte mariti nuntio grauiſſimo mœrore percita, grauida intempeſtiuum fœtum excluſit, & paulo poſt obiit. *Cuſpian. in Philip.*

Hæc portentoſa vtique & implacabilis animi perturbatio non tantum mulieres adoritur, ac fortiſſimorum etiam virorum regumque ipſorum corda, non inuadit modo, ſed edomat etiam, qualis fuit Rex Antigonus Epiphanes, qui licet ſtrenuiſſimus, fortiſſimus ac potentiſſimus, tanta tamen animi triſtitia obrutus eſt, vt vi ab hoſte repulſus, ignominioſam hanc fugam ferre non potuerit. Is enim & hac ignominia ſuffuſus & audita Lyſiæ fuga, à Iudæis hoſtibus profligati, adeo dolorem ingeminauit, vt coactus ſit ſuis amicis fateri ſe prorſus animo eſſe cõſternatum, tantoque mœrore obrutum, vt prorſus langueret ac concideret viribus animi, vnde propediem interitum ſibi extremum præſagiuit, qui & paulo poſt ſecutus eſt.

Machab. c.6. Ioſ l.12. c.13.

Cuſpinianus narrat, Iuſtinum minorem vſque adeo graui ex clade apud Perſas accepta mœrore correptum, vt rationem & iudicium prorſus amiſerit, demenſque tandem in lethalem phreneſin inciderit.

Simili vitæ exitu Vrſatus quidam Iuſtinianus, naualis belli Venetiorũ Dux, vſus eſt, ob infortunium quoddam & detrimentum, quod inopinato accepit in bello.

Exempla triſtitia alia.

Fuerunt, qui elato ac ſublimi animo præditi, cum ad optatum finem conſilia ſua perducere non poſſent, tanto mœrore aut indignatione idcirco laceſſiti fuerunt, vt vno momento mortem oppetierint.

Giral. 1. tom. hiſt. ponti.

Philetas Cous inſignis quidam Creticus, cum ſophiſma quoddam ſoluere non poſſet, præ mœrore contabuit.

Quid non etiam de magno illo Philoſophorum Principe Ariſtotele Stagirita ſcribitur; Is cum in Chalcidem appuliſſet, & in Euripp i freto crebras euntis & redeuntis maris fluctuum reciprocationes admiraretur, quæ die nocteque ſepties iterabantur, cum huius rei altius animo agitatæ & perueſtigatæ rationem aſſequi non poſſet, tantum inde mœrorem concepit, vt in eum prolapſus ſit morbum, è quo nunquam conualuerit. Celius progreditur vlterius; narrat enim, tanta illum indignatione ac deſperatione agitatum fuiſſe, vt ſe in mare præcipitem dederit. Inde natum prouerbium: *Quoniam Ariſtoteles non cepit Euripum, Euripus cepit Ariſtotelem.*

L.29. c.8.

Hinc videre licet ab hac feriſſima bellua nemini, cuiuſcunque generis ſit & ſortis, parci, ab eademque non tantum animum variis modis obſideri, ſed corpus etiam eouſque adigi, vt ſæpiſſime ſibi mortem vltro conſciſcat.

Noſtræ igitur ſunt partes, tam graui perturbationi ſuccurrere, ac ſingularia quæque laudabiliaque remedia in medium adferre, quæ ferociſſimum illud malum cohibeant & eneruent.

Quemadmodum autem varias horum morborum differentias attulimus, eorumque diuerſiſſimas cauſas oſtendimus, ſic varia in curam remediorum genera poſtulari, certiſſimum eſt.

Curatio igitur primo in generalem & particularem diuidetur. Generalis omnibus mœrorum ſiue genuinorum & exquiſitorum, ſiue ſpuriorum ſpeciebus & differentiis adaptabitur.

Præcipua autem huius curationis vniuerſalis remedia ex duobus fontibus haurientur, nempe ex plauſibilibus ac fidem etiam facientibus rationibus, quæ vagum alioqui iudicium & inconſtantem animum ſiſtent & roborent triſtis ac melancholici hominis, quæque certiſſimis documentis auertant & leniant eiuſmodi perturbationem.

Curatio generalis triſtitia.

Alter fons remediorum eſt, qui variis redundat & ſcaturit exemplis, quæ eiuſmodi triſtitia affectorum oculis ſubiicienda ſunt, vt in temperatum ac firmiorem ſtatum animus eorum perturbatus reuocetur: Siquidem iis exemplis doceri poteſt, quanta commoda ex eiuſmodi

iuſmodi curis, feliciter id genus morbis exhibitis, orta ſint. Cum enim animus huiuſmodi malis præcipue ac priuatim torqueatur, ad eum præcipue etiam, ac priuatim reſtituendum, tota noſtra ferri debet intentio ac ſedulitas. Iuxta porro malorum varietatem, variæ etiam rationes ac diuerſa exempla accommodanda ſunt, ſingulaque ad ſingulas cauſas reuocanda. Sublata enim cauſa, facile tollitur effectus.

Diuiſimus autem horum morborum cauſas in externas & internas. Etſi autem Medicus in ægritudinibus corporeis ex cauſis externis nullam curationis intentionem mutuetur, niſi quatenus eæ ſunt præſentes, vt vult Galenus *methodi quarto:* non ita res habet de animi morbis. Etenim eiuſmodi cauſæ licet abſentes aut iam pridem aduentitiæ ſint, ſemper tamen ſeſe animo tanquam præſentes exhibent, quarum idcirco perpetua habenda eſt ratio.

Octauia. Octauia, de qua ſupra diximus, triſti huiuſmodi perturbatione, ab externa cauſa, ex morte nempe filii obſeſſa, nunquam ea triſtitia expediri potuit, quin ſibi perpetuo morbi cauſam, etſi abſentem, oculis ſubiiceret: Ita vt ad vitæ vſque exitum perpetuo cauſæ ſui mœroris intenta, mœrens ac deflens filii ſui funera, perſtiterit.

Sed excipiet aliquis, cum Octauia tanti Imperatoris ſoror, nulla ratione Romæ, vbi celeberrimi ac doctiſſimi totius orbis viri tum degebant, nullum auxilium percipere potuerit, quorſum igitur huic morbo nunc præſcribantur remedia? At non ſequitur, ſi quibuſdam non proſint ſemper remedia, quin aliis auxilio non ſint futura. Vt enim omnes corporei morbi nõ omnium ergo ſemper curationem admittunt, ſic & ſpirituales ægritudines non vbique perſanantur.

Liuia eiuſdem Imperatoris Augusti vxor, eodem tempore, eaſdem ob cauſas, & ipſi ſimili perturbatione tentata, ex morte Druſi filii ſui, Imperii ſucceſſoris futuri, ſalutarib. remediis, ac ſummè animum ſolantibus, quibus eam adhortatus eſt Philoſophus Arius, ſic reuocata eſt, vt tandem patienter ac conſtanter, ſapienterque filii obitum tulerit, ſicque lethali illa ægritudine liberata fuerit. *Liuia ob filii mortem nimis luctuoſa per Arium Philoſophũ reſtituitur.*

Marcia ad mortem vſque eadem ægritudine ex iactura filii ſui Metelli, eximiæ ſpei nobilis, omnique virtutum genere clariſſimi, conflictata tandem & ipſa ad mentem reuocata eſt, ac ſapientiſſimis magni Senecæ exhortationibus ac conſolationibus ſanitati reſtituta. *Marcia ex filii morte quanta triſtitia.*

Mutuanda igitur ſunt nobis à magnis illis & præclaris viris remedia, quibus in curam huiuſmodi malorum ex ſimilibus cauſis procreatorum vſi ſunt, quorum formulas quaſdam hic præſcribemus ſummatim, quas quiuis latius diffundere poterit, certa induſtria & methodo, prout ſingulis viderit expedire.

Prima remedii formula fuerit, communem totius generis humani conditionem oculis ſubiicere, quæ quidem huiuſmodi eſt, vt omnia orta occidant, & aucta ſeneſcant, ita vt homines, cuiuſcunque fortis ſint, vix nati ad interitum properent. Docendum præterea fuerit, à Deo præſcriptos eſſe nobis vitæ noſtræ limites, quos pertranſire non liceat, ipſumque noſſe, quid nobis expediat, atque omnia ab eo in ſalutem noſtram deriuari, ita vt vitæ noſtræ fila regat, quæ producit, prout nobis expediat vel corripit, prout è re noſtra eſſe cognouerit, ad hæc ſapientiſſime omnia ab eo gubernari, nec quicquam citra eius voluntatem cõtingere, cui nos ſubiici æquum ſit, omniaque ab illo pendere, qui nobis ſit pater, de cuius beneuolentia dubitare filiis ſit nefas, alioqui fruſtra illius imperio refragemur, qui nos homunciones parum moretur, & *Vera animi afflicti ſolamina.*

quos halitu ſolo poſſit in nihilum prorſus redigere. Cum igitur neceſſario nobis ſit moriendum, vitæ tamen noſtræ exitus incerta ſit hora, quæ vel acceleratur vel differtur; prout beneplacitum diuinæ fert voluntatis; quorſum tot triſtitiæ, mœrores & continui fletus, cum nihil de ſententia Dei immutare valeant, cum vitę terminus hac ratione produci nequeat, cum mors à morſu ſuo ne latum quidem vnguem vanis iſtis luctibus recedat? Quid mortalibus & mortuis proſint noſtri planctus, niſi vt nobis ipſis mortem conſciſcamus, nedum vt alios in vitam reuocemus?

Cum porro multis fletibus deſiderentur, qui ex his mundi miſeriis ac calamitatibus egreſſi, in fœlicem portum, tranquillum, ac ab omnibus procellis mundanis liberum, tuto recepti ſunt, & æterna vita, loco caducæ fruuntur; quorſum animæ immortali inuideatur, ſi ex ergaſtulo corporis, quo captiua includitur, perpetuo ad libertatem anhelet? Et cœlum ſummis votis adeat, vnde duxit originem, ibique proprium domicilium quærat?

Si quis excipiat, notiſſimam eſſe omnibus generalem moriendi legem, attamen inopinas eiuſmodi mortes non poſſe non defleri, florentiſque ætatis ac ſummæ ſpei iuuenes, immaturo obitu ſublatos, non poſſe etiam non deſiderari ac lugeri. Illi reſponſum ſit, voluntate Dei rerum omnium legem ſtabiliri, magnique delirii ac inſaniæ eſſe, ſi quis, cuiuſcunque ordinis, ætatis & ſexus fuerit, ſtulte crediderit vitam prærogatiua quadam ad extremam vſque ſenectam deberi. Quod cum Imperatorum, Regum & Principum liberi, nullo iure priuato, arrogare ſibi audeant, vt ſcilicet vitam vltra Dei voluntatem producant, ſed in cunabulis etiam ipſis cogantur animam exhalare, quid alii gregarii homines auſint ſibi promittere? Hinc canebat Poeta: *Mors æquo pede pulſat pauperum tabernas, Regumque turres.*

Sed quæ lugendi aut ſeſe mœrore conficiendi ob defunctos, ſiue breui, ſiue diu, inter nos commorati fuerint, iuſta ſeſe offert occaſio? Si enim omnibus vitiis inquinati fuerint, aut nullius in Repub. humana vſus, quorſum iſti lugeantur, quos iam pridem ex hominum conſortio ſublatos oportuerit, & vtile fuerit? Si gloria & virtutibus claruerint, quare glorioſum exitum illis inuideamus, cum forte ſi diutius in hac vita permanſiſſent, næuis gloriam ſuam aſpergere, & fœditate huius vitæ, quæ plena eſt ſordibus, famam (vt procliues ſunt homines ad vitium) magno dedecore conſpurcare potuerint? Nunquid ſatius fama celebres, & gloria præclaros occidere, cum in huiuſmodi exitu immortalem apud homines vitam ſibi comparent, æternaque gloria in cœlis fruantur.

Addemus in poſtrema huius claſſis remedia, in gregariorum eſſe & infimæ notæ hominum, parumque cordatorum numero, qui vltra rationis cancellos, vltraque modum ſeſe torqueant: In grauiſſimis etiam perturbationibus cōſtantem nos oportere animum gerere, omnia temporis edacitate abſorberi, nullumque non dolorem tandem extingui: A natura ipſa nos doceri, vel in grauiſſimis luctibus modum eſſe tenendum, à qua arguimur maioris, quam in brutis animantibus ſocordiæ ac deſipientiæ: Siquidem ſiue pecudes aut animantes terreſtres, ſiue volucres fuerint, vbi ex antris ſuis aut nidis pullos, aut genituram abreptam perceperint, eo quidem ipſo momento ex ſuorum iactura conturbantur, at paulo poſt perpetua obliuione damnum ſuum ſepeliunt, hoc habentes à natura partum remedium.

Quot rationum momenta ſuperius allata ſunt, tot ſunt tuta remedia præparandæ conſtantiæ ad perferendam triſtitiam

ſtitiam idonea, quæ ex eiuſmodi cauſa, quam diximus genita eſt. Vt autem eam prorſus euellamus & extirpemus, exemplis id præſtandum eſt à nobis commemoratis, eorum aut illarum, quæ ſtrenue & conſtanter, magnaque cum admiratione ac fortitudine animi, eiuſmodi perturbationes perpeſſæ ſint, indeque ſibi immortalem gloriam, perpetuumque nomen pepererunt. His enim ratione præditi homines facile mouebuntur, & ad ſanam mentem reuocabuntur.

Dauidis aliorumque triſtitia exempla.

At ſi qui tanta obruantur triſtitia, ex liberorum morte, quibus opera noſtra ſit impendenda, vt eos à tanta perturbatione dimoueamus, primo loco Dauidis exemplum eorum oculis fuerit ſubiiciendum, qui filium ſuum ex Bethſabea conceptum videns in extremis vitæ anguſtiis verſantem, quem ex eo ipſo morbo moriturum à Propheta Nathan audiuerat, toto morbi filii tempore in ieiuniis & precibus perſtitit, ſeſe in puluere volutans, & perpetuis lachrymis ac planctibus coram Deo, noctesque dieſque ſeſe excrucians, quem iuſta ira percitum ſatis ſciebat, eo conſilio vt irati Dei forte animum pacaret. At defuncto ſeptimo die filio, reſurrexit à luctu, corpus inunxit, atrata veſtimenta in regia permutauit, cibumq; tandem ſumpſit. Quod mirati domeſtici, huiuſque rei cauſæ intelligendæ cupidi, quod à luctu deſtitiſſet, quem mors auxiſſe debuerat, expoſuit Dauid, dum vita adhuc infans frueretur, ſe ingemuiſſe ſeſeque ieiuniis & precibus à Deo ſumme contendiſſe, vt ſi fieri poſſet, vitæ infantis miſereretur, eique parceret, quod cum ſecus acciderit, mortemque obierit infans, nullis ieiuniis, nec precibus Deum amplius eſſe ſollicitandum, vt qui ſecus de illo iam ſtatuiſſet: Deinde ſermonem ſuum concludens addit, ſe tandem ad filium iturum, at nunquam filium ad patrem reuerſurum.

His paucis verbis tota remediorum à me propoſitorum eſſentia enucleatur, quæ inter conſolatoria prima claſſis auxilia plurib. verbis ſupra attuli: Qui Deũ timent, certiſſimum tutiſſimumq; præſidium luctibus ſuis comperient, ſi ad tanti Regis, tamque fidelis Dei ſerui illuſtre propoſitum ſeſe componant.

His ſi Ethnicorum exempla adiiciamus, qui virtute quadam naturali, & philoſophia humana edocti, conſtantiam hanc adepti ſunt, & ſeſe omni conſolationum genere in perturbationibus ſuis recrearunt, citra vllam Dei cognitionem, quam pudibundum nobis fuerit, & ignominioſum, ſi nos, qui Chriſtianum nomen profitemur, & aliam longe firmiorem eruditionem ex cœleſti ſchola hauſimus, ab illis nos vinci patientia & conſtantia patiamur.

Conſtantia & patientia Anaxagora,

Anaxagoras aliquando, inter amicos familiariter de natura & proprietate rerum diſſerens, inſuſurratam auribus ab amico filii mortem accepit; quo triſti nuntio ſtatim commotus, & momentum interpellata oratione, paulo poſt curſum narrationis ſuæ repetiit, eumque conſtanter ſecutus eſt, hoc tantum nuntianti reſpondens: *Sciebam*, inquit, *me genuiſſe mortalem*. Haud ſecus Rochardus Poliænidæ filius audito de obitu filii ſui nuntio, mœrorem diſſimulans reſpondit, *Olim ſciebam, illi eſſe moriendum*.

Valer. Max. lib. 5. cap. 10.

Pericles inter Athenienſes illuſtris Princeps, intra quatriduum duobus adoleſcentibus filiis, ornatis multis virtutibus præclaris, orbatus, his ipſis diebus, & vultu priſtinum habitum retinente, & oratione nulla ex parte infractiore concionatus eſt.

Plut. in vita Fabii, AEmilii, Caton. Val. l. 5. c. 19. 10.

Si Romanorum exemplis in remedia vti velimus, quis non in id genus perturbationibus admirandam Quinti Fabii, Puluilli, Horatii, Pauli, Æmilii & Catonis Cenſoris, vt apud Plutarchum, Valer. Maxim. Pontarium,

&

& alios authores videre licet, conſtantiam non ſuſpiciat? Quorum virtute nulli non affecti permouebuntur, & ad mentem reuocabuntur.

In concluſionem huius de conſtantia & patientia Romanorum orationis addam, quod Valer. Max. ſcribit de M. quodam Bibulo, magnæ authoritatis viro, ac multis præclaris ac honorificis muniis decorato, qui quo tempore in Syria moras ducebat, filios duos, eximiis virtutibus inſignes, crudeli & immani cæde à quibuſdam militibus Gabianis ſublatos amiſit. Quos Regina Cleopatra tantum ſcelus exoſa corripi iuſſit, colligatoſq; homicidas properè ad Bibulum tranſmiſit, qui pro facinoris immanitate dignas de illis pœnas ſumeret. At ille oblato beneficio, quod nullum maius lugenti tribui potuerat, dolorem moderationi cedere coegit, carnificeſque ſanguinis ſui intactos è veſtigio ad Cleopatram reduci iuſſit, dicendo, poteſtatem huius vindictæ non ſuam, ſed ſenatus eſſe debere.

L. 4. c. 10. M. Bibulus.

Atque hæc ſunt tam præclara tantorum virorum exempla, quæ exhiberi poſſunt hominibus hoc morbi genere affectis ex filiorũ ſuorum iactura. Quæ quidem vera ſunt antidota, diſcutiendis huiuſmodi doloribus idonea: Exempla, inquam, tum ex ſacris literis, tum ex profanis hiſtoriis deprompta.

Exempla quarundam mulierum.

Atque hæc viris virilia exempla in conſolationem proponenda ſunt. Si quæ vero mulieres id genus perturbationibus tententur, habebunt & ipſæ documenta, ab exemplis illuſtrium mulierum, & magna conſtantia in aduerſis rebus præditarum, petita, quarum aliæ Chriſtianæ fuerunt, grauiſſima potius conſtantiſſime martyria perpeſſæ, quam quid indignum nomine Chriſtiano perpetrarent. Quin & liberos ad atroces cruciatus cõſtantiſſime perferendos adhortatæ ſunt potius, quam vt eorum obitum crudeliſſimis ſuppliciis comitatum plangerent & impatientiſſime lugerent. His nemo non Chriſtianus moueri poſſit, præſertim ſi perpendat, nihil non ſibi à Deo immiſſum, omniaque ex Dei voluntate fieri, cui reluctari ſit nefas.

Inter ea vero, quæ ex Eccleſiaſticis hiſtoriis peti poſſunt, opportune citari queunt exempla Blandinæ, Sophiæ & Felicitatæ, quæ incredibili conſtantia ac animi fortitudine liberos ſuos ad grauiſſima martyria comitatæ ſunt, & infinitis doloribus excruciari patientiſſime viderunt. Inter has ſanctas vtique mulieres Felicitata, vidua Romana, quæ inter primos Chriſtum amplexa fuerat, eiuſque cognitione temporibus Imperatoris Antonini & Seueri, totam ſuam familiam cum ſeptem liberis, quos pepererat, imbuerat, magna conſtantia intuita eſt eorundem liberorum crudeliſſima martyria, quorum ſortem, tantum abeſt, vt defleret, vt contra variis iiſque grauiſſimis adhortationibus, non ſine magna animi fortitudine excitaret, & compelleret, vt ad vltimum vſque vitæ exitum in fide, quam profitebantur, ſtrenue perſtarent, his verbis eos compellans: *Filii chariſsimi, in fide & confeſsione perſiſtite: vos iam ſpectat Chriſtus, cum ſanctis ſuis, pugnate pro animabus veſtris, & fideles vos exhibete Chriſto.* Quos cum ſingulos ordine fortiter mori ſpectaſſet, illa & ipſa forti animo poſt martyrium ſubiit, proprio ſanguine conſignans eruditionem, quam de Chriſto liberis tradiderat, & quam animo ſuo Dei gratia penitiſſime infixerat. Atque hæc ſunt, quæ Gregorius in eius laudem ſcriptis mandauit: *Felicitata credendo extitit ancilla Chriſti, prædicando vero mater Chriſti facta eſt: prædicando peperit filios Deo, quos carne pepererat mundo Filios ſuos carnem eſſe nouerat, ſine dolore morientes videre non poterat, ſed erat vis amoris interior, quo carnis amorem ſuperabat, &c.*

Felicitata.

Præter hæc ſanctiſſima exempla, ex hiſto-

hiſtoriis profanis alia mutuari poſſumus, quibus admirandæ conſtantiæ virtutes nobis innoteſcent, mulierum etiam complurium, in morte liberorum ſuorum, quæque tuta remedia & ſalutaria exhibebunt, ſi attento animo recolentur, & in vſum reuocabuntur apud mulieres, alioſque homines, qui id genus perturbationibus conflictati fuerint.

Virtutes Laconicarum mulierum. Primo ordine matronarum Laconicarum virtutes recenſebimus in genere, quæ ſtatim poſt conflictus pro Republ. ſuſceptos de more accurrebant, audituræ, num filii ſui generoſe viciſſent, aut fortiter occubuiſſent, quos cum fortiter id feciſſe intellexiſſent, magna animi alacritate vulnera, quibus interfecti fuerant, circumſpiciebant. Quæ ſi aduerſa patebant, in perſequendis hoſtibus inflicta eſſe congratulabantur, magnoque ſepulchri honore euehebant. At ſi ea auerſa fuiſſent, cum teſtimonium fugæ exhiberent, pudore & ignominia ſuffuſæ, cum magna indignatione domum reuertebantur, indignaque ſepulchri honore cadauera iacere feris auibuſque prædam permittebant.

Fuerunt & priuatæ quædam mulieres, quæ in huiuſmodi aduerſis rebus magnæ ſuæ conſtantiæ teſtimonia, eaque non vulgaria exhibuerunt. His exemplis refertæ ſunt hiſtoriæ.

L.3.c.10. ſua hiſtor. Fulgoſius mentionem facit cuiuſdam Laconicæ mulieris quinque filios habentis, qui omnes in conflictum pro patria alacriter deſcenderant. Illa vrbem egreſſa & ſciſcitata ex quodam, quis ſtatus eſſet prælii? reſpondit talem fuiſſe, qui omnes eius liberos ſuſtulerit, & ſolo proſtrauerit. Illa ſatis acerbe reſpondens, *Malo*, inquit, *tuo ſato, hoc à te non petii, ſed vt patriæ res ſe habeat, rogaui.* Cui cum alter iteraſſet, quod ad Rempub. attineret, rem bene habere, addidit & illa pulcherrima hæc verba magna animi conſtantia plena, nec muliebre quid redolentia: *Lugeant ergo miſera, ego victrice patria beatam me exiſtimo.*

Plutarchus *in Lacon. apoph.* & Diodorus *libro ſuo 12.* præclaram aliam & ſumme admirandam hiſtoriam deſcribunt de Archileonide Braſidæ illius generoſi ac ſtrenui Spartanarum Ducis matre, qui cum ſæpe fortitudinis animi & inuictæ ſtrenuitatis ſpecimen pro patriæ libertate ediſdiſſet, tandem ſignis collatis cum Cleone Athenienſium duce, ad Amphipolim fortiſſime ante omnes pugnans, inter ſtratos hoſtium aceruos ſanguinem profudit, interfecto pariter inter dimicandum altera ex parte Cleone. Huius tam crudelis conflictus, cum nuntius Lacedæmona perueniſſet mortis etiam Braſidæ fidem faciens: Mater audito nuntio inter omnia ſciſcitata eſt, num Braſidas glorioſe & fortiter dimicans occubuiſſet, quæ cum reſciuiſſet, nullum illi in certamine fuiſſe virtute parem, nullumque magis ſtrenue in hoſtes irruiſſe: *Hallucinamini*, inquit, *viri, video non ſatis vobis cognitos eſſe Lacedæmonios. Vir quidem erat bonus filius meus, verax & ſtrenuus, ſed qui pleroſque alios longe ſe virtute præſtantiores habuerit antea & reliquerit conciues.* His verbis paſſim per vrbem diuulgatis, Ephori publicis honoribus ac laudibus ornarunt Archileonidem, cui patriæ laudes & maieſtas publica filii ſui gloria chariores extitiſſent. Quis vel extrema triſtitia languens, his tam eximiis & illuſtribus exemplis non permoueatur & recreetur?

A Spartanis ad Romanos tranſeamus. Vt enim Roma iam nobis peperit illuſtrium virorum inſignia exempla, qui tam conſtanter huiuſmodi animi affectiones pertulerunt, non minus celeberrimarum mulierum in hoc virtutis genere indiguit, quæ ſeſe generoſas ac fortes in huiuſmodi perturbationibus ferendis ac edomandis exhibuerunt.

Teſtis eſt inter Chriſtianas Melania

Melania Conſtantia. quædam Romana, è nobili oriunda familia & Marcelli Conſulis vxor, cuius meminit D. Hieronymus *in Epiſt. ad Paulam, ſuper obitũ Bleſillæ.* Atq; hæc quidem Melania, poſtquam eodem tempore & maritum & duos filios amiſiſſet, ſtrenue & conſtanter hanc iacturam ferens, deuoluta in pedes exclamans ad Deum, hæc dixit: *Expeditius tibi ſeruitura ſum Domine, quia tanto me onere liberaſti.*

Inter Ethnicas Liuia quædam fuit (cuius iam mentionem fecimus) fuit & Rutilia, Arria, Cornelia Scipionis filia ac Gracchorum mater, quæ omnes in filiorum iactura eximia conſtantiæ ac patientiæ exempla, ſummaque admiratione digna in omnem hominum memoriam propagarunt.

Notabile Amatricianæ exemplum. Sed in Colophonem tam illuſtrium exemplorum liceat hoc admirabile Amatricianæ gregariæ mulieris addere, quæ cum audiiſſet filium ſuum, qui ad ſupplicum trahebatur, animo cõcidere, accurrit ipſa ad eum, hortans, vt temperaret à lachrymis, nec mortem formidaret, at ſurſum cor & caput attolleret, vbi cœlum & ſolem intueretur: Cui dicta materna audienti addit illa, *An*, inquit, *ignoras fili confeſtim te in arces illas emigraturum? Ac vix vnius momenti dolorem perpetuam tibi quietem & voluptatem pariturum?*

Quis tanta triſtitia, tam atra bile inter Chriſtianos vexatus, ob amiſſos liberos propinquiores agnatos aut fideliſſimos amicos, his exemplis non moueatur & recreetur, quibus tantam animi conſtãtiam ac generoſitatem, in perferẽdis reb. aduerſis vel apud ipſos Ethnicos extitiſſe, perſpiciet? Quis, inquam, Chriſtianorum non tantum illos imitari, imo conſtantia ac fortitudine animi non conetur ſuperare, præſertim cum certum habeat (quod incognitum fuit Ethnicis) reſurrecturos eſſe mortuos, mortiq; expenſo tributo, Dei filios vita beata in perpetuum eſſe potituros?

Si naſcatur triſtitia ex fortunarum iactura aut ſimili caſu, remedia, quibus ratio vti debet, hæc ſunt, vt ſcilicet doceatur, ob rem nihili & nullius momenti dolorem concipi: Siquidem & bona hæc externa & mundana gloria, ſi in ſeſe attente ſpectentur, titiuillitio ſunt viliora, etſi ab hominibus iniquis æſtimatoribus magni fiant, qui in hac ſententia plurimum hallucinantur, præſertim cum ſatis notum ſit, hanc æſtimationem prorſus eſſe naturæ contrariam, quæ paucis ſit contenta, nec quicquam ſuperfluum ambiat. *Quomodo triſtitia ſit arcenda.*

Intueamur ipſa hominis rudimenta. Cum is in lucem editur, ſolo lacte contentus fouetur & recreatur, commodeque hoc vno veſci poteſt etiam toto vitæ curſu cum pane & aqua, quæ quidem regula à natura præſcribitur. At inexplebili appetitui & famelico abdomini, multa alia præter naturam deſiderantur cum huiuſmodi homines naturæ legem violantes, caninam famem ſibi ipſi vltro contrahant, quæ nunquam expleri poſſit, at quo magis vorat, eo minus exſaturetur. Sic qui bonis & fortunis inhiant, nunquam tot opes ſibi accumulare poſſunt, quibus acquieſcant, ſed aceruos aceruis nulla nec corporis intermiſſione & quiete adhibita, cumulant & ſuperimponunt. Atque id genus homines cum nunquam ſibi ſatisfaciant, in paupertate, quam fugere cupiunt, perpetua verſantur, nec fœlicem vnquam vitam degunt, etſi totum etiam mundum poſſederint: Siquidem in eo poſita eſt bonorum fœlicitas, vt quiſque ſua forte ſit contentus. *Fœlix, qui ſua ſorte contentus.*

Præterea qui bonum illud dici poteſt, quod vno momento poteſt excidere & elabi? Deinde quã ſtultum & veſanum illud eſt, diuitem iacturam bonorum ſuorum facientem mœrore idcirco confici & triſtitia conflictari, cum nihil è ſuis bonis perdiderit? Omnia enim mundi bona ſic à Deo nobis concredita ſunt,

Digitized by Google

ta ſunt, vt quando iubeat eorum reddere rationem & reſtituere, nuſquam liceat detrectare. Fruſtra igitur lugeat aut deſperabundus indignetur, ſi commiſſi & depoſiti rationem Deus expoſtulet.

Hæc ſunt vtique remedia, quæ animi Medicus iis proponere debet, qui huiuſmodi perturbationibus ex honorum & bonorum iactura conflictari ſolent.

In documenta proponentur eorum exempla, qui ad ſummum fœlicitatis humanæ faſtigium euecti, in calamitatum & miſeriarum abyſſos tandem deuoluti & præcipites acti ſunt, vt his documentis addiſcant, quam varius & inconſtans ſit rerum humanarũ ſtatus, nihilque in hoc mundo ſtabile, vnde nos ꝑ nouerí aut mœrorib. cõſici oporteat.

Crœſus Lydorum Rex inter potentiſſimos ſui temporis principes relatus, eo nomine à Solone correptus eſt, quod ſuam beatitudinem in diuitiis & opibus conſtitueret: illud enim certo certius ſummus ille Philoſophus ſibi perſuadebat, nullum inter mortales hominem exiſtere, qui ante obitum fœlix merito nuncuparetur. Hæc tamen verba male apud Crœſum audierunt, propter quæ Solonem tanto eſt odio proſecutus, vt ſuo regno eiiceret & exulare cogeret, tanquam ſtultum hominem & omni iudicio carentem. At tandem Crœſus à Cyro Perſarum Rege captus in bello, quod aduerſus eum iniquius ac audacius, quam par erat, ſuſceperat, tunc ſe hominem agnouit, cumq; ſe buſto proximum cremandum videret, tum exclamauit, *ô Solon, Solon*, ſaluberrimi Solonis conſilii, licet paulo ſerius, recordatus. Cyrus Crœſo longe prudentior, & res humanas attentius peruidens, cum Solonis hanc vocem ex Crœſo audiuiſſet, Crœſum ab incendio liberauit, & apud ſe toto vitæ tempore honorificentiſſime habuit, inſtabilitatis & inconſtantiæ rerum mundanarum memor.

Quomodo Crœſus euaſerit ſupplicium.

Per me deinceps id genus ęgris, nempe grauiore triſtitia ob bonorum iacturam ſeſe c[illegible], opportune obiicitur Pol[illegible]um ab Herodoto deſc[illegible]orum fuit Tyrannus, q[illegible]pore non tantum Fortu[illegible]s dici poterat, at ipſemet fortunæ pullus, ab ea conceptus & ed[illegible], vſq; adeo mundana omnia ex voto ſuccedebant & arridebant. Attamẽ cum mortem obiret infamem, probroſam & calamitoſam, quantæ infœlicitati tandem fuerit mancipatus, cui bonorum omnium ſuorum auxilio nõ potuit eripi, ſatis ſuperque patefecit. Licet enim innumeris opibus ſcateret, illæ tamen non impedierunt, quin ab Oronte Perſarum Satrapa captus patibulo miſere & ignominioſe ſuffigeretur.

Miſerabilis interitus Polycratis.

In vltimum exemplum afferemus M. Craſſum, qui ex inope diues factus, imo inter Romanos omnes opulentiſſimus, vt qui non veretur iactare, ſibi neminem videri diuitem, qui per annum integri exercitus impenſas non ſuſtineret, miſerandum tamen fatum immenſis ſuis diuitiis non auertit, quin miſere à Sureno Parthorum Duce caperetur, captus bonorum omnium iacturam pateretur, quin imo à victoribus trucidaretur, & trucidati caput truncatum & amputata dextera ad Hyrodem Armeniæ Regem in trophæum mitterentur.

M. Craſſi exemplum.

Hæc & ſimilia exempla eorum oculis ſubiicienda ſunt, qui huiuſmodi lethalibus ægritudinibus correpti ſunt, ob amiſſos liberos, naufragia bonorum, honorum imminutionem, & aliquid aliud ſimile. Sic enim eorum fruſtra agitatus ſpiritus, ob res nihili, quæ vel potentiſſimis huius mundi principibus illuduntur, reuocabitur & in ſedem ſuam poſtliminio reſtituetur.

In vltimum huius malorum curandorum ſcopum reuulſio eſt ſpiritus à triſtibus cogitationibus facienda, quæ præſtabitur, ſi iucunda omnia, grata & voluptuoſa ægro exhibeãtur, quod vtique

Digitized by Google

que remedium aptiſſimum eſt maximeque neceſſarium om[illegible]rori & triſtitiæ tam ab extern[illegible]rnis cauſis ortæ.

Veri igitur M[illegible]modi malorũ curam voca[illegible]erit, obiecta grata ac animum recreantia, omnibuſq; modis ſpiritus exhilarantia pr[illegible]ponere, ſiue verbis facetis & delectantibus id fiat, ſiue muſica vocali aut inſtrumentorum harmonia, concentibuſque ſumme mentem reficientibus, quæ ſpiritus & animum omni delectationum genere paſcunt & erigunt: iſta enim in huiuſmodi ægritudinibus ſumme conducunt, vnde ſic canebat Meander.

Sermo enim eſt triſtitia remedium ſolus,
Triſtitiam enim beneuolus ſcit mederi ſermo,
Sermo Medicus eſt, quæ eſt in animo, paſſionis:
Animi ægrotantis eſt medicina ſermo.

Quos equidem verſus in Gallica noſtra huius tractatus verſione metris Gallicis reddidimus.

Præter orationem, quæ non mediocri cuiuis eſt ſolatio, diximus, & harmoniam muſicam, expreſſamque fidibus vocem, ſuis numeris concinne adaptatis, & varietate rythmorum aures ac animum ſumme oblectantem, huiuſmodi morbis non parum ſuccurrere. Cum enim ſimile ſimili plurimum afficiatur, animuſque noſter ex Pythagoræ ſententia ſit natura quædam ex harmonia & numeris conſtans, non modicum certe illis recreatur & iuuatur in ſuis perturbationibus. Etenim in vocali muſica atque organica tam exacta eſt numerorum, rythmorum hæc proportionum concordia (vt Plutarchus, Boetius, Glareanus, compluresque recentiores Muſici teſtantur, & ſcriptis ſuis docuerunt) vt nihil ſit, quod magis animam permoueat & recreet, nihil, quod per externas aures ſuauiter diuerberatas magis illam afficiat atque oblectet, quam concentus, & exactæ proportiones, quas cum ingenti voluptate concipit, prout reipſa facile comprobatur. Sit aliquis quippe, qui quatuor aut quinque vocum elegáter temperatarum harmoniam ac melos auribus hauriat, præcipue ſi à vocibus optime ſelectis, canoris & ſuauibus, vt in hac aula regia videre licet, proficiſcatur, is proculdubio mecum fateatur neceſſe eſt, nihil vnquam elegantius aut ſuauius audiri poſſe, nec re vlla magis animos hominum permoueri ac recreari, cum vel ipſa anima propemodum à corpore præ nimia dulcedine abſtrahatur, abripique videatur. Idipſum in choreis emuncti iudicii quilibet homo perſpiciet, in quibus mens delectatione rapta, tripudiare potius, quam corpus aduertitur. Neque enim corpus ad modulos mouetur, quin ab ipſa anima agitetur, vt elegantibus motibus huc & illuc impellatur. Accedat hoc ſuperioribus miraculum, quod vel ipſos infantes ratione carentes, in gremiis ſuarum nutricum ad ſuaues eiuſmodi cantus, & inſtrumẽtorum muſicorum harmoniam, ſuapte natura moueri, ſuoſque eiulatus videas compeſcere. At nunquid ipſimet ruſtici vel agreſtiores homines, prorſus rudes ac terreni, recreantur eiuſmodi inſtrumentorum ſuauitate? Quid de belluis & pecudibus dicemus, nunquid *Quanta*
conſtat hac melodia omnes paſſim mo- *vis Muſicæ.*
ueri, ſed præcipue auiculas, quæ ad huiuſmodi cantus partes ſuas præſtare & ipſæ velint, cantibuſque ſuis melodiam iſtam imitari, aut etiam ſuperare conentur? Quod ſatis inter alias philomelæ aut luſciniæ, ſerini ac acanthides teſtantur, quæ quo magis intonat harmonia, eo ſpiritus intenſiores edunt, vel media etiam nocte, vt victoriam tantæ ſuauitatis ac melodiæ reportare obnixe contendant. Hinc factum, vt Poetæ, nec citra rationem, confinxerint, ab Orpheo *Orpheus*
illo Thracio ſuauiter lyra modulante *Thracius.*
arbores & rupes pellectas, & de ſuis motas ſedibus, arbores radicitus erutas, quæ tandem melos ſequerentur, belluas

ſuas vel ferociſſimas cicuratas, & ad tactum lyræ abreptas atq; leniſſimas redditas. Quæ vtique Poetarum fictio aliud nihil voluit, quam admirandos harmoniæ muſicæ effectus repræſentare.

Sed omiſſis fabulis ad rem ipſam veniamus, oſtendamuſque, quanta ſit potentia huiuſmodi rythmorum & concentuum in morbis animi leniendis. Ac primum Saulem Iſraelitarum Regem intueamur, qui quotieſcunque humore quodam melancholico & furioſo ſpiritu agitabatur, ſola Dauidis lyra demulceri & recreari poterat.

Saul Rex Iſraelitarum lyra Dauidis à melancholia reſtitutus.

Quin & in ictis Tarentulæ venenoſæ morſu miram melodiæ & concentuum virtutem animaduertimus. Etſi enim varia pro varietate humorum in homine gignantur ſymptomata, omnia tamen, cuiuſcunque ſint generis, inſtrumentorum ſono, & Muſicæ harmonia reſtitui ſolent. Scaliger *185. ſuarum exercitationum aduerſus Cardanum:* & Matthiol. *57. cap. 2. lib Dioſcoridis*, mira de ea prædicant. De ea ipſa admiranda concentuum poteſtate ipſe differui *4. lib. meorum poematum*, quæ magnum mundi ſpeculum inſcribuntur.

Muſica harmonia curat Tarentulæ morſum.

Atque hæc ſunt, quæ melancholiæ & triſtitiæ remedia exhiberi poſſunt poſtrema, ab externa cauſa ſuſcitatis, quin & harmonia muſica aliis quoque mœroribus, ex atro humore & melancholico in nobis dominante procreatis, aptabuntur, & opportune ſuccurrent. De cuius humoris curatione nunc nobis dicendum, prout alter ille humor varie ſuis exhalationibus ſpiritus noſtros afficit, ex diuerſo temperamēto, quo quiſque præditus eſt, vnde varii producuntur effectus, quales ſunt ſtultæ cogitationes, & variæ in phantaſia impreſſiones, quibus cerebrum multis modis perturbatur. Siue enim morſus tarentulæ, alios ad riſum compellat facetum, iuxta hominis temperamentum, ſiue ex melancholico humore triſtitiam & luctum ictis progignat, ſiue ferociam, ſiue ſtupiditatem, ſiue mobilitatem, ſiue garrulitatem, ſiue furorem, aut quid aliud ſimile ex eodem temperamento ſuſcitet, quemadmodum ex ebrietatis effectis in vino repletis varia vinorum ſymptomata progignuntur, diuerſaſque homines ebrietate correpti iuxta ſuum ſinguli temperamētum, proprietates, geſtus aut geſticulationes edunt, vt alii inde garruli & faceti, alii lugentes, alii ridentes, alii ſaltitantes, alii ſtupidi, alii cogitabundi, alii dormiturientes, alii perpetuo vigiles, alii tripudiantes, alii furibundi conſpiciantur; Sic in iis, qui à Tarentula feriuntur, res habet; quæ tamen omnia ſymptomata, vt diximus, harmonico concentu compeſci ſolent, iuxta tamen humoris melancholici ægrum poſſidentis, proprietatem.

Varii melancholiæ effectus.

Iam vero præter melodias, vt accurate Medicus ſuccurrat, perpendendum eſt, ex quo genere melancholiæ malum oriatur, vt aptum humori peccanti remedium adhibeat. Etenim alter ille humor, cum ſit præcipua & potiſſima huiuſmodi ægritudinum cauſa, danda eſt opera, vt præparantibus ac purgantibus medicamentis, iiſque melanagogis aptis & ſpecificis excludatur, cui rei opportune adhibebuntur ſyrupus de pomis fragrantibus, violaceus de bugloſſa, de epithymo, de cotoneis, de fumaria, vt ſint præparantia remedia, eaque vulgaria, quibus ſuccedant, quæ ſequuntur, remedia, lapis lazuli, hellebori arte ſpagyrica præparati, vt decet, quæ non poſtremum virtutis locum occupant inter purgantia vegetabilia. Hiſce remediis exhibitis, ad reuulſiones & deriuationes tranſeundum, quibus addantur poſtea, quæ leniunt & triſtitias demulcent, quæ huiuſmodi humore paſcuntur.

Sed nec tempus, nec locus, nec noſtra fert intentio, vt ſpecifica alia plura

Digitized by Google

remedia hic attexamus, ſiue interna, ſiue externa, quæ tum ex vegetabilium, tum ex metallorum familia, infinita erui poſſunt. Ea enim abunde aliquando Pharmacopœa noſtra ſuppeditabit, ſuggeret etiam alia Diætetica ſeu optima viuendi ratio. Quin & Chirurgia, ſanguinis miſſione, & hæmorrhoidum apertione, aliiſque manuum operationibus, ſuas partes explebit.

Cæterum cum imaginatrix vis in huiuſmodi morbis potiſſimum deprauetur & lædatur, ad eam totum noſtræ curationis ſcopum dirigamus oportet, vt ſcilicet à falſis ſuis & illuſoriis conceptionibus auertatur, impreſſionibuſque phanaticis liberetur. Qua in re non parua deſideratur Medici ſolertis induſtria.

Diximus ſupra, tres aut quatuor phantaſticæ imaginationis ægritudines nonnullis accidiſſe hominibus, quæ, vt mox dicemus, ſagaci Medici artificio curatæ ſunt, qualis fuit iſtius hominis deprauata imaginatio, qui naſum ſe credebat habere vrnæ magnitudinis inſtar, quem diximus luſoria illa impreſſione fuiſſe liberatum à Medico, accommodato illius naſo bubulo hepate, ex quo magna fruſta reſcindebantur, nouacula inuerſa naſo admota, vt aliquid doloris naſo inferretur, qui teſtaretur exceſſum illum exſcindi, fruſtis hepatis vndiq; ſanguinem profundentibus, quo tota facies cruentata eſt, vt hinc ſibi naſum reſtitutum æger crediderit, & falſis ſtultiſque ſuis imaginationibus fuerit hac ratione explicatus.

Hiſtoria de quodam, qui naſum ſe credebat habere vrnæ magnitudinis inſtar.

Similis fuit & ille, qui certo credebat ſe in ventriculo à ſerpente torqueri, cuius curatio fuit, vt impoſito polubro ſerpente viuo, & vomitorio ægro medicamento ingeſto, facile ille perſuaſus fuerit, hunc ſerpentem vomitu ex ſtomacho expuliſſe, atque ſic ſe ſuo morbo expeditum crediderit.

Alius credebat ſe in ventriculo à ſerpente torqueri.

Sic in aliis id genus morbis, vbi falſis ſtultiſque imaginationibus illuduntur ægri, magna dexteritate & ſolertia eorum curationi incumbendum eſt.

Vt tandem huic perturbationi finem imponam, hiſtoriam admirandam & narratu dignam, hoc poſtremo loco inſeram, inſignis curationis ſimilis, & id genus morbi, quæ à viro docto & magni nominis Medico, vetere meo amico D. Pena induſtrie & prudenter præſtita eſt.

Hiſtoria notatu digna de eadem melancholia phantaſtica.

Dominus Viel inſignis Medicus, & hiſtoriographus regius agnatum quendam habuit virum doctum & celebrem, qui huiuſmodi morbo phantaſiam deprauante, & ſpiritum perturbante laborabat, is ſibi imaginatus fuerat, & credebat certo, ſibi à quodam amico ex Italia reuerſo, ingeſtos in corpus duos ſpiritus, qui in colloquium cum ipſo ſæpe veniebant, à quibus multa audiebat, ſed qui præſertim mortem ſæpe interminabantur, aut graue aliquod malum, quo torqueretur. Is cum Domino Viel rem patefeciſſet, & morbum ſuum expoſuiſſet, agnouit ille ſtatim phantaſiæ clauſæ eſſe morbum. Cumque iuuandi conſanguinei ſtudio teneretur, conſilium iniit, qui morbo illius mederi poſſet. Atque hi cum Lutetiam appuliſſent, rem cum D. Pena communicauerunt, qui malum confeſtim agnouit, facultatem videlicet imaginatricem eſſe vitiatam (quin imo æger ipſe fatebatur, ſpiritali ſe morbo conflictari) atque idcirco non niſi mentalibus remediis iuuari poſſe. Hinc extemplo aſtipulatus eſt D. Pena, pollicituſque ſe idoneum excogitaturum remedium, quo reſtitueretur in priſtinam ſanitatem, & vindicaretur à ſpiritibus, qui ſingulis horis mortem aut grauiſſimum malum intentarent. Hic multis ſtrophis vtendum fuit, variaque ſtratagemata excogitanda, quibus huiuſmodi impreſſiones à phantaſia excluderentur, quod eo difficilius videbatur, quo vir doctus & perſpicacis ingenii æger volebat omnia ſibi com-

bi communicari, quibus Medici in curam vterentur, ſed tædioſum fortaſſe fuerit, ſi ſingula quæque fuſe perſequi velim, præcipua tantum huius rei capita attingam. Sic igitur in curam proceſſum eſt.

Confingendi fuerunt in libello characteres, & ſpirituum nomina, nec non perſuadendum, committendos eſſe fortiores ſpiritus cum iis, qui corpus torquebant, vt in hac pugna potentiores ex corpore debiliores eiicerent. Arriſit hoc medicandi genus ægrotanti: Interim dũ tempus opportunum expectabatur adminiſtrandi huius remedii, alia præſcribebantur remedia, quibus indies vtebatur æger ad atram bilem fugãdam, atque id per aliquod tempus continuatum eſt, dum canicula occideret, & feliciores dies orirentur. Tandem Medici vt rem ſuam peragerent, magnam aulam quandam ſelegerunt, vt illic & caracterib. ſuis & inuocatione ſpirituum, ac aliorum coniuratione cõfictis phantaſticam illam imaginationem exploderent. Ad hoc inſtitutum delectus eſt honeſtus & prudens quidam Chirurgus, qui inuocati ſpiritus perſonam ageret, quique optime calleret, quid ſibi dicendum & faciendum eſſet. In quo loco horaque electa delineatus tandem eſt quidam circulus, aliæque adhibitæ ceremoniæ, quibus ſpirituum coniuratores & Necromantici vti ſolent, quas attente obſeruant. In medio circulo collocatus eſt æger, monitus, ne quid reformidaret. Deinde poſt inſuſurrationes quaſdam & cæca murmura conuocatus eſt primo orientalis ſpiritus, vt accederet, eadem & meridionali ſpiritui facta eſt coniuratio, ſed fruſtra. Tertio demum loco conuocatus ille ſpiritus, qui opportunus videbatur, aſſurgit tunc prudens ille Chirurgus, latitans in quodam obſcuro illius aulæ loco, qui ſeſe in laruam ſpiritus dat conſpiciendum. Monetur rurſus æger, ne quid metuat, qui ob ſpem & expectationem valetudinis, quam ex huiuſmodi præſtigiis certo præſagiebat futuram, reſpondit, nihil ſe reformidare. Tandem res ita peracta eſt, tamque dextre ac artificioſe ducta, vt ſibi prorſus æger perſuaſerit, à ſe ſuos ſpiritus prorſus excluſos & integræ valetudini ſe reſtitutum. Atque hac ratione & induſtria imaginatrix eius facultas prorſus deprauata ad ſanam mẽtem reuocata eſt. Nec tamen deſiit doctus Pena promouere confirmationem valetudinis ægri, remediis atram bilem purgantibus, vt reliquias omnes morbi excuteret. Tandẽ poſt menſem, prorſus expurgato huiuſmodi humore, & reſtitutus æger, cum doceretur ab atra illa bile falſam illam de ſpiritibus intra corpus opinionem temere concepiſſe, erubuit, quod tam parum firma mente fuiſſet, & ingenio adeo debili lubricoque.

Hæc recitata à me hiſtoria eſt, vt prudentes Medici abſtruſorum huiuſmodi morborum remedia venentur, & artificioſis modis, ratione morbi ſedulo explorata, ſi quæ ſint eiuſdem generis curationes aggrediantur.

Finis ſectionis primæ.

DIÆTE-

DIÆTETICI POLY-HISTORICI

SECTIO II.

CAPVT I.

De Aere.

Vnde vera medicina ſcientia ſit hauriẽda.

FRuſtra celebrium ac verorum Medicorum nomen ſibi arrogant, qui in ſcriptis tantum Hippocratis & Galeni exercitatiſſimos & verſatiſſimos ſeſe opinantur, quaſi cætera omnia, quæ in immenſa Natura diffuſa, nec hactenus cuiuis obuia, inueſtigatione digna non ſint, credaturq; medicinæ caput, diligenter Medicorum libros euoluiſſe. At cum Medici ſit naturæ commentarios & lucem intueri & ſectari, iuxtaque eius leges ac methodum medicinam f cere, fruſtra ſe Medicum iactitet, quicunque ab illius ſemita aberrarit. Etenim quorſum tot illa nobis produxit aſtra, ſydera, planetas, mediocres minoreſque ſtellas, cum tot motibus, aſpectibus, mutationibus, variiſque influxibus, corpori humano tam ſalutaribus, quam ad morbos gignendos efficaciſſimis? Quorſum cœli conuerſiones & auerſiones, ſerenitates, procellarum turbas, ſi earum rerum cognitio à Medico, ſolis chartis vel Hippocratis, vel Galeni, ſeu aliorum affixo, laborem tam præclararum rerum detrectante, contemnatur? Nunquid vbique ac paſſim, vel à medicaſtris vulgaribus, morbi ſubinde varii, in humanum genus graſſantes non obſeruantur & experientia comprobantur?

Omnino harum rerum cognitionem callere, nec immorari vanis humanarum opinionum bullis, apprime Medico & vtile, & neceſſarium eſt. Quin & meteororum idem, ex frigidis & humidis vaporibus procreatorum, qualia ſunt nubes, pluuiæ, nimbi, niues, gelu, & id genus alia, rationem adiunget, ne in eis hæſitet, nec non & eorum, quæ ex ſiccis & calidis progignuntur exhalationibus, quales ſunt coruſcationes, tonitrua, fulgura, fulmina. Ex horum enim exacta cognitione humani quoque corporis frigida humida, calida ſicca, meteora notabit & facile deprehendet eorum veram originem, formationem & differentias. Inde cognoſcet rheumata ſeu fluxiones, tinnitus aurium, paralyſes, apoplexias, in aerea microcoſmi regione, quæ veræ ſunt illius pluuiæ, venti, nubes, niues, & gelu, vaſtis illis macrocoſmi meteoris analogia omnino reſpondere. Quæque fiunt in maiore mundo meteora calida, vt tonitrua, fulgura, varii cometæ, & id genus alia, quæ nihil quam phrenitides, Epilepſiæ,

Meteororum cognitio Medico neceſſaria. Differentia eorum.

Meteororum macrocoſmi, cum homine microcoſmo magnam eſſe ſimilitudinem.

verti-

vertigines maniæ variæ minoris mundi cenſenda ſunt.

Quod ſi aeris, & quæ ex eo aut in eo, cognitione imbutum eſſe Medicum oportet, non ſegnius, quæ ex elemento aquæ producuntur, inueſtigabit, & eorum effecta attente perſcrutabitur, ex quo tot ac tam varii fructus exoriuntur, vt eorum neceſſario virtutes ac proprietates diligentem Medicum nequaquam latere poſſint. Sic tota terra illi intus, & in imo quam maxime peruia & notiſſima eſſe debet, in qua tot ornamenta, tot flores, tot herbarum ſucci, tot radices, tot arborum diuerſa genera, tot ſemina, tot animalia, tot mineræ, tot metallicæ fodinæ, quas ſinu ſuo fouet, ex elemento aquæ exceptas, & id genus innumera creſcunt, quæ cum in vſum hominis creata ſint, ſiue ad vitam ſuſtentandam, ſiue ad morbos propulſandos, quomodo quis Medicum ſe profitebitur, quem tanta rerum ſeges & ſeries ſubterfugiet?

Sed hoc argumentum fuſius in hoc tractatulo non perſequar, qui decreuerim per totum illud ſubiectum in libro meo de recondita Natura, liberius expatiari.

Peregrinatio Medico vatione officii ſui imprimis neceſſaria.

Porro præter hanc generalem totius orbis cognitionem, ſingulas etiam mūdi partes, ſi fieri poſſit, aut ſaltem varia illius climata perueſtigabit, ac in ſingulis, quæ rara ſunt & notatu digna, obſeruabit, memoriæque mandabit, quæ maxime neceſſaria, pręſertim in vegetabilibus, mineralibus ac metallicis, prout in ſingulis ſingulares fructus ex proprietate regionis naſcuntur, nec non quæ morborum genera in ſingulis ſingularia graſſentur, quibuſue remediis iis occurrendum. Quæ omnia non ſolis voluminibus, ſed longis peregrinationibus, nec tam priuatis collegiis, quam in caſtris & Noſocomiis potius diſcuntur.

Ad Medicum etiam pertinet, obſeruare ſitum loci, num planus, num montoſus, num paluſtris, num ſiccus, quibus ventis perfletur, quibus fluminibus aut maritimis auris, quibus cœli influxibus obnoxius, an arenoſus, an lutoſus, & id genus alia quotidiana obſeruatione ab eius loci Medico diſcentur.

Quid Medicus de loci conditione obſeruare debeat.

Perinde vt & aquarum, vinorum, aliorumque fructuum natura, ratio victus incolarum, cum moribus, ſtudiis, & id genus aliis.

Denique nihil non prætereundum, quod accuratiſſime non notet, niſi vanus & bullatus, bulla inanior & ieiunior Medicus haberi velit, quorum magna vbique turba. Hi falſo ſeſe Hippocraticos & Galenicos eſſe iactitant, qui μαμμόθρεπτοι vix limen domeſticum egreſſi, vt aliquid ex naturæ luce diſcerent, laborum impatientes, loquentiæ librorum ſeſe totos vltro addixerunt, & garrulitate potius, quam medicinæ veritate praxin ſuam abſoluunt, & modo loculos ſuos impleant, mortuorum ægrorum loculos non horrent.

Galeni variæ peregrinationes.

Galeni certe variæ peregrinationes, terra marique diſcendi cauſa ſuſceptæ, eos prorſus futilitatis arguent. Celebris ſatis eius in inueſtigādo ſolertia, memorabile ab omnibus etiam ruſticis & aniculis diſcendi ſtudium, quod tamen eius purpurati hoc ſeculo ſua maieſtate indignum iudicarent. At ne erremus,

Ipſe etiam eſt olitor ſæpe opportuna locutus.
Sæpe & in attrita latuit ſapientia veſte.

Et ruſticus nuper inglorius (vt paucis attingam) in curanda vertigine contumaciſſima cuiuſdam ampliſſimi & magni nominis viri ſolo ſtercore pauonis plus præſtitit, quam variæ noſtræ conſultationes.

Et peregrinando ſane multa nobis obſeruari, de quibus domi ocioſi ne ſomniaſſemus quidem, tantum abeſt, vt in aliorum voluminibus ea reperirentur, nemo eſt, qui eat inficias, in morbis pręſertim, quorum hac ætate noui ſubinde Galeno & Hippocrati nunquam auditi. Exemplo ſit Sudor ille Anglicus ſub

Sudor Anglicus noua morbi ſpecies.

Henrico VII. Anno 1486. primum manifeſtus, cuius reliquiæ quædam certis adhuc temporibus ibi efflorefcunt. Sudor hic tam funeſtus & lethalis fuit, repente inuadens cum grauiſſimo capitis ardore & ventriculi incendio, vt antequam à Medicis inueſtigando de eo aliquid coniiceretur, ęgros anima exueret. Qui ſi ægros interdiu veſtitos occupabat, veſtimenta penitus abiicere, ſi in lecto quieſcẽtes, ſtrata omnia ob nimium æſtum & ſudorem cum inexhauſta ſiti deiicere cogebat, nullo tamen fructu: Siquidem ſuppreſſo venenato & euacuando ſudore illo, mors certa ſubſecuta eſt in iis, qui non hic fuiſſent cautiores.

Remedium ſudoris Anglici.

Remedium igitur inuentum, vt qui interdiu corripiebantur mox ita vt induti erant, lectum peterent: Qui vero noctu aut in ſtratis deprehenſi, ſine vllo motu (nulla vel minima iactatione) ad vitandum frigus, quod ſudorem ſenſim & leniter diſtillaturum impediret, lecto affixi perſeuerarent, donec ſic ſudando quiete & 24. horis à cibo & potu omnino abſtinendo priſtinæ valetudini reſtituerentur.

Scorbutum & eius ſymptomata.

Scorbutum eiuſque malignos à liene vapores, vnde vlcera oris & pedum cancroſa, gingiuarum putredo, dentium pernicies non opus eſt inculcare: Cui ſpecificum non autores & volumina veterum, ſed diligens inueſtigatio & experientia ſubminiſtrauit remedium, vt libra *vna decoctionis hordei, vini albi onc. vj. raphani agreſtis minutim conciſi onc. ij. Cochlearia*, quæ Naſturtii eſt ſpecies, *M. iij.* contuſæ & expreſſæ ſine coctione in ſuccum quotidie mane & veſperi bibendum concinnentur, præmiſſis purgationibus. De quibus plura apud Reuſnerum.

Remedium cõtra ſcorbutum. Cochlearia Naſturtii ſpecies.

Colica in Alſatia, Auſtriaque, &c.

Taceo colicam in Alſatia, Morauia, Tyrolenſi ducatu frequentem ab acetoſis ſpiritibus, quæ remediis depromptis ex tractatibus de tartaro à Paracelſo editis curari ſolent, nec non & aliis à Schenckio in obſeruationibus propoſitis.

Febris Vngarica prunella vulgo dicta.

Non inculco febrim Vngaricam ardentem cum nigredine linguæ, quod ſymptoma prunellam vocant, cui remedium ex ſale nitro præparato cum ſulphure, *Sal prunellæ* deſtinatum. Sal & ſulphur incẽdium illud extinguunt, quicquid interea mirentur multi Medici, qui hæc duo ex communi & trita ſententia naturæ igneæ eſſe clamant, ideoque remedium aut mirantur aut omnino abiiciunt, quod ſcilicet nihil ſimile Hippocratis aut Galeni ſuppeditet ſolemnis autoritas. Hi ſi in Vngariam aliquando ſe contuliſſent, & illinc naturæ libros euoluiſſent, didiciſſentq; ex colloquiis Doctorum virorum, quis, vnde, & quomodo morbus ex ſua natura eſſet curandus, iam pridem mirari deſinerent: Sed bene eſt: *Admirationis mater ignorantia.*

Sal nitrum petra & ſulphur calida, caloris accenſo remedium.

Plica Polonica.

Plica quoque nouum morbi genus Polonis familiare eſt morbus contagioſus, lui venereæ affinis, cuius ſignum pathognomonicum eſt pilorum contorſio & complicatio capillorum, adſunt & quædam variolæ & alia ſymptomata luem veneream ſimulantia, quæ iam ſæue vigent, vt vel diæteticis remediis vel vnctionibus Mercurii aliiſque vulgarib. ſubſidiis vix curari poſſint, ſed ſolũ quibuſdam particularibus alexipharmacis, de quo vberrime Hercules Soxonia.

Scrophulis Hiſpani obnoxii, Aliiſque alii plures.

Scrophulis Hiſpanos obnoxios videbit, qui eos adierit: Qui Ferrariam, ibi tibiarum vlcera curatu difficillima: Patauii innumeros reperiet cæcos. In Gallia Narbonenſi vulnera capitis ægre ſanabilia: Maltæ omnia fere, vel minima etiam lethalia. Prope Narbonam anthraces eſſe admodum frequentes ac familiares, vt & apud Sabaudos Tarentenſes & Morianenſes montanoſque in illa plaga, tumores illos gutturis immenſos, bronchocelen. In Carinthia plures ſimul, nec vnam tantum ſtrumam

Digitized by Google

mam frequenter ſub mento & fœminæ, quam viri frequentius geſtant. Imo ipſi quoque equi ab aquis eius ſtrumoſi fiunt. In eadem etiam videas plurimos ipſo ortu & natiuitate fatuos & mentis omnino impotes.

At vnde Medicus ratiocinetur hanc vel illam regionem id genus morbis vexari, eorumque cauſas afferat, cui natura loci, hoc eſt, terrarum, fructuum, aquarum & ſimiliū ignota? Vnde bronchocelen Sabaudorum oriri affirmauerit, ſi aquas nō habuerit perſpicuas, quæ cum vtplurimum ex niuibus perturbentur aut ſcateant, nil mirum, ſi gutturoſum illum tumorem fœminis præſertim excitent abſtemiis, quam viris vino potius, quā aqua vtentibus. Remedium igitur ad præſeruationem huius mali eſt aut abſtinere à potu, aut ſolo vti vino. At tumor deformis, ſi guttur iam inuaſerit, vt ſenſim tabeſcat & abſumatur, fruſtra incidentia & reſoluentia admouentur auxilia: peregrinatione ab ipſa gente tanquam domeſticum diſcitur medicamentum, vt ſcilicet ſpongia marina vel ex paliuris nata accipiatur, ea in cinerem redigatur, qui quidem cinis in lagena vini albi plena macerandus reponatur, de quo à plenilunio ad nouilunium *onc. iij.* aut duæ propinentur, vt ſic ſenſim tumor iſte contabeſcat, dum prorſus fuerit abſumptus.

Remedium ſpecificum cōtra bronchocelem.

In Galliæ noſtræ tractu Limoxenſi, cum ante triennium colicos dolores & contracturas frequentiſſimas obſeruaſſem, examinato diligentius loci illius cœlo ac ſolo nullas ibi fere alias arbores, quam caſtaneas obſeruari, arua filicibus obſita. Filix autem acutiſſimum ſalem alcali continet, ex cuius cineribus vitrum fit. Alimentis igitur, quæ hoc ſale abundant, cauſam morbi adſcribendam facile liquet. Eodem fundamento morbo remedia oppoſita, abſtinentia, ciborumque conſuetorum, imo ſi opus ſit, etiam loci mutatio.

Colici dolores Limoxenſibus familiares.

In Miſnia Germaniæ prouincia ſimiles quoque contracturæ, quarum cauſam vino alii, alii etiam aquæ, ex qua cereuiſia conficitur, imputant. A ſale in iis contento hæc orta quis dubitet?

Contractura in Miſnia.

Sed ad excutiendam veteranorum ſocordiam hæc ſufficiant. Meliora enim ſperamus de iuniorum ingeniis docilibus, quam de tritis illis & rigidis errorum mancipiis. Frangas citius hic aliquid quam corrigas.

Hæc igitur accurate à vero Medico obſeruanda ſunt, ſi in officio bona fide & fideliter verſari velit, peragranda illi ſunt maria & variæ regiones, ſi quid certi rari & præclari in rerum natura cognoſcere, & tuto medicari cupiat.

Qui Roma Neapolim iter confecerunt, duo quædam admiratione digna obſeruare potuerunt, quæ huc referre non abs re fuerit. Alterum eſt ad oppidulum Puteoli dictum, vbi duo aut tria circiter milliaria trans Neapolim Siciliam verſus occurrit antrum paruo lacui vicinum, ex quo exhalat vſque adeo pernicioſus ac venenoſus vapor, vt ſi vel in limen ipſius aliquod animal intrudatur, ſtatim ſuffocetur & pereat, nullaq; vitæ ſpes relinquatur, niſi prompte in lacum proximum immergatur, vnde reſpiret. Immerſum enim illuc ſtatim ad ſe redit, alioqui mox periturum, vt multis experimentis in ſexcentis ac mille ſeruis aliiſque capite damnatis facta eſt fides, nec aliud vitæ ſubſidium aliunde ſperari poteſt, quam ex ipſo lacu: Siquidem qui ex antro educti in lacum demergebantur, cōfeſtim reſurgebant. Quibus vero hoc auxilium denegabatur, illis eſſet prorſus intereundum, vſque adeo ſagax Natura ſuis alumnis proſpicit, vt vbi cauſa aliqua morbi aut mortis, ibidem quoque remedium domeſticum & familiare ſemper, modo illud noris, reperire poſſis: Ea ipſa, quæ nobis thoram exhibuit, anthithoram etiam illius remedium ſuggeſſit.

De mirabili poteſtate antri cuiuſdam & lacus, ipſi vicini.

Alterum eſt, quod à menſe Iunio, ad exitum vſque æſtatis, imo etiam ad bonam autumni partem, ęſtu non amplius vrgente, ſed & pluuiarum copia prius contemperato, nemo hominum auſit citra vitæ diſpendium Roma Neapolim proficiſci, vnde etiam omnib. tum temporis via illa interdicta, ne quis ſponte vel inſcius pereat. Feliciter quidem ſuccedit iter, ſi trans Neapolim, Siciliam aut Milten etiam verſus iter protrahitur: at mox aut cum aliqua mora Romam redituro, nulla vitæ prorſus ſeruandæ ſpes affulget, rarique periculum hoc tentantes mortis diſcrimen effugiunt. Inter alia mala viatores febri ardentiſſima, caput potiſſimum infeſtante ac contorquente, cum vehementiſſimo incendio infeſtantur, ſuccedentibus ſæuiſſimis deliriis. Quorum remedium tanquam præſentiſſimum, exiguæ tamen ſpei, hoc ægris offertur, vt nempe caput eorum crebris inciſuris ſcalpatur, cauteriis, iiſque tum potentialibus, tum actualibus aperiatur, omnibuſque rationibus cutis ad vapores illos ardentes & incenſos è capite exhalatione diſſipandos pateat. Sed fruſtra fere ſemper omnia, cum vix vnus aut alter ex centum aliis ne ſic quidem periculo eripi poſſit, quin omnes miſere vitam finiant. Hoc periculum complures nobiles Galli ampliſſimarum familiarum, Italiam luſtrantes, dum pertinaciores ac parum conſiliis ſeniorum amicorum obtemperantes, tentare auſi eſſent, noctis frigiditati fidentes, quam ad iter faciendum potius, quam diem eligebant, vt temperatiorem & minus noxium aerem experirentur, dum aſpernati omne cōſilium, ſeſe Roma Neapolim in viam dederunt, & ea luſtrata reditum Romam aggreſſi, vitæ ſuæ diſpendio experti ſunt, quam parum tutum fuerit pertinaciæ indulgere. Idem paſſi ſunt non ita pridem etiam huius vrbis generoſi quidam iuuenes cum ſatellitibus & ſeruis. Hinc quam neceſſarium ſit Medico, rerum experientias callere, regiones perluſtrare, & obſeruationibus ſeriis diligenter incumbere, eluceſcit. Cauſa autem tam præcipitis, & neceſſario ſuccedentis interitus ſubitæ aeris mutationi adſcribitur. Cum enim Romanus aer craſſior ſit, Neapolitanus vero ſubtilior, ſi à tenui & ſubtili aere in craſſum reuoluimur, facile corpus noſtrum offenditur: patentibus enim tunc omnibus corporis meatibus, per quos craſſior aer ingreditur, fit reuerberatio quædam incenſorum ſpirituum intro caput compulſorum, qui exagitati craſſos illos vapores tandem inflammant ac incendium augent. At à craſſo in ſubtilem progreſſus, craſſitiem denſioris aeris corrigit, efficitque ne noceat, niſi forte maligna quadam ſyderum qualitate vterque aer pugnet, fortiorque victoria potiatur.

Ille igitur Medicus, qui ipſis oculis iſta viderit, de iis cum doctis regni viris communicarit & rationes illorum audierit, nunquid longe eruditior reuertetur & peritior illis, qui ex librorum commentariis hiſtoriam tantum legerint, aut eandem ex relatione aliorum exhauſerint? Vnde cauſas tam ſtupendarum rerum ex libris cæteri educant, quarum veritatem ſolis αὐτόπταις licet certiſſimam deprehendere.

CAP. II.

De Aere.

NON alienum eſt à ratione, inter ſex illas res nō naturales aerem à Medicis primo loco recenſeri, vt qui ſit inter omnia ſumme ad vitæ humanæ conſeruationem neceſſarius, cuiuſque perpetua inſpiratione ne ad momentum quidem carere poſſumus.

Vt autem aer eſt tenuis & ſpiritalis vapor, ſic variis mutationibus ſua mobilitate

Digitized by Google

Aer ſpiritualis ſubiectus eſt varijs mutationibus. bilitate & inſtabilitate obnoxius eſt, ſiquidem modo has, modo illas qualitates facile excipit, vt ex calido repente frigeſcat, ex frigido prompte etiam recaleſcat, ex humido ſicceſcat, ex ſicco humeſcat, prout ab elementis, cœlo terraque, varie in ipſum agentibus, exercetur. Hunc cum aſſidue hauriamus, fit vt temperamentum noſtrum varie immutetur ſecundum varias eius qualitates. Hoc ipſum eſt, quod docent Aetius & Ægineta in hæc verba: *Verum ambiens nos aer temperamenta mutat atque peruertit, dum aut immodice calidior, aut frigidior, aut ſiccior, aut humidior euadit. Nam reliquis cauſis non omnes ſimul obnoxii ſumus, neque per totum diem occurſamur: Aer autem nos ambiens forinſecus omnibus nobis circumfuſus eſt & per inſpirationem trahitur. Neceſſe igitur, vt ad mutationes eius iuxta temperamentum ipſius coafficiantur etiam animalium corpora, &c.* Nec difficile eſt diuerſas eius mutationes dignoſcere, ſiquidem ad quatuor anni tempora, prout curſus ſolis, aut ſyderum influxus eum exceperit, mutari ſolet. Verno enim tempore, cum ſol ad naturam aeris accedat calidam & humidam mediocriter, bene tēperantur omnia ab optime temperato. Æſtiuis vero diebus cum acrius ex ſole incaleſcit, ardentior etiam & ſiccior, quam bona ferat temperies, euadit: Sic autumno frigidior & ſiccior eſt, quam fert eius natura, hyeme vero totus refrigeſcit ac humeſcit.

Varia corporis diſpoſitio pendet ab aeris variis mutationibus.

Diuerſa lunæ proprietates iuxta quatuor ipſius ſeptenarios. Nec vero Sol ipſe in eum vires exercet, ſed Luna quoque proprietates omnes ſuas, eaſque varias imprimit, iuxta quaternam illam formam, quam creſcendo & decreſcendo aſſumit, ita vt in quouis quaternione ſui curſus quatuor modis aerem etiam diuerſimode afficiat, vt ſcribit Gal. & poſt eum Aetius Primus enim ſeptenarius à nouilunio vſque ad ſeptimum diem ſimilis eſt veri, calidus & humidus, ſecundus vero ſeptenarius vſque ad plenilunium, æſtati:

Tetr. 1. ſer. 1. cap. 162.

tertius ſeptenarius decreſcente Luna, autumno, quartus & vltimus, hyemi.

At eiuſmodi mutationes non tantum in ſingulis quatuor anni vel menſis temporum quaternionibus, iuxta ſolares & lunares periodos agnoſcuntur, verum etiam ſingulis diebus quadripartite etiam dimenſis obſeruantur, vt iidem authores ſcripſerunt: Siquidem cum matutinum tempus calidum ſit & humidum, reſpondet veri: idcirco corpora etiam tum ſanorum, tum ęgrorum melius habent, & febrientibus hoc tempus benignius. Medium diei æſtati confertur, vt crepuſculum autumno, & veſpera hyemi.

Quin & in ipſa nocte quatuor iſta diſcrimina notantur, primaque illius pars Veri, ſecunda Æſtati, tertia Autumno, & quarta Hyemi aſſimilari poteſt. Vnde Medicis de morbis indicandi magna occaſio. *Virtutes aſtrorum & ſtellarum.*

Quin & vlterius progrediendum eſt: Siquidem ortus & occaſus quorundam ſyderum ac ſtellarum, cum heliace oriuntur vel chronice occidunt, iuxta præſcriptam ipſis à Creatore legem, magnas pariter ſubitaſque mutationes inducunt, quibus aer afficitur, vt contingat etiam ventos inde contra naturam ſuam varias alterationes ſubire, aliter, quam pro more ſpirare, ac præternaturales qualitates inferre. Nonne id magni intereſt obſeruari à Medico & ſtudioſe diſci? Cum ſanorum corpora, multoque magis ægrotorum, iuxta aeris ſtatum alterentur, vt ſupra diximus. Atque hinc liquet, cœli, hoc eſt, aſtrologiæ cognitionem, vſque adeo neceſſariam eſſe Medico, vt eius ignarus Medici nomine ſit plane indignus. *Aſtronomia Medico neceſſaria.*

Et vt potiſſima attingam, exempli loco hic aſtrorum præcipuorum effectus proponam, cum hæc contemplatio etiam vulgo nautis, ipſiſque quoque agricolis, vt Medicos non attingam amplius, ſolemnis ſit & frequentiſſima.

Digitized by Google

Varia aſtrorum effectus in inferiora.

Conſtat enim circa XXI. aut XXII. Martii diem, quo tempore Sol arietem ingreditur, & Pegaſus equus mane exoritur, exiſtente tum verno æquinoctio, magnas mutationes in aere & perturbationes, incaleſcente tum aere, fieri, vnde tellus antea ſterilis impr{æ}gnatur, ſinus ſuos reſerat, ſuccos exprimit, & germina quæque cum floribus explicat, vt longe quid diſſimile à priore aere magna cũ voluptate intueri liceat. Nec minus alterationem iſtam aeris perſentit aqua ex coniunctione & concurſu ſtellarum & aſtrorum: Siquidem maria tum temporis magis turgent, quin & vina ſyderum vires experiuntur, dum doliis ſuis incluſa inferueſcunt, turbantur, nec non etiam vappeſcunt, & aliquando corrumpuntur. Non dubium eſt igitur, etiam corporis noſtri perinde commoueri humores & vna plurimos morbos inde procreari.

Proprietates Pleiadum.

A. XVIII. XIX. & XX. die menſis Aprilis, atque aliquot poſt diebus, Pleiades ad tauri oculum ſitæ exoriuntur cum Sole, quæ cum ſydus ſint frigidum, vſq; adeo calorem Solis illico coercent & refrigerant, vt lõge frigidior aer reddatur, quã menſe Martio, tunc temporis certi quidam dies dicuntur vulgari prouerbio, vindemiatores, qui vindemias anni tunc temporis expediant, quos vocant Georgetum, Marquetum & Creuſetum, quod ſcilicet tunc temporis nonnunquam vitium germina congelarint, & omnem vuarum ſuo tempore colligendarum ſpem præciderint.

Proprietates Orionis, & hyadum, in ipſorum coniunctione.

Vigeſimo octauo eiuſdem menſis, Orion cum Sole aut propemodum æque cito occidit: hyades vero circa primum Maii heliace oriuntur, quæ quidem ſydera nihil præter tempeſtates, pluuias & magnas id genus mutationes, cum prope Solem conſiſtunt, minantur & ſuſcitant. Hinc aeris rigores & congelationes, hybernis æquales menſe Maio ſæpe deprehunduntur,

Septimo Maii Pleiades incipiũt mane exurgere, à quibus Sol recedere indicatur, paulatim Tauri domum deſerens, vt ad Geminos tranſeat Amyclæos, quo tempore aer temperari incipit omniſq; tollitur vehementioris frigoris metus.

Ad ſextum Iunii ſtatim poſt occaſum Solis Arcturus occidit: nono vero die Delphinus ante Solis exortum emergit, tertioque aut quarto & vigeſimo Orion pariter mane oriri incipit, quo tempore Sol cancrum ingreditur, Solſtitiumque æſtiuum fit, vbi per aliquot ante & poſt dies, aer miras alterationes ſubit, quibus idcirco corpora noſtra acutis & periculoſis morbis afficiuntur.

Mutatio temporis in Solſtitio æſtiuo.

Tertio Iulii die totum Orionis aſtrum ad Orientem conſpicitur, cuius præter tres illas ſtellas inſigniores & primæ magnitudinis, eundem ordinem retinentes, quas idcirco Galli lituum aut Muſicam fiſtulam vocant, nec non & reges tres illos Orientis, ſeu Magos, triginta & quinque aliæ tum ſecundæ, tum tertiæ magnitudinis extant, quæ non ita cito nec æquo greſſu apparent, quod aliæ aliis longius diſtent. Vnde diximus ſupra XXIV. Iunii Orionem illum cœpiſſe mane, tertio vero Iulii totum & integrum exoriri.

Caniculæ virtus.

Decimo quarto eiuſdem menſis Procyon aut canicula mane exoritur XIX. canis, ſtella ardens & ignea mane quoque ſurgere incipit, cum Sol Leonem ingreſſurus eſt, quæ eſt domus exaltationis Solis, qui ad canem accedens ab eo ardentius irradiatur, totuſque aer inde acrius incenditur, vnde tum temporis inſignes quoque aeris mutationes & perturbationes maximæ excitantur atque hi dicuntur caniculares dies, qui corpora noſtra valde incendunt, vt non immerito præceperit venerandus Hippocrates, ante canem, & poſt canem difficiles eſſe medicationes.

Ob-

Obſeruatio de canicula ſcitu digna.

Obſeruauimus ante aliquot annos, nec ita pridem dies iſtos caniculares non ita fuiſſe in Gallia impenſe calidos, quod ex Planeta Saturni accidiſſe certum eſt, qui eum curſum & ſphæram ſuam non niſi triginta annis abſoluat, tunc temporis in ſigno Leonis & virginis diuertebat, cuius frigore Solis & caniculæ ardor temperabatur. Hinc fit, vt verum ſit, quod vulgo dicitur, nullam eſſe regulam, quæ exceptionem aliquam non admittat. Nec inferendũ eſt, etſi Saturnus à nobis recedat, futuros tamẽ poſthac ardentiſſimos caniculares dies: aliter enim ex diuerſis Planetarum aſpectibus & ſtellis hyemalibus, quæ tũ tẽporis etiã vigere poſſunt, abſente etiã Saturni Planeta, contingere poteſt, ad quod aduertere debet animũ Medicus.

Arcturus aerem turbat.

Decimo ſeptimo Septembris Arcturus exoritur, qui ortu ſuo magnas turbas & mutationes excitat in aere.

Decimo nono aſſurgit ſpica mane pariter, quæ aerem paulo ante & poſt exortum per aliquot dies exagitat quoque & perturbat: ilico poſt Sol libram ingreditur, vbi æquinoctium fit autumnale, quo etiam tempore magnæ aeris turbæ & commotiones ſuſcitantur, nec non aquæ & terræ ſimile quid patiuntur, quemadmodum verno ęquinoctio, vt ſupra docuimus, affici ſolent. Vnde & tum tẽporis corpora noſtra variis morbis ex humorum perturbatione laceſſuntur. Eam ob cauſam cauendum, vt monebat Aetius, ne venam ſecemus, neque purgemus, neque alias corpus vehementi motu exerceamus à decima quinta Septembris vſque ad vigeſimam quartam eiuſdem menſis.

Periculoſum medicari ſub æquinoctio verno.

Vigeſimo tertio Octobris, quo tẽpore Sol oritur, Pleiades eodem occidunt, quo momẽto magna aeris perturbatio.

Orionis proprietates.

Circa finem Octobris & Nouembris initium perſpicitur Orion veſperi in Oriente exurgere, cum Sol occidit, & adhuc moratur in Scorpione, Orionis capitali hoſte: Vnde magnæ tempeſtates in aere, qui variis turbinibus & horrendis procellis exagitatur. Cuius rei memini quarto mei magni mundi ſpeculi libro; vbi eum de cœlo tractarem, varias aſtrorum influentias, & diuerſos eorum effectus deſcripſi, inter quæ hæc ſunt, quæ de Orione cecini:

Vous, qui les vents eſmeus oyez bourſouffler d'ire
Aſprement tempeſter, ſiffler, gronder, & bruire,
Accuſez Orion ce chaſſeur nuageux,
Aquatique, cruel, paſle, triſte, orageux,
La terreur des Nochers, qui craignãs le naufrage,
Anchrent leur nef au port de quelque ſeur riuage.
Soudain que de leur œil ils vont apperceuant,
Que cet aſtre reluit en Octobre au Leuant.
Que d'vn traiſtre ennemy le venin il euite,
Quand recors de ſa mort il s'en rend oppoſite, &c.

Temporis obſeruatio à ſtellis petita.

Primo Decembris canis occidit matutinis horis, quæ dies, vt ſcribit Aetius *lib. & cap. iam citatis*, ſi tempeſtuoſa (vt à multis obſeruatum eſt) perſeuerat plerumque aeris turbatio ad dies XXVII. ſi vero ſerena fuerit, per totidem dies ſerenitatem promittit.

Caper aut Capra mane etiam occidit, aliquot dibus ante hybernum Solſtitium, quo tempore Sol ad Capricornum diuertit, hyemſque glacies ſuas in regione aeris inchoat, vnde corpora noſtra rheumatis & defluxionibus opportuna fiunt, ſcribit Ægineta *libr. 1. de re med. cap. 100. Solſtitium hybernum*, inquit, *auget in humoribus defluxionem ac humiditatem vſque ad æquinoctium vernum.*

Has ſi tempeſtates in aere, & in corporibus noſtris commouent eiuſmodi ſydera, quid de vtroque illo magno luminari dicemus, quorum effectus tam dilucide nobis, reuolutione, motu, curſu & recurſu, varias ac inſignes aeris mutationes inducentibus patefiunt. Cum enim Sol annuo ſuo curriculo quatuor tempora conſtituat, vires ſuas aperte teſtatur, & rerum omnium ortus, incrementa, ſtatum & earundem decrementum ac interitum tandem efficit.

Solis vis & efficacia.

Siquidem à nobis eo recedente conglaciatur

glaciatur aer, rigeſcunt omnia, frigore conſtringuntur meatus, calor vitalis prorſus ſuffocatur: plantæ areſcunt & virore ſuo ſpoliantur, arbores ipſę quoque fructuum ſteriles veluti moribundæ langueſcunt. Tunc præſens rebus fere cunctis incumbit interitus, quod humore deſtitutæ caloreque priuatæ, & ſubinde frigore nimio exſiccatæ, virtute radicali & humiditate prorſus exhauriantur.

Vnde plantarum & arborum mors.

Eodem ad nos redeunte & domicilium Arietis ingreſſo, incipit frigus illud miteſcere, tepidiſque eius radiis ac ſumme vitalibus aer, ac terra recreatur, quæ ſenſim incaleſcens & ſinum ſuum reſerans, humorem radicalem in animantes omnes diſpergit, quo eędem reuireſcunt, repullulant, nec non tandem fructus ad maturitatem perducũt, prout ea, variis Naturæ ignis gradibus, à magno illo luminari irradiata promouetur, & ad operandum excitatur, qui ignes, vt diuerſis illis anni temporibus, verno ſcilicet, æſtiuo & autumnali variantur, ſic varia producuntur fructuum genera. Nec tantum iſtius luminaris effectus & vires in plantis cõſpicuæ ſunt, ſed in animalibus etiam omnibus, præcipueque in homine eluceſcunt. *Nam, ſcribit Actuarius, Noſtrum omnem in imo ſibi familiari cognatoque deliteſcentem loco, calorem ad cutem prolicit, atque ob eiuſmodi impetum ex inſidente etiam materia, multa variaque circa totius corporis ſummam cutem iam effloreſcunt, quippe exanthemata, papulaq; ac ſudamina ſeu ſudores erumpunt.* Quemadmodum enim terra toto vere amori indulgere videtur, quo incipit fœtus ſuos, id eſt, germina efformare, fouere & excludere: Sic animalia ad eam temporis mutationem tota amoribus & libidine rapiuntur, tunc auiculæ ouis incubant, omniaque ſpeciei ſibi ſimili producendæ incumbũt. Naturalis quoque noſter calor, antea intro à frigore compulſus, incipit per totum corpus libere expatiari, & membra noſtra ſenſim concalfacere, vnde tandem ſanguis noſter feruere & turbari, vt vina in cellis excandeſcere cernuntur. Hinc varię papulæ, pruritus, ſcabies & ſudamina circa corporis ſummam cutem effloreſcunt, hinc varia exanthemata erumpũt. Hinc præ nimia ſanguinis aliorumq; humorum commotione paroxyſmi morborum à parentibus contractorum, vt arthriticorum, & id genus aliorum, alioqui deliteſcentes & quieti excitantur.

Vnde multorũ morborũ cauſa.

Atque hæ ſunt ingentes & admirandæ aſpectuum diuerſorum ſummi illius luminaris in omnia naturalia virtutes, quibus permotus Actuarius, *libro & capite iam citatis* addidit, quæ ſequuntur: *Porro iam pridem tum animalium, tum plantarum eſſentia marcore tabuiſſet, niſi demirandas has anni tempeſtatum mutationes ſol eſſet molitus. Nunc vero cum alia aliis praparet & diſpenſet, rerum ortus, interitus opifici ceu inſtrumentum eſt effectus. Terra enim, mare, omniaque eius facultate referta ſunt, adeo Sol in omnibus, qua mutantur, corporibus, mirandum eſt opifici inſtrumentum. Adhac Luna ſuis incrementis, decrementiſque tempeſtatum viciſſitudines imitatur.*

Huius autem ſecundi luminaris, vtpote terræ citimi vires & effectus vſque adeo omnibus patent, vt plura de his dicere hic ſuperuacaneum videatur. Hoc tamen poſſumus addere, quatuor eius periodorum ſeptenarias mutationes non parum ad dierum decretoriorum cognitionem conferre, quod à Medico cognoſci, & optime intelligi ſummè neceſſarium eſt. Sed huius rei tractatio alium locum ſibi opportuniorem poſtulat.

Coronidis loco addere lubet huc de aere peſtilenti & venenato paucula, doctis notiora, vulgo tamen, cui non minus hoc ſcripto prodeſſe voluimus, ignota & rariora. De quo argumento ſic olim Aetius: *De popularibus & paſſim vagantibus ac peſtilentibus morbis, ſed & regionis*

Tetr. 2. ſect. 1. c. 49

Digitized by Google

nio natura ſæpe communes morbos inuexit, aere, quem inſpiramus, à putredinoſa euaporatione inquinato, cauſa vero talis putredinoſæ euaporationis aut mortuorum multitudo eſt, velut in bellis contingere ſolet, aut ſtagna, aut barathrum aliquod profundum, aut paludes quædam in propinquo, quæ venenoſam ac prauam exhalationem emittant.

Sic Æigneta *lib. 2. de re med. cap. 3.* de popularibus morbis inſcripto, eadem prope docuit his verbis: *Sed & locorum natura communes,* inquit, *morbos ſæpe inuexerunt, quandoque paluſtrium, quandoque barathrum vicinum habentium, quod exhalationem venenoſam ac prauam emittit. Atque hæc frequenter contingere ſolent. Verum ambiens nos aer mutat temperamenta, ſiue immoderate calidior, ſiue frigidior aut ſiccior, aut humidior fiat.*

CAP. III.

De Ventis.

DE inſignibus ventorum mutationibus iam tractatum eſt, poſtulat argumenti ſeries, proinde de variis aeris qualitatibus aliquid nobis dicendum. *Definitio venti.* Ventus enim aliud nihil eſt, quam *aer in aliquam partem fluens aut aeris commotio, vi ſeſe quadam inſinuans, & quo collineat, recta tendens.* Aut curſus aeris paulo vehementior ſolito. Aer enim fluit quidem & mouetur, ſed quam leuiſſime & ſubtiliſſime, vt ſenſum omnem fugiat: At *L. 3. quæſtionum naturalium.* ventus flatus eſt vehementior. Hinc diſci poteſt diſcrimen inter aerem & ventum, vt ſcribit Seneca, apud quem, quæ ſit ventorum materia, quæ cauſa eorum præcipua aliaq; multa huius argumenti præclariſſima legi poſſunt, quo idcirco lectorem relego, ne videar prolixior. Hoc ergo ſolum in medium afferam, ventorum inde magnam naſci pugnam atque commotionem, quando vapores tenuiores, qui è terra exurgunt, & ad frigidam illam ac glacialem aeris regionem attolluntur, progredi vlterius nequeunt, ſed remeare coguntur, vbi in receſſu ſulphureis quibuſdam exhalationibus aer vndequaque conſtringitur ac comprimitur, liberumq; exitum captiuitatis impatiens quærit, regrediendo cum impetu, omnia confringit & diſſicit, magnaque vi conſpirat, vt ex anguſtiis iſtis emergat. Inde fit, vt ventus oriatur pro materiæ copia & moderatione, modo lenis, modo vehemens, modo magnis boatibus aerem replens, modo blandius ſpirans. *Vnde venti oriantur.* Eiuſmodi effectus indicat aqua globulo ferreo vel æneo incluſa, qui foramen ſeu cubulum admodum anguſtum habeat, aciculis ligulæ non diſſimilem nec ampliorem. Is, inquam, globus, ſi variis ignibus admoueatur, qui aquam expirare cogant, quæ tamen libere ob foraminis anguſtiam exhalare nequeat, videre licet quanto ſtrepitu ventum globus ille producat, vt huiuſmodi inſtrumentum flabellum aquæ inde à Philoſophis vocatum ſit, quod etiam ſua flatus violentia, vim idoneam habeat metallum liquādi. *Vulgare exemplum quo venti generatio demõſtratur.* *Flabellum aquæ.* Qui huius demonſtrationis ſedulo expendendæ fuerit ſtudioſus, illius indicio facile ventorum origines ſiue lenium, ſiue violentorum percipiet. Quod iam antea pridem abunde in *3. magni mei ſpeculi mūdi libr.* pertractaui, vbi fuſe de natura, differentiis, cauſis tum materialibus, tum formalibus ventorum diſſerui, nec non de eorum ſitu, nominibus, numero, tum ex antiquorum, tum recentiorum ſententia.

Nomina, numerus & ſitus ventorum. Idcirco hic tantum repetam nomina, numerum & ſitum eorum, quorum cognitio apprime vtilis & neceſſaria Medico eſt, ob varias mutationes, motus & affectiones, quas ſinguli ex ſua proprietate, certis temporibus in corporibus noſtris excitant.

Motum autem ſuum venti inchoant à ſuperioribus aeris partibus obliquumque eum habent, ad latera ſcilicet & partes ſibi oppoſitas ſpirando. Eandem

Digitized by Google

dem illi originem naturam & qualitatem obtineat, at quæ ex variis locis, vbi naſcuntur, aut per quæ tranſpirant, nouas proprietates & mutationes acquirunt. Auſter in Lybia calidus eſt & ſiccus, at cum per mare tranſit mediterraneum, magnam ex eo humiditatem cõtrahit, vnde redditur calidus & humidus atque hinc putridus & corruptus, qualis in Gallia Narbonenſi deprehenditur. Boreas maximam ſuæ frigiditatis partem ex niuibus & rigoribus Scythiæ, per quam tranſit, contrahit. Atque ſic de aliis.

Auſter vnde humiditatē ſuam acquirat.

Boreas vnde frigidus.

Cur venti frequentius ſpirent Vere & Autumno, quam reliquis anni temporibus?

Communes aut quotidiani venti frequentius vere & autumno ſpirãt, quam æſtate & hyeme, idque quod temporibus illis copioſiores vapores & exhalationes in aere generentur, quæ æſtate Solis ardore ſtatim abſumuntur, hyeme vero in penetralibus terræ ventos procreari, horum rationes & cauſas videbis apud Senecam.

Quod ad numerum, nomina & ſitum ventorum, quatuor ſunt præcipui, qui cardinales vocantur, quorum ſedes ſunt orientalis plaga, occidentalis, meridionalis & ſeptentrionalis, qui ſinguli ad vnumquodque latus ſingulos alios habent ventos collaterales, vnde numerus conſurgit duodecim ventorum.

Nomina ventorum.

Præcipuus orientalis plagæ ventus ſubſolanus dicitur, à nautis Eſt vocatur, qui recta ſub Æquatore ſpirat verſus auroram. Eurus qui nautis Sub Eſt dicitur, illi adſtat à parte ſolſtitii hyberni: Cæcias vero dictus Nord Eſt à parte ea cœli, vbi in longiſſimis diebus Sol ortum ſuum habet, quod ſolſtitium æſtiuum eſt. Inter illos Subſolanus omnium ſaluberrimus eſt & temperatiſſimus, in quam partem ſpectare deberent ædificiorum feneſtræ. Eurus alter eius collateranorum cum ſtrepitu & vehementia ſpirat, multaſque denſas & aquoſas caligines ſuſcitat: Cœcias vero ſeu Nord Eſt alter collateranus inſtabilis eſt, & inconſtans ac propemodum ſemper nubilus.

Qui vero ventus ex diametro ſubſolano opponitur, Fauonius eſt, Græcis Zephyrus & nautis Sou Eſt, qui occidentalis eſt ventus, Gallis *Ponant* dictus, blandus ac lenis frugumque nutritor, quod ſub eodem æquatore perſpirat ab occidentali plaga, cuius ex ſociis vnus à parte ſolſtitii æſtiui, Corus vocatur vel Nord Eſt nautis, qui plerunque nobis grandines ſuſcitat ac nubibus orientem caligat: Qui vero à parte eſt hyberni ſolſtitii vocatur Lybs aut nautis Sou Eſt, qui Auſtri vicini ſui naturam participat. Qui quidem Auſter aut Notus, nautis Su, recta linea à meridionali parte ſpirat ad axem ſeu polum Antarcticum. Comes illi à parte orientis aſtans, Euro Auſter dicitur. Qui vero ab occidente eum ſtipat Auſter Aphricus. Hi omnes venti calidi, humidi, pluuioſi & procelloſi ſunt.

Qui huic auſtro meridionali vento è directo opponitur, Boreas dicitur, Gallis Byze, Tramontanus aut Nord nautis: ventus vtique frigidus & ſiccus, nubeſque fugans, ſolemque reducens, vt canebat Virgilius: comitem habet ab orientali parte Circium, ab occidentali vero Aquilonem, ventum ſane violentum, rigidum & aſperum ac omnium vehementiſſimum.

Cæterum hic notandum eſt, ventos, qui è directo inter ſe opponuntur, vt auſter & boreas, ſubſolanus & fauonius, nunquam eodem tempore ſimul ſub eodem ſpirare horizonte: at qui oblique ſeſe intuentur, ſimul conſpirant vt plurimum, ac quo obliquiores ſunt, eo maiores concitant tempeſtates.

Obſeruatio de ventis ſimul ſpirantibus.

Inter eos Orientales, vt diximus, aliis ſunt ſalubriores, ſecundum locum obtinent ſeptentrionales, tertio ſalubritatis loco cenſentur occidentales; At auſtrales & meridionales ſanitati corporis humani ſunt infeſtiſſimi. In hoc argumentum

Qui venti ſint ſalubriores.

Digitized by Google

mentum conſuli poteſt, quod ſcribit Ariſtoteles *lib. 2. Meteor. cap. 5. & 6.* Item Plinius *lib. 2. cap. 22.* In ventorum autem virtutibus ac effectis licet ſerio Diuinam prouidentiam demirari, quæ ob diuerſas rationes vtiles & neceſſarias ſic de illis conſtituit, vt in aere varias ac diuerſiſſimas operationes exercerẽt, modo aerem, ne torpeat & putreſcat otio, commouentes & exagitantes, vt quicquid putredinis habet, ſuo perflatu excutiant, quo animantibus omnibus reddatur vtilior, modo cœli terræque temperiem fouentes, qua interdum nimius Solis ardor refrigeretur, ne quæ ab eo reguntur rerum ſemina, oblædantur, & vitali ſuo humore exſiccentur. Interdum vero venti præſtant, vt calidior aer non mediocri cum commodo frigidiuſculus reddatur, & hoc auxilio terræ producta matureſcant, & ad iuſtam perfectionem promoueantur. Calidiore enim aere opportune reddito & ventis idoneis agitato, radicum ſucci ad fructus ſuos pertrahuntur, frigoriſque meatus terræ conſtringentis vis infringitur, ne quod amplius ad fructuũ plenam maturationem impedimẽtum accedere poſſit. Interdum illorum flatibus terra humectatur, vnde capit alimentum, quod pluuiis fit hic illic cadentibus. Solent enim agitatione ſua venti pluuios nimbos huc & illuc diſpergere, ne quid in terra cœli benignitate deſtituatur. Aquilo nubes à ſeptentrione fugat ad meridiem: Auſter meridionalis ad ſeptentrionem. Sic de reliquis autumandum in genere. At priuatim in ſingulis regionibus quantæ ſint eorum vtilitates, aperte eluceſcit, vt qui aliunde ex variis locis exceſſus, & impedimenta afferuntur, de medio tollant, aut quę ingruunt procellæ & tempeſtates, frænent auertantque. Quid porro de ventis dicemus, nunquid illos omnium ſordium, putrefactionum ac infectionum eſſe repurgatores ac emundatores agnoſcimus? Nunquid ipſorum opera ipſa frumentorum grana, ſpicæque ſua lanugine & immunditie expurgantur, & ſordibus excutiuntur?

De vſu & vtilitate ventorum.

Præterea quantus alius ſit ventorum vſus, hinc liquet, quod maria alioqui inuia ex Dei prouidentia traiici & permeari poſſint, imo ex ſententia Senecæ *lib. citato*, vt inde negotiationes & commercia inter homines admodum natura & moribus inter ſe alienos exerceantur, & familiaritates amicitiæq; contrahantur, atque vt *Homo, quæ procul à ſe diſtant, cognita habeat: Etenim* inquit *mera pecus fuiſſet omni experientia carẽs, ſi concluſus manſiſſet natalis ſui ſoli cancellis.* Hic arrigant aures quidam Medicorum, qui tantum ſibi arrogant, vt alios perfricta fronte (cũ ipſi nihil norint, ſed in perpetuis cinerib. ad focũ ſuum voluẽtur) cenſuris ſubiicere conentur: Diſcant ex Seneca, q̃ apte illis congruat hæc lectio.

Ad inſtitutum redeamus & oſtendamus porro de ventis, quæ perinde ac aer præſagia portendant. Docti ac in experientia rerum verſati Medici, prudenteſque agricolæ, gubernatores nauium in arte ſua peritiſſimi ac inſtructiſſimi, ſagaces Duces ac milites opportune mutationes iſtas obſeruant, earumque vſum apte vſurpant. Illud ipſum animalia norunt, quorũ viuax & acutus ſenſus eximie mutationes iſtas ſubodoratur.

Quin permultos vidi homines, qui ex dolore capitis temporum mutationem certo certius præſagiebant. Qui herniis aut rupturis obnoxii ſunt, illud ipſum facile percipiunt. Auſtrum enim mox perflaturum prænuntiant. Boreali vento ſpirante & ſerenitatem aeris afferente, qui auditus grauitate laborant, aut ſubſurdeſcunt, tunc facilius audire incipiunt, qui alioqui cum denſus, nubilus ac pluuius eſt aer, Auſterque furit, omni propemodum audiendi facultate priuantur, quo etiam tempore increſcũt defluxiones, & omnia catarrhorum

Animalia à temporum mutatione prognoſtica ſumunt, nec non & ipſi homines.

Digitized by Google

genera. Vnde ſatis ſuperque conſtat ex diuerſis veterum mutationibus & proprietatibus, varias in corpore noſtro, eiuſq; humoribus alterationes ſuſcitari.

Thraces craſſi cerebri & labilis memoria.

Sunt quidam venti, qui peculiariter in quædam corpora & nonnullas regiones effectus admirandos edunt. Thraces enim ob craſſum regionis, quam incolunt, aerem, craſſum itidem habent cerebrum! Obliuioſi enim plane ſunt, deſides & torpeſcentes, ita vt vltra quatuor vnitatum numerum, dum ſubducunt rationes, progredi non poſſint, quin priora obliuioni tradantur, ſi plurium vnitatum numeri adiiciantur. Guido Bituric. ex Herod.

Bœoti ſimiles Thracibus.

Bœoti ob aeris impuritatem craſſis ingeniis præditi fuerunt, vnde Horat.

Bœotum craſſo iurares in aere natum

In Lesbo apud Mytilenem Auſtro flante ægrotant homines: Coro tuſſiunt, à Septentrione in integrum facile reſtituuntur.

Cal. l. 2. c. 28. antiq. lection.

Quin & obſeruatur certis annis, mēſes quoſdam vſque adeo incaleſcere interdum, vt fruges omnes terræ hoc caloris exceſſu prorſus exardeſcant, prout menſe Iunio anni 1113. accidit, quo ſpe omni ſuarum frugum, quam conceperant maximam agricolæ, ex illius menſis aduſtione prorſus caſſi fuerint. Illo etiam anno menſeque accidit, vt ſyluæ aeris incendio prorſus abſumptæ fuerint. Ex qua tanta intemperie paulo poſt graues & diuturni morbi, varie in corpora humana graſſati ſunt, quos lethales peſtes ſecutæ ſunt.

Vincētius. Circius ventus.

Circius ventus tanto furit impetu, ac vehementia in occidentalibus Noruegiæ ripis, vt ſi quis ipſo flante iter ſuſcipiat, ac ſuſceptum perficere tentauerit, id citra ſuffocationis & vitæ periculum non præſtet. Is porro ventus in illis regionibus vſque adeo intenſe frigidus eſt, vt nec arborem, neq; fruticem germinare permittat. Quo fit, vt ob eorum defectum in ignibus ſtruendis, cibiſque coquendis, oſſibus magnorum piſcium vtantur, vt ſcribit Olaus Magnus.

L. 1. cap. 10. de inſolentia anni 1605. conſtitutione.

Sed ne aliunde ex longinquis regionibus aeris mutationes acerſamus, en quid hoc anno 1605. inter nos accidit. Scriptę ſunt ex Hiſpania, Italia, Narbonenſi Gallia, aliiſque calidis regionibus literæ, quibus certa ſit fides, vſque adeo intenſum frigus fuiſſe (vbi tamen aliis annis ob ſitum earum leuiſſimum & breuiſſimum eſſe ſolet) vt vel maxima flumina glaciei alias impatientiſſima concreuerint, hoc vero clyma noſtrum Pariſienſe, natura illis longe frigidius, vix glaciolam vnius noctis, aut niuis globulum ſuſtinuerit. Tanta hæc tanquam inſignis & inuſitata mutatio, nihil aliud, quam huc & illuc varios graſſaturos eſſe morbos, arguit. Atque hæc ſufficiant de magnis in genere ac variis mutationibus, quibus aer eſt obnoxius, qui etſi vulgo creditur (quatenus purum elementum) natura calidus & humidus: Inſtar tamen Protei, aut Chamæleontis variatur, & diuerſas formas qualitatum induit.

Aer ſalubris vel inſalubris.

Præter eas porro mutationes, quas ex aſtrorum planetarumque motibus ſubit: alias ex varietate regionum & locorum ſitu diuerſo acquirit. Si enim alicuius loci aer ſit craſſus, nubilus, pluuius, aquoſus, corruptus & malignus, aliquādo ex locorum ſtagnis, paludibus, mortuis & infectis aquis deprauatur, aut etiam cloacis, gurgitib. & putidis exhalationibus è terra ſurgentibus, nec non animalium cadaueribus, aliiſque id genus corruptionibus inquinatur, vnde hominum habitationes inficiantur, ibi homines hærere nequeunt citra valetudinis detrimentum, quod aer quem ſingulis momentis hauriunt, prorſum illis ſit aduerſus & exitialis aſſiduamq; mortem minetur. At vbi ædes hominum aeri ſereno, claro, puro, & malignis omnibus exhalationibus carenti expoſitæ fuerint, ibi vita hominum diu conſeruatur

Digitized by Google

ſeruatur, ac eiuſmodi diuerſoria, iis, qui vitam diu ſartam tectam & integram ſanitatem, quantum natura patitur, tueri volunt, quærenda ſunt.

Aerem alium corrigi poſſe, alium non.

Verumtamen notandum eſt, inter varias illas aeris qualitates nonnullas eſſe, quæ vitari nequeant, aliæ vero poſſint. Cum enim aer ex cadauerum putredine excrementorum, lutorum ac ſordium infectarum prauis qualitatibus inficitur, iis ſublatis facile reſtitui poteſt. Nec abſurde hoc adferam, quæ in vrbe Tholoſana aliquando obſeruaui (vbi marinus ventus non ſecus, ac in tota Narbonenſi Gallia, putidis humiditatibus, quas ſecum perflando mediterraneum mare conuehit, inquinatus ſæpe vigere ſolet,) eam ſcilicet vrbem ſæpe peſte tentari, quam ſecum aduehat peſtifer ille ventus: At tandem dilatatis vrbis vicis & compitis, purgatis diligenter ſtercoribus liberioreque aere captato, libero gaudens ventorum tranſitu vrbs ab iſta contagione liberata eſt, aut non ita frequenter eadem viſa eſt infeſtari amplius, vt ſolebat. Hinc docentur præfecti vrbium, vigiles eſſe debere in repurgandis vicorum & compitorum ſordibus & infectionibus: Qui quidem ordo in hac vrbe Pariſienſi præſertim, ſummopere eſſet inſtituendus & diligenter obſeruandus, quæ tot ſcatet ſordibus vſque adeo fœtidis, vt æſtate præſertim vicorum fætor citra nauſeam & animi deliquium ferri non poſſit.

Tholoſana ciuitas bene conſtituta.

Qualis ſit aer, qui emendari nequit.

At alius eſt aer, qui facile emendari nō poteſt, is nempe, qui in locis ſtagnoſis & paluſtribus perpetuo ſitus eſt, & montibus vndiquaque cinctus, vbi vix maximis etiam æſtatis diebus ſol per horam vnam aut alteram affulget, qui cum non poſſit corrigi, eius incolas, vt valetudini ſuæ conſulant, in meliorem migrare neceſſe eſt.

Quod vero ad eius caliditatem, frigiditatem & humiditatem attinet, quas ex locorum, temporum, aſtrorumque varietate contrahit, his nullo negotio ars proſpicere & mederi poteſt, quæ aerē ad morbos etiā accommodare poteſt. Si n. æſtiuis diebus aer impenſius incaleſcat, qui ardentem ægrotantis febrem foueat, imo adaugeat, poteſt alio traduci æger, in aulam videlicet aliquam inferiorem, quæ minus aeris caloribus ferueat: idem etiam perfuſionibus cubiculorum & irrigationibus ex aqua frigida, & herbis refrigerantibus factis temperari poteſt. Quin etiam præter refrigerium deſideratur aliquod corroborans, quod corpus recreet, vt in febribus hecticis: aer etiam iſtis perfundi poteſt, & iuxta Tralliani cōſilium (in huiuſmodi morbis) conſternenda ſunt vitium foliis pauimenta, nec non ſalicis, lentiſci, ſemperuiui, roſarum & ſimiliū, quæ refrigerandi, & ſimul corroborādi vires habēt.

Qualitates aeris calida vel frigida corrigi poſſunt.

Quomodo aer calidior corrigi & refrigerari debeat.

Huiuſmodi quidem aer, inquit Trall. omnibus hecticis conducit: maxime vero, quibus pulmo vel cor igneum ardorem primario ſenſerit. Etenim à cibo & potu refrigerante, non tantum iuuantur illæ vitales partes, quantum ab aeris inſpiratu: Contra maius à cibo ſentiunt commodum, quam ab aere, partes nutritioni famulantes, vt ſunt ventriculus, iecur, inteſtina, &c.

Trall. Li. 2. c. 9.

Si vero hyberno tempore morbo alicui frigido accommodandus eſt aer calidus, eligēdus locus optime circumſeptus & vndiquaque circummunitus, vt nulli auræ pateat, quin & luculentus ignis in eo excitandus eſt, quo aer, vt ſatis eſt, incaleſcat. Si vero natura morbi poſtulat, vt cum calefacientibus corroborantia miſceamus, vt plerunque pectoris morbi id exigunt, ignes ſuſcitabimus ex lignis, laurino, iuniperino, medicarum arborum ſeu Arantiorum, Roſmarini, Lentiſci, & id genus aliorum. Quin imo & in quibuſdam morbis opportunum fuerit, cubicula ſuffire ſuauibus odoribus, vt caryophyllorum, auicularum Cypriarum, aut ſuffumigio

Quomodo aer frigidus calefaciendus ſit.

migio aliquo alio ex fragrantibus rebus ſuauiſſimi odoris concinnato. Huius generis ſimplicia ſunt, grana iuniperi, myrti, benioini, caryophyllorum, Galliæ muſchatæ & ſimilium.

Germani ſuis hypocauſtis ad temperandum frigus aeris vtuntur, vt illis hyems vernum tempus, nec non æſtiuum referat: Neque id tantum in hypocauſtis & domiciliis, ſed plenis campis moliuntur, vt acrimoniam frigoris multis fructibus noxiam moderetur. Hoc ego Heidelbergæ & Caſſelli in hortis Principum vidi, vbi magna fit lignorum ſtrues, quæ in hypocauſtis quatuor angulorum horti, vt aer illius loci temperetur, opportune incenditur, vt hybernis etiam diebus & mala medica, granata aut punica cum limonibus atque ficubus conſpiciantur florere & matureſcere, vſque adeo vt ne hyeme quidem nati fructus à Galliæ Narbonenſis fructibus bonitate vincantur. Atque hoc dictum ſit, vt conſtet aerem artificio & induſtria immutari poſſe, prout decreuerit artifex. Sed hic de aere dictum ſit ſatis. Ad cibum igitur & potum, ex rebus non naturalibus vnam tranſeamus, quæ ſecundum aerem altera eſt conſeruationi vitæ maxime neceſſaria.

CAP. IV.

De Cibo & Potu.

CApiti de aere proxime annectenda ſequitur de cibo & potu tractatio, quæ non minus videntur neceſſaria ad vitæ humanæ conſeruationem, quam ipſe aer, licet is vtilitate & ſubtilitate præcedat. Cibo enim & potu quicquid nectaris noſtri & vitalis humoris calore, laboribus vel inedia exhauſtum eſt, reſtituitur, priſtinaſque vires corpus cibo recreatum recuperat, languoremque ſuum ex recepta ſimili ſui ſubſtantia, vitalique balſamo deponit, & nouas vires reperit. Iiſdem enim nutrimur, quibus conſtamus.

Num homo diu citra cibi potuſque vſum viuere poſſit?

Opportunus quidem hic eſſet locus difficilimæ quæſtionis enodandæ. *An ſcilicet perſtare quis diu poſſit & viuere citra alimenti, aut potus cibiq; aſſumptionem?* Cuius ſolutionem rationeſque alio reiicimus. Afferam huc tantum, quæ mihi Conſtani vidiſſe contigit ante annos ſex, & quæ de re noua & parum vſitata breuiter dici poſſunt, explicabo. Illic enim ſuſcepto in illos tractus itinere, vidi puellã tres aut quatuor annos natam, quæ iam ſine cibo ac potu per ſeſquiannum perſtiterat. Mirabãtur omnes tam ſtupẽdum caſum multiq; ſibi perſuadebant, aliter fieri non poſſe, quin alimentis clam paſceretur. Vbi vero ego ventriculum, hypochondria, meſenterii & inferioris abdominis regionẽ attrectaui, dimoui illos à ſiniſtra opinione, aperte docens in illo abdomine vſque adeo depreſſo & inſtar marmorei lapidis indurato, nihil colligi poſſe, cum nihil in illas partes traiici, nec influere queat. Subiit me quoque non leuis tam nouæ ac ſtupendæ rei admiratio, qui vita perſtare poſſet in organis illis naturalibus, omnibus facultatibus ac functionibus deſtitutis. Tandem meditatus iſtius rei cauſas, intuli coagulatas illas partes & prorſus exſiccatas non minus ſubſiſtere ac à corruptione ſe tueri poſſe, quã infans ille, qui in vtero materno in lapidem conuerſus ibi per multos annos citra ſui, matriſque corruptionem perſtitit, prout omnibus huius rei nota eſt hiſtoria.

Hiſtoria de puella quadam Conſtanenſi.

Quod autem puella illa frueretur vita citra alimenti aut cibi vſum, ratio eſt, quod potiſſimæ corporis partes, in quibus vita potiſſimam ſuam ſedem habet, cor videlicet, pectus & caput, admodum viuidæ & vitales perſtarẽt, quæ cum vt alia ignobiliora membra craſſum alimentum non deſiderent, quale ventriculus, hepar & lien, vt in quotidiana ciborum cõcoctione animaduertitur,

Ratio cur homo viuere poſſit citra alimenti aut cibi vſum.

Digitized by Google

titur, quibus vt vita cōſeruetur, nec non cor, pectus ſeu pulmones, & caput neceſſe eſt, vt in aeream & ſpiritualem ſubſtantiam à ventriculo & hepate præparentur: Alioqui ſi craſſior eſſet ciborum ſubſtantia, ab illis ſpiritualibus partibus non reciperetur, quæ ſimilibus non aliis oblectari ſolent. Cū, inquam, eæ partes ſint ſpiritualiores & magis aereæ, ſpiritu etiam & aere eaſdē foueri, certo certius inferre licet. Hinc fit, vt cor ſtatim præfocetur, ſi ad momentum aeris ad cor meantis per pulmones aditus intercipiatur. Hinc docent etiam Medici cerebrum odoribus foueri, & partes pectoris & cordis aereo ſpiritu recreari, quæ quidem partes cum vita fruuntur, eam non ſibi tantum retinent, ſed in totum corpus, ſi pateant meatus, diffundunt. At cum in illa puella ſolæ illæ partes in tota capacitate abdominis ſitæ extinctæ & demortuæ prorſus eſſent, & omnibus ſuis functionibus deſtitutæ, quæ neceſſariæ etiam non videntur ad cibi cerebri, pulmonū & cordis, hoc eſt, ad aerei & ſpirituoſi attractionem & concoctionem, niſi de cibo craſſiore agatur, qui in ſpiritum & aerem præparari debet: mirum amplius eſſe non debuit, ſi præcipuæ illæ & nobiliſſimæ totius corporis partes vita fruantur, cum illis organis carere poſſint ad vitam ſuam tuendam. Verum quidem eſt, eas bona ſui nutrimenti parte deſtitui, quæ ex cibo à ventriculo, hepate, liene præparato, ad ipſas transfertur; ſatis tamen alimenti ab exteriore aere, & odoribus percipiunt, quo viuant ad aliquot annos.

Reſtat adhuc & hic diſſoluendus nodus, cur extinctis tam nobilib. partibus, & toti corpori ſumme neceſſariis, quales ſunt vētriculus, hepar, lien, meſenteriū, inteſtina, reliquum corpus nō corrumpatur? Diximus ad alimenti aerei diſtributionem nobiliſſimas illas tres partes facile carere functionibus, & præſentia ventriculi & reliquorum: At quod demortuis his partibus reliquæ nōn intereant, ratio eſt, quia nullā aliis corruptionem inferunt, qua inficiantur, ac deperëant, imo tantū abeſt, vt corrumpant, vt contra balſamo ſuo eas potius foueant. Cum. n. mors iſtarū partium nihil aliud ſit, quam facta ſenſim carneæ eſſentię in ſalinam aut lapidoſam ſubſtantiam conuerſio, quæ quidem ſalina ſubſtantia (vt ſalis proprium eſt) non corrumpit, ſed à corruptione conſeruat, nihil mirum, ſi lapidoſæ eiuſmodi partes ſeſe ipſas in corpore tueantur, & aliis nullam noxam inferant. Fatebimur tamen, vt par eſt, cum hoc duplici medio vita corporis humani foueatur, aere videlicet externo & cibo ingeſto, tū integrā & perfectiſſimam in nobis vitā vigere & corpus in omnes ſuas dimenſiones extēdi, cū vtroq; hoc medio homo vti poteſt. *In quo vita corporis humani perſiſtat.*

Hic rurſus curioſus aliquis quærat, quomodo eę partes in marmoream ſubſtantiam verti poſſint? Sed cum omnia non ſint vnius loci propria, differemus alio huius quæſtionis ſolutionem, de qua tamen hic obiter dicemus, in microcoſmo minerales etiam aquas contineri, quæ in ſalem & lapides carneas ſubſtantias commutent, prout in macrocoſmo multas ſimiles videre licet, quæ quicquid in eas inijcitur, ſiue ſint herbæ, ſiue ligna, congelant, & in marmora, ſaxa, lapides vel metallicam ſubſtantiam, pro ſua natura conuertunt. *Num interna corporis partes lapideſcere poſſint?*

Eandem puellam aliquot poſt menſes, cum per eandem vrbem tranſirem, in eodem ſtatu comperi, ita vt per integrum annum, me aliquando præſente & inuiſente, talis perſtiterit. Referebat illa melancholicum temperamentum, taciturna admodum, vt ne verbum quidem vnquam vel vix hiſceret, pendente ſemper capite, reliquis membris, vt brachiis & cruribus moueri neſciis, quod ſcilicet aereo tantum & ſpiritali cibo fruens, non craſſiore, quo craſſiores & ſolidiores partes firmātur, ad motū corporis

poris eſſet impotens. At (quod me magis in admirationem rapuit) ab eo tempore, quo mihi viſa eſt, intellexi illam creuiſſe, incedere etiam & tandem naturalem edendi ac bibendi appetitum recepiſſe. Hinc conſtat non prorſus in lapideam ſubſtantiam conuerſas fuiſſe illius puellę partes, quemadmodum fœtus ille in vtero totus in lapidem commutatus eſt, quod tamen fieri potuit, quodq; ex inſigni duritie coniiciebam, ſed tantum tartareis fęcibus, iiſque denſis ac ſpiſſis circumquaque inuolutas ad tempus, quę vel natura vel arte in liquorem ſolutæ, ſenſim euanuerunt, & ex partibus excluſæ ſunt, vnde repurgata membra ad priſtinas facultates & deſtinatas functiones redierunt.

Alia opinio de eadem hiſtoria.

Alia hiſtoria de quadam alia puella ab omni ciborum potuſque vſu abſtinētis.

Agitur iam quoque tertius aut quartus annus, ex quo aliam vidi puellam, octodecim annos aut circiter natam, temperamento quoque melancholico, quæ citra cibum & potum ſupra triennium vixerat.

Illa ſenſim primo panis, deinde ciborum aliorum omnium appetitum, vel fructuum etiam amiſerat. Ad aliquod tempus iuſculis nutrita, paulatim etiam vſum illorum remiſit: Tandem aliquot cochlearia vini aqua diluti ei oblata ſunt, donec & vſum illius prorſus etiam reſpuens, non ferente potum ſtomacho ex dolore & cruciatu, quem illic præferebat, ita vt ad extremum ἄνθος citra vllius rei ingeſtionem hac inedia aliquot dies durauerit, dein & hebdomadas, ac tandem integrum annum, quo citra vllius alimenti vſum, quam aere viuebat valetudine integra.

Puella hæc (quæ Apollonia Chrier nuncupatur) nata erat in quodam pago ſeu oppidulo Galz dicto ditionis Bernenſis inter reliquas Helueticas potentiſſimæ, Senatus Bernenſis ſumma prudentia ac ſapientia præditus, accepta inaudita fama, iuſſit Bernam & matrem & filiam adduci, quas in Xenodochio vrbis collocari, & ibi obſeruari à cuſtodibus voluit, num mater filiæ aliquid clam porrigeret, ne quid fraudis ſubeſſet. Cui rei eum per aliquot dies accurate inuigilatum eſſet, cognitum tandem vere fuit & certiſſime, illam citra vllam alimenti ingeſtionem viuere. Tanti miraculi rumor ſtatim totam Heluetiam, longiuſque peruaſit. Tunc ego Soloduri eram cum Illuſtriſſimo ac Sapientiſſimo viro D. de Sillery Galliæ Procancellario (domino, inquam, mihi plurimum colendo) quem illuc eram pro ea, qua me amplectitur amicitia comitatus, in ea legatione ex Regis mandato ſuſcepta, ad inita inter Regem & Helueticas Reſpublicas renouanda ac confirmanda fœdera, quam quidem vſque adeo ſapienter & feliciter obiit, prout in omnibus grauiſſimis regni muniis ſibi demandatis verſari ſolet ſapientiſſime, vt non hic tantum, ſed & vbique gentium eius virtus & gloria ſatis abunde prædicetur. Hic igitur Illuſtr. dominus adeo ſtupendæ rei fama perculſus optauit, vt Bernam quinque tantum miliaribus Soloduro diſtantem me conferrem, vt ex teſte oculato rei veritatem certius cognoſceret.

Cũ & puella ſuperior & hæc poſterior dicantur primo ſenſim appetitum amiſiſſe, quam abolitus prorſus eſſet cibi vſus: Rationemque ſupra non pereuntis ſenſim appetitus & tandem prorſus extincti, ſed vitæ tantum citra vſum alimenti permanentis breuiter explicauerimus, hic viſum eſt annectere cauſas, vnde nobis appetitus vel paulatim imminuatur, vel tandem totus proſternatur.

Vnde appetitus proſternatur.

Referunt Doctores eximii in ſuis Academiis appetitus deſtructionem oriri, vel ex nimio calore ventriculum & Spiritus eſuriei deſeruientes, in eoque habitantes exſiccante, vel à nimia frigiditate eoſdem ſpiritus congelante, vel ab obſtructione partium, qua ſpiritus illi

illi per ſuam ſphæram vagari prohibentur, & munus ſuum obire. Has cauſas iure merito cenſemus admittendas, ſiquidem experientia quotidiana docemur in extremis caloribus appetitum languere, vt ſitibundos in hepate ſpiritus ad potum exacui, ſic nimio frigore internas partes congelaſcere, caſq; tartareis fęcibus ac lapidoſis, quas illi pituitoſas vocant, interdum inuolui & obſtrui. Quæ cum vera ſint, cauſarum tamen iſtarum veritas ad externas intemperies ſimpliciter non eſt referenda; ſed ad internas potius corporis humani, ſuorum tunc aſtrorum intemperiem & influentias ſuſtinentis. Quin & obſtructiones, quibus eæ partes ſcatent, modo ſenſim, modo vno momento genitæ (vt in infantibus vix natis iam grandiores veſicæ lapides ferentibus videre licet) à ſpiritibus tartareis aut mineralibus, vel ſenſim (vt cum paulatim creſcente frigore tandem aqua congelatur) vel vno momento (vt cum ad gelidiſſimum vnius noctis aſtrum flumina conglaciantur) procreantur, & motum partium illarum fluxumq; ſpirituum cohibent, quo fit, vt appetitus vel ſenſim, vel vno momento pereat.

Cur appetitus languens vel prorſus pereat. Vbi igitur non eſt appetitus, ibi neque attractio, vbi nulla attractio inanis eſt quoque retentio: retentione vero viciata digeſtionis quoque vanus & irritus erit conatus, ſicut & ſimiliter excretionis. Hæc eſt aurea illa Homeri catena, continuis vinculorum annexionibus abſoluta, ex qua colligi poteſt, quod, ſi facultatum vna aberret, alteram quoque ſtatim vitiari ac peruerti neceſſe ſit.

Inſtrumentū autem ſiue motor primarius omnium harū facultatum, hoc ſeſe ordine ſubſequentium, eſt ipſe appetitus, excitatus ab humore acido ſiue melancholico, qui per meatum ſplenicum à Medicis vas breue & venoſum appellatum tranſmittitur in ventriculum, vt vulgaris Medicorum fert opinio: Vbi potius hic ſtatuendi ſint ſpiritus famelici ſiue famem inducentes, acidi & vitriolati, qui exhauſtis & conſumptis alimentis, adeo vt nulla amplius reſidua ſit materia, in quam ipſi actionem ſuam, id eſt, roſionis ac mordacitatis vim exerere queant: ſuperius ventriculi orificium (quæ pars corporis exquiſitiſſimo ſenſu prædita eſt, vt in quam implantati ſint duo rami, è ſexto neruorum pari ſeu coniugatione deriuati) adoriuntur, idque ſpirituali ſua aciditate ſtimulant, vellicant ac pungunt. *Vnde appetitus edendi oriatur.* Ex qua vellicatione ſeu lancinatione excitatur ſenſus, ex ſenſu appetitus, ex appetitu fames, quæ ex iiſdem famelicis ſpiritibus prouocata ac producta exiſtit. Hi enim ſunt ipſi, qui eſuriunt & ſitiunt, & qui poſt abſumptam alimenti ac ciborum materiam confeſtim aliam nouam appetunt, quam attractam acida ſua & mordaci diſſoluendi ac conterendi facultate confringunt, quæ diſſolutio ac contritio poſtea à Medicis appellatur concoctio ſiue digeſtio. Hac diſſolutione ſiue digeſtione peracta, quæ quinque aut ſex potiſſimum horis abſoluitur, alimentoſæ ſubſtantiæ fit conuerſio in chylum, idque mediantibus famelicis iſtis ſpiritibus, aut igni naturæ potius formali, quam materiali: Quam concoctionem ad hunc modum factam, nullus alius calor externus ſiue igneus, quantumuis vehemētiſſimus ac feruentiſſimus, vel per plurium etiam dierum ac ſeptimanarum durans ſpatium perficere vnquam poſſet. Cum vero hi Spiritus eſurientes à ſuarum functionum officio impediuntur, ſicut id fieri facile poteſt à cauſis ſupradictis, vbi videlicet appetitus fuerit deprauatus, vel prorſus etiam abolitus, fit tandem, vt licet omni manducandi deſiderio ſublato, fame prorſus nulla vrgeatur homo: tamen ſine vlla ciborum ingeſtione viuere poſſit, nec aliunde accipiat vitæ producendæ fomentum, niſi à ſolo iſto viuifici *Cur homo diu perſiſtat ſine ciborum vſu.*

nectaris fonte, & vera aqua vitæ, remanente ac reſidente in ſanguine, iam in ipſis venis & arteriis contento. Quæ aqua vitæ cum ſit ſpiritualis aereæq; ſubſtantiæ, ab aere quoque, quem quotidie haurimus & inſpiramus, fouetur & alitur, ab eoque à ſuffocationis & extinctionis periculo cuſtoditur, vnde illa, velut ignis ſuauiter accenſus, ad tempus etiam diuturnum, vitalem calorem benigne fouet ac ſuſtentat, & ita conſequenter vitam prorogando conſeruat, in tantum temporis ſpatium, quo maior aut minor illius fuerit copia, in quãtitate & qualitate. Vbi neceſſario quoq; requiritur, vt vaſa illa, (quę aquam hanc diuinam cõtinent,) ſint optimo & Hermetico ſigillo occluſa, hoc eſt, vt venæ, arteriæ, & ipſa corporis ſubſtantia, ne ſit plus iuſta denſa aut rara, aperta & perſpirabilis, alias enim inde ſequeretur aut tardior, aut celerior ſpirituum attractorum expiratio & diſſipatio.

Videor mihi hic audire tonitruoſum quendam aliquorum Cenſorum ſtrepitum ac magnum boatum, qui à vano contradicendi ſtudio inflammati mihi obiicere haud verentur, me contra Medicorum theoremata, diuturnis hactenus artis operibus ſtabilita, & tanquam infallibilia & irrefragabilia audere quid noui inferre, ac præſertim hanc inuictiſſimam, vti opinantur, artis legem infringere velle, qua paſſim declamatur, calorem naturalem & humorem radicalem cõtinuo fluxu indies exhauſtum & diſſipatum debere rurſus reſarciri ac reparari, beneficio cibi aut potus, ſeu alimentorum ingeſtorum ſuffectione. Sed quomodo quæſo, ô Anatomici, ſtabit hæc veſtra diſtinctio ac diſtributio partium nobilium & principum, cerebri ſcilicet, cordis & hepatis, ſine quorum functionibus animal viuere non poſſe indubitanter aſtruitis: ſic nec citra functiones reliquarum partium, non minus, vti putatis ad vitæ conſeruationem vtilium ac maxime neceſſariarum, vt ſunt ventriculus, ſplen, inteſtina, pulmones, renes, veſica, quibus ſecundum dignitatis ordinem in vitæ œconomia attribuitis. Cum tamen ex his duobus exemplis, ſupra à nobis allatis, certius certo affirmari poſſit, adeo, vt id vel digitis palpitare, & niſi voluntaria caligine offundi velitis, oculis ipſis intueri poſſitis, quod vita ſubſiſtere & perſtare nihilominus queat, nec adhuc extinguatur, licet tum functionis iecinoris, ventriculi, lienis, renum & veſicæ ſint vel deprauatæ & corruptæ, vel omnino etiam deſtructæ & ablatæ. Hæc duo raritatis, vel potius mirabilitatis exempla confirmari adhuc poſſunt aliorum plurium exemplorum authoritatibus.

Duplices corporis partes iuxta Anatomicorum doctrinam.

Plinius *lib.2.hiſt natural.* & poſt ipſum Cœl *lib.24.cap.21.ant.lect.* ſcribunt, quod in extremis Indiæ finibus ab oriente verſus fontem & ſcaturiginem Ganges populi quidam ſint, Aſtomi dicti, qui ſolummodo ex odoribus & ſubtilibus exhalationibus quarundam radicum, florum & fructuum per narium inſpirationem attractis viuant.

Populi quidam ex ſolo radicum florumque odore viuentes.

Olympiodorus Platonicus, interpres Ariſtotelis ſcripſit, quod homo quidam fuerit, qui toto ætatis ac vitæ ſuæ decurſu, nihil vnquam manducarit, ſed in ſole ſemper verſatus, ex eo ſpirituale ſibi nutrimentum attraxerit. Plato *in Phædone* ſimile quid habet.

Vitæ nutrimentum à Sole extractum.

Sed vt noſtri ſeculi hiſtorias & exempla, tanquam recentiora, tandem adducamus, Albertus Magnus *lib. de animalib.* ſcriptum reliquit, quod fuerit fœmina quædam Coloniæ in Germania, tempore Imperatoris Friderici vndecimi, quæ interdum per viginti, ſæpenumero etiam per triginta dierum ſpatium ab omni eſculentorum & poculentorum vſu abſtinuerit.

Mulier quædam vixit citra cibum & potum.

Gerardus Bucoldianus, aliique complures authores grauiſſimi narrãt, quod anno Chriſt 1539. inter Spirenſium ſubditos,

Alia hiſtoria.

ditos,

ditos, in pago quodam Rhodo, inuenta ſit puella quædam, nomine Margarita, filia Suffridi Weis & Barbaræ, quæ annum circiter decimum agens, leui quodam capitis ventriſque dolore tentata, ipſo die feſto S. Michaelis, cibum capere, & manducare non abhorruit vſque ad feſtum nati Saluatoris noſtri, à quo die ciborũ vſum cepit faſtidire & prorſus abdicare, ceſſantibus ſimul alui excretionibus. Eadem poſt dies paſchales recuſauit quoque poculentorum vſum, nullamque amplius vrinam reddebat. Imperator Ferdinandus, obuiam ire volens tali impoſturæ, ſi qua eſſet, mandauit Medicis ſuis, vt hanc rem diligenti inquiſitione ac ſumma induſtria penitius cognoſcerent.

Hæc hiſtoria non abſimilis eſt illi alteri ſupra commemoratæ, quæ in ditione Dominorum Bernenſium in Heluetia accidit.

Hinc videmus nullam eſſe theſin ſiue regulam in Medicina tam probabilem, certam ac firmam, quæ non exceptionem aliquam admittat.

Potus aqua neceſſarius eſt ac cibus. Potus neceſſarius eſt ad cibum, liquore aliquo imbuendum, vbi multos inueniri videmus, qui potius cibi, quam potus vſu ad tempus carere poſſunt. Sic etiam nulli dubium eſt, poſſe aliquem æque ſiti perire ac fame. Id ſi neceſſitas poſtularet, exemplis in medium allatis, iiſque quampluribus facile demonſtrare poſſemus. *Aliquos vixiſſe citra potus vſum.* Præterea notum eſt omnibus, famem ipſa ſiti tolerabiliorem eſſe, quamuis negari non poſſit, aliquos etiam repertos fuiſſe (quod etiam inter rara contingentia annumerandum eſt) vti Magonem Carthaginenſem & Laſyrtam Laſionenſem, qui ſine vllo liquidorum vſu totam ætatem exegerint: aſſumptis nihilominus & comeſtis cibis ſalitis, vt Athenæus annotauit. *Athene. libro 2. c. 2.*

Cœlius ſcribit, quod quidam Neapoli, natione Tomacellienſis, totius vitæ curriculum abſque potu abſoluerit.

Ariſtoteles *quodam in loco* mentionem facit cuiuſdam Andronis Argienſis, qui per omnem vitæ decurſum nunquam ſitierit aut biberit, vſus interim multis cibis ſale confectis ac exſiccatis.

Idẽ profectus Hammonium, licet in itinere nullis prorſus oblatis aquis, ipſe ſola farina ſicca viueret, ab omnib. tamẽ liquidis omnino abſtinebat, ꝙ & reliquo ætatis curſu continuo facere conſueuit.

Non hic diutius in eiuſmodi cauſis ſitis tolerandæ inquirendis immorabimur, hoc ſaltem notandum voluimus, quod hac in re natura & temperamentum humidum ac pituitoſum, & ſolita ac conſueta viuendi ratio, plurimũ poſſint: Quod facile demonſtrari poſſit exemplis ab hydropicis ſumptis, qui per potus abſtinentiam (licet intolerabili & ingenti torqueantur ſiti) tamen curati fuerint. Verum quidem eſt, illos ab initio extrema ſiti fuiſſe cruciatos, ſed paulatim, conſuetudine, facillime à poculentis poſthac abſtinere poterant. Imo fuerũt, qui ab hoc affectu liberati nunquam poſthac, quamdiu viuerent, liquidis vti voluerunt, idque maximo quodam recidiuæ metu, vt in hiſtoriis paſſim legitur, tum de Iulio Viatore Equite Romano, tum de aliis pluribus. *Cauſæ, cur quis non vrgeatur ſiti.*

Sed quia hanc materiam fuſius ac plenius tractandam differimus in libr. noſtrum de recondita rerum natura, hic quieſcemus, contenti iis, quæ à nobis ſuperius obiter dicta ſunt, vbi aliis ſubtilioris ingenii hic occaſionem & locum dabimus, qui, inuentis melioribus rationibus, demonſtratione liquidiore explicare poterunt hanc quæſtionem, *Cur homo citra omnem cibi potuſque vſum, ad tempus etiam diuturnum viuere poſſit?*

Recurramus itaque ad tractationem noſtram de cibo ac potu, vbi in recitandis duabus hiſce hiſtoriolis ſcitu digniſſimis ſubſtitimus, ſummam nimirum ex his declaraturi *Dei Opt. Max.* qui omnia gubernat, poteſtatẽ elucere. Nec

K 2 præ-

præterea eædem hiſtoriolæ alienæ ab inſtituto noſtro cuiquam videri debēt, vt qui de cibi ac potus vſu ac conditione multiplici hic tractamus; ſine quibus alias homo ex ordinata & præſcripta Dei inſtitutione viuere nequit, cum nihilominus tamen in his duabus puellis & aliis ſingulare raritatis & admirationis ſpeculum nobis propoſitum ſit, ex quo infinita Dei omnipotentis gloria conſpicue eluceſcit.

Continuatio tractatus de cibo & potu.

Primi noſtri parentes quibus vſi fuerint cibis.

Antequam antiquitas plenam habuerit multorum frumentorum, leguminum, granorumque aliorum varii generis cognitionem: plures glande veſcebantur; alii peculiariter eorum fructuum genere, quibus abundabant, quemadmodum de Argiuis ſcribitur, qui pyris paſcebantur; Athenienſes vero ficubus, quibus ita abundabant, vt illis pecora enutrirent. Medis pro cibo erant amygdalę: Æthiopibus arundinum fructus: cardamum Perſis, Palmulæ Babyloniis: Ægyptiis lotus, ex cuius ſemine quædam panis ſpecies conficiebatur, vt ſcribit Aetius *tetr. 1.* Succeſſu temporis ariſtæ, hoc eſt, frumenti omne genus melioris nutritionis inuētum eſt, quod vtilius cæteris omnibus vegetabilibus & granis præbet alimentum. Ex eo hodie conficitur panis noſter, illorum granorum vſus vbique nunc familiariſſimus eſt, atque inde baſis omnis nutritionis ſalubris & neceſſariæ ſtatuitur.

Alex. l. 3. cap. 11.

Varia Cereris epitheta.

Finxerunt Ethnici Poetæ, olim Cererem primam frugum inuentricem fuiſſe, granorumque colendorum, molendorum, nec non pinſendorum, & in formam panis aptandorum ac coquendorum ſolertiam excogitaſſe. Hinc variis nominibus & titulis apud Poetas legitur inſignita, vt modo fulua, rubra & frugifera vocetur, quæ certe nomina ad varia meſſis tempora referenda ſunt, eo quod frumentum pro gradu maturitatis varios colores induat, vberemque frugum copiam exhibeat. Eadem ex alimento, quod accipimus, πολυτρόφος nuncupatur, ἀνησιδῶρος, καρποφόρος, ζωοδῶρος καὶ βιοδῶρος, atque id genus aliis decoratur: vt inde, quam magna ad Rempubl. humanam ex agriculturæ inuentione acceſſerit vtilitas & compēdium, innoteſcat. Harum inuentionum fidem facit Ouid. *3. Metam.* his verſibus:

Prima Ceres vnco terram dimouit aratro:
Prima dedit fruges alimentaq; mitia terris, &c.

Cui acceptum ferendum ſit frugum inuentum.

Nos, qui certiorem habemus de Deo cognitionem, quam Ethnici illi, qui idolum de Cerere conſtituerunt, artem agriculturæ granorumq; omnium cognitionem & vſum, quæ ad humanam vitam pertinent, ad Adamum eiuſque poſteros opportunius reuocabimus, eiſque accepta feremus: ſacris quippe literis accepimus, poſt diluuium & longe ante, quam Chaldæi, Græci, Latini, eorumque idola Cybele, Ceres & Bacchus extarent, edoctum Noe has artes reſtituiſſe, terram araſſe & vitem plantaſſe, vnde agricola & vinitor dictus eſt, eiuſque temporibus panis, vini, aliorumque fructuum optimæ nutritionis ſit mentio, vt non ſit fas alio inuentum tanti boni referre citra ſcripturæ ſanctæ contumeliam. Fatendum tamen, earum rerum induſtriam, vbi cœpit orbis populis ſcaturire, auctiorem fuiſſe; extitiſſeque ſolertiores aliquos, & ſubtilius colendæ terræ & ſolertius maturandarum frugum atq; præparandorum omnium, in vſum hominis alimentorum, peritos, quos tamen non licet Ethnicorum more inter Deos recenſere, ſed vt inſtrumenta Dei ſummi opificis agnoſcere.

Ianus in Deorum numerum relatus ob agriculturæ vſum, quem à Saturno didicerat.

Quare non niſi turpiſſime, & cum ſumma impietate lapſus eſt Ianus ille, Latii Rex (vbi constructa poſt Roma fuit) qui cum agriculturæ & frugum ferendarum rationem vna cum ſubditis ignoraret, artemque agrorum colendorum à Saturno profugo, regnoque à filio ſuo expulſo didiciſſet, non tantum illum ob inſignem vtilitatem, quam acceperat

Digitized by Google

ceperat, in ſocietatem ſui regni aſciuit, ſed in Deorum quoque numerum retulit.

Quibus ex antecedẽtibus duos Ethnicorum errores agnoſcimus. Prior eſt, quod illi panem & vinum reliquoſque fructus, nec non carnes & piſces à Deo ſummo creatore in vſum & vtilitatem hominis creata eſſe, ignorarint: poſterior vero, quod perperam de alimentorum adeo ſalubrium præparatione ſenſerint, quæ ſingulari Dei Opt. Max. benignitate ſenſim hominibus fuit communicata, vnde neceſſario conſequitur, quod ad diuinum numen & inuentionis frugum, & præparationis earum gloria vbique referenda ſit.

Antequam ciborum artificium ab omnibus gentib. cognitum fuiſſet; multæ earum diuerſis in conſeruationem vitæ ſuæ alimentis vſæ ſunt: aliæ ſiquidem in hunc finem agreſtes feras venabantur, vt Getuli: aliꝫ piſces, vt Ichthiophagi: aliæ teſtudines, qui Chelophagi dicebantur: alii locuſtas, vt Ægyptii.

Alex. lib. 3. cap. 1.

Indorum victus qualis.

Quin & hodie Indorum victus longe alius à noſtro, imo longe barbarior ac inhumaniſſimus perſpicitur, vt qui carnibus etiam humanis paſci non horreant, quod teſtantur hiſtoriæ.

Sed barbaros iſtos homines, ac plus quam ferinos cum crudeli viuendi genere relinquamus, tantumque de illarum gentium victus ratione loquamur, quæ in Europa ſitæ ſunt, quæue cultiores ac politiores habentur quam in vllis aliis orbis partibus. Earum prope omnium idem eſt alimentum, ratione tantum præparationis aliud ab alio differens.

Sed cum ego Gallus Gallis noſtris hæc potiſſimum & priuatim ſcribam, vt patriæ meæ vſui ſim; cumque de ea victus ratione, quæ ad vitam conſeruandam maxime confert meum ſit propoſitum tractare, nec vſquam alibi melior, quam in noſtra Francia occurrat, de notanda viuendi ratione apud prouincias Gallicas recepta pauca quædam ſubiungentur.

CAP. V.

De variis panis & potus artificiis, in alimentum hominis.

Panis nutritionis fundamentum.

SVpra diximus ac repetimus iterum, in pane baſin & fundamentum nutrimenti præſertim eſſe poſitum, quod ex granis multo ſpiritu aqua vitæ & balſamo fœcundis, quæ cum noſtris ſpiritibus & vitali nectare magnum habent conſenſum, eleganti artificio & præparatione ſalubri concinnetur. Etſi autem plus ſpirituum, quam panis, vinum contineat, eiuſque odor vel ſolo olfactu ſpiritus noſtros confeſtim recreet, qui vtcunque in ſyncope diſperſi à corde aut prorſus nulli in nobis eſſe videntur, cum tamen vinum glutine illo aut vinculo careat, quo diutius retineri neceſſe eſt, ne ſtatim à ſtomacho noſtro auolet, ſiquidem natura liquidum ac fluidum eſt: hinc fit, vt minus ſolidam ac firmam corpori nutritionem, quam panis exhibeat, citra quem aut aliquid ſimile, quod conſtantis ſit corporis, commode viui non poteſt, at ſine vino foueri vita facile poteſt.

Cur vinũ à pane nutriendi vi superetur.

Differentiæ autem panum nunc nobis excutiendę ſunt, quarum pręcipuas, & quæ in Francia noſtra vſitatæ ſunt, deſcribemus.

Varia panis & frugum, ex quibus panis conficitur, differentia.

Fit panis multis in locis ex ſiligine, qui paulo acidior eſt, mediocre alimentum prębens, quique laxam aluum temperate reddit. Non infrequens eius eſt vſus multis in locis, & in ipſis quidem Nobilium ædibus.

Ex hordeo quoque pinſitur panis variis in prouinciis, cuius vis eſt refrigerans, at non ita hordeaceus gratus eſt palato ac ſiligineus. Eo potiſſimum veſcuntur agricolæ, quod alio ſæpe frumento careant, præſertim meſſis tempore,

pore, quo citius hordea demetuntur, quam reliqua farra. De hoc pane in hæc verba ſcribit Aetius: *Panes autem hordeacei omnes minus nutriunt, quam triticei, & magis ventrem ſubducunt, quam illi.*

Tetr. 1. ſerm. 10.

Conficitur etiam ex fabis, aliiſque leguminibus panis, ſed grauis eſt, ponderoſus ac parum grati ſaporis.

Apud Bearnos, & in altioribus regionis Armigniacæ locis, panis ex milio familiariſſimus eſt; cuius triplex genus præ cæteris conficitur: vnum ex milio in farinam redacto à ſuo furfure mundatam, ex qua cum aqua aliorum more ſubigitur panis, paſtaq; ſalita ac fermentata in clybano aut furno coquitur in panem. Hoc veſcuntur ruſtici, cuius guſtus ſubdulcaſter eſt, ſatis eſt boni alimenti, ſed qui diutius aſſumptus faſtidium parit.

Triplex panis genus ex milio.

Alterum ex milio panis genus in Vaſconia (Miques) vocatur, qui parui ſunt globi, ex eius farina ſubacti, magnitudine globos referentes, quibus palmario luſu colluditur. Hi coquuntur in aqua, & in ientaculum infantibus offeruntur, ſinguli globuli venduntur denario.

Miques.

Tertium panis genus id eſt, quod braſarium appellatur, cuius vſus in bellariis eſt, ſatis eſt delicata gratique ſaporis eſca, dicta idcirco braſarium, quod inter prunas ardentes, Gallis *braſier* dictas, quibus panis in foro vndique inuoluitur, coqui ſoleat. Is panis quadratę eſt formę, pedis longitudinem habens, & dimidii pedis aut circiter altitudinem. Obuoluitur autē ille panis braſſicæ foliis, cum inter prunas foci ſepeliendus eſt, vt coquatur, ne cineribus conſpurcetur. Atque hæ ſunt tres panis miliaris coctionis ſpecies, de quibus loquitur Actuar. atque alii veteres, vt paulo poſt docebimus, in clybano nempe, in aqua, & inter prunas.

Braſariū.

In Vaſconia ex farina eiuſdem milii pulmēta fiunt aqua diluta, quæ ſale condiuntur, & ad conſiſtentiam coquuntur. Iſtorum pulmentorum nomen eſt Armotes, quæ deliciæ ſunt ruſticis multis in locis. Diluitur etiam farina hæc lacte, ex qua mixtione meliores redduntur pultes. Gal *lib. de aliment. facult. cap. de milio & panico*, hanc pultis ſpeciem ex milii farina factam deſcribit, quæ ruſticis antiquitus in cibum erat familiaris.

Triplex modus coquendi panem.

Armotes.

In regione Limoxenſi, & quibuſdam aliis locis circumvicinis (vbi abundant caſtaneæ) ex caſtaneis fit panis, quo vulgus & ruſtici paſcuntur.

In caritate annonæ, & aliorum granorum inopia fit etiam panis ex auena, quod equorum magis, quam hominum proprium eſt alimentum.

Germani quodam iuſculi aut pulmenti genere, Habermuß ab illis dicto, vtuntur, ex granis auenæ mundatis & aqua conſtante, quod inſtar hordeati eſt, eiuſque cibum admodum ſalubrem autumant.

Habermuß.

Inter autem omnia eiuſmodi panum genera nullum bonitate, ſapore, ſalubritate ac nutritione ad panem noſtrum accedit, qui ex tritico apte paratur & conficitur.

Panis optimus quis.

Tritici autem tres aut quatuor ſunt ſpecies, quas diſtinguere expedit, vt melior ſeligatur, vnde optimus panis, ſaluberrimus & alimentoſus concinnetur.

Tritici ſpecies.

Quod naſcitur in Turcia frumētum & Barbaria, grana craſſa producens, rufi coloris, nō æquat bonitate illud quod ſpelta vocatur, cuius color albus eſt, flauus & granorum minorum, ſed firmiorum ac ſolidiorum dente iudice, quodue maiorē reddit farinæ copiam, quam alterum furfure abundans. Quod nobis ſedulo obſeruandum eſt, vt ſuadet Galenus *primo lib. de aliment facult. cap. de tritico:* vbi videre licebit omnia panum diſcrimina, ſiue bonæ, ſiue malæ nutritionis, ſiue frumentorum varietas ſpectetur, quorum alia aliis vel meliora, vel deteriora ſunt, idque vel ex natura, vel ex varia præparatione, vel ex traiectione

per

per cribrum exactiore aut negligentiote, ſiue ex fermentationis & coctionis artificio. Quæ omnia in pane conficiendo, vt ſit ſalubris & ſapidus, diligenter obſeruanda ſunt.

Sequuntur quæ de his ſcribebat Galenus *eodem lib. & cap.* vbi de diuerſa frumentorum natura cum differuiſſet, de differentiis quoque panum, qui vel meliores vel deteriores conficiuntur, hæc ſubiicit: *Cæterum medii inter mundiſſimos & ſordidiſſimos panes, longe lateque pro minoris maioriſue ratione inter ſe diſcrepant. Alii namque mundi, alii ſordidi nominantur, & reuera ſunt. Præter hoc tamen aliud eſt panis genus, plane in his medium, Græci nunc* αὐτόπυρον *vocant, eo, quod ex confuſanea farina, furfureue, neutiquam cretis conflatur. Illum panem antiqui Medici ſyncomiſtum appellarunt. Verum, & inter iſtos ipſos, qui ad vnguem medii inter furfuraceos, & quam nitidiſſimos panes eſſe videntur, non mediocre eſt pro varia tritici natura diſcrimen. Etenim ex denſo prægrauique ſemine panis præſtantior, ex ſtolido leuique deterior fit. At panis quidem ſinceriſſimus, cum à Romanis tum ab omnibus fere, qui illorum ſubiacent imperio, ſiligineus vocitatur: huic proximus ſimilaceus, tertio medioque loco is, quem* αὐτόπυρον, *vel ſyncomiſtum appellari diximus. Quartus ab his eſt ſordidus, poſtremus furfuraceus, qui inter omnes imbecilliſſimus eſt, quique quam citiſſime per aluum deſcendit.* Ægin. *lib. 1 de re medica cap. 73.* Actuar. *lib. 2. cap. 3.* de iiſdem differentiis ſecundum Galenum loquuntur, pronunciantque furfuraceum panem omnium eſſe deterrimum, & minimi alimenti. Cum enim is ſit omni farina ſpoliatus, quæ glutinoſa eſt, non poteſt, nec in ſeſe cohærere, nec ventriculo firmiter adhærere, vnde minus alit ac minus ſalubris eſt. Ex farina tenuiſſima & ſubtiliſſima gluten fit, vinciendis ac cõglutinandis multis reb. perutile, quod furfur tamen præſtare nulla ratione queat.

Panes alii mundi, alii ſordidi.

Qualis fuerit panis Romanis optimus.

Panis furfuraceus omnium deterrimus.

Sed hactenus dictum ſit ſatis de granorum differentiis, de farinarum & panum varietate, illud vero conſtet imprimis, eos pro optimis habendos, qui ex farina optima mediocriter à ſuo furfure ſeparata probe confecti ſunt.

In confectione autem magnum requiritur artificium. Nam etſi tales habentur farinæ, quæ deſiderantur: ſolertia tamen non leuis in ea, aqua diluenda, pinſenda, fermentanda, ſale condienda, dextreque pane apparando & coquendo requiritur.

Vt igitur bonus concinnetur panis, palato gratus, ſalubris, & boni nutrimenti, primo optimum frumentum, quale expreſſimus, deligẽdum eſt, quod cribro ſedulo à ſordibus emundetur, cui vt nihil deſit munditiei omni diligentia procuretur. Illud vt bene fiat, triticum aqua pura eluendum eſt, poſtea ad ſolem exſiccandum, ſed lolium imprimis diligenter repurgetur, veluti prorſus noxium, non tantum quod inebriet, ſed quod firmiſſimum etiam quoduis cerebrũ vertiginibus feriat, attonitos homines reddat atq; proſternat.

In pane optimo conficiendo quid obſeruandum.

Quod delectum eſt frumentum, mola aut piſtrino albo, vt vocant, exterendum eſt. Hoc enim piſtrino longe candidior farina, & melius à furfure ſuo repurgata redditur. Vidi in piſtrinis Caſſelli, quibus elegantiora à me nullibi conſpecta ſunt, tantum ac tam ſolers artificium, vt ea, qualem farinam, ſiue craſſiorem, ſiue tenuiorem deſiderent molitores, talem præparent, eamque ſimul à furfure ſecludunt, tantum furfuris detrahendo, quantum detrahi ad puriſſimam farinam reddendam (quam florem vocant) vel ſecus viſum fuerit. Atque hoc obiter dictum ſit, vt diſcatur vbique ac præſertim in Francia noſtra, eadem inuentione & artificiis vti expedire, ad laborem & tẽpus redimendum, quod farinæ molendæ, poſtea ſeorſim à ſuo furfure ſeparandæ, idque minus perfecte nimium impenditur.

Piſtrina Caſſelli artificioſa.

Farina

Farina igitur delecta ſolerter aqua diluenda, fermentanda, condienda ſale, pinſenda & in paſtam panemque colligenda, qui porro inutilis aut noxius futurus ſit, ni rite coquatur. Ex panis enim congrua coctione, nec non eiuſdem fermentatione præcipua vtilitas ac ſaporis ſuauitas exoritur. Quod idem Galen. exprimit *eodem lib. ſupra citato* his verbis; *Panes autem ad concoctionem appoſitiſsimi ſunt, qui plurimum fermentati & approbe elaborati in clybano, igne moderato percoquuntur. Nam profuſior ignis, primo ſtatim occurſu adurens exteriorem ſuperficiem in teſta modum indurat, ex quo vtrobique ineptum, prauumque panem fieri contingit, vtpote qui cruda incoctaque interiora habeat, ambuſta, obarida & cruſtacea exteriora. Ignis vero iuſto minoris vis in totum panem nequit penetrare, ideoque illum non percoquit, ſed relinquit crudiorem, maximeque intimas partes. Qui autem longiore ſpatio vndique æquabiliter peraſſatur, hic & probiſſime in ventriculo concoquetur, atque ad ſequentes functiones erit accommodatiſſimus, &c.* In Clybano igitur ſalubrius, quam inter prunas coquendus eſt panis.

Nota panis melioris & ſalubrioris.

Quod ad fermentationem attinet, quæ cum fermento fit acido, ea inter cætera artificia ſumme neceſſaria eſt. Hæc enim paſtam attollit, & leuitatem idcirco pani conciliat atque ſaporem, qui citra eam grauis & inſalubris redderetur, atque idcirco noxius & inutilis. Præterea panis mediocriter ſalſus melior ac ſalubrior eſt inſulſo, etſi multi aliter ſentiunt.

Fermentatio in pane concinnando neceſſaria.

In ſumma panis eo modo, quem diximus, apparatus, magnum & elegans magiſterium exhibet, in quo nobiliores & perfectiores Chymicæ operationes eluceſcunt. Primo puri ab impuro apparet ſeparatio, hoc eſt, farinæ à furfure. Secundo puri cum ſua aqua coniunctio, quæ ibi trituranda, hoc eſt, pinſenda, malaxanda, fermentanda, digerenda ac demum perfecte coquenda, ex qua mixtione ſic elaborata, panis ſalubris, viuificus, hoc eſt, lapis philoſophicus immenſæ virtutis progreditur. Denique longe aliquid præſtantius eſt panis, quam farina. Siquidem quæ nobis grana natura exhibet, niſi artificium hominis in præparationem accederet, longe noxiora, quam vtiliora homini futura eſſent. Accurate igitur & præparandus, & coquendus eſt panis: alioqui frumentum, quod ſimpliciter ex aqua coquitur, quocunque modo velis, nunquam alimentum vtile ac ſalubre allaturum eſt. Quod teſtatur Gal. *eodem lib. ſupra citato* hiſtoriam referens, cum aliquando rus expatiatum animi laxandi gratia profectus eſſet, paulo ab vrbe remotius, vbi panis erat inopia, ſe vidiſſe duas ruſticas in ſuam cœnam triticum ex aqua & ſale coxiſſe: ad quod epulum ipſe Galenus cum duobus aliis ſociis inuitatus auide acceſſit, appetitu ex itinere contracto, eoque cibo copioſe & ad ſatietatem, aliique ſimul cœnati ſunt: cuius epuli exitus qui fuerit, ex Galeni ipſius verbis audiamus. Verum à cœna, inquit, grauitatem in ventre adinſtar incumbentis luti cœpimus ſentire: poſtridieque toto die crudi cibum faſtidientes languebamus, adeo vt nihil poſſemus omnino aſſumere. Præterea flatulento ſpiritu plenis caput dolebat, oculique ceu per nebulam cernentibus caligebant. Addit ſe ex ruſticis quæſiuiſſe, num alias eodem cibo vſi eſſent, & qui ex eo valuiſſent, qui reſponderunt, aliarum rerum inopia (prout ipſe Galenus tunc premebatur) frequenter ſe eiuſmodi cibum in vſum aſſumpſiſſe, qui ſemper grauis ſtomacho fuiſſet, potiuſque noxius, quam vtilis, quod facile citra experientiam colligi, & iudicari poterat. Farina enim frumenti iſtiuſmodi, etſi purior eſt frumenti ſubſtantia, cum ſit concoctioni rebellis, noxam parit, *niſi* (inquit idem Gal.) *per ſalem, fermentum, conſperſionem, triturationem, furnumque*

Magiſterium Chymicum in panis confectione obſeruandum.

Quid Galeno acciderit ex vſu panis haud probe cocti.

Frumentum crudum inſalubre.

que edometur ac perficiatur. Quis hinc non intelligat (addit) rude & illaboratum triticum, firmiſſimum ac pertinaciſſimum eſſe, contra ſi congrue preparetur, vt ſupra diximus, optimum eſſe nutrimentum ac corpori humano ſumme neceſſarium vtiliſſimumque.

Si triticum inter vegetabilia omnia nutritioni imprimis ac vitæ hominis conſeruandæ congruentiſſimum, ex aqua tantum & citra vllam aliam præparationem coƈtum, tantas noxas & incommoda infert, vt vere ſcribit Galenus, quid de ſexcentis aliis granis dicemus, ſeminibus, radicibus, herbis, floribus, ex quibus varia concinnantur remedia, nunquid grauiora corpori noſtro incommoda paritura ſunt, cum iis tantum ex aqua coƈtis craſſiſſimo modo, vulgus pharmacopœorum in medicamenta, quæ apozemata, ſyrupos, iulepos, &c. vocant, vtatur, & ægris ſic parata, hoc eſt, venenoſa potius, quam ſalubria exhibeat?

Si Cenſores noſtri iſta ſerio meditarentur, non vſque adeo l..ratibus ſuis veras medicamentorum prҿparationes, ex quibus (ſumma Dei gratia) in dies inſignes effeƈtus & virtutes prodeunt, laceſſerent. Cum enim illæ iuxta conditiones ab Hippocrate deſideratas tuto, cito & iucunde operentur, quorſum ignari iſti putidas ſuas decoƈtiones & faſtidioſas ſtomachoque inuiſas, inſcite & impudenter præferre auſint.

Redeamus ad panem, quem, vt ſit bonus & ſalubris, Galenus vult ex optimo tritico, & à ſuo furfure ſeparato fieri, mediocriter candidum, optime piſtum, fermentatum, ſale conditum, & vt par eſt coƈtum.

Oribaſius *lib collect. medic. cap. 8.* de panibus triticeis loquens, idem ſentit cum Galeno his verbis. *Optimus panis & ſaluberrimus*, inquit, *eſt qui plurimum fermenti, plurimumque ſalis habet, quique plurimum eſt ſubaƈtus, & elaboratus ac in clybano moderate calido aſſatus. Hoc vere, quod*

Ad panem conficiendum neceſſaria ſunt fermentum & ſal.

dixi, plurimum fermenti atque ſalis in guſtu diiudicari debet atque diſcerni. Quod enim in copioſiore horum miſtura eſt, iam moleſtum id & noxium eſt.

Ex his apparet Galeni & Oribaſii aliorumque multorum authoritatibus, quam ſalubris ſit panis mediocriter ſalitus, quamq; inter alios laudabilis: cum tamen ſint Medici quidam, qui ſalem in pane prohibeant, qui plane error eſt popularis.

Placenta piſtorum abſque fermento coƈta noxia.

Ex his, quæ ſupra diximus, liquere poteſt, quæ apud piſtores placentæ, pa ſtilli, & id genus cruſtaceorum panum, qui omni fermento carent, prorſus eſſe inſalubres & noxios tum ægris, tum etiam ſanis. Eiuſmodi enim paſtҿ fermento deſtitutæ, dum ſubiguntur, & manibus elaborantur, aqua ſubinde dilutæ, tandem in gluten & collam vertuntur & ichthiocollã, qua fabri lignarii vtunẽ in conglutinandis ſuis aſſeribus, duritie adæquant: quin etiam vſque adeo ſolida ac dura euadunt hæc condimentorum & liborum genera, vt duritie lapidem vincant, quod minime fermentatæ paſtæ accidit. Hinc fit, vt ex infermentatis id genus paſtis variæ obſtruƈtiones in corporibus noſtris naſcantur, cauſæque materiales calculorum, aliorumque id genus morborum ad hunc fontem iure merito reuocentur.

Excuſſis ſingulatim ac fuſe omnibus iis, quæ de pane diƈtu neceſſaria nobis viſa ſunt, deque granis aliis, quæ in cibum noſtrum accommodantur, & quæ in farinam ac paſtam ſubigi poſſunt: de reliquis alimentis, ne quid ſilentio ſupprimatur, opportune conſequenter dicendum eſſet, ac imprimis de carnibus tot tamque variorum animalium, quæ partim in terra gradiuntur, partim in aere volitant, & partim in aquis tum marinis, tum fluuialibus natitant, quibus omnibus veſci ſolemus. Quin & hic apte de variis terræ fruƈtibus diſſeretur, tum æſtiuis, tum hybernis, qui ſuis tem-

poribus nobis enaſcuntur in vſum quotidianum ad voluptatem potius & delicias, quam ad firmum & ſolidum alimentum, quorum tamen aliqui in medicamentum etiam nobis cedant. Sed cum tractatus noſter breuis tantam rerum copiam non ferat, quæ magnum & prolixum volumen impleant, cumque apud authores vbique abunde de iis diſſeratur, ab eorum fuſiore examine ſuperſedebimus, breuiter tamen de iis *in ſectione tertia huius tractatus* diſceptaturi, cum, qui nobis ſint vtiles cibi, & quæ alimenta noxia, oſtendemus.

Hic ſubiiciemus de vino, præcipua altera alimenti noſtri parte, & vſitatioribus aliis potibus explicationem, cui caput proxime ſequens aſſignauimus, ad quod beneuolus lector, cum opus fuerit, poterit diuertere.

CAP. VI.

De vino, aliiſque potibus tum in alimentum corporis noſtri, & vitæ conſeruationem, tum in morborum curationem neceſſariis.

SI verum eſt, quod aſſerunt Philoſophi, in frigore mortem, in calore vitam eſſe repoſitam, nonnullorum opinionẽ, ignorationis aut pertinaciæ ſpiritu magis, quã amore veritatis contendentium, aperte erroneam demonſtrabimus, dum axioma hoc ſuum tueri volunt, frigidam aquam vſui hominis in alimentum & vitæ conſeruationem vino eſſe aptiorem & vtiliorem. Cum enim vinum calidæ ſit eſſentiæ, ſpiritibus vitalibus abundet, & à Deo Opt. Max. nobis datum ſit in recreationem cordis, ſicut panis in hominis alimentũ, id regio Propheta diſſerẽte, quis ibit inficias, apprime noſtræ naturæ eſſe amicum atq; conſentaneum? Faceſſant igitur iſti homines, qui iudicant vinum in hominis detrimentum potius, quam commodũ fuiſſe à Deo cõceſſum, ſuam alibi pertinaciam oſtẽtent, ignorãtiamque patefaciant, qui nõ vereantur, tam falſam tueri opinionem, quam neq; ratione, neq; authoritate vlla fulcire poſſint. E contra vero nulli non conſtat, vno cõſenſu omnes Philoſophos ac Medicos ſcribere de ſingularibus vini virtutibus, imo etiam vinum inter optima ac maxime ſubſtantialia ac ſuccoſa alimenta recenſere, vt Gal. de eo ſentit *lib. 3. de alimentorum facultatib.* vbi nonnullorum Medicorum ſententiam impugnat, qui aſſerunt alimentum, quod & cibus, edulium & eſca dicitur, contrarium potus ſeu potionis quid eſſe, eaque de cauſa vinũ alimẽtum vocari nolunt.

Error quorundam de vino confutatur.

Pſal. 104.

Plato imprimis in id genus homines inſurgit, qui tantum de vini bonitate & virtute detrahunt, in eoſq; hæc ſcribit, *Vinũ, vt ferunt nonnulli, in quit, ad vltionem hominibus datum eſt, vt inſaniant. Vt autem ſermo habet noſter, remedium & medicina in contrarium, vt anima quidem pudorem, corpus autem ſanitatem & vires adipiſcatur.*

2. Dialog. de leg.

Quæ ſint vini proprietates ac virtutes.

Quin & *in Timæo* idem Plato, vt naturam & qualitates vini proprie diffiniret, ſcribit in hæc verba: *Quod animam ſimul cum corpore calefacit, vinum dicitur.*

Deniq; ea eſt omnium Medicorum ſententia, vinum eſſe calidæ facultatis ad generãdum ſanguinem aptiſſimum, in cuius naturam facile trãſit. Vnde inter præcipua alimenta ſecũdum panem connumerãdum eſt, primumq; noſtrorum ſpirituum inſtauratiuum. Quam etiam opinionem ſequitur Gal. *lib. 3. de aliment. facult.* in quo de vino priuatum caput ſcripſit, vbi ſententia eorum, quæ ſupradicta ſunt, continetur, nec in eodem libro de aqua vſpiam tanquam de alimento tractatur, vt quæ inter alimenta non cenſeatur.

Galeni ſequitur ſententiam Oribaſius, eaſdem qualitates ac facultates vino tribuens in *lib. ſuo* ἐυποριστῶν *cap. 12.* his verbis:

verbis: *Vinum igitur recreat ac calorem ſuſcitat noſtrum, atque ideo concoctiones meliores fiunt, & ſanguis probus gignitur, alimentumq; in omnem corporis partem à vino, quia vim habet permeandi, diducitur. Quocirca eos, qui tenues ex morbis fiunt, habitiores reddit, & ſimul etiam appetitum alimentorum affert, pituitam attenuat, bilem vrinis expurgat, iucunditateque & alacritate perfundit animum, & robur addit. Vinum ergo moderate potum,* inquit, *eſt horum bonorum cauſa, immodice vero contrariorum.*

Hinc conſtat ex vſu non abuſu vini magnas eius eſſe facultates ac vires, tum ad alendum, quod copioſum gigneat ſanguinem, tum ad virtutem cordis corroborandam, tum etiam ad inſtaurandos languentes aut deficientes noſtros ſpiritus, tum ad multa alia prçſtanda, quæ corpori humano maxime vtilia ſunt, ſiue conſeruanda ſit ſanitas, ſiue morbi profligandi, quorum curationi conducit, vt paulo poſt ſuo loco dicemus, poſtquam de differentiis eius diſſeruerimus.

Galenus *tertio commentario*, quem *in librum de ratione victus in morbis acutis Hippocratis* edidit. Aet. *tetr 1. ſer. 1. tr. de vino, & de victus ratione in morbis acutis* Ægin *lib. 1. de re medica cap. 15.* Actuar. *de Spiritu ani. nutri. cap. 8.* Hi, inquam, authores varias vinorum differentias conſtituerunt, quas in medium primo proferemus, deinde noſtras adiiciemus.

Varia vinorum differentia.

1 Prima vini differentia in colore ſtatuitur, quatenus aliud eſt album inſtar aquæ, aliud flauum & coloris paleæ aut ſtipulæ, aliud heluellum, & colorem rubini dilutioris ac viuacioris referens, aliud rubino vegetiori, aut coloratiori ſimile, aliud granato clariori, aliud granato rubicundiori & obſcuriori colore reſpondens.

2 Secunda in ſapore poſita eſt: alia enim vina dulcia ſunt, alia auſtera & pontica, alia gratiſſimi ſaporis, alia inſuauis guſtus, alia matura, alia non ſatis cocta.

Tertia vinorum differentia cōſiſtentiæ rationem habet, vt alia ſint admodū tenuia & ſpirituoſa, qualia ſunt vina Grçca & Canariana, aut nullas, aut paucas fæces gignētia, alia vero craſſa & admodū materialia, magnam tartari atq; fæcum copiam deponentia, alia inter vtramq; hanc differentiam medium tenentia, qualia ſunt in Gallia noſtra vina, quæ dicuntur de Graue, & quæ in aliis Vaſconiæ variis locis creſcere ſolent. Huiuſmodi ſunt vina, q̄ in Gallia Narbonenſi, *vin de Cante-perdrix*, dici ſolent, *vin de Beaulne* in Burgundia, & varia alia, q̄ in multis Galliæ locis naſcuntur, vina, inquā, tenuia ſpirituoſaq; potius, q̄ materialia & craſſa, quæq; idcirco ſalubriora & p̄ſtantiora sūt, aliis lōge terreſtrioribus & multas fçces ex ſe deturbātibus. 3

Quarta in odore ſita eſt, quem gratum & ſuauem bona omnia vina obtinent, reliqua ingratum. Hinc fit, vt docti bibones odore vini bonitatem vel prauitatem, priuſquam deguſtent, experiri ſoleant, pronuncientque de vino ſententiam, alia odore carent, quo arguuntur ſpiritu carere, ideoq; bonitate, q vini bonitas in ſpiritu eius copia ſit. 4

Vini bonitas in quo conſiſtat.

Nec alienum fuerit à propoſito hoc loco narrare, quid in vinis tētandis fiat Burdegalæ, quod cum ſit veriſſimum, multi tamen in dubium vocaturi ſunt, niſi qui ibi rei periculum fieri (vt ego, qui primam illic in ſtudiis ætatem triui) viderint. Omnia Vaſconiæ vina, quæ mari in varias prouincias auehenda, Burdegalam comportantur, illuc conuecta, in cellas publicas immenſę longitudinis ac latitudinis, vt forum vinarium vere dici poſſint, in hunc finem conſtructas, & ab vrbe paulſper ſubductas reponuntur, atque ita compreſſis ordinibus ſeriatim componūtur, vt inter ordines deſit ſpatiū ad perforandum dolium, è quo vinum hauriatur. Quo fit, vt mercatores, vina empturientes, & in hac re verſatiſſimi, non ex guſtu vini

 notent,

Digitized by Google

notent, quæ probant, vini dolia, ſed ſuper ſingulos ordines vaſorum gradientes, in ſingulis vaſis, greſſum prementes, facile dignoſcant, quæ ſpirituoſiora ſunt & leuiora atque idcirco vt meliora ſigillis ſuis ea notent. Leuius enim ac agilius ſuper meliora incedũt vina, quam ſuper craſſiora ac terreſtriora, quæ grauiorem & tardiorem greſſum reddunt.

Aliæ porro ſunt vini differentiæ ex tempore petitæ, vt cum vina alia aliis recentiora aut vetuſtiora ſunt: ſiquidem pro varietate & vetuſtate temporis variam qualitatem contrahunt. Alia enim temporis ſpatio potentiora & calidiora redduntur, colore, ſapore & ſubſtantia variant: alia vero viribus imminuuntur, & breui temporis interuallo fugiunt.

Differentiæ aliæ vinorum petuntur ex regionibus & terræ varietate, vbi creſcunt, quod vt doceam non excurram alio, quam in Galliam noſtram, vbi in hoc climate alia vina, in alio alia diuerſæ naturæ, ſiue ex ſoli qualitate, ſiue ex racemi natura id fiat, producuntur. Quicquid eſt, ſatis nobis conſtat vina hic, quam illic meliora, nec vbique æqualia bonitate naſci: imo in eodem vineto vineas alias aliis vini melioris eſſe feraciores, alias deterioris, quotidiana experientia confirmatur. Sic vinum *de Couſſy d'Hai*, & ſimilia probata ſunt Aurelianis ſalubriora, atque idcirco Regibus noſtris congruentiora, quod non ita vaporibus & fumis ſuis caput feriant, vt alia. Hinc in Oeconomia Regis noſtri ſancitum eſt lege domeſtica, ne Oeconomus, cum ad hoc munus vocatur, Aurelianum vinum Regiæ maieſtati auſit propinare, quod bona fide & iureiurando ſe præſtiturum promittit; etſi Aureliana vina inter cætera ſapore quam ſuauiſſimo excellant.

Poſtrema vinorum differentia ex eorum facultatibus & proprietatibus deſumitur.

Sed hic quæritur, quid vtilitatis iſtarum omnium differentiarum cognitio Medico pariat? Maximam teſtatur Aetius *tetr. 1. ſerm. 1.* his verbis. *Quandoquidem vero*, inquit, *plurimas in vino differentias reperimus, diſtinguendum eſt de ipſis, quam breuiſſime id fieri poteſt. Rubra itaque & craſſa ex omnibus ad generandum ſanguinem commodiſſima ſunt, vt quæ parua egeant in ſanguinem tranſmutatione. Deinde nigra, ſimulque dulcia & craſſa: Deinde colore quidem rufa aut nigra, compage vero craſſa & habentia ſimul adſtringentem qualitatem. Hic minus valent alba, ſimulque craſſa & acerba ad nutritionem. Minime vero omnium alunt colore alba, compage tenuia, & quodammodo aquæ ſimilia. Concoquuntur autem in ventriculo, & magis diſtribuuntur dulcia, quam auſtera, vtpote calidiore vi prædita, ſed & ventrem magis ſubducunt. Cæterum valde craſſa & tardius concoquuntur, & tardius in corpus diſtribuuntur. Vbi autem ventriculum robuſtum nacta fuerint, vt probe concoquantur, amplius nutrimentum corpori præbent. Manifeſtum eſt autem, quod & aluum ſiſtunt, & vrinæ ciendæ incommoda exiſtunt, in quibuſdam craſſum ſuccum generantes. Quædam ex ipſis etiam iecur & lienem ac renes obturant, atque inde aliqui in aquam intercutem incidunt, aliqui è calculo laborant ex nimio ipſorum vſu, & præſertim ſenes.* Tandem Aetius ſic concludit, optimum vinum eſt, *& ſanis, & ex morbo ſe recolligentibus commodiſſimum, quod colore rufum, compage tenue & leuiter ſubaſtringens exiſtit.*

Ex his omnibus ac ex iis, quę ab Hippocrate ſcripta ſunt *lib. 3. de ratione victus in morbis acutis*, nec non à Galeno *in principio commentarii tertii eiuſdem libri, aliiſque locis*, Medicus diſcat, quæ vina meliora, ſalubriora ac conſeruandæ ſanitati congruentiora ſunt, vt quæ in curam multorum morborũ concedantur, tum mera, tum plus aut minus aqua diluta. *Lib. Meth. Med. & ſanitati tuenda.*

Non enim tantum alendo noſtro corpori aptum eſt vinum, aut cordi re-

creando, & inſtaurandis ac roborandis ſpiritibus noſtris: Quin & eius facultates ac virtutes ad medicandum curandumque protenduntur, vt non ſolum ex Hippocratis teſtimonio probabimus *libro iam citato*, Galenoque eius interprete, ſed ex omnium celeberrimorum Medicorum, Græcorum, Arabum & Latinorum vno eodemque conſenſu. Quod idcirco in medium proferimus, vt qui nituntur vini tanquam humanæ naturæ noxii vſum explodere, deſinant antiquorum, quos male conſuluerunt, authoritate errores ſuos tueri. Nec deſunt & noſtra ætate tales Medici, cum non ita pridem mihi relatum ſit à nobiliſſimo viro fide digno, & inter Galliæ quæſtores ærarios primario (mihique pro meritis colendo) quoſdam eſſe, qui tam abſurda, & à veritate antiquorum aliena non erubeſcant docere, & aliis perſuadere velle. Quæ cum ille, dum hoc argumentum tractarem, mihi recitaſſet, promiſi ex teſtimonio & conſenſu antiquorum omnium Medicorum, me errorem illum, quo imbutus fuerat, facile confutaturum. Vnde arripui occaſionem, horum fuſius explicandorum, quæ æqui bonique beneuolus quiuis lector conſulet.

Aret. lib. 1. de cur. acut morb. cap. 1. de cura phrenit.

Hæc ſunt etiam, quæ Aretæus inter antiquiſſimos Græcos, ab Hippocrate, cuius ſummus eſt imitator, teſtatur de vſu ac proprietate vini in phreneſi, etiam deliquio animi aut ſyncope ſtipata. *Sed cum metus ſit, ne in vaporem humiditatemque homo diſſoluatur, vnicum ſubſidium vinum eſt, celeriter enim ſubſtantiam alendo inſtaurat, & quoquo verſus ad extremitates vſque permeat, tenori tenorem apponit & ſpiritum torpentem expergefacit: frigiditatem calore temperat, laxantem madorem adſtringit extrorſum, erumpentia ac diffluentia coercet: olfactu ſuaui delectat, vires demum fulcire ad vitam prorogandam poteſt, atq. in inſania ad animum demulcendum optimum eſt. Hæc omnia epotum vinum ſimul præſtat, iracundia enim molleſcente animus conquieſcit, atque ipſimet ad recreandas vires cibos accipiunt: quin etiam ſeipſos ad voluptatem replent.*

Hæc vna tanti viri authoritas ſatis eſſe deberet ad errorem illum diluendum, quo iſti ſibi licere putant aliis imponere, veruntamen alias authoritates citabimus, quæ noſtram hanc ſententiam confirment.

Dum virtutes vini commendo, eiuſque proprietates enarro, nolim inde inferri, omnibus nullo diſcrimine adminiſtrandum eſſe, aut quibuſuis ægrotantibus, vt febricitantibus, inflammatione interna laborantibus, & id genus aliis, vbi ptiſana, aut alius liquor humectans ac refrigerans congruentior ſit exhibendus. Idcirco Medici prudentia requiritur, vt quibus morbis aptum ſit, vinum præſcribat, iuxtaque naturam ægrotantis, quam noſſe debet, naturam morbi & cauſarum illius, idoneos potus adminiſtret.

Sed vt oſtendam, vinum ſine vlla exceptione eſſe longe inſignius ac vtilius, magiſque neceſſarium alimentum, aqua, vtque diluam erroneam iſtorum hominum opinionem, proferam iterum aliud Tralliani teſtimonium, qui *12. lib. cap. 4.* de hecticis loquens, iis vſum vini concedit, idque non ſine moderatione à prudente Medico præſcripta, qualis ille fuit. Atque hęc ſunt, quæ ſcribit. *Vinum iis, qui frigidam ſiccamque intemperiem in ſolidis particulis habent, & marasmo ex morbo (vt vocant) detinentur, exhibere neceſſe eſt, vt quos calefacere ſimul & humectare oporteat, quæ omnia vinum moderatum præſtare ipſis poteſt. Qui vero cum febre marceſcunt, præſertim qui macie torrentur, iis vinum dare cautio eſt, vt quod eis, ſi quid aliud, maxime aduerſetur.*

Idem Trall. *eodem libro, cap. 3.* de ſyncope, tractans hæc ſcribit. *Vinum dare febris quidem cauſa non oportet, verum ob crudiorem materiam ſuperantem eorum, quæ*

ſenſim extenuare & calefacere poſſunt, vſus extitit. Nihil itaque abſurdi eſt, vinum tenue, quod in corpus facile diſtribuitur, & nullam manifeſtam adſtrictionem aut dulcedinem obtinet, exhibere. Ætate vero nõ nimium recens, neque vetus eſto, neque colore nigrum, ſed potius ſubfuluum & album, & ſubſtantia tenue. Cupimus enim, vt quam primum in venas totumque corpus diſtribuatur, praſertim cum vires collapſas, & in periculo interius cõſtitutas, retreare feſtinamus. Quin etiam, ſi ab igneis inflammationibus deliquia animi ſuſcitentur, vitaque periculum ſubeſſe cognoueris, vinum mox exhibebis, maxime quod chondro incocto ſuperfuderis, &c.

Vt autem oſtendat, quanta virtute polleat vinum ad inſtaurandas corporis vires, vel etiam imbecillimas & totas prope proſtratas, idem ſcribit, quæ ſequuntur, *lib. 7. cap. 14. Sin autem vires vrgeant extremorum perfrictiones, conuulſioneſque, & animi defectio oriatur: ſalutare eſt etiam vinum decocto admiſcere. Nam vinum* (addit) *omnium maxime ſubito & celeriter vires collapſas refocillare poteſt, ac multos noui ex ſola illius potione, præter ſpem, mortis periculum euaſiſſe.*

Producendus adhuc nobis hic eſt alius locus ex eodem Tralliano inſignis & elegans, vbi, qui in ſanitatem corporis & curationem morborum præferũt aquam vino, ipſumq; tam proterue reſpuunt ac vituperant, quaſi exitiale quid potius, quam ſalubre & vtile, erroris & falſitatis ſuæ damnationẽ audient. Hæc igitur verba ſunt Tralliani, dum agit de phrenitide curanda, quæ ad noſtrum iterum faciunt inſtitutum: *Quin & vinum,* inquit, *quod ſitim reſtinguat, dare phreniticis audendum eſt, in quibus multæ vrgent vigiliæ & vires ſunt imbecillæ, febres autem nondum vehementiam, neque ardorem habent, ſed quædam concoctio vrinarum quoque in eis apparet. Præterea illis cum fiducia dandum eſt, qui per ſanitatem quoque vinum amare conſueuerunt, & os ventriculi imbecillum & natura frigidius obtinent. In his enim tempeſtiua eſt vini potio, & omnibus mente alienatis, ſi modice aſſumatur. Nam ferociam ipſorum mutat, & ferinos mores ad hilaritatem transfert, ſomnumque conciliat, eo quod cibum celeriter concoquat, & in totum corpus diſtribuendum adiuuet. In quibus igitur nulla feruens inflammatio aut magnus admodum calor præcordia infeſtet, & vires infirmentur, audacter vinum ipſis exhibeto. Maius enim ex eo commodum erit, quam quæ noxa fore putetur. Si enim vires recollectæ fuerint, & non collabi permiſſa, omnia tentare poſſumus, & multifariam ægro ſuccurrere. Collapſis autem ipſis omnis Medicorum curatio deſperata erit. Quare metiri conuenit & noxam, quæ ex vino expectatur, & commodum, atque ſi plus fuerint, quæ permittant, propinare debes, minorem offenſionem contemnendo. Fieri enim haud poteſt, vt id, quod iuuat, aliqua etiam parte non noceat. Medici autem eſt eiuſmodi tum metiri, tum iudicare. Nam ſi vniuerſa moderata quantitate, qualitate, ordine & tempore adhibeantur, totam artem abſoluunt, conſummantque, & finem bonum imponunt.*

Atq; hæc ſunt, quibus prudens Medicus intentus eſſe debet ex conſilio Tralliani, vt vſum vini in grauiſſimis etiam morbis vel concedat, vel detrahat, prout viderit expedire, non vt prorſus reiiciat ac damnet, quaſi pernicioſum quid potius, quam vtile.

Vinum venenis contrarium. Pergamus ad aliarum vini facultatum expoſitionem, vt tandem finem huic orationi imponamus. Omnibus venenis contrarium eſt, vt vult Celſus, *lib. 8. de re med. cap. 27. Quidam,* inquit, *poſt rabioſi canis morſum protinus in balneum mittunt, ibique patiuntur deſudare, dum vires corporis ſinunt, vlcere adaperto, quo magis ex eo quoque virus deſtillet: Deinde multo meracoque vino excipiunt, quod omnibus venenis contrarium eſt.*

Senectutis medicina. Vinum porro inter omnia alia præſidia ſumma eſt ſenectutis medicina, quod docet Aetius *tetr. 1. ſerm. 4. cap. 30. de ratione victus ſenum: Vinum vero,* inquit, *ſenibus*

ſenibus vtiliſſimum eſt. Sit autem ex calidioribus natura, quale eſt, quod ſubſtantia quidem tenue eſt, calore autem fuluum aut flauum. Atque vnum quidem hoc maximum bonum ſenibus accedit, quod caleſiunt omnes eorum partes, deinde quod ſerum ſanguinis per vrinas purgatur.

Quid præterea de vino dicemus, quod non tantum nutriendo corpori, recreandis & corroborandis cordis viribus, & innumeris ægritudinibus curandis aptum eſt, ſed & mentis medicamentum optimum eſt ex Oribaſii ſententia? Sic enim Oribaſius *lib. 3. Medic. collect. cap. 7.* ſcribebat; *Quin etiam vinum poterit animum quodammodo afficere, quippe cum vinum ſit mœroris medicamentum. Atque Helena quidem mihi videtur hoc crateri infudiſſe, vt mœrorem ſedaret.*

Medicamentum mentis.

In hoc argumentum Plato quoq; dicebat; *Equidem, ſi infinita commemores, nunquam inuenies, in quo per iocum ſine omni prorſus periculo ſpectare ingenia, ſicut in vino licet.*

2. Dialog. de legib.

Satis ſuperque de natura, differentiis & ſingularibus vini proprietatibus ac facultatibus, ex ſpiritibus, quibus abundat, ei comparatis, dictum eſt. Similes ſecundum vinum tritico, ac omnib. frumentis, graniſque, ex quibus elicitur farina, inſunt, ex quibus ſola fermentatione aquæ vitæ adurentis copia extillari poteſt, qualis ex vino prolicitur, ex fructibus quoque, ſed minore copia, eiuſdem fermentationis vi, aqua vitæ ſimilis extrahi poteſt. Quin & per eandem fermentationem duplex potus genus optimum ex pomis & pyris in Normandia conficitur, quibus potibus inebriantur etiam, qui immodice iis vtuntur, perinde ac vino, nec non ex illis etiam ardentiſſima aqua, vt diximus, educi poteſt.

Iidem aut ſimiles ſpectantur effectus in variis cereuiſiarum generibus, quę ex hordeo graniſq; aliis cõcinnantur, quibus potant Angli, Belgæ, & pleriq; Germani, vini loco, non minus caput afficientes, quam vinum ipſum, ex quibus etiam aqua vitæ ardẽtiſſima educitur, quæ vim in ipſis alimẽto iam & roborantem latere, ſatis arguit. Propria. n. ſunt hæc ſpirituum officia & effectus, qui idcirco nõ abſurde (ſed in primis virtus ex vino expreſſa) ſpiritus & aquæ vitæ à præclaris Philoſophis vocãtur, quib. cum aqua ſimplex careat, nullo modo alimentoſa, nec corroborãs dici poteſt, nullumq; eſt alimẽtum, qualecunq; fuerit, ſiue vegetabile, ſiue animale, quod eiuſmodi ſpirituũ non ſit particeps, vnde ingenioſus artifex, & vere Philoſophus aquam vitæ nõ extrahat, ea ratione & methodo, quam in pharmacopœa noſtra Dogmaticorum reſtituta, *cap. de aquarum reſtitutione*, ad educendos ex omnibus granis, ſeminibus, radicibus, foliis, floribus, ſpiritus docuimus. Quod caput de aquis, cum initio eiuſdem meæ pharmacopœę me inſcio iam in lucẽ editũ ſit, fiet inde, vt integram primo quoq; tempore eam typis ſubiiciendã curem. Id iam pridem à me factum fuiſſet, niſi in cõuitiis quorundam Cẽſorum tuendi honoris cauſa refellendis, tũ infinitis diſtractus negociis, tempus per integrũ annum aliis inſeruiendo perdere coactus fuiſſem. Illic videbitur, præſertim in tractatu de ſignaturis rerum internis, & de priſcorum philoſophorum medic. materiæ præparandæ modo, quanta qualiſq; ſit vini cũ ſanguine noſtro analogia & conſenſus, quem calorem, quemue motum ex ſe vini ſpiritus producat. Quin & ibidem animaduertetur, eaſdẽ ex ſanguine operationes educi, quę ex vino elaborãtur. Quæ quidem operatio Lunaria maior à Lullio dicitur: veraq; eſt ac vitalis ſanguinis anatomia, qua verus Philoſophus in eo lõge quid maius deprehẽdit, quam quatuor ſolas illas humorum ſpecies, vbiq; in ſcholis hactenus decãtatas. Atq; illę ſunt tam elegãtes operationes, quas citra cauſæ cognitionem nonnulli

Cereuiſia.

furioſe

furioſe impetunt, quibus nō ſecus myſteria illa patent, quam cæcis cognita eſt colorum varietas, de quibus iudicium ferant.

Præter eiuſmodi cereuiſias, pomaria & pyraria vina, aliosque id genus potus, quos neceſſitas inuexit variis in locis, nec non vtilitas ad alendum corpus, plura alia ſunt potuum genera excogitata, quæ & alimenti & medicamenti vices ſuppleant. Huius generis ſunt hy-*Hydromel.* dromella, quæ antiquis maxime familiaria fuerunt & vſitata. Varie autē concinnantur, quin & nonnulla etiam fiunt vſque adeo vinoſa, vt maluatica vina bonitate & generoſitate æquent, quod immoderate potum facile inebriat, tantumque aut plus etiam vel potentiſſimo vino calfaciat: Ex eo magna aquæ ardentis copia, eiuſque potentioris, quam quæ eſt vini, prolicitur, quamuis ex ſola aqua & melle, debita proportione mixtis, debite exhalatis, fermentatis, & ad ſolem aliquandiu vel in cella vinaria, non vſque quaque humida decoctis conſtet. Hoc idem Hydromel ſeparato ſpiritu vſque adeo aceſcit, vt vini acetum quam fortiſſimum ſuperet. Denique vires obtinet ac qualitates admodum calfacientes, vt quod ex materia roris cœleſtis ac ſpiritualis, digeſtionem in animali, hoc eſt, apibus iam paſſæ, partim contectum ſit. Quæ quidem apum digeſtio longe potentior eſt omni alia, quæ per vegetabilia perficitur, cum & vegetabilium digeſtio ſub animalis digeſtione, quod primo herbis paſcitur, contineatur: Sed de tam eleganti Philoſophia apertius in aliis meis operibus diſſerui, ad quæ lectorem relego, ne toties dicta repetantur.

Multæ ſunt aliæ hydromellum ſpecies & ſimplices, & compoſitæ, tum in alimentum, tum in medicamentum vtiles, de quibus in Pharmacopœa noſtra reſtituta omnibus ſatis ſuperque tractabimus.

Varia etiam ptiſanarum genera conficiuntur, quæ in morbis loco vini vſurpantur, quas hic non opus eſt inſerere.

Quin & medicata vina multorum *Vina medicata.* generum cōcinnantur, qua de re conſulendus eſt Myrepſus inter omnes, *ſect.37.cap.29.* Aetius *tetr.1.ſerm.3.cap.58.60.& 61.* Oribaſius *lib.5.medic.collect.cap.25.* Trall. *lib.1.cap.15.* Ægineta *lib.1.de re med.cap.23.& lib.7.cap.9.* Celſus *lib.de re med 4.cap.5.* De ſtomachi morbis eorumque curatione. Apud illos liceat videre innumera vinorum genera, purgantia & alia, quorum iam aliquam in pharmacopœa noſtra deſcriptionē exhibuimus. Atque hæ ſunt variæ vtilitates & proprietates vini, aliorumque potuum, è quibus facile eſt perpendere, an ad potus aquarum accedant, & cum iis vllo modo conferri queant.

CAP. VII.

De Aqua.

Communis aqua (vtpote ad elemētum aqueum proxime accedens) frigidæ eſt & humidæ qualitatis, non caret illa vitali principio, vt nec reliqua omnia creata, prout alibi docuimus, eius vſus admodum neceſſarius eſt, ac vtilis (ſi quid aliud eſt) ad vitæ conſeruationem. Terra enim eius irrigatione ger- *Vſus aquæ.* mina & fructus producit, quæ alioqui ſterilis & infrugifera langueret. Ea aquantur animalia alia cum hominibus, vt ſitim extinguant, nec commode alioqui citra eius vſum viuerent.

Hac diluitur farina, vt paſta fiat, & panis, nec citra illam edulia in vſum hominis coquuntur, hæc pariter non parno vſui eſt ad multos potus alimentoſos ac medicamentoſos conficiendos in ſalutem hominis. Deniq; ſi huc congerere omnes illius vſus ac commoditates propoſuerim, nullus vnquam fiet finis. Satis eſt mihi illius proprietates indagare, quæ diætæ ſanitatique conſeruandæ

uandæ congruæ ac neceſſariæ fuerint. In quem finem ſumme neceſſaria eſt Medico facultatum illius cognitio. Atque id ipſum eſt, quod nos docet Ægineta *lib. 1. de re medica. cap. 50.* De Aquis inſcripto, quod ſic orditur: *Oportet etiam*, inquit, *aquarum virtutis ac vitii peritum eſſe. Multi enim vſus ſunt aquæ, præ omnibus fere rebus aliis, ad omnem victus rationem.*

Varia differentia aquarum.
Aet. tetr. 1. ſerm. 3. 163.

Vt autem bonas ac laudabiles aquas à vitioſis diſtinguamus, differentiæ illarum primo nobis cognoſcendæ ſunt, quæ ex ſententia Aetii in genere ſpectatæ, quintuplices numero ſunt, aqua pluuia, fontana, putealis, fluuialis & ſtagnoſa vel lacunoſa: Quæ quidem generales differentię, in alias ſpecialiores diuidendæ ſunt. Aquæ enim pluuiæ nomine intelligi poteſt quicquid ab aere in terram defluit, aquæ formam obtinens. Quod cum varie accidat, diuerſas quoque diſtinctiones, vt neceſſarias, poſtulat.

Pluuia.

Aliæ enim ſunt pluuiæ lenes ac ſuaues, quæ nulla aeris commotione decidunt, aliæ ſunt procelloſiores. Præterea niualium quoque aquarum à pluuiis diſtinctarum nobis ſtatuendum eſt diſcrimen. Quæ etſi inter leuiſſimas cenſentur, quod ſublimatæ & diſtillatæ fuerint, ideoque putrefactæ aut digeſtæ: hoc nomine tamen inter optimas aquas non ſunt reponendæ, vt quæ febricitantibus & ictericis incommodæ & detrimentoſæ ſint, vt ſcribit Aetius *eodem loco: Verum febrientibus*, inquit, *& iis, qui bilem ſuperne ac inferne reddunt, & regio morbo, incommoda eſt.* Subiungitque poſtea: *Quare neque exterget, neque concoquit, neque madefacit, & excretiones impedit, diuturniorque, tardius item concoquitur ac digeritur:* De aqua pluuia loquitur. Antea enim dixerat, eam non niſi recentem eſſe vtilem, idque ſi traiiceretur aut tranſcolaretur. Quæ magna eſt moleſtia & nimia ſeruitus in potu aquæ.

Niuales.

Nec dubium eſt tamen, quin ciſternarum aquæ in Italia vſitatiſſimæ, & quæ in Gallia nunc frequentes eſſe ſolent, liberent aquas hac traiectionis moleſtia. Siquidem eiuſmodi aqua per arenam transfuſa atque ſic repurgata, leuiorque reddita inter optimas cenſetur, ſiue guſtus, ſiue valetudinis habeatur ratio.

Fontana.

Quod ad fontanas aquas attinet, vſitatiſſimæ ſunt omnium, atque inter optimas connumerantur. Verumtamen aduertendum eſt accurate, in quam partem fluant, & quo ſole ſpectentur. Si enim ab Oriente id fiat, cæteris præſtant, vt ait Oribaſius, humiditate, tenuitate, odoris ſuauitate & moderate refrigerando, moderateq; calefaciendo, Aetius *loco præcitato* in huiuſmodi aquis exigit, vt per meatum quendam aut terram puram excolentur, calefiant ac refrigeſcant citiſſime. Has ait inter alias eſſe optimas, niſi aliquod vitium ex cloacis contrahant.

Nota optimarum aquarum.

Fontana vero aqua, addit Aetius, *quarum fontes ad Septentrionem erumpunt ex petris ſtillantes, ſolem auerſum habent*, incoctiles ac tardi tranſitus ſunt, tardeque calefiunt & frigefiunt, idcirco aliis deteriores ſunt. Quæ ad Occidentem vergunt, vt ait Oribaſius, violentæ ſunt, & refrigeratione & duritie. Quæ ad Meridiem ſpectant, magis ſalſæ ſunt, & calidiores, & ad meiendum non idoneæ, ſed ad deſcendendum per inteſtina promptiores.

Putealis.

Aqua ex puteis viuas ſcaturigines habentibus, ex quibus in horas hauritur aqua, ſi nullum aliunde vitium accedat, inter bonas cenſetur, & quibuſdam hominum naturis congrua eſt. De ea ſic ſcribebat Aetius *eodem libro & capite: At puteana frigida eſt, terra difficulter excernitur, ægre digeritur, propterea æſtuoſo ſtomacho, aut ventri commodior eſt, quam fontana.*

In examine aquarum fluuialium & putealium, naturæ terrarum, & loca vnde

Digitized by Google

de ſcaturiunt, nobis imprimis obſeruanda ſunt, ſiue ſit locus planus & campeſtris, ſiue monticuloſus aut etiam montanus. Nam qui fontes aut putei in planis locis ſiti, in ſuo natiuo ſolo ſcaturigines nacti ſunt, minus commodas ac ſalubres aquas producunt, quam quę ex altioribus & montanis locis decurrunt. Vt enim ſcribit Oribaſius *libr. iam citato*, colles & montes ad bonas aquas eructandas potiores ſunt humiliore & planiore ſolo. Nam & puriores & tenuiores, ac odoratione, dulcedineque ſuauiores aquas emittunt.

Diſtinguenda porro ſunt eiuſmodi loca. Quędam enim ſunt plana quidem, ſed ſub quib. rupes deliteſcunt, ex quibus aquæ frigidiores emergunt, quam vbi nullæ ſunt. Quædam ſunt arenoſa aut pinguia & opima arua, ex quibus quæ ſcaturiunt origines ſemper meliores aliis habentur.

Ex montibus delabentes.

Quod vero ad eas aquas attinet, quæ ex montibus & collibus delabuntur, cum alii montes aut colles ſint terrei, (vt ibidem ſcribit Oribaſius) alii petroſi, pro varia natura diuerſas etiam aquas emittunt. Terrei ſiquidem ferunt præſtantiores & mollitie, & minoris frigiditatis: Saxei aquas habent deteriores, tum duritie, tum frigore: Puriores tamen, quam aliæ ſunt, minimumque habent ſubſiſtentiæ.

Fluuiales & ſtagnoſæ.

De fluuialib. vero & ſtagnoſis aquis Aetius loquẽs, eodem ipſas ordine collocat, cum ſic ſcribit: *Fluuiales aquæ & ſtagninæ omnes malæ ſunt, Nili aqua excepta: hæc enim* (addit) *omnibus virtutibus exornata eſt.* In ſumma, mirum in modum laudat fluminis illius aquam, à qua cum procul diſtemus, parum tot illius laudes nobis conferunt. Hinc tamen inferre poſſumus, cum iſtud flumen lutoſius ſit, quam arenoſius, à quo tota Ægypti regio (vt ferunt hiſtoriæ) quotannis, cum ab alueo ſuo excurrit, impinguatur: omnium fluuiorũ pingues aquas, pari modo, aliis ex torrente arenoſo profluentibus eſſe præferendas. Hinc fit, vt Sequanæ lutoſa & pinguis Ligerinam aquam ſabuloſam bonitate ſuperet. Non enim ex Ligeri exundante impinguantur arua, quæ potius adeo arena conteguntur, vt inde ſterileſcant: At cum Sequana lutoſam aquam & pinguem, per opima arua transfluens obtineat, meliorem idcirco exhibet aquam, tum quod onera ferat grauiora, quam alii Galliæ fluuii, tum quod equos impinguet, leguminaque citius & melius coquat, quę bonæ aquæ certiſſima ſunt indicia, vt paulo poſt dicemus. Hinc concludimus inter optimas recenſendas eſſe Sequanæ aquas, præſertim ſi ab hypoſtaſi ſua repurgatæ fuerint, aut in ciſternas depurandæ infundantur.

Bonæ aquæ certiſſima ſigna.

Lib. 2. de re med. c. 18.

Celſus fluuiorum aquas, nec ipſe eodem loco, quo ſtagninas ſtatuit, quemadmodum nec Aetius: At ſecundo loco fontanas illas æſtimat, putealibus etiam eas præferens. De ſtagnoſis vero ac paluſtribus, quæ quieſcunt, nec mouentur, ita vt mortuæ videantur, cenſet inter peſſimas & ſumme noxias eſſe reponendas. Quare (vt inquit Aetius) nunquam talis aqua, alia præſente, debilibus exhibenda eſt.

Bonarum aquarum notæ.

Hæ ſunt omnes aquarum differentiæ, & qua ratione vitioſæ à bonis ſecernendę ſint, quarum conditiones & qualitates propriæ, vt vere bonæ dici poſſint, huiuſmodi eſſe debent, nempe vt bona aqua ſit leuis, pellucida, limpida, & oculis grata, vt omni ſapore & odore, aliaue id genus qualitate careat, quæ tamen palatum delectet, vt ſitim facile ſedet, vt parum diu ventriculo immoretur, vt prompte incaleſcat, prompteque refrigeretur, quę hyeme calida ſit, æſtate gelida, qua legumina facile, & cito, nec non carnes, reliquaque edulia percoquantur. Ea etiam (inquit Aetius) bona eſt, quæ cibos in ventre bene concoquit. Hæ omnes notæ bonitatem aquæ ſigni-

Digitized by Google

ſignificant, quæ tamen pro variis gradibus illarum conditionum, vel melior, vel deterior redditur.

Quæ bona vel mala inferat humano corpori aqua ſimplex & cruda idem Aetius *eodem libro* abunde edocet, vbi tamen quæſtionem reticet, *an aqua elementum ſit, nec ne: an nutriat, nec ne, num alimenti vehiculum ſit? Non eſt*, inquit, *propoſitum hic quærere*. Vt tamen magnam eius vtilitatem oſtendat, quam ſupra expoſuimus initio huius capitis, hæc addit: *Quod vero dicere neceſſarium eſt, hoc eſt, quod ſine aqua alimentum concoqui non poteſt, ſicut neq; citra aquam quicquam commode coqui poteſt.*

Lib. 5. med. collect. c. 1.

Oribaſius Hippocratis ſenſ etiam referens, quæſtionem ſoluit, quam Aetius videtur de induſtria ſubticuiſſe aut in dubium vocaſſe. Sic enim ſcribit: *Porro aquam non alere, ſed vehiculum tantummodo alimenti eſſe, & Hippocrates, & cæteri præſtantiſſimi Medici dixerunt: ob eamque cauſam non poteſt vitalem facultatem roborare, & hoc fuit in cauſa, vt Hippocrates ab aqua vſu in ægrotantibus abſtinens ad mulſam, oxymel & vinum ſe contulerit, &c.* Quæ Oribaſius ex Hippocrate, nec non etiam Galeno, *in commentario de ratione victus in morbis acutis tranſcripſit.* Sequūtur verba Hippocratis, quę poſtquam de vini vſu, etiã oligophori, de hydromelite & oxymelite, vſitatis potib. & in multis acutis morbis conceſſis diſſeruit, de aqua ſubiicit. *Aqua, quæ in acutis bibitur, nullum ſane aliud habeo, quod concedam officium. Neq; enim in peripneumonicis tuſſim ſedat, neq; ſputum educit, imo cæteris minus, ſi quis aqua potione vtatur, verum ſi inter oxymel & mulſam parum aquæ inſtilletur, ob qualitatis paſſionum tranſmutationem ſputum educit, &c.*

Aqua non alit, ſed eſt alimenti tãtum vehiculum.

Galenus *in ſuo commentario* addit, quod ſequitur, quodque Oribaſius ex ipſo mutuatus eſt ad verbum, *in eo textu*, quem ſupra citauimus. *Hæc igitur* (de aqua optima verba faciens) *quanquam optima ſit, multo tamen tempore in ventriculo manet, fluctuationeſq; plurimas parit, quo fit, vt cum balioſus ventriculus fuerit, corrumpatur & illa. Præterea cum ex ventriculo ad ieiunum inteſtinum ægre perueniat, non facile diſtribuitur, neq; in hepar, & minus in renes, thoracem & pulmonem. Quo fit, vt neque vrinas mouere poſſit, neque ſputum educere: imo neque per totum corpus molitur tranſpirationes, id namque ſubſtantiæ, quæ tenuium ſit partium, opus eſt, calidæque, non frigidæ, nec craſſarum partium. Neq; præterea ſitim ſedat, quod in amplis, tum ventris, tum inteſtinorum animalis inſtrumentis, pluſculo maneat tempore, neque prorſus imas penetrat partes, neque ſiccitatem humectat.*

Quales aqua pote proprietates.

Quod autem non alat, ante eſt dictum: quod fit, vt neque vitalem facultatem roborare poſſit. Atque ea eſt cauſa, propter quam Hippocrates ad mulſam oxymeli & vinum ſe contulit, in ægris ab aqua ſimplici abſtinentibus. Illud ipſum eſt, quod Hippocratis interpres Galenus docuit, cum ſcripſit, aquam nullam habere alendi facultatem his verbis: *Atque nullo pacto nutriunt* (vt aqua) *ea neque virtutem habere, neq; imbecillitare neq; roborare quiſpiam vere dixerit, niſi id aliquando per accidens contingat. Aqua ſcilicet non vt alimentũ vires recreat, ſed bene vt medicamẽtum ad temperamẽti ſymmetriã, quæ propter ipſius immoderationẽ imbecilla ſunt, reducẽs.*

Aqua vitalis facultate caret.

Ex verbis Hippocratis & Galeni, primo appulſu, nullius vſus, nec effectus, aquam quis dixerit ad alendum ; prout expreſſis verbis ſcriptum legitur, imo ne in medicamenti quidem vſum tranſire: verumtamẽ ſi attente expendantur ſententiæ & diſtinguantur, vt par eſt, ſatis conſtabit, nec ab Hippocrate, nec Galeno vſum aquæ in medicamentum explodi. Quin argumentũ ipſius libri Hippocratis, & tota illius tractatio contrarium docet, præſertim cũ hæc ſcribit. *In quibus autem maxime vtendum ſit aqua, & quãdo valde multa, & quãdo gelida, & quãdo calida, partim quidẽ antea dictum eſt partim vero ſuo tempore dicetur.* Quin & aliis locis

Num aqua vſus aliquis ſit in medicamentum? Lib. de victus rat. in morbis acutis.

idem Hippocrates cenſet aquam inter alia ad vitam ſumme eſſe neceſſariam, etſi in curam morborum plures alias potiones commendet, cum ipſa compoſitas, vt ptiſanam, hydromeli, oxymelii, & quæ ab herbis viridibus, vuis paſſis, vinaceis, pyris, cnico, myrtis, panico, & aliis parantur, (vt *eodem libr.* ſcribit) quas quidem ſimplicis aquæ potui præfert ob rationes ſuperius allatas.

Hoc ipſum hodie adhuc inter nos in vſu eſt inter medicandum, vt ſcilicet in pleuritidibus, febribus ardentibus, propinetur ægro citius ptiſana, aut ſimilis alius potus, mediocriter detergens & humectans, quam ſimplex aqua frigida, quam tamen ego, quicquid dicant alii, naturæ vitalis ac alimentoſæ eſſe participem cenſeo, vt quæ ad naturam elementi ſui proxime accedat, quæque benedictionis fructum ferat, quam Deus illi impertitus eſt, cum iuſſit, vt aquæ producerēt reptile animæ viuentis, &c. quæ quidem benedictio permanet adhuc, & permanebit in finem ſeculorum. Huius aquæ vitalis fidem faciunt, quæ conſtruuntur priuata viuaria ad aſſeruandos piſces. Qui licet voraces ſint, & ex præda aliorum piſcium victitent, qualis eſt Lucius, ingentes truttæ, & id genus alii, tamen diu in vita perſtant, citra prædam vllam ſola aqua vitam fouentes, quæ illis foret inutilis, ſi vitali omni ſpiritu & alimentoſa facultate deſtituerentur.

Cur aqua vita particeps eſſe dicatur..

Nolim tamē inferre, aquam vino aliisque potibus æquales nutriendi habere facultates, quos neceſſitas ad conſeruationem vitæ in vſum noſtrum excogitauit, quod & ſalubriores eſſent, & magis alerent, quam potus aquæ. Quæ quamuis omnibus ſit communis, ea tamen non contenti homines, alios ſibi potus meliores, maioriſque alimenti indagare omni ingenio non deſierunt, prout neceſſitate adacti fuerunt. Sic Americani, aliæque barbaræ gentes, vineæ plantandæ ac colendæ imperiti, ex ſuccis fructuum quarundam arborum potiones concinnare in vſum compulſi ſunt: quemadmodum & illi, apud quos vina naſci nequeunt ob caloris defectum, & terræ repugnantiam, quales diximus eſſe cereuiſias, pomaria, pyraria, & id genus alia.

Aqua minus vitales ſpiritus poſſidet vino & aliis potibus..

Atque hæc de aqua, pane & vino, nec non aliis alimentis, quæ præcipua ſunt cibi & potus fundamenta, ſatis ſuperque dicta ſint. Reſtat, vt quæ vel bona, vel mala per temperatum, aut immoderatum eorum vſum homini accidant, exponamus.

CAP. VIII.

De variis ſobrietatis, ac gulæ ebrietatiſue effectis.

QVemadmodum ad conſeruandam ac prorogandam vitam nihil vtilius magiſue neceſſarium, temperantia ac ſobrietate; Sic contra intemperantia (quæ dicitur Medicorum nutrix) aut ingluuie ac ebrietate nihil pernicioſius, quæ idcirco vitia nunquam ſatis ſunt hominibus execranda & deteſtanda. Vbi enim tanta ſpurcities vitiorum eiuſmodi mundum ingreſſa eſt; ſtatim hominis deformitas & miſeria apparuit, qui cum inter creata omnia (vtpote creaturarum omnium deſignatus princeps) eſſet perfectiſſimus, ideoque inter omnia animalia temperatiſſimus ac integræ ſanitatis: intemperantia ſua ſucceſſu temporis factus eſt animalium omnium miſerrimus, vt qui longe pluribus ac grauioribus quam reliquæ omnes ſimul creaturæ ſit obnoxius.

Intemperantia eſt fons & origo plurimorum malorum..

Fuerunt certe patres noſtri priſci ſeculi longe temperantiores, vt qui plane lacte, melle, fructibus, herbis contenti, luxum & delitias hodiernas reſpuerint, & deteſtati ſint. Hinc fit, vt ſalubrius vixerint, & diutius.

Et quanta iſthæc luxuria eſt? quantus excel-

exceſſus, vt fercula ferculis, acetaria acetariis, fructus fructibus, cruda coctis, & in prima & in ſecunda menſa, tertia etiam ſuperaddantur? Piſces, carnes, recentes, ſalſi variorum generum aſſa, elixa conchylia, turdi, ac (ne quid excidat) multa farciminum, minutalium, placentarum operis piſtorii genera, vno & eodem epulo iniurgitentur, aut ad multam ſatietatem vorentur? Quis ignorat ex tanta ciborum varietate in ventriculo promiſcue congeſta infinitas turbas excitari, dũ alia citius, alia tardius molleſcunt, & in corpus diuiduntur, (vt venerandus ſcribit Hippocrates?) Hanc ob cauſam ſcripſit Plinius, ſimplicem cibum homini eſſe vtiliſſimum, contra vero ingluuiem ac intemperantiam detrimentoſiſſimam ac pernicioſiſſimam. Hinc etiam Seneca dicebat, *Diuerſa cibaria inquinant & non alunt.*

Cur ſimplex cibus ſaluberrimus.

Hæc vtiq; vitia vel multis etiam barbaris innotuiſſe, ſatis conſtat, qui cum perniciem huiuſmodi intemperantiæ, vitæ ſuæ & valetudini infeſtam agnoſcerent, ab eiuſmodi ingluuie ideo abſtinebant, vt ſanitati conſulerent: non vt Dei mandatis, quem nullum nouerant, obtemperarent. Tales fuerunt *Samanæi populi, Bracknianni, Eſſæi, ex Iudæorum ſtirpe oriundi*, vt ſcribit Ioſephus.

Lib. 2. de bel. Iud.

Perſæ olim tanta moderatione & ſobrietate vſi ſunt in ſua victus ratione, vt (quemadmodum ſcribit Xenophon) apud ipſos non ſolum expuere & emungi, & flatus plenos videri turpe haberetur, ſed etiam vel meiendi, vel alterius alicuius eiuſmodi rei gratia, euntem aliquo conſpici, quod præſtare non poſſent, (vt addit idem Xenophon) niſi & modico nutrimento vterentur, & humorem laborando ita conſumerent, vt alio quopiam ſecederet.

Lib. de Cyri.

Honeſtatis ſtudium quantum in veteribus Perſis.

Idem de Arabib. ſcribit Iouius: *Frugi, inquit, in conuictu ſunt homines: nulla cibi intemperie vires alunt, temperantia valetudinem tuentur, multaque exercitatione ad inuictum robur habiles artus confirmant.*

Arabum natura.

Quæ inter Græcos emicuit magna ſobrietas, apparet ex legibus, quæ inter primos Athenienſes & Lacedæmonios ſeueræ in luxum & intemperantiam à Lycurgo & Solone ſancitæ fuerunt, quę quidem longo ſatis temporis curriculo inter illos viguerunt, at vbi delitiæ in eorum Rempub. irrepſerunt, aliorumque Græcorum, vtpote Ionum (quos Valerius Max. primos ſecundorum ferculorum, hoc eſt, ſecundæ menſæ & bellariorum inuentores fuiſſe narrat) exemplis corrupti ſe reſque ſuas miſere perdiderunt: ſic Spartana ciuitas (vtidem ſcribit Valerius) ſeueriſſimis Lycurgi legibus obtemperans aliquandiu ciuium ſuorum oculos à contemplanda Aſiæ retraxerat, ne illecebris Aſiaticis capta ad delicatius vitæ genus delaberentur, cęteri vero Græci pariter ad immodicos ſumptus, & omnia non neceſſaria voluptatis genera deflexerunt.

Inuentores ſecundarum menſarum & bellariorum qui.

Priſci Romani inter alios populos apprime erant ſobrii. Nam (vt ait Plinius) in agris hortos ſuos habebant, & ex hortis viuebant: damnantes pulmẽtaria, quæ alio egerent pulmentario. Horti maxime placebant, quia non egerent igni, parcerentque ligno, vnde & acetaria dicta. Tandem tamen (vt poſtea videbimus) ſic intemperantiæ & deliciis addicti fuerunt, vt plane eſſent illis enormis ac monſtroſus luxus, & immoderatæ commeſſationes occaſio interitus & excidii.

Societas Romanorum. lib. 19. cap. 4.

Satis in genere de ſobrietate ſcripſimus: videamus nunc, quam præclaris multis ac celebribus viris priuatim ea cordi fuerit, vt eorum exemplis diſcamus eſſe frugi.

Zeno Cetticeus, & Ariſtippus Cyrenæus, vſque adeo frugalitatem ac temperantiam coluerunt, vt ex illo natum ſit prouerbium, Zenone temperantior eſt: hic vero, qui Socratis fuit diſcipulus,

Exemplum ſobrietatis. Muſonius lib. de alim. Suidas Laert. lib. 2.

lus, non tantum abſtinens, ſed abſtinentia ipſa dictus.

Hæc ſunt, quæ de Socrate ſcribit Laertius, cum ab amico admoneretur, quod excepturus hoſpites tenuem admodum feciſſet apparatum. *Si boni ſunt,* inquit, *ſatis erit: ſi mali, plus ſatis*: frugalitate certe & temperantia ſua effecit, vt cum Athenas peſtis ſæpenumero exagitaret, ipſe nunquam ægrotarit.

Lib 6. c. 6. ant. lect.

Epaminondas, vt ſcribit Cœlius, inter huius ordinis frugi laudatos viros ſobrietate & temperantia ſumme claruit: cuiuſmodi fuit etiam Cato & Cicero inter Romanos, vt ex eorum vita à Plutarcho deſcripta ſatis liquet.

Vt tandem hominum frugi ac temperantiam colentium finiamus exempla, atque doceamus quam vtilis & neceſſaria ſit in conſeruationem vitæ frugalitas ac ſobrietas: vtque porro Ethnicorum exempla nobis prælucẽat, quæ nos, vt verum Deum cognoſcentes ac colentes, ad officium reuocent, ne patiantur hisce virtutibus inferiores, imo ſuperiores, ſubiiciemus tandem illuſtrẽ, ſi quæ ſit, in hoc argumentum hiſtoriam ab Adriano Berlando enarratam.

Hiſtoria in ſobrietatis laudem.

Is, de quo agitur, vocabatur Pyrthiniculus Vaſco, qui peregre iter faciens, cum ad meritoriam tabernam veniſſet, & appoſita eſſet cœna omni ex parte olitoria cum vino dilutiſſimo, omniaque adminiſtrarentur quam parciſſime, finita cœna, iuſſit ad ſe vocari Medicum ad mercedem capiendam. Igitur Caupo cum reſpondiſſet; *Ecquid malum? In viculo agreſti Medicum requiris?* Ibi ille *Num, ô bone, te ipſum ignoras? quo ſit igitur merces operæ ſuæ par, Medici pretium accipe, non cauponis. Senſit autem* (addit Adrianus) *frugalitatem ſobrietatemq́, optimam hominis eſſe medicinam.*

Intemperantiæ effectus.

Iam vero oſtendamus, qui ſint Intemperantiæ effectus, à qua præter valetudinis interitum nihil aliud expectandum eſt. Hos autem effectus patefacimus contrariis guloſorum ac ebriorum exemplis, quę in medium producemus: vt appareat, quam turpis, fœda ac ingloria illorum adhuc memoria fœteat, & proinde eiuſmodi tam horrenda vitia tanquam peſtilens venenum fugiamus ac deteſtemur.

Exempla intemperantiæ.

Quanta iſthæc vecordia atq; inſania eſt, nos in voluntarium interitum, quem nobis imminentem cernimus, præcipites dare! At quid aliud eſt, quam in exitium voluntarium ruere, ingluuiei & ebrietati indulgere?

Intemperantia Cleomenis Ælian. libr. 2. de par. hiſt. Polyb. lib 5. hiſt.

Cleomenes intemperantia ſua enormi ac fœda ebrietate, quibus (inter Scythas verſando comeſſationibus ac compotationibus deditos) aſſueuerat, tandẽ variis obrutus eſt morbis, immature ſeneſcens, arthriticis cruciatibus diſtortus, & omni ratione ſæpius deſtitutus, ac mente alienus. Gens enim illa Scythica vſque adeo intemperans ac vino addicta eſt, ſiue ſint viri, ſiue mulieres, vt non tantum ad guttur vſque hauriant, & cum voluptate reuomant; at veſtes etiam ſuas tam grato liquore perfundant, præclarum hoc ac beatæ vitæ genus exiſtimantes, vt ſcribit Cœlius. Hęc vini perfuſio κατασκεδάζει dicebatur, quaſi aſpergere, vt vult Suidas.

Libr. 21. 4. ant. lect.

Ex ſimili vitio Lacydes quidam Philoſophus paralyſim incurrit, qua interiit. Quin & Q. Ennius ſeptuagenarius pari vitio deditus cum magnis cruciatibus & arthriticis dolorib. intemperantia & ebrietate contractis miſere vitam finiuit: de quo ſic ſcribebat idẽ Cœlius:

Libr. 28. c. 30. ant. lect.

Ennius ipſe pater dum pocula ſiccat iniqua,
Hoc vitio tales fertur meruiſſe dolores.

Ariſtot. *in Polit.* mentionem facit immenſi Syracuſanorũ luxus, addens Dyoniſium minorem nonnunquam ad 90. vſq; diem ebrium perſeueraſſe, atq; ob eam rem cæcutientibus ac vitioſis oculis fuiſſe. Atq; hæc ſunt mala, quæ ingluuies & ebrietas corpori procreant.

Et vt animum quoq; attingamus, in

prima

Æl. lib. 2. de va. hiſt. Herod. l. 2. Exemplum ebrietatis punita. prima acie illos collocabimus, qui mõſtra potius, quam homines dici debent: ac imprimis legamus apud Ælianum & Herodotum præclarã, ſcilicet, Myceriui cuiuſdam Ægyptii mortem, cui, cum vaticinium Latonæ è Bute vrbe afferretur, breuitatem vitæ prædicens, oraculum eludere volens, tempus duplicando, noctes adiiciens diebus, vigiliaſque agens poculis indulgebat.

Quin & memoranda ac faceta duo Epitaphia in guloſorum ac ebriorum totius orbis Principes conſcripta, Timocreontem Rhodium, & Bonoſum Hiſpanum adiiciamus: prioris Epitaphium hoc ferebat.

Multa bibens & multa vorans, mala multaq́, Ipſe viris, iaceo Timocreon Rhodius. (*dices* De poſterioris vero origine Valer. Aurelianus Imp. ſolebat facetum hoc di-*Extrema ebrietatis monſtrum.* ctum proferre, *Non vt viuat, natus eſt, ſed vt bibat.* Cuſpinian. aliiq; de hoc guloſo monſtro has laudes prædicãt: *Quantum, inquiunt, bibit, tantum minxit: nec vnquam pectore, aut veſica grauatus eſt, veratro crapulam eiicere ſolitus*: impetium in Gallos arripuit, victusque à Probo laqueo vitam finiuit. Tunc quidem iocus extitit, Amphoram pendere, non hominem.

Legere licet apud Ciceron. & Plutarchum, quanta ignominia & dedecore exceptus Mutoni' Triumuir, qui nimium potus, dum munus ſuum publice obiret, coram vniuerſo populo Romano crapulam turpiſſime & maximo pudore euomuit: gremium ſuum totumq; tribunal incoctæ cœnæ fruſtis vinumq; redolentibus repleuit.

Notus bibulis eſt Philoxenus Euricidis filius cum ſuo collo gruis, vt tradit Theophilus: & quidam Melanthus, vt ſcribit Athenæus, ipſeque Ariſtoteles *in* *L. 1. c. 3.* *libris Ethicorum.*

Alii fuerunt, qui terra mariq́ue has delicias quæſierunt, ſummum bonum in hac ſua voluptate collocantes. Talis *Archeſtratus ſcribit libr. de arte coquinaria* fuit Archeſtratus quidam, de quo idem Atheneus *lib. 2. c. 2.* qui non minori ſtudio, vbi ſingula edulia optima naſcerentur, in gaſtrologia ſua expoſuit, quam qui deſcriptiones orbis & nauigationes aggrediuntur. Hunc Chryſippus Philoſophus ducem fuiſſe Epicuro, eiusque diſcipulis teſtatur.

Huius farinæ fuit quidam Suitrigalus, Lituaniæ Dux, qui nullum vnquam iter peregre ſuſcipiebat, quin diſpenſatorem percontaretur, an librum, quem de arte coquinaria componi curauerat, ſecum ferret. Cœna ab illo in ſex horas ad mi- *Monſtroſæ gulæ & ingluuiei exemplum.* nimum protrahebatur, ferculis non minus CXXX. vtebatur, vt teſtatur Æneas Sylvius *lib. 2. com. in Panormit.* At hæc de guloſis, vinoque & ingluuiei deditis, egregia facinora ab auctoribus fide dignis enarrantur, quorum fama in æternum illis dedecori futura eſt.

Sed duob. iſtis gulæ principib. huius generis comitem addamus Apicium *Apicii Romani ingluuies.* quendam Romanum, quem ſcribit Seneca Minturnam profectum, vt ſquillis veſceretur: Alexandriam, vt aſtacis: in Africam transmittens ſquillarum cauſa, vbi nullas reperit Prouinciam execratum, atque ita regredi inſtituiſſe, ne vnquam terras illas attingeret. Atque hæc totius guloſi aliorumque ſimilium gloria ſcilicet percelebris eſt.

Omitto ſponte enormes apparatus, *Conuiuia ſumptuoſa Imperatorũ Vitellii & Antonini Heliogabali.* ac ſumptuoſiora, aut potius monſtroſiora Imperatorum Vitellii & Antonini Heliogabali conuiuia ex ſacrorum piſcium iecinoribus, murænarum lacte, phaſianorum ac pauonum cerebellis, phœnicopterorum, pauonum & luſciniarum linguis, atque id genus inauditis ac inuſitatis, maximorumque ſumptuum eduliis parata atque confecta: quibus illorum menſæ replebantur, vt refert Suetonius, nec non Cœlius *lib. 28. c. 4. ant. lect.*

Hęc duo exempla duorum ſummę gulæ, ebrietati ac intemperantiæ addictorũ, ſuperaddidimus, vt tanto magis ab hoc

ab hoc vitio abhorreamus, vnde tot corporis animiq; mala progignuntur; frugalitatemque ac ſobrietatem amplectamur, quibus & vita, & honos hominum frugi conſeruatur.

CAP. IX.

De Vigilia & Somno.

D. Bernardo familiare dictum erat, dormientem monachum Deo mortuum eſſe, neque ſibi, neque vlli vtilem. Ex lege igitur contrariorum inferre poſſumus, vigilantem monachum Deo viuere, necnon & ſibi & aliis vſui eſſe. Quod vtique non tantum de iis, qui religionis voto in monaſteriis degunt, commode dici ac pronunciari poteſt, ſed de reliquis etiam omnibus, cuiuſcunque ordinis & conditionis tandem homines ipſi fuerint. Potiſſimum enim in vigilias creata eſt lux diei, cui ſi ſuccedat nox in quietem, id in animalium potius gratiam à Deo factum eſt, quam hominum, qui perpetuis vigiliis in contemplandis, admirandiſque operibus ſummi opificis, illiuſque maximis decantandis laudibus verſari debent: etſi quieti etiam hominis aliquot horas Deus conceſſerit ad refocillandam naturam & actiones, quæ communis vitæ conſeruandæ gratia neceſſario ſuſcipiuntur, commodius obeundas. Sic enim ſcriptum legitur:

Luce vigent operoſæ artes, it miles in arma
Luce, gemunt feſſi ſub iuga luce boues.
Delia non noctu venatur: nocte quieſcunt
Pulpita: ſed luce eſt docta Minerua vigil.
Luce minax Pallas: vigilata quoq; bona lucis
Corpora, dii, ſenſus, ingenium, arsq; vigent.

Vnde liquido conſtat, quam longe vigilia ſit ſomno anteponenda, & quomodo horum alterum altero ſit magis appetendum, magiſque neceſſarium ac vtile, in quibuſuis ſcientiarum generibus. Idcirco poſthabito ordine illo Medicorum, quo ſomnus præmittitur vigiliæ, nos contra ſermonem inchoabimus à vigilia, eique priorem locum deſtinabimus.

Vt igitur demonſtremus, qua ratione præſtantiæ nobilitate vigilia ſomno præluceat, nos illum, vel etiam eximiæ maximæque dignitatis virum, vigilantem, attentum ac diligentem appellamus, quem ſingulari honoris laudiſue titulo ornatum cupimus. cum ſecus, ſi parum honorifice de aliquo ſentire volumus, & ſtupiditatis aliquod inertiæque exemplar introducere, ſegnem & ſomniculoſum eiuſmodi hominē nuncupamus. *Commendatio vigiliarum.*

Hoc enim nomine notamus humani ingenii extremam aliquam & deplorandam tarditatem, craſſitiemque: quandoquidem vigilantia ſemper præ ſe ferat laudem & gloriam, indiuiduamque comitem habeat ſingularem ingenii promptitudinem ac eminentiam. Homerus Iouem fingit continuo vigilantem, vt patet ex his verſibus: *Iliad. 2.*

Tum reliquos omnes diuoſq; hominesq; tenebat
Pernox ſomnus: at inſomnis Saturnius vnus
Pectore ſollicito voluebat, &c.

Eodem elogio extollit Agamemnonem, quem, dum reliqui duces alto proflarent pectore ſomnum, ſolum interea indefeſſis vigiliis, noctem inſomnem, tranſegiſſe laudat. Quod idem Virgilius in ſuo Ænea imitatus eſt. Ideoque vigilantiæ laudem ſolis principibus viris competere, teſtatus eſt, idem Homerus, eo verſu, quem Eraſmus inter prouerbia eſſe voluit:

Οὐ χρὴ παννύχιον εὕδειν βουληφόρον ἄνδρα. *10. Iliad.*
Turpe duci totā ſomno conſumere noctem.

Artaxerxes magnus ne ocio tempus perderet, commentariis noctu conſcribendis rerum geſtarum inuigilaſſe notum eſt. *Artaxerxes vigilans.*

Epaminōdas celeberrimus ille Thebarum Dux ac Princeps magnanimus, interea dum ciues Thebani petulantes, nimis genio ſuo ac luxui indulgerent: ſolus vigil (vt ſcribit Plutarchus) ac ſobrius *Epaminondas ſobrius & vigilans. Lib. aduerſus ducem imperitum.*

brius arma & vrbis mœnia perluſtrabat. Rogatus vero, cur id faceret? Reſpondit, ſobrium eſſe ſe, & vigilare, quo reliquis liceret temulentos eſſe ac dormire. Vnde ſummam exiſtimationem & immortale nomen conſecutus eſt.

Lib. 30. c. 9. ant. lect. *Platonis vigilantia.* Cuius & alii forti & generoſo animo viri imitati ſunt veſtigia, qualis fuit inter alios Philoſophos Plato, qui, vt ſcribit Cœlius, non plus dormire ſolebat, quam quod ſatis eſſet ad euitandum ex nimia vigilia malam habitudinem. Cæteros etiam admonere ſolebat, vt nocte ſurgerent, ad res tum publicas, tum priuatas obeundas. Somnum enim immodicum, & corpori & animo obeſſe dicebat, parumq; inter mortuum & dormientem intereſſe. Itaque vt quiſque viuere & ſentire cuperet, ſic vigilare oporte re, quantum ſalua corporis valetudine fieri poſſet.

Commoda vigiliarum moderatarum Propoſuimus breuiter vigilantiæ encomia & exempla, videamus, ſi lubet, eius moderatæ in corpore humano commoda, & contrario ex abuſu incōmoda.

Mediocres enim & modicæ ſpirituum diſtributionem per totius corporis partes adiuuant, ſenſibus ſtuporem torporemque excutiunt, quo ſingulæ corporis facultates, naturalis, vitalis & animalis, promptius ſua obeant munia: earumque beneficio legitima & naturalis alimentorum concoctio ac digeſtio perficiatur: ſuperfluitates autem & excrementa ex corpore tanquam noxia pellantur.

Sed de his plura apud Oribaſium *lib. 6. Medic. Collect. c. 6.* ex profeſſo de harum vſu ibi tractantem, ex quo ad ſtabilienda ea, quæ diximus, hic annotare nonnulla placuit. *Vigilia*, inquit ille, *plenitudinem per halitum digerit, quæ in ventre ſunt, minuit, & vt per partes infernas exeant, præparat, languorem diſſoluit, grauitatem diſpenſat, reſoluta corrigit, & robur naturæ atque animo adiungit, ſudores cohibet, &c.* En præclara illa & inſignia proprietatum dona, quibus vigiliæ ad præſcriptam mediocritatis naturæq; legem moderatę inſigniuntur, vtpote per quas corpus noſtrum in conuenienti temperiei ſymmetria, bonaq; valetudine perpetuo conſeruetur, quemadmodum id palam ex illarum effectis apparet.

Verum ſi immoderatæ naturæ præſcriptos terminos tranſgrediantur, à quacunque etiam cauſa accidentali id fiat, ſiue ea ſit interna, ſiue externa, ſtatim temperamentum hominis mutatur: facies palleſcere incipit, corpus macie contabeſcere: oculi in capite conca ui cum auſtero & triſti vultu: frons vel sereniſſima ac placidiſſima deformes aniliſque contrahit rugas: omnes facultates naturales deprauantur, vnde harum vitio mala & peruerſa concoctio procreat crudorum ac malignorum humorum copiam: Sic deinceps vitales attenuantur vires: nec hinc animales excipiuntur, ſed etiam læduntur adeo, ab impetuoſo illo & hoſtili humorum incurſu, vt corrupta vitiataq; cerebri temperie, ſenſus tam interiores, quam exteriores à naturali inſitaq; agendi ratione deflectant ac aberrent, ac ſæpenumero actio illorū omnino peruertatur. Humores enim & ſpiritus nimium calcfacti & inflammati progignūt omnis generis febres ardentes & ſiccas ægritudines, quæ in cerebro ſuſcitant phreneſin, maniam, deliria, & id genus alia. Hinc nō immerito eius generis vigilias Plinius refert inter corporis mala. In qua re ad euitandos præcauendoſque huiuſmodi & ſimiles errores, Medici induſtria & prudentia plurimum valet. *Incommoda vigiliarum immodicarum.*

Oportet igitur Medicum, ad conſequendum ſcopum ſuum, imprimis indagare ac noſſe earum cauſas, quæ vtplurimum ſecundum Actuarium à nimia ſiccitate & caliditate oriuntur. *Quandoquidem*, inquit, *quæ deſiccare conſueuerunt, hæ ſuapte natura vigilias introducunt.* *Cauſa immodicarum vigiliarum. lib. 2. c. 12.*

Actius eiuſdem opinionis *tetr. 2. ſer. 2. c. 23.*

c.23. de memoria amiſſa: *Sola quidem,* ſcribit, *humiditas redundans profundos ac longos ſomnos facit, ſola vero ſiccitas vigilias.*

Quoniam igitur conſtat, huius affectus cauſam pendere à ſiccitate, petendum neceſſario erit remedium ab humidis, tanquam ſiccitati contrariis. Vbi ad generalem curam, prout illa cõmuniter inſtituitur, conducit balneum dulce & appropriatum, niſi aliud quid obſtet; Ad particularem autẽ proſunt, lotio pedum, frontalia, irrorationes cerebri factæ ex florib. Camomillæ, ſambuci, nenupharis, capitibus papaueris, foliis mandragoræ, ſemine hyoſciami, lactuca, cum amome, anetho, camphora, croco & ſimilibus: ex his omnib. coctis in aqua cõmuni, aut maceratis in aquis conuenientibus, concinnari poſſunt Epithemata hypnotica ad cerebrum, quæ non tã ratione humidæ iſtius qualitatis, quam virtute ſulphuris narcotici, quod vtplurimũ abundat in illis ſimplicibus, ſomnum prouocant. Hæc, & huius generis ſimilia remedia conferunt proprie iis vigiliis, quæ natæ ſunt ex cauſis interioribus, vtpote morbis quibuſdam, qui corpus humanum diuexant, vt ſunt dolores, febres calidæ & ardentes, maniæ, melancholiæ & ſimiles.

Remedia ad ſomnũ.

At ſi forte iſte vigiliarum affectus eos comprehendat, qui nulla corporis ægritudine confli ctantur, illarumque cauſa extrinſecus accedat, vel à triſtitia aut alia quadam animi paſſione, tunc neceſſe eſt, vt eiuſmodi triſtitiæ mentiſque perturbationi imprimis, & quanto fieri poteſt ſtudio, conſulatur, propoſitis omnis generis rebus iucundis ac gratis, quæ mentem exhilarare, lætitiamque afferre queunt, vt ſunt luſus iocoſi & faceti, inſtrumenta muſica & ſimilia. Ad quod inſtitutum etiam remedia accerſenda ſunt, ſupra capite de triſtitia propoſitis.

Adducemus huc locum ex Æginetæ *lib. de re med. c. 98.* quo huic vigiliæ reprimendæ in hũc modum remedium præſcribitur: *Verum,* inquit, *nunc de ſanorum vigilia dicendum eſt: Si igitur aut ob triſtitiam, aut curam, aut aliquam animalem affectionem vigilarint, primum quidem triſtitiam, & id, quod moleſtum eſt, quantum eius fieri poteſt, pracidemus: poſtea etiam iucundorum ſonorum auditu cogitationem ab illis abducemus: & quidam ſane ſonum aquæ placidum ad hoc machinantur, quo deliniti ad ſomnum deducuntur. Sed & balneis maxime veſpertinis, vbi probe cibum concoxerint vtantur, & victu humectante velut lactucis & ſimilibus, & papaueris nigri, quandoque folia viridia obſoniis admiſceant, & piſces concoctu faciles edant, vinoque vberiore, tenui, non vetuſto vtantur. Vbi vero reclinari volunt, roſaceo caput vngant aut oleo, in quo papaueris capita aut mandragoras incocta ſint. Quin & anethinum oleum non vetuſtum ex ſomnificu eſt. Noui & poſt pragreſſam laßitudinem, quietem derepente ſuccedentem, ſomnum induxiſſe. Sed & coitus moderatus idem hoc efficit. Alii ſi aut caput, aut pedes perfrigerentur, facile in ſomnum delabuntur. Si vero ob multitudinem aut malitiam cibi ſtomacho grauati vigilarunt (nam & hoc factum nouimus: quemadmodum rurſus alii præter conſuetudinem à cibo abſtinentes aut modicum cibum capientes vigilarunt) conſiderare hoc & cauſam reſcindere oportet.*

Cauſæ aduertentes nimias vigilias.

Hæ ſunt vigiliarum cauſæ & ſcaturigines, quæ hominem ſanum inuadere poſſunt, atq; affligere, earumq; opportuna remedia, de quibus (vti videtis) ſatis prolixe hic ab Ægineta tractatum fuit. Sunt præterea alia adhuc vigiliarũ genera, quarũ cauſa nimis occulta atq; abdita eſt: propterea, quod illi, qui hoc affectu corripiuntur, tanto eam ſtudio celant, vt de illa inquirenda neminem patiantur quicquam dicere: vbi prudẽtis Medici ſagacitate opus eſt, in eiuſmodi veris perueſtigandis cauſis, debitiſque ac ſalutaribus medicamentis inueniendis. Qua induſtria atque dexteri-

Vigiliæ alia ſpecies.

tatis

tatis laude, claruerunt olim Hippocrates & Eraſiſtratus, quorum ille Perdicam, hic vero Antiochum reſtituit.

Eiuſmodi laborioſa vigiliarum moleſtia conflictabatur C. Mæcenas primarius quidam aulicorum Cæſ. Auguſti, qui nimis moleſte ferens amorem illicitum Terentię vxoris ſuæ (quam Auguſtus deperibat) & moroſæ vxoris repudia deflens, cum nec mero, nec aquarum fragoribus ſomnum allicere poſſet, toto triennio vigilauit, & vix tandem per ſymphoniarum cātum ex longinquo bene ſonantium ſopitus eſt, ſicut ſcribit Seneca *libr. de prouidentia.*

Ex qua hiſtoria videre licet, quanta vis ſit Zelotypiæ, quantaque efficacia ſit harmoniæ, ad ſedandos & conſopiendos ſpiritus, nimia vigilia perturbatos.

Sed de vigiliis, quibus pro noſtra inſtituti ratione ſatis à nobis inuigilatum huc vſque fuit, dictum ſit ſatis. Tempus nunc poſtulare videtur, vt ad optatæ quietis ſoporiſque portum nos conferamus: vbi in poſterum docebimus, quę commoda vel incommoda proferat Somni moderati vel immoderati vſus.

CAP. X.

De Somno.

DIximus ſupra, ingentem eſſe neceſſitatem vtilitatemque vigiliarum legitimarum ac modicarum, adeo, vt in harum gratiam lux & tempus diuturnum ſit datum ac inſtitutum, quo homo & omnia animalia ad vitæ ſuſtentationem, omnium actionum, laborum, negotiorumque curam vigilando ſuſtineant: animaque & ſpiritus, tanquam idonea vigiliarum organa, tunc diffuſi ac diſtributi, in ſingulas corporis partes, huic ſenſuum dona largiantur, & reliquas inducant facultates, vt ſunt audiendi, videndi, odorandi, guſtandi, tangendi, ambulandi, aliaſque functiones neceſſarias adminiſtrandi. Poſteaquam itaque corpus diurno hoc vigiliarum labore ſatis fatigatum ac defeſſum incipit ſenſim langueſcere, ſenſus item torpeſcere ac paulatim obtundi, ſpirituſque reſolui ac diſſipari, tunc ad horum omnium inſtaurationem ac refectionem, homo nactus eſt gratiſſimum illud nocturnæ quietis ſoporiſque beneficium, ex cuius debito legitimoque vſu percipit infinitas ac maximas vtilitates.

Quanta ſomni vtilitates.

Etenim Somnus moderatus ſpirituum infirmitatibus medetur, perturbatæ mentis affectiones reprimit, cunctas facultates inſtaurat, corpus imbecillius redditum corroborat, alimentorum concoctionem & digeſtionem adiuuat, crudiores humores coquit, membra labore defatigata ac eneruata reficit, omnis generis defluxiones impedit, caloremque naturalem & humorem radicalem adauget. Præterea illum appellare licet refrigerium & ſolamen Spirituum, omniumque corporum ægrotorum morbidorumque.

c. lib. de re med. cap. de Somno.

Hic nobis aſtipulatur Ægineta, qui dum tractat quæſtionem illam, quid ſit ſomnus, has poſtea ipſius eximias recenſet vtilitates, his verbis: *Somnus, inquit, animalium facultatum quies eſt, bona humiditate cerebrum rigante contingens: Quod ſi recte admittatur, multa bona facere poteſt. Nam & cibos concoquit, & dolorem mitigat, laſſitudineſque lenit, & diſtentorum laxitatem efficit, ſed & animalium affectionum obliuionem inducere poteſt, & emotam mentis rationem corrigere.* Non igitur ſine cauſa factum eſt, quod ab antiquis Poetis appellatur pax & tranquillitas omnium rerum, necnon quies Spirituum; ita enim canit Ouidius his verſibus:

Somni encomium iuxta Poetas.

Somne quies rerum, placidiſſime, Somne Deorum.
Pax animi, quem cura fugit, tu pectora duris
Feſſa miniſteriis mulces, reparaſque labori.

Et Seneca in Tragædia Herculis furioſi definit ſomnum in hunc modum.

Tuque ô domitor ſomne malorum,
Requies animi, pars humana melior vitæ.

Hac ratione Somnus, vt ſaniori & Chriſtiano more loquamur, eſt Dei donum eximium ac præſtantiſſimum, generi humano in quietis locum datum. Vnde primus homo, tempore adhuc ſuæ integritatis, ſenſit ex permiſſione & voluntate diuina primas illas & ſingulares ſomni virtutes, dum Deus illum ſinebat labi in ſomnum profundum, vt de illius corpore ſumeret coſtam, ex *Gen. c. 2.* qua crearet ſociam. Res certe plena maximi & admirandi myſterii.

Eiuſmodi ſingularia commoda, & inſignes vtilitates, quæ ſomni beneficio in genus humanum deriuantur, occaſionem olim dederant Ethnicis, vt illum in Deorum numerum retulerint. Hinc factum eſt, vt hymnorum Orphei (qui author illorum æſtimatur fuiſſe) vnus dicatus ſit Somno, quem Regem Deorum hominumque non veritus eſt nuncupare. Heſiodus in Theogonia ipſum nominat filium noctis. Hinc etiam ab Ouidio *lib. Metam.* relegatur ad Cymmerios Scythiæ populos, quæ regio eſt frigidiſſima, glacialis & tenebricoſa, quo innuere vult, quod tempore hyemis brumaliſque ſolſtitii noctes ſint longiſſimæ, quib. vtplurimum homines tempus dormiendo inſumant. Virgilius & alii Poetæ vocitant ipſum mortis filium. Nihil enim eſt, quod propius accedat ad ſimilitudinem mortis, quodque illam magis repræſentet, quam ſomnus, cuius lectus ſepulchrum eſt. Hinc idem Ouidius, arcem ſeu palatium Somni definiens, in hæc verba erumpit:

Muta quies habitat ſaxo tamē exit ab imo
Riuus aquæ lethes.

Paulo poſt addit:

Ante fores antri fœcūda papauera florent.

Eo, quod omnia obliuioni tradantur *Papaueris proprietas.* tam in ſomno, quam in morte: Papauer namque inducit ſomnum & ſtupefacit. Hæc deprompta ex naturali philoſophia, ſub illis fabulis & allegoriis tacite inſinuant proprietates ipſius immoderati & præternaturalis ſomni, in quo ſenſuum functiones prorſus impeditæ ac proſtratæ iacent, adeo vt aures non audiant, oculi non videant, os nihil loquatur, manus tangendi poteſtate priuentur, pedeſq; ambulare non poſſint. Præterea, homo ſenſuum rationeſq; expers, vera & ipſiſſima mortis imago eſt, vt non male ſomnus ἀδελφὸς θανάτου dictus ſit. *Intemperati ſomni incommoda.*

Porro intēperatus eiuſmodi ſomnus non eſt, niſi via quædam & diſpoſitio ad lethargum, carum, apoplexiam & ſimiles ſoporiferos affectus, qui ſorores germanæ ſunt ipſius mortis, ipſorumque interuentu tandem in illam delabimur.

Redeamus ad ſomnum moderatum, *De ſomni vtilitate.* ac oſtendamus, quonam tempore eo debeamus commode vti, vbi vlterius diligenter cōſideranda veniat ipſius qualitas, quantitas ac aliæ circumſtantiæ, quæ hic occurrunt ſcitu digniſſimæ.

Iam antea diximus, quod dies factus ſit in vſum vigiliarum, ex quo concluditur, noctis tempus eſſe conſtitutum ordinatumque pro quiete ſomnoque capeſſendo, qui tunc omnium naturaliſſimus, & maxime tempeſtiuus iudicatur.

Quoniam autem nulla eſt regula tam communis, quæ non aliquam admittat exceptionem, ita & nos non omnino damnamus ſomnum diurnum in certis *Quibus & quando ſomnus diurnus ſit concedendus.* quibuſdam hominibus, qui, ſi conſueuerunt in multam vigilare noctem, tardiuſq; ire cubitum, coguntur certe bonam diei partem quieti attribuere. Nolo autem hic inferre, quaſi ad hoc propoſitum ſolummodo ſit requirendum tempus matutinum: neque occaſionem anſamque iis præbere, qui præſertim in aulis, vix ante horam decimam aut vndecimā antemeridianam è plumis ſtratiſq; ſuis tandem ſolēt exurgere, ſed poteſt in hanc rem eligi tempeſtiuus commodiuſ-

Digitized by Google

modiuſque tempus, vti eſt pomeridianum, hora ſcilicet vna atque altera à prandio, quod tempus erit commodiſſimum iis, qui dolore aliquo corporis aliaue quadam ęgritudine impediti nocturnam quietem capere nequeunt. Item ſi quis tanta membrorum laſſitudine premitur, vt erecto corpore ſtare nequeat, huic etiam permiſſum eſt paululum conquieſcere, &, ſi poteſt, dormire. Similiter & iis, qui debili & imbecillo laborant ventriculo, ac in quibus alimentorum concoctio difficulter magnoque negotio perficitur.

Sed neceſſe eſt, vt eiusmodi homines in ſella erecto capite dormiant: neque ſomnus excedat ſpatium vnius aut duarum horarum, idque fiat prima aut ſecunda poſt prandium, vt dictum eſt.

Hic enim ſummopere ac diligenter circumſpiciendum eſt, vt & ſalubrior & tempeſtiuior deligatur ſomnus, qualis eſt nocturnus, tertia ad plurimum hora poſt cœnam inceptus: propterea quod talis ſomnus potentiſſima ſit cauſa procreandorum benignorum ac ſalutarium vaporum, qui mediante alimentorum concoctione à ventriculo in cerebrum aſcendunt, cuius naturali refrigerio congelantur ac condenſantur, tandemque conuertuntur in rorem benignum vtilemque, quo ſuffunduntur meatus ſenſuum cerebri, aliarumque partium, vnde talis quædam oritur (ſi ita dicenda eſt) ſtupefactio, quam ſomnum appellamus.

Quæ ſit cauſa ſomni.

Si igitur interpoſita aliqua mora eouſque vigilatur, donec vapores alimenti prorſus euaneſcant & conſumantur, (id quod poſt illius concoctionem perfectam abſolutamque, quæ ſpatio quatuor, quinque aut ſex horarum, prout ventriculus ſe melius peiusue habet, perficitur, fieri poteſt) ſomnus hoc modo vi quaſi coactus, nulla ratione bonus erit, nec naturæ conſentaneus. Id quod intelligi tantum velim de iis, qui bona temperataque ſunt corporis conſtitutione. Nam reperiuntur nonnulli, quorum cerebrum natura tam humidum eſt & nubiloſum, vt non indigeant eiusmodi alimentoſorum vaporum ad ſomnum excitandum, ſed ſua ſponte omnibus horis ac momentis ſomnolenti dormituriunt: quibus potius interdicendus eſt ſomnus, tam diurnus, quam nocturnus, nec niſi parciſſimus concedendus.

Quibus interdicendus ſomnus.

Quod ad modum cubandi attinet, alii diuturna ſed mala conſuetudine reſupini ſolent iacere, oculis ſurſum verſis: alii vero in contrarium proni, ventre videlicet inferius verſus lectum demiſſo. Sunt & aliæ aliorum recubandi varietates, quæ neutiquam ſunt probandę. Hæc ratio optima, vbi in principio ſomni cubatur in dextrum latus, poſtea poſt primum ſomnum in ſiniſtrum. Situs vero ſupinus eſto paucus ac rarus ad euitandam renum inflammationem.

Modus cubandi.

De quantitate, diuturnitate & breuitate ſomni diuerſę ſunt conſiderandæ viæ, pro variis nempe differentiis diuerſorum hominum temperamentorum, proque multiplici ætatum aliarumque circumſtantiarum diſcrimine. Nam ii, quorum ventriculus bene temperatus, prompte & facile cibos coquit ac digerit, non tantum temporis dormiendi requirunt, quam illi, qui imbecillioris ſunt vẽtriculi, quiq; ad promouendam digeſtionem auxilio aliquo externo indigent, quale eſt ſomnus, qui ad hoc inſtitutum plurimum confert. Vbi prioribus illis ſex aut ſeptem horæ ſufficiunt: hi vero plus temporis poſtulant. Iuuenibus ſanis ac robuſtis ſatis erunt ſex horæ: at plures ſibi poſcunt ſenes.

De ſomni quantitate.

Ex his apparet, quomodo ratione tempericidiuerſæ & ætatis quantitas ac diuturnitas ſomni varietur.

Exempla ſomnolentiæ addam animi gratia. Endymion quidam à Luna ada-

Somnus Endymionis. matus (vt fingunt Poetæ) à Ioue impetrauit copiam perpetuo dormiendi in monte Atmiæ in Caria ſito. Hæc inepta petitio omnique reprehenſione digna occaſionem poſtea dedit adagio iſti in homines ſomnolentos & deſides: *Endymionis ſomnium dormire.* Vbi contra in
Cic. libr. 2. quæſt. Tuſ. honorem & gratiam illorum, qui pro Reipub. commodo ac vtilitate per multas noctes aſſiduo literarum ſtudio ac continuis vigiliis vacant, inuentum eſt
Summa Scopeliani vigilantia. iſtud alterum: *Scopeliano more inuigilare*: propterea quod Scopelianus celebris Philoſophus ac ſophiſta inter cæteros minime deditus erat ſomno, qui ſingulis noctibus abſoluto ſtudiorum penſo inter ambulandum ſubinde hæc repe-
Cel. lib. 20. c. 11. antiq. lect. tere ſolebat verba: *O Nox, tu quidem ſapientia diuinæ obtines plurimum.* Contra P. Scipio (magnæ alias auctoritatis vir) ob nimiam ſomnolentiam à Pop. Roman. publicis opprobriis & contumeliis affectus eſt. Plutarch. *lib. Polit.*

Ariſtoteles ad fugiendam vitandam-
Ariſtoteles ſomnolentiæ oſor. que eiusmodi ſomnolentiam, grues imitatus, Sphærulam manu tenebat, ſubiecto lebete æneo, quæ per ſomnum delapſa ſtrepitu ſuo dormientem excitaret, vt Laertius in ipſius vita commemorat.

Libr. 16 Alexander Magnus. Ammianus Marcellinus ſimile quid enarrat de Alexandro Magno, Ariſtotelis diſcipulo, qui cum dormitaret, brachio extra cubile protenſo, pilam tenuit argenteam ſuppoſita pelui, vt cum neruorum rigorem ſopor laxaſſet, pilæ elapſæ tinnitus ſomnum abrumperet. Vigilauit vterque tam pro literis, quam armis diſpari fine, eodem tamen imitaturis exemplo.

Iulianus Auguſtus parum dormiuit. Iulianus Auguſtus tam extreme flagrabat amore & ſtudio philoſophiæ, vt arma gerens contra Perſas & Alemannos ſiue Teutones, à quibus licet variis ille modis, ac quamplurimis impedimentis irretitus & diſtrictus tenebatur, nihilominus alacriter & ſumma cum dexteritate ſuo perfungeretur officio, humique iaceret dormiturus, totamq; propemodum noctem ſcribendo ac legendo conſumeret, dum interim reliqui ſomni beneficio fruentes molliter conquieſcerent, ſicque noctem diuideret in tria tempora, quietis, Reipub. & Muſarum, Alexandri magni exemplo. *Marcel. lib. 16.*

Cum contra & olim & nunc omnes dormitatores, qui ſimiles ſunt Smyndyridæ Sybaritano, & Pontico Hiſtiæo, *Dormitatores.* qui ſe iactabant, viginti annis nec Orientem, nec Occidentem Solem vidiſſe (vox nec pecudis, nec hominis) omnes, inquam, tales dormitatores & ſomnolenti glires viſi ſint nihil aliud promeruiſſe, quam ignominiæ ac vituperii opprobria, vt qui digni cenſendi ſint appellari turpiſſimo & ſordidiſſimo ſuum porcorumque nomine, quorum voluptas deliciæq; ſunt cœno noctes & dies volui.

Sapientiores Romani hanc olfaci- *Quare Romani olim diei initia à media nocte duxerint.* entes ſummam vtilitatem & nobilitatem vigiliæ, cuiusque beneficio rerum omnium actiones perficiantur, Ciuilis diei initia à media nocte duxere, vt ſolis exortus eſſet quidem operis initium, tempus vero quod præcedit apparatui *Cal. libr. 11. c. 1. antiq. lect.* impenderetur. Quippe paratos inſtructosque obire negotia oportet, non inter obeundum inſtrui appararique.

Quod ad incredibiles illos & nimis diuturnos ſomnos attinet, quibus complures olim fuere correpti, ſi hiſtoriis credendum eſt, veluti eſt exemplum ſomni Epimenidis Cretenſis, qui cum rus *Epimenidis ſomnus.* ablegaretur oues paſturus, & ob nimium Solis meridiani ardorem æſtumque in antrum aliquod refrigerandi ſe cauſa ingrederetur, ibi ſomno oppreſſus dormiuit per ſpatium quinquaginta ſeptem annorum, vt Plinius & Apollonius volunt, aut quadraginta iuxta Pauſaniam, eius generis ſoporis, quamuis ſcriptis Hiſtoricorum tum Græcorum, tum Latinorum pro veris paſſim approbentur,

Digitized by Google

bentur, nihilominus tamen pro incredibilibus potius & prodigioſis habendi videntur.

Hiſtoria de ſeptem dormientibus.

Sic etiam miraculoſa cenſenda eſt hiſtoria illa, cuius à Sigeberto in Chronicis & ab aliis probatis hiſtoriographis eccleſiaſticis fit mentio, de ſeptem illis dormientibus (vt vocantur) nempe Maximiano, Malcho, Martiniano, Dionyſio, Ioanne, Serapione, & Conſtantino, qui cum ob immanem & crudelem Decii perſecutionem ex hominum conſpectu abire, ac, ne forte proderentur, ſe in loco quodam remoto ac occulto abſondere conſtituiſſent, in quandam tenebroſam ac inhoſpitam cauernam ingreſſi ſunt, vt videlicet ibi per tempus aliquod laterent. Tandem autem deliberatione facta, cibisq; ad corporis recreationem ſumptis, eam ſententiam vnanimiter omnes inierunt, multo videlicet ſatius ſibi videri, ſi relicta iſta latibuli ſpelunca, in lucis propatulũ prodirent, ſeſeq; impauido ac conſtanti animo, atrociſſimo martyrii iſtius ſupplicio ſubiicerent: ſed cum iam exituri eſſent è cauerna, ſingulari Dei prouidentia ſubito, tam diuturno ac profundo correpti ſunt ſomno, vt ibi commorantes dormirent per CXCVI. annorum ſpatium, ſicut id ex temporum computatione facile colligitur. Nam expergefacti & reſuſcitati ſunt à tanto ſomno, die Paſchatis, anni XXX. regni Theodoſii iunioris. Hæc & ſimilia, inquam, omnino ſunt miraculoſa, & captum ingenii noſtri, omnemque admirationem, imo & fidem excedunt.

Somni qualitas.

Satis dictum eſt hactenus de his, quæ pertinent ad ſomni quantitatẽ. Tranſibimus nunc ad ipſius qualitatis conſiderationem, vbi ſe offerent quædam ſcitu quoq; non indigna.

Somni accidentia ſunt inſomnia & nocturna viſiones libr. de oraculis.

In quolibet ſomno ſolent plerumq; apparere inſomnia & nocturnæ viſiones, quæ ipſum non aliter ex accidente comitantur, quam vmbra corpus. Vnde mirari ſubit, quid ſibi velit illud, quod ſcriptum reperitur apud Plutarchum de quodam Cleone, item apud alios de quodam Thraſymede, nec non id, quod Herodotus obſeruauit, & poſt illũ Pratenſis, de Atlantib. videlicet, Aphricæ populis, quos affirmant nullis vnquam ſomniis aut viſionibus eſſe obnoxios, quodvtiq; vix credibile eſt. Fieri autem poſſe non negamus, illos eiusmodi apparitionibus minus ſubiectos, minusue pronos ac procliues, idq; peculiari quadam victus ratione, aut ſingulari natiuæ propriiq; temperamenti complexione, vt qui ſint cerebro ſolidiore ac fortiore, à quo vapores illi & exhalationes, à quibus eiusmodi inſomnia alias excitari ſolent, multo facilius citiusq; diſſipentur.

Homines quidam nullis obnoxii ſomniis.

Metam. l. 11 Triplicia ſomnia.

Poetarum eſt, fabulis ſuis aliquid vtile innuere; inter quos Ouidius facile Princeps *lib Metamorph.* ſimiliter ſomno affinxit tres miniſtros, quorum primus ab eo appellatur Morpheus, qui in viſionibus nocturnis humanas repræſentet figuras, tam maſculas, quam fœminas: ideoque ab auctore etiam dicitur

Artifex ſimulatorq; figuræ.

Somni miniſtri.

Alterius autem nomen eſt Icelus ſiue Phobetor, qui in ſomniis & viſionibus refert animalium brutorum formas ac figuras, de quo idem auctor his verſibus:

Fit fera, fit volucris, fit longo corpore ſerpens: Et

Hunc Icelon ſuperi, mortale Phobetora (vulgus Nominat.

Et propterea quod Phobetor in ſomniis repræſentat bruta animalia, quæ nobis terribiliora videntur ipſis hominibus, dictus eſt φοβήτωρ, qui Græcis ſignificat perterrefactorem.

Tertius Phantaſus, qui in apparitionibus nocturnis repræſentat & exprimit omnis generis ſpecies ac formas illarum rerum, quæ animalis animæ ſunt expertes.

Horum autem ſomniorum ac viſionum

Tres ſomniorum differentiæ. ſib.10.coment. de diuinat.

num tres ſunt differentiæ. Vel enim illa ſunt diuina, vel ſupernaturalia, vel naturalia. Peucerus ea diſtinguit in diuina, diabolica, allegorica, prædicentia & naturalia: quæ omnia ad hanc trium differentiarum claſſem haud incommode reduci poſſunt.

Quid in ſomniis diuinis obſeruandum.

Somniorum diuinorum origo & inſpiratio pèndet à ſolo Deo Op. Max. qui horum adminiculo tanquam idoneo medio & inſtrumento vſus ad Prophetas ſuosq́ue fideles ſeruos locutus eſt. De illorum autem veritate aut certitudine nemo ſanæ mentis dubitabit vnquam, modo ob oculos ſibi ponat auctorem, qui ipſa veritas eſt. Miſit autem Deus ſpiritum ſuum vel etiam angelos in hominum miniſterium creatos, qui fidelibus per ſomnia reuelarent omnia ea, quæ diuina ipſius & bona voluntas decreuerat, ſiue id ſpectaret communem Eccleſiæ ſalutem, ſiue priuatæ perſonæ conſolationem aliquam: quamuis definitum temporis terminum Deus ſibi ſoli reſeruarit. Eiuſmodi reuelationum viſiones dormientib. noctu contingebant, vt videre eſt ex ſomniis Danielis. Nonnunquam talia viſionum genera habebant certas & peculiares euentuum ſignificationes, vt ex plerisq; Patriarcharum, Prophetarum, item ex Sanctorum Petri Paulique in Nouo Teſtamento ſomniis colligitur. Voluit quoque Deus eiusmodi apparitionum participes fieri nonnullos, qui ab Eccleſia ſeparati erant, idque in hunc finem, vt vel populo ſuccurreretur, & mundanæ Reipub. conſuleretur: vel vt ſpecialiter domeſticorum vitæ ſeruandæ & incolumitati ſubueniretur, vt ſunt ſomnia Pharaonis, ipſiusque duorum miniſtrorum. Horum enim principalis & præcipuus finis erat, vt Ioſeph ex diuturno & indigno carcere liberaretur, & in aulæ Pharaonis Principem eueheretur, atq; ita totius Ægypti commodo & vtilitati proſpiceretur, tandem in ſpecie quoque vt inde domus & familia Iacobi Patriarchæ conſeruaretur. Sic nullum alium finem ſpectabat ſomnium Nebucadnezaris, niſi ad emolumentum ac ſalutem Eccleſiæ Dei.

Diabolica ſomnia.

Diabolus igitur hoſtis & contemptor maximus Dei & operum eius mirabilium, dum ipſa conatur imitari, potius ea corrumpit, deprauat & mentitur. Hinc in ſuam ſynagogam introduxit falſa & abominanda ſacrificia: ſic etiam ſua inuexit peruerſa iniquitatis ſomnia. Quæ quamuis ad decipiendos ſolummodo homines veritatis quandam ſpeciem præ ſe ferant, non tamen niſi pura puta mendacia, & pernicioſæ ac calamitoſæ deprauationes exiſtũt, quod Deus fieri permittit in talium ſuperſtitioſorum idololatrarum iuſtiſſimam pœnam ac vindictam.

Duplicia ſunt ſomnia diabolica.

Erant autem hæc diabolica ſomnia diuiſa in duo genera. Primum requiſitorium vocabatur, vbi ab Ethnicis inquietudinis ſpiritu exagitatis, ſomnia illa requirebantur, & deteſtandis coniurationibus impetrabantur cui execrandæ actioni certa quædam loca & templa deſtinata ac conſecrata erant, in quibus illos, peractis prius memoratis illis coniurationibus ac ceremoniis, dormire oportebat, & quicquid inter dormiendum ſomniabant, oraculi loco habebatur.

Hæc autem ſunt primaria loca iſtis ſomniorum accerſendorum ritibus dicata; templum ſcilicet Amphiarei, & ara Ardalia in vrbe Trœzene, quo miſera Ethnicorum gens turmatim ab omnibus mundi angulis conuolabat.

Præter hæc alia quoque erant, vt antrum Charonis in vrbe Tralles, & in Ægypto templum Iſidis, Deæque Melopidæ: nec non in Epidaurio templum Æſculapii, in quo, prout Ethnici certo ſibi perſuadebant, ægroti, qui illuc veniebant, certiſſima & aptiſſima remedia per ſomniorum viſiones inueniebant,

ad

Digitized by Google

ad curandos proprios morborum vel etiam deploratiſſimorum & immedicabilium languores & infirmitates. De cuius rei effectis portentoſis ac prodigioſis paſſim literis proditum eſt in hiſtoriarum commentariis. In eodem Æſculapii templo, vt refert Pauſanias, erectæ erant columnæ, quibus inſculpta cernebantur cum nomina eorum, qui ſanitatem recuperauerant, tum etiam remedia, quibus ex conſilio Oraculi ac viſionum ipſis dato vſi fuerant.

Satana aſtutia.

Idem mos fuit apud Romanos vſque ad Antoninorum tempora, id quod ex tabella marmorea Romæ in Æſculapii templo in Inſula Tiberina inuenta, & vſque ad hanc diem apud Maphæos conſeruata, intelligere licet. In qua tabula, teſte Hieronymo Mercuriali, Medico doctiſſimo ac celeberrimo, ſcriptũ reperitur (ſcriptura eſt translata è Græco in Latinum) quomodo oraculum docuerit Caium & Valerium vtrum [illegible] cæcum, modum recuperandi viſum, idque factum eſt publice coram omni populo, & maximo cum applauſu. Item aliud remedium pro cruenta ſanguinis ſpuitione reuelatum fuit per Oraculum Iuliano, & cuidam Lucio, qui grauiſſimo laterum dolore laborabat, adeo, vt prorſus deſperatus ab omnibus relinqueretur, remedia illa, qualia fuerint, notata inuenies in ipſa tabula.

Alterum genus ſomniorum diabolicorum.

Eſt adhuc p æter illa requiſitoria ſomnia aliud ſomniorum diabolicorum genus, quod inopinatum dicitur: propterea quod eiuſmodi ſomnia accidere ſolent ex improuiſo, p[r]æterq; omnem ſpem & expectationem, quæque neque accerſita, neq; poſtulata vnquam fuere, idq; ex ſolo diaboli inſtinctu & fraudulenta machinatione, dum modo hoc, modo illud ad prædicendum præſagiendumque ſeſe offert, ſolummodo in eum finem, vt imponat illis, quos inſidiis ſuis falſarum perſuaſionum, præſtigiarumque caſſibus irretitos ac captiuos tenet. Id quod abunde teſtantur ſomnia veneficorum, nigromanticorum, & talium fanaticorum hominũ, qui enthuſiaſmo neſcio quo afflati creduntur.

Sed relictis his ſomniis & terriculamentis diabolicis, nos ad illas ſomniorum differentias ſupra à nobis conſtitutas recurramus: vbi primo loco de diuinis egimus: ſequuntur nunc ordine ſupernaturalia, quæ medio loco ſe habent inter diuina & naturalia, vtpote quorum cauſæ neq; ad ipſum Deum immediate referendæ ſint, neque etiam ad prauorum humorum malignitatem, à quibus naturalium ſomniorum origo dependet. Sed ad animam noſtram, quę dormiente etiam corpore vigilat, quęq; raptu quodam ſupernaturali excitata, præſertim bono genio inſpirante, per ſomnium ac viſiones nobis repræſentat multa phantaſmata, quæ plerumque certi aliquid præſigiunt, quorum certitudo vtplurimum per rerum euentum cognoſcitur.

Somnia ſupernaturalia.

Solent autem eiuſmodi ſomnia plerumque matutino tempore contingere, quando nimirum cerebrum eſt liberum, & à vaporoſis iſtis ciborum exhalationibus immune, quæ alias illud offuſcarent, & eius generis viſionibus obſtaculo eſſent.

Exempla eiuſmodi ſomniorũ quam plurima paſsim occurrũt, vbi ſomniantibus ſępenumero viſum fuit, aut in morbum aliquem incidiſſe, aut ab eodem conualuiſſe, quibus viſion b. poſtea reſpõdit ſimiliter euentus ad omnia, quæ in ſomniis antea præuiderant: quamuis illa non fuerint neque citata neq; poſtulata, ſicut acciri ſolent diabolica ſomnia.

Ælius Ariſtides Rhetor Smyrneus cum quodam peſte laboraret, ſomniabat ſe Lyſin, poſteriorem fabulæ partem videre, ex quo ſomno conualuit.

Ælii Ariſtidis aliorumq; plurium ſomnia, eorumq; effectus.

Phayllus Dux Phocenſium ſub initia ſui imperii effigiei cuidam æreæ,

O quæ

Pauſan. lib. 10. (quæ Delphis inter donaria ſpectabatur, ab Hippocrate Medico dedicata) hominis, cui carne conſumpta ſola ſupereſſent oſſa, ſimilem ſe ſomniabat, nec multis poſt diebus tabe periit.

Cœl. lib. 27 c. 15. ant. lect. Quidam, vt refert Cœlius ex Galen. viſi ſunt in ſomnis, pedes in lapideã ſubſtantiam induruiſſe, nõ longe poſt paralyſi infeſtabatur ea pars pedis, vbi nulla mali ſuſpicio antea à Medicis deprehenſa fuerat.

Arnoldo de Villa noua inſigni Medico, ſicut ſcribit Fulgoſius *libr. 1. cap. 5.* noctu in ſomnis viſum fuit cato quodam nigri coloris in pede ſe ſauciatum, ſequenti ſtatim die erupit in eadem pedis regione malignũ & cancroſũ vlcus.

Auenzoar in ſomni viſione inuenit medicamentum, quo oculi affectum curauit, in cuius diuturna inquiſitione in caſſum antehac laborauerat, vt ſcribit idem Fulgoſius.

Artemidorus ſcribit *lib. 5.* quod aliquis in ſomnis ſibi viſus fuerit accepiſſe vulnus à Marte, cui ex tempore quoq; prorupit vlcus in podice, quo ſecto apertoque lanceola quadam ſubito reſtitutus fuit.

Ælian. in lib. va. hiſt. 12. illuſtris hiſtoria de Aſpaſia. Extat apud Ælianum hiſtoria quædam memoranda de Aſpaſia filia Hermotimi, quæ (poſtquam mater ob difficiliorem partum eiuſdem mortem oppetierat) à parente ſuo ſingulari modeſtia diſciplinaque fuit enutrita ac educata. Hæc frequenter admodum ſomniabat ſe nupſiſſe cuidam ſpecioſo, eleganti ac magno viro, ſed dum interea temporis tardius labentis mora aliqua introducitur, accidit, vt forte in ipſius mento tumor quidam ingens enaſceretur, qui ob eius inſignem magnitudinem & horribilem aſpectum faciei priſtinam formam totam immutauit, eamque adeo deturpauit, vt ſine ſumma moleſtia ac animi ægritudine id neque parens, neq; ipſamet etiam ferre poſſet. Hinc motus parens, in conſilium auxilium q; filiæ acceſſiuit Medicum, is vbi rem cognouit, continuo eam percurandam ſuſcepit, ſed ea lege, ſi tres ſibi ſtateres perſoluerentur. Cum autem pater tantum ſe non habere diceret, Medicus puellam incuratam dimiſit, quæ ob id in acerbiſſimo luctu verſata eſt. Verum poſtea cum præ dolore non cœnaſſet, plane opportunus eam ſomnus inuaſit. In ſomno autem viſio oblata hæc verba protulit: *Bono animo eſto, valeant Medici cum ſuis pharmacis: Tu vero roſeam veneris cape, eamq; contritam tuberi impone.* Hæc vbi audiſſet & executa eſſet, tuber euanuit. Porro Aſpaſia inter omnes puellas adeo forma, vitæ honeſtate, incorruptiſque moribus emicuit, vt primum Cyro Perſarum Regi, eo autem interfecto, Artaxerxi etiam nupſerit.

Plinius narrat hiſtoriam de matre militis, qui longiori loci diſtantia ab ea remotus erat. Hæc admonita fuit per viſionem, vt colligeret radicem roſæ ſylueſtris, quæ Cynorhodon alias dicitur, q̃ ipſa die præterito heſterno in horto cum animi quadam delectatione ac voluptate aſpexiſſet, & vt eandem radicem illico mitteret ad filium ſuum, qua in lacte infuſa macerataq; pro potione medica vteretur, id quod mater fecit. Et hinc paulo poſt accidit, vt miles iſte vna cum ipſo medicamento matris acciperet literas, quib. filium ſummopere hortabatur, vt ſine mora exequeretur id, quod ſcriptum eſſet in literis. O quam opportunum certe nuncium! Nam miſer ille tunc temporis læſus canis rabioſi morſu in tanto vitæ periculo verſabatur, vt ex huius veneni profundiores radices agentis nimia atrocitate iam incidiſſet in hydrophobiam, quæ mortis certiſſimum indicium eſt: hoc autem matris vſurpato remedio, ab interitu ſe inopinato præſeruauit, quod poſtea à multis aliis feliciter quoque vſurpatum probatumque fuit. *Plin. lib. 25. c. 2.* *Herba contra morſum rabioſi canis.*

Hæc dicta ſint de morbis, deque ho-

rum curandi ratione deſumpta ex ſomniorum viſionumque nocturnarum præſagiis ac prædictionibus.

Ex his iam intelligi poteſt, quanta ſit vis & efficacia ſomniorum, vt quorum beneficio ac interuentu quamplurimi in vitæ etiam diſcrimine conſtituti euaſerint. Hæc tamen à nobis non dicuntur in eum finem, quaſi ad nimiam ſuperſtitioſamque ſomniorum obſeruandorum diligentiam quemuis pellicere velimus, cum ſomnia interdũ fallere poſſint. Sed noſtrum eſt propoſitum ſolummodo indicare & commonefacere, non ſemper contemnenda eſſe eadem, legemque illam Catonis, *Somnia ne cures*, non ita generaliter de omnibus ſomniis, ſed cum certa quadam limitatione intelligendam eſſe.

Cic. libr. 2. de diuinat. Simonidis ſomnium. Simonides per ſomnium admonitus, ne illo die, quem conſtituerat, ſe committeret mari, ſalutariter obtemperauit. Nam reliqui omnes, qui tunc nauem conſcenderant, fluctibus & procellis in conſpectu eius obruti ſunt, ipſe interim ſibi gratulatus eſt, quod vitam ſomnio, quam naui credere maluiſſet.

Plutarch. aliud Themiſtoclis. Themiſtocles etiam ex maximis inſidiis, quas ipſi ſtruxerat quidam Epixyes in pago Leontocephalo (quod ſignificat Leonis caput) liber & incolumis euaſit, cum nimirum in ſomnio vidiſſet matrem, his illum verbis alloquentem: *Euita Themiſtocles leonum caput, ne in leonem incurras.*

Cicero *in eodem libro Diuinationum*, & Suetonius *in Vita Auguſti Octauii* quoque referunt, cum copiæ Auguſti & Antonii ex vna parte, & ex altera Bruti & Caſſii iam inſtructæ eſſent ad prælium committendum in campis Philippicis, M. Artorium Medicum Auguſti oblata viſione mandatum à Minerua accepiſſe, vt hortaretur Octauium tunc ægrum, ne ſe contineret etiam per morbum, quin ipſemet in præſens iret prælium. Quod cum Cæſar audiuiſſet, lectica ſe in aciem ferri iuſſit, in qua cum ſupra vires pro victoria laboraſſet, morbo liberatus eſt, & à Bruti militibus, de cæde eius cogitantibus caſtraque diripientibus, & lecticam inanem iaculis & pilis traiicientibus vindicatus.

Quot regnorum ac imperiorum mutationes ac tranſlationes per ſomnia ac viſiones longo ante tempore præuiſæ ac prædictæ ſunt à multis potentiſſimis ac ſummis viris, aut etiam ipſorum propinquis & cognatis, ad quos regna illa ac imperia poſtea peruenerunt?

Olympiæ matri Alexandri viſum eſt in ſomnis prima nocte, qua legitimo ac matrimoniali thoro Philippo marito ſuo iungebatur, è viſceribus ſuis profiliiſſe tonitru immenſum & fulgur, cuius flamma ſeſe in ampliſſima & remotiſſima quæque loca diffunderet. Philippus ſimiliter ſomniabat eadem nocte, ſe in ventrem Olympiæ vxoris ſuæ impreſſiſſe fortiſſimum quendam leonem. Omnia hæc præſagiebant Alexandri filii ipſorum ſummam imperii alicuius amplitudinem, ac maximam poteſtatem. Hæc in Vita Alexandri apud Plutarchum & Sabellium. *Somnium Olympiæ & Philippi Regis Macedoniæ. Sabell. libr. 9. c. 9.*

Antigonus ſomniauit, ſe à Mithridate (quem cum filio ſuo Demetrio intimo amico, ſimul educabat ac ſuſtentabat) regno ſuo ſpoliatum & expulſum fuiſſe. Quod ſomnium Antigonus filio ſuo Demetrio reuelauit, ſed ea iuramenti lege, ne verbulum quidem referret ad Mithridatem, quẽ adeo amabat, quẽq; Antigonus conſtituerat clam interficere. Demetrius, licet ſilentii iuramentum præſtiterit, ægerrime tamen ferens hoc patris nefandum conſilium in necem amici ſui fideliſſimi ſuſceptum, cogitare cœpit de ratione præmonendi de hac re Mithridatem, & cum ambo ſoli eſſent, accepit telum ſuum, cuius acie hæc in terram exarabat verba: *Fuge Mithridates.* Quod ſimul ac intelle- *Aliud ſomnium Antigoni.*

xerat Mithridates, ſtatim arrepta fuga ſequenti nocte traiecit in Capadociam vſque. Id ſomnium autem Antigoni mox fatum comprobauit; amplam enim & bonam regionem Mithridates regni Pontici occupauit, ſicut habetur apud Plutarchum *in Vita Demetrii.*

Iulius Cæſar antequam Dictatoris nomen & dignitatem geſſiſſet, per ſomnium viſus cum matre ſua concubuiſſe, quod (vt ſomniorum coniectores interpretati ſunt) terrarum imperium illi promittebat, cum terra ſit omnium mater, quam ſubactam ſibi viderat per quietem.

Plutarch. in vit. Cæſ.

Somnium Octauii & Actiæ parentum Auguſti Cæſ.

Octauius & Actia parentes Auguſti Cæſaris videbant in ſomnio filiũ ſuum magnum olim Monarcham futurum: quod idem viderant Philippus & Olympias, vt ſupra diximus. Nam Actia dormiens in Apollinis templo, viſa eſt cum dracone commiſceri, peperitque expletis ad pariendum menſibus. Ad hæc antequam pareret, ſomniauit viſcera ſua ſublime in cœlum ferri, & in totum terrarum orbem diffundi. Eadem nocte Octauius Solem ex vtero vxoris oriri in ſomnis vidit. Nigidius Figulus Senator ſtatim patri ſummum imperium prædixit. De his conſule Suetonium *in Vita Auguſti.*

Traianus, Hadrianus & Marcus Antoninus Philoſophus eadem ſomnia & viſiones habebant, priuſquam ad imperii gubernacula acceſſerunt, ſicut ſcribunt Xiphilinus & Dion Nicæus *in illorum Vita.*

Sed ne ſolummodo profanas hiſtorias in mirabilibus eiuſmodi ſomniorum & viſionum effectis demonſtrandis, afferamus, loco concluſionis annectemus adhuc vnicum veriſſimum exemplum, quod literarum monumentis mandatum apud Theodoretum *lib. 5. c. 6. & 7.* & alios eccleſiaſticos Doctores, quod de verbo ad verbum tranſcriptum ita habet.

Somnium Theodoſii notatu dignum.

Theodoſius Dux exercitus aduerſus barbaros à Gratiano Imperatore conſtitutus, oblatam ſibi in ſomnis Meletii Antiocheni imaginem vidit paludamentum ſibi Imperatorium iniicere, & coronam capiti imponere, nec caruit euentu viſio. Nam bello feliciter contra barbaros confecto à Gratiano paulo poſt Imperator deſignatus eſt. Annoque ſui imperii tertio, Chriſti 383. ſynodum Conſtantinopolitanam pro fide Nicena confirmanda indixit. Cum Epiſcopi conueniſſent, Imperator Meletium ſibi indicari vetuit, facturus periculum, vtrum imagini per ſomnium conſpectæ vera eſſet Meletii facies reſponſura. Ingreſſus ad patres ad Meletium confeſtim agnitum accurrit, eumque complectens oſculatus eſt, & ſomnium coram omnibus expoſuit.

Somnia naturalia.

Satis dictum eſt de ſomniis ſupernaturalibus, quorum nonnulla diuinorum naturam non obſcure æmulantur. Reliquum eſt, vt nunc agamus de naturalibus, vt quæ ſpecialiter ad Medici cõſiderationem pertinent. Somnia naturalia ſunt paſſionum animi & corporis indicia: proinde ſunt à Medico contemplanda, vt ait Ariſtoteles. De his etiam ſcripſerunt Hippocrates, Galenus, pluresque alii Medici; ſed pleniſſime Artemidorus.

Auctores, qui de ſomniis ſcripſerunt.

Varia ſomniorum cauſa externa.

Suſcitantur eiuſmodi ſomnia plerunque à cauſis cum externis, tum internis. Externæ ſunt, vſus ciborum copioſos vapores excitantium, & eorum qui gignunt ſanguinem torridum & melancholicum. Ex intempeſtiuo caulium vſu triſtia ſomnia ſuboriuntur, phaſeli turbulenta inſomnia inducunt, Cæpæ & allia terribilia. Ita etiam aliorum ciborum noxiorum immoderatus vſus poteſt dormientes eiuſmodi moleſtis & triſtibus viſionibus perturbare. Hæc omnia pendent à cauſa externa, ſicut & aliarum mirabilium viſionum cauſæ creduntur eſſe varia animalium

cor-

corda, capita, & dormientium capitibus ſuppoſita, vt docet Albertus magnus. Ad eandem quoque cauſarum externarum familiam referre licet id, quod Olaus notauit *in ſuo lib. 18. cap. 8.* Hæc ſunt eius verba: *In Suecia ſeptentrionali Gulo animal voraciſſimum capitur, pellis eius pretioſiſſima, dormientibus ſub harum pellium tegumentis euenire ſolent ſomnia, quaſi eius animalis vitæ naturæque conformia, & cum inſatiabili vorandi cupiditate, & beſtiis inſidiis faciendis & præcauendis.*

Interna. Quod ad cauſas internas attinet, illæ ſunt humores maligni atq; melancholici, qui tenebroſa ſua caligine mentis lucem offuſcant, illique varia moleſtiarum genera imprimunt, vt manifeſte conſpicitur in omnibus iis, qui melancholico temperamento ſunt præditi.

Sed quod magis ſtupendum eſt, eiuſmodi ſomnia & viſiones, non tantum ſenſuum functiones, ſed ipſius etiam motus afficiunt.

Teſtis eſt Theon Stoicus, qui inter dormiendum ambulabat: eiuſdem rei teſtimonium perhibet ſeruus Periclis, qui domus tectum dormiens conſcendebat.

Huius quoque teſtis extat ipſe Galenus de ſe ipſo ſcribens *lib. 2. de motu muſculorum cap. 4.* Qui noctu aliquando iter faciens obdormiuit inter eundum, & ſtadium ferme integrũ dormiendo peregit, ſomnia videns, nec prius excitatus eſt, quam in lapidem pede impegiſſet.

Remedia ad ſomnia moleſta & inquieta. Remedia igitur, quæ ad præcauenda eiuſmodi ſomnia bonam noctis quietem interturbantia adhiberi debent, talia ſunto, vt videlicet ab initio imprimis cuiuis caueatur ab omnium ciborum vſu, qui illorum cauſam fouere poſſint, vtq; præterea vſurpentur remedia purgãtia humores iſtos melancholicos, qui talia in nobis ſomnia plerunque excitant, vt adhibeantur quoque corrigentia atque alterantia, antidoti & medicamenta alia appropriata: item reuulſiones ac deriuationes ad diſſipandam nimiam fumoſorum vaporum exhalationem, qui aſcendentes in cerebrum, talium moleſtiarum cauſę exiſtunt. Vt denique non omittantur etiam opportuno tempore & loco ſanguinis miſſio, cucurbitularum applicatio & alia remedia à Chirurgia mutuata.

Medicamina particularia ſunt, ſemina lactucæ in iuſculo ſumpta; ſemina quinetiam portulacæ lecto impoſita, inſomnia arcent ſecundum Amech. Albertus laudat puluerem cutis ſerpentis puluinari ſuppoſitum. Margaritæ ſuſpenſæ collo timorem in ſomno abigũt, ſecundum Auicennam. Aniſum inſomnia leuat ſuſpenſum in puluino, vt dormientes olfaciant, iuxta Plinium. Galenus commendat anethum ſub ceruicali poſitum ad ſtertentes, & eos, qui è lecto exiliunt. Et Rhaſis dicit, quod dentes equi poſiti ſub capite dormientis eum continent. Coronidis loco, hoc quoque tibi ſomnum conciliabit tutiſſimum ad inſomnia, phantaſmata & malos ſpiritus profligandos, Deo ſeſe commendare ab eoque cuſtodiam bonorum geniorum exorare. *Simplicia quædam medicamenta contra inſomnia.*

CAP. XI.

De Exercitio & Quiete.

INter res alias maxime vtiles, ſummeque neceſſarias, ad humani corporis integram ſanamq; conſtitutionem conſeruandam, plurimoſque eiuſdem languores & infirmitates præcauendas ac propulſandas, in quas alias homo ex nimio otio ac quiete facile præcipitaretur, exercitium primum ſibi locum iure vẽdicat. Eſt enim illud noſtri caloris innati verum fomentum, & fuliginoſarum ſuperfluitatum in corporib. redundantium aptum remedium, omnis plethoræ ſiue plenitudinis inducendæ obſtaculum ac impedimentum, agilitatis ac promptitudinis corporis comparandæ *Effectus exercitii.*

incitamentum, neruorum & iunctura-rum corroborandarum idoneum & opportunum auxilium, necnon præcipua ac primaria cauſa apertionis pororum ac meatuum, per quos fuliginoſa illa & ſuperflua ſanguinis & ſpirituũ, qui alias vitę noſtrę fomites ac ſuſtentacula ſunt, materia foras propellitur ac diſſipatur. Vnde fit, vt ſingulæ corporis facultates corroborentur & inſtaurẽtur, omnium ſenſuum tam interiorum, quam exteriorum actio promptius ac rectius perficiatur, liberior fiat pulmonũ inſpiratio ac reſpiratio, cordis robur ac vigor reſtituatur, partes quoq; nutritioni inſeruientes melius concoquant, digerant & aſſimilent alimenta, eorumque excretionem citius abſoluant. Hæc ſunt inſignia illa emolumenta, quæ legitimũ moderatumq; comitantur exercitium, in tẽpore ſcil. & loco, vt mox dicemus, inſtitutum. Paulus Ægineta de exercitio ſcribens, noſtram ſententiam his verbis confirmat: *Exercitium eſt*, inquit, *motus vehemens, vehementiæ terminus eſt reſpirationis mutatio ad denſitudinem: Exercitia vero præparant partes inſtrumentales, vt ne facile offendi poſſint, & robuſtas ad actiones efficiunt. Faciunt etiam alimenti attractionem fortiorem & alterationem promptiorem, & nutritionem meliorem, propter exorientem caliditatem, expurgant quoq; meatus, & ſuperfluitates euacuant propter fortem ſpiritus motum, &c.*

Lib. 1. de re med. cap. 16.

In eundem modum fere ſcribit Oribaſius: *Exercitatio*, inquit, *eſt vehemens motus. Terminus vehementiæ eſt anhelitus ad frequentiorem alteratio. Porro laborioſæ exercitationes membra organica præparant, & robuſtiora ad actiones, & ad validiſſimam alimenti attractionem, promptiſſimamque alterationem & meliorem appetitum propter calorem excitatum reddunt, meatus purgant & vehementi ſpiritus impetu excrementa expellunt.*

Lib. 1. ſynop. cap. 2.

Ex hac itaque definitione Oribaſii, illoque laborioſi vocabulo, quo vtitur, intelligere licet, plures eſſe exercitiorũ differentias, quæ nos in tres ſpecies reduximus, eaq; diſtinximus. 1. in laborioſa, vehementia ſeu violenta. 2. in mediocria ſiue media; & 3. in parua ſeu leuia. Hæc eſt generalis exercitiorum diuiſio, quæ ſpecialius conſiderata pro diuerſa ætatum ratione vlterius diſtinguitur, proutque alii aliis plus minuſue laborum ferre queunt.

Variæ exercitiorum differentiæ diſtinctæ in tres ſpecies.

Eſt præterea aduertendum, qualianam exercitia, vel in genere corpori conueniant, vel in ſpecie ſingulis eius partibus, vt capiti, collo, pectori, humeris, brachiis, manibus, renibus, coxendici, cruribus & reliquis.

Ratio quoque non minima habenda eſt loci, quo inſtituuntur exercitia. Alii enim magis aſſueti ſunt ſe exercere ſuper vel ſubter terram: alii vero in aquis, ſtagnis, fluuiis, mari aut ſimilibus locis aquaticis, circa hæc enim elementa duo homines operando communiter verſantur.

Exercitiorum locus.

Sic ſimiliter temporis conſideratio hic admodum eſt neceſſaria. Sciendum enim eſt, quodnam exercitio tempus ſit maxime idoneum, matutinum ne, an veſpertinũ, ante vel poſt paſtum. Quorum omnium vſus legitime ac debite adminiſtrandus erit, pro ratione varia corporis, aliarumq; circumſtantiarum: interim tamen ingenii exercitia minime debent negligi, quæ ſæpenumero corporis exercitiis longe præualent.

Tempus.

Quoniam autem nũc conſtituimus, veterum cum noſtri ſeculi exercitiis paulo exquiſitius ac fuſius conferre, vix aberit, quin Momus aliquis hic ſibi calumniandi anſam arripiat. Pergat ergo ille calumniari, quantum lubet: Tu vero, beneuole lector, æqui bonique conſule quicquid in tui gratiam & vtilitatem hic de exercitiis elucubrauerimus. Apud antiquos paſſim in vſu fuit ars illa Gymnaſtica, quæ ſucceſſu temporis ſimul cum mundana luxuria ac intempe-

gantia

ſtantia adeo increuit, vt quamplurima eius veſtigia hodierno adhuc ſeculo inter nos reperiantur, ſicuti paulo infra ſuo demonſtrabimus loco.

Extat de hac arte ex neotericis Hieronymi Mercurialis celeberrimi Medici elegans ſane & doctus liber.

1. de orat. Hæc ars eſt primum inuenta à Græcis, teſte Cicerone, qui Gymnaſia delectationis & exercitationis gratia primum à Græcis inuenta aſſerit, quod vocabulũ Gymnaſii eſt deriuatum à Græco γυμνάζειν, quod exercere ſignificat. Accipitur quoq; Gymnaſium pro quolibet exercitii loco, vt luctandi, currendi, diſputandi, literas tractandi, vt Plautus teſtatur. Et Gymnaſiarchus ſiue Gymnaſiarcha dicitur is, qui ſupremũ obtinet locum, in quodam horum exercitiorum ludo, ſicut refert idem Cicero.

Duo exercitiorum præcipua capita. Quantum ad horum ludorum ſiue exercitiorum differentias attinet, illarum quidem plures recenſeri poſſunt, quas tamen in hæc duo præcipua capita reducimus: (pendent autem vtraque illa à motu naturali accedente arte) quorum alterum eſt ſimplex, alterum vero comitem habet æmulationem ac imitationem. Simplex ſeu antecedens erat, quando homo ſolus vel ſaliendo, vel currendo, vel ſine ſocio aliter ſe exercendo ludebat: Hoc ſecutum eſt mox alterũ illud, æmulationis videlicet, qua ingenti quodam deſiderio ac omni conatu ſeſe attentabat luſor, vt vel idem exercitium ad vnguem imitaretur, vel etiam alterum colludendi ſocium maiori induſtria ſua vinceret, vnde orta eſt *Luctæ cauſa.* primũ inuidia, ex inuidia obtrectatio & maledicentia, ex maledicẽtia vero lucta, q̃ non niſi inter duos ad minimum fieri poteſt, qua alter alterũ ſupplantare conatur ſtudetque. Pro varia horum certaminum conditione, varia quoq; exercitiorum nomina inuenta, variaq; inter luctatores præmia diuiſa fuerunt. Dicebãtur enim digladatiores illi palæſtritæ, pugiles ſiue palęſtrę luſores. Athletę vero dicti ſunt ἀπὸ τ͂ ἄθλου, hoc eſt, à p̄mio. *Athletæ unde dicti.*

Luctarum autem harum ſiue exercitiorum quinque erant præcipue genera, nempe curſus, lucta, pugilatus, ſaltus, iactus diſci, ſaxi & iaculi. Hi qui palmam reportabant, pentathli appellabantur, Latine Quinquertiones. *Pentathli. Scalig. lib. 1. poem. cap. 22.*

De his quinque ludorum generibus noſtro adhuc ſeculo vigentibus ſermonem deinceps habebimus. Ordiemur autem à curſu, cui locus publicus deſtinatus erat, cuius longitudo erat ſpatium bis centum & viginti quinq; paſſuum, aut ducentorum cubitalium, ac qui vincebant, curſores in genere vocabantur, in ſpecie vero eorum alii dicebantur ſtadiodromi, qui ſtadium ſemel tantum in longum percurrebant, & in limite quieſcebant. Virgilius mentionem facit ſeptem ſtadiodromorum, qui ludis illis intererant, quos Æneas celebrari curauit in Sicilia, in honorem ſepulchri Anchiſæ parentis ſui; ii vero qui peracta meta & decurſu eo demum ſine intermiſſione reuertebantur, vnde curſum inierant, Diaulodromi dicebantur. Qui vero ſexies repetito curſu ſtadium obibant, perpetuoque impetu duodecim ſtadia decurrebãt, Dolichodromi nuncupabantur. Hi vero, qui ſine intermiſſione ac quiete, ſineque vlla reſpiratione per totum diem à diluculo vſque ad veſperam curſum continuabant, vocabantur Hermerodromi. *De curſu. Stadiodromi. L. Æneid. 7. Diaulodromi. Dolichodromi. Hermerodromi.*

Tale curſus exercitium vſitatum eſt adhuc in pluribus Galliæ locis. In noſtra enim Vaſconia vix reperies vllum pagum, in quo incolæ non quotannis ſolenne aliquod feſtum celebrent, ſicut hoc quoque apud alios non inuſitatum eſt. Inſtante vero tali aliquo feſtiuo die, vndiq; ex proximis adiacentibus pagis conuolant & congregantur coloni, vbi iuuenes videas à prandio ſe exercere in variis ludorum generibus: hic ludunt, &

se

Digitized by Google

ſe exercent ſclopetarii: illic arcubaliſtarii, alteriuſue generis luſores, vbi ludorum varia conſtituta ſunt præmia illis, qui victoriæ palmam ludendo impetrant. Ex dictis exercitiis, curſus quoque familiaris eſt ipſis, confluentibus ſcilicet finitimorum locorum exercitatioribus curſoribus. Longitudo curſus æquat ad minimum dimidium miliare Vaſconicum, quod integrũ facit Franciicum. Huiuſmodi curſores numero interdum decem aut vndecim, plus minus, in vnum congregati, ſimul omnes à metæ ipſis præſcriptæ vno termino curſum incipiunt; eumque continuant vſque ad alterum metæ terminum, cui alligatus eſt, aut vitulus, aut veruex quidam pinguis, aut pileus corollis ornatus, aut quiddam aliud, quod in præmii locum offertur illi, qui definitam metam primus decurrendo attigerit. Vbi variis ipſi vtuntur ſtratagematibus, omniq; ſtudio ac induſtria in id ſunt intenti, vt alter alterius greſſus anteuertat. Qui vero ſunt exercitatiſſimi, hi ſua currendi celeritate freti, ab initio tardius ſine magna paſſuum frequentandorum feſtinatione ingrediuntur, idque ad comprimendum anhelitum: hoc vero continuant vſque ad metæ præſcriptæ medietatem ſolummodo, qua appropinquante, tanta pedum velocitate reliquam metæ partem decurrunt, vt pedes alatos eos habere exiſtimes: Ac non longe poſt, ipſos quoque à tergo poſt ſe relinquunt, qui vltra mille paſſus antea præcurrebant, & quibus à ſpectatoribus, ex primo aſpectu, iam vota præmiorum & honorum curſus deſignata fuerant.

Curſus ludus familiaris Vaſconibus.

Curſores in palæſtra, vel paloſtritæ ſunt ipſi luſores palæſtræ, gallice *des Barres*. Hic luſus ſpecialiter ad exercitium curſus pertinet, & valde vſitatus eſt in Gallia, præcipueq; in Vaſconia noſtra: in eo ſe plerumq; exercent iuuenes literarum ſtudioſi, ad corporis fortitudinem ac robur explorandum. Nam contingit ſæpenumero, vt ex huius ludi lõgiori continuatione non ſolum ſudor prouocetur, ſed totum etiam corpus interdum prorſus madore irrigetur.

Palæſtra & Palæſtrita.

Pauſanias in Atticis huius palæſtricæ artis inuentorem ſtatuit Theſeum, quæ etiam pertinet ad luctatores, dictos palæſtritas vocabulo Latino, quod deriuatum eſt à Græco πάλη, id eſt, lucta, *lucte* Gallice: Vnde παλαιστικὸς luctator, qui in ipſo luctę impulſu tantum, & tractu, & preſſione, & ſupplantatione aduerſarium proſternere poteſt, ſed nõ cędere, vt ſcribit Scaliger *in eodem libro & capite ſupra citatis*. Eius generis lucta hodie quoque adhuc conſpicitur in maximo vſu eſſe in Gallia, in eadem Vaſconia, nec non in aliis regionibus. Proponuntur præterea alia duo luctarum genera ab antiquis olim obſeruata, vbi videlicet aliquando luctatio illa fit amplexu mutuo ab ileis & humeris, interdum conſertis brachiis manu apprehenſis.

Palæſtricæ artis inuentor.

Denique luctaturi olim veſtimentis depoſitis, nudoque corpore in arenam deſcendebant, ac ceromate inungebantur, hoc eſt, quodam linimento ex oleo & cera compoſito, & miniſtri, qui in eiuſmodi ceremoniarum ritus obſeruãdos conſtituti aderant, Ceromatiſtæ appellabantur. Hinc Sta. palæſtram vocat pinguem; Claudi. liquidam, & Ouidius vnctam: aliique Poetæ illam nominant madidam ſordidamque palæſtram, vt annotauit Rauiſius.

Modus luctandi.

Ceromatiſta.

Secundum Thucydidem, Lacedæmonii primum in huiuſmodi ludis Gymnaſticis modum inungendi & denudandi corpus introduxerunt, ob quam denudationem ars iſta præſertim nomen Gymnaſiæ accepit.

Cœlius & Alexander literis prodiderunt, quod & ipſæ filiæ Lacedæmoniorum nondum adultæ Palæſtra exercebantur nudæ. Quod ſtudium Plato nequaquam improbauit: cenſuit enim, vt

Cœl. libr. 7. cap. 26. antiq. lect.
Alex. lib 2. cap. 25.

non

Lucta Lacedæmoniis familiariſſima.

non modo puellæ, ſed & anus luctarentur cum viris, vt patientes laborum eo facilius res arduas ſubirent, quorum ſtudio in poſterum adeo infecti ſunt, vt pro fortibus militibus ſe bonos Palæſtras & Athletas dici potius exoptarint.

Libr. 2. Ennead.

Sabellicus confirmat hoc ipſum de iiſdem puellis Lacedæmoniis, addens, nudationem illam nil turpis habuiſſe, aderat nempe verecundia, aberatque omnis petulantia. Sed quamuis ſint, qui honeſtatis quodam prætextu huic ſtrumæ bitaphum quendam prætexere conantur, me tamen iudice, talia ludorum genera verecundiæ modeſtiæque fines longe excedunt. Neque enim viros, neque fœminas aut puellas vnquam decent nuda huiuſmodi exercitia. Fuit hæc conſuetudo ſimul etiam cum luxu accreſcente introducta, vt quæ nullibi antehac apud priſcos in vſu erat. Athletæ olim ferulatis campeſtribus certabant, vt ſcribit Thucydides: certabant tecti aut veſte, vel etiam armis, vt eſt apud Hippocratem. Hinc Auguſtus morem & conſuetudinem hanc inuerecundam ac turpem deprehendens, omnino prohibuit eiuſmodi ſpectaculis fœminas intereſſe. Vtimur eius generis exercitiis in Gallia, ratione paulo modeſtiori ac decentiori: vbi & in lucta, & in curſu Palæſtræ, interdum veſtimenta quidem detrahuntur vſq; ad induſium, vt corpus horum onere ſubleuatum expeditius ac habilius ad currendum reddatur: Sed nunquam exutis omnibus veſtimentis, plane nudo curritur corpore.

1. Hiſtor.

Pugilatus. Pugil.

Tertium antiquorum exercitium eſt pugilatus, vnde pugil dicitur, qui pugno plagas impingere poteſt, & aduerſarium ſolo percuſſu proſternere. Eſt illud genus pugnandi, quod Gallice dicimus, *ſe battre à coups de poing*, id eſt, pugnos inuicem conſerere, agreſte nimis & indecens exercitium, quo tamen nihil familiarius in Gallia ſeruis & pediſſequis, & eiuſmodi inferioris conditionis petulanti turbæ: quo de pluribus agendum non eſt, quia ſatius eſt illud diſcere, quam addiſcere.

Pancratium.

Ex his duobus exercitiis, pugni ſcilicet & luctæ, ſurrexit quoddam aliud certaminis genus, quod Pancratium apud priſcos nominabatur. Tales enim dicuntur, qui corporis totius conatu, etiam calcibus, etiam genubus, etiam dentibus, omnique virium contentione inſurgūt in pugnam, vt aduerſarium ſuperent. Cœlius huius inuentionem aſcribit Theſeo, quando in Creta abſque gladio Minotaurū aggreſſus eſt. Quod licet ita ſit, eſt tamen exercitium potius Sycophantarum & hominū nauci, quo hodie dicti iſti ſerui ac pediſſequi, & huius farinæ baiuli, ſe ſolent oblectare, vbi ipſi in tali pugna, pro ſui defenſione & obtinenda victoria, contra aduerſarios ſimul cum pugno inferunt etiam dentes & pedes, & genua, & alia corporis membra. Egregius certe ludus, ſi diis placet, qui in 28. Olymp. primum inuectus eſt. Nihil ipſo communius eſt in hac Pariſienſi vrbe, ad quem videas, tanto concurſu ſe congregare, tot otioſos ſpectatores, *Badauts* Gallice dictos, qui finito certamine, de eorum poſtea virilitate ac heroica (ſcilicet) roboris præſtantia, quaſi re bene geſta, iudicium ferunt.

Lib. 13. ant. lect.

Pancratii inuentor.

Saltus ſeu ſaltatio.

De quarto antiquorum exercitio, quod eſt ſaltus ſiue ſaltatio, abunde ſatis ſcripſerunt Atheneus, Alexander, Cœlius, Iul. Scaliger, quo lectorem relegatum volumus. Hoc tantum obiter placet hic monuiſſe, maiores olim noſtros non minori ſtudio huic exercitio incubuiſſe, quam adhuc noſtro ſeculo fieri ſolet, non ſolum in Francia noſtra, ſed propemodum vbiuis locorum.

Ath. l. 14. Alex. l. 2. c. 25. Cœl. l. 5. c. 3. ant. lect. Scal. l. 1. poet. c. 18.

Inuentores ſaltatoriæ artis.

Huius primi inuentores fuerunt Orpheus & Muſæus, tanquam ſuo tempore ſaltatoriæ artis coryphei, qui & feſtiuitates & ceremonias omnes, vt & cæte-

ra omnia, vt honeſtiſſimum quiddam legibus ſanxiſſe videntur initiati cum rythmo & ſaltatione.

Luc.libr.de Saltatione.

Antiquorum ſaltandi ratio quænam?

Prima omnium antiquorum ſaltandi ratio non erat, niſi ſimplex, leuiſque corporis commotio, ſiue vnius ſolius, ſiue plurium manibus catenatis inuicem cohærentium: Græci eam appellabant ὀρχήσιν: Latini ſaltationem: Galli Bal ſeu *Danſe*: quæ ſine cantu & inſtrumento muſico fiebat. Idem ſaltãdi modus multis adhuc in locis apud plures in vſu eſt. Poſtea vero acceſſit cantus vocalis, à quo ipſam ſaltationem χορείαν nũcupabant, cuius vſus frequentiſſimus exiſtit hiſce adhuc temporibus inter plebeios.

Tandem etiam omnis generis inſtrumenta muſica fuerunt adhibita, quorum tot tamque diuerſa hodie genera habentur, quibus etiam priſca illa tempora caruerunt: Progreſſu enim temporis artium ac ſcientiarum fœcunda inuentio magis magiſque accreſcit.

Principales ſaltationum differentia.

Idem Scaliger ſaltationem diuidit in duplicem potiſſimum ſpeciem, in ſtatariam nempe vnam, & in motoriam alteram. Nõ quod alterutra citra motionis miniſterium perficiatur: alias enim ſaltationis nomen ſterile ac inane eſſet, cuius tamen proprius finis eſt corporis exercitatio quædam, ſiue ea ſit leuior, ſiue paulo vehementior: Sed quod ſolummodo oſtendatur differentia maioris aut minoris commotionis, omnium corporis membrorum. Cuius rei exempla ſe offerunt manifeſta, & omnib. nota in illis ſaltationum generibus, quibus tum Galli, tũ aliæ nationes vtuntur, vt ſunt (nominibus ſimul cum re & populis ipſis natis, ignoſcite quæſo Latini) voltæ, Curantæ & Galliardę, quæ maiorem corporis requirũt motum, ſicut oſtẽdit nominũ illorum deriuatio, quam cæterorũ populorum, vt Germanorum aliorumque conſuetudo fert, qui inter ſaltandum primum leuiori ac tãdem in ſecunda ſaltationis parte paulo maiori corporis impulſu commouentur.

Ex his duabus generalibus differentiis poſſunt aliæ plures deduci, idque vel ratione corporis plus minuſue laſſitudine oppreſſi, vel honeſtatis, vbi ſaltatio alia modeſta & laudabilis eſt, alia vero laſciua & inuerecunda, vel à loco ipſarum regionum, vbi primum inuentæ fuerant, vel à ſingulari quadam & artificioſa membrorum diſpoſitione. Sic & aliæ ab imitatione & varietate melodiæ muſicis inſtrumentis præcantatæ, & ab habitus ſiue indumenti, tali exercitio deſtinati qualitate.

Erant præterea alia ſaltationum genera antiquis conſueta, quæ vel ipſorum authorum ac inuentorum, vel etiam aliorum, in quorum gratiam inſtituta fuerant, nominibus inſigniebantur, vt eſt pyrrica ſaltatio pro iuuentute in armis ſe exercenda, à Pyrrho inuenta ac celebrata: Et tripudium Caſtoris, cuius fit mentio à veteribus, in quo ſaltandi genere iuuenes armis induti tripudiabant & pedibus terram feriebant. Quæ ſaltandi ratio introducta fuit in gratiam & honorem Caſtoris à Lynceo interfecti. *Pyrrhica ſaltatio. Plin.lib.7. Luc.libr.de ſaltat. Tripudium Caſtoris.*

Duæ quoque aliæ ſaltationum principales ſpecies erant, quæ vocabantur vulgares & Theatricæ: Vulgarium vſus erat in nuptiis & ſacrificiis. Antiquitus enim nulla fiebant ſacra ſine ſaltatione & choro muſico. Proderant enim (vt Cœlius memorat) puerorum Chori tibiis ac cythara præcinẽtibus, inter quos exercitatiores & peritiores ad ſaltandum eligebantur, & illorum cantiones ab huius ſaltationis vſu appellabantur hyporchemata, ita dicta, quod inter ſaltandum fere generoſum quiddam ſeruarent & virile. Sed cantus ſolus ſine ſaltatione ſtaſima ipſis dicebatur. *Saltatio Theatrica. Lib.5.cap.3.ant.lect. Hyporchemata. Staſima.*

Theatricæ vero diſtinctæ erant, ratione argumenti ſiue materiæ ipſarum fabularum, quæ in theatris induci agi- *Theatricæ ſaltationis differentiæ.*

que

que ſolebant. In tragædia enim tanquã materia triſti, ſaltatio erat grauis certis numerorũ gradib. diſtincta ac luctuo-
Emmelia. ſa, quam appellabant ἐμμέλειαν. In comædia vero ſaltus erat liberior ac feſtiuior potius, quam lugubris, qui nuncu-
Cordax. pabatur κόρδαξ. Satyrorum autem ſaltatio coniuncta erat cum ſumma leuitate ac laſciuia, quæ propterea dicebatur
Sicirrbis. σικίῤῥις.

Hæc ſunt præcipua antiquorum ſaltationum genera, è quibus plurimam partem tam in Gallia noſtra, quam in pluribus aliis regionibus adhuc hodie vigere, cuius ſtudioſe inquirenti patebit.

Hæ ſaltationes ſiue choreæ, vocibus ac inſtrumentis muſicis adaptatæ, apud Ethnicos olim non ſolum vſitatæ, magnique æſtimatæ fuerunt, ſed in ſacris quoque literis eaſdem approbatas fuiſſe, ex ſequentibus videre licet exemplis.

David Regius ille Propheta, lineo cingulo ſuccinctus totis viribus ſaltabat, & ſimul cum ipſo tota ipſius domus, dum nimirum, eum magna iubilationis vociferatione, adhibitis ſimul omnis generis muſicis inſtrumentis, vt cythara, buccina, tympano, decachordo, tuba & cymbalis beneſonantibus arcam fœderis à Philiſtinis Hieroſolymam reducebat.

Sam. lib 2. cap. 6. Sic quoque Iudith celebris illa heroina, Holoferni capite abſciſſo & detruncato, hacque ratione copiis Aſſyriorum nimio terrore perturbatis ac proſtratis, vrbeq; ab obſidione eorum ſic liberata à cunctis mulieribus Iſraeliticis, laudis & gloriæ benedictione ac plauſibus excepta, oleæque ramo præcincta thyrſum geſtans & chorum mulierum præcedens, cum omni populo Iſraelitico hymnum triumphalem Deo æterno ac maximo, ſaltando decantabat, eique immenſas ac immortales, pro tam admiranda ac incredibili victoria, gratias referebat.

Hoc exercitii genere non ſolummodo homines plebeii ac iuuenes olim vſi, eoque delectati ſunt, ſed fuerunt etiam magni quidam Reges ac Philoſophi ſapientiſſimi, qui eandem artem in ſummis deliciis habuerunt, didicerunt atque exercuerunt.

De Socrate legimus, quod artem ſal- *Socrates*
tatoriam non ſolum ſummis proſecu- *ſaltandi*
tus ſit laudibus, ſed & ipſam quoque ad- *arti deditus.*
didicerit, nec veritus ſit in prouecta etiam ætate ſaltare, eamque ſimul cum aliis grauiſſimis ſcientiis cõiungere, multum tribuens venuſtæ concinnitati & elegantiæ, tum apto motui neque non mouentis affirmationi. Hinc videmus adhuc hodie in vſu eſſe, dum pueros noſtros aut puellas hac in arte erudiri volumus, potiſſimum id fieri, ob morum elegantiam, concinnamque corporis compoſitionem comparandam. Magnum enim diſcrimen apparet inter illos, qui huius artis periti aut imperiti *Athen. lib.*
ſint, quique illam addidicerint vel non *1. cap. 16.*
addidicerint.

Adeo magni faciebat Socrates hanc *Lucian lib.*
artem, vt familiariter cum amicis lo- *de ſalt.*
quendo, illam membrorum ac totius corporis exercitium vtiliſſimum eſſe prædicaret, & ſubinde diceret, ſcite tripudiantes maxime eſſe idoneos rebus bellicis. De quo hi verſus extant:

Qui recte ſciuere choris decorare deos, hi
Optimi & in bello.

Inter Reges olim eodem ſaltationis exercitio ſummopere delectabatur Antiochus magnus, necnon & alii plures. Poetæ quoque in Deorum laudes vſi ſunt ſaltatoris titulo. Pindarus & Ho- *Ath l. 1. c.*
merus Phœbum Orcheſten ſaltatorem *16. Cœl. l. 5.*
appellant. Idem nomen & Ioui attri- *c. 3.*
buitur. Homerus præterea dicit, ſaltationem certis temporum interuallis, & muſicis rythmis menſuratam eſſe do- *Encomium*
num cœleſte potius, quam mundanum *ſaltationis.*
aut terreſtre. Sic igitur diuino hoc munere donatus homo, à cæteris

 diſtin-

diſtinguitur animantibus eo deſtitutis: vt qui non ſit merum animal, ſed Deus mortalis.

Dum autem hic generalem ſaltationum commendationem inſtituo, non propterea in ſpecie & illas approbare conſilium eſt, quæ indecoræ & laſciuæ ſunt, fineſque honeſtatis tranſiliunt: Neque etiam illas, in quibus tot tantæque ridiculæ geſticulationes, indecentes quoque ac nimis impetuoſæ corporis hinc inde dimotiones atque agitationes, aliæque ſexcentæ eiuſmodi fatuitatum ineptiæ conſpiciuntur, quæ ſaltandi ratio deteſtanda potius conuenit circulatoribus, quam hominibus liberali ingenio natis & educatis: quæque ab omnibus Rebuspubl. bene conſtitutis quondam damnata, & tanquam ſordida, vilis & abiecta, maximeque infamis repudiata fuit, quam & ego ipſe ſummopere abhorreo & deteſtor, (necnon quoſdam alios ludos gymnaſticos) quemadmodum & eadem non ſolum in verbo Dei, ſed à compluribus etiam ſanctorum Patrum, aliiſque grauiſſimis authoribus, tanquam res deteſtanda, & homine vere Chriſtiano, Deumque timente indigniſſima, damnatur ac improbatur. Quamobrem ſciendum eſt, noſtrum eſſe inſtitutum, de licitis tantum ſaltationibus, honeſtis & laude dignis verba facere, quibus Deus ipſe non offenditur, quæque ciuilitatis & vrbanitatis ſtudium promouent & prouehunt, quo homines negotia ſua, cum decentiori corporis eiuſque membrorum commoderatione, expedire queant, & hoc pacto ipſius quoque corporis habitus ac conſtitutio bona non ſolum ſarta tecta conſeruetur, ſed vegetior etiam agilior & promptior reddatur ad quoſuis labores ſuſtinendos, vtque hinc otium turpiſſimum ſatanæ puluinar deuitetur.

Tales ſaltationes ſunt, quas Socrates, Plato, Sophocles, & alii ſapientes cõprobarunt, & addiſcere ſcireque in votis habuerunt, vti diximus: quæ, ſi temporum iniuria, hominumque improba deprauatione in abuſum quẽdam deuenerunt, non propterea tamẽ ars ipſa reprehẽdenda eſt, poſſent enim pari modo omnes etiam reliquæ artes damnari ac vituperari, quod iis vtplurimum abutantur homines. Veteres autem ſapientes abuſum illum, qui tunc illorum temporib. iam irrepſerat, neq; recipere, neq; vllo modo tolerare conſueuerunt.

Exemplum Platonis.

Plato enim cum mandatum accepiſſet à Dionyſio Tyranno (quod idem mandatum & aliis pluribus datum erat) vt in quodam conuiuio, toga longa purpurea, qualem Reges tunc temporis geſtare ſolebant, indutus ſaltaret, id ille fieri recuſauit, hoſq; Euripidis verſus recitauit:

Muliebri ego haudquaquam indui queam ſtola

Vir natus ipſe, & ex virili germine.

Quo indicare voluit, tale ſaltandi genus, cum habitu muliebri, arguere ſummam quandam leuitatem, & potius circulatorem, quam Philoſophum decere. Et Demades Orator facũdiſſimus, cum quodam die cõſpexiſſet Philippum Macedoniæ regem vino obrutum ſaltare in media perditorum hominum ac captiuorum turba, coram quib. detexit turpitudinem ac miſeriam ſuam, illum ſic compellauit, ipſiq; Philippo erubeſcenti vitæ emendandæ occaſionem dedit: *Cum, ô Rex*, inquit, *fortuna tibi Agamemnonis perſonam impoſuerit, non pudet te factis agere Therſiten?*

Elegans admonitio Demadis ad Philippum Regem Macedoniæ.

Eraſ. in apoph.

Ex quibus palam fit, multos viros egregios ac præclaros, tum Philoſophos, tũ etiam alios (de quorum authoritate ſupra dictum) comprobaſſe, cõmendaſſe, necnon exercuiſſe quoq; artem hanc ſaltatoriam, tanquam vtilem & neceſſariam, tam ad corporis ſanitatem cõſeruandam, quam ad bonos mores comparãdos: cõtra vero improbaſſe & deteſta-

tos

tos fuiſſe, ſicut & nos ſimul cum ipſis deteſtamur, omnis generis alias ſaltationes illicitas, ad faſtum natas, & exitioſas tam corpori quam animæ.

Sciens volensque hic ſilentio pertranſeo exercitia illa ſaliendi in altum, & in aerem quaſi volandi, quæ etiamſi quodammodo ad ſaltationum ſpeciem aliquam referri queant, ob motum illorum violentum & vehementiſſimum, propter quem etiam non omni carent periculo: ipſa tamen potius circulatoribus relinquenda ſunt, qui iis vtuntur in theatris ad ſpectatorum oculos paſcendos: non enim magni aliquid momenti afferre poſſunt ad vitæ communis commodum & ſanitatis ſtudium.

Nec miror amplius, cur Plato, Hippocrates & Galenus tantopere auerſati fuerint, adeoque damnarint ſaltatoria nonnulla exercitia, nec non gymnaſticos ludos. Surrexerat enim tunc illorum temporibus tantus illorum abuſus, tantaque confuſio, vt mutata rerum facie, vſus illorum bonus ac laudabilis prorſus deprauatus ac corruptus eſſet.

Hæc de variis exercitiorum differentiis & conditionibus tractatio fuſior fortaſſis & prolixior quibusdam videbitur, nimiſq; vereor, ne me hic critici cuiusdam iniqua vexet cenſura, mihique his verbis obſtrepat, me nil niſi actum agere, & eandem canere cantilenam, toties ab aliis prius decantatam: quod quidem, quamuis non ignorem vulgatiſſimum illud, nihil dici poſſe, quod non dictum ſit prius; nequaquam tamen id adeo alienum eſſe puto ab hoc noſtro inſtituto, vt forſan iſte ſomniare poſſit. Nam poſteaquam exercitii, quod vnum è ſex rebus non naturalibus à Medicis conſtituitur, generalem quandam tractationem propoſueramus: non intempeſtiue hic varia ſimul ſaltationum genera, tam antiquorum, quam noſtri ſeculi introduximus, idque ideo, quod hoc exercitii genus Gallis noſtris ſit familiariſſimum. Sic quoque reliquorum exercitiorum gymnaſticorum ab antiquis olim vſurpatorum comparatione cum noſtris facta, horum præcipuas differentias, quibus ratione honeſtatis & turpitudinis; laudis ac vituperii; celebritatis & infamiæ; commodi & incommodi diſtinguebantur, breuiter perſtrinximus. Quæ omnia pro inſtituti noſtri ratione raptim congeſta ac ordine debito diſpoſita, beneuolis lectoribus lubenter obtulimus, quibus labor noſter, vt ſpero, haud ingratus futurus eſt: ſiquidem inde fructus iucundos ſimul & vtiles percepturi ſunt: vtpote, quos ex collatione quadam facta, apib. non immerito aſſimilare liceat, quæ omnia illa, quibus paſcuntur, in dulciſſimum mel conuertunt: cum contra reliqui mei Cenſores non inique comparandi ſint cum bruchis, qui vel ſaluberrimos quosque floſculos ac herbas in venenum transmutanr.

Quintum exercitationis genus, quod adhuc tractandum reſtat, eſt iactus vel diſci, hoc eſt, lapidis rotundi, & in medio perforati, vel iaculi. *Iactus vel diſci, vel iaculi.*

Huius ludi inuentum aſſcribunt Perſeo. *Inuentor.* Eiusmodi exercitii genus, in quo lapis admodum ponderoſus fortiſſimo luſoris impulſu propellitur, vſitatum adhuc eſt in pluribus locis Vaſconiæ. Iactus item iaculi in Biſcaia familiariſſimus.

Sed ſolebant olim iaculum manu tantum torquere, quod & hodie multi multis in locis ſolent, cuius loco ingenioſa & apta nunc habentur inſtrumenta, veluti arcus & arcubaliſtę, quibus ad antiquorum imitationem maiori cum violentia, ſagittas ac tela noſtra, quæ iaculi nimis longi vicem gerunt, iaculamur, quod idem exercitium Vaſconib. admodum familiare eſt, qui prę cæteris nationibus maiorem veterum exercitiorum & monimentorum partem retinuiſſe videntur.

Qui vero tela illa aut iacula moliebantur, iaculatores olim nuncupabantur.

Qui populi peritiores iaculandi ſagittas. Sarmatæ & Parthi olim, quemadmodum hodie Scythæ & Tartari ſingulari dexteritate hoc exercitio vtebantur, veluti mira de ipſis ſcripta legimus. Nam non aliis armis, quam his ipſis telis atque ſagittis in bello equis inſidentes vtebantur, vt etiam fugientes à tergo iaculati, auerſique ſequentes hoſtes læderent perinde ac auerſi:

Sarmaticæ maior Geticaq; frequentia gẽtis
Per medias in equis itque reditque vias.
In quibus eſt nemo, qui non Coryton & arcũ,
Telaq; viperea Lurida felle gerat.

Eiuſdem exercitii periti ſſimi quoq; fuerunt Ithuræi, vnde Poetæ cecinerunt arcum Ithuræum, ſagittas Parthicas, neruos Gethicos, Pharetras Sarmaticas.

Cretenſes item fuerunt balliſtæ & ſagittandi peritiſſimi, atq; inter alios celebriores, pagi Cydonii coloni. Vnde Virgilius:

Ire libet Partho torquere Cydonia cornu
Spicula, tãquã hæc ſit noſtri medicina doloris.

Romani dabant operam, vt ſua iuuentus plerumq; imbueretur atq; inſtitueretur omnibus iſtis diſciplinis, quæ ad bellicam artem ſpectabant, præcipue tamen curabant, vt iaculandi peritia excellerent, eiuſque rei inter arma peritiam non vulgarem haberent. *Alexan. lib. 1. c. 20.*

Hæc ars olim adeo fuit honorifica atq; ſpectabilis, vt Ethnici inde honoris titulos ac nomina mutuati ſint, quib. Deos ſuos & fortiſſimos ſui ſeculi heroes affecerunt. Poetæ Apollinem vocant Sagittiferum.

Mars clypeo melior, Phœbus præſtantior arcu.

Arcuballiſtæ præſtãtiſſimi. Et Hercules, qui à Rege quodam Oechaliæ, nomine Euryto didicerat ſagittandi induſtriam, Centaurum Neſſum, quamuis in vlteriore Acheloi ripa remotum, & ceruam æripedem certo traiecit ictu, Harpyasq; volucres in medio aere confecit.

Fuerunt ſimiliter multi potentes Monarchæ, Principes, Duces, aliique magnates, qui ſummæ ſibi laudi & gloriæ duxerunt, ſi in huiusmodi exercitiis eminere, & primas præ aliis partes obtinere potuerunt.

Cyrus Rex Perſarum, Teridates Dux & Princeps Parthorum excellens à Nerone tandem ſuperatus: Conſtantius ac Gratianus, Imperatores Romani. Hi omnes, inquam, eximie in hiſtoriis celebrantur ob ſingularem induſtriam, qua in telis & ſagittis iaculandis excellebant, qua etiam in arte incredibilia & admiranda peritiæ ſuæ ediderunt ſpecimina.

Quid dicemus de Commodo, (etſi is ſit, qui à parentis ſui ſingulari probitate ac pietate prorſus degenerarit) cuius tamen interim tantum erat robur, vt etiam elephantem iactu haſtæ penitus transfigeret, tantaque dexteritas, vt emiſſis centum ſagittis, centum leones humum deiiceret, vnoq; ſolo ictu plures feras ſimul in terram proſterneret, imo tam peritam & exercitatam ſibi comparauerat manum, vt quicquid oculo deſtinaſſet, iaculo & ſagitta contingeret, vt auctor eſt Sabellius. *Lib. 5. Ennead. 7.*

Non minori induſtria præſtantiaq; in hoc exercitiorum genere olim florebat Imperator Domitianus, qui in ſagittarum ſtudio totus erat, Centenas varii generis feras ſæpe in Albano ſucceſſu conficientem ſpectauere plerique, atque etiam ex induſtria ita quarundam capita figentem, vt duobus ictibus quaſi cornua effingeret. Sed adhuc magis mirandum eſt, quod de eodem ſcribit Suetonius: *Nonnunquam*, inquit, *in pueri procul ſtantis præbentuque pro ſcopulo dupanſam dextræ manus palmam, ſagittas tanta arte dirigebat, vt omnes per interualla digitorum innocue euaderent.* *Domitianus ſagittandi periti ſſimus.*

Poſſet mihi hic quiſpiam obiicere, hanc de huius generis exercitiis tractationem potius ſpecialem, (vt quæ de

rebus

rebus bellicis agit) quam generalem eſſe, à qua tamen pro noſtri inſtituti ratione non diſcedendum fuerit. Eſſe præterea talia exercitia ſolummodo particularia brachiorum, non autem totius corporis. Ad quorum obiectionem reſpondemus, quamuis hæc ita ſeſe habeant, nos tamen quotidie perſpicere, plurimos homines ſedentariam ac mechanicam exercentes, ſolere diebus Feſtis à prandio arcuum & arcubaliſtarum exercitio incumbere, idque non ſolum in pagis ac oppidis, ſed pluribus etiam Ciuitatibus primariis, vbi publica loca talibus exercitiis deſtinata ſunt. Vnde occaſionem arripuimus de eiusmodi exercitiis differendi, illorumque præcipuas differentias propoſitas huic capiti inſerendi, vtpote, quæ non minus etiam ſanitati, quam quæuis alia conducant, ac vbiuis locorum maxime vigeant.

Satis dictum eſſe opinor de quinque horum exercitiorum generibus, quæ præcipue ab antiquis olim inuenta & vſitata fuerunt, quibus progreſſu temporis quamplurima alia acceſſerunt. Nam loco curſus pedeſtris equi poſtea adhibiti fuerunt, quorum miniſterio inſidentes ad curſum vtebantur. Equi porro in hunc finem domiti artificioſe edocebantur, vt pro cuiusuis arbitrio ſcite ac belle ſaltare ac reſultare addiſcerent, quorum vſus poſtea non ſolum erat in eiusmodi exercitiis equeſtribus, ſed etiam in aliis certaminibus ac ludis, quos vocabant equeſtres concurſus. Virgilius *5. Æneid.* de horum exercitiorum origine tractat. Quæ cum nimis vſitata hodie ſint, & in Gallia & alibi non neceſſum eſſe putamus, de illis plura hic ſcribere.

Hippocomia.

Fuerunt etiam in hunc modum certamina ac ludi inſtituti, duobus ſcilicet equis, ſimul in curru coniugatis ac copulatis, interdum etiam quatuor, quæ certamina vocabantur biiuga & quadriiuga. Vtimur hodie in Germania, Gallia, & aliis regionibus eiusmodi curribus, bis aut quadrigis in eum finem, vt illorum beneficio de vno loco in alium, ſiue propinquum ſiue longius diſſitum prouehamur, ac ſic ab vna vrbe in aliam quoq; commodiſſime peruenire queamus. Sunt autem iſti ab omni parte occluſi ac deſuper tecti, contraq; omnem tempeſtatum iniuriam optime muniti, inſtar alicuius cubiculi.

Vſus curruum. Ex hac curruum commoditate ſæpenumero incommodum maximum incurritur, quod ſcilicet, qui illis vehuntur, dum perpetuo iis inſident, & alternatim pedibus incedere negligunt, ex aſſiduo horum ac nimis violento motu corpus concutiant, & crurũ ac reliquorum membrorum iuncturas eneruent, ac torpidas inde referant. Præterea ex huiusmodi motus violentia præter reliqui corporis perturbationem renes ſimul concutiuntur, vnde facile inflammantur, nec non qui calculo obnoxii hinc valde læduntur ac torquentur.

Sic hic recenſere vellem omnia exercitiorum ac ludorum genera, quæ apud veteres olim vſitata erant, quæque adhuc noſtro ſeculo non deſierunt, vt eſt inter alia ludus digladiatorum ſiue pugilum, citius me tempus, quam ſcribendi materia deficeret.

Ludus pilæ. Dicam ſolummodo pauca quædam de pilæ ludo, tanquam vſitatiori ac omnium primo & nobiliſſimo, cui veteres plurimum olim tribuerunt. Scripſerunt enim de illo multi, inter quos Pollux quatuor huius ludi diſtinctas proponit ſpecies, quarum primam vocat ἐπίσκυρον, ſecundam φαινίνδαν, tertiam ἀπόρραξιν, quartam οὐράνιον: propterea, quod in hac vltima differentia luſorum vnus reſupino corpore iacens, in altum verſus cœlum pilam totis viribus mittebat, quam reliqui colluſores excipiebant, antequam relapſu terræ ſuperficiem attingeret. *Lib. de rer. vocab. 9.*

Nos

Vtilitas autem eius in his duob. maxime conſpicitur. Primum quod corporis ſanitati hinc proſpiciatur ac conſulatur, dum ſcilicet id venator variis exercitationum modis, prout ipſi viſum fuerit, expedire poteſt, ſiue pedes ire libuerit, ſiue equi miniſterio adiutus incedere voluerit, ſiue laborem grandiorem aut leuiorem ſuſcipere, cumq; longiori vel breuiori temporis ſpatio continuare placuerit, in quibus omnibus tum pro corporis varia conſtitutione ac conditione, tum pro fortioris aut imbecillioris valetudinis ratione caute & adhibito iudicio agendum eſt Deinde vtilitas huius exercitii eximia ac maxima hinc quoque elucescit, quod ex illius vſu ac beneficio carnibus ferinis & delicioſis non ſolum vrbium fora, ſed potentiorum etiam menſæ ac tabulæ refertæ ac ornatæ videantur.

Tandem exercitium hoc proprium eſt Nobilium & eorum, qui generoſo & illuſtri ſtemmate procreati ſunt: vti videmus, eo quondam potentiſſimos Monarchas & Principes ſummopere delectatos eſſe, nec non noſtro adhuc ſeculo quamplurimos oblectari, tempore ſcilicet pacis, armisque, vt aiunt, vnco ſuſpenſis. Nam dum ipſi in armorum ſilentiis aduerſus hoſtem heroicam animi fortitudinem oſtendere nequeunt, illam in perſequendis interim ac venandis ſæuiſſimis beſtiis ſatis abunde declarant.

Cyrus venationi deditus.

Cyrus in domo Aſtiagis Medorum Regis aui ſui educatus, ſolebat in pubertate ſua teneriori edomare equos, & in venatione beſtias conficere ſepto incluſas, poſtquam adoleuit, vt Xenoph. *libr. 1. Cyropædiæ* addit, aut leonem aut aprum in ſyluis petebat. Et idem auctor, vt demonſtraret, in quanta æſtimatione eiusmodi beſtiarum venatio apud cæteros quoque Perſarum Reges eſſet, vlterius de illa in hanc ſententiam ſcripſit.

Perſarum, inquit, *Rege exeunte venatum (exit autem in menſe multoties) ephebeorum dimidia pars ab ipſo educitur. Cauſa vero, cur publice venationi operam dent (in qua Rex Ducis officio, perinde ac belli tempore fungitur, cum & ipſe venetur, & vt venentur alii, curam adhibeat) hæc eſt, quod bellicarum rerum hæc meditatio veriſſima videatur eſſe. Conſuefacit enim ad ſurgendum diluculo, & ad frigora caloresque perferendum, atque etiam ad itinera & curſus exercet. Præterea ſagittis iaculiſque beſtiam petere neceſſe eſt, vbicunque inciderit. Sæpe etiam acui animam in venatione oportet, obiiciente ſe feroci aliqua beſtia. Nam quæ offerunt ſeſe beſtiæ, ferienda ſunt, ab iis autem cauendum, quæ in venantem irruunt.* Ita vt hinc colligendum ſit, ſicut & auctor ipſe in ſequentibus declarat, quod non ſecus venationis exercitium ſeſe habeat, ac ſi in bello contra hoſtem dimicandum ſit, hæcque duo venatio & bellum ex pari vtriusque conditione & ſimilitudine ſe inuicem mirum in modum referant.

Venationis exercitium eſt ſpeculum belli.

Hinc Lycurgus Legiſlator Lacedæmoniorum (imitans Cretenſes) eos, qui iam puberem ætatem ſuperaſſent, in venatione præcipue exerceri voluit, vt ſtudio venationis intenti ad bellum redderentur aptiores, vt ſcribunt Xenophon & Stobæus. Porro Strabo *lib. 10.* & Alexander *libr. 2. c. 25.* oſtendunt, hanc fuiſſe Cretenſium conſuetudinem, qui filios ſuos ab ineunte etiam ætate aſſiduis laboribus firmabant, ne ſenes iam otio torpeſcere, honeſtum ducerent. Vnde legimus (apud eoſdem auctores) eos ſemper laborioſis exercitationibus, vtpote currendo ac venando, algendo, æſtuando, arduas difficileſque vias peragrando, omnes conſumpſiſſe iuuentutis annos. Quin imo eorum pueri in claſſes, quas Ἀγέλας vocabant, diſtribuebantur, iisq; præerat Pædonomus certis diebus in venationes eos educens.

Xenoph. in Repub. Lacad. Stob. ſer. 42.

Plutarch. recenſet Alexandrum Magnum,

Q

gnum, Antiochum, & alios præclaros Reges adeo fuiſſe deditos venationis exercitio, vt eius nomine nullam moleſtiam, neq; laborem vllum ſubterfugerint, quin imo multis ſeſe & maximis periculis ſæpenumero obiecerint.

Pompeius magnanimus & fortis.

Idem auctor teſtatum reliquit de Pōpeio *in eius Vita*, illum ſc. victis & ſubactis Numidis & barbaræ iſti genti terrore incuſſo, ob nominis claritatem & poteſtatem ſummam Romani Imperii non quieuiſſe hominibus deuictis, ſed, cum ſciret, regionem illam præ cæteris innumeris beſtiis ac feris, iisque ferociſſimis & inuictiſſimis abundare, eas impetiiſſe, domuiſſe ac debellaſſe, vt & hæ Romanorum felicitatem ac virtutem, omnium rerum domitricem ac expugnatricem, tandem ſentirent. Et ob hanc causā certis quibusdā dieb. exibat ad venationem Leonū & Elephantorū.

Mithridates & Adrianus Imperator. Venatores.

Mithridates Rex Ponti in Aſia, & Adrianus Imp. Roman. tam inexplebili vtero; amore proſequebantur ſtudium venationis, vt mira de illis referant hiſtoriæ, vbi vnus huic exercitio tam ſtupendo modo intentus erat, vt etiam ſeptem integros annos nullo prorſus vſus fuerit tegumento, vel opertorio, ſiue ruri, ſiue domi, aut in vrbe. Alter vero mortuo & ſepulto equo ſuo, in æternam eius memoriā erexit columnam, ſuper inſcripto epitaphio eo, quod opera eius in venationibus longo iam tempore vſus fuiſſet. Hi potentes Monarchæ non interim à negotiis publicis, cum res poſtularet, obeundis ſuperſedebant, nec quod ſpectabat ad imperii adminiſtrationem, diligenter eius ſatagere ceſſabant, qui promptiſſimi ſemper ibant ſingulis horis atque momentis hoſtib. obuiam, eosque, ſi quid forte moliebantur, à finibus ſuis arcebant, non ſecus ac ipſi ſolebant ex conſuetudine quotidiana, feras ac beſtias venando perſequi & profligere.

Imperator Albertus ſolebat ſubinde dicere, venationem eſſe exercitium virile, & viris tanquam bellicoſis magis competere, cum ſaltatio conueniat fœminis, quæ omnia alia voluptatum genera ſuperat, excepta illa, quæ ex venatione capitur.

Venatio proprie cōuenit viris: Saltatio autem fœminis.

Nec Carolus Magnus, vt confirmat Cuſpinianus, vel in ſenectute ſua contemnebat venationis exercitium tanquam rem ſaluberrimam, ac quando is exire conſtituerat, neque niue, neque glacie, neque frigore, neque æſtu, neq; aſperrimis ſcopulis, neque horrendis & inacceſſis montibus, neque denſiſſimis dumetis perterrefactus, à ſententia vnquam receſſit, ſed inſtitutum conſtanter proſecutus eſt.

Sed quid moror in venationis exercitio commendando, eiusque laudibus prædicandis? Quorſum exempla Alexandri Magni, Antiochi, Mithridatis, & Caroli Magni, aliorumque ſuo tempore Monarcharum potentiſſimorum, heroum fortiſſimorum, & venatorum excellentiſſimorum producamus? Siquidem apud nos ſit, quem ſolum propoſuiſſe ſit ſatis, magnus ille HENRICVS IV. huius nominis, Franciæ Monarcha inuictiſſimus, quem præ aliis omnibus Principibus, virtutum ornamentis, gloriæ ac victoriarum in hoſtes triumphis emicare toti orbi conſpicuum eſt. Quid non ille ſiue bellorum temporibus in debellandis ac perdomandis hoſtibus, ſiue alio quouis tempore in tolerandis maximis & Herculeis laboribus, ac præſertim in venationibus perferat, vbi vix occurret alter, cui tam conſtans atq; par animus fuerit?

Fortitudo & magnanimitas Henrici IV. Regis Franciæ.

Falconaria ſiue accipitraria ars genus ēt quoddam eſt venationis, quod proprie Principum ac nobilium exercitium eſt, ex quo ipſi ſingularem ēt voluptatē referre ſolēt. Nos de Falconaria abunde ſatis *in lib. 6 noſtri Magni ſpeculi Mundi* ſcripſimus, quam ob cauſam plura hic dicere ſuperuacaneum eſt.

Falconaria

Reſtat

Natandi exercitium. Reſtat de natandi exercio diſſerere, quod in aquis perficitur, quodque non minus, ac alia quæuis ſcitu vtile ac neceſſarium eſt, vtpote cuius beneficio ſæpenumero magni viri in grauiſſimis periculis conſtituti, ſeſe ſaluos ac incolumes morti eripuerint, vt interim nihil dicam de ſingulari eius vtilitate, ad corporis ſanitatem conſeruandam, deperditamque reſtituendam, quæ ſane tanta eſt, vt ex eius vſu tempeſtiuo & legitimo infinita corporis mala, quæ ob caloris exceſſum refrigerium & humectationem poſtulant, è medio tolli & curari poſſint. Cui inſtituto confert balneum vniuerſale maris aut fluuiorum; remedium vulgare morſu canis rabioſi laborantibus, nec non melancholicis ac phthiſicis.

Græci & Romani, qui præ cæteris populis hac laude extolluntur, vt qui iuuentuti ſuæ præſcripſerint ſalutaria præcepta omnis generis diſciplinarum, eandem quoque iuxta Ariſtotelis doctrinam vtiliſſimam docuerunt natandi artem, vt iuuenes ſuos robuſtiores redderent ad grauiora exercitia ac labores perferendos.

Alex. lib. 2. c. 25. & lib. 1. c. 20. Nobiles præſertim Romani inter alia exercitia bellica nandi quoque ſtudio ſummopere incumbebant. Vnde Prouerbium natum eſt in liberos deploratos: *Neq, natare, neque literas didicit.*

Si Iulius Cæſar imperitus fuiſſet natandi, neque vitam, neque commentarios ſuos ſaluos vnquam conſeruaſſet, dum nimirum cogebatur ſe præcipitem dare in mare, & vltra ducentos paſſus nando conficere, vt in nauim propinquam ſe reciperet, & à nimis ſubitaneo ac improuiſo hoſtium incurſu ſe in Alexandria defenderet.

Natandi vtilitas. Quintus Sertorius & M. Scæuola ſola arte bene natandi vterque magna cum admiratione, & inſuper armis induti euaſerunt hoſtium impreſſionem. Vnus quidem non mediocriter ſauciatus natando traiecit Rhodanum fluuium rapidiſſimum, in ipſo hoſtium conſpectu: alter vero vndique ab hoſtibus circumuallatus, neque aliud refugium præter mare videns in id præceps ruit, ac exercitum Cæſaris Ducis ſui inſecutus eſt. Quis igitur natandi peritiam non laudet, ex qua tanta vtilitas promanat etiam vel ad eos, qui militiam ſequuntur? Hoc exercitium maxima olim in commendatione erat, vt videre eſt in Agrigentinis populis, qui ſuo tempore omnes alios delitiarum cultu & ſumptuum profuſione ſuperabant, vt Plato teſtis de illis ſcribit; Perinde Agrigentinos ædificare, ac ſi victuri perpetuo forent, itemque conuiuari, velut ſemper morituri. Iidem Agrigentini, inquam, ædificari curabant in honorem & gratiam Gelonis (qui ex Satellite factus erat inſignis Rex ac Dux belli) magnis impenſis & ſumptib. natatoriam, cuius ambitus ſeptem ſtadia continebat: profunditas vero erat viginti cubitorum, in quam deriuatæ multæ aquæ fluuiatiles & riuuli fontani ad aquam viuidiorem reddendam decurrebant. Abundantia cygnorum & varia piſcium genera conſpectu pulchriorem ac amœniorem reddebant locum. Ita vt natatoria illa inter miracula mundi ſui temporis relata fuerit, tandem ſucceſſu temporis diu neglecta computruit, & collapſa eſt, vt Atheneus & Diodorus ſcribunt. *Natatoria Agrigentinorum.*

Nos hic fere omnia illa exercitiorum genera expoſuimus, quæ humanæ vitæ plurimum prodeſſe, ac vulgo in vſu eſſe ſolent. Reſtat nunc, vt doceamus, quomodo ea pro variis ætatis, naturæ & perſonarum circumſtantiis conuenienter applicari debeant. *Ath. lib. 12. c. 2. Diod. libr. 11. c. 1.*

Eſt igitur generale & commune officium omnium exercitiorum, vt ex eorum vſu legitimo animalium calor excitetur & augeatur. Diſtinximus autem ſupra exercitia in vehementia ſeu laborioſa, in mediocria, & in leuia. Vehe- *Ægin lib. 1. de re med. c. 17. Oribaſ. lib. 1. ſynopſ. 13.*

Q 2 mens

Exercitia violenta. mens & laborioſum dicitur, in quo reſpiratio eſt difficillima ſine velocitate, ex quo muſculis & neruis robur paratur. Eiuſmodi ſunt terram fodere, & onere maximo impoſito, vel eodem ſubſiſtere loco, vel paulatim incedere.

Mediocria. Exercitia vero mediocria citra tantam violentiam fiunt. Huius generis ſunt, curſus leuis, armorum exercitatio, lucta, magnę & paruæ pilę luſus.

Parua. Leuiſſimum exercitium eſt lectio, muſica vocalis & inſtrumentalis, ludus chartarum, tabularum, & deambulatio.

Omnium horum exercitiorum diuerſus eſt finis & applicandi modus, pro diuerſa partium corporis, perſonarum & ætatum ratione.

Exercitiorum violentorum differentia. Violenta in genere muſculis & neruis robur parant, quod non minus & reliquę duæ efficiunt differentiæ. In ſpecie vero certis corporis partibus conſulitur, vbi exercitiorum alia lumbos, alia manus & crura, alia ſpinam, aut collum ſolum; alia caput vel thoracem, & alia pedes iuuant. Sed quoad reſpectum perſonarum & ætatem violenta exercitia conueniunt iuuenibus, & viris robuſtis potius quam ſenibus, potiſſimum vero iis, qui in ſudore victum quotidianum quæritant, quales ſunt agricolæ, operarii, baiuli, doſſuarii, ſaccarii, & multi huius generis opifices alii, qui id genus exercitiis laborioſis maturo tempore aſſueuerunt.

Mediocria proprie conueniunt diuitibus, qui ex fortunarum ſuarum reditu victitant, nec non & illis, qui literarũ ſtudio & armis ex profeſſo addicti ſunt.

Quin, vt libere dicam, quod ſentio, Nobiles imprimis, nec non & alios ad arma natos ac deſtinatos iuuenes, magis deceret laboribus aſperrimiſque exercitiis mat ure aſſueſcere, quam molli otio delicat e indulgere.

Hunc morem à Lacedæmoniis imprimis obſeruatum legimus, qui ſimul ac animaduertebant, iuuenes ſuos à prandio, iucundis quidem & gratis, ſed prorſus inutilibus obambulationibus tempus fallere, Ephori repente per ſuos miniſtros imperabant, vt ad honeſta officia ſe conferrent, nec male aut otioſe bonas horas perderent. Indignum enim Lacedæmoniis eſſe, deambulationibus aut inertia, non autem congruis exercitationibus bonam corporis valetudinem tueri: ſic enim alacriores ac promptiores, aptioreſque ad omnes bellorum moleſtias perferendas futuros, cum occurret occaſio. *Æl. libr. 5 de va. hiſt.* *Iuſtin. libr. 3.*

Lycurgi lex pro iuuentute educanda. Quin etiam Lycurgus eorum Legiſlator pueros impuberes non in forum, ſed in agrum deduci præcipiebat, vt primos annos non in luxu, ſed in laboribus agerent, nihil ſomni cauſa ſubſternerent, vitamq; ſine pulmento degerent, neque prius in vrbem redirent, quam in viros fortes euaſiſſent.

Sed excipiet hic aliquis aſperam nimis hanc Lacedæmoniorum fuiſſe diſciplinam, ac moderationis terminos tranſiliiſſe, quæ vbiq; congrua & ſalutaris eſſe debet. Sic.n.tenellum iuuentutis florem in timore & perpetua formidine educatum flacceſcere potius & marceſcere, quam vim vigoremq; aſſumere; ſingula enim ſingulis ætatibus opportune eſſe accommodanda, ne vires labaſcant exceſſu. Optarem hic quidem, ſi res meo ſtaret arbitratu, modum & mediocritatem ſeruari: quanquam probo, vt qui iuuenes ad arma nati ſunt, eique ſtudio addicti, & qui aliis præficiendi ſunt, pro huius ſeculi conditione paulo ſeuerius ac aſperius tractentur ac exerceantur, ab omnique mollitie & deliciis auocentur, vt ex matura aſſuefactione, ſiue in venationibus, ſiue aliis laborioſis & violentis exercitationib. fortius diſcant omnes temporum iniurias ſuſtinere, ſiue pedib. potius, quam equo vectis incedendum fuerit, ſiue noctu diuque, æſtiuis hybernisque tempeſtatibus, intenſiſſimis & extremis calorib. frigoribuſque

buſque, in niuium pluniarumque moleſtiis, perpetuo ſit laborandum.

Exercitia propria nobilium iuuenum militum.

Hoc igitur vitæ genus tyronibus omnibus, qui armorũ ſtudiis dediti ſunt, apprime congruum eſt, vt ſcilicet iaculandis telis & ſagittis, curſuque (non vt hoſtem fugiant, ſed fugent) initientur. Quin etiam ipſemet ludus ſaltus ac pilæ, ex quibus maior corporis agilitas & promptitudo comparatur, huiuſmodi iuuenibus conuenientiſſimus eſt. Omnium autem accommodatiſſima exercitatio futura eſt, arma ſubinde capeſſere, equũ informare ac rite agitare, in arenam curſoriam deſcendere, pugnas ludieras inſtituere & huiuſmodi alia exercitia ad armorum œconomiam ſpectantia. Quod ſi literarum ſtudium acceſſerit, qnibus ingenium exerceatur, perfectiſſimi ac conſummatiſſimi militiæ magiſtri fient: *literis enim magis illuſtrantur arma.* Id quod teſtantur tot magni illi Græcorum ac Romanorum duces, qui olim floruerunt, quique pene omnes literis ab ineunte ætate incubuerunt, vnde comparata vberrima doctrina, & in ſenatu, & in armis excelluerunt.

Literarum quinetiam beneficio acceſſum habebunt iuuenes ad alia exercitia & ludos ſcholaſticis familiares, vt eſt lucta, ſaltatio, palæſtra, & id genus alia mediocria exercitia, quæ etiam ab aliis cuiuſcunque dignitatis aut conditionis hominibus inſtitui ac vſurpari poſſunt.

In exercitiorum delectu reſpectus perſonarum habendus.

Exercitia moderatiora, quorum ſupra fecimus mentionem, vt eſt vocalis muſica, lectio & ludi tabularum, in quibus inter ludendum à menſa non ſurgendum nec exeundum eſt, ſunt ea, quæ corporis ſimul, & ingenii opera peraguntur. Item diuturniores ac vehementiores deambulationes tam matutinæ, quam veſpertinæ, quæ potius fœmineo competunt ſexui aut delicatulis, quorum natura aut complexio imbecillior eſt, vel etiam ipſis, qui ſenio confecti languеſcere incipiunt, quibus conceſſum eſt, pro crurum pedumue viribus recreandis deambulare tantum, quantum velint.

Senibus competit exercitium moderatum.

Nam ſenes prorſus otioſi, qui nulla vtuntur exercitatione, corpus vitioſis humorum eruditatibus replent, quæ ſeminariæ cauſæ exiſtunt multorum affectuum, vnde ſæpenumero morte accelerata vitæ curſus ante tempus abrumpitur, quæ alias ex interuentu huiuſmodi exercitiorum conſeruari diutius poſſit, vbi imitandum ſibi eiuſmodi homines proponant exemplum magni illius Philoſophi Socratis, qui, dum ſolebat quotidie fere vſque ad veſperam contentius ambulare, à quodam interrogatus, cur hoc faceret, reſpondit, quo melius cœnem. Quibus verbis oſtendit vir ſapientiſſimus, deambulationis vſum, tum ad ciborum appetitum, tũ ad cruditates abſumendas non parum conferre.

Cic lib. 5. Tuſ. queſt.

Porro in his particularibus ambulationum exercitiis, de quibus ſermo eſt, quæque non ſolum ſenibus, ſed cuilibet etiam ætati familiaria ſunt, alia quædam occurrunt obſeruanda, à Celſo ſtudioſe annotata, quæ huic loco non male inferenda eſſe duxi, ex quib. nonnihil vtilitatis beneuolus ẽt lector, ſi placet, capiat. *Differẽtia autem ambulationum,* inquit, *ſumitur, vel à ſitu loci, vel ab hora & tempore, ab vel aliis circumſtantiis:* vbi oſtendit, ambulationẽ per locũ planum minus commodare & conferre, ꝙ per locum accliuiorem ac decliniorem: idq; ideo, quod tum quadam varietate corpus moueat. Sed nolim hoc referri ad eos, qui corpore languidiore ac imbecilliore ſunt, & qui vix è morbo quodam conualuerunt, quique podagricis doloribus, aliiſue corporis languoribus ſunt obnoxii; his enim melius conducant deambulationes per loca plana. De reliquis horum exercitiorum circumſtantiis Celſus hęc ſubiungit: *melior autem eſt ſub dio,*

Lib. 1. de re med. cap. 2.

Locus deambulationibus deſtinatus qualis eſſe debeat.

quam in porticu, melior (ſi caput patitur) in Sole, quam in vmbra: melior in vmbra, quam parietes aut viridaria efficiunt, quam quæ tecto ſubeſt: melior recta, quam flexuoſa.

In explicatione & cõſideratione horum exercitiorum, quorum varia genera ac ſpecies ſupra enucleauimus, palam in multis oſtenditur, quam eximia & excellens ſit illorum vtilitas. Illis enim, qui valentioris alimẽti cibum ſumpſerunt, exercitatione vti conuenit vehementiore & concitatiore deambulatione, venatu, Palæſtra, curſu, diſco, pila parua, vti ſcribit Actuarius *lib. de ſpiritib. animal. nutr. cap. 11.* hæc ſuperioribus adiungens: ſummatim quodcunque tandem exercitationis genus exiſtimetur reſpirationem vehementiorem conciliare poſſe ac calorem adaugere, & tenui quodam ſudore humectam cutim perfundere, his ipſis accommodum.

Exercitia præterea congruant cum natura & complexione eius, qui iis vtetur. Opus enim habent exercitatione maiori & violentiori, quicunq; corpore præditi ſunt carnoſo & ſolido, pituitoſo & excrementorũ copia luxuriante, quã qui graciles ſunt, macilenti & emaciati, qui dum ſunt ſiccioris temperamenti, à tanta ſuperfluitatum excremẽtitiarum vbertate facile excipiuntur. Quæ omnia Medici prudenti iudicio ac ſolertiæ committenda ſunt. Ratio quoque habenda eſt illorum exercitiorum, quæ tum ad tuendam ſanitatem, tum ad curationem morborum diuturnorum & chronicorum, vt podagræ, epilepſiæ, & ſimilium, præcipienda ſunt.

De tempore exercitiorum. Tempus quoque idoneum exercitationum probe conſiderandum, ſemperque, quoad fieri poteſt, ante cibum ſiue mane, ſiue veſperi, corpus exercendum eſt. Quod quamuis nulla egeat probatione, doctiſque plus ſatis conſtet: audiamus tamen, rudiorum gratia, veterum hac de re teſtimonia.

Ægineta de opportuno exercitationum tempore ſic loquitur: *Quandoquidem igitur diſtributioni alimenti opitulantur, non oportet crudorum & incoctorum, neque ciborum, neque humorum copiam, aut in ventre, aut in venis contineri. Periculum enim eſt, ne ad omnes corporis partes attrahantur priuſquam concocti commodi fiant. Clarum itaque eſt, ante cibos exercitia ſumi debere. Verum temporis opportuni exercitii nota ex vrinarum colore colliguntur. Nam quæ aquea eſt, incoctum adhuc ſignificat diſtributum in ventre humorem: fulua vero & bilioſa, iam diu concoctum eſſe: moderate autem pallida, recens factæ concoctionis ſignum eſt. Tunc igitur ad exercitia ducere oportet, idque veſica & ventris recrementis prius reiectis.* *Libr. de re med. c. 16.* *Tempus exercitii opportunum ex vrina cognoſcitur.*

Oribaſius idem confirmat iiſdem fere verbis: *Cum igitur,* inquit, *digeſtionẽ in corpus adiuuant, neque crudorum, neque incoctorum ciborum aut ſuccorum in ventriculo atque inteſtinis multitudo ſit oportet: periculum enim eſſet, ne antequam per concoctionem vtiles facti eſſent, in omnes animantis partes raperentur, ex quo patet, exercitia ante cibum fieri debere.* Vt igitur non Medicus tantum, ſed quilibet alius intelligat, ſciatque ſigna perfectæ concoctionis vrinæ, ex cuius inſpectione aptum & opportunum exercitationis tẽpus colligere poteſt, audiat, quæ & Oribaſius & Ægineta ſubiungant. *Pro opportuna temporis nota,* inquiunt, *vrinæ color eſt: Quæ enim aquæ ſpeciem præfert, crudum adhuc eſſe eum ſuccum indicat, qui in ventriculum ſubmittitur: quæ vero ruffa bilioſaque eſt, iam dudum concoctum eſſe, quæ mediocriter pallet, nuper factæ concoctionis ſignum eſt, at tunc quidem adeunda eſt exercitatio, eiectis tamen prius excrementis, quæ in veſica & ventre continentur.* *Synop. Lib. 6. cap. 2.*

Hæc ſunt ſalutaria illa præcepta, quæ de exercitiorum tempore, & eius legitima obſeruatione nobis proponuntur à clariſſimis illis duobus antiquorũ Medicorum luminibus, vt ipſorum vtilitates nobis innoteſcant. Neque hæc dicta

ſint

ſint agricolis & operariis, qui æque poſt ac ante cibum, nulla intercedente vacatione à matutino tempore vſque ad veſpertinum continua manuum ſuarum operatione ac labore panem lucrantur, ſed potius illis, quibus Deus largitus eſt opes ac fortunas, ex quarum affluentia ac copia omnia ad vitam ſuſtentandam neceſſaria abunde illis ſuggeruntur principibus, præſertim ac iis, qui authoritate primaria ac ſumma reliquis præcedunt ac præſunt, quique claues imperii tenent, & ad gubernacula Reipub. ſedent, à quorum ſanitatis tutela ac præſeruatione, non priuata ſolum ipſorũ, ſed publica potius omnium ſalus dependet, & cum quorum interitu ac perditione intereunt ac cadunt ſimul omnia. In horum, inquam, gratiam, hæc ſaluberrima exercitiorum præcepta data potiſſimum ſunt, ad quæ, vt diligenter vitæ ſuæ rationem inſtituant, ſumma induſtria ac diligentia niti illos decet. Præcipue autem illis hæc dicta ſunto, quicunque iam aliquam corporis ægritudinem præſentiunt, quæ ſubinde ex delictis exercitiorum, non maturo opportunoque tempore adhibitorum longius proſerpit, ac in dies magis magiſque augeri poteſt.

Quibus potiſſimum præſcripta ſint regulæ exercitiorum.

Lib. 1. de re med. cap. 2.

Celſus præterea in ſpecie his, qui ventriculo debiliori ſunt, obſeruãdum illud imperat: *Prima* (inquit) *eius curatio, exercitatio eſt, quæ ſemper antecedere cibum debet: in eo, qui minus laborauit & bene concoxit, amplior: in eo qui fatigatus eſt, & minus concoxit remiſſior.*

Sufficiant igitur hæc de exercitiis: quorum vſus naturalis ac legitimus admodum vtilis eſt & neceſſarius, ad ſanitatis vitæq; diuturnæ conſeruationem: cum contra illorum intermiſſio varios morbos, teſte Aetio, ingeneret.

tetr. 3. ſer. 4. cap. 7.

CAP. XII.

De Quiete.

Demonſtrauimus ſupra, clariſſimorum virorum authoritatibus non ſolum, ſed firmiſſimis etiam ac validiſſimis rationum momentis comprobauimus, quam vtilis & neceſſarius exercitiorum ſit vſus, ad corporis humani ſanitatem conſeruandam; adeo, vt non putem, inueniri adhuc quendam poſſe, qui in re tam certa ac manifeſta dubitare auſit.

Hinc igitur palam liquet, ex primis illis & antiquiſſimis Medicis, Aſclepiadem, & poſt illũ Eraſiſtratũ (errore ambos effaſcinatos) perperam nõ ſolũ reprehendiſſe, ſed conatos quoq; fuiſſe omnem exercitiorũ vſum tollere, tanquã rẽ inutilẽ & exitioſam, quiq; eo veſaniæ proceſſerunt, vt hominib. perſuaſerint, maiorẽ eſſe quietis otiiq; neceſſitatem, q̃ exercitii contra plus quã centũ Medicorũ illorũ ætate florentiũ opinionem.

Abrogatio exercitiorum.

Si igitur ſummis hactenus laudibus exercitiorum vſum, ad ſanitatis conſeruationem ſumme neceſſarium, proſecuti fuimus, id ad imitationem plurium antiquorum Medicorum, qui nobiſcum idem ſentiunt, fecimus. Adiunximus præterea differentias illorum conſpicuas, ex quibus diſci poteſt, quænam exercitia ſint violentiora, quæue moderata & naturæ conſentanea.

Similiter nunc de quiete dicturi, neque Aſclepiadis, neque Eraſiſtrati opinionem amplectemur, qui nimis otio ſeu quieti indulgentes plus iuſto ipſi attribuerunt.

Nimis enim diuturna ac otioſa quies obeſt, non ſolum corpori, ſed etiam animæ, cauſaque exiſtit prauarum cogitationum, vitam diſſolutam reddit, torporem membrorum inducit, ignorantiam fouet, ſocordiã excitat, memoriam aufert, ſapientiæ ſtudio aduerſatur, iudicium obtundit, corpus nimis refrigerat & diſcolorat, pororum meatus obſtruit, humorum defluxiones irritat, morbum articularem gignit, epilepſiam & apo-

Effectus otii ſiue quietis.

Digitized by Google

& apoplexiam procreat, & infinita præterea alia mala tam animæ, quam corpori, vti diximus, adfert. Eſt igitur inſtitutum noſtrum deinceps verba facere, non de ea quiete, (quam potius damnamus) de qua Poeta his verſibus.

Cernis vt ignauũ corrumpant otia corpus,
Vt capiant vitiũ, ni moueantur, aquæ.

Sed de illa, quæ motui contraria ſpiritus noſtros reficit, & membris defatigatis laboreq; languentibus nouam roboris vim ac virtutem immittit, partes enim corporis diutius durare nequeunt ſine quiete, ſicut Poeta canit:

Quod caret alterna requie, durabile nõ eſt,
Hæc reparat vires, feſſaq; mẽbra leuat.

Eſt igitur quies illa, de qua loquimur, moderata, quæ inter res reliquas non naturales dictas, vtiliſſima quoque & imprimis neceſſaria eſt ad ſanitatem, ſi ſcilicet recte & legitime vſurpetur.

Quietis vtilitas. Hinc è ſacris edocti literis habemus expreſſum mandatum, quod Deus creator & Opifex omnium rerum hominibus dedit, vt ſcilicet quieſcerent ſeptimo die, ſicuti & ipſe illo ipſo die ceſſauit & quieuit ab opere, quod abſoluerat, vt ſalutari hoc exemplo doceamur, diuturnos labores, vt leuiores fiant, intermiſſione aliquando leuari oportere, vt hoc modo inſtauratis viribus promptiores animo corporeque ad nouos perferendos labores reddamur: nam vt ſcribitur.

Otia corpus alunt, animus quoque paſcitur illis.

Mediocris igitur & modica quies vtiliſſima eſt, ob rationes ſupra dictas, tam ratione valetudinis bonæ tuendæ, quam ipſius vitæ producendæ. Maxime etiam neceſſaria eſt illa ad multorum morborum curam, in qua omnino quies requiritur, aut iuxta prouerbium illud Italicum: Oportet vt teneas *la man al petto, & il piedi al letto:* qua quietis ratione vtuntur podagrici, qui doloribus maximis cruciantur: & illi, qui vulnere quodam accepto vel in pede, vel in humeris miſere torquentur, aut qui tumore aliquo & inflammatione alicuius partis ad motum ciendum, & corporis progreſſum promouendum factæ infeſtantur. *Quibus ſit quieſcendum.* Quies optimum & præſentiſſimum eſt remedium multorum malorum, quæ à laſſitudine proueniunt, ſimiliter illa confert etiam omnibus diarrhæis, lienteriis, dyſenteriis, & reliquis vẽtris profluuiis. Nam, vt ſcribit Aetius: Silentium quidem ac quies ventrem cohibent, motus autem & deambulatus impellunt. Id quod confirmat etiam Celſus his verbis: *Quem vero frequenter citata aluus exercet, ſemper debet poſt cibum conquieſcere, ac neque intendere animum, neque ambulatione, vtcunque etiam leui dimoueri.* *Aet. tetr. 3 ſerm. c. 27. Celſ. libr. 2. de re med. cap. 6.*

Quemadmodum igitur ſomnus mediocris poſt vigilias requiritur, tanquam res vtilis & neceſſaria: ſic pari modo vtilis & neceſſaria quies eſt, poſt exercitia & labores.

Oribaſius *lib. 6. collect. medic. cap 2.* vbi tractat de quiete, expreſſe docet, quibus hominibus, & quibus in caſibus quies potiſſimum ſit neceſſaria. *Quibus, inquit, decubitus, iis etiam quies & tranquillitas conuenit: ac præcipue quidem in principiis acceſsionum: itemque incrementis, & poſt cibum nuper ſumptum, & cum quis dormire cogitat, apta eſt quies & tranquill tas.*

Præterea diligenter obſeruandum eſt circa quietis conſiderationem, quibus temperamentis naturaliter ho ines ſint præditi. Nam quemadmodum exercitium mediocre, iuxta H ppocratem, congruum eſt & vtile phlegmaticis, & iis, qui natura ſunt frigidi & humidi, vt qui ſunt pingues, obeſi, carnoſi & robuſti: ſic ſimiliter quies maxime conuenit iis, qui ſunt bilioſi & calidæ temperiei & ſiccæ, qui ſunt extenuati, macri & emaciati ac imbecilli, propterea quod quietis beneficio ſpiritus refocillantur & corroborantur, corpuſque grata humiditate perfunditur. Hæc

bre-

breuiter dicta ſint de vtilitate & fructibus, qui ex moderata quiete proficiſcũtur. Multa ſunt ſupra de ſomno à nobis dicta, quæ apte huc ad quietis contẽplationem referri poſſunt: propterea quod hæc duo maximam vicinitatẽ inuicem habeant, & vnum alterum non obſcure referat: quo lectorem, ne rem vnam eandemque toties repetere neceſſe ſit, relegatum volumus.

CAP. XIII.
De repletione & inanitione.

VT tandem finem imponamus ſectioni huic ſecundæ noſtri Diætetici polyhiſtorici, nobis adhuc paucis agendum reſtat de repletione & inanitione.

Quid & vbi repletio. Repletio igitur, quam Græci πλήρωσιν vocant, non eſt niſi redundantia, plenitudo ac multitudo humorum, qui in corporis cauitatib. & vaſis continentur.

Huius autem plenitudinis ſiue repletionis fons & origo plerunque eſt alimentum, quo corpus, dum nutritur ſimul etiam nimia humorum ſuperfluitate ac redundantia repletur ac oneratur. Hinc diuerſa eſt conſiderandi ratio alimenti & replementi, ſi ita loqui liceat.

Solet autem huiuſmodi repletio, plerunque contingere in ventre, in inteſtinis, in vaſis & venis, quæ nonnunquam adeo obſtruuntur, implentur, inflantur ac diſtendũtur, vt omnino diſrumpantur, ac inde, niſi ſumma diligentia præueniatur, ſanguinis ſæpenumero eruptio cauſetur, quæ venarum repletio maiori cũ periculo coniuncta eſt, quam illa, quæ in ventre fieri ſolet, quæ vtplurimum aut ſuperne per vomitum, aut inferne per ſeceſſum euacuatur. Idem confirmat Æginceta, vbi de repletione *Æg. lib 1. de re med. cap. 32.* loquitur, in hunc modum ſcribens: *In cibis*, inquit, *maxime delinquitur circa repletionem. Nam etiamſi ventriculus probe concoquat, venæ tamen nimium impletæ affliguntur, diſtenduntur, rumpuntur, obturantur, plenæ fiunt & valde grauantur. Peſſimum autem eſt in morbis, venarũ repletio. At ventris repletio, quandoque ſurſum euacuat id, quod redũdat, quandoq; deorſum per ſeceſſum. Et tamen neq; hæc admittenda eſt, verum ſi quis plura ingeſſerit, ſtatim vomere oportet.* *Incommoda repletionis.*

Hinc conſtat, cibum ac potum immoderate ſumptum ſuperfluitates & excrementa gignere, quæ omnis repletionis fomites remoueri & auferri debent euacuatione, quæ vel natura, vel artis miniſterio perficitur.

Quemadmodum igitur eiuſmodi excrementitiarum ſuperfluitatum plures ſunt differentiæ: ſic etiam varia & diuerſa euacuandi loca natura iis deſtinauit. Caput ad ſui purgationem auribus, tanquam ſentinis vtitur, per quas ſordes, & alia capitis excrementa bilioſa purgantur. Oculi & os pituitæ euacuandæ inſeruiunt: craſſi vero ſeu melancholici humoris maxima pars per nares deſtillando effluit. *Varii corporis meatus, per quos excrementa purgantur.*

Horum excrementorum omnium generatio excitatur à meteoris, à partibus inferioribus ſurſum in cerebrum elatis, hoc eſt, à vaporibus & exhalationibus, quæ partim ab alimentis, partim à ſanguine calefacto & ferueſcente procreatæ fuerunt.

Duo ſunt adhuc alii meatus, ſiue ſentinæ & cloacæ, inteſtinũ ſcilicet rectum & veſica, quorum pari ratione vſus & officium eſt, vt excrementorum materiam craſſiorẽ, ex alimentis productam, ſiue ſulphura, liquores & ſales craſſiores excipiant, ad tempus retineant, & tandem excernant

Fœminæ quoque vterum ſiue matricem loco ſentinæ obtinuerunt, vt illius opera menſtruum exonerent ſanguinem, quamuis ipſis eiuſmodi vacuandi ratio propria & peculiaris ſit, non aliter, ac nonnullis viris, qui reſolutis hæmorrhoidibus ſanguinem melancholicum per anum euacuant.

Cutis inſtar cribri perforata, eſt commune quoq; totius corporis repurgandi inſtrumentum: per quam generaliter & continue (ſiue inſenſili, ſiue ſenſili & manifeſta tranſpiratione) vaporoſæ & ſpiritales corporis noſtri ſubſtantiæ, euaporantur & diſſipantur, ſicuti huius rei documento ſunt ſudores, aliæque variæ ac imperceptibiles expirationes tenuium ſubſtantiarum, quę plerunque è corpore noſtro ſolius naturæ beneficio excluſæ euaneſcunt.

Euacuatio arte promouenda.

Si igitur eiuſmodi euacuandi inſtrumenta (ſiue naturæ imbecillitate, alioue vitio partis ſingularis) ab actione ſua impediantur: ſtatim ſequitur repletio, quæ plurimorum malorum cauſa exiſtit, quibus arte naturæ miniſtra præcauendum eſt.

Hinc errhinis, ſternutamentis & maſticatoriis, expultricem cerebri facultatem expeditiorem & promptiorem reddimus, ad euacuandas & reiiciendas fuliginoſas eiuſmodi ſuperfluitates, quæ ſine noxa in corpore alias ſubſiſtere nequeunt.

Ventriculum, nimia vini, cibique, vel aliorum etiam prauorũ humorum copia repletum inanitione iuuamus, naturamque imbecillam vomitoriis arte factis irritamus, & ſuperflua remouemus.

Multi reperiuntur, qui ventrem natura ſiccum & durum habent, ob quam cauſam excrementa multa colligunt, quibus omnibus per artem præueniendum eſt, iuſculis, clyſteribus, ſuppoſitoriis, aliiſq; ſimilibus, quę ventrem emolliendi, laxandique facultatem habent.

Ars imitatur naturam in variis euacuandi generibus.

Ars præterea ſuppeditat varia diureticorum & exercitiorum genera: balnea item artificioſe præparata, naturalium vim ac virtutem æmulantia, quæ poris & meatibus cutis aperiendis conferunt, & in ciendis prouocandiſque ſudoribus, naturæ auxiliantur, & hac ratione corpus ſuperfluo vaporum ac excrementorum onere ſubleuant: quorum diuturnior mora alias noxam inferret.

Plenitudine exiſtente in vaſis, artis induſtria venam ſecamus, ſanguinemq; detrahimus, quo remedio, ſi res poſtulat, hæmorrhoidum menſiumque ſuppreſſionem tollimus.

Hinc patet, quomodo ars imitetur naturam, cum in variis remediorum præparandorum modis, tum etiam in aliis rebus pluribus, id quod ſuo loco, ſectione ſcilicet ſequente, ſpecialius tractabimus, adiunctis ſimul quibuſdam formulis particularibus.

Sobrietas repletionis remedium.

Inter alias repletionis cauſas principem obtinet locum crapula, ſiue nimia cibi ac potus ingurgitatio cum otio cõiuncta, cui malo medendo medicamen nullum eſt potẽtius ſobrietate ſiue temperantia, cui imprimis ſtudendum eſt: non tantum ſanitatis tuendæ cauſa, ſed vt & re, & opere demonſtremus, nos homines rationis participes eſſe: non vero pecudes, quibus deteriores, vino ciboque ſtomachum ad regurgitationem vſque ſæpenumero infarcimus, id quod vel vix in ipſis deprehenditur.

Non autẽ hic intelligimus illam ſobrietatẽ, quæ vel in vniuerſum omnem cibi potuſq; vſum tollat, *vel certis diebus quorundam ciborũ eſu interdicat quam vulgo ieiunium vocant:* ſed moderatum & frugalem cibi vſum innuimus, quo vita ſufficienter quidẽ ac ſobrie ſuſtentetur.

Repudiamus interim atque damnamus omnis generis ſumptuoſas cœnas ſiue conuiuia, aliaſque non neceſſarias & inutiles expenſas, in damnoſæ gulæ gratiam factas, quę non minus corporis valetudini, quam animæ ſaluti plurimum obſint.

Sobrietas vitam longam & ſanam conſeruat.

Inter cæteras cauſas vitæ longioris, ad quam patres noſtri perueniebant, vna & pręcipua erat ſobrietas, qui cũ frugibus ſolis veſcerentur, hanc virtutem *Frugalitatem* appellarunt, quam à parcendo alii dixerunt *Parſimoniam.*

Noſtri

Noſtri itaq; primi parentes, qui tam longæuam degebant vitam, non aliis vſi ſunt alimentis, quam liquoribus fructuum, mellis & lacticiniorum, ita vt vſus vini & carnium poſt diluuium demum ſit introductus, anno nimirum, à mundi creatione, bis milleſimo ducenteſimo quadrageſimo ſecundo: Saturnino enim ſeculo homines abſtinebant carnibus, ac ſolis veſcebantur frugibus ac pomis.

Marullus lib. 4. c. 2. Dicaarchus libr. Antiq.

At licet vini, carnium, ſimiliumque alimentorum cupediæ iam introductæ eſſent, iis tamen veteres ſobrie & frugaliter vtebantur: fugientes atque auerſantes, tanquam ſanitati infenſiſſimam non ſolum, ſed etiam turpiſſimam, boniſque moribus prorſus inimicam, Crapulam & ebrietatem omnemque epularum ſuperfluitatem atque luxuriam.

Exempla inſignis ſobrietatis.

Ægyptiorum Reges ſimplici veſcebantur cibo, vt quorum menſæ nihil præter vitulum & anſerem inferretur. Vini certa præſcripta erat menſura, qua neque farciri venter neque inebriari quis poſſet. Denique vita ea regebatur modeſtia, vt non à legiſlatore, ſed conſilio peritiſſimi Medici ad conſeruandam ſanitatem videretur inſtituta. Lycurgus legiſlator Lacedæmoniorum maſculo ſibi tantum dandum cenſuit, ne vnquam grauari crapula & indigentiam ferre poſſet.

Diodor. lib. 1. cap. 6. Xenophon lib. de repub.

Eidem ſobrietatis ſtudio maximopere dediti quondam erant antiquiores Romani, ex qua ſumma rerum felicitate proſperaque valetudine fruebantur.

Val. Max. libr 2. c. de inſtit. antiq. Plin. lib. 18. c. 11.

Vt autem oſtendamus, quanta mala ex gula nimiaque ciborum ingeſtione proueniant, quædam exempla in medium proferemus.

Gula & ingluuies quanta pariat mala.

Seneca quodam loco in Eunuchos & fœminas ſui ſeculi inuehitur, eo quod mendacii conuincant Hippocratem, mulieres & Eunuchos arthriticis doloribus diuexari non poſſe affirmantem, qui tamen temporis ſucceſſu, luxuria ſua ac nimia intemperantia tam obnoxii redditi fuerunt, vt cæteri.

Contra Rogatianus, nobilis quidam ſenator Romanus, mirum in modum commendatur à Porphyrio, propterea, quod acerrimus fuerit hoſtis omnis luxus & intemperantiæ: qui etiam ſingulari ſobrietate ſua & frugalitate tantum effecit, vt cum antea arthriticis cruciatibus vehementer ac ſubinde torqueretur, mox ita conualuerit, vt manuum pedumque munere non vteretur ſecus, ac quilibet optime habens.

Rogatianus luxuria inimicus ac oſor.

Ebrietatis vitium apud veteres paſſim tam infame, turpe & abominabile erat, vt illud tanquam perniciofiſſimum ac peſtiferũ malum, brutis potius, quam homine dignum cenſerent, & hinc omni ſtudio illud fugiendum dictis ac ſcriptis hortarentur.

Ebrietas olim damnata.

Vnde Anacharſis quodam die interrogatus, quo remedio ſibi ab ebrietate præcaueret? *Si ſemper*, (reſpondit ille) *præ oculis habeam ebriorum turpiſſimos & indecores mores.*

Eraſ. lib. 7. apopht.

Lacr... autem hodie adeo luxuria, tamque commune & frequens gulæ ebrietatiſq; vitium, in pluribus locis graſſatur, vt inde ventrem plurimi pro Deo habeant. Vnde proh dolor! mihi cum Catone conquerendum eſt, qui cum pop. Romani luxum cenſorie coargueret, difficillimum eſſe addebat, verba ventri facere, qui aures non habeat: ita mihi res hæc plena difficultatis eſſe videtur, adeo, vt me operam ſimul & oleum perdere iam exiſtimem, qui ventri, auribus carenti, verba faciam.

Quorſum igitur hoc tempore, quo omnia gulæ & intemperantiæ barathro multo profundius immerſa videntur, quam nunquam antehac, laboramus, tam perſpicue & ad oculum quaſi demonſtrare, infinitas iſtas ægritudinum & calamitatum ſcaturigines, ex immodica & pecuina ventris ingluuie promanantes? Siquidẽ hoc vitium nimis com-

Ebrietas noſtri temporis reprehenditur.

mune eſt,& tam altas iam radices egit,vt vix amplius euelli poſſit aut eradicari:in aliam enim naturam tranſiit conſuetudo. Neque etiam noſtri eſt inſtituti,hic omnino exactam horum vitiorum reformationem inſtituere velle: cum non ignorem,illud ſuperare vires meas: ſed ſufficiat ſaltem oſtendiſſe,grauia illa & enormia delicta,aliasque corporis ægritudines ex vini & ciborum abuſu procreari. Hæc enim vitia plerunque repletionem comitantur,non ſecus ac vmbra corpus. His itaque malis ob hominum oculos poſitis, prout me,non ſolum rationibus,ſed etiam auctoritatibus & exemplis huc adductis,nunc feciſſe videtis,proculdubio vel his,qui præ cæteris plus pollent animi moderatione & æquitate,occaſionem dabimus,vt poſthac eiuſmodi vitia plus, quam Vatiniano odio, proſequantur, abhorreant & fugiant, & maiorem ſanitatis vitæque conſeruandæ curam adhibeant.

Vel ſolum ſpectaculum hominis repletionis dominio & imperio ſubiecti, & vndiquaque æquale corporis plenitudine quaſi turgentis tam horrendum & terribile eſt aſpectu,vt merito inde quilibet abhorrere debeat.

Repletionis monſtra. Albertus Epiſcopus Wormatienſ. & frater Rhodolphi Sueuiæ Ducis adeo fuit repletus, pinguis, craſſus,ventriculoſus, adeoque vorax & ingluuioſus, ſicut refert Chronica Hirſaugiana, vt aſpicientibus horrorem incuteret; atq; ipſa adipis mole tandem ſuffocatus eſt.

Neque is ſolus eſt,qui nimia repletione & pinguedine vitæ vſura priuatus: ſed & Dionyſius Heracleotes pari modo *Ælian. lib. 8. var. hiſt.* ob nimiam pinguedinem & craſſitudinem vitam perdidit: cuius etiam corpus tam extreme plenum, obeſum & ventroſum erat, vt nocte, dum quieſceret, cogeretur ſuis lateribus hirudines admouere, quæ humorem ſuperfluum paulatim exhaurirent,eoque modo aliquid adimerent de craſſitudine.

Cardanus mentionem facit alterius *De ſubtil. lib de plantis.* cuiuſdam craſſi & ventroſi monſtri, Sanctii videlicet, Regis Hiſpaniarum, qui cum præ nimia obeſitate neque equitare, nec manus circumuertere cōmode poſſet, tędio quaſi vitæ aduocauit Medicum quendam celebrem à Rege quodam Africæ, à quo curatus fuit ad tempus ſemine cuiuſdam herbæ, quam Cardanus exiſtimat fuiſſe linguam auis: ſed (addit)ſeu veneno adiecto,ſeu mutata ex contrario intemperie corporis,breui periit.

Epaminondas Thebarum Dux, vti *Libr. 13. c. 25 ant. lect.* ſcribit Cœlius, tantopere odit pingues & obeſos, vt tanquam inutiles exercitu ſuo relegaret.

Bœoti nimium gulæ dediti nulla alia *Lib. peri ſarcophag.* de cauſa ab Athenienſibus (vt ſcribit Plutarchus) appellati ſtulti, hoc eſt, rerum omnium ignari, quam propter edendi inexplebilem auiditatem, qua ſibi tantam corporis obeſitatem accelerarunt.

Euripides ſcriptis ſuis teſtatur, ſe inter Græcos varia miſeriarum genera vidiſſe: peius autem ac miſerius deprehendiſſe nullum,quam athletarum, qui ſolummodo ſerui ac mancipia eſſent maxillarum & ventrum,vt ſcribit Cœli- *Lib. 7. c. 11. ant. lect.* us; id quod Hippocrates & Galen. pluribus in locis *in Commentariis ſuis* de hac re, & doctiſſime & copioſiſſime ſatis confirmant.

CAP. XIV.

De Inanitione.

QVemadmodum repletionis remedium euacuationem eſſe diximus, ita inanitionis curam repletione perfici debere, certum eſt. Sunt autem huius inanitionis duplices potiſſimum differentiæ:vna,quæ ex nimia ſpirituum reſolutione ortum trahit: altera vero ab immodica excrementorum euacuatione pro-

Vnde ſpirituum inanitio. ne procreatur. Reſolutio ſiue inanitio ſpirituum à variis & diuerſis cauſis dependet: vel oritur ſpirituum ſubitanea quadam exhalatione, motu aliquo inopinato & repentino, alioue aliquo animi affectu, vt nimio gaudio, ira aut triſtitia concitata. Spirituum huiusmodi inanitio interdum adeo vehemens eſt, vt mortem inferat, ſicuti ſupra pluribus exemplis demonſtrauimus de animi paſſionibus.

Iidem ſpiritus etiam pro ætatis ingraueſcentis & ſenectutis ratione ſenſim euaporant & euaneſcũt, vnde mors conſequitur: quod nulla eget probatione, ſiquidem id plus quam ſatis notum eſt omnibus. Hæc autem ſpirituum euaneſcentia non eſt, niſi abolitio & conſumptio omnis balſami, veri nectaris & olei ſpiritualis pretioſiſſimi, quod inſtar vitalis lampadis tenebricoſum corpus illuminat & fouet.

Inanitionis fomentum atque cauſa exiſtit quoque alimentum, & immoderatæ humorum euacuationes: quarum differentiæ ex varia diuerſarum partium, generationis modo, & cauſarum conſideratione ſumendæ ſunt.

Altera inanitionis differentia eſt, quę ab immodica & nimia excrementorum egeſtione prouenit. Hæc ſimiliter variatur ratione meatuum, per quos excretio illa fit, idque vel à motu ipſius naturę, vel ab eo, qui arte comparatur.

Cholera quid? Excitantur autem à motu naturæ vehementes vomitiones & reiectationes, vt exempli gratia cholera, quæ nihil aliud eſt, quam ſolutio ſtomachi & ventris, inteſtinorumque, etiam cum celerrimo periculo. Huius mali cauſam ipſum nomen prodit, quæ eſt bilis, ſiue alius humor mordax, qui facultatem expultricem nimium irritat.

Sunt præterea aliæ euacuationes, quarum origo pendet ab ipſius quoque naturæ motu, vt ſunt diuerſa fluxionum genera, & excrementorum expulſiones per ſeceſſum, vti ſunt diarrhœæ, lienteriæ, & variæ dyſenteriæ ſpecies, & id genus aliæ; item ſudorum & vrinarum excretiones, ſiue illę ſint criticæ, ſiue non.

Sic quoque euacuationes artis miniſterio perficiuntur, vt ſunt vomitiones & deiectiones, non modo ſuperius per os, ſed inferius quoque per anum: laceſſitæ ab antimonio, helleboro, & id genus aliis remediis violentis, quibus multi Empirici hodie vtuntur, vel potius inconſiderate in multorum ægrorum perniciem abutuntur. Sic præterea ſunt hydrotica, diaphoretica, & diuretica medicamenta, quæ ſudores & vrinas mouent: nec non alia, quæ tamen à pleriſque Medicis ſiniſtre adminiſtrantur, adeo, vt etiam hinc magnæ ſæpenumero repentinæ & immodicæ euacuationes eueniant, quæ interdum tam vehementem & ſubitaneam ſpirituum inanitionem & reſolutionem inducunt, vt non tantum varia inde & grauiſſima excitentur ſymptomata, ſed mors quoque ipſa ſæpenumero ſequatur.

Vt igitur huiusmodi inanitionibus, vel à ſpirituum reſolutione, ſiue ab excrementorum euacuatione ortis, medeamur, in genere opera danda eſt, vt ſpiritus diſſipati reparentur, quibuscunque modis id fieri poteſt, ſiue bonis & benignis alimentis, ſiue etiam medicamentis iis, quæ proprietate & facultate ſua vires inſtaurant, reficiunt, & naturam corroborant. *Remedia contra inanitionẽ & reſolutionẽ ſpirituum.*

Si vero malum ab animi paſſionibus, vt à nimio gaudio, triſtitia, & cęteris ortum fuerit; remedia huius curationis petenda ſunt ex prima huius tractatus ſectione.

Sin vero ſpirituum reſolutio atque inanitio fiat ratione extremæ & decrepitæ ætatis; eiusmodi ſenes reficiendi ſunt roborantibus, paulo liberaliori vini vſu, ſalutaribus vitæ elixiriis, omnibusque iis, quæ vim & facultatem poſ-

ſident ſpiritus recreandi roburque parandi.

Sin autem inanitio ſpirituum facta fuerit penuria & inopia alimenti, corpusque minus quam par erat, fuerit nutritum, illud nutriendum erit omnis generis bonis alimentis. Sed obſeruandum, ne corpus inanitum ſubito cibo refarciatur, ſed lente reficiatur tantum, ſin ſecus, malum: quia omnis mutatio repentina periculoſa, & reperti ſunt, qui nimiam inediam ſitimque perpeſſi, immodica ingeſtione ciborum mortem ſibi conciliarunt.

Si vero prouenit à nimia fluxione ſanguinis, aut alterius alicuius humoris, curatio medicamentis ſiſtendi facultate præditis inſtitui debet; vt reuulſionibus, deriuationib. ligaturis, & remediis tam internis, quam externis, quæ ad ſiſtendum ſanguinem, humorumque fluxum immoderatum idonea ſunt.

Si nimia & repentina excrementorum euacuatio eiusmodi inanitionem inuehat, illa iuxta præcepta & regulas artis cohibenda eſt. Si igitur infringendus nimius vomitus, aut etiam ventris profluuii vis atque importunitas interdum vomere & purgare expediet, idque ad cauſam irritantem tollendam: vomitus enim curatur vomitu, & alui fluor curatur, ex Hippocratis ſententia, alui fluore.

Sed hic non omittenda ſunt corroborantia & adſtringentia, ad coercendum nimium fluxum vel à natura, vel ab arte irritatum.

Sudores diaphoretici & vrinæ fluxus, qui interdum (dum ſcilicet nimis immoderate fluunt) ſpirituum quoque inanitionis cauſæ exiſtunt, debitis, appropriatis, & ſpecificis remediis cohiberi & retineri debent: qua in re experti Medici prudentia requiritur ad bene diſcernendum, num eiusmodi vacuatio ſit critica; aut ſi vires deiiciat, vel non? an nimis ſit immoderata, nec ne? an ſit laceſſita à natura, vel ab arte, idq; in hunc finem, vt poſtea adminiſtrari commode queant operationes iſtæ, vt ſunt reuulſiones, deriuationes, corroborationes, aliaque remedia huic inſtituto neceſſaria, quorum particularem deſcriptionem alibi dabimus.

Finis Sectionis ſecundæ.

Digitized by Google

TERTIA ET VLTIMA SECTIO, EA QVÆ A SANO ÆGROVE HOMINE IN SVA VIctus ratione priuatim obſeruari debent, complectens.

CAP. I.

Generalia remedia ad conſeruandam ſanitatem.

HAc ſectione vltima particularem tractationem aggrediemur omniũ rerum non naturalium, quas tũ in ſanitatis conſeruationem, tum in morborum communiorum curationem vſui noſtro aptabimus: ordine cœpto & quam breuiſſime.

Quilibet igitur ſiue integra ſanitate, ſiue morbo obnoxius: omnium animi perturbationibus, atque inprimis triſtitiæ & iræ vitiis renũciabit, & earum declinabit occaſiones. Quod aſtãtes quoque miniſtri ſumme vitare debent, ne earum incurrendarum occaſionem ſiue ſano, ſiue ægro vllam præbeant. In hunc finem cum hilaribus & facetis hominibus aſſidue verſabitur: cumq; oblectationibus ac animi iucunditate cibum ſumet, nullis feriis aut grauioribus curis animum fatigans, quibus perturbetur. Nec ſtatim poſt paſtus negotiis publicis aut domeſticis etiã, ſerio incumbet, ac ab omni lectione ac ſcriptione abſtinebit, quæ animum vel tantillum diſtrahunt. At per ſemihoram ſaltem à cibo oblectabit ſe iucunda amicorum cõſuetudine, vel ſeorſim amœnis & lætis cogitationibus animum paſcet.

Habitandi locus & domus ſanitati cõgrua eligenda.

Habitatio illi ſeligenda fuerit, ſiue in vrbe, ſiue ruri, ſi fieri poſſit, quæ puro, claro & ſereno aeri pateat: hoc eſt, vt in vrbe ſitam habeat domum, quæ vicorũ & cõpitorum amplitudine rideat, nullis vero viarum anguſtiis prematur, nec plebeculæ aut operariorum hominum ſtrepitu perſonet: quæ etiam opportunior fuerit, ſi amœnis areis & hortis ſtipata ſit.

Ruri vero ſitum in colliculo aliquo, aut in ſpatioſa planitie circumquaque aperta, proſpectus amœniſſimi, domicilium erit quærendum, ab omnibus monticulis, nemoribus & paludibus liberum: cuius apertiones verſus orientem aut ſeptentrionem ſpectent, ſi fieri poſſit. In ſumma, cui iſtarum rerum copia fieri poteſt, is vt ſanitatem tueatur, vitamque protrahat, eiuſmodi domicilia, quæ libero aere, eoque ſalubri potiuntur, ſibi comparet: ſiquidem ſingulis momentis hauriendus eſt nobis aer: abſtinemus vero multas horas à cibo & potu, quorum non tanta quanta aeris neceſſitate premimur. Idcirco ſaluberrime ille deget, qui ſaluberrimum perpetuo aerem habitabit & hauriet. Sed de his abunde ſectione ſecunda dictum eſt; reſque

Aeris ſalubrioris vtilitas.

Digitized by Google

que multis ac variis exemplis comprobata.

At præter ſitum domicilii, curãdum etiam eſt, ne ſordibus aer alioqui ſaluber, domeſticis, vt fœtoribus, fimis, ſtercoribus inficiatur: præterea, vt ad exorientem ſolem domus feneſtræ quotidie aperiantur; eoque ſtatu omnia contineantur, vt ad ſanitatem omnia vergant. Ipſeque Dominus feruores ſolis, & poſt eius occaſum crepuſculum deuitabit, quod nonnullis in locis aliquando periculoſius, interdum minus noxiũ deprehenditur, quod diligenter etiam obſeruandum eſt. Atque hæc de aere.

Tempus obſeruandum.

Quod ad reliquam viuẽdi rationem pertinet, (quæ potentibus & opulentis congruit) breuem hanc addiſcant lectionem. Inopibus enim & mechanicis hominibus, ac omnium facultatum vacuis fruſtra imperetur, vt quib. curtior ſuppellex quam par ſit, eiuſmodi viuendi rationem deneget.

Opulenti igitur & diuites, vt ſanitatem tueantur, ſequentes viuendi regulas obſeruent: Primo longioribus diebus, hora quinta aut ſexta matutina ſurgent: paulo poſt alui ſarcinam deponent, quam quotidie mediocriter laxã, aſſidueque vel cibis mollioribus, vel arte conſeruabunt. Sic autem ea temperabuntur, vt modo iuſculis ex oxalide, borragine, lactucis, violarum, maluarũ, cucumerum, melonum, ſuis temporibus vigentium ſummitatibus, ex butyro recenti vel oleo oliuarum, vel ex pullo gallinaceo, vitulina, & id genus aliis coctis, aluus mollis reddatur. At ſi imbecilliora ſint iſta, infuſione ſennæ, in vino albo aut aqua, per frigidum & citra ebullitionem facta, cuius cochlear vnum aut alterum prædictis iuſculis addi poteſt, vt reddatur purgationi aptiora; vel caſſiæ bolo aut clyſteribus aluus moueatur, aut ſuppoſitoriis, vel eorum loco tragemate rotundo Verdunenſi podici immiſſo, idem præſtetur. Hac enim ratione vna atque altera, vel plures etiam ſedes deiicientur: cuius tragematis loco globulus aut pillula eiuſdẽ quãtitatis & rotunditatis, ex alumine rupea conciſa, ano adaptabitur, quæ ſedem vnam prouocabit: eaque ſi emundetur, & rurſum podici imponatur, idque ſæpius repetatur, toties ſedem vnam aut alteram leniter excitabit.

Vt aluus perpetuo libere fluat diligenter proſpiciendum eſt.

Sic aluum laxam cõſeruent opulenti neceſſe eſt, vt ſanitatem ſartam tectam tueãtur, obſtandumq; ne in plures dies illa adſtrictior maneat.

Poſt exoneratam aluum, à ſyncipite ad occiput caput pectendum & fricandum, quod primum erit hominis poſt ſomnum exercitium: idq; ſatis diu pręſtandum ex pectine, linteis & ſpongiis, dum caput omnib. ſuis ſordibus ſit expurgatum. Vtile etiam fuerit inter pectẽdum ſimul obambulare, vt cum manibus & brachiis pedes & crura vna exerceantur. Aures pariter ſuis ſordibus emundentur, nec non dentes ex radice biſmaluæ præparata, & puluere corallorum rubeorum ad id etiam aptato, ac ſepiæ oſſe, maſtice, roſis rubeis, & ſalis gẽmæ modico conſperſi, fricentur ac detergantur. Qui ſi nigrore deformes & excarnes fuerint, prius diluendi erunt aqua ex ſale marino, alumine, vi ignis extracta, & cum modico mellis mixta: aut ſpiritu ſulphuris acido, melle ad iuſtam proportionem excepto, perfundendi, vitatis inter fricandum gingiuis.

Caput pectendum.

Dentifricium.

Repurgatis ſic accurate dentibus, lauandæ deinceps erunt manus, frigida ęſtiuis, & tepida hybernis diebus. Quę vt firmæ & conſtantes reddantur, tremorique minus obnoxiæ, aqua vino albo, cui intabuerint per noctem ſaluiæ folia, erit temperanda.

Manus lauandæ.

Cum porro multi nobiles, tam viri quam mulieres, manibus delectentur candidis, delicatis ac mollibus (vt munditiies ſorditie longe gratior eſt) in hunc vſum præſto fuerit quæ ſequitur paſta.

R Semi-

Digitized by Google

Maſſa ad dealbandas manus. ℞. Seminis papaueris albi lib. ij. amygdalarum amararum, pinearum an. vnc. j. ſeminis ſinapi drach. ij. ſpermatis ceti vnc. j. ß. talci ad perfectam albedinem calcinati, vt tenuitate volatilem farinā æquet, vnc. ß. Ex his omnibus fiat paſta, de qua ad fabæ quantitatem aqua ore excepta, diluta, manus fricabuntur ad tempus: quæ poſtea lotę & linteo exſiccatæ chirothecis hœdinis tegentur.

Oris collutio. Eadem aqua ſimul fuerit ex vſu os colluere, cui addatur vini albi modicū, in quo, vt ſupra, duo aut tria ſaluiæ folia macerentur. His, inquam, accurate os erit colluendum: dentes confirmabuntur, & ab omni corruptione vindicabūtur: ac ſimul nares & cerebrum purgabuntur, ſi in errhinum aptentur, & ter vel quater hauriantur. Mucus enim narium ſic facile prolicitur & deturbatur. *Errhinum ad purgandos nares.*

His præſtitis opulentus ille & nobilis vir, qui ab omni alia vacabit cura, quiq; ruri præſertim habitabit, poſt cultum Deo vel in priuatis ædibus vel publice in templis exhibitum, per ambulacra & areas ſuorum hortorum exſpatiabitur: ſerta ex variis floribus odorifera colliget, quibus nares & cerebrum ſpiritusque recreabit.

Qui ſi iam ſenex & catarrhis fuerit obnoxius, vtile fuerit (quo cerebrū ſua pituita expediatur) ab illo mandi ſaluię, aut lauri folia, aut aliquod aliud eiuſmodi maſticatorium ex ſicca Necotiana præſertim concinnatum, quo proiiciatur & expuatur pituitoſus humor. Sic ambulatio per duas horas continuata, vel ad primos vſque ſudores, opportuniſſima fuerit, quæ eo melior reddetur, ſi in aprico, aut ſub dio facta fuerit, non tectis ambulacris, ſed aperto aere. *Maſticatorium.* *Deambulatio.*

Qui ſi ſatagit rerum domeſticarum, operarios ſuos poterit inuiſere: quin & equilia ſua luſtrabit, equoſque magna voluptate conſpiciet curari, conſcendi & exerceri, ſi nobilis eſt aut non paruæ notæ dominus.

Nec canes venaticos omittet, ex quibus ſeliget ſibi gratiores, quibuſcum inter ambulandum colludat, & iis ſeſe oblectet. Huic ſi magis arrideat inſterni equum, quem cōſcendat & exerceat, aut ex eo potius quam pedibus, ob infirmitatem ambulare malit: id quoque fuerit commodiſſimum, quod modo hoc die præſtabit, modo altero: nunc luſui pilę, modo leporis venationi moderate: modo rapacium alitum volatui & diſciplinæ incumbet. Denique ea exercitationum genera deliget, quibus ſeſe nobilitas ſolet oblectare, ac ſic ſanitatem fouere. Quæ quidem exercitia, ieiuno potius ventriculo & matutinis horis, quā aliis obeunda ſunt. Atque his factis cibum ſumet, vnius horæ ad ſummū, idq; inter decimam & vndecimam. *Vana exercitia.*

Quod ad cibos attinet, eoſque varii generis, qui ſolent menſis apponi, ſiue in prandio, ſiue in cœna, eos paulo poſt recenſebimus, & de illis ſeorſim dicemus, vt omnia rite & ordine explicētur.

Sumpto prandio os colluēdum me- ro: manus aqua mundandæ: dentes non ferro, ſed lentiſcino dentiſcalpio, aut ex libanotide, aliove aromatico ligno detergendi. Sed meminerint inprimis omnes, poſt cibum agendas eſſe Deo gratias, qui omnibus iſtis ad ſanitatem noſtram & vitam facientibus ſolet benedicere, ſi agnoſcatur, vt par eſt. *Poſt prandium quæ peragenda.*

Multis in locis ad ſigillandum ſtomachum, & concoctionem eduliorum iuuandam, offertur aniſum conditum. Quibus vero delicatior & debilior eſt ſtomachus, arridet puluis digeſtiuus, vt vocant, ex fœniculo dulci, coriandro præparato cum ſucco cydoniorum, ex corallis præparatis, conſerua roſarū ſicca, tantillo maſticis, & paulo maiori cinnamomi quantitate, cum duplo ſacchari roſati in puluerem attritis. Vel iſtorū loco vſurpantur cruſta panis, duo aut tria ſaluiæ folia, parum aniſi & ſaccharū roſatum, ex quibus fit puluis, ex paruo *Puluis digeſtiuus.*

cochleari in hunc vſum facto deglutiendus.

Non ſtatim à paſtu ex menſa ſurgendum, ſed per dimidiam horam iucundis confabulationibus recreandus eſt animus: aut ne indulgeatur ſomno (qui ſtatim à prandio noxius obrepit) fallendum erit tempus vel foliorum, vel aciei, vel tabularum luſu, & id genus aliis oblectamentis mitioribus. In hunc vſum muſica quoq; vocum & inſtrumentorũ, quibus ea arridebit, commodiſſime admittetur: quæ quidem exercitia ad duas horas non plures vſurpabuntur.

Luſus à prandio.

Sed cum nemo ſit ab omnibus curis & negotiis liber, licebit poſtea iis ſuccedere, qui priuatim aliquid meditari volent cum voluptate, ſiue fuerit ſcribendum, ſiue legendum, ſiue domeſtico alicui negotio incumbendum, aut aliquid aliud agendum: nec ante horam quintã egrediendum ad corpus exercendum, ne feruidiore æſtu, qui tũc longe remiſſior eſt, valetudo lædatur: quo tempore ante cœnam deambulationibus erit indulgendum, in amœniſſimis quibusvis locis, vt nemoroſis ad ſextam vſque, quæ opportuna eſt cœnæ hora.

Exercitiũ ante cœnã.

A cœna æſtiuis & longioribus diebus licebit porro aliquã horam miti deambulationi concedere, vitandumq; ferotinum crepuſculũ, quibus noxium eſt: nec expectãdus erit ſolis occaſus ad repetendam domum, vbi in aulis aut cubiculis perficietur ambulatio. Hora nona aut circiter cubile petendum eſt: cuius ante ingreſſum multis in locis offertur potiuncula cum fruſto panis.

Multi hanc bibendi conſuetudinem in lecti ingreſſu damnant, quod huiuſmodi potus inchoatam iam coctionem remoretur: dicuntque perinde fieri, ac ſi quis in ollam feruentem frigidam iniiciat aquam, qua feruor & ebullitio minuitur & prorſus extinguitur. Alii vero laudãt: ego neutram partem ſequor abſolute.

De cõmeſſationibus.

Quibus enim natura ſtomachus frigidior eſt & delicatior, quiq; præterquã in vtroque paſtu non niſi cum moleſtia edunt & bibunt, ab his potiunculis abſtineant: qui vero potui adſueti, & feruido ſtomacho, conſuetudinem ſequãtur, præſertim ſi à ſiti inſomnem ducant noctem: cui malo facile occurrant, ſi aliquantulum biberint, hoc eſt, moderato potu ad ſedandam ſitim, non intemperato vſi ſemel fuerint, alioqui exceſſus, qui multis in locis nimium familiaris eſt, ſumme vitandus.

Strata ſint, in quibus decumbitur, nõ plumea, ſed lanuginoſa, qualia ſunt, quæ vocantur matelatia, ne renes nimio plumarum calore incaleſcant, & ad lapidẽ generandum opportuni fiãt, vbi etiam ante ſomnum orandi Deum meminerint. Decubitus ſit modo in hoc modo in alterum latus: mediocris ſit lecti operatura, neque vltra ſex, aut ſeptem horas ſomnus protrahatur.

De ſomno capiendo.

Atq; hac viuendi regula, quam ſupra obiter in compendium contraximus, (cibo & potu exceptis) præſertim vti poſſunt nobiles, opulenti, mercatores, aliique quibus auctior fortuna & opum copia ſuppetit, ſingulique pro fortunarum ſuarum modio eam vſurpare & ſequi debeant, vt fructum inde aliquem reportent: vbi etiam circumſtantiarum omnium habenda erit ratio, locorum, temporis, ætatum, & id genus aliorum ad hæc pertinentium.

Concluſio.

Nunc de cibo & potu dicendum reſtat, quæ primum in ſanitate tuenda locum obtinent: in quibus explicandis, quam in aliis lõgiores erimus, cum præſertim in iis grauiſſime peccetur & excedatur, vnde varii morbi generantur, quibus facile obſiſti poſſit, ſi recta illorum adminiſtratio præſcribatur & vſurpetur.

CAP.

CAP. II.

QVicquid homines nutrit, aut eſt herba ſeu plãta, aut caro, aut piſcis.

Piſcium nomine comprehendimus tum fluuiatiles tum marinos piſces, cuiuſcunque generis ſint, vt & conchyliorum omnia genera.

Sub carnium genere tam quadrupedes, quam volucres complectimur.

Et per herbas non tantum folia, ſed earum etiam ſemina, radices, fructusq; & herbarum arborumq; intelligimus.

Ordiemur autẽ ab herbis ſiue plantis, propterea, quod ex illarum ſpeciebus nobis ſuppetunt duo iſta prima & principalia alimentorum genera, panis ſcilicet & vinũ. Sunt præterea hæ ipſæ plantæ, quibus ſolis noſtri primi parentes vſi ſunt in alimentum, vt ſupra à nobis dictum eſt.

De herbis. At ſub herbæ vocabulo ſpecialius nunc ſumpto: de herbis ſolis, quæ in vſum alimentorũ variis condiũtur modis, inprimis hic verba facere conſtituimus.

Hæ modo decoquuntur in iuſculis, modo minutim conciſæ friguntur. Ex illis modo fiunt farcimina & placentæ; modo acetaria, modo variis aliis adhuc modis præparantur.

Hæc igitur ſit pro hoc inſtituto propria herbarum conſideratio, quarum in condiendis cibis varius eſt & multiplex vſus.

Herbarum differentia Cæterum herbarum aliæ ſunt frigidæ, aliæ calidæ, aliæ vero temperatæ, frigidis æſtiuo tẽpore vtimur, calidis hyeme, temperatis autem reliquis duobus anni temporibus.

Aliæ frigidæ. Inter frigidas & illas, quæ in Gallia noſtra menſis communiter apponũtur, ſunt oxalis, portulaca, endiuia ſatiua, cichoreum ſylueſtre, lactuca, borrago & bugloſſa.

Calidæ. Inter calidas in vſu ſunt ſerpillũ, thymus, hyſſopus, amaracus, menta, ſaluia, eruca, fœniculum, petroſelinum.

Temperatæ. Inter temperatas habẽtur pimpinella, aſparagus, lupulus, beta, ſpinachia, braſſica.

Oxalis ſiue acetoſa. Oxalis ſiue acetoſa frigida & ſicca, incidit aperitque, omnibus reſiſtit putrefactionibus, ac idcirco cõfert febribus peſtilentialibus & ardentibus, humorem bilioſum excandeſcentem coercet, hepar nimium æſtuans, mirifice contemperat. Hæc herba ſimul cum radice cocta, in iuſculo ſumitur. Ex ſucco eius expreſſo condimentum fit, cuius vſus frequens eſt admodũ in condiendis pluribus diuerſisq; cibis, qui ſingularẽ inde ſaporis iucunditatem nanciſcuntur, & hac ratione vtiles etiam redduntur, pro ea nimirum qualitate & proprietate, qua ipſam pollere diximus, fit ex eius ſucco ſyrupus ad febres putridas.

Portulaca. Ex portulaca frigida & humida, fiunt tum acetaria, tum iuſcula, quæ ardorem ventriculi reſtinguunt, dyſenteriam aliosq; ſanguinis fluxus cohibent: ſuccus eius ſpecificum quoddam remediũ eſt contra dentium ſtuporem. Aqua, quæ ex ipſa herba diſtillatur, contra vermes vtiliter exhibetur.

Cichoreum ſylueſtre. Endiuia ſatiua. Cichoreum ſylueſtre & endiuia ſatiua, ſunt herbæ frigidæ & ſiccæ, in eodẽmet fere gradu. Hæ præter naturalem ventriculi æſtum compeſcunt, ardorem bilis extinguunt, hepatique calidiori & eius obſtructionib. ſummè proſunt.

Endiuia alba. Endiuia alba ſeu ſatiua, hyeme præſertim vtimur, tam in acetariis, quam in iuſculis.

Arveris tempore ex cichoreo ſylueſtri repullulaſcente, collecto & minutim conciſo, admixtis ſale, oleo & aceto, fiunt acetaria, Italis præſertim vſitatiſſima & in ſummis deliciis: nonnulli ſaccharum admiſcent, vt reddantur acetaria guſtui gratiora.

Lactuca. Ex lactuca capitata præſertim, fiunt acetaria, quæ reliqua omnia, quæ ex aliis herbis fiunt, bonitate ſuperant. Nã

præterquam quod palato gratiſſima, ſanguinem copioſum, eundemque laudabilem, lacque generant: ardores bilis arcent, ſomnumque etiam conciliant. Modice tamen lactuca vtendum, immoderatus enim eius vſus oculis nocet: fieri quinetiam tandem poſſet, vt ex eius intempeſtiuo vſu, caloris natiui virtus vel imminuatur, vel nimiũ refrigeretur, quod præſertim ſenibus, ac illis, qui imbecillo ſunt ventriculo, dictum ſit.

Tollitur autem frigiditas eximia, vnica ebullitione in aqua feruenti facta, ex qua poſtea cum oleo, aceto & ſaccharo, fiunt acetaria quam optima ſalubriaque. Lactuca quin etiam infrigidandi ſomnumque conciliandi cauſa vtimur in iuſculis per totam æſtatem.

Borrago. Borrago & bugloſſa herbæ tempe-
Bugloſſa. ratiſſimæ, optimæ quoque ſunt & ſaluberrimæ in iuſculis coctæ, illæ enim exhilarant cor, & humorem melancholicum ad temperiem reuocant, vnde ſequitur, ipſorum vſum inprimis conferre cardialgiæ cordisque deliquiis, nec non pectoris melancholicisque affectibus omnibus.

Planta calida. Serpillum, thymus, hyſſopus, amaracus, mentha, ſaluia, fœniculum & petroſelinum, herbæ ſunt omnes calidæ, plerunque hyeme in iuſculis etiam vtiliter offeruntur, conferunt iis, qui imbecillo ſunt ſtomacho, quique ſunt obnoxii morbis, quorum cauſæ à pituitoſis, frigidis, humidisq; pendent humoribus.

Petroſelinum. Ex iis petroſelinum frequentius vſurpatur in culinis. Nam etiam crudum & incoctum carnibus bubulis, veruecinis, eorumque pedibus elixis, & multis aliis diuerſis ferculis, etiam ex piſcibus præparatis, imponitur, vt gratum illis ſaporem conciliet. Eius radices & folia cocta, diuerſimode in cibis exhibentur, ac ſimul optimis condimentis commiſcentur, habent vim aperiendi.

Sed petroſelinum, de quo hic loquimur, non eſt illud, quod nonnulli adeo noxium vertiginoſis & epilepticis eſſe prædicant. Illud enim eſt Apium com- *Apium*
mune, à noſtro petroſelino qualitatibus *vulgare.*
& virtutibus longe diuerſum.

Hyeme interdum in iuſculis etiam *Radix fœ-*
vtimur radice fœniculi ad repurgandos *niculi.*
abarenulis renes, necnon ad acuendum viſum: æſtate dum ſemen ſuum producit, offertur in extrema menſa vt manducetur, concoctionem enim adiuuat non ſecus ac aniſum, quod etiam eundẽ in finem porrigitur.

Quod ad herbas temperatas ſpectat, *Herba tem*
quæ neque calidæ ſunt, neque frigidæ, *perata.*
qualis eſt pimpinella & multæ aliæ eiuſ- *Pimpinella.*
dem claſſis, ex iis iuſcula & acetaria etiam varia concinnantur, præſertim ex lupulo & aſparagis, ex quibus veris initio, cum primum è terra repullulaſcunt & egerminant, primaria acetaria fiunt.

Faſciculi ex lupo concinnati paulu- *Lupulus.*
lum decoquuntur, ex quibus (oleo, aceto, ſaleque admiſtis) quam optima acetaria fiunt, quorum vis aperiẽdi, detergendi & craſſos humores incidendi eſt, heparq; ipſum & reliqua viſcera nutritioni dicata, obſtructionibus expediendi. Lupulus quinetiã in iuſculo coctus, totam ſanguinis maſſam emundat, bilioſum & melancholicum humorem ſimul & ſemel contemperando & purificando repurgat. Idem præſtant aqua & ſyrupus ex eius ſucco concinnatus.

Aſparagi quoq; in maximis ſunt de- *Aſparagi.*
litiis, modice cocti cum oleo & aceto, vel primis menſis acetarii inſtar, vel ſecundis bellariorum loco, butyro prius recenti acliquefacto delibuti exhibentur. Viſcera ab obſtructionibus liberãt, vrinam leniter cient, & ſic conſequẽter renes abſtergunt calculoſis impuritatibus: appetitum ſtimulant, & ventriculum roborant. Inprimis horum eſu abſtineãt fœminæ, ne ipſis nimium indulgen-

dulgentes ſterileſcant: interim viris inde ſemen augeri, & Venerem excitari, in dubium non eſt vocandum.

Spinachia. Diebus Quadrageſimæ frequens vſus eſt Spinachiorum, quæ elixa & frixa ſalubria, thoracis partes optime nutriunt, & tuſſim ſedant: prima ebullitione laxandi vim acquirunt.

Braſſica. Braſſica herba eſt notiſſima, & paſſim obuia. Eius variæ ſunt ſpecies: aut enim viridis eſt, aut criſpa, aut Bononienſis, aut Veronenſis, aut Mediolanenſis: vel eſt floreſcens, Gallice *choulx de fleur*, quæ omnium & melior & rarior: vel capitata, cuius vſus in iuſculis, & acetariis in Germania plurimus, neque bonus, ſed meo iudicio plane inſalubris. Quamvis enim ea in iuſculis ſumpta, delicatum efficiat cibum, & palato grato ſaporis lenocinio ab initio blandiatur: diuturnior tamen eius uſus ſanitati plurimum obeſt. Nam præterquam quod cruditatum & flatuum copia ventriculum replet, ſanguinem inſuper melancholicum procreat, & moleſta turbulentaque excitat ſomnia: ita ut Braſſica viridis, Bononienſis, Mediolanenſis, & omnis generis alia, in Gallia noſtra plātata & educata, multo ſit ſalubrior & melior: quæ in prima ebullitione vim demonſtrat catharticam & diureticam: facultatem item hepar, ſplenem & totum meſenterium aperiendi poſſidet: crapulæ prætereà, & cruditatibus à nimio vini vſu contractis, prodeſt: Eſt denique tanta braſſicæ laus & commendatio, vt à multis plurimorum morborum medicina quædam vniuerſalis ſtatuatur: quibus tamen non omnino aſſentior: quamuis eius vſum iudicioſe adhibitū potius vtilem, quam noxium eſſe, non negem.

Radices i Abſoluta igitur herbarum illarum enarratione, ex quarum communi uſu nutrimentum nobis ſuppeditatur: ſequitur nunc, ordine vt proponamus radices, quibus hyberno tempore potiſſimum veſcimur: vbi deinceps quoque fructus diuerſis temporibus à natura productos, in medium afferemus.

Inter radices, beta-rapa dicta, paſtinacæ coctæ vel ſuper carbones, vel in aqua, & poſtea in orbiculos ſiue rotulas diſſectæ, cum aceto & oleo, pro optimis hyeme acetariis offeruntur: liquor ille, qui coloris rubicundiſſimi, inſtar ſanguinis, ab iiſdem radicibus profluit, acetū & oleum in ſanguineum & pulcherrimum tingit colorem. Quæ acetariorum genera non tantum palato gratiſſimum exhibent ſaporem, ſed ſanguinis etiam vitia & corruptiones emendant, & appetitum ſtimulant. *Beta rapa dicta.* *Paſtinaca.*

Siſer & daucus, radices paruæ & rotundæ, in aqua coquuntur, poſtea cum butyro friguntur: ventriculum calefaciunt, menſes & vrinas prouocant, Venerem excitant, ſi quis frequentius iis vtatur. *Siſer.* *Daucus.*

Raphani, quouis tempore ſalubres, nephriticis præſertim. Nam vrinam proliciunt, & renes ab omni arenoſa ſubſtantia purgant: quin imo materiam iſtam mucilaginoſam, vnde calculus generatur, virtute ſua ſpecifica, in aquam reſoluunt: Ad quod inſtitutum illos cum carnium iuſculis coquere licet; ſi ita videbitur: Aqua eorum ſtillatitia eſt præſentiſſimum quoque calculi remedium: cocti etiam & contuſi in formā cataplaſmatis, pectinis & perinæi regioni feliciter applicantur, vt hinc craſſa illa & mucilaginoſa materia diſſoluatur: ſicut illorum effectus ſpecificus in hoc ſtatim ſe prodit, quod acris ſapor eorum, tam ſit efficax, vt quamprimum Sali marino, intercedente quantulocunque ſpatio, admoueatur, illum ſtatim reſoluat, & in aquam conuertat. *Raphanus.*

Eandem fere vim & proprietatem habent rapa, & napi, qui eius generis ſunt: Communis enim illorum vſus eſt, vt iura inde boni ſaporis parentur: Sed in exceſſu vſurpati cruditates, fla- *Rapa.* *Napi.*

flatus, & ventriculi imbecillitatem generant: adeo vt hoc modo corpori maximum inferre damnum queant.

Cardui. Cardui, foliis & radicibus arte deablatis, liberalioribus ditiorum menſis perquam familiares ſunt: cum iuſculis ex capone coctis comedantur: & crudi etiam cum ſale & pipere bellariorum loco offeruntur, nec non cocti cum butyro fuſo inter reliquas Galliæ prouincias Lugdunenſe ſolum hos omnium maiores & pulchriores profert: vrinas quoque promouent, ventriculum calefaciunt, & Venerem excitant. Horum foliorum & radicum vſus idem exiſtit, qui & cynararum, quia eadem fere donorum inſignia ambo obtinuerunt.

Ex bulborum præterea & radicum genere, in Vaſconia frequentur in uſum

Porrum. aſſumuntur porra, cepæ & allia.

Nihil vſitatius eſt in Francia, quam vt ex albo porrorum, cum capone cocto, iuſcula matutino tempore parentur: quæ inter ea, quæ grati ſaporis ſunt, & aperiendi vrinamque ciendi facultatem habent, non poſtremum obtinent locum.

Porris alias in Francia ægre, nec niſi in iuſculis vtimur. Vaſcones autem illis crudis cum melle veſcuntur: ſed vt dicam, quid ſit, hic mihi vtendi modus plane diſplicet. Ventos & flatus gignunt in ventriculo, illumque offendunt: viſum lædunt, & caput ipſum grauedine & doloribus infeſtant.

Cepa. Accipiuntur quoq; ceparum aliquot, ex albis maioribus, quæ cum butyro, aqua & ſale, vel cum carne bubula & veruecina coctæ, reddunt iuſculum grauiſſimi ſaporis: quod ſaluberrimũ & vtiliſſimũ eſt ad vrinam eiendam. Inueniuntur plurimi, qui his maioribus cepis, ſuper carbones coctis, & ad dulcedinem redactis, in acetariis vtuntur: quin etiam ipſæ pro remedio contra in veteratam tuſſim & pulmonum affectus, cum ſolo oleo, fine aceto, veſperi exhibentur.

Multi cepulis teneris recentibus in acetariis omnino crudis vtuntur, ad excitandum appetitum, quod vtique non vſque adeo improbarem, ſi modo crebris ructibus eiuſmodi nõ moleſti poſtmodum forent, nec nimis immodice ab iiſdem ſumerentur. Nam viſcera detergendi mirabili poteſtate pollent, eademque ab obſtructione & infarctu liberant: renumque ac veſicæ impuras craſſaſque mucilagines attenuant & expurgant.

Allia eaſdem vires obtinent, quæ inſuper ruſticis in Vaſconia ſunt inſtar theriacæ contra peſtem & aerem prauis vaporibus infectum: Infantes ex illorum vſu ab omni corruptione interna, vermiumque infeſtatione muniuntur, Sed hoc habent vitii, quod odorem nimis moleſtum & fere intolerabilem excitent: Cocta ſuper carbones vel in aqua de ſua acrimonia multum remittunt. Diebus aſarcis Vaſcones illis mane in primis menſis vtuntur: Illorum quoque vſus homines reddit fortiores ac vegetiores; cuius rei exemplum ſunt ad triremes damnati, quibus allium manducandum tum exhibetur, cum omni conatu & induſtria impreſſio quædam molienda ſit. *Allium.*

Reſtat vt de ſeminibus granis dictorum fructuum verba faciamus. Et tantum commemorabimus, quæ vulgaria ſunt, & vitæ humanæ magis neceſſaria, ex quibus panis confici, & corpus noſtrum foueri poteſt. *Semnia ſeu grana.*

Primum ac præcipuum granum Triticum eſt, ex quo panis omnium optimus elaboratur. Qui varia eius genera volet cognoſcere, legat Plinii lib. 18. c. 7. vbi Italicum frumentum omnibus aliis antefertur. Hoc præſertim notandum de pane, vt ſit bene fermentatus, optime coctus, & mediocriter ſalitus. Triticeum panem bonitate ſequuntur, ſecalinus, hordeaceus, & id genus alii. Qui vero alii panes ex milio aut leguminibus cõ- *Triticum.*

cin-

Digitized by Google

cinnantur, procul ab aliis bonitate diſtant; imo nec ſatis ſalubres ſunt: ideoque illis explicandis nō immorabimur.

Ex illis tamen multis in locis ſiue integris, ſiue mundatis & ſuo cortice expeditis, vel etiam ex eorum farinā, parantur multa fercula, paſtæ, pollentæ, quæ à nonnullis in delicijs habentur, & nutritioni non parum inſeruiunt: cum ſobrius eſt eorum vſus, nec vſque adeo frequens. Simili genere ferculi vtuntur Heluetii & Germani ex auena confecti, quod Habermuß vocant.

Hordeum. Mundatum hordeum & apprime coctum, magnam vim alendi habet, nec non phthiſicos medicandi.

Milium. *Lentes.* *Piſa.* *Faba.* In Vaſconia pultes fiunt (quas Armotes dicunt) ex milii & lentium farina. Poſſemus inter vernos fructus piſa fabaſque recentes annumerare: quorum uſus eſt in iuſculis & bellariis, fabis ſcilicet ex butyro frixis, & piſis ex aqua, carne & ſale in ſuis ſiliquis, coctis, butyroque recenti tanquam ſuo condimento exceptis. Sed in granorum & leguminum claſſem ea maluimus reuocare: quod eorum hyeme frequētior ſit vſus. Piſa ſicca hyeme cum ſuilla ex aqua coquuntur, quæ inter delicatos habentur cibos. Ex his quadrageſimali tempore, ab iis qui carnibus tum abſtinent, paratur cum Marſuino larido, vt vocant, optimum edulium: friguntur porro in gratum ſaporem eadem, cum butyro & cæpa.

Faba ſicca. Ex fabis ſiccis & cortice ſeu ſiliqua liberis, varia quoque parantur iuſcula, nec non pollentæ grati ſaporis. His autem ſobrie vtendum eſt: quod frequentiore vſu craſſiorem generent ſanguinem quam par eſt, pariantque craſſos ac terreſtres humores, vnde morbi cauſæ ſuſcitantur materiales calculi, & id genus aliorum.

Piſa rubra. Ex piſis quoque rubris, nec non lentibus, optima iuſcula condiuntur. Eadem in remedium quoque aptantur, vtpote quorum decoctum aperiens ſit calculi ſubſidium: lentium vero iuſculum infantibus propinatur ad variolas è corpore excludendas nec non exanthemata.

Oryza. Oryza quoque grani aut ſeminis ſpecies eſt, non ita praui alimenti, ſi eius ſobrius & moderatus ſit vſus. Coquitur hyeme cum capone in ferculum, delicatus cibus. Quadrageſimali quoque tempore quotidianus eius eſt vſus, coquiturque ex lacte & cum aut ſine ſaccharo, & ſecundis menſis offertur. Eiuſmodi autem ferculis in cibū ſi quotidianum non eſt vtendum, nec immoderate abutendum, citra valetudinis diſpendium.

CAP. III.

De Fructibus.

QVod ad fructus attinet: alii ab ipſis herbis producuntur, alii ab arboribus. De vtriuſque ſimul verba faciemus, nec diſtinctionem aliam conſtituemus, quam ordinem, quo nobis ſagax natura, certis temporibus eos in vſum noſtrum producit.

Qui igitur primi fructus à natura nobis ſuppeditantur vere declinante, & æſtatis initio, quo tempore æſtus augetur, ad refrigerium exhibet nobis natura, fraga, framboſia; mox ceraſa varii generis, mala Armeniaca ſeu abricotia, mora: ſuccedente tempore, ficus, vuas, perſica, ſuo quæq; maturitatis tempore, quibus per totam æſtatem oblectamur, ad calorem natiuum ab extrinſeco auctum, attemperandum, & humidum primigenium aſtrorum feruore incaleſcens, externa cibi humiditate perfundendum, languentemque ac proſtratum appetitum reuocandum. *De fructibus Veris.*

Eadem cæli opportunitate nobis ſuppetunt amygdalæ, auellanæ, iuglandes: ad recreandum appetitum, recentes

vſur-

vſurpatæ: ſed quæ melius in hyemen aſſeruari debeant.

Fructus æſtatis. Suggerit etiam nobis æſtas varia pyrorum, pomorum & prunorum genera in eundem finem; qualia ſunt pyra muſcatellina, bicipitia &c. ut iis calidiora & ſicciora corpora, & appetitus languens temperetur, dum recentes à nobis ſumuntur, quales ſunt æſtiui fructus: *Oporini.* oporini vero & diuturnioris vitæ, in hyemen aſſeruantur: qui etiàm ſub finem æſtatis naſcuntur, nobiſque non parum cocti proſunt ex ſaccharo.

Eodem quoque tempore colliguntur ſtomachica mala: vtpote Cydonia, granata, meſpila, ſorba, oliuæ, piſtacia, pineæ, cynaræ (quæ tamen ex ſagaciore cultu & tranſplantatione, tota prope æſtate in vſum veniunt) cedrini fructus, citri, limones, medica mala aut aurea, omnibus fere anni temporibus, nobis recentia exhibentur; etiam in Gallia & quibuſdam Germaniæ locis, iis præſertim, vbi ſedulo coluntur & arte promouentur, vt fit in hortis quorundam illuſtriſſimorum principum, vt iam ſuperius diximus. In quibuſdam etiam regionibus, utpote calidioribus, & huiuſmodi fructibus progignendis opportunioribus, quales ſunt Italia & Hiſpania, ſponte ſua omni anni tempore enaſcuntur.

Atque hæc de fructibus noſtræ Galliæ optimis, ac valetudini noſtræ conducentibus ſatis dicta ſint. Qui in peregrinis regionibus producuntur, vt dactyli, myrobalani &c. cum iis facile carere poſſimus, lubenter hic etiam omittimus.

Sed extra rem non fuerit, ſi paucis horum fructuum qualitates & facultates excutiamus, quarum cognitio, liberiorem vel parciorem eorum vſum nobis permittat, & in quem uſum nobis conferre poſſint, nos edoceat. Largius cum illis vtimur, & plus quam par eſt, quia eorum noxa nobis incognita eſt: contra moderatius, ſi inde morbum metuimus, & proprietatum ac facultatum notitia.

De fragis. Fraga frigida ſunt & ſicca ex terræ natura, acido dulcia tamen, & ſaporis gratiſſimi: appetitum languentem excitant, hepar refrigerant: renes expurgant, vrinamque prouocant: quæ & lepræ initiis vſurpata ſumme conducunt: puellarum deliciæ ſunt, quibus & in icteritium ſubſidium exhibetur. Eduntur vino diluta & ſaccharo conſperſa: crebro etiam ex lacte comeduntur. Eorum ſtillatitia aqua febribus & dyſenteriis aduerſatur, ac valetudinem reſtituit. Mane ante aliud quoduis ferculũ edenda ſunt, idque quantum ſatis, quod facile in ventriculo corrumpantur, febreſque malignas, aut mali moris ſuſcitent.

De frambeſiis. Frambosia facilius fragis in ventriculo corruptionem ſubeunt, vnde fit vt fragorum bonitatem non æquent.

De ceraſis. Ceraſa acidula, eaque matura, inter fugaces fructus, delicatiſſima, optima & ſaluberrima habenda ſunt: feruidiorem bilis æſtum temperant, craſſum phlegma incidunt, refrigerant & appetitum prouocant: nec ita facile, ac fraga corrumpuntur. Aliæ ſunt eiuſdem fructus ſpecies, qui niger eſt ac ſubdulcis, nec æque eum acidulis ceraſis ſaluber & bonus: imo longe ab illis bonitate recedit. Huius generis, bigarrella dicta ceraſa, verminationi obnoxia ſunt: quæ idcirco in ſtomacho prompte corrumpuntur, & vermes generant, quorum vſus idcirco à nobis improbatur, præterquam rarus, & vt tantum quodammodo edentis appetitui ſatis fiat.

Apponantur ceraſa menſarum introitu cruda: interpellaria vero condita ex ſaccharo offeruntur, Eadem vt aſſeruentur, in clibano exiccantur, quæ ad ſitim febricitantium fallendam commode vſurpantur. Aqua illorum ſtillatitia febribus & internis inflammationibus

Plin. lib. 15. cap. 25. nibus opitulatur. Laudauit olim Plinius ceraſa Campana & Luſitana. Allata ſunt primo ex quadam vrbe Ponti (Ceraſo dicta) temporibus Mithridatici belli, in Italiam per L. Lucullum: ex quibus arbuſcula in varias orbis partes deportata ſunt & conſita.

Præcocia. Fructus qui à Gallis *arbicots* dicuntur, à nonnullis præcocia, cum primis æſtatis fructibus producuntur: ſunt autem fructus minus durabiles, ob quam cauſam etiam præcocia à Latinis appellantur: hoc eſt fructus fugaces & momentanei ex præcipitata & intempeſtiua maturitate, qui idcirco cito etiam pereunt. Dicuntur etiam mala Armeniaca, propterea quod illorum genus primum ex Armenia ad nos tranſuectum ſit. Gal. lib. 2. de alimentis, ea inter perſicorum ſpecies numerat, iiſque eaſdem proprietates adſcribit, niſi quod præcocia, vt ipſe refert, non ita ſtatim in ventriculo corrumpantur, ſicut mala perſica. Fructus ſane elegans & peramabilis, qui crudus primis menſis apponi, ſecundis vero, nō niſi coctus & ſaccharo conditus cum cæteris bellariis offerri debet. Hic quoque fructus ſaccharo in eum finem conditur, vt per integrum annū aſſeruari, & in cōmeſſationibus, à prandio vel cœna inſtitutis, exhiberi queat.

Mora. 2. Simpl. & 2. de alim. Mora, quæ ad iuſtam maturitatem peruenerunt, vt ſcribit Galenus, ventrem laxant: Viridia autem & exiccata, eundem aſtringunt. Optima ſunt illa, quæ mediam tantum maturitatem ſunt aſſecuta: aſtrictione enim ſua amabili, qua tum pollent, nimiam illam laxandi vim impediunt, & omnem corruptionis occaſionem adimunt. Habent etiam vim refrigerandi & appetitum excitandi, quæ ante cibos alios ſumenda ſunt, ne cum illis ſumpta, citius corrumpantur: quod tum accidere ſolet, ſi ipſa in ventriculum malignis humoribus repletum, ingerantur. Non igitur promiſcue, ſed cum iudicio iis vtendum. Pharmacopœi ex horum ſucco conficiunt diamoron, vnde gargariſmi, ad faucium inflammationes, concinnantur.

Pruna. Pruna inter eos fructus, qui bono ac iucundo ſapore præditi, & in hominis vſum à natura producti ſunt, non poſtremum obtinēt locum bonitatis. Tot autem ac tam variæ illorum extant differentię, quibus inuicem odore, ſapore, colore, virtute & multis aliis proprietatibus differunt, vt omnes differentiæ eorū hic recenſeri nequeant. Nos principaliorum tantum mentionem hic faciemus, & eorum, quæ in Francia noſtra colligi, & in vſum adaptari ſolent: omiſſis illis vel etiam melioribus, quæ aliis in locis producuntur.

Reperiuntur igitur apud nos pruna, ſubdulcis ſaporis, damaſcena dicta, quorum nucleus à pulpa non bene ſeparari poteſt. Hæc eiuſdem generis eſſe puto, quorum Galenus, & alii antiqui mentionem faciunt, *7. de ſimpl.* ex quibus imprimis commendant ea, quæ Damaſci in Syria creſcunt: vnde illa poſt in Italiam, Galliam, & alias regiones aducta fuerunt, quibus adſcribunt vim laxandi: Pharmacopœi magna horum copia officinas ſuas inſtructas habent: ex quorum ſucco & pulpa, per cribrum colata componunt diaprunum ſimplex, ac diaprunum lenitiuum, aut diadamaſcenum Nicolai; quæ purgantia conducunt iis, qui febribus ardentibus infeſtantur; *Diaprunū conducit febribus ardentibus.* quarum cauſa exiſtit acris & bilioſus humor, quem huiuſmodi remedia alterant, & leniter purgant.

Eiuſmodi pruna hodie in vſu cibario, ob ſaporis bonitatem non vſq; adeo commendantur, nec niſi in eum finem, quem modo poſuimus, aſſumuntur. Sed ſunt præter illa, alia adhuc damaſcena, violacea, alba & nigra: ab horum colorum varietate ita dicta: quorum nucleus, à carne ſiccus auellitur: hæc, inquam, ſingulari ſua bonitate & in-

incomparabili ſaporis dulcedine, omnis generis alia longe ſuperant: inter ea, ſaluberrima ęſtimãtur damaſcena maiora nigra, vtpote quorum dulcedo ſuaui aciditate mixta, vermiũ generationem impedit, & hinc ipſorum ſubſtantiam, à momentanea corruptione tuetur.

Sunt præterea alia prunorum genera in Francia noſtra copioſa, vt pruna *perdigon* Gallice dicta, pruna Regia & Imperialia, item alia à dactylis appellata: quæ inter huius generis fructus, tantam etiam ſaporis iucunditatem referunt, vt vix alia inueniantur, cum quibus conferri poſſint.

Turonenſis ager, qui Franciæ hortus, à ſingulari amœnitate & fertilitate dicitur, dulcia pruna profert, quæ in furno aut in Sole exiccata, incredibilẽ ſaporis bonitatem acquirunt. Menſis opulentorum huius vrbis Pariſienſis primis, pro deliciis apponuntur, diebus pręſertim quadrageſimalibus. Coquuntur in aqua ſine magna ſacchari additione: ex inſita enim proprietate ſufficientẽ ſacchari dulcedinẽ ſuppeditant.

Eſt oppidum quoddam in Vaſconia non procul à *Mont-auban* ſitum, *S. Antonin* dictum, cuius terra eiuſmodi fert pruna nigra, ſaporis ſubacidi: quæ paſſim in remotas regiones venduntur. Ex his prunis quæſtus fit magnus adeo vt ſummam centum millium coronatorum aureorum excedat: ſed fides eſto penes autores.

De prunis ex Brugnole. Sunt inſuper alia quędam pruna, quę ex prouincia Gallica, *Brugnole* dicuntur, in ciſtulis ſine nucleis incluſa & compacta, coloris aurei, & ſubacidi, ſuauiſſimique ſaporis, ad nos adferuntur, quæ tam cruda, quam cocta commodiſſime offeruntur ſanis & ægris: potiſſimum autem iis, qui ex imbecillitate quadam impediti, aliis eduliis frui non poſſunt; iucundiſſimum ſimul ac vtiliſſimum præbent alimentum.

Cucurbitæ. Concurbitæ, cucumeres, & melones ſunt fructus producti ex plantarum ſeminibus. *Cucumeres.* Nihil iis communius eſt in noſtra Francia. Vim habent inſignem refrigerãdi. Ex cucurbitis cum modica omphatii quantitate iuſcula parantur: vt ex cucumeribus, quorum tamen vſus frequentior in acetariis: ſcindũtur enim in orbiculares rotulas, quæ ſuper infuſo aceto & ſale, intra duas patinas iactantur: hoc vero aceto ablato, & recenti cum oleo, ſale & pipere affuſo, acetaria fiunt, & æſtiuis diebus vt plurimum primis menſis apponuntur. Reperiuntur in Vaſconia, qui cepas in rotulas ſectas admiſcent, quibus nimiam cucumerum frigiditatem corrigunt. Cucumeres immaturi adhuc, vt parui, cum aceto, ſale & paululo fœniculi condiuntur: vſus horum hybernis diebus perinde eſt, ac capparum & oliuarum. Qui vero imbecillo aut frigidiori ventriculo laborant: quales ſunt vt plurimum ſenes, ab eiuſmodi fructibus, quocunque modo præparatis ſibi omni ſtudio caueant. Proderunt illi quidem iuueni calidi & bilioſi temperamenti: cuius ventriculus inſtar aquæ bullientis perpetuo feruet, hoc enim modo bilis acrimonia retunditur: ſed tamen illis caute & moderate vtendum eſt; propterea quod facile corrumpantur, & febres putridas generent.

Melones. Hos ſequuntur nunc melones, ex quibus, meliores & ſelectiores, inter fructus delicatiſſimos recenſentur. In regionibus calidis & agris opimis producuntur optimi. Horum ſingulari bonitate & abundantia gaudent Neapolitani in Italia, nec non Aſtenſes Pedemontani. At ne longius hinc diſcedamus, in Francia noſtra optimi quoq; creſcunt, in Gallia Narbonenſi, in Prouincia, in Delphinatu, in Vaſconia, quin imo Lugduni & in Turonenſi etiam cœlo, vbi non in ſterquilinium aut fimetum ſeminantur, ſicut in hac vrbe Pariſienſi fieri ſolet: ſed in terram bene cultam &

elaboratam. Hinc fit vt ſalubriores illi ſint & meliores, quã hi, qui violento illo fimi calore putrefactionẽ ſimul inducẽte, ante tempus ad maturitatẽ cogũtur.

Illorum variæ ſunt differentiæ, quæ ratione coloris vel extrinſeci, vel intrinſeci diſtinguuntur: Extrinſecus alii ſunt virides, alii flaui, alii albi, pallidi & cineritii: alii præterea ſunt omnino læuigati & æquati: alii corticem habent rugoſum inſtar retis alicuius expanſi. Intrinſecus alii toti ſunt virides, alii auri ſiue aurantiorum colorem referũt: alii ſunt rubicundi, ſubalbidi, & alii proſus ruffi. Qui vero ponderoſiores & floridiores exiſtunt, & ad pedunculum craſſiorem & grandiorem portionem obtinẽt, qui præterea corticem durum, intrinſecus carnem ſolidam, rubicundam, aurei coloris, aut omnino viridis habẽt (vt proprie ii ſunt, qui Gallice *ſuccrins* dicuntur) quorum ſemen adeo firmiter carni adhæret, vt vix inde ſeparari poſſit, hi ex his notis pro optimis cenſendi ſunt: Caro inſuper illorum, dentium iudicio, ſolida conſtare ſubſtantia; & iucundus gratusq; illorum in ore ſapor, naturam aquarum roſarum, ſacchari, ambræ & muſci æmulari & referre debet. Melones his proprietatibus inſigniti minus nocent. Fructus huius dignitas, atque excellentia mihi occaſionem præbuit, vt integram eius anatomiam ſiue ſectionem in omnes partes, oculis hic ſubiicerem. Nec id ſine conſilio: ſcio enim Reges & Principes eo maxime delectari: meminerint tamen moneo, vt meliores aſſumant, & valetudini minus noxios. Fit enim, quod dolendum, vt ex promiſcuo illorum vſu, horrenda ſæpenumero ac pernitioſa ſymptomata oriãtur: quin imo in optimorum etiam & ſelectiſſimorum vſu, qui dulcedine & iucunditate ſua homines ad nimium illorum eſum pelliciunt, moderatio & temperantia ſumme obſeruanda eſt. Refrigerant, ſitim ſedant, appetitum & vrinam ſtimulãt, renes ab arenulis purgant, & ſic ex vna parte non modo palato grati, ſed ſanitati quoq; vtiles ſunt: verum econtra flatus generant, maximeque efficiunt colicæ flatulentæ obnoxiis, vt quam excitare & augere ſoleant. Huius fructus proprietas eſt, vt facile corrumpatur, præſertim in his, quorum ventriculus iam prauis & malignis ſcatet humoribus, ex quib. febres malignæ, vẽtris profluuia, & ipſa dyſenteria generantur.

Literis proditum eſt, Albinum Imperatorem, adeo fructuum, melonum præſertim & malorum perſicorum eſu delectatum eſſe, vt in vna cœna octo ſatis magnos comederit melones, & mala perſica centum.

Plurimi Imperatores alii, & ſummi viri ex eorũ abuſu interierunt: Fridericus III. Henricus VII. & Albertus II. *Cuſpian.* *Æn. Sylvius, hiſt. Bohem. c.56.*

Platina, Paulum II. Pontificem Romanum, circa horam ſecundam noctis apoplexia correptum, & ſolum in cubiculo, extinctum tradit: cum tamen die præcedenti nihil mali ſenſiſſet, & in cœna melones duos prægrandes integros abſumſiſſet.

Grana, ſiue ſemina melonũ in vſum medicum aſſeruantur: vt & grana cucumerum & cucurbitarum, quibus vtimur in decoctionibus ad refrigerandos, aperiendos, & repurgandos renes ab arenulis & calculo, nec non ad eorum & veſicæ vlcera detergenda. Ex iis etiam in eundem finem emulſiones, vt vocant, concinnantur.

Inter æſtiuos & oporinos fructus, optimi ſunt alimenti ficus probe maturæ. Olim, iuxta Athenæum, primũ laudis locum tenebant, ex Ætolia & Caria, Pariæ, Chiæ, & Calliſtrutiæ Romanis dictæ. Sed aliunde quam è Gallia noſtra, præcipuè Narbonenſi, meliores petẽdæ non ſunt. Sic & Vaſconia hoc fructus genere adeo abundat, vt à nulla alia regione, nec copia nec bonitate illa vinci *Ficus.* *lib.3.c.9.*

 poſſit.

Digitized by Google

poſſit. Gaudet enim aere temperato, qualis eſt Vaſconicus: vbi vineæ infinitis luxuriant ficubus, quarum tamen vmbra vitibus & vuis haud officit, Varii coloris ibi producuntur: albæ, nigræ, virides, purpureæ, ſubrubæ, pallidæ & variegatæ. Optimę ſunt, quę hiſcunt externa cute, & pulpam pinguem ac melle ſuauiorem habēt. Eduntur horis matutinis cum pane, & pauco ſale: quibus ſuperbibitur merum optimum, iuxta illud: *Poſt crudum purum, &c.* Conducunt pectori, natiuum, viuidumque colorem reſtituunt. Ficus & vuæ, alimenti bonitate & præſtantia cæteros æſtiuos & autumnales fructus facile ſuperant: magisque aliis impinguant. Galenus, vt oſtendat earum nutriendi vim & præſtantiam, exemplum adducit à vinearum cuſtodibus, qui iſtis fructibus impinguentur, cum nullo alio vtantur cibo, quam ficubus & vuis cum pane: perinde ac in Vaſconia noſtra, vbi porci quoque iis ſaginantur: tanta illarum copia & nutriendi vis.

Vua. Inter vuas illæ, ex quibus muſcatum, vt vocant. Fruntignanum exprimitur, omnium ſunt delicatiſſimæ: Vaſconia quoque noſtra producit optimas, cum albas tum rubras, tum viuidi mixtique coloris. Mane ante alium cibum ſumi debent cum pane.

Etſi autem huiuſmodi fructus, ficus nempe & vuæ inter optimos, vt dictum, cenſeantur: non tamen omni carent noxa: ventriculo enim frigidiori & imbecilliori parum conferunt: nec abuſus illorum, vt & cæterorum multum prodeſt. Modum igitur ſeruēt, quicunque ſanitati ſuæ cōſultum velint intemperantia enim medicorum nutrix.

Pro hyeme aſſeruantur ficus in hunc modum: Exiccantur primum in craticulis ligneis, Soli expoſitis: deinde in catinis (Gallis *Cabats*) reponuntur: vbi compreſſæ liquorem ſaccharinum effundunt, quo perfuſæ & imbutæ compinguntur, atque ita in corruptæ ſeruantur.

Maſſiliæ, quæ Narbonenſis Galliæ metropolis, magnus fit ex iis quę ſtus: ſic etiam Monſpeſſulo, & è finitimis locis eo conuehuntur, in capſulis ligneis, vuæ probe exciccatæ: illincque cum ficubus in Galliam, & regiones varias auehuntur, ad vſum tam alimentorum, quàm medicamentorum.

Mala, quæ vocantur Perſica, nomen ſuum è Perſia, vnde primum allata ſunt, retinuerunt: quæ, licet in proprio & natiuo ſolo leth:fera ſint (vt quidem referunt) in Ægyptum tamen aliove translata, benigna & innoxia redduntur. Duplicis ſunt generis: mas nempe & fœmina. Fœmina facile nucleum dimittit: at mas eum pulpæ adeo affixum habet, vt ægre ab ea diuellatur. Fœmina Vaſconibus vocatur *Perſeque*, quæ molliori & ſubdulciori pulpa, quam mas, *Perſec* dictus, facilius eo corrumpitur, Mas autem fœmina ſua craſſior eſt, longeque odoratior, coloris ſubrubri ac viuidi, ad aureum vergentis, durioris pulpæ ac ſapidioris. Cruda in orbiculos diſſecta ex vino, vt Vaſcones ſolent, aut inter cineres paululum aſſata, cum Saccharo ſumuntur. Pauiana aut Aubergea, eiuſdem generis ſunt cum maſculis, ſaporis grati & delicati *Mala Perſica.*

Galenus, ea primis quidem menſis apponi iubet: alibi tamen docet, perſica omnia praui eſſe nutrimenti, facilis corruptionis, & ſtomacho infenſa. Suadeo igitur, quantum ad me, vt immoderatus illorum vſus prorſus euitetur. *Lib. 2. Aliment.*

Amygdalæ, auellanæ, & iuglandes recentes modice ſumptæ, grata ſunt palato, pectori vtiles, ad ſanguinem ſemenque generandum idoneæ: copioſæ vero & crudæ in ventriculum ingeſtæ difficulter coquuntur, & ob oleaginoſitatem ſuam facile bilem generant, hincque dyſenteriam excitant. Exiccatæ aſſeruantur ad vſum. *Amygdalæ, auellanæ, & iuglandes recentes.*

Ex

Amygdala. Ex amygdalis dulcibus parantur edulia, Gallis *blancs mangers* dicta, amygdalata etiam ægris fere omnib. alimentum præbent optimum. Ex iiſdem exprimitur oleum amygdalinum, calculoſis affectibus, doloribusque ex acribus humoribus productis vtile. Propinatur intro ad duas aut tres vncias: exterius etiam eo pectus in difficili illinitur anhelitu.

Iuglandes. Iuglandes nuces adhuc immaturæ cum ſuo viridi cortice condiuntur ſaccharo ad corroborandum & calefaciẽdum ventriculum, quæ myrrobalanorũ locum ſupplent. Ex harum nucleis ſiccis exprimitur oleum nucũ, vulgo notum, cuius vſus eſt ad cibos condiẽdos, nec non in medicina ad curandã cholicam flatuẽtam, ſiue ſolum, vel cum vino generoſo in clyſterũ carminatiuo (vt dicunt) decocto, addatur.

Hoc remedio vti poſſunt ruricolæ à pharmacopœ's longe remoti.

Auellanæ. Macrob. li. 3. Saturn. cap. 18. Auellanæ, Latinis Ponticæ & Prænestinæ nuces, ita dictæ, quod vel in Ponto vel apud Carſitanos in agro Pręneſtino copioſe producantur. Hæ præter vſum illum, quem diximus, ſiccæ quoque cum vuis paſſis & ficubus menſis apponuntur hyemæ & quadrageſimę diebus.

Ex iiſdem extractum oleum, doloribus arthriticis prodeſt, cortices illarum virides in puluerem redacti, & ex vino auſtero ſumpti ad dragmas duas, diarrhœam & menſes albos ſiſtunt. Putamẽ item coloris rubei, ad dragmam vnam, cum ęquali corallorum rubeorum pondere ſumptum cum aqua cardui benedicti, aut papaueris rhæadis, quamuis vulgare, ſpecificum tamen auxilium eſt, & probatiſſimum in pleuritide. *Remedium ad pleuritidem.*

Nunc de pomis pyriſque, fructibus autumnalibus dicendum, quæ diuturnioris durationis æſtiuis, omnibus anni temporibus menſis inferuntur, crudi, cocti, conditi, aliiſq; modis apparati.

Poma. Poma optima inter alia ſunt, curtipendula & Renetta dicta, necnõ ea, quæ *paſſe-pommes & de caluille* Gallice vocãt, in Dania aut Normania nata, tam intus quam extra rubea, ſecundis plerunque menſis offeruntur. Sed curtipendula ſaccharo farcta, & ad ignem lentum cocta, exhibentur mane ante cibum in affectibus melancholicis, ad arcendã bilem vtramque, aluumque laxandam: ex quibus etiã paratur ſyrupus, Sabor veteribus dictus. *Syrupus Sabor.* Eadem ſaccharo Candio-libanique puluere farcta & cocta, porriguntur pleuriticis ad lateris apoſtema maturandum, pus mouendum & abſtergendum.

Pyra. Inter pyra, Bergamota & Regia pro optimis habentur: ex quibus Auxenſia & poſtea Turonenſia in Gallia noſtra primam laudis ac bonitatis gloriã merentur, quæ cocta cum ſaccharo ſecundis offeruntur menſis. Sunt adhuc alia diuerſi generis pyra, hyemalia, auſtera, aſtringentia, quæ non niſi ſub Campana, vel cineribus carbonibusque cocta ex vſu ſunt. Huius generis pyra Turonenſes condiunt & in clibano aut Sole exiccant, & ad vſum ſeruant. Ex ſylueſtribus pomis pyriſq; torculari expreſſis in Normania conficitur pomaceum & pyraceum potus, incolis iſtius loci gratus, inſtar vini, cuius inopia laborãt, nec obſcure nimis, vini bonitatem is æmulatur, vt nihil dicam de ipſius præparandi modo, qui fere in omnibus conuenit cum vini expreſſione, ſiue inſtrumenta & locum, ſiue tempus ſpectes, nec minus ac vinum ipſum in cellis vinariis, doliis ligneis ad vſum aſſeruatur.

Cydonea. Cotonea mala, Græcis μῆλα κυδώνια, quod primum ex Cydone, vrbe Cretenſis inſulæ, in Italiam tranſportata credantur, ſub prunis & cineribus cocta & ſaccharo conſperſa, bellariis inſeruntur. Vim habent adſtringendi & orificium ventriculi corroborandi, ciborumque vapores coercendi, ne cito ſurſum aſcẽdendo, cerebrum p[illegible]tãt. Gratiſſimi ſunt

ſaporis, cordiſque vires roborant, ac ſtomachum veneno infectũ reſtituunt, ſiue id intra corpus, à prauis humoribus excitatũ, ſiue extrinſecus ingeſtum fuerit. Apponuntur menſarum initiis, alui adſtringendæ roborandæque cauſa, aduerſus diarrhœam, lienteriam & dyſenteriam: Quin & vomitiones cohibent, & ſubuerſum ventriculum reſtituunt.

Has virtutes tam alimentoſas, quam medicamentoſas ſola pulpa, qualem natura nobis exhibet, præſtat. Ex iis prætere, ſub prunis coctis & ſaccharo conditis, conditum Cydoniatum præparatur: cuius magna quantitas, tempore Galeni, ex Syria & Hiſpania Romam olim aduehebatur. Huiuſmodi cydoniata varii generis nobis vrbs Aurelia ſuppeditat, tum palato gratiſſima tum ventriculo, & ſanitati vtiliſſima. *lib. de al. 2.*

Syrupus ad ventris fluxum. Ex cydoniis porro ſyrupus conficitur ad ventriculum roborandum, & omnes alui fluores inhibendos. Ex ſolo iure probe depurato, & in balneo maris cocto, ad ſyrupi conſiſtentiam, potentiſſimum remedium, vel citra ſacchari additionẽ, ad quæuis alui profluuia paratur. Si vero ad ſingulam libram ſyrupi, ſacchari vnc. ij. addideris, iucundior quidem erit ſyrupus ſapore, non autem virtute præſtantior.

Oleum quoque ex iis extractum, & extrinſecus applicatum, dictis morbis eſt medicamen optimum.

Ex ſeminibus eorundem, cum aqua, mucilago lenta extrahitur, collyrium ad oculorum inflammationes præſtantiſſimum; prodeſt eadem aliis affectibus, qui cum moderata quadam adſtrictione leniendi ſunt.

Mala granata. Granata, vel à multitudine intus granorum, vel à Grenade Hiſpaniæ regno, quod præ cæteris hoc fructu abundat, dicta: Latinis mala Punica: nobis nec ex Hiſpania, nec Italia conuehẽda ſunt, quæ tum uis illic copioſiſſima. Francia enim noſtra multis in locis ea abunde ſatis producit: ſed præcipue in Vaſconia noſtra, vbi horti & vineæ vbiq; horum arboribus luxuriant.

Tres ſunt eorum ſpecies: alia enim ſunt dulcia, alia acida, & vinoſa alia, ex quorum granis, quibuſdam in locis, vinum exprimitur, quod doliolis vel lagenis vitreis accurate incluſum, diu aſſeruatur. Vim habent refrigerandi & adſtringendi, acida præſertim hac virtute plus pollent dulcibus. Febribus putridis & ardentibus auxilio ſunt: refrigerant enim, & putrefactionem arcent, ſitimque febricitantium intolerabilem ſedant. Dyſentericis quoque opitulantur: bilis frænum coercent, ardoremq; ſtomachi ac hepatis attemperãt. Moderate tamen iis vtantur, quicunque vel tuſſi, vel anhelitus difficultate laborant.

In nullo alio fructu lucidius eluceſcunt vitrioli virtutes, quam in malo punico. Cortex eius recens & ſubuiridis ad flauum vergens, ſua adſtrictione vitrioli colores extrinſecos, & proprietates ad vnguem exprimit. Ex quo, ſal arte extractus, eandem quoque cum vitriolo naturam, vires, & proprietates habet. Quod nihil noui, nihil à veritate alieni: Satis enim id conſtat viris doctis, & in hac re probe verſatis. Hunc corticẽ veteres malicoriũ vocabãt, quod cotiis elaborandis inſeruiret, non ſecus ac Sumach: quod totum quoque vitriolatum eſt. Grana etiam adeo acida & vitriolata ſunt, vt ſuccus eorum expreſſus & depuratus, vim habeat diſſoluendi vniones & corallos, non ſecus ac limonum ſuccus, vel acetum, & ſimilia. Sub viriditate corticis granati, intrinſecus latet quædam rubedo, quæ in granis rubicundiſſimis conſpicue ſeſe offert: nõ aliter ac in vitriolo, quod ſub virore & auſteritate externa, internam aciditatem & eximiam rubedinem, non exigua diſſoluendi virtute præditam, continet. Sed hæc παρέργως. Satis enim *Vitrioli proprietates in cortice granatorum.*

Digitized by Google

enim de his libro noſtro de Signaturis rerum internis, dictum eſt, & amplius fuſiusque in libro noſtro de Recondita rerum natura, fauente Deo, dicetur.

Remedia ex granatis compoſita. Remedia ex malis granatis, vel ſunt interna, vel externa. Ex ſucco (præter vinum, de quo diximus) componitur ſyrupus granatorum in officinis ad eoſdem, vt ſupra dictum, vſus. Ex florum foliis tenuibus & rubris, Balauſtiis vulgo dictis, contuſis cum ſaccharo, fit cōſerua ad tuſſim, dyſenteriam, & cœliacum morbum, præcipueque ad diuturnum & album menſium fluorem, cui additur puluis ex granis ſiccis, poſt ſucci omnis expreſſionem: ſufficit dragma vna pulueris ad vncias duas conſeruæ. Huius mixturæ dragmæ duæ per quindecim dies continuos mane ſumendæ ſunt, idque à plenilunio ad Lunam vſque ſilentem. Ex corticibus quoq; granatorum balauſtiis & pſidiis, varia parantur alia remedia externa ad rupturas & vlcera κακοήθη reſiccanda.

Lib. de hiſt. mirab. De vinoſis granatis ſententiam noſtram confirmat Theophraſtus libro de ſtirpibus, cui Apollonius adſtipulatur, inquiens: *Iuxta Solos, Ciliciæ vrbem, ad amnem Pinarum, vbi Alexander cum Dario pugnauit, mala Punica naſci ſine oſſibus, quorum grana per omne æuum vinum referant.* Neq; id adeo mirum videri debet, cum fertilioribus annis idem videre liceat in vuis, quæ vel nullos, vel ſolito pauciores tum continent acinos.

Meſpila. Sorba. Meſpila & ſorba, fructus quoq; ſunt adſtringentes. Sorba, non vſque adeo delitioſa, vulgo tantum ſunt pro medicina ad ventris profluuium, ex vuis aliiſque laxantibus fructibus irritatum. Meſpila vero butyro frixa, addito ſaccharo, bellariis adiunguntur. Oſſa eorum duriſſima nucleiſque carentia, diureticæ ſunt facultatis, quæ trita & contuſa in puluerem, ad calculi attritionem & expulſionem faciunt. *Medicamenta calculi.*

Piſtacia. Pineæ. Piſtacia & pini nuclei ſunt oleaginoſi, multique alimenti, ob quam cauſam plurimum conferunt anhelosis, phthiſicis & emaciatis, quibus meliorem & carnoſiorem habitum conciliant. Ingrediuntur paſtas regales (vt vocant) ad quem vſum pinſuntur. Pineæ mundatæ cum modico ſacchari ſecundis menſis offeruntur. Recentes autem pręferendę ſunt vetuſtis ac rancidis.

Oliuæ. Cappares. Oliuæ & Cappares appetitus cauſa cibis aliis interſeruntur. Oliuæ Hiſpanicæ aliis ſunt carnoſiores & craſſiores, ideoque concoctu difficiliores. Lucenſes minores quidem, ſed ſapore & ad appetitum ſtimulandum præſtantiores. Cappares ex iure ſumpti, craſſos humores incidunt, obſtructiones ſplenis ſoluunt; ex quibus etiam oleum paratur, quo abdomen ad ſplenis regionem extrinſecus inungitur.

Cynara. Cynara, fructus eſt herbaceus, quæ cocta cum ſuilla & ſale, butyroq; liquefacto delibuta, menſis ſecundis apponi ſolet, vel frixa etiam aut cruda cum pipere & ſale editur. Aculeus appetitus ventriculum calefacit, pituitam craſſam incidit & venerem excitat, qua ſobrie vtendum. Piſtores ex ea cum pullis colūbinis, criſtis & teſticulis gallinaceis, artocreas delicatiſſimas conficiunt.

Truffæ. Truffæ ſeu tubera terræ, radices fungorum inſtar, intra terram naſcentes; cibus etiam delicatus, appetitum & venerem excitat, quorum vſus quoq; ſobrius eſto, ob difficilem ipſorum cōcoctionem & flatuum generationem.

Caſtaneæ. Caſtaneæ eandem fere naturam habent, quamuis melius nutriant, adeo, vt ex iis panis conficiatur apud Limoxenſes & Perigordinos, qui iiſdē abundant, vt ſupra dictum.

Fungi. Morillia. Omitto ſciens varii generis fungos & morillia, quæ quamuis grata & delicata, à quibuſdam Lugduni condiantur, & ad vſum aſſeruentur, illa tamen inſalubria terræ excrementa cenſeo, quæ ſatius eſſet in ſuis radicibus exareſcere, quā vt men-

Digitized by Google

vt menſis apponerentur, aut iis, quæ ad victus rationem pertinent, infererentur. Grauia enim & contumacia ſymptomata veſcentibus plerunq; excitant. Qui autem inter fungos optimi generis minuſque noxii, quique vere delicato & gratiſſimo ſunt cibo, nobis vocantur *Mouſſerones;* qui tempore verno, non vt vulgares illi Autumno, naſci ſolent in terra pingui; Vaſcones & Burgundi, qui his abundant, in ſummis eos delitiis habent.

Citrea mala. Limones. Aurea mala.

Antequam imponamus finem huic tractationi de fructibus, Citrea mala, Limones & aurea mala paucis perſtringemus.

Remedium contra peſtem.

Cortex huiuſmodi oleaginoſus eſt & ſulphureus diuerſæ prorſus qualitatis ac facultatis ab interiorib. ſuccis, qui mercuriales ſunt, acidi & vitriolati. Ex cortice, ſufficiente quantitate aquæ macerato, oleum cardiacum & ſudorificum, ad peſtem aliosque affectus venenatos extrahitur. Ex eodemmet cortice cum ſaccharo fiunt confectiones ſiccæ, ad cordis & ſtomachi robur. Ex interiori vero ſubſtãtia ſuccus acidiſſimus exprimitur, cuius vis eſt incidere & attenuare craſſos & viſcoſos humores, diſſoluere & comminuere arenulas & calculũ. Eadem enim eius eſt operatio intra corpus humanum, quam extra in diſſoluendis gemmis, vnionibus & corallis: quæ vis aliunde non dependet, quam à vitrioli natura, vt iam diximus cum de granatis loqueremur.

Vis diſſoluendi in his fructib. & vnde.

Quid hac philoſophia iucundius? quid præſtantius? In ea enim qui profundius verſatus eſt, ab occultis illis ꝓprietatibus, ad quas tanquam ad aſinorum pontem, multi confugiunt, facile excuſatur. Communis eſt medicorum opinio, frigidos eſſe iſtiuſmodi liquores: frigidi autem eſt condenſare & conſtringere. Sed quis non videt, illos contraria prorſus operatione incidere, attenuare & diſſoluere, quod non frigoris, ſed caloris proprie officiũ eſſe, alias creditur. Hæc breuiter de viribus & pręſtãtia horum fructuum dicta ſint. Reſtat, vt nunc de illorum vſu, tam alimentoſo quam medicamentoſo quædam addamus.

Citrea mala.

Citrea ſeu medica mala, cum limonibus magnam habẽt affinitatem, omnia pariter grata palato. Succus eorum appetitum ſtimulat, ardorem bilis attemperat, ardentes & peſtilentes febres curat, omnibusque venenis aliis maxime reſiſtit: cum oleo amygdalino dulci, ad nephriticos dolores ſedãdos plurimum conducit, ad vnciam vnã vel duas cum vino albo vel raphani decocto hauſtus, calculum atterit & expellit. Aqua ex eodem ſucco deſtillata, cor aliasq; corporis partes corroborat contra peſtem & malignas febres. In officinis quoque ex eo paratur ſyrupus ad eoſdem vſus. Inter mala aurea quædam ſunt dulcia, quibus Itali inſtar pomorum veſcuntur, citra vllam ſtomachi offenſionem, eaque ſunt pectoralia & catarrhoſis maxime vtilia.

Syrupus Limonum. Aurea mala dulcia.

CAP. IV.

De carnibus.

TAnta virtute alendi pollet animaliũ caro, vt κατ᾽ ἐξοχὴν, ea Gallis *de la viande* dicatur. Siquidem ſolidius in illa & perfectius nutrimentum continetur, quam in aliis cibis.

Varia carnium differentia.

De carnibus in genere multa obſeruanda, vt in commodum noſtrum ſumi poſſint: ac primum animalis ętas. Iuniorum enim animalium carnes maxime excrementitia humiditate ſcatent, & laxum aluum reddunt, mediocrium mediocris & ſalubris ſucci: At ſeniorũ duræ, neruoſæ, & exigui nutrimenti ac difficilis concoctionis exiſtunt. Ita vt ex his liqueat, quæ mediocrem ætatem attigerunt, longe aliis ſalubriores & optimi

nutri-

Digitized by Google

nutrimenti cenſeri debere. Hinc natum Gallis prouerbium, *Caro tenera & piſcis adultus:* quod rationi quidem adſtipulatur, ſi per teneram mediocris ætatis animalis carnem intelligamus.

Secundo ſexus obſeruandus. Maſculorum enim caro, fœmellarum bonitate ſubſtantiæ præſtat: veruecina caro ouilla longe ſuauior & alimentoſior eſt, bubula vaccinæ præfertur, nec citra exceptionem iſta aſſerimus: nam niſi mares caſtrati ſint, vtpote arietes aut tauri non caſtrati, ouillis & vaccinis carnibus duriores, inſuauiores & difficilioris ſunt concoctionis.

Porro pinguiores carnes, macilentas bonitate ſubſtantiæ & ſaporis ſuauitate ſuperant, vt verueces & boues pingues, macilentiora ſui generis animalia vincunt ſaporis præſtantia & alimenti copia. Veruntamen nimia eorum pinguedo ventriculo noxia eſt & faſtidioſa; appetitum inſuper proſternit, concoctionemque impedit. Idcirco parcus ſit illius vſus.

Nimia pinguedo.

Ad bonitatem carnium paſcua multum faciunt: ſiquidem veruecum in Galliæ Narbonenſis ſterilibus & tantum thymi, ſerpilli, & id genus odoriferarum herbarum feracibus paſcuis educatorum, inter optimas & ſapidiſſimas habentur carnes, quin & eorum lanæ meliores inde euadunt. Quęcunque etiam animalia in montibus, dumetis, lendibus, & ſicco ſolo, vbi odoriferæ herbæ naſcuntur, naſci ſolent, longe ſapidiores & ſalubriores carnes acquirunt, quã quæ in locis planis, lutoſis & paluſtribus, vliginoſis, iuncis & alga refertis, aluntur.

Veruecina in Gallia optima, & cæteris præferenda.

Regionum inſuper varietas varietatis etiam carnium animalium cauſa eſt. In quibuſdam enim regionibus aliæ aliis delicatiores, vt exempli gratia, Galliæ Narbonenſis verueces cæteris aliarum regionum longe anteferũtur. Qui in Aruernis montibus paſcunt, in genere quidem cenſentur boni, quod pingues ſint. At quos tota Italia profert, carnem duriorem & inſipidiorem obtinent, cum alioqui eiuſmodi tractus & regiones vitulos ferant optimos, præſertim, ſi ante ſextum aut ſeptimũ menſem non ablactētur, nec herbarum paſcua deguſtent.

Vitulina in Italia optima.

Optima caro bubula hic in Galliis, ſed ab Anglicorum & Vngaricorum boum bonitate ſuperatur. Atque hæc de hoc ſubiecto ſint ſatis, ne ſimus, quam par ſit, longiores.

Caro bubula in Anglia & Vngaria optima.

Eſt præterea caro alia domeſtica, alia ferina. Ferina delicatior domeſtica, & ex ea etiam minor excremẽtorum prouentus naſcitur. Siquidem liberiore aere eiuſmodi animalia fruũtur, cum domeſtica contra includantur & ſaginentur. Hinc fit etiam, vt ſylueſtrium animalium carnes diutius cõſeruari à corruptione poſſint.

Ferina præſtat domeſticæ.

Obſeruandum porro eſt, carnib. ſua eſſe peculiaria tempora, quibus melius ac ſuauius nutrimentum præbent: ſylueſtria enim animalia, non niſi optime ſaginata, grati ſaporis ſunt, quod certo tantum tempore accidit: at cum in fœmellas ęſtuant, aut volucres ſuis ouis incubant, ingratæ ſunt & inſipidæ, necnon praui alimenti, idque potiſſimum vere, vnde penes nos hæc maxima quoque cauſa videri poteſt, cur tẽpore Quadrageſimæ à carnibus abſtineamus, & piſcibus tum ſapore & bonitate alimenti præſtantioribus indulgeamus.

Certis temporib. carnes meliores.

Vltimo apparandi modus probe notandus: varie enim condiri & coqui poſtulant. Bubulæ coſtæ, quæ nobis dicuntur *Aloyaux*, aſſari commode ſolent, reliqua omnia elixantur melius.

Nunquam ſpatulæ & coxæ veruecinæ elixantur, ſed aſſatæ ſemper apponuntur.

Anteriora leporis in condimentum gratiſſimum, quod ciuetum vocamus, aptari ſolent, at poſteriora aſſantur, vel

Varius carnium apparandarum modus.

Digitized by Google

arte piſtoria cruſtis in paſtillos includũtur. Lepuſculi ac cuniculi non niſi multo lardo toſti apponuntur.

Hœdi, agni, gallinæ, capones, pulli gallinacei, & colũbini, modo elixi, modo aſſi, modo in paſtillos redacti, in vſum cibi veniunt.

At pulli perdicini, ſyluestres gallinæ, phaſiani, coturnices, turtures, turdi, merulæ, alaudæ, & id genus volucres aſſantur. Mei inſtituti non eſt, ſingula minutius ciborum condimenta & apparatus, iuxta diuerſarum regionum cõſuetudinem excutere. Sat ſit, paucis attigiſſe modum noſtrum in Gallia.

Reſtat vt ex inſtituta methodo proponamus nunc carnes tum quadrupedum, tum volucrum, & facultates earũ, quibus pollent, enarremus, vt meliores à deterioribus dignoſcantur.

Carnes ex quadrupedum genere. Quadrupedum domeſticorum bubulæ, vitulinæ, veruecinæ, agninæ, hœdinæ, ſuillæ. Syluestriũ ceruinæ, aprugnæ, leporinæ, caprearum item, capreolorũ, & cuniculorum frequenter ſunt in vſu. *Ex volucrũ generibus.* Inter volucres domeſticas, pauo, gallus aut gallina Indica, pullus Indicus, anſer, anſerculus, gallina, pulli gallinacei, capo, pulli columbini. Inter ſyluestres vero perdices, perdiculi, coturnices & earum pulli, turtures, turdi, beciſicæ, Gallis *becaſiques*, merula, artobanus, alaudę, palumbæ, bizeti, phaſiani, gallofremulus, nobis *coq: bruyant* dictus, gallina ſylueſtris, nobis *gelinote* & ruſticula, anſeres & anates ſylueſtres, palumbes, querquedula, ruſticula minor, gallina aquatilis, &c. in delitiis eſſe ſolent.

Bubula caro. Bubula inter craſſiſſimas recenſetur, multique eſt alimenti ac copioſum gignit ſanguinem: nutritioni illorum apta eſt, qui magna corporis exercitatione vtuntur. Apponitur menſis matutinis, quæ vt delicatior euadat, per triduum ſale maceratur. Multis tamen ſalitæ carnes haud probantur, quamuis affirmare auſim, eas ſale teneriores reddi, ac concoctu faciliores, necnon guſtui gratiores & ſalubriores, modo non in abuſum trahantur. In cuius rei fidem conſulatur Marſilius Ficinus, magnus ille Theologus, Philoſophus Platonicus & inſignis medicus, in libro de vita cœlitus comparanda, vbi de carnium ſalitarum & aromatum conditorum vſu tractat.

Vitulina. Vitulina pinguis, tum elixa, tum aſſa, ſalubris, & optimi eſt nutrimenti, & præ cæteris ægrotantibus exhibenda.

Veruecina. Veruecina etſi frequentiſſima, quotidiano tamen ſuo vſu ventriculum nũquam grauat, nedum vt nauſeam moueat, optimi eſt & ſaluberrimi nutrimenti. Fatuum eſt dicere, eam temperamenti eſſe calidi, ideoque ægris, & quorundam complexionibus, vt loquuntur, aduerſari. Tanta enim eius eſt præſtantia, vt ſtatim vires reficiat, & ſingulari ſua nutriendi facultate, habitum corporis macilentum, ex alui immoderatis fluoribus, lienteria & dyſenteria, aliiſque affectibus, contractum, breui reſtituat, præſertim ſi ex coxa veruecina, iuſculum aut expreſſum, cum modico eiuſdem carnis & pane infriato, ſubinde ſumatur, quod cibi potuſque abſoluit officium, & adhuc gratius erit ſapore, ſi ſuccus limonum aut arantiorum addatur.

Agnina. Agnina caro viſcoſa & ſpumoſa eſt, nimia humiditate & excrementis ſcatens, cuius crebrior vſus idcirco noxius, præcipue phlegmaticis corporibus: fluxus ventris excitat haud ſecus ac ouilla, quæ quamuis pinguior variis condiatur modis, gratum tamen veruecinæ ſaporem & nutriendi vim nunquam acquirit.

Hœdina. Hœdus vt agno ſiccior, ita eo delicatior quoque eius caro, concoctu facilis & optimi nutrimenti, quæ idcirco tum ſanis, tum ægris tuto exhibetur.

Caprina. Caprina, iuxta Galenum, mali ſucci eſt, quæ præterea acrimonia ſua cerebrũ

petit.

Digitized by Google

petit, ac epilepſiam excitat. Hanc malitia ſuperat hircina.

Hircina.

Suilla.

Lib. de alim. fac. ult.

Porcina ſiue ſuilla, iuxta eundem Galenum, magnam nutriendi vim habet, quod ipſe probat ab athletarum exemplo. *Nam*, inquit, *ſi de exercitiis conſuetis nihil remittentes, alterius cuiuſpiam eſcæ parem modum, vel vno die aſſumant, poſtridie redduntur imbecilliores. Quod ſi plures exinde dies factitent, non tantum infirmiores, vel etiam palam macilentiores euadent.* In exemplum etiam adducit operarios, quales ſunt ruſtici & agricolæ, qui licet in cibum quotidianum nihil quam ſuillam ſalitam aſſumant, obeſo tamen & pingui ſunt corpore, melioris præterea ſæpe & ſalubrioris ſunt habitus, quam qui delicatioribus vtuntur alimentis. Sed hoc validæ eorum, nec non à primis annis craſſis cibis aſſuetæ naturæ adſcribendum, quibus ob continuos labores, quibus occupantur, ſuilla eſt vtiliſſima: cum ex aduerſo otioſi aut delicatiores eam præ faſtidio vix olfacere, nedum concoquere in ſtomacho poſſint. Recens & inſulſa noxam parit in corpore ob ſuperfluam & excrementitiam illam humiditatem, qua pollet, vnde ventris profluuia, & ipſa quoque dyſenteria procreari poteſt. Larido vero probe ſalito, carnes aliæ aſſandæ, melioris ſaporis comparandi gratia, transfiguntur.

Succulorũ caro.

Succulorum adhuc lac maternum ſugentium ſapidiſſima, magnique nutrimenti caro eſt, ſi toſta in prandiis fuerit appoſita. Vnæ ſunt Vaſconum cupediæ, immoderatum tamen illorum vſum non laudo, ſed, vt rari apponantur, potius ſuadeo.

Ceruina.

Ceruina mali eſt ſucci ac difficilis concoctionis, ex ſententia Galeni. Torretur, & cruſtis in paſtillos includitur. Delibare eam potius, quam ſatiari optimum.

Ceruulorũ.

Ceruulorum delicata quidem eſt, attamen ex natura omnium tenellarum carnium, ſpumoſa & valde excrementoſa, bimeſtres hæ carnes ſalubriores ſunt recentioribus: ſed fœtus vtero execti, quæ in ſummis multorum delitiis habentur, damnandæ prorſus ſunt.

Capreolina.

Capreolina inter ferinas alias ſumme delicata eſt, grata & tenera, omniumq; minus noxia, ad cuius bonitatem proxime accedit damarum caro.

Aprugna.

Aprugna, ſuperat bonitate ſuillam domeſticam, ſed ab hac in condiendis cibis & guſtu gratiori conciliando ſuperatur.

Succulus aprugnus.

Succulus aprugnus adhuc lac ſugens, ſuperatur bonitate, ſapore, & nutriendi vi à domeſtico, hic enim plus habet pinguedinis.

Lepus.

Leporina ſatis boni nutrimenti, viuidum & floridum faciei colorem conciliat, fœminis præſertim pallorem in facie tollit, & natiuum reſtituit colorẽ. In Heluetia aliiſque locis monticuloſis, lepores æque teneram vel delicatiorem etiam carnem habent, quam lepuſculi Galliæ noſtræ delicatiſſimi, de quibus Poeta:

Inter quadrupedes gloria prima lepus.

Cuniculus.

Cuniculorum hyeme, nec non lepuſculorum æſtate ſapidiſſima & ſuauiſſima eſt caro, cum ſanis tum ægris, appetitu deſtitutis. Optimi enim eſt nutrimenti & facilis concoctionis, phlegma abſumit & ſuperuacaneam humiditatem ex ventriculo deturbat, eumque roborat. Melancholicos tamen & atra bile vexatos nollem iis nimium indulgere.

CAP. V.

De auibus in alimentarium vſum venientibus.

Pauo.

PAuo in Gallias peregrinis regionibus aduectus eſt, perinde ac gallus & gallina Indica. Eorum alii ſunt albi

aut varia colorum elegantia & admirandæ naturæ artificio inſignes. Rarus illorum vſus & oculorum paſcendorum gratia potius quam corporis aluntur. Carnem habent delicatiſſimam, ſaporiſque gratiſſimi; nec hac in parte gallo Indico cedunt. Inter cæteras eorum facultates, notanda excrementorum proprietas ad vertigines curandas. Excrementum illud exiccatum & puluerisatum, dragmæ vnius pondere, vino albo exceptum in plures dies mane propinatur.

Remedium ad vertiginem.

Gallus Indicus.

Gallus Indicus cum integrum annũ attigit, perinde vt capo delicatiſſimus eſt: elixatur vel aſſatur, at aſſus magis commendatur. Æſtate & pulli quoque toſti apponuntur. Cibus eſt optimus, delicatus, ſuauiſſimi ſaporis & laudabilis alimenti, qui facile in ventriculo concoquitur, optimi ſanguinis ac ſeminis copiam gignẽs. Præterea is bonitate ſua & nutriendi vi facile omnes ſuperat alios cibos.

Anſer domeſticus.

Anſer domeſticus familiariſſimus per totam Galliam & noſtram præſertim Vaſconiam. Delicatus eorũ cibus, præſertim ſi bene ſaginati fuerint. Diſſecãtur apud nos per medium & ſale conditi aſſeruantur vſui per annum. In ditiorum menſis, vbi per triduum ſalem ſuũ imbiberint, apponuntur aſſi vel integri, vel etiam membratim, frequentius tamen elixi cum ſinapi: quod nonnullis annua manna, vel multorum annorum annona dicitur. In plures enim annos ſic ſalſi ſeruantur, adeo vt raneſcant, quorum rancidorum vel fruſtulum tãtum cum braſſica coctum, album iuſculum, dẽſum & optimum concinnat, ruſticis delicatiſſimum & quotidianum alimentum.

Anſerculi.

Anſerculi verno tempore, aut æſtatis initio aſſantur, & optimis herbis farcti apponũtur in cibum ſuauiſſimum, præſertim ſi pinguiores fuerint. Seorſim eorum collum, caput, pedes, & alarum extremitates, iecur, cor, & guttur, quæ parua vulgo occa dicuntur, elixantur, & ex aceto & petroſelino eduntur, qui cibus delicatus, appetitum excitat. Anſeris excrementum verno tempore collectum, ſiccatum & puluerisatum, & cũ vino albo ad dragmam vnam, vel dimidiam tantum datum, auriginoſum ſeu regium morbum penitus tollit, cuius rei veritatem experiẽtia ſæpiſſime confirmauit. Pinguedo anſerum perinde ac gallinarum anatumque, anodynum eſt medicamentum extrinſecus illitum. Hæc item vnguentorum & emplaſtrorum emollientium & lenientium compoſitionem ingreditur. Denique omnis anſeris vel particula tam interna vel externa, aliquem in vita communi vſum habet: cuius plumæ etiam pennæq; tantę ſunt vtilitatis, vt ad nocturnam quietem homini non ſolum inſeruiant, ſed literis quoque pingendis ſcribendiſque in æternam multorum memoriã ac laudem aptiſſimæ ſint.

Medicamentũ contra icterũ.

Encomium anſeris.

Communis eſt loquendi formula apud Gallos, *Qu' on appreſte de la volaille:* qua voce intelliguntur gallinæ, pulli gallinacei, capones, & ſimilia; familiaris enim horum vſus in Gallia eſt, ſiquidem eiuſmodi carnes ſalubres & temperatæ, laudabilem generant ſanguinem, & vires roborant, quæ variis modis elixę, aſſæ, incruſtatę, vel aliter in vſum adaptantur.

Gallina.

Gallina Februario menſe elixa, nec non pulli adhuc implumes, delicatioribus menſis offeruntur, pulli vero paulo adultiores poſt feſtum Paſchatis. At qui Gallis dicuntur *Eſtoudeaux* tẽpore menſis Augusti & Septembris, cum omphacio aſſati apponuntur.

Pulli gallinacei.

Capones.

Capones omnibus anni temporibus aut elixi aut aſſi in cibi vſum veniunt. Vtilitas harum carnium ad morborum curationem inde patet, quod ex iis expreſſa caponũ reſtaurantia, conſummata, gelatinæ cum pedibus aut poplitibus vituli-

vitulinis in ęgrorũ vſum parētur: optime enim nutriunt & facilime concoquuntur. Tunicæ etiam ventriculorum gallinaceorum extractæ, vino lotæ, & ad Solem ſiccatæ & pulueriſatæ, ſingularem vim habent, tum corroborandi ventriculum, tum calculum cõminuendi. *Remedium ad ventriculum debilem Gallus decrepitus.* Ex decrepito gallo, additis bugloſſa, borragine, capparibus, & modico folliculorum ſennæ, cequitur iuſculum ſolutiuum pro iis, qui à potionibus medicis abhorrent, & melancholicis affectibus ſunt obnoxii.

Columba. Columbæ, boni ſunt nutrimenti, ac laudabilem generant ſanguinem, & natiuum ventriculi calorem fouent: ob quam cauſam ſenibus maxime proſunt, omnibusque iis, qui pituitoſis & frigidis affectibus infeſtantur.

Remedium oculorum. Præter vim illam nutriẽdi optimam, qua pollent columbæ, remedia quoque non vulgaria ex iiſdem ſumuntur. Sanguis enim illarum calidus, venarum ſub alis ſectione exiliens, oculis immiſſus, illorum dolores mitigat, cõtuſiones ac ἐκχυμώσεις curat, omnemque ſanguinem in illis concretum diſcutit. Viuæ etiam per medium diſſectæ, & vertici capitis, aut ſincipiti raſo, ſanguine adhuc calente applicatæ, *Remedium contra phrenitidem.* ſymptomatum vehementiam in phreniticis leniunt: biliosas exhalationes atque vapores, vnde cauſa morbi dependet, conſumẽdo, atque diſcutiendo. Stercus earum cataplaſmatum & emplaſtrorum compoſitioni ſæpe additur ad apoplecticos & lethargicos affectus, quibus nitroſa illius vis plurimum confert.

Perdix. Perdix poſt meſſem, inter oẽs alios cibos, cum ſanis tum ęgris exhibendos, cuiuſcunque facultatis aut bonitatis fuerint, facile primas tenet: optimi ſucci, faciliſq; concoctionis, ex cuius diuturniori vſu, ventriculus ab omni vindicatur corruptione. Vnde cauſa tollitur analepſiæ, quæ vitio ſtomachi alias oriri ſolet. Nidor plumarum aduſtarum, ſuffocationi matricis (quæ catalepſiæ quædam eſt ſpecies) hyſtericisque *Remedium ad hyſtericos affectus.* aliis affectibus multum prodeſt: quod experientia ſæpius confirmauit.

Coturnices. Coturnices earumq; pulli poſt meſſem pinguiores & delicatiores, multique nutrimenti: at vſus illarum diuturnior non vſque adeo ſalubris eſt: carnes ſiquidem obtinent corruptioni facile obnoxias: vnde febres, ſpaſmus, & epilepſia, quibus ipſæ coturnices quoque obnoxiæ, excitantur. Idcirco natura eas remedium docuiſſe videtur: cum illis hellebori indidit appetitum, quo abunde paſcuntur.

Turtures. Turtures milio (vt mos eſt in Vaſconia) ſaginatæ optimi ſunt nutrimenti, gratiſſimi ſaporis, & facilis concoctionis.

Turdus. Turdus, vindemiarum tempore, quo vuis veſcitur, impinguatus, delicatiſſimus quoque & ſapidiſſimus eſt, ſaluberque victus tum ſanis, tum ægris: De cuius bonitate ſic olim Poeta:

Inter aues Turdus, ſi quis me iudice certet,
Inter quadrupedes gloria prima lepus.

Ficedula. Ficedularum magna copia in Prouincia aut Gallia Narbonenſi, & Vaſconia: propterea quod hæ regiones ficubus conſitæ, quibus illæ veſcuntur: delectantur quidem etiam vuis, ſed non vt illis pingueſcunt. Sic enim de illis Poeta:

Cum me Ficus alat, cũ paſcat dulcibus vuis,
Cur potius nomen non dedit vua mihi?

Artulanus. In ditione Lugdunenſi auis reperitur, Artulanus dicta, pinguedine diffluens, & regius cibus magnique pretii. Optima eſt vindemiarum tempore.

Griue. Alia turdi ſpecies, quæ Gallis *Griue* dicitur, hyeme à montibus in planitiem deuolat: iuniperinis baccis veſcitur, vnde carnem delicatiorem acquirit. Cibus eſt Sabaudis & Heluetiis tunc temporis familiaris.

Merula. Merula vincitur à turdo bonitate,

V 3 quod

quod & duram & amari ſaporis carnem obtineat.

Alauda. Alaudæ, quæ in eo tractu, qui *la Beaulſe* (Gallis) dicitur, paſcunt, præ cæteris omnibus aliarum regionum optimæ ſunt: & quo intenſius frigus eſt, eo meliores & pinguiores habentur.

Phaſianus. Phaſianus, à fluuio Phaſis dicto, vbi id genus volucrum magna copia abundare conſpicitur, (vt in fluuio nobis dicto *la Charante*, cygni ipſas aquas operire quaſi cernuntur) in noſtras regiones aduectus eſt: ſpecies eſt quædam galli gallinacei, aut caponis ſylueſtris & naturæ ferinæ, vtcunque alimenti laudabilis: qui tamen omni bonitatis genere longe lateque à gelinota vulgo dicta, vincitur: aſſari vulgo ſolet.

Palumbes. Biſets. Palumbes Liuiæ, Gallis *biſets*, columbarum ſylueſtrium genus eſt: Differunt tantum magnitudine, quod palumbi maiores ſint & carnoſiores. Huiuſmodi ſylueſtres palumbes, carne ſuaui & delicata præditæ ſunt, quæ copioſum generat ſanguinem. Meliores ſunt abſque larido, ac eum ſemiaſſantur tantum & lardo incenſo inflammantur, & ſucco granatorum vel aureorum malorum perfunduntur.

Ruſticula. Ruſticula, *Beccaſſe* Gallis, in delitiis quidem eſſe ſolet: attamen caro eius dura, viſcoſa, & concoctu difficilis, craſſiorem ſuccum ingenerat. Eius inferiores partes, contra aliarum auium morem (quarum alæ magis commendantur) hoc eſt, coxæ, auidius appetuntur à catillonibus hominibus. Ex auium illarum numero eſt, quæ dum aſſantur, non euiſcerantur: cum ipſa inteſtina, cruſta panis toſti excepta, aliis partibus ſint ſapidiora ac gratiora.

Anſer & anas, fluuiatiles. Anſeris & anatis fluuiatilis in genere caro, non æquat aliarum auium montanarum ac ſylueſtrium bonitatem: propterea quod mucoſa & ſpumoſa, corruptionique obnoxia, ac ſanguinem craſſum, melancholicum vé generat.

Ruſticula minor, Querquedula, & Gallina aquatica, pinguiſſimæ ſunt hyeme aues, ſuaues & gratiſſimi ſaporis, quæ tamen vtcunque paludem redolent, craſſiorisque ſunt ſucci, quam paluſtres aliæ. Commendantur tamen, menſis nobilium ſuo tempore appoſitæ: quarum vſus rarus, nec vulgaris aut quotidianus eſt. *Ruſticula minor. Querquedula, Gallina aquatica.*

Et hæc de carnium quadrupedum & auium differentiis ſufficiant: qui plura de auibus volet, conſulat librum meum 6. Magni Mundi ſpeculi.

CAP. VI.

De Animalium partibus, ac rebus ab ipſis prognatis, quæ hominis alimento & ſanitati inſeruiunt.

NAturam, proprietatem, ac facultates carnium quadrupedum ac volucrum expoſuimus, quæ vitæ hominis ſuſtentandæ, ſanitati reſtituendæ, aut conſeruandæ congruæ ſunt. Reſtat vt de partibus eiuſmodi animalium extremis, hoc eſt, extremitatibus parum carnoſis, & à carnibus ipſis differentibus iuxta ordinem ac methodum, quam Galenus ſecutus eſt libr. de facultatibus alimentorum tertio, dicamus.

Extremitates animalium voco, capita, pedes, caudas, & viſcera, quæ ſeparantur, hoc eſt, cor, iecur, pulmones, lien, renes, totuſque venter, quo inteſtina cum teſticulis continentur, atque adeo ipſe ſanguis.

Caput plures particulas complectitur alias, cerebrum, aures, oculos, linguam, &c.

Capita omnium animalium non æque ſunt bona. Multa enim reiiciuntur, nec in vſum veniunt, niſi forte quędam particulæ vtiliores aſſeruentur, & exempli gratia lingua & palatum bubulum, quæque membranoſa caro palato ſuperereſcit, *Capita animalium.*

In

In diuitum menſis offertur eiuſmodi palatum, variis etiam modis apparatum. Linguæ vero bubulæ primo ſaliuntur, deinde elixantur, apponunturque, inſtar pernæ ſalitæ, menſarum initiis; cibus optimus & ad excitandum appetitum plurimum valet. Cum moderatus eſt illius vſus, nihil aut parum nocet: ſiquidem omnium linguarum caro, vtcunque ſit mollis & fungoſa, ſapidiſſima tamen eſt, bonique alimenti & facilis concoctionis. Cuius rei fidem faciunt linguæ veruecinæ, quæ matutinis menſis delicioſe apponuntur: modo ex dulci & ſaccharato condimento, modo alia ratione pro cuiuſuis arbitrio. Quin & hic cibus ęgris preſcribitur, qui languent appetitu. Reliquum capitis veruecini ſolis pauperibus vſui eſt.

Caput vituli. Vitulinum vero caput, vt plurimum integrum menſis optimis apponitur, probe elixum: ex eo cerebrum, lingua, mandibularum muſculi, tāquam optimum nutrimentum, manducantur, quæ tamen partes, ab oculis, & auribus longe lateque bonitate ſuperantur.

Aprugnum caput integrum coquitur, ſed illius optimæ partes, quemadmodum & porcorum domeſticorum, ſunt lingua, aures, & circumuicini muſculi.

Capita hœdorum & agnorum. Capita hœdorum & agnorum, integra quoque menſis quotidianis elixa, apponuntur: nec non pedes tum in prandio, tum in cœna: fiuntque prima fercula, delicata, gratiſſima.

Caput leporis. Leporinum caput ſcinditur in duas partes, & ſuper carbones torretur: Cerebro eius gingiuæ infantium illiniuntur, vt eorum dētes citius egerminent.

Exta animalium. Non adeo frequens cordium animalium cibus eſt, quam pulmonum eorundem, præſertim vitulorum: Iecur etiam vituli aſſum aut frixum ſuauiſſimum: vt & ren illius, ſi pinguis ſit & opimus: Ex quo minutim conciſo cum pane toſto delicatiſſimus fit cibus, additis quibuſdam herbis & ſaccharo.

Parenchymata ſucculorum, hœdorumve maxime etiam & frequentiſſimo ſunt in vſu: quæ tamen moderate ſumere præſtat, quam ſecus.

Ventriculi veruecini & vitulini. Ventriculi veruecini eratere aſſi, grati ſunt ſaporis, boni nutrimenti, ac facilis concoctionis. At vitulini ventres cum inteſtinis elixantur, bonique ſunt ſucci; ne nauſeam aut faſtidium pariant, quia pingues ſunt, parcus ſit illorum vſus.

Omaſa, inteſtina, & farcimina. At omaſa & inteſtina boum, elixa, quæ potiſſimum hyeme eduntur cum ſinapi; Item inteſtina ſuilla craſſiora, ſanguine proprio quibuſdam herbis & aromatibus infarcta, Gallis *des boudins* dicta: ceruelata item Mediolanenſia, ex iiſdem inteſtinis, & carne porci minutim conciſa, aromatibusque & ſale concinnata, atque alia huiuſmodi edulia, cupediæ ſunt potius aut vini ſtimulus, quam vtilis & ſaluber cibus: idcirco quo parcior fuerit illorum vſus, eo minus quoq; ſanitati metuendum. Nec magis proſunt aures & pedes porcorum ſaliti, condimento viridi vel cepa & aceto comeſti. Hæc enim niſi parce ſumpta, noxia ſunt, haud ſecus ac bubuli, vitulini, veruecinique pedes variis etiam modis conditi: qui cum ſint viſcidi, ſpumoſi, ac multo mucore referti, craſſæque ſubſtantiæ ac duræ concoctionis, crebro ſuo vſu calculum generant, aut eius procreandi materiam ſuppeditant. Quod ab iis, qui huic malo obnoxii, ſtudioſe obſeruandum erit. *Aures & pedes ſaliti porcorum, aliorumque extremitates.*

Nunc de iſtorum animalium contentis, quatenus tum in nutrimenti, tum medicamenti vſum veniunt, reſtat dicere.

Inter illa lac primas tenet, quæ prima eſt etiam hominis eſca, nec nō omnium fere quadrupedum.

D. lacte in genere, & Lactis autem multa ſunt genera: ſed hic de iis tantū, quæ in communem vitę vſum.

eius differentiis.

vſum veniunt, dicendum. Tale primum, lac vaccinum eſt, & ouillum: quæ quidem admodum butyroſa, magnam nutriendi vim poſſident. Caprillum iis minus alit: at ſalubrius eſt: Aſininum vero minimam nutriendi virtutem obtinuit, ob nimiam eius ſeroſitatem. Attamen nonnullis morbis, iisque grauioribus ac dubiis ſalubre, vlcera pulmonum, natura ſua ſeroſa detergit, & butyroſa, quantumuis exigua, lenit, conglutinat, ac ſanat. Inter omnia tamen lac muliebre primũ tenet locum, propterea quod tota eius ſubſtantia cęteris bonitate præſtet, naturæq; noſtræ magis anologa ſit.

Galen. 7. meth.

Lacticinia apud omnes nationes tam varia, vt omnia ſpeciatim enarrare, longiſſimum ac tædioſum foret.

Tres in lacte diuerſa ſubſtantiæ.

In ipſa lactis natura palam ſe offerunt tres diuerſæ ſubſtantiæ: in aliis rebus omnibus naturalibus deliteſcentes, qualeſcunque ſint: ſubſtantia nimirum ſulphurea, quæ butyrum, flammam cõcipiens, magno diſcrimine à ſero, quod mercurialis liquidioris & tenuioris ſubſtantiæ eſt, diſtinctum & ſeparatum: A quibus longe lateque differt craſſa illa ſubſtantia, quæ tertia eſt ſalinoſa dicta, caſeus videlicet.

Butyrum.

Butyrum aptum nutrimentum hominum, ac poſt panẽ & vinum ſumme neceſſarium. Quin & ſanitati multum conducit. Cum ſaccharo ieiune ſumptum, leniter purgat & detergit: prohibet calculi generationem: aſthmaticis & tuſſientibus auxilio eſt, phlegma maturando, & ad expuitionem præparando; nec non omnibus doloribus leniendis opportuniſſimum.

Serum.

Seroſa pars nobis *petit laict* dicta, minime omnium aliarum ſubſtantiarum alit. In montibus bubulci ea loco aquæ vtuntur; quam nos ad remedia quoque refrigerantia adhibemus. In Italia & alibi ex ea potiones ad purgandum humorem, tum bilioſum, tum aduſtum ſiue melancholicum parantur: doſis earum tria aut quatuor pocula, hoc eſt, ad viginti quatuor vncias, aut etiam vltra: in qua, per noctem, maceratur fumaria: alii parum ſacchari violarum adiiciunt, ad ſuauiorem ſaporem inducendum: quod optimum eſt remedium aduerſus ſcabiem, puſtulas, pruriginem, morphæam, & id genus melancholicos affectus.

Caſeus.

Caſeus, craſſiſſima lactis ſubſtantia maiorem quidem cæteris eius partibus, nutriendi vim habet, ſed minorem, aluum mouendi: quod Galen. lib. citato, capite de lacte teſtatur: *Lac*, inquit, *quo* „ *humidius eſt, eo & ſero magis abundat: quove* „ *craßius eſt, eo copioſiorem caſeum continet:* „ Hinc tandem concludit: *Merito*, inquit, „ *lac humidum magis; craſſum minus aluum* „ *mouet: contraq; craſſum valentius nutrit, tenue imbecillius.* „

Quintuplex caſei differentia.

Caſei in multiplici ſunt differentia; diſtinguuntur enim vel ratione animalium, quibus lac emulſum, vel paſcuorum, vel locorum in quibus, vel temporis quo, vel denique externę figuræ, qua fiunt & efformantur.

Prima caſei differentia, à pecorum varietate ſumitur.

A varietate pecorum prima petitur differentia: ouillum enim lac cum omnium pinguiſſimum ſit, cremoris, butyri & caſei ferax, at pauci ſeri eſt. Vaccinum minus pingue, ſed caprillo magis. Caprillum vero aſinino craſſius, quod inter alia vulgaria lactis genera tenuiſſimum eſt, & pinguedine multa carens.

Secunda à paſcuo.

Secundo, paſcuo pecudum variari lac, plus liquido conſtat. Siquidem verno tempore, cum herbas teneras depaſcunt, lac & ſapore & colore longe gratius deprehenditur, quam cum fœno & paleis tota hyeme veſcuntur: Lac vaccarum, quę alliaria veſcuntur, allii ſaporem retinet: quod Galen. lib. citato, his verbis comprobat: *Quinetiam*, inquit, „ *ſi capra aut alterius animalis ſcammonium* „ *aut tithymalum depaſti, lac cibi loco quis ſumat, omnino aluus illi profluxura eſt. Sed* „

quorſum

quorſum exemplis à brutis petitis, fidem huius rei facimus, cum ſatis id teſtentur liberi noſtri, vario lacte ex diuerſis nutricib. enutriti? Siquidem bene aut male afficiuntur, prout lac quod exugunt, bene aut male affectum eſt. Idcirco etiam Galenus ſententiam noſtram confirmans, optime eo loco diſtinguit lac bonum aut ſalubre à prauo & inſalubri, cùm dicit, lac bonum ſemper boni ac laudabilis eſſe nutrimenti: At vitioſum lac tantum abeſt, vt ad ſucci vtilis generationem conducat, vt prauis potius humoribus corpora repleat. Orationem ſuam probat teſtimoniis & exemplis à nutricibus petitis: *At illud ſane*, inquit, *liquido viſum eſt, infantem priore nutrice extincta, alterius lac ſugentem, multis in toto corpore vlceribus tandem ſcatuiſſe: quippe ſecunda hac nutrix, ſyluestribus herbis ac oleribus ruri veris tempore, cum fames graſſaretur, victitarat.* Atque hinc diſcant parentes, vt nutrices tales ſeligant, quæ lacte, non copioſo tantum, ſed ſincero, bonique alimenti abundent.

Tertia à loco & regione.

Tertio, ratione loci & regionis, in quibus caſei coagulantur, vel meliores, vel deteriores ſunt: hinc Aruerni reliquis delicatiores & ſapidiores, non tam propter hominum induſtriam quam montanorum paſcuorum præſtantiam.

Quarta à methodo.

Methodus etiam coagulandorum caſeorum ad bonitatem, gratumque ſaporem illis conciliandum non parum confert: cuius rei fidem faciunt caſei Placentini, & Gruerini, ac Brixiani, aliarumque plagarum, qui artis beneficio ſuam acquirunt bonitatem.

Quinta à tempore.

Tempus denique diſcrimen parit inter caſeos. Recentes enim ex cremore, aut ex ſero pinguiori, ſetacei & iuncei dicti, aliique id genus plures, aliis vetuſtioribus ſunt ſalubriores, ac minus craſſæ ſubſtantiæ: cum ex aduerſo caſeus inueteratus ſubſtantiam acquirat craſſam, acrem, fortem, & acutam, linguamq; ſerientem. *Maxime vero* (inquit Gal. eodem lib.) *inueterato acrimonia creſcit, & omnino quam ante calidior vietiorque is redditur: ideoque vt ſiticuloſior & concoctioni rebellior, & ſucco deterior tandem euadit.* Hinc docemur vetuſtorum caſeorum vſum vitandum, aut moderatum eſſe debere: qui inprimis noxius iis eſt, qui calculo & obſtructionibus ſunt obnoxii. De cuius vſu frugali ſic Poeta:

Cap. de caſeo.

Caſei antiqui noxii.

Caſeus ille bonus, quem dat auara manus.

Quod Gallice reddere, hoc ſequenti rythmo placuit:

C'il eſt le meilleur froumage,
Que l'auare main meſnage:

Vſque adeo tamen caſei vſus vulgaris eſt & frequens multis in locis, vt Sabaudi etiam, & Heluetii, tam inferioris, quam ſuperioris ordinis, fere nullo alio obſonio, quam eo ſolo vtantur. Sic quoque nonnulli olim ſummæ dignitatis viri, ex eius liberaliori vſu mortem ſibi conſciuerunt.

Mors Antonini Pii Imperatoris caſeo Alphino accelerata.

Cuſtiniarum.

l. 3. de alim. facult.

Teſtis eſt Antoninus Pius Imperator, qui cũ Alphino caſeo in cœna plus quam par erat indulgeret, poſt vomitum febre correptus, ea tertio die extinctus eſt: anno imperii ſui vigeſimo tertio. Quod exemplum abſterrere debet omnes, qui caſeo nimis indulgere, & exatiari auidius cupiunt. Delicatiſſimus erat caſeus Alphinus, quemadmodum caſeus Vatuſicus olim Romæ, vt ſcribit Galen.

Atque hæc de tribus illis lactis ſubſtantiis, eiuſque tum qualitate, tum virtute, quas Galen. ipſe in eo obſeruauit his verbis: (*Quæ vtraque lacti eueniunt*, inquit, *quia ſeroſam non ſolum naturam in ſe, verum etiam pinguem & caſeoſam comprehendit*) dicta ſufficiant.

Poſteaquam igitur de lactis natura & proprietatibus ad nutritionem hominis, ſatis fuſe locuti ſumus: ſequitur nune, vt de eius vſu tam alimentoſo quam medicamentoſo, in morborum curatione, adhuc quædam addamus.

Quibus affectibus lactis vſus propriè competat.

Phthiſicis, hecticis, tabidis ſeu emaciatis, & peripneumonicis, lac inter alia medicamen eſt potentiſſimum. Pinguior enim eius butyri ſubſtantia optimè nutrit. caſei vero vis in eo agglutinat, & exedenti febris calori reſiſtit: ſerum detergit & refrigerat.

Mulieris lacti diximus ad hos affectus primum deberi locum: ſeligendum vero corpus ſanum & ſincerum: morbidum enim ſi fuerit & impurum, lac non medicamenti vires, ſed eandem corporis impuritatem redolebit. Sanæ & bene conſtitutæ mulieris lac, omnino candidum eſt, ſuauis ſaporis, ac globoſum: cuius gutta vngui ſuperfuſa non facile diffluit, ſed inſtar vnionis aut cryſtallinæ guttæ ſubſiſtit integra. Tempus etiam, quo lac mulgetur, perpendendum: medio enim & florenti ætatis tempore lac emulſum, optimum. Mulier præterea non conturbanda eſt mariti congreſſu: nutrixque optimis alimentis nutrienda: & à vini compotatione interdicenda: cuius potus ſit, hydromel, aut ptiſana. Sæpe enim, vina bibens nutrix, vinoſum reddit alumnum: Lac autem tale ex vbere, infantium more ſugendum, vel ſaltem recens mulctum, & calens bibendum.

Nota lactis optimi.

Quorum animalium lac, mulierum vt plurimùm æmuletur.

Secundum locum obtinet in his morbis curandis lac aſininum, quod ſit tenue & ſeroſum, nec facile coaguletur. Caprinum lac bonitate intermedium eſt inter ſuperiora & ea, quæ ſequuntur. Omnia autem lactis genera, quæ his morbis conducunt, ex animalibus (vt mulicbre lac æmulentur) non vetulis, ſed iunioribus, aut mediæ ætatis, ſumenda ſunt. Caprinum & aſininum lac nigrarum pecudum, albarum præſtat: ſic mulierum quoque nigriorum lac ſalubrius, quam candidiorum, vel ſubruffarum, quarum lac omnium peſſimum eſſe creditur.

De vſu l... c...

De vſu lactis tria ſunt perpendenda, quantitas, qualitas, & vtendi modus.

ſeruanda: 1 Quantitas.

Quod ad quantitatem attinet, tribus primis diebus, quatuor aut quinque vncias hauriat æger, paulatim augendo doſin, pro morbi & ægrotantis natura.

2. Qualitas.

Lactis qualitas pro diuerſa quoque morbi natura, & eius cauſis, diuerſimode alteranda erit: vt ſi (verbi gratia) æger ſimpliciter, & citra febrim emaciatus fuerit, paſcendum erit animal, cuius lac bibet, tantum hordeo & auena. Si vero lac phthiſico cuidam, cui exulcerati pulmones, præſcribendum fuerit: detergentibus, veluti hordeo, furfure, atque hyſſopi, aut fœniculi puluere, aſina alenda erit: quibus ſi addideris flores ſulphuris, res melius ſuccedet. Sic ad conglutinandum aut conſolidandum vlcus addenda erunt, huic ſcopo inſeruientia, veluti ſunt conſolida, rubus, burſa paſtoris, piloſella, plantago, veronica, limonium, pyrola, & id genus alia: quæ herbæ adhuc virides paſcendo animali offerendæ: aut tempore hyemis ſiccæ in puluerem redactæ, furfurique, auenæ, & hordeo commixtæ. Si refrigeratione opus fuerit, paſcendum erit pecus lactuca, foliis ſalicis, & ſimilibus.

3. Vtendi modus.

Sequitur nunc vtendi modus: vbi lac mane recens mulctum, & adhuc calens propinari, vel ab ipſomet ægro ex mammis exugi debet. Ne autem coaguletur, aut in ſtomacho aceſcat, opportune adiiciendum eſt ſaccharum roſatum aut violatum. Sumpto lacte quieſcendum, citra tamen ſomnum, ne confeſtim lac in venas diſpergatur: nec cibo alio vtendum, quam tribus aut quatuor poſt horis. Tandem, quibus ſit exhibendum, obſeruari debet. In febribus enim putridis non eſt offerendum, neque in cephalalgiis, ſeu capitis doloribus: aut inteſtinorum flatulentis affectibus: quod magnus ille medicorum coryphæus Hippocrates monuit lib. 5. aphoriſm. quem ſecutus Galenus idem docet his verbis: *Thoracis pulmo-*

Lac quibus noxium.

Galen 3. de ...

„ *niuque partibus*, inquit, *omne lac utile eſt,* „ *capiti minime, niſi admodum valenti, ſicut* „ *nec hypochondriis, ſi qua leui de cauſa inflarenata ſint: quandoquidem ventrem flatibus implere conſueuit, vt pauciſſimos inuenias, qui non ita ab ipſo afficiantur.*

De ouis tria notanda.

1. Subſtantia.

Oua inter alimenta εὔχυμα, καὶ εὔπεπτα recenſentur: quæ habent tria notatu digniſſima. Primum & præcipuum eſt ſubſtantia, natura ſeu qualitas oui: ſiquidem nonnullarum auium oua melioris naturæ & ſubſtantiæ ſunt aliis. Gallinarum enim oua aliis omnibus vtilitate & ſalubritate præferuntur, vincuntque anſerina anatinaque, & id genus alia nutrimenti bonitate, ita vt cum ſimpliciter & abſolute oua dicimus, gallinacea intelligamus, tanquam vulgaria & melioris ſubſtantiæ, & quorum copia & multitudine præ cæteris natura nos abunde ditarit.

2. Tempus

Secundum, quod in ouis obſeruandum, eſt tempus: Aut enim recentia ſunt, aut vetuſtiora: quo autem recentius eſt ouum, eo melius eſt & ſalubrius: contra ſi vetuſtius, facile in ſtomacho corrumpitur, nec ita boni eſt nutrimenti. Ad tempus etiam referre poſſumus, oua iuniorum gallinarum, vel vetuſtiorum. Iuniorum enim, quæ ſibi præſentem ſemper gallum habent, aliis ſunt meliora.

3. Præparatio.

Tertio & vltimo obſeruanda eſt eorum præparatio. quæ non eſt parui momenti: Quæ ad duritiem cocta ſunt, vocamus *œufs durs*, Græci vero ex Galeno ἑφθὰ vocant, quaſi multum elixata & cocta oua: quæ ad mediocrem coctionem perducuntur, vt inter mollia & dura ſint, tremula Latinis dicuntur: Quæ vero parum tantum ad ignem incaluerunt; ſorbilia vocantur, omnium ſaluberrima. Tremula idcirco vocata, quod aquę bullienti iniecta tremiſcant: copioſum & ſalubre nutrimentum prębent. Sorbilia vero, non ita copioſe alunt; at in ventriculi fundum facilius delabuntur. Tremula & ſorbilia, frixis aliisque omnibus præferuntur.

Oua dura, durioris etiam ſunt concoctionis, craſſamque ſubſtantiam reddunt.

Error popularis de ouorū albumine confutatus.

Popularis quidam error eſt, albumen oui ſiue indurati ſiue in tremulum elixi inſalubre eſſe & noxium: calculoq; generando occaſionem præbere: quaſi ſtatim concreſcat & in lapidem conuertatur: quæ cauſa, cur multi ab eius eſu abſtineant. Sed ſtultum eſt, inde lapidis generationem adſtruere velle: ſic enim eodem iure, vel potiori etiam, idem affirmari poſſet de cryſtallo, vitro, corticibus ouorum, lapide Iudaico, lyncis, pumicis, ſpõgiarum, oculis cancrorum corporibus multo durioribus & concretioni magis aptis: quæ tamen omnia aduerſus calculum ſumma ſunt remedia. Sic iudicandum quoque de duris meſpilorum oſſibus, de milio Solis, aliiſque id genus, quæ vel ipſos lapides potius referunt quam ſemina: & interim maximam calculi atterendi vim poſſident. Imo quis non videt contrariam plane albuminis operationem, in ſaccharo & variis ſalibus diſſoluendis, & ad ſolutionem promouẽdis? Et vt huic rei fides fiat, accipiatur ouum induratum, & in duas æquales partes diſſectum, exempto vitello, in eius locum reponatur ſaccharum pulueriſatum: quod in vas vitreum incluſum, ne quid effluat, ſereno exponatur aeri, aut in cella quadam humida ſeruetur per 24. horas: quibus elapſis Saccharum omne diſſolutum inuenies in oleum ſiue liquorem dulciſſimum, admiranda virtute & poteſtate præditum. Præſtantiſſimum enim eſt & ſingulare remedium ad aſperæ arteriæ raucedinem, & defluxiones, à ſalſa pituita ortas, vnde tuſſis excitatur: nec non ad alia mala plurima, quę leniendi & expectorandi auxilium poſtulant: vt alibi dicetur.

CAP. VII.

De Piſcibus.

ABſoluto de quadrupedum, auiumque carnibus tractatulo noſtro: reſtat de piſcibus dicere, quorum numerum ſingulatim recenſere, cum ſit infinitus, infiniti laboris ac pene impoſſibile foret: Longe enim vberior eſt piſcium & copia & diuerſitas, quam quadrupedũ, reptilium & volucrum. Summa inter alia admiratione hoc dignum eſt, quod præſtantiſſima quæque terræ animalia, forma, ſpecie & nomine in mari etiam producantur, qualis eſt vitulus marinus, porcus marinus, aut marſuillus, &c. Sed abunde de his omnibus & enucleate diſſeruimus, pręcipuorumque piſcium ac naturarum eorum ſumma obſeruatione dignarum differentias, ac quicquid accurata inueſtigatione ac explicatione fuit digniſſimum, adnotauimus in hiſtoria piſcium libro ſexto noſtri Magni Mundi ſpeculi deſcripta: quo lectores ablegamus: Hic nobis ſatis ſit, eos piſces tantum enarrare, qui in frequentiore ſunt vſu. At prius quam eorum numerum ſeriemq; contexamus: admonendi gratia, certos quoſdam canones præſcribemus, qui ſint nobis inſtar axiomatum, ex quibus promptum ſit, meliores à deterioribus, ſalubriores ab inſalubrioribus diſtinguere.

De variis piſcium differẽtiis fuſius tractauit Autor in lib. 6. Magni Mundi ſpeculi.

Marini piſces alii aliis bonitate præferuntur, etſi eiuſdem etiam ſint generis, idque iuxta aquarum à ventis maiorem vel minorem commotionem, vel earum perſpicuitatem ac munditiem & puritatem. Quin & mare pro loci diuerſitate profert vel copioſos piſces, vel raros. Oceanus ſiquidem copia & fertilitate ſuperat mediterraneum mare. Quin & mediterranei maris plaga Genuenſis multo ſterilior eſt, Galliæ Narbonenſis: quod plane aquarum bonitati tribuendum eſt, qua piſces magis alliciuntur, quam à corruptis.

Piſces diſtinguuntur ratione aquarum & locorũ vbi capiuntur.

Piſces porro, qui in profundo & ſumma maris altitudine ventorum procellis agitati & vndique perflati, capiuntur, bonitate illis præſtant, qui in portubus aut littoribus irretiuntur. Quod Galenus cap. de piſcibus diſerte monet, vbi de animalium aquaticorum variis generib. optimos eſſe dicit, *qui in puro natant mari, maxime cum ventorum aſtu agitatum attollitur. At piſcium in cœnoſis aquis ſordidisq́; verſantium, excrementitiã & mucoſam admodum eſſe carnem:* quibus paulo poſt ſubiicit: *Nam in ſilente*, inquit, *nulliſq; agitato fluctibus mari, tanto piſcium caro vilior eſt, quanto minus exercitata.*

Lib. 3. de alim.

Quod ad fluuiatiles piſces attinet, magna quoque illorum differentia eſt, pro diuerſa aquarũ, quas incolunt, conditione & natura: Aut enim eæ rapidæ ſunt aut quietæ: puræ aut cœnoſæ: Quin & pro herbarum in aquis naſcentium natura, quibus nonnulli piſces nutriuntur, variat eorum caro. Sic piſcis in fluminibus altis, rapidis, & arenoſis, enutritus, præſtat illi in amnibus quietis, aut lente fluentibus, & cœnoſis: qui tamen illis in ſtagnis minoribus, & lutoſis aquis, ac paluſtribus præfertur. At lacus profundiores, lapidoſi, & arenoſi, quique aliorum fluuiorum aquis diluuntur, ventisque crebro, maris inſtar, agitantur, optimos quoque & ſaluberrimos piſces copioſe producunt: quales ſunt Conſtantienſis, Lemanus, Yuerdunenſis, & id genus alii plures.

Qui ſint optimi piſces inter fluuiatiles.

Iſtud quoq; obſeruandum eſt, piſces ſiue marinos, ſiue fluuiatiles in ripis vrbium littoralium, vel iis proximis, multis quiſquiliis & ſordibus refertis, nec non cloacarum impuritatibus infectis, captos, omnium eſſe deterrimos. Tales enim impuritatibus illis nutriti fœtent, & ſtatim corrumpuntur, ex quorum vſu quoque corpora fœtoribus inficiuntur. Quod ipſum confirmat Gal. loco citato. *Sunt*, inquit, *qui in aqua vel fluminibus populoſarum vrbiũ, hominũ ſter-*

Piſces omnium deterrimi qui.

coribus,

» *coribus, & prauis id genus ſuccis victitant»*
» *qui extremum prauitatis gradum tenent.*

Differẽtia piſciũ iuxta illorum diuerſam apparatũ.

Operæpretium porro fuerit aliquid in piſcium coquinario apparatu notare. Alii enim prunis ſuper craticula torrentur: alii in patella friguntur cum oleo, aut butyro. Alii cum vino, aqua & ſale elixantur. Alii porro variis modis condiuntur. De quibus omnibus, & eorum meliori præparatione paulo poſt dicemus.

Piſces marini.

Vt igitur ordiamur ab enumeratione piſcium, in nutrimẽtum meliorem, & quorum quotidianus eſt vſus, recenſebimus primum marinos: eorum præcipui ſunt, Solea, acipenſer, aurata, paſſer aſper ſiue ſquamoſus, paſſer, rhombus, rhombus læuis, viua ſeu draco marinus, rubellio, capone, (qui Italis ita dictus, ſimilitudine accedit ad rubellionem) mulus, apua, raia, ſcombrus, acus ſiue belone, halec, ſarda ſiue trichia, encraſicholus, merlucius, aſellus, thunnus, burdus, ſepia ſiue calemarius, & quos Gallice vocamus *le carlet & l'eſperlan*.

Inter conchylia ſunt locuſtæ, aſtacus, quæ ſunt cancrorum marinorum ſpecies, cancer, capella, aranceæ marinæ, oſtreæ, muſculi ſiue myruli, pectunculi, & quæ Gallice dicuntur *les tellines*, multaque alia huius generis.

Piſces fluuiatiles & ſtagnoſi.

Inter piſces, qui aquis dulcibus gaudent, & ex marinis propterea in fluuiales tranant, primas tenẽt ſalmo, muſtela ſiue lampreta, triſſa, *aloze* Gallice. Inter fluuiatiles autem & aquarum dulcium, vt ſtagnorum, lacuum & ſimilium, piſces optimi cenſentur trutta, perrica, lucius, vmbra, vmbella, lauaretus, cyprinus, brama, tinca, barbus, barbulus ſiue mullulus, fundulus, cobites fluuiatiles, anguilla, ranæ, teſtudines, cancri, & qui Gallis dicuntur *le ferrat, la beſoulote, le gougeon*.

Nunc de natura, viribus, & qualitatibus piſcium aliquid nobis dicendum eſt, quo eos in vſum noſtrum adaptemus, ſiue alimenti ſiue medicamẽti gratia illos aſſumamus, idq; iuxta eandem methodum, qua in quadrupedum auiumq; carnium explicatione vſi ſumus.

Solea perdix marina.

Primum locum damus Soleæ, quod inter alios delicatiſſimus ſit piſcis, hinc etiam perdix marina à quibuſdam dicitur, vnicam habet ſpinam, quæ à carne poſt coctionem facile diuellitur: elixa cum condimento albo offertur, vel butyro frixa cum intinctu ſucci aurei mali, panis cruſta in friara, & pauco aromate, quæ omnia ſimul coquuntur ad iuſtã conſiſtentiam. Carnem obtinet delicatiſſimam, albam, firmam, boni ſaporis & facilis concoctionis. Cibus familiaris erat diebus aſarcis Regi Henrico tertio, feliciſſimæ memoriæ.

Acipenſer Gallis eſturgeo.

Acipenſer ſiue oniſcus, craſſus eſt & longus, boni alimenti & gratiſſimi ſaporis, qui magno in pretio habetur, adeo vt piſcis & cibus Regius dicatur. Captus à piſcatoribus, nemini citra mulctam, quam prouinciæ iſtius gubernatori aut alii primario offertur. Sanguinẽ refrigerat & purgat, ſed liberalius ſumptus facile nauſeam parit ſtomacho, ob nimiam eius pinguedinem: huius apparandi modus idem eſt ac Salmonis.

Aurata.

Aurata parum à præcedenti differt, non tamen tanti æſtimatur. Caro eius nutriendi quidem magnam vim poſſidet, ſed valentiori tãtum ſtomacho cõpetit, durioris enim eſt concoctionis.

Rhombus, Rhombus læuis, paſſer aſper ſiue ſquamoſus.

Rhombus, rhombus læuis, & paſſer aſper ſiue ſquamoſus, *la limende* Gallis, formæ planæ & cõpreſſæ, omnes ſimul eandem fere carnem, candidam & firmã, boniq; ſaporis obtinent. Ceteris tamen rhombus præſtat bonitate, licet rhombi caro tenerior ſit, facilioriſque concoctionis. *L'limende* tertium bonitatis gradum obtinet. Elixi cum vino & aqua, ac petroſelino poſtea conſperſi, & recenti butyro liquato, vel aceto delibuti, apponuntur. Pariſienſibus familia-

Digitized by Google

res ſunt, quos illis ſuppetit Oceanus. In mari mediterraneo raro capiuntur.

Paſſer, le carlet. Hos tres, forma referunt, paſſer *& le Carlet* Gallis dictus, at ſapore & bonitate longe ab illis diſcedunt. Etſi enim carnem quoque habeant ſatis candidã, ſpumoſa tamen illa eſt & mollis, ob quã cauſam non niſi inferior plebecula eos ſibi in cibum aſſumit.

Viua. Viua, *la viue* Gallis, alias dracomarinus, piſcis paruus, halecis magnitudinẽ referens, carnem obtinet candidam, friabilem ac ſaluberrimam. Toſta ſuper carbones & butyro liquato perfuſa, cũ modico omphacii apponitur. Occurrit tamẽ omni admiratione dignum, quod etſi alias ſalubris, dorſalis tamen eius ſpina vſqueadeo venenoſa ſit & exitialis, vt ſi quis ab ea fauciatus fuerit ad ſanguinis eruptionem, pars læſa ſtatim adeo intumeſcat & accendatur, vt præ maximis doloribus ac pernicioſis ſymptomatis, ſæpenumero mors conſequatur.

Rubellio. Coccix. *Le rouget* Gallis dictus, Latinis rubellio, & *le Capone* Italis, Latinis coccix, forma, colore ſubrubro carniſque bonitate, quę candida eſt, delicata ac facilis cõcoctionis, pares ſunt. Hique inter ſalubriores marinos piſces recenſentur, qui ægris præſcribi ſolent. Hi in paſtillos incruſtari ſolent, vel torrentur ſuper carbones, deinde butyro liquato, additis petroſelino & aceto perfunduntur.

Mulus. Mulus, craſſo capite & carne candida ac dura, bonitate ꝓxime accedit ad pręcedentes tres.

Radius piſcis. Radius piſcis carnem albam & in filamenta longa teneraq; deductam habet, ſaporis non adeo ingrati eſt, & ſtimulat appetitum. Elixus eodem intinctu, quo rubellio, vel frixus cum butyro apponitur, iecur præſertim eius delicatiſſimum eſt.

Apua. Apua, *Merlan* Gallis, carne eſt leui & ſatis delicata, vnde conſtat facilis eſſe concoctionis, vulgaris eſt & omnibus familiaris. At piſcis, qui Gallis *Eſperlan* dicitur, eſt paulo minor, ſed multo ſalubrior, frixus delicatiſſimus eſt. *Eſperlan.*

Qui Gallis *Maquereau*, Latinis ſcombrus, ineunte vere optimus, eſt carnis candidæ ac ſubcinereæ, firmæ tamen, ac non ingrati ſaporis. Super carbones aſſus, fœniculo conſperſus & butyro liquato, omphacio, aceto ac petroſelino conditus apponitur. Delicatuli caput eius & ſpinam, craticulæ & carbonibus impoſitam torrent. Piſcis hic, quia rarior & certo tantum tempore occurrit, idcirco melior habetur. Vſus tamen illius diuturnus, ob difficilem eius concoctionem inſalubris, ſtomachum facile grauat. *Scombrus.*

Halec & ſarda, ſiue trichia, *le ſardine* Gallis, inter optimos & delicatiſſimos piſces marinos recenſentur. Magnum tamen eſt inter illos diſcrimen, ratione vtriuſque naturæ, quamuis multa quoque habeant communia. Diſcrimen, quo potiſſimum diffe-tũt, in corporum craſſitie poſitum eſt: ſiquidem ſardæ ab halecibus corporis magnitudine ſuperantur. In hoc autem conueniunt, quod ambo iiſdem temporibus occurrant, ſale condiantur & ad vſum ſeruẽtur, quin & fumo ambo indurentur. Ex vtroque etiam magnus fit quæſtus, in longinquas enim regiones hinc inde auehuntur, vt horum etiam beneficio fruantur exteri. *Halec. Sarda.*

Sardæ vulgo halecibus anteferuntur, quæ tamen, meo iudicio, recentes tantum ac probe ſalitæ ſalubriores ſunt, quam ſi inſulſæ fuerint. Sal enim in illis tollit excrementitiam ſuperfluitatem, & corpori magis innoxias reddit.

Anchoyes Gallis, Encraſicholi Rondeletio, eiuſdem prope cum trichiis ſiue ſardis ſpeciei eſſe videntur, minores tamen illis ſunt ac delicatiores. Meliores cæteris producit mediterraneum mare. Sale ſufficienter conditi, aqua rurſus eluuntur ad tollendam ſalis acredinem, *Encraſicholi.*

quo-

Digitized by Google

quorum detracta ſpina, cũ oleo & modico aceto crudi apponuntur. Pro condimento Itali addunt mentham, aut origanum. Stimulant appetitum, & vi ſalis ex ouo participant, attenuant, incidunt, ventriculumque detergunt, & à recrementis mucoſis liberãt. Hinc obęſis & pinguibus, nec non humidis corporibus inprimis conducunt.

Merlucius. Molua. Merlucius & molua, Gallis *merlus & moulue*, recentes carnem obtinent duram, viſcidam, & excrementitiam, quæ ſalitura corrigitur & emollitur. Quod Galen. lib. citato teſtatur: *Animalium corpora* (inquit de piſcibus loquens) *quæ excrementitia carne conſtãt, ſalitura ſunt peridonea. Excrementitias autem carnes* (addit) *vocamus, vt ex ſuperioribus liquet, quæ pituitoſam humiditatem in ſe reſperſam continent. Eiuſmodi igitur cibi ſale conditi idcirco ſunt ſalubriores, quam cum recentes ſunt, ob rationes ſuperius allatas.*

Alia Merlucii ſpecies ex Anglia aduehitur, longe ab hoc noſtro diſcedens, & carne ſicciori, viſcidiori, ſpumoſa & tenaci prorſus prædita.

Aſellus German. Stockfiſch. Qui vero vulgo Stockfiſch/Latinis aſellus dicitur, merlucii quoque ſpecies eſt, ex quo tantus fit quæſtus, per ſuperiorem & inferiorem Germaniam, vt nihil eo ſit vulgarius, nihil familiarius. Non ille ſolet ſaliri more aliorum, qui ex Molucis inſulis aduehuntur, ſed in Scythico & glaciali mari captus, vi frigoris intentiſſimi exiccatur, qua ratione excrementitius eius humor tollitur, ac citra vllam ſalis additionem, ab omni corruptione vindicatur. Sed vt libere meam de huiuſmodi piſcibus ſententiã exponam, qualitatem illorum non noxiam eſſe ſtatuo, ſed quantitatem, idcirco ſobrie aut perquam raro illis vtendum ſuadeo. Craſſi enim ſunt ſucci, viſcidi, duri, ac difficilis concoctionis: valentioribus ventriculis & bilioſis potius quam debilibus & pituitoſis exhibendi, ſufficienter ac diu cocti cum butyro, omphacio, aut aurei mali ſucco apponuntur. Quamuis cum cepis & ſinapi, vt moris eſt in Vaſconia, frixi, ſalubriores habeantur. At vero aſellus adeo durus eſt, vt non niſi diu multumque percuſſus, & per noctem aqua maceratus, ad elixandum & butyro frigendum idoneus fiat.

Acus piſcis eſt marinus, Italis familiariſſimus, craſſitie murænulæ, acutum roſtrũ habens, durę carnis ac cõcoctionis difficilis, multi tamen nutrimenti, plerunque frixus cum ſucco arantiorũ apponitur. *Acus.*

Thunnus & Burdus, Gallis *Tonine & Creac*, immenſæ ſunt craſſitiei piſces, craſſam quoque carnẽ ac difficilis concoctionis habent, quæ bubulæ aut huius generis ſimili plane reſpõdet. Thunnus plerunque in Orientali mari capitur, Burdus autẽ in Oceano apud Burdegalenſes, certis enim temporibus intrat aquas fluuiales, Garonnam præſertim. *Thunnus. Burdus.*

Sepia vulgaris eſt, quæ non niſi arefacta & exiccata ad vſum ſeruatur. Antequam coquatur, per diem integrum aut amplius in aqua maceranda eſt, vt duritie depoſita molleſcat, fiatque ſic edulio apta, quæ in fruſta conciſa, & inſtar omaſorum frixa cum butyro apponitur. Latinis dicitur calematius, quod liquorem atrum inſtar atramẽti in corpore contineat, quo effuſo aquas conturbat, vt celatus hoc modo piſcatorũ manus euadat. Minores Gallis *Quaſſerons*, Latinis loligo parua, delicatiſſimi & Pictonibus familiariſſimi, cum intinctu nigro apponuntur: carnem habent non adeo ſalubrem, ſed ſpumoſam & viſcoſam, perinde ac omaſorum & inteſtinorum, quæ idcirco nutrimentum craſſum exhibent, materiamque calculi ſuggerunt. *Sepia.*

Pręter enarratos hactenus piſces, varia quoque conchyliorum aut concharum genera mare producit, quæ grati ſa- *Conchylia.*

ti ſaporis ſunt, & prouocant appetitũ, vt ſunt Oſtreç, Gallis *huyſtres*, inter quas illæ (*de greuette*) prope Rupellam & Burdegalum, licet minores, optimæ tamen cenſentur. Muſculi ſiue mytuli, Gallis *moules*, æſtate vtplurimum apponuntur. Varia alia conchylium genera ſuppetit Oceanus & mare mediterraneum: appetitum excitant, quibus tamen moderate vtendum cenſeo.

Oſtrea.

Muſculi ſiue mytuli.

Locuſtæ.

Sunt porro locuſtæ, Gallis *Homar* ſeu *langouſtes*, quæ cancrorum marinorum ſpeciem referunt; harum caro dura eſt: probe tamen coctę cum aqua aut in clibano, cum intinctu, bonum & ſuauem acquirunt ſaporem, modo ſemel aut bis vel rariſſime ſaltem apponantur: creber enim illarum vſus faſtidiũ parit, ex quo plus adfert nocumenti, quam vtilitatis.

Cancri marini.

Marini cancri carnem habent locuſtis teneriorem ac meliorem. His abundat mare Orientale prope Monſpeſſulum. Reputantur à multis pro Aſtacis, Gallis *Eſcreuiſſes*, quorum cancrorum vſus eſt aduerſus morſum rabioſi canis, de quibus Galen. lib. 11. de ſimpl. medic. facult. Nihil fere inter eos deprehendo diſcriminis, vtrumque enim in cineres redactum, eoſdem plane vidi effectus producere in omnibus affectib. melancholicis.

Cancri fluuiatiles.

Remedium cõtra morſum rabientis canis.

Non aberit ab inſtituto, hic Gal. teſtem adducere, de ſingulari vi & virtute cãcrorum fluuiatilium, aduerſus venenatum canis rabidi morſum: vbi duo præcipue notanda: Primum, quod tantus vir ſibi ignominiæ nõ duxerit, chymicas has prçparationes, calcinationem nempe & incinerationem docere & explicare. Vnde palam fit, illum chymicã artem comprobaſſe, tantum abeſt, vt illam damnarit more quorundam eiuſdẽ plane imperitorũ, qui perperam omnia calcinatione cauſtica fieri ſtatuunt & ignea: cum tamen certo certius ſit, cancros calcinatos, contra virulentos huiuſmodi morſus, qui non ignea aut calida, ſed humida & frigida poſcunt medicamina, præſentiſſima eſſe ac ſpecifica remedia.

Gal. comprobat chymicas operationes, quas nonnulli damnant.

Secũdo hic videre licet cunctis, quãto honore Galenus affecerit Empiricũ illum, Æſchrion nomine, à quo remedium hoc didicerat, quem doctiſſimum ac peritiſſimum in medicamẽtorũ præparationibus ſenem appellat, illumque præceptorem ſuum merito lubensque agnoſcit ac reueretur. Cuius candor & modeſtia, qua æquales ſeu collegas ſuos honorifice excipiebat, longe hodie abeſt, à ferina illa quorundam natura, qui nihil probant, quam quod ſuum eſt. En verba ipſa Galeni, integrã remedii præparationem, aduerſus tam exitiale venenum continentia: *Fluuiatilium cancrorum cinis*, inquit, *quanquã ſimiliter prædictis* (de cochleis illorumque cineribus paulo ante locutus fuerat) *exiccatorius eſt, ſubſtantiæ tamẽ proprietate mirabilis eſt eius in iis, qui à rabiente cane ſunt morſi, effectus: isque tum ſolus, tum cum gentiana & thure multo præſtantior. Thuris ſane partem vnam eſſe oportet, quinque autem gentianæ, porro cancrorum decem, & raro quidem aliter illis vſtis nos ſumus vſi. Cæterum ad eum modum plerunque, quo Æſchrion Empiricus ille, medicamentorum peritiſſimus ſenex, cõciuis ac præceptor meus, Patella erat æris rubri, in quam impoſitis cancris viuentibus, eos hactenus vſsit, dum facile ad lauorem redigi poſſent. Hic Æſchrion paratum ſemper hoc habebat in ædibus medicamen, vrens eos poſt ortum canis, quando Sol in Leone tranſiiſſet, non niſi Luna decima octaua.*

Poſt remedii prçparationẽ, eius quoque vtendi modũ docet, cuius cochlear paruum, aqua dilutum, per 40. dies exhibendum eſſe dicit. Quin & ad ſingularem eiuſdem vim & præſtantiam vlterius declarandam, hæc addit verba: *Hæc tametſi*, inquit, *à præſenti inſtituto eſſent aliena, ſcribenda tamen cenſui, quia magnopere medicamento huic confiderem, nimirum*

cum

„ *cum nullus vnquam eorum, qui illo fuerunt* „ *vſi, ſit mortuus.*

Cheurettes. Qui Gallis dicũtur *Cheurettes*, inſtar ſunt paruulorum aſtacorum, paruis pedibus & cochlea admodum tenui. Coĉti cum aqua marina, citra aliam præparationem frigidi apponuntur cum aceto & pipere. Frixi quoque delicioſi ac palato gratiſſimi ſunt, appetitum ſtimulant, Regumq; menſis offeruntur.

Aſtaci. Gallis Eſcreuiſſes. Teſtudines aquaticæ & nemoroſæ. Aſtaci, Gallis *eſcreuiſſes*, perinde ac teſtudines aquaticæ aut nemoroſæ, nutriendi & humectandi vim habent, atque hinc aſthmaticis, phthiſicis & macilentis vtiliſſimi, quod tenaci ſua & viſcida humiditate, liquidam partium ſubſtantiam euaporantem retineant ac remorentur, & frigiditate ſua ac humiditate, febribus ac caloribus igneis ſenſim corpus depaſcentibus, frænum iniiciant & contemperent.

Remedia ex aſtacis & teſtudinibus. Ex iis varia parantur remedia, tam alimentoſa quam medicamẽtoſa, de quibus paulo poſt dicemus ſuo loco, formulasque quaſdam eorum adiiciemus. Creditur teſtudinis ſanguis proprium eſſe ac ſpecificum morbi caduci remedium. In aſtacis, præterquam quod elixi vel frixi cibum præbeat optimum & ſaluberrimum, ægriſque concedendum, reperiuntur in illorum capitibus lapilli rotundi, oculi formam referentes, vnde impropriè oculi cancrorum dicti, qui in puluerem triti, & ad dimidiã drachmam cum vino albo propinati, ad calculi curationem plurimum conferunt. Aſtacorum teſtæ exſiccatæ & contuſæ in potionib. vulnerariis commode adduntur.

Sturgus. Sturgus piſcis eſt optimus, fluuiatilis tamen ſuauior marino. Carnem habet alimentoſam admodum, & venerem excitantem, quia pinguis eſt & viſcida, difficulter quoque concoquitur.

Salmo Rhenanus, Garunnæus, Allierius. Salmo Rhenanus aut Garunnæus & Allierius, tum recens, tum ſalitus, Regius eſt cibus, optimus & delicatiſſimus, ſed frequentior eius vſus ſtomachum debilitat, & appetitum proſternit, ſiquidem multum alit, nimiſque ventriculũ grauat. Parui Salmones magna apponuntur copia Baſileæ & Argentinæ Iulio & Auguſto, quorum delicatiſſima & ſuauiſſima eſt caro. Coquuntur cum aqua & vino, acetoque in modum Sturgi. *Parui Salmones, Germanis, Salmling.*

Aloſa ſiue Triſſa, Gallis *alouſe*, Vaſconibus *colac*, in fruſta diſſecta, Salmonis inſtar, & inter duas patinas cum butyro vel oleo, additis aromatibus & lauro, cocta, vel craticulæ impoſita, ad prunas aſſata, & cum butyro liquato, & ſucco oxalidis vltimo condita apponitur. Moderatus illius debet eſſe vſus, ne quantitate aut frequentiore eſu offendamur. *Aloſa ſiue Triſſa.*

Murena (Gall. *lamproye*) formam anguillæ craſſioris referens, nigrioris tamen cutis, multiſque foraminibus ad collum variegata, optima eſt menſe Februario & Martio, priuſquam in chordam indurucrit. *Lampreta Murana.*

Murænula piſcis optimus & delicatiſſimus, aſſatur, & cum dulci condimẽto ex ſaccharo, cinnamomo & aromatico vino, & ſucco ipſius piſcis inter aſſandum collecto apponitur. Dici vix poteſt, quantę bonitatis & grati ſaporis ſit, attamen concoctu difficilis. Narratur de quodam Angliæ Rege, qui cum auidius hunc cibum contra medicorum conſilium deglutiret, ſequente poſt nocte tam ardenti febre correptus ſit, vt ea confeſtim, hoc eſt, tertio die iugulatus ſit. *Murænula* *Rex quidã Angliæ ex nimio murænularum eſu mortuus.*

Trutta, pertica, & luciolus, mediocris magnitudinis, optimi ſunt & ſaluberrimi nutrimenti, vtcunque coctione parati ſint in cibum. *Trutta, Pertica, Luciolus.*

Hi piſces, præſertim Truttæ & lucius in lacubus, quam aliis aquis fluuialibus aut ſtagnoſis, multo maiores euadunt, adeo vt magnitudine & craſſitudine ſua vel quadraginta aut quinquaginta

Y

Digitized by Google

ginta, pluriumve librarum pondus ſæpenumero excedant: ob quem magnitudinis exceſſum, duriorem quoq; carnem concoctuque difficiliorem habẽt, quam minores aut mediocres, qui bonitate meliores, præ craſſis illis & magnis ægris præſcribuntur. *Minoribus piſcib. maiores bonitate cedũt.* Maiores autem tranſportati alio meliores euadũt, quam ſi in locis vbi capiuntur recentes, & nulla agitati vectura apponuntur. Quin magna pertica per diem integrũ mortua, tum demum delicatiorem carnem acquirit, quæ alioqui dura eſt ac nimis firma, ideoque durioris concoctionis. Variis modis cocti & apparati hi piſces apponuntur. Caput truttæ, Gallis *bure*, cum vino, aqua & ſale elixũ, cum aceto apponitur. Quibuſdam in locis piſcatoribus præparãdum & condiendum relinquitur.

Lucius. Omnium Lucii præparationum optima Germanica cenſetur, qui modus coquis omnibus in Gallia notus & familiaris eſt.

Pertica. Pertica elixatur, & cum recenti butyro liquato, addito omphacii modico, & nucis moſchatæ apponitur. Eius oua delicata ſunt & boni nutrimenti, conducuntq; iis, qui frigidiores ſunt & imbecilliores: elixa & per medium diſſecta, prunis aſſantur. Mẽſe Iulio, aut circiter deponunt oua, ex quibus piſciculi minimi naſcuntur, vix aciculæ magnitudinem æquantes, quos Chilychthion vocant, propterea quod milleni ſingulis morſellis ſimul deglutiantur, delicatiſſimi ſunt, cum butyro recenti & modico omphacii inter duas patinas elixi. *Chilychthion.* In lacu Lemano & Nouicaſtellano abunde id piſcium genus conſpicitur.

Vmbra. Vmbella. Quin & vmbra & vmbella ibidem magna copia reperiuntur, eiuſdem magnitudinis piſces, qui inter optimos habentur. Ego vero palmam bonitatis attribuerem piſci cuidam, in dictis lacubus, ac præſertim Geneuenſi, naſcenti, quem communi nomine *Ferrat* appellant: craticulæ impoſitus torretur, vt macharellus in Gallia, deinde cum intinctu, ex butyro recenti liquato, omphacio & petroſelino conciſo apponitur. *Ferrat…* Per medium diſſectus carnem repræſentat niue candidiorem, & friabilem inſtar duriuſculæ panis medullæ. Vnam tantum ſpinam habet, inſtar Soleæ, cæteros piſces omnes, ſiue marinos, ſiue fluuiatiles, ſaporis bonitate & ſalubritate, longe poſt ſe relinquit. Coctus etiam in aqua cum condimento ex butyro recenti liquato, omphacio & ſalubribus bonique ſaporis herbis apponitur.

Lauaretus. Lauaretus, quem Rondeletius tanti facit, eiuſdem eſt cum ſuperioribus ſpeciei; non tamen magnitudine Beſoulæ reſpondet, quem (non citra admirationem) in lacubus Allobrogum tantum reperiri conſtat. Tanta eſt eius bonitas ac præſtantia, vt exenteratus Romam vſque auehatur. Sex horis tantum ſale conditus & in oleo frixus cum intinctu ex aceto, in quo piper, caryophyllum & cinnamomum, & croci modicum bullierint, & laurinis ſiue myrtinis foliis inuolutus aſſeruatur. Quouis modo paratus vſq; adeo eſt boni & grati ſaporis, vt gulam mirum in modũ oblectet.

Carpio. Carpio in lacu (*de la guarde*) inter Breſſam & Veronam captus, eſt optimus piſcis, carnis tenerrimę & ſaluberrimę: exenteratus per totam etiam Italiam paſſim venditur, & magno in pretio habetur.

Cyprinus Gallis la Carpe. At Cyprinus, Gallis *la Carpe*, lutoſis gaudet fluuiis, quibus impinguatur & melior euadit. Idcirco Sequanæ & Araris optimi ſunt Cyprini, ac bonitate ſuperãt ſtagnoſos. Satis boni & laudabilis nutrimenti eſt, non tamen copioſe nec frequenter nimis ſumendus. Pręparatio eius fit vel elixatione cum vino ſolo, aut cum aromatibus & vino, omphacio & modico aceti & cepa, quod Gallis dicitur

tur *eſtuuee*, vel frixione cũ oleo aut butyro. In Cyprino optimum eſt caput, & delicati ſunt admodum eius oculi, lingua & oua.

Cobites fluuiatiles, Loches Gall. Cobites fluuiatiles, Gallis *Loches*, parui ſunt, variegati veluti truttæ. Inter duas patinas cocti cum butyro, omphacio, piperis & foliorum lauri modico, aut incruſtati in paſtillos, vel quouis alio modo parati apponuntur. At quos

Gobiones. Galli vocant *gougons*, Latini Gobiones, paulo grandiores cobitibus, aſſi aut frixi cum butyro ac ſucco aurei mali apponuntur. Inter duas etiã patinas coquuntur, ſed raro.

Brama ſiue Cyprinus latus. Brama ſiue Cyprinus latus, eiuſdem bonitatis eſt cum Cyprino, carnem tamen habet delicatiorem & ſuauiorem, faciliorisque concoctionis. Aſſatur ſuper carbones & cum butyro, omphacio & optimis herbis conditus apponitur.

Tinca. Tinca bonitate & magnitudine carpioni & bramæ non reſpondet, maculis variegata vt Plica, carnẽ viſcoſam & glutinoſam cum inſigni nutriendi vi obtinet, quæ craſſos humores in corpore generat. Cum oleo frixa, cum condimento ex aceto, cepa & aromate apponitur, ſuauiſſimi eſt ſaporis, quo plurimi delectantur. Per medium diſſecta, in febrib.

Remedium cõtra quartanas. intermittentibus ægrorum plantis pedum admouetur, tãquam ſummum remedium, cuius felicem ſucceſſum & ſingularem virtutẽ quotidiana probat experientia. Eodem modo & eadem carpis brachiorum applicatur.

Barbo. Barbo piſcis optimus, Iulio, Auguſto & Septembri, qui ex omphacii intinctu ſuauem & gratum acquirit saporẽ. Sed abſque intinctu eius caro non adeo boni ſucci eſt, etſi candidiſſima. Siquidem albedo nõ ſemper bonitatis comes, fallaxque eſt ſæpenumero coloris ſpecies, vnde Poeta:

Alba liguſtra cadunt, vaccinia nigra leguntur.

At in molli illa & alba carnis ſubſtantia, latet acrimonia quædã, id quod in eius ouis apparet, quæ aluum perturbant & exagitant, modo per vomitum, modo per ſeceſſum, ac ſi antimonium vitrificatum quis ſumpſerit. Quod apprime notandum, ne incauti forte fallantur. *Barbonis ouorum incommoda.*

Molitor, meuſnier. Molitor, Gallis *meuſnier*, tam inſipidam carnem nullaq; prorſus nutriendi facultate præditam habet, vt non neceſſe ſit de illius hiſtoria verba facere.

Anguilla. Anguilla ſiue marina ſiue fluuiatilis, plus noxæ in corpore parit quam vtilitatis, viſcoſam enim carnem habet, ſtomachum, aliaque nutritionis viſcera ex craſſo viſcidoq; illo ſanguine inde producto, grauat. Sale conditæ meliores & ſalubriores ſunt inſulſis, propterea ꝙ ſale ſuperflua & excrementitia eius humiditas abſumatur. Proinde illę differũt pro aquarum ſalubriorũ vel inſalubriorum ratione. In Loto, Vaſconiæ fluuio, anguillæ minores capiuntur, quæ ſalitæ longe lateq; auehũtur. Sunt enim craſſioribus, quantumuis ſalitis, multo ſalubriores. Coctæ ad mollitiem (qua coctione omnis ſimul aufertur ſalſedo) & craticulæ impoſitæ ad aſſandum, cum proprio liquore pingui citra alium intinctũ apponũtur, qui cibus parce ſumptus, optimus eſt, & appetitum excitat.

Rana. Frequens ac familiaris ranarum vſus, præſertim quadrageſimæ tempore. Solæ earum coxæ, frixæ cum recenti butyro, & modico origani & menthę apponuntur. Delicatæ ſunt, ſalubres, & palato gratæ, & aſthmaticis inprimis, tabidis & phthiſicis conferunt, qui ex morbi diuturnitate attenuati, & ſua natiua humiditate ſpoliati, ſenſim conficiuntur. His enim humidum primigenium inſtauratur ac refarcitur, præſertim ſi illarum coxæ in iuſculo caponis elixentur, & ius illud ſorbeatur, ſummum enim phthiſicis ac inueteratis tuſſibus remedium. Siquidem iuſculum aridas partes humectat, ſomnum gratum ac vtilem prouocat. Coquũtur etiam coxæ in *Ranarum varia in medicina proprietates.*

aqua & aceto, quo iure colluitur os ad dentium dolores mitigandos.

Remedia probatiſſima ad oculorum dolores, gangrænas, eryſipelata, hæmorrhagias, aut quēuis alium ſanguinis fluxum.

Ex earum ſpermate, initio veris deſtillatur aqua, quæ extrinſecus adhibita in extinguendis inflammationibus oculorum, aliarumque partium gangrænis & Eryſipelatis ſedandis, incomparabile eſt remedium, quin & impetigines faciei eademmet aqua tollit, & immoderatis mēſibus opportuna eſt, præſertim ſi linteum ab illa ſpermatis ranarum viſcoſitate ſæpe imbutum in vuluam immittatur. Vel ex eodemmet linteo ſiccato & in fruſta conciſo, fit peſſus matrici applicandus, cuius virtus eſt ſiſtere omnem hęmorrhagiam à quacunque cauſa ortam. Idem linteū eiuſmodi ſpermate imbutum & in cinerem redactum, admirandam ſiſtendi vim habet menſes & hæmorrhoides, ſi puluis ille vel in matricem vel anum inſpergatur.

Fel ranarū ad febres quartanas.

Fel præterea ranarum in cinerem redactum, & cum vino albo propinatum ad dimidiam drachmam, quartanis febribus certiſſimum eſſe auxiliū, certo creditur.

Limaces.

Limaces, quibus poſtremum inter piſces ac cōchylia locum deſtinauimus, Italis potius & Vaſconibus familiares ſunt, quam cæteris Francis. Recte enim præparati, ipſis delicatiſſimi & gratiſſimi ſunt. Multa enim in illis regionibus ciborum genera habentur, quæ à Gallis noſtris tanquam faſtidioſa nimis reprobantur.

Quibus inſuetus eſt teſtudinum, aliarumque cochlearum vſus, etſi boni ſint ſucci, faſtidium tamen vel ſola illarum præparatio multis mouet. Sed conſtat medicis, limaces cochleis ſuis incluſos per totam hyemem propria ſua ſubſtantia ſe alere & nutrire, vnde liquet, quanta ſit illorum nutriendi vis atque præſtantia, vt vel hoc ſolo nomine maxime à Galeno commendentur, & inprimis hecticis, tabidis & macilentis ad vires recuperandas ab eodem præſcribantur. Eandem virtutem habent & teſtudines & cancri, atq; id genus alia teſtacea.

Lib. 3. de alim. facult.

Optimi Limaces qui, & eorum præparatio.

Optimi limaces ſunt, qui in vineis & circum ſepes reperiuntur. Varia eſt illorum præparatio. Primum in lixiuio ex ſarmentis facto cum ſuis teſtis coquuntur, ad impuritatem tam intrinſecam quam extrinſecam tollendam, deinde quater aut quinquies cum aqua coquūtur & recoquuntur, probe mundati, per ſex horas aut amplius adhuc elixantur cum aqua, ſale & butyro, aut oleo oliuarum, additis lauri foliis, thymi, ſerpilli, & id genus herbarum aromaticarum: hoc modo ad perfectionem cocti, cum piperis modico apponuntur, appetitū ſtimulant; qui etſi videātur viſcoſi, tantum tamen abeſt, vt difficilis ſint concoctionis aut ſtomacho graues, vt ipſi contra magno ſint auxilio ad calorem eius fouendum & augendum, veneremque prouocandam. Aut elixi & extra cochleas frixi cum oleo aut butyro, ſuccoque arantiorum apponuntur: plurimi eo cibo maxime delectantur, qui eo aſſueti ſunt. Magnus fit ex iis quæſtus apud Mediolanenſes, ex quorum teſtis calces ad tinctoriam artem præparantur. Quin & eædem teſtæ in aceto deſtillato ſolutæ, & in magiſterium redactæ, non minorem virtutem ad calculi expulſionem habent, quam magiſterium ex corticibus ouorum aut lapide Iudaico paratum.

Remedium præſtantiſſ. ex teſtu limacum cōtra calculum.

CAP. VIII.

Eorum, quæ in apparatum & condimenta ciborum vſurpantur.

VT cibi, de quibus antea abunde diximus, apte & delicate condiantur, vt eo gratiores fiant palato, & guſtu reddantur ſuauiores, quædam ad id præſtandum in vſum veniunt, de quibus hic priuatim verba faciemus, vt earum

rerum

Digitized by Google

rerum proprietates ac qualitates tam ad alendum, quam ad tuendam valetudinem efficaces demonſtremus.

Varia condimentorum ingredientia. Hæc autem de quibus inſtituimus dicere, ſunt quæ ſequuntur, ſal nempe, ſaccharum, piper, cinnamomum, caryophyllum, nux moſchata, zingiber, quæ inter alia optima habentur aromata, crocus, mel, oleum, acetum, omphacium. Ex quibus vel ſingulis, vel pluribus ſimul cōmixtis, coqui aut piſtores ſua condimenta parare ſolent.

Salis facultates. Sal calidam ac ſiccam qualitatem obtinet, vimque habet detergendi, diſſoluendi, purgandi, & adſtringendi: qua ratione excrementitias ac ſuperuacaneas humiditates ciborum, ſiue carnes ſint, ſiue piſces, fructus, olera & id genus alia, abſumendo, tuetur illa à corruptione, vnde inter alia, maxime omniū neceſſarius in vſum hominis ſal cenſetur, quo nemo carere vnquā commode poſſit: præterquam quod ipſe ſolus plus in condimentis ciborum poſſit, quam quoduis aliud adiunctum, qui alioqui eo deſtituti inſipidi prorſus ac inſuaues, ingratique expuerentur, nedum vt auide à ſtomacho exciperentur: aut ſi ab eo recipiantur, ſtatim corrumpantur, ipſique ventriculo nō parum noceant. Vnde conſtat, quantus ſit eius & efficax vſus, imo etiam perneceſſarius ad conſeruandam valetudinem, & vitam prorogandam. Hinc dicebat Galenus, *Gal. lib. 11. de ſimpl. medic. facult.* *Quicquid in corporibus*, (inquit, loquēs de ſale) *humidum ineſt, id quodammodo abſumit, & quod reliquum eſt ſubſtantia ſolida, adſtrictione contrahit, ac proinde etiam conditura ſua carnes ſeruat, & à putredine tuetur.* Vnde ſub finem infert, vſum ſalis non eſſe neceſſarium rebus, quibus prorſus nulla eſt humiditas ſuperflua, vt melli & quibuſdam aliis: nec iis, quæ corpore conſtant ſolido, quales ſunt lapides: At vtiliſſimus quidem & neceſſarius eſt iis omnibus, addit, quibus ſuſpecta eſt putredo. Pauci autem cibi à corruptione ſeſe natura vindicant. Idcirco omnibus propemodū cibis ſumme neceſſarius eſt ſal: nec abs re ſic cecinit Poeta:

Nam ſapit eſca male, quæ datur abſq; ſale.

In hunc ſermonem ingreſſi ſumus de induſtria, quod vulgaris ille error, quo ſibi plerique omnes & aliis perſuadent, vſum ſalis nocentiorem, quam ad ſanitatem eſſe vtilem, à nobis ferri nequeat. *Error vulgaris de ſale confutatus.* Pernicioſa enim perſuaſio iſthæc eſt, qua complures vſque adeo faſcinantur, vt ne micam quidem panis ſalſi auſint ori indere, aut ſalis granum oui inſpergere ad ſaporem, citra metum periculi. Quod quam ridiculum & à ratione alienum ſit, palam eſt omnibus. Certum igitur habeamus ſanitati conducere, vt mediocri ſalis aſperſione cibos noſtros condiamus, auerſemurq; qui ſecus ſentiant. *Cur cibi ſale moderate condiendi?* Fit enim inde, vt non tantum ſuauior ac gratior palato reddatur eſca: ſed eo etiam ſalubrior ac minus corruptioni obnoxia fiat. Humiditates enim ſuperuacaneas, quibus facile cibus corrumpitur, & nauſea mouetur, is abſumit & deſiccat, guſtusque ſapidus redditur, quo vel proſtratus appetitus reſtituitur: concoctio ventriculi adiuuatur, & excretio ſtimulatur. In quem vltimum finem, vſus eius eſt quotidianus in clyſteribus, glandibus & ſuppoſitoriis.

Nec tamen inde inferre volumus, veſcendum ſemper eſſe ſalſis, nec ab iis temperandum, citraque conditionum hominum rationem, eorumque infirmitatum, quibus ſæpe ſalſa nocumento ſunt, iis tamen vtendum eſſe: At cenſemus diſtinguenda omnia, dextreque ſingula eſſe interpretanda, ſiue ciborum habeatur ratio, ſiue complexionum, vt vocant, ipſorum hominum. *Quid obſeruandum in ſalis vſu.* Ciborum enim alii ſalem expetunt, alii non. Temporis etiam habenda eſt ratio & diſtinctio, ſiquidem quæ pridem ſalita eſt caro, & ad fumale deſiccata diu

Digitized by Google

eſt, etſi per ſe eſſet mollis, duriorem tamen ſubſtantiam ex diuturnitate ſalſedinis & infumationis contraxit: contra, quæ per ſe dura, qualis eſt bubula, aliquot tantum dies ſalita, emollitur, & delicatior redditur. Sic bubulæ carnes ſale condiuntur ad paucos dies, quæ deinde appoſitæ ex recenti ſua ſalitura, auidius & ſuauius excipiuntur: quod Gal. lib. 11. de medic. facult. confirmat his verbis. *Animalium corpora*, inquit, *quæ excremẽtitia carne cõſtãt, ſalitura ſunt peridonea: excrementitias autem vocamus carnes, quæ pituitoſam humiditatem in ſe conſperſam continent.* Aetius vlterius progreditur, ac differit de omnium ciborum ſalitorum differentiis & qualitatibus, qualeſcunque illi ſint, ſic ſcribens: *Non modica*, inquit, *differentia ſalſarum carnium eſt, prout quædam ex ipſis ſaliuntur. Nam adeo immutantur, vt ſæpe animalis temperamento humidi, caro ſalita longe ſiccior euadat, quam caro animalis natura ſicci non ſalſa.* Deinde docet Aetius, quæ carnes opportunius ſale condiendæ ſint: *Illæ*, inquit, *quæ ſubduriores & excrementoſa ſimul ſunt, aut quæ ſuperuacanea humiditate ſcatent.* Deinceps cum pariter docuiſſet, quibus carnibus & cibis ſalis conditura non debetur, quod à ſale duriores, ac concoctu difficiliores reddantur cibi: ſimul indicat eduliorum vtilitatem, quæ apte & oportune ſalita ſunt: atque ſic caput abſoluit totidem verbis: *Quæ vero*, inquit, *ad ſalſuram idonea ſunt, tenuium partiũ ſiunt, & comeſta craſſos ac glutinoſos humores attenuant. Cæterum vetera ſalſamenta omnia vitioſa ſunt.*

Quod genus ciborum etiam nos ſupra damnauimus, præſertim cum frequens aut aſſiduus eorum eſt vſus, quod tum vel maxime noxii ſint: at per interualla ſobria eorum vſurpatio, nõ vſque adeo damnoſa eſt, nec vbiq; aſpernanda. De quibus conſulatur celeberrimus ille vir Marſilius Ficinus, vbi de ſalitis eduliis & aromate conditis ſcribit in libro *De vita cœlitus comparanda.* Illic enim in populari illo errore explodendo mecum ſentit.

Quod ad varia eaque præſtantia medicamenta attinet, quæ ex ſale eruuntur, videre licebit, quæ de eo ſcripſimus in Tetrade noſtra, & qui hypoſtatica illa tria principia, ſpiritus nempe mercurius æthereus, iſque acidus & vitriolicus: ſulphurque eius dulce ac narcoticum: nec non ſalina ſubſtantia, qua abundat, educantur, & in apertum prodeant, quo lectorem ablegamus.

Salis tria principia.

Poſt ſalem, ſaccharum in magno pretio & vſu eſt, ad cõdienda multa edulia, quibus congruum eſt: nec minus omnis generis fructibus condiendis ac conſeruandis idoneum eſt. Si ſingula minutim expendere & docere vellem, nunquam fuerit finis.

Sacchari vtilitates.

Non ſatis mihi conſtat ex ſcriptis antiquorũ, Hippocratis nempe & Galeni, illos eius cognitione fuiſſe imbutos: aut illud ſaltem mero ſilentio obruerunt, ſi fuerit notũ. Temporibus Æginetę tum demum cognitũ & in vſu fuiſſe ex ſcriptis eius legi poteſt. Pauca enim obiter de eo loquitur Ægineta in hæc verba: *Cæterum*, inquit, *ſaccharum, quod ex felici Arabia affertur, minus dulce eſt eo, quod apud nos eſt: ſed æqualẽ vim habet ad hoc, quod neq; ſtomacho noxiũ eſt, neque ſitim inducit, velut hic noſtrum.* Vbi notãdum tum temporis ab Ægineta obſeruatum fuiſſe à ſaccharo ſitim excitari: calidæ enim eſt qualitatis, ac facile in bilem vertitur: idcirco frequentiore eius vſu omnibus interdico. Qui enim auidiores ſunt ad ſaccharum, & ſaccharatas cõfectiones immodice deglutiunt, ſanguinem ſibi retorrent, perpetuam ſitim incurrunt, ac fœdam dentium nigredinem contrahunt. At iuuenibus præſertim nocentiſſimum eſt, qui calido & bilioſo temperamento eſſe ſolent.

Quo tempore ſaccharum venerit in vſum.

Sacchari incommoda.

Primi omnium Arabes nobis vſum ſaccha-

ſacchari inuexerunt in medicinam, ex quo variè parantur varii ſyrupi, innumeræque aliæ confectiones, & id genus alia, quæ quidem Priſcis erant prorſus incognita. Etſi cādidum eſt ſaccharum, ſub candore tamen ſuo magnam celat nigredinem, vt & ſub eius dulcedine ingens acrimonia deliteſcit aquæ forti par & ſimilis. Ex quo etiam diſſoluens, ac liquor tam fortis educi poteſt, qui vel ipſum Solē in aquā ſoluat, & colliquet.

In candore ſacchari magna latet nigredo.

Qui in interna rerum Anatomia verſati ſunt, quique altius trans corticem peruadunt ac penetrant, norunt quid dictum velim. Diſcāt alii harum rerum ignari, prius ex Iſaaco Hollando ſingula, quæ de ſaccharo conſcripſit opera, quam de eo abſurdam ſententiam proferant; tunc enim opportunum fuerit de iis loqui, quæ optime didicerint ac calluerint. Alioqui honeſtius fuerit eorum ſilentium, quam temeraria garrulitas.

Veteres, ſacchari loco, mel in vſum aſſumebant: Hippocrates, variis in locis, de aqua mellita, ſiue hydromelite, ac de aliis ex eo paratis remediis verba facit. Quorum Galenus meminit 11. lib. de ſimpl. medic. facult. Vbi & de natura mellis ac eius facultatibus, aut qualitatibus abunde loquitur, aſſerens naturam mellis ſeparatum quid eſſe, tum à plantis tum ab animalibus. Nam etſi mel occurrit inter folia & flores quarundam plantarum, nec ſuccus tamen nec fructus earum eſt: at ne minima quidem earum portio; ſed eiuſdem generis cum rore mel cenſendū eſt: vtpote cœli fructus, quem apes ex floribus ſeligere, ac exugere ſolent, nec non ex herbis huius feracibus: Qui vtique cibus eſt cœleſtis, in aereo ventriculo animalculorum illorum cœleſtium, apum videlicet, concoctus & elaboratus, in dulcedinem, quam gratam & miræ virtutis exhibet: qui idcirco animalis cibus etiam dici poteſt, licet à prima ſua origine, cœleſtis ſit fructus, qui etiam citra apum artificium reperiri queat.

De melle.

Mel eſt cibus cœleſtis.

Plinius enim lib. 21. cap. 14. meminit cuiuſdam montis in Creta ſiti, Carinæ nomine, vbi nullæ conſpiciuntur apes, cum tamen is magna mellis copia abundare ſoleat: quod in medicinam præſtantiſſimum aſſerit. Fuſe etiam docent hiſtoriæ in *Media, Thracia, & Hyrcania* in quadam plaga, quæ *Fortunata* dicitur, arbores extare, ex quibus copioſiſſime mel defluit & extillat. Qua de re inter cæteros conſulatur Cælius lib. Ant. lect. 23. cap. 35. Quin etiam Galenus eodem lib. de ſimpl. medic. ſcribit ſe vidiſſe & comperiſſe mel perfecte efformatum, in quibuſdam arboribus & plantis: Huius ſunt verba: *Memini aliquando*, inquit, *in æſtate ſuper arborum herbarumque folia mellis quam plurimum repertum fuiſſe, vt gaudio exultantes ruſtici cantarent:* "

De variis locis, vbi mel citra apum artificium reperitur.

Iupiter mella pluit. "

Tandem eodem loco mellis differentias edocet ex plantarum bonitate, ex quibus colligitur: opinaturque id quod ex thymo, ſaluia aliiſque odoriferis herbis eruitur, eſſe optimum. Docet idem etiam eius præparationem, coctionem nempe & deſpumationem: quæ præparatio vſum mellis reddit longe meliorem & ſalubriorem: quod ſecus non paratum, nec coctum, nec deſpumatum, nocentiſſimum redditur, cuius noxas & damna explicat. Eius ſunt verba: *Præterea*, inquit, *in hoc differunt, quod mel non plene coctum, ventrem & inteſtina inflationibus impleat: contra quod in coctione omnem ſpumam abiecerit, flatus expers ſit, & vrinam moueat.* Demum de eius vtilitate differens, ac demonſtraturus, quibus mellis vſus confert aut nocet: *Senibus*, inquit, *ac in vniuerſum frigidi temperamenti corporibus mel perutile eſt. In vigente autem ætate & calida temperie in bilem conuertitur.*

Mellis differentia à plantarum bonitate.

Mel præparatum ſalubrius non præparato.

Quibus mellita conueniant.

Multi ſunt, q natura à vino abhorrēt,

aut

aut quibus illud ipſum aduerſatur: Aliis vero, ne ſua mala & morbos, quibus obnoxii ſunt, eodem foueant, idcirco illius vſu tanquam noxio, interdicitur. Eiuſmodi hominibus bochetum, quod vocant, hoc eſt, potio illa, quæ fit ex aqua, ſaccharo, & cinnamomi modico, aut hydromel aliquod ex aqua & melle coctis ac depuratis præſcribitur, eorumque vſus in potum quotidianum conſulitur.

Hydromel ſimplex.

Ex eodem hydromelle ſimplici multa parantur apozemata, multa hydrotica & diaphoretica. Quin & ego ipſe eo ſæpe vtor in frigidis morbis, ex craſſis & pituitoſis humoribus genitis, apud eos etiam qui obæſiores aut repletiores ſunt, temperamenti admodum humidi & pituitoſi. Qui vero macilenti ac exiles ſunt corpore, aut bilioſo temperamento ac iecore feruidiore, ab eius vſu illos excludo tanquam nocentiſſimi. Confeſtimque enim in bilem vertitur; in ſe porro incluſum habet (vtpote cum ſit ætheræ ac cœleſtis naturæ) ſpiritum vitæ ardentiſſimum, quique vinorum omnium ac maluaticorum etiam ſpiritus omnes facile incendio vincit. Quin & paratur ex quinque aut ſex aquæ partibus, & vna mellis defæcatorum, & ad perfectionem coctorum, hoc eſt, dum lixiuio iſti ouum recens ſupernatet, potus vſque adeo fortis & generoſus, vt vel optimam maluaſiam, ſeu vinum maluaticum bonitate & generoſitate æquet; ſaporem eundem & guſtum cum maluatico obtinens, nec minus ac amplius etiam incendens ac concalfaciens. Ex quo etiam potu aqua vitæ educitur longe maioris virtutis & ardoris ea, quæ ex vino etiam generoſiſſimo extillatur. Ex eodē etiam comparatur acetum acerrimū, quod omnia alia virtute & acrimonia vincit.

Remedia varia ex ſimplici hydromelite parata.

Hydromel quibus noxium.

Spiritus vitæ ardentiſſimus ex hydromelite extractus,

Aqua vitæ ex hydromelite, & eius vires.

Vnde videre eſt, quanta affinitas ſit & ſimilitudo hydromellis cum vini proprietatibus: cum perinde ac vinum ipſum poſſit reduci, & in aquam vitæ, & in acetum, tanta acciditate vitriolata præditum, vt inſtar ipſiuſmet ſpiritus vitrioli, margaritas, corallos, & alios lapides pretioſos diſſoluat.

Philoſophi, qui circa hoc nobile ſubiectum laborarunt, illudque in partes ſuas, & internæ Anatomiæ legibus, artificioſe diſſecuerunt, longe ſublimius quid in eo deprehenderunt, quam ſunt vulgares iſtæ facultates, aperiendi, attenuandi, detergendi, mundificandi, ſputum & vrinam prouocādi. Habet enim in ſe (modo per ſolertis artiſtæ induſtriam ingenioſe præparatum fuerit) vim & poteſtatem aurum, quod alias ob corporis molem & craſſitiem quaſi mortuum eſt, reuiuificandi, & in medicinam ſummā ac potētiſſimam, ad vniuerſos corporis languores reducendi.

Atque hæc de melle ſint ſatis. Plura enim alibi, ac præſertim in Pharmacopœa noſtra de eo diſſeremus, nec varia hydromelitum aut oxymelitum genera, mel helleboratum, paſſulatum, anacardinum, & innumeras id genus alias præparationes, quæ ex melle concinantur, ſilentio ſupprimemus.

Supra oliuas in album fructuum recenſuimus quidem: At de earum oleo tractationem in hunc locum diſtulimus, vtpote quod in condimentū multorum ciborum vſui ſit. Ad frigendos enim quoſdam cibos, vt piſces, oua, & quadrageſimales alios, variis etiam modis coquendos valde opportunum eſt: iis præſertim locis, vbi butyrum deſideratur. Eo cruſtulæ toſtæ impinguantur & eduntur. Acetaria omnis generis eo delibuta gratiſſima parantur, placentiæ, iuſcula, fabaceæ & piſaceæ exuccationes aut expreſſa iura, quam ſuauiſſime cōdiuntur: Vnde liquet quam neceſſarius ſit olei vſus: fateor quidem à multis abhorreri, præſertim coctum: vt aliis ſuauiſſimum eſt & ſalubre, præſertim ſi virgineum ſit oleum, vt vocant, & recentiſſimum:

De oleo oliuarum & vario eiuſdem vſu.

tiſſimum: quale ex Gallia Narbonenſi, nec non ex Hiſpania nobis aduehitur.

Quæ olea optima veterum temporibus.

Plinius præ omnibus aliis, Italicum laudat oleum, ac præſertim illud, quod ex Licinia aſportatur. Athenæo vero commendatur Samium, Caricum & Thurium. Optima ſunt iſthæc olea omnia, quibus tamen noſtra non ſunt inferiora. Mihi valde probantur hæc olea, quæ butyro etiam bonitate & ſalubritate, vtilitate ac neceſſitate præferã. Valde enim ſanitati cõducunt, quod potiſſimum eſt. Fortius enim butyro putrefactionibus reluctatur oleum: ſi quidem butyrum per ſeipſum corrumpitur, ni confeſtim ſaliatur aut liquetur: Oleum vero nulla ratione immutatum, aut permixtum, in propria ſeſe ipſum diu cõſeruat. Quod idcirco cenſetur antidotus & venenorum hoſtis, ſeu alexipharmacum, quod à venenis omnibusque aliis corruptionibus tueri ſoleat, ſiue intro ſumatur, ſiue topice extra inducatur inlitum. Eo idcirco veteres olim proceres corpus inungebant ad ſanitatẽ fouendam. Vnde Democritus aliquando interrogatus, qua ratione homo, omniũ optime, poſſet perfectam valetudinem tueri, vitamq; diu prorogare: Si inquit, intus melle, extra oleo vtaris. Attamen non minus vtile eſt ipſum oleum intro ſumptum: ſiue cum cibis aliis miſceatur, ſiue remedii loco, vel per ſe, vel cum aliquo liquore permixtum offeratur: vt exempli gratia cum ſucco limonum, quod ita propinatum doſi congrua, hoc eſt, vncia vna ſingulorum, ſumme conducit ad vermes infantium extrudendos, à quibus plerunque necari ſolent.

Vtilitas olei.

Dictũ Democriti notatu dignum.

Remedium ex oleo contra vermes.

Extrinſecorum porro remediorum, vt vnguentorum, lituum, mixtorum oleorum baſis & fundamentum habetur oleum. Sed cum hoc argumentum longe ſit, nec hic proprie tractationis, ad pharmaciam reiiciemus, vbi centena varii generis balſama, innumeraq; alia remedia vtilia ac neceſſaria, ex oleo oliuarũ cõfecta animaduertentur.

De aceto & omphacio.

Acetum quoque & omphacium vſui ſunt in condimenta eduliorũ, nec quicquam boni aut ſuauis condiri poteſt, quod eorum altero careat. Supra (dum de aciditate limonum ageremus) attulimus varias medicorum ſententias, de qualitatibus aceti contendentes, vtpote quorum aliis eſſet frigidum, aliis calidum: de qua re illic noſtram expoſuimus ſententiam. Idcirco hoc loco plura de eo non dicemus: ſatiſque fuerit nobis addere, in varia ciborum cõdimenta, acetum vſurpari, quod inter cætera ſit ſtrenuus gulæ & appetitus ſtimulus: cuius porro etiam vis eſt incidendi, aperiendi, deobſtruendi, ardores bilis moderandi, corruptiones, & putrefactiones arcendi, concoctionem iuuandi, vel in ſtomachis etiam calidioribus: nec non in peſtiferis morbis, à contagio vtentes conſeruandi & liberandi.

Virtutes aceti.

Caute tamen, prudenter, ac ſobrie aceto vbique vtendum eſt. Neque enim ſenibus ſatis ſalubre eſt, nec macris aut extenuatis, vt iunioribus, corpulentis & plethoricis ſolet conferre. Præterea ſciendum, ab eo partes neruoſas lædi, & in pectore tuſſim excitari. Quædam mulieres matricis morbis obnoxiæ, eo, ſi deguſtarint, ſtatim offenduntur. Idcirco non erit immodice vſurpandum, ſed caute & prudenter, vt diximus, idque ipſum temperando ac corrigendo ſaccharo, melle, oleo, aut id genus aliis.

Acetum quibus noxium.

Ad medicinam quoque conducit acetum, vt iam monuimus. Ex eo enim conficiuntur oxymelita, acetum ſcilliticum, ſyrupus acetoſus, oxycratum, atque id genus alia, tum interna, tum externa medicamenta: de quibus in Pharmacopœa noſtra, tanquam proprio loco, abunde agemus, iuuante Deo.

De vario aceti vſu in medicina.

Omphacii pariter vſus ad prouocandum appetitum cõducit, ad ſanguinem ardentiorem bilioſumque humorem

Proprietates Omphacii.

rem commoderandum. Idcirco iracundis hominibus & facile excandeſcentibus, iiſque qui calidis morbis impetuntur, vtile eſt & congruum. Eo tamen ſenes & pituitoſi, minus aliis vti debent. Ex omphacibus, hoc eſt, ex vuis immaturis conditura fit ad ſedandam ſitim peropportuna, febricitantibus vtiliſſima.

De aromatibus in genere.

Reſtat in concluſionem capitis de apparatu & conditura ciborum, de aromatibus aut ſpeciebus, vt vocãr, dicendum: cum iis nec coqui nec piſtores carere facile poſſint ad ſua condienda fercula: vbi tamen ſumma illorum induſtria eſt, vt rite illa & appoſite permiſceant, vt ne quid nimis, nec quicquam etiam deſideretur: vnde omnia conuiuarum palato ſapidiſſima ac gratiſſima reddantur iuxta regionum mores & cõſuetudinem: ſiquidem in Germania, copioſiore aromate & croco condiuntur cibi, quã in Gallia: Quin & in ipſis Galliis, non omnes prouinciæ pari aromatũ quantitate delectantur: ſiquidem hic eorum vſus fuerit parciſſimus: illic liberalior. Imo & in eadem prouincia, atque etiam vrbe, varia variorum hominum ſunt palata, quibus ſingulis à coquis & piſtoribus ſatisfaciendum eſt. Alii porro hoc aromatum genere, alii alio ſibi congratulantur. Tempus præterea à piſtoribus obſeruatur tanquam indice, quo ſua condimenta metiantur. Qui enim ex ferina paſtilli parantur, ſi diu aſſeruandi ſunt, aut procul alio amandandi, copioſius aroma in ſuum condimentum & conſeruationem poſtulant.

Piper rotundum & nigrum.

A pipere ordiemur vulgari quod rotundum & nigrum eſt: quodque à vulgo calidiſſimum aroma eſſe cenſetur: vnde pleriſque eius vſus reformidatur. Ego vero & eo loco & pretio piper habeo, vt omnia alia aromata vincat ſalubritate & temperie, minus aliis excalfaciens, nedum incendens. Quod n. acumen & acrimonia in pipere guſtu deprehenditur, proficiſcitur ex ſale eius aronico, ſubtili, penetrante, attenuante, incidente, & diſſoluente, à quo tartarea omnia & viſcida ex ventriculo, aliiſque partibus ſoluta, facile deturbantur. Qua ratione veteres perſuaſi, in curationem quartanarum febrium, nec non aliorum morborũ ipſum feliciter vſurparunt. Apud Aetium legitur antidotus ex duobus piperibus concinnata, iuxta Archigenis deſcriptionem: quæ dolorem omnem ſedat, febres extinguit, & colicam omnem affectionem compeſcit, vt ſcribit etiam Actuarius, qui libro 5. meth. medendi, antidotum præſcribit ex tribus piperibus conformatam, vtilem, vt aſſerit, ventriculis infirmis, aduerſum ructus acidos, febrem quartanam, iecoris affectiones, inflationes, & tuſſes. Eandem depingit antidotũ Nicolaus Myrepſus, quam iiſdem morbis affirmat eſſe opportuniſſimam.

Aet. tetr. 4. ſerm. lib. 6. cap. 104.

De Antid. ſect. prima cap. 116.

Remedium contra febres intermittentes.

Multi hodie in præſtantiſſimum & promptiſſimum tertianæ febris remedium habent, oleum, quod chymica induſtria ex pipere elicitur, cuius aliquot guttæ, ex aliquo idoneo liquore exhibentur: huius olei vis eſt, tartarum, in quo ſeminarium morbi cõtinetur, diſſoluere, ac ſolutum per vrinas aut ſudores diſcutere, vt ex eo quam elegantiſſimæ ac certiſſimæ curæ pręſtentur, prout quotidiana demonſtratur experientia. Vſitatus eſt etiã piperis vſus, aduerſus dolores & inflationes ſtomachi. Eius enim tria grana vel integra vel per mediũ interſecta, deglutita, mire eiuſmodi dolores & prompte compeſcunt: nec minorẽ obtinẽt in hanc rem virtutem, baccis iuniperi: quæ in huiuſmodi affectibus præſcribi ſolent.

Zinziber & eius proprietates.

Zinziber proxime accedit ad naturam piperis, veruntamen craſſioris eſt ſubſtantiæ, quo fit vt minus penetret, ſuaſque operationes tardiores habeat: piper vero promptius agit, vt quod longe te-

ge tenuiorum ſit partium, quam Zinziber. Quod ab Aetio & Oribaſio confirmatur his verbis: *Zinziber radix valide calefacit, ſed non primo ſtatim occurſu vt piper, quamobrem minus tenuium partium, quam piper eſſe cenſendũ eſt.* Quin & ipſum zinziber virtutis ſalis aronici particeps eſt, vt quod pungat & vellicet linguam, atque idcirco vim diſcutientem habeat, attenuantem & aperientem, proſitque obſtructionibus & doloribus hepatis expediendis, nec non quartanis & aliis id genus morbis profligandis. Duplicem deſcribit antidotum Myrepſus, de zinzibere inſcriptam: vltimamque dicit, apoplexiis, maniacis, & inſanientibus & quartanatiis eſſe vtilem. Ex eo chymici extractum quoddam diaphoreticum ac diureticum admirandæ virtutis proliciunt, quod ſuo loco depingemus.

Aet. tetr. ſerm. 1. Orib med. coll. lib. 15.

Myr lib. de Antidot. ſect 1 cap. 462 470.

Caryophylla. Caryophylla, pinguiora, ac oleaginoſiora ſunt ſuperioribus aromatis, nec non magis calefaciunt. Eorum tamen oleum craſſiorum eſt partium inter alia olea aromatica, quo fit vt ſtatim fundũ aquæ petat, cum alia olea aquæ ſupernatare ſoleant. Hinc oritur tanta illius caliditas, tanquam diuturna, vt propemodum vim cauſticam poſſideat. Eius vſus eſt in doloribus dentium. Quod ſi intro aſſumendum eſt, vel aliquot eius guttæ electuario alicui ſolido admiſcentur, citra ignem, vel ex eiuſdem guttis aliquot tabellæ iam concinnatæ perfricantur extrinſecus ex penna, aduerſus cruditates, flatus & incoctiones imbecillis ventriculi, cuius promptum vtique præſtanſque remedium eſt.

Vſus Caryophyllorum.

Nux moſchata. Nux moſchata inter alia aromata, omnium eſt temperatiſſima, & imprimis ſtomachica, ex qua oleum expreſſum & deſtillatum, eoſdem caryophyllorum vſus, in medicina præſtat.

Cinnamomum. Cinnamomum, Gallis *Canella*, tenuium admodum partium eſt, hinc fit vt omnium minime aliorum aromatum calefaciat: at cum adiunctam ſibi poſſideat adſtringendi facultatem, impar eſt ſolum perfecte condiendo ferculo, & aromatizando: quod per ſe & ſolum præſtat piper, nullius alterius auxilio indigens: At aliis aromatibus ex debita proportione admixtum cinnamomum, compoſitiones reddit admodum ſuaues & palato gratas, ſalubrioreſque, quam quæ ex aliis concinnantur.

Seorſim tamen & eo vtuntur ſolo coqui in quibuſdam condimentis. Interfigunt enim eo aliquos fructus, vt ſunt pyra & poma, quæ poſtea cum aqua & ſaccharo condiuntur: quemadmodum Gallus Indicus & nonnullæ aliæ aues caryophyllis circumquaque configi ſolent. Cinnamomum porro ad vina etiam hippocratica, vt vocant, componenda præ aliis aptiſſimum eſt, adiecta ſacchari ſufficiente quantitate: à quo hippocraticum dulce ac gratum redditur, quo magna vtilitate, cum propinatur, ſtomachus imbecillus, hyeme mediocriter incaleſcit & corroboratur. *Proprietates cinnamomi.*

Diſcimus ex chymia, varias aquarum cinnamomatarum ſpecies, quas canellæ aquas vulgo vocant, conficere: quarum vſus eſt frequens & quotidianus: quin & ex cinnamomo extrahitur oleum tenuium partium, cardiacum admodum, ſtomachale & corroborans, ſed exigua admodum prolicitur quantitas: quod hoc oleum vſque adeo acreum ſit & ſubtilium partium, vt non niſi ſolerti ingenio, ab aqua ſua ſecerni & ſeparari queat. Quo fit vt raro oleo extrahendo immorentur artifices: At varias canellæ aquas in eius locum ſupplent, quæ corroborando cordi, ſtomacho, omnibuſque aliis nobilibus partibus inſeruiunt: quin & deliquiis, ſyncopis, & lipothymiis ac colicis affectibus ſummo vſui ſunt. Cõducunt etiam grauidis mulieribus, ad partum accelerandum. *Aqua cinnamomi; Oleum eiuſdem, & eorum virtutes in medicina.*

Digitized by Google

Epilepticis & apoplecticis ſuos paroxyſmos arcent, cerebroque deperditam lucem reſtituunt. Harum conficiendarum methodũ in noſtra reſtituta pharmacopœa variis modis docebimus: vt & varia alia quæ ex cinnamomo concinnantur remedia: Quin & ex corpore cinnamomi eiuſque ſubſtantia terreſtriore, rationem indicabimus, qua inſigne ſtypticum medicamentum proliciatur, quo fluxus omnes, vel dyſenteriæ etiam ipſæ, ſiſti queant.

Traiani & Antonini temporibus, imo etiam imperante Seuero, à quo Galenus iuſſus eſt theriacam componere, vt ipſe ſcribit, oportuit illum vti, in defectũ alterius, cinnamomo à temporibus Traiani aſſeruato: vnde patet, quam rarum vel tunc temporis iam eſſet cinnamomum. Idcirco mirandum non ſit, ſi noſtris temporibus careamus: cuius locum tamen noſtra canella commode ſupplere poſſit, cum vel ipſi veteres ſua remedia ea ipſa condierint.

Lib. I. de Antidotis.

Myrepſus quatuor deſcribit antidotos cinnamomi: quarum vnam dicit aduerſus ſtillicidium vrinæ, & calculoſos, nec non ad omnia veſicæ mala facere, ita vt lapides conterat ac expellat, vt totidem ſcribit verbis: Alteram vocari dicit ab Italis, *manum Dei*: quamque ſcribit eſſe præſtantiſſimam, aduerſus cordis deliquia, & corporis imbecillitatẽ, ſi ex vino optimo propinetur. Huic tertiam annectit doloribus ſtomachi & vomitibus ſuccurrentem. Quartam vero ſolutiuam eſſe vult, & tuſſientibus, pleuriticis, ac abſceſſu correptis, deſtillationi, iecoris, lienis, & viſcerum obſtructioni ſuccurrere, ac, vt ipſe infert, totius corporis ſanitatem efficere. Qui autem ingredientia compoſitionum iſtarum antidotorum exentiet, & cum ſimplicibus aquis cinnamomi committet, quas in pharmacopœa noſtra dabimus: quique de earum effectis ſanam pronunciare volet ſententiam, aperte cognoſcet, quanta ars chymica ornamenta & virtutes remediis conferat ſpagyrice præparatis: quantique idcirco fieri, inquiri & addiſci debeant: non autem indigne nimis contemni, aut prorſus damnari!

Lib. de Antid. ſect. 1. cap. 40. & 407.

Lib. eodem cap 506.

Crocus.

Reſtat, vt adhuc paucis de croco diſſeramus, quo Germani pluribus in locis, non ſolum in ciborum conditūram vtuntur, ſed externam etiam panis cruſtam eo tingunt: vim habet cor exhilarandi: ſtomachum & partes nutritioni dicatas roborandi: obſtructiones hepatis & lienis ſoluendi. In iuſculis item cum radicibus aperitiuis ſumptus, menſium ſuppreſſionẽ promouet: ſomnum præterea conciliat. Sed à nimio eius vſu maxime cauendum: nec doſis vnam, aut duas, ad ſummum, drachmas excedere debet: ne à ſumma eius vi narcotica, cerebrum nimis offendatur: ut interdum etiam mors ipſa inferatur.

CAP. IX.

De cibis tam alimentoſis, quam medicamentoſis.

HActenus de omnis generis alimentis, herbis, fructibus, carnibus & piſcibus, vitæ hominis ſuſtentandæ ac fouendæ neceſſariis: nec non de vario eorundem apparatu, ſatis abunde diximus. Scio aliquos fore, qui hic nimium meum accuſabunt indagandi ſtudium, & tantam alimentorum diuerſitatem ac multitudinem, ſanitati potius inimicam quam congruam improbabunt: hic præſertim, vbi propoſitum eſt, de ea viuendi ratione diſſerere, quæ in recto alimentorum vſu conſiſtit. Sed iam alibi huic obiectioni ſatis fecimus, clareque oſtendimus: finem præcipuum inſtituti noſtri fuiſſe, non deſcribere ſaltem particularem quandam victus rationem, ſed vniuerſale aliquod Diæteticon, quo ea omnia huic negocio neceſſaria in genere includerentur.

Pro-

Digitized by Google

Propoſitis igitur variis illis alimentorum generibus, variiſque illorum apparandi modis, non ideirco abuſum illorum approbamus, ſed in illis ſobrietatem ſeruandam omnino cenſemus, cum & ipſa natura omne auerſetur nimium; pauco vero & exiguo ſit contẽta. Quod & Plinius his innuit verbis, vbi ſcribit, ſaluberrimum cibum eſſe ſimpliciſſimum.

De horum autem coquendi apparãdique artificio ſi quis obiiciat, hoc potius coquum decere, quam medicum: reſpondeo, nõ eſſe adeo indignum medico, ſi vrgente neceſſitate, cibos ipſemet præparet, ad appetitum proſtratum recuperandum. Si vero hanc rem vilem eſſe & indecoram, ad artemque culinariam pertinere vlterius cauilletur: ipſi obuiam eũdo opponimus exempla tot ampliſſimorum ac clariſſimorum virorum, Principum, Senatorum, Philoſophorum, aliorumque ex antiquis celebriorum, qui hoc nomine paſſim commendantur, quod culinariæ artis periti non ſolum fuerint, ſed & ipſi ferculis præparandis manum admouerint. Tãta eſt huius artis dignitas! imo, vt vir quidam doctiſſimus teſtatur, tanta eſt eiuſdem neceſſitas, vt ſine illa conualeſcere ex morbis vix valeamus: neque etiam ſine eadem bona frui valetudine, quod vel lippis & tonſorib. notum eſt. De cuius præterea dignitate apud veteres probatiſſimos quoſq; auctores, tam Græcos quã Latinos, paſſim literis proditum eſt. Teſtis eſt Homer. in Iliad. qui non ſolum Thraſimedem filium Neſtoris introducit huius artis peritum, ſed Achillem etiam magnum illum & fortẽ heroem, quem confingit, epulas propriis ipſius manibus præparaſſe, quibus conuiuio lauto admodum & ſplendido excepturus erat Vlyſſem, Aiacẽ & Phœnicem, tres illos inuictiſſimos Duces, qui pacis reconciliandę cauſa cum Agamemnone ad eum venerant.

Artis culinariæ præſtantia.

Cum igitur in ſuperioribus nihil de iis prætermiſſum videatur, quæ menſis ab omnis generis cibis probe inſtruendis ſunt neceſſaria, adeo vt homines ſani, tam inferioris, quam ſuperioris conditionis commode & ſufficienter tractari queant, nunc reliquum eſſe videtur, vt antequam huic tractationi finem imponamus, ægrorum etiam rationem habeamus, ipſiſque congruis eſculentis ac poculentis proſpiciamus, quo tam ęgri quã ſani, aliquid vtilitatis ex noſtro labore percipiant.

Nonnullis ægrotantibus ob affectus acutiſſimos, quibus conflictãtur, in momento perit omnis appetitus, adeo vt ſæpenumero vix vel minimã panis portiunculam deglutire queant. Alii vero chronico aliquo morbo detenti, non adeo fiunt inappetentes, hi eduliis gratis, quibus ipſi delectantur, quæque facillimo labore in ventriculum ingerũtur, ſunt reficiendi, ita tamen, vt & eadem tam alimenti quam medicamenti vires habeant. Huius generis ſunt varia biſcocta & placentæ, veluti paſtæ regales, lac amygdalinum, hordeatum, frumentatum, pultes, panatellæ, & ſimilia, quæ omnia in panis vicem offeruntur, non ſecus ac gelatinæ, conſummata, reſtaurantia & expreſſa, carnium loco exhibentur.

Non præter inſtituti rationem facturi ſumus, ſi horum præparandorum formulas annexerimus, initium facientes ab iis, quæ panis vicem ſupplent. Eſt enim panis præcipuum nutritionis fundamentum & primarium vitæ conſeruandæ fomentum.

Vt igitur modum biſcocta conficiendi tradamus, ab illo ordiemur, quod omnium delicatiſſimum & optimum eſt, vulgo Reginæ biſcoctum appellatum, quod Lutetiæ frequenter opulentiorũ menſis inter bellaria apponitur.

℞ Farinæ albiſſimæ, & ab omni furfure optime repurgatæ vnc. xij. ſacchari *Biſcoctum Reginæ.*

Z 3 albiſ-

albiſſimi vnc.ſedecim, ouorum N. xij. è quorum tribus vitelli ſeparandi ſunt, ne maſſa nimium flaueſcat, adde aniſi & coriandri quantum voles; omnibus mixtis & probe agitatis fiat maſſa liquidior: quidam addunt paululum ferměti. Maſſæ particulas excipe cuculis paruis ex papyro factis, aut ex ferro albo, quas in furno mediocriter calefacto repone, poſt ſufficientem coctionem tollantur cuculi, & maſſa foliis chartarum expoſita ad lentum calorem in eodem furno reficcetur. Biſcoctum hoc loco calido ad vſum ſeruatur, & offertur inappetentibus, quique alium cibū difficulter aſſumūt. Nam infuſum cum aqua vel ptiſana, vel vino puro, aut multa aqua diluto, aut alio quouis liquore & ori admotum, liqueſcit, nulloque negotio in ventriculum deſcendit, & ægrum ita nutricat atque ſuſtentat.

Aliud eſt biſcocti genus, quod Hiſpanicum dicitur, quodque ſecundum bonitatis locum tenet, cuius præparandi modus hic eſt:

Biſcoctum Hiſpanic. ℞. Farinæ & ſacchari albiſſ. ana lib. j. ouorū N. xv. paulatim miſce, bene multumque agitando, adde aniſi & coriandri quantum voles: fiat maſſa liquidior, quæ in fornacula ferrea, minori vel maiori, pro inſtituti ratione, aliquantulū detineatur: dein in furno calefacto ſufficiĕter coquatur, & cocta in laminas ſecetur tenuiſſimas, quæ rurſus igni reficcandi cauſa admoueantur. Biſcoctum hoc ſua bonitate ad primum illud proxime accedit.

Præparatur porro aliud biſcocti genus, Gallis dictum *Biſcuit filé*, quod cōficitur hoc modo:

Biſcoctum aliud, Gall. Biſcuit filé dictum. ℞. Farinæ optimæ lib. ſemis, ſacchari albiſſimi vncias quatuor, quæ cum tribus aut quatuor ouis in maſſam redigātur, hæc diu & ſufficienter elaborata in filorum vel chordarum modum diſtrahatur, & varie pro cuiuſuis arbitrio intexatur, papyro poſtea expoſita, coquatur in furno. Hoc biſcoctum vulgare eſt, & tam ſaporis bonitate, quam pretii valore à prædictis longe ſuperatur.

Omnium infimum biſcoctum habetur Lotharingicum, vt vocant, quod fit in hunc modum: *Biſcoctum Lotharingicum.*

Recip. Farinæ optimæ lib. j. ſacchari vncias quatuor, coriandri, aniſi, quantum voles, ouorum N. quatuor, & aquæ quantum ſufficit, fiat maſſa, ex qua formetur panis, qui in furno coquatur. Sufficienter coctus diſſecetur in fruſta quatuor aut plura, quæ in eodem furno, chartæ ſuperpoſita, vſque ad iuſtam exiccationem denuo coquantur.

Nolo his biſcoctis annumerare illud commune, quo vtūtur, qui peculiarem diætam, vti vocant, obſeruant, ſiue in cura luis Venereæ, aut alterius alicuius affectus grauiſſimi ac inueterati. *Biſcoctum commune.* Quod biſcoctum plerumque ex pane cibario conficitur, cui inter pinſendum ſemina aniſi & fœniculi adduntur, ex quo poſtea panes minores formati, recoquuntur. Hoc biſcoctum conuenit tantum iis, qui præter firmam & integram dentium conſtitutionem, bonum etiam appetitum habent. In acutis vero morbis, biſcocta ſaccharata, & ea, quæ facile in liquorem tranſeunt, præ cæteris locum habent.

Eſt panis Martii ſpecies, Gallis *maquaron* dicta, cuius conficiendi modus eſt, vt ſequitur: *Panis Martium.*

Recip. Amygdalarum dulcium in aqua maceratarum, & decorticatarum libr. vnam, quæ optime tuſæ in mortario, aqua roſarum irrorentur, adde ſacchari libr. vnam, omnibus probe agitatis fiat maſſa, quæ in patina ſtannea ſenſim coquatur, idque in furno tepido, ex qua mediocriter cocta formentur fruſtula, pollicis magnitudinem referentia, quæ chartæ expoſita denuo coquan-

quantur in eodem furno per horæ quadrantem. Poſtea ſublata à chartis in loco calido ſeruentur ad vſum. Aliqui admiſcent modicum tragacanthi, & duo vel tria albumina ouorum, vt magis eleuentur & intumeſcant, maioremque tum albedinem, tum bonitatem acquirant. Boni ſunt & ſalubris nutrimenti, & inprimis conducunt phthiſicis, aſthmaticis, tabidis, & inueterata tuſſi, aut quouis alio thoracis malo laborantibus. Menſis lautis quoque pro bellariis apponuntur. Sunt enim gratiſſima, ſanitatique vtiliſſima.

Placenta Gallis gaſteaux.

Fiunt quoque diuerſa placentarum genera (quas *gaſteaux* Galli vocant.) Sed ſufficiat nobis vnum tantum, quod nobis videtur & optimum & ſaluberrimũ, hic appoſuiſſe, cuius compoſitio ita ſe habet:

Recip. Ouorum numero quatuor aut quinque, panis medullam infriatam, ſacchari vnciam ſemis, ſalis modicum, omnibus probe mixtis & agitatis fiat maſſa, quæ in patina argentea, cum vncia vna butyri eliquati, calidiſſimi & optime deſpumati, coquatur, voluendo & reuoluendo in vtrumque latus, vt omni ex parte bene ac ſufficienter decoquatur. Qui cibus ſatis gratus & delicioſus, omnibus fere ægrotantibus exhiberi poteſt.

Alia placentarum genera Gallis tourtres & tartres.

Quamuis varia quoque ſint genera placentarum, quas Galli *tourtres & tartres* appellant, quæ diuitum plerumque menſis ſecundis apponuntur; tamque ſanis quam ægris plurimum conducunt, nos tamen hic vnam tantum atque alteram earum componendarum formulam præſcribemus, quæ ad proſtratum appetitum reuocandum maxime faciunt. Ordiemur itaque ab illis, quæ ex herbis parantur, quibus magis delectantur plerique, quam aliis ex fructibus paratis. Italis potiſſimum gratæ ſunt eædem, nec non hoc tempore Gallis. Compoſitio illarum eſt, vt ſequitur:

Placẽta ex herbis, Gallis tourtres d'herbe.

Recip. Betas in aqua coctas & minutim inciſas, butyroque frixas, admiſce tres aut quatuor vitellos ouorum, ſacchari, cinnamomi pulueriſati, nucleorum pini, & vuarum paſſarum quantum voles, & parum ſalis communis: quæ omnia probe inuicem mixta, intra maſſale tenuiſſimum adaptentur, inque furno mediocriter calido coquantur.

Vt gratius & delicatius euadat maſſale, illud ex farina albiſſima, ouo vno, & modico butyri componendum eſt, cui quidam tantillum ſacchari & fermenti ad piſi magnitudinem (eſt enim fermẽtatio omnino neceſſaria) adiiciunt.

Placẽta ex pomis, Gallis tourtres de pommes.

Placentæ ex pomis ita conficiuntur:

Recip. Poma, Gallis *rambons* dicta, vel quæ ſunt omnium mitiſſima, minutim conciſa, quibus adde paululum ſacchari & cinnamomi contriti. Poſtea hæc omnia intra maſſale adaptata, vti ſupra, in furno coquantur, adiiciunt nonnulli vuas paſſas, & nucleos pini ad libitum.

Alius modus.

Modus alius componendi eaſdẽ placentas.

Recip. dicta poma vel ſimilia, fruſtulatim conciſa, quæ poſt ſeparationem nucleorum ſiue ſeminum internorum, maſſa in tenuiſſimum quaſi folium redacta circumdabis, ita tamen, vt ſuperior maſſæ pars poſt ſufficientem coctionem eleuari poſſit, pomis autem vndique recte aptatis, adde ſacchari, cinnamomi, quantum voles, & tantillum aquæ roſarum, & repoſito maſſę operculo, in furno leuiter ſaltem calefacto reponuntur.

Eodem modo placẽtæ ex pyris optimis præparantur.

Placenta ex lardo.

Placentæ ex lardo, quas Galli vocant *tourtres au lard*, ſunt omnium delicatiſſimæ

Gallis tourtres au lard.

ſimæ & optimæ, quæ opulentorum primis plerunque menſis offeruntur, quarum parandi modus eſt, vt ſequitur:

℞. Lardi neutiquam rancidi, cultro minutim inciſi, & aqua roſarum ſæpius loti, & in mortario marmoreo minutiſſime triti, ſeſquiunciam: amygdalarum dulcium decorticatarum N. duodecim: quæ ſimul cum lardo iterum terantur, affundendo modicum aquæ roſarum: adde duos aut tres vitellos ouorũ, cinnamomi triti & ſacchari quantum voles. Hæc omnia debite permixta intra maſſam tenuiſſime extenſam adaptanda ſunt, dein coquenda. Hanc placentam guſtu ſuauiorem reddes, ſi moſchi duo grana in tantillo aquæ roſarum diſſolueris, & penna hac aqua intincta, mixturæ huius ſuperficiem illiniueris.

Lactis quædam præparatio Gallis creſme.

Præparatur quædam compoſitio ex lacte, Gallis *creſme* dicta, quæ ſe habet inſtar communis cuiuſdam materiæ, ex qua diuerſi generis placentæ, *tourtres & tartres* Gallis dictæ conficiuntur, eius componendi modus talis eſt:

℞. Lactis menſuram Pariſienſem vnam, quod in ahenulo ebullire ſinas, interea neceſſe eſt, vt paratam habeas ſequentem compoſitionem:

℞. Ouorum N. ſex, è quibus tria tantum à principio probe agiteutur, his admiſce farinæ vncias duas aut tres, mixturæ ſuperadde reliqua tria oua ſufficiēter agitata, vt compoſitionis ſubſtantia euadat liquidior. His omnibus probe inuicem mixtis, totum cum lacte ſupradicto ebulleſcente infunde, cochleari ligneo id continuo agitando, poſtea inter coquendum adde butyri libræ quartam partem, decoctionē ad ignem lentũ continuãdo, quoad ad pultis conſiſtentiam redigatur. Ex hac compoſitione confici poſſunt omnis generis placentæ, vel ex ipſa per ſe, vel ex admixtione ſacchari, cinnamomi minutim triti, aliorumque ſimilium, prout cuiq; videbitur. Dicta compoſitio maſſali tenui includatur, & pro cuiuſlibet arbitrio inde variæ parentur placentæ.

Placētæ ex fructibus, Gallis tartres des fruicts.

Fiunt præterea placentæ, Gallis *tartres ex groiſelles*, ceraſis, vuis immaturis, præcocibus, & aliis fructibus acidulis, quæ non ſolum grati ſunt ſaporis, ſed vtiles etiam omnibus inappetentibus. Sic etiam aliæ ex piſtaceis, nucleis pini, & vuis paſſis componuntur ſatis delicatæ, & adeo frequentes, vt opus non ſit, hic in illis deſcribendis diu immorari.

Paſta regia ad phthiſin

Paſtæ regales hoc modo parantur:

℞. Amygdalarum dulcium decorticatarum, nucleorum pineorum, piſtaciorũ ana vncias quatuor aut amplius, ſeminum cucumerum, cucurbitarum mundatorum vncias duas: tere optime in mortario, irrigando maſſam aqua roſarum: adde ſacchari vncias duodecim, penidii vncias duas, gummi Arabici vncias tres, amyli vnciam vnam, omnibus ex arte agitatis & inuicem mixtis, fiat liquidior maſſa, ex qua fiant tabellæ ad formam tabellarum manus Chriſti, vel pincolati aut placentulæ, coquanturq; vt artis eſt.

Alia methodus paſtæ regalis, priori præſtantior.

Alius modus paſtæ regalis præparandæ præſtantior, & viribus exhauſtis reparandis vtilior.

℞. Pulpę caponis aſſi, & perdicum aſſatarum, carnium teſtudinum, cancrorum fluuiatilium in vino albo lotarum, & in aqua hordei decoctarum, ana vncias quatuor: adde pinearum recentium mundatarum in aqua roſarum tepida per quatuor horas infuſarũ, vncias tres: amygdalarum dulcium decorticatarum quatuor ſeminum frigidorum maiorũ mundatorum ana vncias duas: penidiorum ſeſquiũciam: pinſantur omnia fortiter in mortario marmoreo, dein per Setaceum cum aqua roſarum traiiciantur, addendo ſacchari albiſſimi in aqua tuſſilaginis & roſarum diſſoluti lib. vnã, ſacchari candi vncias duas, gummi tragacanthi drachmas tres. Decoquantur ad ignem lentum ad conuenientē glutinatio-

natione, & cum refrigeſcere cœperint, adde margaritarum præparatarũ & corallorum præparat. ana ſemiunciam. Ex qua compoſitione paſtæ formari poſſunt, minores vel maiores, prout videbitur, quæ iterum coquendæ ſunt, ad ſufficientem vſque decoctionem & exſiccationem. Hic cibus plurimum confert phthiſicis, tabidis, peripneumonicis, & quicunque reſtaurantium auxilio opus habent.

Paſta regales ad diuerſi generis affectus.

Iuxta hanc formulam, tanquam exemplaris loco propoſitam, poterit verus ac peritus medicus alias diuerſi generis componere, quibus ea addenda, quæ morbo, cuius curationem ſuſceperit, conueniunt: verbi gratia in aſthmate, vbi expectoratio requiritur, addet puluerem reſumptiuum, diatragacanthum frigidum, puluerem diaireos, ſaccharum violatum, diapenidium, & ſimilia. In phthiſi aut vlcere pulmonum addenda erunt detergẽtia, exiccantia & agglutinantia, vt ſunt corallus, mucilago ſeminum cydoniorum, terra ſigillata, pulueres radicis conſolidæ maioris, tormentillæ, ſeminis berberis, & inprimis ſaccharum roſatũ, quo ſolo remedio Herculanus & Valeſcus (poſt Auicennam) curaſſe, & integræ ſanitati reſtituiſſe multos phthiſicos deploratiſſimos, ſcriptis teſtantur.

Accedamus nunc ad alia noſtra alimenta medicamentoſa in ægrotũ vſum proferenda, inter quę amygdalina, hordeata, frumentata, pultes & panarellæ, omnium maxime in vſum veniunt, quæ breuiſſime tantum, vtpote omnibus nota perſtringemus, idque propter iuniores inprimis medicinæ ſtudioſos, alios ve rudiores, quibus ſolis operam noſtram, hac in parte deſtinatam volumus.

Lac amygdalinum.

Lac amygdalinum ſic fit:

Recip. amygdalarum decorticatarũ vncias quatuor, ſem. cucumerum, melonum mũdatorum ana vnciam vnam. Semina cum amygdalis, in aqua roſarum, horis tribus aut quatuor macerata, & in mortario trita exprimantur per ſetaceum cum ſufficienti aquæ quantitate: addatur ſacchari albiſſimi, quantum pro ægri natura res poſtulat. Alii enim aliis plus delectantur ſaccharo. Decoque in lebete aut patina argentea, ad lentum ignem, donec ſatis fuerit.

Hordeatũ.

Hordeatum fit hoc modo:

Recip. Hordei mundati vncias iiij. coque in ollula, affundendo inter coquendum ius optimum ex capone, in quo ſuo tempore lactuca, borrago, acetoſa, portulaca, incocta fuerint. Hordeũ ita coctum per ſpatium ſex aut ſeptem horarum ad minimum & optime tritũ, traiice cum iure illo per ſetaceum, & in patinam effunde abſque alia additione. Quidam (vt albius & guſtui gratius reddatur hordeatum) addunt terẽdo hordeo, amygdalarum decorticatarum vnã aut alteram vnciam.

Alius modus faciendi hordeati.

Alii hordeum mundum exiccant in furno, ex eoque farinam conficiunt, quæ per integrum annum reſeruari poteſt, ex qua cũ iure prædictæ pultis hordeatum conficiunt, omnia coquendo, vt ſupra.

Hordeatũ ſomniferũ.

At ſi prouocãdus ſit ſomnus, tale paretur hordeatum ſomniferum:

Recip. Hordei mundati accurate vel cum prædicto iure aut ſimplici aqua cocti, vncias quatuor, amygdalarum dulcium vncias duas: quatuor ſeminum frigidorum maiorum mundatorum, ana ſemiunciam, ſeminis papaueris albi drachmam vnam. Amygdalæ & ſemina macerentur per duodecim horas in aqua lactucæ, dein vna cum hordeo, vt ſupra, cocto, optime terantur in mortario marmoreo, & transcolentur per ſetaceum, addendo ſacchari, quãtum ſufficit. Coquãtur ſecundum artem, & exhibeatur hora ſomni, tale ptiſinarium vel hordeatum, vt vocant.

Frumentata.

Frumentata fiunt cum tritico optimo mundato, non aliter ac hordeatum,

quod triticum diu in aqua ſimplici aut lacte coctum, in mortario marmoreo terendum eſt, addendo aliquot amygdalas, dein traiiciatur per ſetaceum, & coquatur ad pultis conſiſtentiã, addendo grana aliquot ſalis, & ſacchari quantum voles.

Aliud frumentatũ. Vt magis nutriat, addatur pulpa caponis vnius cocti, minutim inciſa, & cũ iuſculo optimi caponis coquatur, dein pinſatur & tranſcoletur, & rurſus coquatur ad pappæ conſiſtentiam.

Pappa. Pappa præparatur cum farina albiſſima, quæ diſſolui debet in ſufficienti quantitate lactis, omnia decoquendo in lebete, vſque ad iuſtam conſiſtentiam. Quidam addunt vitellum oui & ſacchari ad libitum.

Panatellæ confectio talis eſt:

Panatella pro diebus ſarcoticis. Recip. medullam panis albi, infunde cum iure caponis per vnam aut alteram horam, & per ſetaceum traiice, addendo vitellum oui vnius, & parum ſacchari: coque vſque ad iuſtam conſiſtentiam. Diebus aſarcis pro iure caponis infundatur pauis cum l cte.

Alius panatellæ conficiendi modus:

Panatella pro diebus aſarcis. Recip. medullam panis candidiſſimi minutim infriatam, & probe in patina argentea ſuper carbones exiccatam, infunde cum iure caponis diebus nempe ſarcoticis, aut cum lacte diebus aſarcis: coque in ollula, ſuper infundendo continuo ius caponis, vel lac, vſque ad perfectam decoctionem. Hæc panatella ægris quouis tempore porrigi poteſt.

Edulium album. Reſtat edulium album, Gallis *blanc mangé*, cuius præparatio varia eſt, ſed optima in hunc modum conficitur:

Recip. farinæ orizæ ſemilibram, infunde cum lacte, accipe præterea pulpã integram caponis cocti, amygdalarum N.24. terantur in mortario, addendo orizæ farinam cum lacte infuſam, mixtis & traiectis omnibus per ſetaceum, adde ſacchari ad libitũ, coque, ſubinde mixturam agitando cochleari vel ſpatula lignea vſque ad conſiſtentiam pappæ.

Hæc igitur ſunt varia illa eduliorum genera, locum panis tenentia, quæ in vſum ægrorum, aliorumque, qui inappetentes ſunt, producenda duximus: medici periti partes ſunt, vt in iis delectum inſtituat, & pro ratione morbi aut ſymptomatis, nec non temperamenti ac naturæ ægrotantis legitime omnia adminiſtret.

Remedia alimentoſa ex carnib. Quæ ex carnibus edulia parantur, ægris ſalubriora & vtiliora ſunt omnis generis iuſcula, conſummata, reſtaurãtia, expreſſa, & gelatinæ.

Iuſcula & eorum differentia. Inter iuſcula alia ſunt minus, alia plus nutrientia. Quæ minus nutriunt, parãtur ex pullis gallinaceis, & pauca vitulina, additis pro temporis occaſione, ex herbis, endiuia alba, acetoſa, borragine, portulaca & lactuca. Hæc ſunt iuſcula, quæ ægris in morbis acutis offeruntur, vbi tenuis victus ratio requiritur, iuxta Hippocratem, vt in febribus ardentib. & continuis, inflammationibus internis, & ſimilibus affectibus.

Libr. 1. Aphoriſm. & lib. de vict. rat. in morbis acut. In diurnis autem ſeu chronicis morbis iuſcula magis nutrientia exhibenda ſunt, qualia ſunt, quę parantur ex capone aut pullis gallinaceis, veruecina & vitulina: quibus in morbis calidis addendæ ſunt refrigerantes illæ herbæ prædictæ, in frigidis vero locum tenent petroſelinum, hyſſopus, thymus, amaracus, mentha, ſaluia, & alia huius generis.

Conſummata. Conſummata inter ea, quæ optime nutriunt, primas tenent, & ob hãc cauſam longis & diuturnis morbis inprimis conueniunt, nec non iis, qui viribus exhauſtis prorſus languent: parantur ex capone, vitulina & veruecina, quę carnes longa coctione adeo conſumuntur, vt in minutiſſimas diſſoluantur particulas, cum quibus ius per linteum fortiter exprimitur, pinguedoq; ſupernatans inde vel penna, vel oris flatu ſecernitur. Refrigeratum in gelatinam congela-

gela-

gelatur, & in patina ad ignem lētum reſoluitur, cuius quatuor aut quinq; cochlearia ægris exhibentur, ſingulis quatuor horis ſemel, præſertim ſi alimenta ſolidiora aſſumere nequeant.

Error vulgaris de veruecina. Nonnulli ex errore populari in febribus vſum veruecinæ improbant, idque ob nimiam, vt dicunt, eius calefaciendi facultatem. In quorum opinione refellēda nolo hic diutius immorari, ſiquidē eandē ſupra refutauimus. Sed cōſummata ſine veruecina paranda & in eius locum vitulinam poplitariam aſſumendam cenſemus, non quidem propter erroneam illam opinionem, pridē à nobis exploſam, ſed propter ſaporis inſuauitatem, qua veruēcina ſtipata eſt, quæ ex ægroto inappetenti inappetentiorem alias redderet.

Reſtaurantia. Reſtaurantium varia ſunt genera. A nonnullis præparantur ex caponū, phaſianorum, perdicum carnibus minutim inciſis, & per alembicum in liquorem deſtillatis, cui quidam addūt flores borraginis, bugloſſæ, roſmarini, margaritas, corallos, & ſpecies cordiales, quod tamen minime probandum puto. Nam nihil prꝑter phlegma inde deſtillatur, ſiquidem gluten illud alimentoſum, in quo recondita manet omnis nutriendi vis, per alembicum non tranſcendit, adeo vt ii, qui reſtaurantia hoc modo ex carnib. deſtillatis parant, in vanum potius laborent, quam vt momēti aliquid conferant ad hominis ſanitatem conſeruandam.

Vera igitur reſtaurantia iuxta ſequētem formulam præparanda ſunt:

Optimorū reſtaurātiū praparādorum modus. Recip. caponem duorum aut trium annorum, deplumatum & exenteratū, quem collo, alis & pedibus reſectis, in fruſta minuta diſcinde, porro accipe vnam aut duas perdices, coxam veruecinam aut vitulinam. Hæ carnes omnes minutim inciſæ & inuicem commixtæ, macerētur per duodecim horas in vino albo: indantur poſtea in phialam vitream, addendo cinnamomi ſemiunciā, & vnam aut alteram nucem moſchatā, craſſo modo contuſam, coralloꝛū, margaritarum præparatarum, ana drachmas tres, florum borraginis, bugloſſæ, ana pugillum vnum, omnibus rite mixtis, & inuicem agitatis, vaſiſque orificio optime clauſo, vt nihil exhalare queat, ac in aheno aqua repleto collocatis, coquantur, idque ſine ebullitionis intermiſſione per ſeptem octo ve horas. Quo tempore carnes perfectè & ſufficienter coquentur, & iurulentæ fient. Tepefactum vas aperiatur, iuſque inde ſeparetur, exprimēdo reſiduam carnium partem per linteum, omnibus refrigeratis, pinguedo, ſi quæ reſtat, cochleari argēteo ſeparanda eſt, ſique forte eruditatis quædam apparerent veſtigia, ius inter duas patinas recoquendum eſt, donec albedinem & decoctionem perfectam aſſequatur. Huius reſtaurātis, inſtar gelatinæ gelati, accipe tria vel quatuor cochlearia, quæ [illegible] patina [illegible] carbones [illegible] liquatam, [illegible] des ægro ad vires inſtaurandas, idque continuandum ſingulis tribus horis, ex quo breui reſtitutum [illegible] illum videbis.

Expreſſorū varia genera. Expreſſa fiunt ex caponibus, perdicibus, coxis vitulinis & veruecinis, & ſimilibus carnibus boni nutrimenti, ex quibus ſemiaſſis, per torculare exprimitur ius, quod quia crudius & non ſatis coctū apparebit, ſuper carbones in patina recoquendum eſt, vſque ad perfectā decoctionem. Hoc inappetētibus & imbecillis corpore, ad reparādas vires, toto morbi decurſu exhibendum.

Expreſſum ad ventris profluuia. Expreſſo coxæ veruecinꝑ, ſi inter coquendum addideris medullam panis, gummi Arabici ſcrupulum aut alterum, vitellum oui vnum, terræ ſigillatæ vel croci martis & nucis moſchatæ parum, ſummum habebis remedium alimētoſum contra quæuis ventris profluuia, diarrhœam, lienteriam, & dyſenteriam, & ſimiles affectus.

Reſtat vt adhuc pauca dicamus de gelatinis, earumque præparandarũ modis, ex quibus vnam præ cæteris vtiliſſimam tantum proponemus, quæ fit vt ſequitur:

Gelatina præſtantiſſima.

℞. vnum caponem duorum annorum, vitulinam poplitariam, pedes vitulinos quatuor: omnia decoque cum vini albi duabus menſuris, & aquæ tantundem, idq; in olla noua vitreata, deſpumando pinguedinem, tam inter coquendum, quam poſt: omnibus ſufficienter coctis, ius per linteum fortiter exprimatur, & pinguedo, ſi quæ reſtat, omnis dematur: ius porro in ollam nouã traiiciatur, addendo ſacchari albiſſimi ſeſquilibram, cinnamomi integri ſemiunciam, garyophyllorum n.12. Poſt cuius ebullitionem addenda inſuper ſunt duo ouorum albumina ſufficienter agitata, iterumque ebulliat, dein transcoletur per manicam, & ſic habebis gelatinam optimi nutrimẽti, quæ prodeſt appetitui proſtrato, & languorib. aliis diuturnis.

Eadem vt colore rubicunda efficiatur, in locum garyophyllorum alii parũ ſantali rubri adiiciunt, alii vt flaua fiat, paululum croci addunt, alii vt acidulum & ſuauem acquitat ſaporem, affundunt ſuccum limonum vel parum aceti.

Hactenus ſatis dictum eſt de cibis tã alimentariis quã medicamentoſis, temporis ratio nunc poſtulare videtur, vt in poſterum de omnis generis potionibus tam alimentoſis, quam medicamentoſis dicamus, adeo vt nihil in hoc Diætetico noſtro deſideretur, quod tam ad vniuerſalem, quam ad particularem victus rationem ſpectet.

CAP. X.

De poculentis alimentoſis.

INter reliqua, quæ ſanis hominibus in potus vſum veniunt, vinum & aqua ſunt communiora, de quorum viribus ac vtilitatibus in ſectione ſecunda copioſe ſatis & luculenter declaratum eſt.

Sub his duobus tanquam generalioribus comprehenduntur adhuc alia potus genera, qualia ſunt zythum, pyrarium & cereuiſia, quæ quibuſdam in regionibus, incolis pro vino ſunt. Horum quoque frequens apud illos vſus eſt, in iis morborum affectibus, in quibus à vino mero, & aqua cruda prorſus abſtinendum eſt. Eſſet enim vinum ex inſigni illa calefaciendi vi qua pollet, febribus & inflammationibus noxium, aqua vero ſimplex & cruda, frigiditate ſua nimia progigneret crudos humores & obſtructiones, vnde infiniti alii morbi orirentur.

Vſus zythi, pyrarii & cereuiſiæ in quibuſdam regionibus.

Aqua nihilominus & vinum ſunt inſtar baſis, quibus præparatis, mixtis, & compoſitis, prout deinceps docebimus, ægri commode & tuto vti poſſunt. Sunt enim morbi quidam, in quibus vini vſus aquæ præfertur, veluti in viribus proſtratis, ventriculi cruditatibus, hydrope, cachexiis, & ſymptomatis ex iis productis. Idem quoque in febri quartana multum prodeſt, ita vt ad plures affectus curandos, vinum aquæ præſtet: quin etiam præcipuum & principale fomentum ſit ipſius ſenectutis, alias imbecillitatum & moleſtiarum pleniſſimæ.

Aqua & vinũ ſunt baſis omnium poculẽtorum.

In quibus morbis vinum bonũ.

Ex vinis igitur ſalubriora & præſtantiora ſunt, oligophora, matura, non auſtera, non fumoſa, neque turbulenta, ſed ſincera & ab omnibus fæcibus depurata. Vina alba quibuſdam affectibus & temperamentis magis conueniunt, ſic aliis rubra magis congrua ſunt. Sunt præterea vina plus minus aqua diluenda pro ratione videlicet morborum & temperamentorum hominum, quod à periti ac prudentis medici iudicio pendet, qui ſimiliter conſulendus erit de aquæ vſu, num ipſa pro vino diluendo cruda vel cocta ſumenda ſit, quo melius

Quale vinum ægris conueniat.

lius mali cauſæ tollendæ conferat. Sic exempli cauſa, in obſtructione ſoluenda ſciendum eſt, num vtile ſit, in aquam, quæ coquitur, adiicere radices graminis, aut ſimilis alicuius herbæ: quæ ſapore tamen ſuo nullum pariat ægrotanti faſtidium, neque ipſum ab eius vſu retrahat: An item expediat diluere vinum eadem aqua, in dyſenteriis, lienteriis, aliisve ventris fluoribus: numque vſus aquæ chalybeatæ ſit admittendus potius, quam ſimplicis aquæ, & crudæ: In his, inquam, omnibus, docti medici conſilium audiendum, & ſequendum erit.

Vulgares vini correctiones.

Alii cum pane aſſato ſuper carbones vinum attemperant: nonnulli in eo macerãdam ponunt pimpinellam, bugloſſam, & ſimiles herbas minus faſtidioſas: quibus palato iucundius vinum efficiunt, eoque vtuntur in quotidiano victu: quod non vſque adeo improbamus.

Vinum glacie infrigidatum, noxium.

Sed interim approbare minime poſſumus conſuetudinem illam, magnatibus & opulentis per totam Italiam & Hiſpaniam familiariſſimam, qui vinum impoſita glacie adeo refrigerant, vt in os ſumptum, dentes ex nimia illa frigiditate conglaciet: qui quidem vſus, quamuis gratus ſit palato, ventriculo tamen plurimum nocet: eiuſque natiuum infringit calorem, colicas inſuper paſſiones, obſtructiones, & ſucceſſu temporis, infinitos alios morbos progenerat. Nec aqua refrigeratum vinum, noxa caret: ſaluberrimum autem eſt, bibere id, vel in maximo Solis æſtu, quale à cella depromitur. Et hæc de vini vſu & correctione ſufficiant.

Aqua vſus in quibuſdam morbis.

Quemadmodum igitur vinum, vt diximus, antefcrẽdum eſt aquæ in nonnullis affectibus: ſic viciſſim in aliis quibuſdam, aqua præferenda eſt vino. In febribus enim continuis, ab eo abſtinendum: ſic etiam in inflammationibus internis, nec non in ſimilibus aliis morbis.

Aqua cocta præſtantior cruda, eiuſq. præparatio.

Non tamen idcirco aqua exhibenda prorſus cruda & ſimplex; ſed corrigenda eſt per ebullitionem, factam in phiala vitrea optime clauſa, vt nihil exhalare poſſit: idque in balneo Mar. per horam integram. Hæc optima eius præparatio. Nam citra partium tenuiorum & ſalubriorum exhalationem, eruditatem omnem amittit in B. M. fæceſque eius & impuritates terreſtres in fundo reſidebunt omnes: quod vulgaris ebullitio vix aut nunquam præſtabit. Eadem quoque ex additione radicum graminis aut oxalidis efficacior euadit, & magis innoxia.

Aqua panata.

Aqua ſiue cruda, ſiue cocta, cum pane infriato, ſæpius tranſuaſata & elutriata, dicitur aqua panata: quæ datur iis, qui ab aqua cocta abhorrent.

Aqua ſaccharata.

Fiunt etiam aquæ ex ſaccharo, quibus ſi addideris cinnamomum, & per manicam tranſcolaris, habebis Hippocraticũ ex aqua: Gallis *Bouchet* dictum.

Ptiſana.

Ptiſana eſt potus familiaris multis ægrotis: paratam illam ad vſum ſeruant pharmacopolæ. Eius præparatio varia eſt: alii cum aqua ſufficienti, ſolam adiiciunt liquiritiam, alii hordeum, vuas damaſcenas, & pruna dulcia, quibus virtutem eius augent.

Cremor hordei.

Veteres familiariter vtebantur cremore hordei, quem hoc modo parabant. Rec. Hordei cum aqua infuſi, & à ſordibus omnibus per ebullitionẽ purgati, libram vnam: ablata impura aqua, nouam reaffunde, & eoque vſque ad medietatis conſumptionem: potus hic, humectandi & detergendi vi pollens, veteribus cremor ptiſanæ nuncupabatur. De his vide Gal. lib. de ptiſana, in verſione Lalamantii.

Hippocrates, & priſci medici probabant vſum mellis, ex quo hydromel paratum ægris propinabant: de quo ſupra cap. 8. copioſe ſat dictum.

Digitized by Google

Hæc de vinis, aquis, aliiſque poculentis alimentariis dicta ſufficiant. De medicatis deinceps dicturi, eorum plurimam partem mutuabimur ex noſtra pharmacopœa: ex quibus quilibet cuiuſcunque conditionis fuerit, aliquam capere poterit vtilitatem, ſuæque ægritudini conſulere. Cui inſtituto ſequens caput, pro fine huius libri appoſitum, peculiariter inſeruiet.

CAP. VLTIMVM.

De vinis, aquis, hydromelitibus medicamentoſis.

Hippocraticum commune.

CAput hoc de vinis medicatis ſiue medicamentoſis auſpicaturi, primum locum dabimus Hippocratico, omnium vinorum aromaticorum delicatiſſimo, quod recentiores medici Claretum vocant. Vſus eius plurimus eſt in diuerſis affectibus, ſicuti deinceps dicetur.

Hippocratici communis compoſitio:

Recip. Vini rubri, vel albi optimi lib. decem, cinnamomi vnc. vnam & dimidiam: caryophyllorum ſcrupulos duos: Cardamomi, granorum paradiſi ana ſcrupulos quatuor: Zingiberis dragmas tres: omnia craſſo modo contuſa macerētur in dicto vino per tres aut quatuor horas: addēdo ſacchari albiſſimi ſeſquilibram: tranſcolentur per manicam aliquot vicibus, & fiat Hippocraticum.

Alius modus.

Nonnulli tantam aromatum copiam exoſi, id præparant ex ſolo cinnamomo & ſaccharo: Sed alii vim eius calefaciendi paulo plus acuunt pipere, vel zingibere & caryophyllis. Hyemis fere tempore ſumitur cum pane toſto ad corroborandum ventriculum. Porrigitur etiam in quartanis, & aliis affectionibus ex frigida cauſa profectis.

Hippocraticum extemporaneum cum extracto aromatico.

Hippocratici extemporanei, vbiuis locorum, faciendi modum nobis ſuppeditat ars ſpagyrica: vbi iuxta eundem modum poſſunt etiam omnis generis extracta, & remedia ſpecifica ad diuerſos affectus præparari.

Rec. Cinnamomi vnc. duas vel tres, caryophyllorum vnc. ſemis: zingiberis, piperis longi, cardamomi, granorum paradiſi, galangæ ana dragmas duas: nucis moſchatæ ſeſquidragmam: craſſe contuſa, & mixta omnia macerentur in ſpiritu vini, in vitro optime clauſo, poſitoque in B. M. per tres aut quatuor dies: aut donec ſpiritus vini colores & virtutes aromatum omnes extraxerit. Frigefactum vas aperi, & ſepara tincturam per inclinationem: quam in phiala peculiari ſerua ad vſum. Fæcibus ſeparatis, reliquam aromatum partem fortiter exprime per linteum: quam in phialis aliis ſeorſim ſerua ad vſum. Sed prior tinctura eſt præſtantior hac poſteriori. Vel, ſi placet, poteris ea omnia poſt macerationem filtrare & colare per manicam, idque ob extractionem promptiorem virtutum rerum aromaticarum. Eiuſmodi extracta diu ſeruari poterunt.

Sic igitur quoties libuerit, cum vini optimi menſura vna, infundes drachmam vnam aut alteram extracti, & ſacchari, quantum voles: & habebis vinum aromaticum. Ad hoc inſtitutum cōprimis, loco ſacchari inſeruiet ipſius oleum, cum albumine ouorū indurato factum, cuius deſcriptio ſupra habetur.

Clareti variæ præparationes.

Clareta varia, varie pro diuerſis curationis ſcopis præparantur. Tantum duas eorum præparandorum formulas hic dabimus: fuſius & tempeſtiuius de reliquis in pharmacopœa noſtra agetur.

Prior talis eſt:

Primus modus præparandi Claretum.

Recip. Cinnomami vncias duas: macis vnciam ſemis: dactylorum ſine nucleis, minutim inciſorum N 20. myrobalanorum N. tres aut quatuor: vuarum damaſcenarum vncias quinque aut ſex: ſeminum aniſi & fœniculi ana vn-

ciam

ciam vnam: Coriandri præparati vnciam ſemis: aromatibus & ſeminibus craſſo modo contuſis, omnia indantur vitro, infundendo aquæ vitæ rectificatæ, vini canariæ, vel vini albi generoſi, ſingulorum menſuram vnam Pariſienſem, quæ facit tres libras, aut circiter: lutato vaſe, macerentur in loco frigido per quatuor aut quinque dies: citra ſeparationem liquoris à fæcibus ſuis: aut ſi placet, poſt macerationem tranſcola per manicam, inſtar vini Hippocratici ſerua in phialis clauſis ad vſum. Doſis eſt vnum vel alterum cochleare tempore matutino. Eſt medicamen optimum ad roborandum ventriculum: ciuſque cruditates, & flatulentã omnem materiam tollendam, nec non contra colicos dolores, & ſimiles affectus. Poteſt hoc Claretum dulcificari cum ſaccharo.

Vires huius clareti quænam ſint.

Secundus modus.

Alius modus conficiendi Clareti: Recip. Vini maluatici, aut vini albi optimi menſuram vnam & ſemis, quæ faciunt libras quatuor aut quinque: pone in vitro aut pellicano: addendo caryophyllorum, nucis muſcatæ, macis, ana ſeſquiunciam: Zingiberis, Cardamomi ana vnc. ſemis, Coriandri, aniſi, fœniculi, ana dragmas tres: radicis angelicæ, Zedoariæ, ana dragmas duas: diptamni, florum roſmarini, bugloſſæ, ana pugillos duos, aut in eorum locum accipe eorundem conſeruarum, ana ſeſquiunciam: tabellarum aromatici roſati vnc.j. ſacchari albiſſimi libr.j. omnibus craſſo modo contuſis, & inuicem mixtis, infundantur cum vino, & ad macerandum ponantur in B. M. tepido, vaſe bene lutato, per duos aut tres dies. Poſtea colentur per manicam aliquot vicibus, vt ſpecierum virtus melius extrahatur. Huius vini quod diutiſſime ſeruatur in lagenis clauſis, mane exhibe vnum aut duo cochlearia. Hoc Claretum corroborat omnes facultates, & reficit ſpiritus tam animales, quam vitales & naturales. Hinc conducit vniuerſis cerebri affectibus: item cardialgiæ, lipothymiæ, ſyncopi, aliiſque cordis affectibus. Eſtque medicina præſtans contra omnes imbecillitates, cruditates, & flatuoſitates ventriculi, corroborat iecur & lienem; & medetur omnibus cachexiis, melancholiis hypochondriacis, & ipſis hyſtericis affectionibus, præſeruat præterea corpus à peſte, vermibus & aliis putrefactionibus, vnde varii generis morbi progenerari poſſunt.

Clareti ſecundi proprietates.

Si eo vti voles in affectu aliquo curando, addenda erunt ea, quæ huic fuerint appropriata, ac ſpecifica, quorum quantitas cæterorum ingredientium pondus ſuperet: Vt in epilepſia adiicienda eſt radix Pœoniæ cum ſuo ſemine, ramenta cranii humani, flores tiliæ, lilii conuallium, calendulæ & ſimilium. Ex quibus fiat Claretum aut vinum antiepilepticum, quod conducet epilepſiæ, tam ad paroxyſmi ferociam tollendam, quam ad præcautionem, ſi aliquot eius cochlearia dederis in nouilunio, plenilunio, & luna bicorni.

In Epilepſia, ex vterinis affectionibus orta, addenda eſt radix bryoniæ exſiccata.

In Apoplexia & paralyſi addenda ſunt, baccæ iuniperi, flores lauendulæ, & ſaluiæ. Et ſic pro vario affectuum genere, varii quoque generis clareta ſiue vina aromatica, medicamentoſa concinnari poſſunt.

Porro his adiiciemus quædam vina ad particulares aliquos morbos ſpecifica, attamen ſimpliciora, quæque breuiori temporis ſpatio parantur, quæ idcirco non inferiora cæteris æſtimanda ſunt.

Vinum antiepilepticum.

Recip. Ramentorum cranii humani recentis vnc. duas, viſci querni minutim inciſi ſeſquiunciam, florum pæoniç, lilii conuall. tiliæ, ſingulorũ pugillos

tres

Digitized by Google

tres vel quatuor: ſeminum pæoniæ, cardui benedicti, cōtuſorum ana dragmas ſex: cinnamomi vnciam ſemis: nucis moſchatæ dragmas tres: indantur vaſi vitreo colli oblongi: affundatur vinum optimum: occluſo vaſe, macerentur omnia in B. M. tepidiſſimo per quatuor aut quinque dies: colentur bis vel ter, & ſi voles dulcificare colaturam, adde paululum ſacchari. Hoc remedium eſt Epilepſiæ tam præſeruatiuum, quam curatiuum. Eius doſis ſunt aliquot cochlcaria tempore matutino, idque quatuor lunæ temporibus.

Vinum antiapoplecticum.

Sic Antiapoplecticum & Antiparalyticum vinum parari poteſt. Compoſitio Antiapoplectici fit hoc modo: Recip. Florum lauendulæ, ſaluiæ, anthos, ana pugillos quatuor aut quinque: baccarum iuniperi vnc. duas: in cæteris fac vt ſupra. Vnum vel duo cochlearia huius vini exhibita, ſubito apoplecticum reſtituunt, & tanti mali tyrannidem arcent: non omiſſis tamen interim aliis remediis, veluti euacuationibus vniuerſalibus, reuulſionibus, deriuationibus, &c.

Vinum antiparalyticum.

Paratur etiam cum vino ſpecificum quoddam & optimum remedium, contra paralyſes & contracturas: quod à clariſſimis viris D. Wolffio, D. Moſano, & D. Hartmanno, intimis meis amicis ac fratribus, & Medicis ordinariis Illuſtriſſimi principis Mauricii Landgrauii Haſſiæ & Mecœnatis mei clementiſſimi, acceptum & communicatum teneo, cuius præparatio hæc eſt:

Recip. Florum calendulæ, lauendulæ, mediocriter exiccatorum, bonam partem; quibus imple lagenā vitream, ſatis amplam & robuſtam: infunde vini maluatici tantum, vt tres vel quatuor tranſuerſos digitos ſuperemineat: vas probe lutatum pone ad Solem per tres ſeptimanas, aut integrum menſem: intra quod tempus, vinum florum illorum virtutes atque eſſentias extrahet, & vim acquiret adeo efficacem & potentem, vt ſi vitrum ponas ad parietem aut murum aliquem, vbi ex radiorum ſolarium reflexione calor auctus, in id fortius operetur, in centum fruſtula diſſiliat. Ponendum igitur eſt ad feneſtram apertam vbi radiorum non tanta eſt reflexio. In fine dicti temporis aperi vas, infrigidatum prius per integram noctem in cella, quo temporis ſpacio nimia ſpirituum vehementia compeſcitur atque ſedatur. Confert hoc vinum ſupradictis affectibus, vno vel altero cochleari in aurora ſumpto, cum quo inſtandum eſt, idque continuandum vſque ad viginti quinque, vel triginta dies, vbi prægreſſis ſimul purgationibus vniuerſalibus, videbis admirandos effectus, ſicut celeberrimi prædicti medici certo affirmarunt.

Si dictum vinum, poſt ſufficientem florum macerationem per Alembicum in B. M. vaporoſo diſtilletur cū omnibus iſtis floribus, vſque ad ſiccitatem, multo efficacius euadet. Omnium autem efficaciſſimū & potentiſſimum erit remedium, ſi florum fęces in cineres redigantur, ſalq; extrahatur, & cum propria ſua aqua permiſceatur.

Sunt præterea aliæ præparationes tam ſimplices quam compoſitæ, in quibus vinum baſis eſt: quibus varia parantur remedia ſpecifica, tam ad ſanitatem conſeruandam, quam ad morbos curandos.

Iulep ex vino albo.

Arnoldus de villa noua, medicorum & philoſophorum chymicorum, ſui ſeculi facile princeps, prout eius ſcripta luculenter teſtantur, componit iulepum ex vini excellētiſſimi libris tribus, & ſacchari albiſſimi duabus libris, quod coquit ſecundum artem. Huic vino attribuit vim corrobandi naturam noſtram, & conſeruandi atque prolongandi vitam: ſi ſingulis matutinis eius aliquot cochlearia ſumantur.

Docemus in noſtra pharmacopœa, tres

Digitized by Google

tres aut quator diuerſos modos iuleporum & ſyruporũ,tam ſimplicium,quam compoſitorum, præparandorum ex aromatibus & ſeminibus calidis, vt aniſo,fœniculo,coriandro,pæonia, baccis iuniperi,& ſimilibus: quin etiam ex floribus calidis ſiccis, vt roſmarini,ſaluiæ, lauendulæ, calendulæ, betoniæ, &c. ex quibus parantur varia remedia certis morbis appropriata.

Inter hos aliqui fiunt cum vino,quos prædictis claretis haud incommode nunc adiungendos putamus. At ſufficiet nobis, exempli loco, vnum deſcribere, ex aromatibus: alterum ex ſeminibus: & tertium ex floribus.Iuxta quas deſcriptiones alii etiam, ſiue ſimplices, ſiue compoſiti, concinnari, proque vario & diuerſo curationis ſcopo variari poterunt.

Exemplum ex aromatibus depromptũ, eſto ſyrupus cinnamomi,qui componitur hoc modo:

Syrupus ſimplex cinnamomi.

Recip. Cinnamomi craſſo modo contuſi vncias iiij. maceretur per tres dies integros, in vaſe vitreo, in duabus lib. vini maluatici, idq; ad lentum ignis calorem: colaturæ adde ſacchari lib. vnam & ſemis: lente coquantur & fiat ſyrupus ſecundum artem. Si vinum maluaticum forſan deſit, eius loco vinum album optimum ſubſtituendum eſt. Hic ſyrupus ſuperat ſuauitate & vtilitate ſua omnes aquas cinnamomi, quę cordiales ſunt, multiſque aliis affectibus congruæ.

Proprietates ſyruporũ cinnamomi nucis moſchatæ piperis, caryophyllorum & aliorum aromatum.

Sic ad corroborandum ventriculum facies ſyrupũ nucis moſchatæ: ad quartanam, ſyrupum piperis: ad lipothymiam,cordis deliquia,&affectus lethargicos, ſyrupum caryophyllorum: & ſic conſequenter ad varios affectus, ex variis aromatum ſpeciebus, diuerſa ſyruporum genera conficies.

Ad tormina ventris, & colicam paſſionem fac ſyrupum aniſi ſimplicem,in hunc modum:

Syr. aniſi & eius proprietates.

Recip. Aniſi contuſi vncias iij. maceretur in vini albi optimi lib. duabus, per tres dies: coletur & addatur colaturæ ſacchari lib. vna: leniter decoquendo fiat ſyrupus, vt ſupra.

Syr. fœniculi & eius proprietates.

Syrupus fœniculi præparatur eodem plane modo: qui non ſolum palatum ſaporis ſuauitate plurimum afficit: ſed ventos inſuper & flatus quoſcunque in corpore diſſipat, ac viſum mirifice acuit.

Sic ex cunctis ſeminibus, certis morbis appropriatis, veluti ex ſemine pœoniæ contra Epileſiam: ex ſaxifragiæ & milii ſolis ſeminibus contra calculum præparandi ſunt ſyrupi.

Syr. florum roſmarini ſimplex: ad cuius exemplar præparantur reliqui omniũ florum & ſeminum calidorum.

Syrupi florum omnium calidorum, iuxta ſequentis florum roſmarini formulam præparabuntur.

Rec. Florum roſmarini vncias duas, cum eadem vini & ſacchari quantitate infunde,& in cæteris fac vt ſupra.In defectu florum accipe duplum conſeruæ eorundem, hoc eſt, ſex vel octo vncias: Macerentur cum eadem vini quantitate, & procedatur in omnibus, vt ſupra: at quantitas ſacchari paulo minuenda erit.

Syr. compoſitus ex aromatibus, ſeminibus & floribus.

Syrupi compoſiti eodem modo præparantur: Sed cum aromatibus addes flores & ſemina, quæ cum inſtituto tuo, & morbo profligando conueniunt.

Præter hæc remedia enarrata, quæ cum vino parantur, veteres, vti ſupra in capite de vino diximus, alia quoque diuerſa vinorum medicatorum genera ad vſum comparabant. Germani eundem adhuc retinent vſum, apud quos eiuſmodi vina magni fiunt, & in frequenti vſu ſunt. Multiplices horum compoſitiones, vires atque virtutes deſcripſimus in Pharmacopœa noſtra: ex qua tria tantum ſimplicia, & totidem compoſita mutuabimur: vt quæ ſint magis ne-

neceſſaria, & præ cæteris vtiliſſima.

Simplicia ſunt: vinum abſynthites, anthoſatum, & iuniperinum: compoſita, ophthalmicum, antinephriticum, & chalybeatum.

Vinum abſynthites, & eius proprietates.

Vinum abſynthites ſingularem ventriculi roborandi vim obtinet; confert præterea hepati, & reliquis partibus nutritioni famulantibus. Illas enim ab impuritatibus & corruptionibus liberat, & à vermibus repurgat.

Proprietates vini anthoſati & iuniperini.

Vinum anthoſatum & iuniperinum cordis & cerebri facultatibus ſuccurrunt, ex quarum facultatum naturali & bona conſtitutione, vita etiam integra & diuturna conſeruatur.

Duplex modus præparandorum vinorum medicatorum.

Eiuſmodi vina fiunt duobus modis: primo cum muſto, tempore vindemiarum: ad quod inſtitutum comparandum eſt doliolum aliquod, duodecim, quindecim, vel plurium menſurarum. In vas illud indere poteris abſynthii Romani exſiccati lib. duas, tres vel quatuor pro lubito. Dein dolium implebis muſto recenti, ebullireque ſines per aliquot dies, nouum perpetuo muſtum alternis diebus reaffundendo, quo vas ſemper repletum maneat, & vinum à ſuis fæcibus repurgari melius queat.

In primo proponitur Abſynthites.

Poſt perfectam & abſolutam ebullitionem imple totum doliolum eodem met muſto, & optime claude. Sine omnia ita macerari & digeri, nec ante diem vigeſimum aut menſem vnum, hoc bibendum exhibe: donec per hoc temporis ſpacium digeſtum & clarefactum ſatis fuerit. Durat per annum vnum vel plures. Doſis eſt vitri vnius medietas. Germani de eo mane propinant pocula plena: quin vidi qui quotidie in prandii principio magnum eius hauſtum ſumebant.

In altero modo præparandi vina medica-

Secundo parātur illa vina omni tempore hoc modo: Pone (exempli cauſa) Romanum abſynthium minutim inciſum, in vas vitreum, ita vt impleat tertiam eius partem, vel vltra: affunde vinum album optimum, vſque ad ſummitatem fere vaſis: vas optime clauſum, ponatur in repoſitorio, aut loco quodam tepido, ad macerandum per decem aut duodecim dies: interea temporis vinum extrahet abſynthii virtutem atque ſaporem, quod in phiola illa relinquas: & loco eius, quod in vſum quotidianum detrahitur, reaffunde nouum vinum generoſum: & ſic habebis vinum abſynthites, quod diu quoque ad prædictos vſus ſeruari poteſt.

ta, proponitur idem Abſynthites.

Vinum abſynthii compoſitum cōtra vermes.

Si id magis ſpecificum ad vermium expulſionem reddere voles, adde flores hyperici, vel centaureæ minoris.

Ad eundem modum præparantur vina ſimplicia ex floribus roſmarini & baccis iuniperi: de quorum viribus ſupra dictum eſt.

Varia vinorum genera contra varios corporis affectus.

Sic quoque vina ſimplicia ex radicibus acori, angelicæ, & floribus ſaluiæ, ad frigidos cerebri affectus concinnantur.

Vinum enulatum, & de tuſſilagine, conferunt aſthmaticis, & cæteris pulmonum affectibus.

Vinum Bugloſſæ, cordi amicum & ſalutare eſt, ac medetur omnibus affectionibus melancholicis.

Vinum aniſi colicos cruciatus mitigat atque diſcutit.

Vinum ſantalinum iecinoris ſubſtantiam ſuſtentat atque corroborat.

Vinum epithymi, vinum ceterac, & tamariſci, ſpleniticis proſunt.

Vinum paſſulatum ſenectuti mirum in modum conducit, vires labefactatas reparat, & eſt aliorum vinorum componendorum baſis.

Reliquum eſt, vt de vinis compoſitis diſſeramus, & illorum præparationes, prout ſumus polliciti, doceamus: quorum primum eſt ophthalmicum, cuius præparandi modus eſt, vt ſequitur.

Vinū ophthalmicum.

Accipe vindemiarum tempore muſti ſeu vini recens facti, menſuras ſeptem vel

vel octo, plus minus, infunde in doliolum huic inſtituto deſtinatum: in quo prius indideris euphraſiæ exiccatæ manipulos ſex, ſeminum fœniculi, & ſileris montani, ana vncias quatuor, cinnamomi vncias duas: florum ſtœchadis Arab. manipulos duos: hæc omnia (impleto dolio & clauſo) ad macerandum ponantur per tres hebdomadas, vel vnum menſem, antequam ad vſum veniant. Huius vini vncia vna vel duæ ſumendæ ſunt horis matutinis, & diu id continuandum eſt: eximias enim vires habet viſum acuendi, & ventriculum roborandi.

Vinum antinephriticum

Ad præparãdum vinum antinephriticum, muſto impleatur doliolum ſex menſurarum: in quod prius indideris alkekengi mediocriter exiccati ſeſquilibram, radicum reſtæ bouis & iringii exiccatarum, & in talleolas ſectarum, ana vncias ſex: ſeminum perſonatæ, ſaxifragiæ, milii ſolis, ana vncias tres: florum geniſtæ, maluæ, biſmaluæ, ana pugillos quatuor. Omnia macerentur, vt ſupra (obturato vaſe.) Huius vini accipiendæ ſunt vnciæ duæ, per quatuor dies, horis matutinis, idque decreſcente luna: purgatione præmiſſa cum bolo Caſſię, aut cum noſtro lenitiuo antinephritico, in pharmacopœia noſtra deſcripto. Hoc vinum liberat renes ab arenulis: & præſeruat corpus à calculi generatione: illumq; generatum frangit & exturbat: præſertim ſi vrgente dolore & ſtranguria, æger eo vino in balneo aut ſemicupio cõſtitutus vtatur.

Proprietates vini antinephritici.

Vinum chalybeatum fit hoc modo:

Vinum chalybeatum.

Accipe quatuor vncias limaturę chalybis vetuſtiſſimę & rubiginoſæ, perque reiteratas ablutiones, & ab omnibus ſordibus optime repurgatæ, quam indas in alembicum: addendo raſuram eboris, cornu cerui, ana vnciam vnam: corallorum puluerisſatorum, perlarum puluerisſatarum ana ſeſquiunciam: cinnamomi drachmas ſex: caryophyllorum drachmas duas: ceterac, florum geniſtæ, Epithymi, ana pugillum vnum: ſpec. diatriaſantali & linteolo inuoluti ſemiunciam: vini albi optimi menſuras duas Pariſienſes, quæ faciunt ſex libras vel circiter: ſacchari candi vncias octo: Operiatur vas cum charta ſaltem, & macerentur omnia in loco frigido per octiduum: bis in die, veſperi ſcilicet & mane, cum ſpatula lignea noua, optime verſando & agitando. Dein transcolentur per manicam Hippocraticam, & vinum ſeruetur in phiolis bene obturatis: diu enim ſeruatur. Hoc vinum imprimis cõducit aduerſus cachexiam: hydropiſin, icterum, inflationes, tumores & obſtructiones tam hepatis, quam lienis. Ab initio vnum tantum cochleare dandum eſt, vt huic remedio paulatim aſſueſcat ventriculus: Mouet enim interdum nauſeam atque vomitum. Poſtea ſenſim augenda eſt doſis vſque ad tria cochlearia, & hoc continuandum per dies plures.

Proprietates vini chalybeati.

En varia illa & pręclara remedia cum vino tanquam illorum baſe parata, quæ hoc in Diæteticum noſtrum introducere viſum fuit. Non dubium eſt, quin grata illa, acceptaque futura ſint omnibus, tam ægrotis quam ſanis: tum ob illorum vtilitatem, in morbis pluribus iiſque grauiſſimis tollendis: tum vero ob præparandi facilitatem, & pretii, quo comparantur, vilitatem.

Hinc quoque illis nos ſperamus profuiſſe, qui ruri degunt, & procul à medico remoti ſunt, qui horum remediorum aliquot ſemper in ſuis ædibus reſeruabunt, ſic etiam pauperes à nimiis expenſis nummorum, medico & pharmacopolæ numerandorum, ſubleuatos iri poſſe putamus. Qua in re me feciſſe arbitror opus pium, officioque meo dignum, nec ab inſtituto alienum. Scio tamen, fore aliquos Cenſores qui

noſtris ſe ſtudiis oppoſituri ſint: vtpote quibus magis curę eſt priuatum lucrum, quam Reip. commodum.

Vinorum purgãtium ad plures affectus neceſſitas.

Quoniam vero pleraque purgantia remedia, quæ in pluribus morbis requiruntur tanquam neceſſaria, multis adeo ſunt faſtidioſa, vt merito correctione indigeant: Ac inſuper tam caro venduntur pretio, vt potius ad loculos implendos, quam ad ſanitatem ægris recuperandam facere videantur: noſtrarum erit partium, vt ex pharmacopœa noſtra quædam hic vina proponamus, quæ non ſolum ſapore ſuo grato & iucundo, longe poſt ſe relinquunt vulgaria iſta: ſed faciliori etiam labore, minorique ſumptu comparantur: vt interim nihil dicam de maximis eorundem virtutibus & ingenti vtilitate. Quibus omnibus, ægrorum ſanitati conſultum volumus, nec non aliorũ qui eadem ſibi remedia, quando volent, comparabunt: ex quorum vſu non tantum morbidum corpus ſaneſcit, ſed & ſanum in ſuo ſtatu conſeruatur. Sed inſtituti noſtri memores eius limites interim minime excedemus, ſed vinũ tantum, vt hactenus, pro baſe & fundamento illorum purgantium retinebimus.

Vinum purgans ex Sena Autumno parandum.

Tempore autumni poteſt vinũ purgans parari in hunc modum: Primũ cõparanda ſunt doliola aliquot facta ex ligno, ꝙ vino maluatico, aut alio ſimili, albo & generoſo prius fuerit imbutum: vnumquodque illorum capax ſit quindecim aut viginti menſurarum vel plurium, pro libito. Præſtat tamen, plura dolia, eaque minora in promptu habere, quam vnum ſolum, idq; maximum, ſi magna vini quantitas præparanda ſit. Si igitur vaſis magnitudo erit viginti menſurarum Pariſienſium, in eo pone folliculorum ſenæ lib. quatuor vel amplius, prout purgandi virtutem plus minus augere voles: addendo garyophyllorum integrorum, cinnamomi, ana vncias duas, ſeminis fœniculi vncias duas & ſemis: pruna damaſcena ſine nucleis lib. quatuor vel quinque, liquiritiæ conciſæ lib. vnam: polypodii conciſi ſeſquilibram: His omnibus in vaſe probe inuicem mixtis, vas impleatur muſto generoſo: ſine ebullire, affundendo continuo nouum vinum: poſt ſufficientem coctionem, vaſis orificium probe claudatur, & ad viginti, aut viginti quinque dies omnia bene macerentur & fermenentur. Et ſic habebis vinum purgans, quod per integrum annum durabit, cuius doſis eſt vitrum paruum, horis matutinis. Aut ſi matutina purgatio non ſatis ſuum aſſecuta fuerit finem: vnciæ tres vel quatuor adhuc ſumendæ ſunt circa veſperam, duabus vel tribus horis ante cœnã, eodem die. In affectibus porro contumacibus, & prorſus exaltatis, ex quorum præſentia impuritates tartareæ, & humores craſſi in corpore magis magiſque augentur: purgatio eodem remedio continuanda erit, ad decem vſque aut duodecim, vel etiam quindecim dies: ſicque paulatim eiuſmodi humores euacuabuntur, citra vllã virium deiectionem. Eodem quoque modo febris quartana, melancholia hypochondriaca, cachexia, & ſimiles affectus difficilis ſanationis, curabuntur, & prorſus exſcindentur.

Modus vtendi hoc vino purgante, & eiuſdem proprietates.

Ad præſeruationem corporis ſufficiet id ſemel tantum per octiduum, vel bis per menſem ſumſiſſe: Potes, ſi velis, id paulo ante cibos, vel etiam in ipſo prandio aut cœna ſumere.

Vinum purgans generalius priori: vtile imprimis, podagra & lue venerea laborantibus.

Si purgatricem eius vim reddere cupis generaliorem, adeo vt inſtar catholici omnes humores ſimul trahat & expurget, addere oportet radicum exiccatarum oxylapathi, ſiue rhabarbari monachorum, hermodactylorum, mechoacæ, turbith, quantum voles. Quod hac ratione medicamen erit ſummum

aduerſus

aduerſus podagram, luem veneream,& ſimiles affectus: addendo ſalſæ parillæ ad libitum. Ex cuius vſu continuato ad aliquot dies, ſingulares & eximios videbis effectus, cum optimo ſucceſſu.

Poſſent hic aliqui eiuſmodi remedia in contemptum trahere, idque ob ſolam temporis illorum præparandorum longitudinem. Quibus reſpondemus, poſſe eiuſmodi vina, in tanta copia ſimul & ſemel præparari, vt pro vno, imo pro duobus integris annis ſufficiant. Veruntamen vt & iſtis ſatisfaciamus, hic purgantia quædam proponemus paratu facilia: nec minus cæteris vtilia, quæ quouis anni tempore præparari poſſunt, quorum primum ſit vt ſequitur:

Claretum purgans, catholicū, & facilis præparationis.

Recip. Polypodii quercini, ſeminis carthami ana vnciam vnam, radicis acori ſemiunciam, ſeminum fœniculi, aniſi ana drachmas tres, corticum myrobalanorum citrinorum & chebulorum ana drachmas duas, cinnamomi ſeſquidrachmam, garyophyllorum, macis ana ſcrupulos quatuor, conſeruę florum geniſtæ, violarum, maluæ ana ſemiunciam, hermodactylorū alborum drachmas ſex, turbith ſemiunciam, folliculorum ſenæ vncias duas, vini albi generoſi & optimi lib. duas vel tres. Omnia inuicem probe mixta, macerentur in vaſe vitreo optimè lutato ad calorem lentum B.M. per quatuor aut quinque dies, ampliusve. Colentur aliquot vicibus per manicam, addendo ſacchari vncias ſex. Hoc vinum ſiue Claretum purgans ad aliquot dies ſeruari poteſt, ex quo facies ſex octove doſes, pro ſingula doſi vnciæ duæ ſufficient, exhibendo id horis matutinis, & ſingulis diebus aut alternis continuando. Purgat clementer omnes humores, ſiue ſeroſos, ſiue craſſos & melancholicos, prodeſt calculoſis & podagricis, & potiſſimum delicatioribus, nec non imbecilliori ventri-

Proprietates Clareti catholici.

culo laborantibus, qui citra vomitum alia purgantia admittere nequeunt. Conducit præterea hyſtericis affectibus, & albos ſiſtit menſium fluores, ſi addatur fæcula bryoniæ, quæ eſt ſpecifica vteri medicina, cuius præparandi modus docebitur in pharmacopœa noſtra.

Aliud vinum purgans facillimæ præparationis:

Vinum purgans ex ſena, omnib. vtile, & quouis tempore factu facillimū.

Recip. Senæ vnciam ſemis, pone in vitrum paruum, addendo cinnamomi contuſi, drachmam ſemis, garyophyl. N. quinque aut ſex, vini albi, quantum ſufficit, claude vitrum cum charta, vel bombace ſaltem, addendo, ſi voles, modicum ſacchari. Omnia macerentur in loco frigido per tres dies, quoad vinum ſufficienter tinctum ſit. Huius vini ſumantur cochlearia duo vel tria mane, cum iuſculo, ſi placet, ac tantundem ſero, idque continuetur ad dies duos vel tres. Remedium hoc ex vncia ſemis tantum ſenæ pręparatum (quod vel infantibus & prægnantibus offerri poteſt) ſi continuo ad tres vel quatuor dies ſumatur, blande & vtiliter corpus purgat.

Vinum purgans ex floribus prunorum.

Poteſt porro parari aliud vinum purgans, modo veris tempore ſufficiens florum prunorum, tam hortenſium, quam agreſtium, copia comparetur, quibus tertia vel dimidia dolioli alicuius pars impleatur. His adde vuarum Corinthiacarum lib. quinque, prunorum dulcium lib. tres, iuiubarum lib. duas, dactylorū ſine nucleis libr. vnam, fœniculi vncias tres, cinnamomi vncias duas, impleatur vas totum vino generoſo & claudatur, & macerentur omnia ad dies viginti aut menſem vnum. Ita præparabis vinum purgans, quod minime nauſeabūdum erit, & loco diapruni ſumi poterit. Habet enim vim alterandi & purgandi humores bilioſos, ſeruatur ad vſum per integrum annum.

Proprietates vini purgantis ex floribus prunorum.

Doſis eſt dimidium vitrum, quod citra diagridii additionem blande purgabit. Tempore vindemiarum etiam præparari poteſt idem vinum cum muſto vini albi optimi, ſicut & cætera, hactenus à nobis deſcripta. Flores in vmbra exiccati, ſeruãdi ſunt vſque ad dictum tempus. Purgandi in eo vim ſi efficaciorem reddere cupis, adde folliculorum ſenæ lib. vnam aut duas.

Vinũ purgans ex floribus Perſicæ arboris contra vermes. Ad eundem modum veris tempore vinum purgans contra vermes & lumbricos præparari poteſt ex Perſicę arboris floribus.

Vinũ purgans ad vermes & ad ſanguinẽ mundificandum. Ex floribus hyperici etiam, ſummitatibus centaureæ minoris & fumiterræ, collectis omnibus ſuo tempore dum florent, & exiccatis, paratur vinum purgans contra vermes, quod idem ſanguinem mundificat, & tam atram quam flauam bilem purgat. Si addideris ſenæ ad libitum, vim eius purgandi magis acues. Eiuſmodi vina licet paulo amarioris ſint ſaporis, puriſſima tamen ſunt & limpidiſſima. Corrigi poteſt amaritudo illorum vuis Corinthiacis, & liquiritia.

Vinum purgans ex roſis. Sic eodem modo purgãs vinum præparetur cum roſis pallidis & albis, tam hortenſibus quam ſylueſtribus. Quod purgat humores ſeroſos, ex quo etiam optimum remedium parari poteſt contra hydropem, quod etiam additis radicib. vincetoxici per vrinas purgat. Doſis, duo cochlearia mane exhibita, idque continẽter ad plures dies, ſi res poſtulat.

Vinum ex ſem. ebuli & hederæ. Ad eoſdem humores purgandos vinum paratur ex ſeminibus ebuli & hederæ, tam in autumno quam quouis alio tempore. Eadem vina conducunt etiam hydropicis.

Huc ſyrupos noſtros helleboratos, tam ſimplices quam compoſitos, cum vino paratos annecteremus, vina item purgantia hellebοrata iis morbis cumprimis congrua, quorum cauſæ occultæ ſunt & abditæ, vti ſunt mania & melancholia. Adderemus præterea in gratiam catarrhoſorum & aſthmaticorum, ſyrupos & vina noſtra purgantia cum peto, & plura alia huius generis, quæ non adeo vulgaria ſunt, niſi illa reſeruare cõſtitutum eſſet, vſque in editionem noſtræ pharmacopœæ, ex qua illa omnia petenda erunt. Fuit enim propoſitum noſtrum, vti diximus, hoc in Diætetico tantum familiaria quædam & facilia remedia præſcribere, non autem generale aliquod antidotarium componere. Ob eandem cauſam omnia illa remedia cũ vino præparauimus & compoſuimus. Hoc enim alimentum abundat ſpirituum vitalium copia, & eſt præterea aliorum medicamentorum, ac ipſorum quoque purgantium vehiculum, cuius virtute & correctione operationes illorum promptiores & tutiores euadũt, & tanquam ab alexipharmaco quodam malignę ipſorum qualitates, ſi quę ſunt, corriguntur & tolluntur.

Sed vt hic quorũdam Cenſorum obiectiunculis occurram, quibus forte inferre poſſint, me dicta remedia omnia pręparare cum vino, cum tamen quamplurimis vinum prorſus infenſum ſit & aduerſum, ſciant illi velim, cum hydromelite ſimplici ac vinoſo præſertim, talia purgantia præparari poſſe, aliaq; remediorum genera ſupra à nobis propoſita.

Sic varii illi ſyrupi ex aromatibus, ſeminibus & floribus calidis, tam ſimplices quam compoſiti, quorum præparationes ſupra docuimus, cum aqua etiam ſimplici parari queunt, quorum vnã atque alteram formulam huc adiiciemus, iuxta quam reliqui quoque parari poterunt. *Noua ſyrupos præparandi ratio ex aromatibus ſeminibus, herbis, & floribus calidis, cũ ſuis propriis aquis.*

Syrupus cinnamomi cum ſua propria aqua. Recip. Cinnamomi craſſe cõtuſi vncias tres vel quatuor, pone in Alembicum vitreũ, ſuperinfunde aquam fontanam,

tanam, maceretur in loco frigido per duos vel tres dies, & poſtea deſtilletur. Huius aquæ accipe lib. vnam, ſacchari lib. ſemis, coque ad conſiſtentiam ſyrupi, qui fragrantiſſimum cinnamomi odorem & ſaporem repræſentabit. Sic facies ſyrupos ex aromatum aliorũ aquis deſtillatis per Alembicũ, extractis & ſeparatis prius oleis, iuxta communem chymicorum proceſſum.

Ad eundem modum paratur ſyrupus aniſi:

Syrupus cũ aqua aniſi.

Recip. Aniſi lib. vnam vel duas, contunde & pone in Alembicum, ſuperinfunde lib. octo vel decem aquæ fontanę, maceretur per viginti quatuor horas antequam ad ignem admoueatur, poſtea deſtilletur ſecundum artem, vbi aqua & oleum aniſi ſimul deſtillabũtur, oleum aquæ innatans cum infundibulo ſeparandum eſt, cuius quantitas vncias duas vel tres non excedet, quod ſeruari ſeorſim debet. Aquam vero, licet poſt olei ſeparationem nullius amplius vtilitatis eſſe plerique exiſtiment, ex ea tamen aniſi odorem & ſaporem adhuc integrum retinente, ſyrupus componitur in hunc modum:

Recip. aquæ dictæ lib. duas, ſacchari lib. vnam, & ad ſyrupum decoque. Ad quem modum componi poteſt etiã ſyrupus fœniculi & omnium aliorum ſeminum, herbarum, & florum calidorũ, veluti ſaluiæ & roſmarini, quorum aquę propriæ, ſeparatis prius oleis, ſicuti dictum eſt, ad hoc inſtitutum reſumendæ ſunt.

Decoctio ſimplicium in vaſe clauſo fieri debet, ne ſpiritus exhalent.

Aqua enim communis, cum qua ſemina calida, herbæ, floreſque calidi exſiccati macerantur, & tandem deſtillantur per alemb. æneum cum ſuo refrigerio, omnem illorum ſaporẽ, vim & virtutem attrahit, multoque euadit efficacior, quam ſunt vulgares aquę, deſtillatę ex iiſdemmet rebus etiam virentibus.

Hinc colligere licet, cum propria cuiuſlibet rei aqua, vel cũ aquis cardiacis, aqua ſeri lactis, & aliis id genus, ex aloe, rhabarbaro, ſena, atque aliis purgantib. fieri poſſe extracta, ſyrupos, & ſimiles remediorũ formulas ad purgandũ corpus, quorũ doſis multo minor erit vulgaribus iſtis, neque tam guſtui ingrata.

Extracta cum iiſdem aquis, ex omnis generis purgantibus, tam ſimplicibus quam compoſitis, parari poſſũt.

Ad cuius rei demonſtrationem cathartica quædam officinarum vſitatiſſima proponemus, quæ licet tantæ amaritudinis ſint, tantæque inſuauitatis atque pernicioſæ violentiæ, arte tamen & induſtria veri Empirici, hoc eſt, expertiſſimi & peritiſſimi medici, non apirici & inexperti ſcioli, ſuauiora, corporique humano vtiliora & ſalutaria reddi queunt. De quibus deinceps ſub finem huius libri, paucis agetur, ne quis forte exiſtimet, à nobis vulgaria illa purgantia prorſus in contemptum trahi, cum ex aduerſo ægrotos ex iis, debite & iuxta artem correctis & adminiſtratis, multum iuuari poſſe, conſtanter aſſeueremus.

Inter alia igitur ſcligemus confectionem ſiue magnum illud electuarium Hamech à Meſuæo deſcriptum, & hieram Pachii, quam & hieram Diacolocynthidos vocant, quæ duo purgantia, licet omnium frequentiſſime à medicis quotidie præſcribantur, correctione tamen inprimis indigent ob nimiam illorum caliditatẽ, amaritudinem & agendi violentiam, quas qualitates à colocynthide, primario ingrediente obtinent.

Quid obſeruandum in vulgari preparatione cõfectionis Hamech.

Videmus quædam ſpagyricæ artis lineamenta vel in ipſa confectione Hamech, non obſcure adumbrata, in qua maior artis induſtria conſpicitur, quam in cæteris purgãtibus omnibus vniuerſæ medicinæ. Inprimis autem in ea operatio illa chymica, quam extractionem appellant, manifeſto eluceſcit.

Compoſitio eius in partes duas diuiditur: in prima ingrediũtur omnes myrobalanorum ſpecies, rhabarbarũ, agaricus,

ricus, colocynthis, ſena, polypodium, ſuccus fumiterræ: quæ omnia purgandi vim habent. Corrigentium autem officium abſoluunt ſequẽtia, abſynthium, thym', epithymus, violæ, ſemina anisi & fœniculi, roſę rubrę, pruna, & vuę paſſę.

His omnibus ſecundum artem in vas cum collo anguſto, quod chymici vocant matracium, impoſitis, ſuperinfunditur ſerũ lactis caprini, cuius quantitas materiam quatuor vel quinque tranſuerſos digitos ſupereemineat, vas optime clauſum in digeſtione, per quinque dies ponitur in loco tepido, poſtea omnia coquuntur & colantur, vel, vt vno verbo dicam, omnia ſpagyrice peraguntur, non ſecus ac in extractis parandis operari ſolent chymici. Hæc itaque per extractionem operandi ratio, veteribus olim vſitata, non tanquam noua, ita temere repudianda erat.

Altera huius compoſitionis operatio plane craſſa eſt & materialis, in qua manna, pulpæ caſſię & tamarindi, ſcammonium, quinq; myrobalanorum genera, rhabarbarum, ſemina fumiterræ, aniſi & ſpicæ nardi, omnia in craſſa ſua ſubſtantia, & tantum in puluerem redacta adiiciuntur.

Proprietates confect. Hamech, iuxta vulgari praparationem. Hæc eſt illius cõfectionis deſcriptio, quæ præcipuum & ſummum remedium eſſe creditur, ad vtramque bilem & pituitam ſalſam purgandam, & hinc etiam ad morbos, qui ex humoribus iſtis generantur, quales ſunt lepra, cancer, omneſq; ſcabiei ſpecies, vt porrigo, malum mortuum, & ſimiles, necnon in febri quartana eadem vſurpatur, in lue etiam venerea eius ſemiuncia, cum cõuenienti decocto exhibetur, alii addunt radicis veri hellebori nigri vſque ad drachmas duas. Quæ tamen confectio tam amara eſt & faſtidioſa, ne dicã, perniciosa & noxia imbecillo ventriculo, vt ſi quis ea vſus ſit ſemel, vix altera vice eandem admittat.

Reſtat igitur, vt promiſſi memores, hic modum iuxta artem ſpagyricã doceamus, quo prauæ illius qualitates corrigi, eaq; ſalubrior reddi poſſit. Modus eſt vt ſequitur:

Praparatio extracti ex confect. Hamech iuxta artem ſpagyricã. Recip. Confect. Hamech 3. vel 4. vncias (aut plus minus, prout fert inſtitutum) pone in matracium vitreum, ſuperinfunde aquæ deſtillatę ex ſucco pomorum curtipendulorum, aut fumiterræ tantum, vt quatuor tranſuerſos digitos ſupereemineat. Aqua hæc efficacior erit, ſi illam cum ſufficienti quantitate ſucci limonum vel granatorum acidorum, depurati, acidulam reddideris. *Succi vitriolati, promtiori rerum extractioni plurimum conducunt.* Huiuſmodi enim ſucci vitriolati eſſentiis & proprietatibus citius extrahendis, valde conducunt, & veri correctiui vicem gerunt in tollenda ſcammonii, aliorumque purgantium nimia caliditate & violentia. Summus ille vir, Theodorus Zuingerus ſolebat ſimiliter malignam illorum vim corrigere aceto ſuo mõtano, ſolis philoſophis cognito. Sed hæc obiter. Vas igitur probe clauſum ponatur in B. M. mediocriter calido, vbi intra triduum aut quatriduum aqua rubicundiſſima inſtar ſanguinis, & limpidiſſima apparebit, quam ſenſim per inclinationem transfundas in Alembicum vitreum, & caueas, ne turbidi quid ſimul tranſeat, aliam aquam nouam affunde fæcibus, & pone in digeſtione B. Mar. per duos tresve dies, ſeparando aquam puram, totieſque id reiterando, quouſque aqua amplius non tingatur aut coloretur: ex hoc enim ſigno perfectam omnium virtutum & tincturarum extractionem cognoſces. *Per digeſtionem & coctionẽ in B. M. omnis amaritudo tollitur.* Aquæ tota humiditas inde per exhalationem ſeparetur in cineribus aut B. M. vaporoſo: in fundo Alembici duriuſcula quædam ſubſidet ſubſtantia, ex qua, poſtquam refrixerit, formari poſſunt pilulæ, quarum duæ ad ſemidrachmam vel amplius purgando corpori ſufficiunt, citra aliquam

liquam noxam aut offenſam. Deauratę, nullam omnino amaritudinem, antea per digeſtionem fere ſublatam repræſentant, nec vllam ventriculo moleſtiã faceſſunt.

Loco aquæ pomorum ſumi poteſt aqua deſtillata ex lacte, vel eius ſero, aut aqua fragariæ.

Compoſitio hieræ Pachii vulgaris.

Iuxta eundem modum extractũ paratur ex hiera Pachii, cuius compoſitionis ingredientia ſunt, ſtœchas, marrubium, chamædrys, agaricus, colocynthis, opopanax, ſagapenum, radices ariſtolochiæ rotundæ, petroſelini, piper album, cinnamomum, ſpicanardi, myrrha, ſerpillum, crocus, omnia hæc contrita, quorum pondus facit nonaginta quinque drachmas, inuicem miſcentur cum mellis crudi, ſolũmodo deſpumati, triplo, hoc eſt, libris tribus, minus duabus vnciis, aut circiter.

Extractũ hieræ Pachii, arte chymica præparatũ.

Extractum autem citra mellis additionem ex ſolis ſpeciebus fiat, quibus in vitrum poſitis, affundatur aqua deſtillata vel ex ſero lactis, vel ex fumo terræ, aut pomis redolentibus, quibus aquis permiſcentur ſucci aciduli limonum & granatorum, vt diximus, ſicque deinceps tincturæ ſecundum artem, vel eandem in confectione Hamech methodũ extrahentur.

Facilior & craſſior eiuſdem extracti præparatio.

Eiuſdem extracti præparatio fit adhuc alio modo craſſiori quidem, ſed breuiori via. Poſt primam enim digeſtionẽ 4. aut 5. dierum, materia omnis per ſetaceum traiiciatur, & denuo in vitro nouo in digeſtione ponatur, addendo ſuccorum pomorum & cydoniorum, optime depuratorum, ana ſeſquilibram, poſt ſufficientem digeſtionem per duos aut tres dies, omnis humiditas per Alembicum euaporetur, quoad materia in fundo, in electuarii aut opiatæ conſiſtentia ſubſidat, cui non opus eſt mel admiſcere, ſufficientem enim dulcedinem & ſuauitatem ſuppetunt, additi illi ſucci per ſe dulces & melliflui. Sin vero eandem in eximiam dulcedinem conuertere velis, adde mannæ electæ vncias ſex, & fac, vt ſimul cum ſuccis illis digeratur.

Doſis hieræ hoc modo præparatæ, ſeſquidrachma aut drachmæ duæ ad ſummum in forma boli, & ſemiuncia in clyſtere. Quæ licet craſſiori modo ſit præparata, non tamen ita noxia eſt ventriculo, vt vulgaris illa. Eius vſus erit in magnis & grauib. morbis, vbi eccoprotica tanquam nimis languida, altius quã ad primam corporis regionem penetrare nequeunt.

Quãta virtutes hieræ Pachii attribuantur à Scribonio L. 1. de compoſ. medic. cap. 29.

Quantis, quæſo, laudibus eãdem hieram extollit Scribonius Largus, quam affirmat ſummum & præcipuum medicamen eſſe epilepſiæ, vertiginis, maniæ, hemicraniæ, aſthmatis & catarrhi ſubitanei, incubi præterea, conuulſionis caninæ, & omnium melancholiæ affectuum; nec non podagræ ac imbecillitatis ventriculi?

Si igitur ea tantis proprietatibus prędita credatur, nondum præparata aliter, quã cum crudi mellis admixtione, multo certe nobiliores ac præſtantiores demonſtrabit effectus poſt debitam præparationem, quam modo deſcripſimus, quod vel experientia teſte manifeſtum eſt.

Placet inſuper in hoc Diæteticũ noſtrum cathartica illa minoratiua ſiue eccoprotica, tanquam cæteris gratiora & benigniora inſerere. Quorum præparationes aliquas minime vulgares, nec minus faciles, quam vtiles, annectemus.

Syrupus ex caſſia.

Exempli loco ſumemus Caſſiam, ex qua cum eadem aqua pomorum, eadem etiam methodo & via, vt ſupra, extrahitur eſſentia & tinctura limpida & rubicunda inſtar rubini aut vini rubri. Ad quod inſtitutum recipe pulpæ caſſię vncias duas vel tres, ſuperinfunde aquę dictæ tantum, vt ſupereminẽat quatuor

Cc digi-

digitos, & digere in B.M. lentiſſimo per 8 tãtum horas, in quo tempore tinctura apparebit, vt ſupra. Ex hac tinctura diaphana cum ſaccharo paratur ſyrupus, qui ad duas vncias exhibitus, ſufficienter purgat, & facilis eſt paratu.

Syrupus ex caſſia & manna. Si ex Caſſiæ & mannæ Calabrinæ æquis partibus, ſeruata proportione ſupra dicta (non enim opus eſt maiorem eius quantitatem ſimul & ſemel præparare, quam ſufficit pro doſi vna) cum iiſdem aquis pomorum aut ſeri lactis, eſſentiam ſiue tincturam extraxeris, omnem mannæ ſubſtantiam diſſolui, & vna cum caſſia in tincturam claram & pellucidam conuerti videbis, ex qua citra ſacchari additionem parari poteſt ſyrupus caſſiæ cum manna, quo mitiſſimo remedio purgari poterunt prægnantes mulieres, infantes, aliique, qui imbecilliorem habent ventriculum.

Syrupus ex caſſia, manna & ſena. Vnciis duabus pulpæ caſſiæ & mannæ, adde vnciam vnam folliculorum ſenæ mundatorum, & progreſſus in cæteris vt ſupra, fac extractum ſecundum artem. Ex quo cum additione modici ſacchari, componitur ſyrupus caſſiæ, mannæ & ſenæ, doſis tantum eſt vncia vna, qua clementer purgantur omnes humores, & eſt inſtar alicuius Catholici.

Electuariũ ex eodem extracto. Si humiditatem eius per euaporationem in Bal.M. ſeparaueris, electuarium habebis, quod ad drachmas tres vel quatuor ſiue in forma boli, ſiue potionis, diſſolutum cum conuenienti liquore exhibebis. Eiuſmodi remedia, tam præparandi modo, quam virtutis efficacia longe præſtant catholico illi caſſiæque vulgariter tranſcolatis, quæ turbida nimis & magna inſuper doſi exhibita, non poſſunt non eſſe ingrata, & faſtidioſa, vt nihil dicam de ingredientium impuritate & cruditate, quæ per digeſtionem depurantur, dulcorantur & maturantur, gratioraque guſtui, & ventriculo vtiliora redduntur.

Supra de melle diximus, quam proxime id accedat ad æthercam cœleſtemque naturam, qua etiam caſſiam & mannam longe ſuperat, eiuſdem tamen incommoda tanta eſſe oſtendimus, vt, niſi bene deſpumatum depurgatumque fuerit, vel Galeno etiam teſte, plus noceat quam proſit. Manna igitur & caſſia, quod longe recedant à bonitate mellis, ideo deteriora ſunt æſtimanda, ſi cruda, vt moris eſt, exhibeantur. *Manna & Caſſia nõdum præparata, crudi tatũ & impuritatum pleniſſima.*

Veruntamen per digeſtionem & coctionem rite pręparata, noxiam omnem qualitatem exuunt, eamque cum ſalutari & benigna permutant, minori etiam doſi ſumpta, guſtum minime offendunt, multoque citius ac ſecurius, quam antea, corpus euacuãt, & tandem in omnibus præcepto ſatisfaciunt Hippocratis, qui cito, tuto, & iucunde mederi iubet.

His & ſimilibus remediorum generibus abundat pharmacopœa noſtra, ex qua pauca tantum mutuari, inque Diæteticum præſens transferre, viſum fuit, vt palam fiat omnibus, nobis non incognita eſſe vulgaria iſta remedia, neque eadem nobis ſimpliciter improbari, imo eſt quędam in illis ſingularia, nec cuiuis obuia, quæ tamen ex propria ſcientia & experientia publico hoc ſcripto aliis communicamus.

Encomium Chymiæ. En egregia illa chymiæ effecta, quæ in ingenioſa ſummorum medicamentorum inuentione demonſtrantur! En ſummam eius in Therapeuſi vtilitatem & neceſſitatem maximam! Quid vero chymiæ ſcientia præſtantius, quid ea dignius aut excellentius? Plerique in Academiis doctorum virorum, Medicorum

corum & Philoſophorum illam ſuſpiciunt, amplexantur, deoſculantur, Itali, Angli, Poloni, Dani & Sueci eam in deliciis habent, colunt, amant. Germania item iam inferior, quam ſuperior, quæ fertiliſſimum doctorum virorum ſeminarium hactenus ſemper fuit, & adhuc noſtro ſeculo tot præclariſſimos & doctiſſimos alit viros, inter quos precioſa illa, omnique laude digniſſima chymia viget, floret, vireſcit, quæ tamen interim à quibuſdam eiuſdem oſoribus, contra omne ius & æquitatem, tanquam res pernicioſa, vna cum ſuis ſectatoribus, maledictis proſcinditur, ſuperbe contemnitur, & ad extremos vſque Garamantas ignominioſe amandatur.

Remedia illa, de quibus hactenus egimus, quamuis ſpagyrice præparentur, omnia tamen ex vegetabilium familia ſunt petita. De induſtria enim iis noluimus metallica, tanquam multis ſuſpecta immiſcere, quãuis illorum effectus admirandos quotidiana palam enunciet experientia.

Thermarũ vtilitas. Clare hoc teſtantur thermæ, ſiue balneæ naturales, ad quas, ob inſignem earum vim in morbis curandis, ægri deploratiſſimi, fruſtra tentatis cæteris remediis omnibus, tandem ablegantur.

Medicus quidam, huius vrbis primarius & vir doctiſſimus, illarum vires non ita pridem expertus eſt. Is enim, cum hydropiſi tentari cœpiſſet, vſu thermarum Forgẽſium in Normania, quæ ferri proprietates habent, priſtinæ ſanitati reſtitutus eſt.

Adeo nota eſt harum balnearum vtilitas & præſtantia, vt res nõ egeat probatione, niſi quis mente captus, rerum teſtimonia negare velit.

Aqua in viſceribus terræ mineralia corpora percurrendo & alluendo, illorum virtutes & proprietates trahit. Natura vero ſagax & prouida, per omnes terræ partes, aquarum iſtarum ramos diſpertita eſt, vt illarum beneficio homo, in cuius gratiam productæ ſunt, frueretur. Nulla eſt fere prouincia in Gallia noſtra, in qua eiuſmodi aquarum fontes non ſcaturiant, vt minime opus ſit incolis, illarum cauſa longinquum & ſumptuoſum iter emetiri.

Sic arte imitante naturam, vel aqua vel vino, aliisve liquoribus aptis virtutes extrahuntur mineralium, ex iisque pro diuerſa morbi natura, varia quoque & diuerſa pręparantur remediorum genera.

Proprietates thermarũ Forgenſium. Aquæ ſiue thermæ Forgenſes, ferri qualitates, vt paulo ante diximus, obtinent, iecur roborant, & cæteris parti bus nutritioni inſeruientibus, proſunt, cachexiam præterea, cauſam hydropis, iuxta Auicennam & Aurel. antecedentem tollunt. Vinum noſtrum chalybeatum iiſdem plane dotatum eſt virtutibus, nec non puluis ille, in quo ferrum rite præparatum, baſis locũ tenet, quorum mirabiles effectus in hiſce & ſimilibus morbis ſeſe indies manifeſte produnt.

Sed qua fronte aut religione damnãtur hodie eiuſmodi remedia ex metallis ſiue mineralibus parata, præſertim, ſi ea ſolertis medici induſtria, ſecundum artis & naturæ leges, nõ per ignarũ quendam Empiricum aut Sophiſtam præparentur? cum eorundem vſus apud antiquos, & quidem citra vllam pręparationem paſſim occurrat? Sicut videre eſt ex pluribus veterum ſcriptis.

Nicolaus Myrepſus inter Gręcos celeberrimus autor, præclaram nauauit operam in locupletanda pharmacia, & collectis ſelectiorib. anteceſſorum ſuorum remediis, librum de Antidotis conſcripſit, in quo plus quam centum reperies Antidotos, vel ſelectiſſimas etiam, in quarum compoſitione metallica

ſiue mineralia, hodie à multis damnata, cruda inſuper & ſine præparatione ingrediuntur.

Myrepſ. de antid.c. 221. In Antidoti Tripheræ è ferro, compoſitione, additur libra vna ſtomatidis ferri, vt vocat, quod ingrediēs reliquorum omnium doſin ſuperat. Creditur illa cōducere ad frigidos affectus,& ſtomachi cruditates.

Tabella ex puluere chalybeato. Paratur hodie ex chalybe, ſine aceto & igne, puluis, cuius etiam antea mentionem fecimus, ex quo cum quibuſdā ſpeciebus corroborātibus tabellæ conficiuntur,quæ in cachexiis mirandos edunt effectus. Horum,inquam, remediorum ingredientia præcipua ſunt ex mineralium familia deſumpta:pręparatio vero eorundem plane chymica eſt. Cum igitur tanta ex mineralibus effloreſcat vtilitas, quis, quæſo, illa temere flocci faciet aut vituperabit?

Sulphuris remedia cur ſuſpecta quibuſdam videantur. Sulphur, quia facile inflammatur, à multis calidiſſimum & prorſus igneum iudicatur, & idcirco è remediorum ordine excluditur. Sed quomodo id ſequatur,non ſatis perſpicio. Camphora enim, quæ vel in aqua ardet, communi omnium conſenſu frigida potius quam calida cenſetur. Accedit, quod & eadem ſapore ſatis acri ſtipetur, ſulphur autem omnis acrimoniæ expers ſit.

Sulphuris vſus veteribus non improbatus. Cur vero hodie abrogatur & damnatur id, quod veteres olim vno ore comprobarunt? In eodem enim Myrepſo viginti plus minus ſeſe offerunt antidota, quorum alia ſpecifica putantur remedia contra febres & inflammationes internas, in quibus tamen ſulphur viuum & plane crudum, tanquam præcipuum inter alia ingrediens non prætermittitur. Nimis longum foret, ſingula minutim hic recenſere, præcipua igitur tantum pro aſſertionis noſtræ confirmatione, in medium hic adferam.

Cap.220. In Antidoto Pauli, quam Myrepſus ad Aphoniam, ſpirandi difficultatem, aſthma,dyſenteriam, & cholicos dolores conferre ſcribit, ſulphur non omittitur.

Sic in Antidoto,Panacea appellata, *Cap.228.* cui adſcribit vim,febres, aliaque infinita mala ſanandi, ſulphur ingredientis locum habet.

Idem ſulphur ingreditur compoſi- *Cap.223.* tionem Perſicæ Antidoti, quæ inſigne creditur remedium eſſe contra omnis generis morbos, contra cephalalgiam, ictērū, & febres intermittentes omnes. Imo in eadem compoſitione tanti ab illo æſtimata, adduntur etiam Arſenici crudi drachmæ quinque. Sic in antidoto cap.303. Muſæ Apollonio adſcripta, idem Arſenicum ingreditur, quam tamen Antidotum omnibus hepatis affectibus vtiliſſimam eſſe affirmat. Sed abſit,vt eius vſum comprobare auſim. *Arſenici vſus in quibuſdam veterum antidotis.*

In aliis Antidotis,eidem Apollonio, cap.301.302.303. adſcriptis, quarum vltima Aphraſtos nominatur (tanquam res pretioſiſſima, nec temere cuiuis cōmunicanda, ſed per aurem tantum clam inſuſurrāda ſit) ſulphur quoq; additur. Sed optarem inter alia huius Antidoti ingredientia maiuſculis conſignari literis, STERCVS BOVILLVM. Ecquid enim lautius aut iucundius excogitari poſſit pro delicatulis? in quorum ſcilicet gratiam ſolum id forſan additum eſt.

Deniq; ſulphur in tāto olim vſu pretioq; fuit, vt Myrepſus plures Antidotos à ſulphure tanquam illarū pręcipuo ingrediente appellarit, vt eſt Antidotus de ſulphure vel lexopyretos, & aliæ, vti videre eſt c.339 358.359. Quæ, iuxta eūdem auctorē, omnes conferūt ad tuſſim inueteratam, febrē tertianam & quartanam, contra ipſum quoq; morbum caducum. Cum igitur ſulphur crudum,& multis adhuc impuritatib. inquinatum, veterib. olim adeo vſitatū fuerit, qui fit, quod hodie eius vſus damnetur in iis, qui

qui ſingulari artis induſtria, eius cruditatem & impuritatem tollunt, ex eoque ſumma & optima præparant remedia?

Proprietates florum & butyri ſulphuris. Flores enim albi, nec non lac ſiue butyrum dulce, arte præparatum, multo ſunt præſtantiora remedia contra tuſſim, aſthma, phthiſim, & ceteros thoracis affectus, quam ſulphur crudum exhibitum. *Balſamum ſulphuris.* Sic balſamum rubicundiſſimum, inſtar rubini, Philoſophice extractum, & ad guttas aliquot cum iuſculo aut alio conuenienti liquore exhibitum, iiſdem affectibus, & imprimis pulmonum vlceribus prodeſt, cuius viribus longe impar eſt ſulphur vulgare. *Aciditas ſulphuris.* Aciditas præterea ſulphuris extracta, & ab oleaginoſa illa & aduſtibili qualitate ſeparata, febrilem calorem penitus extinguit, tantum abeſt, vt eundem foueat, augeatve.

Cur hodie vitrioli vſus in medicina non toleretur. Ex vitriolo quoque optima præparari poſſunt etiam interna medicamina; quia vero id veteribus non ſatis cognitum fuit, ex remediorum cenſu immerito hodie expungitur.

Proprietates vitrioli iuxta Galenum. Galenus lib. 9. ſimpl. vbi de vitriolo tractat, non ſatis demirari poteſt, quod ſub tam inſigni eius adſtrictione, tanta caliditas deliteſcat: ob quam cauſam carnibus tantum humidioribus, à corruptione vindicandis, vtiliſſimum eſſe ſtatuit. *l. de re med. Orib. med. Coll. lib. 15.* Paulus & Oribaſius eiuſdem ſunt opinionis cum Galeno. Sed huius admirationis nodum ſoluit interna vitrioli anatomia. *Proprietates vitrioli occultæ, arte ſpagyrica conſpicuæ fiunt.* Quod enim interius in eius occulto continetur, id exhibetur per artem ſpagyricam: cuius beneficio ex eodem extrahuntur tria: phlegma ſubdulce: ſpiritus acidus: & oleum acerrimum.

Præter hæc etiam, per artificioſam hanc diſſectionem, ſeparari ex eo poſſunt Sal, citra moleſtiam vomitū ciens: perque ſudores & vrinam purgans: & Sulphur dulce ſeu narcoticum, quod verum anodynum eſt ad quoſuis dolores mitigandos, citra ſtuporem, qui alias vulgaria illa opiata & narcotica plerumque comitari ſolet.

Duæ proprietates contrariæ in vitriolo, ſolis artiſtis cognita. Hanc internam rerum anatomiam ſi calluiſſet Galenus, duas præterea qualitates plane contrarias, ſub eadem vitrioli aciditate deprehēdiſſet (quod periti norunt artifices) quarum vna corpora ſolida & dura, veluti lapides, & alia huius generis diſſoluit: altera contra, ſpiritus volatiles, vt aquam vitæ ſiue ſpiritum vini, & ſpiritales ſubſtantias, quæ nullo frigore externo vel violentiſſimo conſtringi aut condenſari poſſunt, coagulat. Vnde liquido conſtat, eadem vi, ab eo in corpore humano diſſolui arenulas & calculum, & contra, ſpiritales fumoſoſque vapores coagulari: à quibus alias varia producuntur ſymptomatum genera, niſi coagulationis fræno, tanquam ſummo illorum remedio, compeſcantur.

Quod ſi vir ille ſummus reuiuiſceret hodie, quanta haud dubie admiratione, quantoque deſiderio & amore amplecteretur tam ſublimem ac raram Philoſophiam! quæ non in friuolis conſiſtit diſputatiunculis, nec in dubia opinionum fallacium fluctuatione: ſed certiſſimo potius & tutiſſimo experientiæ fundamento inconcuſſa nititur, & iis tandem acquieſcit, quæ oculi vident, & manus tenent.

Dioſcorides vitriolo crudo non tantum ad externos, ſed internos etiam affectus vtitur: cuius drachmam vnam cum melle exhibet contra aſcarides & vermes, & ad ciendum vomitum iis, qui ex nimio fungorum eſu torquentur.

N. Myrepſus, libro ſupra citato, inter varii generis antidotos, quarum compoſitionem ingrediuntur chalcitis, miſy, & alumen, quæ naturam vitrioli obtinent, vnam cap. 157. Chryſippo attributam: alteram Eclogam, hoc eſt, ſelectiſſimam dictam, deſcribit:

Hanc imprimis prodeſſe docet cruentæ ſpuitioni, & hæmorrhagiæ. Chalcitis item compoſitioni Theriacæ additur. Quæ omnia eum in finem à nobis dicuntur, vt conſtet, veteres quoque, mineralia eiuſmodi, vel cruda & impura, imo plumbum ipſum, ſolummodo vſum (vt in Mithridatii compoſitione à Myrepſo cap. 412. deſcripta, videre eſt) vſurpaſſe: tantum abeſt, vt illa contempſerint aut odio adducti, ex remediorum albo deleuerint: ſicut nonnullos hodie factitare videmus. Sed vt libere dicam quod ſentio, eorum ego vſum in medicina probare non poſſum, priuſquam ſecundum artem optime præparata fuerint. Oleum vitrioli, cuius tanta eſt acrimonia, vt corium & pannum corrodat, Mathiolus tanquam ſummum remedium ad calculi comminutionem & vrinæ ſuppreſſionem, ad aſthma item, & ſpirandi difficultatem, cum conuenienti liquore exhibet: & quorundam admixtione, vim ipſius acerrimam corrigit. Sed vulgares ſunt eiuſmodi correctiones. Verus Philoſophus, pernicioſam illam acrimoniam omnino tollit, eamque cum liquore ſalis tartari, quantumuis acriori, ſubdulcem reddit, vt non ſecus ac ſyrupus limonum, per os exhiberi poſſit. Pauci his fidem adhibent: ſed veritatem dictis ineſſe, norunt illi, qui in peruestigandis naturæ ſecretis, dies noctesque conſumunt.

Mineralia nõ niſi præparata in medicum vſum vocanda ſunt

Antimonium, tanquam lethale venenum hodie à multis proclamatur: iuxta Dioſcoridem tamen & veteres facultatem habet adſtringendi & refrigerandi: ob quam cauſam vſus eius eſt in collyriis oculorum. Galenus ipſi vim exſiccandi & aſtringendi attribuit: ita vt neque à Dioſcoride, neque ab ipſo Galeno, aliiſve ex veteribus, inter venena ſimpliciter recenſeatur. Sed demus, id eſſe venenum, num propterea ipſius vſus in medicina prorſus interdicendus? Lapis enim Lazuli, & lapis Armenius, licet ambo inter venena annumerentur, ex remediorum tamen purgantium numero, nullo modo excludũtur.

Antimonium, & eius facultates iuxta veterum opinionem.

Diſplicet multis in antimonio nimia purgandi vis & violentia, tam per vomitum, quam per ſeceſſum: quam ipſemet non laudo. Veruntamen eius vis tam vehemens & pernicioſa nõ eſt ac tithymali, thapſiæ, hellebori albi, & aliorum violentiſſimorum remedio: ũ, quæ conuulſiones excitãt, & ad venenorum claſſem, ſub quibus antimonium non continetur, iam pridem relata ſunt.

Violentia antimonii non tanta eſt, ac cæterorum deleteriorum.

Sancte teſtari poſſum, me nunquam antimonii vitro vſum fuiſſe. In vitrificatione enim non conſiſtit vera eius præparatio: quam omnes veri Philoſophi improbant. Scio tamen, infinita remediorum genera ex antimonio præparari poſſe: multoſque noui in Germania percelebres medicos, qui vitrificato antimonio, ad vomitum ciendum, felici cum ſucceſſu vtuntur.

Vitrificatio antimonii improbatur.

Verum ab illis interdum ita præparatur, vt vomitum citra vllam moleſtiam: interdum, ſolam ſaliuationem prouocet. Neque contemnenda eſt illa purgandi ratio, olim Hippocratis tempore admodum frequens & vſitata.

Variæ antimonii proprietates, pro varia eiuſdẽ præparatione.

Ex eo porro varia purgantia parãtur, quæ morbum eiuſque cauſam, citra vehementem corporis perturbationem, radicitus tollunt. Varia quoque hydrotica, diuretica, imo roborantia & Bezoardica, magnæ virtutis remedia, ex eodem conficiuntur.

Nec mirum id videri debet, tot tamque contrarias facultates vnico ſubiecto ineſſe. Vera enim ſcribo, & quæ ad oculum, ſi res poſtulet, demonſtrare poſſum. Perinde ac notum eſt omnibus, in Guaiaco tres diuerſas ineſſe proprietates: diureticam nempe in ſpiritu acido: ſudoriferam in oleo: cuius guttæ aliquot

Tres diuerſæ ſubſtantiæ in Guaiaco, non ſecus ac in antimonio.

quot cum vino aut iuſculo infuſæ exhibentur: & vim purgantem in ſale: cuius vnus vel duo ſcrupuli, cū aqua propria, ſeu liquore acido, pro doſi ſufficiunt.

Quod ſi antiqui & Anteceſſores noſtri non ſatis comprehenderint, tot diuerſas naturarum proprietates in vnico contineri ſubiecto: num propterea rei veritas tollitur?

Veteres ne per ſomnium quidem cogitarunt, ipſum antimonium, cum tam nigri coloris, tamque terrenæ & craſſæ ſit ſubſtantiæ, in vitrum candidum, & pellucidum, inſtar cryſtalli, & rubrum inſtar rubini, ſola calcinatione & fuſione transmutari poſſe: neque, opinor, ſuſpicati ſunt vnquam, in eo tam inſignem latere purgandi vim: ſicuti certo cōſtat, illud in exigua doſi, 4. tantum aut 5. granorum, in vino vel aqua maceratum, & ſumptum, tanta vehementia corpus turbare, vt tam ſuperne quam inferne, valētiſſime purget: ponderis & virtutis quantitate non imminuta. Quoties enim idem denuo infunditur, toties nouā purgandi vim liquori impartitur, citra virium ponderiſque imminutionem. Hinc liquet, eiuſmodi operationes plane contrarias eſſe adſtrictioni, quam ipſi attribuunt veteres: qui ab externa anatomia eius ſuperficie tenus depinxerunt qualitates.

Sed valeat vitrum iſtud: quamuis Empirici in medicorum ſæpenumero opprobrium, grauiſſimos & deſperatos plane morbos eodem ſanent. Medicinæ enim virtus, vt diximus, non conſiſtit in vitrificatione, ſed in vera eius præparatione, quam docet Baſilius Valentinus, monachus ordinis S. Benedicti, ſummus Philoſophus & Medicus: qui in libris ſuis, longe ante natum Paracelſum, Germanico idiomate conſcriptis, quinquagintā remediorum genera ex Antimonio edocet. Vnde conſtat, quantam induſtriam olim hic vir, nec non alii

Vera antimonii præparationes à Baſilio Valentino monacho tradūntur.

politiori ingenio prædıti adhibuerint in optimorum remediorum peruestigatione: quæ conſecuti, magni fecerunt, & pretioſi loco theſauri habuerunt.

Sed quæro, cur nunc Antimonium, tanquam lethale venenum reiiciatur, cum certum ſit, eius vſum in præcipuis veterum antidotis non fuiſſe improbatum? Vide Antidotum è zingibere, à Myrepſo deſcriptam, quæ, iuxta eundem autorem, confert plurimum apoplexiæ, maniæ, & quartanæ febri: in hac lapidis lazuli, & lapidis Armenii drachmæ tres, & tantundem lapidis Antimonii, omnia tamen cruda, & impuritatum adhuc plena, ingrediuntur.

Sed audio nonnullos hic inferre, pro Antimonio artimonium eſſe legendum: Artimonium autem idem ſignificare ac pyrethrum. Sed quam præpoſtera & ſiniſtra hæc ſit interpretatio, Leonhardus Fuchſius vir doctiſſimus & celeberrimus, conſpicue demonſtrat in verſione Myrepſi vltima: qui præterquam quod antimonium, ex ſententia Serapionis, lapidem appellet, nominatim inſuper ſtimium id eſſe, in commentariis addit. Pyrethrum autem, quantum differat à lapide, & ab ipſo ſtimio, nemo non nouit. Taceant ergo in poſterum illi, qui vocabulum hoc in alium torquere ſenſum conātur, quam Fuchſius, ſummus ille vir, id acceperit: cum quo hic errare malo, quam cum nonnullis inferioris notæ bene ſentire.

His non obſcure ſuffragari videtur Mathiolus, magnum illud medicorum lumen, qui de Antimonii vitro, eiuſque virtutibus, comment. in Dioſcorid. cap. 9. in hæc ſcribit verba:

Quo fit vt non poſſim non mirari nonnullorum Medicorum ingenium, qui ſtibium venenū eſſe mortiferū contendunt. Si quidem ſe medicos eſſe profiten-

Digitized by Google

fitentur, miror quidem eos hactenus non obſeruaſſe, rara admodum, vel fortaſſe nulla reperiri medicamenta, aluum electiue exoluentia, tam priſcis, quam recentioribus medicis vſurpata, quæ venenoſam vim non ſortiantur. Elleborum enim vtrumque, Tithymalorum omne genus, Pityuſa, Elaterium, Colocynthis, Turpetũ, Thapſia, Bryonia, Scammonium, Thymelæa, Chamelæa, Cyclaminus, & inter foſſilia Armenius atque cæruleus lapis, quinetiam æris ſquama, qua paſſim vſi ſunt antiqui ad cutẽ ſubeuntes aquas, venenoſitatis haud ſunt expertia. Atqui quid dicẽt de Sandaraca atrociſſimo veneno? An non tandem propinat cum melle, aut in catapotiis Dioſcorides aſthmaticis, & aliis in diſcrimine laborantibus? Nonne & Auicenna Arſenicum quoque propinat? Hoc mihi dixiſſe ſat eſt, vt illorum negligẽtiam, ne dicam inſcitiam palam faciam, qui ſuis opinionibus (profecto ridendis) inhærentes, non vident, dum ſtibium vituperant, interim tamen à præſcriptis medicamentis non abſtinent, imo iis quotidie vtuntur, quorum nonnulla longe magis ſumentibus nocent, quam ſtibium: Cuius vſus (vbi recte in morbis conueniat) ſæpe miraculi ſpeciem affert, & præſertim vbi propinetur ex catapotiis ex Gal. hiera paratis. Quam rem optime ii dicunt ac intelligunt, qui in deploratis fere morbis diuturnis, ipſiſque pituitoſis & melancholicis curandis ſtibium Dei manum appellant.

Vel ſola tanti viri autoritas ſufficere deberet, ad redarguendam illorum opinionem, qui antimonii vitrum adeo deleterium eſſe opinantur. Addit inſuper autor duas hiſtoriolas, ad maiorem veritatis confirmationem: quarum altera eſt de Georgio Hantſchio, percelebri medico, qui peſte conflictatus vitri illius vſu conualuit. Altera eſt de Andrea Gallo Tridentino inſigni quoque medico Ferdinandi Archiducis Auſtriæ, qui, cum in grauiſſimum incidiſſet morbũ, & morti proximus, nihil prorſum opis à vulgaribus ſentiret pharmacis, ex deſperatione quaſi ad antimonium confugit, & autoritate Georgii Hantſchii, qui non empiricus, ſed celebris erat medicus, & qui experientia propria edoctus, antimonii vſum iam antea ſatis comprobarat, fretus, ſumtis tribus eius vitri granis, ſtatim per vomitum, vltra quatuor vncias puræ putæ choleræ euomuit: ex quo vno actutum leuatus, paulo poſt integræ ſanitati reſtitutus fuit.

Noui inſignes aliquot medicos, Hippocraticæ medicinæ addictos, & neutiquam Paracelſiſtas, vt vocant, qui antimonio vtebantur: non tamen in ſubſtantia ſua craſſa, ſed per infuſionẽ, aut ſingulari quodam artificio præparato: Inter hos occurrit Theodorus Zvvingerus, felicis memoriæ, ſingulare ſeculi noſtri lumen, quem præceptoris ac parentis inſtar ſemper colui: nec non ſummus ille vir Felix Platerus, qui adhuc vitali aura perfruens, in inclyta & antiqua illa Rauracorum Academia, primarii medicinæ Profeſſoris ſiue Archiatri officium, maxima cum laude & dignitate hactenus geſſit: hic inter alia ſua arcana medica antimonio non poſtremum tribuit locum: quod ad peculiarem quendam modum, non cuiuis cognitum, ab ipſo præparatum, & tempore opportuno exhibitum, nullam omnino noxam aut perniciem corpori infert, nec malam in partibus diatheſin, vt falſo quidam cauillantur, poſt ſe relinquit. Hunc, de antimonii vſu vel abuſu loquentem, cæteri audiant: qui ab experientia propria, non ex auditu, qui ex ſcientia, non opinione, de huius generis præſtantiſſimis remediis ſincerum proferre poteſt iudicium, non corruptum,

Digitized by Google

ruptum, vt quidam harum rerum apiri-ci & inexperti facere ſolent.

Ingenue fateor, me ab iſtius vſu ha-ctenus prorſus abſtinuiſſe, idque ob ni-miam eiuſdem in corpore turbando actionem & violentiam. Malo enim clementioribus vti remediis, modo tol-lendo morbo idoneis. Interim tamen huius generis remedia non plane reii-cienda, imo vulgaribus pleriſque (ana-logia vtrobique ſeruata) anteponenda eſſe exiſtimo.

Sin vero, neceſſitate vrgente, ad hu-iuſmodi remediorum vſum confugien-dum ſit: præparatione pernicioſa illo-lorum qualitas vtique tollenda prius eſt. Sic helleborus rite præparatus (quē & Hippocrates, & poſt illum Meſuæus non ſolum vſurpabant, ſed ſummis et-iam laudibus euehebant) in affectibus deploratis, in quibus eccoprotica nimis languida comperiuntur, ſummum & ſalutare eſt remedium. Venenata enim & maligna eius qualitas præparatione prorſus ſecernitur, quemadmodum id in Pharmacopœa noſtra, vna cum alio-rum plurium remediorum præparatio-nibus, copioſius docebimus.

At vero, ſi tanta mali ſit pernicies ac contumacia, vt neq; helleboriſmo, ne-que ſimilibus remediis, è vegetabilium familia petitis expugnari poſſit: cur ægri in tantis morborum anguſtiis con-ſtituti, ad thermas ſiue balneas metal-licas & naturales ablegantur? Nonne quia illarum admirandi & potentiſſimi effectus, in perſanandis morbis, ſeſe in-dies manifeſte produnt? Sed videmus, virtutem eiuſmodi aquarum minera-lium, non continuo vigere, ſed certis tantum ſtatiſque temporibus cum ma-gno emolumento efflorеſcere. Ne igi-tur interea temporis æger, ex morbi ve-hementia forte pereat, nonne ipſi ma-gis conſultum foret, remediis quibuſ-dam metallicis ſiue mineralibus, à do-cto medico præparatis, vt vi ſua ſpecifi-ca præſenti morbo profligando conue-nientibus vti? In cachexia enim ad hy-dropiſin inclinante, thermę Forgenſes, quæ ferri naturam participant, pro re-medio ſpecifico præſcribi ſolent: ſi ve-ro æger vel temporis iniuria, vel morbi magnitudine impeditus, illas adire ne-queat: cur quæſo non liceat huic exhi-bere vinum chalybeatum: tanta artis induſtria præparatum, vt potentiſſimam præſentis mali exſcindendi & prorſus tollendi vim obtineat? ſicuti in huiuſ-modi affectibus, hoc contingere, felici cum ſucceſſu, quotidie experimur.

Ex quibus omnibus meridiana luce clarius patet, metallica eiuſmodi reme-dia non eſſe repudianda: ſi præſertim à medico docto & perito rite præparata & adminiſtrata fuerint.

Sed plena nunc omnia agyrtarum & circulatorum, qui medicinam profeſſi, non niſi impoſturam faciunt. Excuſa-tione igitur aliqua digni mihi videntur, qui tam acerrime antimonii vitrum, voce & ſcripto oppugnant. Hoc enim vnico fucato remedio impoſtores illi, incognitis prorſus ægrorum tempera-mentis, morborum cauſis, aliiſve cir-cumſtantiis, promiſcue & perperam vtuntur: imo neque vim & efficaciam proprii remedii agnoſcunt audaculi iſti, qui ſola copioſorum excrementorum vomitione & deiectione, morbi cura-tioni ſatisfactum putant: in quo tamen turpiter fallunt & falluntur.

Odi plus quam Variniano odio eiuſ-modi hominum genus, qui ſine ratione & experientia: ſine legitima vocatione, & doctrina, ex Hippocratis & Galeni fontibus hauſta, medicinam exercen-dam temerario ſuſcipiunt auſu.

Lac huius doctrinæ purum & ſince-rum me hactenus aluit: eius me ſchola ſalutaribus enutriuit præceptis: hono-rificum Medici titulum, in legitimæ

Dd voca-

vocationis teſtimonium cōſecutus, iuſiurandum, quo veræ Aſclepiadeæ familiæ colendæ & propagandæ obſtrictus ſum, ſeruo, & in æternum ſeruabo.

Hippocrati & Galeno, in ſcriptis meis debitam laudis palmam & honorem, vt decet, ſemper adſcripſi, eoſque tanquam parētes meos honorifice percolui. Teſtantur etiam medica mea cōſilia, operaque alia mea partim excuſa, partim excudenda, nec non praxis mea quotidiana, quam ſtudioſe illos ſequar, in generalibus medicinæ præceptis.

Sed in ſpecie, dum à Galeno in quibuſdam diffideo, & qualitatibus primis, & temperiei non tantum tribuo, vt ille, ſique formam materiæ, ſubſtantiamque qualitati præpono, in hoc certe imitari videor Fernelium, alterum Frāciæ Hippocratem, & Scheckium alterum Germaniæ Ariſtotelem, & noſtri ſeculi Philoſophorum principem, imo Ariſtotelem ipſum potius, quam Empedoclem, quem ſecutus eſt Galenus, qui nimis qualitatibus addictus, appellat calidum frigidum, humidum, &c. Quod Hippocrates ſignificātius exprimit per amarū, acidū, dulce, &c. Si vero alii nomina, rebus magis ꝓpria adhuc, inuenerint, nō propterea ſtatim reprehēdendi ſunt, ſed dubia ſi quæ occurrebant in illorū ſcriptis, poterant rationibus placide & modeſte illuſtrari aut refelli, nō autem maledictorum inſolentia ipſis auctoribus inſultandum, quod male ſani hominis moroſitatem potius, quam dignam excellenti medico comitatem præ ſe fert.

Hinc inter medicos hodie, qui mutuam & fraternam inuicem amicitiam concordiamque alere, & vnanimi conſenſu in hominis ſanitatem, vitamque tanquam rem pretioſiſſimam tuendam, conſpirare debebāt, iurgia, diſſidia & ſimultates regnant, vigent, gliſcunt, vbi non ſolum in Deum ipſum valde delinquitur, ſed & inique agitur in Rempub. Hinc fit, vt ægroti antea puſillanimes & mox de ſalute ſua deſperabundi, à medicis intra ſpem & metum derelicti, plus offendantur, & ſępenumero ad extremā vſque deſperationem & mortem ipſam adigantur.

Sed quænam gloriȩ laudisve inſignia inde reportant? Reprehenſionem, contemptum, dimiſſionem, vt qui neque in proximum charitatem exerceant, neq; ſuo ſatis faciant officio.

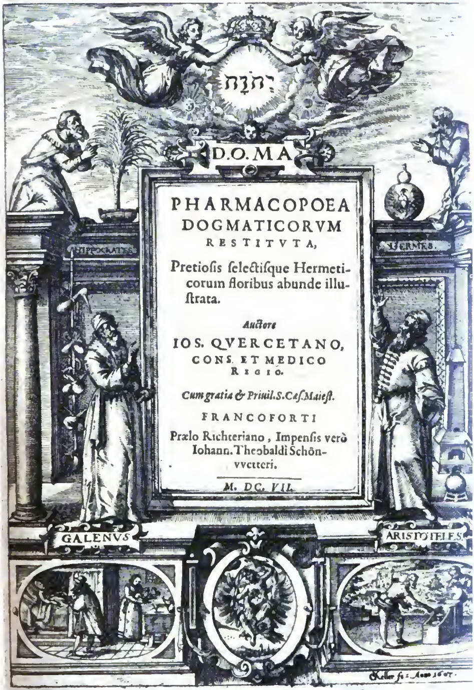
Id adeo compertum & exploratum vt mulierculæ etiam in puerperarū cubiculis inde occaſionem ſumant inuicē confabulādi. Hinc ſtultorum riſus, hinc vero ſapiētum & publicæ ſalutis ſtudioſorum lachrymæ. Sed timendum eſt, ne, ſi in inſtituto pergant, tandem ludus & fabula fiant.

Quamobrem, licet in Diætetico hoc noſtro omnia ad diætam recte inſtituēdam neceſſaria, fuſe ſatis diſſeratur, adiectis etiam, coronidis loco, optimis aliquot remediis, è Pharmacopœa noſtra petitis, vnum tamen & potiſſimum hic deſiderari videtur, nēpe vnanimis medicorum conſenſus, & amica animorum conſpiratio, ex quorum conſilio & arbitrio omnis medicamentorum præparatio & adminiſtratio pendet.

Sed hæc obiter dicta, & opuſculum ad tuam vtilitatem elucubratū, te, candide Lector, obnixe rogo, vt æqui bonique conſulas, in quo ſi forte nonnulla occurrant, quæ Philoſophiæ cum diuinæ, tum naturali quodammodo aduerſari, aut proximum meum offendere videantur, quæ tua eſt humanitas, veniam dabis, omniaq; in meliorem partem interpretatus, à me quaſi nō dicta ſi acceperis, & magnam gratiam inibis, & ad maiora in lucem edenda, non parum cohortaberis.

F I N I S.

Digitized by Google

PHARMACOPOEA DOGMATICORVM RESTITVTA,

Pretioſis ſelectiſque Hermeticorum floribus abunde illuſtrata.

Auctore

IOS. QVERCETANO,
CONS. ET MEDICO REGIO.

Cum gratia & Priuil. S. Cæſ. Maieſt.

FRANCOFORTI
Prælo Richteriano, Impenſis verò Iohann. Theobaldi Schönvvetteri.

M. DC. VII.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

Digitized by Google

ILLVSTRISSIMO ET POTENTISSIMO PRINCIPI AC D. D. CHRISTIANO PRINCIPI ANHALDINO, COMITI ASCANIENSI, DOMINO IN BERneburg & Serueſtæ,

IOS. QVERCETANVS CONS. ET MEDICVS REGIVS S.

ANtiquis hiſtoriæ monimentis aſſeritur, Princeps Illuſtriſſ. ab Ionicis Adoleſcentibus iactum retis cuiuſdam comparatum emptumque, ſed piſcium loco Tripodem aureum è maris verticibus eductum, eundemque in contentionem vocatum, tandem ab (oraculo Delphico) ſapientiſſimo Græcorum fuiſſe primo nuncupatum.

Si nona veteribus, conſequentia antecedentibus, & ſacra minus religioſis conferre licet, Tripodis huius ratio expiſcati, cum noſtri partibus operis plurimum ſimilitudinis, [illegible] *habere comperietur.*

Votiuum Apollini munus è metallo conflatum traditur pretioſo: volumen hoc meum non è flauis quidem terræ purgamentis, at è collucentibus philoſophiæ margaritis & exquiſitis Dogmaticæ Spagyricæque diſciplinæ gemmis.

Tripodem aureum è profundo Oceani ſinu retis iactus hominibus impertiit: quot nobis lucubrationes ineundæ, quot labores exhauriendi, quantumque ſolicitudinis obeundum, vt tam abditæ & à vulgari vſu remotæ compoſitionum formulæ, imo theſauri è tenebris in lucem euocarentur? Verum hoc vnum inter vtrumque diſcrimen, quod Tripus ille, ſimul ex retib. extractus, non parum diſſidii, cui addiceretur, exciuit: Liber vero hic noſter iure publico donandus, necdum incudi mandabatur, cum illius inauguratio nobis certo certior conſtitit & innotuit.

Etenim ſi communi Græcorum conſenſu aurea hæc Tripodis piſcatio primo Thaleti velut Sophorum præſtantiſſimo deuota memoratur: quidni hoc mihi tuæ C. donum appenderetur, in quo tot bonorum notiones cumulatæ reperiuntur? Nobilitatem generis in medium producam? illud [illegible] *maiorum ſtemmatibus conſpicuum ex illuſtriſſima Principum electorumque Saxoniæ propagine conſpicuum. Naturæ dotes præſentiſſimas? hac aliis fuit aliquantum mortalibus par-*

cior, vt in te vnum videretur profuſior, ſapientiam in omni rerum genere tuam ſumma cum probitate coniunctam? In te proculdubio præ cunctis hoc quadrat ἀν-τελλήλως elogium.

Quem tellure Ducem Germana dixero natum,
Qui mage te variis ſtudiis ſit & artibus aptus?

Exornandis porro tuæ magnificentiæ meritis pluribus incumberem, ni palmæ tuæ palmariis hercle muneribus nobilitatæ plurimorum ſibi laudes & encomia vendicarent. Vt autem de aliis ſileam, quot nos tua beneuolentia vinculis aſtrinxit, aſtrictum ampliſſimis honorariis præſentem decorauit, decoratum ſingulari gratia deliniuit, abſentemque non ceſſat benignitate beneficiiſque promereri: ingratus ergo terque quaterque ni ἀνταπόδοσιν moliatur Quercetanus: ſi libri titulum ad alium plagiarius transferat, parum cordatus: quem ſi tuo demum nomine cohoneſtatum patiaris, Delphico non diffidam Tripode inferiorem, è cuius adytis innumera propemodum medicinæ προφυλακτικῆς καὶ θεραπευτικῆς remedia, nec vulgaria noſtræ erga te obſeruantiæ indicia propalabuntur.

Hunc igitur laborem noſtrum è ſelectioribus priſcæ doctrinæ myrotheciis concinnatum, & Hermetica è caligine vindicatum, æqui boniq; conſulas, tuo ſartum tectum à liuidorum incurſu tuearis patrocinio, illumque fore cenſeas, qui tuam in omnem hominum poſteritatem perennet memoriam. Vale.

AV-

Digitized by Google

AVCTOR
BENEVOLO LE-
CTORI S.

EN, beneuole Lector, librum primum Pharmacopœæ meæ, quam DOGMATICORVM RESTITVTÆ titulo inſcribo. Equidem non ignoro, quin nonnulli inuidentiæ maledicentiæque facibus incitati occaſionem inde mihi detrahendi capient, quaſi titulus hic ſuperbo nimis elatoq; ſupercilio, inaudita neſcio quę arrogantiæ inſolentiæq; ſigna præ ſe ferat. Sed perluſtratis prius haud grauatim iis omnibus, quæ hoc libro continentur, accurataque rationis bilance libratis & expenſis, me ſane nullo vituperio ſugillandum æſtimabis: imo contra dignum aſſeres, cui publico nomine referantur gratiæ. Quidni enim gratias candidus rerum æſtimator rependat, qui tot ſtudiorum meorum fructus, aſſiduis vigiliis & laboribus inter plura negotia elucubratos, ex praxi medica, quam continuo nec infelici quadraginta annorum exercitio ſum aggreſſus, comparatos, tamque è propria manuum experientia, quam ex conuerſatione ac colloquio cum viris totius Europæ doctiſſimis & celeberrimis, cum quibus familiariter me nunquam non gloriabor contuliſſe, exhauſtos, nunc in tuum vſum gratis propenſoque animi motu expendam: quamuis iisdem non ſine magnis ſumptibus, labore ac ſudore in variis ac longinquis meis peregrinationibus potitus ante fuerim.

Summa nec pauca numero remedia neceſſaria, & vtili reformatione expolita, aliaque diuerſi generis ornamenta, quæ hoc in libro vbique inſperſa occurrunt, animum meum impulerunt, vt hoc titulo illum donandum & inſigniendum ſtatuerem: non tamen eum in finem, quaſi aliorum antiquorum & probatorum auctorum remedia bona & vtilia, vno quaſi conatu repudianda, prorſuſque abroganda & è medio tollenda exiſtimarem: quandoquidem ſuper idem fundamentum eandemque ſeruatam materiam ædificium noſtrum extruximus. At vero in malam & ſiniſtram partem minime accipiendum eſt, quod ad imitationem aliorum, qui ante me idem conati ſunt, nunc in pharmaceutrice paulo exquiſitius expolienda & exornanda, meam quantulamcunque conferam opellam. Si quid mea induſtria & artificio inuentum & elaboratum acceſſerit, id in laudem, quæ totius inuentionis mater eſt fœcũda, altrix atq; conciliatrix ingeniorũ verti ac imputari debet.

Vanum eſt autem credere medicinæ, ſicut & aliarum omnium artium perfectionem eo perueniſſe, vt per tot temporum ac ſeculorum mutationes nihil in ea immutandum, nihil corrigendum, nihilque addendum aut demendum obiiciatur: neque vllus eſt, modo animum paulo attentius aduertat, cui id ignotum eſſe poſſit.

Hoc primo libro cunctas remediorum internorum præparationes explicatas inuenies, quorum in medicina ſumma eſt vtilitas & neceſſitas, nec non maximus apud dogmaticos vſus: in quibus ſi interdum relicta illa communi & trita via, aliam faciliorem & commodiorem tibi præmonſtrandam ſecuti fuerimus, id mente non aduerſa, ſed candida & ſyncera accipias, velim. Liberum enim tibi relinquo, ſi forte timeas, ne per hanc ſemitam, quam vt tutiorem & certiorem tibi indigetamus, in deuias Syrtes & vada corripiaris, vt alteram illam cunctis obuiam pro tuo arbitrio & libito proſequaris.

Secundo vero libro (quo proximis nundinis, ſi Deus vitam conceſſerit, frui poteris)

teris) in apricum producemus remedia externa topica ſiue localia: vbi in animo habemus elegantibus ac raris ornamentis chirurgicum locupletare myrothecium: quibus ſi Diæteticon meum ante annum in lucem editum adiunxeris, integrum & perfectum omnium eorum, quæ ad Therapeuticen ſiue curatoriam artem ſpectant, excipies tractatum.

Quod ſi certior factus fuero, te laboribus noſtris in publici boni gratiam ſuſceptis fauiſſe, eosque ſereno placidoque vultu reſpexiſſe, multo maiores pollicitis atque præſtitis inopinato quidem euentu, ſed certa & indubitata fide tibi theſauros exhibebimus. Vale.

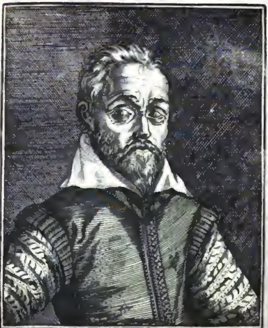
IN PHARMACOPOEAM ORNATISSIMI ET DOCTISS. V. D. IOSEPH. QVERCETANI, Conſiliarii & Medici Regii reſtitutam,

CARMEN.

MAXIMA lis olim cœleſtibus incidit, inter
Latonæ ſobolem Maiugenamque Deos.
Se lauri dominum Claria, Cyllenius ales
Iactabat multis exuperare modis.
Corpora quod madidus Phœbus mortalia ſuccis,
Inſtabilisq́; leui forte leuaret ope.
Quod foliis obliqua daret reſponſa caducis,
Atq́; ſuos griphis luderet ambiguis.
Cynthius hæc contra, ſolo recreare dolentes
Poſſe viros lingua pectine Atlantiadem:
Illius eſſe, nigrum Manes deducere ad Orcum,
Corpore ſoluiſſet quos fera Parca graui.
Talibus hi cœlum rixis turbare frequentes,
Atque ſibi ſuperos conciliare parant;
Cum pater altitonans ambo, ſua pignora, Diuos
Decertare odiis non tulit aſſiduis:
At QVERCETANVM, *qui tot componeret æquus*
Diſſidia, auguſto protulit imperio.
Hinc effata Iouis ſtarent vt firma, volumen,
QVERCETANE, *tibi hoc editur eximium.*
Sic vbi Phœbeis Hermetica ſymbola iungis
Artibus, & πράξει δόγματα conſocias;
Arbiter vt vere dicaris Apollinis vnus,
Atque caduciferi πρέξινος eſſe Dei.

M. M.

Digitized by Google

Hæc Quercetani corpus quæ pinxit Imago eſt
Ingenio at melius pingitur ille suo
Iunge animam membris quæ docta pingitur arte
Scriptorum et totus tum tibi pictus erit

Digitized by Google

IOS. QVERCETANI CONS. MEDICIQVE REGII,

Pharmacopœa Dogmaticorum reſtitutæ, LIBER PRIMVS.

CAP. I.

De Medicamenti definitione & diuiſione.

MEdicamentorũ Dogmaticorum exactam reſtitutamque pharmaciam horis ſucciſiuis inter tot negotia traditurus, operæ pretium eſſe duxi, aliquid de medicamenti definitione, compoſitionumq; cauſis generaliter præfari, hæc eadem exactius alio loco diſcuſſurus.

Quid medicamentum Galeno? Medicamentum igitur Galeno & omnib. Dogmaticis Medicis eſt id omne, quod naturam noſtram immutare, & quocunque licet modo vincere poteſt.

Hoc autem vel ſimpliciter tale eſt, vel ſecundum quid. Simpliciter tale pure medicamentum dicitur, quod vere & ſemper cum definitione modo allata adæquatur & conuertitur. Secundum quid medicamentum, licet non ita proprie, dicere poſſumus omne id, quod cũ alimenti natura quouis modo vel aliqua ſui parte participat. Eiuſmodi appellantur medicamenta alimentoſa, & alimenta medicamentoſa, (abſit Medicis terminis nouitatis inuidia) de quibus alias, quæ etiam, ſi lubet, commode huc referri poſſunt.

Differentia inter medicamentum & alimentũ. Medicamento velut è diametro eſt oppoſitum alimentum: illud enim immutat, hoc ſimile fit. Mutare & aſſimilare ſunt contraria. Ergo & illa, quæ hoc efficiunt. Iam vero medicamentum de vtroque intermedio, hoc eſt, de medicamento alimentoſo, & alimento medicamentoſo recedit, atque participat, ſic etiam & alimentum. Sed id ea lege atque conditione, vt medicamento adfinius ſit medicamentum alimentoſum, alimento alimentum medicamentoſum, cuius rei ratio infra dicetur.

De medicamento hoc opere propoſitum eſt agere, ſiue proprie, ſiue improprie ſumpto, non autem de alimento. Placuit tamen hæc in tractationis limine ita diſtinguere, iuxta illud accuratum in Topicis Ariſtotelicis decretum, *contemplatio differentiarum vtilis eſt, & ad inductiuas rationes, & ad ſyllogiſmos, & ad definitionum aſſignationem, & ad claritatem ſecundum eam rem faciendam.* *1. Top. c. 14.*

Medicamentum eſt vel ſimplex, vel compoſitum. Iam vero omne medicamentum aut ſimplex eſt, aut compoſitum. Simplex appellant Medici non tantum id, quod pure & ſimpliciter tale eſt, cuiuſmodi

ignis purus, aqua impermixta, aut tale quid aliud, & in Spagyrica, ſal, ſulphur, & mercurius: ſed quod ad compoſita collatum, tale eſſe videtur reſpectu eius, quod magis compoſitum eſt, vt verius, ſimplicius dicas, quam abſolute ſimplex. Compoſitum autem eſt omne id, quod ex ſimplicibus prædictis concinnatum eſt. Vtriusque exempla hæc ſunto.

Simplicia. Simplicia ex mineralibus ſunt, metalla, ſucci, lapides: Ex vegetabilib. ſtirpes omnes, earumque partes, radix, lignum, cortex, folia, flores, fructus, ſemina, iuli, excrementa, reſinæ, gummi, herbarum ſucci, denique quicquid à ſtirpibus quocunque tandem modo procedit.

Ex animalibus ſunt, vel integra, vel partes. Integra ſunt ſcinci, oniſci ſeu aſelli, lumbrici, ſcorpiones, cantharides, aliaque plurima. Partes eorum ſunt adipes, cornua, oſſa diuerſa, pili, ſanguis, pulmones, ventriculi, lienes, vteri, iecinora, excrementa, &c.

Hæc, inquam, omnia naturalia ſimplicia in officinis appellantur, quæ nullam adhuc præparationem ſunt expertà. Sunt namque & alia etiamnum in Pharmacopœorum officinis dicta ſimplicia, non tamen à natura, ſed arte parata, vt aquæ ſtillatitiæ ſimplices, olea ſimplicia, ſyrupi ſimplices, & his ſimilia, quæ collatione cum magis compoſitis eiuſdem formæ medicamenti talia dicuntur, viceque verſa compoſita dici merentur. Horum omnium cognitio exacta Medico Dogmatico non tantum vtilis eſt, ſed etiam neceſſaria, vel ipſo Galeno Dogmaticorum Medicorum omnium coryphæo multis in locis illud atteſtante, *com. 3. in aph. 1. ſect. 5. & 6. Epid.* Idem Galenus hanc methodum medicamenta præparandi atque componendi fuſe ac docte tradidit *in ſuo opere de compoſitione medicamentorum ſecundum genera.*

Porro medicamentorum omnium tum ſimplicium, tum compoſitorum materia vel ex mineralium, vel ex vegetabilium, vel denique ex animalium familia depromitur, vt iam dictum eſt. Quorum omnium perfecta cognitio conſiſtit in delectu, præparatione, mixtione, compoſitione, quantitate, proportione atque forma, & præterea in omnium tam ſimplicium, quam compoſitorum adminiſtratione atque vſu legitimo. *Medicamentorum materia vnde ſumenda, & quib. modis in medicum vſum aptãda ſit.*

Electio ex arte fit indicatione ſumpta à ſubſtantia medicamenti, vel, vt nuperi quidem profundius philoſophantes voluerunt, à totius ſubſtantiæ proprietate, à qualitatibus omnis generis, earumque gradibus primis, ſecundis, tertiis, quartis, horumque latitudinibus, à quantitate, numero, figura, ſitu, loco, & poſtremo à tempore tum durationis, tum collectionis, quæ omnia breuitatis cauſa fuſius hic non exponemus. Sed de his conſulendi ſunt veteres, vt Dioſcorides, Galenus, Meſues, Theophraſtus, & alii, qui de medicamentorum præparandorum rations ſcripſerunt.

Præparationem vero, mixtionem, compoſitionem, quantitatem ſeu doſim, proportionem atque formam nos in progreſſu docebimus.

CAP. II.

De cauſis compoſitionis medicamentorum ſecundum doctrinam Dogmaticorum.

NOn auaritiæ aut hominum voluptatis inuentum eſt compoſitio medicamentorum, vti Plinius clamitat, & more ſuo haud ſemel tragice tanquã officinarum commenta perſtringit; ſed eorum, qui dogmaticam medicinam tuentur atque ſectantur, (quam ſuo loco, ſuo tempore, ſua occaſione rite cum ſpagyrica contemperatam, probatiſſimam & nobiliſſimam cẽſemus) ſummo conſilio, ſumma prudentia, ſummaque tam

tam neceſſitate, quam vtilitate adinuenta atq; introducta. Nam ipſæmet morborum vel ſimplicium, vel compoſitorum naturæ, qualitateſq; contrariæ & variæ circa eos intentiones (pro varietate cauſarum, ſymptomatum, partium affectarum, naturæ ægrotantium, conditioneq; eorundem pro ætatis vigore, conſuetudine, addam & illud, ſi lubet, pro voluptate & placito eorundem) medicamentorũ compoſitioni anſam præbuerunt, rationemq; ſuppeditarũt.

Cur medicamentorum compoſitio inuenta atq; introducta ſit. Sed vt libere fateamur, quod res eſt, compoſitionis medicamentorum præcipua cauſa fuit & eſſe debet, vt commodius, citius, tutius atq; iucundius morborum curatio procedat, iuxta illud, quod in votis habuit ſummus Medicorum dictator: *Cito, tuto, iucunde.*

At etiamnum vrgentior & efficacior cauſa fuit, vt diligentius, & quo fieri potuit maxime circumſpecto artificio reſpicerent ad impugnationẽ cauſæ morbificæ, nimirum, vt adhuc influentem materiam repellerent, naſcentem prohiberent, crudam coquerent, craſſam inciderent atq; attenuarent, infarctam liberarent, extirparentq;, vt eleganter hanc rem explicat Galenus *cap.5. libr.1. de comp. med. ſecundum genera.*

Interim dũ hæc omnia fiunt ad partium ſitum, naturam, robur vel debilitatem reſpicere par fuit. Hæc, inquam, omnia occaſionem & neceſſitatẽ quoq; pepererunt cõpoſitionis diuerſorũ medicamentorũ. Sunt & plurimæ aliæ cauſæ, quæ hanc medicamentorũ mixtionẽ introducere Medicos Dogmaticos coegerunt. Nam vt omittam alias plurimas, quid non ſuadere videbatur ad hoc inſtitutum partium affectarum diuerſitas, diſtinctaq; conditio, ac interdum etiam contraria? Quid, inquã, antiquos compulit, vt ſua πολύχρηστα pararent atq; cõcinnarent? quæ ſane ab ipſomet Gal. laudantur & commendantur, *c.7. ſecund loc. & c.1. de Compoſ. med. ſecund. genera.*

Enimuero partis affectæ præſtantia eandem medicamentorum compoſitionem iure optimo ſibi vẽdicauit: hæc ratio, hoc indicium, iſta denique neceſſitas (quam ſecundum quid & propter melius vocant Philoſophi) ſuaſit, & quaſi coegit eos, vt affectibus, vel ventriculi, vel hepatis accommodatis medicamentis perpetuo reſoluentibus aut aperientibus roborantia & modice adſtringentia coniungerent. Hoc ſane ipſemet præcipit Galenus, vt *paſſim*, ſic potiſſimum *lib.1. de compoſition. med. ſecun. loc c.8. & cap.15. l.13. meth. med & cap.95 artis parua.*

Sic medicamenta etiam ſæpiſſime miſcentur, quæ proprietate quadã ſpecifica partes reſpicientes aliorũ vires ad affectas partes ferant. Sic in medicamẽtis, quib. in affectib. capitis vtimur, cephalica admiſcemus, vt & in remediis, quæ cordis, ventriculi, hepatis, lienis, & vteri aff. ctibus conducunt, cardiaca, ſtomachica, hepatica, ſplenica, hyſterica admiſcentur, vt ex Galeno *lib. de comp. med. ſec. gen. c.1.* intelligere licet.

Præterea miſcentur quoq; medicamenta, quando ſimplicia propter ſui craſſitiem aliamue quandam ob cauſam ad partem affectam internã non peruenire, aut certe vix & ægre pertingere poſſunt. Iccirco parant ſua oxycrata, & metallicis tritis acetum admiſceri iubet ipſemet Galenus *c.1. lib.8. de Comp. medic. ſec. gen.* quo nimirum facilius ad intima vſque penetrare poſſint.

Sed & huic mixtioni ſimplicium ſtudere ipſa quoque neceſſitas compulit Dogmaticos. Nam cum perciperẽt plurimis medicamentis ſimplicib. maxime vero purgantibus ineſſe aliquam malignitatem, coacti ſunt multa addere, quæ eam corrigerent, aut ſaltem infringerent, & palato atque naribus gratiam aliquam commendarent, atq; ingrati ſaporis, ac nauſeabundi moleſtiam vel reprimerent, vel certe quodammodo

communicarent, Gal. teſte *c. 3. l. 8. ſecund. loc. & com. in aph. 11. l. 2. & de rat. vict. in acutis.*

Et quoniam medicamenta non pręparantur ſolum in rem præſentem, ſed etiam in vſus futuros, nempe vt quouis tempore & quauis occaſione ſint in promptu, ideo, vt & multis aliis de cauſis, reſeruare ea pharmacopœi conſueuerunt, idque etiam ex ſummi dictatoris conſilio, *lib. de decenti ornatu.* Quare ne putredinem contrahant, ſuis compoſitionibus ea admiſcent, quæ humiditatem excrementitiam putredinis auctorem exſiccent & abſumant, vt ſic integra ad pluſculos non ſolum menſes, ſed & annos, viribusque valentibus conſeruari poſſint. Qua de cauſa mel, ſaccharum, ſal, & his alia ſimilia commiſcenda cenſent.

Porro ſi quis alias compoſitionis medicamentorum cauſas, & quæ ad legitimam medicamentorum mixtionẽ comparandam requirantur, exactius ſcire velit, conſulat Meſuem *in princip. Theorematis 2.* Exacte etiam legat Galen. *in locis citatis.* vt illius hac de re mentẽ cõſequatur. Cuius tamẽ fundamenta & inſtitutum paucis ẽt hoc loco libet delineare.

Galenus itaq; poſtquam morbos ex intemperie ſimplici & nuda ſubortos, & cum materię affluxu introduxiſſet, ſymptomatum manifeſtis iniuriis animum adhibens, humorumque vitia, ex quib. morbi deriuantur in ipſorum copia, aſperitate, viſciditate, craſſitie, mollicie, cruditate collocaſſet, iſtis aduerſa opponenda eſſe remedia ex lege contrariorum cenſuit. Itaq; alteratis & intemperatis, calida, frigida, humida, ſicca, cauſarum vitiis expurgantia, læuigantia, attenuantia, incidentia, relaxantia, conſtringentia, concoquentia, & his ſimilia opponenda eſſe decreuit. Saporum proinde beneficio, & applicatione, (vnde indicatio illa à iuuantibus & lædentib.) partim etiam priſcorum experientiam, partim propriam induſtriam, aut etiam empiricorum, partim analogica quadã ratione, atq; coniectura ad eiusmodi viriũ atq; facultatum cognitionẽ peruenit.

Iam vero poſtquam idem Gal. (qua erat ſumma induſtria atq; ingenio præditus) deprehendiſſet in vna ſimpliciq; ſubſtantia interdum diſſimiles & contrarias ineſſe proprietates, hic correctione atq; retuſione alterutrius obſiſtendum eſſe iudicauit, (quamuis contrarias illas qualitates leuiuſcule tantũ, & velut per tranſennam ſolummodo attigerit) hoc autem aliter fieri non poſſe putauit, quam admiſtione alterius alicuius, vel vnius, vel plurium. Rurſus quia in medicamentis ſimplicibus vel pauca, vel nimia inerat vis agendi, aut odores & ſapores erant ingrati, aut facultates contrariæ, omnia obſtacula hęc ſuſtulit mixtione & compoſitione iam à nobis cõmemorata. Itemq; violentis remediis proprias & anodynas correctiones attulit, venenatis & malignis confortantia & cordialia adiunxit, ingratamq; remediorum amaritudinem cum mellis & ſacchari fœcunditate ab Arabibus deprompta, in quandam dulcedinem, ſed vt ingenue fatear, pleriſque nauſeabundam transformauit.

Quid Galenum mouerit ad medicamentorum compoſitionem.

Atq; hæ ſunt cauſæ & potiſſimæ rationes Dogmaticorum, cur ſua medicamenta miſcerent, cur tot compoſitiones ſuis Pharmacopœis parandas, & tot pyxides, phialas, ſcatulas atq; ollas medicinis refertas ad vſum reſeruãdas præciperent, quib. non tantum ſe addictos volunt, ſed omnes reliquos, qui medicinam profitentur, empiricos appellantes illos atque ignaros, qui hisce non tanquam delphicis quibusdam pręceptionibus confidunt. At mehercule, vt non vſque quaque improbo ordinem talem in arte præſcriptum, ita tyrannidem inconſideratam omnino abdicandam cenſeo. Tolerãda ſane eſſet vel illa, ſi non, vt habet ἀδάγιον, vtplurimum *aliud in ſcripto, aliud in pyxide* reperiretur.

Quid authorem ad reformandam medicamentorum præparationem impellat.

riretur. Sed age, vt conſtet etiam illud eorum nobis probari inſtitutum, proponamus, & per claſſes digeramus, quicquid & olim, & hodie in officinis medicamentorum paratum & adſeruatū ſit: ſingulaque, qua ratione fiant in officinis, quæ recte, quæ perperam perpendamus. Subinde ſi quid nouimus melius publici commodi, & ſalutis ægrotantiū, iuniorumque Medicorum (quibus hic noſter labor totus dicatus eſto) gratia in medium proferamus, & noſtris experimentis, propria, magna ex parte, induſtria conquiſitis colluſtremus. Ita fiet ſpero, vt nec noua prorſus aut noſtra, ſed veterum dogmaticorū Medicorum placita recte intellecta reſtituta, noſtriſque inuentis aucta, naſutiſſimus quiſque vel ipſemet Theon fateatur.

CAP. III.

De ordine & claſſe omnium medicamentorum, vel arte, vel ratione compoſitorum.

Conſuetum eſt hodie officinis, & quaſi in legem abiit, pharmacopœorumque hodie præcipuam curam, ſummumque ſtudium eſſe nouimus, vt ad omnis generis affectus peculiaria ſibi remedia parent, eaque in officinis ceu theſauros quoſdam in vſum dogmaticorum Medicorum adſeruent. Nimirum, vt felici operis ſucceſſu, id poſtulante neceſſitate, in promptu ſtatim habeant, quo artis nominiſque ſui dignitatem & gloriam augeant atque tueantur. Veteres quidem, vt iam ſupra monuimus, in domo ſua conficienda curabant remedia, quibus in caſu præcipiti vſuri eſſent, vel etiam ex tẽpore, ſi morbus daret inducias. At hodie, quia ſeparata habetur fere pharmacopœa à medicina, hæcque à liberali diſciplina non mirum, ſi deſciuerit (excuſent, quæſo, modeſti & prudentis ingenii viri) fere in mechanicam, quod pharmacopœorum inſcitiæ tribuendum eſt, qui nullo iudicio, conſilioque Medicorum Doctorum directi, ſua parant medicamenta. Sed aliter eſt melius multo ab iis, qui reipſa veri ſunt pharmacopœi, quique nihil niſi ex arte & Præceptorum authoritate & imperio ducti agunt, talia parari ſolent.

Veteres non publice in officinis, ſed domi priuatim ſua medicamenta præparabant.

Catalogus medicamentorum, quæ hoc primo libro continentur.

Aqua
Decocta
Vina
Aceta
Oxymelita
Hydromelita
Syrupi
Purgantia
Pilulæ
Pulueres purgantes
Vomitoria
Clyſteres
Elect. *Caput purgia*
Naſalia
Apophlegmatiſmi
Eclegmata
Confectiones aromaticæ ſeu ſpecies roborantes.
Tabellæ
Trochiſci
Condita
Opiata
Conſerua
Antidot. liquid. card. & robo.
Antidot. alexiter.
Antidot. opiat ſeu Hipnot.

Extracta
Eſſentiæ
Magiſteria
Arcana
Liquores Sulphurei
Sales.

Itemque diuerſarum rerum.

At in nonnullis iſtis formulis præ-

Operationes vulgares pharmacopœorum.

parandis, variæ operationes inſeruiunt, nempe,

Diſtillatio
Maceratio
Decoctio
Infuſio
Expreſſio
Puluerisatio
Trituratio
Mixtio
Conſeruatio, & ſimiles.

Quæ omnia meræ ſunt operationes à pharmacopœi induſtria dependentes.

De his omnibus & ſingulis ordine ſumus acturi, præparationumque modos conſuetos & non conſuetos, ſed tamen ad artis præſcriptum conuenientes tradituri.

De operationibus autem aliis, quibus nonnullæ præparationes perutiles æque ac elegantes perficiuntur, quæque minime vulgares ab arte chymica mutuandæ veniunt (artem, inquam, non pharmacopœis ſolummodo, ſed omnibus veris Medicis, qui nomine & re tales haberi velint, cognitu imprimis neceſſariam) paulo poſt, *capite* nimirum *ſequenti* dicemus.

Nunc autem prout ordo ac methodus noſtra poſtulat, ordiemur ab operationibus vulgarioribus, & apud ipſosmet pharmacopœos communibus, initium ſumentes à deſtillatione, ex cuius reformatione benignus lector ſummam tum iucunditatem, tum vtilitatem percipiet.

CAP. IV.

De aquis deſtillatis & de deſtillatione in genere.

POſterior fere ætas aquis ſtillatitiis maxime incumbit, vt eas parandi ars hodie mulierum verius eſſe videatur, quam Medicorum. Ergo methodo, & ordini noſtro incepto inſiſtentes, dicamus prius, quę & quales aquæ hodie habeantur in officinis. Deinde quomodo ab iis peccetur: Tum in quo delinquant & peccent in earundem præparatione, & qua arte atque induſtria parari debeant aquæ ſtillatitiæ, clare & veraciter docebimus. Tandem plures pulcherrimarum, vtiliſſimarumq; aquarum tam ſimplicium, quam compoſitarum longa experientia atque induſtria, multorumque ægrotantium cum ſalute atque ſolatio conquiſitarum, & in vſum tranſlatarum, deſcriptiones & præparationes aliquot proponemus: ſicque caput hoc de aquis, ſecundum dogmaticam medicinam paratis, finiemus.

Deſtillatio Spagyricum inuentum.

Sed antequam iſta omnia fiant, curſim in genere de deſtillatione, & ad eam pertinentibus rebus ac operationibus diſſerẽdum. Etſi deſtillatio Spagyricum ſit inuentũ, & in Spagyrica potius pharmacopœa de ea agi cõueniat, ita tamen hodie non tantum in officinis, ſed apud vulgus quoq; innotuit, vt deſtillationis modum plurimos ſe intelligere putare videam, paucos vero, qui ea in re aliquid recti atque perfecti ſciunt. Non poſſum itaq; non ſummatim, quæ ad illam pertinent, hoc loco opportuno complecti, maxime cum id pharmacopœæ, quã informare & corrigere intendimus, ſit opus haud minimum, reliquũ, quicquid eſſe poteſt ſpecialioris cõſideratiois, in aliud, quod paramus, opus reſeruaturi.

Alchymia ergo ſeu ſpagyrica, quę inter quatuor medicinæ columnas à nonnullis recenſetur, quęque omnium corporum compoſitiones & diſſolutiones, eorumque præparationes, alterationes, atque exaltationes patefacit, illa, inquam, & deſtillationis quoque inuentrix eſt, atque magiſtra. Vtitur namque ea ſeptem operibus ac veluti gradibus, quibus tãquam organis quibuſdam neceſſariis rerum tranſmutationes inſtituit atq; perficit. Per tranſmutationem autem hoc in loco intelligimus, cũ res ſuam formã extrinſecam amittit, & ita alteratur, vt prorſus priori ſubſtantiæ,

Quid tranſmutatio.

&

Digitized by Google

& formæ ſuæ priſtinæ non ſit ſimilis, ſed aliam nunc induit formam atque aliam aſſumit eſſentiam, alium colorem, aliam denique naturam & proprietatem. Exemplum eſto, vt cum linteamen fit papyrus: metallum vitrum: pelles ſeu coria gluten: herba cinis: cinis ſal, & ſal liquor: mercurius res mobilis admodũ, quoddam fixum, vt cinabrium & puluis. Septem autẽ iſti operationũ gradus ſunt.

Calcinatio
Digeſtio
Fermentatio
Deſtillatio
Circulatio
Sublimatio
Fixatio.

De quorum omnium vtilitatibus hic maximopere à nobis differi nihil attinet, cum eæ in hoc opere paſſim & alio quodam, ſi Deus vitam & otium conceſſerit, exactius ſint manifeſtandæ & aperiendę. Quanquam autem ſolutio ſeu putrefactio vtplurimum præcedat, aut certe præcedere debeat diſtillationem in ipſa praxi: placuit tamen primo loco de hac agere tanquam de principaliori operatione, communiori, & ad quam reliquæ fere referantur, vel ſaltem propter eam fiant.

Hic multa dici poſſent de diſtillationis Etymo: cur ſic appelletur? An deſtillatio differat ab elixatione? item de antiquitate deſtillationis, de dignitate, eiuſdemque vtilitate: An præſtent deſtillata decoctis dilutiſque? Sed iſta omnia in aliud tempus ſunt reſeruanda.

Deſtillatio quid? Deſtillatio autem, de qua hic orationem inſtituimus, *eſt liquoris aquei ſeu partis humidioris in halitus à calore extenuatio atque eleuatio, & ob frigiditatem aeris in aquam conuerſio.* Vel eſt *pura & liquida ſubſtantia à diſpoſitis adhuc corporib. extractio per calorem.*

Arabes, & qui eos ſecuti ſunt cõplures, nonnunquam appellarunt ſublimationem latiori nomine, quia in ſublime vapores ferũtur, ſed ſpagiricis haud ſatis proprio. Nam alius gradus eſt à deſtillatione diuerſus ſublimatio, in qua in altum vapores à rebus ſiccis attolluntur, ſed non vt in aquam degenerent; verũ vt ſicciores puriores, ſplendidioreſque fiant, adhæreantque ad vaſis latera & operculum. *Quomodo differat deſtillatio a ſublimatione.* Neque enim, quod ad ſublimationem proprie dictum pertinet, roſtrato pilæo opus eſt, niſi ſit colligendi aquam animus, quæ exundabit. Itaque, vt ex rebus terreſtribus partes puriores ſeparentur, ſublimantur ſulphura volatilia, & ſales volatiles. Cum deſtillatio contra in aquam fluentem ſeu liquorem eas adducat, ex definitione deſtillationis facile patet, quænã ſint ea, quæ diſtillari poſſint. Cum enim deſtillatio nihil ſit aliud, quam liquoris aquei ſeu rei humidioris in vapores extenuatio, & in aquam conuerſio: ſatis inde conſtat, ea tantum deſtillari poſſe, quæ & humiditatem in ſe continent & halitus emittunt, qui rurſus in liquorem fluentem cogi poſſint. Peripateticæ Philoſophiæ Princeps Architectus Ariſtoteles cõſtituit diſcrimen inter ea, quæ exhalant, & quæ euaporant. Nam *exhalant*, inquit, *quæ à calido comburente fumum emittunt, in quo ſicca & humida partes ita coniuncta ſunt, vt non tanquam duo, ſed vt vnum calido ſubiiciantur, & diuelli vna pars ab altera non queat.* Quamobrem huiuſmodi fumus neque madefacit, ob ſiccum combuſtum ſibi iunctum, neque in ſpiritum vertitur, cum diſtrahatur, diſſipeturque, ſed magis inficit, quod in fumo lignorũ videtur, qui, vt docet Albertus Magnus, ob ſiccũ terreũ aduſtũ atro inficit colore, qui adhæret propter humidum, quod tamen cũ exiguum ſit, non continuus eſt, & durus apparet, niſi ab vnctuoſo educatur. Fum enim nidorem appellant, quemadmodum è pingui, fuliginẽ, vt ex reſinis fere omnibus fit fuligo. Quid vero interſit inter pingue & vnctuoſum, Ariſtoteles in ſi-

nuas.

Digitized by Google

Diſcr. inter pingue & vnctuoſum & inter illa, quæ deſtillari poſſunt, vel non poſſunt.

nuat. Nam picem, ceram, thus & quæcumque picem habent, pinguia vocat: Oleum autem & quæcumq; oleoſa ſunt vnctuoſa. Videtur itaque ex his, quæ Ariſtoteles prodidit, colligi poſſe, ligna, oſſa, oleum, ceram, thus, & huiuſmodi deſtillari non poſſe, cum horum fumi non madeſcant ex ipſius ſententia, ſed in aerem extenuentur, nec poſſint in aquam cogi. Oleum enim ex ſententia Ariſtotelis non incraſſatur, neque elixatur, quia non eſt vaporabile, ſed exhalabile. Ad hæc cum idem dicat myrrham, thus, & cætera, quæ lachrymæ appellantur, terrea eſſe, quæ autem talia ſint, non exhalare, cum nequaquam liquantur: Quapropter fruſtra eorum inſtituetur aut ſuſcipietur deſtillatio. Satis etiam perſpicue idem Ariſtoteles aſſerit, mel, lac, oleum, ſalem, nitrum & ſanguinem in igne non euaporari, ſed craſſiora reddi; cauſamque adferens, ait, ideo id euenire, quod mel ſit naturæ terreæ, & *alibi*, inquit, oleum eſſe aereæ atque terreæ, lac aereæ & aqueæ, & ſanguinem (præſertim fibroſum) aqueæ & terreæ, ſed magis terreæ, ſal, nitrumque eiuſdem naturæ, quare incraſſari igne, non euaporari.

Hermeticorum Philoſophorum ſententia de rebus deſtillandis.

At mehercule contrarium nos docet Philoſophia Hermetica, ipſa experientia rationum victrice ſtipata. Nam ex prædictis omnibus ſtillatitii liquores elici poſſunt, ſed per diuerſos modos, vti norunt id vel ſemeſtres Spagirici, & nos ſuis locis exactius docebimus. Nec eſt omittendum etiam illud Ariſtotelis, & priſci illius æui ætate multa vera fuiſſe, præſertim quæ de hac diſſolutionum ac eliquationũ materia diſputari poſſunt. Vera, inquam, non ſimpliciter, ſed ſecundum quid, quia eiuſmodi operationes Chymicæ iſtis temporibus nondum innotuerant. Nondum ſane cognitum erat, qua ratione liquores ex ſalibus elicerentur, quæ vel corporum duriſſima metalla diſſoluerent. Non olei ex cera conficiendi ratio, non ſublimatio corporum fixorum atq; ſolutio, non coagulatio volatilium atque ſpirituum. Et vt breuibus rem comprehẽdam, ad externum & ordinarium naturæ calorem reſpexit vir ille, cuius vires, & exacte cognitas habebat, & quid in vnamquamque materiam poſſet, ita in artificialibus hiſce ipſum aut non exercitatum fuiſſe, aut certe de iis nihil prodidiſſe, ſatis cõſtat ex iis, quæ ab illo prodita ad hanc noſtram ætatem peruenerunt. Si enim cognitas habuiſſet operationes chymicas, non ita ſcripſiſſet ſummus ille vir. Sed ex iis principiis & fundamẽtis, quæ poſuit ille, Geometricorum more & recte, & euidenter, & candide decreuit. At inquies, vnius rei vnica, tantũ veritas. At, inquam, veritas non eſt, niſi in animo percipientis: veritas, inquam conſiderationũ & operum artis, neutiquam vero ſcientiæ, quæ perpetuo vna eſt & ſimplex. At artis veritas etiam variat, pro artificum ingenio, induſtria, & inuentionis modo, pro quorum diuerſitate effectus ſæpe contrarii conſequuntur. Ergo Ariſtoteles excuſandus eſt hac ratione, & præterea ei gratia quoq; habenda, quod tam viuis, & tanta facilitate conpræhenſibilibus ac externis rationibus poſteritatem docuerit. Non tamen ita ſuſpiciendus eſt, vt huic nihil detrahi, nihil demi poſſe videatur. Nam artes contrarium docent, & ex his potiſſimũ nobiliſſima illa pharmacopœa, quam artificioſam appellamus, & à Spagirica nihil niſi nomine ſolo, differre exiſtimamus.

Itaque longe aliter atque diuerſa ratione de rebus hodie decernendum, ſtatuendumque eſt, poſtquam tot aquarum, tot liquorum, tot præparationum genera (quod dixerim ipſis priſcis, ſi reuiuiſcerent) miracula futura ſunt introducta.

Enimuero ſi vel Hippocrates, vel Ariſtoteles, vel ipſe etiam Galenus nunc

reuiui-

reuiuiſceret, obſtupeſceret ſane tot ornamentis artem hanc adauctam atq; illuſtratam, tot nouis inuentis ditatam, tot mirificis operationibus confirmatam. Quod ſi nuperus ille Budæus, lumen illud Galliæ, & vniuerſæ adeo Europæ præcipuus literarum cultor & reſtitutor, coniugis meæ auus, in vltima hac ætate miratus ſit Chryſulcam aquam, quam fortem vocant, diſſoluere metalla, quod tamen illo ſeculo non vſque adeo infrequens erat, quid quæſo facerent aut dicerent illi, qui nihil iſtorum nec cogitarunt, ac ne ſubolfecerunt quidem? Veriſſimum itaque eſt, quod ſapientum quidam Medicorum noſtri ſeculi ait: *Creuerunt cum ingeniis & ipſæ ſcientiæ, arteſque magna & inæſtimabilia incrementa ſumpſerunt.* Sed vt (quod noſtræ ingenuitatis ſit atque modeſtiæ) tueamur quantū licet priſcos illos Athlantes, fatebimur vel vltro, eo caloris modo, hoc eſt, externo, eoque artificio ignis vulgari, de quo Ariſtoteles loquitur, & ruſticis ac coquis notiſſimo, diſſolui ea non poſſe atque deſtillari: At poſſe tamen & diſſolui, & ſeparari, in ſua principia, ingenioſis machinationibus artificum, in regimine ignis tam interni, quam externi, nos in hoc & aliis noſtris operibus methodo perfacili docebimus atque declarabimus.

CAP. V.

De deſtillationum differentiis.

DEſtillationis modi diuerſi ſunt pro diuerſis rationibus, modis atque ſubiectis, vnde diuerſæ deſtillationis differentiæ exurgunt. Prima à rebus, è quibus humorem vel liquorem elicimus, deſumitur. Nam alio modo mel, alio ſulphur, alio vinum, alio cera, alio terebinthina, gummi, vt maſtiche, euphorbium, ſtyrax, & reliqua eiuſmodi, alio ſales, alio herbæ, alio radices, alio flores, alio denique ſemina deſtillantur.

Varia deſtillationis differentia.

Secunda ex differentia liquoris ſtillatitii deſumitur: nam aliter aquæ ſeu ſtillatitii liquores, longe autē diuerſo modo olea ipſa eliciuntur. Exempli cauſa ex herbis, floribus, radicibus & ſeminibus non ſiccis, ſed virentibus aquæ per ſimplicem deſtillationem eliciuntur ſine admixtione alicuius liquoris. At ex radicibus, herbis, floribus & ſeminibus ſiccis, & odoratis præſertim, mediante aqua, aut quouis aliquo alio liquore admixto, olea ſupernatantia eliciuntur.

Tertia differentia à materia & figura vaſis dependet. A materia: nam aliud eſt terreum, aliud æneum, aliud plumbeū, aliud vitreum. A figura: alius namque deſtillationis modus per alembicum, alius per cornutam, alius per matracium, alius per pellicanum, &c.

Quarta à vaſis ſitu: ſit enim vel recta cucurbita, vel incurua aut inclinata, cuiuſmodi deſtillationes per aſcenſum dicimus, ſeu cum vnius matracii (quod vocant) ſeu cucurbitę collum in alterius collum immittitur, quod bociam contra bociam, vel botum barbatum deſtillatores chymici nuncupant. Nimirum quando per cōcurſum vaſa ita iunguntur, vt alterum alterius os excipiat, idque diuerſo poſitu & ſitu recto, obliquo, procumbente, &c. Atque his fere deſtillantur, quæ difficile aſcendunt, ſuccique minus habent. Multa etiam per deſcenſum deſtillātur, vaſe eo, quod materiam continet, inuerſim alteri impoſito, qui modus per deſcenſum vocatur, & contrarius eſt ei, qui fit per aſcenſum. Per deſcenſum deſtillantur gagates, & varii generis ligna, vt Gaiacinum, iuniperinū & reſinarum genera. Quod ſi vero accipiamus latius deſtillationis nomen, vt ſit humidi eductio à calore, ad hanc etiam referri poterit ea, quę per deſcenſum fit inuerſo cucurbitæ ore.

Quinta à gradibus ignis, qui ſunt

Quatuor ignis gradus.

quatuor, primus, ſecundus, tertius, quartus. Primus eſt lentus, qualis eſt ignis baluri aut vaporis: ſecundus cinerum: tertius arenæ vel ſcobis ferri: quartus eſt ignis nudus, vt vocant.

Cum primo aut ſecundo ignis gradu deſtillamus per aſcenſum; cum tertio & quarto, per concurſum & deſcenſum. Sic deſtillantur olea ex ſalibus, vt ſale communi, vitriolo, & reliquis huiuſmodi. Item

Deſtillatio complectitur ſub ſe tanquam partes ac veluti ſuccenturiatas, aut certè haud multùm abſimiles operationes.

Exaltationem
Exhalationem
Circulationem
Rectificationem
Cohobationem

Exaltatio quid.

Exaltatio eſt *ſuperflui & impuri humoris à puro euaporatio*, in quo differt à deſtillatione, in qua liquores extrahuntur ſpecie vaporis congelati in liquorem ſeu aquam.

Exhalatio.

At *exhalatio fit penitus euaporato humore aqueo, idq; ſola cucurbita abſq; pileo, aut patella vitrea*, cuiuſmodi operatio frequẽs eſt & cõſueta in parãdis extractis, vt eſſentia croci, ſennę, radicũ oĩum, rhabarbari, hellebori, & ſimilib. vti docebimus.

Circulatio.

Circulatio eſt *frequens & crebra rei deſtillatæ aſcenſio in vaſis ad id accommodatis*, fitque per ſe, ſine fæcibus in organis, quæ pelleeani artificibus appellantur.

Rectificatio.

Rectificatio eſt *repetita liquorum deſtillatio*, quo multum purificentur, & magis exaltentur.

Cohobatio.

Cohobatio eſt *quoque deſtillationis repetitio*, qua liquor deſtillatus rurſus fæcibus affunditur & denuo deſtillatur, vt fit in arcano vitrioli.

Porro per deſtillationem omnes aquæ, liquores & olea proliciuntur ex omnibus lignis, herbis, ſeminibus & floribus. Ex omnibus vero pinguibus oleum potiſſimum extrahitur.

CAP. VI.

De deſtillationis quibuſdam quaſi præludiis comitibus & veluti ancillis, nempe fermentatione, concoctione & maceratione, operibus apprime pharmacopæo neceſſariis.

NON ſufficiat pharmacopœo ſimplicem tenuiſſe deſtillationis modum, de quo iam egimus in genere, ſed opus habet inſuper, vt præparationes ſibi inſeruientes exactè cognoſcat, ſi, vt induſtrius pharmacopœus debet, ſuas res ex arte parare velit.

Operationes Chymicæ, tam Medicis, quam pharmacopæis cognitu neceſſariæ ſunt.

Eiuſmodi autem ſunt fermentatio, concoctio atque digeſtio. Quas operationes ſi rite intellexerit, naturam quodammodo imitatus, varias pulchras atque vtiles præparationes efficere poterit. Nec pharmacopœum tantum eaſdem nouiſſe par eſt, ſed ipſum etiã Medicum pharmacopœis præcipientem, ſi ſuo honori & ægrotantium ſaluti conſultum velit. Sed talia hodie ita in deſpectum abierunt, vt vel negligant iſta multi, vel certe ſuperciliosè cõtemnant, neſcientes nimirum, quid vtilitatis eiuſmodi præparationes in receſſu habeant. Et certe non video, cui potius cauſæ eiuſmodi pertinaciſſimum deſpectũ tribuam, niſi meræ ignorantiæ, cum ſatis notum ſit, non contemni aliquid, niſi ab ignorante. Neceſſitatem aſpiciant vitæ noſtræ, vt diſcant eam coegiſſe nos quærere præparationes ciborum ad alimenta corporis neceſſariorum, in quibus tamen præparandis tanta forte neceſſitas non fuit, quanta debet eſſe in pręparatione medicamẽtorum ſanitatis cauſa generatorũ. Reſpiciant frumenta, quæ non cruda, qualia ex terra emerſerunt, ſtatim pro cibis offeruntur, ſed ſeparata prius palea & furfure in farinam rediguntur, quæ etiamnum non cruda,

cruda, ſed fermentata rite probeque ſubacta pinſitur & coquitur, vt fiat panis aptus nutritioni. Non itaque vnica tantum & ſimplex præparatio eſt paniſicium, ſed multiplex, artificioſa, & inſigne magiſterium. Nam fermẽtationem conſidera, qua panis leuis & ad nutritionem aptiſſimus fit, tantoque leuior atque ſalubrior, quanto magis fuerit fermentatus. Ponderoſior vero tanto, nutritioni ineptior & inſalubrior, quãto minus fermentatus fuerit. Quæ ſane præparatio ſi non præcedat, ſed farinæ ſimplici aqua affuſa, & ita cocta, pro pane, glutinum naturæ noxium parabis. Nunquid vides, vt amylum, res tenaciſſima, ſola aquæ infuſione paretur? aut panis non fermentatus, ſi cum modico aquæ irroretur, digitiſque ſubigatur, in tenacem, ceream, & prorſus glutinoſam ſubſtantiam abeat? Quid igitur putas futurum in ſtomacho atque viſceribus, præſertim debilioribus, ſi eiuſmodi offeratur? nempe talis nihil aliud, quam obſtructiones, materiam calculoſam, & plurimorum morborũ ſeminaria procreare poteſt. Quapropter in regimine therapeutico eiuſmodi vſum, cuiuſmodi ſunt placentę farinaceę piſtæ (fougaſſes vocant noſtri) piſtoria opera & ſimilium paſtarum non probe fermentatarum curioſe interdicere ſolent. Nec tamen, quod mirum eſt, ſatis attente ad cauſas, cur id faciant, aduertunt. At ſciant, eam ſolam ob cauſam fieri potiſſimum, quod paſtæ, ex quibus eiuſmodi panes fiunt, non rite ſint fermentatæ. Tantum prodeſt hæc præparatio, vt Pharmacopœo omnino cognitu ſit neceſſaria. Hæc quippe attenuat omnem ſubſtantiam, hanc ſoluit à ſuo corpore & impuritate terreſtri, vt apta fiat poſtea ad producendum verum balſamum radicalem atque ſpiritum viuificum. Huius ſolius fermentationis beneficio (vt poſtea pluribus patebit) eliciuntur aquæ vitæ ex omnibus ſeminibus farinaceis atque adeo ex ipſis etiam roſis, denique ex omnibus floribus, herbis, & in vniuerſum vegetabilibus cunctis. Per hanc fermentationem ſeu fermentum hoc naturæ pari modo omnes corporis noſtri humores attenuantur ſubtilianturque. Hinc cognoſcas licet, quemadmodum vel modicum acidi fermenti vniuerſam paſtam fermentat, & panem leuiſſimum, atque concoctu facillimum reddit, qui alioqui futurus erat grauis, & ad digeſtionem ineptus: ita etiam per eandem viam fermẽtationis, quæ conſiſtit in liquore quodam acetoſo naturæ, noſtros humores attenuari, atque ad excretionem diſponi, ideoque ſunt quædam acida, quæ ſudores mouent, quamuis ea ex Medicorum vulgari ſententia ſint frigida. Et ſane qui eiuſmodi præparationẽm, quæ per fermentationem fit, paniſicio non adhiberet, ſed tantum grana frumenti, ſicut à natura producta ſunt, aquæ incoqueret, quid quæſo gratiæ tam nobili alimento conciliaret? Quid vtilitatis adferret naturæ? Imo quid non moleſtiæ eidem ex re alioquin nobiliſſima vtiliſſimaque crearet? At parantur hoc modo, atque hucuſque medicamenta in officinis. Non dicam homines abſque paniſicio etiam fermentato viuere non poſſe: Notum enim eſt, & tradunt hiſtoriæ, plures nationes magna ex parte ſimplici hordei, aut leguminum vel radicum (vt hodie ſolent Indi Americani) decocto viuere. At noſtros homines abſque eo æque commode atque ſalubriter victitare poſſe, illud vero pernego. Digni ſunt profecto, qui allia comedant, qui nolunt meliora. Nimis craſſa hercle iſta medicatio, & ſuis cultoribus tantum digna. Referamus, exempli gratia, quod omnibus notum eſt, quid agatur cum vino. Huius pulchram præparationem, qui non attento & philoſo-

Paniſicii præparatio qualis.

Fermentationis cognitio omnino neceſſaria.

Ad vini perfectionem quales requirantur operationes.

loſophico animo contemplatur, non meretur ſane vt bibat. Primum ſeparantur racemi, vinacea, pelliculæ, tum exprimitur ſuccus, hic rurſus in doliis ſuamet natura efferueſcit, ſpumam eiicit, fœces deponit atque tartaream materiam, donec depuretur perfecte. Quæ profecto præparatio, licet naturalis quodammodo ſit, iuuatur tamen ab arte. Fruſtra namque vinum à natura præſtoleris, ſi non exprimas ſuccum, & rite præparatum in dolia infundas. Nec ſimilis vtilitas ex vuis, quæ ex vino. Helueticos milites nouimus, ceu ſtrage quadam, vineta obruiſſe, vuaſque magna voracitate depauiſſe. At quid accidit? Nimirum crudum non coctum, nec rite fermentatum vinum, quod vorare, quam bibere maluerunt, voracitatis inconſideratæ (licet forte ob famem vtcumque neceſſariæ) dederunt pœnas. Nam dyſenteria paulo poſt maxima eorum pars interiit. Salubrius & lætius egiſſent, ſi quo vnice gaudent, merum perfectum & rite fermentatum fuiſſent præſtolati. Quid dicam de reliquis cibis? Carnes non crudæ, ſed debite coctæ atque conditæ comeduntur. Eadem quoque ratio eſt in aliis cibis.

Extractorum præparandorum ratio, mulierculis haud ignota.

Nunquid vides, vt induſtriæ percupidæ mulierculæ nonnullæ, ſuis ægrotantibus ex carnibus & volatilibus, parare norint colaturas, gelatinas, conſummata? At hæc extracta ſunt. Separantur quippe terreſtria à laudatiori ſubſtantia, & ægro conducibiliori. Cur non idem facimus de medicamentis? Ægri certe natura, iam plus ſatis proſtrata, crudos iſtos cibos ſuſtinere nequit, ſed ab iis patitur aut etiam ſuccumbit. Quanto iſtud magis fiat à medicamentis non rite præparatis, & ab impuriori ſua ſubſtantia ſeiunctis? Nihil profecto aliud, quam impedit eiuſmodi impuritas, quo minus medicamenti vis gemina cum hoſte ſuo, morbo, inquam, eiuſque cauſa congrediatur, eumque vincat, commode atque peſſundet.

Quid igitur fiet de iis medicinis, quæ non tantum cruditatem in ſe continent, ſed malignam quoque qualitatem aliquam: & talem non ſeparatam aut rite præparatam, vel caſtigatam etiam porro exhibere audebimus? Solent, & (proh dolor) ſolent ac nimis vere ſæpe, inquam, ſolent, eiuſmodi decocta, puluerata, mixta, nec alio vllo artificio parata medicamenta ægris plus moleſtiæ (ne quid grauius dicam) adferre, quam ſolatii atque auxilii. Non itaque ſpernendæ aut negligendæ ſunt eiuſmodi præparationes, concoctiones, inquam, digeſtiones & fermentationes. Nam hæc ſi fiant, ad imitationem fiunt naturæ, quæ iiſdem vtitur operationibus ad perfecte maturandos fructus, reſque, quas producit vniuerſas. Sed pergamus.

Crudorum pharmacorum, & ſine artificio digeſtorum quanta incommoda.

Ariſtoteles in *quarto meteorōn* tres conſtituit πέψεως ſiue cōcoctionis ſpecies. Prima eſt πέπανσις, quæ eſt humoris in humido ſemine exiſtentis & indefiniti à calore naturali facta concoctio. Modus autem hic concoquendi, maturandi atque perficiendi plantarum & reliquarum rerum ſemina, vt germinent, & fructus vberrimos producere poſſint, eſt opus ſolius naturæ, quæ pro inſtrumento vtitur illo calore viuifico, qui elemento ſtellarum proportione reſpondet, vt idemmet ait Ariſtoteles. Hunc ars ſi non imitari, ipſius tamen ſequi veſtigia poteſt. Secunda concoctionis ſpecies eſt ἕψησις ſeu elixatio, quæ eſt indefiniti in humore exiſtentis concoctio, ab humido calore facta. Tertia & vltima eſt ὄπτησις ſeu aſſatio, quæ eſt eiuſdem interminati à calore arido, & alieno facta concoctio.

Concoctionis differentia. πέπανσις. ἕψησις. ὄπτησις.

Hæ duæ vltimæ concoctiones ab arte præſertim fiunt, circa quarum moderationē diligentes pharmacopœos erudiemus, diligentes, inquam, & verorum

Legitimi & veri Pharmacopœi à ſpuriis diſtinguuntur.

Medicorum artiſque obſeruantes, non nugiuendulos,qui candelas,faeces & neſcio quid ridiculi conficere, atque diuendere malunt, & mercatoria merce officinas ſuas opplere, quam veris artis operibus incumbere, ſuamque & artis, quam temere profitentur, dignitatem tueri. Sint igitur pro liberalibus mercenarii & ſordidi, non artifices, artiſque (quotquot ſunt humano generi ſumme neceſſariæ, & almæ medicinæ famulæ) cultores, ſed mercatores, mechanici, ſpem in pompa collocantes atq; lucro. Hoſtem in vrbe malim videre quam hos nebulones. Ab illo enim cauere norunt ſibi ciues: at ab iſtorum perfidia, quam vel ignorantia, vel malitia, vel ſane negligentia ſua præſtant, quis ſibi cauebit, niſi qui eosdem extra vrbium pomeria eiiciet atque exterminabit? De impoſtoribus hoc dico, & Pharmacopœi titulum falſo vſurpantibus, & mercatoriam auaritiæ cauſa cum ea confundentibus, non de candidis, bonis atque diligentibus, ad quos hic noſter labor pertinet, quibusque hęc noſtra ſtudia & admonitiones in ſalutem plurimorum, ipſorumque laudem & emolumentum dicata ſunto.

Sed latius digreſſi ſumus, ac forte extra ipſa etiam inſtituti pomeria: placuit tamen in re non parui momenti, vtrũq; hoc loco arrepta occaſione & noſtram ſententiam proferre. Nunc vero ad propoſitum redeamus, ad digeſtiones, inquam, tantopere operibus pharmaceuticis neceſſarias, quarum vtilitates ad purificationes & exactas atque veras omnium rerũ concoctiones facile percipient, qui eas rite adhibebunt. Opus eſt tantum vel vnico Balneo Mariæ, vel ſaltem cacabo pleno aqua, quæ vel tepida, vel calida ad ignem, ſi opus ſit, reddi poſſit. Nam differentias & earum regimen poſtea tradęmus. Hoc medio apozemata atque decocta pura & clarificata parabuntur, non vt illa, quę vulgo oui albumine repurgata, hoc eſt, craſſo illo modo parata, vel vnius quartæ horæ ſpatio omnem fæcem in fundum deponunt, quam tamen iterata agitatione cum liquore perfuſam miſero ægro obtrudere non erubeſcunt. Has fæces paucis aliquot horulis ſeparabimus per digeſtionem, viribus nihilominus integris ſeruatis, aut certe etiam longe valentioribus redditis, dempto nimirum eo, quod laudatioris eſſentiæ vim atque actiones obtundere, obfuſcare, aut penitus impedire poſſet.

Neceſſitas & vtilitas digeſtionu.

Sic ſolatio erimus ægris, ſic naturam eius tuebimur, morboque, minore eius moleſtia fræna iniiciemus, donec à natura ſpecifici medicamenti ope adiuta penitus extirpetur extermineturque.

Eadem porro digeſtione perfecte depurantur ſucci radicum, foliorum, florum, vti docebitur in progreſſu. Et quod magis etiam eſt, dum digeruntur, coquuntur etiam, hoc eſt, dulcorantur, atque per Balneum Mar. humido liquore ſeu vapore ſeparato in ſyrupi cõſiſtentiam rediguntur, quem diu ſeruabis abſque melle vel ſaccharo. Vt vel hinc conſtet veriſſime ab Ariſtotele prolatum, omnia concoctione dulceſcere, id quod experientia vere confirmat. Aut ne quid noui introducere videar in officinas, & à Pharmacopœorum communi methodo, duas tertias tamen ſacchari minus, quam ſolent, in rite digeſto atque concocto ſucco addendas ſuadeo, vt palato magis deſeruiant. Exempli gratia, in quo ſyrupo antea poſuerunt ſacchari lib. iij. iam vnam tantum adiicient, eritque talis ſyrupus minoribus paratus ſumptibus, nihilominus longe vtilior, & qui longe minori poſſit exhiberi doſi, quæ tamen communibus illis longe ſit efficacior. Nam cochlear vnicum ſyrupi de ſucco roſarum pallidarum hoc modo parati ſufficiet ad euacuationem ſufficientem moliendam. Cum interim ſyruporum, vt

Omnia concoctione dulceſcunt.

vulgo ſolent confici, vix plures vnciæ ſufficiant. Nec mirum, quid enim aliud fere in iis, quam ſaccharum cum minima ſucci quantitate? At notum eſt ſaccharum nec purgare, nec refrigerare, quod tamen conditio ſyrupi roſarum pallidarum maxime requirit. Sed de his prolixius ſuo loco agemus.

CAP. VII.

De Aquis.

OPportunum iam eſt, vt quam tradituri ſumus pharmaciam in ordinem, ducto à liquoribus (quibus ipſa) exordio, remediaq; ſingula eadem methodo diſcutientes, redigamus. At quoniam inter liquores omnes aquæ primum ſibi vendicant locum, earum deſcriptiones præmittere operæ prætium eſſe duxi. Has autem in ſimplices & compoſitas diuidemus.

Ex ſimplicibus aliæ ſunt calidæ, aliæ frigidæ, aliæ denique mediam inter vtraſque qualitatem retinent. Calidis ad humoris pituitoſi ac melãcholici (quos frigidos eſſe autumant) præparationem vtuntur: frigidæ vero ad bilis omnes ſpecies, (quæ calidæ, ignisque in homine naturam retinere exiſtimantur, quemadmodum pituita aquæ, & melancholia terræ) præparandas vſurpantur.

Aquæ autem calidæ, quas Pharmacopœus in officina ſua paratas adſeruare, omnique tempore deſtillare debet, ſunt hæ ſequentes.

AQVAE.

Aquæ calidæ.

Abrotani.
Allii.
Anethi.
Abſynthii.
Ambroſianæ.
Artemiſiæ.
Baſiliconis.
Bardanæ.
Betonicæ.
Calamenti.
Chamomillæ.
Cardui benedicti.
Centaurii.
Ceparum.
Chelidoniæ.
Ebuli.
Eſulæ minoris.
Enulæ campanæ.
Euphragi.
Fœniculi.
Hyſſopi.
Iridis.
Iuæ arthriticæ.
Iuniperi.
Lauendulæ.
Maioranæ.
Marrubii.
Matricariæ.
Meliloti.
Meliſſæ.
Nucum viridium.
Florum nucum.
Origani.
Petroſelini.
Pæoniæ.
Pulegii.
Raphani.
Roſmarini.
Rutæ.
Sabinæ.
Saluiæ.
Satureiæ.
Serpilli &c.

Frigidæ ſunt.

Acetoſæ.
Borraginis.
Bugloſſi.
Ceraſorum acid.
Ceraſorum nigr.
Cichorii.
Succi citri.
Cuc[illegible]is.
Cucurbitæ.
Endiuiæ.

Fructũ

Digitized by Google

Fructus fragariæ.
Lactucæ.
Limonum.
Melonum.
Nymphea.
Papaueris albi.
Papaueris rubri.
Plantaginis.
Portulacæ.
Pyrorum agreſtium.
Ranarum, aut
potius ſpermatis illarum.
Roſarum.
Semperuiui.
Solani.
Sorborum.
Violarum.

Temperatæ ſunt.

Adianti.
Agrimoniæ.
Alchimillæ.
Alkikengi.
Althea.
Argentariæ.
Aſparagi.
Barba hircinæ.
Burſa paſtoris.
Calendulæ.
Caprifolii.
Caſei recentis.
Cerefolii.
Ceterach.
Citoniorum.
Conſolidæ vtriuſque.
Ebuli.
Eupatorii Auic.
Filicis.
Fraxini.
Fumariæ.
Geniſtæ.
Halicacabi.
Iuæ arthriticæ.
Lapathi acuti.
Lilii conuall.
Lupuli.
Maluæ.
Mercurialis.
Milii ſolis.
Nucum viridium.
Parietariæ.
Primulæ veris.
Polytrichi.
Pomorum redolentium.
Prunellæ.
Sambuci.
Scabioſæ.
Scolopendrii.
Senecionis.
Tamaricis.
Tapſi barbati.
Tuſſilaginis.
Valerianæ.
Verbaſci.
Verbenæ.
Vermium terreſtrium.
Veronicæ.
Vlmariæ.
Vrticæ.
Verrucariæ.

Inter enumeratas aquas aliæ ſunt cephalicæ, & cerebri affectibus accommodatæ, ſiue hi generales ſint, ſiue particulares & proprii, & aurium, oculorum; & reliquarum capitis partiũ morbi.

Aquæ cephalicę ſiue cerebrales ſunt, aqua baſiliconis, veronicæ, calendulæ, calamenti, iuniperi, lilii conuall. maioranæ, meliſſę, pęoniæ, primulæ veris, roſmarini, ſatureræ, ſerpilli, florum tiliæ arboris, viſci querni. Omnes hæ aquæ frigidorum humorum, qui in cerebro exiſtunt, pituitæ nempe, ac melancholiæ præparationi inſeruiunt, ac potiſſimum quidem Aquæ Baſiliconis, betonicæ, ſaluiæ, roſmarini, ſtœchados, ſerpilli, apoplexiæ, reliquisque eiusmodi ſoporiferis affectibus ex pituita & humore crudo natis dicatæ ſunt.

Aquæ cephalicæ.

Aquæ antiapoplecticæ.

Aquæ calendulæ, granorum iuniperi, primulæ veris (quæ & herba paralyſis dicitur) mire ac ſpecifice ad paralyſim conducunt.

Contra Paralyſim.

Aquæ

Antepileptica. Aquę pœoniæ, lilii conuall. florum tiliæ arboris, viſci quetni antepilepticę nominantur, vt ipſa etiam ceraſorum nigrorum aqua.

Contra ſurditatem. Aqua fraxini cum ſuo ſale mixta ſpecificum eſt ad ſurditatem non inueteratam remedium.

Ophthalmicæ. Aquæ chelidonii, euphraſiæ, fœniculi, roſarum, & peculi roſarum, caprifolii ophtalmicæ ſunt, ac aliæ quidem oculorum inflammationibus, aliæ reliquis eorum affectibus, imo & acuendæ ipſorum aciei conſeruandæque accommodatæ ſunt.

Pectorales. Aquæ bardanæ, chamomillæ, enulæ campanæ, iridis, hyſſopi, vrticæ, peti, adianti, ſcabioſæ, tuſſilaginis, bugloſſi, borraginis, violarum, papaueris rubri, pectoris vitiis mirifice conducunt, ex quibus quidem aliæ humori craſſo viſcidoque bronchiis pulmonum contento attenuando, & iuuandæ expectorationi; aliæ vero tenuiori ac ſubtiliori incraſſando per ſe, aut ſyrupo conuenienti immixtæ mirum in modum conferunt.

Aqua papaueris rubri, (quam ſemper paratam Pharmacopœi habere deberent) ſingulare ſpecificumque ex intenſiſſimo rubore notum, ad peripneumoniam, pleuritim, cæteraſque pulmonum inflammationes remedium eſt.

Aqua peti (quam nec parant pharmacopæi) generoſiſſima eſt ad effectū, quem Aſthma vocant, vt & ipſe etiam ſyrupus, qui ex illo conficitur, vt dicetur ſuo loco: hæc aqua etiam purgat.

Aqua granorum ebuli & ſambuci ſeroſos humores deturbant, & aſciti conueniunt.

Aqua deſtillata ex foliis & floribus tapſi barbati, prius in vino per triduum maceratis, eſt aqua valde efficax ad ſedandos arthriticos dolores ex quacunque cauſa ſubortos.

Aqua barbæ hirci ſeu candelariæ ad idem mirifice prodeſt.

Aqua vermium terreſtrium contra ſanguinem ex caſu concretum confert.

Cordiales. Aquæ meliſſæ, ſcabioſæ, acetoſæ, ſucci citri, ſucci limonum, granatorum, carduibenedicti, roſarum & violarum corroborationi cordis ſunt ſaluberrimæ, peſtilentibusque febribus, ſyncopis, palpitationibus, tum aſſumptæ tum forma epithematis extrinſecus admotæ medentur.

Stomachales. Aquę Abſinthii, menthæ, Ambroſianæ, cotoneorum ſtomachales ſunt.

Hepaticæ. Aquæ cichorii, endiuiæ, adianti, hepaticæ, agrimoniæ, eupatorii Auic. lapathi acuti, hepaticæ ſunt, intemperieſq; iecinoris humores præparando, ipſumque corroborando corrigunt.

Spleneticæ. Spleneticæ ſunt aquæ ceterach, ſcolopentrii, geniſtæ, tamaricis, pomorum redolentium.

Renales. Aquæ raphani, halicacabi, granorum iuniperi, limonum, parietariæ, milii ſolis, eſulæ minoris, verrucariæ calculum comminuunt, arenulasque & materias tartareas in renibus accumulatas diſſoluunt.

Aquæ maluę, biſmaluæ, cucurbitę, melonum, cucumeris, nymphеæ, renes ipſos leniunt, vrinæque ardorem & acrimoniam contemperant.

Fluorem alui ſiſtentes. Aquæ pyrorum agreſtium & ſorborum alui fluoribus omnibus conducunt.

Vulneraria. Aquæ plantaginis, burſæ paſtoris, alchimillæ, veronicę, pyrolæ, caudæ equinæ, conſolidæ vtriusque renum vlceribus ac excoriationi conferunt, ſuntque aquæ vulnerariæ.

Sudorificæ. Aquæ carduibened. & vlmariæ, petaſites ſunt aquæ ſudorificæ, ac peſtilentibus affectibus conducunt.

Hiſterica. Aquæ artemiſiæ, matricariæ, marrubii, mercurialis hiſtericæ ſunt, vterumque iuuant, & affectibus ipſius proſunt.

Et hæ quidem ſunt aquæ, quæ ſingulas corporis noſtri partes reſpiciunt, ſingulisque ipſarum pathematis ſiue affectio-

ctionibus medētur. Et inter eas quidem ſunt, quæ diuerſis, tam internis, quam externis, præter ſupra enumeratos, morbis ſpecifica quadam qualitate accommodantur, videlicet aquæ anethi, florum chamomillæ, ſambuci, florum nucum, rutæque colicis doloribus ex vento profectis, leuamen tribuunt.

Aqua ceparum ad morſus rabidi canis per os exhibita multum conducit; prodeſt etiam ad calculum.

Aqua ex ſucco corticum viridium nucum extracta ad calculum tum renum, tum veſicæ comminuendum pellendumque expertiſſima.

Alliorum aqua ad idem confert.

Aquæ hyperici & portulacæ puerorum lumbricos enecant.

Aquæ ceraſorum acidulorum, fructus fragorum, papaueris albi, florum centaurii tertianis febribus & bilioſis non mediocre ferunt ſolatium.

Aquæ ebuli, iuæ arthriticæ, verbaſci, arthritico dolores ſedant, ſi partibus dolentibus linteamina, ſupradictis aquis imbuta, tepide apponantur.

Aqua ex foliis & radice tibiis deſtillata omnibus adſtlionibus ex linteam inibus ea imbutis tepide applicata, ſingulari virtute confert.

Aqua ſpermatis ranarum mēſe Martio deſtillata, antequam excludantur, excellēs eſt ad omnes oculorum, faciei, totiuſque corporis partium phlegmonas, eo, quo dictum, modo admota, remedium.

Ecce tibi aquarum ſtillatitiarum, quibus nullo tempore carere debent Pharmacopœi, catalogū: ecce inquam ſpecificas veraſque vnius cuiuſque proprietates.

Nec ſane ſatis eſt illud noſſe, verum, & ipſas deſtillandi, ſeruatis integris virtutibus, atque proprietatibus, modus tenendus eſt, qui quidem alia longe ratione perficitur, quam vulgari illa deſtillatione, qua phlegma ſolum, & inutilis quædam aqua cito putreſcens extrahitur.

Noua vtiliorque methodus deſtillandi aquas.

Itaque vt eam methodum plane reſtituamus, aliamque longe vtiliorem introducamus, herbas, flores, aut reliqua eiuſmodi integra in alembicum, (ſiue plumbeum, ſiue vitreum ſit) coniiciantur, deſtillandi loco, flores deſtillandos conteremus, eorumque iure torculari expreſſo, & in commune alembicum infuſo, virtutē eius integram ſubſtantiamque more ſolito extrahemus. Quæ quidem vt efficacior euadat, vegetiorque, excipiendæ ſunt fæces, & quæ poſt ſuccum expreſſum, & quæ in alembici fundo remanſerunt, quas in vas terreum impoſitas, igni ardentiſſimo calcinabis, donec omnino in cinerem abeant. His peractis cineres iſtos in manicam Hippocratis inii.ies: quibus infundes prędictam aquam deſtillatam, vt omnem ſalem recipiat, reaffuſione ſæpius repetita: & ita quidem habebis aquam ſuo ſale imbutam, præcipuiſque ſtirpis, ex qua emanauit, virtutibus præditam. Aquam, inquam, quæ multos menſes, imo & annos integra incorruptaque conſeruari poteſt, cuius etiam vel vncia vnica plus præſtabit, quam plures illius, quæ communi via extrahitur. Nec ſane labori parcendum, aut ab ea operatione abſtinendum, cum tantæ rei tamque pretioſæ, ſanitatis nempe humani corporis, gratia fiat. Quod ſi prædictæ aquæ colorem & odorem proprium imprimere ſit animus, ingentem eorummet florum copiam in roſtro alembici impones, vt inter deſtillandum aqua ſurſum aſcendens ex iſtis floribus colorem & odorem (quæ vtiles & pulcherrimæ ſunt qualitates) alliciet & retinebit. Et hæc tibi eſt, concinna, ni fallor, breuitate, vera & legitima aquarum ſtillatitiarum præparatio.

At vero ſi vnico pharmacopœo omnes ſupra enarratas aquas præparare

CC per

per ocium ac commoditatem non liceat, plures eiuſdem vrbis inter ſe conuenire deberent (vti fit pleriſque in locis ac potiſſimum in Italia) vt vnusquiſque ſibi partem earum præparandam aſſumeret, aliiſque, ſi opus fuerit, mutuo ſuppeditaret. Et ita quidem artis medicæ dignitas conſeruaretur, illorumque gloria & honos non ſine ingenti populi vtilitate augeretur.

Porro non nobis ſatis eſſe duco primam illam & ſimplicem, aquas cum integris virtualibusque qualitatibus deſtillandi reſtitutam methodum inſtituiſſe: qua quidem methodo (præter ipſius aquæ bonitatem) ſi furni vaſaque propria & commoda ſuppetant, plus vno die, quam alias pluribus, & faciliori longe negotio deſtillabis, vt cuiuis experto facile patebit. Quinimo etiam eadem ratione, ſi per balneum vaporoſum aquam extrahere in mentem veniat, totum pene ſuccum prædictum deſtillabis, ita tamen, vt aqua ne minimum quidem fumum aut vſtiorem ſuboleat: neque hoc ſolum, verum etiam eadem methodo ex omnibus plantis calidis ac odoriferis præſertim (quas ſulphure ac oleo ex odore illo abundare conſtat) vna cum aquis olea puriſſima, clariſſimaque elicies, quæ quidem quod aquis ſupernatare percipiantur, facili negotio ſeparabis. Sed & vltra progredi, ac certam facilemque aquas vitæ ex plantis, floribus, ſeminibusque, cuiuſcunque generis ſint, extrahendi methodum tradere eſt animus. Et id quidem per digeſtionis & fermentationis viam, qua ſane cuiuis candidi ſinceriqueingenii viro iudicare perfacile erit, nos non perperam ſupra operationes iſtas tantis laudibus & encomiis extuliſſe.

Alia aquæ extrahendæ ratio per balneum vaporoſum.

Aqua quoq; extrahuntur per digeſtionis & fermentationis viã.

At ipſe quidem altius penetrare (niſi ſtupendo prorſus, ac hebeti ſit ingenio) philoſophari que poterit & percipere quam ſcite, quamque commode alibi, nempe in tractatu noſtro de ſignatura internis rerum, ſanguinis noſtri analogiam cum vino, ipſiusque aquæ vitæ cum nectare vitæ noſtræ, balſamoque radicali contulerimus. Cum ex omnibus rebus, ac iis potiſſimum, quæ in alimentum veniunt, ſola prædictarum digeſtionum & fermentationum ope, imo etiam & ex iis, quæ frigidæ exiſtimantur, aqua vitæ elici poſſit, quę ſit vera rei quinta eſſentia. Aqua, inquam, vitæ, quæ de natura cœleſti ætherea participat, flammamque non ſecus ac ea, quæ ex vino elicitur, concipiet. Experientia etiam ipſa ſatis planum faciet, quomodo non tantum vinum, ſed & triticum, omniaque cerealia & ſemina alimentoſa, multo plus nectaris illius viuifici, quam reliqua vegetabilia alendo corpori noſtro inepta contineant.

Ex omnibus rebus aliment. aqua vitæ elici poteſt.

Hanc autem methodum, vt tandem aperiamus, ordiemur quidem à roſis, quæ frigidæ eſſe exiſtimantur, ex quibus tamen odoratiſſima aqua vitæ extrahitur, & adeo excellens, vt vnica eius guttula ingenti ſatis aquæ copiæ odorem ſuum communicare, eamque vtiliſſimam iucundiſſimamque reddere poſſit.

Roſæ igitur tempeſtate, nec ea quidem pluuioſa roridaque, cum ſcilicet plantæ madido rore humeſcunt, ſed expectandum, donec ſol radiorum ſuorum vi omnem iſtam roridam humiditatem diſſipauerit, copioſa ſatis quantitate colligi debent.

Methodus extrahendi aquam vitæ ex roſis.

Roſas itaque collectas, & quam fieri poteſt diligentiſſime tritas, in vaſe terreo vitreato, aut paruo dolio querno includes, & quam optime manibus premes, quo vas prædictum pene impleatur. Quod quidem vas clauſum obturatumque, vt facilius fiat digeſtio, repones in cellam vinariam per menſem vnum, aut diutius, ſi opus fuerit, donec materiam prædictam vinum acetatum

tatum ſubolere odoratu percipias, quo argumento iam abſolutam fermentationem eſſe cognoſces, & eo quidem protelanda eſt, donec prædictum ſignum appareat. His peractis, aſſume tibi quartam, quintamue roſarum fermentatarum partem pro vaſis tui magnitudine, quod ſane neceſſario tale eſſe debet, qualia ea ſunt, quibus deſtillatores Chymici olea ſua & aquas vitæ eliciunt, quæ quidem ampla, æneaque potius quam plumbea ſunt, refrigeratoriisque ſuis inſtructa, quibus aqua plenis ſpiritus frigore condenſati facilius commodiusque eliciuntur, aſſumptam illam roſarum fermentatarum portionem, more ſolito deſtilla: quo facto, fœces reſiduas in fundo Alembici ſubſidentes ſepara, & tantundem prædictarum roſarum fermentatarum eidem vaſi repone, hisq; prius extractam aquam affunde, omnia rurſus (vaſe Hermetice clauſo, vti dictum) ad ſiccitatem vſque deſtillando. Collige iterum reſiccatas fœces (quas etiam, ſi velis, cum prædictis reſeruabis) & Alembico eandemmet prædictarum roſarum quantitatem, quam prius iniice, quibus denuo totam aquam deſtillatam reaffundes, & toties iterabis, donec omnes prædictas roſas fermentatas deſtillaueris. His rite, vt decet, abſolutis, vniuerſam, quam elicueris aquam aſſumes, & lento igni in vaſe colli oblongi, ſiue matracio, ſiue quo aquæ vitæ extrahi ſolent, duodecimam eius tantū partem (quæ omnium pene ſpiritualium quantitas eſt) deſtillabis. Ita vt, ſi, verbi gratia, duodecim aquæ libras habueris, vnicam tantum aquæ, odoriferæ tamen & iucundiſſimæ, ſpiritualisque, atque flammam æque, ac ea, quæ ex vino eſt, concipientis elicies. Quam etiam, vt magis virtualis reddatur, adhuc rectificare poteris. Reliqua vero aqua, quæ in fundo Alembici ſubſidebit, odorifera, longeque ſuauior & melior exiſtet, quam ea, quæ communi aut vulgari modo deſtillatur: cui etiam ſal ſuum imprimere poteris, ſi prædictis fœcibus in puluerem redactis, & manicæ Hippocratis impoſitis, eam ſæpius affundas, quo ſalem ſuum facilius alliciat, retineatq;. Eadem plane ratione ex violis, aliisq; floribus, ac iis potiſſimum, qui calidi odoriferiq; exiſtunt, vt roſmarini, ſaluiæ, betonicæ, cæterisq; eiusmodi aquas vitæ elicies, quæ multo præſtantiores efficacioresque ſunt ad morbos (quibus ſupra conuenire docuimus) propulſandos, quam ſi communi illo vulgarique tramite id perficiatur. Adde quod vel minima quidem quantitate exhiberi poſſunt, vt admirandos prorſus & incredibiles effectus pariant. Ita etiam ex ſtirpibus (cuiuscunq; generis ſint, ſed vt plurimum calidis) tritis, ac dicto modo præparatis, prædictæ aquæ vitæ facillime extrahuntur. Idem fit ex fructibus optime fermentatis, vt ſatis abunde teſtatur experientia in Pomaceo, Pyraceoque, quæ ex pomis pyrisque in vaſe proprio (non ſecus ac vinum) præparantur, quodammodo vineſcunt, ac tunc ex iisdemmet aqua vitæ extrahitur.

Aquam ex ſtirpibus eliciendi modus.

Eademmet aqua vitæ ex tritico, granis iuniperi, lauri, ſeminibusque farinaceis calidis omnis generis elici poteſt. At quoniam iisdem ſeminibus non tanta ineſt, quanta floribus, foliisq; liquoris mercurialis, ſeu aquæ copia, trita, craſſoque modo puluerizata, in paruulum dolium, quod ex ligno querno confectum ſit, iniici, & aqua tepida, donec in liquidiorem quandam conſiſtentiam abeant, imbibi debent. Quibus etiam ad digeſtionem accelerandam (cui præcipue incumbendum eſt) tantillum fermenti communis, aqua vulgari diſtemperati, adiicere poteris. His peractis, vaſeque optime clauſo, in loco frigidiſſimo (quo facilius fiat fermētatio) reponantur, donec aceſcere, vinumq; redolere perſentias. Tūc eadem metho-

Aqua vitæ ex tritico, granis, &c.

methodo, deſtillandique ratione procedes, quam ſupra in extractione aquæ vitæ roſarum docuimus.

Hactenus de aquis ſimplicibus. Reſtat tandem, vt de compoſitis verba faciamus, vtilcſq; quarundam deſcriptiones tradamus, quas pharmacopœi non modo ſcire, verũ etiam paratas ſemper habere, aliiſq; quamplurimis aquis nullius aut parui momẽti præferre debent.

Aquæ artificioſe compoſitæ (omnes fere noſtræ deſcriptionis) ſunt.

Aqua imperialis communis & paratu facilis.
Elixir vitæ Maius, admirandum remedium ad inueteratos morbos, peneque deſperatos propulſandos, ſanitatem conſeruandam, vitamque ipſam prorogandam.
Aliud elixir vitæ Minus facillimum.
Aliud Elixir paratu facillimum.
Aqua theriacalis communis pro gregariis.
Aqua theriacalis, cordialis, & Bezoardica omnibus cordis pathematis, peſtiferiſque affectibus miro progreſſu conferens.
Alia aqua theriacalis cephalica, & affectionibus cerebri deploratis, nempe apoplexia, paralyſi, epilepſia, & ſimilibus ſpecifica.
Alia aqua theriacalis ad epilepſiam, apoplexiam & paralyſin.
Aqua antapoplectica & antepileptica.
Aqua antepileptica.
Aqua hirundinum antepileptica.
Alia aqua hirundinum.
Alia prædictæ aquæ præparatio.
Alia adhuc eiuſdem aquæ præparatio.
Aqua picarum compoſita ad epilepſiam quoque ſpecifica.
Aqua ophthalmica.
Alia aqua aciem oculorum acuens, cæcitatemque in ſenibus incipientem prohibens.
Alia aqua ophthalmica.
Aqua ad hæmoptoſin ſeu ſanguinis ſputum.
Aqua ad phthiſin, & vlcera pulmonum præſtantiſſima.
Aqua antipleuritica.
Aqua mirabilis ad collapſas vires inſtaurandas: & ad ſpiritus vitales & animales roborandos & reficiendos, quæ elixirio vitæ æquiparari poteſt.
Aqua caponis ad idem.
Aqua ad cordis roborationem contra venena, & peſtilẽtes omnes affectus.
Aqua ad peſtis curationem & præſeruationem.
Aqua antifebritica.
Aqua alia contra omnis generis febres, præcipueque contra intermittentes.
Aqua ad febres etiam peſtilentes & ardentiſſimas.
Aqua antinephritica.
Aqua alia antinephritica.
Alia prædictæ aquæ præparatio.
Alia aqua antinephritica.
Aqua ad comminuendum calculum etiam in ipſa veſica.
Alia aqua ad idem.
Alia aqua ad idem.
Alia adhuc ad idem.
Aqua ad præſeruationem calculi.
Aqua hiſterica.
Aqua contra colicam ventriculi & inteſtinorum à cruditatibus & flatibus ſubortam.
Aqua ſcorbutica & hydropica.
Aqua dyſenterica.
Aqua hypnotica.
Aqua ad gonorrhæam virulentam.
Aqua ad ictus ſclopetariorum.
Aqua balſamica excellentiſſima aduerſus omnis generis apoſtemata, vlcera interna & externa. potiſſimum autem contra fiſtulas & vlcera phagedænica & maligna.
Aqua podagrica.
Aqua alia podagrica.
Alia aqua antipodagrica.

Aqua

Digitized by Google

Aqua ad ambuſta.
Aqua cancrorum ad idem.
Aqua purgans.
Aqua vomitiua & purgatiua ſimul.
Aqua ophthalmica.
Aqua cinnamomi.
Aqua caryophyll. & aliorum aromatum.

Aqua imperialis communis & paratu facilis.

℞ *Corticum arantiorum.*
Et limonum exſiccatorum ad ſolem, ana ℥ iiij.
Nucis moſchatæ.
Caryophyllorum.
Cynnamomi ana ℥ ij.
Fol. Meliſſæ.
Maioranæ.
Thymi.
Hyſſopi, prius per ſe exſiccatorum ana m j.
Fl. Saluiæ.
Anthos.
Calendulæ.
Betonicæ. ana p. j.

Inciſis & contuſis omnibus, quæ incidi & contundi, aut imminui quoquo modo debent, ponantur in alembicum affundendo

Aquarum roſarum,
Et vlmariæ ana q. s.

Vt ſupernatent materiam duobus tribusue digitis, digerantur vaſe optime clauſo ad calorem balnei Mar. per octiduum: dein per cineres deſtillentur, vt artis eſt, & fiat aqua imperialis: Cui ſi proprium ſalem addideris, validior efficaciorque efficietur. Hæc aqua cerebrum, cor, ſtomachumque imbecillum roborat: ſi guttulæ aliquot vel per ſe, vel cum iuſculo exhibeantur. Specifica præſertim quoque eſt ad iuuandam in ſterilibus conceptionem, huic adiectæ prius copioſa ſatis teſticulorum leporum quantitate, ex quibus prædicta aqua per viam digeſtionis ſalem allicere poterit, & præſtantior reddi.

Elixir vitæ Maius, admirandū remedium ad inueteratos morbos peneque deſperatos propulſandos, ſanitatem conſeruandam, vitamque ipſam prorogandam.

℞ *Rad. Zedoariæ.*
Angelicæ.
Gentianæ.
Valerianæ.
Tormentillæ.
Scorzoneræ.
Galangæ.
Ligni aloes.
Santali citrini, ana ℥ iij.
Fol. Meliſſæ.
Menthæ rubræ.
Maioranæ.
Baſiliconis.
Hyſſopi.
Thymi.
Chamædryos.
Chamæpytios ana m. ß.
Gran. Lauri.
Iuniperi.
Cort. Limonum.
Arantiorum ſiccorum.
Sem. Pæoniæ.
Seſeleos.
Anethi.
Fœniculi.
Aniſi.
Citrii.
Cardui benedicti ana ℥ ij.
Caryophillorum.
Cinnamomi.
Macis.
Zingiberis.
Cubebarum.
Cardamomi.
Piperis longi.
Et rotundi.
Spicanardi ana ℥ jß.

Benioini
Myrrhæ
Olibani
Succini
Maſtiches ana ℥ vj.
Flor. Roſmarini
Saluiæ
Pæoniæ
Stœchados
Calendulæ
Lauendulæ
Hyperici
Centaurii minoris
Betonicæ
Lilii conuall.
Tiliæ arboris ana p. ij.
Flor. cichorii.
Roſarum rubr.
Bugloſſæ ana p. j.
Mellu granati
Sacchari albi ana lib. j.
Aquæ vitæ optime rectificatæ lib. x.

Incidenda incidantur, & contundenda contundantur. Omnia hæc in matraciū capax, & Hermetice clauſum, ne quid exhalet, iniecta in fimo equino mediocriter calido per 8. aut 10. dies putreſiant: putrefacta fortiter exprimantur: expreſſio vero per cornutam, vel alembicum ad conuenientem ignem deſtillentur: ponendo in limbo alembici *moſchi* ℥ ß. *ambræ griſeæ, croci ana* ℥ *j.* Aquam, quæ primum ab expreſſione illa effluet clariſſima, (pretioſa tamen) ſeorſim aſſeruabis. Cū vero recipiens (quod capax vitreumque eſſe, & optime cum collo cornutæ adhærere debet, ne vel minimum quidem expiret) obſcurari, ſpiritibuſque ſubalbidis offerciri percipies, aliud eius loco aut idem met repones, ſi prius extillatum illum primum liquorem ſeorſim aſſeruandum ſeparaueris. Iunctoq; denuo optime, vt prius, cum collo cornutæ recipiente, ignem per gradus vt artis eſt, pedetentim augebis, quo prædicti ſpiritus ſubalbidi non amplius appareant. Dein aufer tuum recipiens, vt eam, quæ ſecundo elicita eſt, aquam (quam matrem balſami vocant) ſeorſim etiam ſepares, adſerueſque, & hæc quidem tum ad plures morbos extirpandos, tum ad conſeruandam ſanitatem mirabili profectu conducit. Accommoda rurſus prædictum recipiens, ſicut feciſti antea, per gradus auge, donec deſtillato primo oleo ſubflauo, deinde rubicūdo, materiæ in fundo ſiccæ remaneant, nec tamen perfecte aridæ, ne qui extillarit liquor, aduſtionem ſuboleat. Quibus peractis aſſume tibi aquam illam clariſſimam, quam primo ſatis copioſe elicuiſti, affunde reſiduis fæcibus, & fac vt ſimul per 6. aut 7. dies digerantur ad calorem Baln. Mar donec aqua coloretur, & flaueſcat, attracta ſcilicet magis ignea & oleaginoſa materiæ portione. Fæces reſidentes, cum ſcilicet omnem tincturam ſuam prædictæ aquæ impreſſerint, ſeorſim ad dicendos vſus adſeruentur. Poſt omnes prædictos liquores (ſeruata tamen, ſi libuerit, ex vnoquoque proportione aliqua ad effectus ſupra commemoratos, quibus mirum in modum proſunt) & eum quoque ipſum liquorem, qui ex fæcibus tincturam attraxerit, ſimul miſcebis, vt inde pretioſiſſimum, longeq; prędictis excellentiorem elixir vitæ elicias, vt ſequitur procedendo.

Tres itaque prędictos liquores ſimul mixtos per cornutam, aut alembicum vitreum (nulla tamen præmiſſa digeſtione præter mixtionem ipſam) deſtillabis, eademq; plane ratione qua prius elementa principiaque liquorum ſeparabis. Elicies namque primam aquam clariſſimam, quam ſeorſim reſeruabis, cum ſcilicet recipiēs fumo nubiloſo obſcurari percipies: dein mutato recipiente, accommodatoque vt prius, ignem eo continuabis, donec liquorem ſubflauum effluere percipias, quem etiam ſeorſim, vt priorem adſeruabis. Interim dum prædictæ deſtillationes, aut elemen-

mentorum ſiue principiorum duorum ſeparationes fiunt, reſeruatas ſuperius fæces ad ignem reuerberii calcinabis, ex quibus in cinerem redactis ſal, vt artis eſt, cum prima tua aqua clariſſima allicies, quæ quidem aqua ſale ſuo imbuta, cum reliquis duobus adſeruatis liquoribus permiſceatur, vt tandem ex triangulo facias circulum, vt loquuntur philoſophi, nempe vt ex tribus illis diſtinctis aquis per circulationem in pelliccano, ea, qua decet, arte, factam, vna eſſentia erumpat. Fiatq; ea ratione magnum illud elixir vitæ, arcanum admirandum. Et id quidem via ſatis ſuccincta, facili atque philoſophica veriſque philoſophis nota, ex qua viam & certam methodum omnibus rebus conficiendi elixiris conſequeris.

Huius elixiris ineffabiles ſunt virtutes ad curandas & præcauendas vertigines, epilepſias, apoplexias, paralyſes, manias, melancholias, aſthmata, ſyncopes, lipothymias, ſtomachique & aliarum partium imbecillitates, cachexias, hiſtericas paſſiones, & alia id genus ſumma & deploranda ſymptomata. Huius guttulæ aliquot tantum exhibētur cum decocto conuenienti, morboque appropriato, vt verbi gratia ad epilepſiam, cum aqua pœoniæ, lilii conuall. aut florum tiliæ arboris: Ad paralyſin, cum aqua calendulæ: ad peſtem, cum aqua vlmariæ, aut cardui benedicti: ad aſthma, cum aqua ſcabioſæ, peti, tuſſilaginis, aut ſimilibus. Valet etiam illud elixir ad reſtaurationem & conſeruationem balſami noſtri radicalis, ſi quatuor aut quinque guttulæ exhibeantur cum iuſculo, vino aut conuenienti aliquo liquore.

Sed dices laborioſiorem æquo, prolixioremque eſſe huius elixiris præparationem. At ſane longe ſatius, neceſſariumq; magis eſt, tempus in tantis, tamque admirandis rebus, quam in reſarcienda vilibus ac inutilibus pene medicamentis officina collocare. Attamen vt omnibus etiam indulgeam, faciliorem & iucundiorem forſan elixiris ad ſanitatem conſeruandam vitamque prorogandam, efficaciſſimi præparationem ſubſcribam.

Elixir vitæ minus, facillimum.

℞ *Rad. gentianæ in taleolas ſectarum*
& exſiccatarum
Rad. centaurii minoris ana ℥ iij.
Galangæ
Cinnamomi
Macis
Caryophyllorum ana ℥ j.
Flor. Saluiæ
Hyperici
Roſmarini ana p ij.
Vini albi generoſiß. mi lib. vj.

Macerentur in matracio vitreo bene clauſo per octo dies ad ignem Baln. Mariæ lentum, deinde fortiter exprimantur, & per alembicum vitreum deſtillentur per cineres ad ſiccitatem. Aquam deſtillatam fæcibus reaffunde, vt ex his in balneo Mar. tepido totam tincturam elicias: fæces poſt tincturæ extractionē reducantur in cineres, ex quibus ſalem elicies aqua cardui benedicti, vel vlmariæ, ſalemq; illum ex artis præſcripto optime depuratum, vt docebimus, *cap. de ſalibus*, prædictæ ſuæ propriæ aquæ iam tinctæ addes. Ex hoc elixire quarta cochlearis pars aut per ſe, aut ex liquore conuenienti diu exhibeatur. Specificum eſt remedium ad omnes cachexias, ſtomachi imbecillitates, quem à viſcidis & mucilaginoſis humoribus, huic adhæreſcentibus tartarum expurgat, mundificatque, vermium generationem prohibet, corpuſque ſanum conſeruat, & ab iniuriis tuetur. Hoc autem bis tantum in hebdomade, ſed tamen longo tempore vtendum eſt.

Aliud elixir paratu facillimum.

℞ *Ligni aloes*
Rad. galangæ

Zedoariæ,

Zedoariæ
Scorzoneræ ana ℥ j.
Macis.
Caryophyllorum.
Cinnamomi.
Cardamomi.
Dictamni.
Corticis citri ana ℥ ß.
Coriandri præparati.
Granorum alkermes.
Iuniperi ana ℥ iij.

Craſſo modo contuſa, in vas vitreum cum collo oblongo, quod matracium nuncupamus, ponantur: ſuperinfundatur aqua vitę fortiſſima, ex vino canariæ diſtillata, vt materiam quatuor aut quinque digitos ſupernatet, macerentur omnia in loco frigido per ſpacium 8. dierum, agitando vas bis vel ter in die: aqua interea temporis cunctas ſimplicium virtutes extrahet, ac iiſdem impregnabitur & tingetur: tunc id, quod clarefactum, eorundemque ingredientium proprietatibus tinctum & imprægnatum fuerit, ſeparabis per inclinationem, ſtudioſeque in phialis probe clauſis ſeruabis, ac tempore neceſſitatis eiuſdem exhibebis cochleare dimidium, vel vnum integrum ad ſummum. Ex reſidua materia ſiue ſpiſſamento illo formari poterũt linimenta ad apoplexiam & paralyſim, coronali ſuturæ, ſpinæ ceruicis, & partibus ex cauſa aliqua frigida dolentibus applicata in forma cataplaſmatis ſiue linimenti, addendo olea conuenientia. Vel ex his omnibus etiam aquam in modum aliarum aquarum modo deſcriptarum componere licet, ſi libet.

Aqua theriacalis communis pro gregariis.

℞ *Theriaces Alexandrinæ ℥ iij.*
Myrrhæ ℥ j. ß.
Aquæ vitæ.
Vini odoriferi ana lib. ß.

Miſceantur, digerantur, & deſtillentur ad ſiccitatem in balneo vaporoſo. De hac aqua exhibe ℥ ß cum aqua rutæ, vel fumariæ, potenter ſudores mouet, valet ad peſtilentes omnes affectus.

Aqua theriacalis, cordialis, & Bezoardica, omnibus cordis pathematis, peſtiferiſque affectibus, miro progreſſu conferens, ſudoremque mouens.

℞ *Rad. Angelicæ.*
Zedoariæ.
Caryophillatæ.
Barbæ hirci.
Tormentillæ.
Petaſites.
Enulæ campanæ ana ℥ ij. ß.
Raſ. Cort. Ligni Indici ℥ vij.
Santali citrini.
Cinnamomi.
Macis.
Gran. Iuniperi.
Sem Carduibenedicti.
Citrii.
Et corticis eiuſdem, ana ℥ j.
Diptamni albi.
Scabioſæ.
Menthæ rub.
Chelidoniæ.
Scordii.
Rutæ.
Meliſſæ.
Scorzoneræ ana m. j.
Flor. Centaurii minoru.
Hyperici.
Geniſtæ.
Calendulæ.
Borraginis.
Bugloſſæ ana p. j.

Macerentur per quatriduum ad ignem Baln. Mar. in

Vini maluatici lib. iij.
Succi limonum.
Aquæ nucum viridium.
Meliſſæ.
Vlmariæ.

Cardui-

Cardui bened ana lib. ß

dein exprimantur. Expreſſioni adde

Theriaces ℥ iij.
Confectionis de hyacintho ℥ j.
Conf. alkermes ʒ vj.
Diamargarit. frigid.
Diacoralli ana ʒ iij.
Diambræ,
Diamoſchi ana ʒ ij.
Croci,
Myrrhæ ana ℥ ß.
Sacchari candi lib. ß.

Macerentur denuo per duos treſue dies ad eundemmet ignem balnei. Dein deſtillentur per cineres ad ſiccitatem, fiat aqua theriacalis. Vt præſtantior & efficacior fiat, extrahendus eſt ſal ex fæcibus reſidentibus, ea, qua decet, arte, atque cum aqua prædicta commiſcendus. Si velis, non opus erit deſtillatione: Sed de ſecunda infuſione exhibebis ℥ ij. Validius namque ac præſtantius erit remedium, & prouocandis ſudoribus magis idoneum.

Alia aqua theriacalis cephalica, & affectionibus cerebri deploratis, nempe apoplexiæ, paralyſi, epilepſiæ, & ſimilibus ſpecifica.

℞ *Rad pœoniæ*
Viſci querni
Acori vulgaris, ana ℥ iij.
Gran. iuniperi maturorum
Sem pœoniæ ana ℥ j.
Caryophyllorum
Macis ana ʒ vj.
Caſtorei ℥ ß.
Flor ſtœchados
Calendulæ
Betonicæ
Anthos
Saluiæ
Lilii conual.
Tiliæ arboris ana p. ij.

Incidenda incidantur, contundenda contundantur & macerentur per triduum ad ignem balnei calidi, in

Vini albi generoſi lib. ij.
Aquæ pœoniæ
Saluiæ calend. ana lib. j.

deinde exprimantur fortiter. Huic expreſſioni adde

Theriaces Alexandrinæ ℥ iiij.
Confect. anacardinæ Meſ. ℥ j. ß.
Diamoſchi
Aromatici Gabrielis ana ℥ ß.

Macerentur denuo per duos treſue dies ad ignē lentū baln. Mar. dein exprimantur & diſtillentur per cineres ad ſiccitatem, fiat aqua theriacalis. Datur ex paruo cochleari argenteo, ad inſultus epilepticos, apoplecticoſque & prædictos morbos mirifice conducens.

Aqua antepileptica maior Quercet.

Huius aquæ deſcriptio reperitur *in noſtra Tetrade, cap. 24.*

℞ *Rad angelicæ*
Zedoariæ
Bardanæ
Scorzoneræ
Tormentillæ
Biſtortæ
Enulæ campanæ
Gentianæ ana ℥ j. ß.
Rad. pœoniæ maris & fœminæ, decreſcente luna, in ſigno Leonis collectæ
Raſuræ ligni buxi
Viſci querni
Et viſci coryli ana ℥ ij.
Santali citrini
Ligni aloes
Myrobalan. omnium ana ℥ j.
Dictamni albi ʒ vj.
Herb. Meliſſæ
Scabioſæ
Acetoſæ
Fumariæ

Agrimoniæ
Rutæ
Anagallidis
Matricariæ
Menthæ rubr.
Abſynthii Pontici
Hyſſopi ana m. ij.
Sem. Cardui bened.
Citrii
Pæoniæ
Seſeleos
Gran. Iuniperi ana ℥ ß.
Cubebarum
Macis
Nucis moſchatæ
Cinnamomi ana ℥ iij.
Flor. Geniſtæ
Hyperici
Centaurii minoris
Tiliæ arboris
Lilii conuall.
Calendulæ
Lauendulæ ana p. ij.
Flor. Cichorii
Bugloſſæ
roſ. rubr. ana p. j.

Sumendæ erunt radices, herbę & flores, qui quam recentiſſimi fuerint ex temporis opportunitate, qua parabitur hæc theriacalis aqua: quod quidẽ commodiſſime fiet in æſtate, cum omnia tunc abunde vigeant, & viribus valeant. Atque hæ radices, herbę & flores recentes, in amplo mortario quam tenuiſſime contundentur. Quæ ſi ſicca fuerint recentiorum defectu craſſiuſcule conquaſſabuntur. Omnia autem optime mixta ollæ indantur vitreatæ ſatis capaci, vt tota mixtio libere ea contineatur: cui ſuperinfundantur,

Aquæ ſtillatitiæ primulæ veris
Lilii conuall.
Flor. Tiliæ
& calendulæ ana lib. j. ß.
Aq. Meliſſæ
Hyſſopi
Roſmarini
Geniſtæ ana lib. ß.
Vini albi optimi lib. ij.

Aut quantum ſatis fuerit, ad mixtionem illam imbuendam & perfundendam, quæ ſæpe manibus intro aut cochleari comprimetur, vt melius humectetur, & liquorem imbibat. Hęc autem olla arctiſſime occluſa, ne quid expiret, lento igne foueatur, dum materia tepeſcat, vt ſic melior ac facilior ſiat fermentatio, ſeptem aut octo dierum ſpatio, quo enim diuturnior maceratio, eo melior futura eſt fermentatio. Poſtea exprimantur omnia, & linteo ſecernatur ac traiiciatur expreſſio. Deinceps fęces torculari fortiter comprimantur, vt tandem ariđiſſimæ reddantur. Atq; totus hic expreſſus liquor in plures alembicos diffundatur, vel in magno deſtillatorio cupreo ſimul colligatur, cum refrigeratorio vaſe (quæ omnibus pharmacopœis obuia & in promptu ſemper eſſe debent, ad aquas & olea vegetabiliũ extrahenda) ex quo aqua extilletur, quę pretioſa & excellens futura eſt. Relictæ autem fæces ſuperiores interea igne reuerberii in cineres reducentur, quibus apprime calcinatis, ſuperior aqua calide affundetur & reaffundetur, donec ſuum ſalem ab illis extraxerit, ſicque potentior & efficacior reddatur, quæ tamen ſola & citra ſalis ſui adiunctionem, ad curationem & præcautionem epilepſiarum omnium, ſiue idiopathicarum, ſiue ſympathicarum, omnibus etiam ætatibus & temperamentis ad ℥ ß. tuto & feliciter exhiberi poteſt, idque matutinis horis. Neque enim ea præparandi tantum & corroborandi ægri vim habet, vt quæ etiam malignas qualitates adoriatur, vndecunque eæ progrediantur, ſed etiam huius morbi verum ſpecificum, & ἀλεξιφάρμακον eſſe certiſſimum ſit.

ADDITIO.

Verumtamen vt hæc aqua nobilior, perfectior & maioris virtutis ſit, ac energiæ

nergiæ magis ſpecificæ aduerſus hunc morbum, additamẽtis his, quæ ſequuntur, ditabitur, vt videlicet ad iſtius aquæ libras quatuor addas

Theriacæ Venetæ aut Monſpeſſulanæ, eiuſq; q̃ optime ℥ iij.
Confectionis de hyacintho ℥ j. ß.
Confect. alkermes ℥ ß.
Pulu. Diamargarit.
Diacorall.
Lætificant. Gal. ana ℥ ij.
Diacaſtorei ℥ ß. aut etiã amplius,
Caſtorei ipſius ſimplicis ʒ ij.
Camphoræ ʒ j.

Mixtis omnibus & vaſi longioris colli (quod matracium vocant) firmiſſime clauſi impoſitis, in balneo Mar. fiat digeſtio per quatuor dies. Deinde igne cinerum deſtillatio per alembicum extrahatur, deſtillatam aquam ter aut quater ſuper ſuas fæces cohobando, ea cautione tamen, ne nimia fæcum exſiccatione liquor extractus aduſtionem redoleat. Quæ tamen non eſt metuenda, ſi ex balneo Mariæ vaporoſo, vel ad ſiccitatem vſque fiat extillatio. Hac ratione præſtantiſſima aqua elicietur, non tantum in omnes epilepſias, ſed etiam apoplexias & paralyſes. At ſi ſecundæ huius deſtillationis fæces in cineres redigatis, & ex iis ſalem, aqua meliſſæ, iuxta artem extrahatis, eumque ter aut quater, ad maiorem puritatem & ſubtilitatem, ſoluatis, filtretis & coaguletis, eumque ſuæ aquæ immiſceatis, in qua confeſtim ſoluetur, auctiores longe vires, & potentiorem multo energiam eiuſmodi aqua habitura eſt.

Aqua antaploplectica minor.

℞ *Aquarum Flor. Tiliæ arboris*
Lilii conuall.
Ceraſorum nigrorum
Saluiæ

eo quo dictum ſupra modo extractarum *ana lib. j. ß.*

Viſci querni
Dictamni
Caryophyllorum
Cinnamomi
Nucis moſchatæ
Macis
Cubebarum
Zingiberis ana ℥ j.
Sem. Pœoniæ
Dictamni ana ℥ j. ß.
Baccarum iuniperi
Flor. Anthos
Saluiæ
Betonicæ
Stœchados
Calendulæ
Hyſſopi ana p j.
Camphoræ ʒ iij.

Digerantur per aliquot dies, dein deſtillentur per balneum vaporoſum ad ſiccitatem: doſis cochleare j.

Alia aqua ad epilepſiam, apoplexiam & paralyſin. Quercet.

℞ *Rad. R[illegible] angelicæ*
Inulæ Campanæ
Zedoariæ ana ℥ j.
Raſ. ligni buxi ℥ vj.
Rad. Pœoniæ luna in leonis ſigno decreſcente, ſi fieri poteſt, collectæ,
Viſci querni rec. ana ℥ ij.
Dictamni albi ℥ j.
Sem. Cardui bened.
Citrii
Acetoſæ
Portulacæ
Pœoniæ

Luna decreſcente collectorum & decorticatorum *ana ℥ ß.*

Nucis moſchatæ
Macis ana ʒ iij.
Flor. Cotulæ fœtidæ
Sambuci ana p. ij.
Flor. Saluiæ
Stœchados
Lilii conuall. ana p ij.

Puluerisanda pulueriſentur craſſiuſcule, & contundenda contundantur

ac macerentur per quatriduum ad ignem Baln. Mar. in aquarum

Rutæ

Ceraſorum nigrorum

Flor. Tiliæ

Geniſtæ

Hyperici ana lib ij.

Dein fortiter per torcular exprimantur. Huic expreſſioni adde

Diamoſchi

Diamargariti frig.

Diacorall. ana ℥ ß.

Raſuræ cornu cerui ni ℥ j.

Confect. de hyacintho

Confect. alkermes

Theriaces veteris ana ℥ ß.

Camphoræ ℥ j.

Denuo per duos dies in bal. Mar. digerantur, ac tandem deſtillentur per cineres. Huius aquæ exhibeatur pro doſi ℥ ß. vel ℥ j. in ipſo paroxyſmo. Vt præſtantius euadat remedium, ſalem ex capite mortuo aut fæcibus in cinerem redactis, vt artis eſt, extractum addes, refuſa nempe ea ipſa aqua ſuper cineres toties, dum virtute ſalis impregnata ſit.

Aqua hirundinum antepileptica.

℞ *Hirundinum adhuc in nido exiſtentium viij. aut x. paria.*

Flor. Lilii conuall. p. ij.

Caryophyll.

Macis ana ℥ ß.

Coquantur omnia in duabus tribuſue heminis vini albi optimi: dein exprimantur fortiter, & deſtillentur: huius aquæ cochlearia duo hoc morbo correptis exhibeantur: prompte enim à præſenti paroxyſmo liberat, futurumque prohibet. Hanc me primum docuit D. Rondeletius, Med. celeberrimus Monſpelienſis, & præceptor meus, quam tamen pro magno & non reuelando ſecreto celabat. Eidem autem hirundinum aquæ paucula, quæ ſequuntur, adieci, cuius etiam felices & admirandas vidi experientias.

Alia aqua hirundinum.

Accipe ſuo tempore ſex aut ſeptem vel plures, ſi velis, hirundinum nidos, cum ipſæ lanugine cooperiri incipiunt. Has integras in alembicum proprium coniice, deſtilla & aquam inde effluentem aſſerua. Dein fæces reſiduas in fundo ſubſidentes in cinerem, qua decet, arte, redige, ex quo ſume lib. ß.

Cinerum cranii humani, & ſi fieri poteſt, non humati ℥ iij.

Caſtorei ℥ j. ß.

Pulu. viſci querni ℥ j.

Succi rad. & fol. pæoniæ ℥ vj.

Aquarum flor. hyſſopi

Flor. tiliæ arboris

Lilii conuall. ana lib. j.

Aceti ſcillitici lib. ß. quibus infunde

aquam omnem, quam ex hirundinibus elicuiſti: macerentur omnia per aliquot dies ad ignem balnei, dein per cineres aut ſaltem per balneum vaporoſum ad integram ſiccitatem deſtillentur: ea enim ratione aqua ἐμπύρευμα non redolebit, ſed cum omnibus ſuis qualitatibus integris & requiſitis effluet. Hæc aqua per ſe ſola, ſale proprio imbuta (præmiſſis tamen per menſem integrum generalibus remediis conuenientibus) ad medium cochleare ſumpta mirabiles effectus prodit.

Alia prædictæ aquæ præparatio.

℞ *Suo tempore vij. aut viij. pullorum hirundinum nidos, ſola tantum lanugine hirſutorum, nec dum perfectu plumis veſtitorum:* hos in terreo vitreato vaſe, firmiſſime obſtructo, ad reuerberandum componito, dum toti pulli in cinerem cum viſceribus & plumis redacti ſint. *Ex hoc cinere accipe ℥ iij.* (cuius ſi tanta non ſit copia, de reliquis tantum detrahes, quantum fuerit defectus pulueris) *cineris cranii humani ℥ ij.*

Pulu.

Digitized by Google

Pulu.rad.viſci querni
Angelicæ
Zedoariæ ana ℥ j ß.
Sem.Pæoniæ
Gran.iuniperi conquaſſatorum ana ℥ vj
Caſtorei ℥ j.
Succi radicum & foliorum pæoniæ
Aceti ſcillitici ana lib.j.
Aquarum hyſſopi
Flor.Tiliæ
Lilii conuall.
Saluiæ
Roſmarini ana lib.j.

Macerentur ſimul omnia in vaſe fortiter obſtructo ad aliquot dies in Baln. Mar. deinde fiat deſtillatio in cineribus mediocri igne ad ſiccitatem. Cauendum, ne deſtillatum aduſtionis ſaporem referat.

Vt autem hæc aqua corroboretur, & vis eius augeatur, aridas fæces accipe, easque in calcem vi ignis albiſſimam redige, quibus in manica, aut filtro Hippocratis impoſitis, ſuperfundatur deſtillatus liquor, qui crebra repetitione ſuæ calci reaffundatur, & identidem traiiciatur, dum totum ſalem, in quo poſita eſt ſumma remedii virtus, ſecum eduxerit & aſportarit. Atque ſic aquam, non ſimpliciter & craſſe ſtillatam, quales ſunt vulgares, quæ ſtatim muciditatem & corruptionem contrahunt, ſed omnium ſimplicium dotibus ac virtutibus imprægnatam, ac diuturnæ conſeruationis habebitis. Ex qua admirandos effectus (ex arte Spagyrica manantes) ſitis vbique & ſemper experturi.

Alia eiusdem aquæ præparatio.

℞ *iiij.aut v.hirundinum nidos*, quos in fruſta cũ ipſis plumis ac lanugine, & viſceribus, diſſecabis: coquantur in v. aut vi. hydromelitis ſextariis, eo modo, quo aliæ carnes in olla elixantur. His adde

Rad. & ſem.pæoniæ
Angelicæ
Viſci querni
Raſuræ cranii humani
Cornu ceruini
Gran.Iuniperi conquaſſatorum
Fol.Dictamni
Meliſſæ
Betonicæ
Thymi
Hyſſopi ana q.voles.

Iuſculum prælo fortiter exprimatur ac percoletur, expreſſioni aut colaturæ ſequentia adiiciantur.

Macis
Nucis Moſchatæ
Caryophyllorum
Cinnamomi, ana ʒ ij.
Caſtorei ℥ ß.
Flor.purpureorum anagallidis
Liliorum conuall.
Tiliæ arboris
Roſmarini
Saluiæ
Betonicæ ana p.j.aut duos.
Croci ʒ ß.
Camphoræ ʒ ij.
Aquarum florum primulæ veris
Et calendulæ ana lib.j.

Macerentur ſimul omnia ad aliquot dies, deinde fiat liquoris deſtillatio ex arte: cuius & in ipſo paroxyſmo, & extra ipſum, prout morbus exigit, exhibeatur ſemicochleare.

Aqua picarum compoſita ad Epilepſiam quoque ſpecifica.

℞ *Pullos picarum N. xij.* fruſtatim vna cum inteſtinis & pennis incidantur, & ponantur in vas terreum vitreatum, addendo

Rad.Pæoniæ
Zedoariæ
Viſci querni ana ℥ ij.
Flor. Tiliæ arboris
Lilii conuall.
Hyſſopi ana p ij.

Coquantur *in Oxymelitis antoſati & aquæ*

DD ℥ *milliſ-*

miſſ. an. lib. iiij. ad medietatis conſumptionem: dein exprimantur. Huic expreſſioni adde

Gran. Iuniperi
Sem. pœoniæ ana ℥ ß.
Caryophyllorum
Nucis moſchatæ
Croci
Cinnamomi
Cubebarum ana ℥ iij.
Caſtorei ℥ ij. ß.
Flor. Betonicæ
Stœchados arabicæ
Primulæ veris
Citrii mali ana p. ij.
Anagallidis purpureis floribus p. iij.

Contuſis contundendis digerantur per 4. dies: dein deſtillentur per balneum vaporoſum ad ſiccitatem. Doſis huius aquæ eſt cochlear vnum vel alterum.

Aqua ophthalmica.

℞ *Succi eufragii*
Chelidoniæ ana lib. ß.
Lactis caprini lib j.

Miſceantur omnia ſimul, addendo

Zingiberis
Macis craſſiuſcule conquaſſatorum ana ℥ j.
Aloes ℥ ß.
Vitrioli albi ℥ iij.

Macerentur quatuor aut quinque dierum ſpacio, deſtillenturq; per balneum vaporoſum. Aquæ deſtillatæ adde tuthiæ fruſtula, non tamen puluериſata, quę prius in cochleari ferreo nouo ignita fuerint, nouies extinguantur, & tandem cum aqua prædicta continuo reſidere ſinantur, cuius guttula vna oculo etiam inflammato admoueatur: nec reſpiciendum ad calida illa, quæ prædictam illam aquam ingrediuntur, etiamſi initio dolor ingraueſcat, ferueatque per tempus aliquod: miros enim effectus prodet, tartarum illud oculis adhæreſcens, pungens acerrimumque dolorem inferens, & ſalſas mouens lachrymas, diſſoluens. Singulare remedium ad omnes ophthalmias, præferendumque ſane omnibus iſtis ſimplicibus aquis refrigerantibus, vt roſarum, plantaginis, chærefol. & ſimilibus, colliriisque oculorum refrigerationi dicatis, vt ipſa etiam experientia præter allatam ſupra rationem fidem faciet. Cōfert etiam ad amblyopiam & amauroſim, ſi huic crocus metallorum admiſceatur, quem credo baſim & fundamentum aquæ ophthalmicæ Martini Rulandi, doctiſſimi celeberrimique Medici Germani, cuius ipſe admirandos effectus miro ſucceſſu expertus eſt, vt videre eſt in illius centuriis iam diu in lucem editis.

Alia aqua aciem oculorum acuens, cæcitatemque in ſenibus incipientem prohibens.

℞ *Rad. Valerianæ*
Enulæ campanæ
Fœniculi ana ℥ j.
Herb. Chelidoniæ
Euphragiæ ana m. ij.
Betonicæ
Pulegii ana m. j.
Sem. Fœniculi
Sileris montani ana ℥ vj.
Baccar. Iuniperi ℥ ß.
Flor. Caprifolii
Roſarum albarum an. p. ij.
Stœchados
Saluiæ
Anthos
Sambuci
Calendulæ
Schœnanthos ana p. j.
Zingiberis
Piperis longi
Cubebarum
Cardamomi ana ℥. j. ß.

Puluеriſanda puluеriſentur, & contundenda contundantur, & infuſa in hydromelitis maluatici vel canariæ vini lib. iij.

Digitized by Google

lib..., ponantur ad ignem lentum vel ſolem per quatuor ſexue dies: dein omnia prælo fortiter exprimantur, cui expreſſioni adde

Aquarum peculi Roſarum
Euphragiæ ana lib. ij.
Fœniculi
Chelidoniæ ana lib. j. ß.

Miſceãtur, doſis ℥ j. vel ß. pro iunioribus ſumatur bis terue in ſeptimana ieiuno ventriculo. Ex eadem met aqua poteſt inſtillari vna aut altera gutta in oculos quotidie mane.

Alia aqua ophthalmica.

Componitur etiam alia aqua ophthalmica ex *lib. ij. vrinæ pueri optime purificata, additis ℥ iiij. vitrioli, totidem vnciis tutbiæ:* ex quibus omnibus per dies aliquot maceratis, dein per cineres ad ſiccitatem deſtillatis fit aqua ophthalmica, cuius guttulæ aliquot inflammato oculo, aut debilitato admoueantur.

Aqua ad hæmoptoſim ſeu ſanguinis ſputum.

℞ *Rad. Biſtortæ*
Symphyti maioris
Tormentillæ ana ℥ j.
Herb. Centinodiæ
Millefolii
Veronicæ
Pyrolæ
Saniculæ
Burſa paſtoris cum rad. ana m. j.
Summitatum rubi
Lentiſci ana m. ß.
Gran. Sumach
Myrtill.
Sem. Plantaginis
Berberorum
Papau. albi ana ℥ vj.
Flor. Nymphea
Cucurbitarum
Citoniorum
Roſ. rubr. ana p. ij.

Contuſis & commixtis omnibus macerentur per quatriduum ad ignem balnei in ſuccorum depuratorum

Plantaginis
Portulacæ
Acetoſæ
Agrimoniæ ana lib. ij.

Dein fortiter exprimantur: his adde

Succorum acaciæ
Hipociſtidos ana ℥ ij.
Terræ ſigillatæ
Boli armeni veri ana ℥ ß.
Electuarii diatragacanthi frigidi ℥ ij.

Macerentur denuo per quatriduum, dein per cineres ad ſiccitatem deſtillentur: huius aquæ, qui laborat hæmoptoſi, capiat cochlearia duo aut tria, vel per ſe, vel addito ſyrupo myrtill. de roſis ſiccis, aut ſymphyti deſcript. Fernelii. Quod ſi ab immodico ſanguinis fluxu exoluantur vires, adde ℈ j. tincturæ corrallorum, vel para deſtillatum, quod cum morbo pugnet, & refectioni inſeruiat.

Aqua ad phthiſim & vlcera pulmonum præſtantiſſima.

℞ *Spec. Electuarii reſumptiui*
Diapenidii
Diatragacanthi frigidi
Diacorall. ana ℥ ß.
Trochiſc. de Spodio
Et de terra ſigillata ana ℥ vj.
Conſeru. Symphyti maioris
Roſ. rubr.
Flor. verbaſci ana ℥ j.
Sem. Plantaginis
Berber:
Melonum
Cuſcutæ
Papau. albi
Citoniorum ana ℥ x.
Puluerís cancrorum fluuiatilium ℥ iij.

Contuſis craſſiuſcule omnibus macerentur per 4. dies in

Aquar veronicæ
Scabioſæ

Bugloſſæ

Bugloſſæ
Plantaginis
Symphyti maioris ana lib. j.

Dein fortiter exprimantur & deſtillentur per cineres; huic aquæ deſtillatæ adde

Tincturæ corallorum
Et Magiſterii perlarum ana ℥ iij.
Butyri ſeu lactis Sulphuris ℥ ß.
Miſce, doſis ℥ j. ß.

Vel per ſe, vel admixta ℥ ß ſyrupi myrtillorum, aut de roſis ſiccis: de qua vtendum ad pluſculos dies.

Aqua antipleuritica.

℞ *Flor. papau. rheadis exſiccatorum p. vj.*
Coralli rubri tenuiſſime puluerizati, &
Pulueris corticum auellanarum rubrarum
Sem. Carduibenedicti ana ℥ j.

Macerentur per triduum ad ignem Bal. Mar. in

Aquar. papaueris rheadis lib. ij.
Carduibenedicti
Vlmariæ ana lib. j.

Dein per cineres deſtillentur: de hac aqua exhibe ℥ iij. addendo ſyrupi papau. rheadis ℥ j. idque ante ſomnum: reiteretur ſi opus fuerit: non prætermittenda erit prius ſanguinis miſſio: cum hac aqua multos pleuriticos etiam deſperatos ſanitati breui reſtitutos ſæpe vidimus.

Aqua mirabilis ad collapſas vires inſtaurandas, & ad ſpiritus vitales & animales roborandos & reficiendos, quæ elixiri vitæ æquiparari poteſt.

Fac deſtillari vinum Candiæ ſiue vinum maluaticum optimum quinquies vel ſexies, in vnaquaque vice rectificando, vt artis eſt. In hac aqua vitæ poſt primam vel ſecundam deſtillationem, phlegmatisque ſeparationem, macera

Flor. roſmarini exſiccatorum
Bugloſſæ
Borraginis
Cort. citrij ſicci
Ligni aloes
Et cinnamomi ana q. voles.

Habita ſemper quantitatis conficiendæ ratione: multoties hanc aquam cohobando & reducendo. In cuius optime rectificatæ lib. j. diſſolue

Confect. alkermes ℥ ß.
Ambra griſea ℥ ij.

De hac exhibe cochleare dimidium in cordis deliquio, melancholicis & aliis deploratis affectionibus.

Aqua caponis ad idem.

Quamuis in Weckeri viri doctiſſimi antidotario opere non minus laborioſo, quam vtili, aliquot huius aquæ deſcriptiones ſatis elegantes reperiantur, non tamen intermittere potui, quin hic vnam de noſtris adiungerem.

℞ Caponem vnum (vel plures, prout lubet) antiquum & pinguem exenteratum in fruſta diſcinde, & in Phialam vitream capacem iniice, addendo

Santali citrini
Ligni aloes
Caryophyllorum
Nucis moſchatæ
Cinnamomi
Macis ana ℥ j.
Galangæ
Corticis citrii
Zedoariæ
Croci ana ℥ ß.
Flor. Roſmarini
Saluiæ
Betonicæ
Lauendulæ
Borraginis
Bugloſſæ
Roſ. rubrarum, ana p. j.
Coralli præparati ℥ j.
Granorum alkermes ℥ iij.
Vini Canariæ menſ. j.
Sacchari albiſſimi lib. ß.

Vas bene clauſum, vt nihil euaporet, col-

collocetur in Balneum Mar. feruidum, per octo vel decem dies, donec capo vi bullientis aquæ in minutiſſimas particulas decoctus fuerit, exprimantur poſtea omnia per torcular, & in alembico deſtillentur. Doſis eſt cochlear vnum atque alterum. Geſnerus hanc aquam mirifice commendat ad vires exhauſtas, & ipſas etiam febres continuas.

Aqua ad cordis roborationem contra venena & [illegible]ilentes omnes.

℞ *Rad. Angelicæ*
Carlinæ
Tormentillæ
Cort. citrii
& Olibani ana ℥ ij.
Sem. Carduibenedicti
Acetoſæ
Vlmariæ
Santalorum omnium ana ℥ ß.
Conſeru. Bugloſſæ
Roſarum
Violarum
Mithridatii
Confect. de hyacintho ana ℥ ij
Spec. Diamargariti frigidi
Camphoræ ana ℥ ij.

Terenda terantur craſſiuſcule, & indantur omnia in alembicum vitreum, ſuperaffundendo aquæ vitæ rectificatæ lib. iiij. digerantur vaſe optime clauſo: Dein per cineres aut balneum vaporoſum deſtillentur. Eſt aqua mirabilis ad lipothymiam, ſyncopen & peſtilentes omnes affectus: doſis ſemicochleare argenteum, vel paulo plus.

Aqua ad peſtis curationem & præſeruationem.

℞ *Ligni aloes* ℥ j.
Rad. Caryophyllatæ
Gentianæ
Zedoariæ
Angelicæ
Tormentillæ ana ℥ ij.
Cinamomi
Macis
Santali rubri
Bacc. Iuniperi
Sem. Carduibenedicti
Cort. Citrii & ſem. eiuſdem ana ℥ vj.
Dictamni Cretenſis ſicci
Meliſſæ
Hyſſopi ana M. j.
Raſuræ cornu cerui
Eboris ana ℥ ß.

Macerentur ad ignem lentum per ſex octoue dies *in ſuccorum depuratorum rutæ, ſcordii, & vlmariæ ana* ℥ *viij.* dein fortiter prælo exprimantur: his adde

Theriaces
Mithridatii optimi ana ℥ *ij.*
Confect. de hyacintho.
Alkermes ana ℥ ß.
Spec. diambræ ℥ *ij.*
Croci ℥ *j.*
Camphoræ ℥ ß.
Vini maluatici
& aquæ vitæ optimæ ana lib. j. ß

Infundantur denuo per ſex dies ad ignẽ lentum vaſe optime clauſo, vt nihil expiret: dein fortiter exprimantur: de quo expreſſo, ſi velis, exhibere poteris, peſte iam correpto ℥ ij. Eſt magnum ſudorificum. Vel expreſſum illud deſtilletur per cineres, & fiat aqua: doſis ℥ ij. ß. his addendo ſyrupi acetoſitatis citrii, vel limonum ℥ ß. fiat potio: ſudorem mirum in modum prouocat: peſte correptis primo etiam die exhibetur, etiam prętermiſſa purgatione, & ſanguinis miſſione, quam euacuationem in multis peſtilentibus affectibus improbamus: reiteretur potio, ſi opus fuerit, ſequenti die. Confert etiam ad omnes affectus venenatos, ſi cum aliqua aqua vel ſyrupo conuenienti commiſceatur. Ad peſtis præſeruationem ſufficiunt quatuor ſexue huius aquæ guttulæ, in vino vel iuſculo conuenienti, & mane propinatæ, ex guttulis aliquot eiuſdem aquæ labra, nares, aures illiniri etiam

poterunt, ſingulis matutinis graſſante morbo.

Aqua anti febritica.

℞ *Meliſſæ*
Betonicæ
Argentinæ ana partem vnam.

Vt ex illis omnibus ſimul tritis & expreſſis lib. iiij. ad minus ſucci extrahi poſſunt.

Succi foliorum & rad. Centaurii minoris, (quod febrifugam vocant) lib. ij.
Aquæ aſtacorum ſeu cancrorum fluuiatilium cum cruſtis conquaſſatorum lib j.
Aquæ ex ſucco capitum papau. albi elicitæ lib. ß.
Aqua fructuum fragariæ lib j. ß.

Miſceantur, & per alembicum vitreum per cineres deſtillentur: ſpecificum eſt remedium ad omnis generis febres, ac intermittentes potiſſimum, ſed maxime tertianas nothas & exquiſitas. Huius autem vſus eſt eiuſmodi, vt 12. horis ante paroxyſmum clyſter emolliens & refrigerans iniiciatur: dein quinque ante prædictum paroxyſmum horis iuſculum optime conſummatum exhibeatur. Acceſſionis vero initio propinandę ægro ſunt ℥ iij. prædictæ aquæ, cui ſi guttulas aliquot ſpiritus vitrioli addideris, præſtantior euadet.

Aqua alia contra omnis generis febres, præcipueque contra intermittentes.

℞ *Aquarum Fragorum*
Centaurii ana lib. ij.
Mellis lib. ij vel iij.

Omnibus inuicem mixtis indantur in Alembicum, quod ſine pileo in formicarum aceruum ſepeliatur, vbi formicæ à mellis dulcedine pellectæ, cateruatim irruent in hanc aquam: poſtquam harum ſufficientem collegeris quantitate[illegible] vas, omnia inuicem optime ag[illegible] capitello ſuper alembi[illegible], omnium fiat deſtillatio per cineres. Doſis eſt ſemicochleare, aut paulo plus, ſi vires patiantur. Initio paroxyſmi ſatis vehementem prouocat vomitum: infiniti ex huius aquæ vſu priſtinam valetudinem recuperarunt. Sed Medici eſt, deliberare prius quam eandem porrigat, num æger ad vomitum procliuis ſit, nec ne? num materia, quæ febrem efficit, idonea ſit vacuationi per vomitum, aut contra? numque ægri vire[illegible] [illegible]res aut debiliores exiſtant? [illegible] exquiſito iudicio libratis, [illegible]omitiuum hoc exhibebit[illegible], [illegible]ctus præſtantiſſimi ſe indies in pluribus ægrotis prodent.

Aqua ad febres etiam peſtilentes & ardentiſsimas.

℞ *Rad. Tormentillæ*
Bugloſſæ
Scorzoneræ
Acetoſæ ana ℥ j.
Theriaces Alexandriæ ℥ ij.
Succi Limonum depurati
Aquar. Fumariæ
Vlmariæ
Carduibened.
& Centaurii minoris ana ℥ iiij.
Diamargarit. frig. ℥ ß.
Extracti ſcordii ℥ iij.

Macerentur per quatriduum: dein exprimantur & deſtillentur, de qua æger febricitans capiat ℥ iiij. & coopertus paulo plus ſolito ſudabit.

Aqua antinephritica.

℞ *Rad. Reſtæ bouis*
Petroſelini
Eryngiorum ana ℥ j. ß.
Parietariæ
Herniariæ
Saxifragiæ cum toto ana M. ij.
Argentariæ M. j. ß.
Senelorum
& Baccar. Alkekengi conquaſſ. ana ℥ iij.
Milii ſolis
Fœniculi dulcis ana ℥ ij.

Con-

Conquaſſentur & macerentur in vini albi generoſi ſuffic. quantitate per quatriduum: dein fortiter exprimantur & deſtillentur: de hac aqua ſumat cochlear vnum aut alterum ſingulis matutinis, aſſumpto prius bolo ex caſſia, vel ex electuario lenitiuo, vel diaſebeſten.

Alia aqua antinephritica.

℞ *Succor. Argentariæ*
Senelorum
Parietariæ ana lib. j. ß.
Hydromelitis ſcilLitici lib. j.

In his liquoribus ſimul mixtis macera per 5. aut 6. dies ad ignem lentum Baln. Mar.

Gran. Iuniperi contuſorum ℥ iij.
Milii ſolis
Saxifragiæ
Althea
Bardanæ
Fœniculi ana ℥ ij.
Pulu. Herniariæ
Rad. Reſtæ bouis
Cinamomi ana ℥ j.
Camphoræ ℥ ij.

Dein deſtillentur per cineres. De hac aqua exhibe ad ℥ ij. cui aquæ ſi ſal proprium ex arte paratum, & conuenienti quantitate addas, longe potentius erit remedium.

Alia prædictæ aquæ præparatio.

℞ *Succor. Raphani*
Limonum ana lib. j. ß.
Aquar. Betonicæ
Argentariæ
Saxifragiæ
Verbenæ ana lib. j.
Hydromelitis maluatici lib. ij

In his liquoribus ſimul mixtis macera per quatuor aut quinque dies ad ignem lentum B.M.

Granor. Iuniperi maturor. & recent. ℥ iij.
Milii ſolis
Sem. Bardanæ
Raphani maioris
Saxifragiæ
Vrticæ
Cepæ
Aniſi
Fœniculi ana ℥ j. ß.
Quatuor ſem. frig. maior. mundatorum
Sem. Altheæ ana ℥ vj.
Extracti lithontrib.
Electuar. Ducis
Et Iuſtini, Nicolai ana ℥ ß.
Calcis teſtarum ouorum
Cinamomi ana ℥ iij.
Camphoræ ℥ ij.

Dein fortiter exprimantur & deſtillentur per cineres: de hac aqua exhibe ad ℥ ij. cui aquæ ſi ſal proprium ex arte paratum & conuenienti quantitate addas, præſtantior multo euadet aqua.

Alia adhuc eiusdem aquæ præparatio.

℞ *Rad. Helenii*
Pimp nellæ
Petroſelini
Pyrethri ana ℥ j. ß.
Sem. Milii ſolis
Saxifrag.
Aniſi
Fœniculi
Vrticæ ana ℥ vj.
Spec. Diatrionpiper.
Lithontrib. ana ℥ ij.
Baccar. Lauri
Iuniperi ana ℥ j.
Sanguinis hirci ſeu cerui ℥ iiij.
Halicacabi
Sem. Geniſtæ ana ℥ ß.

Contundenda contundantur & macerentur in ſuff. quantitate ſpiritus vini, per quatuor dies. dein deſtillentur. De hac aqua exhibe ℥ j. vel ℥ j. ß.

Aqua ad comminuendum calculum etiam in ipſa veſica.

℞ *Succor. Porri*

Cepa
Raphani ana lib.ij.
Limonum
Parietariæ
Auriculæ muris ana lib ß.

Omnibus his ſuccis ſimul commixtis fiat primum digeſtio, & fermentatio, (quæ duæ operationes magnopere requiruntur) dein deſtillatio. Addi quoq; poteſt cryſtallus calcinatus, nec non fimus columbinus, qui totus eſt nitroſus, ſingulorum quantum ſatis eſt. Hæc aqua per os exhiberi, vel in ipſam etiam veſicam iniici poteſt. Calculum comminuit, & ſenſim in puluerem conterit, mucilaginoſam præterea & tartaream omnem ſubſtantiam, vnde lapis generari ſolet, tum in renibus, tum in veſica incidit & diſſoluit, idque ſine vllo periculo & dolore. Eſt denique remedium potentiſſimum & ſummum, noſtroque artificio inuentum & deſcriptum.

Aqua in veſicam immittenda.

Ad idem.

℞ *Succ. Eſulæ minoris*
Verrucariæ
Centumnodii ana lib.j.

In his macera borracis ℥ j. dein deſtillentur.

Ad idem.

℞ *Aquarum ſtillatitiarum Alkekengi & Fol. Querq. ana lib. ij. ß.*

In quibus macera per quatuor dies ad ignem Bal. Mar.

Rad. Pyrethri craſſiuſcule contuſa
Galangæ ana ℥ *ß.*
Aloes ex veſica ℥ *vj.*

Sem. Fœniculi
Geniſtæ
Mylii ſolis ana ℥ *iij.*
Lapidis Iudaici
Lincis ana ℥ *ij.*

Deſtillentur per cineres lento igne: doſis ℥ ij. vel tres.

Ad idem.

℞ *Rad. Raphani in orbiculos diſſecta, & in alembicum iniecta bonam partem.*

Huic adde

Cinnamomi
Nucis moſchatæ ℥ *j. aut amplius,*
Pyrethri ℥ *vj.*
Bacc. matur. iuniperi ℥ *j. ß.*
Fœniculi dulc. ℥ *j ß.*

Vini albi optimi tantum, vt duos treſue digitos materiam ſupereemineat: omnia digerantur in loco frigido, vel per 10. vel 12. dies, & poſtea deſtillentur per cineres. Doſis huius aquæ eſt ab ℥ j. ad ℥ ij. vel omiſſa deſtillatione, poſt quam macerata & digeſta fuerint, traiiciantur per manicam Hippocratis, ac ſi voles, ſaccharum addes ad conficiendum claretum, de quo capies ℥ j. vel duas.

Aqua ad præſeruationem calculi.

℞ *Rad. Eryngiorum*
Reſtæ bouis
& quinque aperitiuarum ana ℥ *j*
Herb. Herniariæ M. ij.
Cort. Limonum ℥ *j. ß.*
Quat. Sem. frig. maior.
Sem. Maluæ.
Altheæ ana ℥ *iij.*
Saxifrag.
Milii ſolis
Lap illorum Meſpilorum
Raphani maioris
Bardanæ
Gran. Iuniperi maturorum & rec. ana ℥ *vj.*
Fruct. Alkekengi num. xx.
Iuiubarum paria vj.
Dictamni manip. ß.
Flor. Geniſtæ
Hyperici
Betonicæ
& Maluæ arboreſcentis ana p. ij.
Liquiritiæ ℥ *ij. ß.*
Caſſiæ ligneæ ℥ *j.*

Contundenda contundantur, pulueriſanda pulueriſentur & macerentur in aquarum *Argentinæ*
Senelorum

Parieta-

Parietariæ ana lib.ß.
Vini albi generoſi lib. ij.

Idque per quatriduum in B. M. calido, dein fortiter exprimantur: Expreſſioni adde

Spec. diatragacanthi frig.
Trochiſcorum alkekengi ſine opio an. ℥ j.

Denuo digerantur ad ignem Baln. Mar. per vnum diem vel alterum, & deſtillentur per alembicum vitreum, vt artis eſt.

Aqua hiſterica.

℞ *Succorum depuratorum Matricariæ*
Mercurial an lib j.
Nucis moſchatæ
Cinnamomi
Ligni aloes
Macis ana ℥ j.
Flor. Anthos
Saluiæ ana p. ij.
Caſtorei ℥ vj.
Fœculæ Bryoniæ ℥ ß.
Vini albi generoſi lib. j. ß.

Digerãtur per tres aut quatuor dies, dein deſtillentur per balneum vaporoſum feruentiſſimum: fiat aqua pro hiſtericis omnibus affectibus: doſis cochlear vnum mane. Vterum ab impuritatibus detergit; muliebri fluori confert, hiſtericiſque omnibus affectibus conducit.

Aqua contra colicam ventriculi & inteſtinorum à cruditatibus & flatibus ſubortam.

Deſtilla aquam ex floribus Nucum & Chamomillæ, de quibus ſingulis cape *lib. iiij. miſceantur, in iiſque infunde per quatriduum, florum Chamomillæ veræ & Sambuci ana p. vj. dein fiat expreſſio & colatura, in qua rurſus infunde vt prius, per 4. dies prædictorum florum, ana p. vj* tandem denuo colentur, & prælo fortiter exprimantur, cui oppreſſioni adde

Sem. Fœniculi
Aniſi ana ℥ j.
Baccar. iuniperi ℥ ij.
Lauri ℥ j ß.
Cinnamomi electi ℥ vj.
Menthæ rubr. ſiccæ

Stent in infuſione in Baln. Mar. per duos dies: dein deſtillentur per cineres. Hæc aqua eſt tum ventriculi, tum inteſtinorum anodynum remedium: dolores omnes à flatibus, & à quauis alia frigida cauſa ſubortos ſedat, flatuſq; ipſos diſcutit. Doſis ab ℥ ij. ad tres.

Anodynum & attenuans flatum remedium.

Aqua ſcorbutica & hydropica.

℞ *Cort. Capparum.*
Fraxini
Tamariſci
Polypodii querni ana ℥ ij.
Herb. Cochleariæ
Naſturtii aquatici
ſummitatum Meliſſæ
Eupatorii Meſuæ
Ceterach
Chamædr.
Chamæpit. ana m. ij.
Sem. Fœniculi
Aniſi
Cardui bened. ana ℥ j. ß.
Flor. Geniſtæ
Centaurii minoris
Hyperici
Sambuci
Epithymi ana p. ij.

Omnia macerentur per tres dies in
Aqua Fumariæ
Seri lactis ana lib. iij.
Vini albi generoſi lib. iiij.
Oxymelitis ſcyllitici lib. j.

Dein colentur & exprimantur: expreſſioni adde

Trochiſcorum de capparibus
Dialaccæ ana ℥ vj.

Poſtea deſtillentur per cineres ad ſiccitatem. Doſis ℥ ij. mane tribus horis ante cibum, continuando per aliquot dies ſecundum morbi magnitudinem.

Hæc aqua tartareos craſſoſque humores melancholicos tum in liene, tum in

Digitized by Google

in meſenterio, aliiſq; nutritioni famulantibus partibus collectos ac infarctos præparat, incidit, digerit, emollit & liquefacit, futuræque euacuationi aptos reddit, melancholiæ hypochondriacæ, quartanæ febri, ſcirrho tū hepatis, tum lienis conducit. Sed confert propriead ſcorbutum, malum quidem maritimis aquiloniiſque præſertim regionibus familiare & endemicum.

Si prædictæ compoſitioni herbas cichoraceas, radices vincetoxici, rubiæ tinctorū, valerianæ, ſeminaq; ſambuci & ebuli addideris, cum trochiſcis de eupatorio, de roſis & de rhabarbaro, concinnabis aquam ad hydropem perutilem.

Aqua dyſenterica.

℞ *Rad. Acetoſæ*
Pentaphylli
Tormentillæ
Biſtortæ
Burſæ paſtoris
Symphyti vtriuſque ana ℥ j.ß.
Cort. Citrii ſicca ℥ j.
Ligni aloes
Ligni rhodii
Myrobalan. omnium an. ℥ ß.
Sem. Melonum
Cucumeris
Acetoſæ
Citri
Portulacæ
Endiuiæ
Papau. albi
Pſyllii
Citoniorum
Coriandri præparati
Et granorum myrti ana ℨ vj.
Flor. Tapſi barbati
Maluæ arboreſcentis
Chamomillæ
Roſarum rubr. ana p. ij.
Macis
Nucis moſchatæ ana ℨ iij.
Cornu cerui præparati
Trochiſcorum de ſpodio
Et de terra ſigillata
Lapidis hæmatitis præparati ana ℨ ij.ß.
Acaciæ ℨ j.

Contundenda contundantur, & puluериſanda pulueriſentur ac macerentur per 6. dies ad ignem Baln. Mar.

In aqu. Pyrorum agreſtium
Sorborum
Plantaginis
& Tormentillæ ana lib. ij.
Aq. Florum Maluæ arboreſcentis
Chamomillæ &
Verbaſci ana lib. j.

Dein colentur & quamoptime exprimantur; huic expreſſioni adde

Opii Thebaici præparati, id eſt, ſuo ſulphure narcotico (quod ſuauiſſimi ſomni loco veternū inducit) per lenem ignem prius ſpoliato ℨ j.ß.
Extracti dyſenterici noſtræ deſcriptionis
Croci martis ana ℨ ij.
Croci orientalis ℨ j.
Spec. Diatragacanthi frigidi ℨ vj.

Dein ex artis præſcripto deſtillentur, vt fiat aqua, quæ non tantum mirabilis eſt in dyſenteria communi vel peſtilentiali, ſed & in omni alui fluore omnique hæmorrhagia ſanguinis à quacunque parte defluat aut ſuboriatur.

Aqua hypnotica.

℞ *4. ſem. frigidorum maiorum excorticatorum, ana* ℥ ij.
Sem. Papau. albi lib. ß.
Lactucæ ℥ iiij.
Hyoſciami ℥ ij.
Flor. Nymphææ
Violarum
Roſ. rubr.
Papau. rhœadis ana p. iiij.
Flor. Sambuci
& ſummitatum Rutæ ana p. ij.
Macis

Nucis

Nucis Moſchatæ
Benioini an. ℥ vj.

Contundantur & infundantur per quatriduum.

In aquar. Roſarum
Lactucæ
Nenupharis
Papaueris rheadis ana lib ij.

Dein colentur & fortiter exprimantur: huic expreſſioni adde

Requi. Nicolai ℥ ß.
Croci
Mumiæ ana ℥ iij.
Camphoræ
Caſtorei ana ℥ j.

Deſtillentur ex artis præcepto: doſis huius aquæ ℥ ij. tempore ſomni. In omnibus diuturnis vigiliis, à febribus ardentibus præſertim excitatis plurimum conducit, præferendaque eſt, vt longe tutior aliis vulgaribus narcoticis, ſimplici nempe requiei Nicolai, Philonio, ipſisq; pilulis de cynogloſſa, & aliis eius generis. Hęc aqua dolorem etiam omnẽ obtundit & mitigat, atq; inflammationibus omnibus internis confert, viresque æmulatur alicuius laudani.

Aqua ad gonorrhæam fætidam & virulentam atque etiam inueteratam præſtantiſſima.

℞ *Pulueris Menthæ ſiccæ*
Dictamni &
Rad. Ireos Florentiæ an. ℥. j.
Puluer. ſem. agni caſti
Rutæ
Lactucæ an. ℥ vj.
Terebinth. Venetæ ℥ iiij.
Vini albi ℥ xx.

Hæc omnia iniiciantur in Alembicum, & per Baln. vaporoſum deſtillentur; de hac aqua exhibe manc duo cochlearia per aliquot dies, præmiſſa conuenienti ſeu mercuriali aliqua purgatione: hanc centies expertus ſum: conducit etiam ad vlcera renum.

Aqua ad ictus ſclopetariorum.

℞ *Ariſtolochiæ rotundæ*
Baccarum lauri in puluerem redact. ana ℥ ß.
Pulu. herb. Veronicæ
Pyrolæ in vmbra reſiccatorum ana ℥ ij.
Aſtacorum in plenilunio captorum, & in furno exſiccatorum & puluerisatorum ℥ vj.

Omnes hi pulueres inter ſe mixti lineo ſacco includātur. Quibus peractis, accipiendum eſt vas nouum terreũ, vitreatumque, & ſatis capax, cui infundẽdæ ſunt heminæ tres vini optimi, miſcẽdo ſimul Peruincæ recens collectæ m. j. dein etiam ſacculũ prędicto puluere refertũ, & optime deligatum. Quæ omnia ita diſpoſita macerẽtur per dies aliquot, exprimantur fortiter & deſtillentur ad mediæ aut duarum partiũ conſumptionem. Tum reſeruata ſcorſim aqua deſtillata fæces reſiduæ per manicam Hippocratis tranſcolentur & ſeorſim aſſeruentur. Huius autẽ vſus eſt eiuſmodi, vt ſaucius vncias circiter duas aquæ deſtillatæ ſingulis matutinis per dies 14. continuos capiat, vt ex eo, quod in vaſis fundo remanſerit, optime, vt dictũ, colato vulnus lauet, & turundã (quæ parua eſſe debet, etiamſi cauum & profundum vulnus fuerit) illinat, cui tandem folium caulis rubri ſuperimponat, atq; ita mirabiles aquæ effectus experietur. Vulneraria quoq; eſt prædicta aqua, miroque progreſſu vlcera inueterata tã interna, quam externa ſanat. Confert etiam ad cancrum, ſi cum ea decoquas vermiculos, qui multipedes dicuntur. *Vſus aquæ ad ictus ſclopetariorum.*

Aqua balſamica excellentiſſima aduerſus omnis generis apoſtemata; vlcera interna & externa: potiſſimum contra fiſtulas, & vlcera phagædenica & maligna.

Ex

Digitized by Google

Ex æquis partibus *foliorum & florum Roſmarini, foliorum & granorum.*

Lauri
Saniculæ
Veronicæ
Peti
Myrti
Plantaginis

Deſtilla aquam, cuius lib. vj. adde

Terebinthinæ Venetæ lib. j.
Gummi hederæ
& Ceraſorum ana ℥ iij.
Thuris maſculini
Myrrhæ
Mumiæ veræ, an ℥ ij. ß.
Aloes ſuccotrinæ ℥ iij.
Macis
Piperis
Caryophyllorum ana ℥ j.
Sacchari lib. ß.
Croci ℥ ß.

Omnibus inuicem mixtis fiat in retorta deſtillatio per cineres, vt artis eſt, donec recipiens ſua ſponte refrigeretur. Hanc aquam, quæ tota oleaginea eſt citra vllam rei alicuius ſeparationem, ſerua in phialis probe clauſis. Nam excellentiſſima eſt, & pretioſiſſima, ex ea lanabis fiſtulas, admotis ſolummodo eius aliquot guttulis: item vlcera cancroſa, phagædenica & ſordida, quę vicina ſunt malo mortuo, & mira videbis. Præſtantiſſima quoque eſt ad carbunculum & anthracem peſtilentem ad vomicas, abceſſus, apoſtemata, & interna vlcera. Offerendæ ſunt tantum aliquot guttulæ cum vino albo aut cum alio quodam iuſculo, vel aqua vulneraria.

Carbunculus & Anthrax peſtilens, &c.

Aqua podagrica.

℞ *Aquæ deſtillationis ſpermatis ranarum*
Tapſi barbati
Filicis ana lib. ij. ß.
Vrinæ pueri vinũ bibentis lib. iij.

His adde *Theriaces recentis ℥ ij. ß.*
Vitrioli
Salis fuſi
Aluminis ana ℥ iiij.

Deſtillentur ad ſiccitatem per cineres: huic aquæ adde

Salis Vitrioli, id eſt, è ſuo colchotare extracti ℥ j. ß.
Camphoræ
Croci ana ℥ ij.

Miſce. Cum hac aqua foueantur partes dolentes tepide, ſæpe noua immerſione renouando linteola. Vel cum muria ſalis & vrina pueri ana ſimul mixta, deſtilletur aqua ad eoſdemmet dolores pacandos.

Aqua alia podagrica.

℞ *Foliorum & florum ſambuci viridium ana lib. j.* aut plus minus, prout libuerit, maiorem vel minorem quantitatẽ conficere. Contundantur omnia, & optime macerentur in aqua vitæ, idque per dies duos vel tres in Baln. Mar. dein deſtillentur per vas vitreum vel cupreum ad ſiccitatem, deque hac aqua bis in die foueatur pars dolens, eaque fidenter & intrepide vtere, vel etiam in ea Podagræ ſpecie, quæ à calidis humoribus promanauit.

Alia aqua antipodagrica.

℞ *Spiritus vini rectificati lib. ij.*
Mellis puriſſimi lib. j.

Deſtillentur in balneo vaporoſo: ſic duos deſtillabis liquores: primus eſt aqueus, ſecundus multo fortior & ſulphureus, quem ſeorſim reſerua: magmati ſiue remanentiæ adde

Croci orientalis integri ℥ j. ß.
Terebinthinæ Venetæ ℥ ij.
Caſtorei ℥ vj.
Tartari ad albedinem calcinati libr. ß.
Salis fuſi ℥ j.
Phlegmatis vitrioli à ſuo ſpiritu non ſeparati ℥ iiij.
Lixiuii ſarmentorum vitis lib. ij.

Macerentur per 24. horas, dein deſtillentur ad ſiccitatem, liquor, qui inde emanabit

manabit ſeruetur etiam ſeorſim. Fæcib. remanentibus affunde priorem aquam reſeruatam: macerentur & deſtillentur. Tandem omnes liquores deſtillatos miſce, & denuo per Balneum vaporoſum deſtilla: ſic habebis aquam antipodagricam miræ facultatis.

Hanc mihi aquam Germanus quidam vir celeberrimus tanquam ſingulare donum obtulit, affirmans, hanc eſſe ipſam aquam M. Rulandi. Eodem igitur, quo nobis conſtitit pretio, eam nunc reddimus, dignam eandem ſtatuentes, vt in publicum hominum conſpectum veniat. Eximios enim ipſius effectus vidimus in ſedandis podagricis doloribus, ſi linteola in eadem mediocriter calefacta & immerſa membro dolenti applicentur.

Aqua ad ambuſta.

℞ *Aquæ ſtillatitiæ foliorum Filicis lib. j.*
Phlegmatis vitrioli
& Aluminis ana lib. ß.
Flor. Tapſi barbati
Fol. Hederæ nigræ ana M. j.
Limacum rubrarum
Ranarum
Aſtacorum aut Cancrorum fluuiatilium ana N. x.

Deſtillentur in alembico plumbeo, ſatis magno igne, ex hac aqua foue aduſtum locum quinquies aut ſexies in die. Aqua quoque ſpermatis ranarum mixta cum ſolo vitrioli phlegmate multum confert.

Aqua ſpermatis ranarum ad ambuſta.

Ante multos iam annos deſcripſi aquam quandam in meo ſclopetario, ex Filicis tantum additione præparatam, quæ ſola in ambuſtis præſentiſſimum & ſummum eſt remedium, ſi linteola in ea imbuta loco afflicto apponantur. Aqua ſequens *in eodem libro noſtro* deſcripta ad eoſdem vſus valet, poteſtq; omni tempore parari.

Aqua cancrorum ad idem.

[Ca]ncri aut gammari bulliant cum aqua Semperuiui maioris in vaſe duplici accurate occluſo per diem integrum: poſt deſtillentur igne ſubiecto. Aqua ter affundatur capiti mortuo & abſtrahatur, tum demum reſeruetur. Inflammationi, ambuſtis, & carcinomati multum confert. Si ex cineribus capitis mortui ſalem cum propria aqua elicies, præſtantius euadet remedium ad curanda carcinomata & phagædenica omnia vlcera.

Aqua ex temperantia cancrorum.

Aqua purgans.

Aqua purgans ſimplex.

Accipiantur ſemina ſambuci & ebuli, ſuo perfectę maturitatis tēpore, quod erit circiter Autumni initiū, ex his prælo exprimatur vinum ſiue ſuccus, conquaſſatis ſimul vinaceis ſiue nucleis ſuis internis: mixtis ſimul omnibus fiat deſtillatio. Hæc aqua ſuper fæces ſuas cohobata inſignem purgandi efficaciam habet, præcipueq; ſeroſos humores trahit, aromatizetur cinamomo, coriandro cum ſucco cotoniorum præparato, & ſimilibus. Hydropicis dari poteſt ab ℥ j. ad ℥ j.

Aqua purgans composita.

Vt ex iiſdem, ad eoſdemmet vſus, aqua fiat compoſita, quæ nobiliores ac validiores purgandi vires obtineat.

℞ *Aq. vt ſupra deſtillatarum*
Sem. Ebuli & ſambuci ana lib. j.
Succ. Peti
Florum perſicæ arboris ana lib. ß.

His adde ſuo tempore
Flor. Ebuli
Sambuci
Hyperici
Centaurii ana m. ij.

Flores prius contundantur, dein omnia ſimul deſtillentur per retortam ad ſiccitatem vſque, idque virtute caloris balnei vaporoſi. Aquæ huic adde
Aloes ſuccotrinæ ℥ iiij.
Scammonii ℥ ij.
Myrrhæ ℥ j. ß.
Cinnamomi
Sem. Fœniculi dulcis
Aniſi ana ℥ j.

Omnia iterum deſtillentur per retortam, cum ſuo recipiente, vt nihil expirare poſſit, idque in eodem balneo vaporoſo: digeſtionis tempus durct ad diei vnius ſpatium, poſtea inferueſcat balneum ad ſummum, vt ad ſiccitatem omnia deſtillentur, nec vllum aduſtionis periculum hic timendum erit: aquæ enim feruentis vapores, vaſe vndiquaque accuratiſſime occluſo, aduſtionem prohibent. Quæ diſtillandi ratio omnium eſt optima, tutiſſima & facillima, qua ſola, citra alterius rei additionem, ex omnibus herbis & floribus calefaciendi vi præditis, aquæ & olea ſimul & vna elici poſſunt. Dicta aqua omnes humores clementer purgat, infantibus, qui lumbricis & corruptionibus internis infeſtantur, cõducit, necnon iis, qui alia remedia vulgari modo parata prorſus abhorrent. Doſis eſt ab ℥ j. ad ℥ ij. habita ægrotantis naturæ viriumque ratione.

Aqua & olea ſimul & vna eliciuntur ex omnibus herbis & floribus calidi virtute caloris Bal. vaporoſi.

Aqua vomitiua & purgatiua ſimul.

Circa finem huius tractationis de aquis vnicam adhuc coronidis loco addemus, quæ vomitiua & purgatiua ſimul exiſtit. Huius admirandæ admodum ſunt dotes in curandis febribus etiam peſtilentibus, quæ hoc ipſo tempore tyrannidem ſuam exercent in ampliſſima noſtra Pariſienſi vrbe: hæc inſuper præſtantiſſimos prodit effectus in perſanandis pleuriſibus, morbis multum popularibus & communibus: in quorum curationibus hodie infiniti errores committuntur. Quibus rationibus permotus, occaſionem hic vel inuitus arripui, publici commodi cauſa, non diutius celandi tam arduum & excellens ſecretum, quamuis id præter inſtitutum ex metallicorum remediorum familia deſumptum ſit: huius enim claſſis medicamina alio nobis reſeruanda propoſueramus, nempe in pharmacopœam noſtram Spagyricam, quę propediem hanc quoq; lucem viſura eſt, modo Deus Opt. Max. nobis exiguam adhuc huius vitæ vſuram largiatur. Scio non defore criticos aliquos Cenſores, qui cum ſint metallicorum medicamẽtorum acerrimi hoſtes, ob conatus noſtros candidos proculdubio indignabuntur, noſque reprehenſione & ignominia laceſſere haud dubitabunt. Sed parum certe moueor ab ipſorum indignatione, dummodo nobis certo conſtet labores noſtros in publicam cedere vtilitatem. Satis eſt ſaltem iis placuiſſe & profuiſſe, qui momis iſtis nulla in re inferiores exiſtunt: hi me dignum fauore ſuo exiſtimabunt, meaque me laude minime priuabunt. Sed quoniam hoc remedium metallicum & chymicum eſt, in eo deſcribendo vocabulis artis chymico-medicis intellectu facillimis vtar: cum iſti ſoli tam ſplendidis & laudis ferculis guſtandis digni ſunt.

Magneſia Saturn. & Sal prunella.

℞ *Magneſiæ Saturninæ opalinæ & pellucidæ, & lapidis vel ſalis prunellæ ana*, miſceantur, igniantur & calcinentur calcinatione philoſophica: magneſiam inuenies calcinatam & coloratam inſtar hepatis, quam dulcorabis & vſibus reſeruabis.

Crocus metallorum.

Puluis hic erit inſtar alicuius croci, eique nomen croci metallorum vere competit, ſiquidem magneſia, à qua originem traxit, eſt metallorum radix, & primum ens. *Eius accipe ℥ j. aquæ cardui bened. lib. ij. vel tres: cinamomi ℥ ß.* macera omnia per biduum aut triduum, dein tranſcola & vſui reſerua hanc aquam, quæ iure optimo meretur nuncupari aqua benedicta: inſignes enim & mirandos edit effectus, de hac ſume ℥ j. ß. aut amplius horis matutinis: non eſt ingrati ſaporis: blande prouocat vomitum, & quatuor aut quinque ſedes, euacuando per ſuperiora & inferiora ſimul, quod vix præſtabit aliud remedium. Vſurpatur vt ſupra feliciſſime ad omnis generis febres etiam peſtiferas, pleuritides item, alioſque deploratiſſimos affectus, qui ob radices profundius validiuſque infixas vix ſubigi & edomari poſſunt.

Aqua benedicta ex croco metallorum.

ADDITIO.

Equidem ignoro, num aqua benedi-cta doctiſſimi Martini Rulandi cum hac æquiparanda ſit, necne; filii, tanto patre digniſſimi, erit id edocere, & plane mihi perſuadeo, eum in gratiam publici boni aquam ſuam, diu iam celatam, tandem in lucem producturum. Obſeruaui in eius centuriis permulta & egregia curationum experimenta, quæ in variis affectuum generib. ab ipſo præſtita ſunt, & præcipue in pleuritide, cuius morbi curam, paucorum dierum ſpatio, plerumque citra dierum criticorum obſeruationem, venæque inciſionem abſoluit. Fuit autem à nobis alias in obſeruationibus noſtris animaduerſum, pleuritidis quandam ſpeciem eſſe, quæ in omnibus veram & legitimam, non autem ſpuriam æmuletur: orta ea eſt à malignis & acribus vaporibus, ab inferioribus partibus ſurſum in pectoris regionem delatis, ex quorum virulentia & acrimonia, tunicæ, pleuræ dictæ, inflammatio, nec non venarum eroſio excitatur, vnde ſanguinis expuitio, ſpirandi difficultas, febris, & alia ſymptomata, quæ verã pleuriſim comitari ſolẽt, conſequuntur. Vbi purgatio cũ huiuſcemodi præſidiis inſtituta; ſanguinis detractioni & eccoproticì exhibitioni, longe lateq; præferenda erit. Sed huius rei veritatem cognoſcẽt ii, qui Ferrariæ in Xenodochio aliquandiu degerunt, vbi infinita pleuriticorum cadauera quotidie diſſecantur, in quibus viſcera interiora, ſtomachus videlicet & inteſtina, lumbricis & vermib. tota infarcta reperiuntur. Huiuſmodi pleuritides, quæ ab iiſdem, quibus peſtilentes ortus ſui cauſam ducunt, auxilium tale expoſcunt, quod facultatem habeat vermes expellendi, & corruptionũ incommoda tollẽdi, qualis eſt virtus & proprietas Mercurii, rerumque mercurialium, ſicut id omnibus ſatis conſtat. Nec dubitãdum

Aqua benedicta M. Rulandi aduerſus pleuritiſim.

Pleuritidis notha ſpecies.

Mercurius lumbricorũ hoſtis.

erit, quin dicta magneſia, quæ eandem participat proprietatem, in eiuſmodi affectibus tam ſuſpiciendos & prope diuinos effectus ſit oſtentatura.

Quoniam autem nobis de pleuritide ſermo eſt, quod morbi genus frequenter admodum, & cum imminenti mortis periculo fere vbique graſſari ſolet; hic à ratione non alienum erit, ſi contra eiuſmodi affectum quædam adhuc remedia, ꝓpria experientia à nobis multoties comprobata, propoſuerimus.

Primum eſt aqua papaueris rhœadis, ex qua exhibentur ℥ iij vel iiij. cũ drachma j. pulueris ex corallo rubro, auellanis rubris, & lucii piſcis mandibulis compoſiti. Vidi hoc ſolo remedio nulloque altero ſiue interno, ſiue externo adhibito, elegantes ſimul & certos experimentorum effectus.

Aqua papaueris ad pleuritidem.

Si malum perſeueret vltra tertium diem, dãdum erit ſudorificum aliquod, quod eidem morbo ſit cõgruum & ſpecificum, cũ pomo curtipendulo excauato, & olibani ſiue thuris maſculi drachma vna repleto, & ad ignem cocto, adeo vt puluis olibani ac pomi ſubſtantia intercoquendum commiſceantur. Sunt, qui adiiciunt tantillum ſacchari candi, & ita pomum edendum offerunt. Poſt deglutitum pomum aſſumat æger ſubito duas vel tres vncias aquæ cardui benedicti, & ſtragulis coopertus multũ ſudet. Hui⁹ remedii beneficio innumeros priſtinæ valetudini reſtitutos nouimus.

Pomum ad idem malũ.

Aqua ophthalmica.

Si huius croci ex dicta magneſia parati, & prorſus inſipidi, accipias ℥ vnam vel duas, & infundas cum aquarum euphragiæ, fœniculi, aut ſimilium, quæ oculorum affectib. idoneæ ſunt & ſalutares, ℥ v. vel vj. aquam conficies ophthalmicam, miræ admodum virtutis contra amblyopiam, amauroſim & ſuffuſionẽ oculorũ. Poteſt guttatim in oculũ inſtillari citra vllum doloris ſenſum: cuiuſuis enim acrimoniæ expers eſt. Ex ea etiam

Aqua ophthalmica ex croco metallorum.

Aqua mirabilis vel ab extra ventrem lauans. oculus ſingulis matutinis, idq; ad pluſculos dies irrigari debet. Hæc tantæ virtutis eſt & energiæ plena, vt etiam exterius oculo applicata aluum ipſam ſollicitare poſſit. Hinc idcirco nubecularum viſum turbantium, diſcuſſioni, ſimilibuſq; affectibus multo aptior eſt, quam cætera quæq; collyria, ex corroſiuis cōpoſita, vt inter alia eſt aqua cærulei coloris, quæ paratur ex aqua pluuiali & ſale ammoniaco, diu in pelui tonſoria ſimul agitatis, cui ſpiritus vitrioli ea agitatione commixtus elegantem inducit viriditatem, eaq; multi, haud infelici ſucceſſu vtuntur. Sed ex inflammatione & dolore, quem adfert, malum ſubinde acuitur, adeo, vt aqua ex croco dictæ magneſiæ concinnata multo præſtantior, meo quidem iudicio, habenda ſit, vtpote quæ citra vllum dolorem efficaciter & vtiliter operetur.

Optarem equidem, aquā meam ophthalmicam pari, vel ad minimum non inferiori virtute præditam, tātas quoq; promereri laudes, quātas Martinus Rulandus adſcribit aquæ ſuæ, quam in amiſſo pene viſu reſtituendo ſtupendos plane effectus prodidiſſe affirmat. Sed quorſum hæc enarro? vt nempe ipſum Rulandum filium ad tam vtile & rarum ſecretum tandem proferendū, & bonis cordatiſq; viris vel publicæ vtilitatis, ergo communicandum tacite pelliciam.

Aqua antepileptica ex magneſia dicta, & cruſta panis. Ex dicta magneſia, nulla addita præparatione alia & ex cruſta panis puluerizata, elicio per cornutam ad ignem ſatis magnū aquam antepilepticā, quam pluris facio cæteris omnib. ſupra deſcriptis, quantumuis è varia vegetabilium familia petitis. Huius non mediocres effectus in plurib. feliciter expertus ſum potiſſimum autem in Io. Vignone, Euſtachii illius typographi magni nominis filio, is à pueritia in Germania educatus, circa decimum octauum ætatis annum graui admodū epilepſia corripitur, quā ex omnibus ſignis idiopathicam, omniumq; peſſimam pronūciare licuiſſet, auxiliū primo & opē à doctiſſimis quibuſdam in Germania Medicis imploratam adhibuit: tandē in natale ſolum à parentibus euocatus, me cum I. Antonio Haraceno viro doctiſſimo & aliis quibuſdā celebribus Medicis acceiſiuit, vbi cum à nobis cōmuni conſenſu, iuxta artis pręcepta, omnibus præſcriptis & tētatis remediis vulgarib. nihil proficeretur, ſed fruſtra omnia fierent, imo morbus in dies adeo increſceret, vt cum antea ſemel in ſeptimana, poſtea ſingulis fere diebus, horrenda mali acceſſione & inſultu æger infeſtaretur. Hinc D. Candolius affinis eius, & veteri amicitia mihi coniunctus, illum fidei & curę meæ priuatim commendauit, obnixe petens, vt præter illa vulgaria auxilia aliquod ſingulare de meis profligando morbo adhiberem, cuius petitioni fruſtra tentatis cæteris omnibus, tandem locum lubens dedi. Purgatione igitur ſemel tantum præmiſſa cum panchymagogorū meorum vno, ſtatim vſum prædictæ aquæ meæ antepilepticæ ad triginta vel quadraginta dies ſingulis matutinis continuandum pręcipio, in cuius ſecunda exhibitione vermiculorum quoddam genus in excrementis hinc inde volutari animaduerto. Hæc enim aqua proprietatē habęt aluū bis vel ter, citra corporis tamē vllam perturbationem aut vomitum, commouendi, cuius aquæ cōtinuo vſu in dies magis magiſq; infinitus vermium numerus educebatur: hæc enim tāti mali minera & fomes in occulto nimis deliteſcens, poſt exhibitionē vigeſimam vel vigeſimam quintam tandem ſeſe prodebat, qua expulſa & penitus exciſa æger tam firmam recuperauit ſanitatē, vt ab eo tēpore, quo ſanatus eſt, ne vel minimum huius mali veſtigium perceperit. Hæc eſt huius curæ hiſtoria, quę ante annos pluſquam viginti, per Dei gratiā, feliciter & ex voto ſucceſſit. Hanc vt veriſſimam de induſtria hic commemo-

memorare, oculiſque ſubiicere volui, vt indubitanter omnibus conſtet, quam potentes & plane inenarrabiles ſint effectus horum medicamentorum vulgo incognitorum, quorum tamen notitiam in patriæ ac Reipub. emolumentum magis ac magis ceſſuram, apud plures ex animo precor & exopto.

Alia aquas præparandi ratio ex omnibus aromatibus, herbis, floribus & ſeminibus calidis ſiccis.

Præter enumeratas tam ſimplices, quam cõpoſitas artificioſas aquas, quas priſtino ſplendori reſtituimus, ars Spagirica alias aquarum differentias, nouo nos docet artificio componere, præſertim vero ex omnibus aromatibus, herbis, floribus & ſeminibus calefaciendi dote præditis: hæ autem aquæ paratu facillimæ ſunt, ex quib. plurima emergunt commoda, & quarum ope olei plura genera maxime aerea, & partium tenuitate efficaciſſima eliciuntur. Verum quia omnibus fere notæ huiuſmodi aquæ exiſtunt, in iis recenſendis non multum immorabimur: præcipuas tantum in medium proferemus, atque illas, quas pharmacopœi ſemper paratas in officinis habere debent, quod ſcilicet propter inſignes operandi vires in quotidianum vſum cadant: nec ratio aliunde petenda, quam quod nobiliori quodam modo ſimplicium medicamentorum, vnde extractæ fuerunt, facultates fere totas & integras in ſe contineant.

Olea ſimplicium aquis innatant.

Eodem modo ſimplicium olea, quæ propriis aquis ſupernatent, eliciuntur, quęque effectus exerunt non paucos atque vulgares. Aquæ etiam modo dictæ ad ſyrupos diuerſimode concinnandos proderunt, baſimque ſubminiſtrabunt: quorum inuentionem mihi iure adſcribere poſſum, vt capite de ſyruporum reſtauratione latius patebit.

Exordiemur autem ab aqua Cinamomi, quia eius vſus & vulgatior & notior eſt, ea itaque ſic parabitur:

AQVA CINAMOMI.

Aqua Cinnamomi cum vino & aqua roſarum.

℞ *Cinamomi ℥ iiij.* quod craſſiuſcule conquaſſatum, & in æquis vini albi generoſi, & aquæ roſarum partibus (alii in ſolo vino) duorum aut trium dierum ſpatio infuſum in alembico deſtillant, atque ſic aquam lacteam, quæ ſimul in ſe partem ſulphuream & oleaginoſam cinnamomi continet, eliciunt, accurateque adſeruant. Quod ſi magnam eius quantitatem componere velis, vtere æneo vaſe maiuſculo, cui refrigeratorium annexum ſit. Vulgo pro ſingulis Cinnamomi libris vini albi & aquæ roſarum, ana libræ duæ adiiciuntur. Quia vero non multum olei ex Cinamomo extrahi poteſt propter partium illius tenuitatem, vnde fit, vt cum aqua commiſceatur, propterea vinum album & aqua roſarum peculiariter & præcipue vſurpantur, quorum loco in aliorum aromatum, herbarum, florum & ſeminum deſtillationibus aquam duntaxat communem aſſumimus. Exempli gratia.

Aqua Caryophyllorum cum aqua communi.

℞ *Caryophyllorum conquaſſatorum lib j. aut duas, aquæ fontanæ tepefactæ quadruplũ,* imo plus, ſi viſum fuerit: hæc recipiantur vaſe æneo commemorato, cui vaſculum refrigerans adhæret, macerentur vnum, duos aut tres dies: poſt mediocris ignis ſupponatur ita, vt aqua bulliat, tum euaporantem conſpicies, ſecumque oleum Caryophyllorum deferentem, quod quia quouis alio grauius eſt, totum fere imum petit. Ab aqua vero ſecernitur cum in fundibulo (vt vocant) & lagenula rite occluſa reconditur. Aqua, quæ remanet poſt olei ſui ſeparationem, turbida eſt & oleaginoſa: odor & ſapor Caryophillorum impreſſi tam vegeti exiſtunt, vt ſi ea hauriatur, aut naribus admoueatur, qualitates Caryophyllorum quà maxime indicabitur.

Oleum ab aqua in fundibulo ſeparandum.

Ex omnium horum ſimplicium aquis componuntur ſyrupi.

Ex hac aqua quemadmodum ex aliis, quæ hac arte extrahuntur, ex qualibet aromatum ſpecie, vt pipere, nuce moſchata, mace, Zingibere, cubebis, & huiuſmodi cæteris, vt etiam ex omnibus

ſeminibus & baccis calidis, lauri ſcilicet, iuniperi, fœniculi, aniſi, cumini, dauci, pœoniæ, & cœt. denique ex herbis & floribus calore pollentibus, vt ſaluia, roſmarino, thymo, hyſſopo, ruta, calamentha, origano, pulegio, mentha, betonica, & ſimilibus, componi poterunt ſyrupi, qui longe melius vires ſimplicium, ex quibus concinnantur, ſibi concreditas ſeruabunt, genuinasque facultates multo efficacius referent, quam eorundem aquæ, & decoctiones gregaria via paratę, vt paulo poſt dicturi ſumus, vbi de ſyrupis cum iisdem inet aquis præparatis agemus, & conſequenter ſuo loco cuilibet compertum erit, quibus vſibus olea ipſorum ſimplicium inſeruiant, quæ, vt monuimus, à propriis aquis ſeparari debent.

Sed hæc de aquis tractatio hucuſque ſufficiat. Temporis nunc ratio poſtulat, vt vela contrahamus, ne forte longiori mora in vertices inextricabiles abrepti, benigno lectori moleſtiam creare videamur. Plures aquas fragrantes & odoratas ad faciei decorationem, puſtulas, impetigines, lentes, maculas, aliosque externos affectus conferentes, in ſecundum librum nobis reſeruamus deſcribendas, quas in humani generis vſum in medium proferre non recuſabimus.

Aquæ ad externos faciei affectus ſecundo libro traduntur.

CAP. VIII.

De Decoctis.

FAteor equidem, celebrem decoctorum vſum longo iam tempore in cōmuni pharmacia extitiſſe, quem nec ipſi improbamus, ſicut falſo de nobis garriunt quidam Cenſores. Sunt tamen potiſſimum duo, quæ in iisdem deſideramus, ob quæ noſtræ reformationi haud immerito ipſa ſubiicienda putauimus. Quod vtique æquus lector ipſemet ſecum paulisper conſideret, noſtroque conatui haud grauate fauere dignetur.

Primum eſt, quod in horum decoctorum compoſitionem ex communi more recipiantur ingredientia adhuc viridia & ſuperflua humiditate ſcatentia: ex quibus eſſentiam & virtutem elicere conantur, decoctionib. cum aqua ſola fontana, vel fluuiali factis. Ac licet decocta huiusmodi per manicam tranſcolentur, & cum oui albumine clarificentur, prout moris eſt, compertum tamen eſt, ipſa paucorum dierum ſpatio ſitum contrahere & corrumpi. Qua ratione igitur poteſt id, quod per ſeipſum facile corrumpitur, à corruptione vindicare corpora noſtra, in quem tamen finem pleraque fere decocta ægrotis præſcribuntur ac offeruntur? Vt igitur ieiunis his & imperfectis operandi viis conſulamus, neceſſe erit, vt ſimul ac clarificatio fuerit facta, adhuc aliæ duæ ipſam conſequantur operationes, digeſtio ſcilicet & fermentatio, quarum ope & vi paucis poſt horis ſeparari percipies materiam quandam craſſam ac terream in eo, quod puriſſimum & clariſſimum credebatur, adhuc deliteſcentem, quæ huius corruptionis vnica cauſa exiſtit, quemadmodum de his fuſius dicetur *in cap. de Syrupis.* vbi modum ex variis herbis, fructibus & floribus exprimendi ſuccos docebimus: ex quibus digeſtis, fermentatis, & perfecte depuratis, ſyrupi in longiſſimum tempus citra ſacchari melliſue additionem reſeruandi concinnabuntur.

Digeſtio & fermentatio decoctorum poſt clarificationem vulgarem.

Alterum, quod notatione & reformatione noſtra imprimis etiam opus habet, eſt, quod ſæpenumero eiusmodi decocta fiant ex lignis, corticibus, radicibus, herbis, ſeminibus & floribus, omnibus ſiccis, ac omni humiditate excrementitia ſpoliatis, quæ cum aqua in vaſe aperto decoquuntur, adeo vt hoc modo partes illorum acidæ & mercuriales, vt ſulphureæ ſiue oleoſæ, in quibus præcipua illorum virtus & proprietas deliteſcit, deficiant: indeque eiusmodi decocta vt plurimum aut omni-

Decocta perperam fieri in vaſe aperto.

omnino nul'ius aut exiguæ ſaltem efficaciæ comperiantur.

Huius dicti veritas ſtabilitur etiam per ea, quæ modo ſub finē de aquis diximus, vbi modum propoſuimus, quo ex omnibus aromatis, ex ſeminibus, herbis & floribus ſiccis, calidis & fragrantibus, aquæ & olea elici poſſint, quæ integras & totas fere ſuorum ſimplicium facultates retineāt, quod equidem ſoli deſtillationi cum vaſe optime clauſo acceptum ferendum eſt. Nunquā enim id præſtabit ea decoctio, quę fit cum vaſe aperto, cuius rei vt periculum facias, accipe vnicam tantum librā Sem. aniſi, addendo quinq; aut ſex libras aquæ. Si ex eo, more chymico, oleum vaſe clauſo deſtilles, hæc aqua ſeparato oleo, aniſi odorem, cæteraſq; eius qualitates, quib. imprægnata eſt, longe perfectius æmulabitur & reſeruabit, quam decem, vel etiam plures libræ aniſi, cum ea aquæ quantitate cocti, qui vulgo decoctiones cum vaſe aperto parari ſolēt, vbi ſpiritus aniſi pereunt & prorſus euaporant. Idem de cæteris omnib. aromaticis, fragrantibus & calidis, quod de aniſo, ſentiendum eſt, imprimiſque notandum, in decoctis hydroticis & ſudorificis paratis ex guaiaco, & aliis rebus ſudorifica proprietate pollentibus, id neceſſario obſeruandum eſſe.

At dices hunc morem ita ſtudioſe admodum obſeruari, vt eiuſmodi decocta in duplici vaſe præparantur. Sed ratio hæc nullius prorſus momenti eſſe poteſt, ſiquidem partes illæ acidæ & oleaginoſæ, quib. plurimū abundat guaiacum, nihilominus eo modo diſſipantur, & in auras euolant. Spiritus. n. ſunt ſubtiliſſimi, in quib. tamen omnis virtus ſudorifica & balſamica conſiſtit. Quib. incommodis vt ſubueniamus, decoctio illa fieri debet in vitro circulatorio vel Pelecano, vbi nihil omnino expirare poteſt, ſi deſideretur Pelecanus, in cornuta vel retorta, vel in vaſe æneo, ſtanno interius obducto, cui refrigerium ſuum appendeat, quodq; eiuſmodi decoctis aptum ſit, & in longum tempus vſui tuo inſeruire poſſit. Vtut ſit, opera dāda eſt, vt vas tuum, ſiue vitreum ſit, ſiue cupreum aut ſtanneū, accuratiſſime claudatur, ita vt nihil prorſus euaporet, & de liquore tuo vel nihil, vel minima tantum portiuncula imminuatur aut pereat. Vnde libræ vni guaiaci libræ tantum tres aquæ addantur, & ita ſatis diluta erit decoctio, nihil enim de ea aut parum exhalat, & in fumum conſumitur.

Decoctio in Pelecano aut alio clauſo vaſe.

Coctio hæc multo accuratius perficitur poteſt balneo vaporoſo, quam quouis alio caloris genere. Si vſus fueris cornuta vel alembico, ea, quæ deſtillaueris, fæcibus ſuis rurſus addenda erunt, & deintotum decoctum per manicam traiiciendum, vt clarificetur. Pro doſi exhibebis tres vel quatuor vncias, & excellentes effectus in ſudore prouocando videbis. Exempli loco hic proponimus decoctum Guaiaci, ad cuius imitationem parari poterunt quæuis alia ex rebus calidis & aromaticis. Neque hic tempus ſpectandum eſt, cuius reſpectu quidem vulgaria illa citius parantur: ſed hęc diuturnitatem temporis infinitis commodis inde emergentib. reſarciunt: interim tū vel admittere vel repudiare horū vſū liberum cuiuis eſto. Temporis ratio nūc poſtulare videtur, vt ea ꝓponamus decocta, quib. pharmacopœam noſtram ornandam ac ditandam conſtituimus.

Decocta:
- *Lenitiua, aperitiua refrigerāt.*
- *Lenitiua, aperitiua calefacient.*
- *Carminatiua.*
- *Diuretica.*

Decocta preparantia:
- *Bilem*
- *Pituitam*
- *Melancholiam ſiue atrabilarium ſuccum.*

Decocta purgātia vel:
- *Bilem, pituitam, melancholiam ſeorſim.*
- *Omnes humores ſimul.*

Decocta

ſeminibus & baccis calidis, lauri ſcilicet, iuniperi, fœniculi, aniſi, cumini, dauci, pœoniæ, & cœt. denique ex herbis & floribus calore pollentibus, vt ſaluia, roſmarino, thymo, hyſſopo, ruta, calamentha, origano, pulegio, mentha, betonica, & ſimilibus, componi poterunt ſyrupi, qui longe melius vires ſimplicium, ex quibus concinnantur, ſibi concreditas ſeruabunt, genuinasque facultates multo efficacius referent, quam eorundem aquæ, & decoctiones gregaria via paratę, vt paulo poſt dicturi ſumus, vbi de ſyrupis cum iisdemmet aquis præparatis agemus, & conſequenter ſuo loco cuilibet compertum erit, quibus vſibus olea ipſorum ſimplicium inſeruiant, quæ, vt monuimus, à propriis aquis ſeparari debent.

Sed hæc de aquis tractatio hucuſque ſufficiat. Temporis nunc ratio poſtulat, vt vela contrahamus, ne forte longiori mora in vertices inextricabiles abrepti, benigno lectori moleſtiam creare videamur. Plures aquas fragrantes & odoratas ad faciei decorationem, puſtulas, impetigines, lentes, maculas, aliosque externos affectus conferentes, in ſecundum librum nobis reſeruamus deſcribendas, quas in humani generis vſum in medium proferre non recuſabimus.

Aquæ ad externos faciei affectus ſecundo libro traduntur.

CAP. VIII.

De Decoctis.

FAteor equidem, celebrem decoctorum vſum longo iam tempore in cõmuni pharmacia extitiſſe, quem nec ipſi improbamus, ſicut falſo de nobis garriunt quidam Cenſores. Sunt tamen potiſſimum duo, quæ in iisdem deſideramus, ob quæ noſtræ reformationi haud immerito ipſa ſubiicienda putauimus. Quod vtique æquus lector ipſemet ſecum paulisper conſideret, noſtroque conatui haud grauate fauere dignetur.

Primum eſt, quod in horum decoctorum compoſitionem ex communi more recipiantur ingredientia adhuc viridia & ſuperflua humiditate ſcatentia: ex quibus eſſentiam & virtutem elicere conantur, decoctionib. cum aqua ſola fontana, vel fluuiali factis. Ac licet decocta huiusmodi per manicam tranſcolentur, & cum oui albumine clarificentur, prout moris eſt, compertum tamen eſt, ipſa paucorum dierum ſpatio ſitum contrahere & corrumpi. Qua ratione igitur poteſt id, quod per ſeipſum facile corrumpitur, à corruptione vindicare corpora noſtra, in quem tamen finem pleraque fere decocta ægrotis præſcribuntur ac offeruntur? Vt igitur ieiunis his & imperfectis operandi viis conſulamus, neceſſe erit, vt ſimul ac clarificatio fuerit facta, adhuc aliæ duæ ipſam conſequantur operationes, digeſtio ſcilicet & fermentatio, quarum ope & vi paucis poſt horis ſeparari percipies materiam quandam craſſam ac terream in eo, quod puriſſimum & clariſſimum credebatur, adhuc deliteſcentem, quæ huius corruptionis vnica cauſa exiſtit, quemadmodum de his fuſius dicetur *in cap. de Syrupis.* vbi modum ex variis herbis, fructibus & floribus exprimendi ſuccos docebimus: ex quibus digeſtis, fermentatis, & perfecte depuratis, ſyrupi in longiſſimum tempus citra ſacchari mellisue additionem reſeruandi concinnabuntur.

Digeſtio & fermentatio decoctorum poſt clarificationem vulgarem.

Alterum, quod notatione & reformatione noſtra imprimis etiam opus habet, eſt, quod ſæpenumero eiusmodi decocta fiant ex lignis, corticibus, radicibus, herbis, ſeminibus & floribus, omnibus ſiccis, ac omni humiditate excrementitia ſpoliatis, quæ cum aqua in vaſe aperto decoquuntur, adeo vt hoc modo partes illorum acidæ & mercuriales, vt ſulphureæ ſiue oleoſæ, in quibus præcipua illorum virtus & proprietas deliteſcit, deficiant: indeque eiusmodi decocta vtplurimum aut omni-

Decocta perperam fieri in vaſe aperto.

omnino nullius aut exiguæ ſaltem efficaciæ comperiantur.

Huius dicti veritas ſtabilitur etiam per ea, quæ modo ſub finē de aquis diximus, vbi modum propoſuimus, quo ex omnibus aromatis, ex ſeminibus, herbis & floribus ſiccis, calidis & fragrantibus, aquæ & olea elici poſſint, quæ integras & totas fere ſuorum ſimplicium facultates retineāt, quod equidem ſoli deſtillationi cum vaſe optime clauſo acceptum ferendum eſt. Nunquā enim id præſtabit ea decoctio, quę fit cum vaſe aperto, cuius rei vt periculum facias, accipe vnicam tantum librā Sem. aniſi, addendo quinq; aut ſex libras aquæ. Si ex eo, more chymico, oleum vaſe clauſo deſtilles, hæc aqua ſeparato oleo, aniſi odorem, cæteraſq; eius qualitates, quib. imprægnata eſt, longe perfectius æmulabitur & reſeruabit, quam decem, vel etiam plures libræ aniſi, cum ea aquæ quantitate cocti, quā vulgo decoctiones cum vaſe aperto parari ſolēt, vbi ſpiritus aniſi pereunt & prorſus euaporant. Idem de cæteris omnib. aromaticis, fragrantibus & calidis, quod de aniſo, ſentiendum eſt, imprimiſque notandum, in decoctis hydroticis & ſudorificis paratis ex guaiaco, & aliis rebus ſudorifica proprietate pollentibus, id neceſſario obſeruandum eſſe.

At dices hunc morem ita ſtudioſe admodum obſeruari, vt eiuſmodi decocta in duplici vaſe præparantur. Sed ratio hæc nullius prorſus momenti eſſe poteſt, ſiquidem partes illæ acidæ & oleaginoſæ, quib. plurimū abundat guaiacum, nihilominus eo modo diſſipantur, & in auras euolant. Spiritus. n. ſunt ſubtiliſſimi, in quib. tamen omnis virtus ſudorifica & balſamica conſiſtit. Quib. incommodis vt ſubueniamus, decoctio illa fieri debet in vitro circulatorio vel Pelecano, vbi nihil omnino expirare poteſt, ſi deſideretur Pelecanus, in cornuta vel retorta, vel in vaſe æneo, ſtanno interius obducto, cui refrigerium ſuum appendeat, quodq; eiuſmodi decoctis aptum ſit, & in longum tempus vſui tuo inſeruire poſſit. Vtut ſit, opera dāda eſt, vt vas tuum, ſiue vitreum ſit, ſiue cupreum aut ſtanneū, accuratiſſime claudatur, ita vt nihil prorſus euaporet, & de liquore tuo vel nihil, vel minima tantum portiuncula imminuatur aut pereat. Vnde libræ vni guaiaci libræ tantum tres aquæ addantur, & ita ſatis diluta erit decoctio, nihil enim de ea aut parum exhalat, & in fumum conſumitur.

Decoctis in Pelecano aut alio deſtillatorio vaſe.

Coctio hæc multo accuratius perfici poteſt balneo vaporoſo, quam quouis alio caloris genere. Si vſus fueris cornuta vel alembico, ea, quæ deſtillaueris, fæcibus ſuis rurſus addenda erunt, & dein totum decoctum per manicam traiiciendum, vt clarificetur. Pro doſi exhibebis tres vel quatuor vncias, & excellentes effectus in ſudore prouocando videbis. Exempli loco hic proponimus decoctum Guaiaci, ad cuius imitationem parari poterunt quæuis alia ex rebus calidis & aromaticis. Neque hic tempus ſpectandum eſt, cuius reſpectu quidem vulgaria illa citius parantur: ſed hęc diuturnitatem temporis infinitis commodis inde emergentib. reſarciunt: interim tū vel admittere vel repudiare horū vſū liberum cuiuis eſto. Temporis ratio nūc poſtulare videtur, vt ea ꝓponamus decocta, quib. pharmacopœam noſtram ornandam ac ditandam conſtituimus.

Decocta
- *Lenitiua, aperitiua refrigerāt.*
- *Lenitiua, aperitiua calefacient.*
- *Carminatiua.*
- *Diuretica.*

Decocta præparantia.
- *Bilem.*
- *Pituitam*
- *Melancholiam ſiue atrabilarium ſuccum.*

Decocta purgantia vel
- *Bilem, pituitam, melancholiam ſeorſim.*
- *Omnes humores ſimul.*

Decocta

ſeminibus & baccis calidis, lauri ſcilicet, iuniperi, fœniculi, aniſi, cumini, dauci, pœoniæ, & cœt. denique ex herbis & floribus calore pollentibus, vt ſaluia, roſmarino, thymo, hyſſopo, ruta, calamentha, origano, pulegio, mentha, betonica, & ſimilibus, componi poterunt ſyrupi, qui longe melius vires ſimplicium, ex quibus concinnantur, ſibi concreditas ſeruabunt, genuinasque facultates multo efficacius referent, quam eorundem aquæ, & decoctiones gregaria via paratę, vt paulo poſt dicturi ſumus, vbi de ſyrupis cum iiſdem met aquis præparatis agemus, & conſequenter ſuo loco cuilibet compertum erit, quibus vſibus olea ipſorum ſimplicium inſeruiant, quæ, vt monuimus, à propriis aquis ſeparari debent.

Aquæ ad externos faciei affectus ſecundo libro traduntur.

Sed hæc de aquis tractatio hucuſque ſufficiat. Temporis nunc ratio poſtulat, vt vela contrahamus, ne forte longiori mora in vertices inextricabiles abrepti, benigno lectori moleſtiam creare videamur. Plures aquas fragrantes & odoratas ad faciei decorationem, puſtulas, impetigines, lentes, maculas, aliosque externos affectus conferentes, in ſecundum librum nobis reſeruamus deſcribendas, quas in humani generis vſum in medium proferre non recuſabimus.

CAP. VIII.

De Decoctis.

Fateor equidem, celebrem decoctorum vſum longo iam tempore in cõmuni pharmacia extitiſſe, quem nec ipſi improbamus, ſicut falſo de nobis garriunt quidam Cenſores. Sunt tamen potiſſimum duo, quæ in iiſdem deſideramus, ob quæ noſtræ reformationi haud immerito ipſa ſubiicienda putauimus. Quod vtique æquus lector ipſemet ſecum paulisper conſideret, noſtroque conatui haud grauate fauere dignetur.

Primum eſt, quod in horum decoctorum compoſitionem ex communi more recipiantur ingredientia adhuc viridia & ſuperflua humiditate ſcatentia: ex quibus eſſentiam & virtutem elicere conantur, decoctionib. cum aqua ſola fontana, vel fluuiali factis. Ac licet decocta huiuſmodi per manicam tranſcolentur, & cum oui albumine clarificentur, prout moris eſt, compertum tamen eſt, ipſa paucorum dierum ſpatio ſitum contrahere & corrumpi. Qua ratione igitur poteſt id, quod per ſeipſum facile corrumpitur, à corruptione vindicare corpora noſtra, in quem tamen finem pleraque fere decocta ægrotis præſcribuntur ac offeruntur? Vt igitur ieiunis his & imperfectis operandi viis conſulamus, neceſſe erit, vt ſimul ac clarificatio fuerit facta, adhuc aliæ duæ ipſam conſequantur operationes, digeſtio ſcilicet & fermentatio, quarum ope & vi paucis poſt horis ſeparari percipies materiam quandam craſſam ac terream in eo, quod puriſſimum & clariſſimum credebatur, adhue deliteſcentem, quæ huius corruptionis vnica cauſa exiſtit, quemadmodum de his fuſius dicetur *in cap. de Syrupis.* vbi modum ex variis herbis, fructibus & floribus exprimendi ſuccos docebimus: ex quibus digeſtis, fermentatis, & perfecte depuratis, ſyrupi in longiſſimum tempus citra ſacchari mellisue additionem reſeruandi concinnabuntur.

Digeſtio & fermentatio decoctorum poſt clarificationem vulgarem.

Alterum, quod notatione & reformatione noſtra imprimis etiam opus habet, eſt, quod ſæpenumero eiuſmodi decocta fiant ex lignis, corticibus, radicibus, herbis, ſeminibus & floribus, omnibus ſiccis, ac omni humiditate excrementitia ſpoliatis, quæ cum aqua in vaſe aperto decoquuntur, adeo vt hoc modo partes illorum acidæ & mercuriales, vt ſulphureæ ſiue oleoſæ, in quibus pręcipua illorum virtus & proprieras deliteſcit, deficiant: indeque eiuſmodi decocta vtplurimum aut omni-

Decocta perperam fieri in vaſe aperto.

omnino nullius aut exiguæ ſaltem efficaciæ comperiantur.

Huius dicti veritas ſtabilitur etiam per ea, quæ modo ſub finẽ de aquis diximus, vbi modum propoſuimus, quo ex omnibus aromatis, ex ſeminibus, herbis & floribus ſiccis, calidis & fragrantibus, aquæ & olea elici poſſint, quæ integras & totas fere ſuorum ſimplicium facultates retineãt, quod equidem ſoli deſtillationi cum vaſe optime clauſo acceptum ferendum eſt. Nunquã enim id præſtabit ea decoctio, quę fit cum vaſe aperto, cuius rei vt periculum facias, accipe vnicam tantum librã Sem. aniſi, addendo quinq; aut ſex libras aquæ. Si ex eo, more chymico, oleum vaſe clauſo deſtilles, hæc aqua ſeparato oleo, aniſi odorem, cæterasq; eius qualitates, quib. imprægnata eſt, longe perfectius æmulabitur & reſeruabit, quam decem, vel etiam plures librę aniſi, cum ea aquæ quantitate coctì, qua vulgo decoctiones cum vaſe aperto parari ſolẽt, vbi ſpiritus aniſi pereunt & prorſus euaporant. Idem de cæteris omnib. aromaticis, fragrantibus & calidis, quod de aniſo, ſentiendum eſt, imprimiſque notandum, in decoctis hydroticis & ſudorificis paratis ex guaiaco, & aliis rebus ſudorifica proprietate pollentibus, id neceſſario obſeruandum eſſe.

At dices hunc morem ita ſtudioſe admodum obſeruari, vt eiuſmodi decocta in duplici vaſe præparantur. Sed ratio hæc nullius prorſus momenti eſſe poteſt, ſiquidem partes illæ acidæ & oleaginoſæ, quib. plurimũ abundat guaiacum, nihilominus eo modo diſſipantur, & in auras euolant. Spiritus.n. ſunt ſubtiliſſimi, in quib. tamen omnis virtus ſudorifica & balſamica conſiſtit. Quib. incommodis vt ſubueniamus, decoctio illa fieri debet in vitro circulatorio vel Pelecano, vbi nihil omnino expirare poteſt, ſi deſideretur Pelecanus, in cornuta vel retorta, vel in vaſe æneo, ſtanno interius obducto, cui refrigerium ſuum appendeat, quodq; eiuſmodi decoctis aptum ſit, & in longum tempus vſui tuo inſeruire poſſit. Vtut ſit, opera dãda eſt, vt vas tuum, ſiue vitreum ſit, ſiue cupreum aut ſtannęũ, accuratiſſime claudatur, ita vt nihil prorſus euaporet, & de liquore tuo vel nihil, vel minima tantum portiuncula imminuatur aut pereat. Vnde libræ vni guaiaci libræ tantum tres aquæ addantur, & ita ſatis diluta erit decoctio, nihil enim de ea aut parum exhalat, & in fumum conſumitur.

Decoctis in Pelecano aut alio deſtillatorio vaſe.

Coctio hæc multo accuratius perficipoteſt balneo vaporoſo, quam quouis alio caloris genere. Si vſus fueris cornuta vel alembico, ea, quæ deſtillaueris, fæcibus ſuis rurſus addenda erunt, & dein totum decoctum per manicam traiiciendum, vt clarificetur. Pro doſi exhibebis tres vel quatuor vncias, & excellentes effectus in ſudore prouocando videbis. Exempli loco hic proponimus decoctum Guaiaci, ad cuius imitationem parari poterunt quæuis alia ex rebus calidis & aromaticis. Neque hic tempus ſpectandum eſt, cuius reſpectu quidem vulgaria illa citius parantur: ſed hęc diuturnitatem temporis infinitis commodis inde emergentib. reſarciunt: interim tñ vel admittere vel repudiare horũ vſũ liberum cuiuis eſto. Temporis ratio nũc poſtulare videtur, vt ea ꝓponamus decocta, quib. pharmacopœam noſtram ornandam ac ditandam conſtituimus.

Decocta { *Lenitiua, aperitiua refrigerãt.* / *Lenitiua, aperitiua calefacient.* / *Carminatiua.* / *Diuretica.* }

Decocta præparantia. { *Bilem* / *Pituitam* / *Melancholiam ſiue atrabilarium ſuccum.* }

Decocta purgantia vel { *Bilem, pituitam, melancholiam ſeorſim.* / *Omnes humores ſimul.* }

Decocta

ſeminibus & baccis calidis, lauri ſcilicet, iuniperi, fœniculi, aniſi, cumini, dauci, pœoniæ, & cœt. denique ex herbis & floribus calore pollentibus, vt ſaluia, roſmarino, thymo, hyſſopo, ruta, calamentha, origano, pulegio, mentha, betonica, & ſimilibus, componi poterunt ſyrupi, qui longe melius vires ſimplicium, ex quibus concinnantur, ſibi concreditas ſeruabunt, genuinaſque facultates multo efficacius referent, quam eorundem aquæ, & decoctiones gregaria via paratæ, vt paulo poſt dicturi ſumus, vbi de ſyrupis cum iiſdem inet aquis præparatis agemus, & conſequenter ſuo loco cuilibet compertum erit, quibus vſibus olea ipſorum ſimplicium inſeruiant, quæ, vt monuimus, à propriis aquis ſeparari debent.

Sed hæc de aquis tractatio hucuſque ſufficiat. Temporis nunc ratio poſtulat, vt vela contrahamus, ne forte longiori mora in vertices inextricabiles abrepti, benigno lectori moleſtiam creare videamur. Plures aquas fragrantes & odoratas ad faciei decorationem, puſtulas, impetigines, lentes, maculas, aliosque externos affectus conferentes, in ſecundum librum nobis reſeruamus deſcribendas, quas in humani generis vſum in medium proferre non recuſabimus.

Aquæ ad externos faciei affectus ſecundo libro traduntur.

CAP. VIII.

De Decoctis.

Fateor equidem, celebrem decoctorum vſum longo iam tempore in cõmuni pharmacia extitiſſe, quem nec ipſi improbamus, ſicut falſo de nobis garriunt quidam Cenſores. Sunt tamen potiſſimum duo, quæ in iiſdem deſideramus, ob quæ noſtræ reformationi haud immerito ipſa ſubiicienda putauimus. Quod vtique æquus lector ipſemet ſecum pauliſper conſideret, noſtroque conatui haud grauate fauere dignetur.

Primum eſt, quod in horum decoctorum compoſitionem ex communi more recipiantur ingredientia adhuc viridia & ſuperflua humiditate ſcatentia: ex quibus eſſentiam & virtutem elicere conantur, decoctionib. cum aqua ſola fontana, vel fluuiali factis. Ac licet decocta huiuſmodi per manicam transcolentur, & cum oui albumine clarificentur, prout moris eſt, compertum tamen eſt, ipſa paucorum dierum ſpatio ſitum contrahere & corrumpi. Qua ratione igitur poteſt id, quod per ſeipſum facile corrumpitur, à corruptione vindicare corpora noſtra, in quem tamen finem pleraque fere decocta ægrotis præſcribuntur ac offeruntur? Vt igitur ieiunis his & imperfectis operandi viis conſulamus, neceſſe erit, vt ſimul ac clarificatio fuerit facta, adhuc aliæ duæ ipſam conſequantur operationes, digeſtio ſcilicet & fermentatio, quarum ope & vi paucis poſt horis ſeparari percipies materiam quandam craſſam ac terream in eo, quod puriſſimum & clariſſimum credebatur, adhuc deliteſcentem, quæ huius corruptionis vnica cauſa exiſtit, quemadmodum de his fuſius dicetur *in cap. de Syrupis.* vbi modum ex variis herbis, fructibus & floribus exprimendi ſuccos docebimus: ex quibus digeſtis, fermentatis, & perfecte depuratis, ſyrupi in longiſſimum tempus citra ſacchari melliſue additionem reſeruandi concinnabuntur.

Digeſtio & fermentatio decoctorum poſt clarificationem vulgarem.

Alterum, quod notatione & reformatione noſtra imprimis etiam opus habet, eſt, quod ſæpenumero eiuſmodi decocta fiant ex lignis, corticibus, radicibus, herbis, ſeminibus & floribus, omnibus ſiccis, ac omni humiditate excrementitia ſpoliatis, quæ cum aqua in vaſe aperto decoquuntur, adeo vt hoc modo partes illorum acidæ & mercuriales, vt ſulphureæ ſiue oleoſæ, in quibus præcipua illorum virtus & proprietas deliteſcit, deficiant: indeque eiuſmodi decocta vtplurimum aut omni-

Decocta perperam fieri in vaſe aperto.

omnino nullius aut exiguæ ſaltem efficaciæ comperiantur.

Huius dicti veritas ſtabilitur etiam per ea, quæ modo ſub finẽ de aquis diximus, vbi modum propoſuimus, quo ex omnibus aromatis, ex ſeminibus, herbis & floribus ſiccis, calidis & fragrantibus, aquæ & olea elici poſſint, quæ integras & totas fere ſuorum ſimplicium facultates retineãt, quod equidem ſoli deſtillationi cum vaſe optime clauſo acceptum ferendum eſt. Nunquã enim id præſtabit ea decoctio, quę fit cum vaſe aperto, cuius rei vt periculum facias, accipe vnicam tantum librã Sem. aniſi, addendo quinq; aut ſex libras aquæ. Si ex eo, more chymico, oleum vaſe clauſo deſtilles, hæc aqua ſeparato oleo, aniſi odorem, cæteraſq; eius qualitates, quib. imprægnata eſt, longe perfectius æmulabitur & reſeruabit, quam decem, vel etiam plures libræ aniſi, cum ea aquæ quantitate coqui, qua vulgo decoctiones cum vaſe aperto parari ſolẽt, vbi ſpiritus aniſi pereunt & prorſus euaporant. Idem de cæteris omnib. aromaticis, fragrantibus & calidis, quod de aniſo, ſentiendum eſt, imprimiſque notandum, in decoctis hydroticis & ſudorificis paratis ex guaiaco, & aliis rebus ſudorifica proprietate pollentibus, id neceſſario obſeruandum eſſe.

At dices hunc morem ita ſtudioſe admodum obſeruari, vt eiuſmodi decocta in duplici vaſe præparantur. Sed ratio hæc nullius prorſus momenti eſſe poteſt, ſiquidem partes illæ acidæ & oleaginoſæ, quib. plurimũ abundat guaiacum, nihilominus eo modo diſſipantur, & in auras euolant. Spiritus. n. ſunt ſubtiliſſimi, in quib. tamen omnis virtus ſudorifica & balſamica conſiſtit. Quib. incommodis vt ſubueniamus, decoctio illa fieri debet in vitro circulatorio vel Pelecano, vbi nihil omnino expirare poteſt, ſi deſideretur Pelecanus, in cornuta vel retorta, vel in vaſe æneo, ſtanno interius obducto, cui refrigerium ſuum appendeat, quodq; eiuſmodi decoctis aptum ſit, & in longum tempus vſui tuo inſeruire poſſit. Vtut ſit, opera dãda eſt, vt vas tuum, ſiue vitreum ſit, ſiue cupreum aut ſtanneũ, accuratiſſime claudatur, ita vt nihil prorſus euaporet, & de liquore tuo vel nihil, vel minima tantum portiuncula imminuatur aut pereat. Vnde libræ vni guaiaci libræ tantum tres aquæ addantur, & ita ſatis diluta erit decoctio, nihil enim de ea aut parum exhalat, & in fumum conſumitur.

Decoctio in Pelecano aut alio circulatorio vaſe.

Coctio hæc multo accuratius perfici poteſt balneo vaporoſo, quam quouis alio caloris genere. Si vſus fueris cornuta vel alembico, ea, quæ deſtillaueris, fœcibus ſuis rurſus addenda erunt, & dein totum decoctum per manicam traiiciendum, vt clarificetur. Pro doſi exhibebis tres vel quatuor vncias, & excellentes effectus in ſudore prouocando videbis. Exempli loco hic proponimus decoctum Guaiaci, ad cuius imitationem parari poterunt quæuis alia ex rebus calidis & aromaticis. Neque hic tempus ſpectandum eſt, cuius reſpectu quidem vulgaria illa citius parantur: ſed hęc diuturnitatem temporis infinitis commodis inde emergentib. reſarciunt: interim tñ vel admittere vel repudiare horũ vſũ liberum cuiuis eſto. Temporis ratio nũc poſtulare videtur, vt ea ꝓponamus decocta, quib. pharmacopœam noſtram ornandam ac ditandam conſtituimus.

Decocta
- *Lenitiua, aperitiua refrigerãt.*
- *Lenitiua, aperitiua calefacient.*
- *Carminatiua.*
- *Diuretica.*

Decocta preparantia.
- *Bilem.*
- *Pituitam*
- *Melancholiam ſiue atrãbilarium ſuccum.*

Decocta purgantia vel
- *Bilem, pituitam, melancholiam ſeorſim.*
- *Omnes humores ſimul.*

Decocta

Aqua mirabilis vel ab extra ventrem lauans.

oculus ſingulis matutinis, idq; ad pluſculos dies irrigari debet. Hæc tantæ virtutis eſt & energiæ plena, vt etiam exterius oculo applicata aluum ipſam ſollicitare poſſit. Hinc idcirco nubecularum viſum turbantium, diſcuſſioni, ſimilibuſq; affectibus multo aptior eſt, quam cætera quæq; collyria, ex corroſiuis cõpoſita, vt inter alia eſt aqua cærulei coloris, quæ paratur ex aqua pluuiali & ſale ammoniaco, diu in pelui tonſoria ſimul agitatis, cui ſpiritus vitrioli ea agitatione commixtus elegantem inducit viriditatem, eaq; multi, haud infelici ſucceſſu vtuntur. Sed ex inflammatione & dolore, quem adfert, malum ſubinde acuitur, adeo, vt aqua ex croco dictæ magneſiæ concinnata multo præſtantior, meo quidem iudicio, habenda ſit, vtpote quæ citra vllum dolorem efficaciter & vtiliter operetur.

Optarem equidem, aquã meam ophthalmicam pari, vel ad minimum non inferiori virtute præditam, tãtas quoq; promereri laudes, quãtas Martinus Rulandus adſcribit aquæ ſuæ, quam in amiſſo pene viſu reſtituendo ſtupendos plane effectus prodidiſſe affirmat. Sed quorſum hæc enarro? vt nempe ipſum Rulandum filium ad tam vtile & rarum ſecretum tandem proferendũ, & bonis cordatiſq; viris vel publicæ vtilitatis, ergo communicandum tacite pellicíam.

Aqua antepileptica ex magneſia dicta, & cruſta panis.

Ex dicta magneſia, nulla addita præparatione alia & ex cruſta panis puluerizata, elicio per cornutam ad ignem ſatis magnũ aquam antepilepticã, quam pluris facio cæteris omnib. ſupra deſcriptis, quantumuis è varia vegetabilium familia petitis. Huius non mediocres effectus in plurib. feliciter expertus ſum potiſſimum autem in Io. Vignone, Euſtachii illius typographi magni nominis filio, is à pueritia in Germania educatus, circa decimum octauum ætatis annum graui admodũ epilepſia corripitur, quã ex omnibus ſignis idiopathicam, omnimq; peſſimam pronũciare licuiſſet, auxiliũ primo & opẽ à doctiſſimis quibuſdam in Germania Medicis imploratam adhibuit: tandẽ in natale ſolum à parentibus euocatus, me cum I. Antonio Haraceno viro doctiſſimo & aliis quibuſdã celebribus Medicis acceſſiuit, vbi cum à nobis cõmuni conſenſu, iuxta artis pręcepta, omnibus præſcriptis & tẽtatis remediis vulgarib. nihil proficeretur, ſed fruſtra omnia fierent, imo morbus in dies adeo increſceret, vt cum antea ſemel in ſeptimana, poſtea ſingulis fere diebus, horrenda mali acceſſione & inſultu æger infeſtaretur. Hinc D. Candolius affinis eius, & veteri amicitia mihi coniunctus, illum fidei & curę meæ priuatim commendauit, obnixe petens, vt præter illa vulgaria auxilia aliquod ſingulare de meis profligando morbo adhiberem, cuius petitioni fruſtra tentatis cæteris omnibus, tandem locum lubens dedi. Purgatione igitur ſemel tantum præmiſſa cum panchymagogorũ meorum vno, ſtatim vſum prædictæ aquæ meæ antepilepticæ ad triginta vel quadraginta dies ſingulis matutinis continuandum pręcipio, in cuius ſecunda exhibitione vermiculorum quoddam genus in excrementis hinc inde volutari animaduerto. Hæc enim aqua proprietatẽ habęt aluũ bis vel ter, citra corporis tamẽ vllam perturbationem aut vomitum, commouendi, cuius aquæ cõtinuo vſu in dies magis magiſq; infinitus vermium numerus educebatur: hæc enim tãti mali minera & fomes in occulto nimis deliteſcens, poſt exhibitione vigeſimam vel vigeſimam quintam tandem ſeſe prodebat, qua expulſa & penitus exciſa æger tam firmam recuperauit ſanitatẽ, vt ab eo tẽpore, quo ſanatus eſt, ne vel minimum huius mali veſtigium perceperit. Hæc eſt huius curæ hiſtoria, quę ante annos pluſquam viginti, per Dei gratiã, feliciter & ex voto ſucceſſit. Hanc vt veriſſimam de induſtria hic commemo-

memo-

Digitized by Google

memorare, oculisque ſubiicere volui, vt indubitanter omnibus conſtet, quam potentes & plane inenarrabiles ſint effectus horum medicamentorum vulgo incognitorum, quorum tamen notitiam in patriæ ac Reipub. emolumentum magis ac magis ceſſuram, apud plures ex animo precor & exopto.

Alia aquas præparandi ratio ex omnibus aromatibus, herbis, floribus & ſeminibus calidis ſiccis.

Præter enumeratas tam ſimplices, quam cōpoſitas artificioſas aquas, quas priſtino ſplendori reſtituimus, ars Spagirica alias aquarum differentias, nouo nos docet artificio componere, præſertim vero ex omnibus aromatibus, herbis, floribus & ſeminibus calefaciendi dote præditis: hæ autem aquæ paratu facillimæ ſunt, ex quib. plurima emergunt commoda, & quarum ope olei plura genera maxime aerea, & partium tenuitate efficaciſſima eliciuntur. Verum quia omnibus fere notæ huiusmodi aquæ exiſtunt, in iis recenſendis non multum immorabimur: præcipuas tantum in medium proferemus, atque illas, quas pharmacopœi ſemper paratas in officinis habere debent, quod ſcilicet propter inſignes operandi vires in quotidianum vſum cadant: nec ratio aliunde petenda, quam quod nobiliori quodam modo ſimplicium medicamentorum, vnde extractæ fuerunt, facultates fere totas & integras in ſe contineant.

Olea ſimplicium aquis innatant.

Eodem modo ſimplicium olea, quæ propriis aquis ſupernatent, eliciuntur, quęque effectus exerunt non paucos atque vulgares. Aquæ etiam modo dictæ ad ſyrupos diuerſimode concinnandos proderunt, baſimque ſubminiſtrabunt: quorum inuentionem mihi iure adſcribere poſſum, vt capite de ſyruporum reſtauratione latius patebit.

Exordiemur autem ab aqua Cinamomi, quia eius vſus & vulgatior & notior eſt, ea itaque ſic parabitur:

AQVA CINAMOMI.

Aqua Cinnamomi cum vini & aqua roſarum.

℞ *Cinamomi* ℥ *iiij.* quod craſſiuſcule conquaſſatum, & in æquis vini albi generoſi, & aquæ roſarum partibus (alii in ſolo vino) duorum aut trium dierum ſpatio infuſum in alembico deſtillant, atque ſic aquam lacteam, quæ ſimul in ſe partem ſulphuream & oleaginoſam cinnamomi continet, eliciunt, accurateque adſeruant. Quod ſi magnam eius quantitatem componere velis, vtere æneo vaſe maiuſculo, cui refrigeratorium annexum ſit. Vulgo pro ſingulis Cinnamomi libris vini albi & aquæ roſarum, ana libræ duæ adiiciuntur. Quia vero non multum olei ex Cinamomo extrahi poteſt propter partium illius tenuitatem, vnde fit, vt cum aqua commiſceatur. propterea vinum album & aqua roſarum peculiariter & præcipue vſurpantur, quorum loco in aliorum aromatum, herbarum, florum & ſeminum deſtillationibus aquam duntaxat communem aſſumimus. Exempli gratia.

Aqua Caryophyllorum cum aqua communi.

℞ *Caryophyllorum conquaſſatorum lib j. aut duas, aquæ fontanæ tepefactæ quadruplū,* imo plus, ſi viſum fuerit: hæc recipiantur vaſe æneo commemorato, cui vaſculum refrigerans adhæret, macerentur vnum, duos aut tres dies: poſt mediocris ignis ſupponatur ita, vt aqua bulliat, tum euaporantem conſpicies, ſecumque oleum Caryophyllorum deferentem, quod quia quouis alio grauius eſt, totum fere imum petit. Ab aqua vero ſecernitur cum in fundibulo (vt vocant) & lagenula rite occluſa reconditur. Aqua, quæ remanet poſt olei ſui ſeparationem, turbida eſt & oleaginoſa: odor & ſapor Caryophillorum impreſſi tam vegeti exiſtunt, vt ſi ea hauriatur, aut naribus admoueatur, qualitates Caryophyllorum quà maxime indicabitur.

Oleum ab aqua in fundibulo ſeparandum.

Ex omnium horum ſimplicium aquis componantur ſyrupi.

Ex hac aqua quemadmodum ex aliis, quæ hac arte extrahuntur, ex qualibet aromatum ſpecie, vt pipere, nuce moſchata, mace, Zingibere, cubebis, & huiusmodi cæteris, vt etiam ex omnibus

 ſemi-

omnino nullius aut exiguæ ſaltem efficaciæ comperiantur.

Huius dicti veritas ſtabilitur etiam per ea, quæ modo ſub finē de aquis diximus, vbi modum propoſuimus, quo ex omnibus aromatis, ex ſeminibus, herbis & floribus ſiccis, calidis & fragrantibus, aquæ & olea elici poſſint, quæ integras & totas fere ſuorum ſimplicium facultates retineāt, quod equidem ſoli deſtillationi cum vaſe optime clauſo acceptum ferendum eſt. Nunquā enim id præſtabit ea decoctio, quę fit cum vaſe aperto, cuius rei vt periculum facias, accipe vnicam tantum librā Sem. aniſi, addendo quinq; aut ſex libras aquæ. Si ex eo, more chymico, oleum vaſe clauſo deſtilles, hæc aqua ſeparato oleo, aniſi odorem, cæteraſq; eius qualitates, quib. imprægnata eſt, longe perfectius æmulabitur & reſeruabit, quam decem, vel etiam plures libræ aniſi, cum ea aquæ quantitate cocti, qua vulgo decoctiones cum vaſe aperto parari ſolēt, vbi ſpiritus aniſi pereunt & prorſus euaporant. Idem de cæteris omnib. aromaticis, fragrantibus & calidis, quod de aniſo, ſentiendum eſt, imprimiſque notandum, in decoctis hydroticis & ſudorificis paratis ex guaiaco, & aliis rebus ſudorifica proprietate pollentibus, id neceſſario obſeruandum eſſe.

At dices hunc morem ita ſtudioſe admodum obſeruari, vt eiuſmodi decocta in duplici vaſe præparantur. Sed ratio hæc nullius prorſus momenti eſſe poteſt, ſiquidem partes illæ acidæ & oleaginoſæ, quib. plurimū abundat guaiacum, nihilominus eo modo diſſipantur, & in auras euolant. Spiritus .n. ſunt ſubtiliſſimi, in quib. tamen omnis virtus ſudorifica & balſamica conſiſtit. Quib. incommodis vt ſubueniamus, decoctio illa fieri debet in vitro circulatorio vel Pelecano, vbi nihil omnino expirare poteſt, ſi deſideretur Pelecanus, in cornuta vel retorta, vel in vaſe æneo, ſtanno interius obducto, cui refrigerium ſuum appendeat, quodq; eiuſmodi decoctis aptum ſit, & in longum tempus vſui tuo inſeruire poſſit. Vtut ſit, opera dāda eſt, vt vas tuum, ſiue vitreum ſit, ſiue cupreum aut ſtanneū, accuratiſſime claudatur, ita vt nihil prorſus euaporet, & de liquore tuo vel nihil, vel minima tantum portiuncula imminuatur aut pereat. Vnde libræ vni guaiaci libræ tantum tres aquæ addantur, & ita ſatis diluta erit decoctio, nihil enim de ea aut parum exhalat, & in fumum conſumitur.

Decoctis in Pelecano aut alio circulatorio vaſe.

Coctio hæc multo accuratius perfici poteſt balneo vaporoſo, quam quouis alio caloris genere. Si vſus fueris cornuta vel alembico, ea, quæ deſtillaueris, fæcibus ſuis rurſus addenda erunt, & dein totum decoctum per manicam traiiciendum, vt clarificetur. Pro doſi exhibebis tres vel quatuor vncias, & excellentes effectus in ſudore prouocando videbis. Exempli loco hic proponimus decoctum Guaiaci, ad cuius imitationem parari poterunt quæuis alia ex rebus calidis & aromaticis. Neque hic tempus ſpectandum eſt, cuius reſpectu quidem vulgaria illa citius parantur: ſed hęc diuturnitatem temporis infinitis commodis inde emergentib. reſarciunt: interim tū vel admittere vel repudiare horū vſū liberum cuiuis eſto. Temporis ratio nūc poſtulare videtur, vt ea ꝓponamus decocta, quib. pharmacopœam noſtram ornandam ac ditandam conſtituimus.

Decocta
- *Lenitiua, aperitiua refrigerāt.*
- *Lenitiua, aperitiua calefacient.*
- *Carminatiua.*
- *Diuretica.*

Decocta præparantia.
- *Bilem*
- *Pituitam*
- *Melancholiam ſiue atrabilariū ſuccum.*

Decocta purgantia vel
- *Bilem, pituitam, melancholiam ſeorſim.*
- *Omnes humores ſimul.*

Decocta

Digitized by Google

Decocta *Hydrotica varii generis.*
Decocta *Vulneraria.*
Decocta *Varia ad diuerſos corporis humani affectus, multisque & certis experimentis comprobata.*

Decoctio lenitiua aperitiua refrigerans.

℞ *Rad. Taraxaci*
Graminis
Acetoſæ
Oxylapathi ana ℥ *j.*
Paſſul.
Liquiritiæ ana ʒ *vj.*
Cichorii
Endiuiæ
Scariolæ
Agrimoniæ
Portulacæ
Acetoſæ
Lactucæ
Fumariæ
Capill. Vener. omnium ana M. j.
Sem. Quatuor frig. maiorum
Althea ana ʒ. ß.
Prunorum Damaſc. numer. x.
Iuiubarum paria vj.
Flor. Violarum
Bugloſſæ
Roſarum rubr. ana p. j.

Fiat decoctum, aromatizetur, ſi ita placuerit, pauco Cinnamomo, & edulcoretur ſaccharo; vel addatur ſyrupus violaceus, vel acetoſus, limonum, & ſimiles.

Decoctio lenitiua aperitiua calefaciens.

℞ *Cort. Fraxini*
Tamariſc. ana ʒ. ß.
Rad. Fœniculi
Petroſelini
Polypodii ana ℥ *j.*
Prunorum Damaſcen.
Iuiubarum ana paria vj.
Paſſul.
Liquiritiæ ana ℥ ß.
Herb. Lupul.
Agrimoniæ
Betonicæ
Primulæ veris
Fumariæ
Ceterach
Polytrichi
Abſynthii
Petroſelini ana M j.
Aſari ʒ *ij.*
Sem. Carduibenedicti
Citrii
& Corticis eiusdem ana ʒ *iij.*
Sem. Maluæ
Althea
Citoniorum ana ʒ *ij. ß.*
Flor. Geniſtæ
Bugloſſæ
Borraginis ana p. j.

Fiat decoctio, coletur, clarificetur, aromatizetur & dulcoretur, vt ſupra, ſaccharo, vel adde ſyrupi de duabus vel quinque rad. & capill. Veneris q. ſufficit.

Decoctio carminatiua ſeu flatus diſcutiens.

℞ *Rad. Fœniculi* ℥ *j.*
Fol. Thymi
Pulegii
Serpilli ana M. j.
Paſſul. Corinthiac. ʒ. *j.*
Sem. Fœniculi dulc.
Aniſi
Dauci
Cumini ana ʒ *iij.*
Cinnamomi ℥ ß.
Flor. Anthos
Camomillæ veræ ana p. ij.

Decoquantur in hydromelite maluatico. Doſis ℥ ij. vel tres.

Decoctio diuretica.

℞ *Rad. Vincetoxici*
Rubiæ tinctorum
Valerianæ
Pimpinellæ ana ℥ *j.*

Lio

Liquiritiæ ℥ ß.
Fol. Betonicæ
Capill. omnium ana M. j.
Sem. Bardanæ
Fœniculi
Milii ſolis
Aniſi
Cuſcutæ
Baccarum Iuniperi ana ℥ *iij.*
Fructuum Alkekengi numer. x.
Flor. Geniſtæ p. ij.

Coquantur, aromatizentur Cinamomo, & dulcorentur melle anthoſato.

Decoctum præparans bilem nimia aduſtione incraſſatam, & ſoluens obſtructionem in viſcerib. quod in plerisque febribus etiam ardentibus contingere ſolet.

℞ *Rad. Taraxaci*
Graminis
Petroſelini
Acetoſæ
Eryngiorum

In aceto maceratarum ana ℥ j.
Paſſul. Corynthiac. ℨ. *vj.*
Liquiritiæ ℥ ß.
Fol. Cichorii cum toto
Scariolæ
Agrimoniæ
Cuſcutæ
Fumariæ
Lupulorum
Hepaticæ
Polytrichi
Adianthi ana M. j.
Sem. 4. Frig. maior.
& Minorum
Sem. Citrii & Cor. eiusdem ana ℨ *iij.*
Flor. Geniſtæ
Violarum
Borraginis
Bugloſſæ ana p. j.

Coquantur in ſero lactis. Huic decocto adde, ſi velis,

Oxymelitis ſimplicis
Syrup. Acetoſ. compoſ.
De limonibus
De ſucco acetoſæ q. ſuff.

Ad bilis autem tenuitatem emendandam decoctum parabitur, vt ſequitur.

℞ *Rad. Acetoſæ*
Cichorii
Bugloſſæ ana ℥ *j.*
Iuiubarum par. vj.
Fol. Endiuiæ
Portulacæ
Lactucæ
Acetoſæ ana M. j.
Sem. Cuſcutæ
Cucumeris
Melonum
Lactucæ
Pſillii
Citoniorum
Papau. albi ana ℥. ß.
Flor. Violarum
Nenupharis ana p. ij.
Gummi Arabici
Tragacanthi ana ℨ *ij.*

Fiat decoctio, in colatura diſſolui poterunt

Syrup. De Papau.
De Nenuphare
Viol.
De roſis ſiccis &
Diacod. ſine ſpeciebus q. ſuff.

Decoctum præparans pituitam.

℞ *Rad. Acori*
Cyperi
Fœniculi
Petroſelini
Apii ana ℥ *j.*
Polypodii
Paſſul. ana ℨ. *vj.*
Fol. Betonicæ
Chamedr.
Chamæpit.
Thymi

 Hyſſopi

Hyſſopi ana M. j.
Sem. Aniſi
Fœniculi
Cort Citrii ana ℥ iij.
Flor. Primulæ veris
Anthos
Stœchados
Betonicæ ana p. j.
Zingiberis
Cinnamomi ana ℥ ij.

Coquantur in hydromelite, in colatura diſſolue

Syrup. De Calamintha
De Betonica ſimpl. & compoſ.
De corticibus citrii
Byzantinum compoſ.
De praſſio
& huiuſmodi.

Decoctio ad parandum ſuccum melancholicum craſſum, tartareum & fæculentum, conſtare debet partim ex his, quæ incidendi & attenuandi vim obtinent, partim etiam ex iis, quæ mediocriter calefaciunt & humectant. Exempli cauſa;

℞ Cort. Cappar.
Tamariſc.
Fraxini ana ℥ ß.
Rad. Enulæ campanæ
Polypodii
Oxylapathi
Graminis
Aſparagi
Fœniculi ana ℥ j.
Herb. Bugloſſæ vtriuſq;
Fumariæ
Lupul.
Agrimoniæ
Meliſſæ
Thymi
Epithymi
Herb. Capill. omnium ana M. j.
Sem. Carduibenedicti
Cuſcutæ ana ℥ ß.
Flor Geniſtæ
Tamariſci
Violarum
Borraginis
Bugloſſæ ana p j.

Coquantur in ſero lactis, addendo ſub finem coctionis

Succor. Depurat. pomorum redolentiũ
Fumariæ
Bugloſſæ ana ℥ iij.

Dein colentur & aromatizentur Cinnamomo: his adde

Syrup. Fumariæ
Scolopendriæ
Sabor
Bugloſſæ q. ſuff.

Ad atram bilem præparandam, quæ ex Galen. ſententia toto genere à ſucco melancholico differt, decocta conſtabunt, partim ex his, quæ bilem retorridam & aduſtam refrigerant & humectant: partim ex his, quæ eius craſſitiem incidunt, de quibus iam ſupra egimus: fiunt autem decocta in ſuccis depuratis fumariæ, lupul. bugloſſæ, pomorum redolentium, & id genus aliis, in quibus ſyrupi de epithymo, de byſantiis addi poterunt. *Lib. de atra bile.*

Hæc rurſus prædicta omnia decocta tum bilem, tum pituitam & melancholiam præparantia, Cephalica, Thoracica, Stomachica, Hepatica, Splenitica, Nephritica & Hyſterica concinnari poterunt, ſi ea ſimplicia, quæ his partib. conueniunt, addideris. Quæ ſimul & ſemel purgantia efficies, ſi decoctis ad bilem præparandam aptis, cholagoga, qualia ſunt tamarindi, rhabarbarum inter ſimplicia, & inter compoſita Diaprunum ſolutiuum, Elect. Roſ. Meſ. & Elect. de Pſillio infundantur & admiſceantur.

Phlegmagoga vero reddes, ſi cnicum, & agaricum, & inter compoſita Diaphœnicum, Diaturbith, elect. Indum maius minus, decoctis, quæ pituitam præparare apta nata ſunt, addideris.

Vt melanagoga efficiantur, ſenam, epithymum & inter compoſita confect. Hamech.

Hamech, Diaſennam, Syrupos hellebo-raios, iis decoctis, quæ ad vtriusque melancholiæ præparationem conuenire ſcripſimus, addere poteris: quorum remediorum ſigillatim formulas deſcribere eſſet ſuperuacaneum.

Addam ſaltem vnicam decocti formulam, qua ſimul & ſemel ſenſimque, tum præparari tum deturbari noxii omnes humores poterunt, idque per epicraſim, vt dicunt.

Decoct. Cathol.

R Polypodii querni
Sem Carthami contuſi ana ℥ x.
Paſſularum
Liquiritiæ ana ℥ vj.
Cort. Fraxini
Tamariſci an. ℥ ß.
Prunorum Damaſc. paria x.
Fol. Fumariæ
Meliſſæ
Eupatorii Meſ.
Lupul.
Agrimoniæ
Chamad.
Chamæpit.
Et capill. omnium ana m. j.
Flor. Centaurii minoris
Hyperici
Geniſtæ
Tamaraſci ana p. j. ß.
Trium cordialium
Nymphææ ana p. j.
Agaric. rec. troch. cum ſuo nodulo
Hermodactylorum
Fibrarum rad. ellebori nigri ana ℥ ß.

Coquantur in æquis partibus ſeri lactis, & aquæ pomorum redolentium vel fumariæ, in colatura clarificata, infunde, ac tandem parum decoque.

Folliculorum ſenæ ℥ j. ß.
Rhabarb. electi ℥ iiij.
Cinamomi
Caryophyllorum ana ℥ j.
Epithymi p. j.

Facta tandem expreſſione, & colatura reducta ad ℥. xvj. diſſolue.

Syrup. violati ex nouem infuſionibus
Oxymelitis maioris Iuliani ana ℥ ij.

Fiat apozema in 4. doſes, pro 4. matutinis conſequentibus, vel alternis, ſecundum operationem & vires.

Hæc decocta purgant omnes humores vitioſos, & eos etiam, qui ob tenacitatem & contumaciam ſuam minus expelli, primoque inſultu vix moueri, aut extirpari poſſunt. Reiterandus eſt illorum vſus bis ad minimum, aut etiam amplius, prout mali radices validius profundiusque inhærent. Hæc purgandi ratio maſſam ſanguinis mundificat, omnes corruptos & putridos humores, vermium authores è corpore aufert: prodeſt omnibus affectionib. melancholicis, vertiginibus, epilepſiis paralyſibus. Confert etiam cachexiis, febribus quartanis, & ſimilibus affectibus, qui ob contumaciam ſuam eccoproticis vix cedant.

CAVTIO.

Omnia decocta, quæ ad mucilaginoſam & craſſiorem ſubſtantiam iam redacta, & virtutibus ſimplicium, quæ in illis coquebantur, imprægnata ſunt, in poſterum minus idonea ſunt ad eſſentiam & vim purgatoriam ex ſimplicibus eliciendam. Præſtat igitur eiusmodi purgantia ſimplicia infundere & decoquere cum aquis deſtillatis cichorii, bugloſſæ, acetoſæ, pomorum redolentium, fumiterræ & ſimilium, quæ indicationum ſcopo inſeruiunt, vbi correctiua illorum, nec non ſyrupi affectibus debellandis apti ſimul addi poterunt, & ſic euadent multo vtiliora, & tam viſu, quam guſtu iucundiora decocta. *Aqua deſtil. ad eliciendam vim purgantium &c.*

Ad finem harum decoctionum purgantium vnam hic inſerere placet, qualem plerumque præſcribere ſoleo delicatis, & qui natura ſua à remediis tam turbidis & nauſeabundis adeo abhorrent, vt quiduis pati malint, quam de iis vel minimam guttulam deguſtare.

Decoctio pro delicatis.

Accipio foliculorum ſenæ opt. mundator. ℥ vj. hæc patinæ argenteæ aut alii vaſi apto impoſita, in aqua pomorum redolentium aut fragorum, quæ duæ omnium ſunt ſuauiſſimæ, macero: aquæ quantitas non maior ſit, quam vna doſis requirit, vt melius purgatoria ſenæ proprietate imprægnetur: aciditatem ipſi cum ſucco limonum inducere ſoleo. Verus chymiſta, qui mirandas acetorum ſuorum montanorum vires expertus eſt, ad reddendum aquam acidulam, acetoſos ſuos liquores admiſcendos haud extimeſceret. Correctiui loco addi poteſt, ſi ita videbitur, paululum Cinnamomi, omnia macerentur per 24. horas ad minimum: dein leuiter bulliant, & fortiter exprimantur: in qua expreſſione adde *Succi pomorum redolentium recens extracti* ℥ j ß. *ſacchari cādi pulueri**z**ati* ℥. ß. quod præſtat ad maiorem clarificationem (alias à ſacchari additione ſuperſederem: ſuccus enim pomorum decoctus eius vicem ſubminiſtrabit) cum oui albumine exquiſite agitata omnia admoueantur igni, clarificentur iuxta artem, potio ſic erit clariſſima, boni odoris, ac ne tantillum quidem faſtidii concitabit, aluumque præterea blande & vtiliter deiiciet. Syrupus roſ. pallidarum, aliique ſimiles, enarratis potionibus admixti, ingratum ipſis ſaporem inducunt. Sed pro iis, qui palatum habent non adeo delicatum, addi poſſunt. Si opus ſit, rhabarbarum, nec non alia laxatiua his addes, poteſtque maior quantitas, ſi res expoſtulat, præparari. Addo autem pro vna doſi ſenæ drachmas ſex, eo quod clarificatio quartam ad minimum partem virtutis medicamenti auferat. Sequamur nunc ordinem noſtrum, & ad decocta hydrotica accedamus.

Decocta hydrotica.

Decoctiones hydroticæ plerumque parantur ad curationem diuerſorum affectuum, quorum quilibet opus habet ſudatiuis ſpecificis & peculiaribus remediis, quemadmodum id ex variis formulis ordine hic in Pharmacopœæ noſtræ condecorationem deſcribendis liquido patebit.

Eiuſmodi remedia proprie locum habent in luis venereæ curatione, quam communi & vſitato nomine Diætam appellitant. Totum enim id temporis ſpatium, quo eiuſmodi decocta ægris offeruntur, ſtricta valde & ſeuera victus ratio imperatur, quamuis prouocatio ſudoris ſit peculiare & proprium remedium, ad edomandos huiuſmodi affectus, quorum venenum in abſcondito inhærens, & per ipſas venas transfuſum primario adoritur hepar facultatemque naturalem non ſecus, ac ſerpens ictu ſuo venenato primum occupat cor: Canis rabidus functionem animalem, lepus marinus pulmones. Quemadmodum igitur videmus, in febrib. continuis adeo prouidam eſſe naturam, vt ad expellendas impuritates in venoſo genere inhærentes, vtplurimum tanquam criſib. ſalutarib. vtatur euacuatione per ſudorem, vel per vrinam: ſic etiam huius veneni malignitas per eundē ſudorem extruditur. Hinc natum eſt illud, quod vulgo dicunt: *Sudare puſtulas venereas.* Verum quidem eſt, eiuſmodi morbos ſæpenumero per vrinæ profluuium finiri, ſiquidem ſudor & vrina ex eadem profluunt materia, omniaque ſudorifica, citra omnem dubitationis anſam ſimul diuretica exiſtunt. Sed de his abunde ſatis egimus in conſilio noſtro de lue venerea, ita vt non neceſſe ſit hic plura addere. Recta nunc accedamus ad deſcriptiones noſtrorum hydroticorum, quæ iisdem affectibus, quib. Guaiacum & lignum Indicum conducunt, quorum quatuor formulas præ cæteris vſitatiſſimas huc proferemus.

I.
HYDROTICVM.

℞ *Raſuræ ligni Guaiaci* ℥ x.

Corticis

Corticis eiuſdem ℥ iiij.

Macerentur horis 24. in aquæ fontanæ tepidę lib. viij. dein coquantur in vaſe circulatorio, in quo nihil expirare poſſit, ad ignem Balnei vaporoſi lucuſentiſſimum per 24. horas: dein percolentur, de colatura, quæ erit valde limpida, atque ſuo ſulphure balſamico & aciditate vitriolata impregnata, ſufficiet exhibere mane ℥ iiij. æger ſumpto decocto ſuperdormiet, ſi poſſit: tectus plus ſolito ſudet, abſtergatur, caueat à frigore & vento, prandeat nona, cœnet vero ſexta.

℞ Magma præſcriptæ decoctionis, cui affunde aquæ fontanæ tepidæ lib. xij. & poſt infuſionem octo horarum circulentur, vt ſupra, horis octo, dein colentur. Quidam decoctioni huic adiiciunt liquiritiæ & paſſularum Corinthiacarum ad libitum, & tandem aromatizentur pauco cinamomo ſuauioris guſtus gratia, quæ dulcorandi ratio nobis magis probatur, quam ea, quæ fit cum melle vel ſaccharo. Hæc decoctionum parandarum methodus, tam ad ſudorem prouocandum, quam ad potum quotidianum in paſtu, omnium eſt ſimpliciſſima, ac ipſi lui venereæ, meo quidem iudicio, vtiliſſima, additis nimirum correctiuis iis, de quibus paulo poſt dicturi ſumus, & hic eſt primus modus, ſequitur nunc ſecundus.

II.

℞ *Scobis ligni Guaiaci ℥ vj.*
Corticis eiuſdem ℥ iiij.
Salſaparillæ
Rad. Petaſitis ana ℥ ij.
Raſ. Ligni rhodii
Raſ. Eboris ana ʒ vj.
Sem. Cardui benedicti ℥ j.

Macerentur vt ſupra per 24. horas, atque coquantur in eodem vaſe & igne, addita eademmet aquæ quantitate, deinde addendo ſub finem coctionis

Karabes conquaſſata ℥ ß.
Summitatum Fumariæ
Lupul.
Flor. Bugloſſæ
Stœchados
Anthos ana p. j.
Cinnabrii in nodulo lineo ligati ℥ j.

De hoc decocto tranſcolato per manicam Hippocr. capiat æger ℥ iiij. mane, idque ad pluſculos dies.

III.

℞ *Raſura corticis ligni ſancti ℥ vj.*
Saſſafras ℥ ij.
Rad. chinæ in tenues orbiculos ſectæ ℥ j.
Herb. ſiccarum Vlmariæ
Card. bened. ana m. j.
Foliculorum ſenæ ℥ ij.
Hermodactylorum
Turbith ana ʒ j. ß.
Nucis moſchatæ
Cinnamomi ana ʒ ß.
Epithymi p. ß.
Aquæ Meliſſæ
Fumariæ ana lib. j.
Vini albi optimi lib. iij.

Macerentur ad ignem Baln. Mar. tepidum, vaſe optime clauſo, per tres quatuorue dies, dein fiat expreſſio, & colatura dulcoretur, ſi velis, ſaccharo: doſis ℥ iiij. hoc decocto vtendum mane per 20. aut 25. dies.

NOTA DE VSV.

Ex horum trium decoctorum vſu procurari tandem poteſt lues venerea, quantumuis etiam inueterata. At verum eſt, vſum eorum quandoque pro mali contumacia & malignitate, in longius tempus continuandum eſſe. Quod cum ita ſit, omnino hinc improbandam eſſe exiſtimo diæticulam illam decem tantum vel duodecim dierum, quæ plus noxæ, quam commodi inducit: ſiquidem tum interrumpitur, cum humores ad motum & fluxum præparati, nondum tamen, prout res poſtulat euacuati

 ſint.

ſint. Temporis igitur ratio hic perquam accurate habenda eſt, id quod ex ſolertis Medici arbitrio dependet, qui eam quoque ex dictis tribus decoctionibus eligere poterit, quæ videbitur maxime conuenire, tum naturæ & ſpeciei morbi, tum ipſius ægri temperamento.

Nam in corpore craſſo, obeſo & pituitoſo, locus erit decoctioni primę, eoque magis, quod quidam guaiaco & imprimis eiuſdem cortici, nimiam calefaciendi vim tribuant. Hæc igitur ſunt vera illa & præcipua remedia hydrotica, venereæ lui congrua & vtilia, naturæ balſamicæ participantia, quæ vel biliosis etiam emaciatis in toto morbi decurſu tutiſſime exhibebuntur: mallem tamen hic, aquæ communis loco ad decoctionem ſuadere aquas cichorii, bugloſſæ, pomorum curtipendulorum, fragariæ & fumiterræ. Denique ſciendum eſt, hydroticorum vſum non admittendum eſſe priuſquam corpus idoneis præparantibus & purgantibus vacuatum ſit, imo nec ipſa ſanguinis miſſio intermittenda, ſi opus fuerit.

Æger intra hoc tempus, quo ſumit hanc decoctionem (ſumat autem continenter ad minimum per integrũ menſem) abſtineat ab eſu fructuum & acetariorum: contentus vno tantum cibo, coque aſſo potius, quam elixo: comedat panem biſcoctum: & in menſis ſecundis vuas Damaſcenas vel Corinthiacas: Aluus ſuppreſſa ſoluatur tertio quoq; die clyſmatis emollientibus, & in quemlibet ſextũ diem vacuetur purgante quodam ſpecifico, & omittatur eo die decoctum ſudatiuum. In potũ vtatur decoctione ſecundæ deſcriptionis, vel decoctione ſolius ſalſæ parillæ vel chinæ, quę probe diluta, guſtuique gratior reddita fuerit. Hæc de hoc hydrotico eiuſque vtendi modo hic notanda fuerunt, ſed & in fine reiterãda erit purgatio, & ſanguinis miſſio: ſic quoque corporis habitus, nimis exſiccatus & excalefactus, prout ſitis & calor in ægro id facile indicant: balneo quodã idoneo humectãdus erit.

Vt primi decocti vis multo efficacior reddatur, fæces, quæ poſt primam & ſecundam decoctionem remanſerunt, in cineres redigantur, & ſal inde iuxta artem extrahatur, decoctionique ſudoriferæ admiſceatur, cuius virtus ſic auctior reddetur ad ſudoris prouocationem: At ventrem ſemel vel bis blande commouebis, vbi in ſingula decoctionis ſudorificæ doſi, quæ conſtat ex quatuor vncijs, vti ſupra dictum, addideris & diſſolueris gummi ſiue extracti proprii guaiaci ℥ ß. Præparationem illius gummi alibi docebimus.

Secunda decoctio excellens eſt, etiam in dolorifica & nodoſa lue venerea, neque hic quemquam abſterreat cinnabrium vulgare quod additur cũ nodulo, quod tãtum abeſt, vt noxiũ ſit, vt è contra vtiliſſimum ſit, & ſpecificum huius generis affectibus, tam in eorũ malignitate compeſcenda, quã in ſudore concitando. Vnde licet huius decoctionis vis validior efficiatur, ſine detrimento tamen aut vlla noxa poteſt doſis eiuſdem augeri: nodulus ille inſeruiet pluribus decoctis. Ad modum vtendi quod attinet eadem hic, quæ in ſecũda decoctione, obſeruanda veniunt, tum ad præparandum, tum ad euacuandum corpus in principio & fine dietæ, de qua ſupra.

Tertia decoctio geminam ſimul obtinet facultatem, ſudatiuam & purgatiuam, quæ partim cum vino, partim cum aquis appropriatis paratur. Ea potius maceratio & expreſſio dicenda eſt, quam decoctio. Macerationem præ aliis maxime idoneam iudicamus ad rerum virtutes extrahendas, ſi forte ex vaſis circulatorii defectu, vel etiam ex ignorantiæ vitio circulatio ipſa in actum deduci nequeat. Eſt autem circulatio omnium operationum optima ad rerum proprietates aucupandas educendaſque, vti jam dictum. Vinum additur, eo

quod

Digitized by Google

quod præditum ſit maiori agendi & penetrandi in ipſas venas poteſtate, quam quælibet alia aqua.

Geminæ igitur vacuationes ſimul & ſemel eodem remedio perficiũtur, quod quibuſdam inauditum & abſurdum videbitur, quemadmodum egomet ipſe eodem errore circumductus, quondam opinabar, antequam in contrariam ſententiam ipſa me perduxiſſet experientia rerum optima magiſtra, & quamplurimos affectus deſperatos, vt Neapolitanum morbum inueteratum, paralyſim, cachexiam & ſimiles, hoc ſolo medicamento perfecte curatos fuiſſe vidiſſem. In conſilio noſtro de lue venerea, alia à nobis multo adhuc præſtantiora & tutiora remedia, tum hydrotica, tum purgantia deſcribuntur, quæ ex mineralium ordine mutuati ſumus, quo lectorem ablegamus, necnon in Spagyricam noſtram pharmacopœam, vbi Deo vitã nobis ad pauculos adhuc dies cõcedente, vberius de iiſdem remediis agemus. Poſſem hic ſi res poſtularet, infinitos adducere, qui omnes adhuc ſuperſtites, tam admirandos horum remediorum effectus, in ſeſeipſis experti ſunt: inter quos alii ad corpus purgandũ, pilulis meis polychreſtis mercurialibus vſi ſunt: alii ad ſudorem prouocandum mercurio meo vitæ per ſolum ſpiritum nitri correcto, coagulato & fixato, è cuius ſex tantummodo granis cum conſerua quadam permixtis, pilula vnica ad piſi magnitudinem efformatur, quæ cum iuſculo quodam vel alio quouis liquore exhibita, citra omnem operandi vehementiam & incommoditatem, facilius, promptius, & multo etiam vtilius cunctis cæteris hydroticis noſtris, ſudorem elicit.

Sunt, qui ad eandem luem veneream decoctionem conficiunt cum ſola Salſa parilla, cuius accipiunt ℥ iiij. ad aquæ lib. x & omnia concoquunt ad duas tertias, quam decocti guaiaci loco offerunt, addendo interdum radicis chinæ, apios dictæ ℥ j æſtimantes eiuſmodi decocta minus calefaciendi modum excedere, quam cætera ſupra dicta, quæ guaiacum excipiunt.

Alii decoctum cum ſola china vſurpant, ac eiuſdem in talleolas ſectæ ℥ ij. accipiunt ad aquæ lib. 10. quæ etiam ad medietatis cõſumptionem coquuntur, cui decocta etiam, ſi ita videbitur, addi poterunt ea, quæ expugnando malo ipſique ægri temperaturæ conueniunt. Huiuſmodi ergo decocta minus aliis calefacere putantur, eorumque plurimus vſus eſt in diuerſis morbis, præſertim ad labefactatam hepatis facultatem inſtaurandam, & ingruentis cachexiæ vel hydropis periculũ præcauendum. Nõ multo abhinc tempore innoteſcere quoque cœpit ſaſſafras, lignum aromaticũ, cuius vſus ad plurimos morbos curãdos inualuit. Sed inter cætera hydrotica, vel ad impuritates venereas a[illegible]ferendas, guaiacum, vt opinor, facile p[illegible]mas tenet.

Hic ad finem horum decoctorum, non præter decorem feciſſe videbimur, ſi huic catalogo vnum adhuc famoſi cuiuſdam Empirici Germani aduerſus ipſammet luem veneream, annexerimus, qui magnum quotannis quæſtum ex eodem facere ſolebat in nundinis Francofortenſibus: nec dubito quin eius fama ad plurimos iam delata paſſim increbuerit.

Decoctum ſudorificum contra luem veneream catarrhoſam & ſimiles affectus inueteratos Henrici von Stran Empirici Germani.

℞ *Ligni ſancti vel Indici lib. iij.*
Salſæ parillæ,
Stœchados Arab ana lib. ß.
Gratiolæ m. ß.
Cardui benedicti m. iij.
Seminis eiuſdem ℥ vj.
Auriculæ muris cum rad.

Scabioſe

Scabioſæ ana m.j.
Tormentillæ ℥j.
Rhabarbari ℥ ij.
Polypodii ℥j.

Hęc omnia contuſa infundantur per ſex dies in aquæ fontanæ lib. 30. aut 40. dein omnia bulliant in vaſe magno, oleorum extractioni apto eoque clauſo, vel in alembico cæco, vt nihil reſpirare poſſit per 5. vel 6. horas. Adde huic decoctioni fruſtulorum ferri & chalybis ana lib. ij. Quibus peractis, denuo in vini menſ. iiij. ſeorſim macera.

Corticis eiuſdem ligni Guaiaci lib. ß.
Hermodactylorum
Turbith
Granorum paradiſi ana ℥ iij.

Omnibus contuſis, in olla terrea vitreata operculo ſuo clauſa per horam integram coquantur. Confundantur poſtea hæ duæ decoctiones, & denuo bulliant per aliquod tempus, dein omnia ſimul per manicam traiiciantur. Empiricus ille hanc decoctionem in doliolis incluſam reſeruabat in cella vinaria, eamque diuendebat ad morbum Neapolitanum inueteratum, & ſimiles affectus curatu difficiles. Tenebat autem hunc vtendi modum.

Mane is propinabat decocti vitrum vnum, in quo tamen denuo prius incoqui curabat ſcabioſæ, auriculæ muris cum toto ana m. j. Dein hæc omnia colata ægris offerebat, & ſudorem per horas duas ſpectare iubebat. Reſiduam potionis partem in doliolis reſeruatam loco quotidiani potus ipſis exhibebat, tam in paſtu, quam ante & poſt paſtum, In cæteris præterea duram admodum viuendi rationem imperabat, panem nempe bis coctum & paſſulas vel amygdalas aſſatas dabat. At ſi cum malo vlcera coniuncta erant, lauanda ea iubebat cum eadem decoctione, idque bis vel ter in die, & ſic plures fuerunt reſtituti.

Hanc decoctionem non idcirco in publicum mitto, tanquam quid rari inde exſpectandum ſit, cum econtra multa in ea deſiderentur: proportio enim duarum drachmarū rhabarbari, ad tantam decoctionis quantitatem, quam inepta ſit & inutilis, cuiuis facile conſtat, vt nihil de cæteris dicam: non enim eſt noſtri inſtituti, omnia ſigillatim hic diſcutere. Curationis autē effectum temporis longinquitati adiudicandum exiſtimo, per integrum namque menſem, vti dicunt, hoc ſuo decocto continuabat vacuationes, tam per ſudorem ac vrinam, quam per ſeceſſum. Vnde mali vel peruicaciſſimi radices tandem euictas & ſubactas euanuiſſe, haud mirum fuit. Hoc decoctum tanquam ſecretum aliquod ſingulare à quodam viro doctiſſimo & amico meo accepi, de cuius vſu, commodo vel incommodo, eruditiores ipſi iudicabunt.

Sat dictum eſt hactenus de decoctis, ad luis venereæ curam ſpectantib. tranſeamus nūc ad ea, quæ ſpecifica quadam facultate conducunt vertiginibus, epilepſiis & paralyſibus, quæ in numero grauiſſimorum affectuum cenſentur, vtpote, quæ ſummam corporis humani arcem & propugnaculum, cerebrum nempe ipſum, oppugnant.

Aduerſus epilepſiam hydroticum ſpecificum eſt viſcus quernus, ſemen pœoniæ & raſura ligni buxei, quæ inueteratis etiam vertiginibus opem ferre poteſt: componi poterit, vt ſequitur.

Hydroticum aduerſus epilepſiam.

℞ *Raſuræ Ligni buxei ℥ ij. ß.*
Raſ. Ligni Iuniperi
Rad. Pæoniæ
Viſci querni ana ℥ j. ß.
Raſ. Ligni rhodii
Cornu cerui ana ℥ vj.
Raſ. Eboris &
Rad. Chinæ an. ℥ ß.
Sem. Cardui benedicti

Cor-

Corticis citrii ana ℥ j.

Macerentur per 24. horas in lib. viij. aquæ fontanæ tepidæ: dein coquantur ad vnius tertiæ conſumptionem, addendo ſub finem coctionis

Flor. Tiliæ arboris

Lilii conuall. ana p. ij.

Fiat colatura per manicam Hippocratis, cuius doſis ſit ℥ v. vel vj. in potu. Hæc vtique potio cuiuſuis ætatis & temperamenti hominibus epileptico hoc malo affectis commode exhiberi poteſt.

Aduerſus paralyſes hydroticum vſurpandum eſt ex ligno iuniperino cum floribus calendulæ, lauendulæ, & roſmarini magna copia, addendo ſingulis hydroticis ſuos ſales in maiorem vtilitatem, necnon liquorum acidorum ex ſulphuris & vitrioli ſpiritibus aliquot guttulas.

Hydroticum ſpecificum ad paralyſim.

℞ *Aquar. Fumariæ*

Vlmariæ

Flor. Calendulæ ana lib. j.

Fol. Saluiæ lib. ß.

Aciditatis ſulphuris q. ſuff.

vt fiat remedium acidulum.

De hoc remedio, cuius aciditas guſtum non afficiat triſti ſenſu, exhibe horis matutinis ℥ ij. quæ ſatis erunt: ægerque tectus ſudet, & admirandos huius ſudatorii effectus comperiet: quod etiam in vſum eorum, qui ſicco nimis & bilioſo ſunt temperamento, cum ſolis aquis fumi terræ & calendulæ parabis, aciditatem ipſis aquis inducẽdo eum dicto liquore acidulo ſulphuris, & ſic ſudatiuum habebis, quod non vltra modum calefaciet, ſed humores potius attenuabit & fermentabit, inſtar fermenti acidi, quod panis ſubſtantiam attenuat, rarefacit & eleuat, quæ alias grauitate ſua noxia foret: eodem modo humores noſtri attenuantur, & vacuationi per ſudorem idonei redduntur. Vix inuenies ſudatiuũ, quod virtute & efficacia huic æquiparandũ ſit, ad paralyſim.

Si cum dictis liquoribus acidulis, aquis ſcabioſæ & tuſſilaginis aciditatem vt ſupra induxeris, hydroticum conficies, quod eximios atque ſtupendos exeret effectus in cura Aſthmaticorum, præmiſſis nempe vacuationibus generalibus & congruentibus.

Sudatiuum ſpecificum ad hydropem.

℞ *Fumariæ*

Eupatorii Meſ. an. m. j.

Rad. Aſari

Hirundinariæ ana ℥ j.

Baccarum iuniperi ℥ ij.

Raſ. eboris ʒ vj.

Nucis moſchatæ

Santali citrini ana ℥ ß.

Macerentur per 24. horas in ſuff. quantitate aquarum florum ebuli & geniſtæ, & vini albi: de hoc decocto traiecto per colatorium vini aromatici æger capiat ℥ v. mane, continuando ad pluſculos dies: præmiſſa ſufficienti & idonea purgatione hydragoga, cum extracto Eſulę & ſero lactis. Hoc remedio per Dei gratiam è medio ſuſtuli omnis generis hydropiſes: imprimis autem eam hydropis ſpeciem, quam Anaſarcam dicunt.

Sudorificum ſingulare ad vehementem corporis concuſſionem ex alto quodam & graui lapſu contractam.

℞ *Rad. Bugloſſæ*

Cardui benedicti ana ℥ ij.

Sem. Cardui benedicti ℥ ß.

Butyri recentis ℥ j. ß.

Spermatis ceti ℥ ß.

Mumiæ veræ ʒ j. ß.

Croci ℈ j.

Bulliant in lib. j. ß. vini albi lento igne, ad conſumptionem tertiæ partis: de colatura exhibe ℥ iiij. vel vj. calide: æger expectet

Digitized by Google

ſpectet ſudorem in lecto coopertus plus ſolito.

Decoctio hydrotica, quæ D. Ambroſio attribuitur, aduerſus febres intermittentes & ipſas etiam tertianas.

℞ *Milij à ſuperiore cortice mundati lib. j.* coquatur in ſuff. quantitate aquæ fumariæ ad crepaturam, *cape huius decoctionis colatæ ℥ iiij. vini albi ℥ ij.* exhibe ægrotanti calide, qui exſpectabit ſudorem in lecto. Hoc decoctum prouocat ſudorem ſine moleſtia, ardores febriles, ſitimque extinguit.

Oxymel etiam diureticum quoddam eiuſdem authoris D. Ambroſii videlicet deſcriptum reperitur in pharmacopœa Iobineti, in qua item D. Auguſtino nõnulla adiudicantur remedia hydrotica contra peſtem & venena, ceu ſunt variæ aquæ theriacales, diuerſis affectibus accommodatæ, vt ibidem ſingula ſuo loco explicantur.

Bezoar Metallicum & Mercurius vitæ fixus, ſudatiua à dia omnia ex vegetabilium familia deprompta longe ſuperant. Ex omnium præſtantiſſimis ſudorificis contra peſtem & venena, eſt Bezoar metallicum fixum, & ex purgatiuo & vomitiuo ſudorificum factum: & præ cæteris Mercurius noſter vitæ etiam fixus per nitri Spiritum, qui ad ſex grana pro doſi exhibitus per nitri ſpiritum mira præſtat, vt iam ſupra dictum. Eiuſmodi ſudatiua longe præſtantiora ſunt, quam quæ ex vegetabilium familia educuntur, quamuis & his ſuo loco & tempore laudem quoque ſuam non detrahamus.

De decoctionibus vulnerariis.

Decoct. vulner. Antiquis in magno vſu erant potiones vulnerariæ, quæ licet per aliquod tempus exoleſcere cœpiſſent, poſtliminio tamen in ſtatum ſuum reuocatæ noſtro adhuc ſeculo vigent: adeo vt nemo ſit, qui negare facile auſit illorum incredibiles effectus, quos in curandis ictibus globulis bombardicis illatis, aliiſque diuerſis vlceribus malignis & inueteratis, ſiue ea interna ſint, ſiue externa, in dies potenter exerunt.

De his potionibus à nobis iam ante triginta annos ſuo ſplendori reſtitutis, tum in ſclopetario noſtro, tum in aliis noſtris ſcriptis egimus: ita vt haud inconcinne nos facturos ſperemus, ſi ad locupletandam pharmacopœam noſtram aliquot inde formulas huc tranſtulerimus.

Potio vulneraria vniuerſalis, id eſt, omnibus tam internis, quam externis vulneribus & vlceribus conducens.

℞ *Rad. Tormentillæ*
Conſolidæ vtriuſque ana ℥ ſ.
Herb. Limonii vtriuſque
Saniculæ
Pyrolæ
Verbenæ
Alchimillæ
Perſicariæ ana M. j.
Vincæperuincæ.
Herbæ Roberti ana M. ß.
Flor. Verbaſci
Hyperici
Centaurii minoris ana p. ij.
Aſtacorum expurgatorum & exſiccatorum Num. vj.
Mumiæ ℥ ß.

Macerentur per duos dies in vini albi & aquæ veronicæ ana lib. ij. in vaſe circulatorio ad calorem baln. Mar. vaporoſum: dein fiat expreſſio & colatura per manicam Hippocratis, aromatizata pauco cinnamomo vel coriandro in ſucco cytoniorum præparato. Doſis cochlearia duo vel tria mane & veſperi tantundem, tribus ante cibum horis.

Pro iis, qnos amaritudo minus offendit, addi poteſt radix ariſtolochiæ & enulæ campanæ, & tum potio. ſuauioris guſtus ergo, dulcoretur ſaccharo, aut fiat maceratio in hydromelite vinoſo.

Con-

Continuanda eſt ad dies pluſculos, & effectus referet plane mirandos.

Decoctiones ſiue potiones ſequentes cæteris non inferiores & multis abhinc annis, vti iam dictum, à nobis in operibus noſtris deſcriptas, hic quoque inſerendas ſtatuimus.

℞ *Oculorum cancri ℥ ß.*
Mumiæ ʒ ij.
Boli armeni veri ʒ j. ß.
Herb. Agrimoniæ
Ophiogloſſi
Veronicæ
Cyclaminis ana M. j.
Spermatis ceti ℥ j.

Macerentur in vino albo per duos treſue dies: dein fiat expreſſio & colaturæ clarificatio, de qua capiat cochlearia duo vel tria, mane & veſperi, ſi opus fuerit.

Alia potio vulneraria.

℞ *Zedoariæ*
Galangæ ana ʒ iij.
Herb. Virgæ aureæ
Pyrolæ ana M j.
Cochlearum Aſtacorum cōquaſſatarum Num. iiij.

Coquantur in vino & aqua: vtatur vt ſupra.

Potio venenatis vulneribus ſclopetariis conueniens.

℞ *Rad. Angelicæ*
Galangæ
Zedoariæ ana ℥ ß.
Flor. Vincaperuincæ
Lilii conuall ana p. j.
Mumiæ
Boli armeni veri ana ʒ j. ß.
Spermatis ceti ʒ ij.

Digerantur & circulentur in baln. Mar. per quatuor dies in ſuff. quantitate vini albi & aquæ vlmariæ: doſis & vtendi modus, vt dictum eſt.

Potio vulneraria in fracto oſſe ab ictu ſclopetario.

℞ *Ariſtolochiæ*
Cyclaminis
Serpentariæ maioris
Conſolidæ vtriuſque
Geranii ana M j.
Saniculæ M. ß.
Macis
Zedoariæ
Oculorum cancri ana ℥ ß.
Mumiæ
Galangæ minoris ana ʒ j. ß.

Conquaſſatæ & minutim conciſæ herbæ, & reliqua in puluerem craſſiuſculum redacta, circulentur in duplici vaſe horis quatuor cum menſura vna vini: æger vtatur mane & veſperi.

Potio vulneraria cephalica.

℞ *Acori vulgaris ℥ ß.*
Herb. Limonii ſylueſtris
Meliſſæ
Vincaperuincæ
Perſicariæ
Chelidoniæ
Pyrolæ
Veronicæ
Verbenæ ana M. j.
Flor. Verbaſci
Lilii conuall.
Betonicæ ana p. j.

Macerentur vt ſupra, & ad vſum ſeruentur.

Potio ſanguinem ex vulneribus erumpentem prohibens.

℞ *Cinerum teſtarum Aſtacorum & Ranarum ana ℥ ß.*
Coralli rubri
Spodii ana ʒ iij.
Mumiæ ʒ ij.

Macerentur in lib. j. aquæ ſpermatis ranarum ad calorem Baln. Mar. per 24. horas: dein fiat expreſſio & colatura, de qua exhibe cochlearia duo: cum eodemmet decocto foueatur extrinſecus vulnus ſanguinolentum.

Digitized by Google

Potio ad renum & veſicæ vlcera.

℞ *Rad. Conſolidæ maioris*
Sigill. Salomonis ana ℥ *j.*
Fol. Polygoni
Alchimillæ
Plantaginis ana m. j.
Croci Martis optime præparati ℥ *j.*

Macerentur in æquis partibus hydromelitis ſimplicis & tincturæ roſarum præparatæ, vt docebitur alibi: bibat æger huius decocti cochlearia duo vel tria, mane & veſperi.

Ad Gonorrhœam virulentam ſeu fœtidam.

℞ *Herb. vermicularis m. j.*
Sem. Cytoniorum
Rutæ
Agni caſti
Plantag. ana ℥ *j.*
Rad. Tormentillæ ℥ *ß.*
Flor. Roſ. rubr. p. ij.
Verbaſci p. j.
Succi Limoniorum ℥ *vj.*
Aquæ Flor. maluæ arboreſcentis libr. j ß.

Macerentur per tres quatuorue dies ad calorem bal. Mar. lentum, dein trāſcolentur: doſis cochlearia duo vel tria mane & veſperi, continuando ad pluſculos dies.

In eiuſmodi remediorum vſu, & præſertim in hoc vltimo contra gonorrhœam virulentam, non omittendæ ſunt vacuationes congruentes & neceſſariæ, quibus præmiſſis, ægro poſtea illa per aliquot dies exhibe, & mira videbis, vel in grauiſſima etiam & inueteratiſſima gonorrhœa.

Decocta varia diuerſis affectibus tam internis, quam externis aptiſſima, certaque experientia comprobata.

Decoctum purgans ad quartanam expertum.

℞ *Folliculorum ſenæ*
Epithymi ana ℥ *ij.*
Myrobalanorum citrinorum ℥ *ß*
Flor. Bugloſſæ
Centaurii minoris
Hyperici ana p. j.

Fiat omnium decoctio in ſufficienti quantitate ſeri lactis, in cuius colatura macera per 12. horas
Rhabarb. electi ℥ *ß.*
Rad. Eſulæ præparatæ ℥ *j.*
Cinnamomi ℥ *ß.*

Dein exprimantur, addendo ſyrupi de pomis redolentibus compoſ. ℥ i j. fiat apozema in tres doſes: prima doſis detur per vnam horam ante acceſſionem, aliæ duæ ſequentibus aliis duabus.

Ad menſes prouocandos experimentum mirabile.

℞ *Milii ſolis*
Aniſi
Viſci querni ana ℥ *iij.*
Dictamni ℥ *j.*
Croci ℈ *j.*

Contundenda contundantur & macerentur per 24. horas in vino albo generoſo: dein parum bulliant, de hoc decocto exhibe ℥ iiij. Propinanda eſt hæc potio mulieribus ad prouocandos menſes, vt ſtato iuſtoque tempore fluant: præmiſſa purgatione cum pilulis aloes, aut ſimili quodam & congruo purgante medicamento, idque duobus vel tribus ſubſequentibus diebus. Ad promouendum partum, ſiue viuū, ſiue mortuum, ipſamque ſecundinam protrudendam (addito tantum ſcrupulo diambræ) idem remedium mira præſtat.

Ad ſiſtenda menſtrua.

℞ *Rad. Tormentillæ*
Conſolidæ maioris ana ℥ *j.*
Sem. Berberis

Acetoſæ

Digitized by Google

Acetoſæ ana ℥ ß.
Gummi Arabici
Tragacanthi ana ℥ ij.
Succi plantaginis depurati lib. j. ß.

Macerentur per 12. horas, dein coquantur, exprimantur & colentur, & addendo ſyrupi citoniorum vel myrtillorum q. ſuff. fiat apozema in duas doſes. Prudentis Medici eſt, hic deliberare & circumſpicere priuſquam hoc adſtringens exhibeat remedium, num forte fluoris ſcaturigo & fons dependeat ab humoribus ſalſis & ſanguine ſeroſo: tunc eiuſmodi humores acres & ſeroſi ſunt digerendi, ſiue concoquendi, & poſtea expurgandi, ſyrupis præparantibus & purgantibus opportunis & idoneis.

Ad præcipitationem vteri.

℞ *Fol. Lauri*
Myrtillorum ana ℥ ß.
Sem. Paſtinacea domeſtica ℥ iij.

Macerentur, poſtea coquantur cum vino generoſo: de hoc decocto exhibe mulieri ℥ iij. reiteretur potio, ſi opus fuerit.

Ad iuuandam conceptionem.

℞ *Teſticulorum verueci præparatorum in vino & exſiccatorum*
Vulua leporis idemtidem præparata & exſiccata
Macis
Cinnamomi
Caryophyllorum
Zingiberis albi
Ameos ana ℥ ij.
Croci ℥ j. ß.
Medulla vel carnis nucum communium
Auellanarum
Piſtaciorum ana ℥ vj.

Contundenda contundantur, macerentur, & tandem concoquantur in lib. ij. vini maluatici ad tertiæ partis conſumptionem. Huius decocti mulieri ſtatim poſt legitimum menſium fluxum offerendæ ſunt tres vel quatuor vnciæ, mane tribus vel quatuor horis ante cibum, idque tribus diebus conſequentibus: quarto vero die iungatur marito ſuo, ac niſi plane ſterilis ſit, concipiet.

Ad morſum venenatum ſerpentis & rabidi canis.

℞ *Rad. Gentianæ*
Valerianæ ana ℥ j. ß.
Fol. Conſolidæ minoris
Rutæ ſiccæ
Pulegii ana m. j.
Mumiæ
Cancrorum calcinatorum ana ℥. j.

Coquantur cum vino: de horum decocto æger capiat mane ℥ ij. vel tres per octiduum. Loco laboranti ex morſu applicanda erunt balſama & emplaſtra congrua, qualia ſuo loco deſcribemus. Hoc decoctum peculiare eſt remedium ad morſum canis rabidi. In morſu ſerpentis addi debet radix ſerpentariæ maioris.

Ad Febres chronicas decoctio perutilis.

℞ *Folior. Scolopendriæ*
Abſynthii
Centaurii minoris ana m. j.
Vuarum Corinth.
Hordei ana ℥ j.
Aſari ℥ iij.

Coquantur in æquis partibus ſeri lactis & vini albi, in colatura diſſolue ſacchari & Cinnamomi q. ſuff. ad dulcorandum & aromatizandum prædictum decoctum pro duabus doſibus. Si dictæ febres forte à verminatione quadam, vt in puerulis ſæpenumero accidere ſolet, producantur, tum ſequens exhibenda erit decoctio.

℞ *Vermium terreſtrium in vino albo lotorum & exſiccatorum ℥ ß.*
Flor Hyperici p. ij.

Coquantur cum ſuff. quantitate vini albi generoſi, ac tandem transcolentur, & fiat decoctio, de qua exhibe ægroto ℥ iij. mane & veſperi, continuando ad quatuor quinqueue dies.

Ad febres intermittentes quotidianam & quartanam, aliud decoctum purgans optimum.

℞ *Rad. & Cort. Sambuci ana* ℥ j.
Aſari ʒ *iij.*
Cinnamomi ʒ *j.* ß.

Coquantur ex lacte. Hoc decoctũ mouet ſimul & ſemel vomitum ac ſeceſſum: ſumatur initio paroxyſmi: reiteretur, ſi opus fuerit.

Ad hydropem & purgandas aquas.

℞ *Rad. Ireos recentium* ℥ j. ß.
Soldanellæ
Aſari
Spec. Diacarthami ana ʒ iij.
Sem. Ebuli
Cinnamomi ana ʒ *j.*
Sacchari ℥ *j.* ß.
Vini albi
Et aquæ Sambuci ana q. ſ. & fiat maceratio & decoctio in tres doſes.

Ad Icterum expertum.

℞ *Chelidoniæ cum toto m. j.*
Fol. & flor. Hyperici ana m. ß.
Raſ. Eboris
Pulu. ſtercoris anſerini ana ʒ *iij.*
Croci ʒ ß.

Puluis ſtercoris anſerini & crocus ponantur in linteolo lineo, & omnia coquantur æquis partibus vini albi, & aquæ ſcolopendriæ, colentur & dulcorentur, ſi velis, ſaccharo, & fiat decoctum in tres doſes pro tribus matutinis continuis, & perfecte curabitur.

Ad duritiem ſplenis.

℞ *Raſuræ ligni ſancti* ℥ *iiij.*
Cort. eiuſdem
Corticis fraxini ana ℥ *ij.*
Aſari ʒ *vj.*
Liquiritiæ
Polypodii quer. ana ʒ *j.*
Ceterach
Adianti
Polytrichi
Chamædr.
Chamæpit. ana m. j.
Flor. Geniſtæ p. ij.

Macerentur per duos dies integros in vini albi & aquæ ſcolopendriæ ana lib. iij. idque in Bal. vaporoſo vaſe optime clauſo, vt nihil expiret, tandem clarificentur per manicam Hippocratis, aromatizentur & dulcorentur Cinnamomo & Saccharo. De hoc decocto vtatur æger ad pluſculos dies: doſis ℥ iiij. mane, & totidem veſperi, tribus ante cibum horis.

Decoctum galli veteris ad oppilationem hepatis, lienis, meſenterii, colicum dolorem, calculum, quartanam & chronicos omnes affectus.

℞ *Polypodii quer.*
Sem. Carthami ana ℥ *j.* ß.
Thymi
Epithymi ana p j.
Sem. Cumini
Aniſi
Anethi
Fœniculi
Carui
Carduibenedicti ana ʒ *ij.*
Folicul. ſenæ ℥ *j*
Turbith gummoſi ℥ ß.
Cinnamomi ʒ*. j.* ß.
Criſtallorum vel cremoris tartari albi ʒ *ij.*
Salis gemmæ ʒ ß.

Contundantur & miſceantur ſimul, ex qua

Digitized by Google

qua miſtura venter galli veteris euiſcerati impleatur, dein coquantur tribus aquæ partibus, & vna vini albi, quouſque galli caro ab oſſibus ſeparetur. De hoc decocto ſeu iuſculo vtatur æger omni mane, idque ad pluſculos dies.

Decoctio ſeri lactis.

Vſus ſeri lactis admodum frequens eſt in Italia, quod ſub finem Veris, ac in Æſtate ad purgandum, magna in doſi, ad pocula videlicet quatuor, quinque, & plura etiam exhibetur. Purgat clementer continuando ad aliquot dies. At ſi inde conficere voles remedium, quod omnibus affectibus ab atra bile & melancholico humore ſubortis, & nutritioni dicatis partibus ab inflammatione aut nimio calore æſtuantibus, in quibus opus eſt refrigeratione & humectatione, aptum & idoneum ſit, hac via præparatio aggredienda eſt.

℞ *Seri lactis lib. iiij. vel amplius: huic adde*
Succi limonum ℥ iiij.
Succi pomorum redolentium recens extracti ℥ vj.

Omnia ſimul cum vno atque altero oui albumine probe agitata & mixta, igni admoto clarificentur. Addes, ſi velis, parum ſacchari, & habebis medicamentum excellentiſſimum & ſuauiſſimum ad ſupradictos vſus: de quo ſufficiet pro doſi exhibere ℥ vj. horis matutinis: robuſtioribus autem plus dabitur, continuando ad 15. vel 20. dies. Non eſt maior ſimul & ſemel paranda quantitas, quam quæ ſatis ſit pro duobus tribusue diebus, ne aceſcat.

Aut ſi animus ſit aliud componendi remedium, ex eodem ſero lactis prius acidulo facto cum ſucco limonum, & clarificato adde

Florum violarum
& Bugloſſæ
Recentium vel exſiccatorum & optime mundatorum, hoc eſt, in quibus amplius nihil, quod viride ſit, ſuperſit, *quantum voles*. & in 24. horis, ſerum tingetur colore, ſapore, & odore enumeratorum florum: adiicies ſacchari ad lubitum, & habebis Iulapium ſuauiſſimum & vtiliſſimum.

Eodem modo cum aqua communi, cui aciditatem prius induxeris cum aceto montano, Philoſophis noto, elicies tincturam è roſis rubris, omnibus febribus & calidis intemperiebus hepatis mirifice conferentem: nec non ex cæteris cuiuscunque generis floribus: eadem via varias ad varios affectus educes tincturas.

Decoctum Chinæ.

℞ *Raſura rad. chinæ ℥ j.*
Aquæ fontanæ lib. vj.
Succi limonum ℥ iij.

Macerentur per 24. horas, deinde coquantur ad tertiæ partis conſumptionem, ac tandem transcolentur per manicam Hippocratis. Doſis ℥ vj.

Hoc decoctum guſtu ſuauiſſimum eſt, & ſummopere prodeſt calidis intemperiebus hepatis, ardoribus vrinæ & vlceribus renum: potiſſimum autem conducit ſalſis & mucilaginoſis humoribus in veſica diſſoluendis, qui ſæpenumero Stranguriam excitant, & calculi ſpeciem æmulantur. De eo potandum exhibeatur mane & veſperi in doſi, vt ſupra, vinumque eodem diluatur.

Potes etiam, ſi velis, ad eundem vſum decoctum parare ex raſura ligni Rhodii: vel addes huius ligni raſuræ ℥ ß. ad ſupradictæ chinæ ℥ j.

Decoctum ad Dyſenteriam & Lienteriam.

℞ *Rad. Tormentillæ*
Acetoſæ
Santali rub. ana ℥ j.
Sem. Berberis
Plantaginis
Portulacæ

Et gra-

Et granorum myrrhi ana ℥ ß.
Coriandri præparati
Cinnamomi
Macis ana ʒ ij.
Been albi
Et rubri ana ʒ j.
Flor. Thapſi barbati
Roſ. rubrarum
Spicæ nardi ana p. j.
Aquar. Plantaginis
Acetoſæ
Agrimoniæ
Abſynthii ana lib. j. ß.

Coquantur ad medietatis conſumptionem: dein fiat expreſſio, & colaturæ adde ſyrupi de granatis acidis, Citoniorum, & de roſis ſiccis ana ℥ ij. fiat apozema in quatuor doſes.

CAVTIO.

Antequam hoc decoctum porrigatur ægro, ſi forte ex dyſenteria aut lienteria inueterata ac contumaci laboret, hoc ſequens pomum exhibendum eſt.

℞ Pomum curtipendulum, quod excauatum rurſus impleatur gummi Arabici, & raſuræ ceræ albæ ana ʒ j. claudatur pomum proprio ſuo obturamento, coquendumque igni admoueatur, donec cera & gummi liquata per totius pomi ſubſtantiam confundantur; & ſic coctum pomum edendum exhibe ęgro, ſemihora poſt ſuperbibendo dictam potionem. Iuſculis, quibus veſcitur, adde paululum gummi Arabici. Nullus eſt fluxus dyſentericus aut lientericus, qui, aſpirante ſimul diuina gratia, per hanc medendi rationem non fœliciter curetur. De purgationibus aliis congruis nihil hic addo, quæ ſi res forte poſtulat, præmitti debent.

Decoctum ad calculum comminuendum & expellendum.

℞ *Rad. Reſtæ bouis* ℥ j.
Fol. Saxifragiæ
Virgæ paſtoris ana m. j.
Fruct. Senelorum
Alkekengi ana par. xx.
Milii ſolis ℥ j.
Cinnamomi
Sem. Bardanæ
Saxifragiæ
Aniſi
Fœniculi ana ʒ iij.
Gran. Hederæ arboreæ ℥ ß.
Straminis vel ſtipitum fabarum exſiccatorum ℥ ß.

Coquantur in æquis partibus aquarum parietariæ, argentariæ, & vini albi ad vnius tertiæ conſumptionem: exhibe pro doſi ℥ iij.

VEL

℞ *Cineris rad. Reſtæ bouis*
Et cineris ſtipitum vel corticum fabarum ana ʒ j. ß.

Indantur in nodulo lineo & cum
Aquar. Parietariæ
Senelorum
Et Betonicæ ana lib. j.

coquantur, donec fiat lixiuium ſatis forte, transcoletur bis terue per manicam Hippocratis, & aromatizetur, ſi velis, Cinnamomo: de hoc decocto cape ℥ ij. vel tres, addendo, ſi velis, ſyrupi limonum ʒ vj. & fiat potio guſtui grata. Nullum reperitur remedium efficacius & præſtantius ad expulſionem calculi, & ad ipſam Iſchuriam & ſuppreſſionem vrinæ, hac ipſa decoctione, quæ exhiberi tum debet, cum æger eſt in balneo ſiue ſemicupio.

NOTA.

Ex enarratis cineribus Ononidis & corticum fabarum, iuxta eam, quam ſuo loco docebimus, methodum, educes ipſorum ſales primo cum aqua communi; deinde eos depurabis, variis diſſolutionibus, filtrationibus & coagulationibus,

Digitized by Google

tionibus cum aquis parietariæ, ſaxifragiæ & ſimilibus calculo idoneis, donec ipſi fiant albiſſimi & pellucidi. De horum ſalium vno miſce drachmam ſemis, vel cum ſuperiori decoctione, vel cum iuſculo quodam, aut vino albo, & ſingulare conficietur remedium contra dolores colicos & nephriticos, & contra Iſchuriam & ſuppreſſionem vrinæ ſiue meiendi difficultatem. Sal corticum fabarum in his affectibus omnium eſt præſtantiſſimum medicamentum.

Decoctio ſplenis bouis congrua ad duritiem & obſtructionem lienis; & ſpecifica ad menſium ſuppreſſionem.

℞ Splenem bouis integrum, hunc in fruſta inciſum in phialam vitream capacem iniice, ita vt ad medietatem vſque impleatur, addendo

Cinnamomi craſſo modo contuſi ℥j.
Caryophyllorum ℥ ß.
Croci ℥ ij.
Vini albi Canariæ, ſiue vini maluatici menſ. Pariſienſis 4. partem.

Ad humectandam ſolummodo materiam, vas probe clauſum ponatur in aheno aqua repleto, vel in Baln. Mar. feruentiſſimo, adeo vt ebulliat per 24. horas, donec dictus ſplen in particulas minutiſſimas coctus & conſumptus fuerit, magnaque iuris exquiſitiſſime cocti & fragrantiſſimi copia reſtet: de quo ægra mane capiat ℥ iiij. continuando per quatuor aut quinque dies tum, cum menſes fluere debent.

NOTA.

Mirabitur ſine dubio hic aliquis Cenſor inquirens, quomodo ea corporis particula, quæ receptaculum ſit bilis atræ, humoris plane craſſi & terrei, vt vulgo medentium fert opinio, in medicamentum aperiendi & attenuandi viribus inſignitum, quali opus eſt, in menſium prouocatione, adaptari poſſit: huiusque remedii vim ac energiam aromatibus potius & croco, quæ eiuſdē compoſitionem ingrediuntur, quam ipſius lienis proprietatibus tribuet: cui reſpondemus, huius decoctionis ſpecificam facultatem à ſola lienis cocti ſubſtantia præſertim dependere: reliqua vero, vt vinum & aromata, ſolummodo guſtus gratioris cauſa adhiberi.

Alibi in meis ſcriptis dudum ſententiam meam de ſucco melancholico expoſui, quem per analogiam quandam aceto vini comparandum eſſe duxi, ac tantum abeſt, vt lien eiusdem humoris craſſi ac tartarei domicilium durioris idcirco ſit ſubſtantiæ, vt contra ob fermentationem proprii humoris, ſpongioſus potius, leuis & ratus euadat, ſuccusque in eo contentus attenuantem aceti facultatem participet, inſitaque ſua vi aperiendi & attenuandi virtutem obtineat. Sed quia alias fuſius & accuratius diſputatum à nobis fuit de eodem ſubiecto, hic plura addere puto ſuperuacaneum. Experientia denique ipſa medicaminis huius vtilitatem & efficaciam ſummam ad ciendos menſes ſatis abunde demonſtrabit.

CAP. IX.

De Vinis.

Expoſitis iis, quæ Aquarum & Decoctorum tam ſimplicium, quam compoſitorum differentias, virtutes, proprietates, deſcriptionisque modos ſpectant, æquum eſt, vt vini etiam, liquorum omnium poſt aquas communiſſimi, quod humanæ imprimis inſeruit nutritioni, ſymphytumque corporis noſtri calorem inſtaurat, roboratque, tractationem ſecundo loco aggrediamur. Nec vero hic diuerſa vinorum

genera, quatenus ſcilicet guſtu, viribus, proprietatibus, & aliis huiuſmodi qualitatibus inter ſe differunt, exponere ſtatuimus: neque etiam huius loci eſt, diuerſos vina corrigendi, validioremque illis virtutem & excellentiam imprimendi modos explicare. Qua ratione, inquam, ipſorum emendanda ſit cruditas, ex aquoſa & excremẽtitia humiditate contracta, quæ ob caloris vitalis defectum (Sol quippe quibuſdam annis imbecilliores radios immittens, terram minus calefacit) digeri conſumique non potuit. Vnde fit, vt vina aliquando cruda, viridia, imbecillaque & minus reſtaurantia exiſtant, diuque conſeruari non poſſint. Quæ ſane omnia arte naturam imitante, emendare ac corrigere facillimum eſt, ſi ſuperfluitas illa aquea & excrementitia coctione artificiali quidem, ſed naturalem tamen æmulante à vino ſeparetur & expurgetur. Quæ tunc ſolummodo ſeparari poteſt, cum vinum iam expreſſum in doliis à calore ſuo naturali & interno concoquitur, & ex ſuo tartaro ſolito more expurgatur.

Cuiuis enim aperte demonſtrabit experientia, quod ſubſtantia illa, quæ primo à vino ſeparatur, extillatque, nihil aliud, quam pura putaque ſit aqua paſſiua, nulliusque ſaporis compos, ac inſtar fontanæ inſipida, quæ nihil vino, præter viriditatem, cruditatem, imbecillitatemque imprimit, ac ipſius corruptionem iuuat & accelerat. Quin etiam aciditatem ipſam prædictæ humiditati ab imbecillo calore minus abſumptæ & digeſtæ tribuit. Qui quidem calor (vt alio loco dictum eſt) omnia perfecte dulcorare poteſt, & eius opera prædicta humiditas omnino ſeparatur. Sed eo ſolum tempore, quo vinum in muſtum redigitur, digeriturque. Abſolutis enim primis illis digeſtionibus & fermentationibus, id nequaquam fieri poteſt. Nam quod primo ex prædicto vino, vel minimo quidem calore admoto extillat, ſpiritus vini eſt, qui cum vino coniunctus illud viuificatiuum & nutritiuum efficit, quo ſeparato vinum amplius non eſt vinum, ſed acetum & corruptum quid, mortuum atque nutritiuæ facultatis expers reſpectu ſuperioris vini. Talis, inquam, correctio, vinique rectificatio, vt & aliæ plures, non minus iucundæ, quam vtiles inueſtigationes in alium locum remittuntur, vbi ex profeſſo de vino vinique natura diſputabimus. At in rem præſentem ſat eſſe duximus, plures vinorum tum ſimplices, tum compoſitas præparationes reſtitutæ noſtræ Pharmaciæ inſerere, quæ corporis humani conſeruandæ ſanitati, morbisque conferant depellendis.

Diuidemus vina (ſicut & aquas ſupra) in ſimplicia & compoſita, nempe quod ex variis rebus componantur, cum ſimplicia ex vna tantum conſtent, vnde & ipſorum orta differentia. Hoc porro ordine eadem recenſebimus.

Vina ſimplicia alterantia ſeu corroborãtia, quæ ad plures affectus curandos apta ſunt.
- *Vinum Acori*
- *Vinum Angelicæ*
- *Vinum Enulatum*
- *Vinum de Tuſſilagine*
- *Vinum Anthoſatum*
- *Vinum Saluiatum*
- *Vinum Bugloſſatum*
- *Vinum Iuniperinum*
- *Vinum Euphragiæ*
- *Vinum Fœniculatum*
- *Vinum Hyſſopi*
- *Vinum Aniſi*
- *Vinum Epithymi*
- *Vinum Abſynthii*
- *Vinum Hypericonis*
- *Vinum Centaurii minoris*
- *Vinum Alkekengi*
- *Vinum Eryngiorum*
- *Vinum Scylliticum*
- *Vinum Senæ ſimplex*

Vinum

Vina ſimplicia laxatiua.

- *Vinum Hermodactylorum*
- *Vinum Turbith*
- *Vinum Sem. ebuli maturi*
- *Vin. Sem. ebuli non maturi*
- *Vinum Sem. Sambuci*
- *Vinum Sem. hederæ*
- *Vinum Flor. Perſicæ arboris prunorum*
- *Flo. Hyperici & prunorum*

Vina compoſita.

- *Vinum Helleboratum*
- *Vina varia purgantia compoſita*
- *Vina varia Hippocratica, clareta dicta*
- *Vinum Antepilepticum*
- *Vinum Antapoplecticum*
- *Vinum Antiparalyticum*
- *Vinum Zedoariæ*
- *Vinum Ophthalmicum*
- *Vinum Chalybeatum*
- *Vinum Antinephriticum.*

Eiuſmodi vina conficiuntur duobus modis. Primo cum muſto tempore vindemiarũ: vbi aliquot doliola parua duodecim, quindecim, aut plurium menſurarum comparanda erunt. Deſcribamus autem hic exempli loco Abſynthiacum, ad cuius normam cætera omnia facile concinnabuntur.

Vinorum artificialium proceſſus. Vinum abſynthiacum.

Accipe igitur Abſynthiĩ Romani exſiccati, quantum voles, hoc iniice in vas aliquod idoneum, ſuperaffunde muſtũ recens, & ſine bullire per aliquot dies, nouum perpetuo muſtum alternis diebus reaffundendo, quo vas ſemper repletum maneat, vinumque à fæcibus ſuis exquiſitiꝰ repurgetur, peracta ebullitione, reple totum doliolum eodemmet muſto, & optime claude. Macerentur & digerantur omnia per 24. dies aut menſem, nec priuſquam hoc temporis ſpatio perfecte digeſtum & clarificatum fuerit, hoc bibendum exhibe, ſeruari poteſt ad annum vnum aut amplius. Doſis eſt dimidium vitrum tempore matutino.

Deinde parantur hæc vina quouis tempore. Exempli gratia: Recipe idem abſynthium minutim inciſum, immitte in vas vitreum, ita vt tertia pars vaſis vel paulo plus eo impleatur, affunde vinum album optimum vaſe probe obturato, quod deinde in repoſitorio vel loco quodam tepido ponatur ad macerandum per decem aut duodecim dies, interea temporis vinum attrahet abſynthii virtutem atque ſaporem, & ita in phiala ſiue vitro illo relinquatur, & loco eius, quod in vſum quotidianum detrahitur, reaffunde nouum vinum generoſum, & ſic habebis vinum abſynthites, quod diu quoque ad vſum ſeruari poteſt.

Alius modus extemporaneus.

Quod ſi magis ſpecificum reddere voles, ita vt efficaciorem vermes expellendi vim acquirat, adde flores Hyperici vel Centaurii minoris, & ita in aliis vinorum compoſitionibus, prout ſcopus fuerit, procedatur.

Inter vina ſimplicia ſupra enarrata vinum acori, angelicę, anthoſatum, ſaluiatum frigidis cerebri affectibus conducunt.

Vinum euphragiæ & fœniculi oculorum acici & corroborationi confert.

Vinum enulatum & de tuſſilagine, aſthmati & pulmonum vitiis medetur, valetque ad detergendos pulmones, & iuuandam expectorationem.

Vinum abſynthii in Germania ad lumbricos, omnemque corporis arcendam putredinem commune eſt remedium: non ſecus ac vina hypericonis & centaurii minoris, quæ ad liberandas iecoris obſtructiones ipſumque roborandum maxime etiam proſunt.

Vinum bugloſſatum cordi omnibusque melancholicis affectibus accommodatum eſt, fitque vel cum floribus vel radicibus eiuſdem.

Vinum aniſi ad colicum dolorem ex flatu prouectum, ſiue is in ſtomacho, ſiue in vniuerſo ventre exiſtat, laudatur.

Vinum epithymi ſicut & vinum tamaricis lieni confert.

Vinum paſſulatum admirabile eſt ad virium reſtaurationem in ſenibus.

Vina alkek ngi & eryngiorum nephriticos & calculoſos leuant, vt & ipſum vinum iuniperinum, quod mire etiam cor, cerebrumque, & reliquas partes nobiles corroborat.

Vinum ſcilliticum præſtantiſſimum eſt ad humorum præparationem & digeſtionē: hoc enim ad incidendas & attenuandas craſſas, pituitoſas, melancholicaſque materias aſſumitur, hoc etiam nullum eſt ad attenuandos omnis generis humores mucilaginoſos, tartareoſque excellentius remedium.

Vinum ſenæ melancholicos, imo etiam alios humores purgat. Facillimum quidem eſt, nec iniucundum remediũ, quo libenter ii etiam vtuntur, qui à potionibus medicinalibus abhorrent, cum benigne & ſine perturbatione vlla, vel commotione purget.

Vina hermodactylorum & turbith, ſeroſos & pituitoſos humores ex ipſis iuncturis euacuant: Vnde ad arthritidē vſurpantur.

Vina ſeminis ebuli & ſambuci aquas potēter ducunt, & ad hydropis curationem adhibentur, quemadmodum & vinum hederæ.

Hactenus præcipua vina ſimplicia, eorumque virtutes & proprietates ordine enumerauimus. Ad eorum vero præparationem quod attinet, alia hic inſtructione opus non eſt, quandoquidem illa per ſe facilis eſt, & ex duob. exemplis ſupra propoſitis nullo negocio addiſci poſſit.

At vero vina ſeminum ebuli & ſambuci, quod hæc ſemina vinoſa, & eo ſolum tempore, quo vuæ, matura ſint, paulo aliter, quam dictum eſt, præparari debent. Quare prædictorum ſeminum vtrumlibet exprimendum eſt, & ſuccus extrahendus, qui cum dupla muſti optimi vini albi quantitate admiſceatur, & in dolium magnitudinis conuenientis ad ſolitam digeſtionem & fermentationem infundatur. Notandum vero, hic melius eſſe, ſi id obturato dolio peragatur, hoc eſt, ſi dolium penitus non repleatur, & obturetur bene, ne quid exhalet. Quo facto & fermentatione per menſem integrum abſoluta, dolium aperiendum, vinoque ad ſummum vſq; adimplendum eſt. Hæc vina purgant ſeroſos humores, & conducunt hydropicis.

Vinum ſcylliticum. Vinum præterea ſcylliticum paulo etiam diuerſa ratione, quam prædicta vina, parari debet. Scylla enim cultro ligneo aut eburneo, vel quouis alio, qui tamen ferreus non ſit, mundari, & in talleolas ſecari, Soliq; per 25. aut 30. dies ad exſiccandum exponi debet. De qua ſic præparata accipe lib. j. & in vas vitteum aptum iniice, ſuperaffundendo vini albi optimi libr. viij. omnia vaſe bene clauſo digerantur in Baln. Mar. calido per 5. aut 6. dies: dein transcolentur per manicam Hippocratis, adiectiſq; mellis optime depurati lib. iij. parum bulliant & purificentur: & ſic vinum habebis ſcylliticum, quod ad vſum reſeruabis in vaſe accuratiſſime occluſo. Remedium eſt præſtantiſſimum ad omnes humotes præparandos, vt iam dictum.

Vt vina artificial. guſtui grata reddantur. Verum vt vina purgantia ingratum ſuum ſaporem amittant, & guſtui grata fiant, poſt prædictam illam macerationem, per manicam Hippocratis ſæpius transcolanda, & ſaccharo, paucoque Cinnamomo & Coriandro aromatizanda ſunt, ad quam eandem methodum parabuntur etiam alia vina tam roborantia, quam purgantia, quæ grata & vtilia erunt, nec adeo magno conſtabunt precio, ſed promiſcue omnibus, tam infimæ quam ſummę conditionis hominibus commodiſſime exhibebuntur.

Reſtat iam, vt de vinorum etiam cō-

poſi-

poſitorum præparatione, ducto à vinis purgantibus exordio, verba faciamus.

Vinum purgans ſena Autumni ſiue vindemiarum tempore parandum.

Comparanda ſunt aliquot dolia, ex lignis eiuſmodi vaſorum facta, quæ vinum maluaticũ aut aliud ſimile, album & generoſum prius continuerunt, quorum quodlibet capax ſit quindecim aut viginti menſurarum vel plurium, prout videbitur. Præſtat tamen plura dolia, eaque minora in promptu habere, quam ſolummodo vnum, idque maximum, ſi magna vini quantitas præparanda veniat. Si igitur vaſis magnitudo erit viginti menſurarum Pariſienſium, in eo pone

Foliculorum ſenæ lib. iiij.

vel amplius, prout purgandi virtutem plus minus augere velis, addendo

Caryophyllorum ℥ ij.
Cinnamomi
Macis ana ℥ iij.
Sem. Fœniculi ℥ ij. ß.
Prunorum Damaſc. ſine nucleis lib. iiij. vel v.
Liquiritiæ inciſæ lib. j.
Polypodii
& Sem. carthami contuſ. ana lib ij.

Omnibus probe inuicem mixtis indantur in vas & affuſo muſto generoſo bulliant, ſuperaffundendo ſemper vinum nouum. Poſt perfectam coctionem vaſe optime clauſo omnia macerentur & fermententur ad viginti, aut viginti quinque dies: & ſic habebis vinum purgans, quod integris validiſque viribus per integrum annum perſtabit, cuius doſis eſt vitrum paruum in aurora. Vel ſi matutina purgatio non ſatis ſuum aſſecuta fuerit effectum, vnciæ tres vel quatuor adhuc ſumendæ erunt circa veſperam, duabus vel tribus ante cœnam horis, idque eodem die. In affectibus porro contumacibus altaſque radices habentibus, quorumq; authores exiſtunt impuritates tartareæ ſiue humores craſſi & fæculenti, purgatio eodem remedio cõtinuanda erit ad duodecim vel etiam quindecim dies: ita per epicraſin, id eſt, ſenſim & paulatim eiuſmodi humores euacuabuntur, citra virium deiectionem. Eodem quoq; modo febris quartana, melancholia hypochondriaca, cachexia, & ſimiles affectus difficilis ſanationis curabuntur, & prorſus exſcindentur.

Vſus eius in contumacibus affectibus.

Melanchol. hypochondriaca.

Ad præſeruationem corporis ſufficiet id ſemel tantum per octiduum, vel bis per menſem ſumpſiſſe. Potes ſi velis, id paulo ante cibum, vel etiam in ipſo prandio cœnaue ſumere.

Si facultatem eius purgatricem reddere cupis generaliorem, adeo vt inſtar catholici omnes humores ſimul trahat & expurget, addere oportet radicum exſiccatarum oxylapathi, ſiue rhabarbari monachorum, hermodactylorum, mechoacæ, turbith quantum lubet. Et ſic medicamen habebis ſummum aduerſus podagram, luem veneream, & ſimiles affectus, addendo ſalſæ parillæ & raſuræ ligni guaiacini ad libitum. Ex cuius vſu continuato ad pluſculos dies, ſingulares & eximios percipies effectus.

Vinum purgans catholicum.

Quod ſi nonnulli in eiuſmodi remediorum præparationibus accuſent nimiam temporis longitudinem, quamuis in tanta copia ſimul & ſemel parari poſſint, vt ſufficiant pro vno atque altero anno, vt tamen prorſus illis ſatisfiat, hic purgantia quædam quouis anni tempore paratu facilia, nec minus cæteris vtilia proferemus. Primi præparatio eſt, vt ſequitur.

Vinum catholicum purgans facilis præparationis.

℞ *Rad. acori ℥ ß.*
Polypodii quercini
Sem. Carthami an ℥ j.

11 3 *Sem.*

Sem. Fœniculi
Aniſi ana ℥ iij.
Cort. Myrobalanorum citrin.
& Chebulorum ana ℥ ij.
Cinnamomi ℥ ij. ß.
Caryophyllorum
Macis ana ℈ iiij.
Conſeru. Flor. geniſtæ
Violarum
Maluæ ana ℥ ß.
Hermodactylorum alborum ℥ vj.
Turbith ℥ ß.
Foliculorum ſenæ ℥ ij.
Vini albi generoſi lib. ij. vel iij.

Omnibus probe inuicem mixtis in vaſe vitreo optime lutato & clauſo macerentur ad calorem lentum B. M. per quatuor aut quinque dies, ampliuſue. Colentur aliquot vicibus per manicam, addendo ſacchari ℥ vj. Hoc vinum ſiue claretum purgans ad aliquot dies reſeruari poteſt, ex quo facies ſex octoue doſes. Pro doſi vna vnciæ duæ ſufficient: exhibendo id horis matutinis & ſingulis diebus aut alternis cõtinuando. Purgat clementer omnes humores, ſiue ſeroſos, ſiue craſſos & melancholicos: prodeſt calculoſis & podagricis, & potiſſimum delicatioribus, necnon imbecilliori ventriculo laborantibus, qui citra vomitum alia purgantia admittere nequeunt. Conducit præterea hiſtericis affectibus, & albos ſiſtit menſium fluores, ſi addatur fæcula bryoniæ, quæ eſt ſpecifica vteri medicina, cuius præparandi modus docebitur alibi.

Aliud vinum purgans facillimæ præparationis.

℞ *Senæ ℥ ß.*

Hanc immitte in vas vitreum, addendo
Cinnamomi contuſi ℥ ß.
Caryophyll N. v. aut vj.
Vini albi q. ſ.

Claudatur vas charta vel bombace ſaltem & addatur, ſi ita videbitur, paululum ſacchari. Omnia macerentur in loco frigido per dies tres, quoad vinum ſufficienter tinctum ſit. Huius vini ſumantur cochlearia duo vel tria mane, cum iuſculo, ſi placuerit: ac tantundem ſero, idque continuetur ad dies duos vel tres. Remedium hoc ex vncia ſemis tantum ſenæ præparatum (quod vel pueris & pregnantibus exhiberi poteſt) ſi continuo ad dies tres vel quatuor quis ſumpſerit, blande & vtiliter corpus purgabit. *Vſus.*

Vinum purgans ex floribus prunorum Perſicæ arboris, hyperici & cæt.

Ad huius vini compoſitionem verno tempore ſufficiens colligenda eſt florum prunorum, tam hortenſium, quam agreſtium copia: hiſque tertia vel media pars dolii replenda, quibus adde

Vuarum Corinthiac. lib. v.
Prunorum dulcium lib iij.
Iuiubarum lib. ij.
Dactylorum abſque nucleis lib. j.
Fœniculi ℥ iij.
Cinnamomi ℥ ij.

Affundatur vinum optimum vſque ad ſummum vaſis, quo accurate clauſo, omnia macerentur ad dies viginti aut menſem vnum. Hoc vinum nullam plane nauſeam exhibet, & poteſt loco diapruni ſumi. Habet enim vim alterandi & purgandi humores bilioſos: ſeruatur ad vſum per integrum annum. Doſis eſt dimidium vitrum, quod citra diagridii additionem blande purgabit. Tempore vindemiarum etiam præparari poteſt idem vinum cum muſto vini albi optimi, ſicut & reliqua, hactenus à nobis deſcripta. Flores in vmbra exſiccati ſeruandi ſunt vſque ad tempus enarratum. Eius vim purgatricem efficaciorem reddes, ſi foliculorum ſenæ lib. vnam atque alteram addideris. *Vſus.*

Ad eundem modum parari poteſt,

tempore Veris vinum purgans contra vermes ſiue lumbricos ex Perſicæ arboris floribus.

Vinum contra vermes & impurum ſanguinem.

Ex floribus hyperici, ſummitatibus centaurii minoris & fumiterræ, collectis omnibus ſuo tempore, dum florent, & exſiccatis, conficitur etiam vinum purgans aduerſus vermes; quod idem ſanguinem mundificat, & tam atram, quam flauam bilem purgat. Si addideris ſenæ ad libitum, potentiorem purgandi vim acquiret. Hæc vina licet ſaporis ſint paulo amarioris, puriſſima tamen ſunt & clariſſima: corrigi poteſt amaritudo illa vuis Corinthiacis & liquiritia.

Amaritud. correctio in vinis.

Sic eodem modo purgans vinum præparetur cum roſis pallidis & albis, tam hortenſibus, quam ſylueſtribus. Quod purgat humores ſeroſos, ex quo etiam optimum remedium parari poteſt contra hydropem, quod etiam addita vincetoxici radice per vrinas purgat. Doſis duo cochlearia mane exhibita, idque continenter ad plures dies, ſi res poſtulat.

Vinum roſar. purgans.

Ad eoſdem humores purgandos vinum paratur ex ſeminibus ebuli & hederæ, tam in Autumno, quam quouis alio tempore. Eadem vina conducunt etiam hydropicis.

Vinum Helleboratum.

Accipe radices hellebori nigri bene mũdatas, & ab omni terreſtri impuritate purgatas, quas minutim cõciſas in B. Mar. cum ſufficienti vini vel aceti quãtitate, & ſemine aniſi per 24. horas macerabis: hinc poſt quatuor aut quinque dies vinum prædictum ſeparabis: eo enim modo omne venenum ex prædicta radice extrahetur, quæ dein exſiccari debet.

℞ *Rad. Hellebori ea, qua dictum eſt, ratione præparatarum* ℥ *ij.* ß.
Foliculorum ſenæ ℥ *iij.*
Fœniculi dulcis
Aniſi ana ℥ *vj.*
Corticis citri ℥ ß.

Macerentur omnia in duabus vini albi optimi, & iam purificati menſuris per quatuor aut quinque dies in baln. Mar. calido, coleturque vinum abſq; expreſſione vlla, dein bis terue per manicam Hippocratis tranſmittatur, dulcoretur & aromatizetur cum ſacchari ſufficienti quantitate, & pauculo cinnamomo. Excellens eſt educendis à cerebro pituitoſis & melancholicis humoribus. Optimum igitur eſt ad maniam, & melancholicos omnes affectus, tum intro aſſumptum, tum extrinſecus capiti cum linteolis in eo madefactis tepide admotum, vt docebimus fuſius alibi.

Mania, melancholia & aliis affectibus capitis.

Hactenus de vinis compoſitis purgantibus: ſequuntur nunc quædam vina compoſita corroborantia & certis quibuſdam affectibus appropriata.

Vinum Hippocraticum commune.

℞ *Vini rubri vel albi optimi lib. x.*
Cinnamomi ℥ *j.* ß.
Caryophyllorum ℈ *ij.*
Cardamomi
Granorum Paradiſi ana ℈ *iiij.*
Zingiberis ℥ *iij.*

Omnia craſſo modo contuſa, macerentur in dicto vino per tres aut quatuor horas: addendo ſacchari albiſſimi libr. j. ß. tranſcolentur per manicam aliquot vicibus, & fiat Hippocraticum.

Aliter.

Nonnulli tantam aromatum copiam exoſi, id præparant ex ſolo cinnamomo & ſaccharo, ſed alii vim eius calefaciendi paulo plus acuunt pipere, zingibere & caryophyllis. Hyemis fere tempore ſumitur cum pane toſto ad corroborandum ventriculum. Porrigitur etiam in quartanis, & aliis affectionibus ex frigida cauſa profectis.

Hip-

Hippocraticum extēporaneum, ad cuius exemplum omnis generis extracta & remedia etiam iam ſpecifica ad diuerſos affectus poſſunt præparari.

℞ *Cinnamomi ℥ ij. vel iij.*
Caryophyll. ℥ ß.
Zingiberis
Piperis longi
Cardamomi
Granorum paradyſi
Galangæ ana ℥ ij.
Nucis moſchatæ ℥ j. ß.

Omnibus craſſe contuſis & inuicem mixtis macerentur in ſpiritu vini, in vitro optime clauſo, poſitoque in Baln. Mar. per tres aut quatuor dies aut donec ſpiritus vini colores & virtutes aromatum omnes extraxerit. Frigefactum vas aperi, & ſepara tincturam per inclinationem, quam in phiala ſeorſim ſerua ad vſum. Fæcibus ſeparatis reliquam aromatum partem fortiter exprime per linteum, quam in phialis aliis reſeruabis ad vſum. Sed prior tinctura poſt macerationem filtretur & coletur per manicam, idque ob extractionem faciliorem virtutum rerum aromaticarum. Eiuſmodi extracta diutiſſime ad vſum ſeruari poſſunt.

Quoties igitur libuerit, cum vini optimi menſura vna infundes drachmam vnam atque alteram extracti, & ſacchari quantum voles: & ſic habebis vinum aromaticum. Loco ſacchari ſimplicis inſeruiet oleum ſacchari cum albumine ouorum indurato factum, cuius deſcriptio habetur in Diætetico noſtro polyhiſtorico.

Claretum excellens.

℞ *Cinnamomi ℥ ij.*
Macis ℥ ß.
Dactylorum ſine nucleis minutim inciſorum Nu. xx.
Myrobalanorum Numer. iij. aut iiij.
Sem. Aniſi
Fœniculi ana ℥ j.
Vuarum Damaſc. ℥ v. aut vj.
Coriandri præparati ℥ ß.

Aromatibus & ſeminibus craſſo modo contuſis, omnia indantur vitro, affundendo aquæ vitæ rectificatæ, vini Canariæ vel vini albi generoſi, ſingulorum menſuram vnam Pariſienſem, quæ facit tres libras aut circiter: occluſo vaſe macerentur in loco frigido per quatuor aut quinque dies, citra ſeparationem liquoris à fæcibus ſuis: aut ſi placet, poſt macerationem tranſcola per manicam inſtar vini Hippocratici, ſerua in phialis clauſis ad vſum. Doſis eſt vnum atque alterum cochleare tempore matutino. Eſt medicamen optimum ad roborandum ventriculum, eiuſque cruditates & flatulentam omnem materiam tollendam: nec non contra colicos dolores & ſimiles affectus. Poteſt hoc claretum dulcificari cum ſaccharo. *Ventriculi cruditas, flatus.* *Colica.*

Claretum aliud præſtantiſſimum corroborans omnes facultates.

℞ *Vini maluatici aut vini albi optimi menſ. j. ß. vel libr. iij. aut v.*

Indatur in vitrum aut pellecanum, addendo

Caryophyllorum
Nucis moſchatæ
Macis ana ℥ j. ß.
Zingiberis
Cardamomi ana ℥ ß.
Coriandri
Aniſi
Fœniculi ana ℥ ij.
Diptamni
Flor. Roſmarini
Bugloſſæ ana p. ij. aut in horum locum recipe illorum Conſeruarum ana ℥ j. ß.

Tabel-

Tabellarum aromatici roſati ℥j.
Sacchari albiſſimi lib.j.

Omnibus craſſo modo contuſis & inuicem mixtis, infundantur cum vino & ad macerandum ponantur in B.M. tepido, vaſe bene clauſo per duos aut tres dies. Poſtea colentur per manicā aliquot vicibus, vt ſpecierum virtus melius extrahatur. Huius vini, quod diutiſſime ſeruatur in lagenis clauſis, mane exhibe vnum aut duo cochlearia. Hoc claretum corroborat omnes facultates, & reficit ſpiritus tam animales, quam vitales & naturales. Conducit igitur vniuerſis cerebri affectibus: item cardialgiæ, lipothymiæ, ſyncopi, aliiſque cordis affectibus. Eſtque medicina præſtans contra omnes imbecillitates, cruditates & flatus ventriculi: corroborat iecur & lienem, & medetur omnibus cachexiis, melancholiis hypochondriacis & ipſis hiſtericis affectionibus: præſeruat præterea corpus à peſte, vermibus & aliis putrefactionibus, è quibus diuerſi morbi excitantur.

Vſus.

Corroborat omnia membra.

Si eo vti voles in quodam affectu curando, addenda erunt ea, quæ huic fuerint appropriata & ſpecifica, quæ pondere ſuo cæterorum ingredientiū quantitatem ſuperent, vt in epilepſia adiicienda eſt radix pœoniæ cum ſuo ſemine, ramenta cranii humani, flores tiliæ, lilii conuall. calendulæ & ſimilium. Ex quibus fiat claretum aut vinum antepilepticum, quod conducet epilepſiæ, tam ad paroxyſmi ferociam tollēdam, quam ad præcautionem, ſi aliquot eius cochlearia exhibueris in qualibet Lunæ quadra.

In epilepſia ex vteri affectibus orta addenda eſt radix bryoniæ exſiccata.

In apoplexia & paralyſi addenda ſunt, baccæ iuniperi, flores lauendulæ, calendulæ & ſaluiæ. Et ſic pro vario affectuum genere varia quoque clareta, ſiue vina aromatica medicata concinnari poſſunt.

Vinum antepilepticum.

℞ *Raſ. Cranii humani rec. ℥ ij.*
Viſci querni minutim inciſi ℥ j.ß.
Flor. Pœoniæ
Lilii conuall.
Tiliæ ana p. iij. vel iiij.
Sem Pœon æ
Cardui benedicti contuſ. an. ʒvj.
Cinnamomi ℥ ß.
Nucis moſchatæ ʒ iij.

Indantur in vas vitreum colli oblongi: affundatur vinum optimum: occluſo vaſe, macerentur omnia in B.M. tepidiſſimo per quatuor aut quinque dies, colentur bis vel ter, & ſi velis dulcificare colaturam, adde paululū ſacchari. Hoc remedium ſummum eſt tam ad curationem, quam ad præſeruationem epilepſiæ. Eius doſis ſunt aliquot cochlearia tempore matutino, idq; in quouis Lunæ ſeptenario.

Vinum antapoplecticum.

℞ *Flor. Lauendulæ*
Saluiæ
Anthos ana p. iiij. aut v.
Baccarum Iuniperi ℥ ij.

In cæteris fac vt ſupra. Vnum vel duo cochlearia huius vini exhibita ſubito apoplecticum reſtituunt, & tanti mali tyrannidem arcent: non tamen omittendæ interim ſunt aliæ euacuationes generales, item reuulſiones, deriuationes, & cæt.

Vinum antiparalyticum à celeberrimis Medicis ordinariis, illuſtriſſ. Principis Mauritii Landgrauii Haſſiæ, &c. mecum communicatum.

℞ *Florum Calendulæ, Lauendulæ*, mediocriter exſiccatorum bonam partem, quibus imple lagenam vitream, amplam & robuſtam, affunde vini maluatici tantum, vt tres vel quatuor digitos ſuperemineat: vas probe clauſum pone

ad Solẽ per tres ſeptimanas aut integrũ menſem: quo temporis ſpatio, vinum florum illorũ virtutes atq; eſſentias extrahet, & vim acquiret adeo efficacem & potentem, vt ſi vitrum ponas ad parietem aut murum aliquem, vbi ex radiorum ſolarium reflexione calor auctus in id fortius operetur, in centum fruſta diſſiliat. Ponendum igitur eſt ad feneſtram apertam, vbi radiorum non tanta eſt reflexio. Elapſo tempore enarrato, vas refrigerandum in cella per noctem in tegram eſt ponendum, vt vis nimia ſpirituum mitigetur ac ſedetur, & poſtea aperiendum. Confert ſupradictis affectibus, vno atq; altero cochleari in aurota ſumpto: quod præſtandum eſt vſque ad viginti quinque vel triginta dies: & præmiſſis purgationibus generalibus admirandos videbis effectus.

Si dictum vinum poſt ſufficientem florum macerationem per alembicum in B.M. vaporoſo deſtilletur cum omnibus iſtis floribus, vſque ad ſiccitatem, multo efficacius euadet, omnium autem efficaciſſimum erit remedium, ſi florum fæces in cineres redigantur, ſalque extrahatur & cum propria ſua aqua permiſceatur.

Vinum Zedoariæ compoſitum.

℞ *Zedoariæ ℥ ij.*
Caryophyllorum
Macis
Cinnamomi ana ℥ j. ß.
Zingiberis
Piperis longi ana ℥ j.
Nucis moſchatæ ℥ ß.

Omnia craſſiuſcule conquaſſata, vno pluribuſue nodulis lineis includantur & ſuſpendantur, per dolioli foramen, in dolio muſti pleno quadraginta dierum, aut ad minus menſis vnius ſpatio ad macerationem, quibus poſtea ſublatis, ... ad cerebri ventriculique corro... ...tionem tempore neceſſitatis exhi... poteſt.

Vinum ophthalmicum.

In vini ophthalmici præparatione eadem plane methodus ac ſupra in vino Zedoariæ obſeruanda eſt, vt ſcilicet ſuſpendas per foramen dolii, quo muſtum continetur (loco aromatum)

Rad. Enulæ campanæ in taleolas ſectæ & exſiccatæ ℥ ij.
Fol. Euphragiæ m. j.
Sem. Fœniculi dulcis & Sileris montani ana ℥ j.

Contundantur craſſiuſcule & omnia in vnum, vel in plures nodulos concluſa, ſuſpendantur in dolio, vt dictum eſt, aut in phiala vitrea, & macerentur per menſem. De quo vna atque altera vncia ad acuendum viſum exhibeatur, idque ſingulis matutinis. *Viſus debilis.*

Vinum Chalybeatum.

℞ *Limaturæ chalybis ℥ iiij.*
Rad. Eryngiorum
Enulæ campanæ ana ℥ j. ß.
Santali citrini ℥ j.
Coralli rubri
Raſuræ eboris ana ℥ vj.
Caryophyllorum
Macis
Cinnamomi
Zingiberis ana ℥ iij.
Ceterach
Flor. Geniſtæ
Anthos
Epithymi ana p. ij.
Vini albi generoſi lib. vj.

Macerentur per octiduum ad minimum ad ignem baln. Mar. calidum, dein transcolentur per manicam Hippocratis ter quaterue, vt vinum optime clarificetur, quod dulcorari ſaccharo poterit, vt fiat vinum guſtui gratum: doſis vnum aut alterum cochleare in principio, quæ deinceps, ſi opus ſit, augeatur.

Vinum aliud chalybeatum.

℞ Laminas chalybis puriſſimi vi ignis ſcintillantis atque liquefactioni pro-

proximi, mergantur in magdaleones ſulphuris, vt liqueſcat chalybs inſtar ceræ Hiſpanicæ, recipiatur in vaſe ſemipleno vini albi generoſi vel aceti ſambucini, dein in tigillo ad ignem ardentem ſinatur per vnam atq; alteram horam vt optime exſiccetur, leuigeturque tandem vt alkool in porphyrite, huius ſic præparati chalybis cape ℥ iiij.

Rad. Eryngiorum
Rubiæ tinctorum ana ℥ vj.
Cort. med. fraxini
Rad. *Filicis ana ℥ ß.*
Sem. *Fœniculi*
Baccar. Iuniperi rec.
Gran. *Alkermes ana ℥ iij.*
Fol. *Siccorum chamædr.*
Ceterach
Flor. *Geniſtæ ana p. j.*
Caryophyllorum
Macis ana ℥ ij.
Cinnamomi interioris ℥ ij ß.
Vini albi generoſiſſimi lib. x.

Indantur omnia in vas vitreum, & exponantur ad radios ſolares Æſtatis tempore, vel ad ignem lentum per xx. dies, materiam bis terue baculo agitando, dein tranſcolentur per manicam Hippocratis. Ad cachexiam & hydropem ineuntem ſingulare illud eſt præſidium: doſis primis diebus ab ℥ j. ad ℥ ij. dein in dies augenda cenſeatur. *Cachexia, Hydrops, melanch. hypoch.*

Vinum antinephriticum.

Vt vinum antinephriticum conficias, dolium iuſtæ magnitudinis vino generoſiſſimo repleatur: quod quidem vinum prius concoctum, & ab aquea ſua humiditate depuratum ſit. Super huius vini heminis octo dolio incluſis, vt ſupra, addes

Fructuum Alkekengi lib. j.
Rad. Reſtæ bouis
Et Eryngiorum in Talleolas diſſectarum & exſiccatarum ana ℥ iij.
Sem. Bardanæ
Milii ſolis
Saxifragiæ
Biſmaluæ ana ℥ ij.
Fol. Herniariæ
Flor. Geniſtæ ana p. iiij.

Macerentur omnia per menſem integrũ, deinde ad vſum reſeruetur vinum.

Si poſt prædictam macerationem illud tranſcolaueris, melliſq; optime depurati tertiam partem addideris, & vt ſupra, in vino ſcyllitico ebullire ſiueris: vinum efficies, quod diu conſeruari poterit, neque ingratum guſtui erit. Cuius vnciæ ij. aut iij. (præmiſſa tamen primæ corporis regionis purgatione cum bolo aliquo ex caſſia aut ſimili) ad calculi expulſionem, & prohibendam eius generationem exhibentur. *Calculus.*

Non erit ab inſtituto alienum, variis vinorum generibus iam enumeratis acetorum etiam medicatorum, quæ paſſim in antidotariis deſcribuntur, claſſem annectere: inter cætera frequentiora ſunt *Aceta medicata.*

Acetum ſcylliticum
Acetum Roſaceum
Acetum florum calendulæ
Acetum florum caryophylli
Acetum ſaluiatum
Acetum anthoſatum
Acetum ſambucinum
Acetum paſſulatum
Acetum caryophyllatum.

Quorum præparationis imitatione infinita alia effingi poterunt, in quibus acetum vices vini ſubire poterit, tam ad materiæ præparationem & alterationem, quam ad eiuſdem euacuationem.

Acetum ſcylliticum paratur eo, quo ſequitur modo. Scyllæ laminæ inter corticem & cor mediæ, ex arte purgatæ, & in orbiculos ſiue talleolas ſectæ, Soli, aut remiſſo calori exponantur per 30. aut 40. dies, dein libra minutim conciſa, (cultro è candidiore ligno parato aut eburneo) in lagenam demittatur optimi aceti ℔ vj. vel octo affuſis: vaſculum rite obturatum, ne quid exhalet, expone- *Aceti ſcyllitici præparatio.*

 tur

tur æſtiuo tempore, radiis ſolaribus, triginta aut quadraginta dies. Poſtea aperto vaſe totum tranſcolabitur, indeque acetum ſcyllinum conficies, quod lagenis diligenter occluſis adſeruabis.

Vulgaris præparatio ſcyllæ.

Quidam vnicam vel plures ſcyllas accipiunt decorticatas, quas maza ſiue paſta inuoluunt, vt ſingulæ panis figuram videantur adeptæ, tum demum furno calido aptoq; pani coquendo illas committunt, & ita tempore multo breuiore ſcyllas ſuas præparant, quam ſi per quadraginta dies ſoli obiicerentur. Scyllarum ita coctarum in clibano, & poſtea ad lentum calorem deſiccatarum ſeſquilibram accipere oportet, aceti fortiſſimi lib. vij excipiantur lagena vitrea bene clauſa, quæ ad ſolem aut ſimilem tepidum calorem per triginta aut quadraginta dierum ſpatium poſita ſinantur. Quod ſi furni athanoris igne ex cineribus ſtructo vſus fueris, cum ille diu noctuque perſeueret, dimidii temporis compendium facies, adeo vt duodecim aut ad ſummum quindecim dies ſufficiant fermentationi & digeſtioni huiuſce aceti, ſi illa hoc perenni calore procurata fuerit. Tandem materia per colum tranſmiſſa ſeruabitur vitreis vaſculis diligenter obturatis. Hæc præparatio à nobis maxime probatur: nullum enim vomitum ciet, vt prior in pleriſque facere ſolet: breuiore etiam tempore perficitur, tutiuſque exhibetur.

Furnus athanoris digeſtioni commodior.

Acetum roſaceum.

Vt acetum roſaceum conficiatur, accipere oportet roſas rubras exſiccatas, quibus lagenam implebis, & acetum optimum affundes, donec illud lagenæ ceruicem fere pertingat: vaſculi oſculum arctiſſime occludes, & ad ſolis calorem expones per ſpatium temporis iam expoſitum, vel ad hypocauſtum transferes vel igni cineritio committes.

Alia aceta ex variis floribus.

Eodem prorſus modo compones acetum paſſulatum, florum reſiccatorum, ſaluiæ, roſmarini, ſambuci, calendulæ, veronicæ ſiue floris garyophilli: imo tot formas & ſpecies acetorum licebit tibi parare, quot ſunt ſimplicium vinorum, quæ etiam in variis morbis debellandis propter eoſdem ſcopos vſurpabuntur: verum acetum quodlibet ſemper erit facultate magis attenuante, incidente, & magis idonea diſſoluẽdis & liquandis humorib. viſcoſioribus & tartareis. Præterea validius etiam aduerſabitur cuilibet putredini & corruptionibus omnibus, quàm vina ſuperius enarrata.

Vſus aceti ſimplicium.

Vſus horum ſimplicium acetorum præcipui erunt, vt ſint baſes in componendis diuerſis oxymelitum formulis, tum purgantibus, tum robur conciliantibus, vt quoque ſatisfaciant ſcopis & medicationibus, quæ ſeſe offerunt in plurium & magnorum affectuum cura, vt iam ſequenti capite ſumus oſtenſuri.

CAP. X.

De varia oxymelitum & hydromelitum medicatorum compoſitione, quæ diuerſis affectibus medendis aptiſſima ſunt.

INſtituti noſtri ratio poſtulat, vt diuerſas oxymelitis & hydromelitis cõpoſitiones, quarum hodie in medicina factitanda magnus eſt vſus, in medium proferamus.

Duo tantum Oxymelita in noſtris officinis.

Hæc remedia apud veteres in multo maiore erant commendatione, quam iam apud nos. Nam in noſtris officinis etiam famoſiſſimarum vrbium tantum præſtat oxymel ſimplex & ſcylliticum: rariſſime Elleboratum Iuliani, præſidium tamen à Geſnero magnopere celebratum, aduerſus morbos comitiales, febres quartanas, & alios huiuſmodi morbos, qui iam altius radices egerunt, & quorũ occulta ſunt ſeminaria. Solummodo etiã reperitur vnica hydromelitis ſimplicis, quemadmodum & compoſiti, deſcriptio, quæ in officinis locum habeat, cum tamen videamus apud Galenum,

Oxymelita & hydrom. apud veteres erant in frequenti vſu.

num, Aetium, Trallianum, Oribaſium, deinde etiam apud Nicolaum Myrepſum & Meſuæum, (qui in faſciculos redegerunt, & in ordinem reuocarunt, quæ alii ſine methodo in ſuis libris tanquam ſcopas diſſolutas diſperſerant) infinita remedia purgantia, præparantia, robotantia, aliiſque intentionibus ſeruientia, quorum baſes primariæ à ſupradictis oxymelitis & hydromelitis formulis petuntur, adeo vt quotquot vina ſimplicia & compoſita arte deſcripſimus, poſſunt etiam parari (imo maiori cum emolumento) oxymelita & hydromelita æque bene ac ſi vino parata forent.

Arabes oxymelita & hydrom. mutarunt in ſyrupos.

Arabes, qui primi ſacchari vſum introduxerunt, in cauſa ſunt, quod norma componendi varia oxymelitis & hydromelitis genera immutata fuerit in eam, quæ ſyruporum eſt, quorum magna farrago in officinis adſeruatur.

Quod vero adfertur pro ſtabiliendo & confirmando ſyruporum vſu ab iis, qui tantopere illis addicti ſunt, nempe huiuſmodi remedia diutius conſeruari poſſe, & palato gratiora eſſe, confirmatione indiget. Sed extra omne dubium eſt, omnes hydromelitis & præcipue oxymelitis ſpecies, maxime vero id, quod melicratum nuncupatur (vbi aqua, mel, atque interdum acetum ſimul confunduntur & miſcentur) longe eſſe vtiliora, commodiora, imo magis idonea omnibus curandi intentionibus, quam ſint ſyrupi. Cum ſaccharum ſit ſal quidam dulcis, non exiguo calore præditus, cui qualitas quædam obſtruens & glutinans coniungitur: vnde minus aptum ſaccharum iudicari poteſt ad præparationem, alterationem, mitigationem humorum, eorumque excretionem, cuius rei tamen cauſa commemorati ſyrupi vtplurimum componuntur & præſcribuntur.

Saccharum quid.
Sacchari calor non exiguus eſt, obſtruens & glutinans.

Saccharum facile in bilē uertitur.

His adde, ſaccharum in corporibus biliofis & natura macilentis, quemadmodum & cætera dulcia, minimo negotio bileſcere, & proinde plus damni, quam vtilitatis huiuſce texturæ hominibus adferre. Verum quiſpiam nobis inſultabit, & mel, quo variæ oxymelitis & hydromelitis formulæ parantur, dulce forſan eſſe contendet. Admittemus id quidem, at longe mel defæcatius & purius eſt, naturaque præditum magis aeria, cœleſti & ad quintam eſſentiam accedente, quam ſaccharum. Quod licet dulce & candidum ſit ſuperficie tenus, intrinſecus tamen acrimonia ſcatet, & nigrore non mediocri, vt probe norunt & experiuntur illi, qui in rerum interna & vitali anatome aliquem progreſſum fecerunt.

Mel purius ſaccharo.

Quod animaduerſum & diligenter obſeruatum fuit à Galeno, & deinde ab Oribaſio *Medic. coll. lib. 5. c. 24.* qui dum intendit oxymelitis facultates, quæ acidæ & vitriolatæ ſunt, præfert hydromeliti, quod propter dulcedinem temperamentis calidis & naturis feruidiorib. minus congruit, propterea quod in bilem facillime conuertatur, in hunc modum ſcribit: *Cum melicrati facultas cætera omnia habeat, quæ ad acutos morbos valent, in vno tamen duntaxat eis eſt contraria, quod ſupercalefacta in bilem conuertatur: hanc eius mutationem aceti permixtio cohibens præſtantiſſimum medicamentum efficit, tantumque aceti melicrato addendum eſt, quantum ſatis ſit, vt facultas in bilem conuertendi corrigatur.* Oribaſius vero poſtquam longa verborum ſerie retulit ingentes vtilitates & commoda, quæ ex oxymelitis vſu promanant, & poſtquam recenſuit ſpecificam vim & proprietatem, quæ valet aduerſus affectus hypochondriacos & thoracicos, cum ſcilicet opus eſt materiæ craſſæ & lentæ attenuatione & inciſione, vt magis palam fiat, in quanta commendatione apud illum ſit oxymel, illoque hydromel longe inferius eſſe, ita pergit: *Cum igitur mel facultate calidum ſit, & in bilem cito in calidis*

corporibus vertatur, idcirco edulium eſt pituitoſioribus naturis, & ſenioribus, ac morbis frigidis accommodatum, & oxymel omni ætati & naturæ ad tuendam valetudinem vtiliſſimum eſt, cum omnes anguſtos meatus aperiat, ſic, vt craſſus & glutinoſus humor nuſquam contineatur. Quam etiam ob cauſam medicamenta, quæ tueri valetudinem à Medicis dicuntur, attenuante facultate ſunt prædita: Ac tibi quoque & ratione & experientia perpendenti ea, quæ ad victum extenuantem faciunt, oxymeli accommodatiſſimum eſſe videbitur. Nam neque mali ſucci eſt, neque ſtomacho inſenſum, neque aliam abſurdam facultatem habet. Si vero ſcylliticum acetum fuerit, ita non modo eorum, quæ ad victus rationem, ſed omnium medicamentorum aptiſſimum eſt ad incidendum, conueuitque hoc eos vti, itemque vino & aceto, qui humores incidere & attenuare morbum cupiunt, qui in corpore ſit, quod craſſum glutinoſum & pituitoſum excrementum contineat. Atque infinitos prope vidi, qui ex aceti ſcyllitici, atque etiam vini (ſcyllitici ſupple) vſu ad vitæ finem vſque ſani vixerunt.

Voluimus de induſtria referre, quid Galenus & alii antiqui ſentirent de oxymelite acido & vitriolato, quodque potiores & efficaciores vires illi adſcriberent ad ſanitatem conſeruandam, & morbos curandos, quam hydromeliti dulci, vt hinc colligere liceat, ipſum Oxymel Syrupis anteponendum eſſe, qui tamen hodie pluris fiunt, & contra omnem rationem, vt ſupra demonſtratum eſt, maiorem auctoritatem & vſum ſibi compararuerunt.

Iam ſupereſt, vt noſtram pharmaceutricem quibuſdam oxymelitis & hydromelitis deſcriptionibus velut præſidiis vtiliſſimis locupletemus, quarum imitatione quilibet proprio marte poterit nouas componere.

Oxymelitis ſimplicis præparatio. Porro oxymelita & hydromelita diuiduntur in ſimplicia & compoſita. Oxymel ſimplex duobus modis parari poteſt. Prior eſt, ſi ſumas vnam mellis partem, cui tantundem aquæ pluuiæ aut ciſternis adſeruatæ, ſi haberi poſſit, primo admiſcebitur, miſcellam igni lento admouebis, perfecte deſpumabis, donec mel omnem ſorditiem depoſuerit, purumque appareat. Tum melli affunde optimi aceti tantum, quantum guſtui gratificando ſufficit, ſicque regulam & normam certam habebis, ne iuſto acidius, aut plus æquo dulcius, oxymel componatur. Iterum igne lento hæc coquantur, inter coquendum paulatim & per vices inſtilletur aqua, q.ſuff. quæ ſecernendis heterogeneis operam ſuppeditabit, & magis defæcatum reddet: proderit etiam ad dulcorem comparandum, id eſt, vt remedium γλυκύπικρον & dulcoacidum fiat: quo etiam in paſtu, potionis loco, vti quis poterit in diuerſis corporis aff. ctib. potius, quã hydromelite aut vino, vt ſuperius annotauimus. Vt vulgare oxymel componatur ex tempore, hac ſerie progredi oportet.

℞ *Mellis à ſordibus liberi & expurgati ſextarios quatuor ſiue duas pintas Pariſienſes.*
Optimi aceti ſextarios duos.
Aquæ octo ſextarios ſiue quatuor, pintas.

Imprimis miſceas baculo aquam iam tepefactam cum melle, totum feruere ſinas, mitiori igne abſque magnis bullis & ebullitionibus, tum ſpumam auferas, & coqui permittas, donec aqua ad medium reſoluta & conſumpta fuerit, tum demum acetum adiiciatur, cui affuſo tres aut quatuor ebullitiones ſatis erunt, facta legitima omnium ſimul confuſorum coctione, per manicam ſiue pannum denſum transmittentur, colatura diligenter aſſeruetur.

Quod ſi vice vulgaris aceti, ſcylliticum, roſaceum, ſaluiatum, anthoſatum, ſambucinum, paſſulatum, & ſimiles aceti ſimplicis compoſitiones, quarum ſupra meminimus, admiſcuerimus, efficiemus oxymel ſimplex roſaceum, paſſula-

Digitized by Google

ſulatum, anthoſatum &c. quorum ſingula variis affectibus aptiſſima exiſtunt. Verbi gratia, quando ea vſurpamus, vt humores lenti & viſcidi incidantur, plurimorum morborum cauſæ, etiamſi cum febre complicentur, oxymel paratum cum aceto roſaceo, bugloſſato, violaceo, & ſimilibus accommodatius erit ſaluiato, vel anthoſato, quæ magis idonea ſunt melancholicis, hypochondriacis, epilepſiis, apoplexiis, cachexiis, & huiusmodi affectibus, quarum cauſa terreſtris potius & frigidus humor ſtatuitur, quam calidus.

Et quando voles in morbis contumacioribus & peruicacioribus humores validius attenuare & incidere, oxymel ſimplex & ſcyllinum hoc modo compones. ℞ *Mellis depurati* ℔ *iij.*
Aceti ſcyllitici ℔ *ij.*

Oxymel ſcylliticum ſimplex. Coquantur ad perfectam mixtionem & conſiſtentiam, hoc oxymelite & aliis ſupra deſcriptis obſeruatis ſeligendo ſemper magis accommodata morbis, quos expugnare voles, poteris tot ſpecies oxymelitis compoſiti fabricare, quot decoctorum aut vinorum, quæ diuerſis medendi ſcopis inſeruient, vt verbi cauſa oxymel cephalicum hoc modo tibi erit faciendum.

Oxymel Cephalicum.

℞ *Rad. Fœniculi*
Polypodii
Acori vulg. ana ʒ *vj.*
Fol. Betonicæ
Meliſſæ ana m j.
Sem. Seſeleos ʒ *j.*
Flor. Stœchados
Bugloſſ. ana p. ij.
Cinnamomi ʒ *iij.*
Macis
Caryophyll. ana ʒ *j. ß.*
Croci ʒ *j.*

Macerentur per 24. horas in ℔ iiij. oxymelitis anthoſati, dein coquantur ad vnius tertiæ conſumptionem: doſis ℥ iij. vel iiij. Conducit omnib. cerebri affectib. frigidis & melancholicis: ſpiritus animales fouet & illuſtrat, prodeſt ad memoriam, itemque ad mœſtitiam à quauis cauſa ſubortam. Prout particulares cerebri affectus poſtulabunt, adiicere poteris, quæ ſpecifica proprietate ipſis aduerſantur, vt ſi epilepſia curanda proponatur, addes viſcum quernum, rad. pœoniæ, flores tiliæ, lilium conuall. & ſimilia. Idem iudicium relinquitur, ſi morbi & ſymptomata alteri cuidam parti infixa hæreant. *Oxymel epilepticum.*

Oxymel pectorale ſiue thoracicum.

℞ *Rad. Enulæ campanæ*
Tuſſilaginis
& Iridis florent. ana ℥ *j. ß.*
Fol. Capill. Veneris
Polytrichi
Scabioſæ
Hyſſopi ana m. j.
Dactylorum
Iuiubarum ana par. vj.
Sem. Carduibenedicti
Bombacis
Vrticæ ana ℥ *j.*
Flor. Tuſſilaginis
Violar.
Bugloſſæ
Nymphex
Papaueris rheadis ana p. ij.

Macerentur in oxymelitis paſſulati & bugloſſati ana ℔ j. ß. & aquarum carduibened. & ſcabioſæ an. ℔. j. per 24. horas; dein coquantur ad ignem lentum ad vnius tertiæ conſumptionem, ac tandem transcolentur per manicam Hippocratis, & aromatizentur pauco Cinnamomo. Doſis ℥ iij. vel iiij.

Confert orthopnœæ, aſthmati, peripneumoniæ, tuſſi inueteratæ, & diuturnis omnib. pectoris affectibus. Hoc thoracicũ oxymel tibi exemplar quoddam erit, ad cuius normam alia infinita ſtomachica, hepatica, ſplenica, diuretica, &c. effinges. Si addideris radices, herbas, flores, & ſemina ſcopo tuo

conue-

Digitized by Google

conuenientia, vt videre eſt in aquarum noſtrarum decoctorum & vinorum artificialium ſupra enumeratorum deſcriptione, quæ ad hos agendi ſcopos direximus, adeo vt viam tibi ſternant, & veluti manu ducant ad varietatem, copiam & delectum remediorum.

Oxymel de peto purgatoriũ mirabile non ſolum pituitæ craſſæ, ſed & bilis flauæ, itemque nigræ, anheloſos thoracis & ventriculi affectus iuuans, & denique ad omnes morbos inueteratos laudatiſſimum remedium.

℞ Fol. Nicotianæ ſeu peti exſiccatorum ad ſolem & pulverizatorum, indicorumque in nodulo lineo ℥ j. ß.
Rad. Iridis ſiccatæ & in taleolas ſectæ ℥. j.
Polypodii
Liquiritiæ
Sem. Carthami contuſi ana ʒ vj.
Spicæ nardi
Thymi
Epithymi
Hyſſopi
Menthæ ana m. j.
Sem. Aniſi
Fœniculi
Carduibenedicti ana ʒ iij.
Flor. Tuſſilaginis
& Buglosſæ ana p. j.
Fol. Senæ ℥ ij.
Agarici trochiſcati in nodulo concluſ. ℥ j.
Nucis moſchatæ
Caryophyllorum
Cinnamomi ana ʒ ij.

Contundantur & macerentur per triduum in aceti paſſulati & ſambucini ana lib. ij. deinde coquantur, exprimantur & clarificentur, addendo mellis Narbonenſis optime deſpumati lib. j. ß. denuo coquantur ad bonam conſiſtentiam vſu poſtulante, præbe cochlearia aliquot, vel per ſe, vel cum aliqua aqua pectorali.

Sane medicamentum hoc optime & valide purgat è toto corpore, è thorace, è ventriculo prauorum humorum ſaburram & illuuiem exhaurit, deterget & extirpat: remedium eſt aſthmaticis, ſi quid aliud, accommodatiſſimum & maxime peculiare. In eius vſu, cautione & dioriſmo opus eſt; augenda enim vel minuenda doſis pro ægrorum ætate & viribus. Aliquando vomitum ciet, qui contingit ratione peti, quod in vomitu prouocando pares vires cum Helleboro vel antimonio habet, ſi ſolitarium & per ſe exhiberetur. Sed alia purgantia, quæ admiſcentur cum aceto, (quod primas dotes in corrigendo & demulcendo obtinet) vehementiam eius remittunt, & eorum ope præſtantiſſimum & efficaciſſimum remedium conſtituunt. *Petum per ſe ſumptum vomitorium eſt.*

Ad huius oxymelitis imitationem licebit tibi multa alia diuerſa phlegmagoga, cholagoga, & melanagoga, id eſt, pituitę, bili & melancholico ſucco excernendis, ſiue ſeorſim, ſiue ſimul peculiaria componere, prout animus dictabit, aut affectus expugnandus poſtulabit. Sed meminerit ſemper eſſe apponenda, quæ partibus peculiariter amica eſſe perhibentur: deinde etiam purgantia humori analoga ſeligenda, non neglectis iis, quæ malignitati medicamentorum obtundendæ operas ſuas conferunt. Oxymel mox deſcribendum, exempli loco tibi erit, quod ad omnia hydropis genera ſingulare eſt præſidium. Aquas enim ſubducit viſcerum nutritioni famulantium, obſtructiones ſoluit, imo hepar ipſum & lienem, horum malorum prima ſeminaria, infarctu & ſcirrhoſa duritie liberat: denique partibus languidis & effœtis priſtinum robur & tenorem reſtituit. *Oxymel phlegmagogũ, Chologog. & Melanagog.*

Oxy-

Oxymel accommodatum humoribus ſeroſis euacuandis, hydropi & cachexiæ perquam vtile, hepar, lienem, & totum meſenterium roborans, eorumq; obſtructa ſimul reſerans.

℞ *Rad.Irid.vulg.* ℥ *j.* ß.
Vincetoxici ℥ *ij.*
Taraxaci
Valerianæ
Mechoacæ
Rubiæ tinctorum
Polypodii ana ℥ *j.*
Cort.Fraxini
Tamariſci
Ebuli ana ℥ *vj.*
Raſ.Ligni rhodii
Eboris in nodulo lineo indita ana ℥ ß.
Herb.Eupatorii Meſuæ
Fumariæ
Hepaticæ
Ceterach ana m. j.
Sem.Cuſcutæ
Melonum
Acetoſæ ana ℥ *ij.*
Carthami
Ebuli
Halicacabi ana ℥ *v.*
Fœniculi
Aniſi ana ℥ *iij.*
Flor.Geniſtæ
Ebuli
Sambuci
Centaurii minoris ana p ij.
Flor.Cichorii
Spicæ nardi ana p. j.
Trochiſcorum de rhabarbaro ℥ *x.*
Trochiſc.de capparibus ℥ ß.
Agarici trochiſcati cum ſuo nodulo ℥ *vj.* Macerentur omnia *in aceti ſambucini & ſcyllitici ana lib. j. aquæ flor. ebuli lib j.* ß. per tres quatuorue dies ad ignẽ Bal. Mar. dein coquantur ad vnius tertiæ conſumptionem, in colatura clarificata adde

Syrup.Roſ.ſolutiui
Flor.Perſicæ arboris ana ℥ *iiij.*
Mellis Narbon. opt. prius deſpumati ℥ *x.*

Et coquito ad ignem materiam optime deſpumando, addendo ſub finem coctionis elaterii ℥ ij. ſcammoneæ ℥ ß. fiat oxymel coctum ad legitimam conſiſtentiam. Doſis cochlearia duo vel tria pro robuſtioribus. Remedium eſt ad cachexias, hydropes, obſtructiones & ſcirrhoſos tumores iecoris & lienis maxime accommodatum, vt iam ſupra diximus. Eius vſus per aliquot vices repetendus, prout malum facile aut difficile permanſerit, per ſe aſſumetur, aut commixtum vni aut duabus vnciis aquæ noſtræ ſcorbuticę, quam ante deſcripſimus, aut alteri conuenienti. *Vſus.*

CAVTIO.

In traditis iam variis aceti mulſi formulis coctionis tempus accurate conſiderari debet. Coquetur enim oxymel magis aut minus, prout videlicet diutius adſeruari, vel ſtatim in vſus transferri debet. Quippe quod ex tempore componi poteſt, ſi morbis præſentibus deſtinatur, minorem poſtulat coctionis gradum & conſiſtentię ſymmetriam. Quod ſi oxymel vi purgandi polleat, vnica eaque leuis ebullitio ſufficiet, aut in totum ea abdicata eius vices infuſio diuturnior in diplomate ſiue balneo Mariæ tepido facta ſupplere poterit. Vas autem perfecte obturabitur, ne ſcilicet nimio contentorum feruore ſpiritales particulæ exhalent: hinc enim longe imbecillior & retuſior agendi potentia redderetur. Quare in ſimilibus maceratio etiam in frigido facta multo tutior eſt, ita enim ſpiritus intus manent & retinentur, quamuis longius temporis ſpatium ad hoc miniſterium *Coctionis tempus in oxymelite.*

requiratur, id quod diligenti animaduerſione dignum eſt, vt iam fuſius & dilucide explicatum fuit, dum hydrotica decocta expoſuimus. Pro paradigmate purgantis oxymelitis hoc iam iam deſcribendum proponemus propter ſingulares eius dotes aduerſus luem veneream quantumuis inueteratam, & iam altius inhærentem ſolidis noſtri corporis partibus: valet etiam aduerſus alios ſimiles contumaces affectus, proindeq; oxymel benedictum à nobis appellabitur, cuius formula eſt huiusmodi.

Lues venerea inueterata.

Oxymel benedictum.

℞ *Scobis ligni guaiacini*
Corticis eiusdem (qui magis oleagineus eſt & natura balſamica) an. ℥ ij.
Sarſæ parillæ ℥ j. ß.
Fol. ſenæ oriental. ℥ iij.
Hermodactylorum
Turpethi ana ℥ j.
Raſ. Eboris
& cornu cerui
Sem. Fœniculi
Cinnamomi ana ℥. ß.
Flor. Anthos
Stœchados
Hyperici
Epithymi ana p. j.
Flor. Bugloſſæ
Cichorii ana p. j. ß.

Raſuræ ligni & Cort. guaiacini, eboris, & cornu ceruini nodulo includantur, & alia, quæ ſuperſunt, craſſiuſcule piſtillo frangantur & conquaſſentur, omnia excipiantur alembico vitreo conuenienti, eoque cœco, id eſt, cuius os optime occludi poſſit, affundendo

Aquarum card. benedicti
Vlmariæ ana lib. ß.
Oxymelitis ſimplicis
aut Bugloſſati lib. ij.

Omnia rite commixta macerentur balneo Mariæ, blandoque calore (imo absque eo, ſi voles, in frigido horum infuſio fieri poteſt) ſi per quatuor aut quinque dies foueantur. Interea ipſum oxymel alliciet ad ſe & imbibet dictorum ſimplicium facultates: deinde poſt vnam aut alteram ebullitionem fiat valida expreſſio, & colatura per manicam transmittatur, imo etiam depuretur, ſi ita libuerit, vt exquiſitioribus & delicatioribus hominibus ſatisfacias, in quorum gratiam dulcedinem quoque ſaccharo, ſi velis, conciliabis, ne vllas guſtus moleſtias perſentiant. Doſis erit quatuor aut quinque vnciarum, quandoque etiam plurium pro validioribus. Vtendi modus is eſt, vt conſtituta doſis mane tribus aut quatuor horis ante paſtum hauriatur. Cibus paucus ægro dandus, isque vnius generis & vnius apparatus, aſſus potius, quam elixus: pro bellariis omnes fructus ablegandi, præter vuas Damaſcenas: decima hora prandebit, quinta cœnabit, & circa decimam veſpertinam ad lectulum ſe componenti æqualis oxymelitis doſis propinabitur & porrigetur. Cauendum tamen, ne vi, repugnante & negante natura, ſeu matutino ſeu veſpertino tempore ſudores eliciantur, niſi ſua ſponte erupturiant, naturęque motu proprie foras protrudantur. Proprius enim huius nobiliſſimi remedii effectus eſt maleficos humores per ventris vias & vrinæ ductus excernere, ſanguiniſque maſſam ſordibus & fœda illuuie inquinatam atque conſpurcatam repurgare. Huius vſus ſæpe repetendus, & ad quindenam ſaltem prorogandus, ſi malum contumacius renitatur, nec facile cedat propter fomitem penitius inſidentem, in longius tempus æger huius oxymelitis vſum producet, hæc via & ratio expugnandorum magnorum affectuum cõtra naturam optima & tutiſſima eſt, non autem primo quoque tempore violento pharmaco ipſos extirpare, vt multi pesperam factitare ſolent: fidem facit hoc oxymel magiſtrale, cu9 ope & dote atq;

vſu

vſu ſæpe repetito tum paralyſis, tũ pernicaciſſima quæq; venerea lues, etiamſi nodoſa & tophacea ſit, aut vlcerationes carioſas & cancroſas comites habeat, ſenſim & paulatim domatur, & radicitus euellitur. Quod ſi oxymel diſpliceat, ſume vinum album, quod maiorem cũ natura, quam oxymel ſocietatem habet, cæteraq;, vt dicta ſunt, perfice. Ita enim concinnatum longe vtilius erit hoc remedium obæſis hominib. & temperaturis pituitoſis, iisq;, qui iam vino aſſueti ſunt, quemadmodum oxymel temperamento calido & bilioſo donatis, & abſtemiis conuenientius iudicatur, ſi aquarum carduibenedicti & vlmariæ loco aquam fumariæ & cichorii addideris.

Si viſum fuerit, alio præparationis modo, eoque faciliore & breuiore oxymel componere poteris, maxime ſi aceti medicati iam expoſitæ differentiæ non vbiuis locorum paratę inueniantur. Si itaq; non ſit ad manum acetum roſaceum, bugloſſatum, ſambucinum, aut aliud quoduis, cuius tamen ope opus tibi eſſet, ſatis erit, ſi ſuo tempore horum medicamentorum flores aut conſeruæ aceto admiſceantur. Quod ſi etiam paſſulati aceti aut veronicæ ſiue floris caryophylli non ſuppetat copia, adde ſuo loco vuas Damaſcenas vel Corynthias ſufficienti quantitate, aut veronicas. Igitur vt exerceamus pharmaceuticæ ſtudioſum in extemporaria oxymelitis compoſitione, in medium proferemus exempli loco oxymelitis diuretici & aperientis noſtræ deſcriptionis formulam, cuius vſus erit, dum viſcerum obſtructiones tollere, dum incidere, attenuare & diſſoluere humores viſcidos & concretos, vrinas ciere, menſtruumque fluorem præter naturæ inſtitutum ſuppreſſum prouocare, quin etiam tum calculum renum atterere & comminuere paulatim & ſenſim voluerimus, deſcriptio eſt huiusmodi.

Oxymel dureticum.

℞ *Mellis albi Narbonenſis prouincialis aut Hiſpanici (quale optimum indicatur, & fecibus minus abundans)* ℔ *ij.*

Quibus primo addes

Aquæ itidem ℔ *ij.*

Blando igni hæc committantur, vt ſecundum artis præſcriptum fæculentia deponatur, quæ tamen pauca erit: qua penitus ablata, admiſcebis ℔ vj aquæ & duas aceti generoſi, ſiue albi, ſiue rubri, non refert, vel vnam & ſemiſſem, ſi minus acidum affectes: huic miſcellæ fictili vitreato conuenienti contentæ adiicies quæ ſequuntur:

℞ *Rad. Taraxaci*
Valerianæ
Vincetoxici
Rubiæ tinctorum
Aſari
Eryngii
Fœniculi
Petroſelini ana ℥ *ij.*
Ononidis
Raſ. Corticis Fraxini
Capparum
Tamariſci ana ℥ *x.*
Sem. Raphani
Bardanæ
Aniſi
Coriandri
Fœniculi dulcis
Petroſelini
Aſparagi
Cinnamomi electi
Caſſiæ ligneæ ana ℥ *ß.*
Flor. Hyperici
Geniſtæ
Sambuci ana p ij.

Omnia ſimul coquantur ad medietatum conſumptionem, poſt traiiciantur ſemel atq; iterum per manicam Hippocratis ad meliorem clarificationem, habebis oxymel ad ea accommodatum, quæ ſupra commemorauimus, de

 quo

quo vtendum ad pluſculos dies, doſis ℥ 4. Huius oxymelitis parandi ratio valde facilis eſt, ad cuius normam infinitas alias formulas componere licebit, quæ non maiorem quam apozemata difficultatem, ſi parandi modum ſpectes, præ ſe ferent.

Apud Nicolaum Myrepſum, Meſuæum alioſq; veteres auctores, imo et recentiores, reperies alias oxymelitis ſpecies tam humoribus præparandis, quam expurgandis dicatas, quo in numero eſt oxymel helleboratum maius Iuliani tantopere à Geſnero celebratum, aduerſus morbum comitialem & varios alios morbos, vti iam diximus. Verum non fuit noſtrum inſtitutum, quæ paſſim in aliorum ſcriptis recitantur, in hanc noſtram pharmacopœam coaceruare. Accedit præterea, facillimum fore etiam tyroni, ſi vini helleborati, cuius antea fecimus mentionem, parandi modum norit, ad eius exemplar oxymel efficere helleboratum, tum maius, tum minus. Inſtat iam, vt de hydromelite pauca dicamus.

CAP. XI.

De Hydromelitum componendi ratione & varietate.

PRincipem locum huiuſce tractatus dabimus vinoſo hydromeliti, quandoquidem potionis genus ſit ſuauiſſimum, æque alimentarium, ac medicamentoſum, iis affectibus maxime peculiare, quibus vinum damnoſum eſt & nocuum, vt ſunt paralyſes, arthritides, &c.

Hydromel vinoſum.

℞ Mellis albi Narbonenſis optimi & granulati partem vnam, aquæ pluuiæ partes quinque, ponantur in cacabum æneum ſtanno incruſtatum, his liquoribus recipiendis ſatis capacem, mel & aquam ſimul confunde, hæc tamen plus quam tepida & calidiuſcula eſſe debet, dum melli ſociatur, fiat horum coctio, ſed blando calore procurata, id eſt, quam minimum ſines ferueſcere, atque interim ſpumam cochleari ſolido vel perforato diligenter auferes, ipſumque decoctum ad vnius tertiæ conſumptionem conſumi permittes, adæquatæ coctionis nota tibi erit, ſi ouum recens iniectum non demergatur, ſed ſupernatet. Totum artificium in coctionis modo conſiſtit, proinde induſtrium te & accuratum eſſe oportet, ne in illius defectu aut exceſſu pecces. In mellis bonitatem etiam attendere debes. Si enim primæ notæ fuerit, minorem expoſcit coctionem, ſi ab illa recedat, maiorem. Porro materiam perfecte coctam adhuc mediocriter calentem per duplicatum pannum transmittes, vel per Hippocratis manicam, ſed amplam & huic miniſterio tantum dicatam, vt ita exquiſitius craſſior fæx ſecernatur. Tum transfundes in doliola vinum maluaticum olim recipientia, vel in alia, quæ ex vaſe, quod vinum album idque generoſiſſimum continuit, fabricata fuerint. Expones deinde diebus canicularibus ad Solis radios, vel potius in hypocauſtum calidum transferes, vel etiam ſupra furnum collocabis, in quo quotidie panificia coquuntur. Relinques illic menſem vel ſex hebdomadas in fermentationis & defæcationis gratiam. Tandem vaſcula in cellam traduces. Vſus erit non ante trimeſtre: interea temporis hydromel vinoſum penitus fit, ſimileq; redditur vino maluatico è Creta aſportato, atq; hic modus vulgaris eſt.

Qui enim tartari tincturam elicere norunt, illiusque tantum in ſingula dolia addunt, quantum poteſt capere putamen oui, & qui artem tenent fermentum adiungendi ipſi hydromeliti, vt augeatur & producatur ebullitio, potionem multo præſtantiorem efficiunt,

quæ nihil mellei ſaporis guſtui repræſentat, nunquam aceſſit, & quæ diutiſſime integra ſeruatur, imo hydromel ita paratum in dies melius redditur, & quo antiquius, eo generoſius euadit.

Huiuſmodi hydromel, quemadmodum nuper deſcriptum, vtile eſt proueċtæ iam ætatis hominibus, pituitoſis, aſthmaticis, paralyticis, epilepticis, podagricis, calculoſis & ſimilibus, quibus vini vſus interdicitur.

Aqua vitæ ex hydromelite vinoſo optima. Ex commemorato maluatico vino noſtro artificiali extrahitur præſtantiſſima aqua vitæ, vino longe accommodatior ad eliciendas rerũ eſſentias. Idem etiam hydromel vinoſum non deſtillatum optimum organum ad plurimorum medicamentorum extracta conficienda. *Acetum hydromelitis.* Ex illo quoque acetum componitur validum ac vegetum, quod vinoſo aceto nō cedit, ad diuerſa remedia, & diuerſis oxymelitis compoſitionibus æque conueniens ac acetum vulgare.

Hydromel ſimplex officinarum.

Hydromel ſimplex quo communiter pharmacopœi vtuntur ita fit.

℞ *Mellis optimi lib j.*
Aquæ lib. viij.

Fiat commiſtorum coctio ad perfectam mellis deſpumationem. Tot hydromelitis ſpecies præparari poſſunt, quæ vel morbificum humorem excernunt, vel excretioni idoneum reddunt, quot oxymelitis, eademque etiam medicamenta recipere poterunt, prout agendorum ſcopi dictitabunt & inſinuabunt.

Hydromel cum ſucco ceraſorum ad ſitim ſedandum.

℞ *Aquæ fontanæ lib. xij.*
Mellis albi lib. ij.

Coquantur ſimul, donec expurgata ſint, hoc eſt, mel amplius ſpumam non emittat: Adiice

Succi ceraſorũ acidulorum lib. ij.

Rurſus bulliant parum, ſpumam auferendo, quam fieri poteſt accuratiſſime, tum hydromel è ceraſis habebis ſaporis iucundiſſimi. Eodem plane modo conficies è ſucco citri aliiſque ſuccis acidis & gratis, vt inde fiant potiones dulcacidæ, ſuauiſſimæ, & ad omnes febres oxyſaccharo potiores & aptiores.

Melicratum vinoſum cum multis aromatibus paratum, mihi ab illuſtriſſimo Principe Friderico piæ memoriæ electore Palatino communicatum:

℞ *Mellis optimi & albiſſimi partem vnam vel lib. 10.*
Aquæ pluuiæ, ſi haberi queat, aut fluuiatilis partes ſex. vel lib. 60

Impoſito in cacabum reſpondentem copiæ hydromelitis, quam componendam ſuſcepiſti: vtrumq; ſimul confundito, coquito, & craſſiorem fæcem deſpumando detrahito, deinde herbas, quę ſequuntur, reſiccatas impoſito, ſacculoque concludito, videlicet

Saluiæ
Arthemiſiæ
Hyſſopi
Origani
Hormini
Betonicæ ana m. j.

Præterea alio nodulo recipito

Baccarum lauri craſſiuſcule conquaſſatarum lib. j.
Flor. Lupuli m. iij.
Hordei integri p. iiij.

Omnia ſimul bulliant, & à ſpuma expurgentur ad partis tertiæ conſumptionem, ita vt liquor ouum recens immiſſum in ſuperficie ſine demerſione contineat, vt iam ante demonſtrauimus: fiat omnium exquiſita per pannum traiectio. Colatura recondatur vno aut pluribus doliolis, prout quantitas liquoris poſtulat. Vaſa autẽ vinum albũ genero-

ſum ante adſeruarint, quæ etiam firmiſſime ligneis circulis coagmentata ſint, ne diſſiliant aut diſrumpātur ſpirituum agitatorum efferueſcentia. Elapſis tribus aut quatuor diebus à feruore per vaſorū latiuſcula & ſuperna orificia nodulum ſuſpēdito, cuius hæc ēſt materia.

℞ *Cinnamomi*
Caryophyllorum
Galanga
Piperis
Granorum paradiſi ana ℥ ß.

Aliquot dies feruēſcendo & fermentando liquori concedito: Tandem ſingula vaſa ad eorum capedinem replebis eodem liquore, quem quibuſdam lagenis ſeruatum oportuit, & arctè obturabis appoſito operculo, ſed memineris aromaticum nodulum relinquēdum eſſe. Poſt tres menſes liquorem habebis plane vinoſum, linguam iucundiſſime afficientem & oblectantem, nec minus
Vſus. vtilem maxime hyemalibus frigoribus, ſi mane ieiuno ventre quotidie ad duas
Melicratum Senectutis vinoſum. aut tres vncias aſſumatur. Mirifice enim ſpiritus exhauſtos reparat, obtuſiores ſenſus illuſtrat & acuit, oculos imbecilliores corroborat, hebetiores iuuat, auditus grauitatem & difficultatem ſanat, omnibus principibus partibus robur & firmitatem addit, cordi ſcilicet, cerebro, quinetiam ventriculo maxime languenti & debilitato. Et, vt vno verbo dicam, eſt languidæ ſenectutis refocillatio, leuamen, caloriſque reſtauratio; denique ad contracturas, paralyſes & ſimiles affectus frigidos, quibus ſenectus obnoxia eſt, ſalutare præſidium iudicatur.

CAP. XII.

De Syrupis.

SYrupi, quorum ſaccharum baſis exiſtit, in nullo vſu erant tempore Hippocratis, Aretæi, Galeni, Aetii, & aliorum his coætaneorum, qui tamen vinum ad certam conſiſtentiam coctum ſapam ab illis appellatum vſurpabant. Galenus multis in locis huius mentionem facit, vt colligere licet ex *cap. 5. lib. 3. de compoſitione medicamentorum per genera. & ex lib. 12. meth. circa finem.* Hoc nomine etiam decoctum quodlibet, ſucceſue melle dulcoratus comprehendebatur, vt patet ex *cap. 1. libr. ſexti ſecundum locos.* Porro hæ antiquorum remediorum formulæ ſyruporum noſtrorum claſſe contineri poſſunt, de quorum nominis etymologia ſolus Actuarius inter veteres verba facit, quo loco *l. 5. cap. 10.* etiam ſacchari meminit: recēſens enim *method.* formulas compoſitioneſque remediorum, quibus medicina vtitur, tandem cum ventum eſt ad potiunculas ſiue liquidiora remedia hæc ſcribit: *Aut aquam decoquentes ad tertias, & colantes, cum tantum liquorem iam medicamentoſum vſurpamus, aut cum altero quopiam, puta vino, melle, ſapa, vel eiuſmodi alio conueniente propinamus, aut quod proportione iis reſpondet, σίχαρ nuncupatum: vel mel, prout expedire arbitramur: denuo cum medicamento, quoVſque conuenerit ac conſtiterit, coquimus & σιρέπιον vel ζυλάπιον: nos vero hodie fere ſyrupum vel iulepium barbara voce nominamus.*

Hinc patet ſyrupum nihil aliud eſſe, *Syrupus* quam medicamentum conſiſtentia li- *quid.* quidiore præditum, compoſitum vel ſtillatitia aqua, vel ex ſucco, infuſione & decocto medicum, foliorum, florum, fructuum & ſeminum, plantarum, quæ omnia ſint cocta conuenienter & ad amuſſim, cum ſaccharo aut melle ad conſeruationem longiorem & guſtum iucundiorem.

Iam vero ſyrupi ſecundum Me- *Syruporum* ſuæum in ſimplices & compoſitos diui- *differentia.* duntur.

Simplex ſyrupus duobus mòdis dicitur, aut compoſitionis aut efficaciæ ratione.

Qui ſimplex dicitur propter compo- *Simplex.* ſitionem

ſitionem, paratur ex ſucco, maceratione aut decoctione partium vnius tantum plantæ, admiſcendo tantum ſacchari quantum ſatis fuerit, & ad legitimam conſiſtentiam decoquendo. Componitur etiam ex ſolis aquis ſtillatitiis plantarum: huiuſmodi autem remiſſionem & minorem coctionem poſtulat: vtendi tempore etiam plerunque conficitur, & ab Arabibus peculiariter Iulep nominatur.

Simplex ſyrupus ratione effectus is vocatur, quod quamuis ex plurimis ſimplicibus concinnatus ſit, tamen vnico deſtinatus eſt tantum operi: aut enim attenuat, aut aperit, aut inſpiſſat, aut calefacit, aut refrigerat, aut ſimili cuidam indicationis ſcopo operam & opem ſuam dedicat.

Compoſitus. Compoſitus ſyrupus nũcupatur ratione diuerſorum medicamentorum ipſum conſtituentium, ſiue factus ſit ex ſuccis variis ſimul commiſtis, quemadmodum ſyrupus byzantinus Meſuæi paratur ex ſolis ſuccis endiuiæ, apii, lupulorum, bugloſſæ, clarefactis & coctis cum idonea ſacchari copia, ſiue componatur ex iiſdem ſuccatiunculis, quibus alia multa incoquantur, ſiue ex ſolo radicum, corticũ, foliorum, florum, fructuum & ſeminum plantarum decocto, vt eſt ſyrupus byzantinus compoſitus eiuſdem Meſuæi, ſyrupus acetoſus diarrhodonis Meſ. ſyrupus de arthemiſia, de praſſio, de hyſſopo, &c. qui ex aqua communi fiunt, vel pluuia, vel ſtillatitia: Aliquando vinum etiam additur, vt in ſyrupo de abſynthio: alias acetum, vt in ſyrupo byzantino compoſito Meſuæi: in acetoſo diarrhodon ex eiuſdem authoris deſcriptione: quin etiam ſyrupus acetoſus, ex ſolo aceto & ſaccharo componitur.

Vſus ſyruporum. Videtis hic paucis expreſſam præcipuam diuiſionem, quam faciunt Dogmatici ſuorum ſyruporum, quorum maxima ex parte apud illos vſus eſt, in præparandis & mitigandis humoribus, vt attenuati, deterſi, liquati & domiti, facilius cedant catharticis medicamentis, quorum vſum præparantia illa præcedere debent, vt teſtis eſt Galenus variis in locis: propterea numeroſis ſyrupis præparatoriis, & ſingulis eorum ſcopis ſtatim ſubiungunt ſyrupos tam ſimplices, quam compoſitos, purgatoria dote inſignitos: quales exiſtunt ſyrupi ex nouem infuſ. violarum & roſarum ſimpl. & compoſ. cum agarico, & ſyrup. de cichor. cum rheo. ſyrupus Sabor cum ſenna paratus & cæt. Hinc etiam colligere licet ſyruporum diuiſionem, qua alii dicuntur purgantes, alii non. *Comment. in Aphor. 14. l. 1. & 2. Aphor. 9.*

Atque hæc generatim dicta ſunto in gratiam nouorum & iuuenum Medicorum & pharmacopœorum, quibus præcipue noſtros hoſce labores dedicamus. Quare hanc rem denuo reſumemus, & magis ſpeciatim, vt doceantur, tractabimus. Nefas enim exiſtimarem, duo illa ſuprema capita tanti in medicina momenti, de humorum vitioſorum præparatione, & eorundem purgatione ſcilicet, perfunctorie, & quaſi ſicco pede percurrere.

Proinde vt inſtitutæ à nobis methodi veſtigiis inſiſtamus, catalogum præparantium ſyruporum proponemus, nec quoſlibet, ſed communiores & magis neceſſarios ad medicinam faciendam commemorabimus: ordine digeremus calidos, frigidos, mediocres, tum ſingulos ſingulis humoribus accommodatos, & peculiariter conuenientes atque etiam pro afflictæ partis conditione apponemus. Aliquot ſyrupos quoque expungemus, quorum diſpenſatio inutilis videtur, aut ſaltem non neceſſaria: In eorum autem locum ſubſtituemus alias nouas ſyruporum formulas, eaſque perquam vtiles & opportunas, quæ in vulgarium Pharmacopolarum officinis non proſtant. Multa caſtigabimus, *Quid in ſyruporum doctrina reformandum.*

Digitized by Google

mus, quæ perperam in parandi modos irrepunt: tandem hoc caput de ſyrupis tot facilibus efficacibus & variis compoſitionum formulis ditabimus & decorabimus, vt ſector quilibet, modo humanitatem omnem,& gratum beneuolumq; animum non exuerit, aut mali genii particeps, vel critico reprehendendi ſtimulo percitus non extiterit, anſam arrepturus ſit meos labores celebrandi, exhibendique gratæ mentis teſtimonium.

Syrupi calefacientes hac ſerie continentur.

Syrup. de
- *Abſynthio*
- *Arthemiſia*
- *Betonica ſimpl.*
- *Beton. compoſ.*
- *Calamentha*
- *Cort. Citrii*
- *Epithymo*
- *Hyſſopo*
- *Mentha minor.*
- *Mentha maior.*
- *Praſſio*
- *Quinque radicibus*
- *Stœchados ſimpl.*
- *Stœchados compoſ.*
- *Thymo*

Syrupi refrigerantes.

Syrup.
- *Acetoſus ſimplex*
- *De ſucco acetoſæ*
- *De agreſta*
- *Berberorum*
- *Acetoſitat. citri*
- *De ſucco cichorii*
- *De Coroneis*
- *De endiu. ſimpl.*
- *De ſucco ceraſorum*
- *De granatorum acidorũ ſucco*
- *De granatis dulcibus*
- *De limonibus*
- *De nenuphar. ſimpl.*
- *De nenuphar. compoſ.*
- *De papau. ſimpl.*
- *De papau. compoſ.*
- *De pomis ſimpl.*
- *De portulaca*
- *Violarum*

Syrupi temperati.

Syrup.
- *Acetoſus compoſ.*
- *Acetoſus diarrhodon*
- *De borraginis ſucco*
- *De bugloſſa.*
- *Byzantinus ſimpl.*
- *ByZantinus compoſ.*
- *De endiu. compoſ.*
- *Fumar. ſimpl.*
- *Fumar. compoſ.*
- *De glycyrrhiZa*
- *Iuiubinus*

Syrup.
- *Lupulorum*
- *Myrtinus*
- *Ex mercuriali*
- *De duabus & quinque radicib*
- *Sabor compoſ.*
- *De ſcolopendria*
- *De ſcabioſa*
- *De veronica ſucco.*

Ex his ſyrupis alii præparant ſiue concoquunt pituitam, alii bilem atram, alii vero flauam.

Pituitam præparantes in genere ſunt.

Syrup.
- *De duabus & quinque radicibus.*
- *De Mentha* { *Minor* / *Maior*
- *De ſtœchade* / *De praſſio* { *Simplex* / *Compoſitus*
- *De pœonia*
- *De hyſſopo*
- *De Betonica* / *De calamentha* { *Simplex* / *Compoſ.*
- *De arthemiſia*
- *De abſynthio*
- *De corticibus citrii*
- *De eupatorio*
- *De rubia tinctorum*

Cum

Cum aquis

- *Fœniculi*
- *Apii*
- *Abſynthii*
- *Saluiæ*
- *Nepetæ*
- *Menthæ*
- *Petroſelini*
- *Baſiliconis*
- *Maioranæ*
- *& ſimilibus.*

Melancholicum ſuccum digerentes fere hi ſunt:

Syrup.
- *De fumaria*
- *De lupulis*
- *De ſucco borraginis*
- *De ſucco bugloſſæ*
- *De ceterach ſiue ſcolopendria*
- *Capill. veneris*
- *Byzantinus*
- *De thymo*
- *De epithymo*
- *De pomis*

Cum aquis

- *Pomorum redolentium*
- *Bugloſſæ*
- *Borraginis*
- *Lupulorum*
- *Fumariæ*
- *Meliſſæ*
- *Scolopendriæ*
- *Florum ſambuci*
- *Geniſtæ*

Bilem flauam concoquentes:

Syrup.
- *Violarum*
- *Ex infuſione violarum*
- *De ſucco violarum*
- *Acetoſæ* { *Simplex*, *Compoſitus* }
- *De ſucco acetoſæ*
- *Endiuiæ*
- *De ſucco cichorii*
- *De ſucco ceraſorum*
- *De ſucco portulacæ*
- *Myrtinus*
- *De limonibus*
- *Acetoſitatis citrii*
- *De agreſta*
- *Berberis*
- *De cotoneis*
- *De nymphæa* { *Simplex*, *Compoſitus* }
- *Acetoſus*
- *De granatis*
- *De papauere.*

Cum aquis

- *Lactucæ*
- *Nenupharis*
- *Roſarum*
- *Violarum*
- *Portulacæ*
- *Acetoſæ*
- *Cotoneorum*
- *Endiuiæ*
- *Cucurbitæ*
- *Cichorii*
- *Solatri*

Inter iam enumeratos ſyrupos, alii in præparandis humoribus mitius agunt, alii vehemẽtius, prout videlicet humor alius alio eſt craſſior, viſcoſior, tenacior, aut præparationi, attenuationi & liquefactioni minus idoneus. Nam vt pituita alia eſt tenuior: alia vero craſſior ac glutinoſior, ita humor melancholicus alius aquoſus ſiue ichoroſus, vt vult Hippocrates: alius vero inſtar tartari & fæcum aceti, fæculentus eſt, vt atrabilarius. Pro varia igitur humorum natura, alii ſyrupi, minori vel maiori operandi poteſtate præditi, vſurpandi ſunt. Quod Medico imprimis obſeruandum & cognitu pernecesſarium eſt, vt aptum præparando humori præſcribat remedium. Choleræ præparandæ exemplo hoc clarius patefaciemus.

Syruporum alii aliis potentiores.

Cum enim bilis adeo interdum efferueſcat, vt corpus ipſum erodat ex ſententia Galeni: nonnunquam autem incaleſcat ſimul & incraſſetur, vt in bilem vitellinam cõuertatur: alias tenuior fiat, qualis eſt pallida, vt idem docet Galenus

Comment. in Aphoriſ. 16. 2. prognoſt. lib. de nat. fac. 2. & 1. de atra bile.

...ta ſunt præparatio bilium.

lenus pluribus in locis: boni ac periti Medici partes erunt, aduerſus prædictæ bilis incommoda ſyrupis vti, nunc refrigerantibus & mitigantibus, nunc attenuantibus & incraſſantibus ad eius craſſitiem incidendam & incraſſandam contra nimiam ipſius tenuitatem. Ad bilis feruorem contemperandum conueniet ſyrupus de ſucco violarum, de ſucco acetoſæ, de ſucco portulacæ, acetoſus ſimplex, de limonibus, de granatis, cum aquis portulacæ, lactucæ, melonum, fragarum, & id genus aliis, cum quibus concinnari poterunt Iulepi.

Syr. attenuantes bilem.

Si bilis ab exceſſu caloris, vt in febribus ardentibus plerunque accidere ſolet, vſque adeo incraſſatur, vt in vitellinam degeneret, & in hepate, meſenterio, & partibus aliis nutritioni famulantibus obſtructiones pariat; vtendum erit ſyrupis attenuantibus & aperientibus, citra tamen manifeſtam calefactionem: in quem finem præſcribendi ſunt ſyrupi endiuiæ & acetoſæ compoſiti, ſyrupus acetoſus diarrhodon à Meſuæo deſcriptus, ſyrupus byzantinus ſimplex & compoſitus, & id genus alii, cum aquis agrimoniæ, abſynthii, lupulorum, fumiterræ, ſcolopendriæ, graminis, valerianæ, &c.

Syr. incraſſantes bilem.

Sic ad bilem nimis tenuem incraſſandam mirifice conferunt ſyrupi papaueris, portulacæ, nympheæ, myrtillorum, agreſtæ, berberorum, granatorum, cum aquis lactucæ, melonum, portulacæ, nymphez.

Hæc breuiter de ſyrupis humorum præparationi aptis monuiſſe ſufficiat.

Syrupi cephalici.

Notandum eſt præterea ſyrupos illos omnes certis quibuſdam corporis partibus eſſe appropriatos: nonnulli enim dicuntur cephalici, qui cerebri affectibus appropriati ſunt, veluti ſyrupi betonicæ, ſtœchados, pœoniæ, meliſſæ, &c.

Pectorales.

Nonnulli ſunt thoracici ſiue pectorales, vti ſyrupi iuiubarum, papaueris rhœadis, de ſucco ſcabioſæ, tuſſilaginis, capillorũ veneris, de liquiritia, de praſſio, de hyſſopo, & ſimiles: quorum alii tenues incraſſant humores, alii craſſos & viſcoſos attenuant, & vna eademque opera anacatharſim ſiue expectorationem promouent.

Cardiaci.

Alii ſunt cardiaci, vti ſyrupi acetoſitatis citrii, limonum, de ſucco arantiorum acidorum, ceraſorum & granatorum, de ſucco bugloſſæ, borraginis, &c.

Stomachici.

Syrupi menthæ maior & minor, de abſynthio, de ſucco acetoſæ, de roſis ſiccis, de agreſta, myrtinus, &c. ſunt ſtomachici, quorum illi roborant ventriculum à nimia frigiditate languentem, & pituitoſas, crudas & mucilaginoſas impuritates, in eius tunicis tenaciter inhærentes detergunt & emundant, ſimulque flatus diſcutiunt: hi vero conferunt ad contemperandam bilem, ipſumque ſtomachum à nimia ipſius acrimonia laceſſitum & debilitatum adſtringendo corroborant.

Hepatici.

Hepatici ſunt ſyr. de ſucco cichorii, de ſucco endiuiæ, byzantinus ſimplex & compoſitus, acetoſus diarrhodon. Horum alii ardorem hepatis compeſcunt & reſtringunt: alii vero eiuſdem obſtructionem, quæ fomes eſſe ſolet plurimorum affectuum, & ipſarum plerunque febrium reſerant & tollunt.

Splenici.

Sic lieni conducunt ſyrupi de ceterach ſiue ſcolopendria, lupulorum, fumariæ, de pomis, &c.

Nephritici.

Renum affectionibus proſunt ſyrupi de althæa & fructuum alkekengi.

Hiſterici.

Matrici vero ſuccurrunt ſyrupi de arthemiſia, de mercuriali, &c.

In officinis ſunt multi Syrupi non neceſſarii.

Ex tanta ſyrup. multitudine plurimi occurrunt, qui ad enarratos vſus, & eaſdem partes adaptari poſſunt: plures, qui ſuperuacanei, paſſim obſoleti ac minus neceſſarii, ex diſpenſatoriis prorſus eradicandi ſunt: nonnulli præterea nondum ibi deſcripti inueniuntur, quorum tamen diſpenſationi incumbere debet induſtrius quiuis pharmacopœus,

eoſque

eoſque in officinis paratos adſeruare, ob magnam illorum vtilitatem: ſiquidem remedia exiſtunt ſpecifica ad plurimos grauiſſimos morbos. Horum nobis partem communicarunt viri hinc inde doctiſſimi & rei medicę experientiſſimi: plurimam vero partem illorum noſtro marte & arte adinuenimus, quos ſimul certa experientia à nobis comprobatos animo liberali publici nunc iuris facere placet.

Sequitur catalogus ſyruporum, de quibus nobis ſermo eſt.

Syrup.
- *Violaceus, tribus modis paratus*
- *Mucharum ſiue ſyrup. infuſionis roſarum*
- *Citoniorum ſine ſacchàro*
- *De pomis cum ſena*
- *Florum calendulæ*
- *Primulæ veris*
- *Lauendulæ*
- *Flor. tiliæ arboris*
- *Liliorum conuall.*
- *De ſucco peti ſeu Nicotianæ* { *Simplex* / *Compoſitus* }
- *De ſucco hederæ terreſtris*
- *Florum papaueris rheadis*
- *De ſucco ſcordii* { *Simplex* / *Compoſitus* }
- *Centaurii minoris*
- *Florum chamomillæ*
- *Florum ſambuci*
- *De granis maturis ſambuci*
- *Florum ebuli*
- *De granis maturis ebuli*
- *De granis hederæ*
- *De ſucco cucumeris agreſtis*
- *De eſula*
- *Florum geniſtæ*
- *Fructuum ſenelorũ* { *Simpl.* / *Comp.* }
- *De ſucco foliorũ mercurialis*
- *De ſucco alchimillæ*
- *Plantaginis*
- *Saniculæ*
- *Florum maluæ arboreſcentis* { *Simplex* / *Compoſitus* }
- *De ſucco radicis bryoniæ*
- His addemus ſyrupos
- *De corallis*
- *De margaritis*

Quorũ præparationis imitatione, quilibet peritus Medicus, & qui vel tantillum in philoſophia & medicina Hermetica ſit verſatus (hæc enim Dogmaticæ plurimum adfert ornamẽ.i) poterit infinitos alios ſyrupos cõponere, in quibus hyacinthus, granata aliique pretioſi lapides, baſis vicem ſubibunt, & plures contumaces aff. ctus edomabunt.

Huiuſmodi ſyrupos, nequaquam triuiales, neq; plebi notos in publicam lucem nunc producendos iiſque pharmacopœam noſtram reſtitutam locupletandam cenſemus, quorum facultas & vis ſpecifica potentiſſima eſt & efficaciſſima ad omnes vniuerſi corporis affectus, vt paulo poſt ſumus oſtenſuri.

Addemus inſuper his in maiorem operis noſtri gratiam, ſicut & ſupra polliciti ſumus, omnis generis ſyrupos haud vulgares ex aromatibus & ſimplicibus odoratis, vnde olea elici poſſunt, paratos, veluti ſunt

Syrupi aromatum & rerum odoratarum

Syrup.
- *Cinnamomi*
- *Caryophyllorum*
- *Nucis muſcatæ*
- *Carpobalſami*
- *Cardamomi*
- *Piperis*
- *Ligni aloes*
- *Rad. angelicæ*
- *Zedoariæ*
- *Sem. fœniculi*
- *Aniſi*
- *Pæoniæ*
- *Baccarum lauri*
- *Iuniperi*
- *Fol. & Flor. ſaluiæ*

 Roſma-

Digitized by Google

Roſmarini
Hyſſopi
Thymi
Serpilli
Maioranæ
Cort. Citrii
Arantiorum, & ſimilium.

Quorum omnium præparatio vna eademque eſt, eaque facillima, qua ſyrupis cunctæ corporum ſimplicium dotes ac virtutes longe perfectius imprimuntur, quam euenire ſolet in vulgari ſyruporum præparatione. Addemus præterea modum eliciendi multorum florum tincturas, caſque in ſyrupos vel iulapia concinnandi.

Præparationes, proprietates ac vſus ſyruporum noſtræ deſcriptionis, ad quorum normam complures, qui vulgares ſunt, reformari poſſunt.

Non diu hic in deſcribendis ſyrup. vulgarium formulis, ſiue ii calidi ſint, ſiue frigidi aut temperati immorabimur: illa enim trita nimis & vulgaria ac vel minimo pharmacopϾ tyroni notiſſima ſunt, quorum etiam numeroſam ſupellectilem ſuppetunt diſpenſatoria, quo lectorem ablegamus.

Syrup. igitur nonnullorũ haud vulgar. acceſſione nunc pharmaciam noſtram amplificabimus, eamque ditabimus quibuſdam ornamentis à Spagyrica arte mutuatis, quæ ſola digeſtione & putrefactione cruda concoquere, amara dulcorare, acidaque & acria contemperare docet, etiam ſine ſacchari additione. Hac methodo medicamenta eiuſmodi rite præparata, etiam in minori doſi exhibita, vtiliora, & guſtui gratiora redduntur, ſuaque munia iuxta tres illas conditiones, tantopere ab Hippocrate commendatas, cito, tuto & iucunde, perficiunt.

Artis Spagyricæ nobiles operationes.

Syrupis in vniuerſum præparandis inſeruiunt potiſſimum radices, ſemina, folia & flores vegetabilium. Ex foliis & floribus tanquam partibus plantarum mollioribus exprimitur ſuccus, ex radicibus & ſeminibus plerunque fiunt decoctiones aut infuſiones, quæ cum certa ſacchari quantitate, poſtea in ſyr. decoquuntur.

Noua quædam methodus cõponendorum ſyrup. reſeruatis propriis coloribus & odoribus innoteſcere cœpit, de quibus in pharmacopol. antiquorũ, vel etiam recentium ne gri quidem, quo artificio hoc noſtrum ditabimus opus. Paradigmatis loco ſumemus ſyrup. violarum, eiuſq; præparandi aliquot trademus methodos, quibus proprium florum illorum & odorem ſuauem, & pulchrum ſimul colorem conſeruabimus.

Syrupi vt retineant ſaporem & odorem ſuorum ſimplicium, interdum etiam colorem.

Syrupus violatus violaceus.

I. MODVS.

Accipe flores violarum, ſuo tempore virentes, quibus foliatim ſtudioſe examinatis, quicquid album virideq; ipſis adfuerit, diligenter admodum ſecernẽdum, adeo vt nihil aliud præterquam ꝙ violaceum ſit relinquatur: neq; hic in re pulchra & vtili labori parcendũ erit, collecta florum optime mundatorum ſatis bona quantitate in mortario marmoreo, piſtillo ligneo contundantur, veluti in conſeruarum præparatione vſu venire ſolet. *Accipe horum florum ita contuſorum* ℥ iiij. *ſacchari* (inſtar ſacchari roſati perfecte ex arte cocti) ℔ j. infunde ſaccharum illud ita coctum, & adhuc feruens in mortario, quo dicti flores continentur, & omnia probe inuicem miſce, ac ita in infuſione ſine per 24. horas: dein modice calefacta per torcular exprimantur. Et ita habebis ſyrupum violatum violaceum.

Syr. violati quatuor modi.

II. MODVS.

Aut ſi voles ex floribus illis contuſis, præloque ſuppoſitis, ſuccum educes: *cuius accipe* ℥ iiij. *ſacchari albiſſimi* ℥ vj. mixtis omni-

omnibus,& in cucurbita vitrea poſitis, ſtent in Bal. Mar. feruenti per duas horas, vſque dum ſaccharum optime ſolutum, & in conſiſtentiam ſyrupi decoctum fuerit. Spumam, ſi quæ adſit, ſpatula ſeparabis, & elegantem eximiumq; habebis ſyrupum.

III. MODVS.

Vel *accipe flor. optime*, vt ſupra, *mundatorum* ℔ *j. aquæ pluuialis, vel violarum* ℔ *ij.* macerentur per 24. horas, dein prælo exprimantur: expreſſioni adde eandem quantitatem, nempe ℔. *j. eorummet florum* recentium, & per idem temporis ſpatium denuo macerentur, ac tandem exprimantur: reiteretur eadem operatio quater vel quinquies, quo pluries, eo melius. Vltimæ expreſſioni ad ℔ iij. aut quatuor circiter redactæ, addi poſſunt ſacchari lib. xij. & inditis omnibus in vas vitreum aut ſtanneum ſinantur in B.M. calido vſque ad iuſtam ſyrupi decoctionem.

Huius ſyrupi vim ac facultatem ſi reddere cupis præſtantiorem & efficaciorem, adeo, vt clementer & benigne purget, aquæ communis vel aq. violarũ loco infuſio fiat cum duabus libris ſucci violarum, atque ſi eundem ſyrupum in minori quantitate præparare ſit animus, de præſcriptis doſibus tantum detrahes, quantum videbitur.

En triplices illos modos, iuxta quos non tantum violarum, ſed omnes etiam omnium aliorum florum ſyrupos conficies, qui imprægnati ſint ac tincti proprio ſuo ſapore & odore, in quibus qualitatibus rerum omnium virtus ac eſſentia præcipua conſiſtit.

Cum igitur circa infuſiones verſemur, in que pharmacia maximus ſit vſus ſyrupi nouem infuſionum de roſis pallidis, qui Mucharum dicitur: non alienum erit ab inſtituto, ſi eiuſdem vnam atque alteram formulam noſtræ deſcriptionis hic addiderimus. Artis enim Spagyricæ beneficio ſyrupi in tantam virium amplitudinem excreſcunt, vt vulgares illos multis poſt ſe ſtadiis facile relinquant. Ad horum exemplar alios plures componere licebit, neque hæc ipſa in opere hoc noſtro amplificando inter minimas recenſenda erit reformatio.

Mucharum.

Mucharum ſiue ſyrupus infuſionis roſarum Quercetani.

℞ *Succi roſarum pallidarum, vel ſucci roſarum rubrarum*, (quas vt aptiores magis probo, ob propriam & natiuam adſtringendi dotem, qua laxandi vim in remediis ex roſis pallidis concinnatis corrigunt) *lib. vj. in his infunde roſarum pallidarum mediocriter contuſarum lib. iij.* & in B.M. tepido ſinantur per 24. horas: dein omnium fiat expreſſio, addendo nouarum roſ. pallidarum contuſarum lib. iij. digerantur omnia in Bal. Mar. per 24. horas: dein exprimantur, addendo denuo nouarum roſ. pallidarum lib. iij. reiteratis omnibus infuſionibus, digeſtionibus & expreſſionibus vſque ad nouenam vicem, aut pluries, ſi vim in eo laxandi efficaciorem reddere voles. Vltima expreſſio in vno vel pluribus vitris reponatur ad digerendum in B. M. tepido per 24. horas, aut amplius, donec in fundo vaſis appareat hypoſtaſis quædam ſiue ſedimentum ſpiſſum craſſumque: reliquum clareſcere & rubeſcere incipiat rubini inſtar, aut vini rubicundiſſimi. Purum ab impuro ſeparabis per inclinationem, hoc eſt, clarum à turbido ſeu fæcibus, quas ſeorſim reſeruabis: repoſito eo, quod clarefactum depuratumque tibi videbitur, in alio vaſe nouo & capaci, iterum digeri permittas in B. M. tepido horis 24. & denuo ſedimentum in fundo ſubſidere animaduertes, ſed non prorſus idem cum priori. Iterumque ſepara purum ab impuro, & craſſamentum in fundo remanens trãsfundendo, priori adde: & exquiſitius

Digeſtio Syrup.

depuratam priori infunde rurſus vaſe mundo & eloto, & iugiter continuabis eandem operationem, donec fæces amplius nullæ in fundo conſpiciātur, quod perfectæ depurationis ſignum eſt.

Aq. roſarum ex infuſione depurata. Ex perfecte depurata hac eſſentia in alembicum, cui collum cum recipiente ſuo adaptatum ſit, indita, elicies liquorem mercurialem, ſiue aquam roſarum præſtantiſſimam. Reſiduum decoctione inſpiſſabitur, & dulcorabitur in ſyrupum, qui ad ℥ ß. vel drachmas ſex ad ſummum cum propria aqua ſumptus, benigne vtiliterq; purgabit. Huius generis remedia non ſine longiore temporis ſpacio, neq; ſine labore & induſtria elaborantur. Sed quid hic laborioſum videbitur ei, qui maxima illorum commoda ſpectauerit? Sanitas enim (qua precioſius nihil, nihilq; nobilius in vita humana dari poteſt) per illa in mediocritatis ſtatu, ſartaq; tecta conſeruatur. Quin etiam eiuſmodi politiores & ingenioſæ præparationes conueniūt principib. viris, ac præcipue iis, qui delicatæ tenereq; ſunt naturæ, quiq; trita illa & gregaria purgantia, magna nimis & faſtidioſa doſi exhibita, vix ferre, ac ne aſſumere quidem poſſunt.

Syr. vt diu aſſeruetur. Sin vero ex prædicto ſucco præparare velis ſyrupum in longius tempus adſeruandum, doſique minore, quam cōmuniter in ſyrupo roſato ſolutiuo, exhibendum, quiq; nihilominus ſine magno negotio feliciſſime operetur, ſicuti huius rei veritatem experientia facile euincat: ſucci huius ſumme depurati vnciis xvj. oportebit addere ſacchari albiſſimi ℥ iiij. vel vj. & in digeſtione ponere, idq; in B. M. feruenti per 24. horas, & habebis ſyrupum ad iuſtam conſiſtentiam decoctum, præclariſq; dotibus (de quibus paulo ante) præditum.

Compendium. Quod ſi nimium ſubterfugere laborem, tempuſque abbreuiare malis, poſt primas nouem infuſiones & expreſſiones, & vnicam ſaltem aut alteram in B. calido digeſtionem atque depurationem ad craſſiores fæces ſeparandas, quod nulla vnquam clarificatio cum oui albumine facta præſtabit: huius materiæ craſſo modo ſolummodo depuratæ vnciis ſexdecim adde ſacchari ℥ viij. vel x. dein more communi decoque, & excellentem habebis ſyrupum, qui ad vnciam vnam tantum exhibitus plus operabitur, quam vulgari modo paratus, licet ad ℥ j. vel tres exhibeatur.

Additio de hactenus enarratis ſyrupis, notatu digna.

Spiritus vitrioli & ſulphuris ſyrupis admiſcendi acidıtatis gratia. Si ſyrupo roſarum poſt primas infuſiones, digeſtiones & expreſſiones aliquot guttulas ſpiritus aciduli vel vitrioli, vel ſulphuris addideris (vel tum addere potes, cum ſyrupus iam fuerit abſolute & perfecte præparatus) non tantum color ſyrupi pulchrior ac rubicundior inſtar rubini apparebit, ſed guſtum etiam ſuauiorem, viriumq; præſtantiam longe maiorem vel ad ipſum purgandum corpus acquiret.

Quin etiam ſyrupi violati violacei ad iuſtam gratamque aciditatem cum prædictis liquoribus redacti (ponderis hic iudex guſtus ſolus eſt) in purpureum & elegantiſſimum ſimul colorem tinguntur. Sumi poſſunt vel per ſe ex cochleari, vel cum ptiſana, vel aqua, quæ rubicundiſſimi vini colorem induet, & gratiſſimum ſaporem repræſentabit. Medicamen hoc extinguit omnes ardores febriles & inflammationes internas, arcet omnes corruptiones, ſedat ſitim ardentiſſimam, ſtimulat appetitum, & vt paucis multa complectar, præſtantiſſimum ac vniuerſale eſt remedium, quod hac via methodoq; præparatum ſolum, & quidem cum laudabiliori effectu abſoluet officium omnium ſyruporum acetoſo-

cetoſorũ, de ſucco acetoſæ, de ſucco limonum, acetoſitatis citrii, de granatis, de agreſta, quos alias cęteris in tota Medicina anteferendos, magisque neceſſarios æſtimamus.

Tempus nunc inſtat, vt eadem methodo, qua inſiſtere hactenus conſueuimus, breuiter ac ſuccinctè deſcribamus illas ſyruporum formulas, quibus officinæ vulgo deſtituuntur, quarum fœcundo acceſſu, dignoque ornamento noſtram pharmacopœam amplificandam decorandamque ſtatuimus: ne inani ſterilique *Reſtitutæ* nomine ac titulo ſuperciliosè ſuperbire videatur.

Digeſtiones, depurationes, & ſeparationes puri ab impuro, quarum conditiones iam in variis illis ſyruporum violatorum & roſatorum præparationibus plus ſatis expoſuimus: hæ, inquam, operationes nobis iam exemplar conſtituant, ad cuius normam varias ſyruporum iam deſcribendorum formulas maiori breuitate perſtringemus.

Syrupus Cytoniorum ſine ſaccharo.

Paratur igitur per hanc digeſtionem, & depurationem, & ſeparationem fæcum, ſiue puri ab impuro, ſyrupus excellens ex ſucco cytoniorum, cuius virtutis mirabilis admodum eſt. Nam præterquam quod corroboret ventriculũ, vrinam inſuper prouocat, & ſudorem & ventrem laxat, eſtque excellentiſſimum remedium. Totius autem magiſterii operatio fiat in B. M. ne aduſtionem redoleat, ſi addere velis ad ℔ j. ſacchari ℥ ij. vel tres, ſyrupus gratior erit guſtu, virtute interim eius nequaquam imminuta.

His ſyrupis ſupradictis adiungam ſyrupum de pomis redolentibus cum ſena noſtræ deſcript. qui guſtu ſuauis & ad omnes affectiones atrabilarias ſiue melancholicas vtilis eſt, quiq; omnibus, vel etiam in iis, à quib. medicina ægerrime aſſumitur, vt prægnantibus & infantibus, omni tempore commode exhiberi poterit.

Syrupus de pomis cum ſena Quercetani.

℞ *Succi de pomis redolentibus* ℔ *j. ß. huic admiſce ſuccorum citri vel limoniorum, recenter extractorum & depuratorum* ℥ *iiij.* vel quantum ad aciditatem aquæ dictæ inducendam ſufficit: his adde

Fol. Senæ elect. ℥ *ij. ß. vel tres*
Cinnamomi conquaſſati ℨ. j.
Flor. violarum recentium aut exſiccatarum & optime mundatarum p. ij.
Flor. Bugloſſæ p. j. vel eiuſdem conſeruæ ℥ *vj.*

Macerentur omnia in balneo tepido per duos dies continuos, & aqua iſta tingetur in elegantiſſimum calorem purpureum, & imprægnabitur virtutibus ſimplicium additorum: dein fiat omnium colatura & expreſſio, addendo

Succi pomorum redolentium re. extracti ℥ *vj.*
Sacchari violati ℥ *x.*

Omnia probe agitata cum vno vel duobus albuminibus ouorum clarificentur, dein coquantur ad ignem lentum in conſiſtentiam ſyrupi, qui & viſu iucundiſſimus, & guſtu gratiſſimus, cætera quæuis purgantia & ſyrupos huius ordinis, naturæ & qualitatis præſtantia & vtilitate ſua facile ſuperabit, ad huius normam plures alios componere licebit.

Nota, quod huiusmodi aciditates admixtæ iuuent attractionem proprietatũ & tin-

& tincturarum rerum, quod pro ſingulari & maximo ſecreto habendum eſt. Sed ſi loco ſucci citrii aquam tuam acidulam reddideris cum liquore acidulo ſalis marini vel ſulphuris, aut vitrioli, præſtantior multo euadet ſyrupus.

Syrupus calendulæ.

Vt ſyrupus fiat calendulæ, eius ſucci accipienda erit lib. ß. quem in B. M. per 3. vel 4. dies depurabis, ſeparando ſemper purum ab impuro, ſicuti ſupra pręcepimus. Huic ſucco ita præparato adde ſacchari albiſſimi lib. j. decoque in ſyrupum in B. M. vt artis eſt.

Aut ſi eundem conficere velis per infuſionis modum, paradigmatis loco tibi præponas ſyrupum violatum, per infuſionem paratum, cuius deſcriptio ſupra habetur.

Mirari hic ſubit, quod, cũ huius floris, qui elegans admodum & prorſus ſolaris exiſtit, tanta ſit excellentia & præſtantia, vt etiam vel in media hyeme, qua cæteri languentes & emortui iacent, vigeat & floreſcat, quod vtique ſignum eſt inſignis virtutis balſamicæ (qua præ cæteris abundat, & cuius fauore à temporum iniuria præſeruatur) & hinc etiam magna virium poteſtate non poſſit non excellere: mirari, inquã, ſubit, quod antiqui eum in vſum medicum vocare, aut ex eo ſyrupos, conſeruas, & ſimilia remedia componere non dignati fuerint, quod tamen in aliis quamplurimis floribus, qui non ſunt tanti momenti, factitatum conſtat. Huius floris notitia nihilominus tamen ſeſe prodidit, veluti alibi monuimus, per inſignem ſuam efficaciam & vim in corroborandis facultatibus, animali ſcilicet & vitali, & propter vim quandam ſpecificam, qua paralyſibus prodeſt, & contracturis, non ſecus ac inter gemmas Hyacinthus, quo etiam nomine ſyrupum noſtrum ad eiuſmodi affectus ęque, vel etiam magis commendandum iudicamus, quam ſyrupum florum primulæ veris, qui tamen ſimili modo ad enarratum vſum reformari poteſt.

Syrupi florum lauendulæ, flor. tiliæ arboris, & liliorum conuall. iuxta eandem methodum præparati, ſpecifica pollent poteſtate: prior aduerſus apoplexiam, poſteriores duo ad omnis generis epilepſias.

Syrupus de peto ſimplex noſtræ deſcriptionis.

℞ *Succi peti lib. iiij.*
Hydromelitis ſimplicis lib. j.
Oxymelitis ſimplicis ℥ iiij.

Omnibus ſimul mixtis in matracio vitreo capaci, fiat digeſtio in B. M. per 2. vel 3. dies, interea temporis craſſior ſedimenti portio in fundo vaſis apparebit: tunc per inclinationem magna induſtria, ne turbida fiat materia, ſeparabis purum ab impuro, hoc eſt craſſum illud ſedimentum à claro & pellucido liquore: quo iterum in noua digeſtione poſito, in cæteris progredieris, vt ſupra: donec materia ab omni fęculentia depurata fuerit, adde poſtea ſacchari lib. ij. & in ſyrupi conſiſtentiam decoque.

CAVTIO.

Succus peti opus habet perexquiſita & ingenioſa digeſtione, qua ſola veræ omnium rerum correctiones, dulcorationes & contemperationes perficiuntur, ac omnes acres, malignæ & venenatæ qualitates ſecernuntur ac tolluntur. Cuius rei euidens habemus teſtimonium in helleboro, tithymalo, & eſula minori, ex quibus per hanc ſolam rationem varia & ſaluberrima concinnantur remedia: hoc inſuper in peti ſucco manifeſte euincitur. Qui licet potens ſit in prouocando vomitu, & in corpore tam ſuperne quam inferne perturbando: digeſtionis tamen interuentu in

Vſus in pulmonum affectibus. tu in ſyrupum abit præſtantiſſimum aduerſus omnes affectus aſthmaticos, in quibus pulmonum bronchi, pituita craſſa ac viſcoſa adeo infarciuntur, vt intercepta reſpiratione ſuffocationis periculum immineat, in quo caſu ſyrupus hic rite præparatus & adminiſtratus mira præſtat. Cerebrum inſuper à catarrhis ſiue fluxionibus ſeroſis & frigidis liberat.

Doſis eius eſt dimidium cochleare tantum, vbi tamen à principio ſumma opus eſt circumſpectione: poſtea vero doſis augenda erit. Præterquam quod pectus mirifice euacuat per ἀναγωγὴν per inferiora quoque potenter educit.

Syrupus de peto compoſitus.

R Succi peti vt ſupra depurati ℔ *ij. ß.*
Hydromelitis ſimplicis ℔ *j.*

In quibus macera per duos treſue dies ad ignem Baln. Mar.

Fol Hyſſopi
Polytrichi
Adianti
Flor. Tuſſilaginis
Stœchados
Violarum
Bugloſſæ ana p. ij.
Sem. Bombacis
Vrticæ
Carduibenedicti ana ℥ *j.*
Folicul. Sennæ ℥ *iij.*
Agarici recent. trochiſcati ℥ *j.*
Cinnamomi
Macis
Caryophyllorum ana ʒ *j.*

Dein fortiter exprimantur, digerantur denuo ad perfectam fæcum depurationem, in lib. j. ß. colaturæ adde ſacchari lib. j. ß. coquantur in ſyrupum.

Vſus ad eoſdem affectus. Ad anhelosos & aſthmaticos, alioſq; affectus omnes pulmonum à frigidis & craſſis humoribus ſubortos, qui pulmonum bronchiis inhærentes, vel tuſſim antiquam vel ipſam diſpnœam pariunt, excellentiſſimum remedium. Doſis ʒ j. ß. vel ʒ ij. ad ſummum.

Syrupus de ſucco hederæ terreſtris.

℞ *Succi hederæ terreſtris lib. ij. ß.*

Digeratur & purificetur ad ignem Bal. Mar. vt ſupra, cui ſucco ita perfecte depurato adde

Sacchari roſati lib j.
Penidiorum ℥ *iiij.*

Coquantur in ſyrupum. Singulare præſidium ad phtoam ſeu vlcera pulmonum, de hoc vtendum exhibe ex cochleari.

Syrupus de ſucco papaueris rheadis.

℞ *Succi papaueris rubri*, quo menſe Iulii in campis ſegetes rubeſcere conſpiciuntur *lib. iiij.* digeratur & depuretur per ſe in B M vt ſuccus violarum ſupra, additis poſtea duabus libris ſacchari, & tantundem penidiorum, in ſyrupum redigantur omnia.

Eundem quoque præparare licet (ſi libet) per infuſionem florum cum ipſorum propria aqua, quæ deinde æquis partibus ſacchari candi ac penidiorum in ſyrupum decoquantur.

Vſus in pulmon. inflam. pleureſi, &c. Hic ſyrupus ſingulare præſidium eſt in omnib. thoracis inflammationibus, in peripneumoniis, & ipſis etiam pleuritibus: detur ex cochleari aliquoties vicibus, idque vel per ſe, vel cum aqua ſcabioſæ & carduibenedicti, & mirandos videbis effectus.

Syr. ſcordii, ſcorzonera cordiales. Syrupi ſimplices ſuccorum ſcordii, & ſcorzoneræ ad eundem modum, vt ſupra, præparati ſunt cordiales, & ſuccurrunt peſtilentibus affectibus, lipothymiis, & omnis generis venenis.

Syrupus ſcordii compoſitus etiam admirandis eſt præditus virtutibus, & in hunc modum conficitur:

R Succ. ſcordii depurati lib. iij.
Succi limonum depurati lib. j.
Succi ſcorzoneræ lib. ß.

In quibus macerentur

NN *Rad.*

Digitized by Google

Rad. Angelicæ
Zedoariæ craſſiuſcule conquaſſatarum ana ʒ j.
Fol. Diptamni m. ß.
Carduibenedicti ʒ j.
Granorum alkermes ʒ ß.
Conſerua florum Bugloſſ.
Roſmarini &
Enulæ campanæ ana ʒ vj.
Cinnamomi ʒ j.
Croci ʒ ß.
Camphoræ ℈ j.

Omnibus in matracium indiris fiat digeſtio in Baln. Mar. feruido per 24. horas aut amplius: dein exprimantur, & cum albumine oui clarificentur. At vt omnia melius depurentur, denuo in digeſtione poſita eo vſque ſinantur, donec à materia nullæ plane fæces amplius ſecerni aduertantur. Huic ſucco ita depurato addatur ſaccharum ad pondus quartæ quintæue partis ad ſummum, & fiat ſyrupus, de quo detur vnum atque alterum cochlear per ſe vel cum aqua vlmariæ, idque ad præſeruationem & curationem contra omnis generis venenatos & peſtiferos affectus, vt ſupra dictum. *Vſus in venenatis affectibus.*

Sudorem modicè prouocat, & pellit cuncta venena à corde, eiusque circumuicinis partibus: hinc etiam confert morbillis & variolis infantium, epilepſiis, & aliis affectibus, quos maligna comitatur qualitas. Singulos deceret pharmacopœos in officinis ſuis paratum potius habere talem aliquem ſyrupum, quam multos alios plane inutiles, & quorum fere pleraque pars non facit, niſi ad ornatum externum & ad friuolam inanemque pompam.

Syrup. flor. Hyperici & Centaur. minoris contra corruptionem ventriculi. Ad ſyrupos florum hyperici & centaurii minoris quod attinet, iis nunquã carere deberent officinæ ob ſummam ipſorum vtilitatem & neceſſitatẽ: prior inſtar balſami omnib. reſiſtit corruptionib. ventriculi, aliorumq; viſcerum, & ſingulare ſpecificumq; eſt medicamentum contra vermes ſiue lumbricos, & omnis generis affectus vermiculares: *Vermes.* poſterior febrium ex bile ortarum ferociam compeſcit, ac facillimo negotio edomat, ac bilioſum illum ſuccum benigne euacuat ac educit: *Febr. bil.* hepar inſuper cæteraque viſcera ab obſtructione liberat, & omnis generis icteritiæ conducit: *Obſtruct.* hic ſyrupus in ſe continet proprium ſuum rhabarbarum, ita vt eiusdem additione opus non habeat, ſicuti id neceſſario requiritur in ſyrupo cichorii cum rhabarbaro. Centaurium enim, ex quo componitur, nuncupatur etiam fel terræ & febrifuga. Denique eius præparatio ſiue cum ſucco, ſiue per infuſionem ſit inſtituenda, eodem ſe habet modo cum iis, de quibus ſupra iam mentionem fecimus.

Syrupi florum Chamomillæ & ſambuci, quorum etiam vſus infrequens & perrarus exiſtit, ſi per infuſionem præparentur (hi enim flores non multo abundant ſucco) optima ſunt anodyna ad omnis generis dolores conſopiendos, tam à flatibus, quam aliunde profectos, tum in ventriculo, tum in imo ventre.

Syrupi florum & ſeminum ebuli per infuſionem præparati, ſingularia ſunt auxilia in hydrope ad ſeroſos humores purgandos. *Syrup. Ebuli contra hydropem.*

Syrupus granorum hederæ ſic præparatus ad eosdemmet vſus porrigatur. Doſis eſt tantum vnicum cochleare. *Syr. hederæ.*

Syrupus florum geniſtæ ſimplex, quem concinnare licet, vel cum ſucco, vel per infuſionem, idque iuxta methodum ſupra præſcriptam, præſtat ad ducendum humorem melancholicum, ad tollendam obſtructionem, & ad abolendam inflammationem & ſcirrhum, quibus malis alias lien infeſtari plerunque ſolet. *Syr. fl. geniſtæ ſimp.* *Lienis obſtruct.*

Compoſitus vires habet multo efficaciores ad educendum ſuccum atrabilarium, & ad obſtructiones ſcirrhoſosq; *Syr. geniſtæ compoſ. ad eadem efficacior.*

ſosque tumores lienis ſoluendos, componendi eius ratio ea eſt, quæ ſequitur.

℞ *Succorum Flor. geniſtæ* ℔ *iij.*
Summitatum fraxini
Folior. Fumariæ ana ℔ *j.*

His adde

Fol. Hepaticæ
Ceterach ana m. j.
Flor. Borrag.
Bugloſſæ
Violarum
Epithymi ana p. ij.
Sem. Fœniculi
Aniſi
Carduibenedicti ana ℥ *vj.*
Cinnamomi ℥ *ij.*

Macerentur ad ignem B. M. feruidum, dein fortiter exprimantur: in qua expreſſione denuo adde, & macera vt prius, per triduum ad eundemmet ignem Baln.

Polypodii querni contuſi ℥ *j. ß.*
Pulpæ tamarindorum ℥ *iij.*
Fol. ſenæ ℥ *iiij.*

Tandem fortiter exprimantur, & cum oui albumine clarificentur, addendo ſacchari albiſſimi ℔ ij. & ſyrupi de pomis redolentibus ſimplicis ℔ j. fiat ſyrupus, vt artis eſt, miræ virtutis ad enarratos vſus. Doſis ab ℥ j. ad ℥ ij. per ſe ex cochleari, vel cum aqua flor. geniſtæ.

Melanch. Hypochondr. Hic ſyrupus porro ad melancholiam hypochondriacam omneſque morbos ab humore ſalſo vel bile natos conducit, pſoram, impetiginem, ſerpiginem, itemque malum mortuum curat.

Syr. Senelor. contra calculum. Syrupus ſenelorum ſiue fructuum paliuri tam ad præcautionem quam ad curationem calculi confert, renes purgat ab arenulis, & tartareis viſcoſiſque humoribus, qui per venas emulgentes eo tranſlati genitricem calculi cauſam fouent: hic fructus ſaporis eſt dulcacidi, & coloris rubri, vterque tam ſapor, quam color in eo abunde ſatis produnt ſpiritum vitriolatum omni ſolidæ craſſæque ſubſtantiæ diſſoluendæ aptum: vnde ſpecificum calculi remedium eſſe facile colligitur.

Syrupus ſenelorum ſimplex Quercetani.

℞ *Aq. ſenelor. autumno, ſiue ſuæ maturitatis tempore deſtillatæ* ℔ *iiij.* vel partē maiorem, ſi velis maiorem eius quantitatem parare, ſin minus, quatuor illius libras, vti dictum, accipe: in quam aquam tamen prius infundere oportet acidulum liquorem vitrioli vel ſulphuris ad gratam aciditatem ipſi conciliandam. Craſſus & materiatus aliquis cenſor, qui eiuſmodi æthereorum cœleſtiumque liquorum proprietates animo concipere neque poteſt, neque vult, nimis addictus cortici externo, interiorisque rerum medullæ minime ſollicitus acidulam reddat (modo velit) dictam aquam ſuccis citrii & limoniorum naturam vitrioli participantium, qui acidi liquores omnes etiam inſignis ſunt efficaciæ, ad rerum tincturas extrahendas, quamuis hoc pauciſſimis notum ſit. Huic ſucco iuſta grataque aciditate perfuſo addantur fructuum ſenelotum ℥ vj. & macerentur in B. M. feruenti per biduum: aqua interea temporis colorabitur, & tincturis virtutibuſque ſenelorum impręgnabitur. Dein fortiter exprimantur omnia per linteum, in qua expreſſione denuo infundantur, vt antea, eorundem fructuum ℥ vj. idque ter quaterue reitetando. Et ita liquor erit rubicundus ac miris dotibus inſignitus, qui digeratur & depuretur in B. M. por 24. horas: dein per inclinationem ſeparetur purum ab impuro, ſicuti alibi iam ſatis declaratum eſt: materiæ depuratæ viribuſque ſucci ſufficienter tinctæ & impręgnatæ, adde ſaccharum albiſſimū ad pondus mediæ partis: dein decoquantur omnia in ſyrupum, qui efficax eſt contra calculum, vt ſupra. *Calculus.*

NN 2 Circa

Circa huius ſyrupi ſenelorum deſcriptionem hic & aliam noſtræ deſcriptionis formulam addere placet, iuxta quam ſi concinnatus fuerit, maiori virium poteſtate, quam prior ille, donabitur, tum ad præſeruandum, tum ad curandum calculum. Præparationis eius methodus talis eſt.

Syrupus Senelorum compoſ. Quercetani.

℞ *Dicta aqua ſenelorum, tincturis & proprietatib proprii fructus iam impregnata, vt ſupra lib. ij.*
Succorum fructuum Alkekengi & limonum ana lib. ß.
Sem. Fœniculi dulcis
Saxifragia
Raphani
Bardana ana ℥ j.
Milii ſolis ℥ ij.
Cinnamomi ℥ ß.

Digerantur omnia in B. M. feruenti per biduum aut triduum, dein clarificentur, tandemque cum ſacchari ſuff. q. decoquantur in ſyrupum. Doſis ab ℥ j. ad ℥ ij. tam ad præſeruationem, quam attritionem & expulſionem calculi plurimum valet.

Syrupi de ſucco alchymillæ, de ſucco plantaginis & ſaniculæ, iuxta ſupradictam methodum parati, curant omnia vlcera interna, præcipueque in renibus & veſica.

Denique ſyrupi de ſucco mercurialis, & rad. bryoniæ, iuxta eundem modũ, vt ſupra, concinnati, digeſti, & perfecte depurati & decocti cum debita quantitate mellis vel ſacchari, purgant & mundificant matricem, malignis tetriſque impuritatibus ſcatentem, fluorique muliebri proſunt.

Syrupus helleboratus minor Quercetani.

℞ *Fibrarum hellebori nigri ſeleciſſimi ℥ x.*
Agarici rec. trochiſcati ℥ ij.
Folicul. ſenæ mundatorum ℥ iij.
Turbith
Hermodactylorum ana ℥ j.
Aniſi
Fœniculi
Cort. Citrii ana ℥ ß.
Caryophyllorum
Macis
Cinnamomi ana ℥ ij.

Macerentur in ſuff. q. & æquis partibus oxymelitis ſimpl. vini maluatici, & aquarum meliſſæ ac fumariæ, vaſe vitreo optime clauſo in B. M. moderate calido per quatriduum: tandem aucto calore fiat leuis ebullitio & expreſſio: omnia denuo macerentur ad idemmet Baln. Mar. tepidum per biduum ad maiorem coctionem & fæcum depurationem: huic depuratæ & clarificatæ materiæ adde ſyrupi de pomis redolentibus ſolutiui, & ſyrupi de ſucco roſ. pallid. ſacchari roſati & violati ana ℥ iiij. vt fiat ſyrupus lente omnia coagulando.

Omnibus morbis à materia tartarea, craſſa ac tenace, à phlegmate, aduſta bile aut melancholia dependentibus, in capite, thorace, ventriculo, hepate, liene, vtero, ipſiſque articulis mirum in modum confert.

Syrupus helleboratus maior Quercetani.

℞ *Rad. Hellebori nigri, veri & electi ℥ j. ß*
Polypodii querc.
Sem. Carthami ana ℥ ij.
Viſci querni
Coryll. ana ℥ j.
Turbith gummoſi
Agarici trochiſcati
Aſari ana ℥ vj.
Sem. Pæoniæ
Aniſi
Citrii
Cardui bened.
Acetoſæ ana ℥ ß.
Diptamni Cretenſis
Flor. Tiliæ arboris

Calen-

Calendulæ
Centaurii minoris
Hyperici ana p. ij.
Flor. Violarum
Buglоſſæ
Nymphea ana p. j. ß.

Macerentur in ſuff. q. oxymelitis ſcyllitici & aquæ fumariæ, idque in vaſe vitreo optime clauſo, ad ignem baln. Mar. per duos dies ad minimum, dein fortiter exprimantur & clarificentur. In ℔ ij. huius colaturę macera deinceps, & digere ad eundemmet ignem baln. per 4. dies.

Rad. Hellebori nigri veri & electi ℥ j.
Folicul. ſenæ ℥ iij.
Macis
Caryophyllorum
Cinnamomi ana ℥ j.

Denuo fortiter exprimantur, & per vnum aut alterum diem in eodemmet baln. Mar. quam optime purificentur, vt artis eſt, ſemel aut bis in die ad minimum fæces, quas in fundo vitri ſubſidere percipies, reiiciendo, & quod purius eſt, denuo purificando, idque reiterando, donec materia nullas amplius fæces deponat ad fundum vaſis. His peractis adde ſacchari viol. q. ſ. & coquantur in ſyrupum, addendo ſub finem coctionis rhabarbari ſeorſim in ſucco roſ. pallidarum macerati & expreſſi ℥ j. ß. miſce fiat ſyrupus mediocriter coctus. Doſis eſto ℥ j. vel ℥ ij. Per ſe exhibeatur, vel cum aqua lilii conuall. ſemper addendo potioni guttulas aliquot ſpiritus vitrioli ex arte præparati. Atque is vnus eſt ſyruporum noſtrorum purgantium antepilepticorum, cuius omnibus æque, ſiue ii ſint infantes aut fœminæ, ſiue iuuenes aut ſenes, obœſi aut macri, ſiue cuiuſuis temperamenti homines, tutus eſt vſus, eam doſin exhibendo, quæ pro cuiuſuis ægrotantis debili aut robuſta natura ſatis eſſe poſſit. Idemmet auxilium apoplexiis, paralyſi & melancholiæ, aliiſque id genus morbis, validas etiam, fixaſque radices habentibus, ſumme conducit.

Syrupus cynnamomi ex propria aqua.

℞ *Cinnamomi craſſo modo contuſi ℥ iij. vel iiij.* iniiciatur in alembicum ſuperaffundendo aquæ fontanæ q. ſuff. & maceretur in loco frigido per biduum vel triduum, dein deſtilletur. *Huius aquæ deſtillatæ accipe ℔ j.*

Sacchari ℔ ß.

Et coque in conſiſtentiam ſyrupi, qui totum cinnamomi odorem & ſaporem referet.

Ad hunc modum fieri poſſunt ſyrupi ex qualibet aromatum ſpecie, ex omnibus ſeminibus, herbis & floribus calefaciendi proprietate præditis, vti ſupra in capite de aquis iam dictum eſt.

Syrupus ſimplex cinnamomi cum vino.

℞ *Cinnamomi craſſo modo contuſi ℥ iiij. maceretur in vini maluatici lib. ij.* per triduum, idque in vaſe vitreo ad lentum ignis calorem: coletur, *colaturæ adde ſacchari lib. j. ß.* lente omnia coquantur, & fiat ſyrupus ſecundum artem. Si vinum maluaticum forte deſideretur, eius loco vinum album optimum ſubſtituendum erit. Hic ſyrupus ob ſaporis ſuauitatem ac vtilitatem præſtat cunctis aquis cinnamomi, quæ cordi ſunt appropriatæ, multiſque aliis affectibus congruæ. *Confert cordiale.*

Syrupus nucis moſchatæ confert ventriculo.

Syrupus piperis quartanis prodeſt febribus.

Syrupus caryophyllorum conducit ad lipothymiam, cordis deliquia, & affectus lethargicos.

Ad tormina ventris & colicam paſſionem fiat ſyrupus aniſi ſimplex in hunc modum.

Syrupus aniſi ſimplex cum vino.

℞ *Aniſi conquaſſati ℥ iiij. maceretur in*

 vini

Digitized by Google

Circa huius ſyrupi ſenelorum deſcriptionem hic & aliam noſtræ deſcriptionis formulam addere placet, iuxta quam ſi concinnatus fuerit, maiori virium poteſtate, quam prior ille, donabitur, tum ad præſeruandum, tum ad curandum calculum. Præparationis eius methodus talis eſt.

Syrupus Senelorum compoſ. Quercetani.

℞ *Dicta aquæ ſenelorum, tincturis & proprietatib proprii fructus iam impregnatæ, vt ſupra lib. ij.*
Succorum fructuum Alkekengi & limonum ana lib. ß.
Sem. Fœniculi dulcis
Saxifragiæ
Raphani
Bardanæ ana ℥ j.
Milii ſolis ℥ ij.
Cinnamomi ℥ ß.

Digerantur omnia in B. M. feruenti per biduum aut triduum, dein clarificentur, tandemque cum ſacchari ſuff. q. decoquantur in ſyrupum. Doſis ab ℥ j. ad ℥ ij. tam ad præſeruationem, quam attritionem & expulſionem calculi plurimum valet.

Syrupi de ſucco alchymillæ, de ſucco plantaginis & ſaniculæ, iuxta ſupradictam methodum parati, curant omnia vlcera interna, præcipueque in renibus & veſica.

Denique ſyrupi de ſucco mercurialis, & rad. bryoniæ, iuxta eundem modũ, vt ſupra, concinnati, digeſti, & perfecte depurati & decocti cum debita quantitate mellis vel ſacchari, purgant & mundificant matricem, malignis tetriſque impuritatibus ſcatentem, fluorique muliebri proſunt.

Syrupus helleboratus minor Quercetani.

℞ *Fibrarum hellebori nigri ſelectiſſimi ℥ x.*
Agarici rec. trochiſcati ℥ j.
Folicul. ſenæ mundatorum ℥ iij.
Turbith
Hermodactylorum ana ℥ j.
Aniſi
Fœniculi
Cort. Citrii ana ℥ ß.
Caryophyllorum
Macis
Cinnamomi ana ℥ ij.

Macerentur in ſuff. q. & æquis partibus oxymelitis ſimpl. vini maluatici, & aquarum meliſſæ ac fumariæ, vaſe vitreo optime clauſo in B. M. moderate calido per quatriduum: tandem aucto calore fiat leuis ebullitio & expreſſio: omnia denuo macerentur ad idem met Baln. Mar. tepidum per biduum ad maiorem coctionem & fæcum depurationem: huic depuratæ & clarificatæ materiæ adde ſyrupi de pomis redolentibus ſolutiui, & ſyrupi de ſucco roſ. pallid. ſacchari roſati & violati ana ℥ iiij. vt fiat ſyrupus lente omnia coagulando.

Omnibus morbis à materia tartarea, craſſa ac tenace, à phlegmate, aduſta bile aut melancholia dependentibus, in capite, thorace, ventriculo, hepate, liene, vtero, ipſiſque articulis mirum in modum confert.

Syrupus helleboratus maior Quercetani.

℞ *Rad. Hellebori nigri, veri & electi ℥ j. ß*
Polypodii querc.
Sem. Carthami ana ℥ ij.
Viſci querni
Coryll. ana ℥ j.
Turbith gummoſi
Agarici trochiſcati
Aſari ana ʒ vj.
Sem. Pæoniæ
Aniſi
Citrii
Cardui bened.
Acetoſæ ana ℥ ß.
Diptamni Cretenſis
Flor. Tiliæ arboris

Calen-

Calendulæ
Centaurii minoris
Hyperici ana p. ij.
Flor. Violarum
Buglosſæ
Nymphea ana p. j. ß.

Macerentur in ſuff. q. oxymelitis ſcyllitici & aquæ fumariæ, idque in vaſe vitreo optime clauſo, ad ignem baln. Mar. per duos dies ad minimum, dein fortiter exprimantur & clarificentur. In ℔ ij. huius colaturę macera deinceps, & digere ad eundemmet ignem baln. per 4. dies.

Rad. Hellebori nigri veri & electi ℥ j.
Folicul. ſenæ ℥ iij.
Macis
Caryophyllorum
Cinnamomi ana ʒ j.

Denuo fortiter exprimantur, & per vnum aut alterum diem in eodemmet baln. Mar. quam optime purificentur, vt artis eſt, ſemel aut bis in die ad minimum fæces, quas in fundo vitri ſubſidere percipies, reiiciendo, & quod purius eſt, denuo purificando, idque reiterando, donec materia nullas amplius fæces deponat ad fundum vaſis. His peractis adde ſacchari viol. q. ſ. & coquantur in ſyrupum, addendo ſub finem coctionis rhabarbari ſeorſim in ſucco roſ. pallidarum macerati & expreſſi ℥ j. ß. miſce fiat ſyrupus mediocriter coctus. Doſis eſto ℥ j. vel ℥ ij. Per ſe exhibeatur, vel cum aqua lilii conuall. ſemper addendo potioni guttulas aliquot ſpiritus vitrioli ex arte præparati. Atque is vnus eſt ſyruporum noſtrorum purgantium antepilepticorum, cuius omnibus æque, ſiue ii ſint infantes aut fœminæ, ſiue iuuenes aut ſenes, obœſi aut macri, ſiue cuiuſuis temperamenti homines, tutus eſt vſus, eam doſin exhibendo, quæ pro cuiuſuis ægrotantis debili aut robuſta natura ſatis eſſe poſſit. Idemmet auxilium apoplexiis, paralyſi & melancholiæ, aliiſque id genus morbis, validas etiam, fixaſque radices habentibus, ſumme conducit.

Syrupus cynnamomi ex propria aqua.

℞ *Cinnamomi craſſo modo contuſi ℥ iij. vel iiij.* iniiciatur in alembicum ſuperaffundendo aquæ fontanæ q. ſuff. & maceretur in loco frigido per biduum vel triduum, dein deſtilletur. *Huius aquæ deſtillatæ accipe ℔ j.*
Sacchari ℔ ß.

Et coque in conſiſtentiam ſyrupi, qui totum cinnamomi odorem & ſaporem referet.

Ad hunc modum fieri poſſunt ſyrupi ex qualibet aromatum ſpecie, ex omnibus ſeminibus, herbis & floribus calefaciendi proprietate præditis, vti ſupra in capite de aquis iam dictum eſt.

Syrupus ſimplex cinnamomi cum vino.

℞ *Cinnamomi craſſo modo contuſi ℥ iiij. maceretur in vini maluatici lib. ij.* per triduum, idque in vaſe vitreo ad lentum ignis calorem: coletur, *colaturæ adde ſacchari lib. j. ß.* lente omnia coquantur, & fiat ſyrupus ſecundum artem. Si vinum maluaticum forte deſideretur, eius loco vinum album optimum ſubſtituendum erit. Hic ſyrupus ob ſaporis ſuauitatem ac vtilitatem præſtat cunctis aquis cinnamomi, quæ cordi ſunt appropriatæ, multiſque aliis affectibus congruæ. *Confert cordiale.*

Syrupus nucis moſchatæ confert ventriculo.

Syrupus piperis quartanis prodeſt febribus.

Syrupus caryophyllorum conducit ad lipothymiam, cordis deliquia, & affectus lethargicos.

Ad tormina ventris & colicam paſſionem fiat ſyrupus aniſi ſimplex in hunc modum.

Syrupus aniſi ſimplex cum vino.

℞ *Aniſi conquaſſati ℥ iiij. maceretur in*

Circa huius ſyrupi ſenelorum deſcriptionem hic & aliam noſtræ deſcriptionis formulam addere placet, iuxta quam ſi concinnatus fuerit, maiori virium poteſtate, quam prior ille, donabitur, tum ad præſeruandum, tum ad curandum calculum. Præparationis eius methodus talis eſt.

Syrupus Senelorum compoſ. Quercetani.

℞ *Dictæ aquæ ſenelorum, tincturis & proprietatib proprii fructus iam impregnatæ, vt ſupra lib. ij.*
Succorum fructuum Alkekengi & limonum ana lib. ß.
Sem. Fœniculi dulcis
Saxifragiæ
Raphani
Bardanæ ana ℥ j.
Milii ſolis ℥ ij.
Cinnamomi ℥ ß.

Digerantur omnia in B. M. feruenti per biduum aut triduum, dein clarificentur, tandemque cum ſacchari ſuff. q. decoquantur in ſyrupum. Doſis ab ℥ j. ad ℥ ij. tam ad præſeruationem, quam attritionem & expulſionem calculi plurimum valet.

Syrupi de ſucco alchymillæ, de ſucco plantaginis & ſaniculæ, iuxta ſupradictam methodum parati, curant omnia vlcera interna, præcipueque in renibus & veſica.

Denique ſyrupi de ſucco mercurialis, & rad. bryoniæ, iuxta eundem modũ, vt ſupra, concinnati, digeſti, & perfecte depurati & decocti cum debita quantitate mellis vel ſacchari, purgant & mundificant matricem, malignis tetriſque impuritatibus ſcatentem, fluorique muliebri proſunt.

Syrupus helleboratus minor Quercetani.

℞ *Fibrarum hellebori nigri ſelectiſſimi ℥ x.*
Agarici rec. trochiſcati ℥ ij.
Folicul. ſenæ mundatorum ℥ iij.
Turbith
Hermodactylorum ana ℥ j.
Aniſi
Fœniculi
Cort. Citrii ana ℥ ß.
Caryophyllorum
Macis
Cinnamomi ana ℥ ij.

Macerentur in ſuff. q. & æquis partibus oxymelitis ſimpl. vini maluatici, & aquarum meliſſæ ac fumariæ, vaſe vitreo optime clauſo in B. M. moderate calido per quatriduum: tandem aucto calore fiat leuis ebullitio & expreſſio: omnia denuo macerentur ad idemmet Baln. Mar. tepidum per biduum ad maiorem coctionem & fæcum depurationem: huic depuratæ & clarificatæ materiæ adde ſyrupi de pomis redolentibus ſolutiui, & ſyrupi de ſucco roſ. pallid. ſacchari roſati & violati ana ℥ iiij. vt fiat ſyrupus lente omnia coagulando.

Omnibus morbis à materia tartarea, craſſa ac tenace, à phlegmate, aduſta bile aut melancholia dependentibus, in capite, thorace, ventriculo, hepate, liene, vtero, ipſiſque articulis mirum in modum confert.

Syrupus helleboratus maior Quercetani.

℞ *Rad. Hellebori nigri, veri & electi ℥ j. ß*
Polypodii querc.
Sem. Carthami ana ℥ ij.
Viſci querni
Coryll. ana ℥ j.
Turbith gummoſi
Agarici trochiſcati
Aſari ana ℥ vj.
Sem. Pæoniæ
Aniſi
Citrii
Cardui bened.
Acetoſæ ana ℥ ß.
Diptamni Cretenſis
Flor. Tiliæ arboris

Calen-

Calendulæ
Centaurii minoris
Hyperici ana p. ij.
Flor. Violarum
Bugloſſæ
Nymphea ana p. j. ß.

Macerentur in ſuff. q. oxymelitis ſcyllitici & aquæ fumariæ, idque in vaſe vitreo optime clauſo, ad ignem baln. Mar. per duos dies ad minimum, dein fortiter exprimantur & clarificentur. In ℔ ij. huius colaturę macera deinceps, & digere ad eundemmet ignem baln. per 4. dies.

Rad. Hellebori nigri veri & electi ℥ j.
Folicul. ſenæ ℥ iij.
Macis
Caryophyllorum
Cinnamomi ana ℥ j.

Denuo fortiter exprimantur, & per vnum aut alterum diem in eodemmet baln. Mar. quam optime purificentur, vt artis eſt, ſemel aut bis in die ad minimum fæces, quas in fundo vitri ſubſidere percipies, reiiciendo, & quod purius eſt, denuo purificando, idque reiterando, donec materia nullas amplius fæces deponat ad fundum vaſis. His peractis adde ſacchari viol. q. ſ. & coquantur in ſyrupum, addendo ſub finem coctionis rhabarbari ſeorſim in ſucco roſ. pallidarum macerati & expreſſi ℥ *j. ß.* miſce fiat ſyrupus mediocriter coctus. Doſis eſto ℥ j. vel ℥ ij. Per ſe exhibeatur, vel cum aqua lilii conuall. ſemper addendo potioni guttulas aliquot ſpiritus vitrioli ex arte præparati. Atque is vnus eſt ſyruporum noſtrorum purgantium antepilepticorum, cuius omnibus æque, ſiue ii ſint infantes aut fœminæ, ſiue iuuenes aut ſenes, obœſi aut macri, ſiue cuiuſuis temperamenti homines, tutus eſt vſus, eam doſin exhibendo, quæ pro cuiuſuis ægrotantis debili aut robuſta natura ſatis eſſe poſſit. Idemmet auxilium apoplexiis, paralyſi & melancholiæ, aliiſque id genus morbis, validas etiam, fixaſque radices habentibus, ſumme conducit.

Syrupus cynnamomi ex propria aqua.

℞ *Cinnamomi craſſo modo contuſi ℥ iij. vel iiij.* iniiciatur in alembicum ſuperaffundendo aquæ fontanæ q. ſuff. & maceretur in loco frigido per biduum vel triduum, dein deſtilletur. *Huius aquæ deſtillatæ accipe ℔ j.*

Sacchari ℔ ß.

Et coque in conſiſtentiam ſyrupi, qui totum cinnamomi odorem & ſaporem referet.

Ad hunc modum fieri poſſunt ſyrupi ex qualibet aromatum ſpecie, ex omnibus ſeminibus, herbis & floribus calefaciendi proprietate præditis, vti ſupra in capite de aquis iam dictum eſt.

Syrupus ſimplex cinnamomi cum vino.

℞ *Cinnamomi craſſo modo contuſi ℥ iiij. maceretur in vini maluatici lib. ij.* per triduum, idque in vaſe vitreo ad lentum ignis calorem: coletur, *colaturæ adde ſacchari lib. j. ß.* lente omnia coquantur, & fiat ſyrupus ſecundum artem. Si vinum maluaticum forte deſideretur, eius loco vinum album optimum ſubſtituendum erit. Hic ſyrupus ob ſaporis ſuauitatem ac vtilitatem præſtat cunctis aquis cinnamomi, quæ cordi ſunt appropriatæ, multiſque aliis affectibus congruæ. *Confert cordiale.*

Syrupus nucis moſchatæ confert ventriculo.

Syrupus piperis quartanis prodeſt febribus.

Syrupus caryophyllorum conducit ad lipothymiam, cordis deliquia, & affectus lethargicos.

Ad tormina ventris & colicam paſſionem fiat ſyrupus aniſi ſimplex in hunc modum.

Syrupus aniſi ſimplex cum vino.

℞ *Aniſi conquaſſati ℥ iiij. maceretur in*

Circa huius ſyrupi ſenelorum deſcriptionem hic & aliam noſtræ deſcriptionis formulam addere placet, iuxta quam ſi concinnatus fuerit, maiori virium poteſtate, quam prior ille, donabitur, tum ad præſeruandum, tum ad curandum calculum. Præparationis eius methodus talis eſt.

Syrupus Senelorum compoſ. Quercetani.

℞ *Dicta aqua ſenelorum, tincturis & proprietatib proprii fructus iam impregnata, vt ſupra lib. ij.*
Succorum fructuum Alkekengi & limonum ana lib. ß.
Sem. Fœniculi dulcis
Saxifragia
Raphani
Bardana ana ℥ j.
Milii ſolis ℥ ij.
Cinnamomi ℥ ß.

Digerantur omnia in B. M. feruenti per biduum aut triduum, dein clarificentur, tandemque cum ſacchari ſuff. q. decoquantur in ſyrupum. Doſis ab ℥ j. ad ℥ ij. tam ad præſeruationem, quam attritionem & expulſionem calculi plurimum valet.

Syrupi de ſucco alchymillæ, de ſucco plantaginis & ſaniculæ, iuxta ſupradictam methodum parati, curant omnia vlcera interna, præcipueque in renibus & veſica.

Denique ſyrupi de ſucco mercurialis, & rad. bryoniæ, iuxta eundem modũ, vt ſupra, concinnati, digeſti, & perfecte depurati & decocti cum debita quantitate mellis vel ſacchari, purgant & mundificant matricem, malignis tetriſque impuritatibus ſcatentem, fluorique muliebri proſunt.

Syrupus helleboratus minor Quercetani.

℞ *Fibrarum hellebori nigri ſelectiſſimi ℥ x.*
Agarici rec. trochiſcati ℥ j.
Folicul. ſena mundatorum ℥ iij.
Turbith
Hermodactylorum ana ℥ j.
Aniſi
Fœniculi
Cort. Citrii ana ℥ ß.
Caryophyllorum
Macis
Cinnamomi ana ℥ ij.

Macerentur in ſuff. q. & æquis partibus oxymelitis ſimpl. vini maluatici, & aquarum meliſſæ ac fumariæ, vaſe vitreo optime clauſo in B. M. moderate calido per quatriduum: tandem aucto calore fiat leuis ebullitio & expreſſio: omnia denuo macerentur ad idemmet Baln. Mar. tepidum per biduum ad maiorem coctionem & fæcum depurationem: huic depuratæ & clarificatæ materiæ adde ſyrupi de pomis redolentibus ſolutiui, & ſyrupi de ſucco roſ. pallid. ſacchari roſati & violati ana ℥ iiij. vt fiat ſyrupus lente omnia coagulando.

Omnibus morbis à materia tartarea, craſſa ac tenace, à phlegmate, aduſta bile aut melancholia dependentibus, in capite, thorace, ventriculo, hepate, liene, vtero, ipſiſque articulis mirum in modum confert.

Syrupus helleboratus maior Quercetani.

℞ *Rad. Hellebori nigri, veri & electi ℥ j. ß*
Polypodii querc.
Sem. Carthami ana ℥ ij.
Viſci querni
Coryll. ana ℥ j.
Turbith gummoſi
Agarici trochiſcati
Aſari ana ℥ vj.
Sem. Pæonia
Aniſi
Citrii
Cardui bened.
Acetoſa ana ℥ ß.
Diptamni Cretenſis
Flor. Tilia arboris

Calen-

Calendulæ
Centaurii minoris
Hyperici ana p. ij.
Flor. Violarum
Buglosſæ
Nymphea ana p. j. ß.

Macerentur in ſuff. q. oxymelitis ſcyllitici & aquæ fumariæ, idque in vaſe vitreo optime clauſo, ad ignem baln. Mar. per duos dies ad minimum, dein fortiter exprimantur & clarificentur. In ℔ ij. huius colaturę macera deinceps, & digere ad eundemmet ignem baln. per 4. dies.

Rad. Hellebori nigri veri & electi ℥ j.
Folicul. ſenæ ℥ iij.
Macis
Caryophyllorum
Cinnamomi ana ʒ j.

Denuo fortiter exprimantur, & per vnum aut alterum diem in eodemmet baln. Mar. quam optime purificentur, vt artis eſt, ſemel aut bis in die ad minimum fæces, quas in fundo vitri ſubſidere percipies, reiiciendo, & quod purius eſt, denuo purificando, idque reiterando, donec materia nullas amplius fæces deponat ad fundum vaſis. His peractis adde ſacchari viol. q. ſ. & coquantur in ſyrupum, addendo ſub finem coctionis rhabarbari ſeorſim in ſucco roſ. pallidarum macerati & expreſſi ℥ j. ß. miſce fiat ſyrupus mediocriter coctus. Doſis eſto ℥ j. vel ℥ ij. Per ſe exhibeatur, vel cum aqua lilii conuall. ſemper addendo potioni guttulas aliquot ſpiritus vitrioli ex arte præparati. Atque is vnus eſt ſyruporum noſtrorum purgantium antepilepticorum, cuius omnibus æque, ſiue ii ſint infantes aut fœminæ, ſiue iuuenes aut ſenes, obœſi aut macri, ſiue cuiuſuis temperamenti homines, tutus eſt vſus, eam doſin exhibendo, quæ pro cuiuſuis ægrotantis debili aut robuſta natura ſatis eſſe poſſit. Idemmet auxilium apoplexiis, paralyſi & melancholiæ, aliiſque id genus morbis, validas etiam, fixaſque radices habentibus, ſumme conducit.

Syrupus cynnamomi ex propria aqua.

℞ *Cinnamomi craſſo modo contuſi ℥ iij. vel iiij.* iniiciatur in alembicum ſuperaffundendo aquæ fontanæ q. ſuff. & maceretur in loco frigido per biduum vel triduum, dein deſtilletur. *Huius aquæ deſtillatæ accipe ℔ j.*

Sacchari ℔ ß.

Et coque in conſiſtentiam ſyrupi, qui totum cinnamomi odorem & ſaporem referet.

Ad hunc modum fieri poſſunt ſyrupi ex qualibet aromatum ſpecie, ex omnibus ſeminibus, herbis & floribus calefaciendi proprietate præditis, vti ſupra in capite de aquis iam dictum eſt.

Syrupus ſimplex cinnamomi cum vino.

℞ *Cinnamomi craſſo modo contuſi ℥ iiij. maceretur in vini maluatici lib. ij.* per triduum, idque in vaſe vitreo ad lentum ignis calorem: coletur, *colaturæ adde ſacchari lib. j. ß.* lente omnia coquantur, & fiat ſyrupus ſecundum artem. Si vinum maluaticum forte deſideretur, eius loco vinum album optimum ſubſtituendum erit. Hic ſyrupus ob ſaporis ſuauitatem ac vtilitatem præſtat cunctis aquis cinnamomi, quæ cordi ſunt appropriatæ, multiſque aliis affectibus congruæ. *Confert cordiale.*

Syrupus nucis moſchatæ confert ventriculo.

Syrupus piperis quartanis prodeſt febribus.

Syrupus caryophyllorum conducit ad lipothymiam, cordis deliquia, & affectus lethargicos.

Ad tormina ventris & colicam paſſionem fiat ſyrupus aniſi ſimplex in hunc modum.

Syrupus aniſi ſimplex cum vino.

℞ *Aniſi conquaſſati ℥ iiij. maceretur in*

Digitized by Google

Rad. Angelicæ
Zedoariæ craſſiuſcule conquaſſatarum ana ℥ j.
Fol. Diptamni m. ß.
Carduibenedicti ℥ j.
Granorum alkermes ℥ ß.
Conſeruæ florum Bugloſſ.
Roſmarini &
Enulæ campanæ ana ℥ vj:
Cinnamomi ℥ j:
Croci ℥ ß.
Camphoræ ℈ j.

Omnibus in matracium inditis fiat digeſtio in Baln. Mar. feruido per 24. horas aut amplius: dein exprimantur, & cum albumine oui clarificentur. At vt omnia melius depurentur, denuo in digeſtione poſita eo vſque ſinantur, donec à materia nullæ plane fæces amplius ſecerni aduertantur. Huic ſucco ita depurato addatur ſaccharum ad pondus quartæ quintæue partis ad ſummum, & fiat ſyrupus, de quo detur vnum atque alterum cochlear per ſe vel cum aqua vlmariæ, idque ad præſeruationem & curationem contra omnis generis venenatos & peſtiferos affectus, vt ſupra dictum.

Vſus in venenatis affectibus.

Sudorem modicè prouocat, & pellit cuncta venena à corde, eiusque circumuicinis partibus: hinc etiam confert morbillis & variolis infantium, epilepſiis, & aliis affectibus, quos maligna comitatur qualitas. Singulos deceret pharmacopœos in officinis ſuis paratum potius habere talem aliquem ſyrupum, quam multos alios plane inutiles, & quorum fere pleraque pars non facit, niſi ad ornatum externum & ad friuolam inanemque pompam.

Syrup. flor. Hyperici & Centaur. minoris contra corruptionem ventriculi.

Ad ſyrupos florum hyperici & centaurii minoris quod attinet, iis nunquã carere deberent officinæ ob ſummam ipſorum vtilitatem & neceſſitatẽ: prior inſtar balſami omnib. reſiſtit corruptionib. ventriculi, aliorumq; viſcerum, & ſingulare ſpecificumq; eſt medicamentum contra vermes ſiue lumbricos, & omnis generis affectus verminulares: poſterior febrium ex bile ortarum ferociam compeſcit, ac facillimo negotio edomat, ac bilioſum illum ſuccum benignè euacuat ac educit: hepar inſuper cæteraque viſcera ab obſtructione liberat, & omnis generis icteritiæ conducit: hic ſyrupus in ſe continet proprium ſuum rhabarbarum, ita vt eiusdem additione opus non habeat, ſicuti id neceſſario requiritur in ſyrupo cichorii cum rhabarbaro. Centaurium enim, ex quo componitur, nuncupatur etiam fel terræ & febrifuga. Denique eius præparatio ſiue cum ſucco, ſiue per infuſionem ſit inſtituenda, eodem ſe habet modo cum iis, de quibus ſupra iam mentionem fecimus.

Vermes. Febr. bil. Obſtruct.

Syrupi florum Chamomillæ & ſambuci, quorum etiam vſus infrequens & perrarus exiſtit, ſi per infuſionem præparentur (hi enim flores non multo abundant ſucco) optima ſunt anodyna ad omnis generis dolores conſopiendos, tam à flatibus, quam aliunde profectos, tum in ventriculo, tum in imo ventre.

Syrupi florum & ſeminum ebuli per infuſionem præparati, ſingularia ſunt auxilia in hydrope ad ſeroſos humores purgandos.

Syrup. Ebuli contra hydropem.

Syrupus granorum hederæ ſic præparatus ad eosdem met vſus porrigatur. Doſis eſt tantum vnicum cochleare.

Syr. hederæ.

Syrupus florum geniſtæ ſimplex, quem concinnare licet, vel cum ſucco, vel per infuſionem, idque iuxta methodum ſupra præſcriptam, præſtat ad ducendum humorem melancholicum, ad tollendam obſtructionem, & ad abelendam inflammationem, & ſcirrhum, quibus malis alias lien infeſtari plerunque ſolet.

Syr. fl. geniſtæ ſimp. Lienis obſtruct.

Compoſitus vires habet multo efficaciores ad educendum ſuccum atrabilarium, & ad obſtructiones ſcirrhoſosq;

Syr. geniſtæ compoſ. ad eadem efficacior.

Digitized by Google

ſosque tumores lienis ſoluendos, componendi eius ratio ea eſt, quæ ſequitur.

℞ *Succorum Flor. geniſtæ* ℔ iij.
Summitatum fraxini
Folior. Fumariæ ana ℔ j.

His adde
Fol. Hepaticæ
Ceterach ana m. j.
Flor. Borrag.
Buglosſæ
Violarum
Epithymi ana p. ij.
Sem. Fœniculi
Aniſi
Carduibenedicti ana ℥ vj.
Cinnamomi ℥ ij.

Macerentur ad ignem B. M. feruidum, dein fortiter exprimantur: in qua expreſſione denuo adde, & macera vt prius, per triduum ad eundemmet ignem Baln.

Polypodii querni contuſi ℥ j. ß.
Pulpæ tamarindorum ℥ iij.
Fol. ſenæ ℥ iiij.

Tandem fortiter exprimantur, & cum oui albumine clarificentur, addendo ſacchari albiſſimi ℔ ij. & ſyrupi de pomis redolentibus ſimplicis ℔ j. fiat ſyrupus, vt artis eſt, miræ virtutis ad enarratos vſus. Doſis ab ℥ j. ad ℥ ij. per ſe ex cochleari, vel cum aqua flor. geniſtæ.

Melanch. Hypochondr. Hic ſyrupus porro ad melancholiam hypochondriacam omneſque morbos ab humore ſalſo vel bile natos conducit, pſoram, impetiginem, ſerpiginem, itemque malum mortuum curat.

Syr. Senelor. contra calculum. Syrupus ſenelorum ſiue fructuum paliuri tam ad præcautionem quam ad curationem calculi confert, renes purgat ab arenulis, & tartareis viſcoſiſque humoribus, qui per venas emulgentes eo translati genitricem calculi cauſam fouent: hic fructus ſaporis eſt dulcacidi, & coloris rubri, vterque tam ſapor, quam color in eo abunde ſatis produnt ſpiritum vitriolatum omni ſolidæ craſſæque ſubſtantiæ diſſoluendæ aptum: vnde ſpecificum calculi remedium eſſe facile colligitur.

Syrupus ſenelorum ſimplex Quercetani.

℞ *Aq ſenelor. autumno, ſiue ſua maturitatis tempore deſtillatæ* ℔ iiij. vel partẽ maiorem, ſi velis maiorem eius quantitatem parare, ſin minus, quatuor illius libras, vti dictum, accipe: in quam aquam tamen prius infundere oportet acidulum liquorem vitrioli vel ſulphuris ad gratam aciditatem ipſi conciliandam. Craſſus & materiatus aliquis cenſor, qui eiusmodi æthereorum cœleſtiumque liquorum proprietates animo concipere neque poteſt, neque vult, nimis addictus cortici externo, interiorisque rerum medullæ minime ſollicitus acidulam reddat (modo velit) dictam aquam ſuccis citrii & limoniorum naturam vitrioli participantium, qui acidi liquores omnes etiam inſignis ſunt efficaciæ, ad rerum tincturas extrahendas, quamuis hoc pauciſſimis notum ſit. Huic ſucco iuſta grataque aciditate perfuſo addantur fructuum ſenelorum ℥ vj. & macerentur in B. M. feruenti per biduum: aqua interea temporis colorabitur, & tincturis virtutibusque ſenelorum impregnabitur. Dein fortiter exprimantur omnia per linteum, in qua expreſſione denuo infundantur, vt antea, eorundem fructuum ℥ vj. idque ter quaterue reiterando. Et ita liquor erit rubicundus ac miris dotibus inſignitus, qui digeratur & depuretur in B. M. per 24. horas: dein per inclinationem ſeparetur purum ab impuro, ſicuti alibi iam ſatis declaratum eſt: materiæ depuratæ viribusque ſucci ſufficienter tinctæ & impregnatæ, adde ſaccharum albiſſimũ ad pondus mediæ partis: dein decoquantur omnia in ſyrupum, qui efficax eſt contra calculum, vt ſupra. *Calculus.*

Digitized by Google

Calendulæ
Centaurii minoris
Hyperici ana p. ij.
Flor. Violarum
Bugloſſæ
Nymphææ ana p. j. ß.

Macerentur in ſuff. q. oxymelitis ſcyllitici & aquæ fumariæ, idque in vaſe vitreo optime clauſo, ad ignem baln. Mar. per duos dies ad minimum, dein fortiter exprimantur & clarificentur. In ℔ ij. huius colaturę macera deinceps, & digere ad eundemmet ignem baln. per 4. dies.

Rad. Hellebori nigri veri & electi ℥ j.
Folicul. ſenæ ℥ iij.
Macis
Caryophyllorum
Cinnamomi ana ʒ j.

Denuo fortiter exprimantur, & per vnum aut alterum diem in eodemmet baln. Mar. quam optime purificentur, vt artis eſt, ſemel aut bis in die ad minimum fæces, quas in fundo vitri ſubſidere percipies, reiiciendo, & quod purius eſt, denuo purificando, idque reiterando, donec materia nullas amplius fæces deponat ad fundum vaſis. His peractis adde ſacchari viol. q. ſ. & coquantur in ſyrupum, addendo ſub finem coctionis rhabarbari ſeorſim in ſucco roſ. pallidarum macerati & expreſſi ℥ j. ß. miſce fiat ſyrupus mediocriter coctus. Doſis eſto ℥ j. vel ℥ ij. Per ſe exhibeatur, vel cum aqua lilii conuall. ſemper addendo potioni guttulas aliquot ſpiritus vitrioli ex arte præparati. Atque is vnus eſt ſyruporum noſtrorum purgantium antepilepticorum, cuius omnibus æque, ſiue ii ſint infantes aut fœminæ, ſiue iuuenes aut ſenes, obœſi aut macri, ſiue cuiuſuis temperamenti homines, tutus eſt vſus, eam doſin exhibendo, quæ pro cuinſuis ægrotantis debili aut robuſta natura ſatis eſſe poſſit. Idemmet auxilium apoplexiis, paralyſi & melancholiæ, aliiſque id genus morbis, validas etiam, fixaſque radices habentibus, ſumme conducit.

Syrupus cynnamomi ex propria aqua.

℞ *Cinnamomi craſſo modo contuſi ℥ iij. vel iiij.* iniiciatur in alembicum ſuperaffundendo aquæ fontanæ q. ſuff. & maceretur in loco frigido per biduum vel triduum, dein deſtilletur. *Huius aquæ deſtillatæ accipe ℔ j.*
Sacchari ℔ ß.

Et coque in conſiſtentiam ſyrupi, qui totum cinnamomi odorem & ſaporem referet.

Ad hunc modum fieri poſſunt ſyrupi ex qualibet aromatum ſpecie, ex omnibus ſeminibus, herbis & floribus calefaciendi proprietate præditis, vti ſupra in capite de aquis iam dictum eſt.

Syrupus ſimplex cinnamomi cum vino.

℞ *Cinnamomi craſſo modo contuſi ℥ iiij. maceretur in vini maluatici lib. ij.* per triduum, idque in vaſe vitreo ad lentum ignis calorem: coletur, *colaturæ adde ſacchari lib. j. ß.* lente omnia coquantur, & fiat ſyrupus ſecundum artem. Si vinum maluaticum forte deſideretur, eius loco vinum album optimum ſubſtituendum erit. Hic ſyrupus ob ſaporis ſuauitatem ac vtilitatem præſtat cunctis aquis cinnamomi, quæ cordi ſunt appropriatæ, multiſque aliis affectibus congruæ. *Confert cordiale.*

Syrupus nucis moſchatæ confert ventriculo.

Syrupus piperis quartanis prodeſt febribus.

Syrupus caryophyllorum conducit ad lipothymiam, cordis deliquia, & affectus lethargicos.

Ad tormina ventris & colicam paſſionem fiat ſyrupus aniſi ſimplex in hunc modum.

Syrupus aniſi ſimplex cum vino.

℞ *Aniſi conquaſſati ℥ iiij. maceretur in*

Digitized by Google

vini albi generoſi lib. ij. per tres dies, colecetur: *colaturæ adde ſacchari lib. j.* & coque in ſyrupum.

Syr. ex ſeminibus. Syrupus fœniculi eadem via præparatus guſtu gratus eſt: ventos & flatus in corpore quoſcunque diſcutit, ac viſum inſuper mirifice acuit.

Sic concinnari poterunt ſyrupi ex aliis ſeminibus, veluti ex ſemine pœoniæ contra epilepſiam, ex baccis lauri & iuniperi contra flatus & calculum, eodem plane modo concinnabis ſyrupos rad. angelicæ, zedoariç, hyſſopi, thymi & florum calidorum ad varios affectus.

Syrupus florum roſmarini ſimplex cum vino.

℞ *Florum Roſmarini* ℥ ij. vini & ſacchari dictam quantitatem: & ſequere in cæteris methodum modo præſcriptam, & fiat ſyrupus.

Syr. ex vinis medicatis. Parabuntur etiam ſyrupi & iulepi cũ vinis medicatis, multis ægritudinibus aptis: exempli cauſa. ℞ *vini abſynthiaci* ℥ ij. *huic adde ſacchari lib. j. ß.* & fac ſyrupum vel iulepum, decoquendo in bal. Mar. vt de cæteris dictum eſt. Ea methodo confici poterunt diuerſi generis ſyrupi, qui iiſdem affectibus, quibus vina, vnde cõponuntur, accommodabuntur. Quinetiam cum vinis purgantibus, addita iuſta ſacchari quantitate, vt ſupra, concinnabuntur varii ſyrupi purgantes.

Syr. ex ſolo vino generoſo Villa nouani. Arnoldus de villa noua, quemadmodum id alibi quoque monuimus, ſolebat iulepi ſiue ſyr. quoddam genus conficere cum ſolo vino albo, coq; omnium optimo & generoſiſſimo, quod offerebat ad recreandos & roborandos ſpiritus: idem quoque congruum eſt imbecillo ſtomacho, cruditatibus & flatibus, quibus malis ſenectus plerunque obnoxia eſſe ſolet. Si addas pauca aromata, præſtantius euadet.

Componuntur etiam ſyrupi purgantes cum vinis & aquis ſimul: quorum deſcriptiones in practica Ioannis Stockeri habentur. Quod ſyruporum genus haud improbo, imo felici cũ ſucceſſu iiſdem ſæpenumero vti ſoleo. Vinum enim non tantum guſtum amabilem iis conciliat & iucundum, ſed efficaciam etiam illorum præſtantiorem reddit ac præter corroborandi facultatem, qua excellit, idem quoque vehiculi muniis perfungitur, cuius opera ipſi ſyrupi promptius ad venas transferuntur, & ita ipſorum actiones atque operationes accelerantur.

Syrupus ex aquis & vinis ſimul.

℞ *Aquæ communis (vel cuiuſuis alterius, pomorum redolentium, fumiterræ, bugloſſæ, cichorii, &c.)*
Vini generoſi albi ana lib. ij.

Bulliant ſimul ad ignem lentiſſimum, quo melius deſpumari queant. Peracta deſpumatione perfecta, adde ℔ j. mellis optimi Narbonenſis vel Hiſpanici granulati, & adhuc ſemel decoque omnia & deſpuma vſque ad perfectam depurationem & medietatis conſumptionem. Huic hydromeliti vinoſo, ita præparato & in phialam vitream capacem indito, adde

Folic. ſenæ mundatorũ ℥ iiij.
Turbith gummoſi
Hermodactylorum ana ℥ j. ß.
Cort raſ. ligni guaiaci ℥ j.
Cinnamomi ℥ ß.
Caryophyll.
Sem. Aniſi ana ℥ ij.

Vas occluſum, nec ad ſummum repletum, quo materiæ commouẽdæ ſpatium locuſque maneat, ſtet in hypocauſto aut tepido quodam loco, & intra biduum vel triduum materia bullire incipict, & ſua ſponte decoquetur. Ceſſante ebullitione, quod die ſexto vel octauo poſt accidere ſolet, omnia traiiciantur per manicam Hippocratis & reſeruentur. Detur ad ℥ ij. vel iij. Hoc ſyrupi genus guſtu haud iniucundum eſt: vtilitas

quo-

quoque eius tanta exiſtit, vt mira præſtet in omnib. morbis chronicis, quorum cauſæ in profundo validius inhærent, quales ſunt febres quartanæ, cachexiæ, paralyſes & lues venerea nondum inueterata.

Sed huiuſmodi medicaminum vſus, ſeruata ſemper prædicta doſi, ad decimumquintum vel vigeſimum vſque diem continuandus erit. Nam, vt & alibi diximus, eiuſmodi morbi ſolent hac via, & continuo horum remediorum vſu, tandem ſubigi, & funditus extirpari.

Eſt & adhuc alia methodus, ex iiſdem aromatibus & ſeminibus, calida qualitate exuperantibus, ſyrupos conficiendi, qui affectibus à cauſa frigida enatis, & vbi illico, ſiue morbi alicuius, ſiue ætatis, vt in ſenectute, ratione languentium & collapſorum ſpirituum corroboratione & inſtauratione opus eſt, conducunt. Exempli gratia hic vnam atque alteram tantum eorum, tam ſimplicium, quam compoſitorum, parandorum formulam præſcribemus non facilem minus, quam vtilem.

Syrupus ſimplex cinnamomi, alio modo paratus cum aqua vitæ.

℞ *Cinnamomi* (aut alterius aromatis cuiuſdam prout tibi viſum fuerit) ℥ ij. vel tres, vel plus minus pro quantitatis conficiendæ ratione: craſſo modo contuſum indatur in matracium, capax aut in ſimile aliquod vitrum aptum, ſuperaffundendo ſpiritum vini fortiſſimum, vt materia tres vel quatuor digitos ſupereminat: vaſe optime clauſo macerentur omnia per triduum aut quatriduum in loco frigido, ne ſpiritus vini exhalet, & interea temporis aqua dotes atq; virtutes cinnamomi extrahet, iiſq; tingetur & impregnabitur: tũc id, quod tinctum & clarefactum fuerit, effunde: & vnciis octo liquoris adde tres vel quatuor vncias ſacchari candi puluerizati, dein ſubiecto igne, ſaccharum in liquore illo diſſoluatur: & accenſa charta ignis transferatur & admoueatur ſpiritui vini ſiue aquæ vitæ, quæ ſi fuerit bona, & ab omni phlegmate ſeparata, ſicut optima eius conditio poſtulat, in momento flammam concipiet: omnia interim continuo agitentur longiori ſpatula, donec aqua vitæ exuſtione illa tota conſumpta fuerit, & ſyrupus in fundo remaneat, cuius vtique guſtus gratiſſimus eſt: vireſq; ac proprietates eius adeo ſunt efficaces & præſtantes, vt vel optimas cinnamomi aquas, multis poſt ſe ſtadiis relinquat. Si eius vires fortiores reddere velis, aqua vitæ paulo ante, quã tota exuratur, ſuffocanda erit patina argentea: vel euaporatio fieri poterit orbe aut quadra argentea, & intercluſo aere, aqua vitæ in momento ſuffocabitur: & ita multo fortior erit ſyrupus, ſaporemque cinnamomi redolebit.

Sufficit pro doſi ſemicochleare in omni cordis deliquio, lipothymia, imbecillitatibus, cruditatibus & flatibus ventriculi, quos huiuſmodi remedium illico reſtituit. Hoc medicamentum ſingulare quoque eſt ad accelerandum partum in grauidis mulieribus: ſi ex ſimplici hoc ſyrupo, compoſitum, & ad certum morbum, vt ad epilepſiam expugnandam, aptum, reddere velis, cum dicto cinnamomo ſimul maceranda, adde ſemen pœoniæ, flores tiliæ arboris exſiccatos, & ſimilia, procedendo in cæteris vt ſupra. Dentur de hoc ſyrupo duo cochlearia infanti vel adultiori in inſulto epileptico, & mira præſtabuntur. Ad apoplexiam & paralyſin macerentur cum cinnamomo, caryophylli, flores roſmarini, ſaluiæ, & calendulæ exſiccati, & procedatur, vt ſupra. Ita conſequenter varii ſyrupi, ad varii generis affectus componi poterunt. Coronidis loco hic adiiciemus adhuc vnam formulam ſyrupi antepileptici iuxta dictam methodum cõpoſiti, quem etiam

Digitized by Google

etiam *in Tetrade noſtra, pag. 309.* iam deſcripſimus.

Syrupus antepilepticus.

℞ *Rad. Pæoniæ*
Viſci querni ana ℥ ß.
Cinnamomi optimi ʒ vj.
Flor. Calendulæ
Lilii conuall.
Tiliæ arboris
Lauendulæ ana p. j.
Roſ. rubr. p. ij.

Sicca autem & arida, non recentia, omnia iſta ſumantur: radix pœoniæ in fruſtula ſecetur: at reliqua vt ſe habent, citra conquaſſationem in matracium, vt vocant, iuſtæ capacitatis iniiciantur, quibus abunde ſatis, aquæ vitæ, ſaluiæ & iuniperi (ſi haberi poteſt, vt in Germania) ſuperfundantur. Quæ ſi deſiderentur, ſumatur aqua vitæ ex optimo vino proleƈta, quæ quatuor digitos materiæ ſuperemineat. Vas vero optime clauſum, ne quid expiret, in bal. Mar. collocetur, aut radiis ſolaribus ad tres quatuorue dies exponatur, vbi aqua per leuem inclinationem à fæcibus erit ſeparanda, ad cuius vncias decem ſacchari candidi in puluerem redaƈti ℥ iij. vel iiij. adiiciendæ erunt, omniaque argenteo cochleari agitanda, vt ſoluatur ſaccharum in patina argentea, deinde ignis ex incenſa charta aquæ vitæ imponendus, vt ardeat, verſando ſeu commouendo ſemper materiam cochleari argenteo, tamdiuque exuretur aqua, dum ſyrupus ſatis coƈtus, aut plus minuſue fortis videatur. Tum enim, cum tempus erit, extinguendum erit aquæ vitæ incendium, quadra aut orbe ſtanneo vel argenteo ſuffocatum. Atque hic ſyrupus in modum Hermeticorum paratus antepilepticus præſtantiſſimus futurus eſt, cuius, ſiue in præcautionem, ſiue curationem morbi ſemicochlearis menſura exhibita ſatis futura eſt. Ad idem prodeſt maceratio florum calendulæ, lauendulæ, lilii conuall. in hydromelite maluatico noſtro per menſem facta, cuius macerationis exhibentur ℥ j. vel ℥ ij. pro doſi mane.

Ad huius traƈtatuli de ſyrupis noſtris reformatis concluſionem, obliuione nullo modo præterire poſſum ſyrupos de corallis & gemmis, quorum inuentionem mihi iure vendico, egoque primus expertus ſum illorum inſignes & admirandos effeƈtus, quos nunc publicæ vtilitatis ac emolumenti cauſa hic deſcribere placet, quo & alii, ſi quid habeant rari & præclari meo exemplo imitati, id in medium adducant, ſemperque publicum bonum priuatis commodis præferant.

Syrupus de corallis Quercet.

Oportet perfeƈtæ ſuæ maturitatis tempore exprimere, filtrare & depurare perquam accuratiſſime ſuccum berberis aut limonum. Nam acetoſi eiuſmodi & acidi ſucci, quo perfeƈtius fuerint depurati, & à craſſa ſua terrea ſubſtantia, qua ſcatent, exquiſitius ſegregati, eo aptiores erunt & efficaciores ad diſſoluendum corallium craſſo modo pulverizatum, ex cuius genere ad hunc ſyrupum conficiendum ſeligas omnium rubicundiſſimũ & elegantiſſimum. Hoc iniiciatur in matracium vitreum & idoneum, affundatur aliquis prædiƈtorum ſuccorum optime depuratorum, vt materiam quatuor digitos aut paulo plus ſupernatet: collum ſubere vel cera Hiſpanica occludatur, & in balneum vaporoſum feruidum collocetur, hoc eſt, matracium aquam non attingat, ſed vapores ex aqua bulliente aſcendentes circumquaque illud feriant, vbi neceſſe eſt, vt vas aquam continens ex omnibus partibus probe muniatur atque claudatur, ne vapores exhalent: minimus autem chymiſtarum nouit, quid ſit balneum vaporoſum, quod hic ſeorſim in gratiam eorum, qui in hoc negotio tyrones

rones ſunt, explicare volui. Huius balnei calore, qui dies noctesque per triduum integrum continuabitur, totum corallium in illo liquore fere diſſolutum apparebit, idque colore ſubrubro & ſapore dulci. Effunde per inclinationem quicquid diſſolutum fuerit, fæcibus, ſi ita videbitur, nouum ſuccum depuratum rurſus affundendo, & in cæteris procedatur, vt ſupra.

Ad ℔ j. dicti ſucci, corallina eſſentia optime imprægnati, ſufficiet ſacchari candi vncias ſex adiicere, & ad ſyrupi conſiſtentiam decoquere, in ipſo quidem baln. vaporoſo, non tamen clauſo, ſed aperto: & vaſis loco accipere oportet alembicum aut ſimile vas, cuius collum & orificium ſit ſatis amplum.

Artificio & dexteritate ſingulari opus eſt, ad eiuſmodi ſyrupos rite conficiendos, ne corall. eſſentia à ſuccis illis ſeparetur, qua in re vigilantia & experientia ſumma requiritur: nec mirum videri debet, ſi quis prima vice forſan à ſcopo aberrauerit. Ob quam cauſam velim, vt quilibet hic præmonitus ſciat, me quidem pro viribus fuſe & perſpicue ſatis in ſcriptis meis propoſuiſſe omnis generis operandi methodos & vias, ſed iis tamen omnibus ocularem demonſtrationem longe præſtare. Eſt quidam Lutetiæ Pariſiorum iuuenis & peritus pharmacopœus (Lardier dictus) qui ab informatione noſtra manuali verum huiuſce ſyrupi conficiendi modum aſſecutus eſt: apud hunc proſtant eiuſmodi ſyrupi corallorum omnium diligentiſſime & accuratiſſime præparati.

Hic ſyrupus præditus eſt miris proprietatibus ad inſtaurationem facultatum naturalium, & omnium affectuum ab hepatis vitio & imbecillitate ſcaturientium. Confert præterea omnibus fluxionibus hepaticis, dyſentericis & lientericis. Hoc ipſo, tanquam præcipuo (poſt Deum) auxilio, illuſtriſſima Domina & Duciſſa de Seulli, à fluxu hepatico inueterato, quique incurabilis iudicabatur, intra paucos dies plane liberata fuit. Eoſdem remedii huius effectus iam ante expertus fueram in quadam nobiliſſima virgine Domini Garrot in ſupremo ſenatu Pariſ. Conſiliarii filia, eidem fluxui hepatico ſubiecta, quæ à Medicis ſuis relicta, vitam tenui adhuc filo pendentem trahebat eum ipſam curandam ſuſciperem, cuius rei ipſamet adhuc in vita ſuperſtes vna cum patre teſtimonium ferre poteſt. Eodem modo plures alii à nobis curati ſunt, inter quos eſt Reginæ noſtræ ephippiarius nomine Philipp. le Guagneur, qui vltra octo mẽſes dyſenteria laborauerat, nec vllis aliis remediis leuari poterat, is tamen hoc ipſo præſidio, necnon quibuſdam aliis conuenientibus adhibitis, intra trium ſeptimanarum ſpatium, integram recuperauit ſanitatem.

Loco ſuccorum diſſoluentium berberorum, & limoniorum, vti quis poterit liquoribus acidis deſtillatis iuniperi aut guaiaci, efficaciſſima pretioſorum lapidum diſſoluendorum poteſtate inſignitis. Chymici non vererentur illorum loco vti aceto ſuo montano, exquiſitiſſime & dexterrime depurato.

Ad eundem modum paratur ſyrupus perlarum, qui præſtantiſſimum eſt remedium in omni cordis deliquio: conducit præterea proprietate ſua ſpecifica phthiſicis & emaciatis.

Quemadmodũ etiam ſyrupi de hyacintho, ſmaragdo & ſaphyro in genere conferunt ad inſtaurandos ſpiritus naturales, vitales & animales: in ſpecie vero primus opportunus eſt contracturis & conuulſioni, ſecundus prodeſt epilepſiis: tertius vero opitulatur omnis generis affectionibus melancholicis & atrabilariis. Et hactenus de ſyrupis: pergamus ad purgantia.

Digitized by Google

CAP. XIII.
De Purgantibus.

HActenus ordine deſcriptiones & compoſitiones aquar. decoctionū, vinorum, oxymelitum, hydromelitum, & ſyruporum propoſuimus, quibus ſi purgantia quædam interdum obiter admiſcuerimus, in eo methodum aliorum ſecuti videbimur, qui decoctis & ſyrupis, ſeorſim alterationi & præparationi deſtinatis, ſæpenumero etiam ea adiungunt, quæ proprie vacuationi, quæ poſt humorum demum præparationem inſtituenda eſt, inſeruiunt, ſicut docet Galen. *comment. 14. aphoriſm. lib. 1.*

Purgantia duplicia. Lib. 5. c. 20. ſimpl. Hæc igitur vacuatio fit medicamentis purgantibus, quæ iuxta eundem Gal. duplicis ſunt naturæ: alia in genere dicta purgantia, quæ promiſcue tantum ac ſine delectu hominis excrementa educunt: alia vero proprie ſic dicta & κατ' ἐξοχὴν à certa quadã facultate ſiue proprietate, aut à totius ſubſtantiæ, vt volunt, ſimilitudine, vim & efficaciam habent trahendi & vacuandi humores, quorum alia ducunt pituitoſos, alia bilioſos, alia vero melancholicos & adustos ſuccos, vel per vomitum, vel per ſeceſſum, idq; vel blande, aut vehementer, aut mediocriter.

Vnde enarrata medicamenta in tres claſſes diuiduntur.

1. In benigna ſeu moderata: vt ſunt
   - *Caſſia*
   - *Manna*
   - *Succus prunorum dulcium*
   - *Syrupus violarum*
   - *Serum lactis & ſimilia.*

Quæ remedia ſunt alimentoſa, hoc eſt, quæ facile in alimentum commutantur: ab his tanquam leuioribus Galenus, & alii eius imitatores, omnem morborū curationē inchoandam ſtatuunt.

2. In mediocria, qualia ſunt
   - *Rhab. rbarum*
   - *Agaricus*
   - *Sena*
   - *Aloe*
   - *Turbith*
   - *Hermodactylus*
   - *Polypodium*
   - *Myrobalani*
3. In violenta: vt ſunt
   - *Colocynthis*
   - *Scammonium*
   - *Elaterium*
   - *Peplium*
   - *Helleborus*
   - *Thymalea*
   - *Chamalea*
   - *Thapſia*
   - *Cataputia, & aliæ tithymali ſpecies.*

Ex cunctis enarratis ſimplicibus, diuerſis corporis humani humorib. purgandis, idoneis, parantur medicamenta compoſita, quæ purgant, vel bilem, vel pituitam, vel melancholiam, vel craſſos ac viſcoſos, & aqueos, ſiue ſeroſos humores; modo vinum, modo binos ſeorſim, modo omnes ſimul, ob quam cauſam talia remedia nūcupantur cholagoga, phlegmagoga & hydragoga.

Differunt & eadem remedia ratione conſiſtentiæ, vbi alia mediocritatem inter molle & durum obtinent, & dicuntur electuaria liquida: alia ſunt ſolidæ conſiſtentiæ & ſiccæ, ex quibus rurſus triplicia efformantur genera, electuaria videlicet ſolida, pulueres & pilulæ, ita à figura ſua rotunda, quaſi paruæ pilæ dictæ, quas Græci à ſumendi modo καταπότια appellant. *Forma purgantium diuerſa.*

Hæ ſunt præcipuæ omnium illorum purgantium compoſitorum formæ, de quibus in poſterum ſermo nobis futurus eſt, vtpote de materia, quæ in pharmacia imprimis neceſſaria eſt, ac reformatione ſumme opus habet, vbi quidem largam illam & communem viam, quan-

quantum fieri poteſt, ſequemur, quod ſi vero in aliam forte flexerimus, qua & citius, & directius, & facilius, & maiori cum emolumento, inſtituti noſtri finem adepti fuerimus, id publici ſolummodo boni prouehendi cauſa (hic enim eſt finis noſter, hic ſcopus, hæc intentio ſola) fieri, conſtanter aſſeueramus.

Vt igitur ordinem noſtrum ſequamur, inter purgantia primū aſſignabimus locum electuariis mollibus & liquidis, eaque hic, quæ maxime in vſu eſſe ſolent, deſcribemus, quorum alia humoribus acribus & biliofis, alia pituitoſis, alia melancholicis vacuandis magis conueniunt.

Remedia lenientia, bilemque purgantia.

Lenitiua Cholagoga:
- *Caſsia extracta ſimplex & compoſita*
- *Diaprunū lenitiuum ſeu diadamaſcenum Nicolai.*
- *Antidotus catholica Nic. præpoſiti.*
- *Electuarium diaſebeſten Montagnagna.*
- *Electuarium lenitiuum cum manna Nicol. Alexand.*

Hæc ſunt purgantia illa eccoprotica, vt vocant, ad primam corporis regionem purgandam apta: ab omnibus authoribus inter maxime benigna recenſentur, vt quę humores humectando & leniendo clementer educant: præſcribuntur etiam in febribus calidioribus, biliofis & ardentibus, quas comitari ſolet ſitis intolerabilis, vbi humectatio vberior, minor autem rariorque calefactio requiritur.

Vera cholagoga:
- *Diaprunum ſolutiuū Nicolai*
- *Electuarium de ſucco roſ. Nicolai.*
- *Electuarium roſ. Meſuæ, & Montagnagna*
- *Elect. de pſyll. Meſ.*

Diaprunum ſolutiuum, quod paratur ex ſolo lenitiuo addendo ſcammonium præparatum, hoc eſt, in trochiſcos cum ſucco citoniorum, cortice myrobalanorum, citrinorum & maſtiche redactum, ſingulare eſt remedium ad omnes affectus ex bile productos. Quidam tamen in febribus tertianis eius vſum reformidant, propter ſcammonii nimiam & excedentem calefactionem. Sed docebimus infra ſcammonii præparationem talem, qua ipſius calor immoderatus contemperabitur: necnon deſcriptionem quandam diapruni ſolutiui, quod ſic præparatum erit ſummo vſui, & in omnibus febribus biliofis & ardentibus commode & innoxie exhiberi poterit. *Diaprun. Solutiu. Preparatio vulgaris ſcammonii.*

Electuarium è ſucco roſarum Nicolai ad omnes affectus à bile flaua aut biliofis ichoribus redundantibus ſubortos conducit: idcirco tertianæ ſimplici & duplici: febribus quoque aliis ardentibus, maliſque à bile caloreque ſubortis confert. Eſt etiam magis refrigerans & exſiccans, quam diaprunum laxatiuum, vnde maior quoque ineſt ei laxiorum viſcerum adſtrictio & roboratio, ſicque ad omnes morbos à calida fluxione excitatos magis confert, vt in podagra, chiragra, & doloribus articulorum à biliofis & ſeroſis ichoribus ſubortis: ſimul enim & ſemel vitioſos illos ſuccos detrahit, fluxionem deprimit, & adſtringendo membra roborat. *Elect. de ſucco roſarum Nicol.*

Electuariū roſarum Meſuæ iiſdemmet affectibus, quibus Nicolai, confert: illud tamen facilius & cum minori moleſtia purgat, minuſque corpus conturbat, quam hoc. *Elect. roſ. Meſ.*

Electuarium de pſyllio Meſ. bilem tū flauam, tum vitellinam euacuat: febribus igitur omnibus ab vtraque bile ſuſcitatis, tum ardentibus, tum diuturnis, & curatu difficilibus, quæque tandem ægros ad hydropem perducere ſolent, ſummopere conferre creditur: morbo quin- *El. de pſyll. Meſu.*

quinetiam regio & iecori ſupra modum calefacto, vt & vertigini & doloribus capitis à bilioſis euaporationibus procreatis ſummopere confert.

Elect. de pſyllio Montagn. Electuarium de pſyllio Montagnanæ vires in curandis bilioſis affectibus, electuarii de pſyllio Meſuæ æmulatur, ſed ſatis potens eſt medicamentum ad humores permixtos & varios euacuandos, præſertim pituitam craſſam cum bile permixtam: idcirco tertianis nothis & morbis huiuſmodi, qui ex humoribus mixtis fiunt, prodeſt.

Humores craſſos, viſcidos & pituitoſos purgantia, ſunt

Phlegmagoga:
- *Diaphœnicum Meſuæ*
- *Diacarthamum Arnold. de villa noua.*
- *Diaturb. maius Petri de Tuſſignano.*
- *Benedicta laxatiua Nicolai*
- *Electuariũ Indum maius Meſ.*
- *Hiera picra Gal. cum agarico*
- *Hiera Pacchii.*

Diaphœn. Diaphœnicum viſcidam craſſamq; pituitam, eamque à remotioribus etiam partibus trahit. Febribus compoſitis & diuturnis, in quibus multi craſſi ac viſcidi humores permixti ſunt, auxiliatur: doloribus ventriculi à cruditatibus ſubortis, itemque colicis cruciatibus, & aliis affectibus ex crudo humore generatis, mirifice confert.

Diacarth. Diacarthamum Arnoldi iiſdemmet affectibus ex viſcida & craſſa cauſa procreatis prodeſſe iudicatur, vt quotidianis febribus, paralyſi, &c.

Diaturb. Diaturbith maius Petri de Tuſſignano, cuius deſcriptio reperitur in diſpenſatorio Valerii Cordi, craſſos aut pituitoſos humores attenuat, digerit, ſimulque deturbat & euacuat.

Bened. Laxat. Benedicta laxatiua Nicolai humores pituitoſos ſeu in articulos decumbentes, ſeu in renibus & veſica contentos, mirifice & per os ſumpta, & per clyſteres iniecta elicit & euacuat.

Indum maius. Electuarium Indum maius excrementa cruda, pituitoſa, putrida & corrupta à ventriculo, hepate, aliiſque partibus nutritioni famulantibus educit: idcirco lue venerea laborantibus prodeſt, vt & cachexiis, inflammationibuſque ventriculi & colicis doloribus: nam vt pituitoſa & cruda excrementa purgat, ſimul etiam flatus diſſoluit & diſcutit.

Hiera picra Gal. Hiera picra Gal. cum agarico ventriculum corroborat, eumque à mucilaginoſis impuritatib. ipſius tunicis adhærentibus liberat & repurgat, & flatus ipſos diſcutit.

Hiera Pacchii. Scribonius Largus de hiera Pacchii, vt Diætetico noſtro iam ſcripſimus, miranda prædicat: hancque compoſitionem propter eius vires & efficaciam ad infinitos & deploratos morbos curandos ſummis laudibus in cœlum effert. Ad omnes enim ſpaſmos neruorumq; tenſiones, ad ſpinæ lumborumq; dolores, ad vertiginem, epilepſiam, paralyſim, ad diuturnos capitis dolores, incubum, & ſubitas omnes præfocationes mirifice conuenit.

Melancholicum denique ſuccum trahentia ſunt.

Melanagoga:
- *Confectio maior & minor Hamech Meſu.*
- *Diaſena Nicolai*
- *Triphara Perſica Alexandri.*

Confect. Hamech. Confectio Hamech eſt febribus autumnalibus curandis, quartanis præſertim atque omnibus aliis morbis, ex tartareis craſſis, ſalſis, retorridis & melancholicis humoribus ſubortis, optimum remedium: elephantiaſi, cancro, impetigini, ſcabiei, in ſumma omni fœditati cutis à ſalſis & aduſtis humoribus procreatæ, mirifice ſuccurrit.

Dia-

Digitized by Google

Diaſena. Diaſena, melancholia, mania, quartana vexatis, lienoſis etiam & melancholicis omnibus affectibus auxiliatur.

Triphera Perſica. Triphæra Perſica confert febribus ardentibus, hepatis & ventriculi inflammationibus, ictericis & omnibus affectibus ex atra bile factis medetur: ſitim quoque mitigat, morboſque aduſtos fieri prohibet.

Hæc ſunt præcipua illa electuaria purgantia in forma opiatæ, vel mediæ inter durum & melle conſiſtentiæ, quæ in communi fere vſu ſunt, & quibus officinæ ad vſum neceſſarium inſtructæ eſſe debent. Inter quæ nonnulla in formam ſolidam & in tabellas rediguntur, vt commode ſumi poſſint, & guſtui gratiores fiant. Diaphœnicum hoc modo in formam ſolidam redigitur, quemadmodum & electuarium è ſucco roſarum, diacarthamum, diaturbith, & ſpecies illorum, mellis loco cum ſufficienti quantitate ſacchari prius diſſoluti, miſcentur, & in electuaria ſolida iuxta artem coquuntur.

Deſcriptiones & formulas horum remediorum de induſtria hic prętereo, ſiquidem eas videre licet in ipſis auctoribus, quos citauimus, nec non in omnibus pharmacopœorum antidotariis ac diſpenſatoriis, tam veterum, quam recentium: ſuperuacaneum enim foret, toties eandem repetere cantilenam, crambemque toties coctam reponere.

Multo vero minus in iiſdem enarratis compoſitionibus vel vnicam immutare literam conabor, ne forte audaciæ & temeritatis arguendus videar, quaſi ille ſim ego, qui iam præſtantiſſimorum virorum, noſtrorum maiorum ac patrum, placitis & ſcriptis doctiſſimis, communi antiquitatis conſenſu receptis & approbatis, vt bonis & vtilibus, longaque experientia hactenus ſtabilitis, meæ conſcius tenuitatis auſim refragari & contradicere. Nos nihilominus vt humiles pumiliones Gigantum humeris inſidentes, & eorundem ope ad altiorem locum euecti, longe exactius rem eminus perſpicimus, quam veteres ipſi, cũ præſertim facile ſit inuentis addere, & in dies vel tantillo auctario eadem exornare & locupletare. Quare dignitate & exiſtimatione antiquitatis ſarta tecta conſeruata, me propterea haudquaquam culpandum fore, neque rem ab officio meo alienam facturum arbitror, ſi in hoc opere noſtro ea, qua decet, reuerentia animique modeſtia, reformationem purgantium, circa quæ nunc verſamur, & quæ præcipue in pluribus reformari merentur, aggrediamur. Hic ergo quædam huius generis purgantium remediorum deſcriptiones atque formulæ, noſtro marte & arte adinuentæ, & chymico artificio exquiſitiores, politiores & auctiores redditæ, tanquam ſumme neceſſariæ & vtiles, adiicientur, & in publicum commodum propalabuntur. Quod tamen, quicquid id ſit, eruditiorum iudicio ſponte ſubmitto, de eodem, pro ea, qua pollent, æquanimitate ſapienter iudicaturis.

At vero tantum abeſt, vt medicamentorum pręparatio vltimum perfectionis gradum ſit adepta, quinimo in Officinis multæ ſeſe offerunt compoſitiones, quæ variis adhuc erroribus vndiquaque ſcateant, imo vel illæ ipſæ, quarum maximus & quotidianus fere eſt vſus, differentem plane & diuerſam compoſitionis ſortem experiũtur: adeo vt vix inuenias duos pharmacopœos, qui in iis conficiendis vim eandemque rationem ſequantur: huius rei euidens teſtimonium habemus in diaphœnico Meſuæi. Videas enim hic, quantum hoc electuarium in Val. Cordi diſpenſatorio deſcriptum differat ab eo, quod in antidotario Florentinorum, & pharmacopœa Auguſtana habetur.

Multi quidem reperiuntur, qui in indicandis & oſtendendis huiuſmodi erroribus diligentem nauant operam. Sed

maius operæ prætium ii facerent, ſi ſtudium ſuum exquiſitiori harum compoſitionum præparationi abdicarent, & ſecuriores atque vtiliores ipſarum operationes redderent, vt celeriori & commodiori agendi poteſtate vim ſuam exererent, guſtuique gratiores exiſterent. Hoc enim modo miſeris ægrotis ſolatio eſſent, eosque lege Hippocratea, *tuto, cito & iucunde* percurarent. Huiusmodi igitur præparationibus politioribus laborem noſtrum poſt hęc dicabimus, iisque pharmacopœam noſtram exornabimus, ſimulq; purgantia quædam noſtræ compoſitionis & deſcriptionis diuerſis curationum intentionibus congrua addemus, ad quorum imitationem alia complura componere licebit.

Catholicum ſiue Antidotum vniuerſale. Exordiendum autem nobis eſt à Catholico ſiue antidoto vniuerſali, quod omnes noxios humores clementer purgat: ad cuius exemplum quoque alia præparabuntur.

Catholicum Quercetani.

℞ *Succi Cichoreæ*
Fumiterræ
Lupulorum ana ℔ ß.
Succi roſ. pallid. lib. ij.
Limonum lib. j.

Hi omnes ſucci perfecte depurentur in B. M. donec nullæ amplius fæces appareant, vt docuimus *in cap. de Syrupis*: his adde

Fol. Senæ mundatorum ℥ *vj.*
Agarici recent. trochiſcati ℥ *iij.*
Macis
Cinnamomi
Fœniculi dulcis ana ℥ *j.*

Omnia indantur in matracium, vel aliud vas vitreum capax, ſtent in infuſione in B. M. feruido per 3. dies. Dein exprimantur omnia torculari, quæ expreſſio rurſus in vaſe idoneo ponatur in B. M. ad denuo digerendum, coquendum, depurandum iuxta artem, prout idem *in cap. de Syrupis* explicauimus: interim dum hæc fiat digeſtio, cape quoque ſeorſim

Pulpæ caſsiæ
Tamarindorum ana ℥ *vj.*

Hæc diſſolue in ſuff. q. aquæ violarum, maluæ, & citrullorum, vel in decoctione lenitiua optime clarificata, omnia in matraceum vitreum ſimul iniecta ſimiliter adhuc digerantur per duos vel tres dies, donec materia appareat clariſſima. Collige ſeorſim, quod depuratum fuerit, & miſce cum priore infuſione depurata: his adde

Mannæ calabrinæ lib. ß.
Sacchari albiſsimi lib. ij.

Manna & ſaccharum diſſoluantur in ſufficienti quantitate aquæ, & depurentur antequam cum duabus his infuſionibus permiſceantur: dein coquantur omnia ad ignem lentum ad mellis ſpiſſitudinem & conſiſtentiam, vel vlterius, Remoueantur ab igne, & ſub finem addantur

Pulueris ſenæ
Rhabarbari ana ℥ *ij.*
Spec. Diatragacanthi frigidi
Aniſi ana ℥ *ß.*

Probe diuque miſceantur omnia piſtillo ligneo, & fiat electuarium ad iuſtam conſiſtentiam. Sufficit robuſtioribus pro doſi exhibere ℥ vj. & cæteris ℥ ß. Generale hoc & benignum purgatiuum quouis tempore exhiberi poteſt, tam ad præcautionem, quam ad curationem febrium, aliarumque corporis ægritudinem. Loco ſucci limonum ſubſtitui poteſt ſuccus mali punici, huius generis ſuccos data opera addimus, eo, quod aciditate ſua vitriolata ad extractionem tincturarum & eſſentiarum omnium vegetabilium multum conducant, & in omni purgatiuo, quod inſigni calefactione præditum ſit, veri correctiui vicem ſubminiſtrent: eſt præterea eiusmodi aciditas ad rerum omnium fermentationem conciliandam efficaciſſi-

Digitized by Google

ciſſima, quod ſummopere notandū eſt.

Cholagogum Quercetani.

℞ *Succorum perfecte depuratorum*
Centaurii minoris
Roſarum rubrarum
Pallidarum ana lib j.
Succi rad. Oxylapathi
Identidem depurati lib. ß.

In quibus macera ad ignem Baln. Mar. per triduum
Rhabarbari elect. ℥ *ij.*
Folicul ſenæ ℥ *iiij.*
Cinnamomi
Santali rubri
Aniſi ana ℥ *ß.*

Hæc omnia in vas vitreum indita macerentur & digerantur per tres dies: dein fiat expreſſio & colatura, cui adde
Pulpæ prunorum dulc. lib. ß.
Sacchari lib. j.
Syrupi ex nouem infuſionib viol.
& muccag. ſem. pſyll. ana ℥ *iiij.*

Coquantur lento igne ad mellitam confiſtentiam, cui adde
Scammonii præparati, vt docebitur, ℥ *j.*
Pulueris rhabarbari
& fol. ſenæ ana ℥ *j. ß.*
Spec Diatriaſantali
& trochiſc. de berber. ana ʒ *iij.*
Sem. Scariolæ
Portulacæ
Lactucæ ana ʒ *ij.*

Parabis hoc electuarium (ſi velis) etiam ſine ſcammonio, quod tamen poſt vetam ſuam præparationem calore ſuo priuatum adeo innoxium eſt, vt potius cæterorum remediorum vim & efficaciam ad ſeroſos & bilioſos humores vtiliter euacuandos potenter acuat & exſtimulet. Loco igitur vulgaris præparationis cum ſucco Cidoniorum, cortice myrobalanorum, & maſtiche, optima eius & elegantiſſima præparatio cum aceto montano, vel ſucco limonum fieri debet, quod fuſius docebimus alibi.

Electuarium purgans pituitam Querc.

℞ *Rad Helenii* ℥ *j.*
Polypodii
ſe. Carthami an. ℥ *ij.*
Fl. Chamædryos
Camepityos
Thymi
Hyſſopi ana m. j.
Sem. Fœniculi
Aniſi ana ℥ *ß.*
Flor. Stœchados
Betonicæ ana p. ij.
Calendulæ
Hyperici ana p. ij.

Electuarium Phlegmagog.

Coquantur in aqua betonicæ: dein fiat expreſſio & colatura, de qua cape ℔ ij.
Succorum depuratorum citoniorum
& roſarum Damaſcenarum ana ℔ *j.*

In quibus mixtis macera ad ignem Bal. M. calidum, vt ſupra
Agarici recens trochiſcati ℥ *ij.*
Turbith gummoſi ℥ *ij. ß.*
Foliorum ſenæ ℥ *iij.*
Aſari ℥ *j. ß.*
Scammonii præparati ʒ *vj.*
Caryophyll.
Cinnamomi
Zingiberis ana ℥ *ß.*

Dein fiat fortis expreſſio, defæcatio ſeu depuratio, vt iam docuimus, ac tandem transcolatio: in qua adde mannæ granatæ purificatæ ℔ j. penidiorum ℥ iiij. coquantur lento igne, donec reducantur ad bonam electuarii conſiſtentiam: doſis ℥ ß. vel ʒ vj. pro robuſtioribus.

Febribus diuturnis à pituita & bile vitellina mixtis auxiliatur: quinetiam pituitoſa, craſſa, cruda, & mucilaginoſa excrementa, quæ circa ventriculi, inteſtinorum, renumque regionem, flatus cruciatusque excitare ſolent, diſcutit & radicitus educit.

Electua-

Electuarium purgans melancholiam atramq; bilem.

℞ *Rad. Hellebori nigri ne adulterini* ℥ ij.
Polypodii querni ℥ j. ß.
Cort. Capparum
Tamariſci ana ℥ j.
Summitatum meliſſæ
Thymi
Epithymi ana p. j.
Folicul. ſenæ ℥ iiij.
Turbith gummoſi ℥ ij. ß.
Myrobalanorum omnium ana ℥ ß.
Agarici rec. trochiſcati ℥ j.
Sem. Ireos.
Cardui bened.
Fœniculi
Aniſi ana ℥ vj.
Cubebarum
Cinnamomi
Macis
Caryophyllorum ana ℥ ij.
Conſerua flor. Bugloſſæ
Violarum
Nymphea an ℥ j.

Diahelleborū Quercetani.

Hæc omnia contuſa & permixta macerentur in ſuff. quantitate ſeri lactis, & ſuccorum quam optime depuratorum fumariæ, bugloſſæ, pomorum redolentium, idque in Baln. M. vaporoſo, vaſe optime clauſo per quatriduū: dein fiat expreſſio, colatura, itemque depuratio, vt iam docuimus: his adde

Manna granata
Sacchari violati
Pulpa tamarindorum
& pulpa racemorum recentium præparata, vt docebimus, ana ℥ vj.

Coquantur lento igne ad conſiſtentiam ſyrupi perfecte cocti, cui ſubſequentes pulueres paulatim inſperge, rudicula omnia ſemper commouendo.

Pulu. Diaſenæ noſtræ deſcriptionis ℥ ij.
Trochiſc. de Rhabarb.
De Eupatorio
De Capparibus ana ℥ ß.
Scammoneæ prep. vt iam docuimus ℥ vj.

Miſce & fiat electuarium, vt eſt artis.

Hoc eſt vnum ex melanagogis noſtris, quod minori agendi violentia operatur, quam hiera diacolocynthidos Pacchi aut Logadii: mirum in modum etiā vniuerſam ſanguinis maſſam mundificat, & ad ℥ ß tantummodo exhibitum, vitia ab vtraque bile & ipſa pituita ſalſa enata potentiſſime tollit. Hinc ad omnes affectiones melancholicas, febres quartanas, cachexias, oppilationes lienis & meſenterii, epilepſiasque auxilium eſt ſingulare, nec non aduerſus morphæam, impetiginem & cancrum. Specificum præterea & excellens purgatiuum ad diuerſas melancholiæ & maniæ ſpecies eſſe comperitur, addita eſſentia lapidis lazuli in ſufficienti quātitate: ſicut eius præparandi methodum ſuo loco trademus cum pulpam vuarum extrahendi ratione, quod extractum, à Gallis *Reſinee* appellatum, autumni ſolummodo tempore præparari poteſt.

ADMONITIO.

Plures hodie audito hellebori nomine ſtatim obſtupeſcere ſolent, cum tamen certum ſit, ipſos ſuis eccoproticis nihil vnquam effatu laudeque dignum ſine illius beneficio præſtare poſſe, in morbis præſertim chronicis & difficilibus, qui corporis membris altius & tenacius inhæreſcunt: in iis vero helleborata, modo rite præparata fuerint, citra vim & moleſtiam multo validiores penetrandi vires exerunt, quam colocynthis, thymælea, chamælea, peplium, & ſimilia, ſicut alibi iam in ſcriptis noſtris palam demonſtrauimus, ſimulque oſtendimus, quanti olim antiquitas, nec non ipſemet Hippocrates helleborum fecerint, quod ob ſummam eius virtutem

tem & efficaciam, laudibus maximis in cœlum vſque extulerunt.

Electuarium lenitiuum antinephriticum Quercetani.

℞ Rad. Althea
Polypodii querc. an. ʒ j. ß.
Taraxaci
Aſparagi
Petroſel.
Fœniculi
Eryngiorum ana ʒ j.
Iuiubarum
Sebeſten ana par. vj.
Herb. Cichorii
Scariola
Agrimon.
Pimpinel.
Saxifrag.
Capillar. ana m. j.
Sem. Carthami ʒ j. ß.
4. Frigid. maior.
Lactuca
Portulaca
Malua
Papau. alb. ana ʒ iij.
Sem. Aniſi
Fœniculi
Bardana
Milii ſolis
Saxifragia an. ʒ. ß.
Fruct. Alkekengi
Senelorum
Prunorum Damaſcen. ana p. xij.
Flor. Geniſta
Violarum
Nymphea an. p. ij.

Coquantur, vt artis eſt, in ſuff. aqua: in ℔. j. ß. colaturæ clarificatæ adde ſucci limonum optime depurati ʒ. iiij. in quibus macera per 24. horas ad ignem Baln. Mar.

Folic. Sena ʒ iij.
Macis
Cinnamomi ana ʒ ij.

Dein fortiter exprimantur, & in hoc expreſſo denuo macera, & parum decoque folicul. oriental. ʒ. j. ß. in colatura adde

Penidiorum
Sacchari violati ana ʒ iiij.
Pulpæ caßia
Tamarindorum extract. cum aqua violar. ana ʒ iij.
Coquantur ad mellis conſiſtentiam addendo pulueris ſena ʒ ij.
Cryſtall. tartari ʒ j. ß
Pulu. Diatriaſant. frigidi ʒ ß.

Omnia ſimul rite miſceantur, & fiat electuarium ſecundum artem: doſis ʒ ß. vel ʒ vj.

Excellens eſt aduerſus calculi præſeruationem, ſumptũ ad ʒ ß. luna decreſcente, purgat blande & vtiliter: robuſtioribus ſufficit exhibere ʒ vj. in forma boli. Vſus quinetiam eius vtiliſſimus erit in remediis purgantibus & clyſteribus ad dolores nephriticos vſurpandis.

Electuarium hyſtericum Querc.

℞ Succor. optime depurator. mercurialis.
Beta
Fumar. an. ℔ j. ß
Succor. Identidem depuratorum
Artemiſia
Matricaria
Ebuli
Centaurii min. an. ℔ ß
Folicul. Sena ʒ iiij.
Sem. Fœniculi
Pæonie
Aniſi ana ʒ j.
Althea ʒ ß.
Flor. Violar.
Chamomil.
Sambuci
Hyperici ana p ij.

Fiat decoctio, expreſſio & colatura, cui adde

Pulpa prunorum
Pulpa caßia ana ʒ vj.
Manna
Sacchari ana ʒ viij.

Lente coquendo reducantur omnia in

elect. addendo ſub finem pulueris ſubtiliſſimi folicul. ſenæ ℥ ij. ß.

Fæcula Bryoniæ ℥ j.
Sem. Aniſi
Fœniculi dulcis
Cinnamomi ana ℥ ß.
Miſce fiat electuarium: doſis ℥ ß.

Hoc electuarium eſt efficax ad ſuffocationem matricis, epilepſiam, vertiginem, melancholiam hypochondriacam, cardialgiam, & diuerſos alios affectus, qui ab his dependent: de quo pro ſpecifica horum malorum purgatione per os exhiberi poteſt ℥ ß. in forma boli, vſque ad ℥ vj. in clyſteribus.

Ad horum duorum electuariorum normam & formam alia plura conficere poteris: vel cum decoctionibus, vel cum ſuccis depuratis, qui affectib. quos edomare velis, conueniant. Vnde alia plura electuaria mollia purgantia hic deſcribere nunc ſuperſedebimus.

Sequuntur nunc ordine purgantia ſolidioris conſiſtentiæ, quales ſunt pilulæ, quibus proximum nunc locum poſt electuaria deſtinabimus.

CAP. XIV.

De Pilulis ſeu catapotiis.

Remediorum quorundam purgantium, quæ à rotunda ſua forma à Latinis vocantur pilulæ, quaſi paruæ pilæ, quæque à Græcis à ſumendi modo *καταπότια* dicuntur, vt iam dictum, maximus vſus eſſe ſolet hodie in medicina factitanda. Sunt etiam multi, qui eas ſumere malunt, quam bolos & electuaria. Sub hac enim rotunda forma, medicamenta vel ingratiſſima, minori tum moleſtia, tum doſi deglutiuntur, & in ventriculum ingeruntur, vnde paulo diutius in huius generis remediis immorabimur, & ſub iiſdem poſtea extracta quoque purgantia comprehendemus, vtpote quæ in pilulas magna ex parte efformari poſſint.

Hæc per pilulas medendi ratio olim antiquis quoq; familiaris & conſueta fuit, quemadmodum videre eſt ex ſcriptis Gal. *l. 9. ſecundum locos. c. 1.* Item *c. 14. libr. 5. & c. 8. lib. 14. meth. med.*

Porro huiuſmodi remedia non purgationis ſolummodo ſcopo inſeruiunt, ſed illorum vſus multo latius extenditur. Pro varia enim morborum cauſa & natura, variis quoque accommodantur vſibus: qui tamen omnes ad hos quinque potiſſimum reduci poſſunt: ad diuerſorum nimirum vitioſorum & noxiorum humorum euacuationem, ad dolorum mitigationem, ad ſomni inductionem, ad fluxionum tuſſiſque prohibitionem, & tandem ad ſitis extinctionem. *Pilularum differentia.*

Vt autem ordinem inſtitutum ſequamur, nec longius forte ab eodem digrediamur, hic de pilulis purgantibus tantum nunc agemus, de cæteris ſuo loco dicturi.

Ex his itaque nonnullæ purgant bilem, veluti ſunt pilulæ aureæ, de hiera cum rhabarbaro, de eupatorio maiores Meſ. *Pilul. cholagog.*

Aliæ pituitam, vt cochiæ, fœtidæ maiores Meſ. de agarico, de hiera cum agarico, de ſarcocolla, de colocynthide. *Phlegmagog.*

Aliæ ſuccum melancholicum atramque bilem, vt pilulæ Indæ Haly ex Meſ. de lapide lazuli, de lapide Armeno. *Melanagog.*

At earum nonnullæ omnes humores ſimul deturbant, vt pilulæ Arabicæ Nicolai, ſine quibus eſſe nolo eiuſdem Nicolai, pilulæ aggregatiuæ maiores Meſ. & pilulæ de opopanace Meſ. *Panchymag.*

Aliæ duos humores ſimul euacuant, vt pilulæ aggregatiuæ minores, de hiera cum rhabarbaro & agarico, pilulæ ſtomachicæ Alkindi ab Auicenna deſcriptæ.

Quarum omnium pilularum aliæ mitius,

mitius, aliæ valentius, aliæ vero mediocriter euacuant.

Mitius pilulæ de rhabarb. de agarico, de hiera.

Vehementius: pilulæ de euphorbio, de opopanace.

Mediocriter aliæ.

Poteſt etiam alia pilularum fieri diuiſio, qua aliæ certis partibus & peculiarib. morbis conueniunt, vbi videlicet

Aliæ capiti deſtinantur, vt ſunt pilulę cephalicæ minores Gal.

Aliæ oculis, vt opticæ ſeu lucis, quę viſum roborant, conſeruant, excrementaque pituitoſa, tum à cerebro, tum ab oculis educunt.

Aliæ pectoris regionem expurgant, vt bechicę, pilulæ de aloe, & maſtiche Nicolai Myrepſi, de hiera picra Galeni, vt & Alephanginæ ſunt ſtomachicæ, vitiiſque ventriculi conducunt, ac ex eo pituitam, itemque bilem blande educunt: ipſumque ventriculum ſimul & ſemel roborant, concoctionem iuuant & appetentiam excitant.

Pilulæ de mezereo valent ad aquas hydropicorum educendas.

Pilulæ de caſtoreo hyſtericæ ſunt & vteri affectibus conducunt.

Pilulæ peſtilentiales Auicennæ & pilulæ Ruffi, quæ ex iiſdem fere componuntur, peſtiferis affectib. auxiliantur.

Pilulæ arthriticæ Nicolai, & pilulæ maiores, de hermodactylis Meſ. pituitoſos ſeroſoſque humores ex partibus remotiſſimis educunt, & ad podagram aliosque articulorum dolores mirifice proſunt.

Ad vitia, ex humoribus aduſtis pituitaque ſalſa procreata, à quib. morphæa, pruritus, ſcabies, & ſimilia ſymptomata ſuboriuntur, conferunt pilulæ de fumo terræ Auicennæ.

En paucis omnium pilularum, quæ hodie in vſu ſunt, & in celebrioribus proſtant officinis, enumerationem, diſtincta methodo, iuxta illarum proprietates & vires purgatorias tam generales, quam ſpeciales hic à nobis propoſitam.

Non hic pharmacopœam meam, tot tamque numeroſis pilularum modo enumeratarum formulis onerabimus: alii enim in ſuis ſcriptis plus ſatis de iis commentati ſunt, quo lectorem ablegamus, ſed ornabimus illam potius & ditabimus quibusdam pilulis non vulgaribus, quæ tamen ad grauiſſimos & diuerſos affectus vtiliſſimæ ſint & ſpecificæ, quæque minori doſi, quam vulgares illæ exhibitæ, omnes noxios humores è corpore noſtro potenter educant, citra tamen vllam eiusdem conturbationem aut moleſtiam. Hic pilularum minime vulgariũ delectus (quarum maximam partem noſtræ inuentioni iure vendicamus: cæteras ex mutua communicatione cum viris hinc inde per totam Europam doctiſſimis accepimus) hic, inquam, pilularum delectus efficiet, vt meo exemplo alii ſuam quoque pharmaceutricen ſelectiſſimis quibusuis, non tritis aut vulgaribus remediis ditaturi & exornaturi ſint. Sed abſit dicto inuidia. Soli enim publicæ vtilitati propagandi incumbo, vanæ & inanis gloriolæ perpetuus contemptor.

At cum inter præcipua harum pilularum ingredientia aloes primas teneat, & rei cardo in eo potiſſimum verſetur, vt ex arte recte repurgetur, ab eius præparationis deſcriptione hic initium faciemus, quæ ita habet.

Vera aloes præparatio.

℞ *Aloes ſuccotrinæ optimæ & laudatiſſimæ ex veſica ℥ vj. aut* ℔ ß. vel tantum, quantum lubet: quam redactam in puluerem immittas in matracium ſeu cucurbitam vitream: affunde aquæ endiuiæ aut acetoſæ, vt quatuor vel quinque digitos ſupereemineat: pone in Balneo Mar. calido ac fere bulliente, vaſe optime clauſo cum ſubere ac cera Hiſpanica. Stet ita per duos vel

tres dies integros, & conflabis aquam ab aloes eſſentia tinctam & rubicundiſſimam rubini inſtar, quam lente per inclinationem à fæcibus ſeparabis, ne quod craſſum eſt, exeat ſimul, liquorem effuſum ſeorſim aſſerua in alembico probe clauſo. Materiæ relictæ aliam affunde aquam endiuiæ, ſed non tantum quantum prius. Denuo digere vt ante, colaturam ſepara, prioriq; adiice, ac rurſus aliam affunde, donec aqua nullum amplius eliciat colorem, & videbis reſiduum, quod eſt in fundo arenæ inſtar, aut cineris, in magna ſatis copia. Ex media libra duæ vel tres vnciæ reſtabunt: eſt autem fæx aloes inutilis, nec in aqua diſſoluitur. Aquam omnem tinctam deſtilla per alembicum, aut fac exhalare in patina argentea, carbonib. ac cineribus calidis impoſita, donec materia reſtet craſſitudine mellis, quæ erit lucidiſſima rubini inſtar & maiori artificio atque iudicio præparata, quam ſolet vulgo ſimplici illa ablutione, ſi vel centies abluatur.

Hæc aloes ſic præparata & depurata, baſis vicem obibit ad plures effingendas pilulas: quæque iam per ſe ad vnius ſcrupuli doſin exhibita excellens medicina eſt.

In pluribus etiam pilulis formandis recipiuntur gummi ammoniacũ, bdellium, opoponax, myrrha, ſcommonium, quæ ipſa quoque imprimis præparatione opus habent, vtpote quæ multis adhuc fęcibus craſſis & inutilibus ſcateant.

Gumatum præparatio. Antequam igitur gummi ammoniacum, bdellium, opopanax, & ſimilia in vſum veniant, ea in aceto roſato aut vino albo diſſoluenda ſunt, & per ſetaceum traiicienda.

Myrrha præparatio. Myrrha quoque in vino ad ignem Baln. Mar. diſſoluta, adhuc calens per linteum transcolanda eſt.

Scammon. præparatio. Vera ſcammoneæ præparatio fit cũ ſucco limonum depurato, idque in eodem Baln. Mar. calido, in quo diſſoluatur, & feruens etiam adhuc per linteum transmittatur, & hoc pacto craſſa eius & impura ſubſtantia, quæ non niſi noxam parit, ab ea ſecernatur.

Chymici, qui certa quadam & infallibili experientia edocti, elegantes illas & ſingulares vitrioli proprietates occulte in eo deliteſcentes eruere norunt, haud verebuntur ſcammoneam, myrrham, & ipſa etiam gummi præparare & diſſoluere cum phlegmate vitrioli, toto ſuo ſpiritu imprægnato. In hoc ſolo enim ſpiritu latet vera illorum ſimplicium præparatio, quæ cum exuperante calefaciendi qualitate inſignita ſint, hac via exquiſite & perfecte corriguntur: hic etiam ſpiritus verum euphorbii correctiuum exiſtit, quod alias tanquam venenum, tum in pilulis euphorbii, tum in aliis inde concinnandis remediis (niſi prius vera, vti diximus, & legitima eius accedat præpatatio) penitus abdicandum puto.

Hæc omnia hactenus dicta ſunt, vt ſi in poſterum de aloe præparata, de gummi, myrrha & ſcammonea præparatis mentio fiat, pręmonitus lector veras præparationes modo expoſitas intelligat.

Temporis ratio poſtulat, vt nunc ad pilularum mearum panchymagogarum deſcriptionem accedam, in quarum pręparatione temporis longitudo forte quibusdam videbitur, quæ tamen in re tam ardua & pretioſa ad corporis ſanitatem inuenta, parum accedit ſpectanda.

Pilulæ panchymagogæ Quercet.

℞ *Aloes præparata vt ſupra* ℔ ß.

(vel amplius, prout tibi videbitur) hanc inde in vitrum ampliſſimũ capax (quali plerumque conſeruæ ſolent adſeruari) & ſimul affunde *Succum violarum*, variis coctionibus & ſeparationibus puri ab impuro, per ſolam digeſtionem

nem in Baln. Mar. mediocriter calido, adeo depurati & cocti, vt tandem ad ſyrupi conſiſtentiam reduci poſſit citra mellis ſacchariue additionem: de qua præparationis methodo abunde ſatis dictum eſt ſupra *in capite de ſyrupis*: ſic quoque in præparandis cæteris ſuccis procedendum erit. Hic ſuccus ita præparatus cum prædicta aloe miſceatur, & vitrum, in quo continetur materia, radiis ſolaribus æſtiuo tempore aut ſimili calori, vt hypocauſti exponatur, & prædictus ſuccus inſpiſſabitur atque paucis diebus, adeo cum aloe permiſcebitur, vt omnia in vnum corpus & in vnam conſiſtentiam reducta eſſe videantur. *Nota:* Materia ſingulis diebus, rudicula lignea optime agitetur, vt omnia probe inuicem miſceantur, cui mixtioni ſuo tempore adde

Succor. Florum primulæ veris
Perſicæ arboris
Roſarum pallidarum
Cichorii
Bugloſſæ
& hyperici, ſingulorum admodum ſucc.
Violarum præparatorum ℥ iiij.

Et ſic intra quatuor vel quinque menſes, quod temporis ſpatium, huius operis perfectio requirit, propter flores, qui diuerſo tempore naſcentes, ſimul colligi nequeunt, ſemilibram aloes tuæ ad libram vnam & ſemis auctam inuenies: omnes enim ſucci perfecte cum illa incorporati ſunt: huius materiæ ſeſquilibræ, inſuper adde eſſentiæ ſiue extracti

Sennæ ℥ iij.
Extracti rhabarbari
Agarici ana ℥ ij.
Cinnamomi
Pulueris fœniculi dulcis
Aniſi ana ʒ j.
Spec. diatriaſantali ℈ iiij.

Omnia reducantur ad bonam pilularum conſiſtentiam, quæ ad ℈ j. ß. exhibitæ in vniuerſum omnes purgant humores, & ipſum etiam ſanguinem: vnde hoc remedium panchymagogum appellandum duxi. Hæ pilulæ citra extractorum purgantium additionem per ſe ſunt præſtantiſſimæ ad corporis ſanitatem conſeruandam, ex virtute ſua balſamica: vnde etiam vermium generationem prohibent: in genere omnes humores corruptos noxios & ſuperfluos euacuant, totam ſanguinis maſſam purificant, & ad alios diuerſos affectus curandos conducunt. Baſis præterea vicem ſubeunt ad diuerſa & ſpecifica remedia concinnanda, aduerſus febrem quartanam, & omnes lienis obſtructiones, addendo ſuff. quantitatem gummi ammoniaci, bdellii, ad eum, quem ſcripſimus, modum præparatorum: vim earum purgatoriam efficaciorem reddes, adiiciendo ſcammonium, vt ſupra præpræparatum. *Vſus.*

Quilibet pharmacopœus deberet ad modum præſcriptum, magnam eiuſdem eſſentiæ aloes, quæ in plures annos adſeruari poteſt, quãtitatem ſimul præparare: per ſe ſola enim exhibita purgat ventriculum à mucilaginoſis impuritatibus, in ipſius tunicis impactis: roborat etiam eundem, coctionemque iuuat. Frequens præterea vnici huius balſamici remedii vſus, modo id recte præparatum fuerit, vitam diuturnam & ſanam tuetur à pluribus morbis. Celſus eiuſdem aloes laudes mire prædicat, nec immerito, propter eius virtutes ſummas, quæ multo efficaciores adhuc, enumerata illa digeſtione & depuratione euadunt.

Simplicia purgantia cum Aloe. Si quis voluerit ex ea parare remedium ſimplex purgans bilem, quatuor vnciis aloes, vt ſupra præparatæ, addat vnciam vnam eſſentiæ ſiue extracti rhabarbari, vel vnciam vnam extracti agarici aut turbith, ſi pituitam purgare velit: vel eãdẽ doſin extracti helleb. nigri & ſenæ, ſi ſolam melanchol. educere animus ſit: non hic opus habes correcti-

vis (quæ potius molem corpoream in pleriſque medicamentis augent, quam nimiam illorum vim purgatoriam minuant) ea tamen addi videbis *in capite de extractis*, vbi de eorundem ſimplicium vera præparatione & correctione ageť.

Alia purgantia ex Aloe ſa. liera.

Si generale quoddam remedium ad omnes humores ſimul, vt par eſt, purgandos conficere velis: miſce ſimul omnia illa extracta, augendo doſim aloes ad eorundem proportionem.

Si quis de labore & longiori tempore conqueratur, & craſſiori quadam horum remediorum præparatione contentus eſſe velit: *is quatuor his vnciis aloes præparatæ admiſceat rhabarbari ſubtiliſſime pulueriżati ℥ j. cinnamomi ℈ ij. croci ℈ j. ſpec. diatriaſantali ʒ ß.* ex his omnib. formentur pilulæ ad purgandam bilem.

Ad pituitam deturbandam eidem aloes ponderi adiice *agarici trochiſcati, & in puluerem redacti ℥ j. maſticis ʒ j. ſalis gemmæ ʒ ß. vel agarici trochiſcati loco adde ſpec diacarth. ʒ x.*

Vt fiat melanagogum ſimplex, adde *ſennæ ſubtiliſſime pulueriżatæ ℥ j. aniſi, fœniculi, epithymi ana ʒ ß.*

Temporis ratio poſtulat, vt formulas noſtrorum cholagogorum, phlegmagogorum, melanagogorum, prout ſupra promiſimus, nunc proferamus.

Pilulæ cholagogæ de centaurio Quercet.

℞ *Succorum optime depuratorum*
centauri minoris
Roſarum pallidarum
Eupatorii Meſuæ
& rad. oxylapathi ana ℥ iiij.
quibus adde aloes præparatæ vt ſupra ℥ vj.

Digerantur ad ignem Baln. Mar. per 12. horas, vt fiat perfecta diſſolutio & mixtio, dein omnia coaguletur ad mellis conſiſtentiam: cui adde
Pulueris rhabarbari ℥ j.
Xyloaloes
Myrrhæ ana ʒ ij.
Croci
Cinnamomi ana ʒ ß.
Spec. Diatriaſantali
Trochiſc. Diarrhodon an. ʒ j.
Miſce fiat pilularum maſſa: doſis ℈ j. ß. vel ℈ ij.

Proſunt in omnibus febribus bilioſis, arquato morbo & cachexiæ. Iecoris item cæterarumque partium, nutritioni dicatarum, obſtructionibus mirifice auxiliantur.

Pilulæ phlegmagogæ de abſynthio Quercetani.

℞ *Spec. Hieræ ſimplicis Gal. ℥ j. ß,*
Trochiſc. albandal ʒ vj.
Agarici recenter trochiſcati ℥ ij.
Sem. Carthami
Hermodactylorum
Aſari
Turbith gummoſi, ana ℥ j.
Myrrhæ electæ ʒ vj.
Cinnamomi
Macis
Piperis
Sem. Fœniculi ana ʒ ij.

Macerentur in lib. j. ß. ſucci abſynthii optime depurati, & lib. j. vini albi optimi, idque in vaſe vitreo optime clauſo ad ignem Bal. Mar. ſatis luculentum per triduum, dein materia adhuc feruida per ſetaceum traiiciatur, his adde aloes vt ſupra præp. ℥ iij. tandem omnia ad ignem cinerum coagulentur, donec acquirant bonam pilularum conſiſtentiam. De his pilulis in extracti modum præparatis, ſufficiet exhibere pro doſi ℈ j. vel ℈ j. ß. ad ſummum. Pituitam à cerebro, pectore, ventriculo, cæteriſque partibus nutritioni dicatis, & feroſa excrementa à partibus etiam profundioribus & neruoſis blande educunt: atque idcirco morbis omnibus à cauſa frigida genitis conferunt, vt cephalalgiæ, apoplexiæ, paralyſi, cruditatibus ventriculi, doloribus item arthriticis, tum ad præſer-

ſeruationem, tum ad curationem non paruas afferunt ſuppetias.

Pilulæ tartareæ melanagogæ Quercetani.

℞ *Cryſtallorum vel cremoris tartari ℥ iij.*
Polypodii querni ℥ ij.
Paſſul. Corinthiacarum ℥ j. ß.
Myrobalanorum omniũ an. ℥ ß.
Florum bugloſſa
Borraginis
Nymphea, ana p. j.

Coquantur in ſuff. quantitate aquarum fumariæ & ſcolopendriæ ad medietatis conſumptionem. De hoc decocto acidulo & guſtui grato, optime depurato & clarificato cape lib. ij. ſucci optime depurati pomorum redolentium lib. j. quibus adde

Foliculorũ ſena mundatorũ ℥ iij.
Turbith
Rad. helleb. nigri veri ana ℥ j. ß.
Myrrha electa ℥ j.
Macis
Caryophyllorum
Cinnamomi
Epithymi ana ℥ ß.

Macerentur ac digerantur ad ignẽ baln. Mar. per quatriduum, idque in vaſe vitreo optime clauſo: dein dum materia adhuc feruet, fiat expreſſio, vel per ſetaceum traiectio, cui adde aloes, vt ſupra præparatæ ℥ iiij. omnia ſufficienter coagulentur ad ignẽ lentum: addendo ſub finem, dum fere refrigerata erit materia

Spec. Diarrhod. abb.
Lætificantis Gal.
Trochiſc. dialacca ana ℥ j.
Salis Abſynthii &
Fraxini ana ℥ ij.
Eſſentia croci ℈ ij.
Olei aniſi aliquot guttulas.

Reducantur in bonam pilularum conſiſtentiam.

Doſis harum pilularum eſt quoque ℈j vel ℈j. ß. ad ſummum. Admiranda illarum virtus nunquam ſatis laudari poteſt, purgant vtramq; bilem, omnes humores craſſos, tartareos, ſalſos & mucilaginoſos radicitus eliciunt, vel è partibus etiam profundiſſimis: ſuccurrunt diuerſis maniacis & melancholicis affectibus, febribus quartanis: opitulantur & conducunt aduerſus pſoram, cancrũ, lepram, & luem veneream, eo quod purificent totam maſſam ſanguinis à variis corruptionibus diuerſorum affectuum effectricibus cauſis. Idcirco & ſani iiſdem ſingulis menſibus ſemel purgentur ad multorum morborum præcautionem. Sumi poſſunt mane vel veſperi poſt cœnam parciorẽ, & ante ſomnum: & mirum in modum euacuari animaduertes fæces atras, vel humorem atrabilarium, qui omniũ totius corporis contumaciſſimus, ægerrime euincitur aut ſubigitur. Iiſdem pilulis interdum adiiciantur *eſſentia aloes & ſcammonii, eſſentia rhabarbari ana ℥ j. ß. eſſentia ſena ℥ j. & eſſentia trochiſcorum alhandal ℥ ß.* vel amplius. His eſſentiis, vel ſeorſim vel omnibus ſimul præparatis, pilularum harum vim purgatoriam longe efficaciorem reddo, quas tunc appello polychreſtas à ſumma illarũ vtilitate in curandis pluribus affectibus, & à ſingulari earundem proprietate, qua omnes humores ſimul educunt. De quibus licet vel vnum ſolummodo ſcrupulum, aut minus etiam exhibueris, operationem excellentem & omnino admirandam percipies: ſed dum ſic à nobis præparantur, & tam exigua doſi exhibentur, quidam cenſores in eliciendis purgatiuis rerum eſſentiis parum verſati & balſamicæ virtutis penetratiuæ, operatiuæ & actiuæ prorſus ignari, inde occaſionem arripiunt eas mercuriales & antimoniales vocitandi, quibus duobus lethalibus & peſtiferis vocabulis, pilulas meas ſtatim infectas, & ſuſpecta veneno ſitatis macula inuſtas iri opinantur, quaſi vero ipſę ex veneno paratæ eſſent, & idcirco dignæ iudicandæ

candæ, vt in perpetuum exilium ad Anticyras vſque & Garamantas relegarentur.

Sed friuolæ huius & efficta ſuſpicionis nebulam facile diſcutiet veritatis lumen, & ipſa experientia, qua ſola fretus de pilulis meis polychreſtis accipio partem vnam, & totidem Mercurii mei vitæ, ex quibus probe inuicem mixtis, cum quodam ſyrupo conficio pilulas meas benedictas, quas ſic appellandas puto, ab excellentiſſimis & plane ſtupendis effectibus, quos exerunt in cura luis venereæ, quantumuis inueteratæ, & quam cancer, puſtulæ, nodi, dolores, & ſimilia pernicioſa & grauiſſima ſymptomata comitantur: hæ porro pilulæ blande perficiunt operationes ſuas citra vomitus prouocationem aut vllam corporis conturbationem, adeo vt à pueris & grauidis mulieribus tuto deglutiri queant: continuando illarum vſum quindecim, vel etiam viginti diebus alternis, donec eiuſmodi affectus radicitus euellantur & perdomentur: nulla prorſus ſaliuatione per os concitata, ſed tantum per vrinam interdum, quæ vera in his affectibus criſis eſſe ſolet. Teſtes hic producere poſſem infinitos Medicos, chirurgos, & plures alios, qui verborum meorum veritatem confirmarent, ſed res ipſa per ſe ſatis loquitur, ita vt non opus ſit verbis, vbi rerum adſunt teſtimonia. Omnes præterea veri & ſapientes Medici, quibus æque ac mihi de ſummis & admirandis mercurii virtutibus, quas in occulto continet, conſtat, his fidem attribuere minime dubitabunt.

Huc me nolentem volentem compulerunt meæ pilulæ benedictæ, vt in quædam verba de mercurio vitæ, me tanquam obiter & extra inſtitutum vagantem effunderem: alias enim hunc locum ſoli pharmacopœæ dogmaticæ, variis remediis ditandæ & ornandæ dicatum volumus. Cætera vero longe mirabiliora (loquor de medicamentorum præparatione) ad amplificandam & decorandam Spagyricam noſtram pharmacopœam, quam ante annos fere 30. publico iuri donauimus, reſeruamus.

Sed repetamus curſum noſtrum, & priuſquam huic capiti de pilulis finem imponamus, iis tanquam generalibus quibuſdam pilulis ſupra deſcriptis, huc quaſdam alias adiiciamus non minus præſtantes, quam vtiles, certaque experientia comprobatas, & certis quibuſdam morbis peculiares: ſic febri quartanæ conferunt pilulæ de ammoniaco, quarum deſcriptio mox ſequitur.

Pilulæ de Ammoniaco.

℞ *Aloes vt ſupra præparatæ ℥ iiij.*
Gummi ammoniaci in aceto ſcyllitico
diſſoluti & per ſetaceum traiecti
Myrrhæ præparatæ an. ℥ ß.
Maſtiches
Spec. diatriaſantali, ana ʒ j. ß.
Croci ℈ ij.
Salis fraxini, vel
Abſynthii ℈ iiij.
cum ſyrupo de ſtœchade,
vel de ſucco roſarum fiat pilularum maſſa.

Excellentes harum pilularum vires atque virtutes pro merito ſatis prædicari nequeunt, adeo copioſe & vtiliter purgant tartarum, omnemque fæculentam corporis materiam, idque citra vllum dolorem, moleſtiam & perturbationem; magnopere etiam conferunt aduerſus omnes defluxiones & dolores ventriculi, aduerſus cachexias, oppilationes lienis eiuſdemq; duritiem & ſcirrhum, febres quartanas tollunt & quotidianas inueteratas. Præſtātiſſimæ præterea ſunt ad homines corpulentos & plethoricos euacuandos: & ſufficiet exhibere vnicam aut alteram ſaltem pilulam iis, qui difficulter vel bolos, vel potiones

tiones, vel huius generis alia medicaměta, ob ingratum ſaporem & nimiam quantitatem nauſeabunda, ſumere poſſunt. Poterunt quoque eædem ſine extracto ſcammonii, & trochiſcis alhandal præparari: ſufficienter enim per ſe purgant, ac ita iis præparatis quilibet citra incommodum aut moleſtiam vllam feliciter vti poterit.

Hoc vtique vnum erat ex numero præcipuorum purgantium D. Riuierii, non ita pridem Regis noſtri inuictiſſimi primarii Medici. Scio tamen quoſdam hic demirari ſatis nō poſſe, gummi ammoniacum à nobis additum, quod illorum iudicio immoderato & excedente calore præditum ſit, & idcirco huiuſmodi remedia inter deleteria referri debere, plane ſibi perſuadent. Ob hanc ipſam cauſam ad me venerunt quidam, ſummę authoritatis viri, ſciſcitātes, num & ego tales pilulas approbarem: quas illi tanquam noxias & exitioſas à quibuſdam, nec infimæ notæ Medicis improbari & plane damnari audiuiſſent. Quibus reſponſum fuit, quod eadem pariter ſententia condemnanda eſſet tota propemodum reliquarum pilularum familia, quæcunq; in diſpenſatoriis ad communem vſum hodie deſcriptæ haberentur: ſiquidem & illarum pleriſque, eadem gummi vel ſine vlla præparatione adderetur; addita ſimul oculari demonſtratione, & oblatis diſpenſatoriis ipſimet viderunt, quam magnus ſit pilularum earum numerus, quæ ab iiſdem gummoſis remediis & nomina & appellationem ſuam adhuc retinuerunt, vt ſunt pilulæ de ſagapeno, opopanace, bdellio, ſarcocolla, & quod eadem gummi in aliarum plurium compoſitionem recipiuntur, vt ſunt pilulæ de agarico Meſ. de colocynthide Ioan. Damaſceni, fœtidæ, de hermodactylis, de nitro Alex. Tralliani, quibus etiam ingredientia additur ipſum euphorbiū omnium calidiſſimum, inque venenorum claſſem relatum. Quibus omnibus euidenter ſatis demonſtratis, ſic illuſi facile colligebant, quod critici iſti has pilulas, quæ ſolummodo gummi ammoniacum optime inſuper præparatum excipiunt, vel ex inuidia, vel ex cæca ignorantia oppugnaſſent, vt qui parum acuto oculorum lumine ſua inſpexiſſent, diſpenſatoria.

Ob has virtutes præſtantiſſimas & efficaciſſimas, quibus huiuſmodi gummi eximie dotata ſunt, non intermittam & hic in publicum proferre pilulas de Sagapeno nuncupatas, quarum participem me fecit in vltima mea peregrinatione Italica D. Camillus à Camillis nobilis patricius, & Medicus celeberrimus Genuenſis, quas inter alia ſua ſecreta plurimi faciebat, præſertim autem illas ad febrem quartanam propulſandam maximopere commendabat. *Pil. de Sagapeno.*

Pilulæ de ſagapeno Camilli.

℞ *Sagapeni gummoſi prep.* ℥ *vj.*
Ammoniaci identidem optime prep. ℥ *iij.*
Extracti trochiſc alhandal ℥. *j.*
Scammonii præparati ℥ ß.
Salis gemmæ ℨ *j* ß.

Cum ſyrupo violato acidulo & tincto fiat maſſa, ex qua conficiantur pilulæ in piſi vel ciceris formam.

Vnica tantum pilula initio paroxyſmi exhibenda eſt, continuando ad aliquot dies. Sed harum vſum præcedat humorum preparatio cum decoctis noſtris præparantibus melanagogis, & ſyrupis de pomis redolentibus, & de fumaria.

Paulo ante, vel poſt harum pilularum deglutitionem, inungi debet ceruix, collum & tota ſpina dorſi linimento compoſito ex theriaca, aqua vitæ, ſaluiæ vel iuniperi, aut vulgari, & pauco oleo laurino vel de ſpica.

Hac methodo ad imitationem Camilli inſtituta per Dei gratiam multas

Digitized by Google

febres quartanas ſubſtuli: quæ à fæcibus gummoſis viſcidis, & tenaciter corpori noſtro adhærentibus ſubortæ, non alia ratione, quam per eadem gummi diſſoluuntur & liqueſiunt. Res enim oleaginoſas & ſulphureas diſſoluit ſulphur, quod ne ſumma quidem aquę fortis vehementia & vis efficiet vnquam. In omni enim actione opus eſt mixtione, quæ fit per ſimilia, veluti id alibi fuſius & clarius demonſtrauimus. Et rationi conſentaneum eſt, quod gummi à ſui ſimilibus gummi attenuentur, diſſoluantur & liquentur, & per conſequens ad expulſionem & euacuationem idonea & apta fiant. Id quod à cæteris medicamentis ſiue præparantibus, ſiue eccoproticis vel laxatiuis nunquam præſtabitur, vnde fit, quod tam infiniti morbi relinquantur incurabiles.

Huius febris magnitudo, longitudo & frequentia, quæ eſt tanquam Medicorum opprobrium & tormentum perpetuum, quo ſe expedire haud poſſunt, occaſionem mihi dedit in hanc pilularum de ſagapeno deſcriptionem digrediendi, quarum eff. ctus ſunt admirandi in cura febrium quartanarum, procedendo vt ſupra. Quarum vſus ſimiliter continuandus eſt ad aliquod tempus, ægerque duabus vel tribus horis poſt illarum deuorationem ſumat quoddam iuſculum, humectandi viribus inſignitum, in quo ex herbis incocta ſit borrago, bugloſſa thymus & radices aperitiuæ, cum pomo ſimul curtipendulo in rotulas diſſ. cto.

Pilulæ hydragogæ Quercet.

℞ *Succorum quam optime depuratorum*
Summitatum fraxini lib. j.
Valeriana
Centaurii minoris ana lib. ß.

In quibus macera & digere ad ignem Baln. Mar.

Foliul. Senæ oriental. ℥ iij.
Hermodactylorum
Turbith
Aſari ana ℥ ij.
Cinnamomi
Santali citrini
Spicæ nardi ana ℥ ß.

Dein fortiter exprimantur & coquatur ad mellitam conſiſtentiam, cui adde

Aloes præp ℥ iij.
Fæculæ bryonia
Fæcul. Iridis ana ℥ j.
Scammoneæ præp.
Extracti troch. albandal an. ʒ iij
Elaterii præp. vt docebitur ʒ j.
Salis ceterach
Salis prunellæ ana ʒ j. ß.
Trochiſc. de eupatorio ʒ j.

Cum ſyrupo roſ. ſol. fiat pilularum maſſa: doſis ℈ j. ß.

Ad pellendam viſcerum obſtructionem, educendas aquas: denique ad cachexiam & omnem hydropis ſpeciem præſtantiſſimum illud eſt remedium.

Præparationem elaterii vide *in cap. de extractis purgantibus: & in capite de ſalibus*, quid per ſalem prunellæ (qui ex foſſilium familia elicitur) intelligamus.

Pilulæ de euphorbio, quæ non niſi in chronicis & extremis morbis, vbi attenuandum, liquefaciendum & euacuandum eſt, exhibentur: idque ob materiam quandam adeo tenacem, viſcoſam & contumacem, vt reliquorum auxiliorum vim tanquam irritam, & non ſatis validam reſpuat: hæ, inquam pilulæ, quibus euphorbium adhuc crudum & ſine præparatione additum eſt, mihi ſemper fuere ſuſpectæ: & ſi res meo ſtaret arbitrio, illorum vſum vix ac ne vix quidem approbarem: tale enim remedium, quod nō artificioſa quadam præparatione prius emendatum fuerit, in corpus ingeri non poteſt, quin euidentiſſimam & nimiam eius ſimul inducat calefactionem, ſeditionemque moueat. Ac vtinam ii, qui adeo moroſe damnant & proclamant antimonium, paulo accuratius diſcrimen maximum inter hæc duo remedia perpenderent, aduerterent-

rentque euphorbium in venenorum numero, tum à Dioſcoride, tum ab aliis, non vero antimonium, ſicut iam alibi fuſius oſtendimus, recenſeri.

Interim vero ex eodem Euphorbio, artis induſtria correcto & præparato, tã excellentiſſima parantur remedia, tum purgantia, tũ ſudorifica aduerſus febres quartanas, & ſimiles indomitos & contumaces affectus, & contra ipſam etiam peſtem, vt multi hinc Medici, viri grauiſſimi & doctiſſimi, poſtquam eius vires certa experientia comprobaſſent, idem ad vſum Medicum vocandum iudicauerint, & proprietates eiuſdem in ſcripta retulerint. Sic quoq; arrepta occaſione, idem euphorbium in pharmacopœam meam introducere volui, addita ſimul vera & genuina illius correctione & præparatione, qua vim eius deleteriam & pernitioſam tollo; ac inde medicinam produco ad multos grauiſſimos affectus vtiliſſimam & ſaluberrimam.

Pilulæ de Euphorbio mirabiles cõtra omnis generis febres chronicas intermittentes atque quartanas, necnon contra omnes cachexias, hydropiſim, paralyſim & colicos dolores.

℞ *Euphorb i præparati, vt mox docebitur, ℥j.*
Spica nardi
Maſtiches ana ʒ vj.
Opopanacis
Sagapeni præparati,
Bdellii ana ʒ ß.
Agarici trochiſcati
& Trochiſc. albandal ana ʒ iij.
Syrupi violati aciduli & tincti colore purpureo, quãtum ſuff. &
Fiat pilularum maſſa: doſis à ℈ j. ad ℈ ij.

Præparatio Euphorbii.

Primo omnium optime mundetur ab omni fæce: poſtea in exigua redigatur fruſtula, ex quibus cum limonibus ſiue citriis, in orbiculos ſiue rotulas diſſectis, vna cum ſuis corticibus fiat S.S.S. adeo vt primum & vltimum ſtratũ conſtet ex limonum orbiculis, & totũ hoc paſtæ inuolucro includatur in panis formam, qui in furno mediocriter calefacto coquatur, idq; in modũ biſcocti, hoc eſt, panis ille ſemel coctus remittatur in furnum, & coquatur ſecunda vice.

Quo facto, aperi panem, & euphorbium inde perquam accuratiſſime ſepara, ſimul cum orbiculis limonum, quibus illud adhærebit, & albiſſimum ſimul apparebit, ſeparata & abolita omni eius vi venenata.

Huic euphorbii præparationi, quam aliunde acceptam fero, nondum acquieſco, ſed illud ita præparatum in matracium aut vitrum aptum & capax iniicio, ſuperaffundendo ſucci limonũ vel granatorum acidorum optime depurati tantum, vt ſupernatet tribus vel quatuor digitis: dein omnia colloco in bal. Mar. feruentiſſimum ad digerendum, donec euphorbium diſſoluatur à dictis ſuccis, quibus omnibus per linteum traiectis, ſucci poſtea per euaporationem ſeparentur, & euphorbium remanebit in fundo depuratiſſimum, vtpote à quo omnis calor exuperans & qualitas venenata penitus ſit ſeparata. Sed vt ad chymicos ſermonem noſtrum cõuertamus, eum phlegmate vitrioli totali & integro ſuo ſpiritu imprægnato, vel cum citoniorum aut pomorum curtipendulorum aquis, acido ſulphuris vel ipſius vitrioli ſpiritu tinctis & acidulis redditis, multo adhuc præſtantior fiet eiuſdẽ euphorbii præparatio, quod licet alibi iam dixerimus, non tamen hic piget idem adhuc ſemel obiter tantum repetere.

Vt igitur ex euphorbio cõcinnentur pilulæ

lulæ, aduerſus peſtem efficaciſſimæ, hoc ſequenti modo procedendum erit.

Pilulæ de euphorbio contra peſtem Quercetani.

℞ *Euphorbii vt ſupra preparati* ℥ j
Extracti nucis vomicæ
Extracti croci orientalis an. ℥ ij.
Extracti rad. angelicæ
& tormentillæ ana ℥ j. ß.
Extracti theriaces ℥ ij.
Confect. alkermes
& de hyacintho ana ℥ j.
Eſſentia corallorum ℥ j ß.
Terra ſigillata vera q. ſ. vt

reducantur in pilularum conſiſtentiam: doſis ℈ j. ß. Qui peſte correpti ſunt vtentur iis mane in doſi præſcripta, confeſtim ſuperbibendo aquæ benedictæ ℥ ij. & ſtragulis tecti multum ſudabunt: quo modo venenum à centro ad circumferentiam prouocabitur, & admirandum percipietur remedium.

Pilulæ mirabiles ad tremorem & ſpaſmum.

℞ *Caſtorei*
Pyrethri
Caſsia lignea ana ℥ iij.
Sagapeni praparati, vt docuimus
Extracti trochiſc. albandal
& hiera picra Gal ana ℥ ß.

Miſce, fiat pilularum maſſa: Doſis ℈ j. vel ℈ ·j.

Pilulæ peſtilentiales Alberti Ducis Bauariæ.

℞ *Croci*
Myrrha
Camphora
Oſsis de corde cerui
Spodii ana ℥ j.
Ligni aloes
Been albi ana ℥ ß.
Terra ſigillata vera ℥ ij.
Flor. ſulphuris ℥ j.
Cort. & ſem. citrii
Caryophyllorum
Zingiberis albi ana ℈ ij.
Ambra ℈ j.
Fragmentorum hyacinthi
Smaragdorum
Granatorum ana ℈ j. ß.
Agarici electi
Rhabarb. optim an. ℥ ß.
Aloes ex veſica ad pondus omnium

Miſce, fiat pilularum maſſa: doſis ℥ ß.

Si loco horum ingredientium craſſo tantum modo præparatorum recipiantur illorum extracta, remedium euadet multo præſtantius & vtilius. Has pilulas inſtar ſecreti alicuius magni acceptas fero D. Birkmanno, viro doctiſſimo & Medico Colonienſi celeberrimo, quem tum hac præſenti memoria, tum alias ſemper honorifice & peramanter colo.

CAP. XV.

De pulueribus purgantibus.

PVlueres purgatorii ita diuiduntur, vt alii, vel ſimpliciter purgēt quemlibet humorem ſeorſim, bilem videlicet, pituitam, vel ſuccum melancholicum: alii vel duos ſaltem, vel omnes pariter educant: alii vero apti & appropriati ſint certis corporis partibus, veluti capiti, ſtomacho, ventri, lieni, peculiariter à varia fæcum illuuie, putredine & corruptione repurgandis, de quibus ſolis pulueribus purgatiuis, ne longius ab inſtituto diſcedamus, hic agemus. Quibus ſi acceſſerint nonnulli pulueres morbis quibuſdam peculiares & ſpecifici, eos ideo addimus, quod tanquam ſelectiſſimi propriaq; experientia diutius à nobis comprobati ſint, quibus lucem aſpiciendam publici commodi cauſa nullo modo denegauimus. De cæteris pulueribus, tam alterantibus quam roborantibus, variiſque aliis medendi ſcopis accommodatis, ampliſſima quidem di-

cendi

cendi occaſio hic eſſet: ſed illos reiicimus in cap. de confectionibus aromaticis, vbi de maxima illorum parte tractaturi ſumus: plures vero alios in ſcriptis hinc inde noſtris ſparſim iam tradidimus.

Puluis cholagogus.

℞ *Rhabarbari electi* ℥ iij.
Flor. Violarum ℥ ij.
Roſ. pallidarum
Hyperici ana ℥ j.
Spec. Diatriaſantali
Maſtiches
Cinnamomi ana ℈ ß.
Scammoniæ præp. ℈ j.
Sacchari violati ℥ ß.

Miſce fiat puluis: doſis ℥ j. ſumatur ex iuſculo.

Puluis phlegmagogus.

℞ *Spec. Diacarthami* ℥ ij.
Agarici trochiſcati ℥ ß.
Turbith
Hermodactyl. ana ℥ j.

Miſce: doſis ℈ ij. cum iuſculo vel vino.

Puluis melanagogus Querc.

℞ *Senæ* ℥ j.
Aniſi
Fœniculi dulcis ana ℥ j.
Cinnamomi ℈ ij.
Cryſtallorum tartari ℥ vj.
Sacchari ℥ j ß.

Doſis ℥ ij.

Hic puluis non iniucundi ſaporis eſt: optime inſuper purgat humores acres, ſalſos, retorridos & melancholicos: ventriculum à viſcida & mucilaginoſa materia detergit, & ſic quoque eundem roborat. Si huic pulueri, Aquilæ noſtræ cœleſtis (quæ licet plane inſipida ſit, nihilominus tamen 17. granorum pondere, cum vino infuſa & exhibita omnes corruptos & putridos humores è corpore clementer educit) drachmam vnam atque alteram adieceris, excellens remedium habebis: vel contra ipſam luem veneream, addẽdo nimirum commemoratæ doſi gummi guaiacini ℥ iij. omniaque ſic reducendo in puluerem, de quo ſatis erit pro doſi exhibere ℈ iiij. ſtatim ſuperſorbendo iuſculum, & admirandos ſortietur effectus. Vſus eiuſdem continuandus eſt 12. vel 15. diebus conſequentib. Prima venereæ luis ſpecies hac methodo ſine negotio expugnatur: Sed ſi fuerit inueterata, cancroſa, nodoſa, dolorib. & aliis infeſtis ſymptomatis complicata, ſumpto puluere enarrato, æger inſuper de decoctione quadam hydrotica noſtræ deſcriptionis, vt ſupra ℥ iiij. vel v. ſuperbibat, & in lecto vltra horam ſudet: probeque linteis abſtergatur, idque tam matutinis horis, quam à prandio: & potentes mirificoſque effectus percipiet, quos pulⁿis hic exeret, per inferiora vacuando omnes maleficos venenatoſque humores, qui alias cæteris remediis nunquam edomarentur.

Præparatio noſtrorum cryſtallorum tartari docebitur *cap. de ſalibus*: ſic Aquilæ noſtræ cœleſtis deſcriptio habetur in *Tetrade noſtra cap. de mercurio.*

Puluis panchymagogus.

℞ *Cryſtallorum tartari* ℥ j.
Senæ ℥ x.
Hermodactyl.
Turbith ana ℥ ß.
Rhabarb.
Agarici trochiſcati ana ℥ iij.
Scammoneæ præp. ℥ ij.
Macis
Cinnamomi
Galangæ ana ℥ j. ß.
Sacchari violati ad pondus omnium.

Doſis ℥ j. cum iuſculo.

Alius.

℞ *Fol. Senæ* ℥ j ß.
Epithymi
Rhabarbari ana ℥ iij.

Hic puluis guſtui quodammodo ingratus eſt, ſed eius vis tanta eſt vermes & lumbricos expellendi, vt ne vnum quidem in corpore relinquat: ſimili modo etiam corruptos & putrefactos humores, generationis illorum auctores & artifices exturbat. Ex eo quoque formabitur cum ſyrupo quodam pilula parua, ſcrupuli vnius pondere, addito pauco ſaccharo, quæ facillimo negotio deglutietur tam à viris, quam à fœminis prouecta iam ætate huiusmodi affectibus infeſtatis, addendo loco trochiſcorum anhandal, ſcammoneæ præparatę ℥ j. pulueris Aquilæ noſtræ cœleſtis tantundem. Et ſic verum erit ſpecificum, quod vel ipſis infantibus exhiberi poterit, miſcendo puluerem iſtum cum pomo. Præcipuum & omnium facillimum aduerſus huiusmodi affectus remedium paratur ex vermibus, quos infantes per anum deiecerunt, vel etiam ex lumbricis terreſtribus, qui vino albo prius ſunt lauandi, dein in ollam vitreatam indendi, & olla optime lutata, in furno, in quo modo panificia cocta fuerant, adeo exſiccandi, vt ad puluerem redigi queant. De hoc puluere ſic parato exhibe ℨj. aut aurei vnius pondere ad ſummum, vel per ſe, vel cum iuſculo, vel vino, & mira inde colligentur.

Vermes.

Puluis alius paratu facilis ad eorundem met vermium infantum expulſionem.

℞ *Pulueris lumbricorum, vt ſupra præpar.* ℨ *iij.*
Rhabarbari
Cornu cerui præpatati
Spodii
Corall. rubr.
Sem. Acetoſæ ana ℈ *j.*
Coriandri præparati ℈ *ij.*

Miſce: doſis ℨ j. vel ℨ j. ß.

Puluis cachecticus Quercet.

℞ *Limaturæ chalybis in tenuiſſimum alkool per ſimplicem aquam redactæ, vel cum ſulphure calcinatæ, vt artis eſt* ℥ *j.*
Feculæ rad. Aronis ℨ *j. ß.*
Ambræ griſeæ ℨ *j. ß.*
Eſſentiæ corallorum, margarit. ana ℥ *ij.*
Succini præparati
Cinnamomi ana ℈ *iiij.*
Sacchari q. ſ. vt fiat puluis guſtui gratus.

Doſis ſemicochleare argenteum mane.

Hic puluis eſt ſummum remedium ad omnes pallidos & deprauatos colores, vt cachexias tam virginum, mulierum, quam virorum, iuuenum & ſenum, quicunque tandem his affectibus obnoxii fiant: quod mali genus vt plurimum eſt ſecundum Auicennam & Aurelianum, hydropis cauſa antecedens. Sed ad eius vſum non accedo, quin prius corpus præparauerim & repurgauerim cryſtallis meis tartari, & pilulis meis polychreſtis tum deinceps continue ad 15. dies vſque hunc puluerem exhibeo: & poſt tertiam vel quartam doſim purgantur noctu per aluum, materiamque quandam craſſam ac nigram inſtar picis eiiciunt, qui atrabilarius humor tanquam ſeminarium horum malorum vacuabitur continuo vſque ad perfectę ſanationis terminum. In curandis omnibus cachexiis, admiranda vidi huius pulueris experimenta, nec eius vſus ſpem meam de optimo curationis progreſſu conceptam vnquam fefellit. Hoc idem inter ſecreta mea medicinalia non vltimum tenet locum, quod tamen publico iure donare non intermitto. Omnem vero præcipuamque curam pone in limatura tua chalybis rite præparanda. In hac enim conſiſtit remedii baſis & totum fundamentum.

Fæculæ rad. Aronis præparationem alibi docebimus.

CAP.

CAP. XVI.
De Vomitoriis.

ARs in omnibus ſequi debet naturam. Natura vero in corpore humano ſua ſponte molitur omnis generis euacuationes, tam generales, quam particulares, ſuperne & inferne, videlicet per ſeceſſum, per vrinam, per ſudorem & per vomitum; & quidem hæ ſunt illius vacuationes generales: particulares autem, quibus eadem vtitur, ſunt quando cerebrũ & ventriculum à pluribus repurgat excrementis, quæ homo per nares emungendo, & per os ſaliuando & exſpuendo reiicit. In his igitur vacuationibus tam vniuerſalibus, quam particularibus ars illam imitatur & ſequitur.

Vniuerſales igitur purgationes fiunt per ſeceſſum & vomitum, vt docet Gal. Sed de his, quæ per ſeceſſum iam ſupra *in cap. de electuariis, pilulis & pulverib.* egimus. Comprehenduntur autem ſub iiſdem etiam clyſteres, de quibus quidem hic dicendi locus eſſet: quoniam tamen remedia purgantia, quę per os exhibentur, prius ordine perſequi conſtituimus, vomitoria clyſteribus iam præmittemus.

Vacuatio per vomitum in longe maiore frequentioreq; olim vſu erat, quam iam apud nos. Nonnulli inter Medicos recentiores eum idcirco abdicare videntur, quod corpus plus æquo, vti opinantur, commoueat & diſturbet, necnon moleſtiſſima plura inducat ſymptomata: adductis præterea his ratiunculis, noſtras regiones multo frigidiores eſſe, quam Græcorum, cuius nationis Hippocrates frequentiſſime eadem vacuatione vtebatur, & infiniti poſt illum alii Græci authores ipſius exemplum ſecuti: addunt etiam homines noſtrarum regionum eſſe multo pituitoſiores, & minus ad vomitum procliues. Sed his rationibus & argumentis parum ponderis ineſſe, nemo non videt, quæ idcirco tanquam friuola explodentur cum econtra huius vacuationis vſus vtiliſſimus & ſumme neceſſarius ſit ad plurimos affectus grauiſſimos & deſperatos profligandos, licet vel iis remediis concitari debeat, quæ timidulis illis & meticuloſis Medicis ex auditu tantum horrorem incutiunt. Sed quomodo ſe naturæ amicos illi iactitant, cum relictis iis, quæ maxima agendi vi & poteſtate excellunt, quorumque ne periculum quidem facere audent, potius eiuſdem ſint inimici? Sic enim naturæ adulatores tantum ſunt, qui imbecillis nimis & inualidis præſidiis eam fruſtra propugnare conantur, nec potentibus ſatis armis illius hoſtem ferociſſimum adoriri cogitant: qui interim velut inuictus cuncta illorum eccoprotica, imo vomitiua blanda & adulantia ridet & reſpuit, quibus eliſis vix ſecundo ad eadem auxilia refugere audent.

At vero non diffitemur, in huiuſmodi remediorum vſu ſumma Medici prudentia & circumſpectione opus eſſe, qui primo omnium explorare debet naturam ægri, num facilis ſit ad vomitum, necne? Nam à laborioſo nimis & difficili vomitu, qualis iis plerunque contingere ſolet, qui carnoſiori corporis habitu ſunt, prorſus abſtinendum eſt, iuxta præceptum Hippocratis *lib. 4. Aphoriſ. 7.* *Quibus vomitus obſit.* Iis quoque, qui collum habent oblongum, pectus anguſtũ, & per conſequens qui ſunt ad tabem diſpoſiti, vomitus non niſi extrema vrgeat neceſſitas, concedendus eſt: multo vero minus iis, qui ventriculo ſunt nimis imbecillo, & qui obnoxii ſunt inflammationibus & abſceſſibus faucium: aurium item & oculorum doloribus. Præterea verus Medicus in his facile obtemperabit præceptis & doctrinæ Aetii *cap. 100. ſerm. 1.* necnon aliorum Græcorum plurium: & naturam ægri, necnon medicamenti ſui vires & proprietates probe cognitus habebit

bebit & rimabitur: quod deinde medicamentum pro affectus magnitudine ac vehementia, quem expugnate volet, prudenter & caute admodum in vſum transferet.

Remedia igitur, quæ vomitum prouocare ſolent, communi nomine vomitoria nuncupantur. Eorum qualitas ab arte producta, ex iis cauſis indaganda eſt, quæ naturaliter vomitum concitant. Quod cum ita ſit, vomitus naturalis eſt opus & beneficium facultatis expultricis ventriculi, dum ea, quæ ob aggrauantem copiam, aut moleſtam qualitatem, aut ſubſtantiam venenatam & prorſus alienam illi aduerſantur & noxia ſunt, per œſophagum vi & impetu expellit, inferioribus ſuis partibus contractis; ſuperioribus vero dilatatis, vt docet Galenus *pluribus in locis*. Vomitiones arte concitatæ iſtorum ſunt generum, vt vel ventriculum nimia copia & quantitate preſſum moleſtent, ſiue ſit aqua, ſiue vinum, ſiue ſimilis quæuis potio, aut eundem qualitate ſua acri & mordicante vellicent, lancinent aut diſſoluant, & ſic ad vomitum excitent: aut tota ſua ſubſtantia prorſus ipſi contraria ſint, qualia ſunt quæcunque in venenorum numerum veniunt.

Cauſa vomitus tam naturalis, quam artificialis.

3. de ſympt. cauſis. & l. 3. de fac. nat.

Hinc tres differentiæ medicamentorum vomitoriorum æque ac ſupra purgantium efficiuntur: ſuntque vel benigna, vel mediocria, vel violenta, hoc eſt, quæ ſumma vi vomitum eliciunt.

Vomitoriorũ differentia.

Quas tres differentias vomitoriorum remediorum vel ex ipſius Galeni ſcriptis eruere licet *lib. 1. de alimentis. cap. de Seſamo. & l. 15. cap. 4. de vſu partium.* quo lectorem ablegamus.

Materia igitur, ex qua tria illa vomitoriorum genera componuntur, neceſſario quoque triplex ſtatuatur.

Benignis fabricandis ſufficiet aqua tepida cum ſyrupo acetoſo vel oxymelite ſimplici, vel oleo oliuarum, amygdalarum dulc. quæ in quantitate ſatis magna ſunt exhibenda.

Mediocria paulo magis prioribus iſtis ſtimulant, & irritant expultricem ventriculi facultatem, quib. ſola & ſimplex accedit decoctio cum rad. & ſem. raphani, atriplicis, erucæ, naſturtii, cæpę: quibus addi poteſt vel ſyrupus acetoſus compoſitus, vel oxymel ſcylliticum, aut hydromel quoddam compoſitum cum rad. aſari, prout vomitiuum tuum plus minus efficacius reddere voles.

Hic notandum eſt, quod vomitoria enarrata primi & ſecundi ordinis tum vſurpari queant, quando ſuperflui & noxii humores tunicis ſtomachi adhæreſcentes euacuandi veniunt, qui alias progignunt cruditates: vnde ventriculi imbecillitas, flatus, ἀπεψία & ſimilia ſymptomata, tanquam illarum comites indiuidui conſequuntur: in quibus purgantibus huic ſcopo deſtinatis, ſemper addenda erunt detergentia.

Commemorata vomitoria tam benigna illa, quam mediocria, etiam vtiliter exhiberi poſſunt, quando ventriculus nimis repletus eſt vel vino vel cibo, nimiaque horum copia moleſtatur & grauatur, vt diſerte monet Hippocr. *l. 3. de diæta & alibi.*

Quod ad tertiam vomitoriorum ſpeciem attinet, quæ ſunt violenta, vt veratrum album, de eorum qualitate, quæ ventriculo prorſus infenſa eſt, & è diametro ipſi aduerſatur, ſupra ſatis diximus. Vſus eorundem non vacat periculo. Nam vt Celſus inquit, *illud ſcire oportet, omne eiuſmodi medicamentum* (de elleboro verba faciens) *quod potui datur, ægris non ſemper prodeſſe, ſemper vero nocere ſanis.* Si igitur ex neceſſitate quis coactus ea præſcribere, & ægrotis propinare cogitet, varias prius circumſtantias conſiderare debet. Nam prima corporis regio ſemper prius purganda eſt: humores craſſi & viſcidi incidendi & attenuandi, & vacuationi per vomitum aptiores

reddendi: omnes meatus corporis reſerandi, corpuſque optime nutriendum & humectandum, tam alimentis boni ſucci, quam balneis & fomentationibus peculiaribus: ſicut id dilucide docent Hippocr. & Galen. *Aphoriſ. ſect. 56. Epid. aphoriſ. 9. l. 2. & 13. l. 4.* & Celſus *l. 2. c. 13.*

Parabant autem olim veteres eiuſmodi violenta vomitoria plerunque ex vtroque helleboro, & potiſſimum ex albo, thymelea, chamælea, peplio, & ſimilibus violentis & venenatis purgantibus, quæ penitus improbo, ipſumque etiam helleborum, imo & album, quod excitat conuulſiones, ſi quis enim eo vſus fuerit ſine præparatione, de qua veteribus, niſi eam forte celarint, nihil conſtitit, non mediocre incurret periculum.

Noua vomitoria à recentioribus inuenta.

Inuenta ſunt noſtra ætate, (ſicut fœcundo temporis progreſſu noua rerum inuentio indies incrementum ſumit,) multo præſtantiora vomitiua, multoq; tutiora, quorum vſus plurimus hodie exiſtit in diuerſis & grauibus affectibus curandis, iis etiam adiectis, quibus plerique vomitum nocuum & infeſtum exiſtimant, vt verbi gratia in pleuriſibus, quarum pleriſque vomitus valde neceſſarius eſt, vt peſtilentibus, & in iis, quæ cum lumbricis ſiue vermibus complicantur, de iis *ſupra in cap. de aquis*, vbi deſcripſimus aquam noſtram benedictam purgatiuam vomitiuam, mentionem fecimus.

Quoniam autem tot infinita & egregia experimenta deſcripta inueniuntur in centuriis M. Rulandi Med. peritiſſimi & doctiſſimi, quorum effectum aquæ ſuæ benedictæ etiam vomitiuæ purgatiuæ adſcribit, nec non aliis potionibus vomitoriis, quas ad plurimos profligandos morbos, & ad ipſam etiam pleuritidem ſoluendam deſcribit: non alienum erit ab inſtituto, ſi noſtram ſententiam ipſius auctoritate ſtabilierimus, & quanta emergant commoda ex vomitionibus, oculis ſubiecerimus.

Ex vomitoriis ipſius ordinariis vnum tantum inuenio, quod ex vegetabilium familia depromptum componit ex drachma ſemis pulueris rad. aſari, addendo aquarum hyſſopi, praſſii, meliſſæ, cardui benedicti ana ℥ j. interdum nil præter aquæ cardui benedicti ℥ v. vel vj. adiicit: & ſic parat vomitiuum ſudorificum: exhibet id cum feliciſſimo ſucceſſu in aſthmate & diarrhœa, & ipſis etiam febribus quotidianis & tertianis, ſicuti videre eſt in *Centur. 6. Curat. ſiue c. 5 & Centur. 8. c. 95. & 97.*

A ſumpta potione iubet ægrum ſuum in lecto bene tectum decumbere, & plurimum ſudare, & tandem vomere: & hoc modo ipſum reſtituit, & à febre in momento liberat.

Aq. benedicta Rulandi.

Reperiuntur adhuc quinque aut ſex alia vomitoria in Centuriis eiuſdem Rulandi, quæ ex metallico genere deſumpta videntur, quorum præcipuum eſt aqua illius benedicta, cui tribuit plurimos & admirandos effectus, quos in perſanandis diuerſis affectibus, & præſertim in pleuriſibus, ſiue vermibus complicatis, ſiue aliis expertus eſt.

Vomit. ruptorium eiuſdem.

Remedium hoc appellat vomitorium ruptorium: rumpit enim & aperit abſceſſus & apoſtemata, in quæ plerumque & prompte degenerant inflammationes. Eodem etiam vtitur in cura anginæ ſiue ſcinantiæ. Vide *Cent. 1. Curat. 14. ſiue cap. 14. Cent. 2. cap. 52. 53. 62. Cent. 3. cap. 18. Cent. 4. cap. 11. & 16. Cent. 9. cap. 14. 35. 36.* Vbi ſimul inuenies annotata, locum, nomen, ſexum & ætatem eorum, quos ab eiuſmodi deploratis pleuriſibus reſtituit, imo breuiſſimo tempore ante ſeptimum videl. diem, & plerumq; citra ſanguinis miſſionem. Sic in poſterum, vbi vſus huius generis remedia forte expoſtulat, ille enarrata ſua contentus eſt aqua vomitiua purgatiua, aut vomitorio ſuo ruptorio, vt vocat.

Aliàs

Digitized by Google

Alibi eadem aqua benedicta plurimos grauiſſimos morbos feliciter percurat, veluti dolores & inflammationes ventriculi, icterum, febres tertianas & quotidianas *Cent.1.cap.8. Cent.2. capit.31. 34.65.* Et videre quis poteſt *in Centuria 9.c.51.* quam mirifice prædicet eandem ſuam aquam benedictam, & ſimilia vomitiua purgantia, tam ad præſeruationem, quam ad curationem ipſius podagræ.

Spiritus aureus Rulãdi. Vtitur præterea alio vomitiuo, quod ab eo nominatur *Spiritus aureus*, quo facillime & laudabili cum ſucceſſu curauit duas fœminas: quarum vna ſexaginta annorum aut circiter fuit, altera quinquaginta: illa hydropica, icterica, aſtmaticaque: hæc vero aſtmate ſuffocatiuo & lethali conflictata. Has curas annotat *Cent.c.25.& 35.*

Apud eundem Rulandum aliud adhuc habetur vomitiui genus, quod ſudorificum eſt, idque nominat *aquam terræ ſanctæ*, qua elegantia quoque & ſingularia percepit experimenta in epilepſiis, ſtranguriis & iſchuriis. Vide *Cent.4.c.31.& 33.* *Aqu. terræ ſanctæ Rulandi.*

Calix vomit. Ibidem etiam ad curam omnium febrium intermittentium calix quidam chymicus occurrit, parandus (vt arbitror) ex vitro antimonii, vel calce plumbi cum ſilicibus vitrificata, quæ in typum quendam effuſa, in calicem ſiue vaſculum quoddam fingitur, in quo per noctem macerentur vel vinum vel alius quidam liquor ad ℥ iiij. vel v. quæ poſtea potio bibenda mane exhibetur: qua hauſta prouocatur vomitus multo benignior, quam ab antimonii vitro. Et notandum eſt, quod huiusmodi vaſculum ad eundem vſum ſemper aptum & idoneum permaneat, citra ponderis ſui viriumque diminutionem, de qua purgandi ratione iam alibi in ſcriptis noſtris egimus.

Tandem adhuc aliud vomitiuum in eodẽ Rulando ſe offert, quod eſt ipſius crocus metallorum, de quo accipit ſolummodo ad piſi magnitudinem, quod macerat per 24. horas in 4. aut 5. vnciis vini albi: Omnia colat & exhibet. Hoc nominat purgatorium vomitiuum pantagogum: vtitur eo contra anorexiam, apepſiam & ſpaſmum. Vide *Cent. v. cap. 13.* *Vomitiuum Pantagogum Rulandi.*

Hic enumeratus metallorum crocus eſt, ni fallor, baſis aquæ eius benedictæ: Equidem meam inde concinnare ſoleo, ſicut ſcripſi *ſupra ſub finem c. de aquis.* & modum docui crocum illum fabricandi, quamuis obſcurioribus quibusdam verbis, quę tamen vel minimo chymiſtæ intellectu facillima ſunt. *Crocus metallorum.*

Aqua ipſius terræ ſanctæ vomitiua ſudatiua, ſpiritus item eiusdem aureus vomitiuus purgatiuus, ſunt opinor remedia metallica, ex mercurio nimirum & antimonio rite præparata: ex quibus peritus Medicus elicere nouit vomitiua, quæ virtute ſua vſque ad radices & mineras mali penetrant, & nihilominus tamen minus noxia & perniciosa ſunt helleboris iſtis antiquis olim tam celebratis & vſitatis remediis. De huius generis medicamentis in Pharmacopœa noſtra Spagirica tanquam in loco ſuo proprio nobis dicendum erit. Elegantes interim præparationes quasdam *in Tetrade noſtra, c. de mercurio & antimonio* propoſuimus, quo lectorem ablegamus. Satis mihi ſit, hic in noſtram pharmacopœam vnum ſaltem vomitiuum inſerere, quod paratur ex ſale vitrioli, de quo accipias grana 7.8. vel 10. pro ægrotantis viribus, idque diſſoluas in vino, iuſculo, aut congruo aliquo liquore, & exhibeas iis, qui eo opus habent, & mirandos eliciet effectus. *Sal vitriol. vomitiuum.*

Porro vt palam fiat, quam potentes & mirabiles effectus huiusmodi purgandi ratio, vomitoriis congruis, & quæ altius mali radices extirpant, concitata exerat, hic hiſtorias duas memoratu dignas enarrare placet.

RR 2 Prior

Hiſtoria notabilis. Prior eſt de D. de Luynes, & de Fourmentieres, qui ſumma & veneranda auctoritate vir erat, piæ memoriæ, Regiuſque Conſiliarius Parlamenti Pariſienſis: is anno ætatis ſuæ quadrageſimo, vt ipſemet mihi ſæpius referebat, graui & diuturno morbo corripiebatur, quem ſimul febris lenta ac languida comitabatur, ex qua corporis habitus omnino reſiccatus, & maraſmo conſumptus fere videbatur. Ac licet Medicorum Pariſienſium conſilio, & infinitis eorundem remediis per annum & dimidium continue vſus eſſet, nihil tamen opis & leuaminis vnquam inde ſenſerat. Derelicto igitur ab iis & tanquam deſperato offertur illi à Domina de la Noue, muliere omni virtutum laude ac ſplendore clariſſima, (quæ adhuc ſuperſtes harum rerum ipſamet teſtis erit) tabella ex floribus albis Antimonii & ſaccharo parata, quam ipſa ſumere eum hortatur, ſimulque huius remedii vim & operationem prædicit. Vnde D. de Loynes ad extremum iam redactus, fortunæ aleæ ſe commiſit, hancque oblatam tabellam ſumpſit. Aliquot horis poſt tam vehementi impetu vomitus prorupit, vt inde quaſi obſtupeſceret: altera vero vice euomuit albugineam quandam & viſcoſam materiam, formæ rotundæ & conglobatæ, pedis fere longitudinem, cannæque ſiue arundinis craſſitudinem referentis: qua euomita ſtatim ſe reſtitutum, vt & erat, exclamabat, & ſic paucis poſt diebus perfecte curatus conualuit, venit & gratias egit commemoratæ Dominæ, & ſecretum remedii ab illa petens obtinuit. Vnde occaſione oblata, idem ſæpenumero in aliis pluribus ægrotis expertus eſt, & indagandis poſtmodum ſubtilioribus naturæ ſecretis ad mortem vſque deditiſſimus fuit.

Altera mirabilis curæ hiſtoria eſt de nobili quadam Domina ex Prouincia Pictauienſi, de cuius affectu & ſymptomatis, quibus præterito menſe Iunii vehementiſſime affligebatur, ad me ſcriptum fuit: erant autem hæc: frequens lipothymia & animi deliquium, capitis dolores, vertigines, conuulſiones, vomitus, ventriculi dolores, diarrhœa, & infinita alia: & quod notatu dignum eſt, in horum ſymptomatum exacerbatione & vigore, interdiu euomebat pilorum tenuiſſimorum, ſiue capillorum per interualla copiam, quorum vnus in epiſtola concluſus mihi transmiſſus fuit. De quo malo grauiſſimo ac deterrimo ſimul in conſilium vocabam D. Turquetum virum doctiſſimum, Medicum Regium, Collegam & amicum meum chariſſimum. Ex communi igitur vtriusque noſtri conſilio ipſi cum ſcripto remedia aliquot chymica, nec vulgaria remittimus. Fruſtra enim ac ſine vllo progreſſu hactenus diu vſa fuerat medicamentis aliis, ex præſcripto primariorum Medicorum Pictauienſium ipſi exhibitis. Inter enarrata remedia noſtra erat etiam Mercurius noſter vitæ in tabellis, qui vomitiuus & purgatiuus eſt: item pilulæ noſtræ polychreſtæ, noſtrum laudanum ſiue nepenthes, & ſimilia, qualia apud vulgares pharmacopœos proſtare non ſolent, quæ ipſi cum regimine atque vtendi modo transmittimus. Quorum remediorum feliciſſimus ſucceſſus ſtatim ſeſe prodidit: nam ſumptis tabellis noſtris purgatiuis vomitiuis, tam ſuperne, quam inferne adeo fœtentem & putrem eiecit materiã, vt & aſtantes inde inficerentur.

In ſecunda & tertia exhibitione earundem tabellarum, à quibus iam magnum perſenſerat leuamen, tam vehementi ſymptomatum inſultu adhuc exagitata, ac alias nunquam (mali enim radices vi medicamenti cedere & extirpari cœperant) tam magnam capillorum copiam euomuit, vt ſeſe inde ſuffocatam iri crederet, idque per duos aut tres integros dies. Tandem ſum-

Digitized by Google

ſumpto eodem remedio, molem quandam in faucibus hærentem, & vellicando lancinandoque moleſtam perſentiſcebat: paulo poſt vero vomitione proiecta vermis adhuc viuus miræ craſſitudinis & lõgitudinis prorupit, paulo poſt illa adhuc vomuit capillos aliquot, q ſua ſponte moueri videbant̃, & ſimiles erant criſtę aut faſciculo plumeo, ab vtroq; latere diſtinctè diſpoſito: exhibita poſtridie vna adhuc de enarratis tabellis, tres tantũ capillos reiectauit, & ſic extirpata morbi cauſa perfectã recuperauit valetudinem, quemadmodum de harum rerum circumſtantiis, & remediorum ſucceſſu, pharmacopœus quidam nomine A. Mayaut, qui ipſi toto curationis ſpatio auxiliatrices præbuerat manus, ad me luculenter perſcripſit, idque tunc temporis cum officiis meis in aduerſa valetudine firmanda adeſſem Excellentiſſ. & Ampliſſ. Domino de Villeroy, auguſtiſſimi Cõſiſtorii Comiti & Primario Reg. Secretario, viro ſane nõ tantum de Francia, & toto Galliæ regno, non ſecus ac de patria bene merito, ſed etiam apud exteras nationes ob ſingulare ſapientiæ, integritatis & prudentiæ ſtudium, ſummamq; in regiis negotiis obeundis dexteritatem cum ſummo animi candore coniunctam celeberrimo: in huius, inquam, magni viri & mœcenatis mei arce ſplendidiſſima, Villeroy dicta, cum eſſem & remotus ab aulæ vrbiſque Pariſienſis tumultu, liberaliori Muſarum fruerer otio, noua hæc nuntia de tam mirabili caſu & felici eius exitu ad me perlata ſunt, quo etiam in loco pharmacopœam meam elucubrandam præ manibus habebam, ac in ipſo capite de purgantibus vomitiuis pertractandis verſabar; vnde data occaſione hiſtoriam hanc præcedenti annectere viſum fuit, vt ſtupendi huius vacuationis per vomitum effectus in propatulum producti, omnibus innoteſcerent, & hoc modo errorem ſuũ agnoſcerẽt, qui inique eundem purgandi modum, ex neſcio qua timidirare, pluſquam leporina condemnant.

Docemus præparationem Mercurii noſtri vitæ in noſtra Tetrade: Breuiter is præparatur ex duabus ſubſtantiis metallicis, quarum vna ſumitur ex regulo Magneſiæ, altera ex mercurio eiuſdemmet Magneſiæ in meteoron redacto, æqualiter mixtis: ex quibus extrahatur vi ignis per retortam liquor gummoſus, qui præcipitatur in aquam frigidam in forma cremoris ſeu floris lactis, qui optime à ſua aciditate pluribus ablutionibus edulcatus in puluerem niuei coloris conuertitur: hic ad 4. vel 5. grana ad ſummum exhibetur, idem etiam ſi velis cum ſaccharo in tabellas redactus, vel etiam cum quodam liquore, vel ſecus offerri poteſt. Eſt enim omnium vomitiuorum & purgatiuorum præſtantiſſimum, vltra quam dici aut cogitari poteſt, ſtupendoſq; plane effectus prodit in diuerſis morbis profligandis. Præſtantia tam inſignis remedii vi quaſi è manibus noſtris extorſit clariorem eiuſdem deſcriptionem, quam clauſulæ loco huic capiti appẽdere volui, ne alias mancum mutilumq; forte videri poſſet.

CAP. XVII.

De Clyſteribus.

ABſoluto tractatu noſtro de purgantibus generalibus, quæ per os exhibentur, nunc æquum eſſe videtur, vt iuxta ordinem noſtrũ inceptum etiam de purgantibus liquidis, quæ per anum immiſſa corpus ab excrementis prauiſque humoribus repurgare apta ſunt, ſermonem faciamus. Vocantur autem huiuſmodi remedia communi nomine clyſteres: nonnullis appellantur enemata, hoc eſt, infuſiones & immiſſiones iuxta Celſum. *Celſ. cap. 12. lib. 2.*

Eſt igitur clyſteris vocabulum generale, & pro variis remediis exhibendis vſurpandiſque accipitur: pro alio enim

Digitized by Google

atque alio partis affectæ, cui is vt remedium adhibetur, & in vſum aptatur, ſitu, aliam quoque nominis appellationem ſortitur, vnde clyſteres alii ſunt auriculares, otenchitæ antiquis dicti; alii ſunt clyſteres veſicæ, vocati ſyphones, ſiue catheteres, per quos, quicquid volumus in veſicam iniicimus.

Alii vterini, metrenchitæ nuncupati.

Eiuſmodi remedia diuerſis affectibus, quibus tres illæ nobiles enumeratæ partes defatigantur, medendis inſeruiunt: hos tamen eoſdem clyſteres in alium locum tractandos reiicimus.

Sufficiet nobis hic de veris tantum clyſteribus dicere, quales ſunt, qui in genere ita appellantur, & qui in anum infunduntur, quorũ vſum iuxta Plinium, auis Ibis appellata (quę longo ſuo roſtro ſibi ipſi clyſterem quaſi per inferiora iniicit) nos primum edocuit.

Galenus *comment. in Aphoriſ. 36. ſect. 2. lib. 6. Epidem.* plures tradit clyſterum differentias & compoſitiones, quorum alii ventrem nimis ſiccum emolliunt, & facultatem expultricem conſopitam excitant.

Alii emolliunt & purgant ſimul non tantum communia illa ventris recrementa, ad ipſius naturæ imitationem (quæ felle ſiue bile in inteſtinum iciunum regurgitante expultricem facultatem, ad naturalem excremẽtorum egeſtionẽ irritat & ſtimulat,) vt Gal. docet *lib. 5. de vſu partium:* ſed etiam euacuant & reuellunt pituitoſos, bilioſos, alioſq; ſuperfluos & noxios humores, tum in ipſis inteſtinis, tũ in toto meſenterio, & circa hepatis ſinum ſtabulantes, vt idẽ Gal. ſcribit *comment. aphoriſ. 17. 6. aphoriſ.* De his ſolummodo clyſteribus, quorum ope naturalem tantum vacuationem expedimus, iam tractabimus, tanquam de re, quæ ad purgationis ſcopum maxime ſpectat: ſimulque iis adiungemus decocta, modo carminatiua, modo lenitiua, modo detergentia, & id genus aliis medendi finibus inſeruientia, vbi ſcilicet vel euacuatione, vel reuulſione, vel deriuatione humorum peccantium opus erit: ſed inſtituti tamen memores non latius æquo hinc diuagabimur.

Clyſmata emollientia, quæ aridas & induratas alui fæces humectant, componuntur ex radic. & foliis biſmaluæ, maluæ, violarum, brancæ vrſinæ, betæ, quibus adduntur olea, butyrum, aut aliæ pinguedines; iura etiam inteſtinorum vel capitis veruecini ſola eidem vſui deſtinantur. *Emollientia.*

Vt vis anodyna augeatur, ſi forte humor acris, mordax, ſalſus, ſiue pituitoſus, ſiue bilioſus, inteſtina obſideat, doloremque inducat, decoctioni adduntur ſemina lini, fœnugræci, biſmaluæ, pſyllii, flores chamomillę, meliloti, ſambuci & ſimilium. *Anodyna.*

Sin vero dolorem comitetur, vel eundem etiam excitet flatus, & craſſus ac pituitoſus humor: ſemina carminatiua adiiciuntur, nempe cumini, aniſi, fœniculi, baccæ lauri, herbæ origani, calamenti, rutæ, ſummitatum anethi. *Carminatiua.*

Quoniam autem eiuſmodi dolores vtplurimum proueniunt vel ab humore tenui, acri & bilioſo, vel etiam à craſſo, mucilaginoſo & pituitoſo, ſalſo & vitreo: bilioſus quidem vacuandus eſt looch ex caſſia, diapruno, catholico, lenitiuo, elect. de pſyllio, & ſimilibus leuioribus cholagogis: pituitoſus vero deturbandus hiera picra Galeni, diaphœnico, diacarthamo, benedicta laxatiua: & interdum vbi humore exiſtente tenaciore, frigidiore & glutinoſiore, validius trahendum purgandumque eſt, hiera diacolocynthidos aſſumitur: olea congrua ad vtriuſque humoris acrimoniam obtundendam admiſcenda ſunt, minus quidem calida & lenientia humori bilioſo conferunt, vt oleum violarum, ol. liliorum, lini & chamomillæ: laurinum vero, iuniperinum, ſeſaminum, anethinum, ſambucinum, ruta-

ceum,

ceum, irinum ad pituitoſum, & vbi maiori attenuatione, reſolutione & calefactione opus eſt.

Si vero dolores huiuſmodi, ſicut ſæpe accidit, oriantur ab inflammatione quadam inteſtinorum aut circumuicinarum partium, veſicæ nimirum, vteri, aut renum, Medicus parum verſatus curioſe & accurate quid faciendum ſit, conſideret: hæc enim mala ſemper cum febre coniuncta ſunt. Eiectis igitur cum emolliente aliquo clyſtere prius craſſioribus alui excrementis, lenitiuis & refrigerantibus clyſmatis vtendum erit; paratis ex lacte, in quo incoxerint ſemina lactucæ, pſyllii & biſmaluæ, vt mucilaginoſum fiat, & magis anodynum. Aliquando paretur enema ex ſolo oleo violarum, in quo incoqui poſſunt aliquot capita papaueris. Sed de his iuniores Medici conſulant Aetium *cap. 4. 16. & 26. ſerm. 3. lib. 3.* Videndum præterea, quid Galenus ſcribat de clyſteribus ex ſolo ſero lactis paratis, *lib. 10. ſimp. c. de ſero lactis*: quos ad pus detergendum, dolorem ſedandum, & acrimoniam humorum obtundendam, ſummopere commendat.

Hæc obiter dicta ſint: ſcopus enim noſter eſt, vti iam proteſtati ſumus, hic de ſolis purgantibus enematis verba facere.

His enumeratis communibus & vulgaribus emollientibus, lenientibus & anodynis, quoſdam alios eiuſdem ordinis adiicere poſſem ad huius operis ornamentum, niſi conſtitutum eſſet, *cap. de extractis*, annotare plura extracta purgantia ſimplicia & compoſita: plura item extracta lenitiua, anodyna, carminatiua, & diuerſa alia omnibus intentionib. curatiuis apta, quæ ad quoſlibet clyſteres cōficiendos abunde ſufficient.

Nam ſi exempli gratia componendus ſit clyſter ad diſſipandos ventos, extractum carminatiuum iam paratum in promptu aderit, quod diuturno tempore reſeruabitur, omnibus virtutibus & proprietatibus baccarum lauri, iuniperi, ſem. fœniculi, aniſi, anethi, cumini, dauci, herbarum ſiccarum, rutæ, calamenti, pulegii, origani, florum ſambuci, chamomillæ, & ſimilium dotatum, cuius varias compoſitionum formulas deſcribemus (ſicut & extractionum lenitiuarum & anodynarum) & ſufficient commemorati extracti tantum drachmæ duæ vel tres, cum iuſculo quodam aut aqua calida, aut vino, prout opus eſt, permixtæ, qua methodo carminatiuam clyſteris decoctionem, ſine laborioſa operatione ſtatim parabit, in qua extractum purgans affectui, qui edomandus eſt, congruum diſſoluet, ſicut ex variis illis formulis, quas *cap. de extractis* deſcribemus, palam fiet. Ita vt adhuc magis ſuperuacaneo labore pharmacopœos ſubleuemus varias quoque oleorum formulas dabimus, quæ facultate anodyna, lenitiua, carminatiua & purgatiua ſimul prædita erunt. Exempli loco hic oleum noſtrum diacolocynthidos carminatiuum in medium proferemus, quamuis plures eiuſdem formulas *in ſecunda ſectione noſtra pharmacopœa cap. de oleis* ſimus daturi.

Oleum diacolocynthidos carminatiuum purgatiuum Quercetani.

℞ *Herb. ſicc. rutæ*
Calamenti
Origani
Pulegii ana m. j.
Sem. Dauci
Cumini
Fœniculi
Baccar. Lauri ana ℥ j.
Ol. Oliuarum lib. ij.
Vini rubri lib. j.

Coquantur ad vini conſumptionem, cum hoc oleo ſic præparato decoque pulpæ colocynthidos ℥ ij. digerantur ad ignem Baln. Mar. cal. per 12. horas, dein bulliant

bulliant per duas horas, donec oleum vim totam colocynthidos attraxerit, tandemque exprimantur & colentur.

Hoc oleum in officinis parari, diuque adſeruari poteſt: doſis ℥ j. vel ℥ ij. prout maiori vel minori operandi efficacia opus fuerit, cum iure pingui permixtum medicamen ſummum erit ad omnes ſoporiferos affectus, apoplexiam, lethargum, & ſimiles.

Ex commemorata colocynthide, cocta cum oleis lenitiuis lumbricorum, lini, liliorum, viſci, pomi & chamomillæ, componere licet oleum compoſitum lenitiuum purgatiuum, in modum olei carminatiui purgatiui, quod cum iuſculo capitis veruecini mixtum ad omnes dolores ſingulare eſt præſidium. Oleum enim mirifice contemperat acrem & venenatam colocynthidos qualitatẽ, adeo vt ſic præparata, neutiquam noxia aut damnoſa ſit inteſtinis, quorum tunicis alias vel ſubtiliſſime etiam puluerizata & in trochiſcos redacta, ſemper aliquãtum adhærere ſolet: quod incommodum hac præparatione, & oleorum cum ipſius eſſentia & proprietate permixtione intercipimus: ſicque auxilium euadit minus periculoſum ipſo diaphœnico, & benedicta laxatiua, cuius vſus vtilis erit in variis clyſmatis concinnandis, & effectus præſtantes felici cum ſucceſſu oſtentabit in ſedandis potiſſimum intolerabilibus doloribus & paſſionibus colicis, vtplurimum à pituita vitrea in inteſtinis ſubortis, in quibus purgantia lenitiua ſola exhibita inefficacia prorſus & inualida comperientur.

Coronidis loco hic annectam adhuc aliam olei purgatorii deſcriptionem, quod ad prohibendam vermium generationem, & ad corruptorum, putridorum, & deprauatorum humorum, vnde illi naſcuntur, expulſionem, præſtantiſſimum eſt: ex quibus alias infinita alia mala progrederentur: Siquidem plures hodie tam inter viros, quam fœminas, iuuenes & adultos videmus his affectibus obnoxios, quibus hoc oleo tam interne in forma clyſteris, quam externe applicato auxilium gratum & indubitatum ſæpenumero tulimus.

℞ *Rad. Ariſtolochiæ rotundæ*
Gentianæ ana ℥ ß.
Tormentillæ ℥ j.
Herb. Centaurii minoris
Summitatum oleæ
Marrubii
Abſynthii pontici
Perſicariæ
Lupulorum
Diptamni ana m. j.
Sem. Polii montani
Portulacæ
Citrii
Cardui benedicti
Lupinorum
& ſem. contra ana ℥ j.
Amygd. amararum ℥ iij.
Flor. Perſicæ arboris
Hyperici
Stœchados ana p. ij.
Myrrhæ ℥ ß.
Turbith
Hermodactylorum ana ℥ j.
Pulpæ colocynthidos ℥ ij.

Contundenda contundantur & miſceantur cum lib. iiij. olei oliuarum & lib. j. ß. vini albi generoſi, dein bulliant ad vini conſumptionem: addendo ſub finem duo vel tria bouis fella, prius ad B. M. optime depurata ſeu defæcata, & fiat oleum. Hoc oleum mixtum cum lacte, aut iure quodam congruo in ſuff. q. ad fingendum enema, ſumma erit medela aduerſus lumbricos quoſuis: infantibus 3. 4. aut quinque annorum ſufficiet exhibere pro doſi ℥ ß. vel ʒ vj. cum lactis ℥ iiij. aut v. vt fiat clyſter, vt ſupra: mediocriter robuſtis ſatis erit ℥ j. robuſtiſſimis vero ℥ j. ß. imo & ℥ ij.

Hoc etiam oleum excellentiſſimum eſt ad vermes, vngendo aliquot eius guttulis

guttulis orificium ſtomachi & regionem vmbilici. Admirandi horum duorum modo deſcriptorum oleorum effectus indies magis magiſque per ipſam experientiam ſeſe prodẽt & diſpalabũt.

Sed vt paulo magis caput hoc amplificemus, vnum atque alterum adhuc remedium ex mineralium claſſe petitum, eidem inſeramus: cuius generis medicamenta, cætera purgantia in clyſterum compoſitionem venientia, longiſſimo interuallo poſt ſe relinquunt, ſiue ad demulcendos & leniendos dolores à cauſis frigidis, cruditatibus, flatibus ac humoribus mucilaginoſis, tartareis & arenoſis ſiue calculoſis ſuſcitatos, ſiue ad expellendos vermes, educendam fœtidam humorum illuuiem & putredinẽ, vel ad validius expurgandos omnes humores, citra tamen calefactionem nimiam qualem inducere ſolent Hieræ Logadii, vel Pachii diacolocynthid. benedicta laxat: & huius generis alia, quibus plerique ad ægros excitandos vtuntur in comatoſis & ſoporiferis ſymptomatis & affectibus, quorum tamen vim excedens iſtorum medicamẽtorum calor potius auget cerebrumque maiori vaporum copia replet & fatigat, quam vt eoſdem diſſipando imminuat. Hoc non contingit in remediis aliis, quę maniſeſtis illis & noxiis qualitatibus prorſus ablatis, potius formales & ſpiritales produnt effectus, quam materiales. Illud medicamentum, de quo loquor, eſt crocus metallorum, cuius alibi mentionem fecimus, eiuſque admirandas operandi actiones, quas etiam per os ſumptus perficit, oſtendimus.

Crocus metallor. in clyſteribus.

Si quis timidulus & inexpertus medicaſter horum remediorũ, quorum nullam habet notitiam, vſum minus approbauerit, ſi per os aſſumantur, nõ tamen credo illum tam ſtupido fore ingenio, vt eadem clyſterib. excepta contemnere auſit, ſi præſertim eorũdem ſummos effectus, quos benigne quidem, ſed efficaciſſime præſtant agnouerit, qui nihil moleſtiarum, neq; ab oleorum ingrato fœtore, neq; à quauis alia re conciliant, ſicut in vulgaribus plerunque accidere ſolet. Pretium quoque eorundem non excedet 3. aſſes, cum quilibet aliorum ad minimum vendatur ſedecim vel etiam 20. aſſibus. Sufficit enim remedii illius enarrati, ſemidrachma vel drachma vna ad ſummum, quod macerandum eſt in 4. vel 5. vnciis aquæ cuiuſdam congruentis, aut vini per noctem integram aut amplius, & ſic maceratio hæc miſceatur cum quodam iure in ſuff. quantitate, vt fiat clyſter. Eandem macerationem in aqua vel vino factam, potes, ſi velis paratam adſeruare, eamque in magna copia aucta ſingulorum doſi parare, quam diutiſſime reſeruabis, & in vſum, vt res poſtulauerit adaptabis, ſeruata ſemper ſupradicta doſi.

Loco croci metallorum, licet non tanto cum emolumẽto, vti poteris Antimonio vitrificato, quod tamen infuſum colatum & exhibitum in clyſteribus minorem noxam adfert, quam diaphœnicon, hocque ipſo vtiliores & efficaciores multo effectus demonſtrat. Sed dum hæc remedia Dogmaticis propono, liberum iudicium cuilibet relinquo, ſiue iis vti voluerit, ſiue non. Hoc ſolum affirmare poſſum, me in iis deſcribendis ſolido certoque niti experientiæ fundamento, quod nullis argutiarum machinis à quodam forte Momo ſubuectis dirui & ſubuerti poterit.

Vtut ſit, vnuſquiſque tandem fatebitur, modo non fuerit omnium ingratiſſimus, hiſce Hermeticorum ornamentis & floribus, quibus vulgarem pharmaceutricem amplificauimus, ſibi ſatisfactum: quos licet magnificiamus, & inter fructus laborum vigiliarumque noſtrarum chariſſimos habeamus, eos tamen omnibus propenſo & liberali animo impartimur.

His multas alias diuerſorũ clyſterum

SS cale-

calefacientium & refrigerantium, detergentium, conſolidantium, cicatrices inducentium, adſtringentium, corroborantium & nutrientium, & pluribus aliis medendi ſcopis inſeruientium formulas addere poſſem, ſed quia nimis vulgares ſunt, inque antidotariis paſſim deſcriptæ, iis hic enodandis iam ſuperſedebimus.

Adderem præterea ad amplificãdum hoc opus varios particulares clyſteres auriculares, qui ad aurium dolores, inflammationes, abſceſſus, vlcera, ſonitus, tinnitus, & ſurditatem conferunt: clyſteres quinctiam vterinos, qui ad vteri inflammationem, vlcera, tumores, ſuffocationem, menſium ſuppreſſionem, fluorem eorundem immoderatum & album, nimiam vteri humiditatem, ſiccitatem, fœtidorum humorũ illuuiem & ſterilitatem faciunt. Clyſmata tandem ſiue enemata particularia ad veſicæ affectus, ipſiuſque ardorem, inflammationẽ, vlcera, carũculam, gonorrhœam, ſtranguriam & iſchuriam, & ad ipſius calculi comminutionem & attritionem conducentia, non incommode hic adiungere poſſem. Sed omnes hos enumeratos clyſteres peculiares & ſpecificos, affectibus harum trium enarratarum partium, reſeruamus in tertiam & vltimam ſectionem huius pharmacopœæ, vbi tractabimus de omnibus corporis humani affectibus, tam internis, quam externis, ibique vſum præcipuorum & præſtantiorum remediorum, quę in hoc opere continentur, ſimul docebimus.

CAP. XVIII.

De Caputpurgiis & errhinis remediis.

HActenus de omnibus purgationum generalium ſpeciebus verba fecimus: ordinis ratio poſtulat, vt nunc dicamus de particularibus, quæ illas ſequi debent, vt Gal. docet *libr. 2. cap. 2. ſecundum locos.* Exordiamur autem à cerebri vacuatione, vtpote quæ pars corporis ſuprema omnium humidiſſima exiſtit, & quæ omnium maxime opus habet non vno euacuationis genere.

Nobilis hæc pars præ cæteris obtinuit particularia quædam emunctoria, quorum ope excrementa ſuperflua deponit, inter quæ nares præcipue numerantur, quarum vſus à natura non tantum inſpirationi & reſpirationi, & odorum attractioni, ſed & craſſiorum excrementorum euacuationi deſtinatus eſt, veluti monet Galen. *libr. 8. de vſu partium, cap. 6. & 7.*

Ars itaque naturæ imitatrix noxiorum humorum, quibus cerebrum nimis repletur, expulſionem & eductionem per eaſdem narium vias ſiue canales cõſuetos operatur, idque congruorum & idoneorum remediorum opera.

Huiuſmodi remedia in genere à Medicis *naſalia ſiue caputpurgia:* à Galeno vero *lib. de ſimp.* errhina dicta ſunt, quæ varii generis ſunt:

- *Aut enim liquida infunduntur & attrahuntur.*
- *Aut in oblongam figuram formata naribus induntur.*
- *Aut in forma linimenti naribus illinuntur.*
- *Aut per inſtrumentum, quod ſιεl- χόνις dicitur, iniiciuntur.*
- *Aut ſicca naribus inſufflantur.*

Galenus de Caputpurgiis canonem ponit, quo hortatur, ſemper à leuioribus inchoandum, & poſtremo ad fortiora confugiendum eſſe, ſi opus fuerit. Nos obſeruato hoc canone, hic formulas quaſdã vtiliſſimas & maxime neceſſarias, pluribuſque morbis, quorum ſedes potiſſimum in cerebro ſtabulatur, peculiares & accõmodatas deſcribemus.

Caputpurgium in 1. forma.

Caputpurgia ſiue errhina formæ liquidæ fiunt ex aquis ſiue ſuccis aut de-

coctionibus radicum, herbarum & florum conuenientium.

Huic ſcopo maxime inſeruient aquæ maioranæ, ſaluiæ, roſmarini, betonicæ, hyſſopi, pœoniæ, aliæq; cephalicæ, quarum vel binæ, vel plures inuicem mixtæ & tepefactæ, in nares infunduntur, quibus quarta vel ſexta pars vini promptioris penetrationis ergo additur, hæc & ſimilia errhina omnium ſunt mitiſſima.

Vt validius attrahant, adde enarratis aquis ſuccos depuratos maioranæ, anagallidis, ſyrupum ſtœchados, & oxymel ſcylliticum.

Si opus fuerit maiori attractione & euacuatione, macera radices cyclamini, iridis, ac vnum atque alterum folium peti reſiccatum, pulueratum, & in nodulum inditum, & ſic habebis inſigne medicamentum, quod cerebrum à nubiloſis & turbulentis vaporibus expedict: vertiginibus quoque, lethargis & epilepſiis idem conueniet, additis horum affectuum ſpecificis, ſicut epilepſiæ eſt viſcus quernus, radix pœoniæ, flores tiliæ & cæt.

Hæ ſunt formulę liquidorum caputpurgiorum ſiue errhinorum, tam benignorum, quam mediocrium & fortiſſimorum.

Caputpurgium in 2. forma.

℞ *Pulu. herb. abſynthii*
Maiorana
Morſus gallina
Betonica
Saluia
Diptamni ana ℥ ij.
Sem Nigella
Ameos
Ruta ana ℥ j.
Trochiſc. alhandal ℈ iiij.

Coquantur cum ſucco betæ & mercurialis ad ſuccorum conſumptionem, dein incorporentur, cum terebinthina, & fiant naſalia ad longitudinem digiti & cordulæ ligata naribus indantur.

Caputpurgium 3. in forma linimenti paratum.

℞ *Pulu. flor. calendula*
Lauendula
Tilia arboris ana ℥ j.
Pulu. Sem. Pæonia
Nigella
Sileris montani ana ℥ ß.
Caſtorei ℈ j.
Hellebori ℥ j.
Piperis gr. vj.
Ligni aloes ℈ ß.
Moſchi
Ambra ana gr. vj.
Olei terebinthina
& cera q. ſ. ad fingendum linimentum.

De hoc parum digito minimo inde in profundiſſimum narium locum, & optatos in purgando cerebro effectus videbis. Eſt quoque aptiſſimum remediũ ad vertigines, epilepſias, & ad ipſum repurgandum in infantibus ad hæc mala procliuibus cerebrum, quod acidis & ſeroſis humoribus plerunque obſidetur, ex quibus commemorata mala originem ducunt.

Caputpurgium aliud ad humores à capite in pectus defluentes reuellendos, & per nares expurgandos.

℞ *Gummi ammoniaci ℥ j.*
Pyrethri ſubtiliſſime pulueriZati ℥ iij.

Incorporentur optime cum ſucco radicis ircos in vnguenti conſiſtentiam. De hac mixtione parum baculi ad id aptati extremitati impone, & in narium profunditatem immitte, & ſtatim deſtillari videbis magnam aquæ ſeroſæ quantitatem.

In quarta forma errhinorum, quæ per inſtrumentum, quod μυξωτὴρ dicitur, apparâtur, vt ſupra, ſi remediũ liqui-

Digitized by Google

dum profundius in nares iniici debet, ita vt nulla alia ratione validius attrahi poſſit. Ad eiuſdem compoſitionem inſeruient aquæ & decoctiones radicum, herbarum, ſeminum & florum huic ſcopo congruentium, vti iam ſupra diximus.

Supereſt, vt loquamur de caputpurgiis in conſiſtentia ſicca, nempe de pulueribus, qui in nares penna vel ſimili inſtrumento inſufflantur.

Huiuſmodi remedia, licet in genere quidem inter caputpurgia annumerentur: in ſpecie tamen ſternutamētis prouocandis inſeruiunt, idque ſemper ad ipſius naturæ imitationem.

Sicut enim ſternutatio à natura ſecundum Galenum excitatur, ſiue per rarefactionem aut fuſionem humorum ſeroſorum & acrium, qui in cerebro cōtinentur, ſiue per vim naturæ, quæ conatur reiicere & expellere ea, quæ naribus noxia & infeſta ſunt: Sic etiam ars excogitauit ſternutamenti concitandi rationem, qua ipſi cerebro vacuando ſubuenit, idque medicamentis, quæ vel cerebrum calefaciunt, humores craſſos & pituitoſos in eodem ſedem figentes incidunt & liquefaciunt, & ſic aptiores expulſioni & euacuationi reddunt: vel mordicant & vellicant nares, vel vtrunque ſimul efficiunt, & ea ratione ſternutationem eliciunt. Vnde materia ſternutatoriorum plerunque eſt calida, ſicca, acris, pungens, & omnino tenuium partium: Quorum aliquot formulas hic proponere non abs re fuerit.

Pulu. ſternutationem prouocans.

℞ *Rad. Ireos*
Fol. Maiorana ana ℥ *j.*
Sem. Sinapis
Cubebarum
Cary phyllorum
Piperis albi ana ℈ *j.*
Caſtorei ℈ *ß.*

Miſce: fiat puluis, ex quo parum inſuffla naribus.

V E L.

℞ *Pulueris rad. cyclaminis*
Maiorana
Hyſſopi ana ℥ *j.*
Sem. Nigella
Pyrethri ana ℥ *j. ß.*
Macis ℈ *j.*
Hellebori albi ℈ *ß.*
Moſchi gr. viij.

Miſce, fiat puluis.

His addemus ſternutatorium quoddam Martini Rulandi Med. peritiſſimi, in ipſius Centuriis deſcriptum, cui excellentiſſimos effectus author adſcribit.

℞ *Sem. Nigella*
Hellebori albi ana ℈ *j.*
Maiorana
Roſmarini
Saluia ana ℥ *ß.*
Moſchi gr. ij.

Nos vtimur alia ſternutatorii forma, quæ non in nares inſufflatur, vt puluis, qui poſſit eo, quod helleborum excipiat, facile alias cerebrum offendere.

℞ *Pyrethri* ℈ *ß.*
Hellebori nigri ℥ *j.*
Naſturtii ℥ *ß.*

Puluerentur & includantur in nodulo: maceretur nodulus in aqua roſarum & naſo admoueatur ſubodorandus. Sternutamentū citra moleſtiā excitat, quæ ratio cæteris multo ſecurior eſt.

Auicennas quoque vſurpat ſternutatorium quoddam vaporoſum, paratum ex aceto fortiſſimo, in quo diſſoluit parum caſtorei, cuius vapor in nares immiſſus ſternutationem vehementiſſime prolicit.

Nonnulli vſum horum remediorum auerſantes putant, per eadem humorum fluxum potius augeri, quam reuelli, nec iiſdem niſi extrema vrgente neceſſitate, & præmiſſis generalibus vacuationibus vtūtur. Sed ipſi, vt mea quidem

dem fert opinio, grauiter falluntur: quandoquidem eiuſmodi remedia in defluxionibus magnis ſuffocatiuis, & ſubito ſuperuenientib. commode admodum & feliciter exhibentur. Natura enim canales ſiue ductus narium dicauit cerebri vacuationi, quam ars ad ipſius imitationem promouet ita, vt aperto & libero tranſitu curſus ſeroſorum humorum per eandem viam expediatur: & hoc modo reuellantur, ne in partes nobiles inferiores, thoracem nempe & ventriculum illabantur. Eadem remedia vtiliter quoque vſurpantur aduerſus epilepſias, lethargos, caros, apoplexias, & ſimiles affectus frigidos, vt ſcribit Gal. *lib. de inſtrumento odoratus.* & deinde Orib. *lib. 10. c. 3.*

Eorundem quoque vſus felici ſucceſſu comperitur in vteri ſuffocatione, partu difficili, & ſecundinæ retentione: ſicut teſtes ſunt Hippocr. & Gal. *libr. 5. aphoriſ. aphor. 35. & 31.*

Caputpurgia ſiue errhina enumerata non tantum purgant & euacuant cerebrum, ſed ſunt nonnulla alia, quæ conducunt etiam ad calidam eiuſdem intemperiem tollendam, ad narium hæmorrhagiam ſiue ſanguinis ſtillicidium ſiſtendum: ad humores acres exulcerationi gignendæ aptos, contemperandos: ad narium fœtorem, & ipſum etiam polypum ibidem productum abſq; dolore conſumendum. Sed de huius generis cunctis remediis ſpecificis deinceps in tertia huius pharmacopœæ ſectione fuſius agemus, quo lectorem amandamus.

CAP. XIX.

De Apophlegmatiſmis & Eclegmatis.

ORdinis noſtri ratio poſtulat, vt particularibus cerebri purgationibus, quæ per nares procurantur abſolutis, nunc de præſidiis, ad particularem quoque tam cerebri quam thoracis vacuationem accommodatis, & per os exhibendis tractemus.

Horum medicamentorum alia dicuntur apophlegmatiſmi, quos priuatim & breuiter tantum perſtringemus: non enim in iisdem multa explicanda videntur.

Eſt igitur apophlegmatiſmus, vt nominis ratio & etymologia indicat, Galenuſq; *lib. 2. c. 2 ſecundum locos* docet, remedium, quod trahit & vacuat pituitam & ſeroſum humorem in cerebro collectum, idq; maſticando: Vnde quidam barbaro vocabulo vocant maſticatorium. *Apophlegmatiſmus quid.* *Maſticatorium.*

Horum porro maſticatoriorum alia minus, alia magis attrahunt humores.

Suntque vel ſimplicia, vel compoſita.

Maſticatoria ſimplicia & minus attrahentia ſunt maſtiche ſola, ſiue folia ſaluię, aut lauri mane maſticanda, & in ore probe agitanda.

Vel cum maſtiche pyrethrum miſcetur, vt ſequitur,

℞ *Maſtiches*
Pyrethri ana ℥ ß.

Adiecta cera fingantur morſuli auellanæ magnitudinis, quæ manducentur, ſemper expuendo per horam dimidiam: idque per quatuor aut plures dies.

Fortiora & compoſita ſunt, quæ ſequuntur.

℞ *Sem. Staphyſagriæ*
Erucæ
Sinapis ana ʒ ij.
Pulu. Flor b. tonicæ
Hyſſopi ana ℈ j.
Salis ammoniaci ʒ ß.
Pyrethri ʒ j.
Maſtiches
& Ceræ q. ſ.

Fiant trochiſci formæ fabæ ſimiles aut paruæ auellanæ, ex quibus vnus tenea-

tur in ore leniter maſticando, & continuo ſaliuam expuendo, idque mane ieiuno ventriculo: mirum in modum ſputum prouocat, & cerebrum à recrementis humidioribus expurgat, & eſt ad vertiginem & epilepſiam ſingulare præſidium.

Maſticatorium diuulſorium ad paralyſim.

℞ *Diatragacanthi calidi* ℥ ij.
Maſtiches ℥ ß.
Staphyſagria
Pyrethri
Granorum Paradyſi
Zingiberis
Coſti ana ℥ j.
Piperis longi
Caryophyllorum ana ℈ j.
Pulu rad. ireos
Turbith gummoſi ana ℥ ß.

Diſſoluantur cum ſyrupo de ſtœchade, & fiat maſticatorium, de quo vtendum, vt ſupra.

Si pro delicatis maſticatorium, quod os calore ſuo minus offendat, componere velis, hac via progredi oportet.

℞ *Rad. pyrethri in oxymelite macerata, exſiccata & puluerata*
Staphiſagria
Sacchari candi ana ℥ ß.

Excipiantur mucagine gummi tragacanthi, & fiat maſticatorium.

Hæc particularia cerebri purgantia poſt generalem vacuationem demum adminiſtranda ſunt: conferunt ad defluxionum reuulſionem, & potiſſimum iuxta ſententiam Gal. ad omnes ſoporiferos affectus, ad dolorem & grauedinem capitis.

In horum medicamentorum vſu obſeruandum eſt, vt os vtentis ad ſaliuam attrahendam ſemiapertum teneatur, & calidioris acriorisque materiæ reliquiæ, quales ex fortiorum vſu plerumque in ore remanere ſolent, tollantur lotione aquæ tepidæ, hydromelitis, aceti roſati, aut lactis. Vide de his Orib. *lib. 8. collect. c. 10.*

Præterea ſciendum eſt, vſum eorundem interdictum eſſe iis, quibus inflammatio quædam circa fauces, palatum aut linguam, aut circa quamlibet oris particulam exorta eſt, vt ſcribit Galen. *lib. 3. meth. c. 11.*

Reliquum eſt, vt dicamus de maſticatoriis idoneis ad pulmones, & pectoris regionem vacuandam: quæ quoniam non tam valida attrahendi & purgandi facultate pollent, vt præcedentes, de quibus modo diximus, in numerum purgantium affatim ſumptorum & vſurpatorum referri poſſunt: quandoquidem incidendo, attenuando, detergendo, vel incraſſando irritant naturam, & eidem ſuccurrunt ad reiectandas per ſputum multas ſuperfluitates excrementitias, quæ ipſi infeſtæ ſunt & noxiæ: ac quoniam huiuſmodi eiectiones ſuperfluitatum thoracis & pulmonum naturaliter à tuſſi prouocatæ, Galeno ſub particularibus euacuationibus comprehenduntur, remedia etiam arte procurata ſub eadem claſſe comprehendi poſſe videntur.

Hæc remedia veteribus dicta ſunt arteriaca: recentioribus bechica & eclegmata: Arabibus loch & looch, quod ſenſim lambendo deglutiantur. Diſtingui poſſunt in duas claſſes, vel in calfacientia, attenuãtia, incidẽtia, detergentia humores frigidos, lentos, viſcidos & craſſos, qui thoracis cauo continentur, vel in refrigerantia, incraſſãtia & lenientia humores calidos, acres & tenues, qui eroſionum & exulcerationum auctores exiſtunt. Vtriusque generis exempla petenda ſunt ex Gal. *libr. 7. ſecundum loca.* Ex his porro duobus remediorum generibus componitur vnum tertium, quod inter vtrumque medium obtinet, attenuando & incraſſando ſimul, quodque confert tam ad cauſam coniunctam, quam antecedentem, ad humo-

humorem nempe craſſum, in pulmonibus iam collectum, qui incidendus & detergendus eſt, & ad tenuem, per aſperam arteriam in pulmones influentem: qui incraſſandus, quod breuiter exemplis illuſtrandum erit.

Eclegmata ſeu Loch incidentia detergentia ſunt.

Looch è ſucco ſcyllæ ſimp. Gal.
compoſ. Meſ.
Looch ſanum & expertum Meſ.
Looch è pino Meſ.
Looch è praſſio Pauli
Looch de ereuo eiuſdem Pauli
Looch de carthamo Meſ.

Hæc omnia eclegmata de eorum ſunt genere, quæ fortius attenuant deterguntque materiam craſſam in thorace & pulmonibus contentam. Tuſſientibus, aſthmaticis & difficulter ſpirantibus, ob purulentę lentæq; pituitæ copiam reſpirationis viam opprimentem auxiliantur.

Minus incidentia & detergentia ſunt.

Looch paſſulatum
Looch de farfara ſeu tuſſilagine
Looch de caulibus Gordonii
Looch è pulmone vulpis Meſ.

Incraſſantia fortiora ſunt.

Looch è papauere
Diacodion ſimplex Gal.
Diacodion Ioan. Bapt. Montani.

Horum vſus eſt in omnibus deſtillationibus è capite in aſperam arteriam, ex perpetua tuſſi inſomnium parientibus. Tuſſi quinetiam & gutturis aſperitati à tenui deſtillatione ſeu catarrho excitatę auxiliantur: defluentes enim illos humores inſpiſſant, mitigantque, excretioni præparant: febribus etiam ardentibus & pectoris inflammationibus interdum exhibentur.

Incraſſantia leniora ſunt.

Looch de pſyllio
Looch de portulaca
Looch ex tragacanthæ.

Hæc ipſa ad ſputum ſanguinis commendantur. Poſteriora duo partim ex rebus adſtringentibus & ſtipticis compoſita, venarum rupturis conſtringendis & agglutinandis conueniunt.

Enumeratorum remediorum formulæ in ipſis auctoribus à nobis citatis, & in omnibus diſpenſatoriis ſiue antidotariis communibus inquirendæ ſunt. Nobis ſufficiat de noſtris tantum ea inſerere, quæ non vulgaria ſunt, & tamen præclare conferunt aſthmaticis, phthiſicis, & aliis pulmonum grauiſſimis & pene incurabilibus affectibus.

Looch de Althea Quercet.

℞ *Rad. bismaluæ optime mundatarum* ℔ ß. *aut quantum volueris*; bulliant in hydromelite communi ad ſufficientem decoctionem, optime coctę tundantur, & per ſetaceum traiiciantur, *de quarum mucagine accipe* ℥ ij.

Spec. Diatragacanthi
Diaireos ana ℥ iij.
Sacchari candi
Penidiorum ana ℥ ß.
Flor. Sulphuris optime præparatorum, vt infra docebimus ℥ ij.
Syrup. capill veneris
Tuſſilaginis ana q. ſ.

Omnia reducantur in formam Looch, de quo ſæpius vtendum cum baculo de liquiritia.

Excellens eſt remedium contra omnem tuſſim inueteratam, ſiue à frigida, ſiue à calida orta ſit cauſa; contra aſthma, orthopnœam & diſpnœam, aliosque pulmonum affectus; vſus quoque eius eſt in maturanda pleuritide & ſputo proliciendo, ſicut horum præcipua curatio per anacatharſim inſtituenda.

Looch

Looch paſſulatum Quercetani.

℞ *Rad. Tuſſilaginis*
Liquiritiæ an. ℥ *j.*
Enulæ campanæ ℥ *ß.*
Herb. Scabioſæ
Capill.
Hyſſopi ana m j.
Flor. Tuſſilaginis
Violarum
Bugloſſæ
Nymphεææ ana p. ij.
Sem. Aniſi ℨ *vj.*

Coquantur in hydromelite ſimplici; de colatura clarificata cape ℔ iiij. in quibus decoque

Paſſularum purgatar. à vinaceis ℔ *ß.*
Iuiubarum
Sebeſt. ana ℥ *ij.*

Coquantur ad medietatis conſumptionem: dein quam optime prælo exprimantur, & addendo

Sacchari candi
Penidiorum ana ℥ *iiij.*

Coquantur ad mellitam conſiſtentiam: cui adde

Flor. ſulphuris ℥ *ß.*

Miſce, fiat Looch.

Ad enumeratos pulmonum affectus vtraq; hæc looch plerumque offerre ſoleo: de quibus vtendum præcipio mane à prandio circiter quartam, hora ſomni, & noctu primis vigiliis. Præſtantiſſima medicamina ſunt, ad illa, vt diximus, mala. Nullis enim laudibus ſatis prędicari poſſunt flores ſulphuris, quos addimus, vtpote, qui verum pulmonum balſamum ſunt, vt alibi in ſcriptis noſtris iam diximus.

Flores ſulphuris verum pulmonum balſamum.

Ex commemoratis floribus ſulphuris cum ſolo butyro quadam mucagine ſemin. citoniorum, biſmaluæ aut lini permixtis, addendo quendam ſyrup. capilli veneris, violarum, roris ſolis, aut tuſſilaginis, ad eoſdem vſus, vt ſupra, bechicum ſiue looch parabis excellentiſſimum.

Ad phthiſim & exulceratos ſiue purulentos pulmonũ affectus, looch aliud paratu facillimum confici poteſt, quod potentiſſimum & ſummum eſſe auxilium ſæpenumero in pluribus optimo cum ſucceſſu expertus ſum.

℞ *Syrup. de ſucco hederæ terreſtris, noſtræ deſcriptionis* ℥ *ij.*
Flor. ſulphuris q. ſ. ad reducenda omnia in looch.

De quo Empyicis exhibe quater in die, idque ad dies pluſculos, & mira præſtabis. Multos profecto deſperatos & incurabiles ægrotos iam proclamatos, hoc eodem reſtituimus remedio.

Ad enarrati hederæ terreſtris ſyrupi vncias duas admiſcere poteris guttulas 4. vel ſex rubini noſtri ſulphuris, cuius deſcriptio extat in noſtra pharmacopœi ſpagirica, multis ab hinc annis à nobis edita, ex qua mixtione medicina ſecurior & promptior in agendo aduerſus eoſdem affectus euadet.

Eodem modo balſamum, butyrum, lac dulce aut cremor ſulphuris cum quodam ſyrupo mixta, aut per ſe exhibita, iiſdem affectibus ſingulari & ſpecifica proprietate proſunt: quorum omnium præparationem paulo poſt docebimus. Sulphur enim rite præparatum verum eſt pulmonum balſamum, verum bechicum, verum looch ſanum & expertum omnibus pulmonum affectibus aptum & ſalutare, quod admirandis ſuis virtutibus & effectib. looch illi ſano, & cæteris omnibus, quorquot ſunt bechica vulgaria, longe præferendum eſt.

CAP. XX.

De Confectionib. aromaticis ſeu ſpeciebus & pulueribus roborantib. tabellis & trochiſcis.

Satis abunde hactenus tractatum eſt de præparantibus, purgantibus ſeu vacuan-

vacuantibus, nec non de reuellentibus & deriuantibus remediis: ordinis ratio expoſcit, vt nunc dicamus de iis, quæ facultatibus partium nobilium, animalibus nempe, vitalibus, & nutritioni dicatis, roborandis ſiue confortandis apta & idonea ſunt: nec non de iis, quæ afflictarum partium malignam qualitatem ſiue intemperiem corrigunt, & variis earundem ſymptomatis ſiue accidentibus præter naturam ſuccurrunt ac opitulantur. His autem curationum indicationibus diuerſa inſeruiunt medicamentorum genera, veluti ſunt

1. *Confectiones aromaticæ, ſpecies ſiue pulueres cordiales.*
2. *Trochiſci*
3. *Tabellæ*
4. *Opiata*
5. *Condita*
6. *Conſerua*
7. *Omnis generis antidoti.*

Vt igitur primæ ſectioni noſtræ pharmacopœæ colophonem ſiue finem imponamus: de his tantum enarratis remediorum generibus, quæque ex iis maxime neceſſaria videntur, ſiue ad vulgarem normam, ſiue per chymicum artificium ſint præparata, adhuc nobis dicendum reſtat: exordio ſumpto à confectionibus aromaticis, quarum aliæ calidæ ſunt, aliæ frigidæ, aliæ temperatæ.

Calidæ ſunt:
- *Aromaticum Caryophyll. Meſ.*
- *Aromaticum roſatũ Gabrielis*
- *Diamargarit. cal. Auicennæ*
- *Lætificans Rhaſis*
- *Diambra Meſ.*
- *Diamoſchum dulce Meſ.*
- *Confectio cordialis Alexandr. Bened.*
- *& Conf. cor. deſcripta à Fuchſ. 2. compoſ. med. ſect. 4.*
- *Diacalamentum Gal.*
- *Diacinnamomum Meſ.*
- *Dianthos Nicol.*
- *Diagalanga Meſ.*
- *Diahyſſopum Meſ.*
- *Diairis Nicol.*
- *Diatrionpipereon Meſ.*
- *Diacuminum Nicol.*
- *Diapraßium Nicol.*
- *Diaxyloaloes Meſ.*
- *Roſata Nouella*

Frigidæ:
- *Diamargarit frigid.*
- *Diatragacant. frigid.*
- *Diapenidium*

Temperatę:
- *Diatriaſantalum*
- *Diarrhodon Abbatis*
- *Diacurcuma*
- *Dialacca maior.*

Hæ ſunt confectiones aromaticæ, quę maxime in vſu eſſe ſolent, quarũ compoſitionum formulæ adeo ſunt communes, vt in omnibus diſpenſatoriis deſcriptæ reperiantur. Nobis hic ſatis erit, ſingularum tantum proprietates & facultates ordine explicare: vbi videre licebit, alias peculiariter conuenire capitis affectibus: alias pulmonum & thoracis, ventriculi, hepatis, lienis, renum, vteri, aliarumq; corporis humani partium morbis.

Aromaticum caryophyllatum præcipuum & ſingulare roborans eſt cordis & ventriculi: confert ad nauſeam & vomitum: partes nutritioni famulantes à putredine præſeruat, & ventos flatusq; mirifice diſſipat. *Aromatici caryophyllati vires.*

Aromaticum roſatum auxiliatur imbecillitati ventriculi, iuuat concoctionem, ſtimulat appetitum, & imprimis iis aptum eſt, quibus ex longo quodam morbo calor naturalis labefactatus etiamnum poſt morbum euictum langueſcit. *Aromatici roſati.*

Diamargaritum calidum Auicennæ vtile perhibetur aduerſus omnes hypothymias, ſyncopes & cordis deliquia, & breuiter omnes vires collapſas reparat & inſtaurat: prodeſt ſuffocationi matricis, aſthmaticis, tabidis; ad cruditates item & imbecillitates ventriculi conducit. *Diamargaritis calidi.*

TT Electua-

Electuarii lætificantis.

Electuarium lætificans Rhaſ. valet ad palpitationem cordis: ad omnes melancholiæ hypochondriacæ ſpecies, & quia lætitiam & hilaritatem adfert, lætificans appellatum eſt. Falluntur autem ii, qui huius deſcriptionis auctorem Galenum fuiſſe opinantur, & idcirco id nominant lætificans Galeni, ſicut alibi quoque monuimus.

Diambra & diamoſchum dulcis.

Diambra & diamoſchum dulce, vtraque à Meſuæo deſcripta, item conf. cordiales tum Alexandr. Bened. tum Fuchſii inter pulueres & confectiones, cordi ſunt omnium maxime amicæ & ſalutares, & iiſdem fere effectibus ac energiis præditæ, laudantur aduerſus peſtilentes omnes affectus, frigidosque cerebri morbos, paralyſes, vertigines, epilepſias, conuulſiones, melancholias: recreant inſuper & inſtaurant facultatem maxime vitalem, roborantque ventriculum, aliasque partes nutritioni ancillantes.

Diacalamenti.

Diacalamentum Galeni conducit omnibus thoracis & ventriculi affectib. à cruditatibus & cauſa frigida ortis: mirum in modum attenuat omnes craſſos & tartareos humores: diſſipat omnes ventos: ſuccurrit febre quartana laborantibus: tandemque menſes & vrinam mouet.

Diacinnamomi & Dianthi & diagalanga.

DiacinnamomumMeſuæi, Dianth. Nicol. & Diagalanga Meſuæi ſunt compoſitiones, quæ ob ſingularem conſenſum iiſdem vſibus adaptantur, omnibus nempe frigidis inſeruiunt affectionibus, intemperiei cerebri, ventriculi, & cæterarum nutritionis partium: concoctionem iuuant: cardiacis item & cordis deliquiis ſubueniunt, & vires exhauſtas mirifice reficiunt.

Diahyſſopi, Diatragacanthi & diairis.

Diahyſſopum Meſuæi, Diatragacanthum calidum Nicol. & Diairis Salomonis Nicolai, magna quoque compoſitionis ſocietate inuicem conueniunt: c.... bus etiam pulmonum affectibus, .. humoribus frigidis & viſcoſis ſubortis opem ferunt, qualis aſthmaticæ & tuſſium inueteratarum conditio plerumque eſſe ſolet.

Diazingib. & Diatrionpipereon.

Diazingiber Nicolai & Diatrionpipereon Meſuæi, cruditatibus, ventis & imbecillitatibus ventriculi opitulantur, attenuant & incidunt humores mucilaginoſos tunicis ventriculi adhæreſcentes, altiusque radices agentes. Vnde feliciter in febri quartana poſt generales euacuationes præſcribuntur.

Diacumini & Dianiſi.

Diacuminum & Dianiſum Nicolai & Meſuæi eiusdem ambo compoſitionis fere, flatibus ventriculi, à craſſis & pituitoſis humoribus procreatis discutiendis aptiſſima ſunt.

Diathamari.

Diathamarum Nicolai, aſthmaticis, tuſſientibus & anheloſis, renumque porro imbecillitati optime conuenit.

Diapraſſii.

Diapraſſium Nicolai peculiariter inſeruit ad omnes defluxiones tuſſim excitantes; ad omnia item aſthmata & dyſpnœas.

Diaxyloaloes.

Diaxyloaloes Meſuæi exhibetur ad quæuis ventriculi incommoda à cruditate pronata: quin etiam illud idoneum eſt ad vermes & corruptos humores ex eodem expellendos, digeſtionem iuuat, & hominis animum exhilarat.

Roſatæ nouellæ.

Roſata nouella Nicolai facultatem habet vomitum inhibendi: confert etiam ad imbecillitates ventriculi, & lipothymias ſiue cordis deliquia, & vires debiles à diuturno morbo contractas in ſolidum inſtaurat.

Diamargariti frigidi.

Diamargaritum frigidum Nicolai in omnibus febribus ardentibus & peſtilentibus ad cor & facultatem vitalem recreandam ſummopere commendatur.

Diapenidii & Diatragacanthi.

Diapenidium & diatragacanthum à Nicolao deſcripta ad omnes calidos & acres pulmonum affectus ad tuſſim ab humore ſalſo & ſeroſo prouocatam, ad anacatharſim & expectorationem pleuriticis & peripneumonicis promouendam commode offeruntur.

Dia-

Digitized by Google

Diatriaſantalum & diarrhodon.

Diatriaſantalum & diarrhodon Abbatis idonea ſunt ad omnes viſcerum nutritioni inſeruientium, intemperies calidas contemperandas, conducunt ictero, oppilationi hepatis & lienis, aliiſque calidis eorundem viſcerum affectibus, quæ ſimul etiam vna eademque opera corroborant.

Dialacca maioris & diacurcuma.

Dialacca maior & diacurcuma ſiue diacrocum Meſuæi ſimiles habent proprietates, ſicut & eorundem deſcriptiones parum à ſeinuicem differunt: in frigidis partium nutritioni dicatarum intemperiebus ad earundem obſtructiones & duritiés reſerandas exhibentur, vbi eadem opera ſimul roborant hepar & lienem, & idcirco omnibus cachexiis & hydropiſibus proſunt: non parum etiam ad vrinam proliciendam apta ſunt.

Hactenus de viribus & proprietatibus enumeratorum puluerum ſat dictum, quorum deſcriptionum formulę petendæ ſunt ex antidotariis, in quibus omnes ex veterum ſcriptis translatæ & congeſtę reperiuntur. Non enim operæ prætium me feciſſe arbitror, ſi in illis denuo huc tranſcribendis deſudaro. Veruntamen ſicut ſupra pulueres quoſdam purgantes, qui non ſunt vulgares, deſcripſimus, ita hic opus noſtrum decorare placet confectionibus, ſiue pulueribus quibuſdam cordialibus ſpecificis ad plures affectus, qui vel noſtræ ſunt deſcriptionis, vel aliunde nobis à doctis viris communicati, multaque experientia comprobati, digni ſunt, qui in lucem publicam prodeant.

Tragea ad frigidos omnes capitis affectus.

℞ *Pulu. Rad. acori ℥ vj.*
Coralli præparati ℥ ij.
Pulu. Flor. Calendulæ
Betonicæ
Stœchados
Anthos ana ℈ ij.
Coriandri præparati
Nucis moſchatæ
Cinnamomi ana ℥ ß.
Sem. Aniſi
Fœniculi dulcis
Pœoniæ
Sileris montani ana ℥ iij.
Cardamomi
Caryophyllorum ana ℥ j.
Sacchar. anthoſati q. ſuff.

Vt fiat puluis guſtui gratus: doſis ſemicochleare argenteum, mane.

Qui ob cerebrum plus æquo humidum & nubiloſum plerumque exiſtunt torpidi, ſegnes & obliuioſi: qui porro apoplexiæ, paralyſi & ſoporiferis aliis affectibus ſunt obnoxii, præmiſſa purgatione cum pilulis cephalicis & congruis, ſingulis matutinis vtantur prædicto puluere, idque ad dies plures, & non exiguum mali leuamen percipient.

Tragema capitale Langii contra vertiginem & apoplexiam.

℞ *Maioranæ*
Betonicæ
Saluiæ
Roſmarini
Lauendulæ
Meliſſæ
Stœchados ana ℈ j.
Nucis moſchatæ
Cinnamomi
Coriandri præp. ana ℥ iij.
Cubebarum
Cardamomi
Galangæ
Piperis longi
Sem. Gallitrichi
Gran. Pœoniæ ana ℥ j.
Caryophyllorum
Macis
Zedoariæ
Zingiberis
Fœniculi
Carpobalſami

Xyloaloes ana ℥ ß.
Sacchari ℔ j. miſce, fiat puluis.

Tragema ad vertiginem expertum Cratonis.

℞ *Cinabrii non factitii, ſed mineralis veri ℥ ß.*
Coralli rubri præparati
Margaritarum præparatarum ana ℈ ij.
Croci ℈ j.
Fol. auri num. xv.

Omnia terantur ſubtiliſſime ſupra marmor, & miſceantur: doſis gr. x. xij. vel xvj. cum aqua lilii conuall. prouocat ſudores. Excellens eſt, & multo vſu comprobatum remedium contra vertiginem.

Ad eundem affectum remedium paratu facillimum occurrit, cuius vſu vir quidam magnæ auctoritatis, & de tota Gallia perquam optime meritus, à graui quadam vertigine ſcotomatica feliciter reſtitutus fuit. Paratur autem ex ſtercore pauonis maſculi, pro maribus, quod ſiccandum & pulueriz ndum, dein maceretur de eo drachma vna per noctem integram in vino albo: omnia per linteum traiecta exhibeantur vertiginoſo, idque continenter à nouilunio vſque ad plenilunium, aut etiam amplius, ſi opus fuerit. Huius remedii auctor eſt quidam ruſticus, qui ex hac cura ſingularem laudem & honorem præ multis aliis clariſſimis Medicis reportauit. Vnde colligere licet, medicinæ perfectionem tam exquiſitam non eſſe, quin in eam in dies quid addiſcere, vel à minimo & abiectiſſimo quouis homine opus habeamus.

Tragea antepileptica Querc.

℞ *Eſſentia Corallorum*
Margaritarum ana ℈ iiij.
Vngulæ Alcis veræ
Vnicornu ana ℥ ß.
Salis cranii humani ℥ j. ß.
Pulu. Flor. liliorum conuall.
Calendulæ
Tiliæ arboris
Anthos ana ℈ j. ß.
Sem. Pœoniæ
Rutæ
Viſci querni ana ℈ ij.
Lapidis beZoardici veri
Ambræ griſeæ ana ℈ j.
Cinnamomi
Cardamomi
Ligni aloes ana ℥ j.
Camphoræ ℈ ß.
Sacchari anthoſati q. ſuff.

Epilepticus poſt generalem & congruentem vacuationem huius trageæ capiat ſemicochlear, continuando per integrum menſem: qua ſumpta, ſtatim vnam atque alteram vnciam noſtrę aquæ antepilepticæ ſupra capite Decoctorum deſcriptæ, ſuperbibat: moxque ſudet, & in cæteris bona victus ratione vtatur.

Tragea ad omnes pectoris affectus.

℞ *Spec. Diaireos*
Diatriagacanthi frigidi ana ℥ j. ß.
Pulu. Rad. vngulæ caballinæ
Summitatum hyſſopi
Sem. Vrticæ ana ℈ iiij.
Pulmonis vulpis præparati ℥ ß.
Flor. Sulphuris optime præparatorum ℥ j. ß.
Eſſentiæ margaritarum
Coralli ana ℥ j.
Sacchari violati q. ſuff. miſce fiat puluis, vel ſi velis, elect. vel tab. concinnabis.

Excellentiſſimus eſt puluis aduerſus omnes pulmonum affectus, & ipſum etiam aſthma, & ſpirandi difficultatem: efficax eſt præterea ad tuſſim inueteratam, & ipſam etiam phthiſim ac vlcera pulmonum.

Digitized by Google

Tragea antipleuritica.

℞ *Salis prunellæ (quem anodynum minerale vocant veri Chymici)* ℥ ij.
Pulu. Flor. papaueris rheadis
Coralli rubri ana ʒ j.
Sacchari violati ℥ ß.

Reducantur in puluerem: doſis ʒ ij. ſuperbibendo parum aquæ papaueris rheadis vel cardui benedicti. Singulare remedium ad pleuriſin, cuius eximios effectus ipſis oculis multoties vidi.

Puluis ad omnes ventriculi affectus mirabilis.

℞ *Pulu. Rad. Aronis præparatæ, vt docebitur* ℥ ij.
Rad. Acori vulgi
Pimpinellæ ana ʒ j.
Oculorum cancri ʒ ß.
Cinnamomi ʒ iij.
Salis Abſynth.i
& Iuniperi ana ʒ j.
Sacchari roſati q. ſuff.

Conficiatur puluis guſtui gratus.

CAVTIO.

Tanta eſt ventriculi affinitas & conſpiratio cum reliquis totius corporis partibus, vt ex eius vel minimo errore cæteræ particulæ ſtatim in conſenſum trahantur, & ita infinita propemodum mala procreentur: hinc vitiorum ventriculi medela complectitur ſimul plurium aliorũ affectuum medicationem. Occaſionem horum, quæ dico, mihi præbet admiranda huius pulueris efficacia, qui licet paratu ſit facillimus, nec ex numeroſa ingredientium aut aromatum multitudine præparetur; exhibetur tamen non tantum ad ventriculum corroborandum, cui proprie conuenit, ſed etiam ad capitis affectus, ad hemicranias acutiſſimas, vertiginem, *Melanchol. Hypochond.* melancholiam, hypochondriacam, cachexiam & ſimiles aff. ctus. Ad calculum quoque & febrem quartanam porrigitur: habet enim facultatem deoppilandi hepar, lienem & totum meſenterium, & diſſoluendi & liquefaciendi tartarum glutinoſum, qui plurimorum morborum cauſa exiſtit, cui negotio peculiariter inſeruit ſal pungens & piperinum, quem Aronis radix, quæ huius medicamenti baſis eſt & fundamentum, acredine & mordacitate ſua ſatis repræſentat. Id mihi communicatum fuit à D. Birckmanno Medico excellentiſſimo, cuius iam honorificam alibi mentionem fecimus. *Pulu. D. Birckmanni.* Is ſingulis annis parabat huius pulueris pluſquam ſexaginta aut octuaginta libras: tanti eum faciebat ad medicinæ vſum, vt & eidem locum daret inter ſecreta ſua medica, quorum ſumma abundantia is tanquam vnus primariorum Medicorum ſui ſeculi diffluebat.

Præparatio radicis Aronis.

Colligenda eſt hęc radix, dum vix inter dumeta germinare incipit, ac antequam eius virtus in folia ſe diſpergat, mundanda optime & lauanda: poſtea in orbiculos diſſecta infundatur cum vino albo, & maceretur in loco frigido per 24. horas, vino duobus digitis tranſuerſis ſupernatante: enumeratis horis elapſis, effundatur vinum & ſeparetur per inclinationem: & rurſus affundatur nouum vinum album, repetita adhuc maceratione eadem per 12. horas, vt nimia acrimonia & vis pungens einſdem ſalis aronici mitigetur, quæ alias tangentis manibus bullas ſiue puſtulas inducit, eaſque exulcerat. Sed in eo tamen acri ſale latet vis illa diſſoluens, quæ vero artificio inde eruenda eſt, hoc eſt, adeo edulcanda eſt, vt amplius linguam non pungat acrius ac ipſum piper, citra vllam exulcerationem, idque ex guſtu facile percipitur. Radix itaque poſt macerationem reſiccetur ad ignem lentum, in furno videlicet, in quo panificia modo cocta fuerint, dein reducatur in puluerem ad eundem vſum, vt ſupra.

Vt eximiæ huius radicis virtutes clarius pateſiant, obiter tantum hic addo, ex ea mundata & in rotulas, citra cultrum tamen ferreum, diſſecta, & in vmbra reſiccata, ne quid de ſale eiuſdē pereat, puluerem confici, qui verus domitor & expulſor eſt veneni arſenicalis cancri, ſi præſertim ipſi parum arſenici fixi admiſceatur. De quo fuſius dicetur in ſecunda ſectione huius operis, vbi de externis remediis tractabimus.

Tragea ad effectus hepatis.

℞ *Coralli rubri prep.*
Spodii
Spec. Diatragacanthi ana ʒ ij.
Pulueris hepaticæ
Sem. Acetoſæ
Portulacæ
Berberis ana ʒ j.
Croci martis optime præparati ʒ ij ß.
Croci ex oleo ſulphuris parati, vt docebitur ℈ ij.
Conſeruæ roſ. è ſiccis, vel ſacchari roſati q. libuerit.

Miſce, fiat puluis: doſis ʒ j.

Hic puluis eſt admirabilis contra omnes obſtructiones, imbecillitates & intemperies hepatis, cui priſtinum robur reparat: ſingularis porro aduerſus omnes fluxus hepaticos & dyſentericos, nec vix vllum præterea cōtra cachexias, hydropiſes, icteros, præſtantius reperitur remedium: ſumpto puluere, poſt horam bibendum eſt iuſculum.

Nos infra *capite de extractis* docebimus quoque chymicas aliquot præparationes, inter quas dabimus, tum croci martis, tum croci, olei acidi ſulphuris, præparandi modum, nempe dictum oleum in puluerem & crocum conuertendi, qui verum crocum martis repræſentabit: at illius vires multo ſuperabit interuallo.

Quemadmodum ſupra contra vertiginem facillimam pulueris ex ſtercore pauonis præparationē tradidimus: eodem modo quoq; alios pulueres ex aliorum animalium excrementis præparandos hic in mediū proferemus, qui pluribus diuerſis affectibus erunt idonei & aptiſſimi. Hæc quidem remedia quantumuis facili & ſimplici artificio, vel à quouis idiota parari queunt: multo tamen certioribus & præſtantioribus effectis ſeſe produnt, in pluribus curandis morbis, quam varii illi pulueres aromatici, qui iuxta longas & tædioſas receptarum, vt vocant, deſcriptiones, ſcrupuloſe nimis fabrefacti, in theculis deauratis ad pompam potius, quam ad verum aliquem vſum adſeruantur.

Tragea ad icterum.

Horum remediorum vnum paratur ex anſerculi, qui veris tempore herbis paſcitur, ſtercore ſeu excremento: hoc collectum, & in ſole vel alio loco moderate calido exſiccatum, puluerizandum eſt, de quo puluere exhibeatur ʒ ß. vel ʒ j. ſi malum inueteratum fuerit, vel per ſe, vel cum vino albo. Non eſt morbus auriginoſus, quin hoc medicamine perfecte eradicetur & euellatur, idque in tertia vel quarta eiuſdem exhibitione: huic pulueri addere poteris cinnamomi, & ſacchari ad libitum.

Ad idem.

Summum & certiſſimum ad eandem ictericiam medicamentum eſt pullorum gallinaceorum, vel gallinarum excrementum album, ſeorſim collectum, de cuius puluere mane exhibe ʒ ß. & continuando 4. vel 5. matutinis mira percipies. Idem puluis ſumitur ad calculi contritionem & expulſionem, & vrinæ ſuppreſſionem.

CAVTIO.

Nullus hic miretur ſummos nec incertos effectus, quos eiuſmodi auium aliorumque animalium excrementa in

præ-

prædictis morbis edomandis oſtentant. Excrementa enim horum aereorum animalium, quorum natura eſt calidiſſima, tota ſunt nitroſulphurea, cuiuſmodi quoque eſt columbarum ſtercus, è quo copioſa nitri quantitas educitur, ſicuti alibi enotauimus. Vnde enarrata hæc excrementa mirificam habent incidendi, attenuandi & diſſoluendi facultatem, vireſque ſimplicium, quibus animalia illa nutriuntur, reſeruant, quæ in quintas quaſi eſſentias, per digeſtionem & concoctionem, in horum aereorum animalium ventribus conuertuntur, hinc tam efficaci operandi energia, ad plures & diuerſos morbos exſcindendos excellunt. Camillus à Camillis, Medicus Genuenſis celeberrimus, cuius antea à nobis facta fuit mentio, aſſerebat, coturnicum helleboro veſcentium, (quod ipſis, vt quidam ſcribunt, in alimentum cedit) excrementa ſingulari proprietate quadam conferre epilepſiis, quod tamen ipſe non expertus ſum, ſed hiſce in medium allatis, tantum aliis politiori & exquiſitiori ingenio præditis occaſionem præbere volo, vt natura & conditione ſingulorum alimentorum, quibus & Pauones, & Anſerculi, & Gallinæ paſcunt & nutriuntur, philoſophica & acuta meditatione penitius examinatis & cognitis, tantorũ effectuum ab his excrementis productorum cauſam & rationem facilius comprehendant.

Tragea ſplenitica.

℞ *Pulueris rad. aronis, vt ſupra præparatæ* ℥ ß.
Carpobalſami
Xylobalſami
Zedoariæ ana ℥ j.
Pulu. Florum geniſtæ
Sem. Naſturtii
Erucæ
Cardui benedicti
Fæniculi
Aniſi ana ℥ j. ß.
Caryophyllorum
Zingiberis
Cubebarum ana ℥ ß.
Cinnamomi ℥ j.
Salis fraxini
Tamariſci
Ceterach ana ℈ iiij.
Sacchari anthoſati ad pondus omnium.

Miſce, fiat puluis. Doſis duo cochlearia argentea, conducit ad obſtructiones & ſcirrhoſas duritiés lienis, & cæteros affectus inde promanantes.

Tragea antinephritica & ad colicam paſſionem.

℞ *Tunicæ interioris ventriculi gallinæ, & ſtercoris albi eiuſdem ana* ℥ ß.
Pulueris pelliculæ interioris, quæ in putaminibus ouorum reperitur ℥ ij. ß.
Herniariæ
Cinnamomi an. ℈ iiij.
Nucleorum meſpillorum ℥ ij.
Sem. Aniſi
Fæniculi ana ℥ j.

Reducantur in puluerem tenuiſſimum & miſceantur: doſis ℥ ß. vel ℥ j. ad ſummum cum vino albo.

Certiores & multo efficaciores huius pulueris effectus percipies, in atterendo & expellendo calculo, iis, quos alii plures de milio ſolis ſimpl. ſpeciebus electuarii lithontribon Iuſtini, de cicadis, de lepore combuſto & ſimiles vulgares ad calculum comminuendum vſurpati prodere ſolent. Nos deſcripſimus quidem alibi, in conſilio noſtro de calculo, varios pulueres antinephriticos, ſed præcedenti huic præ aliis tribuimus præſtantiæ palmam.

Tragea hiſterica.

℞ *Caſſiæ ligneæ*
Calami aromatici an. ℥ ß.
Sem. Agni caſti
Paſtinacæ

Rutæ

Rutæ
Pæoniæ
Aniſi
Fœniculi ana ℥ ij.
Cardamomi
Macis
Cinnamomi
Caryophyllorum ana ʒ j.
Fæculæ bryoniæ ʒ j. ß.
Sacchari anthoſati ad pondus omnium.

Miſce fiat puluis. Doſis ʒ j. ß. Prodeſt albo mulierum fluori & vteri ſuffocationi.

Solum ſemen paſtinacæ domeſticæ exſiccatum pulueriżatum, ad ℥ ß. cum pauco vino, vel quadam aqua congrua hiſterica, exhibitum, peculiare quoque eſt & ſpecificum medicamentum ad eandem vteri ſuffocationem.

Tragea granorum actes ad dyſenteriam.

Exprimatur ſuccus baccarum ſambuci maturarum, tempore videlicet autumni. Ex quo ſucco & farina ſecalina conficiatur paſta ſiue maſſa optime elaborata, ex qua formentur exigui panes, qui in furno ad biſcocti duritiem coquantur, adeo vt in puluerem tenuiſſimum redigi queant: qui puluis cum eodem ſucco iterum imbibatur, omniaque denuo reducantur in paſtam, quæ in biſcocti forma coquatur in furno: idque tertio repetatur. Poſtremo omnibus probe coctis & reſiccatis, fiat puluis ſubtiliſſimus, qui longiſſimo tempore adſeruabitur: Specificum eſt arcanum aduerſus dyſenterias. De eo accipe ʒ j. & nucis moſchatæ tantundem, mixtis ſimul omnibus cum ouo parum cocto incorporentur: & ſic omnia ſorbenda exhibeantur, vel miſceantur cum aquæ noſtræ dyſentericæ ſupra deſcriptæ ſuff. quantitate, & propinentur.

Hoc remedium appellamus trageam granorum actes, quo nomine vocabat is, qui id nobis communicauit, nempe D. Volffius vir doctiſſimus, inclytæ academiæ Marpurgenſis profeſſor celeberrimus, & illuſtriſſimi principis Landgrauii Haſſiæ Medicus ordinarius, cui, ſicut & aliis duobus eiuſdem collegis, D. nimirum Moſano, & D. Hartmanno viris celeberrimis & Medicis quoq; ordinariis eiuſdem illuſtriſſimi Principis, adhuc alia plura medica ſecreta, rara & præclara accepta ferimus: quorum auctoritate huic operi noſtro maiorem gratiam & ornamentum conciliare voluimus, idque ob ſummam illorum erga me beneuolentiam, & ſingularem fraternumq; viciſſim meum erga eoſdem affectum.

Tragea ad bronchocelem.

℞ *Spongiarum vel excreſcentiarum ſpongioſarum, quales in cynosbatis naſci ſolent* ℥ ij.
Spongiæ marinæ tantundem.

Hæ ſpongiæ ſimul reducantur in cineres, vt artis eſt.

℞ *Cinerum harum ſpongiarum* ℥ j.
Cinerum chartæ leucopheæ cõbuſtæ ℥ ij.
Cinnamomi ℥ ß.
Coralli rubri pulueriżati ʒ j. ß.

Miſce omnia inuicẽ, & fiat puluis. Certiſſimum & præſtantiſſimum eſt remedium ad bronchocelem. Et licet hoc malum commune ſit tantum certorum locorum incolis, vt Morianis in montibus Sabaudiæ inhabitantibus: nihilominus tamen & plures alibi reperiuntur, puellæ præſertim, quas moleſtus ille gutturis tumor plane deformes reddit: quibus hoc ſolo remedio, tanquam optime comprobato, indubie ſubueniri poteſt: vnde illud nolui publicæ vtilitatis ergo reticere. *Gutturis tumor.*

Modus vtendi eſt, vt enarratum puluerem ad ℥ j ß. vel ℥ ij. vel amplius, ſi velis, iniicias in lagenam, vino albo repletam, & ad dies duos vel tres maceres, antequam *Vſus.*

tequam eo vtaris. Eligat autē æger tempus plenilunii,& quando luna decreſcere incipit,de dicto vino bibat ℥ ij. vel iij. ſingulis matutinis continuando, donec luna amplius non decreſcat, ſed creſcere incipiat. Vbi deſiſtendum, vſque ad alterum plenilunium,& luna decreſcente, vini iſtius vſus iterum per 15. dies repetendus eſt, ſi forte prima vice non integre curatus eſſet. Et ſicut luna decreſcit, ita tumor paulatim de die in diem imminuetur & abſumetur.

Sed prius vtendum erit aliquo purgante eidem affectui congruo, cui inſtituto medicamenta ex Mercurio parata omnium ſunt accommodatiſſima.

Puluis ad omnes herniæ ſpecies, & ipſam enterocelem.

℞ *Pulu. rad. conſolidæ maioris ℥ ß.*
Pulueris herniariæ ℥ j.
Pulu. Spongiarum, cynosbatis adnaſcentium ℥ iij.
Eſſentiæ coralli
Eſſentiæ perlarum an. ℥ ij ß.
Magiſterii lapidis hæmatitis ℈ iiij.
Spodii
Terræ ſigillatæ ana ℥ ij.
Cinnamomi
Fœniculi dulcis ana ℥ j.
Sacchari roſati ad lubitum, fiat puluis.

De quo vtatur herniosus mane ad pluſculos dies: non neglectis interim perpetuis & commodis ligamentis, ac prætertim balſamo diakibric. noſtro, ſumme igne eo exſiccāte, ac partes membranoſas prǽhumidas & relaxatas contrahente.

CAVTIO.

Hoc puluere multis experimentis comprobato, graues admodum herniæ ſæpenumero ſanatæ ſunt. Communicatus eſt mihi à D. Genādio viro celeberrimo & Medico Ducis Sabaudiæ primario. Herniaria, quæ præcipuis huius pulueris ingredientibus annumeratur, non citra rationē ita appellata fuit: eximios enim & ſingulares effectus in hiſce abigendis malis prodit. Idem Genandius cum cibo quoq; offerebat eiuſdem herniariæ puluerem, ipſique pani admiſcebat. Eadem herba conducit etiam ad calculum.

Poſſemus quidem in pharmacopœæ noſtræ decoratione huius generis plura hic introducere remedia: ſed beneuolus lector contentus erit his hactenus enarratis trageis, ſiue pulueribus roborantibus, & ad plures affectus comparatis, quos priſcorum confectionum aromaticarum catalogo annexos æqui bonique conſulet.

Vt enumerati pulueres aromatici, necnon alii, guſtui fiant gratiores, in electuaria ſolida vel tabellas, vt vocant, effinguntur, idque cum ſaccharo in aqua aliqua conueniente prius diſſoluto & perfecte cocto, cuius octo vel decem vnciis additur vncia vna pulueris, omnia ſimul decoquendo & commiſcendo, vt artis eſt. Eodem modo parantur tabellæ diatriaſantali, aromatici roſati, & reliquæ huius generis omnes, quæ iiſdem medendi ſcopis, quibus earundem confectiones ſiue pulueres inſeruiunt. *Quomodo ex pulueribus conficiantur tabellæ.*

Ex iiſdem pulueribus formantur quoque varii generis trochiſci, vti appellantur, diuerſis curationum indicationibus apti.

Ex pulueribus purgatiuis, de quibus ſupra nobis ſermo fuit, finguntur trochiſci alhandal, de rhabarbaro, de agarico, & ſimiles alii.

Ex confectionibus roborantibus etiam varii trochiſci, pro variis intentionibus curatiuis, quibus illæ inſeruiunt, componuntur.

Horum alii dicuntur ἐπισχέτικοι, id eſt, adſtringentes, vt ſunt trochiſci.

De ſpodio
De terra ſigillata

De Karabe
Ramich.

Alii corroborant partes nobiles, vt caput roborant trochiſci de gallia moſchata.

Pectus, trochiſci bechici albi, nigri.

Vẽtriculum plus æquo calidum, trochiſci de camphora & diatrhodon.

Fiunt pręterea ex iis confectionibus, quas viſceribus deoppilandis aptas diximus, trochiſci, qui iiſdem vſibus adaptantur, quique Græcis appellantur ἐκφρακτικοὶ.

Ad hepatis obſtructionem idonei ſunt trochiſci.

De Rhabarbaro
De Abſynthio
De Eupatorio
De Lacca

Ad lienis trochiſci de capparibus.

Ad renum vero oppilationem conferunt trochiſci de halicacabo.

Vterum peculiariter ſpectant trochiſci de myrrha.

Horum alii plures occurrunt, ſed præcipuos, qui maxime in vſu ſunt, hic enumeraſſe ſufficit, qui plures volet, videat *ſect. 8. Antidotarii Meſuai.*

CAP. XXI.

De conditis, opiatis & conſeruis.

Conditi duplex ſignificatio.

VOcabulum conditi duplici ſignificatione in medicina accipitur, anguſta videlicet & lata. In prima ſignificatione denotat compoſitionem quandam, ex ſpeciebus ſiue pulueribus roborantibus & conſeruis, affectibus, quos edomare voles, congruis paratam, idque in forma pulueris gummoſi, quĩ cochleari argenteo porrigitur, huncque Medici moderni proprie dicunt conditum.

In altera vero lata & generali ſignificatione ſumitur pro quouis remedio, quod ſaccharo vel melle conditur, ſiue ſint fructus, ſiue radices aut flores, vt guſtum acquirant ſuauiorem, & conſeruationi diuturniori aptiores fiant. Vnde & ipſæ conſeruæ hac ratione inter condita annumerantur. De his vide Meſuæum *ſect. 1. ſui Antidotarii.*

Opiatæ. Opiatæ eodem modo componuntur ex dictis conſeruis, & diuerſis pulueribus, qui variis indicationum ſcopis Medico propoſitis accommodantur: ſed illarum conſiſtentia quodammodo mollior eſt: ob quam cauſam ipſis aliquot adduntur ſyrupi. Cum autem horum amborum remediorum baſes exiſtant pulueres & conſeruæ, & iam ſupra de omnis generis ſpeciebus ſeu confectionibus abunde ſatis à nobis tractatum ſit: ſupereſt, vt tantum de conſeruis dicamus, quas, quia pauca in iis reformanda nobis deſiderari videntur, breuiſſime perſtringemus.

Conſeruarum differentiæ. Inter conſeruas igitur ad partes corroborandas & tollendas morbi malas qualitates, aliæ ſunt cephalicæ ſeu capitales, ad cerebrum, aliæ thoracicæ ſiue pectorales, aliæ ad cor, ventriculum, iecur, & alias partes nobiles deſtinatæ.

Cephalicæ. Capitales ſunt, conſeruæ roſmarini, lauendulæ, calendulæ, maioranæ, meliſſæ, primulæ veris, pœoniæ, lilii conuall. tiliæ arboris, euphragiæ, betonicæ, ſaluiæ.

Harum aliæ ſpecificæ ſunt ad apoplexiam, vt conſeruæ, lauendulæ, ſaluiæ, roſmarini, aliæ ad paralyſim, vt conſeru. florum calendulæ, & aliæ ad epilepſiam, vt conſeru. flor. tiliæ arboris, lilii conual. pœoniæ, euphragiæ peculiariter prodeſt oculorum affectibus.

Pectorales. Thoracicæ ſunt, conſeru. rad. & flor. tuſſilaginis, roris ſolis, enulæ campanæ, hyſſopi, flor. violar. capillorum veneris, papaueris rheadis, quarũ aliæ conueniunt calidis pectoris affectib. alię frigidis.

Cordiales. Cordiales ſunt, conſeruæ florum borraginis, bugloſſæ, acetoſæ, rad. angelicæ, & corticum citrii.

Stoma-

Stomachica. Stomachicæ ſunt, conſeruæ rad. acori, arantiorum, menthæ, diacydonium ſiue citonia condita, quarum aliæ corroborant eundem ventriculum à cruditatibus aut cauſis frigidis debilitatum, aliæ eius tollunt intemperiem calidam, vel minimus pharmacopœæ tyro harum nouit differentias, ita vt non opus ſit diutius in iiſdem immorari.

Hepatica. Conſeruæ florum cichorii, berberis, ribes, roſarum rubrarum hepati imprimis ſuccurrunt.

Splenetica. Conſeruæ de ceterach lieni conferunt.

Renales. Conſerua ſymphiti maioris ſingulari proprietate renum vlceribus prodeſt: in genere vero omnis generis immoderatas fluxiones ſiue ſanguinis, ſiue aliorum humorum ſiſtit & cohibet.

Enarratarum conſeruarum præparationes non vſque adeo magni momenti ſunt, vt de iis plura dicere neceſſe ſit.

In capitis huius decorationem aliquot tantum conſeruarum præparandarum formulas adiiciemus, quæ non tã tritæ & vulgares ſunt, ac deſcribemus inſuper cõpoſitiones quaſdam, ad præcipuos & grauiſſimos corporis affectus accommodandas, quibus benignus lector iucunde & vtiliter perfruetur.

Paradigmatis loco proponemus cõſeruas quorundam florum radicum & fructuum, ad quarum normam alias plures licebit componere.

Modus faciendi conſeruas. Prima conſeruarum præparatio in Germaniæ quibuſdam locis tantum, nec vbique vſitata eſt. Comparandum primo eſt vitrum conſeruis adſeruandis aptum, capax & amplum, in quo fiat ſtratum ex ſaccharo puluerizato ad digiti tranſuerſi altitudinem: huic ſuperſpergantur flores, qualeſcunque condire volueris, ad eiuſdem menſuræ quantitatem: oportet autem flores colligere tũc, cum à Solis radiis illuminati omni rore & ſuperflua humiditate vacãt, dein huic florum ſtrato ſuperiniiciatur nouum ſaccharum, & adhuc alii flores: & ita fiat S.S.S. vltimumque ſtratum ex ſaccharo conficiatur. Vitrum corio vel membrana craſſiuſcula optime clauſum, exponatur in æſtate feruentiſſimo Solis ardori per tres ſeptimanas, vel vnum menſem, quo temporis ſpatio materia duriuſcula reddetur, & optime condietur diuque reſeruabitur.

Sic quoque conſeruæ parabuntur ex omnibus floribus purgantibus, ex roſis pallidis, violis, floribus Perſicæ arboris, floribus centaurii & hyperici, & prunorum ſylueſtrium, quæ purgabunt, & infantibus, aliiſque, qui à potionibus Medicis plerunque abhorrent, commode exhibebuntur.

Altera conſeruarum præparatio, quę non gregaria eſt aut communis, & qua flores non ſolum integri permanent, ſed ſuos inſuper colores, odores & ſapores totos conſeruant, (res ſane perquam eximia & elegans) ſic [illegible]

Alius modus melior. *Accipe florum* (quoſcunque ad conſeruas parandas volueris) *optime mundatorum & exſiccatorum* ℥ *iiij. miſce cum ſacchari calidi, & ad perfectionem decocti* (ſicut decoqui ſolet ſaccharum roſatum) *lib. j.* idem ſaccharum cum admixtis floribus denuo bulliat ad ignem, donec perfecte coctum apparuerit, cuius perfectionis ſignum eſt, dum eiectum cum ſpatula, bracteas quaſdam & veluti folia facit: tunc vas æneum, quo materia continetur, ab igne remoueatur, rotula continuo commouendo, donec in puluerem reducatur ſaccharum, & additi flores ab eo ſeparabiles, & nihilominus in conſeruam conditi exiſtant, integros adhuc conſeruantes ſuos colores, odores & ſapores. Hæc eſt altera conſeruarum omnium florum præparatio, quæ prout ex ſaporis, qua fruuntur, bonitate facile colligitur, cæteris vulgaribus longe præſtantior eſt, ex ſimplici contuſione & mixtione pręparatis, fit autem hoc modo;

VV 2 ℞ Flo-

Digitized by Google

℞ *Florum ſelectorum, mūdatorum & contuſorum lib j.*
Sacchari triti lib. ij.

Omnibus ſimul contuſis & mixtis, fiat conſerua.

Vſurpamus ad condiendos fructus & radices aliam viam & methodum: Sed ex elegantioribus & ad medicum vſum præſtātioribus, vnam atq; alteram tantum in medium proferemus formulam, ne gulæ potius gratificandæ, quam medicinæ amplificandæ gratia, huiuſcemodi cupediarum delicias hic introduxiſſe videamur, quæ magis mulierculis, quam pharmacopœis tractandæ conueniunt, nec quicquam niſi vulgatius & commune ſuſcipiunt.

Proponemus exempli gratia ex fructibus, citria, limonia & arantia, & ex radicibus, radicem angelicæ, idque ob ſingularem horum omnium virtutem & præſtantiam, qua ad varios vſus excellentes ad medicinam quippe ſummopere laudantur, cum ex iis pharmaca ad cordis, aliarumq; partiū corroborationem, & peſtis præſeruationem componātur.

Accipiatur igitur vnum atque alterum malum citrium ſumme flauum, de cuius cortice, qui omnium maxime ſulphureus, odoratus, & cordialis exiſtit, ſcalpro apto deradatur omne flauum in eius ſuperficie, quantitas raſuræ ex quolibet malo citrio (etiam ſatis magno) collectæ, erit ad ſummum ℥ ß.

Hæc raſura vt ſubtilior & delicatior euadat, optime cōtundenda eſt in mortario marmoreo, adeo, vt plane fiat impalpabilis, imo ſi ita videbitur, inſtar ipſius caſſiæ per cribrum tranſmittatur.

Sacchari lib. vna pauca aqua roſarum diſſoluti inſtar ſacchari roſati, hoc eſt, ad perfectionem coquatur, in quo ſic bene cocto miſce raſuræ prædictæ citri ℥ j. ſaccharum adhuc parum bulliat, raſuram cum eodem optime permiſcendo, dein effundantur omnia, vt in conſerua roſar. è ſiccis fieri ſolet, & ſic erit conſerua citri, ſuauiſſimi & iucundiſſimi ſaporis.

Hæc eſt prima illa methodus conſiciendi conſeruas ex citriis, limoniis & *Conſer. ex citriis, limoniis &c.* arantiis, hoc eſt, ex eorundem corticum raſuris. Raſura arantiorum amarior quodammodo eſt cæteris, vnde per diem vnum atque alterum maceranda eſt in vino albo, dein linteolis optime extergenda, ad cuius vnciam vnam adiiciatur ſacchari perfecte decocti, vt ſupra, libra vna.

Reliqua corticū pars carnoſior, ſuccis ſiue medullis interioribus ſeparatis, (ſeparātur autem facili momento) bulliat in aqua vel ſola, vel pauco vino albo permixta, per horam vnam, atque alteram, donec ex tactu molliſſima & probe cocta iudicetur, dein ſeparata aqua, cortices hi, quorū ſuperflua humiditas linteolis exquiſite exterſa fuerit, in mortario marmoreo contundantur, & per ſetaccum traiiciantur. Ad libram vnam ſacchari ad perfectionem decocti, adiice quatuor vncias paſtę horū corticum: omnibus ſimul optime mixtis & contuſis, coquantur ad ignem lentum, donec paſta vaſculo æneo non amplius adhæreſcat, dein ſupra chartam madidam effundatur, ad formandas inde, ſi velis, tabellas aut rotulas in forma biſcocti. Hoc conditum eſt ſingulare cordiale, nec tanto calore præditum eſt, ac illud alterum de raſura eorundem fructuum.

Vt eiuſmodi conſeruæ guſtui gratiores, magis cordiales & medicamentoſæ fiant, ad enumeratæ vtriuſque paſtæ vnciam vnam addatur cinnamomi optime pulueriz ati ʒ j. moſchi gr. xij. ambræ gr. viij. paſtæ inſuper ab igne remotæ, & iam effundendæ adiiciantur adhuc olei aniſi guttulæ decem vel duodecim, olei caryophyllorum guttulæ quatuor. Et ſic habebis conſeruam, & palato gratiſſimam, & ad cor, aliaſque nobiles partes corroborandas vtiliſſimam. Eadem quoque contra peſtem eſt optimam

mum præſeruatiuum, ſi ſingulis matutinis, antequam domo exeas, parum de ea ſumas.

Rad. condit. Ad radicum conditurum eadem fere methodo progrediendum eſt. Verbi gratia; Accipe rad. Angelicæ, quantum voles, coquatur in aqua, donec optime contundi & in paſtam redigi poſſit, huius paſtæ per ſetaceum traiectæ vnciis duabus adde

Confectionis alkermes ℥ ij.
Confect. de hyacyntho ℥ j.
Corallorum præparatorum
Margaritarum præparat. ana ℥ ß.
Pulueris lapidis bezoardici veri ℈ j.
Ambræ gr. xij.

Præſeruatiuū contra peſtem ſingulare. Omnia ſimul miſta, & in ſacchari cum pauca aqua cinnamomi diſſoluti, & ad perfectionem cocti ℥ x. vel xij. iniecta denuo coquantur, donec paſta non amplius adhæreat vaſculo æneo, quam ſupra chartam humectatam, aut lapidem marmoreum, effundes, redigesque in eam, quam volueris formam. Ad peſtem excellens præſeruatiuum, de quo ſingulis matutinis vnius drachmæ pondere intro aſſumendum eſt. Sed hæc medicina diuitibus aſſignatur. Solam etiam, ſi velis, & ſimplicem radicem angelicam coques, & in paſtam reductam condies eadem ſacchari proportione, qua ſupra in conſeruis fructuum ſeruata. Ad eundem quoque modum Zedoaria ſola condiri poteſt. Et huiusmodi condita ad peſtem pauperibus inſeruient.

Ad enarratarum conſeruarum normam multas alias componere licebit, ad diuerſos corporis affectus pro vario puluerum & cordialium rerum additarum diſcrimine.

Quoniam autem conſeruas baſes & fundamenta eſſe diximus remediorum, quæ vulgo dicuntur opiatæ & condita: ad finem huius capitis ſingulorum opiatæ ad cerebrum, & conditi ad cordis roborationem aptiſſimorum formulam annectemus.

Opiata capitalis.

℞ *Conſeru. flor. anthos*
Saluiæ
Betonicæ
Calendulæ ana ℥ j.
Confect. anacardina
Diacaſtorei
Diacori ana ℥ ß.
Spec. Diamoſchi dulcis
Diambræ ana ℈ j.

Cum ſyrupo conſeruæ citrii fiat opiata: de qua capiendum ad molem nucis auellanæ.

Ad epilepſiā addenda ſunt conſerua pœoniæ, viſcum quernum, vngula alces, ſal cranii humani, & ſimilia, huic malo ſpecifica. Sic ad varias indicationes curatiuas varianda ſunt ea, quæ adduntur. Ad corroborandas enim partes nobiles, veluti ad cor adiicienda ſunt cordialia, ad ſtomachum ſtomachica, ad hepar hepatica, & ſic de cæteris idem eſto iudicium: addendo ſimul parum ſyrupi, vt remedium, formam electuarii liquidi, opiatæ dicti acquirat. Eodem modo conditum parabitur, miſcendo nimirum & craſſo modo contundendo conſeruas cum pulueribus & confectionibus cordialibus, ſicut ex ſequenti formula patefiet.

Conditum ad cordis roborationem.

℞ *Conſeru. corticis citrii, vt ſupra conditi ℥ j.*
Conſer. Flor. bugloſſæ
Violarum ana ℥ ß.
Confect. Alkermes, ℥ j. ß.
Confect. Liberantis
Cordialis
Elect. De gemmis ana ℥ ß.
Spec. Aromat. roſ.
Dianthos ana ℈ j.
Coralli præparati
Margaritarum præparat. ana ℥ j.
Oſſis de corde cerui ℥ ß.
Vnicornu ℈ j.

Lapidis bezoardici ℈ ß.
Ambr. gr. x.
Aliquot auri folia.

Contundantur omnia, miſceantur, & fiat conditum. Exhibeatur ex cochleari. Conducit ad omnes lipothymias, cordis deliquia, febres peſtilentes, & ipſam peſtem. Ad eundem modum poterunt infinita alia ad plurimas medendi intentiones concinnari.

CAP. XXII.

De antidotis liquidis roborantibus, & ad multos morbos curandos, nec non ad peſtem conducentibus.

Al. præſeruatiua ſiue remedia contra venenum. ANtidoti vocabulum Græcum eſt, & perquam generale, idemque ſignificat, quod apud Latinos *Electuaria*, quaſi dicas, ſelectiora & præſtantiora remedia, quibus conſeruatur valetudo proſpera, & depellitur aduerſa.

Hoc remediorum genere comprehenduntur electuaria mollia purgantia, & confectiones ſiue trageæ aromaticæ, ac cordiales, de quibus iam egimus; nunc ergo dicendum tantum reſtat de iis, quæ in conſiſtentia molli ad diuerſos vſus ſunt accommodata.

Differentia. Huiusmodi antidotorum in genere ſic dictarum numero continentur

Aurea Alexandrina
Confectio anacardina
Diamoſchum dulce & amarum,
Diacorum
Elect. Diapæonia.

Quas generatim frigidis tantum cereb. affectibus conuenire dicimus. Nimis enim longum foret, ac nullius fere commodi omnium proprietates, quæ ipſis attribuūtur, ſigillatim enumerare, quandoquidem earundem vſus non ſit adeo frequens in pleriſque officinis.

Ad pectus confert electuarium reſumptiuum.

Ad cordis corroborationem ſumme commendatur

Confectio de hyacintho
Confectio Alkermes

quæ vbique maxime in vſu eſſe ſolent.

Ad ventriculum

Electuarium ex citro Meſ.

quod calefacit ſtomachum. Ad eundem refrigerandum conducit

Diacitonium, itemque
Miua citoniorum

Ad hepatis oppilationem, frigidamque eius intemperiem, & ad icterum prædicantur

Diacoſtum
Diamoruſia
Confectio rauedſeni

Ad obſtructionem & duritiem lienis, aliaque eiusdem vitia valent

Elect. è ſcoria ferri
Diacapparis
Triophyllon Nicolai

Ad hyſtericas affectiones, & ad calefaciendum præſertim vterum, efficacia ſunt

Elect. Ducis
& ex aſa

Ad partes genitales, & copioſi ſeminis fœcunditatem, valde laudantur

Diaſatyrion Nicolai
& Diaſatyrion Meſuæi.

Ad omnes quarumlibet corporis partium affectiones frigidas & melancholicas prodeſt Trypbera magna, ſpecifica imprimis malis muliebrib. à frigiditate natis: colorem præterea corporis floridum, elegantem & delicatum efficit; vnde etiam nomen Trypheræ, hoc eſt, delicatæ, obtinuit. Aluī quoque & menſium fluores immodicos ſiſtit. *Tryphera vtilitas.*

Tryphera maior Phenonis Meſuæi ventriculum, hepar, cæteraſque partes nutritioni dicatas corroborat.

Tryphera Saracenica Meſ. coctionem ventriculi ſuo calore iuuat, humores in ventriculo putres & crudos abſumit, flatusque diſſipat.

Omni-

Digitized by Google

Omnibus inflamma[illegible] opitulatur Tryphera Perſica Io. Damaſceni: valet ad omnes febres acutas, ad omnē hepatis & ventriculi intemperiem, & morbis omnibus ex humorum vſtione factis auxiliatur.

Omnes capitis catharros ſiſtit Diacodion Meſuæi.

Dyſentericis & lientericis fluxibus ſuccurrunt & medentur Mychleta Nicolai, & Diacodion Actuarii.

Ad flatus omnes diſcutiendos & colicos dolores ſedandos prodeſt electuarium de baccis lauri.

Ad renum calculos comminuendos & atterendos, & ad nephriticos dolores, confert Elect. Iuſtini, Ducis, lithontribon, elect. de cicadis Manlii, de lepore combuſto Montani, Nephrocatharticum Nicolai.

Elect. Guidonis. quod alii electuarium contra peſtem vocant.
Elect. contra peſtem Ferdinandi Imperatoris.
Elect. de ouo Maxim. I. Imperatoris
Diaſcordium Hier. Fracaſtorei.

Hæc quatuor enumerata remedia ſunt ſingularia contra peſtem tam præſeruatiua, quam curatiua, eademque ab infantibus & prægnantibus, quæ alias à theriacæ vſu arcentur, tuto extraque periculi aleam intus aſſumi poſſunt.

Sed ſatis erit nobis, in capitis huius ornamentum quaſdam duntaxat antidotos adiungere, quæ principalibus & nobilibus corporis partibus roborandis aptæ, & grauiſſimis earundem affectibus, quibus infeſtari ſolent, ſpecificæ ſint.

Cum autem in cętera mala, quæ corpus humanum exagitant, nullum exiſtat grauius peſte, humano generi tanquam in ſingularem pœnam à Deo immiſſa, cuius horrenda ſæuitia hoc ipſo anno, (dum in manibus elaborandum hoc præſens opus aggrediebar,) nec pepercit & ampliſſimæ & populoſiſſimæ vrb[illegible]ſi, ad antidota quædam hac inſ[illegible]nda me accingam, ad huius tam immaniſſimi mali tum præcautionem, tum ſanationem vtiliſſima, quæ partim noſtro labore inuenta, partim nobis aliunde à doctiſſimis quibuſdam viris communicata certiſſimis experimentis comprobauimus.

Antidotus cephalica maior.

℞ *Extracti cephalici maioris ℥ ij*
Magiſterii cranii humani ℥ j. ß.
Salis cranii ℥ ij.
Eſſentiæ caſtorei ℈ iiij.
Spec. Diambræ
Diamoſchi dulcis ana ℥ j.
Ol. Caryophyllorum
Nucis moſchatæ chymice extractorum ana gutt. x.
Syr. Conſeruæ citrii q. ſ.

Vt fiat antidotus vel electuarium mollis conſiſtentiæ: doſis ℈ j. Formabis inde, ſi voles, exiguam pilulam, aut de ea parum diſſolues in aqua cephalica, morbo, qui expugnandus eſt, congruente. Hęc antidotus iuuat imprimis ad omnes cerebri affectiones, eiusque ſubſtantiam, facultatem animalem mirifice corroborat: prodeſt apoplexiis, paralyſibus, epilepſiis, vertiginibus, fumosq; vaporoſos, qui in ſublimi cerebri regione ſuſpenſi, ſomnolentiam, torporem, & ſtupiditatem plerumque inducunt, diſpellit & diſcutit: memoriam roborat: oculorum hebetudinem acuit, ad aurium tinnitum & ſurditatem confert: & humores lentos ac craſſos, tanquam horum malorum cauſas antecedentes extenuat & diſſipat: ſed generalium tamen vſus ſemper præmitti debet.

CAVTIO.

Ad nouam hanc formulā ū pręſcriptionem, quę ab extracto maiori cephalico, & à magiſteriis & eſſentiis ſumit initium, forte quis mirabitur, & in eruēdo horum verborum ſenſu O Edipo opus eſſe cōtendet. Cui vt ſatis fiat, paulo poſt

poſt dabimus eorundem remediorum amplas & perſpicuas deſcriptiones:& deſcribemus *cap. de extractis* magiſterium cranii humani, & eſſentiam caſtorei, & *cap. de ſalibus* præparationem ſalis cranii. Ne tamen quenquam fors offendat quantulacunque laboris moleſtia, hic compoſitionem extracti huius maioris delineare, æquum eſſe duximus, vt poſtquam ſicut hic præcipua capitalia, & ea, quæ cerebri affectibus grauiſſimis ſunt ſpecifica & appropriata, non omiſſa eſſe conſtiterit, ſimile fiat iudicium de cæteris extractis, paulo poſt deſcribendis, quæ pariter reliquis nobilibus partibus confirmandis, earum intemperiebus corrigendis, morbisque & ſymptomatis inde contractis edomandis, accommodabimus.

Extractum igitur cephalicum maius præparatur

Cum rad. acori
Pæoniæ
Viſco querno
Ligno aloes
Baccis iuniperi
Sem. pæoniæ.

Ex quibus omnibus contuſis & inuicem mixtis fit extractum, vt docebimus. Item extractum ex aromatibus elicitur, nempe ex

Cinnamomo
Caryophyllis
Macis
Nuce moſchata
Cardamomo &
Fructibus anacordorum,

Nec non ex floribus

Anthos
Saluiæ
Primulæ veris
Pæoniæ
Calendulæ
Betonicæ
Lauendulæ
Stœchados Arab.
Flor. lilii conuall.
Euphragiæ
Tiliæ arboris.

Ex triplici horum extractorum ſeorſim præparatorum genere fit (per mixtionem) extractum vnum maius, hoc eſt, ex his omnibus elicitur vna vera & eſſentialis agendi operandique virtus, quæ, tanquam nucleus, cortice ſuo longe præſtantior & nobilior exiſtit: ſicut quilibet, niſi forte ingenii ſtupiditas & craſſities obſtet, facile colligere poteſt, ex quo maiore extracto, additis magiſteriis, eſſentiis, & aliis remediis commemoratis, componitur prædicta maior antidotus. Antidotus cephalica minor in ſui compoſitionem recipit tantum extracta herbarum & florum meliſſæ, betonicę, pœoniæ, ſaluiæ, roſmarini, & extracta quorundam ſeminum & aromatum cephalicorum; quæ præparatio nec tam exacti, difficilis, & laborioſi eſt artificii; nec ad tot tantosq; cerebri affectus eſt efficax, ac altera illa antidotus maior, velut ſtatim ex diuerſa vtriusque compoſitione elucеſcet. Hinc in illis idem æque ſtatuimus diſcrimen obſeruandum, ac in cæteris minoribus, quas, vt videre licebit, reliquis corporis partibus nobilibus adaptabimus: vbi non tam exquiſitis artis ritibus, nec tot impenſis, nec etiam tam longo temporis ſpatio opus eſt, ac in maioribus iſtis, quas ditioribus tantum dicatas volumus: ſunt minores, tenuioris fortunæ hominibus, quod tantum obiter monere placuit.

Pręparationes extractorum, eſſentiarum, magiſteriorum & ſalium, ex quibus antidota noſtra componimus, ad calcem huius primi pharmacopœæ noſtræ libri, vti modo dictum eſt, facili methodo & ordine edocebimus. Hoc etiam obiter notandum eſt, antidotos eiusmodi diuturnæ adſeruationi præ reliquis vulgaribus longe aptiores eſſe. Sequitur nunc deſcriptio ſiue formula

antido-

Digitized by Google

antidoti noſtræ Cephalicæ minoris.

Antidotus cephalica minor pro gregariis.

℞ *Extr. minoris cephalici* ℥ *iij.*
Diacori
Confect. anacardinæ ana ʒ *ij.*
Ol. de nuce moſchata ℈ *j.*

Miſce: doſis ʒ ß. vel ʒ j. mane.

Cerebrum nubilum ſerenat, omnibusque frigidis ipſius affectibus conducit: totam maſſam ſanguinis ſpiritusque, præſertim animales reddit puriores & tenuiores; inde ad reſtaurandos omnes ſenſus tam internos, quam externos, ad memoriam præſertim mirifice confert.

Antidotus thoracica maior pro ditioribus.

℞ *Extracti maioris thoracici* ℥ *iij.*
Extracti pulmonum vulpis
& Leporis inuicem præparati ℥ *j.*
Butyri ſeu lactis ſulphuris ℥ *ß.*
Rubini ſulphuris terebinthinati ʒ *j.*
Syrupi hederæ terreſtris q. ſuff.

Fiat antidotus: doſis ℈ j.

Præparationem extracti noſtri maioris thoracici, nec non extracti pulmonum vulpis & leporis: butyri item ſiue lactis ſulphuris, eiusdemque balſami ſiue rubini infra deſcriptam reperies: præparantur enim diuerſis operationum methodis: omnia tamen & ſingula maxime oportuna & ſpecifica ſunt deploratis pulmonum affectibus, vt ſunt phthyſis, empyema, aſthma, diſpnœa & orthopnœa: in quibus deſperatis & fere incurabilibus morbis extirpandis mira præſtabit antidotus noſtra maior.

Antidotus thoracica minor pro gregariis.

℞ *Extracti minoris thoracici* ℥ *ij.*
Flor. Sulphuris optime præparatorum ʒ *ij.*
Spec. Diaireos ſimpl. ʒ *j.*
Spec. Diatragacanthi frig. ʒ. *j.* ß
Pulmonis vulpis vulgari modo præparati
Elect. reſumptiui
& Diapapaueris ana ℈ *iiij.*
cum ſyrupo violato fiat Antidot.

Doſis ʒ j. ß. vel ʒ ij.

Valet etiam aduerſus omnem thoracis noxam: lenit, humectat & confortat pulmones, ad anacatharſim conciliandam, ſemper prodeſt tuſſiculoſis, & purulenta extuſſientibus mirifice ſuccurrit, itemque extenuatis & hecticis: defluxiones etiam ſiſtit, & ſomnum conciliat.

Antidotus cardiaca maior pro ditioribus.

℞ *Extracti cardiaci maioris* ℥ *iij.*
Magiſterii corallorum
Magiſterii hyacinthorum ana ℥ *ij.*
Eſſentiæ fructuum anacard. ℥ *ß.*
Eſſentiæ croci ℈ *ij.*
Eſſentiæ camphoræ ℈ *j.*
Lapidis bezoardici veri
Vnicornu ana ʒ *j.*
Ambræ griſeæ ʒ *ß.*
Ol. corticis citri
& Cinnamomi chymice extractorum, ana gutt. xij.
Aquæ theriacalis cardiacæ, vel elixiris vitæ q. ſuff. vt fiat antidotus: doſis ℈ j.

Admirabilis eſt huius antidoti efficacia aduerſus omnes cordis affectus, ſyncopes, lipothymias, cardialgias. Tuetur cor ab omni veneno: eſtq; præſtantiſſima medicina tam ad præſeruationem, quam ad curationem peſtis, ſiue interius aſſumpta, ſiue exterius in forma epithematis cordi appoſita, diſſoluendo vnam atque alteram drachmam huius antidoti in quadam aqua theriacali aut cordiali.

Antidotus cardiaca minor pro gregariis.

℞ *Extracti minoris cardiaci* ℥ *iij.*

Confect. de Hyacintho
Confect. alkermes ana ℥ iij.
Elect. de gemmis
& Dianthos ana ℥ ij.
Diambra
Diamoſchi dulcis ana ℥ ſ.
Margaritarum præparatorum
Corallorum præparatorum
Oſſis de corde cerui ana ℥.
Trochiſcorum diarrhodon & de
Camphora ana ℥ ß.
Syrupi conſeruæ citrii q. ſ.
Et fiat antidotus: doſis ℥ j. ß. vel ℥ ij.

Vtilis eſt ad eoſdem cordis affectus, ſed virtutem tam potentem & efficacem non habet vt prior.

Antidotus ſtomachica maior pro ditioribus.

℞ *Extracti ſtomachici maioris ℥ ij.*
Extracti tunicarum interiorum ventriculi gallinæ
Extracti baccarum iuniperi
& myrobalanorum omn. ana ℥ ß.
Roſatæ nouellæ ℥ j.
Olei è nuce moſchata chymicè extracti ℥ ß.
Oleorum Caryophyllorum
& corticum citrii chymicè etiam extractorum ana ℈ j.
cum ſyrupo corallorum fiat antidotus: doſis ℥ ß.

Omnibus ſtomachi vitiis & imbecillitatibus opitulatur, cumque corroborat aduerſus vomitum, & omnem intemperiem frigidam, à pituitoſis & mucilaginoſis humoribus tunicis eius inhærentibus ortam: inde cruditates tollit, flatus & ventos diſſipat, & vna eademque opera ciborum concoctionem mirifice iuuat.

Antidotus ſtomachica minor pro gregariis.

℞ *Extracti ſtomachici minoris ℥ ij.*
Spec. Aromatici roſati ℥ ij.
Diagalangæ
Dianiſi
Diacinnamomi ana ℥ ij. ß.
Ambræ griſeæ ℈ j.
Cum ſyrupo conſ. citrii, vel de mentha fiat antidotus.

Doſis ℥ j. vel ℥ j. ß.

Præſtans quoque eſt ad omnes ventriculi affectus, à frigida cauſa productos.

Si roboratione & adſtrictione ſimul opus eſt, ſicut vſus in diarrhœis poſtulat: adiicies miuæ cotoneorum, electuarii de ſorbis, & de baccis myrti, quantum voles.

Antidotus hepatica maior pro ditioribus.

℞ *Extracti hepatici maioris ℥ iij.*
Extracti Santalorum omnium ℥ vj.
Extracti chelidoniæ ℥ ß.
Extracti hepatis vituli ℥ j.
Arcani tartari ℥ ij. ß.
Magiſterii corallorum ℥ iij.
Olei ſulphuris in crocum conuerſi, vt docebitur ℥ j.
Olei martis ℥ j.
Syrupi corallorum q. ſuff.

Vt fiat antidotus: doſis ℈ j. per ſe, vel cum iuſculo, vino, aut liquore aliquo conuenienti.

Hermetici nobis veniam dabunt, quod ipſorum arcanis & magiſteriis ad Dogmaticorum Pharmacopœam expoliendam & illuſtrandam vtamur, huc me impellit aliorum remediorum inopia: quandoquidem hoc non præſtantius occurrat medicamentum ad corroborandum hepar & facultatem naturalem, quā inſtaurat & confirmat adeo, vt ii, qui ex hepatis imbecillitate procliues ſunt ad hydropiſim, (vtpote dum ſanguifica eius vis vitiata ſeroſos tantum generat humores, vnde iſtius mali ſcaturigo & fons promanat) præſentiſſimum inde auxilium & leuamen percipiant, ſicut & omnes cachectici & ictericici. Idem remedium ſpecifica ſua pro-

proprietate iecur quoque liberat ab humorum infarctu, omnibusque prodeſt dyſenteriis, lienteriis, & fluxibus hepaticis: eius quoque efficacia ſumma nullo ſatis encomio poteſt prædicari, vti abunde id teſtabuntur ſuſpiciendi eiuſdem effectus. De præparatione omnium enarratorum extractorum, vt magiſterii corallorum, aliorumque ſimilium remediorum ſpecificorum, in prædictam antidotum ingredientium, & neutiquam vulgarium, infra ad finem huius libri dicetur, vt iam ſupra promiſimus.

Antidotus hepatica minor pro gregariis.

℞ *Extracti hepatici minoris ℥ iiij.*
Trochiſc. Diarrhodon
Coralli præparati ana ʒ ß.
Trochiſcorum de eupatorio
Trochiſcorum de rhabarbaro ana ʒ ij.
Spec. Dialacca maioris
Diacurcumæ minoris an. ℈ iiij.
Croci martis optime præparati ʒ ij.
Tinctura roſarum q. ſuff.

Vt fiat antidotus: doſis ʒ j. ß. vel ʒ ij.

Excellens etiam eſt ad omnem debilitatem & obſtructionem hepatis: vnde prouenire ſolent hydropes, cachexiæ, fluxus hepaticus, & ſimilia plura mala: ſed tamen vi & præſtantia non accedit ad priorem antidotum maiorem. Communi enim plebeculæ & vulgo tantummodo debentur communia & vulgaria remedia.

Antidotus ſplenitica maior.

℞ *Extracti ſplenitici maioris ℥ ij.*
Extracti lienis bouis ℥ j. ß.
Extracti ſeu feculæ rad. Aronis ʒ ij.
Salis ceterach
Salis fraxini ana ʒ j. ß.
Croci martis cum ſulphure præparati, vt artis eſt ℈ iiij.
Vini chalybeati q. ſuff.

Vt fiat electuarium: doſis ʒ ß. vel ʒ j.

Nobilis eſt & bona ad omnes durities & oppilationes lienis, & totius meſenterii: & ad quæuis vitia ac ſymptomata, quæ inde promanare queunt: veluti ſunt cachexiæ, febres quartanæ, icterus niger, ſuppreſſiones menſium, & ſimilia.

Antidotus ſplenitica minor.

℞ *Extracti ſplenitici minoris ℥ iiij.*
Elect. Diacapparis ℥ ß.
Elect. è ſcoria ferri ʒ vj.
Diacoſti ʒ ij.
Diatrionpipereon ℈ iiij.
Syrupi de pomis redolentibus q. ſuff.

Vt fiat antidotus.

Conducit quoque ad ſplenis durities & obſtructiones, & imprimis ad febrem quartanam.

Antidotus nephritica maior.

℞ *Extracti maioris nephritici ʒ ij.*
Extracti oculorum cancri
Extracti teſtarum ouorum ana ʒ ij.
Magiſterii lapidis Iudaici
Magiſterii lapidis lyncis ana ℈ j.
Olei terebinthinæ guttulas xx.

Miſce, fiat antidotus: doſis ℈ ß. vel ℈ j. ad ſummum cum aqua antinephritica, vel cum vino albo.

Admirandum remedium ad attritionem, comminutionem & expulſionem calculi renum, & ad omnem datur vrinæ retentionem, prouocando ſtatim vrinam. Parum tantum de ea antidoto capiendum eſt. In fortiſſima enim vrinæ ſuppreſſione ſufficiunt duo vel tria grana ad ſummum ſolius magiſterii lapidis Iudaici, vel lapidis lyncis: tanta penetrandi vi & poteſtate huiuſmodi pollent medicamina. Nulla enim iſchuria aut vrinæ ſuppreſſio tam fortis erit, quin prædicta antidoto ſolui & euinci queat. Methodus autem horum extractorum & magiſteriorum præparandorum inferius ſuo tradetur loco.

Digitized by Google

Antidotus nephritica minor.

℞ *Extr. Nephritici minoris ℥ iij.*
Pulu. pelliculæ internæ teſtarum ouorum
Pelliculæ internæ ventriculi gallinarum ana ℥ ij.
Salis teſtæ bouis
Salis prunellæ ana ℥ j. ß.
Succi limonum q. ſ.

Vt fiat antidotus: doſis ʒ ß vel ʒ j.

Antidotus hæc excellentiſſima quoque eſt ad eoſdem effectus vt prior, niſi quod operandi effectus oſtendet paulo debiliores & tardiores: cuius vſus quoque eſt in extremis malis, hoc eſt, quando à calculo, arenulis, & ſimili materia tartarea vtrorumque renum facta eſt obſtructio, adeo vt vrina penitus ſuppreſſa, æger præ angore & dolore perpetuum emittat clamorem, & in ſummo vitæ diſcrimine verſetur. Huius nihilominus antidoti nephriticæ minoris experimentum fieri poteſt, vtpote quæ ad ſupra enumeratos effectus longe profecto efficacior exiſtit, quam electuar. Iuſtini, lithontribon, de cicadis, & ſimilia nephritica remedia vulgaria, quorum ſupra mentio facta eſt. Quid per ſal prunellæ intelligatur, etiam ſupra declaratum eſt.

Antidotus hyſterica.

℞ *Extracti hyſterici maioris & minoris ana ℥ iij.*
Extracti vului ſeu matricis leporis ℥ j.
Extracti ſeu feculæ bryoniæ ℥ ß.
Extracti caſtorei ʒ ij.
Olei gagatis cum colcothare rediſtillati & rectificati ʒ ß.
Olei ſuccini flaui ʒ j.
Nepenthes noſtri hyſterici ʒ j. ß.
Syrupi cinnamomi q. ſuff.

vt fiat antidotus: doſis ℈ j. vel ʒ ß. cum iuſculo vel liquore aliquo conuenienti.

Mirabilis eſt in genere ad quæuis matricis vitia: in ſpecie vero medetur omni vteri præfocationi, ſiue epilepticæ, ſiue alterius generis: albis item menſium fluoribus, cruditatibus, flatibus & doloribus inde excitatis confert: ſterilibus etiam podeſt ad conceptionem & prolis fœcunditatem: ſi nimirum extractum ſecundinæ de fœcunda quadam muliere addideris: de cuius præparatione, ſicut & de matricis leporinæ præparandæ modo ſuo loco agetur.

Poſteaquam igitur de antidotis, quæ principibus corporis partibus roborandis, morbiſque & ſymptomatis, quibus eædem defatigantur, expellendis aptæ ſunt & idoneæ, hactenus diximus; ſupereſt, vt antequam huic capiti finem imponamus, promiſſi noſtri memores ſimus, & nunc de antidotis tam ad præcautionem, quam ad curationem peſtis (ſi inter nos forte tam horrendum malum diuina permiſſione graſſetur) aptis & accommodis dicamus. Et quamuis ad eandem intentionem remedia alia, vt aquas theriacales, ſyrupos, cõfectiones, & electuaria ſicca iam deſcripſerimus, viſum tamen fuit eorundem catalogo quædam adhuc antidota annumerare: ſiquidem antidoti vocabulum proprie ſumptum nihil aliud ſignificat, quam medicamen venena pellens & abigens.

Antidotus maior contra peſtem.

℞ *Rad. Angelicæ,*
Zedoariæ
Scorzoneræ
Tormentillæ
Petaſitidis
Santali rubei
Lignei aloes ana ℥ iij. vel quatuor.

Ex his omnibus craſſo modo contuſis, fiat eum ſucco limonum extractum, vt artis eſt, & *c. de extractis* docebitur.

ITEM.

℞ *Corticis citrii ℥ iiij.*

Sem.

Sem. Cardui benedicti
Rutæ
Acetoſæ
Baccarum iuniperi
Fol. Dictamni
Cinnamomi
Macis ana ℥ ij.
Flor. Roſmarini
Bugloſſæ
Hyperici ana p. ij.
Spec. De gemmis
Diambræ
Diamoſchi
Dianthos ana ℥ ij.

Omnib. contuſis & inuicem mixtis, in vaſe quodam apto, fiat extractum, cum aqua vitæ iuniperi, aut aqua vitæ communi iuxta artem, & vt inferius enodabitur.

Hæc duo extracta fortiter exprimantur prælo, quæ ob diſſoluentium in ipſis contentorum naturam liquidiſſima erunt: ex ambobus fiat miſtura, & abſtrahatur liquor ſiue aqua per alembicum, ad ignem Baln. vaporoſi, donec materia in fundo conſiſtentiam electuarii, mediam inter durum & molle formam obtinentis acquirat: aqua exinde deſtillata ſeorſim ſeruetur, cuius vſus erit in aliis extractis componendis, & per ſe iam eſt ſummum cardiacum. Ad vncias quatuor prædicti extracti adiice

Magiſterii perlarum
Magiſt. corallorum
Eſſentiæ croci ana ℨ iij.
Eſſentiæ camphoræ ℨ j.
Sulphuris aurati diaphoretici
Balſami lactei ſulphuris
Salis prunellæ ana ℥ ß.

Ex quibus omnibus fiat antidotus admirandæ virtutis, ad præſeruationem peſtis, ſi de ea ſingulis matutinis ex cultri cuſpide piſi magnitudinem capias: Sed peſte iam correptus de eodem ſumat ℨ ß. vel ℨ j. diſſoluendo in ℥ ij. ſuæ propriæ aquæ deſtillatæ, & vt ſupra, ſeorſim adſeruatæ; vel cuiuſdam aquæ theriacalis, carduibenedicti vel vlmariæ: ſudorem mirifice prouocat, & cor corroborat aduerſus quoduis venenũ, id à centro euocãs ad circumferentiam. Inter antidota præſtantiora, huic peſtiferæ lui dicata, hoc facile principem obtinet locum: cuius ſumma virtus & præſtantia, laboris & temporis iacturam, quam forte quis in eius præparatione prætendere poſſit, vberrimo compenſat fœnore & lucro. Sulphuris aurati deſcriptionem ſuo loco dabimus. Sic quoque alibi tractandum reſeruamus modum parandi magiſterium gemmarum, magiſt. corallorum, balſamum, & lac ſulphuris nec non eſſentiam croci & camphoræ. In huiuſmodi remediorum apparatu, quæ ditioribus ad vitæ & ſanitatis ſuæ tutelam præſcribũtur, nullis parcendum eſt ſumptibus: pauperes & tenuioris fortunæ homines contenti erunt antidoto minori, cuius deſcriptio proxime ſequitur, quæ pari modo excellentiſſima eſt, tam ad præſeruationem, quam ad curationem peſtis.

Antidotus minor contra peſtem pro gregariis.

℞ *Succi ſcordii*
Rutæ
Succ. Cardui benedicti
Vlmariæ
Menthæ criſpæ
Saluiæ ana ℥ iiij. *vel plus minus.*

Omnes hi ſucci in alembicum vel matracium vitreum & capax inditi, digerantur in Baln. & depurentur, ſeparando multoties terreum craſſamentum & fæces, quæ in fundo reſidebunt, vt alibi *cap. de ſyrupis* iam perſpicue docuimus.

Ad vncias decem horum ſuccorum optime depuratorum adde

Rad. Angelicæ
Zedoariæ ana ℥ j.
Dictamni
Sem. Cardui benedicti
Cort. Citrii ana ℥ ß.

Cinnamomi ℥ vj.
Myrrhæ ℥ ij.
Croci ℥ iij.
Camphoræ ℥ j.

Omnibus contuſis & ſimul cum prædictis ſuccis mixtis, fiat digeſtio in baln. per biduum vel triduum, dein omnia adhuc calentia per torcular fortiter exprimantur. In qua expreſſione denuo adde

Theriacæ optimæ ℥ j. ß.
Confect. hyacinthi
& alkermes ana ℥ j.
Perlarum præparatarum
Corallor. præparator.
Cornu cerui præparati
Spec. Diambræ
De gemmis ana ℥ ij.
Vnicornu ℥ ß.
Lapidis beZoardici ℥ j.

Omnia adhuc ſemel digerantur in B. M. per duos vel tres dies, dein per alembicum ad ignem baln. vaporoſi deſtilletur omnis liquor, donec in fundo remaneat conſiſtentia inter durum & molle media, ſicque antidotus erit præſtantiſſima, de qua capiendũ mane vnius paruæ auellanæ inſtar: ad curationem vero pondus vnius drachmæ, vel drachmæ vnius & ſemis: diſſoluendo in duabus vnciis ſuæ propriæ aquæ inde deſtillatæ & adſeruatæ, quæ per ſe iam efficax eſt & præſtans ad idem malum, & ad omnes putredines & venena, quæ in corpore progenerantur. Inter communia huius generis pharmaca, nullum paratu facilius, nullumq; virtute præſtantius, hoc ipſo datur, cuius diſpenſationem vel quiuis pharmacopola facile imitabitur.

Antidotus alia de granis maturis Iuniperi, dicta Theriaca Germanica pro gregariis.

Accipe granorum iuniperi maturorum magnam quantitatem, nempe lib. vj. vij. viij. vel x hæc infuſa & macerata in vino albo generoſo, vel hydromelite vinoſo, ad ignem parum bulliant, dein cõquaſſentur & per ſetaceum in modum caſſiæ traiiciantur, & fiat extractum: Aut alia quoq; via ac methodo idem paretur extractum, ſicut *c. de extractis* oſtendetur.

Ad libram vnam commemorati extracti iuniperi adde

Pulu. Rad. Angelicæ ℥ vj.
Pulu. Dictamni
Cinnamomi ana ℥ ß.
Terræ ſigillatæ
Corallorum præparatorum
Perlarum præparatarum
Cornu cerui etiam prap. an. ℥ ij.
Sp. Elect. de gemmis
Diambræ ana ℥ j. ß.
Croci ℥ j.
Camphoræ ℈ ij.

Reducendo omnia cum aqua quadam theriacali in formam electuarii mollis ſiue antidoti, quod erit ſummum preſeruatiuum & curatiuum contra peſtem: exhibetur vſque ad ℥ ij. Solum extractum iuniperi citra alterius ingredientis additionem, eidem quoque ſcopo peroportunum eſt. Præter cætera additamenta ſupra enarrata quidam adiiciunt theriacæ vel mithridatii, quantum lubet.

Electuarium de ouo.

Quoniam hoc electuarium ſiue antidotus de ouo, contra peſtem magnopere celebrata, in nullis fere pharmacopœis, præſertim in Gallia noſtra deſcripta reperitur: huc eius deſcriptionem in medium producam, qualis illa in Auguſtano habetur diſpenſatorio, in quo elaborando ſedulam ac felicem nauauit operam Adolphus Occo percelebris admodum Medicus, idque opera & conſenſu ſuorum collegarũ, virorum quoq; celeberrimorum, ſicut Germania hanc gloriæ prærogatiuam ſibi iure vendicat, quod ſit vera doctorum & celebrium virorum nutrix, & infinitorum egregiorum medicamentorum, tãquam nouo-

rum ingenii fœtuum excludendorum parens fœcundiſſima & feliciſſima. Deſcribamus itaq; dictam antidotum de ouo, quæ modo, qui ſequitur, paratur.

Electuarium de ouo Maximiliani I. Imperatoris.

℞ Ouum gallinæ recens, & educto per apicem albumine, id quod vacuum eſt, croco orientali non puluerisato impleatur: poſtea cum alio putamine iterum occlude, ne quid tranſpiret, & lento igne vel poſt fornacem tamdiu aſſa in ollula, donec tota oui teſta nigreſcere incipiat, diligenter cauendo, ne crocus cōburatur. Exempta è teſta materia, exſiccetur, vt in mortario exquiſitiſſime contundi, & in puluerem redigi queat: addendo pulueris erucæ ſeu ſinapis, quantum reliqua duo ponderant: poſtea

℞ *Pulu. Rad. dictamni albi*
Tormentillæ ana ʒ ij.
Pulu. Myrrhæ
Cornu cerui
Nucis vomicæ ana ʒ j.
Pulu. Radicis Angelicæ
Pimpinellæ
Granorum iuniperi
Zedoariæ
Camphoræ ana ʒ ß.

Miſce omnia ſimul in mortario, & tandem appone Theriacæ ad pondus omnium, & iterum piſtillo fortiter contunde & commiſce per tres integras horas agitādo, fiat electuarium, vt artis eſt.

Eius vſus maximus eſt in peſte, & præſeruatione à venenis deleteriis.

In antidotario VVeckeri viri doctiſſimi, & de re medica, prout hoc perelegans & eruditum opus vberrime teſtatur, optime meriti, aliæ occurrunt deſcriptionum formulæ, eiuſdem electuarii de ouo Anton. Chalmetei præclaræ eruditionis viri, tum etiam aliorum.

Sed vt libere dicam, quid ſentiam, vix credibile eſſe puto, quod vſq; adeo ſingulares inde effectus produci poſſint: ſi albuminis abiecti loco ouum ſolo croco repleatur, & dein eodem probe obturato omnia ſimul coquantur, vſq; dum in puluerem redigi queant.

Vis totius ſecreti in eo conſiſtere videtur, vt crocus & vitellus oui in puluerem redigantur: hac tamen conditione, vt plane nihil expiret. Neque enim adeo magnū id eſſet myſterium, rationem iſtius pulueris vitelli oui & croci conficiendi cognitam habere. Nam miſcellanea reliqua puluerum quorundam & theriacæ, non niſi merum vulgare quid ſapiunt, vt & reuera ſunt.

Non tamen diffiteor poſſibile eſſe, vt medicamen ſummum & efficaciſſimū ex ouo parari poſſit, contra ipſammet peſtem: idque ea, quam mox trademus, methodo. Eſſentię namq; in ouum inditæ, cū eiuſdem vitello perfecte miſceentur, qui alias ſua natura ſulphureus, ſummam penetrandi, nec non nutriendi vim obtinet, qua facultate reliquorū ingredientium virtutem adeo intendit, vt multo citius penetrent, & in venas transferantur. Adde quod per eandem coquēdi rationem ſpirituales rerum eſſentiæ vim & virtutem ſuam longe perfectius conſeruent. Quæ tamen verba in bonam partem accipiātur velim: nec quis exiſtimet, me plus æquo iactabundum, forte hic inanem aucupari gloriolam: à qua tamen animus penitus abhorret, nec niſi in publico commodo fideliter iuuando totus eſt.

Quercetani modus.

Electuarium de ouo maius pro ditioribus Quercetani.

Accipe vnum vel plura oua recentia gallinæ: de quorū vno, apicem teſtæ tam ſubtili artificio aufer, vt poſtquam educta fuerit illa teſta, rurſus in priſtinū locum commode reponi, & glutino ſeu luto quodam tam induſtrie agglutinari poſſit, vt nihil reſpiret. Abiecto itaque albumine, vitello oui reſiduo admiſce

Lactis

Lactis ſiue butyri ſulphuris ʒ j. ß
Sulphuris auri diaphoretici
Eſſentiæ croci ana ʒ j.
Pulueris anodyni mineralis, hoc eſt, ſalis prunellæ ʒ ß.
Ambræ griſeæ ℈ j.
Lapidis Bezoardici ℈ ß.

Omnia cum dicto vitello oui ſimul miſce, vt optime incorporentur, dein apex putaminis perquam aptiſſime ſuo apponatur loco, cum tenuiſſimo ligamento lineo ſuperpoſito vel glutino ex oui albumine & polline facto, ſuperinducto, adeo vt ouo exquiſitiſſime clauſo, nil tranſpirare poſſit.

Ad eundem modum plura oua apparari & accommodari queunt, prout magnam huius electuarii quantitatem ſimul componere volueris.

Alias vel vno, vel pluribus ouis, à quibus eodem artificio apertis, albumen ſeparatum eſt, addes theriacæ, confect. alkermes, & hyacinthi ana: vel ex his omnibus ſimul fiat miſtura, de qua adde ouo vel ouis, quantum capere poſſunt: probe clauſo foraminulo cum ſua propria teſta, ſuperinducto glutine, vt ante, ita vt nihil reſpiret.

Enarrata hæc oua ita præparata apte ſimul imponantur vaſi terreo capaci, quod operculo clauſum in furnum mittatur, in quo panificia modo cocta, & ex eodem recens exempta fuerint, & ſecunda aut tertia vice in eodem reponãtur, donec omnia in vnam maſſam, quæ puluerari queat, redacta ſint.

Accipiatur ouum vnum iuxta primam methodum præparatum, & vnum iuxta alteram: vel oua duo aut tria vtriuſque præparationis, prout animus eſt maiorem vel minorem electuarii quantitatem ſimul conficere: omnia quæ in dictis ouis continentur, terantur, & optime inuicem miſceantur in mortario marmoreo, eadem paulo poſt humectando pauca aqua theriacali contra peſtem, aut elixire quodam vitę, cuius plures deſcriptionum formulas ſupra dedimus, ita vt omnia reducantur in formam electuarii, quod multorum in annorum ſpatio reſeruabitur, pro doſi ſufficit ℈ j. tum ad præſeruationem, tum ad curationem peſtis.

Electuarium de ouo minus pro gregariis.

℞ *Rad. Angelicæ*
Zedoariæ
Cinnamomi ana ʒ j. ß.
Caryophyllorum
Macis ana ʒ ß.
Myrrhæ
Nucis vomicæ
Carlinæ ana ʒ iij.
Granorum iuniperi ʒ j.
Croci
Camphoræ
Spec. Diambræ
De gemmis ana ʒ iij.
Theriaces Alexandrinæ ʒ iij.

Contundenda contundantur, & omnia ſimul mixta, indantur in matracium vitreum, ſuperaffundendo fortiſſimum ſpiritum vini; vaſe clauſo, ne quid euaporare poſſit, digerantur in baln. Mar. per 4. vel 5. dies. Dein omnia adhuc calentia fortiter exprimãtur. Hæc expreſſio denuo indatur in alembicum cum ſuo capitello & recipiente, & inde ad ignem baln. Mar. deſtilletur liquor, qui ſeorſim ſeruetur, & cum extracto, quod in fundo remanet in mellis conſiſtentia, impleatur ouum vnum, vel plura, ſi velis, & optime miſceatur cum vitello oui: dein occludantur ſingula oua cum ſuo proprio putamine, vt ſupra diximus: Poſtea coquantur in furno, poſt exempta ſcilicet panificia, idque continuando & repetendo, ſine calore intenſo, donec materia ita exſiccata fuerit, vt puluerifari fere poſſit, quę dein irroranda eſt ſua propria aqua, vt ſupra reſeruata, & ſic perficiatur elect. molle, ſiue antidotum pretioſum ad præſeruationem

&

& curationem peſtis. Exhibendum de eo eſt, peſtifero vſque ad ℈ ij. vel ʒ j. diſſoluendo cum ℥ ij. vel tribus aquæ theriacalis, carduibenedicti, vlmariæ. Præſtantiſſimum ſudatiuum eſt, quod omne venenum ab internis & profundis partibus in exteriorem corporis ſuperficiem propellit: corroborat cor, ipſumque ab omni veneno vindicat ac tuetur.

De his igitur electuariis de ouo, alii nunc ſuum interponant iudicium, vtra harum præparādi methodorum ſit laudabilior ac præſtantior: noſtrane, an vero communis, quam tamen, vt verum fateamur, non contemnimus. Sed primam inuentionis gloriam ipſi libenter aſſignamus, eamque addidiciſſe nequaquam erubeſcimus.

CAP. XXIII.

De Antidotis, Alexipharmacis, & Alexiteriis ſeu de Theriacis.

Reſtat nunc, vt dicamus de antidotis ſiue alexipharmacis, quæ aduerſus omnis generis venena, & ipſas beſtias virus eiaculantes conferunt, vtpote quibus iuxta modernos proprie competit antidoti nomen, nec interim ſilentio aut obliuione ſuo loco prætermittemus antidota anodyna, narcotica & opiatica.

Hæc duo antidotorum genera, quæ tam apud antiquos, quam adhuc hodie apud nos in magno fuerunt vſu & æſtimatione ad diuerſos & deploratos affectus depellendos, nos quaſi adigunt atque compellunt, vt ſingula in iſtis tractandis paulo minutius & exquiſitius perueſtigemus, quam in nonnullis aliis hactenus à nobis factitatum eſt. Oculis enim manifeſte contemplandum ſubiicemus, hæc ipſa tanti hactenus vbiuis gentium æſtimata mendis ſcatere quamplurimis, præque cæteris maxima reformatione opus habere: ita vt mirer, multos authores, licet doctrinā & authoritate conſpicuos, quorum me diſcipulum non puderet profiteri, illud ipſum ſegnius obſeruaſſe, ne dicam æterno ſilentio obruiſſe. Verum id vnum depoſco, ne beneuolus lector, me ex temeraria quadam laudis gloriæue cupiditate in hæc prorupiſſe verba, exiſtimet. Sed depoſito affectu recta rationis bilance rem libret, expendat & conſideret. Iampridem enim alibi proteſtati ſumus, & adhuc proteſtamur, omnia à nobis ita proponi, vt non vereamur ea doctorum virorum cenſuræ ſubmittere, quod ſi in iiſdem forte quid occurrat ab Aſclepiadea doctrina, veraque diſciplina alienum, id quaſi non dictum, aut literis conſignatum habeatur.

Inter enumerata antidota alexiteria merito primus locus theriacis debetur.

Theriacas ideo dico, quod tam apud veteres, quam apud recentiores, duo earundem genera ſtatuantur, quarum vnum in compoſitione recipiat carnes viperæ: reliqua vero ſine iis componantur. Illi, quæ vulgo theriaca magna, priſcis autem glorioſa & liberatrix appellatur, tot tantæque laudes & proprietates tribuuntur, ad infinitos & deploratiſſimos affectus propulſandos, vt nihil ſupra commendationis valeat aſciſcere. *Theriacarum duo genera.*

Cæteræ autem, quæ nihilominus cōtra venena ſpecificæ ſunt antidoti, ſine trochiſcis de vipera parantur, ſuntque huiuſmodi.

Theriaca:
- *Democratis*
- *Oribaſii*
- *Eſdra*
- *Diateſſaron*
- *Ex Pæonia*
- *Ex terra ſigillata*

Quarum deſcriptiones reperiuntur apud Oribaſium, Æginetam, Actuarium, filium Serapionis, Rhaſin, Auicennam,

Digitized by Google

Celſum, pluresque alios tam Græcos, quam Arabes, & Latinos authores.

Mithridatium.

Inter hæc antidota alexiteria non mediocris exiſtimationis erat Mithridatium, quod anteceſſit theriacam, quã Andromachus ſua ætate medicæ rei peritiſſimus, parabat ex carnibus viperæ, tanquam ſingulare aduerſus lepras, & quæuis alia venena pharmacum & experimentum, quod ſolum, & per ſe omnibus venenis tanquam ſummum antidotum conferre nouerat.

Mithridatiũ ex infinitis ſimplicium generibus compoſitum, authoris ſui, Mithridatis nempe regis Ponti nomen obtinuit, qui ex diuturniori eius vſu adeo laudabilem corporis habitum ſibi comparauerat, vt, ſicut hiſtoriæ narrant, & mox dicturi ſumus, nullo veneno aſſumpto ſibi vitam adimere poſſet. De qua antidoto Auicenna ita loquens, noſtram confirmat ſententiam: *Confectio*, inquit, *Mithridatis nobilis eſt cõfectio, quam fecit Mithridates & nominauit ſuo nomine.* Et Aet. *tetr. 4. ſerm. 1. cap. 96.* ita ſcribit. *De Mithridate ſane magno illo belli duce referũt, quod theriacen quidem non biberit: neq; enim adhuc in vſu erat: verum ex alterius antidoti, quæ poſtea mithridatica ab illo appellata eſt, vſu ita corpus apparauit, vt nulla veneni vi lædi poſſet: Et cum etiam lethale pharmacum accepiſſet, mori non poſſet: cum enim ab hoſtibus deuictus ſeipſum interficere meditaretur, nullo veneni hauſtu mortem ſibi conſciſcere praualuit: ſed vocato cuidam ex amicis ſe iugulandum præbuit.* Plinius fuſiorem huius hiſtoriæ enarrationem tradit *lib. 23. c. 9.* & militis quin etiam nomen exprimit, cuius opera ad mortem ſibi conciliandam vſus fuerat: cum omnium venenorum ſumptorum vim aduerſus tam inſignem antidoti efficaciam, inualidam nimis & irritam prorſus expertus fuiſſet.

Mithridat. veneno perire non potuit.

Notandum porro eſt, olim non tantum cõpoſitis iſtis remediis, (è quorum numero ſupra 5. aut 6. receſuimus, paulo poſt eorũdem deſcriptiones in medium allaturi) theriacæ nomen impoſitũ, ſed eodẽ quoq; nomine ſola quædam ſimplicia inſignita fuiſſe. Quod vtiq; Auicennæ authoritate cõprobare licet, qui ſquillam appellat theriacam contra venena, & gummi opopanax, & ariſtolochiam theriacam ad puncturas.

Theriacæ nomen etiam ſolis quibuſdam ſimplicibus olim competebat.

Vnde complures iam Philoſophos, quam Medicos, imo & eos, qui eruditiorum & celebriorum ordini annumerantur, non parum lapſos eſſe conſtat: dum theriacæ vocabulum à ſerpente quodam (quem thirum vocari, & eiuſdem compoſitionem ingredi putarunt) deriuatum & ab eodem quoque trochiſcos theriacos appellatos crediderunt.

Albertus Magnus vnus ex illorum numero, Ariſtotelis textum, qui habet echin vel echidnam, quæ verba nihil aliud, quam viperam ſignificant, perperam de thiro ſerpente interpretatus eſt: quem diſtinxit à vipera, & peculiare de eodem caput conſcripſit.

Lib. de animalibus.

Hanc falſam opinionem ſecutus eſt Aggregator Patauus, qui thirum tanquam animal à vipera diuerſum conſtituit, illudque baſim trochiſcorum, quos excipit theriaca, eſſe putat.

Petrus de Abano eodem errore irretitus, ita ſcriptum reliquit. Dicitur autem theriaca à thiro ſerpente, quia eiuſdem excipit carnes, quæ ſunt veluti radix & baſis iſtius medicinæ: Et *differ. 179. Sciendũ*, inquit, *quod theriaca eſt multiplex ſecundum diuerſitatẽ componentium, cui tamen nomen illud proprius cõuenit, theriaca eſt magna Andromachi & Galeni in qua caro ingreditur Thiri ſerpentis, vnde nominationẽ eſt ſortita, quæ autẽ hãc nõ ſuſcipit, theriaca metaphorice dicitur, vt Diateſſarũ, ideo ꝙ ad illius ſimilitudinẽ venenorũ depellat nocumẽta.*

Lib. concil. differ. 177. de ther.

Imo & ipſe Nicolaus à ſiniſtra hac opinione non immunis videtur, dum *ita in capite de trochiſcis* ſcribit: *Trochiſci*, inquit, *de thiro, qui in magna Galeni theriaca recipiuntur, ſic fiunt. Inuenias*, inquit, *Thiros longitudinis vnius palmi, &c.*

Huic

Huic errori occaſionem dedit nomen, ab antiquis olim trochiſcis iſtis, tanquam præcipuæ theriacæ baſi inditum. Galenus enim illos appellat theriacales, & poſt illum idem nomen retinuerunt Aetius, Oribaſius, aliiq; Græci. Plinius eos vocat trochiſcos theriacos: Et Auicenna quibuſdam in locis eoſdem nominat trochiſcos thiri vel thirios, hoc eſt, ferales. Sed ſi quis penitius veterum ſcripta perpendat, facile perſpiciet, eos nunquam aliud ſerpentum genus hoc vocabulo, præter ipſam viperam intellexiſſe. Gal. *in lib. de Antidotis, & de Theriaca ad Piſonem & alibi* diſerte viperarum facit mentionem. Vide quid poſt illum Aetius ſcribat *lib. Tetr. 4. ſerm. 1. cap. 87.*

Trochiſci Theriacales.

● Hoc caput primo ita inſcribit: *De theriaca ex viperis Andromachi:* Poſtea idem in hunc modum incipit. *Ordiemur à Theriaca Andromachi ex viperis, cuius admiratione ductus Galenus hæc de ea ſcribit: Cum multa diſcordia ſit circa theriaces deſcriptiones, nos Andromachi deſcriptione, vt longe optima vtemur, quæ etiam in regum vſus apparatur. Et cap. 9. eiuſdem lib. vbi de trochiſcorum ſiue paſtillorum præparatione agit, ita exorditur: Cæterum paſtillos theriaces hoc modo apparato: Viperas fœminas accipito, non quocunque tempore captas, ſed deſinente Vere, &c. Et Auicenna lib. 4. fen. 6. tractat. 3. cap. 33. vbi loquitur de curatione morſus viperæ, his verbis ſermonem inchoat:* Conſidera, inquit, *radices communes in curatione, deinde fortior curatio eſt properare ad theriacam viperarum. Inde apparet diſcrimen inter theriacam, quæ viperas recipit, & eas, quarum mentionem facit lib. 5. ſumma 1. tract. 12. videlicet theriaca Eſdra & Diateſſaron, quas contra grauiſſimos totius corporis affectus laudat.* Idem Auicenna *lib. 5. ſumma 1. tractat. 1.* vbi de theriaca agit, eius deſcriptionis tale facit exordium. ℞ *Trochiſcorum ſquillæ, trochiſcorum viperæ, &c. ex quibus manifeſte liquet, quod etſi alibi eoſdem trochiſcos nominet thiri ſeu thirios, non tamen alios intelligat, quam viperinos.*

Hinc concludimus, Theriacam non à ſerpēte quodam Thiro, qui eius compoſitionem ingrediatur, ſed à Græco vocabulo, quod eſt θηρίον ſiue θὴρ, id eſt, fera, denominationem ſuam accepiſſe: neque id propterea, quod eiuſdem compoſitio feram vel viperam excipiat, vt quidam falſo opinantur, ſed quod eadem theriaca, ſiue cum vipera, ſiue abſque vipera parata ſit, omnibus morſibus venenatis, à quacunque fera ſiue animali illatis ſuccurrat. Sic & ab antiquis & à neotericis (vt iam diximus) trochiſci dicuntur theriacales, non ratione ingredientis, ſed ab eorundem effectu, quem in pellendo lethalium animalium veneno manifeſte oſtendunt: alias enim non theriacales, ſed viperini nominandi eſſent. Eadem ratione quædam remedia vocamus nephritica & hiſterica, non quod eadem componantur ex renum vel vteri additione, ſed quod tanquam medicamenta ſpecifica iiſdem partibus morbo exagitatis opem & medelam afferant.

Theriaca à Græco θὴρ vel θηρίον.

Præter dictas rationes, etiam orthographia & ſcriptio huius nominis noſtram ſententiam confirmat. Nam à Thiro ſcribendum eſſet Thiriaca cum I. non Theriaca. Sed quia ſcribitur Theriaca cum è longo, veriſimile eſt, quod à dictione deriuetur, quæ parem dictionem longam habeat in eadem ſyllaba, qualis ſane eſt θὴρ vel θηρίον, hoc eſt, fera. H enim Græcum in Latinis dictionibus à Græcis deriuatis, vertitur in e longum, quaſi diceres theriacam antidotum contra ferarum tam minorum, quam maiorum ictus & venena.

Hæc de Theriacæ differentiis, eiuſdemque nominis etymologia, hic enodanda duximus.

Non diu hic immorabimur in enarrãdis diuerſis horum theriacalium me-

dicamentorum compoſitionibus; ſiue inuicem differant ratione ingredientium, quæ modo ab hoc, modo ab illo vel imminuuntur vel adduntur, ſiue ratione ponderis, quod diuerſum quoque in diuerſis deſcriptionibus eſſe deprehenditur. Hæc enim non ſunt tam magni momenti, neque hic quærendus eſt nodus ille Gordius, circa quem rei cardo verſetur: ita vt non poſſim hic opinioni Auicennæ ſubſcribere, qui *libr. & tract. de Theriacis ſupra iam citatis*, ſelecta præ cæteris Andromachi deſcriptione tanquam longe optima in hæc fere verba ſcribit: *Et iam niſi ſunt plures Medicorum, ſicut Gal. & alii addere & minuere aliquid in ea, non propter neceſſitatem neceſſariam neque propter aliquid forte, quod eos ad illud commoueret, ſed quærentes, vt rememorarentur, & remaneret ab eis in ipſa veſtigium, ſicut remanſit Andromacho: Et meum quidem conſilium eſt, vt non remoueatur aliquid, quod experimentum iuuatiuum inuenit: fortaſſe enim illa complexio cum illo pondere exigit illud, cuius iuuamentum inuenit experientiam, quamquidem dum res ipſa mouetur à ſuo pondere, non conſequitur illam proprietatem, &c.* Fœcunda hodie eſt artium inuentrix, eaque in dies magis magiſq; incrementum ſumit: hac duce & auſpice plurimorum remediorũ vſum, quem veteres tanquam vtilem comprobauerant, abdicauimus, & in illorum locum alia noſtro artificio inuenta introduximus, quæ ipſis inaudita & incognita prorſus erant. Sic hodie infinitæ præparationes, vel pleriſq; etiam antiquorum tam elegantia, quam saporis ſuauitate & vtilitate longe præferendæ ſunt. Neq; enim vlla erroris ſuſpicio hinc oriri poteſt, ſi rei, quam per ſe bonam iudicamus, aliam ſuperaddimus bonitate multo præſtantiorem: hoc enim pacto rei bonitas vires ſumit, & magis magiſque accumulatur. Eodem plane modo in diminutione eorum, quæ vel inutilia, vel ſuperflua, vel noxia ſunt, nemo erroris redarguendus vnquam videbitur, ſi induſtrius fuerit: fruſtra enim fit per plura, quod fieri poteſt per pauciora. Suo itaque loco circa eandem de Theriacis tractationem demonſtrabimus, ob quam cauſam Arabis huius, alias doctiſſimi & celeberrimi authoris, opinionem minus recipiendam ſtatuamus.

Redibimus nunc ad Theriacas illas antiquorum, earumque aliquot in medium proferemus deſcriptiones, vt ex illarum comparatione facta cum iis, quas ex noſtra officina informatoria producturi ſumus, eo melius de vtriuſque generis bonitate & præſtantia iudicari poſſit. Si quis prouocet ad experientiam: ſciat is, nos nihil magis in votis habere, quam vt per eandem, tanquam per ignem & aquam fortem, perfectum hoc & ſplendidum operis noſtri aurum examinetur ac probetur: quamuis nemo adeo ſtupido craſſoque ſit ingenio, modo in eo vel exigua tantum candoris, rectæq; rationis ſcintillula ſuperſit, qui non ex ſolo Lydio lapide, hoc eſt, ex prima ſtatim earum deſcriptionũ, compoſitionum & præparationum inſpectione, de earundem præſtantia ſumma, rectum ſanumque laturus ſit iudicium.

Theriaca Diateſſaron Meſuæi.

℞ *Gentianæ*
Baccarum lauri
Myrrhæ
Ariſtolochiæ rotundæ ana ℥ ij.
Mellis lib. ij.

Theriaca Democratis.

℞ *Iridis illyricæ*
Zingiberis
Opopanacis
Opii
Herb. Roſmarini
Myrrhæ
Sem. trifolii bitumẽ olẽtis an. ℥ ſ.
Ariſtolochiæ ℥ xj.
Sem. Rutæ ſylueſtris ℥ j. ß.

Rad.

Digitized by Google

Rad.Bryoniæ aridæ albiſſ. ℥ ij.
Serpilli
Caſtorei
Rad.Eryngii.
Sem.Apii
Cumini Æthiopici recentis ana ʒ vj.
Farinæ erui rufi ℥ iij.

Omnia hæc contundito & cribrato, opopanaca vero cum vino diſſoluito, eique arida inſpergito, & in paſtillos reducito, & ex iis ʒ j. cum vino veteri meraco bibendum præbeto.

Theriaca ex bryonia Oribaſii.

℞ *Rad.bryoniæ*
Opopanacis
Iridis
Roſmarini
Opii
Myrrhæ ana ʒ ß.
Ariſtolochiæ ʒ v.
Thuris
Sem.Rutæ ſylueſtris ana ʒ vj.
Cumini ʒ iij.
Farinæ erui ℥ ij.

cum vino paſtillos informato, atque ter cum vino præbeto.

Sat ſit nobis harum trium tantum Theriacarum deſcriptiones hic propoſuiſſe. Quod ad compoſitionem Theriacæ Eſdræ attinet, eius ingredientium ſeries nimis numeroſa eſt, & longa, in qua opium, euphorbium, ſulphur viuum, ſemen hyoſciami citra vllam præparationem recipiuntur: nec prætermiſſus in eadem eſt venter mergi, & ſtercus in eo repertum, ad ſuauiorem ſcilicet guſtum confectioni inducendum. Nihilominus interim videre licet, quam admirandos & incredibiles effectus illi adſcribit Aetius *tetr. 4. ſerm. 1. c. 101. 107. 111.* vbi eandem deſcriptam reperies.

De duobus huius farinæ præcipuis alexiteriis adhuc nobis dicendum reſtat: de Mithridatio nimirum, & de Theriaca magna. Mithridatii deſcriptio tam varia eſt, tamque variis auctoribus, Andromacho, Democrati, Antipatri, aliiſque aſſcribitur, vt, ne forte in eam, quæ non vera & genuina ſit, incidam, nullam prorſus ex iis hic deſcribendam aggrediar. Adde quod, vt ſupra iam dictum, non vſque adeo magnum diſcrimen ſit inter compoſitionem Mithridatii & Theriacæ: ſi vnicos excipias trochiſcos ex viperis, ſicut iam diximus, quodque inſuper confirmat Auicennas *lib. 5. ſumma 1. tract. 1.* vbi de nobili loquitur Mithridatica confectione, & ſtatim eiuſdem deſcriptionem ex Galeno, ex Paulo, Aetio, & ex ipſo Nicolao expromptam adiungit.

Mithridatii deſcriptio facile eluceſcet ex ipſius Theriacæ Andromachi deſcriptione, cuius vnicam formulam pharmacopœæ noſtræ inſerendam iudicauimus: ſed præ cæteris, quæ variè hinc inde reperiuntur, ſeligemus eam, quam Galenus *lib. de Antidotis, & de Theriaca ad Piſonem*, in hunc, qui ſequitur, modum, habet deſcriptam.

Theriacæ magnæ Andromachi deſcriptio vulgaris.

℞ *Trochiſcorum ſcylliticorum* ℥ vj.
Trochiſcorum de vipera
Opii Thebaici
Magmatis hedychroi ana ℥ iij.
Piperis longi
Roſ.rubrarum exſiccatarum
Iridis Illyricæ, aut Florentinæ
Succi glycyrrhizæ
Sem. Napi agreſtis
& ſatiui
Comarum ſcordii cretici
Opobalſami, ſeu olei ex nuce moſchata expreſſi
Cinnamomi
Agarici ana ℥ j. ß.
Myrrhæ
Coſti odorati ſeu Zedoariæ
Croci orientalis

Caſſiæ ligneæ veræ
Nardi Indicæ
Schœnantos ſeu iunci odor
Thuris maſculi pellucidi
Piperis nigri
& albi
Fol. Dictamni cretici
Comarum Marrubii
Rhabarbari rhei
Stœchados Arab.
Sem. Petroſelini Macedonici
Nepetæ, ſeu calaminthæ montanæ odoratæ
Terebinthinæ
Zingiberis
Rad. Pentaphylli ana ℥ vj.
Polii cretici
Ramorum chamæpityos
Styracis calamitæ
Meu
Angelicæ
Amomi racemoſi ſeu calami aromatici
Nardi celticæ
Terræ Lemniæ veræ
Phu pontici ſeu valerianæ noſtræ
Comarum chamædryos cretic.
Fol. Malobathri
Macis
Caryophyllorum ana ℥ ß.
Chalcitidis toſtæ
Rad. Gentianæ
Aniſi torrefacti vel fricti
Succi hypociſtidis
Carpobalſami
Cubebæ
Gummi Arabici ſplendidi vermiculati
Sem. Fœniculi dulcis
Cardamomi maioris
Seſeleos
Acaciæ
Thlaſpios
Comarum hyperici cretici
Ameos
Sagapeni ana ℥ ß.
Caſtorei
Ariſtolochiæ longæ
Sem. Dauci Cretici
Bituminis Iudaici ſeu aſphalti
Opopanacis
Comarum centaurii minoris
Galbani recentis ana ℥ ij.
Mellis deſpumati triplum, id eſt, ℔ quatuor, & vncias quinq;, drachmas duas.

Hæc ſunt varia illa huius tam magni magiſterii ingredientia variis diuerſiſque proprietatibus dotata atq; ditata, quod ab omni antiquitate pro miraculo & remedio maximo & incomparabili fuit exiſtimatum: & adhuc hodie in ſummo habetur pretio & æſtimatione, quod vel ex eiuſdem diſpenſatione, quæ ſolemni quadam pompa & apparatu celebratur, facile colligitur.

Componendi ratio ſecundum Galen.

Sed eius conficiendi artificium ingenioſum ſcilicet & ſubtile, vel ſecundum ipſum Galenum tale eſt: Trochiſci, radices, folia, flores, ſemina & fructus, terra Lemnia, chalcitis, bitumen, in mortario æneo cum piſtillo ferreo in ſubtiliſſimum puluerem rediguntur, omniaq; tenuiſſima redduntur, hoc eſt, cribro ſubtiliſſime traiiciuntur, ſeminibus thlaſpios, napi ſylueſtris, & croco exceptis, quæ ſeorſim teruntur, & pauco vino irrorantur, ne mortario facile adhæreſcant.

Gummi, ſucci, & caſtoreum ſeorſim etiam contunduntur, & pauco vino irrorantur, vt facilius pulueriſentur. His omnibus ita probe apparatis, paulo antequam compoſitio & mixtio fiat, terebinthina in duplici vaſe cum pauco melle liqueſit, in qua gummi liqueſcũt, & omnia dein coquuntur ad iuſtam conſiſtentiam, addita ſenſim pulueris in vino diſſoluti parte, donec melliam acquirant conſiſtentiam. Dein omnia in mortarium magnum & capax, vel in ahenum magnum iniiciuntur, ſenſimq; vel ad ſolem, vel ad lentum calorem ſimul optime commiſcentur, rudicula agitando, idque ad pluſculos dies, donec omnia probe vnita ſint. Poſt ſeptem a. vel octo dies repetenda eſt eadem agitatio, & continuanda ad duos menſes, vt materia

Digitized by Google

materia melius fermentetur: quo tempore elapſo hoc mirabile pharmacum reſeruandum includitur in vaſis elegantiſſime perpolitis, argenteis,ſtanneis,terreis, vitreatis, & vitreis: cuius virtus integra conſeruatur ad mediam vſq; hominis ætatem. Theriaca enim eſt validum pharmacum vſque ad 30. annum in his affectibus,in quibus non tanta eſt nocentis cauſa,vt vult Gal.

Auicenna adhuc vlterius progreditur *lib.5.tract.1. de Theriacis*, ipſi tribuens ſingularum ætatum, imo vitæ mortiſq; conditiones. *Theriaca quidem*, inquit, *adſunt infantia & pubertas,& adoleſcentia, & ſenectus & mors Et fit infans poſt 6. menſes:deinde incipit in pubertate & augmento vſq, ad tempus, in quo ſtatu per 10. permanet annos in regionib. calidis, & per 20. annos in regionib.frigidis: deinde ſtat 10. annis aut 20. deinde declinat aut poſt 20.aut poſt 40 annos: deinde ſpoliatur virtute Theriacæ:aut poſt 60. & fit vna confectionum declinata à gradu Theriaca.*

Nimis longum foret hic virtutes & varias alias qualitates, quas ipſi attribuunt, articulatim enarrare. Non enim bonas horas in eo perdendas, ſed vtilius collocandas cenſemus.

Neoterici reformarunt theriacam. Sunt quidam præclari Medici, qui legem illam duriorem ab Auicenna prolatam, vt ſupra diximus, ſusque deque ferentes, in enumerata illa Theriacę compoſitione auſi fuerunt vti diminutione, additione & correctione. Et in eiuſdem diſpenſationis methodo alium ordinem, quam Galenus, de quo paulo ante locuti ſumus, obſeruarunt.

Romani & Bononienſes Medici addiderunt trochiſcos camphoræ, & loco roſarum ſubſtituerunt earundem extractum: ipſimet etiam adiecerunt inſuper baccas lauri, omnia myrobalanorum genera, rad. angelicę, zedoariæ, imperatoriæ, vincetoxici, aſari, ſerpētariæ, enulæ campanæ, pimpinellam ſcabioſam, cornu cerui vſtum, & eiuſmodi ſimplicia, quæ hodie tanquam ſpecifica remedia præſcribuntur contra peſtem & venena, quæ nos ipſi ad aquarum noſtrarum Theriacalium & antidotorum contra eandem luem peſtiferam iuxta compoſitiones ſupra à nobis deſcriptas adhibuimus.

Bartholomæus Marantha vir doctiſſimus eodem iure, vt cæteri, in præparatione & mixtione commemoratæ Theriacæ alium ordinem, quam Gal. ſequitur, & vult, vt ſimplicia humida, vt ſucci, gummi, & lachrymæ diſſoluantur in vino generoſo, quale eſt maluaticum, cuius ad eundem vſum accipit ℥ xxxx. quæ faciunt duas pintas ſiue menſuras Pariſienſes, aut circiter.

Interim tamen illi mihi parum vel omnino nihil ſolliciti videntur fuiſſe de cortice externo & materiali ſeparando & abiiciendo, neq; eo animum appulerunt, vt nucleum internum ac formalē, in quo tanquam parte efficaciori, & virtutibus longe præſtantioribus prædita, vnicum correctionis fundamentū conſiſtit, eruerent. Eo tamen peruenerunt, vt contra Auicennam demonſtrarint, remedium hoc adeo perfectum non eſſe, quin tam in compoſitione, quam in præparatione eius aliquid deſiderari poſſit. Potiſſimum autem aliis, ſuo exemplo, ampliſſimam aperuerunt viam & occaſionem, non tantum eorum veſtigiis inhærendi, ſed etiam vlterius progrediendi: interea tamen id, quantulumcunque fuerit, quod Deus apud illos depoſuerat, publici emolumenti cauſa largiter erogarunt.

Eundem ſcopum ſibi præfixum tenere debet quilibet verus Medicus; hęcque vnica fuit cauſa, quæ mihi meæ conditionis minimo animum addidit, vt correctioni & reformationi huius remedii laudatiſſimi, vſitatiſſimi, & comprobatiſſimi, & à tota antiquitate ad miraculum vſque commendati manus admouere haud dubitarem, interim tā obnixe

obnixe rogamus, ne beneuolus lector id forte tribuat inanis gloriæ concupiſcentiæ, aut temerariæ leuitati, ſed honeſtæ huic & laudabili ambitioni, pioq; inſtituto, cuius ductu omnes hactenus labores & vigilias noſtras ſoli vtilitati publicæ iuuandæ conſecrauimus, & in poſterum ſemper conſecrabimus.

Vt igitur palam fiat, propoſitum noſtrum non eo ſpectare, vt pharmaceutrici ædificii ſtructuram veterem funditus euertamus, ſed vt eandem potius ex eodem fundamento magis magisq; exædificemus & extruamus, in prima Theriacæ reformatione, cuius compoſitionis formulam nunc deſcribendam aggrediemur, eadem ſimplicia & ingredientia, imo & eandem doſim, idem pondus & menſuram, quæ à Galeno, aliiſque in Theriacæ magnæ, Andromacho adſcriptæ, deſcriptione fuerunt adhibita, reſeruabimus: eandemque, quam nunc publicandam præſumimus correctionem, correctioni cenſuræ aliorum, modo depoſito omni affectu adhibeatur rectæ rationis iudicium, libenter ſubiicimus.

Ne itaque in confuſum quoddam chaos, aut labyrinthũ inextricabilẽ beneuolũ lectorẽ forte præcipitemus: noſtram Theriacæ compoſitionem & diſpenſationem, nunc ordine facili, & in certas claſſes diſtincto proponemus.

In prima autem claſſe collocabimus Paſtillos

De ſcylla
Hedychroi

Et potiſſimum Theriacales, vtpote, qui præcipuæ baſis & fundamenti vicem ſubminiſtrant in magna huius Alexiterii compoſitione.

2. Secundæ claſſis locum merito obtinebunt præcipua hæc & principalia duo anodyna, nempe

Opium
& Crocus.

Quæ à ſingulari ſua vi & virtute anodyna, quam dictæ compoſitioni impertiunt, nec non ab inſigni ſua dolores & cruciatus intolerabiles ſedandi, & ſummam corporis ac ſpirituum tranquillitatem inducendi efficacia, occaſionem dederunt antiquis eam γαλήνην appellandi. Vt autem hæc enarrata duo anodyna conuenienti inuicem glutine aſſocientur & colligantur, & illorum proprietas inſiſtendis & coercendis omnis generis impetuoſis defluxionibus & hæmorrhagiis, magis inualeſcat; iis ſub hac eadem claſſe adiungere placet

Terram ſigillatam
Acaciam
Hypociſtida
& gummi Arabicum.

In tertiam claſſem veniunt, radices, folia, flores, & fructus, quæ contra omnia venena & corruptiones conferunt, ſuntque cardiaca, & corroborandis partibus nutritioni dicatis apta, quas proprietates huic magnæ compoſitioni contribuunt, eaque ſunt

Rad. Zedoariæ
Gentianæ
Pentaphylli
Iridis Florentinæ
Valerianæ
Iunci odorati
Ariſtolochiæ
Caſſiæ ligneæ veræ
Folia Dictamni
Calamentha montanæ odoratæ
Malobathri
Comæ Scordii Cretici
Hyperici
Centaurii minoris
Marrubii
Chamædrios Cretic.
Chamæpityos
Nardi celticæ
Nardi Indicæ
Flores Roſ. rubrarum
Stœchados Arabicæ
Sem. Seſeleos

Thla-

Thlaſpios
Aniſi torrefacti
Fœniculi dulcis
Dauci
Napi agreſtis
& ſatiui.

In quarta claſſe ponenda erunt aromata ſanguinem & ſpiritus calefacientia, & naturam noſtram inſtaurantia & corroborantia: quorum alia balſami perfunguntur officio, corpus noſtrum à corruptione præſeruando: alia hanc antidotum elegantiſſimis aliis ditant qualitatibus. Huiusmodi ſunt

Cinnamomum
Caryophylli
Macis
Carpobalſamum ſiue cubebæ
Zingiber
Piper album
Piper nigrum
Piper longum
Opobalſamum ſeu oleum nucis moſchatæ.

5. Statim poſt aromata, in quinta nempe claſſe, caſtra metabuntur lachrymæ ſulphureæ pretioſiſſimæ & excellentiſſimæ, aromatum iſtorum ſorores germanæ, quęque tanquam balſamum ad radicale corporis noſtri balſamum ab omni putredinis & corruptionis infectione tuendum & præcauendum inſeruiunt: ſunt autem

Myrrha
Thus maſculum
& ſtyrax calamita.

Huic eidem ordini ſiue claſſi (ſed quaſi vno gradu inferius) inſeremus terebinthinam, quæ ſimiliter ſulphurea ſiue balſamica, tribus iſtis lachrymis loco veri & idonei diſſoluentis erit, illarumque proprietates multo efficiet validiores & efficaciores.

Sextæ & vltimę claſſis ſedem occupandam ſibi reſeruarunt gummi attenuantia, diſſoluentia, deoppilantia, cephalica, hyſterica, quæ ideo addita ſunt huic antidoto, ne quid in ea deſideretur, quod ad eius perfectionem pertinere videatur, ita vt non tantum fiat alexipharmacum, ſed vniuerſale quoddam medicamentũ contra grauiſſimos quosuis totius corporis affectus & ſymptomata. Huius generis ſunt gummi

Opopanax
Sagapenum
Galbanum
Caſtoreum
Bitumen Iudaicum.

Singulorum horum enumeratorum ſimplicium doſis petenda eſt ex Galeni Theriacæ formula, quam ex Andernaeo depromptã ſupra iam deſcripſimus.

Videmur itaque omnia huius tam longæ & magnæ compoſitionis ſimplicia, quæ antea tam confuſa & inordinata ſerie dislocata erant, ordine ſatis perſpicuo & diſtincto tradidiſſe.

Non ſatis nobis conſtat, cui ordini vel claſſi annumerare debeamus tria, quæ reſtant, ſimplicia, adeo parum cõpendii ac vtilitatis illa conferunt, vnde minus appoſite à nobis videntur apponi, nempe rhabarbarum, agaricus, & chalcitis. Agarici namq; ℥ j. ß. & rhabarbari ʒ vj. qua doſi parui, ne dicam nullius fere momenti ſunt ad tantam huius antidoti molem & quantitatem, ſi ad euacuandi ſcopum referantur, cui minus prædicta antidotus dicatur. Sin vero quis rhabarbarum pro hepate roborando, & agaricum pro cerebro additum eſſe inferat, nihil adhuc promouet, adeo vt ratum firmumque maneat, nullum digniorem & aptiorem hic ipſis locum, quam patet præ foribus, relinqui: vt & chalcitidi, cuius pharmaci loco nuperi vitriolum capiunt: quod mea quidem ſententia non meretur, vt in hac recipiatur compoſitione, quamuis ſint, qui id tanquam totius antiquitatis calculo comprobatum, nullo modo expungendum propugnent, non tantum eo, quod fucum & colorẽ nigrum medicamento indu-

in[illegible], ſed etiam quod facultatem ex-ſ[illegible] & adſtringentem exhibeat. Vtut ſit, pluris inde detrimenti, quam boni proficiſci mihi ipſi perſuadeo. Eſt enim omnino crudum remedium, quãuis vel mediocriter calcinatum aſſatumque fuerit, veluti id præparandum eſſe aiunt, ſemper tamen pernicioſum eſt, vomitumq; vehementer prouocat, ad 8. vel 10. tantum grana exhibitum. Sed verum quidem eſt, quod dimidia tantum vncia, quæ huius antidoti compoſitionem ingreditur, non poſſit adeo magnum inducere vel commodum vel incommodum.

Interim tamen per nos licebit cuiuis illa admittere, & in eo, quo voluerit, loco collocare. Nos autem ſex iſtis conſtitutis modo claſſibus contenti, ſingularum nunc paulo ſpecialius & exquiſitius iuſtituemus examen, idque clare & ad amuſſim, adeo, vt efficacia tam admirandi antidoti, tantique ab omnibus hactenus æſtimati, præſtantior, mirabilior, multoque reddatur commendatior.

Exordiemur autem examen noſtrum à primo ordine ſiue claſſe, quæ continet triplicia ſupra commemoratorum trochiſcorum genera, & propoſitis primum illorum formulis, prout vulgo componuntur, noſtram ſuperaddemus correctionem & reformationem: quam tamen, vt ſupra, ſub exacti iudicii cenſuram reuocare poterit quilibet æquus ac eruditus lector. Faciemus autem initium à trochiſcis ſcylliticis.

Trochiſci ſcyllitici. Hi deſcribuntur à Galen. *lib. de antidotis*, & *de Theriaca ad Piſonem*: & poſt illum ab Aetio *tetr. 4. ſerm. 1. cap. 88.* & ab Ægineta *de re med. libr. 7. cap. 11.* & inter Arabes ab Auicenna *libr. 5. tract. 1.* Hæc trochiſcorum de ſcylla præparatio nihil præ ſe fert, quod politum aut induſtrioſum ſit. Ægineta eam duobus fere verbis deline[illegible] [illegible]m, inquit, *luto aut farina* [illegible] *[illegible]tate aſſato, & ac*[illegible] *[illegible]is partibus duabus, & farina erui parte vna terito, & ſimiliter paſtillos efformato.* Aliqui adduciunt æquas farinæ partes. Sed priuſquam vlterius progrediamur, paulo minutius diſcutiamus ſingula, quæ in ſcyllæ præparatione conſideranda ſunt, vbi ſimul deprehendemus ſcrupulos aliquot, quos veteres circa eandem præparationem nobis in animaduerſionibus ſuis reliquerunt.

Prima conſideratio in ſcyllarum electione conſiſtit. Aliæ enim aliis ſunt pernicioſiores, vnde & idcirco à Meſuæo & Arabibus inter ipſa venena relatæ. Huiusmodi ſunt, quæ non cum aliis conſitæ, ſed ſolæ in locis ſtagnantibus, fœdis ac fœtidis naſcuntur. Scyllæ Hiſpanicæ foliis ſuis, aloes foliis reſpon- *Scyllarum electio.* dentes, vtpote craſſiores, & melius ob calidiorem illam regionem coctæ, bonitate ſua ſuperant vulgares noſtras, quę iſtis inefficaciores ſunt & impares tam quoad materialem craſſitiem, quam ad formalem qualitatem.

Secundo tempus, quo colliguntur, *Tempus colligendi.* obſeruandum. Antiqui autem omnes eas colligi iubent in perfecta ſua maturitate, foliiſque & caulibus ſiccioribus, quod plerunq; accidit circa meſſis tempora in ęſtate: non autem reſeruatas, ſed recentes, hoc eſt, ſimul ac collectæ fint in vſum transferendas præcipiunt. Sunt nonnulli, qui neſcio quos ſcrupulos, qui hic iniici poſſint, prætend[illegible]: quorum tamen opinio tanquam friuola nihili naucique eſt facienda: inferunt autem illi, quod poſita hac lege corruant cæteræ, in quibus plus momenti ſitum ſit. Trochiſci enim viperarum auctoritate & ſententia antiquorum celebriorum auctorum præparari debent tempore vernali, ſimul ac animalia illa è latebris ſuis prorepſerint, & parati ſtatim in vſum transferri. Ex quib. clare patet, theriacæ compoſitionem procurari debere ſub finem veris: trochiſcos a. de ſcyllis eſſe adhuc imparatos, hoc eſt, eos nondum,

dum, vt res poſtulat, exſiccatos eſſe circa finem videl. æſtatis, ſed quomodo ſcrupulus iſte facile eximatur, nõ præuideo. Vt autem libere dicam, quod rationi magis conſentaneum ſit, mihi illorum opinio erronea & abſurda videtur, qui trochiſcorum de ſcyllis compoſitionem in inſtanti ſimul ac collectæ ſint, aggrediendã enunciant. Saluis enim & integris illarum ſuccis & ſubſtantia per totam hyemem adſeruari queunt. Temporis præterea interuentu magis coquuntur, edulcantur, & meliores euadunt, & ita nimiam ſuam amaritudinem & acrimoniam exuunt: quæ ratio ad trochiſcos hos conficiendos longe commodior in medio vere habenda eſt: quo ipſo tempore & trochiſci de vipera cõmodiſſime præparari poſſunt, vtpote qui magnæ huius compoſitionis primarii ingredientis & fundamenti vicem obeunt, in quorum prçparatione imprimis temporis ratio ſpectanda eſt. Accedit inſuper veterum auctoritas, qui theriacam ſub veris finem tanquam tempus accommodatiſſimum componendam indicant, vt æſtatis inſequentis calore melius fermentari poſſit, quod hic, ſi quid aliud, omnium maxime notari debet. Iam vero, ſi contrariæ opinioni locus daretur, tempus iſtud iã præterlapſum eſſet, ſiquidẽ iuxta eandẽ trochiſci circa Auguſti finẽ præparandi eſſent.

Tempus conficiendi Theriacam.

Tertio in ſcyllarum coctione quædam obſeruanda veniunt. Interdum enim coquuntur inter carbones aut in clibano, vel argilla, vel quod melius, paſta inuoluuntur, donec probe coctæ ſint. Alias enim plurimum noxæ adferrent iuxta Dioſcoridem, qui ad incommoda eiuſmodi propulſanda eas coquit in pluribus & diuerſis aquis, donec iudice guſtu, deponant ſuam amaritudinem & acrimoniam.

Vltimo & quarto expendenda eſt illarum mixtio & compoſitio: quæ fit cum cepæ huius parte interiore, molli, & optime cocta, trita, & cum erui vel orobi, vt pharmacopœi vocant, farina permixta. Hic tamen auctorum quædam occurrit diſſenſio in quantitate farinæ addendæ: cuius alii æquas partes, alii tertiam tantum ſumendã ſtatuunt.

Sed vt de his, quæ hactenus enarrata ſunt, meam libere exponam ſententiam, huius ſecreti componendi ratio nimis craſſa mihi videtur ac materialis, adeo, vt mirandum ſit, quod tot labores in re tam vili & exili deſcribenda, multi hactenus egregiæ notæ auctores inſumpſerint, nempe in cæpe duntaxat præparatione, cui inſuper in magnæ theriacæ compoſitione primum ingredientis locum vendicare non veriti ſunt. Non tamen interim abnuo, cepas eiuſmodi, quæ in maritimis locis, iiſdemque ſalſis naſcuntur, ſingulari vi ac virtute incidendi, attenuandi, penetrandi, deoppilandi, & detergendi præditas eſſe. Sed opus habent exquiſita præparatione, alias, vt ait Auicenna, omnes ſcyllæ vel [illegible] ciſſimæ ſunt venena. Vſus enim illarum diuturnior exulcerat viſcera: Et vt ſcribit Dioſcorides, Scylla habet virtutem acrem & exurentem. Vt igitur recte prçparentur, ſola hæc illarum coctio in igne vel aqua bulliente, non mihi ſufficere videtur. Non equidem ignoro, omnia igne dulceſcere, ſic enim cepæ communes in quotidianum ciborum vſum dulcorantur. Sed hoc pacto vel imperfectius coctæ, noxiam qualitatem, de qua ſupra, non deponunt, vel nimium coctæ & edulcatæ, omni virtute attenuandi, incidendi, & detergendi priuantur, inutileſq; & prorſus inefficaces redduntur, ita vt difficillimum ſit, huius coctionis mediocritatẽ adeo exacte ſeruari poſſe, quin alicubi vel in defectu, vel in exceſſu delinquatur. Alias ad ſcyllæ exurentem & exulcerantem vim & acrimoniam corrigendam, additur farinæ erui, & orobi media vel tertia pars, quæ inſignis eſt amaritu-

Scyllæ præparatio.

Libr. 4. fen. 17.

Lib. 2. c. 167.

ZZ 2 dinis,

dinis, & ſanguinis fluorem inſuper tam per veſicam, quam per anum, non ſine maximis torſionibus prolicit, vt ſcribit *Lib. 2. c. 162.* Dioſcorides. Idipſum Galenus confirmat, dum *in libr. 8. ſimpl. & libr. 1. aliment.* ſubiungit, eiuſmodi farinam non hominum vſui deberi, tum propter tetrum eius ſaporem, tum quod ſanguinem generet vitioſum. Vnde merito & optimo iure hanc mixtionem in trochiſcorum ſcylliticorum præparatione craſſam nimis & agreſtem eſſe cenſemus, ita vt mirum ſit, eam hactenus excultam, nec ex codicibus proſcriptam & relegatam fuiſſe, ſicut aliæ plurimæ iampridem exularunt, licet vtiliores & præſtantiores: imo hodie adeo exploduntur, vt ex omni fere hominum memoria deletæ videantur, ſed trochiſcos hos ſuperſtites adhuc eam ob cauſam videmus, quod principem teneant locum in admiranda huius theriacæ compoſitione, quam antiquitas miraculoſe excoluit, ſicut & eadem hodierno adhuc ſeculo multo maiori in pretio habetur, quam cætera quæuis alexiteria.

In horum trochiſcorum correctione *Malignitatis in ſcylla & trochiſcoſa correctiones.* ſequenti hac progrediar methodo. Primo præparatione omnem ſcyllæ tollerem acrimoniam & adurentem facultatem, conſeruatis interim eius viribus integre valentibus, Hiſpanicasque præ cæteris tota adſeruatas hyeme deligerem: iam ſupra *cap. de vinis & oxymelitib.* vbi de aceto & melle ſcyllitico egimus, præparationem quidem ſcyllæ, ſed communem tantum edocuimus. Suaderem deinde iis, qui iſtis in regionibus commorantur, vbi recentes haberi poſſunt, vt è locis maritimis eas in hortos transferrent, & in terram bonam & excultam transplantarent, ibique per tempus aliquod ſedula adhibita cultura & induſtria ſinerent, donec vim ſuam venenatam omnem exuerent. Eadem methodo ſæpenumero vſi fuimus in helleboro nigro, aliisque ſimplicibus venenatis emendandis, cum adhuc vicini eſſemus montibus, & ſic omne venenum illorum ſuſtulimus. Magni & admirandi ſunt tranſplantationis effectus, cuius beneficio innumerorum ſimplicium acris, amara & infeſta qualitas cum dulci & ſuaui commutatur, prout in carduo ſiue herba cinare, in cichorio, & ſimilibus pluribus euidenter innoteſcit. Quibus autem occaſio iſta & commoditas denegata eſt, hanc ſequantur praxim.

Accipienda eſt ſcyllæ pars media, optima & tenerrima, quam cor vocant, ea minutim incidenda Solique exponenda eſt, donec molleſcere, & fere in liquorem redigi incipiat: ea videlicet ratione, qua Galenus ſcyllas præparare, & viribus ipſarum integris ſeruatis, ad ſolem æſtiualem coquere ſolebat. Quibus vero tantum otii non supereſt, vt æſtatis tempus huic coctioni ob intenſiſſimum ſolis ardorem dicatum expectent, hanc ſequantur formulam.

℞ Eandem ſcyllæ partem optimam, *Fæcula ſcyllæ* cor vocatam, hanc minutim inciſam iniice in matracium aut vas vitreum cum collo longo, ita vt ad mediam impleatur partem.

Hoc vas minime vel leuiter tantum, ſi velis, clauſum, nullo affuſo alio liquore ponatur in Baln. Mar. feruens per vnum aut duos dies tantum, aut donec ſcylla redigatur in pultis formam, aut liquorem ſpiſſum, edulcatum, omnibusque ſuis viribus inſignitum, qui ſolus ſine quauis alia admixtione idoneus eſt, vt recipiatur in theriacæ compoſitionem, vel ſi placet poſt temporis aliquod ſpatium eundem adhuc calentem transcola per ſetaceum, & exſicca, aut ad ſolem, aut ad ignem lentum cinerum, & erit inſtar fæculæ, aut amyli ſicci, quod ſeruabitur diu omnib. ſuis virtutibus dotatum. Adde, ſi velis, tantillum gummi tragacanthi, aut amyli, & inde forma trochiſcos: tantillum, in- *Fæcula ſcillæ in trochiſcos redigi poteſt.*

quam,

qui dicuntur trochiſci ſcillæ.

quam, gummi & amyli additum, inci-
dendi, detergendi ſcyllæ vires minime
obtundet: hæcque eadem magis fami-
liaria & amica ſunt naturæ noſtrę, quam
farina erui. Sed hanc de induſtria addi
quidam contendunt, ad ſcyllæ nimirum
vim incidentem & detergentem actuo-
ſiorem reddendam: ſed hoc ſimpliciter
negatur. Farina enim in tãta quantitate
addita potius obſtruendi & oppilandi
vim exeret. Adhæc cum eiuſdem vi de-
tergendi, vt & ſupra notauimus, perni-
cioſa ſimul atque adeo noxia coniuncta
eſt facultas, vt ſanguinis fluxum prouo-
cet, tam per vẽtrem, quam per veſicam.

Quod ſi velis ſcyllam paſta inuolu-
tam, iuxta craſſam communemq; viam,
in furno quodam coquere, ita, vt nullæ
in ipſa nocẽdi vires remaneant, licet mi-
nus cocta ſit, & incidendi vi acriq; qua-
litate abunde adhuc vigeat: Scylla pro-
be trita per ſetaceum traiicienda eſt, cu-
ius vncias quatuor iniice in octo vel de-
cem ℥ ſacchari, in tantillo aceti ſcylliti-
ci diſſoluti & ad perfectionem cocti: re-
coquendo totum adhuc ſupra ignem,
agitando & probe miſcendo cum ſpa-
tula, donec amplius non adhæreat vaſ-
culi fundo: ita facies ſaccharum ſcylliti-
cum excellentiſſimum, ex quo formare
poteris trochiſcos, rotulas, ſeu cuiuſ-
cunq; formæ aliæ: tum ad theriacæ, tum
ad quoſuis alios vſus, quibus ſcylla deſti-
nata eſt, cuius venenum per hanc vlti-
mam coctionem, & ſacchari admixtio-
nem penitus ſecernitur.

Saccharum ſcylliticum.

Extr. ſcyll.

Optima, emendatior, certior & ſe-
curior præparatio ſcyllæ eſt, ſi ea in ex-
tracti formam redigatur vt ſequitur.
℞ optimam eius partem ſiue cor, vt ſu-
pra, hanc craſſo modo inciſam iniice in
vas vitreum aptum, ſuperaffundendo a-
cetum roſatum, vt duos digitos mate-
riam ſupernatet: omnia in infuſione
ſtent in loco frigido per 24. horas: dein-
de effunde acetum per inclinationem,
quo cepa fermentata, omne venenum
deponet: dein adde lac vaccinum vel o-
uinum optimum, & recens mulctum: o-
mnia ſinantur in Baln. Mar. bulliente,
donec liquefacta ſint, colentur per lin-
teum: dein ad ignem lentum cinerum
fiat euaporatio & reductio in extractum
ſiccum, cuius vſus erit, ſi velis, loco tro-
chiſcorum in dicta theriaca, & in doſi
debita.

Videbimur forte vltra modum hoc
argumentum de vnius cepæ præpara-
tione pertractaſſe. Sed multa in ea fue-
runt consideratione digniſſima, quæ
nullo modo intacta præterire volui-
mus, nec quicquam à nobis dictum pu-
tamus, quod non ſit proprium huius lo-
ci, & ex quo non percipi poſſit magnum
emolumentum.

Nunc ſequuntur trochiſci hedychroi
dicti, qui huic magnæ Andromachi
Theriacæ admiſcendi quoque ſunt: eos
deſcribit Gal. *lib. de Antid.* Aet. & Ægin.
lib. & cap. ſupra citatis. Eorundem quoq;
deſcriptio ab Auic. *lib. 5. tract. 1.* traditur,
qui eos vocat alindaracos: horum tres
differentes deſcribit formulas, ſicut &
omnes authores in iis deſcribendis à ſe
inuicem diſcrepant. Non video tamen,
quænam neceſſitas horum trochiſco-
rum præparationem introduxerit: quã-
doquidem maxima pars illorum ingre-
dientium ſiue ſimpliciũ, in lõga illa ſim-
plicium ſerie, quæ theriaca recipit, con-
tinetur, nihilominus tamen ex Galeni
lib. præcitato, formulam huc tranſcribere
non grauabimur: ſi enim multum haud
proficiunt, nocere tamen non poſſunt.

℞ *Mari*
Aſari
Amaraci
Aſpalathi cum ſantalo citrino an. ℨ ij. *Trochiſci hedychroi.*
Schænanthi
Calami aromat.
Phu pontici
Xylobalſami vel ligni aloes
Opobalſami
Cinnamomi

ZZ 3 *Coſti*

Coſti ana ℥ *iij.*
Myrrha
Folii
Nardi Indicæ
Croci
Maſtiches an. ʒ *ß.*

Omnia optime trita, & in puluerem tenuiſſimum redacta excipiantur vino albo odorifero, & paſtillos efforma digitis, opobalſamo vel oleo caryophyllorum tinctis, dein in vmbra exſiccentur.

Trochiſci de viperis. Reſtat tertium trochiſcorum genus, qui præcipui ſunt inter reliquos, & in hoc magno & admirando remedio baſis & fundamenti partes ſubeunt, in quibus minutius diſcutiendis, paulo diutius immorabimur. Eorum deſcriptio habetur apud Galen. *in libris ſupra citatis*, ſed nos eam huc inſeremus, quam ſcripto protulit Ægineta: quamq; ex eodem Gal. deprompta fuiſſe, magna vtriuſq; ſimilitudo & affinitas facile coarguit.

Viperas quatuor aut quinque fuluiores ac recens captas ſumito, & de ipſis ad caput & ad caudam quatuor digitorum magnitudinem abſcindito, & tota pelle interaneiſque ipſarum ablatis: reliqua in olla noua vitreata cum ſale & anetho coquito, donec ſpina de carnibus diſcedat, deinde ablatis ac diligenter à ſpinis purgatis carnibus puri panis triticei æqualem portionem ipſis admiſceto, & bene ſimul trita in paſtillos efformato, digitis opobalſamo tinctis, & in vmbra ſiccato.

CAVTIO.

Præcipuum horum trochiſcorũ fundamentum ſunt viperæ, ſicut iam alibi diximus, ſimulq; clare oſtẽdimus, quam turpiter lapſi ſint ii, qui pro iis aliud ſerpentum genus, quos falſo nomine Thiros appellarunt, introduxerunt.

Conſtat itaq; totius antiquitatis ſuffragio & authoritate, & in hunc vſque diem conſtans manet ſententia, viperas eſſe illud ingrediens primarium, ex quo conficiantur trochiſci theriacales: non vero alias quaſuis ſerpentum ſpecies.

Inter viperas autem fœminæ potius deliguntur, quam mares: noſcuntur autem illæ ex dentium numero, quorum quatuor habent, maſculi vero duos tantum. Sed vtero gerentes accipiendas eſſe negant. De cæteris ſignis vide Aetium, iuxta quæ inſtituendus eſt delectus harum viperarum fœminarũ potius quam marium aut aliorum ſerpentium, quæ formæ ſimilitudine ad eas accedũt. *Sunt autem alia animalia*, (inquit Aet. de viperis fœminis loquens) *ſubflaua, ingentia & agilia: oculos ſubrubros habent, collum anguſtum, latius caput, & caudam aceruatim in tenuitatem abeuntem, ac carne penitus nudam: ventrem autem ſinuoſiorem habẽt, &c.* *Viperarum fœminarum ſigna ad theriacam aptarum.*

Sunt adhuc plura alia ſigna & indicia ab authore notata, ex quibus aptitudo viperarum ad trochiſcorum compoſitionem iudicãda eſt. *Nam ſi abſciſſis capite & cauda, tanquam immobiles taceant, ad vſum ineptæ ſunt: ſi vero prædictis partibus amputatis*, (ſubiungit Aetius) *motum quendam videris in reliquo corpore ſuperſtitem, & animalia ipſa cruorem aliquandiu in ſe conſeruant: hæc ipſa, vt optima in Antidoti confectionem ſunt admiſcenda.* Et ſicut Auicenna circa idem propoſitum his ſcribit verbis, licet non ita diſertis: *Quod ſi cucurrerit ex ea ſanguis plurimus* (loqueus de vipera, capite & cauda truncata) *& fuerit motus eius in illa diſpoſitione plurimus, & mors ipſius tarda, tunc erit electus.* *Lib. 5. ſumma 1. tract. 5.*

Tẽpus capiendi viperas. Temporis præterea conſideratio in prædictis viperis ad trochiſcorum præparationem capiendis admodũ eſt neceſſaria. Quouis enim tempore captæ non ſunt bonæ: qua in re tam inter priſcos, quam modernos diſcrepãtiam deprehendo. Nonnulli in ea ſunt opinione, viperas non ſtatim, ſemel ac è latebris ſuis prodierint, accipiendas: hæcq; fuit opinio Galeni *lib. de antidotis*: alii vero contrarium ſtatuunt, & volunt, vt in inſtanti ſtatim tempore, ſimul ac captæ ſint,

ſint, ſi fieri poſſit, aut ad ſummum per vnum aut duos dies reſeruatæ in trochiſcorum cōpoſitionem recipiantur: idq; Lib. 1. tract. 1 ſine mora ex Auicenna: & Ægin. *lib. 1. de re med. c. 11.* vbi loquitur de ſalis theriacalis præparatione: *Viperas* inquit *ſumito recens captas quatuor, &c.* Cui vltimæ ſententiæ & nos ſubſcribimus, idq; ob rationem, quam mox reddemus, vbi de cauſis, ob quas veteres moti in tam venenatiſſimo animali, tam præclaram & excellentem venati fuerint antidotum, accurata diſquiſitione differemus. Digna quippe eſt materia, vt in altam & diligentem vocetur contemplationem.

Longe ante Theriacæ inuentionem, cuius author fuit Andromachus, iam viperarum aliorumq; ſerpentum vſus in medicina exiſtebat, vt colligere licet ex Dioſcoride, qui vixit fere circa tempora Mithridatis Regis Ponti, qui antidoto à ſe compoſitæ ſuum proprium indidit nomen, eique magnam conciliauit exiſtimationem. Dioſcorides enim *libr. 2. cap 16.* loquens de viperis docet, quomodo ſint excoriandæ, capite & cauda truncandæ, reliqua illarum caro in fruſta diſſecanda, & in oleo, vino, ſale & anetho coquenda. Ita coctas viperas comedendas præbebat ad viſus claritatem, ad roborandos neruos debilitatos, ad ſcrophularum generationem inhibendā: at hæc ſe ex auditu nouiſſe ait, quod ii, qui hiſce veſcuntur carnibus, diuturnam traducant vitam: vbi præterea videre eſt, quomodo eodem authore ſal ex iis eliciatur, qui enarratos modo præſtat effectus.

Hæc præparatio & coctio nihil fere differt ab hodierna, imo ex vini oleique ſuperadditione præſtantior multo eſt, q̃ quæ cum ſola aqua fieri ſolet. Hinc recentiores, & qui eos ſecuti ſunt, panem ad diuturniorem conſeruationem addiderunt, inque paſtillos efformarunt.

Ac licet Dioſcorides ſuo tempore pleniorem nondum aſſecutus eſſet notitiam de viperinarum carnium præſtantia & vtilitate, eius tamen ſucceſſores vt facili coniectura præſumitur (progreſſu namque temporis magis magiſque accreſcunt inuenta & experimenta) vlterius proceſſerunt, periculumque fecerunt, num caro viperarum adeo ſit efficax, vt proprium venenum, quadam ſimilitudine & familiaritate, à centro ad ſuperficiem attrahat, edomet & expellat. Sicut nihil noui eſt, rerumque experientia abunde confirmat, plura animalia venenata reperiri, quæ ſuo proprio veneno veræ exiſtant antidoti. *Scorpio ſibi ipſi pulcherrimum medicamētum eſt*, inquit Celſus, *l. 6. c. 27. quidam cum vino contritum bibunt: quidam ſimiliter contritum ſuper vulnus imponunt: quidam ſuper prunam eo impoſito vulnus ſuffumigant, &c.*

De pluribus tantum animalibus venenatis locuti ſumus. Nam ex omnibus in vniuerſum non extrahuntur Alexipharmaca, ſed contra, quæ ex ipſis remedia educta putes, lethalia ſunt venena. Hinc Ariſtoteles *8. lib. hiſt. anim.* ait. *Aſpis anguis, ex quo medicamentum illud putrificum componunt, in Aphrica gignitur, ad cuius ictum nullum inuenitur remedium.*

Sed hic nobis notanda & excutienda venit nobilis illa quæſtio, quibus nimirum cauſis & argumentis patres antiqui compulſi huic ſe immiſerint indagationi, vt ex animali tam venenato, quale viperam eſſe conſtat, tam inſigne medicamentum & antidotum eruerent.

Cum vero in re tam ardua ac difficili, omnia paulo longius ſim repetiturus, philoſophandiq; rationem, non triuialem, aut omnibus obuiam adhibiturus, beneuolus lector forte grauiter & anxie tuliſſet, ſi de tāta prorſus tacuiſſem quæſtione, aut piſce taciturnior factus, ne verbulum quidem de eadem protuliſſem. Aduerſarios autem meos, ex tam innumeris maledicentiæ ac inuidiæ telis, quib. me quotidie impetunt, contra-

cto

&c ogiati caſſo, amplius nõ moror: quo fortius enim inſurgũt in honores meos deprimendos, eo auſpicatius & ſplendidius eoſdem indies emergere, vel inuiti intuentur: Propugnaculi loco nunc iſtis oppono ſolas antidotos meas, quarum ſolus aſpectus & odor gratiſſimus, virus illud viperinum, quod in me expuunt, procul hinc fugabit, & in auras diſſipabit.

Ariſtoteles *lib. 8. hiſt. animal. cap. 17.* ſcribit, quod ſerpentes ſuas veteres deponant exuuias tempore verno, quo è terræ latebris rurſus proreptare ſolent, & autumnali: ſimiliter id faciunt viperæ, veris & autumni tempore.

Per ſerpentis vocabulum non intelligit quoſlibet ſerpentes, quorum genus multiplex eſt, ſed in ſpecie colubros, vtpote qui ſunt cæteris communiores, notiores, & numero multo plures: vnde vulgo ſerpentes vocantur, quorum exuuiæ etiam plerunque in campis inter ſaxa & dumeta reperiuntur, idque paſſim tam in Francia, quam alibi.

Si ſerpentis nomen generaliter ſumpſiſſet Ariſtoteles, eius ſpeciale nomen, vt de viperis facit, non expreſſiſſet. Sed patefiet in poſterum ex continuata huius tractationis ſerie, nihil hic à nobis dici ſine cauſa.

Nullum eſt dubium, quin multi olim ſublimi ingenio præditi, viri doctiſſimi, ac naturalium arcanorum perueſtigandorum cupidiſſimi, cauſam, cur exuuias detrahant ſibi ſerpentes & viperæ, rimati ſint, nec non alias circumſtantias probè expenderint, & imprimis tempus veris & autumni conſiderarint, quo iſta animalia è latibulis ſuis ſubterraneis egrediuntur. Vnde meridiana luce clarius patet, quod hoc nempe tempore tam copioſo, & per totam ſuam naturam diſperſo abundent balſamo, tamque validiſſime vigeant ſpiritalibus eſſentiis, & vero nectare vitæ, ſiue balſamo naturæ pretioſo & radicali, in ampliſſimo terræ ſinu, tanquam in proprio ſuo loco, matrice & ſeminario contento & incluſo, vt prædicta animalia, tum vetere abiecta pelle, ſe noua induere & renouare queant.

Sed quia inter reliquos ſerpentes non ſunt, niſi hi duo enumerati, coluber nempe (vulgo ſerpens dictus) & vipera, qui exuuias ſtatis deponant temporibus; præſumendum hinc eſt atque credendum, his duobus animalibus, non tantum ad ſui conſeruationem, ſed in aliorum quoq; vſum conceſſum eſſe naturalem quendam inſtinctum, quo deligunt, exugunt, & in alimentum attrahunt, non materiali aut craſſo modo cibum corporeum, viſibilem & palpabilem (ſiquidem authore Ariſtotele, & teſte quotidiana experientia, eiuſmodi animalia, citra cibum aut potum vitam multo tempore ſiue ſubtus terram, ſiue ſupra tranſigunt terram) ſed mere formalem & ſpiritualem, hunc nempe ſalem ſulphureum & pretioſum naturæ balſamum, quo omnia animantur & vegetantur, idque potiſſimum, dum circa æquinoctium vernale, calore ſiue igne Athanoris, magnæ lampadis cœleſtis, potenter operante & attrahente, ſublimatur & eleuatur, quod naturæ ſulphur per mirabilem hanc ſublimationem, totam terræ ſuperficiem irrorat ſpiritibus balſamicis, eiuſque interiorem ſinum irrigat pretioſæ & viuificæ aquæ vitæ, & nectaris naturalis ſaluberrimo & vtiliſſimo liquore. Vnde omnia reuireſcunt & effloreſcunt, & quæ mortis ſpeciem referebant, vitam recipiunt & reuiuiſcunt. Eadem ſublimatio fit etiam ſub æquinoctio autumnali, ſed decreſcente paulatim calore, ſydereoque igne longius regreſſo, magnum terræ ſublimatorium refrigeratur, omneſque ſpiritus vegetales & balſamici reuertuntur in ſuum chaos ſiue matricem. Serpentes & viperæ, quæ in terræ ſinu & domicilio

com-

commorantur, naturali quodam inſtinctu, vt diximus, exugunt, & in alimentum alliciunt cibum æthereum, qui tam inſigni, viuifica & ſpecifica facultate pollet aduerſus venenatā & deleteriam illorum naturam, vt ſi eo ſatis reficiantur & inſtaurentur, non ſolum vim acquirant & virtutem, ſpolia ſua vtroque tempore ſtato exuendi, ſeq; renouandi, ſed ob exuberans illud balſamum, quo abunde vigent, inſtar medicinæ inſuper vniuerſalis ſunt, ad omnem cutem leproſam, ſcabioſam, vlceroſam, & quauis alia labe fœdatam, tollendā & renouandam, & ad corpus quauis ex parte vitioſum, putidum, & in fruſta mox collapſurum, ita emundandum, vt in purum floridum & ſanum euadat: ita quoq; fiunt, eiuſdemmet balſami virtute, qua abundant, alexiterium ſummum contra omnia lethifera & præſentiſſima venena. Et hæc quidem de hoc ſubiecto philoſophari placuit.

Si quis forte ſcire deſideret, ex quibuſnam ſcriptorum ac monumētorum codicib. didicerimus, animalia hæc ſubtus terram hoc radicali naturæ balſamo nutriri poſſe? is ad admirandos eorundem reſpiciat effectus, quos arguit propria exuuiarum detractio: facultatem inſuper, quam habent, lepram nullis aliis remediis medicabilem, ſanandi rimetur: nec non præclara, quæ ex eis eliciuntur antidota contra omnis generis venena, expendat. Quæ quidem ſumma & admiranda effectuum præſtantia aliunde proficiſci nequit, quam ex radicib. & principiis magnæ iſtius & vniuerſalis medicinæ, cum qua ſerpentes illi participare neceſſario colliguntur. Sequitur igitur, vt vel eam ſcientia innata & naturali peculiariter deligant ac alliciant in profundis terræ latibulis, vbi aceruatim cōgregati, variiſq; inuicem nexibus implicati, in longum tempus degunt citra alterius alimenti fruitionem: vel neceſſe eſt, vt tum temporis, quando ſpiritus ſulphurei & vegetales, qui rebus omnibus animam & vitam, mediante hoc pretioſo naturę balſamo, infundūt, eleuati & ſublimati penetrāt duriſſimas etiam arborum radices, truncos & cortices, ipſiſq; vigorem & virorem impartiuntur, floreſcereq; faciunt, imo & reuiuiſcere: neceſſe eſt, inquam, vt hi ſpiritus balſamici ſimili ratione per ſerpētum corpora tanquam multo molliora penetrent, eaq; in medicinam efficaciſſimam, tam pro ſeipſis, quam pro aliis abunde & largiter condire queant. Hinc ipſis facultas illa, deponēdi cutem, tempore videlicet, vt iam diximus, vernali & autumnali, quādo ſpiritus iſti ſulphurei ſunt in ſua exaltatione, quib. temporibus (ac in ipſo præſertim Vere) videmus etiam arborum cortices, balſamicis ſuccis tum maxime abundantes, truncis ſuis, & ligno ſolidiori non adhæreſcere, ſed facillimo momento ab ipſis auelli & ſeparari: non ſecus ac ſerpentes, qui circa idem tempus, & ab iiſdem cauſis, veterem dimittunt cutem.

Vlterius ſi quis quærat, cur cęteri ſerpentes & animantia, in interioribus terræ domiciliis habitantia, careant hoc naturali inſtinctu, vt cum delectu in alimentum ſibi attrahant hoc radicale naturæ balſamum, & cur non æque eodem perfundantur, & in medicinam condiantur, ac colubri & viperæ? Reſpondetur, quod hæc proprietas peculiariter his ſolis à natura indita ſit animalibus non ſecus ac in Tora, quæ herba eſt venenoſa, accidere videmus, iuxta quam proxime connaſcitur Antitora, quæ vt alteri ſit in alexipharmacū, eoſdem ſpiritus ex eadem terra exugit. Præterea reflectamus paulo oculos noſtros ad fucos, veſpas, & huius generis infinitas alias muſcas, quæ licet dulciſſimū omnis generis floſculorum, herbarum ac fructuum ſuccum in alimentum exugant, inter illas tamen omnes vnica tantum apis, vt inquit Riplæus, naturalem illam

AAA ſcien-

ſcientiam obtinuit, cœleſtem eiuſmodi mannam in ceram & mel conuertendi. Res certe ſummæ admirationis & myſterii plena. An non idem in ſerpentibus contingere poſſe exiſtimandum?

Si quis interrogando acrius vrgeat, quare, cum tanta ſit huius balſami efficacia, non eadem opera tollatur omne ſimul venenum in ſerpentibus & viperis, cuius ſcintillulas ipſis adhue inhærere produnt venenati eorundem ictus? huic eaſdem contemplandas opponimus apes, quæ nihilominus aculeum ſuum retinent pungentem ac venenatum, licet totum illarum corpus abundè diffluat cœleſti, dulci & balſamico liquore, qui proprii veneni aptiſſimum eſt remedium. Idem de ſerpentibus eſto iudicium.

Hic Hermeticos philoſophos vno tantum verbo admonitos velim, vt accurata mentis attentione perpendant, cur poetæ, qui ſub fabulis ſuis ſemper occultarunt ſumma naturæ ſecreta, velleri aureo, & pretioſis in horto Heſperidum fructibus cuſtodiendis, terribiles & venenatos Dracones præeſſe finxerint. Ex hoc enim ſi mentis oculis rem intentius inſpexerint, facile agnoſcent, in rebus etiam extrinſecus venenatis, opus ſuum magnum, medicinamq; ſuam catholicam vniuerſalem inquirendam eſſe: non videlicet in primo ſtatim operis limine, quod plerunque tactu aſperum, viſu horribile, odoratu fœtidum, guſtu ingratum, qualitate venenatum apparet, hoc eſt, non ab exteriori cortice, ſed ab interiore nucleo, arcanum eruendum, non ſecus ac in externis ſerpentis & viperæ partibus, nempe in eorum dentibus, pernicioſum deliteſcit venenum, ex quorum tamen interiori corpore ſummum & admirandum educitur alexipharmacum.

Poſſem in hanc rem, pluribus aliis meditationibus haud iniucundis, & penitius in arcanorum adyta deducentibus, animos omnium in ſummam protrahere admirationem, meque in aliorum gratiam & vtilitatem iiſdem magis oblectare: ſed ſatis ſit, philoſophico & Chriſtiano Medico hic ruminandum, conſiderandumque relinquere, Deum nempe & naturam nihil facere ſine admiranda & incomprehenſibili prouidentia. Qui itaque omnes omnium effectuum cauſas perueſtigandas recipiet, magnum ſubibit onus, nec habebit vnquam, quod de rerum obiectarum penuria conqueratur, præſertim illarum, quas Natura in penetralibus ſuis clam abſcondit. Sexcenta enim ſunt alia animalia, quorum certis ſolummodo partibus venenum inſidet, quæ tamē in cæteris ad varios vſus proſunt. Draco marinus, Gallis, *la viue*, piſcis habet ſpinam in dorſo plane venenatam: Hic in partibus tamen cæteris cibus eſt delicatiſſimus. Eodem modo ſerpens & vipera, licet dentibus ſuis venenatis lethalia infligant vulnera, cætera tamen eorundem pars ſalubris & ſalutifera exiſtit.

Sed de his hactenus. Nunc autem fuſius oculis ſubiiciemus, num trochiſcorum horum præparatio, quæ adhuc hodie in vſu eſt, talis ſit, vt neque additionem, neque diminutionem vllius rei patiatur, an vero correctione & reformatione quadam opus habeat.

Supra in trochiſcorum de viperis deſcriptione declaratum fuit, quod à ſola vera & legitima carnium iſtarum coctione totius magiſterii fundamentum dependeat. Hæc coctio, ſicuti videre eſt ex correctione Bartholomæi Marantæ, viri celeberrimi, tanti momenti eſt, vt in ea omnis conſiſtat bonitas aut imperfectio Antidoti. In ſumma ſingulari cura & induſtria opus eſt in carne iſta perfecte coquenda, quæ ab oſſe ſpinæ ſeparata diligenter tundēda eſt in mortario, adiecto pane ex pura & recenti farina triticea confecto, & optime cocto atque fermentato: inde poſtea formandi tro-

Digitized by Google

di trochiſci. Quidam prædictum panem ſeorſim exſiccant, eumque in puluerem redactum per cribrum traiiciunt, & admixta carne optime quoq; ſeorſim trita, inde efformant trochiſcos, quæ mixtio longe eſt facilior & præſtantior.

De quantitate panis cum dicta carne commiſcendi, diuerſa eſt authorum opinio: alii enim addendas cenſent æquas partes, alii mediam, alii tertiam, & alii tandem quintam ſolummodo partem.

Notandum præterea, quod veterum nonnulli inter tundendum & miſcendum panem cum carne viperarum, parum earundem iuſculi adiiciant, vt omnia melius miſceantur & ſubigantur: inter quos eſt Aetius. Alii vero de prædicto iuſculo nihil prorſus addunt, vt Ægineta & Auicenna, ſolius carnis vſu contenti, quę ratio præ cæteris communiſſima fuit: iuris enim admixtione citius corrumpuntur, & acidi fiunt trochiſci. Prænominatus Maranta in correctione enumeratorum trochiſcorum viperarum, in hanc abit ſententiam, *vt ſcilicet formentur, ſi,* vt ipſemet ſcribit, *fieri poßit, ſine iuſculo, aut ſaltem ipſius exigua quantitate: hoc enim modo celerius exſiccantur: contra* (addit) *ſi panis in iuſculo viperarum maceretur, & poſtea ſimul cũ carne tundatur, tales trochiſci difficulter exſiccantur, & ſunt in cauſa, vt poſtea caro putreſcat, & panis fiat acidus.*

Formatis ita trochiſcis, dicti antiqui, vt & adhuc hodie moderni ſummã adhibent curã in iis probe exſiccandis, eos ſubinde vertẽdo, mox in vnum, mox in alterũ latus: idq; in loco à ventis & pluuiis tuto ac ſecuro, vt iuxta nonnullos ſpectẽt vel plagã ſeptentrionalẽ, vel iuxta alios, meridionalem, q̃ Sol maxima diei parte colluſtrat, ſed ſingulari adhibita cautione, ne Solis radii feriãt dictos trochiſcos. Sol namque, vt Auic. ſcribit, (Lib. 5. fen. ſumma 1. tract. 1.) deſtruit & ſpoliat eos virtute appropriata carnib. viperarum oppoſita venenis, q̃ ſunt ex morſione, & venenis ebibitis.

Hæc ſunt omnia illa, tam antiquorum, quam modernorum myſteria, quæ tanquam notatu digniſſima circa horum trochiſcorum compoſitionem tradiderunt, quos præcipuum huius magnæ antidoti, huius inquam magnæ Theriacæ adeo ab omnibus hactenus commendatæ & celebratæ fundamentum eſſe diximus.

Cogor equidem fateri, me non ſatis admirari poſſe, quod ij, qui hactenus in Theriaca hac vtcunque corrigenda operam & laborem impenderunt, errores & defectus iſtos non deprehenderint in enarratis viperarum trochiſcis, in quorum tamen correctione (tanquam in re maximi momenti) omnes potius ingenii neruos, neceſſario intendere debuiſſent, quam aliis ſe quæſtiunculis de cinnamomo vero, de opobalſamo, de chalcitide, & ſimilibus huius antidoti ingredientibus inuoluiſſe.

Hic enim eſt præcipuus rei ſtatus, de quo in poſterum nobis agendum erit, vt hoc fundamento, quod imminentem minatur ruinam, reſtabilito, priſtinus medicamenti ſplendor ac virtus, quæ multum defecerunt, minuſq; antiquorum [illegible] reſpondent, poſtliminio reuocentur. Quod propoſitum noſtrum ad publicum iuuandum ſolummodo dirigitur, vt nuper ante profeſſi ſumus, ne quis nobis inanis gloriæ aut temeritatis labem impingat.

Solæ viperæ magnæ huius antidoti baſis ſunt, ſicut communis fert opinio, omnium calculo comprobata.

Circa has viperas veteres nihil aliud meditabantur, quam vt inde conficerent trochiſcos, ea, qua diximus, methodo, q̃ in hoc magno arcano fundamenti ſeu baſis obtinebãt locũ, ſicut aliquoties iam à nobis ſatis abũde dictũ eſt.

De his tres mouebimus quæſtiones, quas iam in publici commodum, ea qua poſſumus, diligentia & fide, ſoluemus & euentilabimus.

Prima eſt, nũ lex ſit quædam Leſbia, quæ ineuitabili neceſſitate nos adſtringat huic vulgari trochiſcorum præparationi?

Secunda an nil addendum, nil detrahendum, aut immutandum ſit in hodierna trochiſcorum illorum præparatione: num vero in meliorem ſtatum corrigi & reformari poſſint?

Tertia num ſalua antiquitatis authoritate, dictæ viperæ debeant, aut poſſint in præſtantiores alias remediorum formulas, velut in eſſentias, balſama, confectiones & ſales præparari, quæ ſua vi & energia communes illos trochiſcos de vipera in omnibus illis curatiuis ſcopis, quibus alias appropriati perhibentur, longe lateque ſuperent.

Illis dubiis, vt ſupra, exacte & fideliter diſcuſſis, ſpes nobis certa & indubitata arridet omnibus aperiendi viam, non ad vnã tantummodo, ſed ad varia & diuerſa Theriacarum genera componenda, quarum effectus admirandi admodum cum optatiſſimo ſucceſſu ſeſe prodant aduerſus omnis generis venena, vel in corporibus noſtris nata vel exhibita & aſſumpta, vel ab animalium venenatorum ictibus ac morſibus in nobis excitata.

Ad primæ quæſtionis ſolutionem quod attinet, abſurdum eſt exiſtimare, nobis in compoſitione theriacæ, neceſſario confugiendum eſſe ad conſuetam & vulgarem huiuſmodi trochiſcorum præparationem, quaſi vero viperæ in nullum alium remediorum vſum aptãdæ ſint, neq; vim & efficaciam ſuam aliter exerere poſſint, quam ſi in trochiſcos redigantur. Cum tamen res longe ſecus ſe habeat, vel ipſo Galeno teſte, qui *lib. ſimpl. 11. & lib. de antid.* memorabilem refert hiſtoriam de duobus leproſis, quos ipſemet opera viperarum, non in trochiſcos redactarum, ſed vino impoſitarum, priſtinæ valetudini reſtitutos fuiſſe, teſtis vidit oculatus. Cum enim dictis leproſis, vitam miſeram & ærumnoſam diu agentibus, ex commiſeratione ad mortem ipſis accelerandam, vinum, in quo vipera caſu immerſa & mortua fuerat, bibendum offerretur: accidit contra, vt hauſto potu oblato, non tandem cutem vlceroſam, ſquamoſam & fœtidam, cum ſana & florida permutarent, ſed integram inſuper, perfectamque inde ſanitatem recuperarent.

Hiſtoria de duobus leproſis ope viperarum reſtitutis.

Curatio hæc, quæ à Galeno citatur, mirabilis admodum, & breuiſſimo temporis ſpatio abſoluta, ſolis viperis vino immerſis & emortuis, accepta ferenda eſt, quod vinum veri menſtrui & vehiculi vicem gerebat, ad eliciendam ex vipera alexiterii vim & virtutem. Nec refert vtrum ipſæ integro manſerint corpore, quia virtus illarum præcipua vino fuit communicata, ex cuius potu vſuque, commemorati leproſi à lepra, quæ nullis aliis cedit remediis, perfecte liberati remanſerunt. Ex quo manifeſto euincitur, viperas nihilominus potenter ſuos demonſtrare effectus, licet neque coctæ, neque in trochiſcos ſint redactæ, hincque facile concluditur, legem de iiſdem parandis non eſſe perpetuo neceſſariam, quandoquidem inſignis earundem virtus & alexiterium aliis modis oſtentatur.

Antiquitati porro illiuſque ſequacibus, vt enarratam carnem viperinam in trochiſcos effingerent, cauſa fuit maior (ni fallor) difficultas olim, quam hodie, colligẽdi eiuſmodi animalia. Vnde hoc remedium in magna copia ad aliquot annos reſeruandũ pręparare voluerunt, ne toties repetere cogerentur eiuſdem præparationem. Hinc Galen. ſummam requirebat induſtriam, in iis recte præparandis & exſiccandis, vt integris valentibuſq; viribus adſeruari poſſent ad duos vel tres annos. Sic noſtro quoque ſeculo accidiſſe legimus, vt loco viperarũ, quæ ob inopiam ægre tũ haberi poterant,

terant, vſurparentur radices tormentillæ & dictamni. *Ante paucos annos*, inquit Barth. Maranta, *vix cognoſcebantur viperæ, colligiq; poterant: propterea maiores noſtri barbaros Medicos ſecuti, pro illa ſumebant tormentillam & dictamnum.* Nunc autem adhibito rectæ rationis iudicio, perpendite quæſo, quam egregia & præſtans iſta foret theriaca, & quam apte hoc ipſi nomen conueniret.

De ſecunda quæſtione ſciendum eſt, vulgarem illam parandi methodũ multa opus habere correctione, aliaſque inſuper formulas multo præſtantiores & vtiliores, quam vulgaris illa eſt, poſſe dari. Quod perſpicue admodum declarabimus omnibus iis, qui remota craſſa & nubiloſa ignorantiæ cataracta, rem mẽtis oculis acutius intuentur, quique ingenio minus ſtupido præ nimio contradicendi ſtudio, antiquis ſuis ſomniis mordicus propugnandis non inhærent: quod vitium hodie adeo commune eſt, vt multi, qui hactenus in cineribus & vmbra conſenuerunt, eo contaminati videantur. Sed miſſis verbis, ad rem ipſam accedamus.

Oſtenſum eſt ſupra, præparationem trochiſcorum viperinorũ conſiſtere in recta carnium illarum coctione, quæ fit cum aqua communi, addito pauco anetho & ſale: donec os ſpinæ prompte auellatur à carne: per quam coctionem virtus illarum prima & ſubſtantifica penitus, ni fallor, cum iuſculo confunditur, carniſque vix dimidia pars vel tantillum ſolummodo reſtat. Interim tamen non niſi caro ſumitur ad trochiſcorum illorum compoſitionem. *Cum cocta fuerit*, inquit Paulus, *ollam ab igne depones, & carnes diligenter à ſpinis exemptas per ſe contundes, nulla iuſculi addita parte.* Sunt quidam, vt diximus, qui de eodem parum addunt, quod tamen nullius momenti æſtimandum. Nam poſita eius additione, neceſſario quoq; panis quantitas ad trochiſcos efformãdos augenda erit, & ſic imminuetur trochiſcorum virtus, manebuntque illi nihilominus corruptioni & aciditati contrahendæ multo magis obnoxii, quam ſi ex ſola carne ſine iuſculo confecti eſſent, vt id iam ſupra auctoritate antiquiſſimorum Medicorum comprobauimus.

Dic amabo, qualenam præſeruatiuũ, conſeruatiuum aut alexiterium erit id, quod ſeipſum à corruptione præſeruare nequeat? Ad condiendum cadauer, & ad id præſeruandum à vermibus & facili corruptione, nonne adhibentur ſal, aloe, myrrha, & ſimilia, quæ balſamica virtute prædita, ſibiipſis ad diuturnam conſeruationem inſeruiunt, nec facile corrumpuntur? At trochiſci viperæ, niſi alterna & frequens illa de vno latere in alterum accederet verſio, & deſiccatio, momentaneam facile incurrerent alterationem & deſtructionem: vel poſt ipſam etiam opobalſami inunctionem, quod ipſis pro ſolemni quaſi corollario, ad diuturniorem conſeruationem additur. Hoc confirmat Aetius in hæc verba ſcribens: *Poſtquam vero ſicciores fuerint facti, eos opobalſamo optime oblinito, & in vitreo vaſe aſſeruato: ac quicquid pulverulenti & albi ex eis per ſitum productum eſt, poſt dies aliquot linteo extergito: præſorantur enim, ſi id ipſum eis diutius adhæreſcat.* Tetr. 4. ſer. 1. c. 91.

Vides ergo, quam imperfecta mutilaque ſit trochiſcorum viperarum præparatio: cuius correctionem tribus modis aggrediemur, in quibus ſingulis liquido patebit, virtutem & proprietatem viperarum integram conſeruari, imo & accreſcere augerique: cum in vulgari illa compoſitione potius imminuatur & diſſipetur, vt paulo ante dictum.

Non ideo tamen confuſe, ſed diſtincto quodam ordine, tres enumeratas correctiones & reformationes proponamus: primam appellare libet confe-

ctionem viperinam aromaticam. Alteram confectionem viperinam ſaccharinam: tertiam confectionem viperinam iuniperinam. Ex quibus confectionib. tribus tria quoque, ſi ita videbitur, trochiſcorum genera efformari poterunt, iiſdem ſeruatis nominibus: ſingulorum autem præparationis & compoſitionis formulæ horum nominum rationem plus ſatis indicabunt.

I. Confectio viperina aromatica.

℞ Carnem de quatuor viperis recens captis, gregaria via præparatam, hoc eſt, capitibus, caudis & viſceribus internis abiectis, optime lotam cum vino, & in fruſta inciſam: hanc indes in matracium vitreum capax, ſuperaffundendo aquæ cinnamomi excellentis, & vini canariæ vel hydromelitis vinoſi ana ℥ v. vel vj. vel tantum, quantum ad irrigandam ſolummodo dictam carnem ſufficiet: his adde

Cinnamomi
Caryophyllorum
Macis
Piperis nigri
Zingiberis
Cubebæ
Cardamomi ana ℥ ß.
Summit. Anethi
Hyſſopi
Thymi ana p. j.
Salis communis p ß.
Sp Elect. de gemmis
Pulueris aromatici roſati
Diambræ ana ℨ j.

Dein vaſe clauſo, vt nihil expirare poſſit, pone in Bal. Mar. ad bulliendum, & omnia decoque ad ignem luculentiſſimum per 7. vel 8. horarum ſpatium, aut donec viperarum carnes in liquorem redactæ videantur. Aperto vaſe omnia effundantur in patinam argenteam, aut vas terreum vitreatum & mundum, ac inde ſeparatis omnibus oſſibus, colentur & exprimantur omnia perquam optime, quæ cum iuſculo ſiue liquore fere omnia per ſetaceum transmittuntur. Et hoc modo habebis eſſentiam, ſeu integram ac ſubſtantificam viperarum virtutem: quę odoris erit fragrantiſſimi, vtpote virtutibus rerum aromaticarum impprægnata, quæ balſami ſiue opobalſami (ab antiquis additi) locum tenent. Materia excipiatur alembico apto & capaci cum ſuo capitello & recipiente, vt ad ignem baln. vaporoſi exquiſite ſeparetur omnis liquor, quem ſeorſim ſeruabis, & erit ſummum alexiterium, & aqua theriacalis præſtantiſſima: in fundo remanebit gelatina pretioſiſſima: in forma eſſentiæ ſiue extracti viperarum, & in conſiſtentia inter mollę & durum media: quæ iam, vel nulla, accedente alia præparatione, vſui apta erit. Hæc ſtatim cum cæteris theriacæ ingredientibus, vt paulo poſt dicturi ſumus, permiſceatur: vel etiam (ne omnino communem pręparandi formulam faſtidire videamur) inde formabuntur trochiſci, addendo tantum quintam partem amyli probe puluerizati. Et ſiccando dictos trochiſcos ad ignem lentum hypocauſti, ſic trochiſcos habebis excellentiſſimos, qui viperarum virtutem ſubſtantificam in ſe perfecte continebunt, & longiſſimo tempore, ſi opus ſit, adſeruabuntur: ſiquidem ſpirituum aromatum balſamicorum viribus & armis inducti ſunt, locoque communis theriacæ vſurpabuntur. Imo vſus illorũ erit quoque ad alias nouas theriacarum formulas fabricandas, prout mali, quod expugnandum eſt, natura & conditio poſtulauerit. Nunquam errabit, quicunque in præparandis eius generis remediis, hoc tam præclaro & certo innitetur fundamento: quemadmodum & hæc viperarum præparatio, quam modo docuimus, reuera ſupra eodem extructa eſt. In hac enim, nec non in aliis carnium

nium harum veris ac legitimis præparationibus, præcipua ac prima huius magni alexiterii baſis exiſtit.

Si loco aquæ cinnamomi, vini canariæ, ſiue hydromelitis vinoſi ad enarratam carnium viperarum coctionem accipies elixir magnum vitæ à nobis *cap de aquis* deſcriptum, adhuc longe efficacius & præſtantius reddes alexiterium, ita vt opus non ſit addere aromata materialia, eo quod dictum elixir ſatis ditatum ſit ipſorum eſſentiis: imo & omnibus aliis alexitericis & bezoardicis rebus, veluti ex eiusdem compoſitionis formula clare conſtabit.

II. Confectio viperina ſaccharina.

Accipe carnem de quatuor viperis, fruſtatim inciſam vt ſupra: hanc impono patinæ magnæ argenteæ, ſuperaffundendo aquam vitæ fortiſſimam, & perfecte dephlegmatam, vt ſupernatet 4. aut 5. digitos: admoto igne cum charta accenſa, aqua vitæ flammam concipiet, ſicque ardendo viperas coquet: affunde deinceps nouam aquam vitæ, quoties priorem flamma abſumptam perſpexeris; affuſio vero hæc fiat per ampullam ſuperius occluſam cum collo perquam anguſto: alias hæc aqua vitæ ignis flamma apprehenſa ardere incipiet. Hæc coctio continuanda eſt, donec carnes illæ ſufficienter coctæ appareant: aquæ vitæ quantitas pro vnius aurei pretio huic viperarum decoctioni ſatis erit. Tandem fac, vt tota aqua vitæ ſubſtantia inardeſcat, & conſumatur, ceu in ea, quæ optimæ notæ eſt, probeque rectificata, accidere ſolet. Si quid incombuſtibilis ſuperſit liquoris, is viperarum adſcribendus eſt carni, quam (ſeparatis ſpinæ oſſibus) tundas in mortario marmoreo, admiſcendo ſenſim proprium liquorem, donec huius opera redigatur in pultem tenuem, & fiat apta, vt per cribrum ſimul transmitti queat, eamque poſt ad ignem lentum reducas in extractum. Hæc caro ita præparata, omniq; ſua ſubſtantifica virtute dotata, iam idonea eſt, vt recipiatur in theriacę compoſitionem: neque opus eſt, eam prius transformare in trochiſcos, aut aliud quid addere. Sin vero libeat forte trochiſcos inde effingere, qui longiori temporis ſpatio citra corruptionis metum adſeruandi ſint, eos parabis cum duab. drachmis gummi diatragacanthi, in mucaginem redacti cum ſufficiente quantitate aquæ cinnamomi, mucilagini dictæ adiicies carnis huius ita præparatæ ℥ iiij. & ℥ ij. vel tres ſacchari candi puluериſati: omnibus ſimul mixtis, confice inde trochiſcos ſiue tabellas, quæ ad lentum calorem exſiccatæ diutiſſime adſeruari poterunt. Commiſcebis etiam cum dicta maſſa ante trochiſcorum confectionem, oleorum nucis muſcatæ & caryophyllorum ana ℈ j. ß. ſiue ſingulorum guttas xxx.

III. Confectio viperina iuniperina.

Tertia præparatio carnium viperarum, quæ fit nulla prorſus virium abolitione, ſed potius earundem conſeruatione & augmentatione, ſe habet eo, qui ſequitur, modo.

Commemorata caro viperina ſufficienter imbibatur ſpiritu ſalis balſamici, & rerum omnium conſeruatoris, idque vel materiali & craſſo tantummodo, carnem dictam ſale aſpergendo marino, vt vulgo ſolent: vel formaliter & philoſophice eandem imbibendo vero illo nitro ſulphureo ſiue ſpiritu acido ſolis philoſophis cognito, quæ vltima methodus omnium præſtantiſſima, priori illi longe præferenda eſt.

Hæc caro ſummo & principali naturæ balſamo ſic condita, appoſite locetur in cribrum ex ſerico factum, & quodam inſtrumento, ſiue ex ferro albo, ſiue ex ligno, ſiue ex panno cerato incluſum, ita vt facta ſuffumigatione, per prædictum cribrum penetrare poſſit fumus:

mus: ſitque idem cribrum vndiquaque probe munitum, ad prohibendam vel quantulamcunque euaporationem, & ad fumum transuerſim id ferientem excipiendum. Hoc autem ſuffimento ita parato,

℞ *Bacc. iuniperi* ℔ *j. ß.*
Bacc. lauri ℥ *iiij.*
Myrrhæ ℥ *ij.*
Caryophyllorum ℥ *j.*
Granorum alkermes
Succini aut Karabes
Benioini ana ℥ *ß.*

Omnibus craſſo modo conquaſſatis & ignitis carbonibus iniectis, fiat ſuffitus in loco conuenienti, & carnibus ter vel quater in die ſuffumigandis apto, ipſumque continua ad 4. vel 5. dies, donec ſuffumigationis perfectionem odor approbauerit.

Quo facto, carnes prædictas inter duas ollulas terreas vitreatas, exquiſitiſſime lutatas, ne quid expiret, incluſas mitte in furnum, è quo recens exempta ſint panificia, aut qui ſimili moderato regatur calore: ibique ſine continenter ſtare, donec tota harum carnium ſubſtantia ſimul cum oſſiculis ſuis in puluerem redigi poſſit tenuiſſimum & ſubtiliſſimum, qui ſubſtantifica carnium virtute nequaquam ſpoliatus erit, vt in communi decoctione vſu venire ſolet, ſed multo auctior & potentior euader, ſpirituum balſamicorum, ſalis, & prædicti ſuffitus ingredientium acceſſione.

Hic pretioſiſſimus puluis ex tam venenatiſſimo animali eductus ſuperat quæuis alia alexiteria & alexipharmaca, ſiue eo vtaris ad compoſitionem Theriacę, citra trochiſcorum confectionem cum pane, quod opus nullius eſt pretii, (hic enim puluis poteſt perpetuo conſeruari) ſiue exhibeas eundem contra omnis generis venena, vel in nobis progenita, vel ex quodam ictu aut morſu animalis, vel ſecus excitata, ſiue per ſe ad ℈ j. porrigas, ſiue inde varia alexipharmaca, quorum is præcipuum & primarium fundamentum ſemper erir, componere velis.

Sed quæris, cur de re mihi inexperta audeam tamen tam fidenter & audacter verba facere? Reſpondeo, quod propoſitum noſtrum triplici nitatur fundamento, ratione videlicet, experientia, & auctoritate.

Supra audiuiſtis rationem, cur viperæ & ſerpentes non tantum in propriis, ſed & in aliorum exuuiis detrahendis renouandisque vim atque virtutem ſuam exereeant, qua de cauſa pro tam inſignibus ac præclaris alexipharmacis hactenus vſurpati fuerunt.

Si igitur trochiſci communes ex carnibus viperarum parati, virtuteque ſua ſubſtantifica per coctionem illam fere orbati, nihilominus adhuc eximios produnt effectus: non poſſum mihi non perſuadere, quin eorundem effectus beneficio noſtræ præparationis, quæ viribus & proprietatibus iſtis non ſolum conſeruandis, ſed & augendis, maxime incumbit, longe præſtantiores nobilioresque ſint futuri.

Porro vt id confirmemus experientia, eam vidit illuſtriſſimus ille ac vere Princeps Anhaltinus Domin. meus clementiſſimus, cui hoc dicatum eſt opus, cuius verba tam dignam amplamque merentur fidem, vt nefas ſit, ea in dubium reuocare, qui ex ſolo ſerpente communi, colubro dicta, puluerem eduxit ſine alterius rei additione, ſineq; magno apparatu ſolemni aut laborioſo, contra omnia venena, vel nocentiſſima & lethifera, certa que & incredibilia huius experimenta fecit ac vidit. Horum inſuper fidem confirmauit (vel præſentibus ipſis DD. Laurentio & Lormio, illo primario Regis Medico, hoc vero Reginæ, ambobus viris excellentiſſimis & clariſſimis ſeculi noſtri luminib.) illuſtriſſimus Dux de Boullon, heros fortiſſimus,

ciſſimus ac vnus è præcipuis Franciæ noſtræ Ducibus, qui ſe audiuiſſe aiebat, ex illuſtri ac generoſiſſ. Comite D. Otth. de Solms, in rei veritate ita ſe habere omnia, quę modo de hoc ſerpentum puluere diximus. Idem Comes pulueris huius conficiendi artificium tanquam maximum & incomparabile ſecretum impertiuit prædicto Duci de Boullon, indeque magnam ab eo gratiam ſe initurum ſperauit. Hicque haud dubie eſt ille idem puluis, de quo Ioan. Hartmannus Mathemat. in inclyta Marpurgenſium Academia Profeſſor celeberrimus, ac vir doctiſſimus, frater & amicus meus intimus, paucos ante menſes his ad me ſcripſit verbis: *Pollicebor*, inquit, *tibi forſan breui nonnulla de puluere etiam aliquo magno certe alexipharmaco, contra omnia cuiuscunque generis venena: vidi* (addit) *oculis meis* δοκιμασίαν *eius contra grauiſſima venena ſublimati, arſenici, & napelli, tribus diebus continue ab experto Medico aſſumptorum intra corpus, ſed paulo poſt ſine omni noxa ab exhibito puluere expulſorum, cum magna & admirabili admiratione aſtantium. Nullum certe venenum tam graue eſt, quin eo ſtatim abigatur: dignum mehercle omnium Regum & Principum deſiderio artificium: eſt enim prorſus mirabile & prope diuinum. Et neſcio ſane, an forſan ſimile vnquam audiueris.* Sed de eo & cæteris omnibus paulo poſt plura.

Quod ſi ſerpens, vti ſupra enodauimus, ſingulis annis, non ſecus ac viperæ, exuuias deponens, tot tantisque polleat virtutibus, minimum erit dubium, quin iisdem, vel etiam præſtantioribus viperæ ſint præditæ: de quarum admirandis effectibus omnis antiquitas hactenus mira ſcripſiſſe, palam conſtat.

Supereſt, vt adiuncta veterum auctoritate, eximium noſtrarum confectionum viperinarum ſplendorem & præſtantiam ſtabiliamus, oſtendamusque quantum illæ conueniant cum antiquorum formulis, qui non perpetuo trochiſcorum, vt ſupra præparatorum, ſed iuſculorum etiam, ſalium & puluerum viperinorum vſum interdum admiſerunt, vt in ſeqq. amplius declarabiť.

Mirabile, (inquit Aetius ex Archigene) *elephantiaſis remedium viperarum vſus exiſtit. Eas vero hoc modo apparatas edere oportet: primum quidē amputato capite & cauda, & detracta pelle, exemptuque interiorib. viſcerib. omnibus, carnem aqua pura bis aut ter lotam in olla inſtar anguillarum coquito, aqua quidem ſufficiente affuſa & oleo modico cum anetho & porro. Poſt ſufficientem deinde cocturam iuſculum moderato ſale condiatur, atque ita ægro in Sole deſidenti exhibeatur, capite tamen probe velato.* *Tetr. 4. ſerm. 1. c. 123.*

Si iuſculum carnium viperarum ſimplex, cui ex omnibus cardiacis roborantibus & bezoardicis ſimplicibus non niſi anethum & porrum additur, quodq; plus continet ſterilis & rerollaceæ aquæ, quam vtilis & efficacis eſſentiæ, nihilominus tanti æſtimatum fuit ab antiquis, vt aduerſus lepram, affectum grauiſſimum & incurabilem, id conducere omnes vno ore affirmarint. Quid dicemus de primis duabus noſtris confectionibus viperinis, quæ aliud nihil ſunt, quam vera quinta eſſentia, ſiue extractum totius virtutis ſubſtantificæ viperarum?

Cœcus igitur is erit, quisquis non primo ſtatim intuitu videbit, quantum hæc duo inter ſe diſtent remedia: mentis inſuper caligine, iudicioque deprauato laborabit, quicunque pari efficientiæ virtutisque gradu moduloque eadem metietur. Idem enim eſſet, ac ſi vellet iuſculum inſipidum, quod non niſi puram putam aquam redoleret, æqua nutriendi lance librare cum optimo quodam reſtaurante & conſummato, aut quadam gelatina delicatiſſima, & ſumma nutriendi vi prædita.

Quin etiam video ipſum momum, hic piſce taciturniorem, ad priores duas cōfectiones meas prorſus obmuteſcere,

easque vel propria victus confeſſione efficaciores & excellentiores iudicare, quam ſimplex eiusmodi iuſculum craſſo modo, iuxta Aetii deſcriptionem coctum. Contra vero nonnullos diſpicio, inſulſo riſu ludibrioque excipere tertiam meam confectionem iuniperinam appellatam, quaſi ea nihil aliud ſit, quã caro viperarum ſalita, infumata, exſiccata, & velut calcinata, & in pulverem vel cineres redacta, idque vi ignis, qui res humore ſuo primigenio ſpoliet, & ſic omnem agendi potentiam ac facultatem in ipſis corrumpat aut aboleat. Quibus obiectionibus nec non aliis ſimilibus alibi iam copioſe à nobis fuit ſatisfactum.

Sed vt omiſſis longis ambagibus, intra præparationis viperarum cancellos nos contineamus, ipſis interim reſpondeamus, & ad confirmationem illorum, quæ diximus, tam auctoritates, quam exempla ab antiquis, qui iisdem remediorum præparationibus vſi ſunt, ſumpta, in medium proferamus. De quorum vtrorumque præſtantia & vtilitate ipſimet iudicium ferre poterunt.

Antiqui vſurpabant viperæ ſales, qui Dioſcoridis tempore iam in vſu erant, vt per ea, quæ *lib. 2. cap.* ſcripſit, demonſtrauimus.

Inter Græcos longo tempore poſt Dioſcoridem fuſe admodum de ratione eiusmodi ſales præparandi tractat Galenus, & poſt illum Ægineta *libr. 7. de re med. c. 11.* omnium autem exactiſſime de iisdem ſcribit Aetius.

Tetr. 4. ſerm. 1. c. 97. In pauca verba contraham modum, quem tradunt ſales eiusmodi præparandi, qui tot fere recipiunt ingredientia ac ipſamet theriaca.

Salium theriacalium præparatio ſecundum Antiquos. Accipiebant autem quatuor viperas, recens captas, hoc eſt, reſeruatas tantum ad vnum, vel ad ſummum duos dies, quas viuas imponebant ollæ magnæ mundæ, ac ex optima terra fictæ: ſuper has in momento iniiciebant ſalis ammoniaci, aut ſalis albi communis ℔ xx. hancque primam perficiebant operationem tempore matutino, quo dictæ viperæ tardiores eſſe ſolent ad motum: Dein viperis hoc ſalis pondere oppreſſis, adiiciebant paſtillos, quos parabant ex ſeqq. in magna doſi, hoc eſt, aliquot librarum pondo. Sunt autem ea

Gentiana
Ariſtolochia rotunda
Centaurium minus
Cardamomum
Marrubium
Scordium
Apium
Chamædrys
Semen rutæ domeſticæ.

Et addito melle ex eis quinque vel ſex paſtillos concinnabant, & vna cum ſale ſuperiniiciebant: his inſuper addebant quinque ſcyllas prægrandes recenter in minuta fruſtula diſſectas: & poſt enumeratos paſtillos & ſcyllas adhuc ſuperindebant ſalis communis albi ℔ xx. Quo facto ollam optime occludebant operculo, in quo tria erant ſpiracula, eamque forinſecus probe vndiquaq; lutatam, vt ignem fortius ſuſtinere poſſent, furno imponebant: & ſuccenſo igne materiam gradatim fouebant, tandemque flammis vehementiſſime vrgebant. Fumus, qui multus, caliginoſus & turbatus, primum per ſpiracula operculi exibat, ſignum ipſis erat, quod ignis iam ageret in viperas: & tunc ſumma diligentia cauebant, ne ab eodem, quem venenatum iudicabant, inficerentur. Tandem cum obſeruaſſent, per eadem operculi foramina flammam lucidam & claram exire, perfectæ viperarum vſtionis indicium augurabantur. Hoc peracto, igneque paulatim extincto vaſeque per 24. horas refrigerato, materiam illam in cineres redactam, & tenuiſſime tritam per cribrum transmittebant, denuo addendo

Semen rutæ

Grana

Grana iuniperi
Sem. fœniculi
Coriandrum
Mentham
Piper longum etiam in magna copia.

Et ſimilia alia ſimplicia, quorum plurima pars ingreditur Theriacæ compoſitionem. Omnibus probe inuicem mixtis & cribratis, fiebat puluis vel potius cinis aut ſal, & ſicut eum nominabant ſalem theriacalem: nec certe immerito: ſalis enim ammoniaci, vel ſalis communis quadraginta addebant libras, vt ex deſcriptione illa videre licet.

En totum ſalium theriacalium myſterium antiquorum, in quibus tamen parandis Galenus peculiare ſibi reſeruabat ſecretum: viperas enim viuas non exurebat (fortaſſis ex metu, ne inde malignum quendam vaporem attraheret) ſed paſtillos ex eis factos quales theriaca excipit, cum reliquis, quæ calcinari debebant, admiſcebat.

Ego vero, inquit Galenus, *beſtias ipſas non exuro, ſed paſtillos ex ipſis, quorum confectionem in theriaca docui. reliquis, quæ cum beſtiis vtuntur admiſceo, & ſemel exuro, quo eam, quam in ſe habent amaritudinem, per exuſtionem abiiciant: tantam autem paſtillorum menſuram adiicio, quantum coniectura aſſequi poſſum, quatuor numero viperas excipere, & ſane ſales vere optimi euaſerunt, vtpote qui neq; exuſtione cinerum retulerint ſaporem, neque nigrum calorem, ſed & ob qualitatem vſui gratiſſimi fuerint facti & aſſequenti eſſi actior in virtutem & præſtantiã.*

His verbis vltimis manifeſte Galenus probat calcinationis beneficio, viperarum trochiſcos & guſtu gratiores, & efficacia præſtantiores euadere, ita vt opinionem illorum, qui incognita cauſa adeo acriter impugnant calcinationẽ, & innatã rei temperiem ac proprietatẽ eadem corrumpi obſtinate nimis contendunt, funditus euertat. Sed videamus, quæſo circa hãc tractat. de viperarũ ſale ac calcinatione quã aperte quorundam cenſorum opinioni Aetius non ſolum aduerſetur, ſed eandem etiam tanquam friuolam expungendam prorſus repudiandamque cenſeat, dum *capite de ſalibus theriacalib* in hæc verba ſcribit: *Quanquam ſint qui eorum auxiliarem potentiam penitus negent. per exuſtionem diſsipari affirmantes ferarum facultatem. Ego vero dicere auſim* (addit Aetius) *eandem quidem potentiam cum theriaca ſales non habere, non tamen eorum vim per ignem perire, cum multa ſint, quæ per ignis familiaritatem meliora reddita conſpiciuntur, velut eſt aurum, calx & ſimilia. Viperæ enim integræ vſtæ intenſiorem & malignam vim per exuſtionem deponunt: temperamentum vero auxiliare & ſymmetriam ab igne ſumunt.* Aet. tetr. 4. ſerm. 1. c. 97.

Aetius igitur hac ſua ſententia de calcinatione & ſalibus theriacalibus prolata, confirmat confectionem meam viperinam iuniperinam, in qua viperas calcino, & in puluerem redigo, qui deinde puluis ſiue cinis à me ægris præbetur pro ſummo alexiterio, non ſecus ac ſales theriacales, qui à veterib. ad eundẽ vſum exhibebantur. Sed conſideret, amabo, æquus lector, & accuratiori paulo mentis agitatione ſecũ peruoluat differentiam inter vtramq; viperarũ præparationem, inter vtriusq; ingredientiũ mixtionem, cõpoſitionis progreſſum, ignis gradus, & quaſcumq; alias operationum circumſtantias. Probe, inquam, & diligenter conſideret hæc omnia beneuolus lector, & ſano incorruptoque prolato iudicio, tandem decernat, vtra ſit præſtantior & vtilior, antiquorumne, an vero noſtra? At, vt totum negotium penitius intelligatur, omnia minutius examinentur.

Antiqui accipiebant numero quatuor viperas viuas, abiectis neq; capite neq; cauda, (in quibus tamen partibus latere aiunt venenatã illarum vim maximam) nos non tantũ has partes, ſed cutẽ & viſcera interna inſuper ſecernimus: reliqua in fruſtula diſcindimus, cũ vino

BBB 2 exqui-

Digitized by Google

exquiſite lauamus, qua præparatione prima (quæ non multum abeſt à trochiſcorum de viperis confectione) nos horrida & inconuenienti illa beſtiarum viuarum exuſtione ſuperſedemus, nec in periculo illo, quod ab ipſarum venenata infectione erat timendum, verſamur, ſicut veteres, qui cogebantur obturare nares, & ſibi à malignis vaporibus, qui inter calcinandum exhalabant, & venenata ſua qualitate infectionis periculum minabantur, præcauere: veluti ipſimet ſuis ſcriptis palam profitentur.

Ad quatuor numero viperas antiqui adiiciebant ſalis ammoniaci, aut ſalis marini albi, & præparati libras quadraginta. Monſtroſa hæc ſalis quantitas & additio ad tam exiguum viperarum numerum, quæ ad ſummum ad tres vel quatuor vncias tantum cineris aut ſalis viperini reducuntur, (in quo tamen ſale omnis fundamenti cardo vertitur) hæc immenſa, inquam, ſalis communis quantitas, quæ non niſi confuſam & ineptam miſturam redolet, me cogit, vt antequam ad inſtituti examinis calcem perueniam, confeſtim nunc & clare oſtendam, huius mixtionis atque compoſitionis modum adeo mancum ac mutilum eſſe, vt in eo vix vlla methodus, menſura ac ratio appareat.

Nos contra viperas condimus ſpiritu ſalis, aut tanta ſalis quantitate eaſdem aſpergimus, quantam ipſæmet ad conditaram ſuam & conſeruationem capere poſſunt. Et loco gentianæ, ariſtolochiæ, centaureæ, cardamomi, rutæ, & aliorum ſimplicium in magna doſi addendorum, & cum viperis ſimul incinerandorum, nec non eorum, quæ neque incinerata, neque calcinata in magna inſuper doſi adduntur: veluti ſunt baccæ lauri, piper, zingiber, &c. Loco horum omnium, inquam, quæ ob materialem nimis & craſſam ſuam ſubſtantiam & efficaciam perquam exiguam, nulli alteri vſui eſſe poſſunt, quam vt pauciſſimi huius cineris è quatuor tantum viperis educti, vim & virtutem obtundant & reprimant: nos eas infumamus, & condimus ſolo ſpiritu quorundam ſimplicium balſamica virtute abundantium, & ita non ſolum in ſuo ſtatu conſeruamus priſtinam illarum viperarum virtutem, ſed illam inſuper hoc ſpirituali ac formali artificio, non vero craſſa quadam, corporali & materiali mixtura augemus.

Quod ad ignis gradus attinet, illi peccant in exceſſu, parteſque mercuriales & ſulphureas ignis violentia diſſipant, ita vt ſub magna cinerum confuſa mole pauciſſima tantum ſalis quantitas, in quo tamen præcipua agendi vis & facultas ineſt, remaneat. Ego vero contra adhibeo ignem lentiſſimum, qui actiua illa ſubſtantia illæſa, humorem tantum paſſiuum, excrementitium & corruptibilem exſiccat & conſumit, adeo vt viperæ hac ratione in puluerem reductæ integris valentibuſque viribus diutius ac rectius conſeruari queant.

Videamus interim, quam inſignes & admirandas virtutes antiqui enumeratis ſuis ſalibus theriacalibus craſſo hoc modo præparatis tribuant.

Proprietates ſalium theriacalium ſecundum Antiquos. tetr. 4. ſerm. 1. c. 97.

Proprie autem, ſcribit Actius, *in affectionib. cutis curandis ſales theriacales commendantur, cuius generis ſunt leuce, lepra, impetigo, elephantiaſis, alphos, ſcabies, defluuium capillorum. Huiuſmodi enim cutis vitia confeſtim delent, & acria recrementa ſubter cutem redundantia optime discutiunt.*

Suffuſiones incipientes & nondum congelatas egregie diſſoluunt.

Purgationes item lunares propter obturationem aliquam, aut ſanguinis coactionem ſuppreſſas cient, iidem etiam largum & impetuoſum menſium defluxum ſiſtunt.

Quiſquis eos ſales præſumpſerit omnes venenorum & virus iaculantium beſtiarum inſidias euincet: neq; et cum infectus fuerit, & poſtea ſtatim ſales acceperit, piculũ incurret.

Præſtat

Præſtat & peſtilenti conſtitutione inſtante, ad auxiliare hoc, & mali depulſoriũ pharmacum confugere. Morborum præterea omnium Medici ſales exiſtunt, maxime tamen eorum, qui in renibus exiſtunt: lapides enim in eis atterunt, & plane renes marcidos reſtituunt.

Vertigini, dolori capitis inueterato, morboque comitiali, nulla alia conſimilis medela exhiberi poteſt.

Arquato morbo diuturno laborantes, colici, ſplenitici, hydropici per eos ſanantur.

Tabidos item mirifice ad bonam corporis habitudinem reducunt.

Exolutos à languore perfecte reuiuiſcere faciunt: ſcio namque (addit Aetius) *plurimos membris reſolutos per ipſos ſanatos.*

Ad podagram maxime incipientem, & ad omnes articulari morbo affectos, vnicum hoc edulium contractum eſſe videtur.

Quartanis diuturnis & atrabilariis affectibus omnibus conducunt.

Enecant omne lumbricorum genus.

In ſumma, nullus fere eſt morbus, quantumuis deploratiſſimus, qui non edometur his ſalibus: tot tamque mirabiles illis adſcribuntur effectus: miror quod tam præclari remedii vſus iam quaſi è memoria hominum deletus & prorſus ſepultus euanuerit.

Si prӕterea ſcire deſideras doſim, ac horam idem remedium exhibẽdi, quaue ſaporis ſuauitate prӕditum ſit, vide quid ſubiungat idem Aetius: *Licet autem* (inquit) *tum in prandio, tum in cœna eis ſalibus vti, cum quibuſcunque eduliis eos accipere velis, neque vltra ad eorum acceptionem prouocare oportet: tanta enim ipſis inſita ſuauitas eſt, vt magis voluptatis gratia eos confectos quis dicere poſſit. Licet igitur vſque ad tria cochlearia per diem ex eis ſumere, maxime ſi cibus prius in ventre ſit bene coctus. Qui enim eos accipiunt, concoquunt melius, & cibi appetentiores fiunt, floridius etiam corpus habent, & ſenſus omnes vegetiores.*

Huiuſmodi inſignes & admirandi effectus iſtorum ſalium antiquorum, neque à ſale marino, vel ammoniaco torrefacto, neque à cineribus aliorum ſimplicium, ex quibus componuntur, proficiſci poſſunt: reſtat itaque, vt accepti ferendi ſint ſolis viperarum cineribus. Quod ſi igitur in tam exigua quantitate, reſpectu aliorũ ingredientium, quæ illam millecuplo fere exuperant, enarrati cineres tam eximios nihilominus effectus oſtentant: quid de noſtro dicemus ſolo & ſimplici viperarum puluere, qui antiquorum ſales millecuplo virtutum dono, longe lateque poſt ſe relinquet? Sed dicet aliquis, vſu iam comprobatos eſſe veterum ſales, de meo autem ſimplici puluere id affirmari non poſſe. Cui obiectioni ſolum oppono ſerpentum puluerem, qui ſine alterius rei commixtione tam mirabiles edit effectus aduerſus maxima cuiuſcunque generis venena: neque res caret authoritate & exemplis. Veteres enim ipſi, in curatione grauiſſimorum morborum, vſi ſunt viperis exſiccatis, & in puluerem citra admixtionem alterius rei redactis. *Quidam,* ſcribit Aetius *præcit. lib. & cap. viperas tot as extendunt & ſiccant, poſteaque terunt, ac eas in potu contra morbum articularem exhibent, &c.*

Hac authoritatum & exemplorum ſerie, vt nihil dicam de argumentis & rationibus inſuper allatis, plus ſatis demonſtratũ eſſe exiſtimo, confectionem noſtram Iuniperinam, in formam pulueris redactam, eſſe maximum & excellentiſſimum alexiterium, quod virtute ſua cæteris omnibus, ipſiſq; ſalibus theriacalibus antiquorum, multis præcurrat paraſangis: ſicut per examen & comparationem, inter vtriuſque compoſitionis operationes præcipuas factam, manifeſte diluect. Reformabimus etiam paulo poſt ſuo loco ſales theriacales, ipſoſque ex languenti & ſterili cinere in medicamentum efficax & viuificum reſuſcitabimus, priſtinoque antiquitatis ſplẽdori & honori reſtituemus.

Digitized by Google

Viperarum eſſentia, arcanum tinctura.

At eſſentia viperarum cum ſpiritu terebinthinæ parata, & à nobis in Sclopetario noſtro ante 50. fere annos deſcripta: Item arcanum viperarum cum ſolo ſpiritu balſamico ſulphuris, vegetatiuo naturæ paratum, ſunt duo remedia, quæ cæteris omnibus multiplici nomine ſupereminent.

His vero cunctis longe prælucet viperarum tinctura, quæ inter cætera opera mirabilia, quæ ex viperis educuntur, facile primum occupat locum, ſed longiſſimo tempore opus eſt ad eius præparationem.

Poſſem quidem affirmare, me illam vidiſſe, præparaſſe vero minime: Quidam enim vir doctus, & Medicus eruditus ciuitatis Solodurenſis in Heluetia, vbi Galliæ legatus commorari ſolet, me primum in huius notitiam introduxit, hoc eſt, mihi tincturam hanc videndam obtulit, quæ rubicunda erat, clara & pellucida, rubini inſtar, odoriſque ſuauiſſimi. Sed de his plura alibi me dicturum fore confido.

Hæc tinctura tamen, quaſi accenſo quodam lumine, viam mihi præmonſtrauit ad veram & legitimam viperarum præparationem eruendam, quamuis alias ratio & methodus eaſdem in eſſentias reducendi, mihi iam à triginta quinque fere annis impertita ſit à Guinterio Andernaco, Medico tum temporis Argentinenſi celeberrimo, quem pro mirabili & ſingulari hoc alexiterio, viciſſim arcani tartari, & Laudani mei participem reddidi.

Hanc viperarum eſſentiam, vt iam ſupra diximus, deſcriptam inuenies in Sclopetario meo, ex quo eandem tranſcriptam habet Weckerus *in ſuo Antidot. Gen. lib. 2. ſect. 18. fol. 694.*

Hic reprehenſione quadam haud immerito digni videri poſſumus, quod in primo ordine huius Theriacæ, in trochiſcis videlicet examinãdis paulo diutius immorati ſimus, ſed quia iidem primariæ baſis vicem ſubminiſtrant in hac magna antidoto, ſingula in eorundem correctione minutius diſcutienda, atque enucleanda neceſſario fuiſſe ſtatuimus. Quod, quicquid ſit, beneuolus lector æqui bonique conſulet. In examinandis corrigendiſque cæteris breuiores erimus. Pergamus igitur nunc ad ſecundum.

Opii caſtigatio & reformatio.

In ſecundo itaque ordine ſolum opium examinãdum venit, quod in Theriacæ compoſitione primum, poſt viperarum trochiſcos, obtinet locum. A ſola ſua energia, γαληνὸν, hoc eſt, tranquillum vocant: Ex eius enim vſu partibus conciliatur quies, proinde in ſummis & præcipuis antiquorum antidotis, quæ ad diuerſos affectus ſumme laudantur, opium inter prima ingredientia ſemper relatũ reperitur. Pauci enim ſunt morbi, qui non ſimul complicentur vel ardoribus, vel inflammationibus, vel inquietudinibus, commotionibus, languoribus, oppreſſionibus, vigiliis, defluxionibus, vel varii generis doloribus capitis, pectoris, vẽtriculi, ventris, vel cuiuſcunque alterius partis, ad quorum omnium ſymptomatum ferociam compeſcendam opium ſpecificam & peculiarem quandam habet proprietatẽ, qua vel vnum ex his ſymptomatis ſeorſim, vel plura cum malo coniuncta, ſimul, cum admirabili aſtantium & ipſorum ęgrorum admiratione euincit ac ſubigit. Vnde ſæpenumero in eiuſmodi caſibus, tam mirãdos ſanationum effectus prodere videmus theriacam, mithridatium, antidotos Eſdræ, Adriani & ſimiles, quę opium excipiunt. Aetius verba faciens de viribus ac proprietatibus confectionis de pœonia, quam nonnulli, vt diximus, theriacis annumerant, & in qua opium non prætermittitur, hæc ſubiungit. *Verum ſomnum tamdiu detinet, quouſque pharmacum penetrarit, & cauſas dolorum diſſoluerit. Et ſane multi ex ægris à ſomno ſurrexerunt, adeo concoquendi facultate præſtantes,*

ſtantes, vt obliti ſint, an vnquam aliquid à principio doluerint.

Sed vlterius aduertere licet, idem opium baſis & fundamenti locum obire vel in ſeleĉtiſſimis ac præſtantiſſimis quibuſuis antidotis, quibus nomina ſuperbiora & ſignificantiora, quæ ſingulares & ſtupendos in grauiſſimis depellendis morbis, illarum velut indices, effectus proderent, impoſuerunt.

Opium baſis plurimarum antidotorum.

Huiuſmodi eſt antidotus ἀχάριστος ab ipſis dicta, eo, quod ipſi digna gratia referri non poſſit.

Antidotus θεοδώρητος, quaſi diuinum munus conferens.

Antidotus ἀθανασία, ſic appellata ob immenſam eius efficaciam, quod videatur propemodum ſuo vſu homines reddere immortales.

Antidotus πάγχρηστος, hoc eſt ad multos affectus accommodata.

Antidotus σύμφωνος à concordi & conuenienti efficacia ad affectus, quibus eſt deſtinata, curandos.

Antidotus ἐκλογή, quaſi ſelecta.

Antidotus σωτήριος, id eſt, ſalutaris.

Antidotus πανάκεια, ſic nuncupata ab omni medelæ efficacia.

Antidotus ἀργυροφόρος, ita dicta ob eius præſtantiam, quod ſcilicet ſit ſumptuoſa, nec mediocrem pecuniæ collectionem exigat.

Antidotus ſanitas, & antidotus myſterium, ita nominatæ ab admirabili vtriuſque effectu in ſanitate perdita reſtituenda, & integra conſeruanda.

Illi etiam huc vſque progreſſi ſunt, vt vnam ex antidotis ſuis ἰσόθεον, quaſi parem Deo vim obtineat, appellare non erubuerint, quod ſane non caret ſumma blaſphemia.

Si hic omnes antidotos, in quibus opium principale eſt fundamentū, enumerarem, nūquam daretur finis. In Myrepſo vltra octuaginta eiuſmodi habentur, è quarū numero ſeleĉtiores tantum & nominū ſupercilio ſplendidiores excerpſimus. Si illarū cōpoſitiones inſpexeris, maximam earundem partem, tantum theriacas eſſe intelliges, hoc eſt, cōpoſitas ex variis ſimplicib. calefaciendi facultate præditis, & ex quarum pleraq; parte ſulphur, euphorbium, & ſimilia ingredientia non excluduntur, ita vt facile appareat, præcipuos illorum antidotorū effectus in ſedandis illis vehementiſſimis motib. & tempeſtatibus naturæ, quales ſunt omnis generis inquietudines, catarrhi, dolores, languores, vigiliæ, & ſimilia grauiſſima ſymptomata, verſari & conſiſtere, nec huiuſmodi vim & proprietatem enarratarū antidotorum aliunde dependere, quā ab opii virtute ſoporifera & narcotica, & ſpecifica ad omnem ſpirituum exagitationem, magnamq; humorum commotionē & ſeditionem compeſcendam atque ſedandam. Vnde præclari illi & eximii Theriacæ effectus, quam à quietis inductione tranquillam appellarunt (vt iam diximus) nullam aliam, quā ab eodē opio mutuantur originem atque virtutem. Quod ita eſſe vel ex ipſius Theriacæ examinatione colligitur. Nam ſi bona eſt, purgantium medicamētorum effectum & actionem impedit: ſin inefficax, contra. *Si n. valida & vigore efficax fuerit,* inquit Aetius, *purgationē minime fieri pmittit, ſua vi exuperans pharmaci purgatiui facultatem. Si vero æque purgetur homo, veluti ſi antidotum nō accepiſſet, manifeſtū fit, eam Theriacam inualidam & exilē eſſe, vt quæ retinere nō potuit purgatiui medicamēti fluxū.*

Nota præſtantia theriacæ.

Quemadmodum enim videmus, pleraque remedia opiatica, & præcipue quodlibet laudanum (vt appellant) cum opio rite paratum, ab eodem vim habere, & virtutem ſiſtendi & inhibendi quamcunque ſuperpurgationem, ſiue arte, ſiue natura irritatam: ſic quoque eandem vim & energiam in Theriaca eidem ſolo opio acceptam ferendam eſſe merito iudicamus. E quibus ſane cuilibet conſiderandam relinquo huius ingre-

ingredientis excellentiam & præſtantiam ſummam.

Sed notādum eſt, opium hic in quintam eſſentiam redactum longe aliam meliorem præparationem in laudano, quam in Theriaca aſſequi & obtinere: ob quam cauſam non opus habet longiore fermentatione, aut temporis prorogatione. Laudani enim vſus ſtatim poſt præparationem citra vllum periculum conceditur: contra vero Theriaca ad ſui fermentationem non aliquot ſeptimanarum, ſed plurium mēſium, imo annorum ſpatium requirit, antequam tuta & vſui apta euadat. Cuius rei cauſa ſoli opio tribuenda eſt, quod crudum ſolummodo, & abſque vllo præparationis artificio addatur. Si enim cætera totius compoſitionis ſimplicia, vel quodlibet per ſe, vel plura inter ſe inuicem mixta conſideres: non occurret vllum, quod non ſtatim quouis tempore vſurpari poſſit, excepto vnico opio, quod ſolum indigeſtum in cauſa eſt, cur Theriacæ vſus in tam longum tempus protrahendus ſit, & euſq; exſpectandum, donec idem opium rite fermentatum, decoctum, depuratum, & noxio ſuo, & pernicioſo ſulphure ſpoliatum fuerit, quod temporis ſpatium ſatis longum eſt. Nam, (vt ſcribit Aetius de Theriacæ vſu loquens) *tempore ad concoctionem non modico opus habet, quo matura vſui antidotus fiat, & iuſte concoquatur, vt plurimum vero per duodecim menſium tempus coadunatur & concoquitur:* Et Ægineta circa idem propoſitum ſic ait: *Vſus ipſius eſt, ſi res vrget in morſis à beſtiis venenatis, & iis, qui venenum acceperunt, poſt ſeptimum à præparatione annum.*

Tetr. 4 ſerm. 1. cap. 92.

Lib. 7. de re med. cap. 11.

Opium itaque indiget reformatione, quæ non in ſola temporis illa longitudine & vſus dilatione, ſed in vera & legitima eius præparatione conſiſtit. Deplorandus enim error eſt, nobili huius Alexipharmaci compoſitioni in tam magna, trium ſcilicet vnciarum doſi admiſcere tantum venenum, quale opium, crudum & minus præparatum eſſe conſtat, quod paucorum granorum pondere, vitæ ſpiritum ſuffocat & extinguit, & letheum æternumque ſomnum, hoc eſt, mortem ipſam inducit, ſicut id ſæpenumero contingere ſolet. At contra, ſi illud recte præparatum fuerit, quod paucis horis & facillimo negotio fieri poteſt, ex noxio innoxiū, & ex pernicioſo & lethifero, ſoporiferoque veneno, vtile & viuificum anodynum reddetur, quod inſtaurabit & ſedabit ſpiritus perturbates & nimium à natura exagitatos, ipſiſq; ſuauem & dulcem inducet quietem. Præparatio huius eſſentiæ opii tanquam ſumme neceſſaria docebitur *cap. ſequenti*, vbi de antidotis opiaticis tractabimus: neque adeo leuis hæc in theriaca cenſenda erit correctio & reformatio, ſicuti quiuis facile colligere poterit.

Cætera huius ſecundi ordinis ingredientia, qualia ſunt crocus, terra ſigillata, acacia, hypociſtis, & gummi Arabicum intacta relinquimus, quia noxia non ſunt, licet vel ſine præparatione adiecta fuerint. Sed vt obiter tantum dicam, in croci eſſentia longe efficacior ineſt anodyna facultas, quam in tota eius corporea mole. Ad theriacæ vero compoſitionem eundem vel præparare, vel non præparare, perinde erit cuiuis liberum.

De tertia ingredientium claſſe, quæ ſub ſe complectitur radices, folia, comas, flores, & ſemina diuerſorum ſimplicium, quæ omnia propemodum calida, bezoardica & corroborantia, vulgo in puluerem ſolummodo rediguntur, & citra aliam præparationem inuicem miſcentur, conſtitui (propter Auicenniſtas quoſdam) nihil in iis omnibus immutare vel diminuere. Nam ſi eiuſmodi ſimplicia craſſo & vulgari modo adhibita minoris ſunt efficaciæ, quam eorundem extracta, minus etiam nocebunt, etſi in

Tertii ordinis ingredientia author incorrecta (certis de cauſis) prætergreditur.

Nec non ea quæ quarto quintoque continentur ordine.

craſſa

craſſa ſua ſubſtantia, in theriacæ compoſitionem recepta fuerint.

Eandem ſententiam ferre licet de ingredientibus & ſimplicibus, quæ ſub quarta continentur claſſe, de aromatis videlicet: necnon de iis, quæ ſub quinta, nempe de lachrymis ſulphureis, quæ in oleo terebinthinę diſſolutæ adhuc multo efficaciores redduntur, ſicuti id à quibuſdam iam animaduerſum obſeruatumque ante me fuit.

De quintæ claſſis prioribus tribus gummi, opopanace nimirum, ſagapeno & galbano, ſciendum eſt, ea eſſe naturæ aqueæ, & plerumque in ſe continere impuram, terreſtremque ſubſtantiam. Vt autem exactè depurentur, & validiorem attenuandi ac diſſoluendi vim acquirant, imprimis expediet, illa modo vulgari, qui pene omnibus hodie vſitatus præparare, hoc eſt, in aceto forti diſſoluere, & per cribrum tranſmittere, & ita diſſoluta, traiecta & præparata theriacæ admiſcere.

Obiter dicemus, præ cæteris correctiuis, quorum opera gummi calefacientia, & ipſi etiam ſucci venenati corriguntur, *Aceti mira virtutes.* acetum (quod inter omnia vegetabilia proxime ad vitrioli naturam accedit) facile primas tenet, quod ſæpius iam monuimus, nec temperare nobis poſſumus, quin idem iterum atq; iterum moneamus. Acetum per ſeipſum, ſingulare eſt remedium aduerſus ictus ſerpentum, etiam ipſorum venenatiſſimorum, quales ſunt aſpides, vt teſtatur Celſus *lib. 6. cap. 27.* qui de variis præſtantibus remediis cõtra omnes ſerpentum ictus in genere differens, tandem hæc in ſpecie ſubiũgit verba: *Hac aduerſus omnes ictus communia ſunt: Vſus tamen ipſe docuit, eum, quem aſpis percuſſit, acetũ potius bibere debere, quod demonſtraſſe dicitur caſus cuiuſdam pueri, qui cũ ab hac ictus eſſet, & partim ob ipſum vulnus, partim ob immodicos æſtus ſiti premeretur, ac locis ſiccis alium humorem non reperiret, acetum, ꝗ forte ſecũ habebat, ebibit & liberatus eſt. Credo* (addit) *licet id refrigerandi vim habeat, tamẽ habet etiã diſſipandi, quo fit, vt terra reſperſa eo ſpumet. Eadem ergo vi veriſimile eſt quoq; humorem hominis ab eo diſcuti, & ſic dari ſanitatem.*

Tantum examinanda adhuc reſtat chalcitis. Hic autem non adeo multas perdemus horas in ſcrupuloſa illa inquiſitione, quænam antiquorum fuerit chalcitis. Qualis, qualis fuerit, manifeſte conſtat, illam numeratam fuiſſe in remediis cruſtam inducentibus & vrẽtibus cum magna adſtrictione. Quod cum ita ſit, clare patet, magnam admodum ſimilitudinis familiaritatem eſſe inter chalcitidem, myſin & Sorin. Galenus ipſemet fatetur, ſe mutuam horum *De Chalcitide notanda.* tranſmutationẽ ſæpius obſeruaſſe. Nõnulli recentiorum nihil fere diſcriminis ſtatuunt inter chalcitidem & calcanthũ, ſeu vitriolum, & hinc improprie appellant emplaſtrũ diachalciteos, quod verius diachalcatum nuncupandum erat. In theriacæ deſcriptione quidam hodie loco chalcitidis recipiunt calcanthũ album igne calcinatum, & in colchotar redactum, ex quo partem rubicundiore colore tinctam ſeligũt. Si potius illi ſtudioſius perueſtigarẽt ſelectiſſimũ quoddam vitriolum Hungaricum, Romanũ aut Cyprium, quo præſtabilius nihil eſt ad hoc opus, indeque elicerent ſulphur dulce, quod verum anodynum & narcoticum, cæteris quibuſcunque, ipſique adeo opio longe præcellit, non ex ingredientium numero, tanquam magis nocuum excluderemus, ſed ſecundę potius claſſi annumeratum, vel ipſi etiam opio præferre nõ extimeſceremus. Huius ſulphuris extrahendi modus perſpectus eſt pleriſque Hermeticis: cum vero id baſim ſuſtineat in meo Nepenthe, ſecretorum meorum facile primo, id mihi reſeruo, neq; vero propterea mihi ſuccenſeas velim: quandoquidem in pluribus aliis iam abunde tibi ſatisfecimus: adeo vt vel hoc nomine plurimam nobis

Digitized by Google

ptius procedat omnium fermentatio: & loco opobalſami, olei moſchatæ ℥ j. ß. Vaſe clauſo cum ſubere vel cera hiſpanica, omnia digerantur in baln. Mar. calido per 3. aut 4. dies. Interea hæc, quæ ſequuntur, ſeorſim in puluerem redigenda ſunt, nempe

Iridis Florentinæ ℥ j. ß.
Zedoariæ
Caßiæ ligneæ veræ
Iunci odorati
Pentaphylli
Calami aromatici
Valerianæ ana ʒ vj.
Gentianæ ℥ ß.
Ariſtolochiæ rotundæ ʒ ij.

Pulueriſentur radices ſeorſim, & ſeorſim quoque fiat pulueriſatio foliorum, comarum, & florum: veluti

Dictamni
Calamenthæ montanæ
Marrubii
Polii Cretici ana ʒ vj.
Comarum ſcordii ℥ j. ß.
Comarum marrubii
Chamæpityos
Chamædryos ana ʒ vj.
Comarum hyperici ℥ ß.
Comarum centaurii minoris ʒ ij.
Flor. roſ. rubrarum ℥ j. ß.
Stœchados Arab.
Nardi Indicæ ana ʒ vj.

Ex his omnibus in prædicta doſi ſimul mixtis fiat puluis ſubtiliſſimus. Sic etiam ſeorſim pulueriſabis

Sem. Buniadis dulcis, ſeu napi agreſtis ℥ j. ß.
Sem. Petroſelini Macedonici
Aniſi torrefacti
Fœniculi dulcis,
Seſeleos,
Thlaſpios
Ameos ana ℥ ß.
Sem. Dauci Cretici ʒ ij.

Et, vt ſatisfiat cuidam Auicenniſtæ, nimis forte curioſo & ſcrupuloſo, nihilque prorſus omittatur, adde, ſi velis

Agarici ℥ j. ß.
Rhabarbari ʒ vj.

Omnes enumeratos pulueres, ex radicibus, foliis, comis, ſeminibus factos, optime inuicem miſce & per cribrum tranſmitte. Ecce omnes tuas præparationes, quæ iuxta methodum modo præſcriptam facillime diſpenſari poterunt. Quinimo omnia illa parata ſeruari poſſunt, priuſquam prima fiat mixtio, de qua iam diximus, & digeſtio in bal. Mar. & altera illa, de qua mox dicemus, & omnia ſimul cum melle permiſcebimus, ne longius forte ab antiquorum præparatione deflectamus.

Eſt quædam opinionum diuerſitas de mellis toti compoſitioni admiſcendi quantitate. Alii enim communiori viæ inſiſtentes, triplum accipiendum contendunt, & ex ponderum omnium ſpecierũ materialiũ ſupputatione inuenerũt lib. iiij. & ℥ x. vel circiter: & ſic per cõſequens mellis lib. xiiij. & aliquot vncias admiſcendas eſſe cẽſent. Alii, qui & ipſi inter antiquorũ celebriores numerãtur, decem tantũ libras adiiciendas eſſe ſtatuunt. Sed vt mea fert ſententia, leuicula plane & ridicula res eſt, adeo exacte tum puluerum, tũ mellis doſes ſupputare. Illi vero, q minori doſi ſubſcribunt, mihi videntur ingredientiũ medicamentorũ efficaciam validiorẽ conſeruare. Vnde in minori illa quantitate mel ſumendũ eſſe euincitur: cũ eius vſus nullus ſit alius, quã vt pulueres eodẽ excepti cõmodius inuicem cõmiſceantur, & in electuarii mollis formam reducantur. Cum autem ex diſſolutione non adeo magna puluerum moles, ſed media tantũ totius compoſitionis pars, in liquidiorem iam conſiſtentiam redacta, nobis redundet, tanta idcirco mellis quantitate opus nõ habemus, ſed ſufficiet tantũ ſex accipere libras mellis Hiſpanici, vel Narbonenſis albi & granulati, quodq; productum & elaboratum fuerit ab apib. quæ ſolummodo paſcun-

De mellis additionis doſi.

tur manna cœleſti & ex floribus odoriferis, ſuauiſſimis ac delicatiſſimis fructibus, ſuccisq; alimentum exugunt. Hoc infundendum & liquefaciendum eſt in ſuff. quantitate hydromelitis vinoſi vel vini Cretici, vt optime deſpumetur & depuretur. Poſt perfectam eius decoctionem, ea omnia, quæ in diſſolutione ſtant in vaſe vitreo, ſenſim adiicies, probe inuicem omnia commiſcendo cum ſpatula, vaſque ſemper igni moderato adhibendo, qua mixtione prima peracta, paulatim miſcebis omnes prædictos pulueres (vas tuum nunquam ab igne demouendo) donec perfecte mixta ſint omnia, & materia ſpatulæ adhæreſcere incipiat: tunc vas ab igne remouendum eſt, continuo tamen agitando, vſque dum refrigerata fuerit, tum enim facile agnoſces, num electuarii iuſtam adepta ſit conſiſtentiam, nec ne. Quibus autem veri balſami orientalis habendi datur copia, illius ℥j. ß. adiicient, materia iam ab igne remota, & refrigeſcere incipiente. Vel eius loco addi poſſunt aliquot drachmæ oleorum aromaticorum, cinnamomi, nucis moſchatæ chymice extractorum. Ad materiæ, ex vaſe nondum exemptæ, fermentationem 7. vel 8. dierum ſpacium ſufficiet: opium enim recte iam præparatum longiori tempore opus non habet. Quo temporis ſpatio materia tua inſtar paſtæ eleuabitur, quam bene commouere oportet bis vel ter in die, & poſtea eam adſeruandam ponere in vaſis mundis argenteis vel terreis expolitis, & vitreatis: Et ſic citra omne dubium theriacam habebis excellentiſſimam. Vulgaris illa theriaca pro doſi, ad auellanæ nucis magnitudinem præſcribitur: at vero noſtram piſi tantum magnitudine exhibere ſufficiet. Diligentem nauabis operam in materiæ tuæ decoctione, ne poſtquam refrixerit, plus æquo dura aut mollis appareat, quod peritus & ſolers artifex facile præcauebit.

Doſis.

Obiectio.

Excipiet forte hic aliquis, me hanc materiam tam exacte & articulate tractare, ac ſi ipſa manuum operatione rem ſæpius tentaſſem, & ad præſcriptum modum multoties theriacas confeciſſem.

Reſponſio.

Cui primum reſpondeo, nihil tale de me viſum vnquam fuiſſe, neque in publico, neque inter priuatos parietes illam confectionem aggreſſum.

Deinde libere quidem fatebor, hanc deſcriptionis fœturam nunc primo & recens à me editam, & in hanc lucem productam eſſe, ſed in eius formatione præfixum me habuiſſe typum infinitorum laudanorum, quæ manibus propriis, diuerſis temporum ætatibus, vſque in hunc diem ſtrenue elaboraui & præparaui, modo cum pulueribus bezoardicis, & cũ omnib. fere theriacæ ingredientib. modo cũ extractis, quintis eſſentiis & magiſteriis, ab iiſdẽ eductis.

Poſito itaq; tam certo fundamento in omnibus meis laudanis, opio videlicet rite præparato, reliquum compoſitionis ædificium facile mihi fuit ad felicem perducere finem, neque ſpes mea me vnquam fefellit, quin medicamentum inde tantis virtutibus præditum extruerem, vt ſi non æquaret, tamen ſuperaret omnes illas theriacæ magnas & varias proprietates, quæ ipſi ad diuerſorum morborum curationem, & præcipue, vbi ſpirituum nimia commotio & ſeditio à variis cauſis orta, cohibenda eſt, vti iam ſupra diximus, attribuuntur, quæque à ſolo opio potiſſimum proficiſcuntur.

Neq; in dubium vocandum eſt, quin laudana noſtra æque ac ipſamet theriaca, ſpecifica & appropriata ſint remedia aduerſus omnis generis venena, tam interna, quam externa, additis ſaltem quibuſdam remediis è viperis extractis: indubia itaque ſummorum & admirandorum effectuum certitudo, quos laudana noſtra, in quacunque forma exhibita,

hibita, procreant, & exacta illa præparationis ſimilitudo, quam eadem habent cum theriaca modo deſcripta, mihi occaſionem præbent, vt nulli non auſim perſuadere, de ſumma huius antidoti præſtantia minime dubitandum.

In hac theriacæ deſcriptione viam ac methodum veterum, quantum potuimus, ſecuti ſumus, nec ab illa, niſi iubente neceſſitate, declinauimus. Non tamen opinor, ſemper communi illa, & regia via, vt vocant, incedendum eſſe: ſiquidem ea non perpetuo coniunctam habet gratam breuitatem & facilitatem, ſed trita ab omnibus vix caret corruptionis ſuſpicione & vitio. Aliam igitur nobis faciliorem & commodiorem ſeligemus, quæque cum maiore voluptate & emolumento nos ad propoſiti metam deducat: & ſic omnem calumniandi conuitiandique anſam aduerſariis noſtris facile præcidemus.

II. *Theriaca benedicta appellata.*

In hac ſecunda theriacæ præparatione pro virili quoque conabimur veteris compoſitionis veſtigiis inſiſtere, hoc eſt, eadem ſeruabimus ingredientia, ex quibus tantum virtutem eliciemus magis eſſentialem, abiecta & ſeparata omni fæculenta & materiali craſſitie.

Vulgaris theriacæ proprietates ſecundum antiquos. Facultatem vtique theriaca habere dicitur ſanandi, & è medio tollendi grauiſſimos quoſque vere aſtrales, ſydereos aut occultos corporis noſtri morbos, in quorum numero cenſetur epilepſia, lepra, & contagioſus quilibet affectus: domitrix item perhibetur venenorum, quæ vel intus aſſumpta, vel ictu cuiuſdam venenatæ beſtiæ in nos tranſlata ſunt: antidotus inſuper eſſe iudicatur præſtantiſſima, ad ſpirituum noſtrorum roborationem & conſeruationem, & primarium quaſi vitæ noſtrę fulcrum ac ſuſtentaculum. Quo igitur ſpiritualior ei acceſſerit præparatio, eo efficacior multo euadet eiuſdem vis & poteſtas, longeque mirabiliores & laudabiliores proferet effectus.

Cum itaque longa hæc compoſitio in eum ordinem iam à nobis redacta ſit, qua quidem confuſam inordinatamque illam ingredientium congeriem in ſex diſtinctas claſſes reduximus: quaque oculis prompte ſubiicitur omnium illorum ſimplicium proprietas atque natura: eandem nunc ordinis rationem facilioris doctrinæ cauſa in hac deſcriptione ſequemur, quo omnis pharmacopœus tam laborioſo varię illius præparationis, diſpenſationis & mixtionis onere in veteri illa pręparatione requiſito ſubleuetur.

Præparationes ſcyllarum & viperarum, quæ præcipua primi ordinis ingredientia ſunt, ſupra iam à nobis traditæ ſunt.

Docuimus præterea, loco opii crudi & nullo artificio præparati, eſſentiam eiuſdem extrahendam, & venenatam eius naturam in ſalutarem commutandam eſſe. In hoc enim vno principalis rei cardo vertitur: totumque arcanum & myſterium huius magnæ antidoti conſiſtit in recta viperarum & opii præparatione.

Accipies itaq; eſſentiæ opii rite præparatæ, ℥ iij. vt mox ſpecialius docebimus: hæc eſſentia in mellitam conſiſtentiam redacta diſſoluatur in ſucci limonioru optime depurati ℔ j. omniaq; poſt diſſolutionem imponantur vaſi æneo, vel pollubro argenteo capaci: opium ita diſſolutum inſtar baſis erit ad faciliorem omnium mixtionem procurandam.

Huic diſſolutioni in vaſe æneo indite adde in locum trochiſcorum theriacalium confectionis viperinæ præparatæ, vt ſupra edocuimus, ℥ iij.

Parari quoque poſſet ex trochiſcis hedychroi extractum, & ſuperioribus iſtis addi: ſed omitti facile poſſunt.

CCC 3 Adiice

Adiice quoque

Eſſentiæ croci præparatæ, vt mox dicemus ℥ j.
Terræ ſigillatæ ʒ vj.
Acaciæ
Hypociſtidis
Gummi Arabici, ſingulorum nulla arte præparatorum ℥ ß.
Chalcitidis loco cape liquoris aciduli vitrioli ℥ ß.

Myrrha, thus, & ſtorax calamita in oleo terebinthinæ diſſoluantur, & omnia reliquis, quæ vaſe æneo continentur, adiiciantur.

Interea paratum habebis extractum ex omnibus radicibus, herbis, feminib. & floribus ingredientium quarti ordinis factum, cum aqua vitæ, vini, vel vino maluatico aut canariæ. Quæ tota extractio ex omnibus iſtis ingredientibus iuxta ſingulorum doſes ſupra præſcriptas præparata, addatur in eodem vaſe æneo.

His quoque adde extractum, quod conficies ex omnibus aromatis quinti ordinis: hoc vero extractum paretur cum aqua cinnamomi, aut hydromelite optimo vinoſo, idque cum reliquis admiſce.

Adiice tandem gummi opopanax, & galbanum in aceto diſſoluta, & per ſetaceum more communi traiecta: item eſſentiam caſtorei & bituminis Iudaici paratam iuxta eum, quem trademus, modum *cap. de extractis*. Et ſic omnes omnium ingredientium virtutes ſubſtãtificas ſiue eſſentiales cum ſuis liquorib. & propriis diſſoluentibus pariter mixtas habebis in vaſe iſto æneo. Quæ omnia ſimul vno eodemq; tempore fieri poſſunt, ac tanta cum facilitate, vt plane craſſo & ſtupido ſit cerebro, qui hæc capere non poſſit.

Ex fæcibus horum enarratorum bezoardicorum ſimplicium & aromatum omnium calcinatis, & in cineres redactis, extrahatur ſal, qui in aqua communi aliquoties diſſolutus, filtratus, & coagulatus, tandem diſſoluatur aqua cardui benedicti aut vlmariæ: hæcque poſtea aqua commemorati ſalis viribus ſufficienter impregnata, addatur compoſitioni in prędicto vaſe æneo.

Tota hæc mixtura ex magna iſta diuerſorum liquorum diſſoluentiũ quantitate concinnata, & in vnum vel plura Alembica cum ſuis recipientibus indita, ponatur in Baln. vaporoſum, vt liquor exhalet, & materia in mellis conſiſtentia aut paulo duriori in fundo ſubſideat. Hanc aquam diligenter adſeruabis. Eſt enim vera aqua theriacalis tam pretioſa, vt ſatis celebrari nequeat. Extractum autem ſiue mellita conſiſtentia, quę in fundo remanſit, in vaſe aliquo minus profundo, ad ignem moderatum ponatur, vt in iuſtam electuarii liquidi conſiſtentiam redigatur: neque opus eſt hic triplæ illius mellis quantitatis additione, quæ fruſtranea plane & nullius momenti eſt. Et ſic theriacam habebis, quam propter mirabiles eius effectus benedictam appellamus: de qua pro doſi exigui pili magnitudine tantum exhibebis, & mira percipies.

Patebit autem cuiuis ex effectis huius theriacæ non ſine cauſa factum, cur benedictæ nomine eandem inſigniri voluerimus: facileque proinde videre erit, quantum hęc ipſa à vulgari differat, tum bonitatis, tum maioris efficaciæ ratione: quam tamen efficaciam & vim in ea amplificare & intendere nitemur: quemadmodum cætera quæuis remedia virtutem & actionis poteſtatem validiorem & potentiorem ſortiri, & in quintam cœleſtemque eſſentiam exaltari poſſunt: quorum effectus poſtea euadunt prorſus admirandi & diuini, idque beneficio & opera ſolius artis Spagiricæ, ſiue veræ & legitimæ Chymię.

3. Ther-

3. Theriaca in cœleſtem & ſublimiorem redacta eſſentiam.

Accipe igitur huius theriacę benedictæ ad perfectionem iam iuxta præſcriptam modo compoſitionis formulam adductę ℔ j. huic in matracium vitreum inditæ affunde aquæ vitæ iuniperinæ, cuius vſus admodum frequens exiſtit in Germania, vel aquæ deſtillatæ ex cornibus ceruorum mollibus adhuc & teneris (quæ magnates ſibi in magna copia ad hunc vſum comparabunt) ex his itaque aquis alterutram affunde, vel etiam elixir noſtrum vitæ magnum, vel quamcumque aliam ex noſtris aquis theriacalibus, ſumme bezoardicis & cardiacis, vt materiam quatuor quinqueue digitos ſuperemineat, vaſe accuratiſſime clauſo, ne quid expiret, fiat digeſtio omnium in B. M. vaporoſo (hic enim digeſtionis modus eſt omnium tutiſſimus & vtiliſſimus) per 6. aut 7. dies, donec enumerata aqua colore claro, diaphano & rubicundiſſimo tincta, & cunctis prædictæ theriacæ virtutibus ac proprietatibus imprægnata fuerit.

Hanc aquam ita tinctam, & imprægnatam effunde per inclinationem, & caue, ne quid fæculenti aut turbidi, cum ipſa ſimul mixti effluat. Hunc liquorem depuratum ſerua, & materiæ in fundo remanenti adhuc nouas affunde aquas, ad virtutes & proprietates penitus inde extrahendas, procedendo vt ſupra, idq; toties reiterando, donec aqua, quam affundis, non amplius tingatur, quod certum ſignum erit, materiam illam omni eſſentiali & ſubſtantifica virtute ſpoliatam eſſe.

Materiam in fundo vaſis reſiduam craſſam nec in eſſentiam redactam, ſeorſim ſerua, & in patinam vitream, optime lutatam, impoſitam, in reuerberio athanoris calcina: vbi continuo exigua flamma in gyrum ſe circumagẽs tam diu apparebit, donec dicta materia in cineres prorſus conuerſa fuerit: ex qua elicies ſalem pretioſum cum aqua cardui benedicti, aut quadam alia cardiaca, in qua hunc ſalem ſolues, filtrabis & coagulabis toties, donec in ſummam albedinem & diaphanitatem depuretur. Hic ſal ſeorſim ſeruetur.

Interim dum circa hanc ſalis confectionem verſaris, omnes tuos liquores tinctos cum ſale hoc vno eodemque tempore in alembicum inijcies, & applicatis alembici capitello & recipiente, inde per Baln. Mar. vaporoſum, omnem deſtillabis liquorem, qui aquæ theriacalis & bezoardicæ longe præſtantiſſ. vicem ſubminiſtrabit. Et in fundo reſidebit vera theriacæ eſſentia, (quę antea ſolummodo extracti gradum adepta fuerat) in conſiſtentia mellis, miræque & ſtupendæ virtutis ac energiæ, cui addere poteris ad lentum ignem, vt reducantur in bonam opiatæ conſiſtentiam.

Eſſentia coralliorum
Et Perlarum ana ℥ *ij.*
Pulueris bezoardici veri
Terræ ſigillatæ
Vnicornu
Oſſis de corde cerui ana ℥ *j.* ß.
Ambræ ℥ *j.*

CAVTIO.

Quamuis vix fieri poſſit, vt rem apertius clariusque declarem, non tamen dubito, quin nonnulli ſint tam inter Medicos quã pharmacopœos craſſo nimis ac obtuſo ingenio prædici, qui huius rei raritatem & inſuetudinem accuſabunt, & ſe tam elegantibus & exactis præparationibus elaborandis nunquam operam dediſſe, multoque minus manum iiſdem vnquam admouiſſe, prætendent. Sed Philoſophi & filii artis me ſatis intelligent, quibus ſatisfeciſſe ſufficit: iis enim ſolis offerre conuenit pretioſas has raritatis margaritas: ne ab indignis forte profanentur, pedibusque proculcentur. Ob quã cauſam theriacæ noſtrę

noſtræ cœleſtis compoſitioni, quam nunc deſcribendam aggredimur, quædam inſeremus magiſteria, quæ non niſi ab iis, qui artem ex profeſſo colunt, & manualem operationem crebro exercuerunt, intelligi ac capi poterunt. Hi ſoli, inquam, dicta mea percipient, & theriacam cœleſtem talem, qualem iam in ſequentibus deſcribemus, rite ex arte præparabunt.

IV. Theriaca cœleſtis dicta.

Accipe itaq; quintæ eſſentiæ prædictæ theriacæ ℥ iiij. vel plus, minus, prout primæ quantitatis ratio exigit.

His quatuor vnciis in mellitæ conſiſtentiæ forma adde

Magiſterii corallior um
Mag. Perlarum ana ℥ ß.
Mag. Hyacinthorum
Mag. Rubinorum
Mag. Smaragdorum ana ℥ iij.
Mag. Bezoardici animalis
Mag. Bezoardici mineralis ana ℥ ij.

Supradicta theriaca in quintam eſſentiam redacta, patinæque argenteæ impoſita, & cineribus calidis admota, ſtatim liqueſcet: huic ita liquefactæ, poſtea prædicta illa magiſteria & eſſentias pedetentim adde, continuo agitando omnia cum ſpatula argentea, omnia ad continuum ignem relinquendo: donec materia eam aſſecuta ſit conſiſtentiam, vt inde pilulæ, ſi vſus requirat, formari poſſint. Hæc theriaca conſeruabitur longiſſimo tempore, ita vt durationis diuturnitate excedat ternam, vel cuiuslibet viuaciſſimi hominis ætatem, hoc eſt, ſine corruptione aut alteratione vlla, perpetuo integris valentibusq; viribus vigeat.

Tempus exhibendi & doſis. Exhiberi poteſt ſtatim à primo præparationis die, & ſufficient pro doſi duo vel tria grana ad plurimum, & habebis theriacam admirabilem, cuius effectus ſunt cœleſtes ac diuini, contra omnia cuiuscunque generis venena, & affectus peſtiferos contagioſos, deploratos & incurabiles. In ſumma hæ ſunt veræ illæ theriacæ & alexiteria prætioſa & inæſtimabilia, digna profecto, vt Regibus & potentibus offerantur: quorum vtiq; præparatio longa eſt ac difficilis: nec magiſteriorum horum, quæ huic vltimę adduntur, præparandorum ratio omnibus obuia eſt, ſed magno ingenio, & ſolida eruditione præditis viris, veriſque philoſophis, & chymicomedicis, quib. hæc arcana potiſſimum dedicare ac conſecrare volui, reſeruatur. Cæteræ vero turbæ & plebeculæ communi abundeiam alias ſatisfactum eſt.

Porro ne Philoſophis forte anſam præbeamus nobiſcũ expoſtulandi, quod horum magiſteriorum præparationes inexplicatas relinquamus: eas in illorum gratiam, quanta poſſumus perſpicuitate, ſub philoſophica tamen loquendi ratione & conſuetudine in medium proferemus.

Ad ſeptem horum magiſteriorum ingredientia calcinanda & diſſoluenda, nulla alia re vtimur, quam ſolo menſtruo, extracto ex ſpiritibus balſamicis ſalis & ſulphuris naturæ, quod in terræ chaos omnibus obuio & paucis noto deliteſcit: ex quo chaos verus philoſophus æque facili artificio extrahit ſalem illum balſamicum & pretioſum, quam vulgaris artifex nitrarius ſalem ſuum petræ ex terra pingui & communi. At differentia non exigua eſt inter hos duos ſales, licet in pluribus magnam inuicem habeant ſimilitudinem: ſiquidem ex eadem matre & radice producti ſunt ambo. Sed horum vnus eſt frigidus & humidus, volatilis, fœminæque naturam referens: alter vero calidus, ſiccus, fixus, hermaphroditus, tam maſculi quam fœminæ naturam participans, ſimulq; eſt mercurius, ſulphur & ſal: cuius mater eſt virgo quædam, virtutibus tamen primi entis rerum bezoardicarum ditata & imprægnata: hanc in primis quærunt *Præparatio ſeptem magiſteriorum.*

runt & ſeligunt Philoſophi, ſuumque inde ſulphur Philoſophorum eliciunt. Crede mihi veriſſime loquenti: hanc rem tam occultam nullo modo poſſe dilucidius aut apertius explicari.

Cum balſamico vtiq; huius materiæ pretioſæ ſpiritu calcinabis,& ſolues vna eademque opera, corallia, gemmas, hyacinthos, rubinos & ſmaragdos, quibus philoſophica ſolutione ſolutis, idem inde ſeparabis menſtruum cœleſte, opera cuiuſdam ſalis vegetabilis, & ſtatim videbis, magiſteria illa pretioſorum illorum lapidum, vaſis fundum petere, quæ poſtea cum noſtra theriaca cœleſti, vti iam ſupra diximus, admiſcenda ſunt.

Magiſterium bezoardicum animale quid.

Per magiſterium bezoardicum animale intelligimus magiſterium ex puluere viperarum extractum, idq; opera eiuſdem menſtrui ſiue ſulphuris, aut ignis naturæ: quo philoſophice calcinantur & ſoluuntur enarratę viperæ, quæ iam in terræ latibulis à ſola balſamica illa virtute, eiuſdem ſalis & ignis naturæ, ſummam alexiterii vim acquiſiuerunt, vt iam ſupra fuſe & clare ſatis expoſuimus. Ope enim horum ſpirituum balſamicorum prædicti ignis naturæ, viperinæ carnis virtus alexiterica & bezoardica in infinitam virium poteſtatem excreſcit. Vnde ei baſis principalis locum deſignauimus in noſtra theriaca cœleſti: non ſecus ac craſſa & materialis earundem caro baſis locum tenet in communi illa & materiali theriaca.

Bezoardici mineralis proprietates & eiuſdem metaphorica deſcriptio.

Septimum magiſterium, quod addimus, & bezoardicum minerale, quod per ſe ſolum magnum eſt alexiterium, cui vix aliud æquiparari poteſt, per ſudores, quos in doſi quatuor tantum granorum potenter euocat, omnis generis venena & peſtilentes corruptiones è corpore noſtro abigit & expellit. Cuius vtique compoſitio mirabilis; mirabilis item eius mixtio, & ſtupendi plane, imo diuini eiuſdem ſunt effectus.

Compoſitio fit per ſpumam venenoſam, quam euomunt duo dracones, ſimul coniuncti, agitati, & tandem calefacti manu Artiſtæ. Hæc ſpuma venenata ad temperiem adducitur, & bezoardica redditur ſola admixtione illius ignis balſamici naturæ; quæ mixtio nō fit ſine magnarum turbarum, ebullitionum & ſeditionum excitatione: tandem imbecilliori & fortiori ſuperato, belloq; confecto, amica & ſalutaris inducitur pax, adeo vt venenum tantum, quodq; vel ipſo viperino longe deterius & nocentius eſt, conuertatur in ſummam theriacam, in ſummum alexiterium, ſummumque ſaluberrimum remedium bezoardicum, quod tantum ſudores prouocando effectus demonſtrat ſuſpiciendos in omnibus peſtilentibus & venenatis affectionibus, vt ſupra.

Hic quidam Cenſor auditis eiuſmodi locutionibus metaphoricis, more ſuo cynico vix riſum tenebit. Sed Hartmannus, vir ille doctiſſimus & celeberrimus, cui hoc vltimum elegans ſane & admirandum magiſterium acceptum fero, huius inſtituti noſtri rationem collaudabit, & plurimi faciet, nec non cum illo alii viri grauiſſimi, veri Philoſophi, qui proprium & genuinum dictorum meorum ſenſum percipient. Quin imo, vt vere loquar, opus hoc, licet prima fronte plurimum difficultatis habere videatur, tamen opus tantum eſt mulierum, hoc eſt, leuitantum mulierculæ alicuius ope & opera perfici facillime poterit.

Vt autem nihil, quod ad reformationem, reſtaurationem & decorationem theriacarum facere videtur, omittamus, ſupereſt adhuc, antequam finem huic tractationi imponamus, vt ad antiquorum imitationem theriacam aliquam diateſſaron, ſaleſque theriacales deſcribamus. Quod vtiq; fieri vix poteſt, niſi vtrorumq; horum remediorum quandam inſtituamus reformationem, quandoquidem eorumdem præparatio ali-

as adeo craſſa eſt, vt nihil ſupra.

Theriaca diateſſaron antiquorum. Theriaca diateſſaron antiquorum ex quinq; ingredientibus conficiebatur, cuius compoſitionis formulā memoriæ cauſa paulo altius repetemus, quæ fit ex radicis gentianæ, baccarū lauri, myrrhę, ariſtolochiæ rotundæ ana ℥ ij. cum mellis ℔ ij. Totum vero præparationis artificium conſiſtit in eo, vt pulucrentur omnia, & cum melle inuicem permiſceantur. Hanc quæſo compoſitionem vnusquisque paulo altius mecum expendat & iudicet, num ei tam ſplendidum & auguſtum theriacæ nomen cōpetat. Nos huiusmodi diateſſaron idcirco relinquemus communi & imperitæ plebeculæ, aliamque eius loco deſcribendam aggrediemur, quæ ſolos deceat magnates & Principes, eamque à ſingulari ſua præſtantia diateſſaron regiam vocabimus.

Theriaca diateſſaron regia Querc.

5. Theriaca diateſſaron regia Quercet.

℞ *Tincturæ auri*
Tincturæ coralliorum
Tincturæ omnium lapidum pretioſorum
Tincturæ viperarum ana ℥ j.
Nepenthes noſtri maioris ℥ ij.

Enumeratum modo nepenthes adhuc manens in molli conſiſtentia imponatur in patina argentea, vt igne lento liqueſcat: huic ita ſoluto admiſce primum tincturam auri: dein tincturam coralliorum: tum tincturam lapidum pretioſorum: & tandem tincturam viperarum, modice agitando & incorporando continuo materiam ad ignem *Doſis.* lentiſſimum, donec in iuſtam conſiſtentiam redigatur, ex qua formare poſſis *Proprietates.* pilulam grani piperis magnitudine, aut paulo maiori: cuius admirandi effectus ſe prodent in omni peſte, & venenis, aliisque morbis deploratis: potiſſimum autem in proliciendis ſudoribus: præterea reparat ac reficit collapſas & proſtratas vires, & duplo robuſtius efficit balſamum noſtrum radicale, cui ſoli vis medicatrix morborum debetur. Vnde ſæpenumero contingit, vt idem remedium tot tamque admirabiles effectus etiam per inſenſibilem tranſpirationem exerere conſpiciatur.

Hæ quatuor tincturæ vna eademq; via ac methodo extrahuntur, cum vnico videlicet & ſolo ſulphure bezoardico ex re vegetabili elicito.

Aurum vero philoſophice tantum calcinandum eſt, cui calci optime ablutæ & eclipſin patienti, nigricantique, addc prædicti ſulphuris bezoardici tantum, vt ſupernatet tres vel quatuor digitos, idque in matracio Hermetice ſigillato, ad ignem cinerum in Athanore, & ad minimum in octo dierum ſpatio tinctura tua apparebit omni rubino rubicundior & ſplendidior: quam poſtea ſeparabis, & in perfectam tincturam Solarem decoques, vt artis eſt. *Calcinatio auri philoſophica.*

Tinctura coralliorum fit ex eorum magiſterio parato vt ſupra: ex hoc enim corallio antea in magiſterium exquiſitiſſime redacto, vt docuimus, extrahes tincturam cum eodem menſtruo aut ſulphure bezoardico, eodemque ignis gradu adhibito: in cæteris auri operationem ſequeris, & ita conficies veram tincturam coralliorum. *Tincturæ coralliorum.*

Similis eſt proceſſus in fabricanda tinctura lapidum pretioſorum cum eorundem videlicet magiſterio, eo vt paulo ſupra modo parato. *Tincturæ lapidum pretioſorum.*

Sic ad eundem modum ex magiſterio viperarum, de quo etiam antea dictum eſt, cum eodem ſulphure bezoardico vegetabili, vt ſupernatet 3. vel 4. digitos, tincturam inſtar rubini rubicundiſſimam elicies, idq; eadem methodo, qua vſus es in auri pręparatione. *Tinctura è magiſterio viperarum.*

Minima harum tincturarum doſis potentiſſimos & admirandos eliciet effectus contra omnia venena, peſtem, morbos contagioſos & deploratos. Ex mixtio-

mixtione enim illa peracta & Nepenthes mei additione vis illarum in infinitum multiplicabitur. Nullum enim eſt cordiale corroborans, & bezoardicum alexiterium, quod non ſub his comprehendatur, & ſimul includatur: ſiquidem Nepenthes meum in ſe continet eſſentias omnium ſimplicium vere bezoardicorum, omnium aromatum, lachrymarum, gummi, & lapidum pretioſorum, itemque eſſentias ambræ & moſchi: eſſentias croci & camphoræ: eſſentias lunæ, extractum ſulphuris dulcis virrioli, & (ne forte vnum ex ingredientibus magnæ huius theriacæ vulgaris negligamus) ipſius eriam opii eſſentiæ non obliuiſcemur in hac Diateſſaron regali compoſitione: remedium certe vere regium, dignumque Regibus ac ſummis, potentiſſimisq; Principibus ob ſingularem eius efficaciam & admirabiles effectus, tum ad deploratiſſimorum morborum curationem, tum ad ſanitatis conſeruationem. Horũ elegantiſſimorum effectuum vel ex ſolo meo Nepenthe promanantium, teſtes erunt tres totius Franciæ facile primi & celeberrimi Medici, nec non doctus & expertus quidam chirurgus regius, qui vna interfuimus curationi matronæ cuiusdam ampliſſimæ, nec infimo loco natæ, quæ graui quodam affectu hyſterico correpta, intolerabilibus continenter affligebatur doloribus conuulſiuis, qui neq; Philonio, neq; pilulis Cynogloſſæ, neq; aliis remediis ſiue internis ſiue externis mitigari poterant. Tandem nobis confugiendum fuit ad Nepenthes noſtrũ, ex cuius vſu continuo prædicta matrona per quinq; ſexue menſes ſingulis noctibus ſemel & interdum bis nullum vnquam in capite ſtuporẽ perſentiebat, neq; etiam ſpe ſua fruſtrabatur vnquam in doloribus ſubito ſedandis, & quiete corpori concilianda. Interdum quidem ipſi fallendi cauſa pilulam aliam vtcunque animi cauſa formatam, & magnitudine ac colore veris Nepenthes pilulis reſpondentem exhibebam᷑: ſed ſeq. totam noctem inde lamentãdo & eiulando miſere tranſigebat. Vnde altero die poſt certa grauiq; obiurgatione, verbisq; ſatis aſperis ac duris nos excipiebat, ſeq; immerito à nobis deluſam, & noſtra culpa & permiſſione per totam noctem tantis dolorib. & cruciarib. exagitatam conquerebatur. Quæ omnia à nobis in eum finem dicuntur, vt oculis omniũ obiiciamus tam præclaros & infallibiles Nepenthes noſtri effectus, ꝙ vnius tantũ piperis grani magnitudine exhibetur, contra omnes dolores à quacunq; cauſa ortos. Non minori ẽt pollet facultate idem Nepenthes in ſubito cohibendis omnis generis defluxionibus.

Singulares affectus Nepenthes Quercet.

Salium theriacalium reformatio.

Transeamus nunc ad ſales theriacales, quorum mendoſam præparationem plus ſatis ſup. excuſſimus, ita vt non opꝰ ſit plura de ea dicere. Nam quilibet adhuc recenti tenebit memoria immenſam illam ſalis quãtitatem, 40. videlicet librarum, 4. tantum viperis additam: nec non reliqua ingredientia tam ante, quam poſt calcinationem adiecta, omniaq; ram craſſe parata, vt mirum ſit, tot admirandas & ſingulares virtures ab antiquis hisce ſalibus adeo ruſtice confectis adſcriptas fuiſſe.

Horum igitur reformatio & recta præparandi ratio eſt, vt ſequitur.

℞ *Rad. Angelica*
Gentiana
Imperatoria
Zedoaria
Tormentilla rec. ana ℥ ij.
Herb. Diptamni
Scordii
Scorzonera
Scabioſa
Ruta
Meliſſa recent. ana p. ij.
Gran. iuniperi recent. ℥ iiij.
Sem. Ruta
Cardui benedicti

Coriandri
Fœniculi dulcis ana ℥ j. ß.
Flor. Centaurii minoris
Hyperici ana p. ij.
Cardamomi
Piperis longi
& albi ana ℥ j.

Contuſis & ſimul mixtis omnibus, adde

Succ. Limonum ℔ j.
Succ. Scordii
Vlmariæ ana ℔ j. ß.
Vini Canariæ ℥ viij.

Macerentur omnia per 24. horas in magno Alembico cupreo, cum ſuo refrigerio, quo deſtillari ſolent olea: deinde deſtilletur aqua ſiue totus liquor ad ſiccitatem vſque: caue tamen, ne ex nimia ignis violentia materia aduratur: quod periculum facile præcauetur deſtillatione in balneo vaporoſo facta. Nam, ſicut & alibi diximus, ea tutiſſima eſt & optima deſtillandi ratio: liquor inde deſtillatus accurate ſeruetur ſeorſim: fæces ſiccæ redigantur in puluerem, & ſeorſim etiam ad vſum ſeruentur, vt infra dicemus.

Interim dum hæc deſtillatio fit, accipe ſalis marini, puri & pellucidi ℔ iiij. ad ſummum: Si forte impurus ſit, aqua lauandus & repurgandus eſt, dein ad ignem probe exſiccandus: cui poſtea puluerizato adiice

Coralliorum rubr. puluerisatorum ℥ iiij.
Perlarum tantundem.

Omnia cum ſale permixta iniiciantur in cruſibulum capax, (quod eſt artis vocabulum) vrgēdo ignem fuſionis, ita vt prædictus ſal ignis violentia fundatur, qui inſtar metalli fluet. Vbi hic obiter monebimus, non prorſus veritati conſentaneum videri Axioma iſtud Ariſtotelis, quod quicquid coagulatur in calido, diſſoluatur in frigido & humido, cum contra ſal, qui Solis calore coagulatur, igne violento diſſoluatur, funditurque inſtar metalli, vel ipſa experientia teſte.

Sed redeamus ad ſalium noſtrorum theriacalium præparationem. His quatuor libris ſalis fuſi, ſimul cum corallis & gemmis in dicta proportione calcinatis & puluerisatis, adiice libras duas fæcum ſiccarum ſimplicium bezoardicorum & aromatum, ex quibus extraxiſti aquam, vt ſupra, reſeruatam: ex media parte horum omnium inuicem mixtorum fac ſtratum in olla terrea apta, in qua appoſite collocabis carnes quatuor viperarum in fruſta inciſarum: his ſuperiniice reſiduam omnium materialium partem, manu omnia bene premendo, & claudendo dictam ollam cum ſuo operculo, tamque exquiſite lutando, vt nihil tranſpirare poſſit. Dicta olla ponatur ad ignem calcinationis ſiue reuerberii per 24. horas, donec materia reducatur in cinerem album: quo iam vti poteris multo cum maiori emolumento, quam cineribus ſiue ſalibus iſtis theriacalibus vulgari modo paratis.

Sed huic operi huculque elaborato nondum acquieſcendum erit, adhuc enim materiale nimis eſt, craſſum & imperfectum. Vlterius igitur pergendum, totuſque ille cinis in manicam Hippocratis iniiciendus, & cum aqua ſimplicium deſtillata, & vt ſupra, reſeruata, & ad ignem rurſus calefacta, inde eliciendus eſt ſal ſecundum artem: reiteratis toties diſſolutionibus, filtrationibus & coagulationibus, donec ſalem allicias exactiſſime repurgatum & vere theriacalem, qui imprægnatus erit virtutibus ſalium viperarum, & rerum bezoardicarum & aromaticarum, vt & ſalium gemmarum & coralliorum, quorum copiam etiam augebit additio librarum 4. ſalis marini, qui iam per ſe ſpiritu ſuo balſamico contra morſus tū ſerpentum, tū aliarū beſtiarū venenatarum cōditas ſalitaſq; omnes carnes aptiſſimas reddit. Ταρίχιον, id eſt, ſalſamentorū caro (inq̄t Ægine-

Ægineta l.7. de re med. c.3. initio litera τ.) acrem & ſiccantem vim habet: A præſtere itaque viperæ morſis datur, vt quamplurimum edant, & vinum bibant copioſe & reuomant: conuenit etiam ad acrium eſum: vtiliter quoque in canis morſu imponitur, itemque in aliorum reptilium morſib. Fieri igitur non poteſt, quin enumerati ſales theriacales noſtræ deſcriptionis ſiut magnæ efficaciæ & virtutis, longeque alterius conditionis, quam communes iſti, idque ob varias cauſas, quas vnuſquiſque ipſemet ſecum paulo diligentius ruminabit & expendet. Loco trium cochlearium, quę pro doſi de vulgaribus dantur, nos de noſtris exhibemus tantum 10. vel 12. grana, ſiue ſcrupulum vnum ad ſummum, & mirabiles exerunt effectus.

Vt centuplo adhuc efficaciores reddantur, verus philoſophus loco ſalis communis accipiet ſalem ſulphureum & balſamicum naturæ, cum quo fundet & calcinabit philoſophice, non tantum corallia & gemmas, ſed etiam fragmenta hyacinthorum, rubinorum, ſmaragdorum, & aliorum lapidum pretioſorum in quanta copia libuerit, quæ virtutes ſuas ſpirituales, quæ potentiſſimæ & efficaciſſimæ ſunt, impertient dictis ſalibus, ope ſulphuris naturæ, quod eſt illorum proprium & verum diſſoluens.

Et ſic tandem fluctibus omnibus in hoc magno Theriacarum mari ſuperatis, tempus nunc eſt, vt ad tranquillum portum nos conferamus, & deinceps nauiculæ noſtræ curſum cõuertamus ad remedia ſiue antidota opiatica, quæ lima & reformatione noſtra ſummopere indigere dignoſcentur.

CAP. XXIV.

De Antidotis Narcoticis, quæ & Opiatæ appellantur.

EXpoſuimus ſupra, quanta ſit opii dignitas atque præſtantia, & quam multæ ac præclaræ reperiantur antidoti, quæ magnificis & ſuperbis nominibus, ob egregios & mirandos effectus, quos in grauibus & deploratis morbis propulſandis exerunt, inſignitæ ſint, quæque opium, quamuis nulla arte præparatum, pro baſi tamen & fundamento primario recipiant.

Opium itaque, cum in tot remediorum compoſitionibus fulcri vicem obeat, plurimum vtique in eo ſitum eſſe videtur, vt probe & exacte cognoſcatur, quid ſit, antequam in vſum recipiatur.

Ex papauere nigro elicitur duplex liquor concretus, alter ex eiuſdem papaueris capitibus, herbis, foliis & caulibus contuſis, præloque ſubiectis fortiter exprimitur, idque circa finem menſis Maij aut Iunii, huncque extractum liquorem in trochiſcos redigũt, & nominant Meconium iuxta Actuar. *meth. med. cap.6. de Antidotis.* Quod extracti genus vnum eſt de extractis antiquorum, vbi in noſtris hodie conficiendis longe exquiſitius & ingenioſius adhibetur artificium, ad tollendam omnem impuritatem, & purum ab impuro ſeparandum. *Meconium quid.*

Alter liquor, proprie opium dictus, eſt ſola lachryma, quæ effluens ex capitibus tantum papaueris inciſis, menſe quoque Maio aut Iunio colligitur. *Opium eſt lachryma papaueris.*

Veri opii ſigna & indicia ſunt ſecundum Oribaſium fere hæc: *Probatiſſimus autem liquor eſt denſus, ponderoſus, odore ſoporiferus, guſtu amarus, qui facile aqua diluitur, leuis, albus, non aſper, non grumoſus, quique inter colandum non coeat veluti cera, & in Sole diffunditur, & ad lucernam, non atra tamen flamma ardet, quique, vbi reſtinctus ſit, odorũ vim conſeruat.* (Sed addit Oribaſius *præcitato loco.*) *Hunc adulterant miſcendo glaucium, aut gummi, aut agreſtis lactucæ ſuccum.* *Veri opii ſigna. Orib. lib. 11. med. collect. & litera M. incipientium.*

Idem Oribaſius in ſequentibus quoque oſtendit modum colligendi liquorem papaueris ad cõficiendum opium, quem locum de induſtria hic transferre

re placet. Nos enim iuxta eandem normam & rationem docebimus ex noſtro quoq; papauere opium educere, quod ſua præſtantia ac viribus veterum opio longe lateque anteferendum erit. Sed ornamentum hoc acceſſorium ſoli veræ Chymiæ debetur. *Aliqui igitur* (addit Oribaſius) *capita & folia contundunt & prælo exprimunt, tum in mortario terunt, & in paſtillos redigunt, idque Meconium nominatur, poteſtate multo ignauius, quam liquor ſit. In liquore autem colligendo oportet, cum ros exaruerit, cultello aſteriſco circumdante, ne ad interiora deſcendat, ex obliquo in rectum ſummam capitum ſuperficiem incidere, & lachrymam exeuntem in conchulam digito detergere, & non ita multo poſt redire, ſiquidem concreta inuenietur, &c.* Hæc igitur eſt ratio & methodus verum opium more veterum concinnandi.

Signa veri opii.

Præter cætera veri opii ſigna ab Oribaſio, vt ſupra, declarata (inter quæ & albedo non vltimum eſt) hoc vnicum imprimis conſiderandum venit, quod facile inflammari poſſit, tanquam lachryma ſulphurea ex papaueris capitibus ſeminum plenis extillata, & tota oleaginoſa, q̃ lampadi aut igni admota flammæ concipiendæ cauſam præbet, non ſecus ac res quælibet pinguis, ſulpburea & oleaginoſa.

In Meconio autem ſiue opio vulgari idem animaduerti difficillimum erit: ſiquidem in eius præparatione partes ſulphureæ ab aqueis ſiue mercurialibus obtunduntur, ſimulque tam herbæ, ſiue folia, quam capita recipiuntur, ex quibus omnibus contuſis exprimitur ſuccus (in opium nigrum poſtea, ſiue matis, Meconium, quod hodie in officinis habemus) concretus, quod tamen vulgare opiũ quodammodo flammam etiam conclpere poſſe percipies, ſi lampadi admoueris. Hoc autem, mea quidem ſententia, tam theriacarum, quam laudanorum compoſitioni æque, vel etiam rectius deſtinari poſſe exiſtimo, quam verum opium ex ſola lachryma ſuo tẽpore in ea, qua fieri poteſt, quantitate collecta, factum. Nam cum id adeo ſulphureum ſit, vt, ſicut videre eſt, ex eius deſcriptionis hiſtoria flammam facillime concipiat & ardeat, & odorem ſuum narcoticum, poſt ignis examen, adhuc integrum retineat, fieri non poteſt, niſi interueniente alia præparatione, quin cerebro mirum in modũ infenſum ſit, idque hoſtiliter lædat, & perniciosa & lethifera inducat ſymptomata, qualia ipſi tribuit Scribonius *lib. de compoſ. medic. c. 48. Facit autem* (de opio loquens) *grauedinem, gelationem, & liuorem artuum frigidoſq; ſudores manare, præterea ſpirationem impedit, mẽtem ſoporat, ſenſusq; alienat, &c.* Quod ſi ignis ab eo nequeat ſeparare fœtidum iſtud & narcoticum ſulphur, multo minus id præſtabit, vel calor quidam lentus cinerum, vel coctio quędam ac digeſtio B. M. nihilominus tamen, vt mox patefiet, nos hoc imprimis tentabimus, vt in præparatione opii noſtri ordinarii, ſulphur iſtud narcoticũ flammam cõcipiens, odore fœtẽs & abominabile penitus arte ſecernamus. Et ſic ipſum opiũ, quod tam ab antiquis, quam recentioribus, pro ſummo & nocẽtiſſimo veneno æſtimatur, in doſi etiam paucorum tantum granorũ exhibitum, facillimo artificio transformabimus in vtiliſſimum & ſaluberrimũ remedium.

Opium à ſulphure ſuo inflammabile eſt.

Opii non præparati incommoda.

Vt ea, quæ diximus, confirmemus, ſcire primum conuenit, veteres ſolum hoc papauer, quod vtcunq; incultis & ſylueſtribus camporum locis natum & repertum fuerit, in vſum recepiſſe, ex quo ſuum opiũ pararunt, quod vel hoc ſaltẽ nomine crudius, indigeſtius, & per conſequens inde pernicioſius iudicandum eſt, quam id, quod nos temporis progreſſu edocti è papauere ſatiuo & tranſplantato educimus: Hortos enim noſtros hodie videmus infinito papaueris genere conſitos, cuius flores colorum varietate & elegantia pulchre depicti, &

Quanta tranſplantationis & culturæ vtilitas.

Maſlac Turcarum opium

Naturæ defectus arte corrigitur.

cti, & nobiſcum quaſi ridentes, animum mirifice oblectant, quod ſoli tranſplantationi acceptum ferendum eſt, cuius laus ſatis extolli nequit: tanta eſt illius energia & proprietas in rebus amaris edulcandis, & noxiis corrigendis, ſicut & id paucis ſupra delibauimus, adductis quibuſdam exemplis, cynaræ nempe, cichoreæ & hellebori. Huius nimirum tranſplantationis & coctionis, Solis ardore & æſtu proritatæ, beneficio, in Natolia & Aſia minori (vbi Turci papauer in magna copia & ſingulari diligentia plantant, tranſplantant & excolunt) ex ſucco eius extracto præparatur ab incolis opium, quod vernacula ſua lingua appellant Maſlac, quo plerunque vtuntur ad piſi magnitudinem, non pro ſomnolentia, ſed animoſitate comparanda, idem quoque aucta doſi accipiunt in ipſo certaminis procinctu: vnde veluti inſani & furibundi, diſturbato nimirum cerebro in obuia quæque pericula feruntur, neque ipſam etiam mortem expaueſcunt.

Vnde conſtat, opium hodierno ſeculo in terram meliorem, diligenti & accurata cultura tranſplantatum & educatum, minus venenoſum eſſe, quam illud antiquorum. Nobis autem idem tranſplantationis auxilium conceſſum eſſe æque ac Aſiaticis iſtis populis, minime dubitandum. Ac licet radiorum Solarium tanta apud nos vis & impreſſio non ſit, præſto tamen nobis ſunt coctiones & digeſtiones, vario ignis regimine excitatæ; habemus quinetiam ignem lampadis, fimi, baln. Mar. vaporoſ. &c. Sic ars imitando naturam eandem ſuperat, longeq; vtiliori & exquiſitiori coctione materiale à formali, terreſtre à cœleſti, purum ab impuro ſeparat, quod ignis naturalis per ſe, ſine artis adminiculo vix ac ne vix quidem efficere poſſet, ſicut id omnib. plus ſatis compertum cognitumque eſt, noſque paulo poſt clarius oſtenſuri ſumus, vbi ex papauere noſtro domeſtico & tranſplantato, opium quoddam parabimus, quod proprietatibus & effectibus ſuis vulgari iſto, quantumuis longiſſime aducto reſpondeat. Quod tanquam ſcitu dignum monere voluimus, priuſquam accederemus ad tractationem remediorum ſiue antidotorum narcoticorum. Horum autem omnium cum præcipuum ſit fundamentum ipſum opium, ſuper eo firmum ac conſtans extruere ædificium vix licebit, niſi prius, quid ſit, probe cognouerimus.

Inter cætera igitur remedia narcotica, in maiori æſtimatione & frequentiori vſu, ad ſedandos dolores & cohibendas hæmorrhagias ac defluxiones ſunt.

- *Diacodion*
- *Pilula cynogloſſa*
- *Requies Nicolai*
- *Philonium*

Huius vltimi quatuor ſunt genera ſiue deſcriptiones, veluti

- *Philonium Tharſenſe Galeni*
- *Philonium Romanum Nicolai*
- *Philonium Perſicum*
- *Philonium Meſuæi*

Diacodion.

Inter hæc enumerata remedia minus noxium eſt Diacodion, & benignius tutiuſque exhibetur. Componitur autem ex capitibus papaueris albi mediocris magnitudinis, quæ neque immatura, neque matura nimis ſunt, neque nimis humida aut ſicca.

Quidam pro doſi accipiunt viginti eiuſmodi capita, quæ macerant per 24. horas in duabus vel tribus libris aquæ, & poſtea coquunt, donec cōtabuerint, expreſſis & colatis omnibus, cum ſufficienti quantitate ſacchari, mellis vel ſapæ, aut vini dulcis, fit electuarium ſolidum ſiue molle. Galenus hoc modo parat Diacodion ſuum ſimplex.

Actuarius componit Diacodion ſuū ſolidæ conſiſtentiæ, coquendo capita papaueris, vt ſupra, ſed iis adiicit

Roſa-

Roſarum rubrarum ℥ ij.
Croci orientalis
Acacia
Liquiritia, ana ℥ ſ.
Boli armeni ℥ ß.
Cinnamomi electi
Rad. conſolid. maioris
Hypociſtidis
Balauſtiorum ana ℥ j.
Myrti
Dauci ana ℥ j.
Coralli vtriuſque
Sumach
Sanguinis draconis
Flor. Althea ana ℥ ij.
Sem. Portulaca ℥ ß.

Ex his omnibus redactis in puluerem, conficit electuarium ſolidum ad ℥ j. pulueris accipiendo lib. j. ſacchari diſſoluti, & ad perfectionem decocti, idque cum decoctione prædicta papaueris.

Montagnana præparat diacodion, accipiendo

Capitum papaueris N. xx.
Siliquarum dulcium à granis ſuis ſpoliat. ℥ iij.
Rad. Althea
Liquiritia ana ℥ ß.

Omnia coquit in decem vel duodecim libris aquæ fontanæ vel pluuiæ vſque ad duas tertias. Expreſſioni & colaturæ addit

Sacchari roſati
& penidiorum ana lib. j.

Coquendo omnia in conſiſtentiam mollem.

Huiuſmodi diacodion proprie confert ad cohibendas defluxiones acres, ſeroſas, tenues, & silioſas, à cerebro in pectus irruentes, conducit quoque ad omnem tuſſim, ſomnum & quietem interrumpentem. Hoc ipſum Montagnanæ diacodion primas tenet inter arteriacas compoſitiones, eſtque remedium inter vulgaria eius generis præſtantiſſimum.

Diacodion Actuarii ex pluribus adſtringentibus compoſitum præcipue prodeſt cæliacis, dyſentericis & omnibus ventris fluoribus immoderatis, hæmorrhagiis, & ſpuitioni ſiue vomitioni ſanguinis.

Pilulæ cynogloſſæ à Nicolao Præpoſito deſcriptæ, in frequenti admodum vſu quoque ſunt: vnum quoque ſunt ex remediis opiaticis, quæ ſecurius præbentur ad ſuadendum ſomnum, & mitigandos maximos quoſque dolores, à quacunque cauſa genitos: Conferunt etiam ad ſiſtendas tenues deſtillationes, illarum deſcriptio eſt talis. *Pilula cynogloſſa.*

℞ *Rad. Cynogloſſa arida*
Sem. Hyoſciami albi
Opii, ana ℥ ß.
Myrrha ℥ vj.
Thuris ℥ v.
Caryophyllorum
Cinnamomi
Styracis calamita ana ℥ ij.

cum aqua roſarum formetur maſſa.

Requies Nicolai, quod nomen habet à ſingulari ſua vi & proprietate, qua quietem & tranquillitatem inducit iis, qui infeſtantur quodam dolore, inquietudine aut ardore febrili, vnum quoque eſt ex moderatioribus narcoticis, & quod inter reliqua tutius offerri poteſt: Eius compoſitio hæc eſt: *Requies Nicolai.*

℞ *Roſarum rubrarum*
Violarum ana ℥ ij.
Opii
Sem. hyoſciami
Papaueris albi
Scariola
Lactuca
Portulaca
Pſyllii
Corticis rad. mandragora
Nucis moſchata
Cinnamomi
Zingiberis ana ℥ j. ß.
Sacchari candi ℥ j.
Santali albi, rubri

Spodii

Spodii
Tragacantha ana ℈ *ij.*
Sacchar. in aqua roſ. diſſoluti ad triplum omnium.

Philonium. Philonium eſt omnium validiſſimum narcoticum, maiorem enim præ cæteris opii partem recipit. Ob quam cauſam, ad corrigendam ſcilicet nimiam eius frigiditatem, ei adduntur ſumme calefacientia, nempe pyrethrum, piper album, neque ibidem omittuntur ea, quæ vehementer vrunt, & incendium extremum excitant, & in venenorum claſſe numerantur, velut euphorbium, &c.

Deſcriptio Philonii Tharſenſis Gal. eſt vt ſequitur.

℞ *Croci*
Pyrethri
Euphorbii
Nardi Indicæ ana ℨ *j.*
Piperis albi
Sem. hyoſciami ana ℨ *xx.*
Opii ℨ *x.*
Mellis q. ſuff.

Cum hac conuenit fere deſcriptio Meſuæi: Eadem quoque eſt vtrobique opii doſis: hoc tantum intereſt, quod in alterutra loco euphorbii caſtoreum ſubſtituatur.

Philonium Romanum & Philonium Perſicum. Deſcriptiones à Myrepſo traditæ Philonii Romani, & Philonii Perſici, differunt à præcedentibus duabus, tum in opii doſi, tum in cæteris ingredientibus. Interim tamẽ euphorbium, pyrethrum, piper album, & alia calidiſſima ſimplicia, correctionis cauſa omiſſa non ſunt, quæ tamen tam exceſſiue calida ſunt, vt vix ori admota (ſicut illorum vſus frequens eſſe ſolet in colicis paſſionibus & aliis extremis cruciatibus) faucium & vicinarum partium calamitoſum excitent incendium. Has autem hactenus enumeratorum remediorum narcoticorum deſcriptiones de induſtria in hunc librum introducere placuit, vt ex illorum collatione cum noſtris, quæ laudana appellant, facta, cuilibet de vtrorumque diſcrimine in præparatione & præſtantia liquido conſtet.

Laudani nomine inſigniuntur remedia noſtra anodyna opiatica, quaſi dicas laudatum remedium. Theodorus Zuinguerus, vir ſummus, & inſignis Medicus, primus eadem appellari cenſuit *Laudana vnde dicta.* Nepenthes nomine, quod remedium *Nepenthes.* Helenæ fuiſſe dicitur, quo omnes è corde languores & ægritudines ſuſtulit, & hilaritatem lætitiamque induxit, vt legitur apud Homerum. Quod vtique nomen, ob ſummos & admirabiles effectus, quos exerit laudanum, ei aptiſſime & ſummo iure competit. Supereſt, vt eius aliquot formulas atque deſcriptiones in medium proferamus, ſimulque oſtendamus, quanto errore veteres opium, citra omne præparationis artificium, additis inſuper correctionis loco aliis ingredientibus adeo calefacientibus, narcoticis ſuis adhibuerint.

Iam alibi in ſcriptis noſtris ampliter de proprietatibus opii diſſeruimus, & perſpicue demonſtrauimus, qualitatem eius narcoticam & ſoporiferam dependere potius à ſulphure quodam inflammabili fœtente & indigeſto, quo plurimum abundat, quam à cauſa quadam frigida. Nam & fumus ſulphu- *Opii proprietas vnde.* reus carbonum, & vapor ſulphureus, tam vini, quam croci multo citius hominem in ſomnum præcipitabunt profundum & letheum, quam aqua niuis aut glaciei montium, quantumuis in ſummo exceſſu frigidiſſima. Hæc enim frigiditas caret ſpiritibus vaporoſis & ſulphureis, qui cerebri ventriculos opplentes, eiuſmodi ſoporiferas inducunt affectiones, quique æque in vino, carbonibus, & croco reperiuntur, ac in ipſo opio, licet non tam noxii ac lethales. Odor præterea opii fœtidus certiſſimus index eſt eius, qui in eo ineſt, copioſi ſulphuris & olei. Sic ex cæ-

Digitized by Google

teris ſignis, quibus veteres verum opium diſcernebant, hoc quoque vnum erat, quod flammam conciperet. Sed cum de his omnibus copioſe alibi diſputatum ſit, ſatis nobis eſt, hæc paucula tantum obiter attigiſſe, vt proprietate enumerati opii probe cognita, eo magis id rectius corrigere, & de noxio innoxium reddere queamus, ſicuti paulo poſt videre licebit.

Sulphur itaque narcoticum iſtud & ſtupefactiuum, eo quo ſequitur modo inde ſeparandum eſt.

Vera præparatio opii.

Primũ accipe opii ℥ iij. vel iiij. aut quantum voles, habita ratione quantitatis laudani conficiendi. Hoc opium cultto quodam in exigua incidatur fruſtula, quæ appoſita in patina aut orbe quadraue quadam collocantur, ne ſe inuicem attingant, vt melius in ea operari queat calor moderatus, cuius ope & virtute ſenſim exhalabit enarratum ſulphur vaporoſum, fœtidum & narcoticum, fiat autem hæc operatio ſub camino quodam, vbi cauendum, ne fumus forte naribus exceptus damnum inferat, hicque ignis eouſque continuabitur, donec opium omnem fere amittat odorem, & omnino ſiccum reddatur inſtar aloes, & facile in puluerem redigi poſſit. Hæc eſt prima ratio & methodus veræ præparationis opii, quod vix tunc temporis concipiet flammam.

Puluerizatum iniiciatur in matracium vitreum capax, & inde extrahatur eſſentia ſiue extractum, & loco aquæ vitæ, qua alias plerique vtuntur ad hanc extractionem, accipiatur acetum fortiſſimum album, vel ſuccus limonum: hi enim liquores vitriolati ſola veriſſima opii correctiua exiſtunt.

Modus huius extracti ſiue eſſentiæ educendæ idem eſt ac cæterorum, hoc eſt, oportet opio pulueriſato alterutrũ ex his liquoribus affundere, vt tres quatuorue digitos ſuperemineat, & omnia digerere baln. Mar. mediocriter calido, donec liquor tinctus ſit, & clarus rubicundusque inſtar granati appareat. Separa id, quod clarum eſt, per inclinationem, & rurſus affunde nouum liquorem acidulum, iterumque omnium fiat digeſtio, donec tinctus ſit liquor, non tamen tam intenſe, vt prius: hæc ita continuabis, donec aqua non amplius tingatur, niſi colore ad flauedinem tendente, quam non miſceas cum cætero liquore, quia inutilis plane eſt: Tincturam rubicundam & claram in Alembicum indas, & per baln. vaporoſum liquorem ſepara, & remanebit in fundo opii eſſentia.

Fæces quæ poſt tincturam extractam remanent, ſeruentur. Vſus enim illarum erit, vel ad cataplaſmata anodyna, & dolorificis affectibus, qualis eſt podagra, apta, paranda, vel ad aquas hypnoticas, & ſimilia alia remedia inde concinnanda.

Ex quatuor vnciis opii veri extracti ſiue eſſentiæ vnciæ duæ, aut circiter remanebunt, quod extractum præcipuum laudani tui fundamentum erit, cuius compoſitio ſe habet, vt ſequitur.

Laudanum præſtantiſſimum, & præ cunctis cæteris opiaticis (puta quæ opium excipiunt) paratu facillimum.

℞ *Eſſentiæ opii à ſuo diſſoluente per B. vaporoſum, vt ſupra ſeparatæ* ℥ *ij.*
Eſſentiæ croci, cum aqua limonum extractæ ℥ *j.*

Hæ duæ eſſentiæ confundantur inuicem in paruo quodam vaſculo argenteo: his adde

Magiſt. Gemmarum
Hyacinthorum
Et corallorum ana ʒ *j. ß.*
Terræ ſigillatæ veræ ʒ *j.*
Pulueris bezoardici veri

Hui-

Vnicornu
Ambra griſea ana ℈ *ij.*

Hi puluercs ſufficient ad bonam conſiſtentiam laudano inducendam, miſcendo & agitando omnia continuo ad ignẽ lentum, donec ex materia frigefacta pilulæ formari poſſint, ſufficit exhibere de hoc laudano, magnitudine piperis grani: Et inſignes ac ſuſpiciendos percipies huius anodyni effectus, quod te ſpe tua nunquam fruſtrabit: Nam confert citra moleſtiam & cerebri vllam perturbationẽ, aduerſus omnis generis dolores à quacunq; cauſa ſubortos, contra omnes hæmorrhagias ſiue fluxus ſanguinis in quacunq; corporis parte fuerint, cõtra omnes defluxiones & fluores ventris, dyſentericos, hepaticos, lientericos, & ſimiles, & ad inducendam gratã tranquillitatem in febribus ardentiſſimis, in quibus ipſis rationis ſenſus læditur, & in phreneſim æger plerunque delabitur.

Proprietates laudani opiatici.

Non ignoro, quoſdam ex viris doctiſſimis opii eſſentiam elicere cum ſpiritu vini, in quo prius macerant puluerem Diambræ, & compoſitioni inſuper adiiciunt extracta aromatica & bezoardica, vt & olea aniſi, fœniculi, & ſimilium. Sed, vt verum fatear, ego hic exhibui laudani opiatici deſcriptionem, qua nulla eſſe poſſit inter opiaticas compendioſior, nulla facilior aut præſtantior. Nec, vt obiter & hoc addam, vera opii correctiua in pyrethro, piperibus, euphorbio, & igneis aut ſumme calidis illis rebus indaganda ſunt, ſed in aceto potius, tam montano, quam vulgari, in ſucco acidulo limonum & ſimilibus, quæ vim & proprietatem vitriolatam participant. Philoſophus, qui mentem meam percipiet, poterit etiam ſine opio plura alia laudana multo efficaciora & præſtantiora componere.

Vera opii correctiua.

Alius modus laudani noſtræ deſcriptionis.

℞ Menſe Mart. vel Septemb. quando radices ſunt in vigore, copiam rad. hyoſcyami in Veris principio, ſimul cum germinibus ſuis tenellis adhuc, & vix è terra protuberantibus accipiendæ ſunt: Omnibus rite contuſis, ſuccus prælo perquam exquiſitiſſime exprimatur, ita vt ad minimum libram vnam & dimidiam, vel duas libras ſucci habeas, qui depuretur in baln. Mar. mediocriter calido: ſeparando inde fæces, vt iam ſupra docuimus modum depurandi omnes ſuccos tam radicum, quam herbarum & florum. *Nota:* ſuccus hic, qui antea colore albus exiſtebat, per digeſtionem hanc vertitur in ſummam rubedinem, inſtar vini rubicundiſſimi. Et hæc eſt eius perfecta depuratio, quam accurate ſeorſim ſerues: Dum interim præparas extractum hyoſcyami iuxta modum præſcriptum, circa idem tempus, ſi voles, præparabis opium vulgare, illud nempe in exigua incides fruſtula, quæ ad ignem lentum collocabis, vt vi caloris ſulphur eius narcoticum exhalet, & pulueriſari facile queat, vt ſupra docuimus.

Primus modus mixtionis duorum inter ſe narcoticorum.

℞ *Itaque commemorati ſucci hyoſcyami depurati & perfecte rubicundi, vt ſupra* ℥*.x.*
Opii præparati, & in puluerem redacti, vt ſupra ℥ *v. vel* ℥ *vj.*

Omnibus ſimul coniunctis, & in patinam paruam terream vitreatam inditis, videbis horum duorum narcoticorum tam firmam & indiſſolubilem fieri copulationem, vt in vnum corpus & conſiſtentiam vnam duriuſculam coiuiſſe videantur. Quibus omnibus Soli aut lento calori cinerũ per 3. aut 4. dies expoſitis, opium attrahet tantũ ſucci hyoſcyami, quantũ ſufficiet, quod reſiduum erit, ſeorſim ſeparabitur per inclinationem, vt vocãt, vel exhalabitur, quicquid

Appetitus Naturæ in cœpto non excedit attrahendi menſuram.

 coagu-

coagulatum fuerit, fruſtulatim in matracium vitreum capax iniiciendum eſt: ſuperaffundēdo ſuccum limonum perfecte depuratum, vt quatuor vel quinque digitos ſupernatet, iſque tingetur in baln. Mar. in rubini colorem quem ſeparabis per inclinationem quam potes ſtudioſiſſime, ne quid craſſi aut impuri ſimul immiſceatur, affundendo iterum nouum ſuccum limonum, & digerendo in baln. Mar. donec denuo tingatur colore rubini, & ita progredieris donec aduertas, ſuccum non amplius colorari rubini colore, ſed ſubpallidum manere, qui tum inutilis erit ad hanc operationem. Omnis tuus liquor in rubini colorem tinctus reponatur in digeſtione baln. Mar. vt denuo digeratur, omniſque ſubſtantia craſſa fundum petens inde ſecernatur. Et ita ſummam & perfectam depurationem ei conciliabis, veramq; eſſentiam opii & hyoſcyami coniunctim præparabis, quam curioſe adſeruabis, huius eſſentiæ habebis circiter ℥ vj.

Interim dum circa hanc depurandi operationem verſaris, extractum hoc, ſiue eſſentiam, vt ſequitur, parabis.

Præparatio extracti bezoardici.

℞ *Rad. Angelicæ*
Zedoariæ
Galangæ
Tormentillæ
Corticum Citrij
Ligni aloes
Santali rubri & citrini ana ℥ *j.*
Granorum alkermes
Diptamni
Cinnamomi
Spicæ nardi
Caryophyllorum
Nucis moſchatæ
Macis
Cardamomi
Been albi & rubei an. ℥ ß.
Camphoræ ℥ *j.*

Omnibus conquaſſatis in matracio vitreo cum aqua vitæ Iuniperi fiat extractum iuxta modum, quem *cap. de extractis* docemus.

ITEM.

℞ *Myrrhæ* — *Extractum myrrha & mumia.*
Mumiæ ana ℥ ß.

Diſſolue in patina ad ignem cum hydromelite vinoſo, aut cum quodam alio vino, & quoniam ipſa ſunt viſcoſa, calentia adhuc per linteum traiicienda, & cum ſupradicto extracto bezoardico coniungenda ſunt.

Item ℞ *Croci* ℥ *iij.* ex quo extrahe eſſentiam cum aqua deſtillata ex ſucco limoniorum, vel cum aqua pomorum redolentium, (quam prius acidulam reddideris cum ſpiritu vitrioli, vel liquore ſulphuris) omnia colabis iterum atque iterum per chartam leucophęam. Et ex his tribus croci vnciis reſtabit ℥ j. eſſentiæ, quam ipſam quoque miſcebis cum extracto illo bezoardico. — *Croci eſſentia.*

Item ℞ *Ambræ flauæ ſelectiſſimæ* ℥ ß. hanc impone patinæ argenteæ, affundendo ſpiritum vini optimum, & prædicto ambræ puluere rite miſcendo: Poſtea charta accenſa admoue ignem, agitando ſemper omnia cum ſpatula: Spiritu vini conſumpto, alium nouum affunde, admoto igne, vt prius, idque continuando quater. Tandem omnem humiditatem igne ſepara, & enarratam ambram ſiue ſuccinum contere in puluerem ſiccum bene præparatum, quem ſeruabis ad vſum, vt mox dicetur. — *Ambra præparatio.*

Item Extrahe ſalem corallorum, & gemmarum cum ſucco limonum ſiue berberorum optime depurato, vt docebimus *cap. de extr.* — *Sales corallorum & gemmarum.*

Et hæ ſunt omnes illæ præparationes, quas ad hoc inſtitutum in promptu habere conuenit.

Proceſſus ſecundæ ac vniuerſalis mixtionis eſt, vt ſequitur.

Extractum totum bezoardicum, vna cum

cum extractis myrrhæ, mumiæ, coniungatur & miſceatur cum tota eſſentia opii, & hyoſcyami reſeruata, vt ſupra, & omnibus in Alembicum poſitis, fiat exhalatio ſiue deſtillatio ad ignem lentum, donec materia in ſyrupi conſiſtentiam redigatur, quam adhuc calentem eximes ex Alembico, & effundes in patinam argenteam, vt eo melius & perfectius fieri poſſit omnium mixtio & coctio.

Quando materia redacta fuerit in bonam mellis vel ſapæ conſiſtentiam, ei admiſcebis & incorporabis hunc ſequentem puluerem.

℞ *Succini præparati vt ſupra* ℈ iiij.
Salis Perlarum
Salis corallorum ana ʒ ij.
Terræ ſigillatæ optimæ ʒ j.ß.
Pulueris beZoardici veri
Oſſis de corde cerui
Vnicornu ana ʒ j.
Ambræ griſeæ ʒ ß.

Omnia puluerata ſubtiliſſime inuicem miſceantur, hæcq; mixtura ſenſim admiſceatur materiæ in formam mellitam redactæ, quam ſemper igni lento admotam tenebis, agitando & probe miſcendo omnia dein cum ſpatula eburnea vel argentea, donec percipies omnia in bonam conſiſtentiam redacta eſſe, & ex materia refrigerata pilulas formare poſſis: adde rurſus (materia videlicet ab igne dimota) oleorum aniſi & fœniculi dulcis chymice extractorum ana gutt. 12. vel 15. omnia optime commiſcendo, & ſerua hanc compoſitionem in vaſculis eburneis vel argenteis. Doſis eſt magnitudo grani piperis, & eoſdem quos primum laudanum effectus demonſtrabit, quorum virtus non minuitur temporis longitudine, ſed potius augetur, tanquam res in præſtantiorem commutata ſubſtantiam.

Ad normam & exemplar horum duorum laudanorum, quæ modo deſcripſimus, poterit verus Philoſophus & Medicus tot alia, quot voluerit, parare, & præclara inde alexiteria & veras theriacas componere, aliaque remedia aduerſus omnis generis venena, vbi tantum opus erit additione pulueris ſalium theriacalium, ſiue extractorum viperarum, præparatorum eo, quo ſupra edocuimus, modo.

Vt ſpecifica fiant ad certũ quendam morbum, grauem & deploratum, qualis eſt epilepſia, adde parũ extracti cuiuſdam epileptici & eſſentię caſtorei.

In vteri ſuffocatione adiice parti vni dimidiam extracti cuiusdam hyſterici, cuius deſcriptio *ſeq. capite* dabitur. Laudana enim ſunt generalia remedia, & pluribus grauiſſimis affectibus quibuscunque corporis noſtri partibus inhærentibus accommodata.

Nepenthes noſtrum maius ſine opio deſcriptum eſt *in conſilio quodam noſtro*, quod habetur ſub finem tractatus de priſcorum Philoſophorum medicinæ materia &c. Cuius deſcriptio ſi forte obſcurior quibusdam videatur, quam vtriusque huius laudani modo à nobis expoſiti declaratio, id propterea moleſtius aut ſtomachoſius non ferat, cum alias variis laboribus atq; vigiliis meis omnibus plus abunde ſatisfactum eſſe, vnusquiſque, niſi forte grauiſſimo inſipientię aut liuoris vitio teneatur, facile deprehendat. *Nepenthes maius Quer.*

Quoniam autem opium omnium prædictorum remediorum ac laudanorum præcipuum fundamentum exiſtit: nos hic opii conficiendi modum ex noſtro papauere hortenſi ſubnectemus, qui fit, vt ſequitur.

Elegans methodus conficiendi opium ex papauere noſtro domeſtico & transplantato in hortis naſcente.

℞ *Capitum ſelectiſſimorum papaueris transplantati & ſatiui* (quod in hortis Franciæ plurimum hodie conſpicitur) *numero centum, aut plus minus* pro opii,

quod conficies, quantitatis ratione. Colligenda ſunt tum, cum flores erumpunt: quo tempore ſucco maxime abundant. Id accidit in quibuſdam regionibus ſub finem Maij: in aliis ſub finem Iunii, prout regiones aliæ aliis ſunt calidiores: In ſumma, colligenda ſunt in ἀκμῇ prima, ſiue cum primi flores iam explicati appareant: Inter diuerſa autem papaueris genera eligẽdum eſt id, quod flores ferat rubicundos, quorum inopiæ alia ſufficiantur.

Enarrata capita optime contunde in mortario marmoreo cũ piſtillo ligneo: Materiam hãc pone in matracio vitreo capaci, ſuperaffundendo hydromel vinoſum vel vinum Canariæ, donec materia optimè irrigata & humectata ſit: vinumque vno atque altero digito trãſuerſo ſuperemineat. Omnia ſtent in digeſtione balnei Mariç, per 12. vel 15. dies, quo temporis ſpatio liquor intenſiſſime rubeſcere incipiet. Tum exime hanc materiam è matracio, & ſacculo linteo incluſam cola, & fortiter exprime, vt omnis virtus eius ſubſtantifica, gummoſa & reſinoſa inde eliciatur. Hæc expreſſio, quæ propter admixtum hydromel liquidior adhuc erit, tota iniiciatur in alembicum ſiue cornutam, ad ſeparandum inde omnem liquorem per balneum vaporoſum, qui modus omnium tutiſſimus eſt, & in fundo remanebit gummoſa quædam & reſinoſa materia: quam, ſi voles, adhuc calentem, liquidam, & quaſi fuſam immittes in patinam terream vitreatam, aqua frigida plenã & ſubito coagulabitur in opium, quod manu exime & humiditatem omnem abſterge. Hoc eſt verum probatumque opium, ac nullo modo ſophiſticum.

Nota: qui neglecto labore cupiet multo elegantius & præſtantius quid inde educere, is iterato digeret primam illam papauerum expreſſionem, adhuc liquidam, & cum liquore coniunctam, in B. M. calido ad ſeparandum inde purum ab impuro, & de ſimplici extracto eliciet veram & excellentem eſſentiam, quæ reſtabit in fundo, poſt euaporationem liquoris per B. vaporoſum. Et ita habebis opiũ exquiſitiſſime præparatum, cuius vſus erit tam ad theriacas, quam alias antidotos narcoticas, quæ omni carebunt noxa & offenſa.

CAP. XXV. ET VLT.

De variis Chymicis operationibus, extractis, eſſentiis, magiſteriis, Salibus, & oleis.

DE variis iſtis differentiis, quas Chymici conſtituunt inter extracta, eſſentias, magiſteria, arcana & tincturas, dicturi ſumus alibi, nempe in pharmacopœa noſtra Spagirica. Hoc autem in loco tantum de quibuſdam extractionibus tractare conſilium eſt, quorum ſparſim in præſenti hoc opere & pharmacopœa noſtra mentionem fecimus; ne forte vmbratilem tantum remediorum quorundam deſcriptionem propoſuiſſe, eamque mancam adhuc mutilamque reliquiſſe videamur. Itaque fidem noſtram à promiſſis, quibus nos *ſupra pluribus in locis* obſtrinximus, nunc re & opere manifeſto, in publici boni gratiam exoluendam eſſe ſtatuimus.

Vt autem noſtro ordini conſueto inſiſtamus, enumeratas has operationes, quibus iam pharmacopœam noſtram ditare & exornare conſuluimus, qua licebit facilitate & perſpicuitate declarata elucidabimus.

Diuidemus igitur huiuſmodi chymicas operationes (ſiue ſint extracta, ſiue eſſentiæ, ſiue magiſteria &c.) in ſimplices & compoſitas: qualicumque tandem opera, ſcopo medico inſeruiant, ſiue prima, ſiue ſecunda qualitate, ſiue alteratione, euacuatione, roboratione, deriuatione, ſiue aliis diuerſis curationis intenſionibus particularibus, tam *Diuiſio operationum chymicarum.*

ad mor-

ad morborum curationem, quam ſymptomatum, quæ morbos indiuidua ſocietate comitantur, correctionem aptentur. Quilibet poterit facile ex ſequenti horum extractorum, eſſentiarum, aliarumque chymicarum operationum ſerie atque tractatu perſpicere, quam facilem docēdi viam atq; methodum ſtudioſis ſequendam exponamus.

Menſtrua ſiue diſſoluentia.

Loco menſtruorum ſiue diſſoluentium, ad has operationes neceſſariorum, non tantum vtemur aquis vitæ vini & iuniperi, quamuis hæc in præcipuis & maxime neceſſariis diſſoluentibus numerantur, de quibus multi quidem inepte ſatis garriunt, ſed etiam ad hoc inſtitutum nobis inſeruient hydromel vinoſum, vinum Canariæ, ſerum lactis, aqua lactis, aquæ pomorum redolentium, vlmariæ, cardui benedicti, fumiterræ, agrimoniæ, filicis & ſimilium: vel aquæ ex ſimplicibus iiſdem, ex quibus extracta ſiue eſſentias præparare animus eſt, deſtillatæ: vel aliæ qualitatibus & proprietatibus extracti conficiendi congruæ & appropriatæ. Quæ omnia iudicio periti & experti Medici conſignantur.

Extracta è ligno.

Exordiemur itaque à lignis, corticibus, & radicibus, & ex his ſeligemus præſtabiliora, & pluribus ac diuerſis morbis accommodatiora: initium facientes à ligno guaiaco, quod non ſine cauſa à quibuſdam appellatur lignum ſanctum. Singulares enim & admirandas proprietates ac dotes poſſidet, quæ tamen in intima eius cognitione & exacta illius verſantur præparatione.

Extractum ſiue gummi guaiaci vt appellant.

℞. Ligni guaiaci, & eiuſdem corticis: quæ partes balſamica & oleaginoſa ſua ſubſtantia cæteras vincunt: ligni, inquam, partes duas, & corticis partem vnam: quorum quantitas non minor ſit 7. vel 8. librarum pondere. Omnia in raſuram redacta, indantur in plura alembica ſiue vaſa vitrea magna, capacia & oblongi colli: affundendo aquam optimam vitæ vel vini, vel hydromelitis vinoſi. Clauſis vaſis, ne quid expiret, fiat digeſtio in baln. vaporoſo calidiori per 12. vel 15. dies: quo tanto temporis ſpatio aqua vitæ melius rubeſcat & imprægnetur ligni tincturis: omnem liquorem calentem adhuc cola: fæces autem prælo fortiſſime exprime: tum egreditur liquor ſpiſſus, rubicundus, & oleaginoſus: quem cum priore coniunge: Omnibus ſimul in alembicum vel cornutam cum ſuo recipiente inditis, fiat deſtillatio, donec materia in fundo maneat in conſiſtentia mellis, & bulliendo bullas emittat, non ſecus ac mel ipſum. Tunc calentem materiam effunde in patinam terream vitreatā, aquam frigidam continentem, & ſtatim coagulabitur inſtar aloës aut gummi rubei: quam manu exemptam abſterges & ſeruabis tanquam remedium pretioſiſſimum, vtpote quod præcipuis guaiaci viribus tam ſulphureis, quam ſalinis abunde dotatum eſt. Ex eo fingas duas pilulas exiguas, & habebis præſtantiſſimū ſudatiuum & remedium bezoardicum, quod nullas corruptiones relinquit in corpore, ſudores & vrinam mirificè prouocat, ipſamque ſimul aluū deiicit.

Vires extracti ſiue gummi guaiaci.

Nota: Præſtat, in conficiendis huiuſmodi extractis, loco aquæ vitæ, accipere hydromel quoddam vinoſum: aut aquas vlmariæ, cardui benedicti & fumiterræ, acidulas factas cum ſucco limonum aut aceto montano. De hac aqua, quam poſt extractionem diſtillando ſeparabis, & ſtudioſe tanquam rem ingentis pretii ſeruabis, exhibe duo vel tria cochlearia ſtatim poſt aſſumptam pilulam, & ſingulare remedium aduerſus luem veneream, quantumuis inueteratā comperies: eius vſum, p̄miſſis tamen

Digitized by Google

men remediis vniuerſalibus, & imperata ægro victus ratione ſiue diæta, qualem huiusmodi affectus ſibi expoſcit, ad pluſculos dies continuabis.

Pro varia ægri natura & temperamento variari quoq; poteſt diſſoluēs in extracto guaiacino parando. Nam qui corpore ſunt macilento, & hepate feruidiore, eligant aquas fumiterræ & agrimoniæ acidulas redditas, vt ſupra, quæ aquæ deſtillatæ poſt extractionem iam per ſe, vt ſupra, exhibitæ ad vnciam vnam aut duas plurimum conferunt ad ſudores potenter prouocandos, cęterisque vulgaribus decoctionibus longe antecellunt.

Gummi è ligno ſaſafras. Gummi è ligno ſaſafras ad eundem modum extractum conducit quoque eidem malo; Elici poteſt vel ſeorſim per ſe, vel cum guaiaco ſimul iunctum.

Extr. ligni buxi. Sic educes gummi ex ligno buxi: vnde inſigne parabis ſudorificum & ſpecificum contra omnes epilepſias, vermes & putredines, de quo tantum exiguam pilulam, vt de guaiacino, pro doſi præbebis.

Gummi ex ligno & cortice iuniperi. Gummi tam ex ligno, quam cortice iuniperi, conſimili methodo ac via eductum, excellens quoq; eſt ſudorificum, & bezoardicum aduerſus eaſdem epilepſias, peſtes, & affectus contagioſos & venenatos.

Gummi ex ligno aloes, ligno rhodio & ſantalo. Eadem via elicies gummi ex ligno aloes, ligno rhodio & ſantalo, quæ ſumme ſunt cardiaca & bezoardica. Illis menſtrua ſiue diſſoluentia adhibebis adeo commoda & conuenientia, vt ſimplicia ea, quibus vti voles, ſcopo tuo accommodentur. Verbi cauſa, gummi è ligno aloes peculiariter prodeſt vermibus & putredinibus arcendis, illius extractioni congruæ erunt aquę ſtillatitiæ hyperici & centaureæ. Sic gummi è ſantalo, quod hepaticum eſt, extrahi poteſt ex aqua agrimoniæ.

Extracta à corticibus. Eodem modo gummi è cortice fraxini, quod eſt diureticum, diſſoluens, & contra ipſius lienis durities ſpecificum ſingulare extrahes, vel cum ſua propria aqua deſtillata ex tenerioribus eiuſdem arboris foliis, aut ſimili quadam aqua ſplenitica, & idonea ad aperiendum, & ad tenaciſſimum corporis noſtri tartarum gummique diſſoluendum. Ita etiam parabis gummi è cortice tamariſci, & capparorum contra eoſdem affectus cum aqua florum geniſtæ, ſcolopendrię, &c. *Gummi è cortice fraxini.* *Gummi è cortice tamariſci & capparorum.*

Gummi ex radicibus arboris pomi, fructus acidos guſtui & vehementer adſtringentes proferentis, extractum cum aqua ex iiſdem pomis acidis deſtillata, ſummum eſt medicamen contra omnia ventris profluuia, dyſenteriam, lienteriam, diarrhœam, fluxum hepaticum, & ſimiles. *Extracta à radicibus arborum.* *Gummi ex radicib. arboris pomi.*

Quæ hactenus dicta ſunt, exemplaris loco in poſterum erunt, ad varia & infinita gummi extrahenda ex omnis generis arboribus, quas vel ex librorum lectione, vel propria experientia diuerſorum morborum curationi conuenire noueris. Si huiusmodi extractorum argumentum fuſius tractandum nobis proponeretur, nunquam daretur finis.

Notandum eſt, extracta, quę magis gummoſa & ſulphurea exiſtunt, quæque ex ligno plus oleaginoſo, veluti è guaiacino, laurino, iuniperino & ſimilibus educuntur, poſt menſtruorum ſuorum ſeparationem (ſeparantur autem vel deſtillatione, vel euaporatione) in aquam iniicienda eſſe, vbi ſtatim coagulabuntur, vt iam diximus de guaiacino. Sed plura alia extracta, quæ non adeo oleaginoſa ſunt, non coagulabuntur: vnde hæc tantum coquenda ſunt ad ſapæ conſiſtentiam, aut paulo amplius, vt inde, ſi velis, pilulas formare poſſis. Et quo perfectius & diutius coques extractum, humiditatem ſuam inde magis magiſque ſeparando (ab ipſis etiam, quæ ſine aqua vitæ præparaſti,) eo

aptius

aptius diuturnæ conſeruationi cõficies.

Extracta è radicibus. In radicum extractionibus multa conſideranda ſunt: num videlicet eædem recenter collectæ ſint, nec ne: num virides, an ſiccæ & marcidæ; num abunde ſucculentæ, nec ne? Videndum præterea, num ſuccus ſit liquidior, faciliorisque expreſſionis, an vero viſcoſior, tenacior & difficilioris expreſſionis? Quibus probe conſideratis omnibus, extracta componenda ſunt, vel cum diſſoluentibus, vel ſine eiſdem: in his vltimis parandis ſufficiet radices tantum coquere & digerere cum ſuo proprio & ſimplici ſucco, ſi liquidior ſit, & ſic deinceps poſt perfectam huius depurationem inde extractum efficere.

Hæc igitur omnia inprimis obſeruanda ſunt. Dabimus autem horũ quædam exempla, quibus artificem operarium ad practicum opus quaſi manu deducemus, idque tam facili via, vt vel minimus tyro in eo errare non poſſit. Exordium autem ſumemus à radice angelicæ, quæ præ cæteris commendatior, & magis bezoardica eſt: cuius recentis copiam non quouis tempore & loco habere licet. Fingamus igitur eam exſiccatam ad extracti compoſitionem ſumendam, vbi iuxta ſequentem methodum ſic progredietur.

Extractum rad. Angelicæ. ℞. Radicis angelicæ craſſo modo conquaſſatæ lib. j. affunde aquam vitæ iuniperinam, vel aquam vitæ vini, vel hydromel vinoſum, aut vinum ipſum vt tres quatuorue digitos ſuperemineat: colloca vas tuum probe clauſum in Baln Mar. calido per 4. aut 5. dies: dein materiam cola, & fæces prælo quam fortiſſime exprime, & expreſſionem coniunge cum colatura: fæceſque iterum iniice in vas vitreum, affundendo nouam aquam vitæ, vt tres vel quatuor digitos ſupernatet, digere vt antea, cola & exprime, & ſuccum hunc expreſſum prioribus adde. Omnibus ſimul in alembicum inditis, liquor inde deſtillatur, quem ſeruabis ſeorſim, quod autem in fundo inſtar ſapæ remanſerit, tuum erit extractum: cui ad virtutes ſuas augendas adiicias ſuum ſalem: calcinando videlicet fæces poſt ſecundam expreſſionem in furno reuerberii, vt artis eſt, indeq; eliciendo ſalem cum aqua vlmariæ & petaſitidis: quæ aqua addatur extracto, omniaq; inuicẽ probe miſceantur & digerãtur in B. M. per vnum atq; alterum diem. Poſtea liquor inde deſtillетur per alembicum in baln. vaporoſo ad ſiccitatem vſq;. Seruabis hãc aquam, q̃ bezoardica & ſudorifica eſt, ſeorſim, & in fundo reſtabit extractum talis conſiſtentiæ, vt facile in pilulas efformari poſſit: ex quo vna formata in piſi magnitudine, aut xv. vel xx. granorum pondere, ſingulare & potentiſſimum erit ſudatiuũ bezoardicum: ſuperbibendo ſtatim propriæ aquæ vltimo reſeruatæ ℥j. vel duas: illud remedium eſt aduerſus peſtem potiſſimum, & contra omnis generis affectus contagioſos, cum maligna & venenata qualitate coniunctos. Si huic pilulæ addideris 7. vel 8. grana ſulphuris noſtri aurati diaphoretici, quod infra deſcribemus, ſudatiuum parabis prorſus admirabile, eiuſq; virtutes longe efficaciores validioreſq; ad prædicta mala contagioſa & venenata facilius ſubigẽda & extirpanda pſtabis.

Eodem modo conficies extracta ex radicibus imperialis, zedoariæ, tormentillæ, gentianæ, ariſtolochiæ, enulę campanæ, quæ iiſdem fere intentionibus medendi inſeruiunt. Efficaciter autem omnes corporis corruptiones & putredines auferunt & corrigunt: vermeſque ſiue lumbricos in corpore naſcẽtes, varioſque morbos excitantes enecant & è medio tollunt. *Extracta Imperialis Zedoariæ, Tormentillæ, &c.*

Similiter quoque admirandum erit ſudatiuũ ad febres quartanas, & omnes morbos ex craſſo & fæculento humorum tartaro progreſſos, extractum zingiberis, q̃ ſpiritu vini elicies: cuius doſis *Extractum Zingiberis ſudatiuum.*

FFF eſt

eſt pilula piſi magnitudine, & mirabiles animaduertes effectus. Sic etiam extracta fient ex radicib. pœoniæ, viſco querno & viſco coryli ad epilepſiam. Sed loco aquæ vitæ ſubſtituantur aquæ pœoniæ, florum tiliæ, aut lilii conuall. ad extracta conficienda. Et ſic parabis varia extracta ex omnis generis radicibus, pro diuerſa nempe ac varia earundem natura & proprietate, qua variis morbis expugnandis accommodantur. Si enim omnia ſigillatim deſcribere animus eſſet, opus excreſceret in infinitum, nulluſque daretur finis. Vt igitur ſupra, ita & hic exemplaris vicem ſuſtinebūt hęc, quæ modo expoſuimus, iuxta quæ omnis generis extracta alia fabricare & componere concedetur.

Extr. rad. pœoniæ, viſci coryli.

Cautio de rad. ſucculentis.

Si radices, ex quibus extracta concinnare voles, fuerint ſucculentæ, pluri moque liquore abundauerint, ſolummodo ex iis optime mundatis & contuſis prælo ſuccus exprimendus erit; qui ſuccus citra additionem alterius liquoris immittatur in vas vitreum cum collo oblongo, & quantitatis conficiendæ capax, omnia digerantur in Baln. Mar. calido per aliquot dies, donec ſuccus tuus, quantumuis albus, in rubeum conuertatur colorem, inſtar vini rubicundiſſimi aut ſanguinis, quod citra dubium per ſolam digeſtionem accidit, non ſecus ac vinum album, & panis albus, aliaque poculenta & eſculenta coloris albi, nec non lac amygdalarum, hordeatum mundum, & ſimila, è quibus alimenta haurimus, opera digeſtionis in Baln. Mar. caloris animalis factæ, conuertuntur in ſuccum rubicundum, nempe in ſanguinem. Qui ſicut optime temperatus, dulciſque guſtu eſt, ita omnia extracta artificio noſtro educta cum rubedine ſua, quæ illorum perfectionis ſignum eſt, coniunctam ſimul habent inſignem dulcedinem, cuius ope ipſa diutiſſime ſine ſaccharo & melle conſeruantur, cum videlicet perfecte depurata fuerint, ſicut fuſius & dilucidius *capite de Syrupis* declarauimus. Materia igitur in rubedinem conuerſa, omnique hypoſtaſi ſiue craſſamento ſeparato liquor ſeparandus eſt, qui colore albo inde deſtillabitur: extractū autem in fundo remanebit in forma ſapæ rubicundæ. Vt longiſſimo conſeruetur tempore, euaporatio fiat in Bal. vaporoſo ad omnem ſiccitatem, donec materia in pilulas reduci poſſit.

Extr. rad. hyoſcyami.

Extr. rad. eſulæ.

Sic extractum compones ex radice hyoſcyami, cuius vſus erit ad anodyni cuiuſdam & laudani compoſitionem. Sic etiam extractum purgans è radicib. eſulæ, vt mox dicemus, & ex infinitis aliis radicibus ſucculentis, diuerſis ſcopis curatiuis accommodatis elicies.

Alia quoq; ratio eſt extractum conficiendi ex radicibus multo ſucco abundantibus. Hoc extracti genus fæculæ nomine inſignitum eſt, ac ſi exiguam ſiue minimam fæcem ſeparandam & vſui adaptandam pronunciares.

Fæcula bryoniæ.

Vt igitur fiat fæcula bryoniæ, quæ, vt ante diximus, ſingulare eſt mundatiuum matricis, & verum hyſtericum medicamentum contra quaſcunque vteri ſuffocationes, proceſſus operationis in eum, qui ſequitur, modum inſtituatur.

℞. raſuram radicis bryoniæ, quam minutim conciſam & contuſam indas in ſaccum linteum, è quo ſub prælo extrahas ac exprimas quam fortiſſime ſuccum, qui ſuccus in vitro conſeruis adſeruandis deſtinato detineatur in loco frigido, non calido, & pauco dierum ſpatio videbis in fundo colligi fæces albiſſimas inſtar amyli, quibus ſupernatat aqua turbida, & alba inſtar ſeri lactis, quam ſeparabis per inclinationem: amylum autem in fundo reſidēs, in pluribus vaſis paruis vitreis aut terreis vitreatis pones, vt optime deſiccetur in vmbra, non in loco calido, & paucis horis materia exſiccabitur in forma amyli,

quod

quod fæcul n bryoniæ appellant, ex qua fingitur pilula 10. vel 12. granorum pondere, admiſcendo paucum caſtoreum, vel aſſam fœtidam, ſummum & præcipuum remedium eſt cõtra omnes matricis ſuffocationes.

Fæcula rad. Iridis.

Sic fæcula ex radice Iridis præparatur, quæ ſingulare remedium eſt aduerſus hydropiſim.

Fæcula rad. Aronis.

Ita etiam ſit fæcula ex radice Aronis, quæ efficax eſt ad humores corporis noſtri tartareos, gummoſos ac tenaciſſimos diſſoluendos, qui alias durities & obſtructiones viſcerum progignũt, & ſeminaria, radices & fontes exiſtunt plurimorum diuturnorum & deploratorum morborum, quales ſunt febres quartanæ, cachexiæ, & ſimiles: ſed huic fæculæ iam exſiccatæ affunde aquæ filicis vel ſcolopendriæ q. ſuff. digerantur ad ignem Baln. Mar. per vnum aut alterum diem, aqua dein per inclinationem ſeparetur, & materia tandem denuo in vmbra exſiccetur, vt fiat fæcula.

Notandum eſt autem, præter enarrata radicum extracta quædam eſſe, in quibus præparandi ratio à priori longe differt, hæcque ipſa ſunt, quæ vires naturales inſtaurant, & corroborant, aut inſigniter conſolidant, vbi vini paniſque additione opus eſt, quæ duo naturam maxime nutriunt ac ſuſtentant, & reliquis ſimplicibus, cum quibus miſcentur, vehiculi inſtar ſunt, vt eorum virtutes promptius in venas & profundiſſima quæque loca transferantur. Exempli cauſa, ad herniam quantumuis completam compendioſius citiuſque curandam, extractum educes ex ſymphyto, ſigillo Salomonis, quale mox deſcribendum aggrediemur, & ad naturam debilem & eneruatam calefaciendam, ſuoque vigori reſtituendam, vterique fœcunditatem excitandam, parabis extractum Satyrionis.

Extractum ſiue ſanguis ſymphyti.

Sanguis ſymphyti ad herniam.

℞. Rad. ſymphyti maioris & minoris ſimul optime mundatæ, hanc in mortario marmoreo probe contunde cum piſtillo ligneo, donec formam pulpæ ſortiatur. Ad iiij libras huius pulpæ adiice medullæ panis ſecalini, & panis ſiliginei ſiue triticei ana lib. j. Omnia inuicem probe mixta, & tantillo vini albi irrigata iniiciantur in matracium vitreum cum collo longo, ſubere vel cera hiſpanica optime obturatum, vt nihil tranſpiret. Hoc matracium collocetur in fimo calido, quem chymici ventrem equinum vocant, ſiue in balneo vaporoſo, donec materia in chyli ſanguinei ac rubicundi colorem conuertatur. Tunc illam fortiter prælo exprime, & expreſſionem hanc chyloſam & ſanguineam pone in balneo vaporoſo, illud in hac ſecũda digeſtione maiorem acquiret rubedinem, & fæces aliquot in fundo relinquet, quas ſeparabis, continuando hanc digeſtionem & depurationem, donec materia clariſſima & rubicundiſſima apparuerit. Separa ab illa tunc liquorem clariorem per alembicum ad ignem Balnei vaporoſi, & remanebit in fundo extractum rubicundiſſimum, quod nominant ſanguinem ſymphyti, ad hernias & omnia vlcera interna præſtantiſſimum. Doſis eſt ℈ j. mane, diſſoluendum eſt in ſua propria aqua deſtillata, vel in vino albo, vel alio liquore congruo, continuando ad pluſculos dies, & egregios miroſque effectus inde produci comperies.

Extr. ſiue ſanguis ſatyrionis.

Eodem modo extractum ſiue ſanguinem ex ſatyrione extrahes, quod ſingulare matricis corroborans, & ſpecificum eſt remedium ad conceptionem, prolisque generationem iuuandam, ſteriliſſimiſq; quantumlibet mulieribus fœcunditatis donum impertit, virique impotentiam ad priſtinũ vigorẽ reducit, cuius imitatione alia plura effingere licebit. Sed ver⁹ philoloph⁹

vlterius adhuc progredietur, & per eandem viam tum ex frumento, tum ex vino educet ſubſtantiam quandam ſanguineam, alendi ac viuificandi facultate potentem: qua cauſam generationis carnis in corpore noſtro indagabit.

Extracta baccarum, granorum & ſeminum.

Sequuntur nunc extracta baccarum, granorum & ſeminum.

Extractum baccarum iuniperi.

De baccis ſiue granis iuniperi nigris & probe maturis fit extractum, quod vocant Theriacam Germanicam, de qua ſupra iam locuti ſumus, eiusq; præparationem tradidimus, ita vt de eadem plura verba facere ſit ſuperuacaneum.

Idem extr. aliter præparatum.

Ex iisdem baccis alia quadam methodo præparatur extractum cum ſua propria ſcilicet aqua vitæ, de qua antea diximus, modumque eam præparandi declarauimus, vel in magna etiam quantitate, ſicut nihil ea communius eſt in Germania. Accipiendæ igitur ſunt 4. vel 5. libræ baccarum iuniperi ſelectiſſimarum, & modice conquaſſatarum: his imple ad medium vſque matracium vitreum capax, ſuperaffundendo ſuam propriam aquam vitæ, vel aquam earundem deſtillatam, (cum ſcilic. oleum ex iiſdem deſtillaueris per Alembicum magnum cupreum, in modum aliorum oleorum) vt vna ex alterutra harum aquarum 4. aut 5. digitos ſupernatet, licet aqua vitæ alteri præſtet, vaſe rite clauſo ſtent in digeſtione Baln. Mar. per 5. aut 6. dies, donec dicta aqua intenſe coloretur, & virtutibus baccarum illarum impregnetur. Effunde aquam hanc tinctam per inclinationem, & fæces adhuc calentes fortiter exprime per torcular: hanc expreſſionem adde eidem aquæ coloratæ: omnibus in Alembicum vitreum inditis, liquor inde ad ſiccitatem vſque deſtilletur in B. vaporoſo, in quo materia tua ab omni aduſtione immunis erit: aquam inde deſtillatam ſerua ſeorſim, & extractum etiam ſeorſim, quod inſtar ſapæ erit, longoque conſeruabitur tempore. De hoc extracto exhibe ℈ j. vel duos, vel aquæ propriæ deſtillatæ cochlearia tria, & habebis ſummum ſudorificum bezoardicum contra omnes peſtes & venena.

Extractum bacc. lauri.

Eadem via procedes in extractione baccarum lauri cum ſua propria aqua vitæ, aut aqua ab iiſdem deſtillata, vbi ſemel illarum oleum paraueris per magnum Alembicum: quod fit iniiciendo lib. j. baccarum cõquaſſatarum in quinque aut ſex libris aquæ communis, cuius ope oleum iſtud aſcendit, facileque ab aqua ſeparatur: Nam ipſi aquæ innatat. Aqua vero interim attrahit & conſeruat adeo exacte & perfecte odorem, ſaporem, aliaſque virtutes prædictarum baccarum, vt longe ſit præſtantior & melior ad compoſitionem ſui proprii extracti, quam quiuis alius liquor extraneus & peregrinus.

Extr. purgans hederæ.

Eodem artificio conficies extracta ex omnibus aliis baccis, granis, & ſeminibus velut extractum purgans ex hædera, extractum antepilepticum ex ſeminibus pæoniæ: extractum carminatiuum & flatibus diſſipandis aptum, ex ſeminibus fœniculi, aniſi, cumini, dauci, & ſimilibus. In eundem modum fieri poterunt infinita alia extracta diuerſis iiſdemque morbis appropriata, quibus ſimplicia, è quibus educuntur, conferunt.

Sapa ſiue extractum vuarum.

Sunt ex granis quædam ſucculentiora & magis vinoſa, quorum extracta aliter componuntur: veluti eſt ſuccus vuarũ, qui expreſſus reducitur in ſapam: quæ vna ratio eſt extracta concinnandi: eſtq; ſapa hæc apta ad varia intinctuum genera componenda.

Extr granorum matur. ſambuci & ebuli.

Sic quoque ex granis maturis ſambuci & ebuli fit extracti genus, ſiue ſapa quædam hydropiſi congrua & ſalutaris.

Extractum granorum alter.

Ex iiſdem granis ſambuci probe maturis, & ad vmbram per aliquod tẽporis ſpacium exſiccatis, aliud extracti genus effor-

efformabis, quod eſt ſpecificum hyſtericum, idque chymici vocant extractum granorum actes, cuius præparatio ſequentibus verbis continetur.

Collige magnam copiam granorum ſambuci optime ad vmbram exſiccatorum, vt diximus: cæteriſque omnibus abiectis, ſola grana accipe, quibus ad mediam partem imple matracium magnum cum longo collo, ſuperaffundendo fortiſſimum ſpiritum vini, acidulum redditum cum liquore acido, vel vitrioli, vel ſulphuris, vt materiam tres quatuorue digitos ſupernatet. Vaſe clauſo, vt nihil expiret, fiat digeſtio in bal. Mar. per 5. aut 6. dies: donec ſpiritus vini in colorē rubini tinctus apparuerit, quem ſeparabis per inclinationem, cauendo, ne quid ex fæcibus aut turbulenta materia ſimul tranſeat. De qua tinctura iam, non etiam ſeparato prius menſtruo, hoc eſt, aqua vitæ, quæ ſine corruptione aut alteratione vlla diutiſſime adſeruabitur (& cui, ſi voles, addes parum ſacchari, gratioris guſtus cauſa) exhibebis ſemicochlear argenteum, aut cochlear plenum mulieribus, quæ ex vteri præfocatione miſeris modis excruciantur, & ſubito effectus ſequetur exoptatiſſimus. Ex improuiſo enim, & quaſi miraculoſe expergeſient priſtinæque valetudinis integritati reſtituentur.

Rurſus ſi velis, ſepara inde aquam vitæ per Alembicum in balneo vaporoſo, donec in fundo remaneat extractum rubicundiſſimum, de quo exhibebis ℈ j. pro doſi, idque diſſolues in ſua propria aqua deſtillata, aut in quibuſdam aliis conuenientibus, aut vino albo, quod inde rubeſcere incipiet.

Extr. granorum ebuli.

Ad eundem modum parabis electuarium ex granis ebuli maturis, & ad vmbram exſiccatis, hocque extractum ſpecificum eſt remedium contra hydropem & cachexiam.

Extractum ceraſorum nigrorum.

Sic quoq; extracta conficienē ex pluribus aliis fructibus, veluti ex ceraſis nigris agreſtibus, & exſiccatis contra epilepſiam, in cuius extracti compoſitione poteſt loco aquæ vitæ ſubſtitui quædam aqua antepileptica, de pœonia, &c.

Extractum flor. pœoniæ.

Ex floribus pœoniæ rubeis & exſiccatis eodē modo elicies tincturam cum ſua propria aqua, quæ aciditate vitrioli acidula reddetur.

Extract. fruct. alkekengi.

Cum aqua alkekengi acidula quoque facta, vt ſupra, extractum è fructibus eius rubicundis, & modice exſiccatis cōtra calculum comparabis.

Extract. feniculorum.

Cum aqua ſeniculorum quoque acidula, elicies ex ſeniculorum eorundem fructibus exſiccatis extractum accommodatiſſimum ad præſeruationem & curationem calculi.

Extract. florum papaueris rubeorum.

Sic & ex floribus papaueris rubei exſiccatis, cum ſua propria aqua, eodem modo acidula reddita, cum liquore acido ſulphuris educes extractum pręſtantiſſimum & ſpecificum ad omnes pleuriſes, quod vnius ſcrupuli pondere diſſolutū exhibebis in vncia vna ſuæ propriæ aquæ, deſtillatæ poſt tincturæ imprægnationem. Aut ſi voles, omiſſa ſeparatione eaſdem aquas tinctas ſeruabis, & de iis præbebis ℥ ß. vel ℥ j. veſperi circa horam ſomni, & miros producet effectus.

Ad hanc normam extractorum, diuerſorum lignorum, corticum, radicum, baccarum, granorum, ſeminum, fructuum & florum, verus & peritus Medicus infinita alia ad diuerſos & plurimos affectus effinget remedia.

Extracta herbarum.

Reſtat, vt breuiter exponamus extracta herbarum, quæ fiunt tribus modis, vt ſequitur.

1. Modus parandi extracta ex herbis, radicibus & cæteris omnibus ſuis partibus.

Primus modus eſt, vt contundatur herba, & prælo eius exprimatur ſuccus, dum adhuc viridis eſt & ſucculenta: poſtea ſuccus hic depuretur in baln. Mar. calido, tamdiu ſeparando purum ab impuro, donec nullæ amplius fæces in fundo reſideant. Ab hoc ſucco perfecte ita de-

depurato, abſtrahe aqueum liquorem per balneum vaporoſum, donec in conſiſtentiam ſapæ, aut paulo ſicciorem, ſi diu conſeruari debeat, red gatur.

2. Modus. Secundus eſt, vt incid tur herba, cum floreſcit, qua impleatur Alembicũ magnum terreum vel cupreum, ſtanno interius obductum, quale eſt illud, quo plerunque olea deſtillari ſolent, depreſſa optime materia hydromelite vinoſo imbuatur: clauſo poſtea vaſe cum quodam operculo, omnia macerẽtur in calore Solis, ſi æſtas ſit, aut in quodam hypocauſto per 4 aut quinque dies: poſt exprimantur omnia prælo, & fæcibus affunde nouum hydromel, vel aquam vitæ, digerendo & exprimendo omnia, ac denuo idem repetendo, donec fæces omni virtute ſpoliatæ videantur. Omnes hæ expreſſiones ſimul collectæ indantur in Alembicum, vt liquor inde deſtilletur, & in fundo remaneat extractum in forma mellis vel ſapæ.

3 Modus. Tertius & vltimus modus educendi extracta ex prædictis herbis eſt, vt earũ magna copia ſimul collig tur, quæ minutim incidantur aut contundantur: his impleatur magnum aliquod, aut plura minora Alembica terrea aut vitrea, per quæ aqua illarum ad ſiccitatem deſtilletur, idque in balneo vaporoſo, fæcibus omnino ſiccis, nihil tamen aduſtionis redolentibus, & in puluerem craſſo modo redactis, affunde aquam ſuam propriam deſtillatam, & dum ſit omnium in balneo digeſtio, aqua alliciet omnem herbarum tincturam, illarumque qualitatibus eſſentialibus ſubſtantificis imprægnabitur: continenter affundendo nouam aquam, & omnia digerendo, ſeparandoq; aquam tinctam per inclinationem, ac ſingula denuo repetendo, donec aqua amplius non tingatur, dein omnes hæ aquæ tinctæ, ſimul mixtæ ac in vnum aut plura Alembica apta inditæ, deſtillentur vſq; ad cõſiſtentiam ſapæ ſiue extracti. Aquas deſtillatas ſeorſim ſeruabis, vt in eius ℥j. vel ij. diſſoluatur ʒß. vel ʒj. Et ſic hoc extractum præbebit... in iiſdem affectibus, quibus ipſa ſimplicia, vnde compoſitum eſt, conueniunt.

Si ex fæcibus illarum calcinatis extraxeris ſalem, cum earundem proprio liquore, & hunc liquorem cum ſuo ſale addideris tuis extractis, & adhuc omnia ſimul & ſemel deſtillaueris, vt ſal enumeratus cum extractionibus iſtis exquiſitius miſceatur, multo efficaciorem reddes facultatem extractorum multiplicem, quam habent, nempe purgatoriam, ſudorificam, diureticam, aperitiuam & deoppilatiuam.

Ex præſcriptis itaque his tribus modis elige quemcunque volueris, & fac ex herba, radice, & tota reliqua ſubſtantia chelidoniæ extractum, quod præſtantiſſimum & ſpecificum eſt medicamen contra febres tertianas, icterum, cachexias, colores pallidos, & obſtructione viſcerum, eſtque præterea remedium vniuerſale, pluribuſq; expugnandis affectibus prodeſt: item diureticum & ſudorificum ſimul exiſtit, ſi eius ſcrupulum vnum in propriæ aquæ cochleari vno, aut duobus infuſum exhibueris. *Extractum chelidoniæ.*

Sic extractum è meliſſa paratum eſt ſummum cardiacum. *Extract. meliſſæ.*

Extractum cardui benedicti, & extractum vlmariæ ſunt ſudorifica, & ſingularia remedia aduerſus peſtem. *Extract. cardi benedicti & vlmariæ.*

Ex omnibus præterea herbis iuxta hanc methodum ſimplicia efformabis extracta, ita vt mihi ſatis ſit, in quinque aut ſex ſimplicibus ſelectioribus & præſtantioribus dotibus, tantum præparationis normam & rationem oſtendiſſe.

Ad eandem normam compones etiam extracta cõpoſita, Cephalica, Thoracica, Cordialia, & alia, tam maiora, quam minora, de quibus *ſupra capite de Ant. dotis* mentionem fecimus. Et quamuis iam vtrumq; cephalicũ exempli cauſa à nobis deſcriptum ſit, non tamẽ abſurdum *Extracta compoſita.*

ſurdum videri debet, ſi illud huc, tanquã ſuo proprio loco rurſus inſeramus.

Extractum Cephalicum maius.

℞ *Rad. Acori*
Paoniæ
Viſci querni
Ligni aloes
Baccarum iuniperi
Sem. Pæoniæ
Cinnamomi
Caryophyllorum
Macis
Nucis moſchatæ
Cardamomi
Fructuum anacardorum
Flor. Anthos
Saluiæ
Primulæ veris
Paoniæ
Calendulæ
Betonicæ
Lauendulæ
Stœchados Arabicæ
Lil. conuall.
Euphragiæ
Tiliæ arboris.

Incidenda incidantur, & contundenda contundantur, & indantur in matracium vitreum, ſuperaffundendo aquarum vitæ, ſaluiæ, & granorum iuniperi q. ſuff. vt aqua quatuor digitos ſupernatet materiam. Digerantur omnia ad ignem baln. Mar. per vj. oct oue dies, fiat colatura & expreſſio per torcular, indeque ſeparetur liquor aqueus per euaporationem, donec materia in ſapę ſiue extracti forma reſtet in fundo. Doſis eſt ℨ ß. in omnibus frigidis affectibus cerebri.

Extractum cephalicum minus.

℞ *Herb. & flor. meliſſæ*
Betonicæ
Paoniæ
Saluiæ
Roſmarini.

Omnibus recenter collectis, (quod facile ſuo tempore fieri poteſt) & rite contuſis, inuicemque mixtis, liquor inde ſeparetur per balneum vaporoſum, rurſuſque idem liquor fæcibus affundatur, vt tinctura inde eliciatur, fiatque omnium multoties reiteratio, procedaturq; vlterius, vt in cæteris extractis.

Extractum thoracicum maius.

℞ *Rad. Enulæ campanæ*
Iridis
Tuſſilaginis
Polypodii
Liquiritiæ in talleolas ſectarum ana ℨ ij.
Iuiubarum
Sebeſten
Vuarum corinthiac. ana ℨ iiij.
Herb. Scabioſæ
Praſſii
Hyſſopi
Capill. veneris, ſiccarum & craſſo modo contuſarum
Sem. Cardui benedicti
Bombacis
Vrticæ
Aniſi
Fœniculi
Papaueris albi ana ℨ iij.
Cinnamomi ℨ j.
Flor. ſicc. Borraginis
Bugloſſæ
Tuſſilaginis
Papaueris rubei ana p. iiij.

Omnia contuſa & probe inuicem mixta, in vas aptum indantur, affundendo aceti ſcyllitici lib. j. ß.

Aquar. Scabioſæ
Cardui benedicti
Hyſſopi
Tuſſilaginis ana lib. j.

Digerantur omnia ad lentum ignem per dies aliquot, poſtea fiat expreſſio & euaporatio ſubſtantię aqueę: donec materia in ſapę cõſiſtentiam reducatur, ſicut de cæteris docuimus, & habebis extractum

tractum thoracicum maius, quod ad duas drachmas exhibitum, vel ſolum in forma pilulæ, vel diſſolutum in aqua propria, conducit omni aſthmati, orthopnœæ, difficili reſpirationi, & ſimilibus thoracis affectibus.

Extractum thoracicum minus.

℞ *Herb. Tuſſilaginis*
Scabioſæ cum toto
Praſſii
Calamenti
Hyſſopi recenter collectarum
4. Sem. frigidorum
Sem. Vrticæ
& Cardui benedicti.

Omnia ſubtiliſſime contuſa deſtillentur in balneo vaporoſo vſque ad ſiccitatem, cum propria aqua deſtillata & ſiccis fæcibus iterum affuſa extrahe tincturã, in cæteris eandẽ obſerua methodũ, vt hactenus abunde declarauimus, & habebis extractum pectorale minus.

Extractum maius Cardiacum ſiue Cordiale.

℞ *Raſuræ ligni aloes*
Ligni rhodii ana ℥ ij. ß.
Rad. Angelicæ
Scorzoneræ
Zedoariæ ana ℥ iij.
Cort. Citrii ſiccæ ℥ ij.
Dictamni
Been vtriuſque
Doronici
Sem. Ocymi
Citrii
Meliſſæ
Acet
Gran. [illegible]n alkermes ana ℥ j. ß.
Caryophyllorum
Cinnamomi ana ℥ j.
Croci ℥ ß.
Roſ. rubrarum p. iij.

Omnib. conquaſſatis ſuperaffundantur
Succi limonum lib. j. ß.
Aquar. Scordii
Meliſſæ
Flor. roſmarini ana lib. j.

Vel quantum ſufficit ad materiam bene irrigandam. Omnia digerantur ad ignem lentum, exprimantur, fiantque reliquæ operationes, vt in ſupradictis extractis capitalibus & pectoralibus iam explicatum fuit.

Extractum minus cordiale.

℞ *Herb. Scordii*
Tormentillæ
Meliſſæ cum toto
Scorzoneræ, recenter collectarum ana M. iij.
Citriorũ in orbiculos diſſectorum cum cortice N. v. aut vj.

Omnibus, tam herbis, quam citriis, rite contuſis in mortario marmoreo, & probe ſimul mixtis adiice
Cinnamomi ℥ j.
Croci ℥ ß.
Galliæ moſchatæ
Elect. de gemmis ana ℥ ij.
Camphoræ ℥ j.

Ex his omnibus liquor abſtrahatur ad ſiccitatem per balneum vaporoſum, eumque fæcibus reſiduis rurſus affundas ad tincturam eliciendam, pergendo in cæteris, vt in extracto minori pectorali methodus iam præſcripta commonſtrat. Et ſic habebis extractum minus Cordiale.

Extractum maius ſtomachicum.

℞ *Rad. Calami aromatici ſiue galangæ*
Cyperi
Ligni aloes ana ℥ iij.
Cort. Arantiorum
Et Cytoniorum exſiccat. ana ℥ j.
Cinnamomi
Macis
Nucis moſchatæ ana ℥ ij.
Menthæ ſiccæ
Ambroſianæ ſiccæ ana M. ij.
Sem. Aniſi
Fœniculi
Liguſtici

Gra-

Digitized by Google

Granorum myrti ana ℥ j.
Omnium myrobalanorum ana ℥ ß.
Roſ. rubr. p. iij.

Contundenda contundantur, & incidenda incidantur, miſceantur, & indantur in magnum Matracium capax, ſuperaffundendo

Succi Granatorum acidorum lib. j. ß.
Aquæ Cinnamoni lib. ß.
Aquæ Menthæ &
Abſynthij ana lib. j.

Vel quantum ſufficit ad materiam irrigandam: cum his enumeratis liquoribus fiat tandem digeſtio in B. Et in reliquis imitare progreſſum ſuperiorum extractorum maiorum.

Extractum ſtomachicum minus.

℞ *Menthæ*
Ambroſianæ ana M. iij. vel v.
Cytoniorum decorticatorum & in orbiculos tenues diſſectorum N. iij.

Herbæ & Cytonia ſimul contundantur, & in pulpæ formam redigantur: huic pulpæ adde

Macis
Nucis muſcatæ ana ℥ j. ß.
Spec. Aromatici roſati ℥ j.

Mixtis inuicem omnibus, & in Alembicum iniectis, fiat deſtillatio per balneum vaporoſum ad ſiccitatem: Aquam inde elicitam iterum affunde fæcibus, & in cæteris ad proliciendum extractum ſequere rationem reliquorum extractorum minorum, iam ſupra à nobis traditorum.

Extractum hepaticum maius.

℞ *Ligni caſſiæ*
& omnium ſantalorum, an. ℥ ij.
Rad. Rubiæ tinctorum
Filicis vtriuſque
Acetoſæ
Oxylapathi
Rhabarbari ana ℥ j.
Eupatorij Meſ.
Comarum abſinthij pontici.
Hepatici ana M. ij.
Sem. Apij
Petroſelini
Schœnantos ana ℥ ß.
Spicæ nardi
Flor. Cichorij
Centaurij minoris
Chelidoniæ
Roſ. rubr. ana p. iij.

Contundantur & indantur in vas vitreum: his adde

Aceti paſſulati ℔. j. ß.
Aquar. Agrimoniæ
Acetoſæ
Cichorij ana ℔. j.

Macerentur, deſtillentur, & aqua rurſum affundatur materiæ, & ſic educatur extractum iuxta methodum aliorum extractorum maiorum.

Extractum hepaticum minus.

℞. *Rad. oxylapathi*
Vincetoxici
Acetoſæ
Filicis
Cichoreæ ſylueſtris cum toto ana ℥ iij.
Herbarum Agrimoniæ
Hepaticæ
Centaurij minoris
Chelidoniæ ana M. iiij vel ampli.
Fructuum berberorum maturorum ℔. ß.

Omnia contundantur optime ſeorſim, & probe ſimul miſceantur: quibus dein adiiciantur

Spec. Diarrhodon
Diatriaſantali ana ℥. ß.

Omnibus rite inuicem mixtis, & in Alembicum inditis, liquor inde ad ſiccitatem deſtilletur, qui iterum affundatur fæcibus ad extractum eliciendum, veluti in aliis hactenus factitatum eſt.

Extractum ſpleneticum maius.

℞. *Rad. Serpentariæ maioris*
Filicis
Valerianæ ana ℥ ij.
Cort. Fraxini
Capparerum
Tamaricis ana ℥ iij

Ceterach M. ij.
Sem. Cardui benedicti
Cumini
Coſti ana ℥ j.
Piperis
Cubebarum ana ʒ vj.
Flor. Geniſtæ
Hyperici
Bugloſſæ ana p. ij.
Raſuræ eboris
Cinnamomi ana ℥ ß.
Limaturæ chalybis cum
ſulphure calcinatæ ℥ x.

Indantur in Matracium vitreum, ſuperaffundendo
Aceti ſcyllitici ℔. *j.*
Aceti bugloſſati
& Sambucini ana ℔. ß.
Aquar. Florum ebuli
Et ſcolopendriæ ana q. ſuff.

ad materiam rite macerandam: in reliquis ſequere modum aliorum extractorum maiorum.

Extractum ſpleneticum minus.

℞. fol. Scolopendriæ
Fumariæ
Pimpinellæ
Summitatũ fraxini ana M. iiij.
Flor. Geniſtæ recentium p. vj. vel amplius.

Contundantur in mortario marmoreo: his adde
Spec. Latificantis Gal.
Myrobalanorum omnium
Zingiberis ana ℥. ß.
Succi Pomorum redolentium ℔. *j.*

Indantur in Alembicum, & deſtillentur: deinceps fiat proceſſus vt in aliis extractis minoribus.

Extractum nephriticum maius

℞. Radic. Reſtæ bouis
Eryngiorum
Bardanæ ana ℥ iij
Herniariæ ſiccæ M. ij.
Sem. Cepæ
Vrticæ
Raphani
Saxifragiæ
Fœniculi
Aniſi
Petroſelini ana ℥ ij.
Bacc. Iuniperi
Milij Solis
Nucleorum meſpilorum ana
℥ j. ß.
Lapillorũ (quos oculos cancri
vocant)
Calcis teſtarum ouorum ana ℥ j.

Contuſis & mixtis omnibus adde
Succi limonum ℔. *j.* ß.
Aquar. Stillatitiarum raphani
Argentariæ
& Alkekengi ana q. ſuff.

Vt omnia rite macerari poſſint, ac tandem exprimi, & in extractum ad modum cæterorum concinnari.

Extractum Nephriticum minus.

℞. fol. Argentariæ
Saxifragiæ ana M. iiij.
Fructuum alkekengi maturorũ
& Senelorum ana ℔. j. ß.
Gran. Iuniperi maturorum ℥. iiij.
Limoniorum in orbiculos diſſectorum N. iiij.

Contundantur omnia & indantur in matracium: his affunde
Vini albi lib. j.

Deſtillentur omnia in Baln. vaporoſo ad ſiccitatem; dein eadem aqua extrahes tincturam ex dicta materia, quam tandem exprimes, & reduces in extracta, vt reliqua.

Extractum hyſtericum maius.

℞. Rad. Bryoniæ ℥ iij.
Rad. Aſari ℥ j ß.
fol. Matricariæ
Arthemiſiæ
Nepethæ, ſiccorum ana M. iij.
Bacc. Iuniperi
Sem. Seſeleos
Ameos
Rutæ

Carui

Carui
Anethi ana ℥ ij.
Nucis muſchatæ
Cardamomi ana ℥ ß.
Karabes ℥ j.
Caſtorei ʒ vj.

Contundantur & miſceantur, addendo
Hydromelitis vinoſi lib. j.
Aquar. Rutæ
Matricariæ. ana q. ſuff.

Vt macerari poſſint: dein fiat expreſſio & extractum, vt artis eſt. Singulare eſt mundificatiuum matricis, eiuſque omnibus affectionib. à cauſa pręſertim frigida ſubortis opitulatur.

Extractum hyſtericum minus.

℞. *Matricariæ*
Arthemiſiæ
Meliſſæ
Rutæ ana M. iiij. *vel amplius*
Sabinæ M. j.

His herbis adhuc recentibus rite contuſis adde
Caſtorei
Myrrhæ
Croci ana ℥ j.
Cardamomi ʒ j. ß.

His porro omnibus affunde
Aquæ cinnamomi lib. ß.

Et inde deſtilla omnem liquorem ad ſiccitatem per Alembicum in B. vaporoſo: quæ deſtillandi ratio cæteris omnibus præſtantia & ſecuritate præcellit, quod ſæpius inculcare non deſiſtimus. Dein cum hoc eodem liquore fæcibus ſiccis iterum affuſo, omnes tincturas elicies: quo effuſo per inclinationem, fæces exprimes, hancq; expreſſionem iunges cum liquore ſiue aqua tincta. Omnibus denuo iniectis in Alembicum, inde deſtillabis omnem liquorem, quem ſtudioſe ſeruabis ſeorſim, & extractum reſidebit in fundo in forma ſapæ, aut paulo ſicciori: quod ad ℈. j. offeres, vel in forma pilulę, vel diſſolutum in ſua propria aqua. Admirabile erit in prouocandis menſibus & roborando vtero: cuius deſcriptionem paulo fuſius declarauimus, quam reliquorum, vt ſit tanquam exemplar & norma, ad quam reliqua conformentur: quorum doſis non excedet ſcrupulum vnũ; quæq; præbebis vel in forma pilularum, vel diſſoluta in ſuis propriis aquis, quas ad hos vſus ſemper adſeruabis. Hac itaq; methodo confici poterunt infinita alia extracta, quæ pharmacopœus in tempore parabit ad varios effectus, ſemperque parata habebit huiuſmodi remedia, eaque ex Medici præſcripto in vſum transferet, cum neceſſitas exiget: ſicque non opus habebit, vt toties recentia colligat ſimplicia, aut ad decoctiones, expreſſioneſque toties cum tanto tædio reiterandas confugiat: Nam in promptu ſibi erit extractum quod ſtatim in congruenti quodam liquore diſſoluat, indeque effingat vel bolum, vel pilulas, vel potiunculam, vel clyſterem. Nos hic adiicimus extractum carminatiuum, cuius imitatione facillimum erit præparare etiam dyſentericum, diureticum vulnerarium, & huius generis alia.

Extractum Carminatiuum.

℞. *Baccar. lauri lib.* j.
Baccarum iuniperi lib. ß.
Sem. Dauci
Cumini
Fœniculi
Aniſi ana ʒ. iiij.
Herb. ſic. Calamenti
Origani
Pulegii
Summitatum Anethi ana M. i j.
Flor. Camomillæ veræ
Flor. Nucum
Et Sambuci ana p. iiij.
Cinnamomi
Nucis moſchatæ
Piperis
Cardamomi ana ℥ j.

Omnia craſſo modo contuſa, & ſi-

liquoribus acidulis, vel ſalis petræ, vel ſulphuris, vel vitrioli, qui tincturis foliorum & florum quantumvis iam emarcidorum, exſiccatorum, diuque in arculis reſeruatorum extrahendis aptiſſime conueniunt: Correctiui vicem ſubibit aniſum aut caryophylli, in pauca quantitate addita.

Sic eadem methodo extracta conficies ex omnibus floribus purgantibus, ex roſis pallidis, violis, floribus Perſicæ arboris, floribus prunorum, tam ſylueſtrium, quam hortenſium, floribus centaurii, fumiterræ, & hyperici.

Sic ex agarico, ex ſeminibus ebuli, ſileris montani, & ſimilibus, præclara quoque extracta educes purgantia.

Proponamus modum extracta parandi ex ſimplicib. violentiorib. initium ſumentes ab illorum radicib. ex quib. alio modo, quam in præcedentibus, extracta concinnantur. Exordiemur autem ab extracto eſulæ omni hydropiſi, aliiſque morbis, in quibus ſeroſorum humorum expurgatione opus eſt, apto & congruo.

Extractum Eſulæ. ℞. Radices & folia, hoc eſt, totam ſubſtantiam eſulæ minoris, ex his exquiſitiſſime contuſis exprimatur ſuccus per torcular: hoc ſucco in matracium vitreum cum collo longo indito fiat digeſtio in B. M. Fæcibus, in quibus adhuc plurimum virtutis purgantis ineſt, affunde ſerũ lactis clarũ, aut aquã lactis deſtillatã, ad fæces rite & exquiſite irrigãdas, quæ in aliud vas iniectæ digerantur per idem B. M. trib. quatuorve dieb': dein omnia plo fortiter exprime: hæcq; vltima expreſſio addatur alteri priori: omnia digerẽdo in eodẽ B. M. ſemperq; ſeparando fæces à claro, ſiue purum ab impuro, donec materia tua nihil amplius craſſamenti deponat, ſed clariſſima, colore rubicundiſſima, guſtuque dulciſſima in fundo ſubſideat, quæ veræ perfectæq; digeſtionis ſigna ſunt, ſicut iam alibi diximus.

Hæc materia transfundatur in aliud Alembicum, vt liquor omnis inde deſtilletur ad ſiccitatem per B. M. vaporoſum, & in fundo remanebit extractum eſulæ in forma ſapæ rubicundiſſimę, & guſtu dulciſſimæ: de quo extracto exhibe ℨ ß. idque vel in forma pilularum, vel diſſolutum in ſua propria aqua, quam reſeruaſti. Summum & excellens purgans eſt, & omnibus hydropiſibus, cachexiis & vermibus aptiſſimum remedium.

Idem extractum parabis etiam alia methodo, contundendo vt ſupra eſulam, & deſtillando aquam ſuam vſque ad ſiccitatem, rurſumque affundendo aquam ſuam propriis ſuis fæcibus ſiccis, ſed nequaquam tamen exuſtis. Nam balneum vaporoſum impedit omnem vſtionem. Hæc aqua alliciet & extrahet tincturam eſulæ, & impenſe colorabitur: quam deſtillabis & extractum ſiue ſapa remanebit in fundo Alembici: Et eandem aquam deſtillatam affundes denuo fæcibus prioribus, ex quibus paraſti extractum, idque toties reiterando, donec aqua non amplius tingatur, & vltimo poſt macerationem exprimendo dictas fæces per torcular, & addendo enarratam expreſſionem tincturis reliquis, vt ex omnibus fiat vnum extractum. Si ex fęcibus vtriuſque præparationis combuſtis, ſalem cum ſua propria aqua, eamque extracto proprio addideris, eius purgandi vim & efficaciam validiorem reddes. Sunt multi, qui in præparandis huiuſmodi extractis, tum eſulę, tum aliorum quorumuis purgantium ſola aqua vitæ vtuntur, quod nobis non adeo diſplicet: eſt enim ignis naturæ ille qui digerit & concoquit horum ſimplicium cruditates, in quo plurimum ſitũ eſt. Præterea eadem tam tenuium & aërearum exiſtit partium, vt hoc nomine promptius, quam cętera quævis diſſolventia alliciat rerum eſſentias, quibus extractis facile inde ſepa-

GGG 3 ratur.

ratur. Sed plus mihi arridet ratio illa, quam modo declarauimus: de quibus tamen omnibus liberum cuiuis relinquo iudicium.

Ad hunc igitur ſupra commemoratum modũ extracta præparabis ex thymelea, chamælea, mezereo, & reliquis omnibus tithymali ſpeciebus, & ex ipſo quoque helleboro nigro, ſi in loco eo habitaueris, vbi recens colligi poteſt.

Sed cum non omnes montibus ſimus vicini, quibus hæc herba copioſe creſcere ſolet, neq; eius copia, niſi cum iam exſiccata ſit, facile detur, eiuſdem extractum in hunc ſequentem modum præparandum docebimus.

℞. Radicum & fibrarum hellebori nigri veri (caue ne adulterinũ accipias) *lib.* j. omnem ſorditiem prius aqua ablue: dein ea macera per integrum diem in aceto roſato: hoc enim tollet nimiã illorũ acrimoniam & venenatam qualitatem: effunde acetum: radices a mediocriter ad ignem lentum exſiccatæ & craſſo modo contuſæ, indantur in matracium capax, ſuperaffundendo ſucci limoniorum partem vnam, & ſucci pomorum redolentium partes duas (ſuccis his prius optime depuratis & clarificatis) vt materiam duos treſue digitos ſupernatent: omnia ſtent in digeſtione B. M. donec ſucci in colorẽ rubicundum tingantur, & exacte imprægnentur tota hellebori ſubſtantia. Cola poſtea omnia, & fæces prælo exprime: vltimã hanc expreſſionẽ commiſce cum prima colatura: & iterum affunde fæcibus nouum ſuccum roſarum pallidarum optime clarificatum, indeq; denuo extrahe omnem ſubſtantificam virtutem in B. M. colando & exprimendo iterum omnia & miſce hanc colaturam & expreſſionem cum prioribus illis: omnibus in matracium capax iniectis, fiat digeſtio in Balneo, purumque ab impuro ſeparetur. Tandem ſepara ad calorem lentum humiditatem, donec in fundo maneat extractum in ſpiſſiori paulo forma, quam ſapa eſt: de quo miſcebis ℈ j. cum ℈ ß. extracti confect. Hamech, cuius deſcriptio habetur in Diætetico noſtro: ex qua mixtione formabis duas pilulas, & habebis excellentiſſimum remedium purgans contra omnes manias, epilepſias, melancholias, febres quartanas, & alios morbos, qui altiores radices agunt, & occulta habent ſeminaria: effectus præterea demonſtrabit eximios, citra vllam tamen moleſtiam aut perturbationem.

NOTA.

Poſtquam enumerato helleboro addideris, extractum confect. Hamech purgans, iis in ſuper adde extractum trochiſcorum alhandal vel diagridii rite præparatum, aut ſimile aliquod purgans, quod purgationem per inferna promoueat, & vomitiuam hellebori vim cohibeat: quod imprimis notandum eſt in cæteris omnibus violentis purgantibus, & vomitoria facultate ſimul pollentibus: hæc enim vomitoria vis per additionem remedii purgantis quod facultatẽ habet per inferiora trahendi, ac educendi, omnino retunditur & inhibetur.

Hactenus haud dubie animaduertiſti in varijs eiuſmodi purgantibus extractis, varia quoque menſtrua, & diſſoluentia, apta tamen & congrua à nobis vſurpari: & quorum magni & egregij effectus abunde ſatis patebunt. Sed verus & peritus chymicus, qui ingenioſa quadam arte & induſtria ſciuerit præparare aquam vitæ tartariſatam, huiuſque perfectam cognitionem adeptus fuerit, is poterit inde eruere diſſoluens quoddam ſiue menſtruũ generale, quo extrahet eſſentias omnium rerum purgantium, radicum, foliorum, herbarum, ſeminum, fructuum & florum: is inquam vere gloriari poterit de ſummo & elegantiſſimo Naturæ myſterio: de quo non licet plura addere, ne iuſtam

Doct

Doctorũ iram & reprehenſionem incurram: hi enim vitio mihi verterent, ſi tam pretioſas margaritas nimis aperta & clara verborũ oratione proſtituerem, eaſque porcis proijcerem, hoc eſt, in commune & rude vulgus tam rara & præclara arcana ſpargerem ac diſſeminarem: quod tantis arcanis indignum, cæteris tamen, quæ in ſcriptis noſtris liberali impertiuimus manu, merito acquieſcet.

Iuxta has deſcriptas ſimplicium extractorum formulas conficiet expertus & induſtrius Medicus tot quot voluerit extracta: quibus ea addet correctiua, quæ ſcopo ſuo ſatisfacient.

Supereſt vt in pharmacopœæ noſtræ decorationẽ adiungamus extracta quædam compoſita, tam Catholica ſiue vniuerſalia, quam chologoga, phlegmagoga & melanagoga: iuxta eam videlicet methodum, quam in purgantium vulgarium tractatione ſupra ſecuti ſumus.

Extractum Catholicum.

℞. *Fibrarum hellebori nigri cum aceto præparatarum (hæc enim eſt prima hellebori præparatio, vt iam ſupra diximus)* ℥ j ß.
Turbith albi, & gummoſi
Hermodactylorum ana ℥ ij.
Aſari
Gratiolæ ana ℥ j.
Trochiſcorum Albandal ʒ vj.

Omnia conquaſſata indantur in matracium, addendo

Spec. Diarrhodon
Lætificantis Galenæ ʒ ij.

Superaffundendo

Aquar. Fumiterræ
Pomorum redolentium ana lib. j.
Succi Limoniorum optime depurati
Succi Granatorum acidorum ſiue berberorum ana lib. ß.

Vt liquores materiã duos digitos ſupernatent: ſtent omnia in digeſtione Balnei calidi per 6. aut 7. dies: Poſtea colentur & exprimantur omnia p torcular fortiſſime, & ſeruetur hæc expreſſio.

Seorſim autem fac hoc ſequens extractum.

℞. *Rhabarbari* ℥ ij.
Agarici trogiſcati ʒ x.
Folicul. ſenæ ℥ iij.

His correctiui loco adde

Cinnamomi ʒ ij.
Caryophyllorum
Aniſi ana ʒ j.

Superaffundendo

Aquar. Agrimoniæ
Cichorij

Acidularum redditarum ſucco limoniorum quantum ſufficit, vel potius liquoribus acidulis ſulphuris aut vitrioli imbuantur, qui promptiſſime allicient tincturas & virtutes purgatiuas: fiat extractũ digerendo, curando & exprimendo omnia, vt ſupra. Hæc expreſſio addatur priori, vt liquor omnis inde eliciatur ad ſiccitatem per Baln. vaporoſum, & in fundo reſidebit extractum Catholicum, de quo exhibebis ʒ ß. vel ad ſummum ʒ j. illumq; in ſuo proprio liquore diſſolues, quem ad hos vſus ſeruabis, vel in forma pilularũ exhibitũ purgans vniuerſale habebis præſtantiſſimum.

Extractum cholagogum ſolutiuũ.

℞. *Rhabarbari* ℥ vj.
Folicul. Senæ ℥ iiij.
Scammoneæ præparatæ ʒ j.
Spicæ nardi
Santali citrini
Cinnamomi ana ʒ ß.
Trochiſcorum berberis ʒ ij.

His affunde ſucci roſ. pallidarum optime depurati q. ſuff. digere, cola, & exprime omnia calide per torcular, & fac extractum in conſiſtentia ſapæ: cui addes æquali pondere extractum ſiue eſſentiam aloes ſeorſim paratam, vt iam docuimus ſupra capite de pilulis: miſce & decoque omnia ad ignem lentum

lentum vſque ad eam conſiſtentiam, vt pilulam vnam magnam vel duas minores inde formare poſſis. Purgat benigne & ſufficienter omnes humores ſeroſos, calidos, & biloſos. Doſis eſt ℈ j. ß. Vel ſi voles, addes huic extracto (loco aloes) extracti, caſſiæ tamarindorum & prunorum dulcium ana æquale pondus extracti ponderi reſpondens, coquantur omnia in formā opiatæ. Sufficiet de eo exhibere pro doſi ℥ ij vel iij. ad ſummum, in forma boli, quem præbebis cum ſyrupo violato violaceo. Et excellens & benignum parabis remedium ad febres tertianas ſimplices & duplicatas; ad febres item continuas ardentes &ললbilioſas, & ad quævis mala, à cauſa calida in capite, ſiue in aliis partibus, ſuborta.

Extractum ex Caſſia docuimus in noſtro Diætetico.

Phlegmagogon.

℞. *Agarici trochiſcati ℥ iiij.*
Hermodactylorum
Turbith
Senæ
Medullæ carthami ana ℥ ij.
Rad. Eſulæ præparatæ ℥ j.
Trochiſcorum albandal. ℥ ß.
Salis gemmæ
Macis ana ʒ j. ß.
Spec. Aromatici roſati ʒ ij.

Cum aqua cinnamomi fiat extractum. Sufficit de eo offerre ℈ j. ß. in forma pilulæ. Morbis omnibus pituitoſis, & ex cauſa frigida ſubortis mirifice confert, morbo præſertim articulari. Humores enim pituitoſos & ſeroſos in articulos decumbentes mirum in modum educit.

Præparatio radicis eſulæ. Radicis eſulæ præparatio vna eadēq; eſt cum hellebori præparatione: macerando nempe eam per 24. horas in aceto roſato optimo, & dein exſiccando.

Melanagogon.

℞. *Folicul. ſenæ ℥ vj.*
Rad. Seu fibrarū hellebori præparatarū ℥ iij.
Turbith.
Myrobalanorum omnium ana ℥ j. ß.
Trochiſcorum albandal ʒ vj.
Flor. Violarum
Roſarum rubrarum
Epithymi ana p. ij
Spec. Lætificantis Gal. ʒ. ij.
Succ. Optimè depuratorum fumiterræ
Pomorum redolentium
Et ſeri lactis ana q. ſuff.

Fiat enumeratorum ſimplicium omnium, craſſo modo conquaſſatorum, maceratio & digeſtio in balneo per 8. dies: Poſtea colentur, exprimantur & depurentur & reducantur in extractū, ſicut cætera.

Extract. Spec. hieræ picræ Gal. & hieræ colocynthidos, & reliquorum vulgarium purgantium. Eodem modo extractum conficies ex ſpeciebus hieræ picræ Galeni, hieræ colocynthidos, diaturbith, diacarthami, diaphœnici ac fere ex omnib. pilulis aliiſque purgantib. cum menſtruis congruis: nimirum cum aquis fumiterræ, filicis, agrimoniæ, pomorum redolentium, ſero lactis, & ſimilibus, acidulis redditis cum ſucco limoniorum, aut cū quodam aceto ſcyllitico, vel alio in cæteris procedendo vt ſuprà.

Aqua vitæ tartariſata eſt verum diſſoluens omnium purgantium. Sed proprium diſſoluens omnium purgantium in genere, radicum nempe, herbarum, ſeminum, & florum, eſt aqua vitæ tartariſata, omnibus veris philoſophis ad vnguem cognita & perſpecta: Sed præſtat tantum arcanum ſilentio inuoluere, quàm promiſcue omnibus patefacere, & temere effutire.

Extracta ex animalium familia, deprompta. Præter omnia enarrata extracta ſimplicia & compoſita, alterantia, corroborantia, & purgantia, quæq; omnia è vegetabilium ordine deſumpta ſunt: quædam adhuc ſuperſunt tractanda, quæ ex animalium partibus educuntur. Huiuſmodi igitur, quorum etiam ſuprà mentionem fecimus, nunc deſcribenda aggredicmur.

Ex-

Digitized by Google

Exordiemur autem ab iis, quę ab homine ſumuntur. Sed non eſt inſtituti noſtri, cuncta illa magiſteria & arcana, quæ ab eodem erui poſſunt, hic enumerare aut introducere, veluti ſunt admirandæ illæ præparationes mumiæ, tam recentis corporeæ, quam liquidæ ſpiritualis: variæ item & elegantiſſimæ illæ præparationes cranii tam recentis, quam è ſepulchro extracti: hæc omnia, inquam, ſi hic inſerenda eſſent, finis nunquam daretur: peti igitur poſſunt aliunde ex aliis ſcriptis noſtris. Sufficiet mihi nunc vnicam tantum deſcriptionem extracti cranii humani in medium proferre.

Mumiæ præparationes.

Cranii præparationes.

Extr. cranii humani.

℞. Igitur duo vel tria crania recentia, hæc in mortario marmoreo craſſo modo terantur, materia hoc modo trita indatur in matracium capax cum collo longo, ſuperaffundendo aquam vitæ iuniperi ſiue ſaluiæ, vt 4. vel 5. digitos ſupernatet, vaſe accuratiſſime clauſo, ne quid tranſpiret, fiat digeſtio in Baln. vaporoſo per 12. dies ad minimum, poſt coletur & exprimatur materia per torcular perquam fortiſſime, ex qua liquor exibit rubicundus inſtar ſanguinis, qui oleoſus & reſinoſus erit: iterum affundatur fæcibus nouum menſtruum, digerendo per 4. vel 5. dies, colando & exprimendo adhuc omnia per torcular, ita vt omnis eſſentia ſubſtantifica exactiſſime extrahatur. Omnes hæ expreſſiones & liquores inuicem commixti & in Alembicum inditi, deſtillentur per B. vaporoſum, donec remaneat extractum in forma ſapæ, imprægnatum tum ſulphure, tum ſale, quo potiſſimum cranium abundat, imo totum fere ſalinum exiſtit, hoc extractum digeſtum & perfecte depuratum tanquam theſaurum pretioſiſſimum aduerſus epilepſiam diligenter adſerua, doſis eſt ℈ ß. vel ℈. j. cum ſua propria aqua deſtillata, quæ per ſe iam præſtans epileptica eſt.

Deſcripſimus *ſupra, ſub finem capitis de Decoctis*, extractum ſplenis bouis, efficax & vtile ad prouocandos menſes: ad cuius imitationem quoque parabitur extractum hepatis vituli: quod omnibus hepatis affectibus, ipſiuſque imbecillitarib. conducet, in fluxu præſertim hepatico, & hydropiſi. Sed hepati iſti vitulino addenda erunt

Extractum hepatis vituli.

Santali rubri
Cinnamomi ana ℥ ß.
Spicæ nardi
Roſarum rubrarum ana p. j.
Conſeru. flor. cichorii ℥ j.
Trochiſcorum rhabarbari
Et Eupatorii ana ʒ vj.

Tandemque omnia coquenda in magna phiala capaci, & bene occluſa, in Baln. ferventi per 7. vel 8. horas: donec hepar fere totum in liquorē redactum fuerit: quem ad perfectionem decoques, addendo, ſi velis, ſaccharum: ægro ex hepatis imbecillitate laboranti exhibebis huiuſmodi extractum veſperi & mane, & eximios percipies effectus.

Extractum pulmonum non ſolum vulpis, ſed & vituli, & agni, fit consimili plane methodo, [illegible] affectibus pulmonum congr[illegible]

Extr. pulmonum vulpis.

Eodem modo ex teneris cervorum cornibus, vel ex eorundem etiam cornibus induratis, ſed adhuc recentibus, admirabile conficies extractum, contra peſtem, venena, vermes, corruptiones & diuerſa alia mala & ſymptomata, quæ inde ſuboriri ſolent: ſed loco aquæ vitæ iuniperinæ, diſſoluentis perfungetur officio ſua propria aqua, ſi fieri poſſit, vel quædam aqua bezoardica aut theriacalis, cuius varias deſcriptiones ſupra dedimus, quæ aquæ prius acidulæ reddantur cum liquore ſulphuris acidulo.

[illegible] cervorum, tam tenerorum quam induratis.

Extractum caſtorei fit eadem ratione, in cuius præparatione diſſoluentis vicem ſubminiſtrabunt aquæ meliſſæ, calendulæ, pæonię, aut ſimilium antepilepticarum aut cephalicarum: Et ſufficiet hæc omnia maçerare in B. per 4. aut 5. dies,

Extractum caſtorei.

5.dies, & poſtea colare, exprimere, & liquorem euaporatione inde ſeparare, vt omnia reducantur in extractum, quod conferet omnibus epilepſiis, paralilib⁹, apoplexiis, & ſimilibus cerebri affectib.

Extr. oculorum cancrorum, teſtarum ouorum limacũ &c.

Extracta ſiue magiſteria oculorum cancrorum, vt appellant, teſtarum ouorum, limacum, & ſimilium, quæ omnia ſalis naturam participant, fiant cũ menſtruo acido, cum aceto nempe vini, vel hydromelitis vinoſi, vel cum ſucco limonum, berberorum, & ſimilib. Si igitur ab eiuſmodi teſtis & membranulis ſiue pelliculis ouorum gallinaceorum, & ſimilium rerum diſſolutis, ſtatim eorundem diſſoluens inde ſeparare velis, (quod elegans & magnum vtiq; myſterium haud contemnendum eſt) aliquot guttulæ liquoris ſiue ſalis tartari diſſoluti ſuperiniiciendæ ſunt, & ſic magiſterium parabis excellentiſſimum ad calculos diſſoluendos, ſtrangurias, dyſurias, iſchurias, difficultates & ſuppreſſiones vrinæ, pro doſi offerantur paucula tantum grana: tanta enim efficacia & energia pollent eiuſmodi remedia in his affectibus medendis.

Extr. matricis leporina, & ſecundina mulieris fœcundæ.

Vt extractum fiat è matrice leporina, & ſecundina mulieris fœcundę, oportet has partes probe prius lauare & abluere vino albo, poſtea deſiccare, & in puluerem reducere, & diſſoluente vti aqua quadam vitæ alkaliſata, quæ ipſas ſubito diſſoluet & in eſſentiam reducet, quę eſſentia, ſeparato ſuo diſſoluente, efficaciſſima & præſtantiſſima eſt ad matrices ſteriles fœcundandas, & conceptioni idoneas reddendas.

Extr. metallica.

Reliquum eſt, vt nunc dicamus de extractis, eſſentiis, magiſteriis, & tincturis rerum metallicarum, quibus complectimur gemmas, margaritas ſeu perlas, videlicet corallia, hyacinthos, & alios lapides pretioſos & non pretioſos: loquor tantum de his rebus metallicis, quibus pharmacopœam noſtram exornare decreuimus, & quarum præparandarum formulas ante polliciti ſumus: hæc enim & ſimilia alias tempeſtiui⁹ tractabuntur in Pharmacopœa noſtra ſpagyrica, tanquam in ſuo proprio loco.

Eſſentia ſeu ſales coralliorum & perlarum.

Eſſentiæ & magiſteria coralliorũ & perlarũ vno eodemq; artificio præparãtur.

Corallia craſſo modo conterantur, perlę vero integræ manentes & ignitæ extinguantur in aqua vitæ fortiſſima, idque ſæpius, & hæc eſt ipſarum calcinatio: Poſtea rite diſſoluantur in ſucco limoniorum vel berberorum, qui ſuccus poſt illarum diſſolutionem rurſus ſeparetur, & quod in fundo remanet (quodque poſtea pluries cum aquis cordialib. diſſolui & coagulari poteſt, ad aciditatem diſſoluentis acidi tollendam) dicitur ſal ſiue eſſentia perlarum.

Magiſteriũ perlarum & corall.

Vt magiſterium ex iiſdem fiat, diſſoluendæ ſunt in fortiſſimo diſſoluente, quale eſt acetum alkaliſatum, aut acetum mellitum, & vt perlæ poſt perfectam ſuam diſſolutionem rurſus ſeparentur, citra diſſoluentis tamen exhalationem, (quod alias ſalem armoniacum acidum & vitriolatum hoc modo coniunctum relinqueret cum re diſſoluta, à qua difficulter ſepararetur) diſſolutioni huic ſuperiniiciendæ ſunt aliquot guttæ olei tartari, cuius opera perlæ diſſolutæ in ictu oculi fundum petent, ſumme albicantes inſtar niuis, à quib. poſtea prædictum diſſoluens facillime ſeparabitur per inclinationem, & materia aliquoties abluetur aqua, & perfecte edulcabitur, quod ſane opus citra magiſterii opem non perficitur. Vnde etiam res in hunc modum præparatæ nomen ſuum obtinuerunt. Hoc perlarum magiſterium, in quolibet liquore tũ diſſolutũ, admirandum eſt naturæ noſtræ corroboratiuum, non ſecus ac magiſterium coralliorum, cuius præparatio conſimili penitus fit ratione.

Magi. hyacinthi, ſmaragdi & rubini.

Magiſteria hyacinthi, ſmaragdi, & rubiui eadem quoque methodo & artificio præparantur, ſed calcinatio illo-

illorum fit cum floribus ſulphuris.

Magiſterium hyacinthi eſt ſingulare & ſpecificum remedium contra ſpaſmum & contracturas.

Magiſterium rubini venenis, peſti, & omnibus corporis corruptionibus aduerſatur.

Magiſterium ſmaragdi ſuccurrit peculiariter epilepſiis.

Magiſt. lapidis iudaici & lap. lyncis.

Eodem modo parantur lapides, iudaicus nempe, & lyncis, qui reducuntur in magiſterium, de quibus pro doſi tantum duo vel tria grana ad ſummum offerantur cum quodam liquore congruente. Summum præſtant remedium aduerſus iſchuriam, ſiue ſuppreſſionem vrinæ, & attritionẽ & expulſionẽ calculi.

Magiſt. lap. lazuli.

Sic quoque conficies magiſterium lapidis lazuli, ſingulare purgatiuum humoris atrabilarii, & præſtās medicamen contra omnes manias & melancholias.

Res ſulphureæ requirunt aliam præparationis methodum. Nos ordiemur à ſulphure vulgari, & quidem ab ipſius flo ibus.

Flores ſulphuris.

Flores ſulphuris parantur, miſcendo æquales partes ſulphuris & colchotaris ſiue vitrioli perfecte rubificati & deſiccati, omniaque ſublimando, poſtea adhuc ſemel ſublimentur cum ſolo ſaccharo candi, vt maius ad aſthma, & alias affectiones pulmonum conferant auxilium.

Rubinus ſulphuris.

Ex his floribus opera liquoris terebinthinæ conficitur rubinus ſulphuris, qui excellentiſſimus eſt contra phthiſim, & vlcera pulmonũ, exhibitus cum quodam liquore congruo, tunc, cum ſeparatus eſt à ſuo diſſoluente.

Lac, cremor ſiue butyrum ſulphuris.

Ex iiſdem floribus rite præparatis & diſſolutis in oleo tartari (parati per ſalem ſuum reſolutum, qui eſt oleagine', & per conſequens propriũ & idoneum diſſoluens ipſius quoque ſulphuris) educes magiſterium aliquod, nempe lac, cremorem ſeu butyrum, cui diſſolutioni ſi affundas acetum album, materia ebullire & vehementer efferueſcere incipiet, citra etiam ignis additionem, & cremor lacteus ſulphuris ſubito petet fundum, & à diſſoluente ſuo ſeparabiť.

Separabis itaque diſſoluens per inclinationem, & variis reiteratis ablutionibus cum aquis cordialibus edulcabis exacte materiam, & ſic habebis lac ſiue cremorẽ ſulphuris albiſſimũ. Hoc medicamento curantur omnes pulmonũ & thoracis affectus.

Eſſentia camphoræ.

Eſſentia camphoræ elicitur cum aqua vitæ tartariſata.

Extr. bituminis Iudaici.

Extractum bituminis Iudaici conficitur cum aqua clara terebinthinæ.

Pergamus ad metallicas eſſentias.

Crocus metallorum.

Crocus metallorum præparatur cum æquis partibus Magneſiæ Saturninæ, & nitri inuicem mixtis & inflammatis in quodam cruſibulo, vt vtar artis vocabulis, & remanebit materia quædam calcinata in forma hepatis, quæ puluerifata rubicunda apparet inſtar croci martis, queq; dulcoranda eſt. Cum aũt dicta Magneſia ſit prima radix omniũ metallorum, idcirco generali nomine crocus metallorum nũcupatur, qui potens medicamen eſt tam vomitiuum, q̃ purgatiuum ſimul variiſque affectib. accommodum, vti ſupra oſtẽdimus, doſis grana 10. vel 12. cũ vino aut alio liquore.

Sulphur auratum diaphoreticum.

Sulphur auratum diaphoreticum paratum cum fæcibus reguli in aqua diſſoluti, & in lixiuium redacti, in quod ſi cochlear argẽteum immiſeris, vero aureo colore id tingi animaduertes. Huic lixiuio adde parum aceti, & videbis crocum auratum ſtatim fundum petere: ſepara dein lixiuiũ per inclinationẽ, & p̃dictum crocũ optime ablutũ, dulcoratum, & deſiccatum, collige ſeorſim, qui admirabile erit ſudorificum, & ſanguinis mundificatiuum, multis morbis depellendis aptiſſimum, doſis ℈ ß.

Crocus martis.

Crocus martis educitur è ferri ſiue chalybis limatura, q̃ in furno reuerberii ab ignis flamma & vi in crocũ eleuať leuiſſi-

uiſſimum & rubicundiſſimum. Eiuſmodi crocus confert dyſenteriis, lienteriis gonorrheæ,& ſimilibus affectib. in quibus adſtrictione & fluxus inhibitione opus eſt.

Sed crocus paratus è laminis ferri candentibus,& in magdaleones ſulphuris immiſſis, quarum vi ſulphur liqueſcit & funditur, vt cera Hiſpanica, virtutem habet attenuandi, aperiendi, & deoppilandi, ſicut & is, qui per longiorem moram ſolius aquæ conuenientis inbibitione elicitur, qui non tantum attenuat, ſed & à tartareis & melancholicis humoribus tum lienem totumque meſenterium repurgat. Hæc duo croci genera valent aduerſus quaſuis hydropiſes & cachexias.

Olei ſulphuris in crocum conuerſio. Crocus cum liquore acidulo ſiue oleo ſulphuris fit, infundendo prædicti liquoris partem vnam, & tantundem ſpiritus vini, in cochlear ferreum: Vbi omnia bulliant ad ignem lentum vſque ad conſumptionẽ; poſtea reſideant per aliquot dies,& omnia in puluerem croceum ſubtiliſſimum conuerſa conſpicies, quem adſeruabis in paruis phialis optime clauſis, ne aer intret: reſoluitur enim ab aere. De eo aliquot grana exhibebis in iuſculo ſiue liquore congruo, in quo dictus crocus reſoluitur, qui ob Martis naturam, quã participat, verum hepatis inſtauratiuum eſt, eiuſque conducit imbecillitatibus, & omnibus aliis morbis, qui inde oriuntur, quales ſunt cachexiæ, fluxus hepatici, hydropiſes,& ſimiles. Magnum vtiq; ſecretum, & admirandis virtutibus præditum.

Hæ ſunt omnes illæ præparationes metallicæ, quibus pharmacopœam noſtram decorandã ſtatuimus: & quarum deſcriptiones huc afferre & explicare ſupra promiſimus.

Perſtringendæ adhuc reſtant præparationes aliquot ſalium & oleorum, quorum mentio hoc in opere quoque facta fuit.

Sal prunellæ. Sal igitur prunellæ, quem Chymici Anodynum minerale appellant, ob ſingularem illam vim mitigandi dolores, quantumuis à cauſa calida & inflammatione quadam excitatos, paratur cum nitro optimo, quod funditur in cruſibulo, paulatim ſuperiniiciendo flores ſulphuris, qui eius pinguedinem tollũt, idque adeo pellucidum purumque reddunt, vt ſi ſuper lapidem marmoreum effundas, omnino clarũ & diaphanum appareat inſtar vitri, quod deinde Sal ſiue lapis prunellę dicitur. Salutare eſt remedium ad ardentiſſimam illam febrim, Hungaris familiarem, extinguendam & edomandam, cuius ferocia tanta eſt, vt ægrotantium linguas prorſus nigras, & prunis ardentib. ſimiles efficiat; cum autem tanti ſymptomatis ſæuitia ex ſalis huius vſu leniatur & opprimatur, inde Sal prunellæ appellatus eſt. Eſt præterea idem remedium magnum diureticum & diaphoreticum, ſicut ſupra videre licet, quando nos in eo præſcribendo eiuſmodi curandi indicationes nunquam non perſtrinximus.

Cremor ſiue ſal tartari. Cremor ſiue ſal tartari etiam ſub ſalibus comprehenditur, qui conficitur ex tartaro albo, craſſo modo pulueriſato, & multiplici aquarum ablutione repurgato, donec clariſſimus euadat: huiuſmodi tartari in patinam terream vitreatã inditi lib. 5. vel 6. affunde aquam claram fontanam, vt 5. aut 6. digitos materiam ſupernatet, bulliant omnia per horam vnam atque alteram: poſito dein vaſe in loco frigido, in ſuperficie concreſcet cremor cryſtallinus, quem ſeparabis cum cochleari perforato, reiterata ſæpius eadem ebullitione poſt materiæ refrigerationem, ſemper cremor adimatur, qui in frigido coagulabitur, & fac, vt exſiccetur in aere, de eo iuſculis admiſce ℥ ß. & acidula ea reddes, guſtuiq; gratiſſima, & vtiliſſima ẽt ad diſſecandos & incidẽdos humores craſſos & tartareos in viſceribus nutritioni dica-

dicatis: Eadem iuſcula apozematũ loco offerri poſſunt in pluribus affectibus, quæ ægrotantes cũ voluptate aſſument, nec vllam ipſis nauſeam, vt reliqua ſolent, excitabunt, iiſdem iuſculis addere potes radices & herbas congruentes, qualeſcunq; volueris. Hi cryſtalli ad ℥j. exhibiti purgant clementer, licet per ſe & ſine iuſculo ſumantur.

Sales cranii humani rad. reſtæ bouis, cort. fabarum, abſynthii, fraxini ceterach, &c.

Sales cranii humani, radicis reſtę bouis, corticum fabarum, abſynthii, fraxini, ceterach, & ſimiles vno eodemque artificio præparantur, per calcinationem enim omnia, ſiue ſingula ſeorſim in cineres rediguntur, ex quibus poſtea ſal iuxta communem ritum cum liquoribus vel aquis congruis extrahitur: ſic ſal cranii humani educitur cum aquis pœoniæ, florum tiliæ, lilii conuall. & ſimili antepileptica, hic enim ſal fere epilepticæ curæ peculiariter deſtinatur.

Sal corticum fabarum.

Sal corticum fabarum elicitur cum ſua propria aqua, ab ipſis adhuc viridibus deſtillata. Exſiccati enim cortices calcinantur, & fit inde ſalis extractio cum ſua aqua, vt diximus. Et ſic idem præparationis iudicium eſto de cæteris.

Poſtquam ſales præparati fuerint, hoc eſt, variis diſſolutionibus, filtrationibus & coagulationibus ad perfectam vſq; puritatẽ adducti, adhuc vltima hæc ipſis accedit operatio, vt in cruſibulum iniecti ad rubedinẽ vſq; calcinentur, ad ignem, ea tamẽ cautione, ne fundantur aut fluant, & ſic perfecte dealbantur: Hæc ſolummodo de ſalibus nobis tractãda reſtabãt in pharmacopœa noſtra.

Salium vltima & perfecta præparatio.

Quomodo enim iidem ſales in olea trãſmutentur, & è fixis volatiles per ſolam propriæ aquæ mercurialis additionem reddãtur, quomodo item ex iiſdem ad varios vſus potentiſſima educantur remedia, hæc omnia, inquam, non ſunt huius loci, ſed ſublimiorẽ requirũt conſiderationem, & propterea in pharmacopœam noſtram ſpagyricam reſeruanda, quo etiam reiicimus tractatũ de admirãdis viribus [illegible] metallicorum, è quibus aquæ vitæ ardentes eliciuntur, nec non tractatum de ſulphurib. & oleis præſtantiſſimis, quæ æque in mineralib. ac in vegetabilib. deliteſcunt, vbi ſimul demonſtrabimus, ſpiritum vegetantem in mineralium corporum interiori potentiſſime vigere, eaque nuſquam vegetatiua tanta virtute, prout quidam externo illorum aſpectu decepti falſo opinantur, orbari aut deſtitui.

Olea aromatum, ſem. bacc. gran. cort. fruct. herb. &c.

Quod ad olea attinet, de quibus ſupra locuti ſumus, illa omnia communia admodum ſunt, eorumq; præparatio omnibus fere, imo ipſis tyronibus, nota & perſpecta eſt, ſiue ſint olea aromatum, veluti cinnamomi, caryophyllorũ, macis, nucis moſchatæ, piperis, & ſimilium: ſiue ſeminum, baccarum & granorum, vt lauri, iuniperi, fœniculi, aniſi, pœoniæ, &c. ſiue corticum & fructuum, vt arantiorum & citriorum, ſiue omnium etiam herbarum calidarum, vt ſaluiæ, roſmarini, menthæ, betonicæ, maioranæ, thymi, hyſſopi, & infinitarum aliarum, quæ omnia vna eademque via ac methodo conficiuntur, nempe ea conquaſſando & macerando in 5. aut 6. aquę tepidæ partib. per 24. horas: & poſtea deſtillãdo per magnũ Alembicũ cupreum cum ſuo refrigerio, iam ſupra modũ edocuimus, cum de aquis cynnamomi aliorumq; aromatum ageremus: ſimulq; oſtendimus, ex huiuſmodi aquis deſtillatis poſt oleorum ſuorum ipſis innatantium ſeparationem, multos ac varios ſyrupos præſtãtiſſimos cõcinnari poſſe.

Omnium horum oleorum vires ac proprietates patebunt ſatis ex ſupradictis, ita vt ſuperuacaneum ſit hic eadem repetere.

Oleorum incommoda.

Huiuſmodi olea licet ſummis & elegantiſſimis virtutibus prædita ſint, non tamen carent ſuis incommodis, cum enim tenuium ſint partium, facile in auras diſſipantur, quantumuis in phialis obturatiſſimis conſeruentur. Accedit,

quæ nō vſurpari poſſint, niſi mixta cum aliis, conſeruis nimirum, tabellis aut liquoribus, ſi alias inconſiderate exhibeantur, plus obeſſe quam prodeſſe ſolent.

Eximia ſemper quædam ſingulis regionibus ſua laus eſt & præſtantia, vt Germanorum fortitudinem nullis vnquam ſeculis intermorituram prætermittam, illis hæc modo potiſſimum gloria aſſeruatur, vt tanto politiorum quorumuis ſecretorum indagandorum ſtudio flagrent & cupiditate, vt non immerito id elogium quadamtenus aptari poſſit Virgiliani inſtar.

6. Æneidos.

Excudent alii ſpirantia mollius æra:
Credo equidem viuos ducent de marmore vultus,
Orabunt cauſas melius, cœlique meatus
Deſcribent radio, & ſurgentia ſydera dicent:
Naturam penetrare magis Germane memento.

Inuentum nouum olea in eſſentias reducendi.

In illa enim regione artificium nuper inuentum eſt olea illa reducendi in eſſentias gratiſſimas ac vtiliſſimas, quæ propriis ſuis coloribus, odoribus ſaporibuſque nobilitantur: nulla accedente alia mixtione, quam Manna cœleſti optime depurato, quod harum rerum vires atque virtutes allicit, eaſque ſua admixtione exquiſitiſſime corrigit. Secreti huius me participem reddidit Germanus quidam doctus Medicus, eiuſque præparandi modum mihi reipſa reuelauit, is forſitam ægre ferret, ſi clarius arcanum illud manifeſtarem: Nihil tamen eorum, quæ dicere conueniunt, reticui: nec dubito, quin experti chymici paucis mea dicta comprehendant.

Eiuſmodi eſſentiæ conſeruantur in paruis theculis rotundis, quarum ſingulæ capiunt 15. vel 20. diuerſa eſſentiarum genera, quę, cum vſus poſtulat, cum dentiſcalpio, hoc eſt, in minima quantitate exhibebuntur, & effectus nihilominus proferent optatiſſimos.

Hactenus de exactis, eſſentiis, magiſteriis, ſalibus & ſimilibus præparationibus chymicis, quæ hinc inde in pharmacopœa noſtra exornanda occurrũt, ſatis abunde tractauimus, præter hæc nulla alia iam additurí. Iampridem enim de iis, & ſimilibus multa in ſcriptis noſtris commentati ſumus: nec ceſſabimus in poſterum, ſi Deus vitam nobis conceſſerit, in pharmacopœa noſtra ſpagyrica pluribus eadem pertractare.

Huiuſmodi elegantia, rara & præclara remedia, officinas pharmacopœorũ hodie potius decerent, quam tantæ deauratarum pyxidum multitudo, quæ tamen plerunq; pluribus in locis aliud nihil, præter inanem vẽtum complectuntur inter ornatiſſimas inſtructiſſimaſq; officinas, tam publicas, quam priuatas, quæ paſſim in Italia, Germania, aliiſque regionibus habentur, nullam adhuc vidi, quæ æquaret, ne dicam, ſuperaret eam, quæ Caſſellis eſt in arce Principis. *Encomium officinæ Caſſellanæ in arce Principis.* Ad hanc expoliendam & exornandam non tantum Principis Medici, viri ſummi ac celeberrimi, aſſiduam ſuam conferunt operam & laborem, ſed ipſe etiam Princeps, Mauritius nempe, Haſſiæ Landgrauius, magnus ille & potentiſſimus Princeps, manum non veretur admouere: libenter me in hac totius Europæ politiſſima & exquiſitiſſima officina affirmare poſſum tot vidiſſe extractorum, magiſteriorum, eſſentiarum, aliarumque præparationum chymicarum genera, vt illorum numerus facile millenarium excedat, exceptis vulgaribus, quorum nullus eſt defectus, nulla inopia. Eiuſmodi remedia à munificentiſſimo Principe largiſſime eroganturin commodum & ſalutem ſuorum ſubditorum, qua munificentia ac liberalitate etiam perfruuntur alii circumuicini. Officina hæc mihi typus primus fuit, ad cuius imitationẽ meam pharmacopęam conatus ſum, variis iiſq; raris & elegãtib. remediis chymicis ditare & illuſtrare.

A cu-

Digitized by Google

A cuius enim nomine lumen & ſplendorem magis his meis lucubrationibus mutuarer, quam potentiſſimi huiuſce Principis, qui tot ingenitis & excultis virtutibus palam ab omnibus celebratur? Generis equidem illius, quod ab antiquis Germaniæ proceribus longa ſtemmatum deducit ſerie, nobilitati commemorandæ, aut luculentis, quibus mirum in modum abundat, fortunæ muneribus explicandis aliquandiu incumberem, niſi propriis, quam alienis dotibus mallet potius exornari. His igitur prætermiſſis cæteras ſerenitatis eiuſdem partes ampliſſimas in medium producam: ſummam in rebus diuinis & humanis temperandis ſapientiam, clementiam erga bonos ſingularem, iuſtitiam improbis formidabilem, robur animi inuictum, in omnibus humanis actionibus moderationem, & incredibilem erga omnes meque potiſſimum beneficentiam, quæ tãtis me gratitudinis compedibus præſentem nuper, nunc vero etiam abſentem quotidie obſtringunt & obſtrinxerunt, vt nullum non officii genus optimo iure, per me tam liberali Mœcenati rependatur. Quapropter vt aliquam ſaltem grati animi ob tot continua beneficia notam præſentibus & futuris ſeculis ſignificarem, hoc meum opus, tum alteri magnanimo Principi de re literaria æque benemerito, ipſi mutuo neceſſitudinis amicitiæque vinculo coniunctiſſimo conſecraui: tum ſacram vtriuſque memoriam meis ſcriptis inſerendam, & in omnem hominum poſteritatem, quantum per me licet, iampridem conſtitui decreuique propagandam.

FINIS.

INDEX

INDEX RERVM MEMORABILIVM ET NOTATV DIGNARVM IN HAC PHARMACOPOEA CONTENTARVM.

A.

ACeti mira virtutes. 201
Acetum hydromelitis. 85
Aceta medicata 75
Aceti ſcyllitici præparatio. ibid.
Acetum roſaceum. 76
Aceta alia ex variis floribus. ibid.
Alimentum & medicamentum quomodo differant. 1
Aloes vera præparatio. 115
Amaritudo vinorum quomodo corrigenda. 71
Ambræ præparatio. 220
Antidotorum differentia. 158
Antidotus Cephalica maior. 159
Antidotus Cephalica minor pro gregariis. ibid.
Antidotus cardiaca maior pro ditioribus. 161
Antidotus thoracica maior pro ditioribus. ibid.
Antidotus thoracica minor pro gregariis. ibid.
Antidotus cardiaca minor pro gregariis. ibid.
Antidotus vniuerſalis. 110
Antidotus ſtomachica maior pro ditioribus. 162
Antidotus minor ſtomachica pro pauperibus. ibid.
Antidotus hepatica maior pro ditioribus. ibid.
Antidotus hepatica minor pro gregariis. 163
Antidotus ſplenetica maior. ibid. minor. ibid.
Antidotus nephritica maior. ibid. minor. 164
Antidotus hiſterica. ibid.
Antidotus maior contra peſtem. ibid. minor pro pauperibus. 165
Antidotus de granis maturis iuniperi. 166
Apophlegmatiſmus quid? 141
Aquæ calidæ. 14. frigidæ. ibid. temperatæ. 15. cephalicæ. ibid. antapoplecticæ. ibid. contra paralyſin. ibid. antepilepticæ. 16. contra ſurditatem. ibid. ophthalmicæ. ibid. pectorales. ibid. cordiales. ibid. ſtomachales. ibid. hepaticæ. ibid. ſpleneticæ. ibid. renales. ibid. fluorem alui ſiſtentes. ibid.
Aquas etiam deſtillari per digeſtionis & fermentationis viam. 18
Aquas & olea ſimul & vna elici ex omnibus herbis & floribus calidis virtute caloris balnei vaporoſi. 42
Aqua præparata ex aromatibus, herbis, floribus & ſeminibus calidis & ſiccis. 45
Aqua benedicta Rulandi. 130
Aqua benedicta ex croco metallorum. 42
Aqua benedicta M. Rulandi aduerſus pleuriſin. 43
Aqua caryophyllorum cum aqua communi. 45
Aqua cinnamomi cum vino & aqua roſarum. 45
Aqua deſtillata ad eliciendam vim purgantium, &c. 51
Aqua antepileptica ex magneſia dicta & cruſta panis. 44
Aqua imperialis communis & paratu facilis. 21
Aqua mirabilis etiam extra ventrem laxans. 44
Aqua aciem oculorum acuens cæcitatemque in ſenibus incipientem prohibens. 30
Aqua ophthalmica alia. 51
Aqua ophthalmica ex croco metallorum. 43
Aqua papaueris ad pleuritidem. 43
Aqua roſarum ex infuſione depurata. 94
Aqua terræ ſanctæ Rulandi. 131
Aquam vitæ ex omnibus rebus alimentoſis poſſe elici. 18
Aqua vitæ ex hydromelite vinoſo optima. 85
Aqua vitæ ex roſis. 18
Aqua vitæ tartariſata verum diſſoluens omnium purgantium. 240
Aqua vitæ ex tritico, granis, &c. 19
Aquæ vulnerales. 16. ſudorifica. ibid. hiſterica. ibid.
Aqua ad hæmoptoſin ſeu ſanguinis ſputum. 31
Aqua ad phthiſin & vlcera pulmonum præſtantiſſima. 31
Aqua antipleuritica. 32
Aqua mirabilis ad collapſas vires inſtaurandas, & ad ſpiritus vitales & animales roborandos & reficiendos, quæ elixiri vitæ æquiparari poteſt. 32
Aqua caponis ad inſtaurandas vires. 32
Aqua theriacalis cephalica & affectionibus cerebri deploratis, nempe apoplexiæ, paralyſi, epilepſiæ & ſimilibus ſpecifica. 25
Aqua ad cordis roborationem contra venena & peſti-

lentes

lentes omnes affectus. 33
Aqua ad peſtis curationem & præſeruationem. 33
Aqua antifebritica. 34
Aqua contra omnis generis febres, præcipue vero intermittentes. ibid.
Aqua ad febres peſtilentes & ardentiſſimas. ibi.
Aqua antinephritica. 34.35
Aqua ad comminuendum calculum et in ipſa veſica. 35
Aqua in veſicam immittenda. 36
Aqua ad præſeruationem calculi. 36
Aqua hyſterica. 37
Aqua contra colicam ventriculi & inteſtinorum à cruditatibus & flatibus ſubortam. 37
Aqua ſcorbutica & hydropica. 37
Aqua dyſenterica 38
Aqua hypnotica. 38
Aqua ad ictus ſclopetariorum. 39
Aqua ad gonorrhœam fœtidam & virulentam atq; etiam inueteratam præſtantiſſima. 39
Aqua podagrica. 40
Aqua ad ambuſta. 41
Aqua ſpermatis ranarum ad ambuſta. 41
Aqua purgans. 41
Aqua purgans compoſita. ibid.
Aqua vomitiua & purgatiua ſimul. 42
Aqua theriacalis communis pro gregariis. 24
Aqua theriacalis, cordialis & bezoardica omnibus cordis pathematis, peſtiferisq; affectibus miro progreſſu conferens ſudoremq; mouens. ibid.
Aqua antepileptica maior Quercetani. 25
Aqua ad epilepſiam, apoplexiam, & paralyſin. 27
Aqua hirundinum antepileptica. 28
alia aqua hirundinum. ibid. 29
Aqua picarum compoſita ad epilepſiam. 29
Aqua ophthalmica. 30
Arabes mutaſſe oxymelita & hydromelita in ſyrupos. 22
Aromatici caryophyllati vires. 145
Aromati roſati vires. ibid.
Auri philoſophici calcinatio. 210

B.

Benedicta laxatiua. 108
Bezoardici extracti præparatio. 220
Bezoardicum magiſterium animale quid. 209
Bezoardici mineralis proprietates & eiuſdem metaphyſica deſcriptio 209
Butyrum ſulphuris. 243

C.

Calcinatio auri philoſophici. 210
Calix vomitiuus. 131
Camphoræ eſſentia. 243
Caput purgia. 138.139
Caput purgium ad humeres à capite ad pectus defluentes reuellendos & per nares expurgandos. 139
Catapotia. 114
Catholicum. 110
Chymicas operationes tam Medicis quam pharmacopœo eſſe cognitu neceſſarias. 10
Circulatio quid. 10
Claretum excellens. 72
Claretum præſtantiſſimum corroborans omnes facultates. ibid. eius vſus. 73
Clyſteres emollientes. 134
anodyni. ibid.
carminatiui. ibid.
Cohobatio quid. 10
Compoſitio medicamentorum cur ſit inuenta & introducta. 2
Concoctionis differentia. 12
Concoctione omnia dulceſcere. 13
Conditi duplex ſignificatio. 154
Conditum ad cordis roborationem. 157
Conditura radicum. 157
Confectio hamech. 108
Confectio viperina aromatica. 190. iuniperina. 191
Conſerua quomodo conficiantur. ibid.
Conſeruarum differentia. 154
Conſerua ex citriis, limoniis, &c. 156
Conſerua cephalica. ibid.
Conſerua pectorales. ibid.
Conſerua cordiales. ibid.
ſtomachica. 155
hepatica. ibid.
ſplenetica. ibid.
renales. ibid.
Corallorum eſſentia ſiue ſales. 242. magiſterium. ibid.
Corallorum ſales. 220
Coralliorum tinctura. 210
Cranii præparationes. 241
Cremor ſulphuris. 243
Cremor tartari. 244
Croci eſſentia. 220
Crocus Martis. 243

Crocus metallorum. 131.243
Crocus metallorum in clyſteribus. 137
Cultura & tranſplantationis vtilitas. 215

D.

Decocta perperam fieri in vaſe aperto. 46
Decoctio in pelecano aut alio deſtillatorio vaſe. 57
Decoctio lenitiua aperitiua refrigans. 48
Decoctio lenitiua aperitiua calefaciens. 48
Decoctio carminatiua ſeu flatus diſcutiens. 48
Decoctio diuretica. 48
Decoctum præparans bilem nimia aduſtione incraſſatam & ſoluens obſtructionem in viſceribus. 49
Decoctio ad bilis tenuitatem emendandam. ibid.
Decoctum præparans pituitam. ibid.
Decoctum præparans bilem atram. 50
Decoctio pro delicatis. 52
Decoctio hydrotica. 52
Decoctum ſudorificum contra luem veneream catarrhoſam & ſimiles affectus inueteratos. 55
Decoctum hydroticum aduerſus Epilepſiam. 56
Decoctum hydroticum ſpecificum ad paralyſin. 57
Decoctum ſudatiuum ad hydropem. 57
Decoctum ſudorificum ſingulare ad vehementem corporis concuſſionem ex alto quodam & graui lapſu contractam. 57
Decoctio hydrotica, quæ D. Ambroſio tribuitur aducrſus febres intermittentes & ipſas etiam tertianas. 58
Decoctio vulneraria vniuerſalis, id eſt, omnibus tam internis, quam externis vulneribus & vlceribus conducens. 58
Decocta varia diuerſis affectibus tam internis, quam externis aptiſſima certaq; experientia cōprobata. 60
Decoctum purgans ad quartanam expertum. 60
Decoctum ad menſes prouocandos expertum mirabile. ibid.
Decoctum ad menſes ſiſtendos. ibid.
Decoctum ad præcipitationem vteri. 61
Decoctum ad iuuandam conceptionem. ib.
Decoctum ad morſum venenatum ſerpentis & canis rabidi. ibid.
Decoctum ad febres chronicas. ibid.
Decoctio ad febres intermittentes, quotidianā & quartanam purgans optimum. 62
Decoctum ad hydropem & purgandas aquas. ibid.
Decoctum ad icterum expertum. 62
Decoctum galli veteris ad oppilationem hepatis, lienis, ſplenis, meſenterij, dolorem colicum, calculum, quartanam & chronicos omnes affectus. ibid.
Decoctum chinæ. 63
Decoctum ad dyſenteriam & lienteriam. ibid.
Decoctio ad calculum diminuendum & expellendum. 64
Decoctio ſplenis bouis congrua ad duritiem & obſtructionem lienis & ſpecifica ad menſium ſuppreſſionem. 65
Defectum naturæ corrigi arte, 215
Deſtillatio quid. 7
Deſtillatio quomodo à ſublimatione differat. 2
Deſtillationem eſſe Spagyricum inuentum. 6
Deſtillationem differentia. 9
Deſtillari quid poſſit & quid non. 8
Deſtillandi aquas methodus noua. 17.18
Deſtillationem aquarum etiam fieri per viam digeſtionis & fermentationis. 18
Diacalamenthi vires. 146
Diacarthamum Arnoldi. 108
Diacinnamomi vires. 146
Diacodium. 215
Diacumini. 146
Diacurcumæ. 147
Diagalonga vires. 146
Diahelleborum Quercetani. 112
Diahyſſopi vires. 146
Diaireos vires. 146
Dialaccæ maioris. 147
Diamargariti calidi vires. 145
Diamargariti frigidi vires. 146
Diambra. 146
Diamoſchum dulce. 146
Dianiſi. 146
Dianthi vires. 146
Diapenidij. 146
Diaphœnicon. 108
Diapraſſij. 146
Diaprunum ſolutiuum. 107
Diarrhodon. 147
Diaſena. 109
Diathamari. 146
Diatraganthi vires. 146
Diatrionpipereon. 146
Diatrion ſantalorum. 147
Diaturbith maius. 108

Digitized by Google

διαξυλάλοες. 146
Diazin Ziberis vires. ibid.
Differentia concoctionis. 12
Differentia deſtillationum. 9
Differentia inter medicamentum & alimentum. 1
Digeſtio Syruporum. 93
Digeſtionis neceſsitas & vtilitas. 13

E.

Eclegmata incidentia & detergentia. 143
Eclegma de althea. ib.
Eclegma paſſularum Querc. 144
Electuarii lętificantis vires. 146
Electuarium de ouo. 166
Electuarium de ouo Maximiliani I. Imperatoris. 167
Electuarium de ouo maius Querc. pro ditioribus. ib.
Electuarium de ouo minus pro pauperibus. 168
Electuarium purgans pituitam. 111
Electuarium purgans melancholiam atramque bilem. 112
Electuarium lenitiuum antinephriticum Quercetani. 113
Electuarium hyſtericum Quercetani. ibid.
Electuarium de ſucco roſarum Nicolai. 107
Electuarium roſarum Meſue. ibid.
Electuarium de Pſyllio Meſue. 107
Electuarium de Pſyllio Montagnana. 108
Elixir vitæ maius ad inueteratos morbos peneque deſperatos propulſandos, ſanitatem conſeruandam vitamque ipſam prorogandam. 21
Elixir vitæ minus. 23
Elixir aliud paratu facillimum. ibid.
Encomium Officinæ Caſſellanæ in arce Principis. 246
Ἕψησις. 12
Eſſentia camphora. 243
Eſſentia corallorum & perlarum. 242
Eſſentia croci. 220
Eſulæ radicis præparatio. 240
Exaltatio quid? 10
Exhalatio quid? ib.
Extractorum præparandorum rationem mulierculis non eſſe ignotam. 12
Extracti bezoardici præparatio. 220
Extractum myrrhæ. 220
Extractum mumiæ. ibid.
Extractum bituminis iudaici. 243
Extractum ligni buxi. 224
Extractum cephalicum maius. 160
Extractum ex corticibus 224
Extractum ſcylliticum. 181
Extractum phlegmagogum 240. melanagogum. ib.
Extractum ſpecierum hieræ Galeni & hieræ Coloçynthidos & reliquorum vulgarium purgantium. 240
Extracta ex animalium familia deprompta. ib.
Extractum cranii humani. 241
Extractum epatis vituli. 241
Extractum pulmonum vulpis. ibid.
Extractum è cornibus ceruorum tam teneris quam induratis. ib.
Extractum caſtorii. ib.
Extractum oculorum cancrorum, teſtarum, ouorum, limacum, &c. 242
Extractum matricis leporinæ & ſecundæ mulieris fœcundæ. ibid.
Extracta metallica. ibid.
Extractum baccarum lauri. 228
Extractum purgans hederæ. ibid.
Extractum vuarum. ibid.
Extractum granorum maturorũ ſambuci & ebuli. ib.
Extractum granorum actes. 229
Extractum granorum ebuli. ibid.
Extractum ceraſorum nigrorum. ibi.
Extractum florum pœoniæ ib.
Extractum fructuum alkekengi. ibid.
Extractum fenelorum. ibid.
Extractum florum papaueris rubeorum. ibid.
Extractum herbarum. ibid.
Extracta ex herbis, radicibus & cæteris omnibus ſuis partibus quomodo præparanda. ibi. 230
Extractum chelidoniæ. 230
Extractum meliſſæ. ibi.
Extractum cardui benedicti & vlmariæ. ib.
Extracta compoſita. ib.
Extractum cephalicum maius. 231. minus ib.
Extractum thoracicum maius. ib. minus. 232.
Extractum maius cardiacum ſiue cordiale. ibid. minus. ibid.
Extractum maius ſtomachicum. ib. minus. 233.
Extractum hepaticum maius ib. minus. ib.
Extractum ſpleneticum maius. ib. minus 234.
Extractum nephriticum maius. ib. minus. ib.
Extractum hyſtericum maius. ib. minus. 235
Extractum carminatiuum. ibid.
Extractum rhabarbari. 236
Extractum eſulæ. 237

Extractum catholicum. 239
Extractum cholagogum ſolutiuum. 239

F.

Fermentationis cognitionem eſſe neceſſariam. 11
Flores ſulphuris. 243
Flores ſulphuris eſſe verum pulmonum balſamum. 144
Furnum athanoris digeſtioni eſſe commodiorem. 76

G.

Gemmarum ſales. 220
Gummatum præparatio. 116
Gummi è ligno ſaſſafras. 224
Gummi ex ligno & corticibus iuniperi. ibid.
Gummi ex ligno aloes, ligno rhodio & ſantalo. ibid.
Gummi è cortice fraxini. ibid.
Gummi è cortice tamariſci & capparorum. ibid.
Gummi ex radicibus arboris pomi. ibid.

H.

Hermeticorum philoſophorum ſententia de rebus deſtillandis. 8
Hiera picra. 108
Hyacinthi magiſterium. 243
Hydromelita apud veteres fuiſſe in frequenti vſu. 77
Hydromel vinoſum. 84
Hydromel ſimplex officinarum. 85
Hydromel cum ſucco ceraſorum ad ſitim ſedandam. ibi.

I.

Ignis quatuor genera. 10
Incommoda medicamentorum crudorum & ſine artificio digeſtorum. 12
Indum maius. 108

L.

Lac ſulphuris. 243
Lapidis lazuli magiſterium. 243
Lapidum pretioſorum tinctura. 210
Lapidis iudaici magiſterium. 243
Laudana vnde dicta. 217
Leproſorum duorum hiſtoria, qui ope viperarum fuerunt reſtituti. 188
Looch incidentia & detergentia. 149
Looch de althea. ibid.
Looch paſſularum Querc. 144
Lyncis lapidis magiſterium. 243

M.

Magiſteriorum ſeptem præparationes. 208
Magiſterium bezoardicum animale quid. 209
Magiſterium corallorum & perlarum. 242
Magiſterium hyacinthi, ſmaragdi & rubini. 243
Magiſterium lapidis Lazuli. 243
Magiſterium lapidis iudaici & lyncis. 243
Magneſia Saturni. 48
Martis Crocus. 243
Maslac Turcarum opium. 215
Maſticatorium quid. 141
Maſticatorium reuulſorium ad paralyſin. 142
Materia medicamentorum vnde ſit ſumenda & quibus modis in medicum vſum aptanda. 2
Meconium quid 213
Medicamentum quotuplex. 1
Medicamentum apud Galenum quid. 11
Medicamentum & alimentum quomodo differant. 1
Medicamentorum crudorum & ſine artificio digeſtorum incommoda. 12
Medicamenta ſimplicia. 2
Medicamentorum materia vnde ſumenda & quibus modis in medicum vſum aptanda ſit. 2
Medicamentorum compoſitio cur ſit inuenta & introducta. 3. Quid Galenum mouerit ad medicamentorum compoſitionem. 4. quid autorem impulerit ad reformandam medicamentorum præparationem. 5
Mel eſſe purius ſaccharo. 77
Melancholia hypochondriaca. 69
Melicratum vinoſum cũ multis aromatibus paratũ. 80
Melicratum ſenectutis vinoſum. 86
Mercurius lumbricorum hoſtis. 48
Metallorum crocus. 243
Methodus noua vtiliorque deſtillandi aquas. 17. 18
Methodus extrahendi aquam vitæ ex roſis. 18
Methodus extrahendi aquam ex ſtirpibus. 19
Mineralis bezoardici proprietates & eiuſdem metaphorica deſcriptio. 209
Mithridatem veneno perire non potuiſſe. 170
Mitridatium. 170
Mumia præparatio. 241
Myrrhæ præparatio. 116

N.

Naturæ defectum arte corrigi. 215
Nepentes. 217
Nepenthes maius Quercetani. 221
Nepenthes Quercetani ſingulares effectus. 211

O.

Officinæ Caſſellanæ in arce principis encomiũ. 246
Oleorum incommoda. 245
Olea & aquas ſimul & vna elici ex omnibus herbis & floribus calidis virtute caloris balnei vaporoſi. 48
Olea in eſſentias reducendi inuentum nouum. 246

Olea

Olea ſimplicium aquis immutari. 45
Oleum ab aqua in fundibulo ſeparandum. 45
Olea aromatum, ſeminum, baccarum, granorum, corticum, fructuum, herbarum, &c. 245
Oleum diacolocynthidos carminatiuum Quercetani. 135
Olei ſulphuris in crocum conuerſio. 244
Operationes vulgares pharmacopœorum. 6
Operationes chymicas tam Medico quam pharmacopœo eſſe cognitu neceſſarias. 10
Opium eſſe lachrymam papaueris. 213
Opij veri ſigna. ibid. 214
Opium à ſuo ſulphure eſſe inflammabile. 214
Opij non praparati incommoda. ibid.
Opium baſis plurimarum antidotorum. 199
Opij caſtigatio & reformatio. 198
Opij proprietas vnde. 217
Opij ex papauere domeſtico hortẽſi elegãs ꝑparatio. 221
Opiata. 154
Opiata cordialis. 157
Ὀπὸς. 12
Oxymelita. 76
Oxymelita & hydromelita apud veteres fuiſſe in frequenti vſu. 77
Ab Arabibus fuiſſe mutata in ſyrupos. ibid.
Oxymelitis ſimplicis praparatio. 78
Oxymel ſcillicticum ſimplex. 79.
Oxymel cephalicum. ibid.
Oxymel epilepticum. ibid.
Oxymel pectorale. ibid.
Oxymel de peto purgatorium mirabile non ſolum pituita craſſa, ſed & bilis flaua itemque nigra anhelοſos thoracis & ventriculi affectus iuuans & denique ad omnes morbos inueteratos laudatiſſimum remedium. 80
Oxymel phlegmagogum, cholagogum & melanagogum ibid. coctionis tempus in oxymelite. 81
Oxymel accommodatum humoribus ſeroſis euacuandis, hydropi & cachexia perquam vtile, hepar, lienem & totum meſenterium roborans, eorumque obſtructa ſimul reſecans. 81
Oxymel benedictum. 82
Oxymel diureticum. 83

P.

Paniſicij praparatio qualis. 11
Πέψις. 12
Perfectio vini quales requirat operationes. 12
Perlarum eſſentia ſiue ſales. 242. magiſterium. ibid.
Petum per ſe ſumptum eſſe vomitorium. 80
Pharmacopœos veros & legitimos à Spurijs diſtingui. 13
Pharmacopœorum operationes vulgares. 6
Pharmacorum crudorum & ſine artificio digeſtorum incommoda. 12
Philonium. 217.
Philonium Perſicum & Romanum. ibid.
Pilularum differentia. 114
Pilula cholagoga. ibid.
Phlegmagoga. ibid.
Melanagoga. ibid.
Panchymagoga. ibid. 116
Pilula cholagoga de centaurio Quercet. 118
Pilula phlegmagoga de abſynthio Querc. ibid.
Pilula tartarea melanagoga Querc. 119
Pilula de ammoniaco 120
Pilula de Sagapeno. 121
Pilula hydragoga Querc. 122
Pilula de Euphorbio mirabiles contra omnis generis febres chronicas intermittentes atq; quartanas, nec non contra omnes cachexias, hydropiſin, paralyſin, & dolores colicos. 123
Pilula de Euphorbio contra peſtem. Querc. 124
Pilula peſtilentiales Alberti Ducis Bauaria. 124
Pilula cynogloſſa. 216
Pinguia & vnctuoſa quomodo differant. 8
Pleuritidis notha ſpecies. 43
Pomum ad pleuritidem. 43
Potio vulneraria omnibus tam internis, quam externis vulneribus & vlceribus conducens. 58
Potio vulneraria alia. 59
Potio vulneribus ſclopetarum venenatis conducens. 59
Potio vulneraria in fracto oſſe ab ictu ſclopetario. ibid.
Potio vulneraria cephalica. ibid.
Potio ſanguinẽ ex vulneribus erumpentẽ prohibens. ib.
Potio ad renum & veſica vlcera. 60
Potio ad gonorrhœam virulentam ſeu fœtidam. ibid.
Praparationes nobiles artis Spagirica. 91
Praparatio paniſicij qualis. 11
Praſeruatiuum contra peſtem ſingulare. 157
Prunella Sal. 244
Puluis D. Birckmanni. 149
Aronis radicis praparatio. 149
Puluis ſternutationem prouocans. 140
Puluis cholagogus. 125

Puluis phlegmagogus. ibid.
Puluis melanagogus Querc. ibid.
Puluis panchymagogus ibid.
Puluis purgatorius ad omnes morbos frigidos cerebri. 126
Puluis purgans hydropicorum aquas. ibid.
Puluis ad expellendos lumbricos, & ad deturbandum eorum ſeminarium. ibid. 127
Puluis cachecticus Querc. ibid.
Purgantia duplicia. 106
Purgantia ſimplicia cum aloe. 117.118.

Q.

Quercetanum quid mouerit ad reformandam medicamentorum preparationem. 5

R.

Radium conditura. 157
Rectificatio quid. 10
Requies Nicolai. 216
Roſata nouella. 146
Rubini magiſterium. 243

S.

Sacharum quid. 77
Sachari calorem non eſſe exiguum obſtruentem & conglutinantem. ibid.
Sacharum facile verti in bilem. ibid.
Sacharum ſcylliticum. 181
Salium vltima & perfecta preparatio. 245
Sales corallorum & gemmarum. 220 242
Sal corticum fabarum. 245
Sales cranij humani, radicis reſta bouis corticum fabarum, abſynthij, fraxini, ceteracb, &c. 245
Sal prunella. 42.244
Sal tartari. 244
Salium theriacalium preparatio ſecundum antiquos. 194. *Proprietates.* 196. *reformatio.* 211
Sal vitrioli vomitiuum. 131
Sapa. 228
Saſſafras ligni Gummi. 224
Scammonii preparatio vulgaris. 107. *alia* 116
Scylla vulgaris preparatio. 76
Scyllarum ſelectus. 178
Scyllas colligendi tempus. 178
Scylla preparatio. 179
Scyllarum malignitas quomodo corrigenda. 180
Scylla fæcula. ibid.
Scylla fæculam in trochiſcos poſſe redigi. ibid.
Simplicia purgantia cum aloe. 117
Smaragdi magiſterium. 243
Spagyricæ artis nobiles preparationes. 91
Species pleuritidis nothe. 43
Spiritus aureus Rulandi. 131
Sublimatio quomodo à deſtillatione differat. 7
Sulphuris flores eſſe verum pulmonum balſamum. 144
Sulphuris flores. 243
Sulphuris rubinus. ibid.
Sulphur auratum diaphoreticum. ibid.
Sulphuris lac, cremor ſiue butyrum. ibid.
Syrupos ex omnium ſimplicium aquis componi. 45
Syrupus quid. 86
Syruporum differentia. ibid.
Syrupus ſimplex. ibid.
Syrupus compoſitus. 87
Syruporum vſus. ibid.
in Syruporum differentia quid reformandum. ibid.
Syrupi calefacientes qui. 88
Syrupi refrigerantes. ibid.
Syrupi temperati. ibid.
Syrupi pituitam praeparantes in genere. ibid.
Syrupi melancholicum ſuccum digerentes. 89
Syrupi bilem flauam concoquentes. ibid.
Syruporum alios aliis eſſe potentiores. ibid.
Syrupi attenuantes bilem. 90
Syrupi incraſſantes bilem. ibid.
Syrupi cephalici. ibid.
Syrupi pectorales. ibid.
cardiaci. ibid.
ſtomachici. ibid.
hepatici. ibid.
ſplenici. ibid.
nephritici. ibid.
hyſterici. ibid.
Syrupos multos non neceſſarios in officinis reperiri. ibid.
Syrupi aromatum & rerum odoratarum. 91
Syrupi quomodo retineant ſaporem & odorem ſuorum ſimplicium, interdum etiam colorem. 92
Syrupus violatus violaceus. ibid.
Syrupus mucharum. 93
Syruporum digeſtio. ibid.
Syrupi quomodo diu referuentur. 94
Syrupus de pomis cum ſena Quercetani. 95
Syrupus cytoniorum ſine ſacharo. ibid.

Syrupus

Syrupus calendulæ. 96
Syrupus de peto ſimplex. Ibid. Compoſitus. 97
Syrupus de ſucco hederæ terreſtris. ibid.
Syrupus de ſucco papaueris rheadis. ibid.
Syrupus ſcordij. ibid.
Syrupus ſcorzonera. ibid.
Syrupus florum hyperici & centaurij minoris contra corruptionem ventriculi. 98
Syrupus florum chamomillæ. 98
Syrupus florum ſambuci. ibid.
Syrupus ebuli. ibid.
Syrupus granorum hederæ. ibid.
Syrupus florum geniſtæ. ibid.
Syrupus geniſtæ compoſitus. ibid.
Syrupus fenelorum ſiue fructuum paliuri. 99.100
Syrupus helleboratus minor Quercetani. ibid.
Syrupus helleboratus maior eiuſdem. ibid.
Syrupus cinnamomi ex propria aqua. 101
Syrupus ſimplex cinnamomi cum vino. ibid.
Syrupi de ſeminibus. 102
Syrupus florum roſmarini ſimplex cum vino. ibid.
Syrupus ex vinis medicatis. ibid.
Syrupus ex ſolo vino generoſo Villanouani. ibid.
Syrupus ex aquis & vinis ſimul. ibid.
Syrupus ſimplex cinnamomi alio modo paratus cum aqua vitæ. 103
Syrupus antepilepticus. 104
Syrupus de corallis Quercetani. ibid.

T

Tabellæ quomodo conficiantur ex pulueribus. 153
Tartari ſal ſiue cremor. 244
Theriacarum duo genera. 169
Theriaca germanica pro gregariis. 166
Theriaces nomen etiam ſolis quibuſdam ſimplicibus olim competebat. 170
Theriacam à neotericis fuiſſe reformatam. 175
Theriaca vnde ſit dicta. 171
Theriaca diateſſaron Meſuæi. 172
Theriaca Democratis. ibid.
Theriaca ex bryonia Oribaſii. 173
Theriaca magna Andromachi deſcriptio vulgaris. ibid.
Theriacam conficiendi tempus. 179
Theriaca vulgaris proprietates ſecundum antiquos. 205
Theriaca præſtantis nota. 199
Theriaca prima reformatio. 202
Theriaca in cœleſtẽ & ſublimiorẽ eſſentiã redacta. 207
Theriaca benedicta. 205
Theriaca cœleſtis dicta.
Theriaca diateſſaron antiquorum.
Theriaca diateſſaron regia Quercetani.
Theriacalium ſalutis præparatio ſecundum antiquos. 194. *Eorum proprietates.* 196. *Reformatio.* 211
Theriacales trociſci. 171
Tinctura coralliorum. 210
Tinctura lapidum pretioſorum. 210
Tinctura è magiſterio viperarum. 210
Tragea ad omnes capitis affectus frigidos. 147
Tragea capitalis Langij contra vertiginem & apoplexiam. ibid.
Tragea ad vertiginem Cratonis experta. 148
Tragea antepileptica Querc. 148
Tragea ad omnes pectoris affectus. ibid.
Tragea antipleuritica. 149
Tragea ad omnes affectus ventriculi mirabilis. ibid.
Tragea ad effectus epatis. 150
Tragea ad icterum. ibid.
Tragea ſplenetica. 151
Tragea antinephritica & ad paßionem colicam. ibid.
Tragea hyſterica. ibid.
Tragea granorum actes ad dyſenteriam. 152
Tragea ad bronchocelen. ibid.
Tragea ad omnes herniæ ſpecies, & ipſã enterocelẽ. 153
Tranſmutatio quid. 6
Tranſplantationis & cultura vtilitas. 215
Triphera vtilitas. 158
Triphera Perſica. 109
Trociſci hedychroi. 181
Trociſci ad obſtructionem hepatis idonei. 154
Trociſci fæcula ſcyllæ. 181
Trociſci ſcylliticæ. 178
Trociſci theriacales. 171
Trociſci de viperis. 182

V.

Veteres non publice in officinis, ſed domi priuatim ſua medicamenta præparaſſe. 5
Vini perfectio quales requirat operationes. 12
Vina ſimplicia alterantia ſeu corroborantia ad plures curandos affectus apta. 66
Vina ſimplicia laxatiua. 67
Vina compoſita. ibid.
Vinorum artificialium proceſſus. ibid.
Vinum abſynthiacum. ibid.
Vinum ſcylliticum. 68

Vina

quomodo guſtui reddantur grata. ib.
ans ſenæ autumni tempore parandum. 69
vſus in affectibus contumacibus. ibid.
Vinum purgans catholicum. 69
Vinum catholicũ purgans facilis præparationis. ib. 70
Vinum purgans ex floribus prunorum perſicæ arboris, hyperici, &c. ibid.
Vinum contra vermes & impurum ſanguinem. 71
Vinum roſarum purgans. ibid.
Vinum elleboratum. ibid.
Vinum Hippocraticum commune. ibid.
Vinorum amaritudo quomodo corrigenda. ibid.
Vinum Hipprocraticum extemporaneum ad cuius exemplum omnis generis extracta, & remedia iã ſpecifica ad diuerſos affectus poſſunt præparari. 72
Vinum antepilepticum. 73
Vium antapoplecticum. ibid.
Vinum antiparalyticum. ibid.
Vinum zedoariæ compoſitum. 74
Vnium ophthalmicum. ibid.
Vinum chalybeatum. ibid.
Vinum antinephriticum. 75
Viperarum fœmellarum ſigna. 182
Vipera quando capienda. 182
Viperarum eſſentia, arcanum tinctura. 198
Viperina confectio aromatica. 190. iuniperina. 191
Vitrioli ſal vomitiuum. 131
Vnctuoſa & pinguia quomodo differant. 8
Vomitus quibus obſit. 128
Vomitus cauſa tam naturalis quam artificialis. 129
Vomitoriorum differentiæ. 129
Vomitoria noua à veteribus inuenta. 130
Vomitorium ruptorium Rulandi. ibid.
Vomitorium pantagogum Rulandi. 131

FINIS.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

Pag.	Lin.	Errata	Corrigenda.
In Proœm.	[illegible]	de Rom. Pont. *adde*	ex ijs quæ
1	22	Decimo ſecundo	Duodecimo
idem	30	Baſilcam	Baſileæ
2 *à tergo.*	21	ſingulorum	ſingularum
3 *à tergo.*	20	ſiue	Cui
5 *à tergo.*	19	Cap.	Caput
7 *à tergo.*	6	viuentiſsimo	viuentis
idem	25	fuerit	fieret
9	27	Romanus Pontifex	Romanum Pontificem
idem	32	conſtaret	conſtare
idem *à tergo.*	11	in ea	in eo
10	2	Cuſtigationes	Conſtitutiones
11 *à tergo.*	18	quem	quam
idem	25	generare	generari
13 *à tergo.*	12	Concilio	Conſilio
idem	35	ſinodoria	ſynodica
15	13	diuerſam	diuerſum
idem	26	dubio	dubiæ
16 *à tergo.*	33	Calcedonenſi	Calcedonenſe
idem	34	nolunt	noluit
18	13	Eginarchus	Eginardus
20 *à tergo.*	20	Iginius	Iginus
24 *à tergo.*	32	Chriſoſtomum	Chriſoſtomus
27 *à tergo.*	8	Bolter	Belarm.
28 *à tergo.*	vlt.	Synochi	Synodi
31	22	Secundus	Secundo
idem	28	Tertius	Tertio
idem *à tergo.*	10	Quartus	Quarto
idem	29	Sextus	Sexto
32	1	Septimus	Septimo
idem	4	Probandum	Probando
32 *à tergo.*	22	Nonus	Nono
idem		Orationem	Oratione
idem	28	Decimus	Decimo
33	23	Vndecimus	Vndecimo
idem *à tergo.*	21	Decimus ſecundus	Duodecimo
idem	26	Decimus tertius	Decimo tertio
34	16	Decimus quartus	Decimo quarto
idem	22	Decimus quintus	Decimo quinto

idem

idem		34	**Decimus ſextus**	**Decimo ſexto**
idem		39	Decimus ſeptimus	Decimo ſeptimo
idem	*à tergo.*	4	Decimus octauus	Decimo octauo
idem		9	Decimus Nonus	Decimo Nono
idem		17	Vigeſimus	Vigeſimo
36		30	ſibi	tibi
idem		31	Monoſelita	Monotelita
39	*à tergo.*	22	conantur	coguntur
41		6	Decimum ſecundum	Duodecimum
43	*à tergo.*	12	Iacobutius	Iacobatius
46	*à tergo.*	17	Octauo	Nono
47		2	iubantur euictare	iubentur euitare

Reliqua leuiora prudentiæ, & ſapientiæ Lectoris Committimus.

Digitized by Google

254

Digitized by Google

Digitized by Google

RESTAURO DEL LIBRO
di LELLI MARIO

Digitized by Google